

સ્રીબોધ.

કહે નવોલ્ચન દેશને, કરંવા આજ્ઞાદાન; ચરમ રીતછે એજે, હા માતાને માન.

પુસ્તક ૧૪ મું.

જાનવારીથી ડીસેમ્બર ૧૮૭૦. સુધી.

૦૫૮
૨૭૧.૮૦

કુંળના

ફાર આયકાસા જાવાખાનાં મપી જાતિકે.

ચને ૧૮૭૦.

સાંકલી ઉં સી બોધનાં પુસતક ૧૪ માનું.

કીસા, કાંહાંની અને વારતાઓ.

મયપને મગાઈ અથવા વહડતાં જોડાંનાં લડતાં લગન.	૧,	૨૩,૪૫,૬૭,૮૯
તલેશમાતી તોફાન, અથવા બહુદંતી જુદાઈ, માનવનાં મે	૧૧૧, ૧૩૩, ૧૫૫, ૧૭૮, ૧૯૯, ૨૨૨	
ભાપ...	૨૪૩	
મુખી વધે સોપારી અથવા ખોરતના હાથમા છુપી વાત	૧૧	
તરણ ચોરશીની વાત	૫૧	
છાહી મરપીનું છાલપણ	૭૪	
આનીના અને મરાયા નામની મે બેઠેનાની વાત	૬૬	
ગોમિછા છુટારો	૧૨૧	
લેવા ગઈ પુત્ર, જાહી આવી અમમ	૧૨૩	
ફરીઅમ અને તેનો દીકરો (ચીતરે આયે)	૧૪૦	
હંડીના દેશ અને આધરિનો ઘોડો	૧૭૦	
ફરે મોનો એક વડીએક અથવા હંડારનો બહોલો (ચીતરે આયે)	૧૬૩	
કુવામાંની પરી	૨૦૬	
કોંસીની	૨૩૦	
ધરમ એસ નહી પશુ તોલે		

સંસાર વેહેવારને લગતી બાબતો.

મંચાર મુખ—(ચીતરે આયે)	૫	
ખાચડીનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૨૮	
બરતારનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૪૬	
ખચાનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૭૧	
બખરામી—(ચીતરે આયે)	૯૮	
સમચતી—(ચીતરે આયે)	૧૧૫	
હોનાર—(ચીતરે આયે)	૧૩૭	
દાહુ સ્ત્રીઓ—(ચીતરે આયે)	૧૪૬	
ગાએણુ—(ચીતરે આયે)	૧૫૯	
પંદગી—(ચીતરે આયે)	૧૮૧	
ખચાનો પેશાક—(ચીતરે આયે)	૧૯૨	
વરતમાન—(ચીતરે આયે)	૨૦૩	
વખત—(ચીતરે આયે)	૨૨૪	
રંધણી—(ચીતરે આયે)	૨૫૩	

ધરવહીઆંહીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૧—ધર ચલાવા મોટી જરૂરા થુણી	૬૧	
૨—ખરમની કરકમર	૮૬	
૩—વખતની કરકમર	૧૦૧	
૪—નજીની હાજતો	૧૫૨	
૫—આયે બેલાવાની ટેવ	૨૭૩	
૬—આકરો	૨૧૭	

તળીયા વીદીઆને લગતી બાબતો.

આંસીના મરજો	૬	
કુખીયા દાંતનું કુખ	૨૯	
આરાઈ, ઝીડ, ખુચલી	૭૨	
હરમોનો મરજો	૯૫	
મંધીયાનું દરદ	૧૧૬	
પેટના મરજો	૧૩૮	
કોલારો	૧૮૨	
નજી	૨૦૬	
મોયાના દરદ	૨૨૫	
ખીલ	૨૫૬	

શરીર વીદીયાને લગતી બાબતો.

દાંત	૫૦	
જોવાની ઈંદરી—આંખ (ચીતરે આયે)	૮૩	
મોંખવાની ઈંદરી—કાંન (ચીતરે આયે)	૧૨૧	
લાગવાની ઈંદરી—આમડી (ચીતરે આયે)	૧૪૯	
બાલ—(ચીતરે આયે)	૧૬૧	
બદનમા તારનો મંધેસો (ચીતરે આયે)	૧૯૫	
બેચુ—(ચીતરે આયે)	૨૧૫	
હાડકું—બદનનું ઘેર—(ચીતરે આયે)	૨૩૯	

ભુગોલ વીદીયાને લગતી બાબતો.

મીચર દેશ—(ચીતરે આયે)	૩૨	
મકા ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૫૨	
વાંચુ ટાપુ—(ચીતરે આયે)	૭૩	
મવીના ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૭૧	
આમમરડામ ઝોહર (ચીતરે આયે)	૯૧	
ચીમેતા ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૧૧૭	
નીકીપાક ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૧૩૬	
પારીઝ ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૧૬૨	
લંડન ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૧૮૪	
કંતાન ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૨૦૫	
પાંખીઆઈ ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૨૨૭	
નાનકીન ઝોહર—(ચીતરે આયે)	૨૫૭	

ખગોલ વીદીઆને લગતી બાબતો.

પર્યવની મેહોનો.

મુસીબ મંઝ—(ચીતરે આયે)	૧૧	
બુધ, શુક્ર, પર્યવની—(ચીતરે આયે)	૩૬	
મંગલ અને બરેમચતી—(ચીતરે આયે)	૫૧	
મનીઅમર—(ચીતરે આયે)	૭૭	
કુરેનમ—(ચીતરે આયે)	૯૭	

સુરજ વીરો સંગમ.

તેના જુદા જુદા દેખાવ—(ચીતરે આયે)	૧૨૭	
વીવીપાની ચોધ—(ચીતરે આયે)	૧૪૨	
તેનો અપાડી ઉપરનો ધામો	૧૮૧	

મંદર વીરો મરમા.

તેનો ધાર નગરનો દેખાવ—(ચીતરે આયે)	૨૦૮	
મંદરનું વધવટ યવું—(ચીતરે આયે)	૨૩૨	
મંદરની અપાડી—(ચીતરે આયે)	૨૫૮	

વનસપત્તી વીદીઆને લગતી બાબતો.

ફલ્લુલાલીનું ફલ્લું—(ચીતરે આયે)	૫૮	
રુંદુખાવ—(ચીતરે આયે)	૧૦૦	
લેખાન—(ચીતરે આયે)	૧૨૨	
લવંગ—(ચીતરે આયે)	૧૪૩	
કપુર—(ચીતરે આયે)	૧૬૯	
સાઈ—(ચીતરે આયે)	૧૬૧	
અપીણ—(ચીતરે આયે)	૨૦૬	
ર—(ચીતરે આયે)	૨૩૭	

ભીંતચરી વીદીઆને લગતી બાબતો.

લીડ—(ચીતરે આયે)	૧૫	
સોમવાટ—(ચીતરે આયે)	૪૧	
દીઆઈ ગેનમ—(ચીતરે આયે)	૬૨	

ગેલડો—(ચીતર આથે)	૮૫
મગરમજ—(ચીતર આથે)	૧૨૬
મીઠું અને વાથ—(ચીતર આથે)	૧૫૧
માછલી—(ચીતર આથે)	૧૭૧
ઉડતી માછલી—(ચીતર આથે)	૧૯૧
કરવતીઆ માછલી—(ચીતર આથે)	૨૧૭
વીજલીવાસી લેવડો—(ચીતર આથે)	૨૩૭
દરીઆઈ થોડો—(ચીતર આથે)	૨૬૧

જનમ ચીતરો.

આપણી માહરાણીનું કુટુંબ—(ચીતર આથે)	૮
નેશીક કુટુંબનાં લેસેપય—(ચીતર આથે)	૧૫
મર ઉલીઆમ જોનમ—(ચીતર આથે)	૩૭
નેપલસનીજોન—(ચીતર આથે)	૪૦
પરામોક્ષી લોપોલો—(ચીતર આથે)	૫૯
વીલીઆમ હન—(ચીતર આથે)	૮૦
જાજી વીમડી—(ચીતર આથે)	૧૦૫
કરીમોફર કુલબમ—(ચીતર આથે)	૧૧૬
માહરાજ રનજીતમહિ—(ચીતર આથે)	૧૪૪
નેપોલીઆન પોનાપાર—(ચીતર આથે)	૧૫૫, ૧૮૭
નેપોલીઆન ડ જો—(ચીતર આથે)	૨૧૩, ૨૨૯
રાણી પુછની—(ચીતર આથે)	૨૫૪

સંસાર ચીતરો.

બાણવીએ કે પરણીવીએ	૬
કુકી કડકણી	૩૪
કોલોપુધની કાગળ	૫૨
વનવેહવાઈના વરથોડા—(એક રીતે)	૭૮
વનવેહવાઈના વરથોડા—(બીજી રીતે)	૧૦૧
આદરજીની આદરણી	૧૨૪
શું ચાં ના બચાં	૧૪૭
નવચારીના બહારી	૧૬૬
જડીને જોવા જવામાં બદલ	૧૮૯
ઉચું વરસ—આડોના ખરસ	૨૧૧
ઉચું વરસ—ગાડોના ખરસ	૨૫૯
મતલબના પેઢેમ અને છીટ	૨૩૩

નીતી સંબંધી બાબતો.

ધરાનના અસરો પાદચાહ્યોની નશીએત	
ફરફત—જમથેદ—કેપુરિ	૧૩
માઈર	૩૮
દારાએસ હીમરાસીસ	૬૦
આરાજાજરકસીસ—દારાએ—બીજો આરાજાજરકસીસ	૮૨
અરદેસ બાબેચાન	૧૦૭
ચાહાપુર—હોરમજદ—મિદ્રામ	૧૨૮
બીજો પેદ્રામ—ચાહાપુર જીતકવાઈ	૧૫૦
નોશીરવાન આદલ	૧૭૨
શોકસપીરોઅન જવાહરો	
નેકી—બની—ચોબ—ચેપકારપણું—અપાવત—અંતકરણ	૨૧૬
અંપ—બાતચીત—જુગાઈ—સીકલ—અમિતોમી અપ	
રો—દેવ ઉપર પેઆર—હીમત—દરખાઈઆ	૨૪૦
હીમકારો—આતો રસો—અપ—બામદાદ	૨૬૨

પરચુદણ હેવાતો.

કરીકની ચરત—(ચીતર આથે)	૧૭
આઆપની તાસીર	૧૯

ઈસીમર મરેટ ઈસીરણ—(ચીતર આથે)	૩૦
કોમ્પાની ગોડો—(ચીતર આથે)	૫૧
જુત વીથે ઈગરિલ લોડીના પેઢેમ	૬૩
હાંડની આમનોખસો—(ચીતર આથે)	૧૧૪

ધરથુ તુરાકાઓ.

પકવાંનો—

કવાબ ચોખાનાં	૧૯૭
કવાબ મસાદા	૨૧૯
કોબીજ મલાહીમાં	૨૧
જરજીરીઆત રમી	૧૫૪
પલાવ કંડીના	૧૦૮
પલાવ પાચેચી	૪૩

મીઠાઈ—

કચરીનાં થોચાં	૨૧૬
કચર નારંગીનું	૨૨૦
કચર બદામનું	૧૯૭
કચર લીચુનું	૧૫
કેક કમી બદામનું	૧૭૫
કેક બદામનું	૨૧
કેક—બનેક	૨૪૧
જેલી પેડાની	૧૫
પુડીંગ મીઠાનું	૪૩
પુડીંગ નાશીમનું	૧૦૮
પુડીંગ ફુલબાનું	૧૩૧
પુડીંગ રોપનું	૧૫૭
ચોપટી ચોખાનાં	૧૫

પરચુદણ—

મતની કેવાની	૧૦૮
મતની દરખાની	૧૭૫
જાનજર બીઆર	૨૪૨
જાનજર વાઈન	૮૭
બરડી મરખતીયા	૨૧
મધ હુતરદી બનાવેલું	૮૭
મરડો ફુદો	૧૯૭
મરડો રામ્પીચી	૨૪૧
ચાસ વાઈન	૧૩૮
ઉદરો ઉપાવ	૮૪
મોખી ઉપાવ	૧૦૮
દાખાનો ઉપાવ	૧૫૨
મધકીની ઉપાવ	૧૭૫

ગરળી, પદ, વગેરે.

ઈગરની કળા વીથે પદ	૨૨
બામણની લગન વીથે પદ	૪૪
અંત વેગાની પ્રથુ પ્રારથના—પદ	૧૧
વીરલ વીથે પદ	૧૧
જમાઈના મરણ ઉપર માનુનું રીત—પદ	૧૧૦
જીમિને શીખામણ—પદ	૧૩૨
પ્રથુન મરણ કહે—રાગ પ્રબાત	૧૭૧
ઈગર મંબદી—મનસ	૧૯૮
મુજ મુદરત આરાં નડી—પદ	૨૨૦
મીનડોનો મેનાવ—પદ	૨૪૨
પછીકાળી પછીકાણી—પદ	૨૬૪

સ્ત્રી વ્યાધ

પુરાતક ૧૪ મું.

જાનેવારી ૧૯૭૦

આંક ૧ લો.

સ્વપતે સગાઈ

અથવા

પહુડતાં બોડાના લડતાં લગન.

એક વારતા.

૧૯૨૨૯ જે હેલું.

એક ગોલાખનાં ધુલમાં ભેલાતી ધુલ.

ઈરાન દેશનાં પુરાતન પાશ્વેતખત શેહેર બલખની ૬ ખશીલું દસામે નીમરોલ નામનું ક્ષણવત અને આબાદ પરાંત આવેલું છે. તેને ખાટે એવી કથા ચાલે છે કે એક વખતે એ પરાંત માટેલા પાણીનાં એક બોટોલા સરોવરને દેવ લોકોએ અરધા દાહાડામાં ખાલી કરી નાખ્યા, તે ઉપરથી તેનું નામ “નીમરોલ” કરીને રાખવામાં આવ્યું છે. એ પરાંત નામોમી હેરમંદ નદીથી થોવાતા અસલી વખત નાં સૌસતાંન નાખના આબાદ અને જહોનલાલી ભરેલા પરગણાંને એક ભાગ છે, કે જે સાંમ અને નરીમાંની ઉંચી ઓલાદથી ઉતરેલા બુલા જલ અને તેડેમતન રસાતમ સરીખા પેટેલવાનોના મુલક હતા. એ વખતપણા મુલક માં હાલ જેઓ વસે છે, તેઓને નામાંકીત મુસાફર ખાલકમ “મીથરેહાલ હુટાડ રોજાઓ” કરી કેહે છે, પણ હેરમંદનાં કોનારા ઉપરનાં “શોહરાબ” અને “કેકેબાદ” વીઝેરે તર નીચા શેહેરોની તારાજ નીશાંણે હજી તેની આગલી જહો જલાલીની યાદ આપે છે, અને આજેની તાંહાના પાદશાહાં એ મગરૂરીથી પોતાને આગલા કેખાંનીઓની ઓલાદથી ઉતરેલા વીચારે છે, એવું કપટાંન કરીસટી નામના મુસાફર નાં લખાણ ઉપરથી આપણુ કહી શકીએ છીએ.

† આ વારતાને અચલ પાયો અને “પલાટ” નામકી ત ઈંગરેલ સામિર શેકરપીઅરનાં એક રસીલા અને સુંદર નાટક ઉપરથી લીધાં છે. એ વારતામાં પરીઓ અને બહુરોડું મિયા ન વાંચનામાં આવશે, પણ વાંચનારી બાંનુઓ કમુલ કમો કે એ સુખી બનાવશે.

એ વખતપણા મુલકમાં આપણી આ વારતાને પા થો રચેલા છે. એક વખત ઉપર જારે એ મુલક હલોઆરી થી હસતો, લીલાતરીથી લીલાં હેરેલ ભરેલા અને જહોનલા લીમાં ઝકઝકતો હતો; જારે તેને માંમે ફરેસતાઓની જેહેર અને પરીઓની પરીત હતી; જારે શેહેરોમાં જેહેરુ અને કામદાર લોકો તથા નંગલોમાં મોજલાં, હસતાં બો લતાં પરીઓની વસતી હતી; જારે સરવે રમ્યત સુખી, સંપીલી અને સમાધાન હતી તથા મોત અને માંદ થું તે મોષા કોઈ જાણુખી નહી હતું, તે સવખનાં સરખા વખ તમાં અને તેડેમસપ નામના પાદશાહાનાં રાજમાં શીઆ મક નામના એક બધું અને બુજોરગ અખીર રહેતો હતો. બધુંમિ તે કમરમાંથી વળી ગયા હતા અને અનખાએશે તેના બાલ પાકીને બચ્કુ જિવા થયા હતા. પાદશાહા તેહે માસપની દરબારમાં તેને ભારે ઈજત અને મરતમો હતો, તે દરજે અને દોલતે ભરપુર હતા અને તમામ ચેન તથા ચમનમાં તેણે પોતાની માંન ભરેલી છંદમી શુજરી હતી.

બુલા શીઆમકને પરીશેહેર નામની એકપુરી ભેટી સીવાએ બીજું કોઈ ફરમંદ નહી હતું. પરીશેહેર પોતા નાં નામ પરમાંણે ખરેખર પરીશેહેરાની હતી. બુબ સુરતોને ગોયા તે નમુનેા હતો અને તેની થુંદ ર સીકલ ચીતારવામાં ખુદરતે પોતાની કલમ ધણી જ નાજુકી અને બારીકીથી વાપરી હતી. તેના રોશન દો દાર ઉપર ચલકતાં કપાલ આગળ બે કાલા ભજર સરખી આંખો પોતાના આતસથી અને કમાંદાર ભવાં પોતાના બાંનથી બેનારનું દોલ જખમી કરનારાં હતાં; અનીઆરાં નાંકની આસપાસના સુગંધી રોખશારા ઉપરને ગોલાખ તાંજે હતા; હોરોના પરવામાં વચે બચ્કુ સરખા જિવા દાંતો અપ્રીકની મીચાલે ખીરાજતા હતા, અને પતલી મ રોરદાર ગરદન ઉપર કેસતુરીયા, કરચલીઆ કેસના જુલકાં કાલા નાગની મીશાલે લટકતા હતા. ટુકમાં “કેદહીલી” રાજાએ શીકંદરને ખખશેથ આપેલી શાહાજાદીની જે સીક ત એક ફારસી ગરખકારે કીધી છે, તે શીઆમકની ભેટી પ રીશેહેર ઉપર આપણુ લાગુ પાડીયું કે—“એ એક એવું મધુર ખુસોદાર ગોલાખનું કુલ હતું, કે જેણે કદી ખાદ તરફ નેગાહા કરેલી નહી હતી, અને એ એક એવી વસં

ત રૂપ હતો કે જેને કાંઈ પણ સરદ પવનથી નરા રજ પોં
હાંચી નહીં હતી.”

પરીચેરને તેના બાપે તે વખત પરમાંણે ઉત્તમ કેળવ
ણી આપી હતી, તેથી જ્યો તે બાહારથી ખુબસુરત તેવીજ
અંદરમાંનીથી પણ શુદ્ધ હતી, તે જ તને તેમજ મને
સોભીતી હતી, અને કીમતી ઘરેણા તથા પોશાકોના અલ્પ
શણ ઉપરાંત રૂડી ખસલત તથા નેક શુભોને અલ્પશણ તે
ને વધારે જન્મ દેતો હતો. શીશ્યામકનો સઘળો પેચાર પ
રીચેરમાં ભરેલો હતો. પોતાની ઉંમી એવાદને જલવી
રાખવાની તેની સઘળી આશા આ એકધુરી દીકરીમાં હતી
અને તેથી જારે તે જોખનના બાહારમાં ખીલતી કઢીની
ખીશણ ઉગી નીકળી તારે તેની ઉમેદમાં ઉમેદ એજ હતી
કે આ મારી આંખો હંકાવા આગમ્ય કોઈ લાએકે કેકાંણે
તેણીને કાર પાડું. એ વીશે શીશ્યામકે પોતાની બેઠીને
પણ એસારો કરી મુક્યો હતો અને એ રીતે લગન સરીખા
છ'દગીના સઘળી મોટા બનાવ આગળથી પરીચેરની વા
રતાનું આપણું મંડાણ કરીએ છઈએ.

શીશ્યામક ગમે એવો શોઆનો હતો, તોપણ પોતાના
ખાંનદાં ઉપર ઘણો મગરૂર હોવાથી તેવાજ એક ખાંનદાં
ની શખસને પોતાના જમાઈ કરવાને ઘણાજ ખતી હતો
અને તેથી હુરમેક શખસના બીજા શુભોની પેઢલાં તેના
ખાંનદાંની ખોળ કાઢાડતો હતો. પણ પરીચેરે લગાર
જીદાજ વીચાર અને જીદાજ હુલુથી મોઢ કરતો હતો. જ
ની સાથ પોતાના મોત મુધી નેડાવાની સંભવ ડોષ, તે
ખાંનદાંને ગમે એવો મોટો પણ ખસલતે કમ હોય તો પછે
તેની સાથ છ'દગી જીવવાના કુખ અને પીડાથી પરીચેરે
ર વાકેફ હતો અને તેથી એ બાંનુ હુરમેક શખસના ખાં
નદાંની પેઢલાં તેના જાતી શુણ અને ખવાદની ખબર
રાખતો હતો.

શીશ્યામક પોતાની નોજવાંન બેઠીની ખુચરે નામનાં
એક ખુબસુરત જવાં મરદ સાથ કદપુદાઈ કરવા માંગતો હ
તો. પણ પરીચેરે તેનો હોય લેવાને ના પાડતો હતો, કે
કે તેણીનું દોલ અને પેચાર બીજા નામના એક બીજા
ગરહસય ઉપર લગાડેલું હતું, અને તે મરદ પરીચેરની મ
રજ પરમાંણેના બાહાર, હીજતવાન, સાચો, નેક અને
કામલે હતો. જો ની શીશ્યામકની પસંદગીમાં ખોશરૂ કર
તાં ખાંનદાંને જન્મ ઉતરેલો હતો, તથા દોલત અને બ
જાને પણ જરા કેમ હતો; તોપણ ચાલચલણ અને લાએકી
ની હુસેલીઅતમાં તે પરીચેરની નજરમાં ચહડતો હતો
અને તેથી એ નાજનીને પોતાના સઘણ પેચાર તે જવાંન
ને સપુરદ કર્યો હતો.

પણ વળી ખોશરૂમાં એક ખાંમી હતી. પેઢલાં જો
લશેર નામની એક ખુબસુરત નાર ઉપર તે મોહીત થય
તો હતો. મગર આ પરીચેરને વધારે ખુબસુરત જોઈ તે
પેઢલી બાંનુનાં પેચારને તોડીને આ બીજા ઉપર દીધા થ
યો હતો. મરીખ બીચારી જોલશેરે ખોશરૂની મોહાબતને
એાઈ લાએક નહીં હતી, અને વળી ખોશરૂમાં પેચારમાં
તે જોખા દેવાની બની હતી, પણ દેવ દેવીઆની દંત કથા
માં મોખતનાં દેવને આંધરો અને પાંખવાળો બનાવશે, જ
થી તે એવા વગર ઉડે અને તે ખુબ ખોશરૂની દોલ

જોલશેર ઉપરથી નાહકે ઉડી ગયું હતું. પણ એ બાંનુ પ
રીચેરની અમપણની સાથી તથા સોખતન હતી અને તેણી
તરફ ખોશરૂએ કરેલી બેવકાઈથી પરીચેરે સારીપડે વાકે
હતો. તેની આ ચાલથી ખોશરૂ પરીચેરની નજરમાં વા
રે હલકો પડ્યો, ખોશરૂની આ આપણ આગળ બીજાન
ખુંબીએ પરીચેરની નજરમાં વધારે દીધી નીકળી અને
થી તે પોતાનાં જાતીના બીજાને અમનાં પેચારથી આહ
વા લાગી.

એટલા મોટે ઘણીવાર જારે હુનાલાનાં વાવીઅ દીસાન
પવનને લીધે તથા સીસતાનનાં જંગલ મહિલા રેતોનાં વંદોલ
યાને લીધે શીશ્યામક પોતાનાં સાંજના વખત ઘરમાં જીવરતે
હતો, તારે તેની આ દીકરૂથી દીકરી તેનાં ખોળા ઉપર માંણ
નાંખી પોતાનાં બીજાનની સીકત સહારાનીને કેઢતી હતી અ
થા ઘણીવાર “છાહનાં દેરીઆ” કાંડા ઉપર અથવા સી
સતાનનાં નીમકના મેદાન આગળ સેલગાહા કરતાં એ નાં
જમીન પોતાનાં જીવમ આપનાં ગળાની આસપાસ મીડાસ
થી હાથ નાંખીને ખોશરૂની વીરૂધ તેનાં કીકારને ઉસકેરતી
હતી, અને જારે કર્સાંથી અસર નહીં થતી તારે ખરા દોલ
નાં જીસાથી જીહજીરિએ પડીને તથા બીલીઆન સરખી
આંખમાં નવધાર પાણી લાવીને તે પોતાનાં આપ સોડે માંગી
લેતી કે પોતાને બાકીનો આખો ભવ જીવરવા માટે પોતા
નાં વીચાર પરમાંણેનાં જ ઘણી સાથ મજબુત ગાંઠ ગંઠાશે
તે ઘણીથી તેનાં નાંજીક બદનને ઉમેડી નાખ્યું હતું.

પણ નહીં. પરીચેરનાં માંખી શુખને તેનાં દીલ રી
નવનારા અવાજ, તેનાં મનમોવન તખરાં, તેનાં કથા ભરે
લા કાલાવાલા, કયા તેની આંખમાંથી ટપકતાં છાતી પીર
લાવનારા મોતીથી શીશ્યામકનાં ઉપર કર્સી અસર ધઈ નહીં.
તે મજબુત થતો ગયો, પછે કછણ થયો, પછે ગુસ્સે થયો અ
ને છેલે કછર તથા ટાટકી થયો. ખાંનદાંની અને ખુબસુરત
ખોશરૂ સાથે પોતાની દીકરીનું કારજ કરવું અને નહીંતો કો
ઈ સાથ નહીં એવા તેણે કર્સ લીધો. તેણે ખોશરૂને મુર
કછણવાત અને ભરસો આપ્યો, અને બીજાનનાં માંગોનાં ઈ
નકાર કર્યો; તેણે ખોશરૂને પોતાનાં ઘરમાં મોલાવા માંડ
યો અને બીજાનને પોતાને ઘર આવતો અક ધર્યો. તે પ
રીચેરને સરાપ અને ક કુવા દેવા લાગ્યો. તે મોલતો કે
“ખોદા, કુશનનને ઘરખી એક બદ દુકતી રમે પેદા કરતો,
કેમકે તે દુકતી બાપની કજાએતી અને પોતાનાં દોખખ
ને પાયો ખાણે.”

મરીખ બીચારી પરીચેર! તેની હાલત આ વખતે કે
વી કંગાલ ધઈ પડી હશે! તેને આ વખતે કેવું નહીં સો
સાય એટલું કુખ લાગ્યું હશે! જો બાપે તેને જનમ આ
પ્યો, તેનાંપર પેચાર રાખ્યો અને પાલી પોશીને મોર
કીધી, તેજ બાપ હવે માંતર એક મગરૂરી અને એવાજા
ખાતર એક બેવકા શખસ સાથ છ'દગીનાં રોવટ મુધી
ને નેડવા સાંડે બાપ તરીકેની સતા જસતીથી ચલાવા ન
કલયો, તારે તેવા એક ઘણી સાથ નેડાવાનું કંગાલીએતપણે
તેણીને કેવું ભય ભરેલું દોસીયું હશે અને એવાં કંગાલીએ
તપણ કરતાં પરીચેરે શું મોત પસંદ કર્યું નહીં હશે!
તે આપણ હવે પછે જોઈશું.

પરકરણ ૨ જી.

નામેહેરખાન આપની નાફરમાં બેઠી.

પાદશાહી તેહેઆસપના મેહેલમાં મોટી ધુમ મચી રહી છે. મેહેલની પડોસનાં એક પુરાના તાકમાં નગારાં અને સરનાઈ નોખતના સાદ પુકારે છે. કીમતી સાબંધી સંજુગારીને હાથી પર ચહુડાવેલા દંડો બરીયાંમદાદમાં મેહેલને બારણે આવી, પરીકીયાના પેલેલા પોહારને આખા દીવસની સજ્જતાની બુનારકંબાદી આપવા માટે વાગી રહ્યો છે. તથા મેહેલની દેવરીએ સમથું લસકર સડે સમારી, આફતાબનું ને પેહેલું સેનરી કીરણ ઉગમણ તરફના વાદવાને ફાડીને મેહેલ ઉપર આવે છે તેને વધાવી લેવાને તદ્દ આર થઈ ઉભું છે.

આ સમયી ધુમધામ પાદશાહી તેહેઆસપનાં લગનને માટે ચાલી રહી છે. તેણે પડોસના એક ધારદારી દુધ મનના રાજમાં હલ્લો કરી, તેના રાજમાંથી મેળવેલી કીમતી રૂઝમાંની કીમતીમાં કીમતી હુંદ શેહેરો નામની એક આકાશની પરી સરખાં મેહેલુચ હતી. તેને તેના વતનમાંથી છુટીતી લાવી આ પાદશાહે તેનું દીલ કુખવયું હતું, અને તાર બાદ તેને સરવ પરકારના મુખ, મોજ તથા એસ અસપાથી તેનું દીલ રીજવયું પણ હતું, જેથી તેહેઆસપ સાથે આવવાને શેહેરો નેહલી નામુશ હતી, તેહલી તેની સાથે પરણવાને હવે મુશ હતી.

પણ એ લગનનો આનંદથી આર દીવસ પછે યતાર હતો અને તેહલી આ ધુમધામ ચાલુ કરવામાં આવી હતી. પાદશાહી મનલશ સમારી બીરાજેલા હતા, સાકીઓ રંગ મેરંગી શરાબ અને સરખતોના હોર ચલાવતી હતી આ અને એક કરતાં એક સરસ રામશગરો દીલપસંદ ગાએલોના શરદ પોતાના મધુર આવાજે લલકારતી હતી. પણ વખતની વાટ જોનારને વખત થયો લાખી લાગે છે, તેમ હજી લગનને આર દીવસ હતા તે આ પાદશાહીને યાજી ભારી ફીસતા હતા. "એ વખત નલદી વહી નયે, આર સહાડાની નલદીથી આર રાત થયે અને આર રાત વખતની રોડમાં બીજાના ચંદરને આકાશ તરફ વાળેલી એક નવી રૂપે કીમતની બીજાને રજુ કરશે." એવી પાદશાહીને ધીર ન આપનાર તેના મસલતોયા હાજર હતા, તોપણ કાંઈ ધે આંખ રોકે એવાં કાંસ વંજાર વખત તેને કંટાળા બેરોસો થઈ પડ્યો હતો.

પણ એવું થેઆંખ રોકનાર કાસ તરત મળી આવ્યું. આ પુરી પુરમીની વચે નકીબે એક સાદ પોકારશે અને તુરત બુદો શીયાંમક મનલશમાં લખવ થયો અને સો નાની ધાલીની અંદર એક કીમતી નજરાંજુ રજુ કરી તથા જમીનને બોસો દઈ ઘણાં અંદરથાથી પાદશાહીની સાંમે ખરે માંડે ઉભો રહ્યો.

પાદશાહે સવાલ કીધો કે "મારા બુનરગ અમીર, આંખની પુશવખતોમાં તારા ઉપર એકેએક શું આફત આવી પડી છે કે તારો મેહેરો નરદ મારી ગયો છે, તારી આંખોમાં નેહ-ચુરામાં આતસોથી તપે છે, અને કોઈએક મોઠાં તોફાંનની તાજ કપાલ ગવાહી પુરે છે."

શીઆમકે કુરનસ બજાવી યજી ગંભીરાઈથી અમરબ કીધી કે પેહેલાં તેની બેઠી પરીમેહેરને તથા તેનાં દીલદાર બે હેમનનાં બેઠા બીજાંને તથા જલેનરનાં નખીરા પુશરોને દરબારમાં બોલાવી મંગાવવા.

પાદશાહીનાં હુકમથી આ તરણે આશકીને તુરત લાવી ઉભા રાખ્યા. તેઓમાં મુખસુરત પરીમેહેરનો દેખાવ સઘી દયા ભરેલા હતો. તેનાં આપે તેણીને એક અપરાધીનાં સરખી હાલતમાં પાદશાહીની સાંમે ઉભો કીધો, એ બે આલધી તેને બરડે પાણી ઉતરયું હતું, તેનાં મનમોવન બુખરાનું તુર ઉડી ગયું હતું અને તે પરેસાં તથા રમસ થઈ હતી.

શીઆમકની આ કકનાઈ ઉપર આખી મનલસ હેરે તરહી અને તેથી જાંહાં થોડાંજ વખત ઉપર મોટો ગડબડ હતી તાંહાં સમથું એવું તો મુપામુપ થઈ પડ્યું કે પરીમેહેરની કુખલી છાતી, માહલા ગમનાં જોસી ઉંચકાતી અને દખાતી હતી, તેને આવાજ પણ સાંભળી શકાય.

સઘી પેહેલાં શીઆમકે આ મુપકીદીને તોડી. તે બોલયો કે "એ કહત એકલીમને પનાહ આપનાર પાદશાહ, તારું તાજ અને તખત બરકશાર રહેજે અને તારા કુશમનો હંધા પડજે. આ મારી પોતાની બેઠી, મારાં લોહી અને માંસમાંથી પેદ કરેલાં મારાં પોતાનાં ફળ પરીમેહેરની સાંમે હું આપોકારથી ફરીઆદ કરતો આવ્યો છું, અને મારી બીજી ફરીઆદ આ કમગાર જાદુગરી અશલતનાં બીજાંની સાંમે છે; કેમકે તેણે જાદુઈનાં જોરથી મારી દીકરીનું દીલ મારી યાસથી તથા મારા પસંદ કરેલા આ નોખાંખ ખોશત પાસેથી છીનાવી લીધું છે, મારા તરફની તેણી તાબેદારી નાંકરમાનીતું રૂપ આપાં દીધું છે તથા ખોશત તરફ પેઆરને બદલે કીધાર બતાવતાં શીખાડી છે. પાદશાહ મારી પુર આશિષ છે કે આ મુખસુરત અને ખાંતમાંની ખોશતને મારો નજાઈ બનાઈ, પણ પરીમેહેરની નાફરમાંની થી હું આજોરે અને હેરાંત યાંઈ છું, અને અમર કવું છું કે એક મુરબી અને રોસત તરીકે સમજવાને ઈઆ નહીં તો પાદશાહ તરીકે સતા ચલાવીને એ છેકરીને હું નાંકી આપાઈ છે તે બાહાલ રાખવાની ફરજ પાડવી, પણ જો તે નહીં સમજે તો નીમરોજનાં નામીમા રેવાજમાં નાંકરમાન ફરજોને ફરજામેલી સમજેનાં ઉપર અમલમાં લાવવી. હું એનો આપ છું, એ મારી દીકરી છે, અને મારે ગમે તો હું આપવાનો ધારાથી મને હુક છે."

આ હેવાલ સાંભળી પાદશાહને યજું કુખ ઉખળ્યું. તેણે પરીમેહેરને સવાલ કીધો કે "પુશરોનું મંગલું બાહાલ રાખવામાં તેણીને અડચણ શું છે?"

પરીમેહેરનાં આવી ભર મોજલશ અથે નવાંખ આપવાની તાકાત નહીં હતી. તેનાં વધારે બોલી શકાયું નહીં મારે એટલુંજ મુશ્યું કે "જો હું પુશરોને બાહાલ નહીં રાખું તો મને શું સમ થશે?"

આ સમ પાદશાહે સમજાવી. તે બોલયો કે "જો તું પુશરો સાથે પરણવાને ના પાડે તો યાંતો તારે જોત પસંદ કરવું અથવા ફનીઆંના સંસાર તજને જોગણ બનવું પડશે. વાસતે શું કર પરીમેહેર, તારા અંતકરણને તું સમાલ કર, તારી જુવાંનીને પુક; તારાં લોહીને પુક, કે અ

ઘર નો પુથરોનો હાથ રદ કરશેતા તારાથી નાગણુને વેશ સહન કરશે! તથા એક વાંઘણીનાં અવતારે ઈશવરી ભજનનાં આપે ભવ કાહાડી શકશે! જેઓ પોતાની બંધાની માં પોતાવર આ બસતી ગુજરાત સાડું પોતાનાં લોહીને એ ટહું કઢાવ્યું કરેછે, તેઓ ઉપર કરતા આસનાનનાં આસીર વાદ હશે, પણ આ કુનીઆમાંતો જે ગોલાબનું કુલ પોતાનાં કાંઠા ઉપરજ ઉઠી, ખીલીને કરમાઈ જાયછે તેનાં કરતાં અતરમાં ગાલેલો ગોલાબ વધારે ભાગ્યેજ સાલી હોયછે. નેક બાનુ તારો બાપ તારે મનસે ખોદા હોયો જાઈએ. જેણે તારી સીકલ ધડી, અને જેનાં વગર તે ખાતર એક બીજાનું ખાલી ખોખુ ગણી શકાય, કેમકે તે ખોખામાં તારા બાપનું લોહી રોડે ઈઆ નહી તે ઉપર તારી ખુબસુરતી ઈઆ મદ સુરતીને આધાર છે."

આ અસરકારક સુખનોથી, ખોશરૂને ના પાડવાનું ભયંકાર ભવીશ પરીચેરની આંખ આગળ આવી ઉભું અને તેથી હવે તેને મોલવાની ફરજ પડી કે, "આવી મોટી મોલવશમાં કેઈ શક્તીથી મોલવાની છાતી માંલે છે, તે હું કહી શકતી નથી અથવા મોલવાથી મારી લાજ અને મરીઆદા કેમ રહેશે તે હું સમજતી નથી, તોપણ, જરે તું નામવર પાદશાહએ મારાં પુરબી અને આપનાં મેહુદ ઉપકારોની મને પાદ આપીછે, તારે તે ઉપકારોને માટે હું કેટલી હુશીનમંદ છઉં તે જણાવવાની મારી ફરજ છે. પણ તે હુશીનમંદીને ખાતર જરે મારા ઉપર આકૃત સરીખું ગુજરવામાં આવેછે, તારે જાણી જુલને તેની શરણે સર નમાવાનું મને કેમ અને તે સુખ પડતું નથી. એક અણગમતા માંટી સાથે અણગમતા વીવાહ કરવા એ ખાકીનાં ભવમાં છતી છ'ગીએ મોત સરીખું છે. તો હું ખોશરૂ સાથે પરણું અને વખી મોત ભોગવું, તેનાં કરતાં ખોશરૂ સાથે નહી પરણવાથી જે મોત તું નામવર ફરમાવશે તેને તામે ધાઈ એ મેહુતર છે. તું નામવરનું કહેવું રાસત છે કે જે ગોલાબનું કુલ કાંઠા ઉપર કરમાય તે નાં કરતાં અતરમાં વપરાતું કુલ વધારે સુખી છે, પણ જે ગોલાબનું કુલ અતરને બદલે ગટરમાં પડે તેનાં કરતાં કાંઠા ઉપરજ કરમાઈ જતું કુલ વધારે સુખી જાયલું, અને તેમ કરમાઈ જવા તથા તેમજ ખરી પડવાને હું વધારે પુશી છઉં."

પરીચેરનો આ પકો કરાવ જોઈ પાદશાહ અચર ત થયો. તેણે તેણીને સમજાવવાની કોશિશ કીધી. તે મોલ થો કે "જો, નેકબાનું, પુથરો ઘણો લાગેક ગરહસય છે."

પરીચેર—પણ બીજાં વધારે લાગેક છે.

પાદશાહ—તે તારી નજરમાં છે, પણ પુથરો તો તારા બાપની નજરમાંથી લાગેક છે અને તેથી વધારે લાગેક તે ગણાવો જોઈએ.

પરીચેર—મારો મેહુરબાન પદર જો મારી નજરે જોપતો બીજાં નથી તેને વધારે લાગેક દેખાય.

આ દેખાંજી શીઆમકના પસંદ કરેલા ખોશરૂએ વગે મોલવાનું દરસત પારખું. તેણે બીજાંને કહ્યું કે "દોસત બીજાં હવે વધુ છકર છોડી દે અને મારા ખાશ હક આગળ તારા ખોશ લવાને પડતો મેજ."

બીજાંને જવાબ આપતાં કાંઠાં નહી આવડતું હતું! તેણે કહ્યું કે "ખોશરૂ પરીચેરના બાપને પેચાર તું પર છેતો તું જોઈએતાં તેની સાથે પરણ, અને પરીચેરને પોતાના પેચાર મારી પર છે, વાસતે હું એ બાનું સાથે પરણશ." આ શબ્દો સાંભળીને બુદ્ધ શીઆમકના પીતા ઉઘલી આવવાથી તે મોલથો કે "ઓ નીમ બીજાંને, મારો પેચાર ખોશરૂ પર ખરો છે, અને તેથી જે કાંઈ માડું હોય તે પેચાર તેને અપાવેછે. મારી દીકરી પર મારો હક છે અને તે હક હું ખોશરૂને આપશ અને ફર આપશ."

પણ ખોશરૂની સાંજે સઘી મોટી તકારાર શુંદર ગોલચેર સાથે તેણે કરેલી મેવકાઈ હતી. બીજાંને તેની એ આલ પાદશાહની હજુરે ભર મળવશમાં ઉઘાડી પાડી, અને તે કુમલો નારને તેણે કેવો નાહક સતાવી તથા છોડી પુકી તે સમજું જરૂર કીધું. એ બીનાથી પાદશાહના મન ઉપર અસર થઈ ખરી; પણ નીમરોજના નેચાએ અગળ તે નાચાર હતો. તેનેટો પુરાવત જેવાજ પરમાણે ઇનસાફ કરવા હોતા, તેથી તેણે પરીચેરને થોડો વખત વીચાર કરવાને સુદા આપી અને સાફ ફરમાવ્યું કે એટલા વખતમાં જો તે ખોશરૂ સાથે કદખુદાઈ કરવાને રાજ નહી થાયતો ઈઆતો પોતાનો જીવ ખોડાવાને અથવા કુનીયા ત છને વેરાગ લેવાને તેણીએ તઈઆર રહેવું.

પરકશ્ન ૭ છું.

મોઘરૂં અને અંજેલી.

હવે શું કરવું!

એક શખસ જેને તે અતકરણનાં પેચારથી આહાતી હતી, તેને કણ્ણ રાખી પરીચેરે પોતાને પુશી કરવી કે બીજે એક શખસ જેને તે ખરાં દીલથી ધીકારતી હતી તે નો પેચાર બાહાલ રાખી પોતાનાં બાપને પુશી કરવો! બાપનાં માનને ખાતર પોતાને હમેશ સુધી કુખી કરવી કે પોતાનાં પેચાર ખાતર બાપની મોહાસને ખાલી ચુકવી!

શું કરવું!

પરીચેર પોતાનાં એરકામાં આ સવાલ ઉપર મોટો અંદેસો કરતી, માથે હાથ ઘઈ, એકલી બેઠી હતી.

બાપનાં હકમને તોડવો એ ખોટું હતું. પણ તેમજ જાણી જુલને પોતાને નહી અને એવો માંટો લેવો તેથી ખોટું હતું. એ મેહુ વાત ખતલો સુકાલે હતી.

આ સુચવાકામાં પરીચેર પડેલી હતી તેવામાં તેની માનીતી સહી ગોલચેરે આવી લાગી.

ગોલચેરે પણ મોલતમાં ગીફતાર હતી, અને તે પણ પોતાની ઉમેદમાં નીચકળ હતી. ગોલચેરને નીચકળ કરનાર તેને દીલદાર ખોશરૂ હતો, પરીચેરને નીચકળ કરનાર તેનો બાપ શીઆમક હતો.

પરીચેર અને ગોલચેર વચે જામે તકાવત નહી હતી. એકને જે ખોશરૂ ગણીએ તો બીજાં મંજેલી હતી અને અજાત વારજ તેઓ પોતાની મધમધતી મોહાજતની મધુર લપટ કાહાડી મેડાં.

"ખુબસુરત ગોલચેર", એવા શબ્દોમાં પરીચેરે તેની સાથે વાત કરવા માંડી, પણ ગોલચેરે તે વાતને અટકાવી.

તે બોલી કે “અને તું ખુબસુરત કેહે છે અને તું જ મને ખોશરૂનાં ખેંચાલનાં બદલુરત બતાવે છે. ખોશરૂતા તારામાં ખુબસુરતી વીચારે છે અને તું મને ખુબસુરત કંઈ કેહે છે? રોગ એક એકને ઉઠે, તેમ ખુબસુરતી કંઈ નથી ઉઠતી! જો તેમ હોય તો તારા શખુનોને હું તારાં મોઢાંમાં ખેંચી લઉં, તારા અવાજને મારા કાનમાં લઉં, તારી આંખોને મારી આંખમાં લઉં, મારી જીભમાં તારી જીભની બીડાસં ઉભેર, અગરજે આખી ફનીઆમાં મારી હોય તો હું તેજ તું થવા સાદું, ખોશરૂ સીવાયે હું આખી ફનીઆમાં મી રહું.”

આ સમયમાં ગોલશેહેરનું ઉસકેરાયું મન માલમ પડી આવ્યું અને પરીચેહેરે તેને સાંત કરવાની કોશિશ કીધી. પરીચેહેરે ખોલાસો કીધો કે “ખોશરૂ તને આહુતો નથી, તે માં મારો વાંક નથી. હું તેને ધીકારું છઉં તારે તે મને આહે છે, હું તેને સરાય આવું છઉં તારે તે મને પેચાર આવે છે.”

પણ ગોલશેહેર તો હજી ઉસકેરાઈ. તે બોલી કે “બીઆરી તારા વાંકતો નથી, પણ તારી ખુબસુરતીના વાંક છે, અરે તે વાંક મારો થાય! તારા ગુસ્સાથી તે વધારે ખેંચાય છે, તો, અરે! તે ગુસ્સો મારી નરમાંસને તેવી હીકમત શીખાડે!”

ગરીબ બીઆરી ગોલશેહેરની આ ઘેલને અવતાર

ની હાલતથી પરીચેહેરનું મન ખોશરૂ સાંમે વધારે, મજા થયું. તેણે વીચાર્યું કે “એ પોરયા સાથ હું પરણું તેથી મારા ઉપર જીલમ થાય એટલું જ નહીં, પણ મારી આ સખી સનેહનાં ઉપરબી જીલમ થાય. ખોશરૂનો ખેંચાલ હવે મારે તદન છોડવો બેઠવો, કેમકે તેને બાહ્ય રાખવામાં નથી મને ફાયદો, નથી મારા વાહાલા બીજાને ફાયદો કે નથી આ કુમલી અંતેલીને ફાયદો. ખોશરૂને પરણું તો એક હાથ ઉપર બીજા ન તરફ અને બીજા હાથ ઉપર ગોલશેહેર તરફ હું બેવકા ઘાઉં, અને વળી તેનાં બદલામાં એક એવો મારી મળે કે જે એક તરફ બેવકા થયો છે અને તેથી બીજી તરફ બેવકા થવાને વીલમ લગાડે નહીં.”

એ ઉપરથી હવે પરીચેહેરે ગોલશેહેરને કોણ આપણે કે આભરબીજનનાં ખુદરતી આપણનાં અને હેરમંદ નદીનાં પવિતર પાંણીનાં કસમ ખાઈ તથા આક્રતાબ અને આહુતાબને દરમેઆન લાવી હું વચન આપું છઉં કે ખોશરૂનો હાથ હું મરશ તોપણ બાહ્ય રાખશ નહીં.”

પણ આ કોણથી કાંઈ વળીયું? નહીં—તેની સાંમે તો રાજનો ખુની રેવાળ અને પાદશાહ તહેઆસપતું ઘાતકી ફરમાન હતું અને જે થકી જાય તેમાં ખોશરૂનું માગણું રદ કરવાની બહુમતી મળી નહીં, તેથી આવી હતી.

સંસાર સુખ.

સુખ! આ સુખ!
તું કાંહું છે? ઘણા જણ
એ સવાલ પુછે છે, ઘણા
જણ તુંને મેળવવા તલ
મે છે, ઘણાં જણ તારી
ગ્રામમાં અટવાઈ જાય છે,
ઘણાં જણ તુંને મેળવેલું
સંમને છે અને ઘણાં જ
ણને તું મળે છે, પણ વ
ળી ઘણાં જણ તુંથી ના
સીપાસ થાય છે, તારે કે
હે, આ સુખ! તું કાંહું છે?

સુખ શું પર્યાપ્ત કરામાં છે? અથવા શું ધન માલ ખર્ચનામાં છે? અથવા શું રાજપાટ ઈઆ હુકમતમાં છે? સુખ શું સરસ પેહેરવાસમાં છે? અથવા શું ઘરેણાં ગાંધામાં છે? સુખ શું વેપાર ધંધામાં છે? અથવા શું કાળેલીઅતમાં છે? અથવા શું અગંતાંનપણમાં છે? અથવા શું આખરમાં છે? સુખ શું નાંણવટીની પેટ્ટીમાં છે? અથ

ખેડનારાં મોટાં મોટાં વાંહાંણીની શીકર-રેહ; એક અમીર સુનાં રૂપાં અથવા શાહીન અને મખમલ સાયજ કાં મવાડવા છતાં દેહથી દુખી હોય; એક તવંગર આંદની ચર્ચે રહે ભરપુર હોવા છતાં કુટુંબ કપીલા ઈઆખમાં છેકરાંથી બેનસીબ હોય, ઈઆ હોય તો તેની મરજી મોજકનો નહીં હોય; તો એમાંનો એકબીજા

વા શું પાદશાહનાં મેહેલમાં છે? અથવા શું તાલેવંતનાં ખાગમાં છે? અથવા શું શકીરની ઝુપડીમાં છે?

એક પાદશાહને પોતાના રાજપાટની, પોતામાં દુશ્મનેાની અથવા પોતાની રઈએતની શીકર હોય; એક વેપારીને પોતાના માલ મીલકતની, અથવા દરીઆ

છાતી ઢેકીને એમ કહેશે કે હું સુખી છું? ગરીબ માણસ સમજે છે કે પર્થિયા વાળો સુખી છે, પર્થિયા વાળો સમજે છે કે મારા કરતાં ગરીબ માણસ સુખી છે.

તારે હવે ખરૂં સુખ કાંણું છે? અમરથી સેલ ત, ઈચ્છા રાજપાટ ઈચ્છા ખાગ ખળીયાધીજ માણસ સુખી થતું નથી. એક જાણ પાસ ખાગ ખળીયા નહીં હોય, વાડી ગાડી નહીં હોય, તોપણ તે ઘણાજ સુખી રહી શકે છે. પેટ ભરીને ખાવું અને નચીતાઈથી હુંગાવું એજ નો સુખની સાબિતીઓ હોયતો. જેમ સેલત વધતી તેમ એ નીશાણીઓ એાછી માલમ પડે છે અને એ સાબિતીઓ પર્થિયા વખર મળી શકે છે.

ખીઆરાં વાંચનારાંઓ, ઊપલાં ચીતર તરફ ધે આંન પોંડોંવાડો. ઘર નેશો તો ગરીબ માણસતું છે. આરણ નેશો તો નાંડોંનો છે. તેમાંનો સામાન નેશો તો સાદો છે. માણસો નેશો તો ગરીબ છે. પણ તે એ તનદરોસત છે, તેઓ ખુશી છે, હસે છે, ગાય છે, વગાડે છે, રમે છે અને એકકને રમાડે છે. મોટા ખાવા માંધ યાદ ખની રેહવા છતાં કાંનીયાની ડોપી પેટરીને કંવા ટકાર બેઠા છે અને સારંગી વગાડે છે. પાસે બેઠેલાં એ ટાં માય મરણ કાંઠે આવેલાં છતાં, તાહાડનાં લખલ ખાં નહીં ખમાવાથી હોડી પોડીને બેઠાં છે, તોપણ પોતાથી ખીજ પેટરીનાં ખ્યાંને આંખ આગળથી ખસેડતાં નથી. આ ઘરડે ઘરેલાં નેડાંની વહુ ને આજ કાળ કરતી કાવરતી ઘર ઘણોઆની થઈ છે, તે ઊમરે અઢેર થવા છતાં ઘરનું એટલું કાંમ કરે છે કે આ કુટુંબ મંડળમાં આવી બેસીને ખ્યાંને ખોળા ઊપર રમાડવાની હમણાજ જરા કુરસત મળી છે, એવું કમરે ખંધો રાખેલા કામ કરતી વખતનાં કપડાંના કકકા ઊપરથી માલમ પડે છે. ને છેકરો ખપાવાની સાંમે ઊભો રહી સારંગી વગાડે છે અને તેનાં ને બે ભાઈઓ ગાય છે તે એ રાગમાં કેવા ચક્રચુર થઈ ગયા છે. પડેસમાં ઊભેલો તેઓનો માનીતો કુતરો ને, પાંચ મીનીટ અગાઉ નાચતો અને કુદતો હોતો તેખી ગરીબ ઇંઈને ગાંજણ સાંભળે છે અને જાણે આસાએસ લેતો હોય એમ જણાવે છે.

એ તે ખરૂં સુખ છે. નામાક્રીત ઇચ્છાકલીન કે હેઠે-કે થોડી હજત હોય અને તે હજત ચુરો પાડવાની શક્તી હોય, એટલે માણસ સુખી ગણાય. એજ પરમાણેની હલત ઊપલાં ચીતરમાં ચીતારી છે. એ લોકોમાં કજીઆ, કંધાસતું એાછા કાળું છે. એ લોકો

માં સંપ અને સંતોશ છે. એ લોકોમાં સરીરની સુખાકારી છે. એ લોકોની હજતો થોડીજ છે અને તે હજતો પુરી પડે છે એટલે તેઓ સુખી છે. તેઓ મેહનત કરે છે અને પેટ ભરે છે, એટલે ખીજ સીકર ચીંતા કાંઈજ નથી. અલખતાં એક રહજતા. દવસતા ભીખારીની ને હલત તે કાંઈ સુખની હલત નથી અને આ લોકોની હલત તેવી નથી. આ ચીતર નેઈને સંભો કોઈ કહે છે કે, ઘરનું સુખ તે સંભોથી ચરસ સુખ છે. ઘરનું સુખ તે ગોયા ગામનું સુખ છે. ઘરનું સુખ હોય અને ફનીઆનું ખીજું ગમે એ દુખ હોયતો ચાલી શકે. પણ ફનીઆનું બને એવું સુખ હોય અને ઘરનું સુખ નહીં હોયતો કદી ચાલે નહીં.

સુખ તનદરોસતીમાં છે, આસાએસમાં છે, સંપ અને સંતોશમાં છે, પેચાર અને જાપતમાં છે. સુખ ખઈરીમાં છે, ખ્યાંમાં છે, ભાઈ મેહનોમાં છે. પણ એ સધલું ઘરમાં હોય છે, ઘરની ખાડર એ સાંધેના મળતાં નથી. વીરવાન આડીસન કહેતા હોતો કે “સુખનો સવળાવ એકાંતપણામાં છે અને તે ઘોગાટ તથા લપકાનો દુશ્મન છે.” એ એકાંતપણું ઘરમાંજ હોય અને તારે સુખ પણ ઘરમાંજ હોવું નોઈએ.

જુદી જુદી જાતના ખાંસીના મરજો.

માણસ જાતના અને અગત કરીને બચાંના દરદોમાં ખાંસી, જેને આપણા લોકો કાંસો કહે છે, તે મરજ ઘણો સાધારણ રીતે ફેલાયેલો જિવામાં આવે છે. એ મરજ તરેહવાર જાતનો હોય છે અને તરેહવાર નામે ઓળખાય છે. કાંસો હાંફન, સસની, એ સધળાં એ દરદના નામ છે. પણ મરાખર બોલીએતો એ પોતે દરદ નથી, મગર દરદની નીચાણો છે. ઈંગરેજમાં જેને “અસાંકાઈસીસ,” “નીયુમોનીયા” તથા “હુપીંગ કફ” કહે છે, એ ખરાં દરદો છે અને તેમાંથી હાંફન ઈચ્છા સસની થઈ આવે છે.

ખાંસી એ છાતીના મરજ છે. છાતીની અંદર હવા દખમાં લેવાનો જે સાંચો ખુદરતે મેળવે છે, તે સાંચો ખગડવાનો મરજ તે ખાંસી છે. માણસો દર મીનીટ મીનીટ હવાનો ચોકસ જ્યો દખમાં લેવા જોઈએ. પણ જે ફેરફારમાં તે હવા જાય છે તથા જે મારગો અથવા નળીઓ વાટે હવા જાય છે તેમાં કાંઈ પણ એવો અગાડ-ધાપ કે જ્યો હવાની આવજાવને અલલ પોંડાં છે અને જોઈએ તે કરતાં એ છો હવા દાખજ ધાય તે ખાંસીના મરજની ઉત્પત્તિનું કારણ છે. એાછી હવા આવવાને લીધે સવાસ લેવાનો સાંચો વધારે મેહનતમાં પડે છે, તે પુરતી હવા લેવાવા માટે

ખુદરતી તબવીન કરે છે એથી છાતી વધારે માલે છે અને તેથી હાડકા થાય છે.

એ કંઠલા ભરેલો અરજ પેહેલાં સરકમ તથા સાદી ખાંસીથી શરૂ થાય છે અને કોફવાર એટલી હદ સુધી વધે છે કે પરાંણુવાત થાય છે. સાદી ખાંસીમાં કોફવાર છાતી ખાલી વાસ છૂતી નીસાલે સુધી ખખરે પછે ઘણુંકરીને બળગત બરાય છે. એ ખાંસી કોઈ રીતે ધાસતી ભરેલી નથી. બીજે અરજ ગુચની ખાંસીના છે, જેને ઈંગરેજમાં “હુર્પીંગ કફ” કહે છે. એ ખાંસીમાં ગુચ ઘણી આવે છે અને તે અરસામાં હવા દમમાં લેતી અને કાહાડતી વખતે “હુપ” નામનો એક જાતનો અજબ અજબ જ્યો સાદ નીકળે છે તેથી તેને ઉપણું નામ આપવામાં આવ્યું છે. કહે છે કે સહીએ કંઈ આ ગોવરાંની નીસાલે એ અરજ પછે અચાંને એકવાર ધપો કે ફરીથી થતો નથી; એક જ વખતમાં પુંસકળ અચાંને એ દરદ લાગુ પડે છે અને જાંહાંસુ થી હવામાં ફરક પડતો નથી તાંહાંસુથી એ ધાંસો નીકળી શકતો નથી.

“અરાંકાઈસી” તે હવા જવાની નલીએાનું દરદ છે. એ દરદ વાણું દરદી ખાંસીના જીવનથી ઘણું હેરાંણું રહે છે. “દમ ખરાખર નહીં ચાલવાથી તે અતીથાય ધભરાય છે અને સારીપદે એકિંછે અથવા બળગત પાડે છે તારે ન તેને વધારે કરાર વહે છે. રાતના એ દરદ ઘણું ઉભરી નીકલે છે અને સહવારના ઉતાં દમ લેવાની નલીની અંદર બળગત એક કંઠા ધઈ રહેવાથી અકલામજી વધારે થાય છે, જે બાહાર કાહાડવા સીવાયે તેને ચેન પડતું નથી. આ અરજ સાથ વધતી ઓછી તાવ પણ આવે છે તથા કોફવાર સેહેન પસીના છુટે છે. જે અરજ “અરાંકાઈસી” હવાની નલીએાનું દરદ છે, તેમ “નીયુમોનીયા” ખુદ ફેફસાંનું દરદ છે. તેની હેરાંગતી વધારે હોય છે અને પેહેલાં કરતાં એ વધારે નેખાં ભરેલું હોય છે.

આ દરદો જારે વધી પડે છે તારે તે સસની તથા જોરા વર હાંકણું રૂપ પકડે છે. ફેફસાંને લગતી નલીએા એક નહીં પણ ઘણી હોય છે, પણ ખાંસીનું દરદ જે થાય છે તે સઘળી નલીએામાં પેહેલાં થતું નથી. ખગર જારે તે ઘણી નલીએાને ગાણું પડે છે અથવા એવી નલીએાને થાય છે કે જે થોડી પણ જીણી હોય, તારે ફેફસાંના તેટલા ભાગમાં હવા ન ઈશકતી નથી અને તેથી ફરીને તે ભાગ વપટાઈ જાય છે અને તેથી તેટલા ભાગપરની પાંસલી અંદર દખાતી જાય છે. એ પરમાણુ તલીએાની પાંસલી એટલી દખાય કે જેથી દમ લેતાં ખારો માલમ પડે, તારે દરદ ઘણું જોરાવર અને ધાસતી ભરેલું ધઈ પડે છે.

ગુચનાં કાંસો થોડીક જાતની દવા વગર સાચાં ચાંપ છે. તે પોતાની અવધે ભાજે છે અને એાંછાંમાં એાંછાં ચાર અઘવાડીયાંથી તે વધતામાં વધતા તરજ નહીંના સુધી જારે રહેવા પછે પોતાની મેલે નરમ પડે છે. પણ જાતન નહીં લીધાથી ખાંસી વધે છે, તેમાંથી ઉપલા અરજે ધાંએ છે, તથા તે ઉપરાંત ઉપલીક, એ અ તાંજ તથા પેટના અરજે ધઈ આવે છે. તેમજ વળી “અરાંકાઈસી” પણ શરૂઆતમાં ધાસતી ભરેલો ગણાતો હોય. તેમાં તથા “નીયુમોનીયા” માં જ

બળગત પાડવાની તથા બીજ દવાએાની તથા હાકરની સલાહની જરૂર પડે છે. તેમ કીધાથી તથા જાતની એ દરદો સાચાં ધઈ શકે એવાં છે.

એ ઉપરથી સઘલી વાત જાતન ઉપર આવીને અરજે છે અને તે જાતન કેવી પરકારની જોઈએ! જે જાતન ખાંસી થવાની આગમય, તે નહીં થાય એટલા માંટે લેવી જોઈએ, તેમ જાતન તેને થવા પછેથી જરૂરની લીધારવામાં આ વે છે. ખાંસીનાં ઉપલા સઘલા અરજે સહેખમાં અથવા સરકમથી શરૂ થાય છે, એ ઉપરથી દીસે છે કે ખાંસીનું કારણ સરદી છે, અને સરદીથી જાત અને તેમ સંભાલ રાખવો એ તેની સઘળી પેહેલી જાતન છે. ગરમીની રૂતમાં ઘણુંખરા પેટનાં અરજે ફેલાય છે, સરદીની રૂતમાં છાતીના અરજે ફેલાય છે. હવામાં અમજીય ફેફસાર થવાથી, પગમાં સરદી પેહોંચવાથી, ગળાં ઉપર સરદ હવા લાગવાથી, ભીણું દીલ રાખી મેળવાથી, બદન ગરમ થવા પછે એકદમ કંઠા પવનમાં જવાથી અથવા એવાન બીજા સખએાથી ખાંસીના અરજે થાય છે. માટે એ પરકારની જાતન લેવાથી ખાંસી થવા પછે સાલ થાય છે, એટલું નહીં પણ વધારે અગતનું એ છે કે તે જાતની છાતીનાં અરજે થતાન અરજે છે.

આ જાતનને માટે દરદીનું બદન ધાંકણું રાખવું, ગરમ કપડાં પેહેવાની રાખવા, તે છેક પગ અને ગળાં સુધી રાખવું, અને રાતનાં સુતી વખતે બીજાંણું પણ ગરમ રાખવું. ગુચથી ગુચવાય નહીં એટલા માટે બાલકનું માંધું નરા ઉંચે રાખવું જોઈએ તથા ઘણી ગુચ આવે તારે સુતેલા દરદીને નરા ઉંચકી તથા એક હાથે માથાને અને બીજા હાથે બરડાને રેકો દઈ, મોઝામાં આવેલી બળને સાક કરવી. જે દરદી નરા ઉંચે પુણે હોય તેનાં પગ ગરમ પાંજીએા પાડવા તથા જે બાલક હોય અને અગત ઉપર મોખાર રહેતો હોય તેને છાતી સુધી ગરમ પાણીમાં મેસાડવું, પણ સરદી નહીં લાજે તે સંભાળવું.

નજવાં ગુચથી કેવું મોઝું ફળ થાય છે, ગરમી ઈઆ સરદી બાયે સેહેન બેદરકારપણથી કેટલું સોસવું પડે છે, તે આ ખાંસીનાં અરજે ઉપરથી માલમ પડે છે. જે માતાએા પોતાનાં અચાંએાને ઉંઘાંડાં ફેરવે છે અથવા જે ગમે તેમ સરદી લાગવા રેય છે તેએાએા આ બાબત ઉપરથી ધરો પકડે એવી અમારી અરજ છે. અચાંએાના કપડાં વધારે એકસી રાખવાની જરૂર છે. હાથ, ગરદન અને પગ કદીપણ ઉંઘાડા રાખવા નહીં. આપણા લોકો અચાંને હાલ જે જાળવા પેહેરાવે છે તે ઘણી રીતે ખાતી ભરેલાં છે. અને તેમાં ફેફસાર કરવો ઘટે છે. અચાંએાની રેહુ નબલી અને નાજી સેન વારમાં લાગુ પડી જાય છે, અને તેની સઘળી પેહેલી તરાપ ઉંઘારી છાતી ઉંઘાંડાં ગળાં સરખા નાજી કાઢી ઉપર આવી પડે છે. એટલા માટે તેએાનાં બદનને ઘટતી આવજાતની નહીં રાખવાનું પરીણામ પછવારેથી ઘણું ભારી બાલક પડે છે.

આપણી માહા રાણીનું કુટુંબ.

હમણાં જરે આપણી લાએકી વાળી અને માયા લુ માહા રાણીએ પોતાનાં વચલા શાહાજાદા નાંમે ડાયુક આફ્ર એડીનબરોને આપણા દેશમાં મુસાફરી કરવા મોકલયોછે, તારે એ નવાંન શાહાજાદાનાં ખાત પીતાનાં કુટુંબ તથા તેનાં ભાઈ બેહેનો તરફ આપણ સરવેનું ધેઆંન ખેંચા

વા વગર રહેશે નહીં. તે કુટુંબનું એક નાહાનું સીતર અને ઉપર આપણીએ છઠ્ઠે, અને તે બેકે લગાર આગળા વખતનું છે, જારે કે આપણી તરફ આવેલા શાહાજાદા અને તેના ભાઈ બેહેનો એાછી ઉમરનાં હતાં, તોપણ એક પા દશાહી કુટુંબનાં સીતર દાખલ વાંચનારી બાંનુઆ તેને પે આરથી જશે એવી આશા રાખીએ છઠ્ઠે.

આપણી માહા રાણી વીકટોરીયાનાં સમલા હેવાલથી અમારાં વાંચનારાંએને અને વાકેફ ફરી ચુકયા છઠ્ઠે. એક રાણી તરીકે તે નામદાર પોતાની રમ્મિત તરફ ને હે રીઆયતી, દાહાપણ, અને દયા બતાવીછે તથા પોતાની તમાજ રમ્મિતનોજ નહીં પણ ફનીઆનાં લોકોને પેઆર, માન અને ઉંચું ખત મેળવયુછે, તે ઉપરાંત ખાનગી સંસારમાં એ કે ઘર ધણીઆંણી તરીકે, માતા તરીકે અને આરાત તરીકે તે નામવરે ને ને લાએકી બતાવીછે તે સમળી વાંચનારાંએને ખબર છે. આપણી માહારાણીનું સુખી અને સંપીલું કુટુંબ, તે ગેાયા બીજાં સમળાં કુટુંબીએને મારે એક નમું ના છે અને અમાને કેટલી અને શું કેળવણી આપવી, તે આમાં કોયા કીયા ગુણ ખીલવવા તથા તેમને કેમ ઉધારવાં તે આ પાદશાહી માતાના દાખલા ઉપરથી બીજા માતાઓએ સમજવું ઘટેછે.

પોતાના વડા દીકરાને ઉત્તમ કેળવણી આપવા પછે લ શકર ખાતાંની પદવી અપાવીછે, અને હાલ ને નામવરનો ને શાહાજાદા અતરે આવવોછે તેને દરીઆઈ ખાતાંની નો કરી અપાવીછે, જેમાં એક ખલાસીની પદવીએથી વધતાં વધતાં તે હાલ કપટાંનની પદવીએ ચઢયોછે. આપણી બે લી સીએ જેમ પોતાના અમાંએને પોતાની આંખ આગળ થી ખસેડવાં નહીં અથવા કાંઈ પણ મુશકેલ કામમાં તેમનો હાથ નાખવો નહીં અથવા ફરની નંજો તેમ્ણા પા સ કરાવવી નહીં, એવા ખોટા વાડ અને વેહેમ રાખી, તે અમાંએને, બાપલા અને મેખબર રેહવા દેયછે, તેવા કાંઈ વેહેમ ઇઆ ખોટી બીહીક સુધરેલી માતાએ ધ રાવતાં નથી, એવું આપણી માહારાણી પોતાનાં દીકરાએ ને દુરદશાન મોકલીને દેખાડી આપેછે. વડો શાહાજાદા હ છતો ૨૭ વરસનો છે, તેજલાં તે ફનીયાનાં ઘણાક ભાગામાં ફરી આવવોછે. તે આંતર વીસ વરસનો હતા તારે તેને અ

મેરીકાખંડમાં મુસાફરીએ મોકલયો હતા અને એશી યાખંડમાં પાલેસટાઈન સુ ધીની સફર તેણે થોકુજ ઉ પર પુરી કીધી હતી. હમણાં જરે શાહાજાદા આલફ રેડ બીજવાર ફનીઆની આસપાસ ફરવા નીકલયો છે, અને આસટરેલીઆ મા નાંહાં એકવાર તેને જીવ લેવાનો ઇચ્છો માલમ

પડયો હતા, તાંહાં વટીક જરે તે બીજવાર જઈ આવવોછે, તારે તેના નાંહાંના ભાઈ શાહાજાદા આરકર વીલાતનાં ઘણાંકભાગે ખાતે હમણાજ ફરી આવવોછે.

માહારાણી વીકટોરીયા સન ૧૮૩૭ નાં જીન મહીના માં તખત નશીન થવા પછે ૧૮૪૦ ની તાો ૧૦ મી ફેબ્ર વારીએ ખરનાર માહાપુત્રશ આલબરટ સાથ લગન કરયાં હ તાં. તે લગનથી એ નામવર બાંનુને હેકળ ટકેળાં ફરનંદ થયાંછે.

શાહાજાદી વીકટોરીયા આડીલેડ મેરી લુઇસા પરીન સેસ રાએલ, નનમી તાો ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૪૦, પરણી તાો ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૫૮, પર્શીયા દેશનાં શાહાજાદા ફરેડરીક વીલીઅમ સાથે.

શાહાજાદો આલબરટ એડવરડ, પરીનસ આફ્ર વેલ સ, નનમયો તાો ૬ મા નવેમબર ૧૮૪૧, પરણ્યો તારી ખ ૧૦ મી મારચ ૧૮૬૩, કેનમારકેરી શાહાજાદી અલેક જાંડર સાથે.

શાહાજાદી આલીસ માંડ મેરી, નનમી તાો ૧૫ મી એપ્રેલ ૧૮૪૩, પરણી તાો ૧ લી જુલાઈ ૧૮૬૨, હેસી ડારમસટનાં શાહાજાદા લુઇસ સાથે.

શાહાજાદો આલફરેડ અરનેસ્ટ આલબરટ નનમયો, તાો ૬ ઠી આગસ્ટ ૧૮૪૪.

શાહાજાદી હેલીનાં આગસ્ટા, નનમી, તાો ૨૬ મી મે ૧૮૪૬.

શાહાજાદી લુઇસા ક્રેલોઈન આલબરટ, નનમી, તાો ૧૮ મી મારચ ૧૮૪૮.

શાહાજાદો આરકર વીલીઅમ પાર્ટીક આલબરટ, નનમયો તાો ૧ લી મે ૧૮૫૦.

શાહાજાદો લીઆપેલડ જરજ ડેકન આલબરટ, નનમયો, તાો ૭ મી અપ્રેલ ૧૮૫૩.

શાહાજાદી બીઆટરીસ મેરી વીકટોરીયા ઠીઆપેલ, નનમી તાો ૧૪ મી એપ્રેલ ૧૮૫૭.

એ રાતે નામદાર માહા રાણીને પોતાને ૬ ફરનંદછે, જેમાં ૪ પુત્ર અને ૫ પુત્રીઓછે. એમાંની બે શાહાજાદી અને એક વડો શાહાજાદો પરણ્યાંછે; જેમાંનાં પેહેલાં ને ૪, તથા બીજાને ૧ ફરનંદ યુગુછે અને વડા શાહાજા

દાને તાંદાંડાં ૩ કરજની નવાજીશ થઈ. શાહાજાદી હે
ધીનાં ને હાથ ૧૫ વરસની નવાંન વયે આવીછે તેણીને
લાએક શાહાજાદા સાથ પરણાવાની વાત ચાલે, પણ પોતા
ના કરજનો સહવાં મોટી ઉમરે પુગા પછે પરણાવાના સુખ
રાખેતો આ પાદશાહી કુટુંબનાં ચાલે, મારે આ લગન આ
મે હજી કાંઈ જાણ ઉતાવળ નથી.

ઈંગ્લેન્ડની પરજા અને પારલામેન્ટ તરફથી આપણી
નામદાર ખાહીરાણીને વરસ દાહડે ૩૩૮૫૦૦૦૦, વડા શા

હાજાને ૩૪૦૦૦૦૦, તેની બાંનુને ૩૧૦૦૦૦૦, વડી
શાહાજાદી તે પદ્મશીયાની વહુને ૩૮૦૦૦૦ તથા બાંકી
નાં કુટુંબીઓને ૩૩૦૦૦૦૦ જે લવાજમ મળે. આ
પાદશાહી કુટુંબને તમામ રદખેત જગરનાં પેચ્ચારથી
ચાહે અને બરેબી આપણા શાહાજાદાઓ ગાડીમાં બેસી ક
રવા નીકલે, તારે રસતાઓ ઉપર લોકો તરફથી હમેશ તેઓને
જે મુબારકબાદીઓ મળે, તે એટલી નિસ ભરી હાથે કે વા
રથી એટલી ઉતારી જવાય આપવાની તેઓને કરજ પડે.

ભણાવીએ કે પરણાવીએ ?

આઈજાએ—એ વાએ ! આલી, એ પું થું રોય
ન ગાલે ? થન હજી શીખી નથી કે તેને પું નવી ઇસકો
લમાં શીખવા મોકલે ?

કોલીકુઈ—(ટીમકું મહાડાવીને) ઠેલા ને પહારા !
થુંગાં થુંગાં બેસી રહે. ખબરદારને આલી કાંઈ ઇસકોલ
ને નીધાર કીધી. બસ હવે ભરપા ભારમાં બેસી રહે
તો સોભા છે. દાહડેનું બધું પધું, બાદમાં કાંઈ નેક્ર તો
કીએક આપી હાથે તોને હવે અદરાવા પરણાવાનું કાંઈ કરો.

આઈજા—મરૂરે મોલતાં પરથો, તમારે ! મોહોડે સાક
રરે મરૂરે થું કેહેશો કોલીકુઈ, આલીને સમજાવતાં સમજા
વતાં નવાં ઘસાઈ ઘેઈ, કે ને પેલી ખયાસ હજારની પીરી
બને તાંદાંધો ટપકો મોકલેમોલ, તે નેવાડ. પછુ આલીકે !
હું ! આંજીએ આલીકે ! તમે માંડોના મોંગતાંની જીલ
કાહાડીને આંગળ મુકોની, ને એ નાથો હા કેહેતો !

કોલીકુઈ—સાખાસરે આલી ! એવી પું કેદારે હતી ત
ને વડાં લોકની કેહેવતછે કે મા બાપને નમે તે પેટ ભરીને બને.

આલી—કોલીકુઈ, તમે શીખામણ આપોછ તેતો સા
રી છે, પણ જ ભરપા સાવખશાહને તમે એજાખતાં નથી !
બસ તેવણે પકો વાંચારન કીધો કે થનું શીખવાનું બ
ધ કરડું નહીં પણ હાલ ને નીશાજમાં બધા, તાંદાંધી ઉ
કાડીને નવી સરકારી ઇસકોલ નીકલોલ તેમાં બેસાડવી.

કોલીકુઈ—ઈસકોલનાં કાહાડતા વાન વરેરે ! હું ઇ
સકોલે તો બધું કુબાકુબ કીધું ને હજી ઇસકોલ બાકી રહી
છું કે નવી કાહાડી ?

આઈજા—રાંડ સરકારની પેલાં કાહાડેલ માએ પેલાં
બીચારી રદખેત મોઢવારીથી મરૂરે તેનો કાંઈ ઉપાય નહી
મળે, ને પેલાં ચેરનાં કાહાડતા મરે તે મુવાઓએ કાંઈ કાંઈ
ગરીબ જુરયાને ખીસાં ખાલીને તલીઓ બાતક કરી નાખ
યા, ને બીચારા ગરીબ લોકને હુદીને હવે રાંડ સરકાર ઇસ
કોલ કાહાડી બેરી.

આલી—આઈજાએ તમે જુદી જુદી વાતોને કાંઈ
ધી, કાંઈ બેળી નાખી. ગામનાં વરસાદ નહી આવે ઈઆ
ખોરાકી કે પોસાકીની તંગી હોય, ઈઆ ખપ ઘણો હોય, ઈ
આ વેચનારાઓ ખંખા હોય, ને તેથી મોઢવારી થાયતો તે
માં સરકારનો થું વાંક ? અથવા કુખ્યા લોકો ચેરનો જીગર
રમે તેમાં સરકાર થું કરે ? છોકરાઓને વાસતે સરકારે
ઈસકોલ કાહાડી, તેમાં સરકારનો તમે વાંક કાહાડતા નથી,
તારે છોકરીઓને વાસતે ઇસકોલ કાહાડી તેમાં વાંક સાંનો ?

કોલીકુઈ—(ધણીન અચરનીથી) આ વહીરે માએ !
અસતો પુછે કે વાંક સાંનો ! આએ. આનકાલનાં છોકરાં
ઓનેતો હોકો કે પોકો કાંઈ નહી ને માએ ! તમે મે માટી બ
ઈએરને થું છે ? કાંઈ ફકર સીતા છે ! તમારે મનસેતો માં
મારી માએ ને બધી બધા બધા.

આઈજા—કોલીકુઈ તમે કોણની સામે બેઠો ? અથ
છ. એતો જેનાં સખદીઆરાં માંથી હોખ તેનાંથી લોખંડાં
જવાય અપાય. હું છતાં માએ આખરતાં અખરોયાં ને કે
રમનાં ફકરીયાં નેજા તેમ દાહડો કાહાડીને બચાંની આગ
બ થઈએ એટલે અસં.

કોલી કુધ—હા! માએ હા!

આઈજી—તેમણે પેટ તાડારાં ને આંખે ઉઠ્ઠારાં! તે વાંસતે માએ આંખે થું? ને પોંચ વાત કેહેવાની છે તે કહી ને મુંગાં મુંગાં ખોલે અરી પડીએ. વર કેહેને મારી બધરી બંધી ને ને બંધરી કેહેને વર બંધી. એમને એકેકની ઉપર ધો લંબીને આપણે વાંદી કાઢાડે. ને છાંન પુતલીઆંને નાંચ લે છે બેકાં; તાંહીં આપણી કાંઈ શોભા કે આબરૂ નહીં.

આલી—સાંચુલ તમે મારી આંગળ નેટલું બોલાય, તેનું અરધું બી અપધ રહ્યા સાવખશાહ આંગળ બોલતાં નથી. તેવણુને સત્રજવોની.

આઈજી—(માંથું પપોડીને) જાણે મારી બલા હુંઈ કોણુને એટલી ગરબ પડીહી! તું સમજવતી કંઈએ નહીં!

કોલી કુધ—અરે રાખો, રાખો, આઈજીમાંએ તમેબી કોણુને કાંમ સોપાહ? કંઈએ? એટલું બધું થું? તમે વડાં કે એ? એ કોણુ? આજકાલની તોવડી! એ સાંની વરને સમજાવે! તમે સમજવનાર કાંહાં ગીયાં? એમન તમે બ માંને બેઠકાવી મેલાછોતો! આજે એછે, કાલ ઉડીને કાંઈ બીજું. વાત ને લાપાંછ તે. પછે છેક માંએ ચઢડી જ્યો તેા મારી પડશે.

આઈજી—કોલીકુધ તમે મારાં ધરના રાહાધાર નહીં સમજો. ઘેર તે કાંઈ ઘેરની રીતવું છે. આજે ને કરે તે બ ધરી, ને માએ સાચુતો ખાસડાંના તલીયાંની હેકે. કાંઈ ન હી, બોલતી એવાડે અપધ યદિન છવતાં રહે ને મુખી થાય એટલે બસ.

આલી—બધી સાચુલ તમે હુસે થયાં! હું થું કાંઈ એટું કે નરસ બોલી? તમે ધનને વાસતે કાંઈ સારી શીખા મણુ રેખાછ, તે અમે માંનીએછ કેની!

કોલીકુધ—એએ! આઈજીમાંએતો આલીનેન વરને સમજવા મોકલતાંતાં!

આઈજી—હોરી આવ, હોરી આવ, આએ તે થું કાં ધ ખોટી શીખામણુ દીધી! નરા ગાંમમાં જાંને ને, લોકો ની આટલી આટલીએ અપધ રહી બપે છોકરાંની માએ એા થાયહ ને એમ એમ જાંણુ ધરતું કાંમ કરે તે આપણે નેપાન કરીએ.

આલી—તેમ ધનનેબી આપણે કાંમ શીખવથું. પણ પેહલાં બેનેઆંન શીખવાનો વખત છે તે કેમ મુકાએ!

કોલીકુધ—(ખીચ પાડીને) કેમ મુકાએ? ધન વરને ખુરસીએ બેસાડીને આડીસમાં લખવા નવાની છે તેથી (પા છી ખીચ પાડેછ) કેમ મુકાએ?

આલી—કોલીકુધ, તમે ખીચ પાડોશો તેથી હું ખીચ વાંવાની નંધી, બનેતો માર ગતત પડે. પણ તમે વી માર કરો કે શીખવાનું ધંધોને વાસતે છે? શીખવાનું આપણું મુખને વાંસતેછે, ધર ચલાવાને વાસતે શીખવું ને ધમ્મ, બધાં પ્રાણવાને વાસતે શીખવું નેધમ્મ, વર સાથ વ સંવાને વાસતે શીખવું નેધમ્મ. મરને બાહારના કામને વાસતે ને અંદરની ધરના કામને વાસતે કેળવણી એકસરખી ને મરડેની છે.

કોલીકુધ—માંએ બાપ શીખીને ઠરી પડયાં તે હવે દી કરીહ શીખવાની વાતો કરેછ. માએ બાપે કાંઈ ઘેર ચલા

વયાંતાં? માએ બાપે કાંઈ અચાં ઉધારયાંતાં! બીચારી આ લીતા અમથા પવણે કરીને પોતાની મેલેન ઉધરી. અંચરેએ એા મેલી! મરે ચલાવે તે ઘેરનો નોહીને ગામ ચલાવે તે ગામનો નોહી. આંચરેએ ચાલતું ને ચલાવેછ છે. હું તો કાંઈ શીખેલી મહી હતી, ને મારાં ચણી દીકરાને અંચરેએ લાવેલી, હું વાડીગાડીએ ફરૂંછ. એ કાંઈ શીખવાપર છેન નહી. એ તે માએએ, મારી દીકરી મુખ ને કુખ સંજાએગની વાતછ.

આલી—તેમન શીખવાનું એબી માએગની વાત સ મને. તમારી વાત બધી ખરીછે. પણ મારા પેચારાં કે ન ધ, હવે વખત બદલાતો આવેછે તેના વીચાર કરશે કે ન હી? આગલા વખતમાં શીખવાનું હતું નહી ને કોઈને લાગતું બી નહી. હામણાં છોકરાએ કેળવધને ધણું હો શીખાર થવા લાગા, તારે છોકરીએ ને નહી કેળવાય તો કે મ માએ!

આઈજી—સહ ચાલે, સહ ચાલે.

આલી—તે આગલા વખતમાં, આજે તે નહી ચાલે. શીખવા છોકરાએ પોતાને લાએકની શીખેલી બધરીએ માં એ, પણ ધોળીનાં ફતર નેવી બધરીની તોક ગણે વલગેલી હાપતો બેમાંતું એકબી મુખી નહી થાય.

આઈજી—અરે પણ બધી વાત રહી. હું એમ પુણુ કે ધન થું શીખેલી નથી! કાંહાંછે, આટલાં વરસેવર તે ગ મે એટલું શીખવથું તો કોઈએ આડો હરફમી કાઢાડ્યો તો! છોકરી હુશીયારતો ખરી ને કોલીકુધ! એવી હુશીયાર, એવી હુશીયાર કે ધોળીને વાગો લખે, ને કલધગરનાં વાંસણુ લખે, ને પરપર વાંમી જપતો જાણે આપણે નેપા ન કરીએ, ને બતાસાવાળો નસરાવાળો ગણુ તેની અપગાઉતો પોતેન બધા મેહિનાંપર હુસાય કરે.

કોલાઈ—છવતી રહે, છવતી રહે!

આલી—હવે કેવું સારું લાગેછ! ધન એટલું થોડું શીખી ને તમે આટલાં ખુશીયાએછ, તો જાહેર વધારે શી ખરે! તારેતો તમારી ખુશાલીનો પાર નહીં રહેછે એક વખ ત એવેબી હુતો, કે જાહેર ધનને એટલુંબી શીખાડવાને ત મે ખુશી નહીં હતાં, હવે તેને વધારે શીખાડવાની તમારી ખરહ નથી, તેમો આસતે આસતે થશે.

આઈજી—નહી. ખંચરદારને, માંડ લોહી પીએ બસ, આટલું સીખી, હવે બસ. થોડું શીખે તેબી એકન ને ઘણું શીખે તેબી એકન.

કોલીકુધ—એાં વાએ! આ શા ઢોંગ! આએ કોતક તે કોણુને કેહેવા જાં! આઈજી માએ તમેબી મંરી ગીયાં છ. સોલે આવે સાંન, વીસે આવે ગેઆંન, પણ ધડપણુ તે મયાં સમાન, તેમ તમે ધરડાં થતાં જાએછ, તેમ તમારી અથલ જતી જાયહ. થોડુંની શીખવાનું કેવું! જાણેરે મારી બલા શીખવામાં ને ભણવામાં ને. નીચાળ ને, ધસકોલ ને આગ લગાડી મુકો! ગાંમની કાંઈ બપર છે ને કોણુ કે છુને વાસતે ને થું થું બેલાપાછ તે કાંઈ જાંણુ કે નહી! ભરયા ભારમાં રહેથું તો સોભા. આજેતો દાદર. હારમ ને નેની શરમ આખરૂ રાખે તેની રહેને માએ.

આઈજી—અરે મોવેનાં માએ, હામણાં તો નહી દી ડું નેવું પડેછ ને નહી સાંભળેવું સંભળવીએ. ફેલેની.

ની વાતો કાંઈ કાંઈ રહી છે, તે તેમાં વળી પેલી કોરટ નીકલી હતી, માંદી સુઆની કોરટ, કે શું. મરે તમારી જાણપર નહીં આવવું, ને તે કોરટ થવા પછીતા ઘણા બગાડો થયે છે.

આલી—એ વાત મેરેજમાંની કરીને તમે બંધ પાડે તો સારું. કોઈનાં કુટુંબની ખાતગી વાતો સાથે આવું શું કાંઈ છે? જગતે મોહાડે કાંઈ રાંધે છે? લોકો, આંહી, બોલે, પણ તે બધું આવું માનવું નહીં જોઈએ ને તેની વાતનું નહીં કરવી જોઈએ.

કોલીકુઈ—હું! હવે વાતનું નહીં કરીએ! છોકરી એને વધારે શીખવે ને વધારે બગાડે થાય તારે (ખીચ પાડીને) વાતનું નહીં કરીએ!

આલી—હીઆં તમારી ભૂલ છે. તમે એમ સમજો છો કે હવેનાં જે વાતો ચાલે છે તે છોકરીઓને શીખવવાનું પરીનામ છે, પણ તેમ નથી, એવો બધું છોકરીઓને નહીં શીખવવાનું પરીનામ છે. જે વાતો ચાલે છે તે શીખવીઓને વાસતે નથી, પણ નહીં શીખવીઓને વાસતે છે. જે એમરત જાત બરાબર ને પુરવું શીખવી હોયતો બગાડ થાય નહીં, પણ અધુરી કેળવણી અથવા નહીં શીખવી હાલતમાં તેમ બની શકે.

આઈ—એવો પારીયાં ગોઠવવાની વાત. કોલીકુઈ કાંઈએ મોલતાં નહીં. આપસ વખતમાંની શીખવાનું નહીં હવું ને તારે તો કોઈ એવી વાત નહીં જાણવું.

આલી—એ વળી બીજી ભૂલ છે. કોઈ નહીં જાણવું એ વાત ખરી છે, પણ તેથી એમ નહીં કરવું કે તે હવે નહીં. આગળ ને હવું તે છુપું હવું, હવેનાં તે જ હવેનાં આવે છે અને સઘળું જાહેરમાં આવે છે, તેથી વધારે સારું થાય છે.

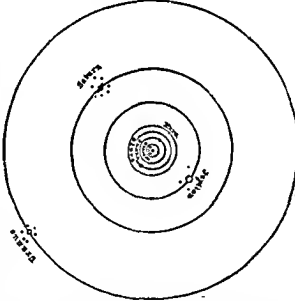
કોલીકુઈ—બસ બા બસ. આલી. હવેતો જોનાંની કહરી થઈ. તારી બરાબરતો આશીર્વાદ નહીં ઉતરાય “કોલીની જાત કુટે ને ગણે ગણે પણ લુટે” તેમ અમે માંડી જીવીને ખરીએ તોથી વું શીખવી પડી. પણ જો હવે પ ને ને મુંગી મુંગી પરણાવ ને કાંઈ બલાઈ નસીખમાં હોયતો જો. પોતાની નહીંતા માંમ લોક ઘડે તેનીતા દરકાર કરીએ.

આલી—કોલીકુઈ અને આઈજાએ, તમેતો મારા કરતાં વાંડાંને ને તમને હું તમારી સાથાંને વાસતે ને તમારાં મોલાપણાંને વાસતે હું આવું છું. વાસતે હવે હું છેલ્લે એક જોલાસો કરવા જાઉં છું, કહે કે તમારી મીશાએ તારે જીવી જાણું હોય છે, ને હજીતો અને ઘણું કાંઈ પડે છે. કોલીકુઈ—એવોરે આમે. કાંમતું કાલેથી નીકલી આવું ને. પુરવાસતા થું કરે તો પારેલાં જાણને વાંડાં છડે, તેવાં એનાં કાંઈ.

આલી—મને કાંઈ ઘણું છે. અને તમે માંનતા નથી તારે કહેવાની કરનું પડે છે કે આને સાવખ શાએ એક નવી જાતનું પુડીંગ ખાવા માંગ્યું છે, તે સંપવાનાં કાંમતી અંગરેજ મોપડીઓ, તેમાંથી જે કાંઈ કાંઈને હજીતો રાધાવું, તમારવું વળી છોકરીઓ પની છુટીના વખત થયો, તે આવે એટલે કરવા મોકલવા નો કમડાં કાઢવાનાં છે, વળી આવું જાણીને, પ્રીત

શાહા પોતાનાં કુતરા “મેસ” વગર કરવા જતો નથી, તેને આને આંધરે નહીં વાડો નથી, તેથી પીલુસ નાંદિક દલગીર થયે, વાસતે તેને ખુસ રાખવા એ કામ કરવાનાં છે; તારબા દ વળી છોકરીઓ ઇસકુલમાં શીખે છે તે તથા બીજાં “બેશન” લેવાનાં છે; વળી સાવખશાહા આવતાંનેવાર આનું “દા ઇમસ” માંગે ને થાકેલાં હોયતો મારી પાસે વંચાવો, તે મેં વાંચીને કોણ જાણે કાંઈ યુકીયું, તાંહાંથી ચોથી કાહા ડવાનું છે; વળી રાંતનાં સાવખશા “પીઆંને” વળડવા કહેશે, પણ એ વાળું જરા બગડેલું છે, ને સમારનારને બે લાવે છે તે હજી આવવો નથી, તેની મને ધાસતી છે. એ રીતે મને કામ છે, વાસતે હું જાઉં, અને એકલીને અમરન કડું છે આપણી ધનને ને નવી ઇસકુલમાં મેળીએ, તે માં બીજી છોકરીઓને તમે મોકલાવો. એ ઇસકુલમાં છોકરીઓને સાંમળો મોટો પ્રગાર આપીને શીખવે છે, તે એટલા વાસતે કે જ્યાં સુદત કરશે તેઓને પગાર વધારીને શીખ સઘનાં કાંઈ ઉપર રાખશે, તેથી આપણી છોકરીઓની નીશા જોમાં મરદ શીખસકોને બદલે શીખસકો મળી આવશે.

પરથવીની બેહુનો.

વાંચનારી ખાંતમે ઉપલું મથાલું વાંચીને અત્યંતે બી થી પુછ્યો કે વળી દુનીઆનાં બાહ ને બેહુને તે કેવાં હશે? પણ આ નામ અમે અલકાર રૂપે મેળવું છે અને ઘણી ચીજ તેનાં મારા અંચે મરી નહીંતા “અલકાર અચે મરી રીસે” સુવા પડે એક બીજી દુનીયામાં આવણું સરવેને જાણું એવા સંધારણ વીચાર છે અને તે બીજી દુનીયાંની જાણું એક જાણ અમ માનવામાં આવે છે. પણ આપણ તે સુવરમાંની દુનીયાં વીચે વીચાર કરવા મેશ નથી. આ સુધરેલી સુધીની નવી શોધ પરજાણે ને નવી મોટી દુનીયાં આપણે અનવાલામાં આવી છે, ને દુનીયાંઓને આપણ ને ને જોઈએ છઈએ, તે દુનીયાંઓ અથવા બરાબર મોલી એવો આપણી દુનીયાંની બેહુનોની આપણ દુનીયાંની રે

હેવાસી થઈને ઓળખ અને પીછાંણ નહી કરીએતો' ઘણું
અનવરુતું કહેવાય.

એ ફનીઆની બેહેનોનું એક ચીતર ઉપર આપણું
છે. પેહેલી નબર તે ગોલ ચકરાં અને કુંદલાં સરીખું
લાગેછે, પણ એ ચકરાંઓમાં આપણી ફનીઆં ચીતારીછે
અને બીજા તેનાં સરખા ગોળાઓ પોતપોતાનાં, ચકરાવા
માં ફરેછે. એ એકેક ગોળા એકેક ફનીયાંછે અને તે બધી
ફનીઆંઓ કેમ ગણાય-તેની ખાતરી કરવા-સાડે પરચમ
આપણી ફનીયાં ઉપર વીચાર કરવો થયેલે. આપણી પર
થવી પોહોલી અને સપાટ નથી પણ ગોળ છે એવો સંદેહ
ઈ જાણેછે. તેમજ વળી ગરમી અને અંજવાણું જે વર્નાં
ફનીઆં નાસ યામે તે પુરું પાડનાર રોશન સુરિય આપણ
ને દેખાણે તેમ આપણી ફનીઆંની આસપાસ ફરેછે એ
વો આગલા લોકોના બેઆલેખો. પરજીવે અને ખરેખ
રીતો ફનીઆં સુરનની આસપાસ ફરેછે એ મોટી અને અ
ગતની સોપથી પણ વાંચનારી બાંનુઓ વાંકે હશે.

એ બે વાત બે આપણાં શેઆનમાં ઉતરીતો પછે ઉપ
લાં મંડળમાંની બીજા ગોળાઓની વાત પણ શેઆનમાં સે
હેલાઈથી ઉતરે. આકાશમાં જલકતા હીરાઓના જેવો
રોશમે થાગ કરપાછે. એકે ગરેહ અને બીજા સેતારા.
ગરેહઓ યામ રોશનીથી યરકારીછે, તથા દુખીઓની જેવો મં
દરની ત્રીશણે નાહાંનાંમોઠા થાયછે તથા તે ઉપર ધાળાં દે
ખાયછે. સેતારાઓ આખા રોશણ, સોપણ તે રોશણી રં
ગબેરગી દેખાયછે. મંગલ, શુક્ર, બરેસપતી, સુક્ર, સતી
શ્યમર, એવાં ગરેહઓનાં નાંમે વાંચનારી બાંનુઓ જાણેછે.
એ ગરેહઓમાં આપણી પરજીવી પણ એક ગરેહ છે એ
કે મોટી અગતની રોષ-યદીછે અને બરે એ આપણે ગરે
હ એક મોટી ફનીયાં છે, તારેબીજા ગરેહઓ પણ ફનીયાં હ
શે એવો બેઆલેખ તરતજ પેદા થાયછે. આ ગરેહઓમાં એ
કલી આપણી પરજીવીને જોદાતાલાએ મોટી કરી હોય અ
ને વસાવી હોય એવો કાંઈ બને નહી.

પણ વાંચનારી બાંનુઓ કહેશે કે બીજા ગરેહઓ તો
તારા નેટલા છાણ છે, તારે તે ફનીયાં કેમ હોય? પણ એ
મ નથી. એ ગરેહઓ આપણાંથી કરોડો માઈલ દુર છે.
“વીનસ” અથવા “શુક્ર”, તો થુંદર ગરેહ પરતીની સંદે
શી નબદી છે, સોપણ તે આપણથી ૪૫૦૦૦૦૦૦ માઈલને
તફાવતે છે; તથા “યુરેનસ” નામનો ગરેહ સંદેશી દુરનો ગ
ણતો નથી. સોપણ આપણી પરજીવીથી ૧૭૨૦૦૦૦૦૦૦
(પાંચાંબે અબજ) માઈલ દુર છે. એવા અબજોજ નેવા ત
કાવતને લીધે એ ગરેહઓ છાણ તારા નેવાં. દેખાય તેની
નવાઈ નથી, પણ લીલીઆની રોષે બતાવી આપણું છે કે તે
ખરેખરા ઝીણું નથી. “મરકીયુરી” અથવા યુથને ગરેહ
સહજી નાહાનો ગણાયછે, સોપણ તેનાં ગોળાવાળું
૩૦૦૦ માઈલની છે, અને આપણી ફનીયાનાં-ખાતર ૧૨ માં
નાગ નેટણું તેનું કદ છે. બીજા હોય ઉપર બરેસપતીના
ગરેહ એટલો મોટો છે કે તેની પોહોલાઈ ૮૮૬૪૦ માઈલ
નો અથવા ફનીઆંની પોહોલાઈ કરતાં સુગરે ૧૨ થણી
વધારે છે. એ ચીતરે ગરેહઓનાં મોટાં કદનો વીચાર કરીએ
છ્યે, તારે વળી બીજે વીચાર આવેછે કે એટલા મોટા ગ

રેહઓને જોદાએ કાંઈ નકામો બનાવવા નહી હોય, પણ
આપણા ગરેહની ત્રીશણે તાંહાં પણ ફનીયાં હશે.

વળી વાસ કરતાં આલમ પડયું છે કે આપણી ફની
યાંની ત્રીશણે એ ગરેહઓ પણ પોતાની ધરીની ઉપર ફરે
છે, અને તેથી ફનીઆંનો જે અરથ ભાગ સુરનની તરફ
આવે તાંહાં દીસ અને જે અરથ ગોળા બીજા બોરડાએ લાય
તાંહાં રાત બનેછે, તેમ ત્રીશણે આ બીજા ગરેહઓમાં પણ
રાત અને દીસ થાયછે. વળી એ ગરેહઓ પણ આપણી
નીઆંની ત્રીશણે સુરનની આસપાસ અજબજબ જેવી ઝં
પથી ફરેછે. આપણી મોટી ફનીયાં દર કલાકે ૬૮૦૦૦ મા
લની ઝડપથી ૩૬૫ દાહાડામાં સુરનની આસપાસ ફરી
છે અને તેને આપણ એક વરસ કહીએ છઈએ. પા
બરેસપતીનો ગરેહ ફનીયાં કરતાં ૧૪૦૦ થણો મોટો છે, તે
પણ દરરોજનાં ૭૦૦૦૦૦ (૭ લાખ) માઈલ દોડેછે, ઈઅ
ને દર કલાકે ૩૦૦૦૦, દર મીનરે ૫૦૦, દર સેકેંડે ૮૫
માઈલની ઝડપથી એ ગોળા ફરેછે અને ૪૩૩૩ દાહાડે
રી રહેછે. સુરનની આસપાસની એ યુસાફરીથી હીઅ
ની ત્રીશણે, તે ગોળાઓમાં પણ સુરનની નબદીકી ઈઅ
તફાવત ઈઅજ રૂપ અને મોસમો થાયછે. તારાજાક વર્ણ
એવી શોધ કરે કે જેમ આપણી ફનીયાંની આસપાસ
હવા છે, તેમજ બીજા ગરેહઓની આસપાસ છે, એટલે
હી પણ જેમ પરજીવીનાં ઉતર અને દખણ દરેક તરફ અ
રફ અંશયજી રહેછે, તેમ ત્રીશણે મોટા ગરેહઓનાં દરેક
તરફ પણ કાંઈ જલકાર બરેલી વસતુ રૂપની દેખાયછે.

વળી બીજે મોટા યુગબજો એ છે કે જેમ આપણી
ફનીયાંની આસપાસ રોશણીને દીને જોદાતાલાએ મંદર
બખાયોછે, તેમજ બીજા ગરેહઓની આસપાસ મંદર બે
બાયોછે અને વળી તફાવત તથા કદ પરખોં તેમાંથી પરખા
ન રાખયું છે. સુરનની નબદીકતાં બે ગરેહઓ સાથ મંદ
ર તુલક નથી, પણ ફનીયાં નંરા દુર આવીછે તેને એક
મંદર આપયોછે. બરેસપતીનાં વધારે દુરનાં ગરેહ સાથ ૪
મંદરો ફરતા કીધાં, સનીશમરનો ગરેહ વધારે દુર અને
મોટો હોવાથી તેની આસપાસ ૭ મંદર અને વ
ળી ૬૦૦૦૦૦ માઈલ લાંબુ રોશનીનું એક વળું ફરેછે. એ
ઉપરથી સીધ થાયછે કે જોદાતાલાએ આપણી ફનીયાં
કરતાં મોટાં ગોળા બનાવયાં છે અને તેમાં હવા, રોશ
ણી ઇતીઆદીની આટલી સમગ્રો કીધીછે તારે તે નકાંમાંતો
હોય નહી. તે સરવ શકતીમાંની કીટાર આ ફનીયામાં
એક તરખીની નકાણું છે. બનાવેયું નથી, તારે આવાં મો
ટા ગોળા અમસા નાંખી મેળવો સાડે બનાવવા નહીજ
હોય. ખચીત એ ગોળાઓ આપણી ફનીઆંની બીજા
બેહેનો હશે.

એ ગરેહઓનો તમામ હેવાલ અજબજબ જેવો અને
જાણવા જોગ છે. પણ હાલ તરત સુરનની આસપાસનાં મં
ડળમાં તેમજ કેવાં અનુકરને ફરેછે, તેમ ખાતર જાણવી
એ બાબત બંધ કરવી થયેછે. એ સુરિય મંડળનું એક
બીજું ચીતર નીચે આપણું છે. તેની વેચાયેલાં રોશન
આકાશ પરકાસેછે, પેહેલું કુંદાણું “મરકીયુરી” (શુક્ર) નો

ગરેહનો બોલ મારગ બતાવે છે, તેની પછે "વોનસ" (શુક્ર) નો ગરેહ ફેરે છે, તારપછે આપણી ધરતી આવે છે, પછે "મા

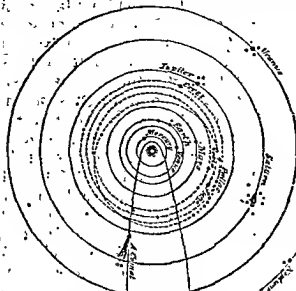
એર્થ" અને તે ઊપર વીચાર કરતાં તે પાદશાહઓ ની દાનાઈ અને નેક્રી વીશે આપણને ઘણા મોટા વીચારો પેદા થાય છે.

ફરેહુન પાદશાહ જે પોતાનાં તુર અને સલ્તનતનામનાં નીમખહરામ બેટાઓથી મંસેલાં દુખે કરીને ઘણા કંઠકીને આ લહાંનથી શરેગ થયા હતા, તેણે મરતી વખતે પોતાનાં તરોજ દીકરા એરમનાં બેટા મીનોએહરને શ્રીખામણ દોધી હતી કે, "તારી તવારીખનાં દરએક પાનાં દાખલ મું તારી લંદગીનાં દરએક દાણાંને ગણે અને તેથી સંબલ રાખે કે તે જી પર જેથી ચીજ લંબાય તે એવી નહી હોય કે જે પેછેની જાણાદને તે ઊપર શરમાવું પડે."

સાઈરસ પાદશાહ જેણે ઈરાનમાં એકીમીનીસ ની નાંમીથી જાણાદનાં રાજનો પાયો નાંખ્યો અને એને આજસુધી આપણાં લોકો ભુલથી કેળુશરો કેહેતા હતા, તે પાદશાહ પોતાની આગળ થઈ ગયલા કેળુશરો નાં સરખોજ નેક અને દાહાપણવાળો હતા. એ મોટો પાદશાહ પોતાના તખત ઊપરથી વારેઘડીએ કેહેતા હતા કે "પાદશાહ પોતાની રઈએતનાં સુખ દુખમાં સાહે થયું તથા તેને હરકોઈ વાતે ખુશી અને સુખી રાખવી." એ પાદશાહના બેહદ દાહાપણનો એક દાખલો યુનાની જાનો અમરગ તવારીખ કરતા "હીરોડોટસ" નીચે મુજબ આવી ગણે છે.

બીરે સાઈરસ પાદશાહએ મીડીયાનાં રાજને લૂતી લીધું, તારે એની ઈરાની રઈએતનાં લોકો અરજ કરવા તેની સાંમે આવી પોકાર મારતાં કેહેવા લાગ્યાં કે "અમારી જગા ઘણી ઊંચક અને પાણી છે, તેથી અમારી આખાદાંની અને સુખમાં ખલલ થાય છે, માટે એ જગા છોડીને મીડીયાની પછેસમાં અમોને તથા તમાને બેહુને માંન મળે એવી કોઈ જગામાં વસવાની રજા આપો." આ અરજનો સાઈરસે એવો જવાબ આપ્યો કે જેથી ઊપલી રઈએત તદન સુખ થઈ ગઈ અને પોતાની માગણી સંજોએ દાહાડી નાંખી. એ પાદશાહ બોલશે કે,

"અગર ને તમે તમારાં વતંત ઊપર નારાજ થઈ તેને છોડી જવા ચાહતા હોવો તમે સુખથી તે મંકરવું. પણ તમારા એ અંશ તોશીપણથી એક અધમણ થઈ તેનો તમે પેહેલાં વીચાર કરો. પોતામાં વતંતમાં રાજ તમારું છે, અને તમે ખીલ પરજાઓ

રસ" (મંગળ) નું ફેરફાર છોડવા બાદ ઘણાક નાહાનાં નાહાનાં ૧૦૦ થી વધારે ગરેહઓની શોધ થઈ છે. તેમની પાછળ મોટો અને નાંમીએ "યુપીટર" (બરેસપતી) નો ગરેહ પોતાનાં ચાર મંદરો સાથે મોટા ભપકાથી ફેરે છે, એ પછે "સાટરન" (સતીશચર) રોશણીની વીંટીમાં વીંટલાઈને તપાસાત મંદરોને લઈને ફેરે છે, છેલ્લે "યુરાનસ" અથવા "હરશચલ" નામના ગરેહનો મારગ છે, જેની સાથે ૭ મંદરો છે, અને છેક છેલ્લે "નેપ્ચ્યુન" નામનાં નવા ગરેહની શોધ થઈ છે. એ આપણાં આખાં સુરિય મંડળે પોતાનાં જોલ પેસવામાં રોકેલી નગાની આખી પોહોલાઈ અથવા વીઆસ ૫૭૦૬૦૦૦૦૦ (નબદીક પાંચ અબજ) માંહલની છે, એ પોહોલી નગાને ખનમાં કાંઈપણ ખેચાલ ઉતારવા સુચકેલ છે, પણ વળી એતા માતર દસ બાર ગરેહ થયા છે. બીજા લખે સીતારાઓ અને કરોડે ગરેહઓ આસમાનમાં પડેલા છે, તે લખે સુરએ અને કરોડે ફનીયાં છે અને તેઓએ કેટલી નંગા રોકી હોય તેનો ખેચાલ કરીએતા તે કીરતારની અપરમપાર શક્તી ઉપર હેંકારથી ભરેલા ખાકસ થેલો ધઈને ખાકમાં ઉંધો પડવા વનાં રહેશે નહીં.

ઈરાનના મોટા પાદશાહઓની નંશીએતો.

ફરેહુન, કેળુશરો, સાઈરસ.

ઈરાનનાં અસલી અને જાહાજલાલી ભરેલાં રાજાઓ જે માસીઆ અને મોટા પારસી પાદશાહઓ થઈ ગયા છે, તેઓમાં કેટલાક પોતાનાં પાછલા જમાનાનાં પાદશાહઓ તથા લોકોની ચાણકને માટે ઘણી કીમતી નંશીએતો મેળી ગયા છે. પાદશાહ જમશ્દ અને ફરેહુનનાં વંશથી એવી મોતેખર નંશીએતોની તોષ થઈ

ઊપર રાજ કરેછે, પણ વતન છોડી જવા પછે ઊંઘ બીજી પરજા તમારો ઊપર રાજ ચલાવશે. જે લોકો પાણીડી જગામાં વસેછે, તેઓ લકષ્મીક હોયછે, પણ ૧૫ વંતે જગાની મોજ મળાણમાં પડવાથી તેઓ નખલાં અને સુસત થાયછે.”

મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ.

એશીયા અને યુરોપખંડની વચે ૮૦ માઇલની એ હાલાઈની જે રેતાલ નીચી આવજવ કરતાં ખારકસોને પ્યે રકાવેછે અથવા બરાબર બોલીએતા અટકાવતી હતી, તે જ જીનને કાપીને તાંદાં જે સલગ દરીએ કરવામાં આવેપોછે તેને લગતી થોડીક હકીકતો તથા તે નેહરને ઉંઘાડવાની કી રીયાનો હવાલ અમારા આગલા અંકમાં વાંચનારાઓ સાં મે મેળાયછે. ૧૯ મી સદીની આ ચત્રતકારીક ક્તેહને પાર ઉતારવાનું માંન મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ નાંખનાં એક નાંખંકીત કરેંએ મેળવયુછે. તેની એક તસવીર પા સેનાં સફા ઉપર અમે આપીછે અને તેની જંદગીનો જાં છવાએગ હવાલ ઈંગરેજ ઉપરથી નીચે ઉતારીએ છઈએ.

મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ સન ૧૮૦૬ માં ફ્રાંસનાં માં વરસેલસ ખાતે જન્મગ્યા હતા. તે ગરેટ બરીનનાં સકાલ્દલ દેશનો એક અસલ તોખમની એલાદ ગણાયછે અને એ વાત ઈંગરેજે લગાર મગરૂરીથી નહાયેછે. તેને અમપણથી ઉમદા કેળવણી મળી હતી, જેમાં ઈલ્નેરનો હો નર તેણે ઘણાં અમેઆસથી હાંસલ કીધાબાદ, તે ફ્રેંચ સર કારની રાજકુમારી ચાકરીમાં દાખલ થયો હતો. મીસર દે શમાં પોતે બંધાવેલી ઉપલી નેહરથી તે પરમેઆત થયોછે, પણ તેની આગમ્ય ફ્રાંસસની તરફથી જુલું જુલું દેશોનાં એવથી ખાતામાં તે ઘણેક વરસો મુકી રહ્યો હતો. ૧૮૪૨ માં તે બારસીલોનીનાં કાંતસલ થયો, જ્યાં હાંડાઈને વપ તે ફ્રેંચ મનવારો ઉપર તે ચેહેરનાં ફ્રેંચ તથા સખાંનીઅ રડ રેહેવાશીઓનાં જાંન માલને તેણે ઘણે આસરો આપ પો હતો. તારપછે તેને મીસર ખાતેની ફ્રેંચ કાંતસલ જે નરલ તરીકે મોકલવામાં આવેપો, જ્યાંહથી તેનાં મગજમાં આજુનેહર બનાવવાનો ખેઆલ વેવસ થયો.

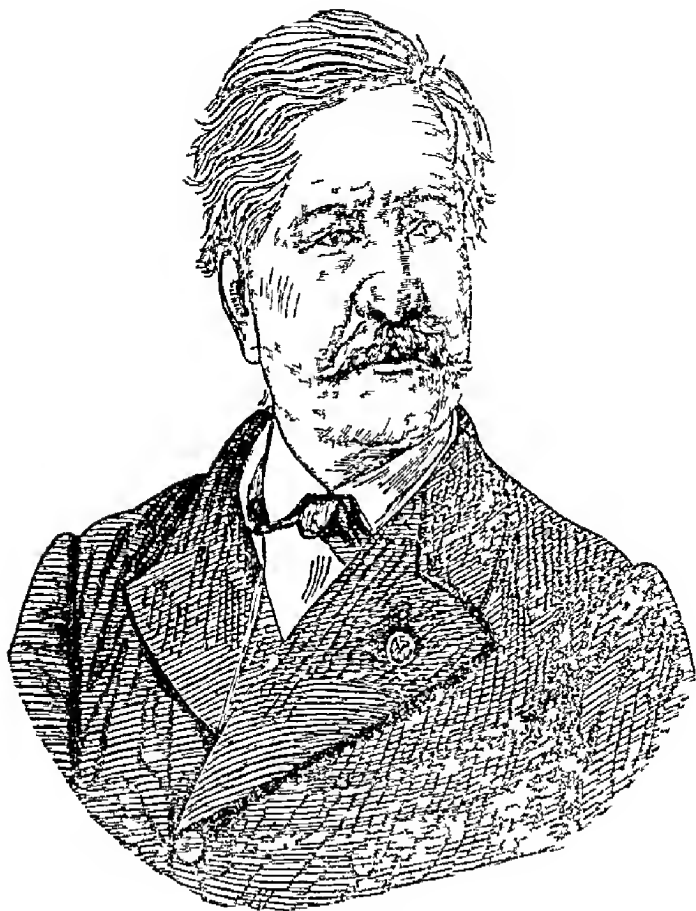
મીસર દેશમાં લેસેપસને તેનાં બાપનાં વખતથી ઘણે વગ હતો. આ વખતે હાલના પાસાનો બાપ મહમદઅલી મીસરની ગાદી ઉપર હતો, તે દરબારમાં લેસેપસની પાસે આવેપો અને ઘણાં મેસથી કહયું કે “આજુ હું મોટો ખાણ સ થયો છઈ, પણ મને તે આગલો વખત યાદ છે કે જરે મોશી હર ડી લેસેપસનાં બાપને તાંદાં બનાવને તથા જન્મવાને મને લ છી ખુશાલી ઉપજતી હતી.” જરે મીસરની ગાદી ઉપર ટરકી ને તામે રેહું એવા એક દુરકીને મેસાડવાની ફ્રેંચ સરકારે સુ ચનાં કરી હતી તારે લેસેપસનાં બાપે મહમદઅલીનું નાંખ આપયું હતું અને તે વખતથી એ પાસા લેસેપસનાં ખાંતદ નનો દોસત થયો હતો. ફરડીનાં લેસેપસને જરે મહમદ અલીએ ભર દરબારમાં ઉપજું માં આપયું તારે હાલનો

સમ્યેદ પાસાં ઘણે તાંદાંનો હતો. પણ તે એટલોતો દોં મો હતો કે મહમદઅલી તેને ઘણા કસત આવપતો હતો અને દરરોજ તે કસરતની પાક ઉતારવા સાડું તેને ફરડી નાં લેસેપસનાં ધરમાં જઈ. આસાએસ લેવાનો તેનાં બાપ મહમદઅલીએ હુકમ કરેલો હતો. તેથી ૭ વરસની વચે થી તે ૧૪ વરસનો થયો તાંદાંસુધી સમ્યેદ પાસા હું મેસ લેસેપસનાં ધરમાં આવતો જતો હતો. તારઆ અઆસ પા શાનાં દોરમાં સમ્યેદ પાસા નાહારોને ફ્રાંસસ ગયો, તાંદાં પણ તેણે લેસેપસનાં ધરમાં આસરો લીધો હતો.

સને ૧૮૪૯ માં રોમ ચેહેરનાં લેકોએ પોપનાં રાજ ની સાંમે બલવા કીધો હતો. પોપ તે વડા ધરમજુરનું ના મ છે, પણ એ ધરમજુરનો રાજની ગાદી ઉપર જમરીથી ચહુડી મેડાછે. તાંદાંનાં સમજુ લોકો પાદરીઓની પાદશા હીની. સાંમે થાયછે અને તેથી ઈટાલીઅનો તથા પોપ વચે હું મેસનો નઘડો ચાલુ છે. ઉપલાં વરસમાં પોપની મદદે ફ્રાંસેસ લશકર મોકલ્યું હતું, અને તેની સામે જવાનો લેસેપસને હુકમ થયો. પણ લેસેપસ પોપની સતાની સાંમે હતો, તેથી તે એવા કસર ઉપર ગયો કે રોમનાં બલવાઓ રો ઉપર ફ્રેંચોએ હામલો કરવો નહી. તાંદાં જવા પછે ફ્રેંચ સરકારે ઉપલો કસર તોડીને રોમ ઉપર ધસારો કરવા ને હુકમ મોકલયો, પણ લેસેપસે લશકરને એ હુકમ આપ વાને નાં પાડયું અને ફ્રેંચ સરકારને સાફ લખી જણાવ યું કે “મે તમારે એમન કરવું હોયતો મારી જગાએ તે હુકમ આપવાને કોઈ બીજા એવથીને મોકલો.” તે બીજા એવથીને મોકલતાં એક મહીનો લાંગો અને તેટલો વખત સુધી આ હીમતવાંન ફ્રેંચે રૂમીએ સાથ લડાઈ ચલાવા ની સરકારની ધારણાને અટકાવી રાખી.

ફ્રાંસસ ખાતે પાછો ફરતાં સરકારે તેને ઘણું અપખા ન આપયું અને નાંકરખાંનીનાં વાંકને માટે તેને ઈનસાફ ની અદાલતમાં ઉમેા કરવા માંગ્યો. આ ધમકીથી લેસેપસ બીધો નહી. તેણે પોતાનો એક લંબાંણ અચાવ ઘડી કા હાડ્યો અને તેમાં બતાવી આપયું કે ફ્રેંચ સરકારે જે હુકમ આપવાને નાં પાડયું હતું તે હુકમ પછવાડીથી મો લલગો અને તે અંબવાને તેણે નાં પાડયું તેમાં તેનો વાંક નહી હતો. આ અચાવ એટલોતો જનજીત હતો કે સરકારે તેની તપાસ માંડી વાળવા ચાહ્યું, પણ લેસેપસે બચ્દ ઘઘને તપાસ કરાવી. તે તપાસમાંતો એવું કયું કે લેસેપ સને ચેહેરથીજ લડાઈ ચલાવાનો હુકમ મલેલો હતો. આ એક તંદન બનાવટ હતી તે દેખાડવા સાડું, ફ્રાંસસનાં રા જરૂવારી ખાતામાં જઈ તેણે સરકારના અસલ ડીસપાચનો ખરડો હાનર કીધો, જેમાંથી રોમ જવા અગાઉ ઉપલો હુક મ તેણે બચ્દ ઘઘને છેકી નખાવેલો હતો. તેણે શુસે ધઈ રી શઘલો અચાવ છખાંવી ફ્રેંચ સરકારની નોકરી છોડી દીધી.

એ પછે સુએન ખાતે નેહર બાંધવાનાં પોપનાં જીના ખેઆલનો તેણે પાછો કસદ કીધો. મીસરની ગાદી ઉપર જાંહસુધી ઘાતકી અઆસ પાસા હતો, તાંદાંસુધી લેસેપસ થી કાંઈ બનયું નહી, પણ ૧૮૫૩ માં તે મરજુ પાખ્યો અ ને લેસેપસનો દોસત સમ્યેદ પાસા ગાદીએ આવેપો, જેણે લેસેપસની ઘણું દેતથી મુલાકાત લીધી અને તેનો આગળ ઉલાએ નેહરની વાત લીધી. સમ્યેદ પાસાનાં મુરખ સુ

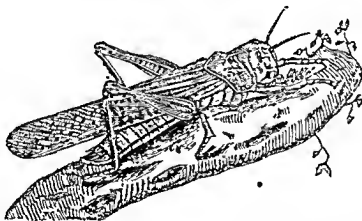
ମାଗିକ ହରିନାଥ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

સંભાનં દરબારીઓ. એ વાતની સાંભે થયા. અને તેથી સ
ધર્મિદ પાસાએ ઘણી દીલ નાંખી. પણ જી બીનાં તેઓ
દાંખલા દલીલ અને તકરારથી નહી સમજ્યા તે લેસેપસની
એક નજીવી હીકમતથી તેઓ સમજ્યા. સધર્મિદ પાશાએ
લેસેપસને એક થોડો આપયો હતો, જોને એ ટુકડી ઘાઘડી
વાળાએ ઉંચે કુદતાં શીખાડયો હતો. એક ઘાઘડો પાસા
પોતાનાં આગ-અષે લાઘાટમાં ઉતરલો હતો, તેવામાં લેસેપસ
તેની આગળને નેહરેની વાત ઉછેડી. પાશાએ નવાબ દીધા
કે-“લાવો, તમારે થું કંઠેહુલે તે લંખી લાવો.” લેસેપસ
લાગલો થોડે ચટી બેઠો, થોડા ઉપર ફેવાલ કુદાવી ગયો, તેની
પછવાડે સાંકડી ચર હતી તેમી કુદાવી ગયો અને પલકારાં
માં સપલા ફસતાવેને તથા નકસા લઈને તાંહાંને તાંહાંન
પાછો-આવયો. સધર્મિદ પાશાએ એટલું બધું નહીં ધાર
યું હતું; પણ લેસેપસેતો તાંહાંન સધળું તઈઆર રખેલું
હતું, તે જોઈને પાશા તથા તેનાં દરબારીઓ અચરત અને
ખુશી થયા તથા તાંહાંન તે સધલાએ નેહરેને મારે કમલ થયાં.
એ પછે દરબાર બરાશનાં પાશાએ પારકાં રાજવાળા
એલમીએને જાહેર કીધું કે “મોનશીજી ડી લેસેપસ મુએ
જનાં નેહરે બાંધેલો અને હું તેમાં કમલ થયો છું” એટલે એ

વાત હવે નકી થઈ છે.” આ અમ્યભુચી વાત સાંભળીને સઘલા એલચીએ એચ બે પાંખા. ઈંગરેન એલચીએ વાંધા લીધા કે કાન એટલું છુપું અને ઉતાવળે થવું નહીં હવું, પણ લે સેપસે તેને એલાસો કરી નરન પાડ્યો. એ વાતની ખબર એલચીએએ તાર કરીને દોરેશ મોકલાવી અને તેથી થોંગટ ઉડી રહ્યો. કરાંનસ ખાતેના ઈંગરેન એલચી કરે ચ વણ પરધાન પાસે બધને ફરીઆદ કરવા લાગે કે “તમે મીસરમાં તમારો વગ એટલો વધારોછો, તે ઈંગલંડ ખ મગે નહીં.” પણ ફરેચ પરધાને જવાબ આપયો કે “એસે પસ સાચ અને કાંઈ સંબંધ નથી, અમનેતો લલટું વેર છે.” એક હાથ ઉપર નેહર બાંધવા માટે લેસેપસે મોટી કં પની ઉભી કીધી અને બીજા હાથ ઉપર ઈંગલંડનાં પરધાં ન મરનાર લારડ પામરસટને પારલામેંટમાં લેસેપસને વીચા ર હુસી કાઢાડી, એ નેહરને એક પરપોટો ગણ્યો તથા ઈંગ લંડનાં નાંખીયા ઈનનેર સહીકનસને કહ્યું કે એ નેહર ક હી બનશે નહીં. પણ ૭૦ વરસની ઈનનેજરી અને ૧૫ વરસની મેટ્ટને તથા ૧૭ કરોર રૂપીઆનાં ખરચે લેસેપ સે આન્ડ એ નેહર બાંધી આપીછે અને આખી કુતીઆં નું માંન તથા શાબાસી પાંખેછે.

તી ડ નાં મનું જાનવર.

તીડ એવો શબ્દ જો
આજ બે તરફ મહીના
ની વાતપર લખીએ હું
તેતો, ધણીક વાંચનારી
બાધિયા તે મુદલ સમજ
તે નહી. પણ હાલમાં
એવો સમય આવેલોછે,
કે જાંહાં નેધિએ તાંહાં
તીડ અને તીડ એ શ
બ્દ મચીરહ્યોછે. આ
ખાં ગુજરાતમાં તાળીઆ
સાર પડી રહીછે, અને

કેલેકે કંઠોએ કુદાગની આકૃત આંખ સામે આવીને ઘુરકેલે. ને ખેડુતા આપું વરસ મેળેનત કરી ખેતરોમાં બરખર અના ન હાડાડી કાપણી કરવાને તાજાંઆર થઈ રહેલા હતા, તે બી ચારાએ એક રાતમાં ત્રાયાં ફેડતા ધપાએ, અને ને તેજનાં લીસાતરી ભરેલાં યુલવર ખેતરો આંખનાં ઠંડક આપતાં હ તાં, તે ખેતરો એકાએક બોડાં અને બીહાનણાં થઈ ગયાં. ને ઘરોમાં આંખે ખોલા લરી ચોખા કોડીમાંથી કાઢાડી રાં ધીયા હતા, તે ઘરોમાં કાલે સુડી સુડીએ ચોખા કાઢાડી યા, અને દરેકજન તેની તરફ ડુંખ અને નનરધી જોવા લા ગા, કે આ કોડી પાછી કીઆરે અને કેમ ભરીયું.

આ સઘલી આકૃત અને અકૃશાનું મુલ એક જી
છુ અને નણુ જાનવર છે, જેને તીડ કરી ફેરે છે. એ એ
ક જાતનું પાંખવાલું, માખ, ભમરા, વગેરે જાતનું ઉડવું જા

નવર છે. એ લંબાઈમાં
આસરે તરફ ઈંચનું થા
પછે. તેને એક એક ઈં
ચના બે વાલ હોયછે. તે
નું માથું રતાથપરના
રંગનું અને મોડું આ
સનાની ઉપરના રંગનું
હોયછે. બરડાની ઉપર
નું કોટલું લીલાસપરના
રંગનું અને ઉપર કાળાં
અને જાંબુડા રંગનાં ધા
ભાં હોયછે. આખાં શ
રીરપરના ભાગ ચલકતો લાગેછે, અને પાંખો ચલકતી અને
પારદરસક હોયછે. રેસામનો કીડો અથવા કામલીશ જે પર
માંલે અવતાર બદલીને પતંગીલ થાયછે, તેમ પરમાંલે તીડ
પણ પેહેલાં જુદા અવતારે જનમીને પછે વેસ બદલેછે. એકેક
ઈંડાંમાંથી ૧૦૦ થી ૧૨૫ અંચાં જનમેછે અને પેહેલાં જની
ન ઉપર પેટે કુસડાઈને ચાલેછે, જે પછે તેને પાંખ આવેછે.
એ ઉપરથી તીડની વસતી કેટલી મોહોલી હોવી જોઈએ તે
તરત માલમ પડેછે. એ તીડો રેતીની જમીનમાં ઈંડાં મે
જેછે અને ઈંડાં મેળવા પછે તેમનો નાશ કરવાની સઘલી
મેહેનત કોટક જાયછે. આખી જમીનને ખાડી ખોધી ના
ખી હોય, તોપણ તે ઈંડાં સલામત રહેછે.

આવી પરકારનાં એક નાનાં જનાવરે કુનાંઆંની ઉપ
ર મોટી ખરાબી કીધીછે એ કેવું અજાએબ જવુંછે ! આ

જનવરો ફનીઆના બધા ભાગ ઉપર જોવામાં આવેછે, પણ આફ્રીકા અને એશીઆખંડ જેવાં તેઓ પ્રીત્ત કંથે નથી. એ તીડો નળાખંડ એકડા એક ટોણું યદનું યુરોપીકી કરવા નીકળેછે. એક એક ટોલામાં તેમની એવડી મોટી તો સંખ્યા હોયછે, અને તે ટોણું એવડું તો મોટું થાય છે કે ફરથી તે એક મોટાં વાદલાં સરીખું લાગેછે અને જ્યારે તે એક શેઠર ઉપર આવી લાગેછે ત્યારે તીવ્રાં સુર ભની રોશાણી વટીક દંકાઈ નજ કલાંકનાં કલાંકવેર અંધારું થઈ રહેછે. વળી સહુવારથી જો તે વાદલ પસાર થવા મા પીચું હોય તો છેક સાંધ થાય તીવ્રાંવેર તેં જામળી ખોજા ડીઆ વગર આગીધું જાપછે. આ પરમાણેનાં શમ્પશી ટોલામાં કેટલાં તીડ હોય તેની ગણતરીની નરા અટકલંબી કરવી થેલાઈ છે. આણું નખરું ટોણું જેવા સાંધનાં વખત નજીક આવીથો, અથવા જેવી નીચે લીલાતરી ભરેલી જગા તેમને નજર આવી કે લાગલા તીવ્રાં ઉતરવાં મારેછે. થોડા વારમાં જમીનપર જુઓ તો એકંબી ઝાંડું પાંતડું કે ઘાસ નું તનખું તીડ વગરનું નહી દેખાય.

દરએક લીલાં પાતરાને હુપીની મીથાને ખાઈ ભવા પછે બધા તીડો અસંખ્યા ઉડાવી ચાલેવાં મારેછે. જેવા તેઓ ચાલવા માંડીયા કે જમીન તરફ નજર ફીપી હોયતો સઘલો દેખાવ બીહાજણ અને કડવા આવડતા દેખાયછે. જેવાં એક ગામમાંથી ઉડ્યાં કે બીજાં ગામમાં નજન પડે છે અને ગારગની વચે ન જ લીલાતરી ભરેલી જગાએ અને ખેતરો આવેછે તે ખાઈને તેમનાં મુંકાં સોડા રહેવા દેખે. તેઓના એક સરદાર હોયછે, એ વડો તીડ બીજા બધાના કરતાં કદે ઘણો મોટો હોયછે, અને તેનો દેખાવ બે ભારે દબધા ભરેલા અને પાદશાહી હોયછે. કહેછે કે ટોડી વખતે સરવેથી પહેલાં એ રાજા ઉડેછે. તેની પાછલ બે તેના અદનીચો ઉડેછે. તેમની પાછલ તરણ, તેમની પાછલ ચાર એ પરમાણે સરખી હારમાં ભારે દબધાથી ઉડેછે. એ રાજા જોકે એક વેળે કરતાંબી નાનું જનવરછે, તોપણ તેની ફોજ એટલી મેયુમારછે કે, આ ખી ફનીઆનાં સઘલા રાજાઓની સઘલી ફોજ એકડી કે રીએ તોપી તે તેના સોમા હીસા જેબજર પણ નહી યા પ. અને તેનું બધ એટલું બધું છે કે આખી ફનીઆના રાજાએ પોતાની સઘલી ફોજ છતાં તેની સામે લાઈ લાગે છે જરે તેઓ ખેતરમાં આવીને પડેછે તારે દોલ, તા સા, ખંડક તથા મોટી ચીમીઆરીનાં અવાજ કરવાથી તેઓ ઘભરાયછે, પણ આખ વીચીને પાક ખાવા પડેછે તો છોડતાં નથી અને કહેછે કે તેઓ એટલું ખાપછે કે પેટ પુરાકલ કુદી આવેછે, જ્યો ઉડતી વેલા તેઓ ઘણેક છેર નાખતાં જાયછે અને તેથી વળી શેઠરમાં નવી ગલીની થા પછે. એ રીતે ઉડતાં ઉડતાં દરીયા તરફ આવેછે તારે તેઓ ત્રણ પાંતડે.

તીડો એટલા અસલના વખતથી જણાવવાછે કે તેમની ખરાબીની મોટી મોટી વાતો ખરીસતગિાની જુની બાપબલમાં અને એવાંજ પુરાણ લખાણમાં જોવામાં આવેછે. શન ૧૭૪૮ માં પુરોપખંડમાં પુરાકલ ઉતરી પડી પાં હતાં, અને ચોમેર નહી ખરાબી ફીપી હતી. તેઓ પોલાંડ, હંગરી, જર્મની, ફ્રાન્સ અને ઈંગલંડ દેશોમાં

અથે ફરી વલીયાં હતાં. એ જનવરોનું નહી માની શકાય એવું મોટું એક ટોણું ૧૭૯૭ માં વેરસમાં દક્ષીણ આફ્રીકામાં આવી પડીહ હતું, જેથી કહેછે કે, બે હજાર ચોરસ મીલનમાં તેમનાથી ભરાઈ ગઈ હતી ! જ્ય તીડો માણસની ખોરાકોના નાશ કરેછે, તેમજ વળી તેઓ માણસના ખોરાક થઈ પડવાનાં દાખલાં પણ અસલી વખતથી જણાવવાછે. હુંદા જુના દેશમાં એ જનવરને જુદી જુદી રીતે ખાવામાં આવેછે. ખીસર દેશનાં લોકો તેમને જીવંતાં ને જીવંતાં 'શેસ્ટ' કરીને ખાયછે તથા આરોએ તેમને 'શેસ્ટ' ક્રીધા બાદ માખણ લગાડીને ખાયછે. મોરોકો નાં રહેવાસીઓ તેમને છાપરાઓ તથા અગારીઓ ઉપર મુકવેછે અને પછે તેમને જુલને ખાવાની એટલી નવાઈ સમજેછે કે જરે તીડો આવે તારે બીજા ખોરાકોનાં ભાવ એસારી જાયછે. હાટેનટાટ લોકો તેમને મુકવીને ઘડીમાં દહેછે અને તેનાં લોટની રોટી બનાવીને ખાયછે. 'તેરલા' મોટે એ જનવરનો વેપાર માણસો અને એવે કેકાણે ખેતરોમાં વેચાતાં મળેછે. હાટેનટાટ લોકો ત્રરમાં અટકાને પણ તીડ ખવાડેછે, જેઓ ઘણા હાંસધી ખાયછે. કેટલાક દેશોમાં મેંદા, અકરોના પણ એ ખોરાક થઈ પડેછે અને કેશીયાં માં જરે વાલંગા નદી અથે ત્રણ પાંચીને તીડો કીનારે ઘસડાઈ આવેછે, તારે તે કુકરોના ખોરાક થઈ પડેછે અને તે ખાઈને કુકરો ઘણા ફરે બનેછે.

તરણ ચોરોની વાત.

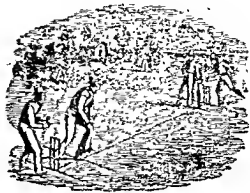
એક રાજાને તાંડાં તરણ ચોરો આવીને કહેવાં લાગ્યા કે અને થણી ઉંમી કીનખાખના વણ્ણર છપ્પે અને વળી અમારી વણ્ણતમાં એવી સુખી છે કે ને કોઈ નીમી જુનીઆ દના અથવા હલકો હોય તેને તે વણ્ણે કપડું, સુદલ દીસે નહી. આ વાત સાંભળીને રાજા ઘણો હેરાત રહ્યો અને આવી એક નવાઈ જેવી કીનખાખ પોતાની પાસે રાખવાની તેને ખામ્યાશ થઈ. થણી તે ચોરોને એક અલકાતુ મેહલ માં ઉતારો આપ્યો અને તે કીનખાખ વણ્ણવા મારે જોઈતા કસબ, રેસમ, અસખાખ અને ઘણાક યદસા આપ્યા. ચોરોએ પોતાની માકીએ ઉની કીધી અને પાદશાહાને ખબર આપી કે અને આપો દાહાડો કામે લાગીએ છપ્પે. થોડાક ત્રહીતા બેઠું ખાવા પછે તથા મેળખજાડા કીધા પછે એક ચોર રાજા પાસે આવી જાહેર કીધું કે તેઓનું કાંમ અરધુઅરધ થયું છે અને એવી કીનખાખ બનેછે કે આખી ફનીઆમાં તેનો જોરો અગી શકરો નહી અને જો તે બાબે ખાતરી કરવી હોયતો નાનદાર રાજાએ પોતે જોવા પશ રહું. આ હેવાલથી રાજા ઘણો ખુશ થઈ ગયો અને અપ્પારમાંથી પોતે જવાને બદલે પોતાના વજરને મોકલેલો. ચોરો તેને ખાલી માકી અપગળ લઈ ગયા, અવલતાં તેઓએ કપડું કપડું વણ્ણે નહી હતું અને વજરને માકીમાં કાંઈ દીસાયું નહી, પણ ચોરોએ તેને કહી મુકેલું હતું કે એ કીનખાખમાં એવો ગુણ છે કે તે નીચ જુનીઆદ જાગાને દેખાશે નહી; તે ઉપરથી જોકે વજરે જાયું કે માકી સાફ ખાલી છે; તોપણ તેણે વીચાર્યું કે જો હું એજ કહેવથા કે

અને કપડું દેખાતું નથી, તો બીજાએ અને નીચ જુનીઆદ ને બાણે. તેથી તેણે એમનું કહ્યું કે જાણે કીનખાખ તેને દેખાઈ, એટલું નહીં પણ વળી રાજની આગળ નળને તે કપડાંની ખુબ તારીફ કરવા લાગે. રાજને બુધો, યધને બીજા ઉપરવને મોકલયો, તેણે પણ શરબના મારયો કીન ખાખ જોઈ એવું. રોજ ઘણી રાજની આગળ તે એક પરમા જે પંક્તિ હાંકવા લાગે. એ પછે રાજને યજ્ઞાક અતીર ઉ મરાવેને કપડું જેવા મોકલયા તે સઘળાએ નીચ જુનીઆદ ક્યાં નહીં ખમવા સાડું ગળે ગાંડ ને મોઢે હમ્મે દાખી કી નખાખ નથી દેખાતી એમ કહેવાને શરમાયા. છેલ્લે ચોરો એ આવીને કપડું પુરું ધવાની ખબર કીધી, તારે રાખે પોતે પોતાના ઉપલા સઘળા દરબારીઓ સાથે તે જેવા ગયો. આ વખતે ચોરો કાપડ વણવાની ખાલી સાલ લઈને મેઢા હતા, પણ જાણે કપડું તેમાં હોય તેમ એક પછે એક કપડાંની તારીફ કરવા લાગે. દરબારીઓ પણ તે તારીફમાં સમિલ થયા. એકે કહ્યું કે “વાહા ! શું આ કપડાંની વનત છે.” બીજે કહેલું “શું એના ચીકણ સોભે છે !” કાઠનેબી કપડું દેખાતું નહીં હતું; પણ દરએકે જાણ સમજતો કે આટલા બધા જાણે તારીફ કરે છે તારે તે લોકોને દેખાતું હશે, પણ અને એકલાને દેખાતું નથી એમ સમજીને દરએકે જાણ પોતાના ભરમ રાખવા લાગા. છેલ્લે સજએ વીચાર્યું કે “સાલમાં કીનખાખતો કાંઈ નથી, પણ આટલા બધા જાણે તે તારીફ કરે છે તારે કાંઈથી હશે” અને પોતાને નહીં દેખાતું આટલું રાજને પોતાની જુનીઆદ વીધે શક આ વેળા લાગે. તે શક જાહેર કરવાની શરમને લીધે રાજએબી દેખાપછે એમ કહ્યું કીધું તથા ચોરોને ઘણી નવાનિયા આપી અને કીનખાખને એક પાદશાહી જાણે સીવીને પોતાનાં મેઢેલમાં લાવવાને હુકમ કીધો. મેઢેલમાં ચોરો આ લીં હોયે આવાયા અને જાણે રાજને જાણે પેઢેરાવતા હોય તેમ તેનાં દીલ ઉપરના દગલો કાઢાડીને બીજું પેઢેરાવવાની હીલચાલ કરવા લાગા. આ કપડાંની હસતી બાજે તથા પોતાની જુનીઆદ બાજે રાજને ઘણો ધબરાટ ઉપજ્યો હતો પણ ક. પડું પેઢેરાવતી વેલાબી આસપાસનાં કાંઈ જાણે શક થયે તાણે નહીં. એટલે રાજની ચોરોની સાથે લીલચાલને તા બેરહુયા. જરે ચોરોએ કહ્યું કે જાણે પેઢેરી રહયા તારે રાજએ એક સવારી કાઢાડવાને હુકમ કીધો અને અરધા નાંખા સરીરે તે યોદે ચઢીને ચોરે બાહર નીકલયા. લોકોને ખબર થઈ કે જે ધણીને જાણે દેખાપ નહીં તે નીચ જુનીઆદ, અને રાંડને પેટના હોય, માટે જાણે દેખાતો નથી, એમ કહેવાની લોકોમાંથીબી કાઢાડીએ હીમત કીધી નહીં. છેલ્લે એકે હલકો રાખસ જે જાતેજ ચોર હતો અને જેને નીચ જુનીઆદને ખપવાને શરમ નહીં હતી તે ચોરો ઉઠ્યો કે “ચાહે ! પાદશાહા સલામતે નાંખા યોદે મેઢાએ” તેને જાણે રાજનાં બીજા બીદઅતગારો તેમજ કહેવા લાગા પછે જાણે રાજની આગળ ચાલી તેમ એ ખરી લાત નવા લોકોમાં પણ ફેલાઈ અને સાંઠાં, સારાં, જાણસોબી, તેમજ કે જેવા લાગાં. એ ઉપરથી રાજને શક નવાથી તેણે પોતાની આસપાસનાંએને પુછ્યું અને તેઓએ પણ જાણે નથી એમ કહ્યું, જેથી અતે રાજએબી કહ્યું કીધું કે જાણે ખરે ખરમ નથી. હવે રાજએ તરત મેઢેલમાં પાછો ફરી ચોરો

ને બેલાવી અંગાવયા, પણ ખુસાખતીયા લોકો કોઈવાર શરમાંશરમીમાં કેરું જોઈ જોઈ, તેનો લાલ લઈ તે ચોરો તો નાહાસી ગયા હતા અને કહી ગયા હતા કે જે ચુરમે હોય નહીંતો અમે દગારાએ ભુખે ખરીએ.

કરીકેટની શરત.

ગયા ખરીસટખાસના તેલવાર ઉપર, તા ૨૭ મીડી જેમજરને દીને પુરબધા મેદાનમાં એક મોટો અને રહીઆ ખણે મેળાવશે થયો હતા, “કરીકેટ” નાખની ને, વીલા તી દડાવાવની દશરત ધંગરેલે ઉપરથી આપણાં રાખલ યદિ, તેને જિતન આપવા માટે એક સખી ગરહસય દર વરસે એ કસરતની એક શરત રખાડે છે અને જે જીતે તેને ૩૫૦૦ નું ધનામ આપાવે છે. એ કામની સઘળી મેની ન તે ગરહસય અતરની કસરતશાળાના કારોબારીએને સોંપે છે, પણ આ વરસની એ શરત પેઢેલીવાર મોટા ભપકા થી રખાઈ તથા પેઢેલીનવાર આપણી બાંનુએ તોડાં હાન રમઈ છે, તેથી એ મુલ બનાવની થોડીક નોખ હીઆં લેવા નું દરસત રીસે છે.

એ શરતને ખાટે કેટલાક મોટા તંજુએ, ખારવામાં આપવા હતા, જેમાં એક તંજુમાં ધંગરેલ વાળું હતું તથા બીજે એક તંજુમાં બાંનુએ તથા તેમાં રીસતોને ખાટે હેલાએદો આસાસતે રાખેલા હતા. એ તંજુએ ઉપર વાવરાએ તથા ફેલાના પુચકલ સજાર કરેલો હતા અને તેમાં મેકા મેકા હતા. શરત રખનારા સઘળા પારસી નવાનોની બે રોળીયા યદિ હતી, જે માંનીએક રોળીએ બહુ તથા બીજી રોળીએ લીલા રંગનાં પેશાકો નીશાનને ખાટે પેઢેરમાં હતાં. આખો દાહાડો શરત જતરી રહી હતી અને સોજ સુધી તજાશગીર લોકોની ભારી મોઢી ઠક ખળી હતી. બાંનુએ વાળે તંજુ આસરે ૭૫ બાંનુઓથી ભરાઈ ગયા હતા તથા ખાહાર ગાડીઓમાં બીજ ઘણીકે બાંનુએ હાનર હતી. આ બાંનુઓની ત્રીજ લથમ પરચુઆતરીકીની ભગા મુધારને આહારમાં અને હીમતવાન તથા ભલં દીલનાં ખાઈ ભીખાઈલા તે રોડ કે સામાઈ ફરમંજ કામાલનાં ધણીઆંની બીરાજમાં હતાં, જે વજુનાં હોયે શરત જીતનારાએને ધનાંમ આપવાની જો કપલ કરવામાં આવી હતી.

શરત પુરી થવા પછે જીતનારાએ અને ખાઈ મોહો

નારી બધે ટોળીએને બાંતુએ વાંજા તંબુ મથે હાનર કરવામાં આવવા, જે પછે હાહીતનારી ટોળીનાં વડાને ઉપલાં નેક બાંતુએ ઇનામની હેલા ભેટ આપી. એ પરમાણે કોઈ બી જાહેર સભામાં કોઈ પણ પારસી સ્ત્રીને હાથે આગળ કોઈની ઇનામ આપણું નહીં હવું, અને બાઈ લીખાઈજ નો આ દાખલો પેહેલ વેહેલા હતા. તેવણે જાહેર હીમત થી એ પેહેલ કાહાડી તે તેવણને જાન ભરેલું અને આપણુ સરવેને ખુશાલી ભરેલું છે, અને હવે પછે બીજી મીન લશોમાં કેળવણી તથા સારાં કામોને ઉત્તેજન આપવા માટે આપણી બાંતુએ એ રીતે સામેલ થાય તથા ભોગ લેય એ વી આમારી ફવા છે. ઇનામ આપી રહેવા પછે ઉપલાં આ ઇની તરફથી તેવણનાં જવાન બેટી બાઈ રતનેઆઈએ રમના રામો આગળ જીવરાતીમાં થોડાક વીમારો કહી સંભળાવયા, અને એક પારસી બાંતુ તરફનું એ ભાસાંણુ પણ પેહેલ વેહેલું ન હવું, માટે તે હેલેલ ઉનારી લઈએ છઈએ—

હું મારાં માતાજી તરફથી નીચવા ચમદ ભાલવાની રમ લેજોય બાઈ, તમે તથા તમારા સોયનીઓએ આનની શરતમાં જે પ્રદેશ મેળવીએ તથા વાસેતે હું ચોટી ખુશી થાય તમને મુશ્કરઆ હી આપુરું ને જાહેર રાખુરું એમ પરમાણે તમે આ ઊભાકે શરતને માહવરો બરી રાખો. તમારી સાંખી મોરુએ નેઓએ દાપ બોહોયેછે તેઓએ નાસીપાય ધવાની નરૂર નથી, તેઓ પણ ઘણી થાપી ઊભાથી રમીયાછે અને તેઓને પણ સાખાસી ઘટે. એક થાપી ગરહસુખની તરફથી આ ઇનામ તમને આપવા સમર્થ થણી ખુશી ઊભેછે. બીજું કસરતયાગા સથપક મંડલી તરફથી ક સરત તથા કરીકટની રમત લીગેરે તમારા એલખમાં વધારો કરોય તેમન થોડા ઊપર મેલવા, હીઆઈ હુનર થવા લગઈતાં (લગઈતી) એલખની ધણ તારીખમાં વધારો કરશે તેવી હું ઊભે રાખું. તે સાથે ઊપરી યાગાને વારંખવા નાંજાંની તથા તેવી બીજી ઘટતી ન દદ શેક કાપણજી હાઈગીરજ રેડીમની તથા તેવા બીજી થાપી ગરહ સથાથી ઇનામ આપી ઉત્તેજન આપીઆમાં આવેછે, તેમજ ઊપલાં તરફજી હુનરની પાખદને ખદ થાયલી જોઈ ખુશી થયાં અને આનની મલેલી સરવે બાંતુએ તથા ગરહસુખી મારી સાથે સમિલ થયે.

આ ઇનામ હું કસરતયાગા સથપક મંડલીનાં ગરહસુખીને દરખાસતથી આપુરું અને એ કામમાં હું અચકત છોઈ તોપણ ઊ પતી મંડલીના ઊપકાર માની કબુલ રાખુરું.

ઉપલાં ભાસાંણુને ઘટતી રીતે નવાબ આપવા પછે તથા ઇનામ આપનારા શાખી ગરહસુખને માટે અને હાનર રહેલી બાંતુએને માટે તમાશગીરીએ તરણુ તરણુવાર ખુશાલીના અવાજ કીધા પછે આ શુંદર અને સોતોયકારક સભા બરખાસત થઈ. આ મેલાવરો મનમાનતાં ઉતરવાથી હવે પછે તે વધે એવું દીસેછે, પણ તેની આગમજ “કરીકટ” ની કસરતની થોડીક કેફીએતથી વાંચનારી બાંતુએને વાકે ફ કરવાની નરૂર છે, કેમકે એ રમત સમજવા પછે તેને એ વાથી ઘણી ગમત અને ખુશાલી ઉપજે.

“કરીકટ” ની શરત ૨૨ નજીમાં રખાયછે. તેમાંથી દર ૧૧ માણસની બે ટોળી થાયછે, અને વારાફરતાં તે ટોળીએ દાવ લેયછે અને આપેછે. દાવ લેવા માટે બે નજી ઉભા રહેછે, અને જે હારે તેની નગા બીને નજી આંવાને લેયછે; દાવ આપવા માટે અગીઆર નજીની આખી ટોળી ઉભી રહેછે, જેમાંના એક નજી દરો ફેંકે અને બાકીના

એ દરો ઝીલવા તથા પકડવા સાડે આસપાસ ઉભા રહેછે. આસરે ૨૦ વારને અંતરે નજીઓમાં દારેલા ખુટાઓની વચે સઘણો દાવ રખાયછે. એ ખુટાઓને “રુટમપસ” કહેછે, અને દરએક ખુટામાં તરણુ લાકડીએ રાખેછે. એક ખુટા આગળ દરો ફેંકનાર હોયછે, અને બેહુ ખુટા આગળ ખાટા નામના હાથા સુધાંના પોહોલાં લાકડાં વટે તે દડાને મારી કાહાડનારા ઉભા રહેછે. દરો ફેંકનાર સાંમેના ખુટા ઉપર દરો લગાડવાની કોરોથ કરેછે અને તાંહોનો રમનાર જે પોતાના “ખાટ” વટે દડાને મારી કાહાડવામાં ભુલે ને તે થી ને ખુટાને દરો વાગેતો તે હારી જાયછે. અથવા તેણે મારેલા કુટકાને દરો જે ઝીલાઈ જાય તારેથી તે હારેછે.

પણ જે સારો કુટકા લગાવવો હોયતો દરો ફર જાય તેટલાં તે બે ખુટાની વચે ફરકાવનારા બેહુ નજી દોરેછે. એ દોડવાના દરએક આંટાને ઈંગરેલમાં “રણુ” કહેછે, અને તે દરએક આંટાને ગણવામાં આવેછે તથા છેલ્લે સરનાલે જે ટોળીના આંટા વધતા ગણાય તે ટોળી ઝીતેછે. એ રીતે વધારે “રણુ” કરવા માટે “ખાટ” ના કુટકા મારનાર ઘણા સરસ જેધ્યે અને જેમ તે દડાને ફર હાંકી કાહાડે તેમ વધતા “રણુ” થઈ શકેછે. ફેટલાક રમનારાઓ દોરલા સરસ હોયછે કે કલાકના કલાક સુધી દડાને ફરકાવવા ફરે અને ૧૦૦ થી વધારે “રણુ” કરી શકેછે. એવા કુટકાવનારાઓને ભુલવવા સાડે દરો ફેંકનાર સરસ જેધ્યે અને જેમ તે એસથી હવામાં આવ્યાં ધુંમતો દરો મારે તેમ સાંમે ઘણી વધારે ભુલેછે. દરએક આંટો પોતી વેળા ખુટાની આગળ આવવું જેધ્યે, નહીંતા કે પોતાના ખુટાથી ફર હોય, તેવામાં આસપાસ ઉભેલા કોઈની રમનારાના હાથમાં દરો આવી જાય અને તે બે ખુટા ઉપર ફેંકેતો પછે દોડનાર હારી જાયછે. એ આસપાસ ઉભા રહેનારાઓ પણ જાંહાં જાંહાં દરો આપવાની વધારે વડી હોય તેવીજ નગાઓ પકડીને ઉભા રહેછે અને જે તેઓ સારા રમનાર હોયતો દડાને ફર નતો અટકાવી શકેછે, જ્યો કુટકાવનારાઓથી પુરતા “રણુ” થતા નથી.

આ હુક કેફીઅત ઉપરથી નજીઓ કે “કરીકટ” ની કસરત આપણા ગીલી દાંડા કરતાં વધારે સરસ છે. જરે એ કે ટોળીના ઓછા “રણુ” થયા હોય અને તેથી જરે તે વધારે આંટા ખાવાની બનતી કોરોથ કરેછે તારે બેહુ પંખય વાળાઓને અતીશય ગમત તથા ઇનતેજારી લાગેછે. એ રમતથી બદનને “ઘણી કસરત મળેછે. સારીપટે દોડતાં આ વડેછે અને દોડવાથી પગ અને બીજ ભાગે મનખુત થાય છે. કુટકા મારતાં તથા દડા ઝીલતાં હાથ ખરતલ થાયછે. વળી ફર આખા દેનમાં તાકવાની એ રમતથી તમને પડેછે, તથા ફરથી માંધા ઉપર કાંઈ મીન આવી પડેતો ઘભરાઈ જવાને બદલે કેમ બંચાવ કરવો એ કસરત શીખાડેછે. એ કસરતથી ડ્રાઇ અને ચલાકી વધેછે. એવી એક કાંપ દેખંદે કસરતને સરવે માતાઓએ ઉત્તેજન આપવું ઘટે.

ખોઆબની તાસીર.

ખોઆબની તાસીર કહેવાને વેહેન લોકોને એટલો બધો હોય છે કે તે બાંધે ઘણાં દેશોમાં ચોપડીઓ નીકલેલી છે અને તેવી એક હસવા સરખી ચોપડી ગુજરાતીમાં હમણાં જ બહાર પડી છે. પણ ખોઆબની એક જાતની તાસીર આવે છે, તે વર્ષદ શાસતર સાથ સંબંધ રાખે છે અને ખોઆબની હાલત ઉપરથી માંછુસની શુભાકારીની હાલતની તાસીર કહેવાઈ શકાય છે. એવી થોડાંક તાસીર વર્ષદને લગતાં એક ચોપડીમાં જ નહીં પણ તે હેઠલ ઉતારી લઈએ છઈએ.

“જેશ ભરેલા સવપનાંઓ ઘણીખરી વખત ગંગાનાં તંતુની નેસમાં કાંઈ બગાડ થવાની નીશાંછુ બતાવે છે. નર ન સવપનાં ભેજની સેજ ઉસકેરાયલી હાલતની નીશાંછુ છે. બધ ભરેલા સવપનાં માથાં ઉપર લોહીનાં જાવ થવાની નીશાંછુ છે. લોહી અને લાલ વસતુઓનાં સવપનાં બદ નનાં ભાગોમાં “ઇનફ્લેમેશન” થવાની નીશાંછુ છે. સવપ નાંમાં વરસાદ અને પાંછી ભેડુ, એ બધું દરનાં તથા એવાજ બીજાં મરજની નીશાંછુ છે. ભાંગા દુધા આકારો ખોઆબ માં ઘણું કરીને ક્ષેત્રનાં દરદની વખતે દેખાય છે. એ બદ નનાં ચોક્કસ ભાગમાં દુખ થાય છે, તેને ભાગ સવપનાંમાં દેખાય છે. શતનાં ચીચારી પાડીને બીહી ઉડવાની આદત છાતી ઉપર લોહી જાવ થવાનાં દરદમાં હોય છે.”

એક દરદીને તેના દરદ વીશે સવપના આવે એ ખુદ રતી છે. ને દુખથી તે વધારે કંટાળતો હોય, અથવા ને દરદ તેના મગજને ઉસકેરી રાખતું હોય, તેમ બાબતો ને તના સવપના આવે એ સાધારણ વાત છે. પણ શવપના ઉપરથી જ દરદની પીછાંછુ કરવી એ ઘણું પાસતી ભરેલું અને નુકસાનકારક છે. ખેર નવો જાણે અરસલોજ કહે છે તેમ હડખાવનાં કુતરાનાં દંખ થવા પછે, તેમાંથી રોગ પેદા થવા અગાઉ સવપનામાં કુતરા દેખાય એ ઉપલાનું સમજથી મા નવાંજો છે. તેમાં તે દરદી દરદથી બાંછીતો હોય તેમ જની સકે. પણ ને દરદી દરદ થું થયું છે, તે વીશે અન જ નો હોય, તેને પણ ખરાં દરદનાં ખોઆબ પોતાની જેમ આવે એ વાત જાનવી નહીં જોઈએ. દરદોની પરીખશા કરવાના બીજાં વધારે ચોક્કસ ઉપાયો છે, તે ઉપાયોથી ને દરદ માલમ નહીં પડે તો ખોઆબની આવી આવી તાસીર ઉપરથી કોઈએ જુલાવો ખાવો નહીં.

પરચુટણ બાબતો.

દાર વીશે ઈંગ્લેન્ડ કહેવતો—દાર એક સખી દુશ મન છે. દાર ભેજનાં થોડાંને મારે પડે દોડાવા માટે જોઈ તા કાંદા છે. દાર એ બાટલીમાં ભરી રાખેલો તાવનો મરજ છે.

‘જુપી વાત—પોતાની જુપી વાત જાહેર કરવામાં ઝુર ખાઈ હોય છે, પણ પારકાની જુપી વાત જાહેર કરવામાં ઝુર ખાઈ અને દરો બેડુ હોય છે.

અચાંતો વાંક—એક લખનાર કહે છે કે થોડાં જ બાપ એવા હશે કે જેઓની આગલ તેમનાં અચાંતો વાંક અથવા ખાંચી બતાવવાં હોય તો ખુશી થશે. આ બાપો બ ચાંતો વાંક સાંભળવા ખુશી નથી તેનું કારણ દેખીતું છે. તમે ખાંચાનાં વાંક કાઢાશે તો તેમની કેળવણીનાં અથવા મા બાપથી હોય ઉતરેલા વાંક છે અને ખાંચાં તરફ આંગળી કરવી તે તેનાં મા બાપને કપડો આપવા બરાબર છે.

બારીક હોનર—નાહાંનાં ઘડીયાલોનાં ફરી નામનાં પડા રોકા ચકરની આસપાસ તીખાં લોટાંની જે બારીક સાં ફલ વીટાલવામાં આવે છે, તે આઠ ઈંચ લાંબી હોય છે, અને તેટલી જગામાં સાંકલના ૫૦૦ વળાં હોય છે, તે થોડાંનાં બાલ કરતાં વધારે જડી આવતી નથી અને તોપણ તે એ વી સફાઈદાર, ટકાઉ અને મજબૂત હોય છે કે હોનર એથી બારીક બનાવટ હજી શોધી કાઢાડી નથી એવું કહેવાય છે.

લવંગ—લવંગ ફલ નહીં પણ ફલ છે. એ ફલ ક દમાં ઘણાં જાણું હોય છે અને લવંગનાં ગાડની દાખલીઓ ને છેડે તેનાં જુમખાને જુમખા ઉમે છે. એ ફલની કળી ઉંઘે તેની આગમય તેને ગ્રાડ ઉપરથી તેડી લઈ, લાકડાંની પુઈ મોળવામાં આવે છે તથા પછે મુકવવામાં આવે છે. લવંગનું જે ગોળ માંછું હોય છે તેમાં બારીક દાઢાલીઓની આસપાસ ચાર પાતરાંનું પડ બંધાયું હોય છે અને તે માં થોડી આસપાસ બીજાં ચાર ચાણીદાર છેડા ગોળા “ફલાવ ર ક્ષ” છે. લવંગનાં વાસ અને સવાદનો આધાર તે માં હોવાં તેલનાં નથા ઉપર હોય છે અને તે તેલ એટલું હોય છે કે લવંગને આંગળીએ દાખવાથી બાહર નીકળી આવે છે.

જાહેર ખબરને બદલે કુતરો—સુધરેલાં દેશોમાં જાહેર ખબરો ફેલાવા માટે તરેહવાર ઉપાયો કાઢે લગાડવામાં આવે છે. દેવાલો ઉપર બધાકદાર જાહેર ખબરો ચોંટાડાવાનું સાધારણ છે. માણસોનાં હાથમાં જાહેર ખબરોનાં પાટીયાં આપી મોઢાંલે મોઢાંલે ફેરવવામાં આવે છે. વળી માણસો ને રસતે રસતે જુમ પાડવા સાથે મોકલવામાં આવે છે. હ મણાં કુતરાઓની મારફતે જાહેર ખબરો ફેલાવાને પારીસમાં ચાલ નીકલેયો છે. એક ચોપડી વેચનાર, યુરુકારોનાં ભોમી યાની ચોપડી છપાવી કુતરાઓને સોનીતો કાપેલા કારડ પે હરાવીને રસતાઓ ઉપર છોડી દેય છે. તે કારડો ઉપર લખેલું હોય છે કે “મારા ભોમીયા વખતે યુરુકારી કરશે.” એ ની હેઠલ તે ચોપડી વાળાનું સરનામું આપેલું હોય છે.

આપણી માણસ શાહીનાં કુટુંબ વીશે આગલા ભાગ ઉપર ને બાબત લખવામાં આવી છે, તેમાં તે નામઝરનાં ફર ને રા વીશે એકાદ બે લુહો હોવાથી થોડાંક સુધારેલા હેવાલ હેઠલ આપીએ છઈએ. નામઝર માણસ શાહીનાં ૯ ફરનાં દોમાનાં ૪ પરચેલાં છે. તેમાં રાજ ગાદીનાં વારસ વડા શાહાજાદાને બે દીકરા અને બે દીકરીઓ મલી ૪ અમાં થ યાં છે, વડી શાહાજાદીને પણ બે પુતરો અને બે પુતરીઓ મલી ૪ ફરનાં ૬ થયે છે, શાહાજાદી આલીસને ૩ અમાં થ યાં છે તે તરફ પુતરીઓ, અને શાહાજાદી હેલીનાં પરચે

લીછે તેને બે ફરબંદ થયલાં છે તે બેહુ પુતરો છે; એ રીતે માહા રાણીથી ઉતરેલા વેલા આજે સધલાં બલીને રડ ફર ન રાના થયો છે.

વાઈન દાઢર વીજલીની અસર—ફરાંસતાં વીજવાનાની એક મંડળીમાં ડાકર સફાઉનટરને એવું દેખાડ્યું છે કે વાઈન દાઢર ગમે એવો બગરોલો હોય, તોપણ એ તેને વીજલીની અસર લગાડવામાં આવેલા તે થણે સુધરી જાય છે. કેહે છે કે એક દાઢર વાલાનાં ઘરમાં વીજકોઈ પડવાથી તેનાં દાઢરાં, કેટલાક પીપ ફાટીને તેમાંના દાઢર ગદી પડ્યો. દાઢર વાલાએ તેને બગડેલા વીચારી પેહેલાં તો સસો વચ્ચે, પણ માખી જતાં તે એટલો સરસ જાલમ પડ્યો કે પછે તેને હ થણે વધારે ભાવ ઉપજવા લાગો. તે દાઢર વાલાએ ડાકર સફાઉનટરને જોલાસો પૂછ્યો, જેણે એ અસર વીજલીની વીચારી ખરાબમાં ખરાબ દાઢર ઉપર વીજલીના અખતરો કરી જોવાથી ઉપલી બીનાની ખાતરી થઈ.

જનાકાશીનાં બચાં—યુરોપખંડનાં બવેરીયા નામનાં જરમની દેશનાં રાજમાં દર વરસમાં થતા જનમમાં રાંડને પેટનાં જનમનું પરમાણુ સેંકડે ૨૧ નું છે. સાકશનીમાં સેંકડે ૧૫, અને વરસખરગમાં સેંકડે ૧૧ નું પરમાણુ છે. સુવીડન અને નારવે દેશમાં સેંકડે ૯ તથા આસાસરીયા દેશમાં સેંકડે ૮ બચાં જનાકાશીનાં હોય છે. બીજાં મોટાં દેશોમાં એ ધલતનું પરમાણુ એક; તોપણ સેંકડે ૭ અને ૮ ની વચે છે, જે અધે અનીતીમાં બેલજમ્મન સહી ખરાબ નીકેલે, અને રૂશિયા, ઈટલી, ફ્રાંસ અને પર્સી આ જરા જરા ચહેડે અને અનીતીમાં સહી એણું ઈજ લાંડ છે. સપેન દેશમાં હરામ ધલતનાં સેંકડે ૫૫, બચાં જ નમે છે અને હાલડમાં ગ્રીસ સેંકડે ૪ નું પરમાણુ છે.

ચેમપનમાં નવી ઠગાઈ—નારંગી ઈંગલડમાં થણી મોંઘી વેચાએ છે પણ ફ્રાંસમાં ખસુસ કરી પારીસમાં જ્યાં બધે મલી આવે છે, જેમાં મોટો ભાગ ખરાબ હોવા છતાં થવાથી નાખી દેવામાં આવે છે અને રસ્તા ઉપર ફરી ને મીઠાં એકઠાં કરનારાએ તે ઉચકી જાય છે, અને ધેર લઈ જઈ ઘાઈ નાખી પાણીનાં તખમાં નાખે છે, તારખાદતે ખરીર ચહે છે અને તેને બીટલીમાં ભરી છુસ, મારવામાં આવે છે અને જોરે તે ખરીર એટલું ચહેડે કે જેથી બાટ લીમાંથી છુસ ઉડી જાય તારે તેને બીજા સોલ બાટલીમાં ભરી તાર બાંધીને ટીકીટ મારે છે એટલે ચેમપન થયે ! તે નું “ચેમપન ગુફીઠારડ” નું મોટું નામ આપવામાં આવે છે, અને તાંહાના ગરીબ લોકોએ તેને મોટું ઉદાવ થાય છે.

યાદ રાખડું અને લુલી જડું—કેટલાંક લોકો સરવે વાવ યાદ રાખે છે બીજાએ સરવે વાત લુલી જાય છે. એ બેહુ ખાંખીએ ઠપકા ભરેલી છે. જે લોકોની યાદાસત થક તો સારી નથી તેઓ ફરીએ, કરે છે, પણ વળી જેઓની યાદાસત, શક્તિ થણી જ સરસ હોય છે તેઓ, પણ ફરીએ, કરે છે, થયે છે. જેમ, સધલું જ લુલી જતાં, પરવડે, નહીં, તે

મને સધલું યાદ રાખતાં બીજી ખવું જેણે નહીં. કેટલી કે ચીજ ખચીત કરીને યાદ રાખવાની જરૂર છે, પણ તેમ વળી કેટલીક ચીજ ખચીત કરીને લુલી જવાની ખીજી જરૂર છે. જે થણી થણું લુલી જાય છે, તેનાં કરતાં યાદ રાખનાર વધારે ચહેડે, પણ કેટલીકવાર, યાદ રાખનારનાં કરતાં લુલી જનાર વધારે કાયદો કરે છે. સાર એક માણસની યાદાસત થકતો ચંચલ અને તેણે જેણે ખરી, પણ શું યાદ રાખવું અને શું લુલી જડું તે બાબે કાયદો રાખવો જેણે અને આ એક થણે અગતનો કાયદો છે. કે પોતાનાં વાંક છે, મેસાં યાદ રાખવા અને પારખાનાં વાંક લુલી નવા.

કરાલીયાની કુદરત—જેમ માણસ માછલી પકડવા જાય નાંખે છે, તેમ કરાલીયા પોતાનાં ચોકાર પકડવા સાડું જાય બનાવે છે અને તે ચોકાર તેમાં ફેસે તાંહાં સુધી પોરી રહે છે એ જ બીનાં પેહેલાં અજાએ જ નેવી છે. પણ વળી એ કરાલીયાની જાય કેવી કારગીરીથી બનાવામાં આવે છે, એ જણું જનવર પોતાનું પડ કેવી સફાઈથી અને બારીકીથી વહે છે, તે સહી અજાએ જ નેવું છે. એ જણું પોતાનાં બદનમાંથી બે જીવી જાતનાં રેસમ કાઢી ને તે વહે છે. તે અધે જે જોલ ચકરડાં વણાય છે તેમાં રેસમ ઉલા દોરામાં રેસમ કરતાં વધારે મજબુત અને કમાનીએત ખાશીએત વાળું હોય છે. એ વખતે રેસમ એક જાતનાં શુંદર સરીખા મીકર રસનાં બારોક દીપાંમાંથી ભરી નાખવામાં આવે છે અને માંખ હોવા બીજું, પરાંણી તેના મીકાસથી જલીને વગડી રહે છે; એક સાધારણ જાણ ઉપર ડાકર બલાકેલે એવાં ૮૭૩૬૦ દીપાં ગણ્યાં છે અને ૧૪ થી ૧૬ ઈંચ મોટાં હોય. એક કરાલીયાનાં બહામાં આવાં ૧૨૦૦૦૦ દીપાં હોય છે. એટલી અધી કારગીરી છતાં કશીયો અથવા કલાકમાં પોતાનું જણું વણી રહે છે.

જરૂરીયા દેશનાં મોટા કુદરતીક પાદચાહા વીજ જે બેહુ મારે વાતો ચાલે છે, તેમાંની એક નીચે આપી છે. કેહે છે કે તેની એક પલટણનાં ઉતર, પણ બખાંદરાન સીપાઈ પાસે થડીયા નહીં હોવાથી તથા થડીયાએ વેચાતું લેવા નાં પડેલા નહીં હોવાથી અને તે છતાં એસકાઈ દેખાડવાનો થણે જોખ હોવાથી, તેણે પોતાની પાસેની એક સાંકલી મલા માં લકાવીને તેની સાથે બંદુકની એક ગોળી ગળવામાં બાંધી રાખી. આ વાતની ખબર પાદચાહા કુદરતીને થવા થી તેણે એક દાહડા ઉપલા સીપાઈને પૂછ્યું કે “સરખંડ, મારા થડીઆલમાં પાંચ વાગા છે, જરા તારું થડીઆલ જોતા તે શું વખત આવે છે ?” સીપાઈ પાદચાહાની ધારણાં પાંચી ગયો, મારે જોલયો કે “જાંહાં પનાહા, મારું થડીઆલ પાંચ કલાક કે છ કલાક નથી કેહેતું, પણ એ થડીયા હું જોરે જોઈ છઉં તારે એટલું કેહે છે કે કોઈની વખતે તેને ના મહારને ખાતર મારે છવ આપવાને તખ્તમાર રહેતું.” આ જવાબથી પાદચાહા ખુશહાલ થયો અને પોતાનું હીટ રાખી મહેલું થડીયાલ સીપાઈને કાઢાડી અપીને જોલયો કે—“તું મરવાને તખ્તમાર છે, તારે તો દીએ વખતે મરવું પડે, તો જાણવા સાડું આ થડીઆલ તારી પાસે રહેવા દે.”

આતશ કાંઈ ધરિનમાં અસલવીજ નહી પડેલા હોય તે પેહેલ વેહેલા શોધી કાઢાડયો હોય. એજ પરમાણે ધણું દેશમાં લોકો લાંબા વખત સુધી આતશ થી અનનનાં હતાં એવું માલમ પડેછે. પલીનીનાં લખ વા મુજબ પુરાતન ગીશર દેશનાં લોકોએ પેહેલાં આતશ જે પહેલ નહી હોય, પણ અંરે એકસોદશ નામનાં જોતિયે તેમ ને દેખાડયો. તારે તેમને બેહુદ હરખ ઉપજાવે હોય. કીની શીઅને, યુનાનીઆ તથા ચીનાંઆ વડીક કચલ કરેછે કે તેમનાં પેહેલા વડવાએ આતશથી બેખબર હતા. પછુટા રક અને બીજા લખનારાઓ પોતાનાં વખતની કેટલીક પ રજમોનાં હેવાલો આપી ગયાંછે કે જેઓ આતશને ઉપ યોગ જાણતા નહી હતા અથવા તરતનોજ શીખ્યા હતા અને હાલ જમાનાનાં લખનારાઓ પણ એવા દાખવા નો ધેછે. મારીઅન નામનાં જ રાપુતની સને ૧૫૫૧ માં થોધ ધઈ હતી, તાંહાનાં લોકોને એ વખત ઉપર આતશને કાંઈ બેઆલ નહી હોય અને જરે એક જગલામાં તેઓએ પેહ લ વેહેલો આતશ સલગેવો જોયો તારે તેઓ બેઆન નહી થાય એવી અચરતીમાં ગરક ગયા હતા. તેઓ પેહેલાં તેને કાંઈ જાનવર સમજ્યા હતા. કેહેછે કે આતશથી અનનનાં નાં લોકો આફરીકા ખંડમાં આજેની મળી આવેછે.

માલ જોઈને લેવો—એક ખેડુત પહોસનાં એક ગામમાં એક જાણીતા ભરવાડ પાસે ગાંધીની એક નેડ વેચાતી લેવા ગયો. તે ગામમાં બધું પુણા પછે તેને વારમાં એક ગામડીયા મળયો જે બલધતુ એક ગાડુ હાંકી જતો હોય. પેલા ખેડુતને ભરવાડતુ ધર ખબર નહી હતું, મારે તેણે આ ગાંધીયાને હુધ્યું. ગાંધીયાએ જવાબ દીધ કે “ભાઈ એ નામનાતો પુણીમાં ઘણામી વધેછે, તારે હું થું જાણું કે તું કીઆને વા સતે પુછેછે? ” ખેડુત—“તેનું આખું નામ અને ખબર ન થી, પણ તેની પાસે સારી ગાય છે એજ કેહેવાપછે.” ગાંધીયા—“પણ ગાયેની બધા જાણ્યો પાસે સારી છે.” ખેડુત—“પણ હું જેનું કેકાણું પુછું છું તે પોતાની ગાયે વેચે છે.” ગાંધીયા—“એ વાત ખરી, પણ એ નામના કાંઈ બી ભરવાડ પાસે તને ગાયે લેવા જોયોતો વેચવાને ના પાડ થો નહી.” ખેડુત—“હું જેને વીધે પુછું છું તે ઘણો તવગર છે.” ગાંધીયા—“પણ ભાઈ એવો એક જ જાણ તવગર નથી, હીઆંતો એ નામના બધા ભરવાડો પાસે મારે જવ છે.” ખેડુત—“તોમી કે જેની શોધમાં છેલું તે ઘણી વીધે એજ કેહેવાપછે કે તે દેખાંતને ઘણો પાક નથી.” ગાંધીયા—“હા, હા, મારા ભાઈ પાક દેખાંતને શું દાખલો આપોછો? હીઆંતો બધાજ તેવાતો. તમે તેની કાંઈ બીજા ખાંશ નીશાણી આપોની.” હીઆં ખેડુત વીચાર કે રવા લાગે કે હવે બીજા થું નીશાણી આપું, તેવામાં તેને એકજ નીશાણ યાદ આવી, તે કેહી દીધ કે “તે એવું સાં જાણુંછે કે તે ઘણીએ હમણાજ પોતાના પહોસીની ગાયે ચોરી હતી.” આ વાત સાંભળતાજ ગાંધીયા ખુબ હસી પડ્યો અને ખુબ જોરથી તે ખેડુતના બેહુ હાંચ હલાંવી ને કહ્યું કે “અરે ભાઈ તેતો હું જ અને તમે મનેજ પુછો.” હા, મારી પાસે ઘણી ગાયે વેચવાની છે અને કદાચ

કાંઈ જાણ કઠાઈને જાયછે, પણ તમને જે તમારો કાંમની ખ રખર માહીતગારી હોયોતો તમે કઠાંવાના નથી.”

રેનું કાવતરું અટકાવા સાડે હમણા સરકારે એક કારો બંધાયોછે. તે કારો ખાંધનારાઓને ઉપલી વાત બેઆં ન આપવા જોગ છે.

ધરધતુ નુસકાઓ

બદામનું કેક—સોજ, મોટી બદામ, ૦૦૦ રતલ; કડવી બદામ, ૧ આંહિસ; તાજાં ઈંદાં ૧૨૬; સોજ ખાંડ, ૧ રતલ; ઘણું ના મેદો, ૦૦૦ રતલ; માંખણ, ૧ રતલ; ઘાલ, લીંછુ બેનો.

મીઠી તથા કડવી બદામને સારીપહે ઊલી, સુકવી અને વાટીને તેની મારીક લુકી કરવી. કડાં પાંણીના અથ વા ઈંદાંની સપેતીના થોડાંક ટીપાંથી તે લુકીને ભીજવવો; ઈંદાંને સારી પહે કાળવીને તેમાં હુમેરવા; ખાંડને થોડી થોડી કરીને નાખવી; એ પછે તેમાં મેદાને પણ થોડો થોડો કરીને હુમેરવો, અને બદામમાં ઈંદાં નાખવા માંડે તારથી છેક આટો નાખે તાંહાંવિર લાકડાના એક મોટા મચાથી આખી મેજવણીને સારીપહે કાળવીને એકરસ કરવા કરવી. એ પછે માંખણને પીગલાવી આસતે આસતે ઉપલી મેજ વણીમાં રેડીને એ વખતે માંખણ ગરમ નહી જોઈએ) થી રે થીરે પણ પુરતી રીતે ફેકમાં તેને કાલવવું, અને છેલે લીંછુની છાલને ખમણીને નાખવી. એ પછે કેક લુંજવા ના “મોલડ” ની અંદર પેહેલાં સારીપહે માંખણ લગાડ વા પછે, ઉપલી મેજવણીથી અરશેઅરથ “મોલડ” ભરવો અને ૧૦ થી ૨ કલાક સુધી તેને જાડીમાં લુંજવા મેજવું. કેક રતાસ ઉપર આવે એટલે તે ઉપર કાગળ લીંછવું, પણ કેકને આખી જવા નહી દવું.

કોબીજમાં મલાહો—કોબીજને હાથે કરીને જમડ વી, પછે તેની કાતરી કરવી અને છાલવી, તારબાદ થોડુંક નોખખ નાખીને તેને પાંણીમાં ઉકાલવી, નેરમ થવાં આવી એટલે તેને બાહાર કાઢાડીને ઈંડાં પાંણીમાં ભોરવી, જે પછે થોડુંક માંખણ લગાડી એક “સાસપેન” નામના વાસણમાં તેને મેજવી તથા તે ઈંડાં જાંબ એટલી તેના ઉપર જ લાડી રેડવા બાદ તેને ચોસરે ઠંડા કલાક સુધી ધીમી આંખે પકાવો મેજવી.

શરબતી બરાંડી—લીંછુ, ૨૪; બરાંડી, ૧ જેઆલન; ખાંડ, (લોક સુગર) ૨ રતલ; પાંણી, ૬ સેરભર; કુદ ૩ પેટ. પેહેલાં લીંછુને છોલીને તેની છાલને બરાંડીમાં હોમો વવી. એક બીજા વાસણમાં ખાંડની લુકી કરીને તેના ઉપર છોલેમાં લીંછુ નીચવવાં તથા પાંણી તેમાં હુમેરવું; બીજા દાહડાં એ બેહુ મેજવણીએને બેલી નાખીને તેમાં કુદ ઉકલવું નાખવું; એ પરમાણે બે દાહડાં સુધી રેહવા દીધા પછે બારડીઓ ભરવી.

રમુજે કુરસત.

ભરતારનાં સુખ વીધે કવીતા !

(વાંચનાર હસતાંનાં !)

૧ જ ૯૨, નાં P. R.
 ૧૦૦ભેડે ઘર ૧૨ ૦
 ની પુરતી,
 સારું ૭ બરી
 પણ ધણી ૩ સુખ, નહીતો ક'ઈ,
 પાંચો નું
 ની ક' થી ધણીનું હેત,
 તે પેટમાંનાં કુખની વાય
 "અ" એવા હુકમ હજી,
 ૨)ઈ ૨)ઈ કરશું ૨)હદ, ૨)સુમાર.
 બી આ કહુંછું, નથી એ કાંઈ
 ક નથી ૦ નહી કાંઈ શક.
 વાંચનાર, હું ઊઘટ આ ખીશ હું,
 વાત વાહવા સરી ૨૦ હું.

૩ (જવાબ આપતાંમાં).

૨. હું માતર બેળ અપશરનો બોલ છઉં. મને
 માયાં ગમથી લેઓતો પેટ ભરૂ છઉં, મને પુછડાં ગમથી લે
 ઓતો પેટ ખાલી કરૂં છઉં.

૩. હું તરણ અપશરનો બોલ છઉં અને બેહુ બા
 જીએથી સરખાન છેઉં. મારૂં માણૂં કાપી નાંખો અને પુ
 છડાં ગમથી લેઓતો માણૂં તાંહાંથી મલી આવેછે, મારૂં પુ
 છડૂં કાપી નાંખો અને માયાં આગલથી લેઓતો મારૂં પુ
 છડૂં તાંહાં મલી આવેછે. માયાં અને પુછડાં સાથે હું દર
 રોજનાં ખપની એક પદારથ ધારૂં છઉં અને ઉંચામાં ઉં
 ચી પદવી ધરાઉં છઉં. પુછડૂં કાપી નાંખો તોખી હું એક
 પદવીમાંથી નતો નથી અને માણૂં કાપી નાંખો તો હું ઉપ
 યોગમાંથી નતો નથી.

૪. હું કદે નાહાનો છું, પણ મોશમાં મોશ વએ
 વસૂં છઉં. હું જનમમાં છઉં અને મરણમાં છઉં. હું
 મીઠાઈમાં છઉં પણ બીજા પકવાનમાં નથી. હું મેવામાં
 છઉં, પણ ઝાડમાં નથી. હું માણસમાં છઉં, પણ હેવાનમાં
 નથી. હું મરદમાં છઉં પણ ઓરતમાં નથી. હું જે ન
 હી હોઈ તો જનમ ધાપન નહીં અને હું નહીં હોઈ તો
 મરણ પણ ધાપ નહીં.

પં. એક ગરહસથ એક બંદીખાનામાં એક કેદીને
 જોવા નતો હતો. તેને પુછ્યું કે એ કેદી તારો શું સ
 યો થાય, તારે તેણે જવાબ દીધો કે "મારા ભાઈ નથી કે
 બેહેન નથી, પણ એ કેદીનો બાપ મારા બાપનો દીકરો થા
 યછે." તારે તે કેદીનો કોણ હતો !

ધર્મવરની કળા સમજ નહીં શકાએ, તે વીશેનું પદ.

"શું કહિએ શીજી, શરણ પડયાને મંતાપાં."

એ રાગનુ છે.

મન ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યાયી;
 અકળ કળા ધર્મવરની એમાં, શું સમજે મંસારીરે. ગમન ટેક.
 ઉજાનાં દિન દેખી જન જાણે, ન્યાય થયો આ ટાણે;
 કાલ દિવસ કેવો દેખાયે, એતો ધર્મ જાણેર. ગમન
 પુત્ર જનમ પાંચાથી પ્રાણી, જીવમાં હરજે ભેદ;
 પલકવારે પછિ શું જીવજાયે, કળી શકે નહિ કોઇર. ગમન
 રૂડી રસોઈ તેવાર કરીને, જાંજન પિરસાં ભાણે;
 ભામવિના જાંજન કરવાની, આશા ફાટ આણેર. ગમન
 મૂનાખંધ હવેનિ ચણાયે, જોવા બાપક ભેજી;
 વાસ્તુદિન વેકું ત્રિધારે, ધર્મવરકૃત ગતિ એવીર. ગમન
 મોટા મોટા મનમૂળા કરી, મોટાં પગરણ મોડ;
 જાણે નહિને જનના કિંકર, કાલ પકડશે કોડેર. ગમન
 ખારાશરણનાં ખૂન જાંજનાં, ભાગી નહિ ભરમાવું;
 દુનિયાનાં સુખ એવાં દેખી, ફાટ શું કૂંધાવુંર. ગમન
 મંસારિક સુખ સ્વપના જેવાં, નહીં ભરસો આઝો;
 સુખ પામી મગર ધવું નહિ, કુખ દેખી નવ દાઝોર. ગમન
 મુઠીમાં જે હવા ભરી તે, વહી જતાં ચી વાર;
 અવશ જાણે એજ તરેહનો, મધજોછે મંસારે. ગમન
 પળમાં છપો પળમાં તડકો, જગમાં જેમ જાણાય;
 રાજ્ય પળમાં રોકે જનેછે, રોકે જનેછે રાખરે. ગમન
 એક ઘડી અનંદ વધે અને, એક ઘડીમાં થોડ;
 એકની સ્થિરતા નથિ અંતે, કળ તેનાં છે ફાટર. ગમન
 કિર ચક્રિયે તે ઉપાય કરવા, અંતે અથળ મહેલું;
 ધર્મવરની ધિક્કા પરમાણે, જેમ રાખે તેમ રહેલુંર. ગમન
 સુખને છેડે કુખ દેખાયે, સુખછે કુખને છેડે;
 સ્વિચ પછી રજની દેખાયે, દિનછે. રજની કેડેર. ગમન

(વિનમ્રીનમાંથી.)

સ્ત્રી વ્યોધ

પુરાતક ૧૪ મું.

શેખરવારી ૧૮૭૭

આંક ૨ નો.

સ્વપને સગાઈ

અથવા

લડતાં જોડાંનાં વહડતાં લગન.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૪.યું.

સ્નેહનો સાધી.

પોતા ઉપર આવી પડેલાં ભારી કુખ અને વેદનાંમાં એ કબ રસતો પરીચેહરને પકડવો પડ્યો. તેણીએ આ અકા ૩૦ ઘેર અને શેહેર છોડી જવાનો કરાવ કીધો.

પોતાનું વાહાણું વતન અને તે કરતાં વાહાણું મકાં ન, પોતાનો વાહાણો પીતા જેનાં ઉપકાર તણે તે દબાયલી હતી અને તે કરતાં વાહાણો ધણી જેની સાથે પરણવાને તે અંધાપલી હતી તે સરવેને છોડીને જવું તે તેને મનસે મરવા જવા અને જાહાંનમમાં જવા સરીખું હતું.

પણ વળી એ પરમણે તેને જવું પડ્યું તે કાંઈ પોતાની ખુશીથી નહી, કાંઈ નફાનાં કાંઈ સાડ નહી, કાંઈ સુખની આશાથી નહી, પણ જીવન અને જસતીને લીધે જવું પડ્યું હતું અને તેથી જીદાઈના જખન વધારે કારી લાગે હતા.

જીવન અને જસતીથી એક મનપસંદ માટીસે પરણ્યાં તેને અંદરવામાં આવી હતી તથા જીવન અને જસતીથી એક અનગમતા આદમીના હાથ તેનાં હાથ સાથે જોડાવાને હતા; તે પોટું કુખ, તે અંધકાર આક્રમકથી છુટવા સાડ તેને નાહાસવાની કરજ હતી.

અંતથી જસતીથી તેનું મોત આવવાનું હતું, તે તેનાં કરતાં શેહેર બાહરનાં જંગલમાં મોત આવેતો શી ચીંતા હતી? અંત જસતીથી તેને વેરાગ લેવા પડત, તે ખુશીથી વેરાગ લેવામાં શી અડચણ હતી? પોતાનું ઘર અને ગામ તેને મનશે રોજખ શરીરું હતું, તે બાહર કુખ પડે તેનો શો દર હતો?

આ! હા! આ વખતે પરીચેહરનાં મનમાં શું શું વીચારો પસાર થયા હશે! માત પીતાનો લાડ, મધસા ટકાનો મોજ, અમીરી જાહોજલાલી, અને ઉલે પોતાનાં જગર કરતાં વાહાણો બીજાંને પેચાર એ સધણું તેની આંખ આગળથી પસાર થયું. પણ એમાંની એકબીં ચીજ ભોગવવાનું મારા નસીબમાં નથી એવું વીચારી અંતે પરીચેહર પકા કરાવ ઉપર આવી.

તેણીએ પોતાની અમથણીની વાહાણી સોખતન ગોલ શેહેરની છેલી મુલાકાત લીધી. હા! જેની સાથે જાદગા સુધી જોડાયલી અને પેચારમાં પરોટાયલી, તેનાંથી છુટી પડતી વેલા પરીચેહરની આંખમાંથી આંજીની રેલ ચાલી, પણ મંદરોજમાં સાથે મલવાની આશા આપી તે છુપા લેવાસે, પુજતાં કદને વગર સોખતીએ વગર હુધીઆરે નીકળી ચાલી.

સીસતાંન, યુનાંની લખનારાઓનાં દરેગીયાને મુલક વસતીવાલા ભાગેમાં ગમે એવો આપાદ અને ભરપૂર હોતો, તોપણ તેનાં બીજા ભાગે તેટલાજ ઉજડ અને વેરાંન પણ હતા. તેની રેતાલ અને પાંછી વગરની જમીન, તેની સરહદ ઉપરનું, ૪૦૦ માઈલ લાંબું અને જરાહનાં દરીઆ તથા સીસતાંનનાં સરોવરને ઘેરી લેનારું નીમકનું મેદાંન, તેનાં જંગલનાં મુકા ભાગેમાંહિલા ભાગી જતી માટીનાં પોપડા ધમ્યા મોજનાં મીશાનની મહુડ ઉતર રેતીની ટેકડી એ, એ સરવેનો જરે વીચાર કરીએ છઈએ તારે અનજ થયું પરંતુ કે નીમરોજનાં નામચીન ઉમરાવ શીઆમકની ઘેટી પરીચેહર આવાં ભપકાર અને દરાંમનાં જંગલમાં એકલી અને અટુલી કેમ નીકળી પડી હશે!

સીસતાંન સંમનરીખાંની ઉંચી ઓલાદનાં પહેલવાં નાનું રેહાંણ હતું અને શાહાનાંમાંમાં જમશેદ પછે તરીને લખેલો કેરસાસ, જેને અવસતામાં “પરેશઅસપ” અને પુરાતન વેદમાં “કરીસસવ” લખેલોછે તે આ અસલ વતનને વતની હતો; પણ તેનાં નામનો અરથ “મુરદાલ મોહાઓનો સાહુબ” કરીને થાયછે, તે ઉપરથીજ એ વી મતલબ કાહાડવામાં આવેછે કે એ મુલકના જંગલોમાં સાચા ચરણાહા નહી હતા, અને તેથી પુરતો ચારો નહી મલવાથી જાંહો જાંનવરો મુરદાલ રહેતાં હોય, તાંહોં પરીચેહર સરખી-એક નાર તમામ વસતીથી દુર એકાંત જંગલમાં શી રતિ જીવી શકે.

તે જવાંન, નાંજીક, કુમલી નાર હતી, તેણે ફનાંઆ

નાં કુખે દેખેલાં નહીં હતાં. કાંઈખી તંગી, કાંઈખી શખ તી, કાંઈખી શકંતે તેણે સેટવેલાં નહીં હતાં. તેની આંખી છ'જી દરમ્મક પાંતીનાં ચેન અને મનનાં ગુનરી હતી. તે આખા ભવનાં આરામ અને આસાએસથી ઉધરી હતી. મારે આ હાલતનાં તે કેમ જીવી શકે.

પણ ઘડીની વખતમાં શું બનશે તેની કોણને આગાહી હોયછે ?

પરીચેર જાણે વાર એકલી પડી નહીં. ફેરસાસપ નાનાં મથેની પીસીને નાનની નગા, જેને હાલ રીઠરની ભુ જોલમાં પીસાંતની ખીણ કહેછે, તે ખીણમાં એક ગંભીર દરખતનાં છાંયા તલે પરીચેર તેનાં મોઝાં ઠડ ઉપર માથું નાખીને બેઠી હતી. યુસાફરીની મંજલથી તેને થાક મહોડે લી હતી, થોડોક નંગલી મેવા. ખાઈને જેમ તેમ પેટ ભરે હું હું, તોપણ આ ભખંકાર બીઆબાંનનાં ભુખમરાથી અથવા નંગલી જનવરોથી અથવા હુડાડ વનંતરથી ના શ પાંખવા સીવાએ બીજું તેનું સઘડું ભલીશ મુનસમાં ધંકાપણું હતું, અને તેથી અરેશો તથા અફસોસ કરતી હતી. તેવામાં પછવાડે થોડાંક પાતરાં ખડખડપાં અને ઝટ વારમાં એક મનજીવ હાથની છાપટ તેની શુંદર અને સરેક યોમીને અડડી.

એ શું અમુલ્ય બનાવ ! પરીચેર પાતરાં કરતાં વધારે કાંપવા લાગી, તેનાં ખુશ મેડેરા ઉપરનું લોહી ઉડી ગયું, અને દેહેસતે ગોપા તેની છાતી દબાઈ ગઈ.

એ અમુલ્ય કોણ આવીને હતું ? શું કોઈ હુડારા તેને હુડવા આપ્યા ? શું પાદશાહી તેડેમાસપે તેની કુમળા લે સોધને મારે સવારેને મોકલ્યા ? શું તેનાં જલેમ બાપે હીઆંખી તેને પીછા નીકળેલો અને તે આ નાફરમાંન મેઢીને કેદ પકડવા આપવો ?

રલીઆમજો પુનેમને માહાતાબ એક આખી યાલી ની મીશાલે દરશટી મરીઆદાની ઉપર ખુબ બાહારથી ખીલી અને દીપી નીકળેલો તથા આસપાસનાં દરામનાં દેખાવ ને એ નુરાંની જોળાએ નુરમંદ બનાવી દીધો.

તેનાં રૂપેરી ફીરજમાં પરીચેરે પોતાની પાછળ ફરી ને જોવાની હીમત કીધી અને પછેના હરખ કાંઠાં સમાયો ખપ !

જે મનજીવ હાથ તેની ગરદન ઉપર પડ્યો હતો, તે ન રમાસથી તેનાં ગલની આસપાસ વીટાયો, પરીચેર તેને જોતાં જોતાં થઈ, પણ જરાવારમાં સુધીમાં આવીને ને પછે તેની જગરને વાહાલા, તેના માંનીતા બીજાંનાં પીઆર ભરેલા હાથનાં સંભાલનાં તે પહેલી હતી.

મેહુ જણું દેમાં અને દીપો એટલે ભરાઈ આવ્યો હતો કે થોડોવાર તેઓ એક બેલ બેલવાને અશકત હતાં. પણ વળી પરીચેરનાં પરીચેરા ઉપર આ અમુલ્ય મી મીલાઈકાથી ઘણી વધારે અસર થયેલી હતી, થાક અને ભુખથી કીટકી પડેલા ગલ ઉપર વાહાલાને વીટીએ મેળી તાહાસી આવવાની ખેજલત તથા શરમંદગીની લાલી મહંડી આવી હતી, અને તેની એ જુદાઈ ભરેલી, ચાલ છતાં તેના વાંહાલો બીજાંને તેને મારે કેટલે દીલસોજાન અને. હા શમંદ હતો તેની આ સામેતી જોવાથી તેની છાતી ઉપકાર અને હેશાંનંદીથી ભરાઈ હતી.

આણું મેળને બીજાંને પરીચેરના ઘભરાટ નરમ પાડવાને તરત ખોલાસો કીધો. “મારી પનેતી પરીચેર, દીલને ચુવાહ દીલ છે, અને તારા દીલનાં ભીતરમાં જુસા એએ એ ને લડાઈ ભરી કરીછે, તેની ઈયાંની તારા મેડેરાની પારાની સીસીમાં હું વાંચું છઉં. પરીચેર, તું એ એકાએક અને છોડી આવી તારા વગર વાંકે તું પર સજા મેચી લીધીછે અને મારા વગર વાંકે મને કુખી કરશેછે. પણ હવે તે સઘડું હું ભુલી જઈ છઉં, મારા પેઆર પાછો હાથ લાગે-એટલે હવે ખુશી થાઉં છઉં, અને તું પાસે માંગી લઈ છઉં કે એ વધારે અરેશો તારા મનમાંથી કાહાડી નાખી ગય અને ગીરકતારીથી ખલાસી પાંખ.”

આ સુખનોથી પરીચેરનું હેશાંન વધ્યું. તેણે કહ્યું કે “મારા જગરજન બીજાંને, તને છોડી આવવા સાડું હું પરેશાંન થઈ માંક માંચું છઉં, પણ બાપનાં યુસા તથા રોજની સજને ખાતર તેમ કરવાની અને કેટલી ફરજ હતી તે તું દીલદાર સારીપદે સમજીછે. હવે જોદાની અપેશથી તું આવી મળ્યો, એટલે મને જોદા પોતે આવી મળશેછે, મારો જન મને પાછો મળશેછે. બીઆબાંનની બીજા મારી દેશનીકાલ હાલતમાં બીજાંની હાલતથી અને જે આસરો મળશે તેને મારે જોદાવંદતાવાને હું ઉપકાર માનું છઉં. હવે જેમ આપણને મોહાબત મેળવ્યાંછે, તે મ મોહબત પરજીવે અને મુરાદનાં ઝાડ ઉપર ફળ લાવે એ ટલીન મારી ઉમેદ છે.”

પણ એ ઉમેદ તરત પાર પડે એવી નહીં હતી. બીજાંને પીચે આપી કે “હીઆંથી ચાર મંજલ ઉપર કેકે બાદ નામનું શેર આપેછે, તાંહાં મારા પેસાવંદા વસેછે, તાંહાં આપણે કુચ કરી કહ્યું અને નીમરોજનાં જુનાં તથા યાતકી ધારાની હદની બાહાર અઈ કાપદાર કદજુદાઈ નાં પવીતર ગાંઠથી જોડાઈને ઘણી ઘણીઆંની તરીકે પેઆર થી રહેવું કરીએ.”

આનાં કરતાં વધારે મુરાદ પરીચેર શું માંગે ? તેણે આં સુખનાં કચુલ રાખી, પણ ઘણો વાર અગાડીની રાત પડી ગઈ હતી, આખા દીવસની તે થાકેલી હતી અને હવે એક દમજી આગળ ચાલવાની તેનામાં તાકાત નહીં હતી. મારે સેજવારમાં વાત કરતાં કરતાં ઉંચે તેનાં ઉપર ગલ્યો કીધો તથા પોતાનાં વાહાલાથી જરા દુર, મરીઆદા અને ચુવાહેજ ભરેલા તકાવતે એ શુંદર બાંતું ભર ઉંઘમાં પડી અને તેના વાહાલો બીજાંને આખી રાત તેની ચોકી તથા સંભાલને મારે જગરૂત રહેવાને કસાવ કરી મેસી રહ્યો.

પરીચેર મીકાસથી અને નર્મીતાઈથી ઉંઘાતી હતી. તેના હાઈડાને હાર તેની પાસમાંની મારે પાસે હતો, એટલે તેની સઘડી દેહેસત મરી ગઈ. બીજાંની બાજુ તેનાં બચાવને મારે આગળ હતી, એટલે પોતાનું સઘડું કમ-તે ભુલી ગઈ.

બીજાંને મેકાં મેકાં પોતાની મનમોવન માંચુકનાં માહાતામી સુખરાને સાંમેનાં આકાશમાં પરકાશતા પુતેમી ચંદર સાથે સરખાવી જોવાને વખત મળ્યો હતો અને પરીચેરનાં પીમાં શુગંધી જમમાંથી નીકલતી હવાની ખુશબો આસપાસનાં ઝાડ પાંતની ખુશબો સાથે મુકાબલો કરવાની તેને સારી મગત પડી હતી. પણ તેનાંથીબી

એ રવેસે જાગેવાર ટકાવું નહી. મરઘાએ બામદાદનાં ઉગ વાની વધાઈ બાંજે બુલંદ પોકારવા અંગાઉ બીજાં નની આંખો ઉઘેરે કાવા લાગી અને પરિચિદ્ધેથી જરા ફર નહીને તે પણ ઉઘાઈ ગયો.

અગરજે આંગગાહાનાં ખુદરતી બેઠ સત્રજવાની આપણમાં શકતી હોયતો આ જવાન મોડાનાં ખાબમાં શું શું દીસીયું હશે તે આપણ કહી શકીએ. થોડો વખત અંગાઉ જુદાઈનાં જખમથી તેઓ કુખી હતાં, પણ હવે જો કે તેઓનાં રહેવાનાં મેહલ નહી હતા, આચાંમને માટે છ તર પલંગ નહી હતા, તોપણ આ રેતીનાં રણમાં એ જોડું ઘણું જ ખુશી અને શુખી હતું.

બીજી દીને લગનથી સંગાધ કરવાને તેઓના જે વી ચાર હતા, તે શું તેઓએ સવપનામાં નહી જોયો હશે ? પણ તે એક સવપનાજ હતો.

પરકરણ ૫ મું.

પંચીયાંનો માળી.

જમીયાદ ઇમ્મસતમાં સીસતાંનવાલા કેરસાસપ સાથ પરિખનેધાઈતી નાંમની પરિના જેમાર બાબવા વીશેતું બેઆન કરચુછે. એ પરમાંજે સીસતાંનમાં પરિયાંનો રેહ વાસ છેક આંગલા વખતથી ગણતો આવયો હતો, પણ અ ગત કરીને સીસતાંનનાં નંગલમાં જાંહાં પરિચિદ્ધ નાહા સી આવી હતી તાંહાં તેઓના વાસો વધારે હતો. એ પરિયાંઓ ફસતખ મેહલવાંને મારી હરાડેલાં માછનદરાંનનાં રેવાની ખસલતનાં નહી હતાં, અથવા પરિખનેધાઈતીને વંદીલાદમાં હેરેમનની, પેલાસ ગણીછે, તેવી કોઈ સેતાંનીઅત આ જાણુલી પરિયાંમાં નહી હતી. તેઓ બેમાહુમ રીતે નંગલમાં વસીને જાહાડ અને કુલો વચે જેલ અને ગમ ત કરતાં અને નાંહાંનાં ખયાની મીશાલે મસતી ધીગાતું કરતાં હતાં.

એ પરિયાંઓના પાદશાહાતું નાંમ અકવાન અને તેની રાણીતું નામ આવાંન કરીને હતાં. તેઓ બને મ નોવાવનાં સોભીતાં અને શુદ્ધ હતાં. અલખતાં તેઓ પરિયાંજ હતાં, એટલે તેઓ નાંહાંનાં છોકરાં જરેલાં હતાં, તેઓ કદે નાંહાંનાં, વજણમાં હવા જેવા હલકાં, બનાવટ માં ગોલાબ જેવા નરમ, તોપણ કુવતે જખરાં હતાં અને મા પુસો ઉપર બેમાહુમ રીતે માટે તેઓ અમલ મલાવતાં હતાં. આ પરિયાંઓનાં હાથ હેલબ બાલકોની દીંગણી નેટ લાં નાંહાંનાં, પણ આસુદાં અને માંતેલાં પરિયાંઓની એ દી શોજ હતી. નર જાતીનાં સઘલાં પરિયાંઓ ઉપર અકવાં નની સરદારી ચાલતી હતી, પણ નાર જાતીની પરિયાં વ એસઘલું રાજ રાણી આવાંનતું હતું અને એ બને શોજે પો તપોતાનાં વડાનાં સુખને માટે તરેહવાર ચાલા કરતી હતીઓ.

જરે હુરમદ-મદીનાં કાંઠા ઉપર અકવાંન અને આ વાંન અંગેલાં કરવાને આવતાં હતાં તારે તેમનાં આ પરિ યાંઓ આવાંનાં કુલની અંદર પાછી ભરીને પોતાનાં રાજ રાણીને નહવાડતાં હતાં; અથવા જરે ગોલાબની ડાહીઓ વચે એ પરિયાંનું જોડું હલકા ભારે હીમ ખાતું હતું, તારે તેમનાં આ પરિયાંઓ કુલનાં એકેક પાતરાં ઉપર દવનું

એકેક ટીપું મેલીને ગોપા મોતીનાં સણગાર કરતાં હતાં; અથવા જરે પરિયાંની પાંખ ઉપર હડીને તેઓ ટેકડીની કછલે મેકાં, મેકાં આસાએસ લેતાં તારે. પરિયાંઓ ભાતનાં ક નરનાં તોડી લાવી રાજ રાણીનાં સોનીરી ખાલમાં ખોસવા પછે, તેમની આસપાસ ગોલ કુદાલામાં નાંચતાં હતાં.

એ રીતે સીસતાંનતું નંગલ પરિયાંઓના માળો હતો, પણ પરિચિદ્ધ અને બીજાં નને ખખર નહી હતી કે તે આ તે માળામાં આવી પડયાં હતાં.

પણ વળી જે વખતે આ જાણુલી જોડું નંગલમાં આવી મુતેલું હતું તે વખતે પરિયાંઓનાં રાજ અકવાંને પરિયાંની રાણી આવાંન સાથ એક ભારી કછલે ચાલ તો હતો.

આવાંન જરે ઘણી જવાન હતી તારે હાંદનાં ખલખા ર કોસતા ઉપર રહેતી હતી અને એલખી. તથા લવંગનાં મસાલેદાર કીનારા ઉપર એક હાંદવાંની સખી સાથ બેસી ને સપુદરમાં દેલા ખાતાં વાંહાંજોની સદર જોતી હતી. તે પોતાનાં ભરતાર આગળ બેઆન કરતી તેમ જોઅદખ પવણથી તે વાંહાંજોનાં સડને હમેલ રહેતા અને તેમનું પે ટ કુલી આવતું હતું. તેની હાંદવાંની સખીને પણ હમે લ હતા, અને તેથી તે વાંહાંજોનાં કુલેલા સડની મજાખરી કરતી હતી, તથા વાંહાંજોની નકલ કરવા પોતાનાં પેટનાં સડ તથા દીલનું વાંહાંજો બનાવી આવાંન આગળથી જઈને વેપારનાં માલ તરીકે બદાખ અને પસતાંના સુકો મેલા સં ઘરી લાવી આવાંનને ભેટ કરતી હતી. પણ તે હાંદવાંની ઇનસાન હતું અને હમેલથી છુટતાં મરણ પામી હતી. તે નાં ઘડુને વરણનાં બાલક છોકરાને આવાંને પોતાનાં સંભાલ તલે રાખતું હતું, તથા તેને કુશીથી સણગારીને ખેમાર કરતી હતી, પણ અકવાંને તે છોકરાને પોતાની પાસે રાખવા માંગ તો હતો અને આવાંન આપવાને ના પાડતી હતી તેથી પરિયાંનાં આ રાજ રાણી વચે કછલો ઉડ્યો હતો.

નંગલની જે બાજુએ પરિચિદ્ધ અને બીજાં ન મુતે લાં હતાં, તેની સાંમી બાજુએ અકવાંન અને આવાંન સાં મળતાં વારજ નાંહી પડયાં હતાં. જો એક વખત કુસાયાં એટલે આ નાંહી પરિયાંઓ એકેકની સાકી બાકી તથા છાલ છોલતાં કાલવાને પછાત પડતાં નહી હતાં અને તેઓ મોહાડેથી એટલાં વહડતાં હતાં કે તેઓની શોખનાં પરિયાં એ બીજી બુજને કુલની કલીઓની અંદર સંતાઈ જતાં હતાં. અકવાંને પોતાની રાણી ઉપર તોહાજત મેળોતો કે "તું કોણ ?" આન કાલની લોનડી, પરિનાં જનત સુકા મખાંથી નાહાસી આવેલી, હાંફસતાંનમાંથી તુને હું ચોરી લાવેલો, કાળાં કાળાં મા બાપને પેરે જનમેલો, ને વળી તેહે ખાસપ રાજનાં નાખ સાથ લાગેલી તથા નાંખ સુધી આવે લી, આંહુનાં પાતરાંનાં અંદર, સુતી સુતી રડતીતી તે જુ લી ગેઈક ?"

આવાંન પોતાનાં રાજને ધમકાવતી કે "તું એટલી પતરાજ નાં કર, ને અદેખી આંખમાંનાં જોરથી જો દી-બનાંવડો નાં કર. તું પાદશાહા તેહેખાસતની રાણી નાં ગોલાબી ગાલ ઉપર આપાજ પડ્યાં હતા અને તેનાં ગા લખરે હુડેસે સુખી લાઈ આવ્યો તે જુલો જાણુછે કે તારી સાથ હું જો પરણી નહી હોતોતો, બીજું કોઈ તુને કજીલ

વાંચનારી બાનુઓ, આપણે ગયા અંકમાં તપાસ્યું કે ઘરના સુખ જુવું બીજું સુખ નથી. એક નજીક ગરહસથ પોતાના બચાને હુમેશ શીખવતો હતો કે કુની આમાં સુખને માટે ઘર જવું બીજું નગા નથી અને તેના દાખલે આ પીવાશીગટન અરવીંગ કેહે છે કે બચાને ઘર ઉપર પીઆર શીખાડવો એ તેમને કીમતી વાર સો આપવા બરાબર છે.

એક સામ્રાજ્યના આ શબ્દો ખરા છે, કે “તનદરેસત મનની પેહેલી ચોકસ નીશાની ઘરમાં દીલને લાગતી મોજ અને મુશાલી છે.”

હવે તારે ઘરનું સુખ કેમ મળી શકે તે નરા વાંચારવું ઘટે છે. ઘર તેના ધણીના આરામ અને આસામ્યેશને માટે છે. ઘર તેના તન તથા મનની સમાધાની તથા સંપત્તને માટે છે. ઘર તેની થાક ઉતારવા માટે છે, તેના કંઠાળો કાઢાડવા માટે છે, તેના માંદગી મટાડવા માટે છે. ઘર તેના જન માલતી જલવણીને માટે છે, અને તેના બચાની ફેળવણીને માટે છે. પણ આપણા લોકો કેહે છે તેમ “માટી હો બાહારનો છે.” ઘર તેને વાસતે છે, પણ ઘર સાચવવાનું કાંમ તેનું નથી. તેને બાહાર ધધા કરવા જવું છે, માટે ઘર સાચવવા તેને બીજાની મદદ લેવી પડે છે.

બીજા બોલોમાં બોલીએલા કારભારી વગર ઘર ચાલે નહીં. વળી કારભારી જોઈએ એટલું જ નહીં, પણ વીસ વાસુ, આબરુદાર અને ઘરને પોતાનું ગણે એવો કારભારી જોઈએ. ચોડીમાંનની મીશાળે ઘરની ચોકી કરનારા, ચાક રની મીશાળે ઘરનું વહીવટ કરનારા, હજ્યા આયાની મીશાળે માતર બચા રમાડનારા કારભારીથી સઘળી ગરજ સરે નહીં. એવા કારભારી એકને બદલે એકસો હોય તોમી ઘરમાં એક ખુટ રહેવાની જ. ધણીની માવજત લેનાર, તેના સુખમાં મુશ્કેલી યનાર, તેના કુખમાં દીલસો દેનાર, તેના માલની ભરકતને સંભાલવી વાપરનાર, તેના પરજાને કરકસરથી ખરચનાર, તેની સગવડોને સારોપકે સાચવનાર, તેના બચાને જીવની કાંતી જાલવનાર, તેના કુખને ઉંચી ફેળવણી આપનાર એક જ ઘરમાં જોઈએ.

એ સઘળાં કાંમ ધવા વગર એક ઘરનો ધણી છાતી ચોકીને એક નહીં કેહે છે કે “હું સુખી છું.” એ સઘળાં કાંમ ધવાં જોઈએ, એટલું જ નહીં પણ વળી હંસથી, ઉલટ યા, મુશીથી ધવાં જોઈએ. એ સઘળું કામ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરધણી પોતાનું ઘર ગમે એવું ગરીબ હોય તોમી

તેને બેહેસત જુવું વીચારે. એ સઘળું કાંમ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરધણીને માટે કરી મેહેનત, કસો કંઠાળો કે કસું કુખ બાકી નહીં રહે. એ સઘળું કામ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરનો ધણી ઘર જવા ને તલપી રહે, તે રોત અને દાહારો “મારું ઘર, મારું ઘર” કરતો ફરે, ઘરનાં પેઆરાં બચાં નો સાદ હજ્યા માંની તા કુતરાંનો આવાજ

તેની પગને ઘર તરફ ઉતાવળે ચલાવે. લારડ બાહરન કેહે છે કે “જન હાં દીલ નહીં તાંહાં ઘર નહીં” તે મુખ્ય એ સઘળું કાંમ ખરાં દીલથી ધાય તોજ ધણીનું દીલ દોડી શકે.

ગમે એટલો ખરચ કરતાં એ સઘળું કામ કોણથી બનવાનું છે? ગમે એટલા પગાર આપો તોમી કીમો કારભારી એ સઘળી મેહેનત લઈ શકે? પરજા કે બીજા લાલચથી કાંઈ વલે નહીં. એતો એક જ જાણી બની શકે અને તે ઘણીઆંહી સીવાએ બીજું કોઈ નહીં. બાપડી જો મોત મુખી ઘર સાથે મંઠાપલી અને વર સાથે બધાપલી, બાપડી જેણે લગનનાં પત્નીતર કોલથી સંસાર સુખ નીપજાવાનાં કસત લીધેલા, બાપડી જેણે પોતાની જાતે કશટ ખેંચીને બચાં જણેલાં, બાપડી જેનો સઘલો આધારજ ઘર અને ઘરનાં સુખ ઉપર લટકેલો, તે અને તેજ બાપડીથી ઘરને લગતો હોલો સઘલો સુખકારક કારભાર ઘઈ શકે. ઘરનાં સુખનો આધાર બાપડી ઉપર છે. બાપડીનું સુખ તેજ ઘરનું સુખ છે.

પણ ઘરમાં બાપડી આવી એટલે સુખ લેતી આવી એક હુમેશ બનવું નથી. મીજાજ, પાણ, કપાતર, ચીરડાઉ બાપડી હોય; કમ અમકલ, મુરખ હજ્યા બેવકુફ બાપડી હોય, અગનાં, અનસમજ, અપકર હજ્યા વેહેત્રી બાપડી હોય, તેનાં પરજાંહી પરજાંહી ધણીને સુખ કે કુખ હોય છે. માટી સાથે મરાતી, બચાં સાથે બચકાં બાંધતી, પાર પડોસી એ સાથે વહુડતી, કામનાં માણસો સાથે લડતી, અથવા તેજ નહીંતો ઉડાઉ, ખરચાણ, હજ્યા બધી વાતનો નધજરો અને બધી ચીજનો હાવરો રાખતી એક એરતનો માટી ઘર આવવાને બદલે બાહાર ફરે છે, જાંઘીનાં દરતાં મોતમાં વધારે સુખ વીચારે છે. ઘરનાં ઉંબરપર પગ મેળતાં તેને દરડી ખવામાં આવે; તવાપલાં, તવલતાં, ખરડાપલાં, મેલાં બચાં તે દે કરીને આખો દાહારો રડયા કરે; સામાં ન સુખન સઘલો ખોરાપલો, ખંખેરાપલો, લીખરાપલો પડેલો હોય; લેવા જાય તે હાથમાં નહીં આવે ને નહીં જોઈએ તે

લેવા જાય; ઘરમાં આસાએસ થોડી મળે ને વળી ઘણી તેથી બી થોડું કામ કરી શકે એવી ને હાલત તે 'બાપડીનું' સુખ કેહેવાય નહીં.

બાપડીનાં સુખનું ચીતર તો ઉપર આપયું છે. ઘણી પોતાને મન ભાવવું વાંચે, તેને કસ્ટી દાલી પીડા, કંટા લો કે અગવડ નથી. તે પોતાને કાંમે બેઠો છે અને વળી બાપડી સાથે સીરે પોહારની વાતો ચલાવી શકે છે. બાપડી ઘરને માટે કપડું શું છે, તેનું વખતે બચાને તેનો પાડ થી ખાડે છે અને તેનું વખતે વળી ઘણી સાથ ઉપયોગી વાત કરી શકે છે. ધર સોજું છે, સામાં સુધીઆનો છે. સહ ચી ન પોતપોતાને વગે સંગે છે. એક નીરદોશ બચું સુખું સુખું પોતાનાં રમકડાં સાથ રમે છે, બાપડીએ વડીક પોતાની અમલદાર ઉપર ગોઠવીને ચુકી લી છે. બજાર હાત, ખરચ ખુટણ, રાંધણું સીધું, બચાને ખવાડવું કરવું, અને દવા દારૂ વડીકની કસ્ટી વાત જાણે જાણતા નહીં હોય તેમ મર દ કેવો સધીર, કડે પેરે ઘરમાં બેઠો છે! એનું નામ તે "બાપડીનું" સુખ."

દુધીયા દાંતનું દુખ.

બચાને દાંત આવવાનાં દુખથી કોઈ માતા અનળાંની હશે? અને તોપણ થોડી જ માતાએ જાણતી હશે કે બાલક કાંઈ દાંતનાં કુટવા સાથ દુખ દરદોને ખુદરતથી કાંઈ જાણે સંબંધ નથી, પણ એ વખતની ઘણીખરી મુશ્કેલી આવ જતની ખાંચીથી નડે છે. બચાનાં દાંત કુટવા સાથ આવપણા લોહો એટલો જાનમ સમજે છે કે દાંતનું કુટવું તે ગેયો મથે કોઈ મોટો ઘાત હોય તેમ એ વખતને માટે ધાસતી રાખવામાં આવે છે અને એક સુખી અથવા આસુનાં બચાંની વાત ચાલતી હોયતો "દાંત કુટા પછે બચું એવું ને એવું" રહે નહીં" એમ ચોક્કસ માનવામાં આવે છે. ખરૂં છે કે નાં ત કુટતી વખતે ઘણાક બચાં હેરાંત ધાય છે અને તેમાંથી મરણ પછુ ધાય છે. કેહે છે કે બચાનાં છદો ભાગ એ કારણ થી મરણ પામે છે. પણ એ પરાંણધાતનો મોટો ભાગ એ આવપણ પોતાનાં અનળનપણાને લીધે માવજતની ખાંચી થી થતો હોય, તો એ બાલક પુરું ગનેઆન મેલવવું એ દ રચેક માતાની ફરજ છે.

માણસની જાંઘીમાં બે વાર દાંત કુટે છે. છ મહી નાથી બે વરસની ઉંમર સુધીમાં એ દાંત આવે છે, તે થોડા, વધારે નાહાનાં અને નાજુક હોય છે. છઠી સાત વરસની ઉંમરથી તે ખરવાં મારે છે અને વધારે તથા મજબૂત દાંતો આવવા લાગે છે. પેહલાં દુધીયા દાંત કેહેવાય છે; અને એ કેક હારમાં ૧૦ મળીને દુધીયા દાંત ૨૦ હોય છે, તે દરએક હારમાં વચમાંમાં ચાર દાંત ધારદાર હોય છે, જેથી મંડેસ અથવા એવો બીજે ખોરાક કપાય છે. તેમની બે જાણુએ એકેક અણીદાર દાંત તોડવા અથવા ભાંગવા માટે હોય છે, અને તેમની પાછલ બેજુગમ ખોરાક ચાવવા અથવા કલ વાનાં દાંત હોય છે. એ દાંતો કુટવાનો ઉપર ને વખત ને આવપણે, તે ઉપરાંત બાલકનાં મોઢામાં નનમથીન દાંત

કુટવાનાં દાખલાની નોંધ થયલી છે, તેમજ વળી આખી જાંઘી સુધી મુલ્લ દાંત કુટેલા નહીં એવા દાખલાનું બીઆં નખી વાંચવામાં આવે છે, પણ તે ઘણી નવાઈની વાત છે.

એ દાંતો ખુદરતે કાચેલી ઉમરની અંદર, એક પછે એક, થોડા થોડા વખતેનો ગાંઠો નાખીને કુટે છે. છેક ના હાનાં, કુપ્રમલ "હાયમાંનાં બચાં" ને માતાનાં કુપ સીવાએ બીજા ખોરાકની જરૂર નથી, તેથી કસ્ટીને ખુદરતને તેને દાં ત આવતી નથી. પણ જેમ જેમ તે બચાંનું કુવત વધતું જાય છે, તથા તેને વધારે સંગીત ખોરાકની અગત પડે છે, તેમ તેને દાંત આવવા લાગે છે. બાળ વયે તેની કાએનાત માફકનાજ દાંત કુટે છે; મોટા થવા બાદ તેની શકતી બદલાય છે તેમ દાંતની બદલાય છે. તનદોરસત અને મજબૂત બા લકોનાં દાંત વેહલા આવે છે, નખાં બાલકોને ઘણા મોડેથી કુટે છે. એ સઘળી બીનાએ ઉપર ખુદરત બાલકની હાલત પરખાંણું કેટલું આકાસીથી કાંમ કરે છે તેના તારીફ લાએક નહોતો તથા ધડો આ દાંત કુટવા ઉપરથી મળી આવે છે.

હવે આ દાંત કુટવાના વખતમાં માણસનું જેમી કા ન છે, તે એટલું જ છે કે ખુદરત ને રસતે કાંમ કરે છે તેન રસતે ખુદરતને મદદ આપતો માલવું. દાંતના કુટવાનું ખુદ કામ દરદ ધ્યા દુખ ભરેલું નથી. તે વેળા બાલકનાં બદનમાં માતર એટલું જ બને છે કે બચાંના પારા જરા મોટા થાય છે, સુજે છે અને કાણુ થાય છે, તેમાં વવ છુટે છે તથા કાંઈક અકસાટ થાય છે, જે પછે મોઢાંના નીમલાં જ ડખાંમાં પરધમ પારાને મથાણે સફેદ દાઢ દાખાય છે અને તે ખાંચી દાંત કુટીને ઉપર આવે છે. એ ઉપરાંત દાંત કુટતી વેળા માંરો તથા અંતરડાં ઉસકેશયલાં રહે છે, બેળાંમાં લો હી વધારે તથા જોસથી ફરવા માંડે છે, અને ફેફસાંમાં પણ લોહી તથા હુવા લગાર વધારે જોર કરે છે. એ રીતે દાંત કુ ટવાના ફેરફારો બનતા નેધએ છધએ. તે એવા નથી કે જેથી તે બાલક કાંઈ ખરેખર દરદી હાલતનું કેહેવાય.

પણ વળી એ હાલત એવી છે કે તેમાં ને જરા આડું થાયતો દરદ થઈ આવવા વગર રહે નહીં. એક ડાકર કે રહે છે તેમ દાંત કુટતી વેળા બાલક "દરદના કીટારા અગ જ આવે છે અને એક આચકો લાગેતો તે દરદની ઉડીગાર માં કસ્ટી પડે છે." માટે જેમ ખુદરત ચલાવે તેમજ ચાલવા રવું એ સહથી સલામતી ભરેલું છે. બાલકના મોઢામાં કસાર ચાલવા સાથે તેના પારા ભીંગલા અને નરમ રાખવા નેધએ. એટલા માટે ખુદરત તેના મોઢામાં એ વખતે થ ણી લજ વેહેતી કરે છે અને માતાએએ તેન ધોરણમાં ચા લીને બાલકને લગાર વધારે વખત ધવાડવું ધરે છે. તે બા લક પોતેજ વધારે ધાવવા માંગે છે, પણ તેની એ ખુદરતી ખાએસ પુરી પાડી તેને વખતે વખત ધવાડવા છતાં વધારે નયો તેના માંદામાં નહીં જાય તેની સંભાલ રાખવી, કેમકે બાલકનો માંરો તથા અંતરડાંની ઉસકેશયલી હાલતમાં તે મથે ઘણો ખોરાક લાયવો એ ખુદરતથી ઉલટું છે. તેને બ દે બાલકનો ખોરાક થોડો ઘસાડવો નેધએ. "જમકે ધાવનું" અને ખાવાનું સાથે આવવામાં આવવું હોય, તો દાંત કુટે તેટલાં ઉપરનું ખાવાનું એાણું કરી તેને ધાવાનાં ઉપર રાખવું. દાંત કુટતી વેળા લોહીનાં ને વધારે જોસ થાય છે, તે

નરમ રાખવા સાચું પુદ્ગલ પોતે જ બાલકને દરરોજ સરસ
તા કરતાં એકાદ બે વધાર પેટ લાવે છે. તે પેટ ઘણું કરીને
લીલાસપર હોય છે. એવા વખતમાં તેને સંભાવીને ખોરાક
આપવો એટલું નહીં પણ તે બાલકને ધવાડનાર પણ
સાદા અને નવંદી પચી શકે એવા ખોરાક ખાવાની સં-
ભાલ રાખવી જોઈએ. દાંતની વખતે બચાને રોળનાં તર-
ણ કે ચાર પેટ આવે તાં હાંસુધી ફીકર ને પુ નથી પણ તેને
ખામખા ઘણા વધતાં પેટ આવવાં જોઈએ એટલું કાંઈ નથી
અને વધારે પેટ આવવા છતાં જ ખાતાં બાલકને દવા
વગર નાખી શકે છે. તેઓ લુંલ કરે છે. અગર જો બાલક તુ-
પેટ કબજ હોય તો વીલાતી મીઠું અને સોનામખી અથવા
એરડીયાનો નાહાનો જીવાળ આપવામાં અડચણ નથી.
તેમના વધી સેનસાળ પેટ આવતાં તેમને બંધ કરવાનાં
છાલાપાલા પણ કરવા ઘટતાં નથી.

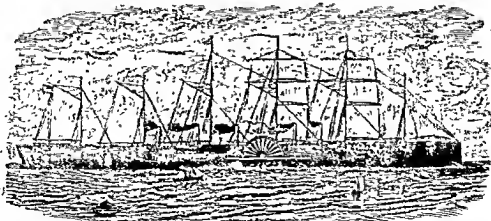
લોહીના નેસ નરમ પાડવા માટે બચાંતું માથું ઉ-
ઘાડું રાખવું, તેનાં બદનને પવન અથવા સરદી નહીં લાગે
તેમ ઘટતી સંભાલી ધાંડીને બોલક હવામાં તેને ફેરવવું,
તેને લગારદીલાં કપડાં પેટરાવવાં, એવા એવા ઉપાય ઘણા
ફાયદા કરે છે. તેમજ વલી માંથા ઉપર લોહીનું નેસ ઘ-
ઈ આવે. અથવા ઉપલી ઉંઘ્યા બેંમતાં લૂ થઈ આવે
તો બચાંએ નાટ એક અકસીર ઉપાય ને ગરમ
પાણીમાં બેસાડવાના છે, તે ઉપાય કરવાને લુલુડું ન-
હી જોઈએ. એ ઉપાય એક લખતારનાં કહેવાં મુજબ
ખાતાંએની આશા છે. જાં હાં લોહીના નમાપ થ
યો હોય તાં હાંથી તેને આમડી તરફ એંતી લેવાને એ ઉપા-
ય કીમતી છે, પણ તે કારગત લાગવાં માટે પાણી ગરમ જો-
ઈએ, તેમાં બાલકને નહવાડવું નહીં પણ છાતી સુધી એ ત-
રણ મીનીટ બેસાડવું જોઈએ અને તેને પવન નહીં લાગે તે

નોડાં બાલ રાખવો જોઈએ. તરમ્મક બચાંને દરરોજ એ પ-
રમણી માંડીમાં બેસાડવામાં મોટો ગુણ છે અને એ સાલ
આયણ લોકોમાં સારી રીતે ફેલાવો ઘટે છે.

ધોરા ઉપર નો અકસાટ નરમ પાડવા માટે નેમ પુદ-
ગલ આલકના મોહોમાં લખ વધારે છે, તેમજ તે બાલક નોહો
માં આંગણું ફાલી રાખે છે. પુદગલના આપડાની ખાતા
આ કામદા ભરેલી રીતે નકલ કરી શકે. તે બાલકના પારા
ની ઉપર આંગળીએ કરીને હલકે હોય સેન પસંદારવાથી તે
બાલકને ફરાર વળે છે અને દાંત કુટવાનું વધારે સવલ પડે છે.
આંગળીયાં અને મોહોના રાખવાની વીડીએની એમ વખતે
બચાંને ઘણી અગત પડે છે. પણ આંગળીયાં લાંબાં હોવાથી
કોઈવાર બાલકના ગળામાં પુડે છે તથા વીડીએ સુખારી હોવા
થી પારા બરાબર ઘસાતા નથી, એટલા માટે કાંતસની મીથા
સની અસાંખ્ય રાખવી વીડીએ વાપરવાની ફેટલાકો બુલામણ
કરે છે. પણ જો પારાથી બાલકને વધારે હલાકી પેહોંચતી
હોય તો સંઘી સરસાં ઉપાય તે પારા ચીરાવાના છે. પારા ચી-
રાવાને માંતાંએ ઘણા મોટા વેટલ રાખે છે. પણ તેથી બ-
ચાંના હુકમાં નુકસાન થાય છે. પુદગલ દાંતને બાહાર કાઢા
ડવા માંડે છે, પણ જો રાખત પારા દાંતને કુટતાં અટકાવે
છે તો તે પારાને ચીરીને દાંતને રસતા કરી આપવાથી સ-
ઘળી હલાકી ફર થાય છે. પણ પારા ચીરવા તે છેક દાંત સુ-
ધી ચીરવા જોઈએ અને ચીરવા અગાઉ પારામાં આવીને
અટકી નહેલે દાંત હાથ લગાડીને તપાસવો જોઈએ.

આસપાળી સાધારણ અને મોટેલ માવનત કુખીયા દાંતને
કુખ વનાતા કરી નાંખે છે. નમલાં બચાં અલખતાં વધારે હે-
રાંન રહેવાં જોઈએ, પણ જો હેરાંનગતી વધતી હોય તો અમારી
સલાહ એટલી છે કે પેહોળી નિગવાઈમાં કાંકરને બોલાવે.

ઈસ્ટીમર “ગરેટ ઇસ્ટરણ.”

આખી ફનીઆની આ મોટામાં મોટી આગબોટ ને
નાં આયંબા ભરેલા હવાલે આપણા કુખીલાએમાં ઉલટી
વખાતા હતા અને સરવે બધું અગમ્યથી હેરાં રહેતાં
હતાં તે આગબોટ યું મધ્ય ખાતે આંખવાથી ઘણી વાંચનારી

બાંતુએને તે નરરે જોવાનું બની આવવું હશે અને તે આ
ગલાં બેઆંતોની સમાઈ આખે તેમની ખાતેરી ઘઈ હશે.
પણ વીડીઆ હિારનાં આ મોજાની મુલાકાત લેવા વનાં
બેનસીખ રહી ગપલો અમારાં ઘણાં વાંચનારીઓ મંજી આ

વશે, તેમનાની જાણને ખાતે એ ગંભીર દરિયાઈ ડુંગરનું એક ત્રીતરું અને ઉપર આપવું છે તથા થોડાક હવાલો હેડલ પરગટ કરીએ છીએ.

મારી દરિયાઈ સફરમાં થોડાં થોડાં માંખુસોને લઈ જવા; થોડીએ થોડી કોલસાને ખાંટે બંદરો કરવા અથવા એ વીજ બીજા અડધાં પહેલે, તે મીટી જાપ અને એક જ હુ મને લાંબા પલટાપર ઘણાં માંખુસો સફર કરી શકે એવું કોઈ ખારકસ બનાવાની વીચાર કેટલાક ઇંગ્લેન્ડનાં ખાતમાં ઘણું સુધી થોલાયા કરતા હતા. પણ એવું એક મોટું ખારકસ બાંધવાની આગમ્ય ભીં સફાટ રસલ ખાતના ઇંગ્લેન્ડે તથા બીજાએ ભરદરીઆનાં મોજાએ ઉપર ૨૦૦૦૦ જુદા જુદા અખતરો કરીને એવું શોધી કાઢાયું કે દરેક પાની સપાટીપર દોડતું ખારકસ એક જાતનો, મોજા પેદા કરે છે જે દરિયાની ઉંડાઈનાં પરમાણુ પરમાણુ રહેલે, અને તે મોજાની દોડ કરતાં જે ખારકસની દોડ વધારે હોયતો જે ખારકસ તે મોજાની ઉપર ને ઉપર સેટલાઈથી સાધવા કરે છે.

આ અખતરોમાં શેવર એન આવડું કે સપુદરની હાલત પરમાણુ મોજાની લંબાઈ ૧૦૦ થી ૬૦૦ ફીટ સુધી ગણવામાં આવેલી, અને તેની ૪૦૦ ફીટનું વાંદાણું કોઈથી વખતે સમાજત ચાલી શકે એવો દરાવ થયો. એ ઉપરથી મને ૧૮૫૪ માં આ ઇસ્ટીમર લીવરપુલ ખાતે બાંધવાની શરૂ થઈ અને ૧૮૫૮ નાં જાનેવારી મહીનામાં તે બંધાઈને પુરી થવાથી તેને સપુદર મહેલતરવામાં આવે. તેને પેટ લાંબાઈથી આસપેટલીઆં સુધી ઉંડાઈ અને માલ લાવવા લાઈનવામાં વીચારથી બાંધી હતી, પણ પછવાડેથી તે ઇંગ્લંડ અને અમેરિકા વચે સફર કરવા લાગી, જગર તે માં ભાગીદારોને એટલીતો મોટા ગાદા કે તેને તેમજ એ વેચી નાંખી, જે પછે સપુદરમાં વીજલીનાં તારનું દોડનું તાંખવા નાં કામ પાછળ રોકવાથી આજે તે ભાગીદારોને મોટું વીજાન આપે છે અને તેનાં એ કામથી જેમ આગમોટને તેમ જ ફુનીયાંને લાભ થયો છે.

એ ઇસ્ટીમર દર ૬ ફીટ લાંબી, પહોળી ૧૬ ફીટ સુધી ૧૧૮ ફીટ પોહોલી અને ૬૦ ફીટ ડેપ્થ છે. તેનું તરાર ૪૦ ફીટ પોહોલી છે ને જરે જરેલી હોયછે તારે એ આગમોટ ૩૦ ફીટ પોહોલીમાં ફોજે અને ૩૦ ફીટ ઉપર રહેલું. એ ખારકસનાં જોખાંમાં જરેજુ લોહાડું ૭૦૦૦ ટન ઇમાને ૧૫૬૮૦૦૦૦ રતલ છે, અને સંકર કરતી વેલાએ આખી આગમોટ સફટો મલીને ૧૦૦૦૦ ટન અથવા ૨૨૪૦૦૦૦૦ રતલ મોજા લઈને ચાલે છે. તેને પોહોલીમાં ઉતારતી વેલાન એ આગમોટનો વજન ૨૦૦૦૦૦૦૦ રતલનો હતો. ને નાં તલીયાંમાં લોહાંની ૩૦૦૦૦ પટેટ લાગી છે, અને તે પટેટો જડવા માટે ૨૦૦૦૦૦૦ થી વધારે ખીટા વાપરવામાં આવેલા છે. તેને બાંધતાં ૧૦૦૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાના ખર્ચ થયો છે અને હવે તેની કીમત ૩૦૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાની ગણવામાં આવે છે.

એ આગમોટને ચલાવા ઇસ્ટકાટ અને પહોળાં મેહુ રાખેલાં તેમને ચલાવા માટે ૮ એનજનો કામ કરે છે, અને એ એનજનોને ખાંટે ૧૦ બાઈલરો છે એ બાઈલરો થી ધુમાડીમાં સુધી પીતનાં ૪૦૦૦ નલાઈ છે અને તે દર

એક નલાઈ ૩ થી ચોહોલો છે. એ દરએક બાઈલર પોહોલી થી જરેજુ હોયછે તારે તેના વજન ૧૦૦ ટન થાય છે. આ ઇલરમાંથી એનજનોમાં બાક લઈ જવાની રાખથી નલાઈ ૪૫ થી જરે છે. એનજન માટેના દરએક સીલીન્ડર ૩૪ ટન પીગલોલાં લોહાંડાંમાંથી બનાવેલો, અને ૩૪ થી ૮૪ થી જરે છે. એ આટે એનજન ૧૧૫૦૦ પોહોલીનું બન્યું થયે છે. તેમાં ૫ ધુમાડીયાં છે.

આ આગમોટનાં કોલસાની વખાર મહે ૧૨૦૦૦ થી ૧૫૦૦૦ ટન કોલસો સમાય છે. તેનાં પહોળાં ૫૬ ફીટ પોહોલી છે, અને તેમનો વજન ૧૮૫ ટનનો છે. તેનાં ૬ ફોલ છે, તે દરએક ૩૦ થી ૪૦ ટનનાં મોજાનાં છે, અને તેમાં નાં ૩ ફોલ લોહાંડાંનાં છે. એ ફોલો ઉપર ૭૦૦૦ ચોરસવાર કંતાનના સડ ચહે છે. એ આગમોટનાં ૧૦ લંગડ ૨૫૦ ટનનાં મોજાનાં છે. તે લંગડ સાથ ૮૦૦ વાત સાંકલ છે અને તે સાંકલનું એક વડું બડાઈમાં ૩ થી, અને વજનમાં ૭ રતલ છે. આગમોટમાં જુદા જુદા છુમખા અને બીજા સાંચા ચલાવા ૨૦ નાહાની એનજનો રાખેલાં છે. આગમોટની સાથે ૨૦ ચોરો છે, જેમાંની કેટલીક આગમોટ છે. તેનું મોટું દીવાનખાનું પેહોલી ૧૩૨ ફીટ લાંબું હતું, હજારું તે આસરે ૫૦ ફીટનું છે, અને તેની ઉભરણી ૧૩ ફીટની છે. તેમાં કપતાન તથા બીજાં માંખુસો મલીને ૪૦૦ આમીઓ રહે છે, તેમાં ૪૦૦૦ ઉતાએને અથવા લશકર જાયતો ૧૦૦૦૦ માંખુસોને લઈ જવાની નગા કીધેલી હતી અને ૫૦૦૦ ટન માલ ભરવાની નગા હતી.

આ સલાહ આંકડાએ મને એવા મોટા અને અજમેય જવા છે, તેપણ વાંચનારી બાંનુએનાં મગજમાં તેનાં પુરેતો એમાલ આવી શકે નહી. તેપણ વધારે એ આલ ઉતારવા સાડું બીજા થોડાક વીતોતો હીઆં આપવી થરે છે. એ આગમોટ લંબાઈમાં એક માઈલનાં ૮ માં માલ જેટલી છે, ને ધોલીતલાવ આગલ તેના એક છેડે રાખેલો હોયતો મરીન પશરૂની લાઈન હોડીનેથી આગલ છેક દરાજવેર બીજી છેડે આવે એટલી લાંબી છે. તેનાં બીજા છેડાવેર કરીને પાછા પેહેલે છેડે આવતાં ૭ માઈલ થાય છે. એટલી લાંબી આગમોટ હોવાથી તેમાં સંથેસા ચલાવા માટે તાર રાખયો છે. એક છેડેથી બીજી છેડે મુલક દેખાતો નથી. નીચી જોતાં આગમોટ ડુંગર જેવી લાગે છે, ઉપરથી જોતાં નીચે સંધતુ નાહાનું દેખાય છે. દુરથી જોતાં પાસેનાં વાંદાંજી કરતાં તે મોટી કીટા જેવી લાગે છે. તેની પહોલમાં મોટાં મોટાં તરણુ હોલનાં વેલા તી વાંદાંજી થતેલા જેવાં લાગે છે.

આ આગમોટનું એકેક બાઈલર એક સાધારણ બંગલાનાં દીવાનખાનું જેવું છે. એકેક ધુમાડીપુ ખાવાની નાહાની દેખત મંડાપ એટલું પોહોલીનું બ આમીખાનું કોટમાંની માંજીજી રોડની વાડીનાં બજરમીખાંમાં જેટલું મોટું છે, આગમોટની ઇસ્ટીમર એક સાધારણ દરાખાના જેવી છે. ફક્ત બીજા વરગતું જવાનું દીવાનખાનું ૫૦૦ માંખુસોની દેખત મંડાપ એટલું મોટું હતું, અને એ આગમોટનું થેલનું પેહોલી ૪૦ ફીટનાં મોટાં દીવાનખાનાં કરતાં વધારે લાંબું હતું તેમાં "બાલ"

(નામ) થતા હતા. હમણાં એ સહન માહાનુ થયું છે, તે પછી એક અધીશ્વર કદનાં દીવાનખાનાં નિવડું લાગે છે, અને તેને મુખમલનાં કેમો, રેબુસો, પીચ્ચાનાંશિરદાં, મોટા તખ્તા, રંગીન બીતરો તથા જુમરોથી સજ્જારવામાં આ વધુ છે અને વાંચનાંશિરદાંની સામનાતુ એટલું જ છે કે, જે પરજાએ આવડી મોટી આગમોટ બનાવી છે, તે ઇંગરેજ લોકો કેટલા મોટા, બલવાન અને શુધરેલા હોવા જોઈએ.

1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800

મીસર દેશનો યોડોક હેવાલ

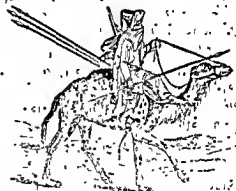
મીસર દેશ આફ્રીકાનાં ઉત્તરે કાસિયા ઉપર પુરવ બા જુએ ઇશ્માને યુરોપ અને એશીયાખંડે જાંહું જોડાઈ જાય છે તે દસાએ આવેલું છે. તે પરંતુ માઈલોંયુ છે અને તેની પોહોલાઈ જુદી જુદી જગાએ વધતી જોઈ છે, તેની વસતી આસરે ૩૦ લાખ માણસનો છે, જેમાં ૨૭ લાખ મુસલમાનો છે, અને બાકીનાં યાહુડી, સરકારીઅન તથા યુરોપીઅનો છે. અસલી વખતથી જરે યુરોપીઅનો ન ગંધી હતા તારે મીસર દેશ ઘણું મુશ્કેલું, નામીયું અને વખણાયલું હતું. હાલ એ દેશ પડતી હાલતમાં આવ્યું છે તેપણ યુરોપની નબદીકમાં હોવાથી તેને આફ્રીકાનાં બીજાં બધાં દેશો કરતાં શુધારાનો સારો ચેપ લાગે છે.

મીસર દેશનો આકાર એક લાંબી, સાંકડી ખીણ જેવો છે, જેને બેવડા પાહોડોએ ઘેરી લીધી છે અને જની વચ્ચે નોંમીથી નાઈલ નદી પસાર થાય છે. ફનીઆની મોટી અને નાંમીથી નદીઓમાં એ નાઈલ નદી ઘણી અજાએબ જની છે. તેમાં દર વરસનાં જુન મહીનાથી મોટી રેલ આ વવા મીડે છે, અને સપ્ટેમ્બરમાં પાંચ છ દાંડાડાં સુધી પાંછી પુરાંત ચડેલાં રહેવા પડે છે તે પાછાં ઓસરે છે. એ પર માણે આજ ૩૦૦૦ વરસ થયાં નાઈલની રેલ દર વરસે જ રી રહી છે અને એટલીતે બરાબર વખતસર આવે છે કે મીસરનાં સઘલાં પાક અને ખેડેસુલની ગણતરી તે ઉપર કરવામાં આવે છે.

એ નદીની બીજી ખુબી એ છે કે તેની રેલ નવા પડે આખાં દેશ ઉપર ઘણીજ ફળવંત મટોડીનું

પડાયું થાય છે. તે મટોડી એટલી ફળવંત હોય છે કે પાક એ દેશ બધો હોવાઈ જાય છે કે તેનું ફળવંતપણું ઓણું કરવાં સારું તે મટોડી સાથ રેતી ભેજવી પડે છે. હાડાકર શાઆ કહે છે કે મીસરોડીનાં પડથી મીસરની નજીની દરે ૧૦૦ વરસે એક ફુટ ઈંચી થાય છે, અને હવાં ૩૦૦૦ વરસમાં એ જગીન ૪૨ ફીટ ઈંચી થયલી ગણતરી કરવામાં આવે છે. પાણીખીત એટલી ઈંચી થવાની સાથે નદીનું તલીબી હુંડું થતું જાય છે અને તેથી રેલવાં પાછી રેલ પર ચડી શકે છે, જેમ જે નહી હોતો. મીસર નાઈલ નદી ઉંડ આફ્રીકામાં ફળવંત બન્યું છે તેને બદલે ઘણું ઉંડ થઈ પડત.

કરો મેરેની ઉત્તર દસા આગળથી નાઈલ નદી બોગમાં વેહે માઈલ થયું, તેની વચ્ચેની તરીકાનાંકાર મુલક ને મલેલ છે. મીસરનાં મુલકને ફરતા પાહોડોએ બંધાવી લીધા છે, જેમાંનાં ઉંચાં ઉંચા ૨૦૦૦ ફીટનાં છે. એ પાહોડોની વચેની ખુબી અખીલું તે છે કે જાંહી સુએજ અને કરો વચે આપણવ કરતી ઉંદની વનજરનો રસતો કાહોડો છે. એ સંઘલી જમીન રેતીની છે અને વસંત રૂઘમાં સીયુમ નામનો એક જાતનો ખરાબ પવણ ૫૦ દોડાડાં સુધી ફુકે તારે રેતી એટલીતે હો છે કે મુસાફરી ઘણી ડીકર થઈ પડે છે અને વનજરાઓને મોહોડું માથું મુશ્કે

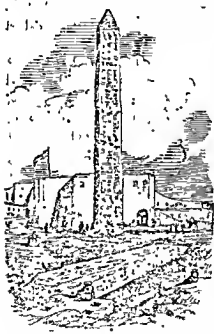
તાંકીને મુસાફરી કરે છે. એજ વખતે તાવ અને પેટનાં ખર જે ઘણાં ફેલાંવા પામે છે. મીસરનાં આ રેતીનાં નગોનાં એટલા પવણ ફુકે કે કેટલીકવાર રેતીનાં ડુંગરો એક દેકાં લેખી ઉખડીને બીજે દેકાંજુ બંધાય છે.

મીસરનું પાએતખત મેરે કરો છે. કરોનો અરથ અર બી બાથમાં ફેટહનું કરીને થાય છે. તે મુસલમાનો રા જગેમાં ચાતર ઇસ્ટઅરનાથીન ઉતરતું છે. તે પાસાનું પા એતખત છે, અને તેમાં તરણ લાખ માણસની વસતી છે. તેમાં ૩૦૦ મસલ્મો તથા બીજી પુરાતન ઈમારતો છે, જે મથેની કેટલીક ઘણી નાદર છે, અને એ મેરે મથે નાઈલ નદીમાંથી મોટી નેરેર કાહોડી છે. એ મેરેથી ૧૦ માઈલ ઉપર મીસર દેશનાં આખી ફનીયામાં વખનાથલા બપીરા મીડ ઇશ્માને ફતરનાં બાંધેનાં પડારોકા ડુંગરો છે. એ પી રાંમીડો ૬૦૦ ફુટ ઉંચા છે, અને નબદીક ૩૦૦૦ વરસ ઉપર બાંધેલા છે. એવા બધા જગીન ૪ પીરાંમીડ છે જે એકે થી ૪ દલાકની મંજલે છે. યુનાની લખનારાઓ કહે છે કે

એ પીરોમીડો આંધતાં ૨૦૦ વરસ સુધી ૧ લાખ આદમી લાગ્યા હતાં. એ પીરોમીડો કબર તથા પાદશાહી તરીકે બાંધ્યા છે, પણ તે કોણે બાંધ્યા હતા તે હજી અધ્યાસમાં રહ્યું છે. એ પીરોમીડોની પાસે એક અડધાં ચીજોને અડધાં માણસનું માથું બાંધેલું છે. એ પીરોમીડોનું એક ચીતર ઉપર આપ્યું છે.

કેરોથી ૧૧૨ માંઈલ દુર અલેક્ઝાન્ડ્રીયાનું બંદર મીસરમાં સુખીઆ સમુદ્રને કીનારે આવેલું છે. એ શહેર ઇસવીસન પૂર્વ ૩૩૨ માં સીકંદરે બાંધાયું હતું, જેથી તેનું નામ સીકંદ્રીયા રાખ્યું છે. એ શહેરમાં ૭૦૦૦ માં હુસની વસતી છે. મેહેલાં એ શહેર આફ્રીકાનાં કીનારા ઉપર હતું, પણ હાલ તે કોસ્ટાથી બાહાર પુરોગ્યાનાં ટાપુ ઉપર વસ્યું છે, જે ટાપુને એક નાંહુની સંઘચીંગી જુમી આફ્રીકામાં સાથ નિરે છે. જુનાં શહેરમાં તેની આગલી બહાનવાલીની ઘણી ઈમારતો છે, નવા શહેરનો સઘલો દેખાવ એક યુરોપીઅન શહેરને મળે છે અને વેપારનું તે એક સુખીઅ બંદર થઈ પડ્યું છે. એ શહેરની પુરાંતો ઈમારતોમાં એક 'કલીઆપેટરાની સોમ્' નામની છે.

એ કલીઆપેટરા રાંછીની પાદશાહી માટે બાંધેલો સ્તંભ અથવા મીનારો છે. તે સોમ્નાં આકારનો છે, ૩૫ ફીટ લંબા છે અને તેમાં ઉપર મીસર દેશનાં અસલી લેખો કોરેલા છે. એ મીનારા મહમદઅલી પાસાએ ઈંગ્લેન્ડ સરકારને ભેટ દીધા હતા, અને ૧૮૫૧ માં તેમને ઈંગ્લેન્ડ લઈ નવાની લાન્ગડ ચાલી હતી, પણ એ મીનારા એ ટલાતો નાચ પાંખા છે કે તેમને તાંહાં લઈ નવાનો વીચાર માંડી વાલેલો હતો.

ઈ નવાનો વીચાર માંડી વાલેલો હતો.

મીસર દેશમાં સુખીઅ વસતી સુસલખાનોનાં છે અને ઇસલામી રાજની સઘસી માંડી નીચાંનાં તાંહાં જિવામાં આ વે છે. આરત જતને તાંહાં પર્દામાં ગેલાંમીટીની હાલત માં રાખી છે. કેરો ખાતે પાશાનો નવાંખાનો એક મોટી બરાખ જોવા છે અને જેમ બંદીવાનો ઉપર ચોકી મેસે તેમ એ નવાંખાનાંની મેહુબો ઉપર મેહોરો રાખેલા છે. જે કે હાલમાં નીચાળો, નાટકશાળોએ, વેપાર, અને બીજા પરકારનો ઘણો સુધારો મીસર દેશમાં ચાલે છે, તોપણ તાંહાં ના લોકોની જગલી રસનો હજી જરી રહી છે. મીસર દેશની એક આરતનું ચીતર હેલ આપ્યું છે જે ઉપરથી જણાયે છે કે તે બીચારીએ પોતાનું બદન સુધારવામાં વઢીક કેટલી બંદી રાખી છે.

એ

એ સુધી એ દેશ પારકાં રાજ્યોને આપીન યત્ન આવ્યું છે. ૬૦ સો ૫૦ ૩૩૨ માં સીકંદરે તેને જતી લીધું હતું, જે પછે ૬૦ સો ૫૦ ૩૦ સુધી ટાંચેમીનાં તોખાં તેનું જીવં રાજ થયું હતું. ૭ મી સદીમાં તે ઉપર આરબો મટી આ વખતે એ સદી સુધી ખલીફોએ તેને પોતાને સલાધીન રાખ્યું. ૧૬ મી સદીમાં તાંકાં દરકીનું રાજ થયું, જે પછે ૧૭૨૮ માં તેને ઈંગ્લેન્ડે જઈની લીધું. ૧૮૦૨ માં ઈંગ્લેન્ડે લડાઈ કરી ફ્રેન્ચોને હાંકી ફ્રાંસમાં અને દરકીનો અગલ પાછો ચાલ્યો. હાલ જેઓ ઇજિપ્ટમાં હાંક મી ભાગવે છે તેમને પાશા કહે છે. તેઓ પાદશાહનાં જેટલી સત્તા ચલાવે છે, પણ દરકીને પોતાનાં વડા જેટલું માન આપે છે. ૧૮૧૧ થી ૧૮૪૨ સુધી મહમદઅલી ઘણો મોટો પાશા થઈ ગયો છે. હાલના ઇસમાએલ પાસા પણ રાજને સુધારવા પાછલ ઘણી મેહેનત કરે છે. મીસર દેશનાં પાશાનું એક ચીતર હેલ આપી આ દુક હેમ રાજાપત કરીએ છીએ.

મીસર દેશ અસલી નવાનામાં ઘણી જાહેર નવાળી ભાગવતું હતું. જે વખતે ઈરાનનું રાજા મોટું હતું, તે વખતે તે મીસર ઘણું જાણીતું અને આપાદ હતું. ઈસવી સનેની ૬૦૦ વરસ આગઉં રાજા પાદશાહનાં રાજ માંડનાં કમખાઈસીસ પાદશાહોએ એ દેશ ઉપર ચલક કરી તેને જતી લીધું હતું અને વખતે વખત છુટું થવા છતાં એ દેશ ઈરાનનાં ઘણા પારસી પાદશાહોમાં તોખેદારી કીધી હતી. ૨૪ સદી

કુકી કડકણી.

“અરે ખોલોના માએ, લગારી મુકો.” ધરને બારને. ખમતાં ખમતાં ગળે ગાંઠ બંધાયા ને ઘેરેતો માએ ખાખાવરખાના હાલ ને કુતરીનો અવતાર આપીએ. એ કનુ” કુખ હોયતો તેવું રડીને રહીએ, પણ એકગંઢથી મુવાં બચાં કેહેને કાથીને કાચી કરડી બાઉ, બીજગમથી અભા ગીએ વર એકકી વસતુને વાસતે બેજર કરેય, તરીજગમ થી રાંઠ સાસુ સાહેબી ચલાવા જાયય, ચોથી ગમથી સતા આનાસ ગીએ માકર ઘેરેતો રોઠ ધનિ કરવા માંગેય. “ભુ ડાંને બસ પડેતો બધા ભવ રહે,” તે વાસતે ખોદાએ મોત આપેતો મરૂ” ને આએ કુખની જાળમાંથી છુટું.”

એ પરખાણેના બલાપો કેકોબાદ કેકવાળાની બાપડી કુકી કડકણી કરતી હતી. કેકોબાદ કેકવાળો નેક અને અસરાક આંદમી હતો, પણ તે ગરીબી હાલતમાં હતો. અને તેમાં વળી બચાં કમાનો મોટો કચબાર તેને પાળવો પડતો હતો એટલે પોતાનો શુજરો સોભાથી કરવાતું તેને ભારી પડતું હતું, અને એમાં ભાડાંને સાડા અંકરસોરીના એક ખુણામાં રહેતો હતો.

તેની બાપડી કુકીઆઈના સવભાવ એટલે આકલે હતા કે તે જરા જરામાં કંઠાળી ભતી હતી, ઘરમાંના દરએક જણ સાથ છીડાં છબતરાં સોધતી હતી અને તેથી તેનું નામ પાર પડેશમાં કુકી કડકણી કરી રાખ્યું હતું. વળી બકરાસોરીમાં લગાર ઉતરતી પદવીના લોકો સાથ રહેવાથી તે વધારે કૃજઆખોર થઈ હતી. તેને વર તરફનું કાંઈ કુખ નહીં હતું, તે તેને સારી રીતે રાહડેતો, બજર હાથ પુરું પાડતો, માકરને ઘરમાં આગળને આગળ રાખતો, પોતાની માએને વટીક પાકમાં રાખતો અને તોખી કુકી કડકણી દરએક આવતો જતાંની આગલ ઉપર બલાપો કરતી હતી.

તે ઘરબારથી કંઠાલો ગઈ હતી. સાસુ સાથ તેને પરવડતું નહીં હતું, એટલે તે પોતાનાં બીજ દીકરાને તાં હાં જઈ રહી હતી. તેના બચાં હરેશનાં રડતાં બરતાં હતાં, તેઓ પોતપોતામાં ખરાયા કરતાં, દાદર ઉપરથી દુડી પડતાં, રાંધણીમાં રાંધણીના ભરાઈ રહેતાં, ખાવાનું ને ખાવાનું જ માંગતાં, ભાણે ભાણે ઉભાં રહીને બુક માંગતાં અને બચાંને મુવાં સીવાએ કુકી ગાલ નહીં રેતી હતી. કુકીનાં ઘરમાં માકરની ટકતા નહીં હતા. દર મહીને બે માકર થતા, અધરીઆત કાંમ હોડીને માકરો નીકલી જતા અને ઘરને શાખો પડવાથી બીજા માકરો જલદી મળી નહીં આવેવાથી કુકીને માંએ બચું કાંમ આવી પડતું હતું.

કુકીનાં જાતી શુણ કાંઈ ખરાબ નહીં હતા. તે દયાલુ હતી, તે જરા લગાર ભણેલીબી હતી અને તેની મટો સુધરે એથી હતી. પણ તેને સુધારવાનો ઉપાય શું, એ વીચારમાં ને વીચારમાં કેકોબાદ કેકવાળો કરતો હતો તે દારપર પગ મેલતો કે કુકીનાં કૃજઆખોર કંઈકજાર કાંને પડતો અને બીજારો ભારી પગલે અરેશો જલેશો ઘરમાં રહેતો. તેને પંખતાવેલાગતો કે કુકીના સવભાવ સુધારવાપર

પેહેલેથી જ બેચાંન આપયું નહી, પેહેલેથી તે પોતાની બાપડીને પડતી મેલી બીજા દોડતો સાથ ખાહારન રહેતો હતો, પણ જે પેહેલેથી જર પેચાડ કીધું હોત, બાપડીની સંગત વધારે સાચવી હોતતો તેની સાથે ને સાથે રહેવાથી તેનાં ખવાશ ને જગલી બની ગયા હતા તે ઘણાં સુધરત.

એક દાહારે કુકીઆઈએ કારમાં અહીંની બચાંને શખત માર માલે, તેવામાં નેતર ચીરાઈ ગઈ અને તેના કંઠકાથી બચાંની આંખ ઉપર મોટો ચીરો પડેશ અને લોહી બવા લાગુ. એ ઉપરથી કુકીઆઈની તરત મુખ આવી, તેણે ઘભરાઈને પોતાનાં વરને તેડાવી જંગાવયો. કેકોબાદે આવીને જોયું તો જખમમાં જખમ કાંઈ નહીં હતો, તોપણ તેણે વીચારયું કે તેને ને તક જોઈતી હતી તે હવે મળી આવી, વાસતે તેણે અમસથી કાંઈક કરી મુકી, તેણે ખાખખા ઈજરને ડાકરને બોલાવી જંગાવયો અને બીજા રો કુકી કાંઈ ઈજરેજ સમજતી નહીં હતી, એટલે ડાકરે કાંઈ કહ્યું નહીં હતું, તોપણ કેકોબાદે ઉભરું સમજાવયું કે બલેવેતો આંખ રદ થવાની ડાકર પાસતી આપેજ, એટલું જ નહીં પણ એ જખમમાંથી જો તેને તાવ મહુશે તો બચાંનો જીવ જશે અને તેમ જો થયું તો ડાકર પોલીસમાં રીપોર્ટ લખશે કે એક માએનાં શખત મારથી બચાંનાં પંચાણ ગીએ.”

કેકોબાદની આ કગાધી કુકીની ઉપર ધારેલી અસર થઈ. તેણીએ પેહેલાં તો સરેસતા મુખ્ય રડીને ગોધી આડ કરી મેળયું, પણ કેકોબાદે ધમકાવી કે જે તે ગડબડ કરશે તો બચાંના ઉપાય મુન નહીં પડશે અને એક રાખી આટકવાને બદલે વધશે. એ ઉપરથી કુકીઆઈ મુગી રહી, પણ તેના દીએ ભરેલો ને ભરેલો હતો. તે ગોસામાં આવીને ગમે એટલી ગરમ થઈને બચાંપર જીલમ શુજરતો, તોખી આખર કરે પણ તે માએ હતી, અને જાતાંના પેચાર તથા બીજા સંધળા જુસા તેના મગજમાં હવે ઉપર વાગુ થઈ નીકલયા.

કેકોબાદે ઢોંગને સાડ પોતાની આંખમાંથી પાંણી લાવીને કુકીના કુખમાં ગોયા સરીગત થયો ને તેણીને પસ વારવા લાગે. એ વખતે કુકીને ગોયા એક બીજે ગરેકો લાગે. કુકીએતો ધારયું કે વર આવીને તેના ઉપર મોટું તેહેલયું પાડશે, પણ તેને બદલે કુકીના વાંક છતાં કેકોબાદને પસવારો અને પડાવતો જોઈને તેના પર વધુ અસર થઈ અને ઘણી જ નરમ પડી ગઈ. તે બોલી કે “હું, મુધરે માએની થતી, મારી આંખ કાંમે નહીં કુકી મા”

કેકોબાદને હવે વચે પડવાની સારી તક મળી. તે બોલયો કે “કુકી તું હવે પસતાયો સાંના કરેજી? બચું મરવાનું હશેતો તેમાં તું સાંના એટલે બધા ઘભરાઈ કરેજી? બચું મરશે તેમાં તારું શું બવાનું છે?”

કુકી—ઓ વાએ, કેકોબાદ, એક કાંમે બોલોય. હું શું માએ નથી? તમારે બચું, મારું બચું નહીં!

કેકોબાદ—પણ તારું બચું તું ને પીચાડ હતું તારે તેને હાંસ મુવા ને મરી ગીએ કરીને તું ગાળ કેમ દેવ વાડું? ઉતો મહાહાતીની કે બચું મરી જાય, ને હવે તારી અરજ પરમાણે મરી જશે.

કુકી—એવાડરે કેકોબાદ, જાબા, તમે એમ શું બોલોય ? “આ બાપની ગાલ ને ધીની નાલ” વાસતે તે ગાળ કાંઈ લાગે નહીં.

કેકોબાદ—ગાલ એ કાંઈ નહીં પણ કહવાછે અને બીચારા આ બચાંનાં જનમથી તેવી કહવા તે કરોર વખત દીધી હશે. વળી તે બચાંને ખરી જવાની કહવા દીધી, એટલું નહીં પણ તે ખરી જાય એવો તેને ખાર વટીક મારશે, તારે હવે તારી ખરજન તેવીછે એમ શું કાંઈ નહીં સમજે ?

હવે કુકીઆઈની ખાતરી થઈ કે બચાંને ખારવામાં નહીં, પણ ગાળ દેવામાં વટીક વાંક થશે તો ખરો. હવે તે અતીશ પસતાવો કરવા લાગી. તે કાલાવાલા કરવા લાગી કે “કાંઈથી કરીને હવે બચુ” છવે તેમ કરો.” તેણે કબુલાત આપી કે “કુકીથી હું” બચાંને ખારશ ઈચ્છા ગાલ દે વશ નહીં.”

પણ કેકોબાદને તો પકું કરીને કુકીને સુધારવીનું હતી, એટલે તે બોલશે કે “કુકી, એ તારી બધી બોલવાની વાત છે. બચાંથી નહીં તું સુખી થતી, કે નહીં તારાથી જ સુખી થતું, તારે હવે બેમાંથી તે કે તું છુટું પડતું ને ઈચ્છે. તું ખરશે તે નહીં પરવડશે, પણ બચુ” ખરશે તે પરવડશે.”

આ વાત સાંભળીને કુકીના પીતા ઉઠી આવવા વગર રહેજ નહીં. તે માંજતું જોવાને વાસતે તો કેકોબાદે આ તાણે માર્યો હતો. હવે કુકીથી ખમાયું નહીં, તેણે વળી પાછું મોઢું મોઢીઆરું કરી મેલ્યું” અને ગુસ્સામાં ગુસ્સામાં પચીસ પચાસ ગાલ તેનાં મોઢાંમાંથી નીકળી આવી.

હીઆં કેકોબાદે કંઈ જેટ્ટે ટાંકો મેલ્યો કે—“જ્યે ? ગાલ નહીં દેવાની કબુલાત આપવાને હજી તો એક મીનીટ બી નથી થઈ, તેટલાં એક મીનીટમાં તે પચીસ ગાળ દીધી તો તે હીસાએ એક વરસમાં તો તું ૨૫ લાખ ગાળ રેશે ને તેમ ગણતાં બચુ” ખરે એટલું નહીં પણ હું તું, ને આ બુ” ગામ ખરી જાય તોખી તેના છેડે નહીં આવશે.”

કુકીની સુખ પાછી કેકોબાદે આવી. તેણે ગાળ માંડી વાળી પણ હવે કંટાલીને બોલી કે “પણ હું શું કરું ? ગુસો લાગેછ તારે ગાલ નહીં રહે ?”

કેકોબાદે જ્યે ? કે હવે કંટાલાપરબી શીખામણ દેવા નો વખત આવશે. “ગોસો લાગેછ ? (હસીને) હા—હા—હા—બાઈને ગોસો લાગેછ. પણ ક્યે ? ગોસો કેવો લાગવાનો વાડ ? જરેબી ગુસે આવે તો પાસે કુલેછે ? હું” એ મ નહીં કેહેતો કે જનને તમે તેમાં પડો. પણ જેવો કાર લાગે તેવાં જનને એક હાંડો ભરી કંડું પાંણી કાઢાડીને દી લપર રેડી કંડાં થાચો.”

કુકીનાં મીજન આગલ આ તાંણીની તીખો હતો. પણ તેવામાં બુચો જે નેતનાં જનમથી સુતેલો હતો, તેને આ દીકાથી હસવું આવી ગયું” અને તે હસીને બેઠો, એટલે કુકીઆઈ સુધીથી હસી પડ્યાં.

છોકરો ઘણે નાહાને, પણ હોશીઆર હતો. તેને બાપે હસવાનું કારણ પૂછ્યું તારે તે બોલશે કે “બાપા ત

મેં માએને કેહેજે ગુસો આવે તારે કુવામાંથી પાણી કાઢાડી ને નાંહો, પણ આપો દાહાડો એવળુને તો ગુસો લાગ્યા કે રેછ તારે આપો દાહાડો નાંહાપાની કરે કે ?”

છોકરાને સાંભળે જઈને કુકીને એટલી ખુશાલી ઉપજ કે તેણે જનને કોટી કીધી અને પોતાની જાંઘીમાં પેટેલ વેહેલી ખુશ મીજનમાં આવી બોલી કે “મારી તરફથી મારો દીકરો પુછે, તેને, હવે જઈએ જવાબ દેખાની.”

કેકોબાદને તો તેવું જાણતું હતું. જાણે કે દીકરા એજ લલ બાંલ હોય તેમ તે બોલશે કે “હા, મારામી થે આંનમાં એમ આવેછ કે નાહવાનું” તો નહીં “બનશે પણ એક બીજી સેહેલ ઉપાય બતાવે”, તે પરમાંજે કુકી જે તું” આ લે તો ખચીત તારા ગોસાના ઉપાય થાય.”

કુકીઆઈએ તે ઉપાય પરમાંજે માલવા કબુલ કીધું, તારે કેકોબાદે વાત આગલ ચલાવી. “હરએક દુખ કે દર દનું આપણે કારણ જાણીએ તો પછે તેનો ઉપાય કરવાનું સેહેલ છે. તેમ કુકી તું જાણેછ કે તારું કામ ખરામ થાય છે, તે તારા ગુસાથી થાયછ, તો પછે ખરામ કામ નહીં થાય તેનો ઉપાય એકે ગુસે થવું જ નહીં.”

કુકી—જે વાત નરમ થી જવી ને સેહેલી ને સેહેલી જ બોલીયા. ગુસે થવું જ નહીં ! પણ ગુસો આવે તારે શું કરવું ? બચાં કનરાલો હાલ આપે તારે વળી ગુસો નહીં આવે !

કેકોબાદ—પણ કંટાલી જવું એબી આપણા હાથમાં છે. ચીરડાકે ને મીજન સવભાવ કોઈથી ચીનથી જલદી ને જરા જરામાં કંટાલી જપછ અને તેને જલદી ગુસો લાગી આવેછ, પણ નરમ, ધીરો, કંઈ સવભાવ રાખો અને પછે તેમ થશે નહીં.

કુકી—બોલતી એવાડર, કેકોબાદ, નરમ ને ધીરો સવભાવ તમે રાખી દેખાડો તો માલમ પડે. તમેને મારી કાંની છોકરાની માકરી કરવી પડે, ચાકર નકર તમારું પાકવીને પલીતન કરે, ધેરની જાજલ જરા નજરે જોવો તારે ખાતરી થાય કે નરમ સવભાવ તે કેમ રખાય.

કેકોબાદ—પણ કુકી, આખી દુનીઆમાં એકલી જ જન ધણીઆંની નથી. બીજીની ધર ધણીઆંનીએ છે. આ બકરસેરીમાં ધણીખરી તારા જવી વહહકણી હોશેતો શું થયું ? પણ તું મારી સાથે ચાલેતા હું તુંને બીજા બાઈએ દેખાડું કે જે ગુસે શું તે કોઈ દાહાડે જાણે જાણતી નથી. તેઓનાંબી બચાં છે, ને વળી તારા કરતાં વધારે છે; તે આખી ધરખાર ચલાવેછ, ને વળી તારા કરતાં મોટાં ધરખાર ચલાવેછ. અંગરેજ સીઆને તે કોઈ દાહાડે લડતાં, વહડતાં જોઈછ ? નહીં—તારે શું તેણીએ ખોદાતાલાએ આ પછાથી કાંઈ જુદી મારીનાં બતાવ્યાંછ ? કાંઈ નહીં—ખરે માન, મારી કુકી, કે ગુસે થવું નહીં થવું એ બધું આ પછા હાથમાં છે, ને બીચારાં બચાંને કે ચાકર નકરને કે ધરખારને બદનામ કરવું એ લાએક નથી.

આ સરવે તકરારનાં બીચારી કુકીથી જવાબ શું આપાય ? તેની પાસે એકનો એક જ જવાબ હતો—“કે તમે જે તે તપાસી જોવો કે ગુસે થવાયછ કે નહીં.”

પછેતે આ વીદવાંને ઓલખાને દેરી ભાશાઓના બા શનોને શોખ સમપુરન જગનાશા પરખાંણે પુરો પાડવાને બની આવ્યું. તેણે આવતાંનેવાર કલકતામાં “આએલ એ શાખ્યાદીક સોસાઈટી” ઉભી કીધી અને પછે દેરી ભાશા ઓને લગતી તરહુવાર આખતો ઉપર વરસો વરસ રસાલાએ લખવાનું જરી કીધું. એ સઘલી મેહનતથી તેની આંખો જાંખી થઈ અને તે આજરી પડયો, તેથી જારે તેને ડાકટ રોએ હવા ફેરબદલ કરી આશાએશ લેવાની બલખણ કીધી તારે વળી હાંડુસતાંનાં દેવ દેવીઓની કથાઓનો બીજાં દેશોની કથાઓ સાથે યુક્તબલો કરી તેણે એક નાંદર પુસ્તક ખંદગીની આસાએસ લેતાં લખ્યું. તારપછે વળી જ હુમલીઆંન અને હાંડુ ધારાનું એક પુસ્તક બનાવામાં તે પોતાની જાંદગી સુધી રોક્ષપલો રહયો, તે તેનાં મોત પછે પુ રૂં કરવામાં આવ્યું. એ તેની મેહનત જરી હતી તેટલાં તેણે હાંડુસતાંનાં ખાહુકવી કાલીઘાસનાં “શકુતલ” નામ નાં સંસ્કરીત નાંટકનો તરજુઓ પુરોપમાં છપાવી એ નાં ત્રીયા કવીને તાંહાં આશકારા કીધો. તેજ વળી આપણાં દેશનાં નાંત્રીયા નેઆએ શેતી જાનુનાં ખાહાભારત પુસ્તક નો પણ તરજુઓ સર વીલીઆમ જનસે છપાવયો. શાહા નામાં ઉપરથી રસતમ અને સોહાસબનાં ઘસતાંને પછે તેણે નાંટકનાં આકારમાં લખવા ખાંડયું હતું, ખગર મેહોતે તેને પારી આપી નહી અને તેનું એ કાંખળી અપુરૂં રહયું હતું.

તા ૧૭ વી મેપ્રેલ ૧૭૯૪ ને દીને ૪૮ વરસની ઉમરમાં ૧૩ મી વીઆમ જનસે પોતાનાં વતનથી જર આ પરદેશમાં કલકતા ખાતે ખરણ પામયો. તેણે હાંડુસતાંનાં નેઆએધીસને હોધો ઘણી વાખવાખીથી બજવયો અને વળી હાંડુસતાંનાં એકમ હેનરોનો આવદો મોટો અબી આસ રાખયો, તે ઉપરાંત રાનુવારી સુધારાઓમાં પણ તેણે ઘણો ભાગ લીધો હતો. આ દેશમાં આવવાના નેઆએ ધીસોએ દેશીઓની ભાસા જાણવી એધએ એવું તેનું ખત હતું અને પોતાને તે ભાશાઓ આવડવાથી ઇનસાફનું કામ તેણે વધારે સેહેલ થયલું જણવયું હતું. વળી દેશીઓને જીરોના ઇનસાફનો લાભ આપવાની તેણે ઇંગરેજોની સાંખે નાદર હીખાએત કીધી હતી. પણ તેણે દેશીઓની બજલે લી સઉથી સરસ સેવા આપણાં દેશનાં એલખ હેનરોનાં ભાગમાં હતી. તેણે આપણાં દેશનાં એલખની તથા હેન રોની ઘણી તારીફો છપાવી અને તે આનસુધી આપણાં જ માવમાં ટાંકવામાં આવેલે, અને તેનો ઉપયોગ ટુક હેવાલ વાં મવા પછે વાંચનારી ખાંનુઓ કહી શકશે કે સર વીલીઆમ જનસની ઉપલી તસવીર ઉપર એક બંગાલી બાજુને ગંભી રાધધી વેઆર કરતો ચીતરાયોછે, તે ઘણું ઘટારત છે.

ઈરાંનના અસલી પાદશાહાઓની નશીએતો.

સાઈરસ પાદશાહા, જેણે ઇરાંનના મોટાં હખાંખનીશ રાજનો પાપો નાખયો હતો અને જની થોડીક નશીએતો ગયા અંકમાં આપણે વાંચીછે, તેને વીરોડેલે કે આદમ

જાત ઉપર દયા અને ખાફી બખશવાની તે હમેશ શીખામ છુ દેતો હતો અને જારે તેને તક મળતી તારે તે પોને તે વીશેનો દાખલો આપતો હતો. એક ઝુનેહગાર પોતાના વાંકેના પુર પસતાવો કરતો તે ઘણો રાજ થતો હતો અને પછે તેથી એ પાદશાહા ઉપર એટલી અસર થતી કે ખુશીથી તે ઝુનેહગારને ખાફી બખશતો હતો.

લીડીઆનો નાત્રીએ પાદશાહા ફરીસસ સાઈરસના એવાજ બોધને લીધે આતસની મેહની સળખાંથી છુટકારો પાંખયો હતો. તેણે પોતાના બનેલીએસતાએજસ તે સા ઇરસના મજાવાનું વેર લેવા સાડું ઇરાંનપર મઠાઈ કીધી. એસતાએજસે સાઈરસ લીધે થપનો જોયો કે તે તેને ગાદી એથી ઉઠાડયો, અને એટલા વાસતે જમ કેપુથારો પાદશાહા ને બખપણમાં ખારી નાખવા સાડું તેના મજાવા અકરાશી આખે તેને પીરાંનવેશને હવાલે કીધો હતો, તેમ સાઈરસને ખારી નાખવા સાડું એસતાએજસે પોતાના વજર હારપેસ ને હેકમ કીધો હતો. પણ પીરાંનની ખીશાલે હારેમસ ની દયાથી સાઈરસ બચયો હતો અને પછે પોતાના મજાવા ને ગાદીએથી ઉઠાડી પોતે ઇરાંનનો પાદશાહા થયો હતો.

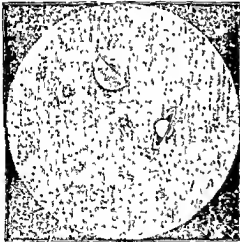
ફરીસસ એસતાએજસનો બનેલી હતો, તેથી ઉપર ઝુજબ તેનું વેર લેવાને ઇરાંનપર મઠી આવયો. તેણે સાઈ રસની સાથે કેપેદારીઆ નામના ઇરાંનને તાખેના પરાંતમાં લડાઈ મલાવી, અને તે તાંહાંથી સારફીસ નીકરી બધ ન વાં લશકરની વેતરણ કરતો હતો તેવામાં સાઈરસે તેની ડુખ બોલે જઈ તેને કેદ પકડીયો, અને પછે તેને આતસમાં બા લી નાખવાને હુકમ કીધો. એટલા વાસતે આતસની મેહ સલગાવી તેને તેનાં ઉમે કીધો, અને ઉકે છેલી ઘડીએ “સોલન, સોલન, સોલન” એવા મેલો કરીસસના મોહો માંથી નીકલયા. સોલન તે આહનસ દેશનો એક નાત્રીયા ફીલસુફ હતો. તેને યાદ કરવાનો સબખ થું તે સાઈરસે પુ જ્યું, તારે ફરીસસે તેને હેકલ ઠાંકેલો હેવાલ કહી સંભળાવયો.

લીડીયામાં ફરીસસનું રાજ મોટું અને દબદબા જારે હું હતું અને તેનો દબદબો જેવા સાડું આહારના લોકો સારફીસમાં આવતા હતા. એ ઝુજબ સોલન પણ એકવાર તેના મેહેલમાં આવયો હતો અને ફરીસસને ફીલસુફો સાથ વાત કરવાને ઘણો શોખ હેવાથી તેણે સોલન સાથ વાત મલાવી. વાત મલાવતાં ફરીસસે તેને પુછ્યું કે “તારા અ જુલખમાં ડુનીઆમાં સઉથી સુખી માંખસ તે કોણને જોયો છે ?” ફરીસસ ધારતો હતો કે સોલન ખારી વખાણ કરવા સાડું અને સઉથી સુખી કેહેશે. પણ સોલનનેતો આયનસ ના તેવસ નામના એક ગરીબ શખસનું નામ કહયું અને જારે પાદશાહાએ તેનું કારણ પુછ્યું તારે કહયું કે તેણે પો તાની તરણ પેહુડીની એલાદ નજરે જોઈ હતી અને તેા પણ બહાદુરીથી દેસનો બચાવ કરતાં તે મરણ પાંખયો. સોલનને મેહોડે પોતાને સુખી કેહેવાડવાને ફરીસસ ખતી હતો, ખારે તેણે ફરીથી પુછ્યું કે “તેવસ પછે બીજે સુખી વું કોણને ધારે ?” આ વખતેથી સોલન પાદશાહાનું નામ કીધું નહી, પણ આરગેસ રોહેરના બે બાઈઓના ના મ દીધો, જેઓ એક વખત બલદ નહી મળવાથી પોતે બ લદની જોએએ ગાડીમાં જતરાયા અને પછે પોતાની ખાંને

પાંચ માઈલ દુર એક નેઆતના જનનમાં જમાડી લાવયા હતા. હવે કરીસસની ધીરજ રહી નહી, માટે તેણે સોલ નને મોહાડે ચઢાડીને પુઠ્યું કે “શું હું સુખી નથી” ? પણ સોલને સાફ ના પાડયું ને કહયું કે “તું સુખી ન રજી પામે તાંહાંસુધી હું તને ખરો સુખી ગણું નહી.” સોલનની આ શીખામણથી કરીસસને મીજાન ગમે અને તે ફીલમુકને તેણે ઘણું અપમાન આપયું, પણ જરે હવે એજ પાઠશાહા એક આતસની બેહેમાં યુનેહગાર તરીકે બલી ખરવા ઉભા તારે તેને સોલનની શીખામણ પાઠ આપી અ ને તેથી તેનું નામ બોલી ઉડ્યો.

કરીસસે એ પરખાણે પોતાની માલનેા પુર પસતાવેા કીધો, અને સાઈરસ પાઠશાહા પસમાતાપને એટલેા વળન આપતો હતો કે કરીસસ જેવા પોતાના કષ્ટા કુશખન ઉપર પથ્થ તે ખુશી થયો, તેને તેની તકસીર માફ કીધી, તેને આ તસની ચીતા ઉપરથી જારવા ફરમાવયું અને પછે તેને પોતાના દોસત તરીકે પોતાની સાથે રાખ્યો. તેણે કરીસસને સાફ કહયું કે “તું માફ માંગેછે, તારી ભુલ જોયછે એટલે મને હવે ધીરજછે.”

પર્યવની નાહાની બેહેનો.

જેને જોતીશો ગરેહ કરેછે, તે સઘલા અપણી કુની આની મીસાળે સુરજની આસપાસ ફરતી બીજી કુનીઆં એા છે, એજ ને માંનવામાં આવેછે તેનાં ધારણો ગયા અ કમાં આપણે તપાસપછે અને તેથી એ ગરેહએને આપણે પર્યવની બેહેનો કરી અલંકાર રૂપે નાંમ આપયુછે. એ ગરેહપો ચંદ્રની મીસાલે કદમાં વધતા આછા દેખાયછે, તે થી તેએની બીજા સેતારાએથી કેવી પીછાંણ યાયછે તેપણ આપણે તપાસપછે અને એ વીશેની થોડીક સમજ ઉપર યુ કમાં ચીતારથી પડેછે, જેમાં દુખીનતા એક દેખાવ ત્રિસ નીચચરને. પોતાની રોશન વીદી સુધાં પરકાસતો પાડયેછે અને કુનીઆંની એક બીજા બેહેન ભરેસપતો ચરધા ચંદ રની મીસાળે દેખાયછે. એ સરવે ગરેહએ સુરજની આ

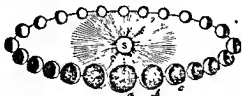
થવા બાદ હવે એ દરએક ગરેહને એક પછે એક લઈને તે મની દુક તપાસ કરી જઈએ.

સુરિઆનડખાં સઘથી પેહલો ગરેહ ઘણુંસુધો બુધ (મરકુરી) નો ગણાતો હતો, પણ સને ૧૮૫૯ માં એક ફ રેંચ જોતીશો સુરજ આગળથી એક કાળો ગોળો પસાર થય લો જોયે, ને તેણે એક નવો ગરેહ વીચાર્યો. એ બાપે જો તીશોએ વધારે તપાસ કરવા પછે તેનું નાંમ “વલકન” કરી રાખવામાં આવયુછે અને જો કે હજી પકડી ખાતરી થઈ ન થી, તોપણ એનું ધારવામાં આવેછે કે એ ગરેહ સુરજથી ૧૪૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે અને તે ૨૦ દાહાડે સુરજની આસપાસ ફરી રહેછે. ૧૮૬૦ માં ધરતી અને સુરજ વ એ એક કાળા ધાળાંની મીસાળે તેને ફરી જવાની વજી હતી અને કુનીઆંમાં જુદા જુદા બાજો ઉપર જોતીશો તેને જોવા મંડ્યા હતા, પણ તેએની વજી ધાર પડી નહી હતી અને બુધનીથી પેહલાં સુરજ તરફ એક ગરેહ ફરેછે કે ન હી તે ચોક્કસ સામેત થયુ નહી હતું.

એટલા માટે “વલકન” ને પડતો મેળી પ્રેહલાં બુધને પકડીએતો એ ગરેહ સુરજથી ૩૦૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે. અને ૮૮ દાહાડે સુરજની આસપાસ ફરી રહેછે. મંગલ (મારસ) થી ભરેસપતી (જુપીટર) ની વચે ને નાહાનાં ના હાનાં ૧૦૦ ગરેહએની શોધ થઈછે, તે શોધની આગમન આ બુધનો ગરેહ સઘથી નાહાનો ગણાતો હતો અને આ જેમી સરવે જાણીતા ગરેહએમાં તે સરવેથી નાહાનો છે. તેનો વીઆસ અથવા તેની વધતામાં વધતી પોહોલાઈ ૩૦૮૪ માઈલની છે, અને દીવસ તથા રાત થવા માટે પોતાની ધ રી ઉપર ફરતો રહેછે, તે ફરવો ૨૪ કલાક અને ૫ મીની ૮માં પુરો કરેછે એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે. સુરજની નજીક હોવાથી એ ગરેહ સાદી આંખે કદાચ ન દેખાયછે અને તેથી સુરજ ઉગવા અગાઉ અથવા અસત પાંચવા પ છે થોડેજવાર તે દેખાઈને અસત પામેછે. ધરતીપરથી સુ રીઅ આપણને જોડેલા દેખાયછે, તેથી તરણ ઘણો મોટો તે બુધનાં ગરેહ ઉપરથી દેખાવો જોઈએ અને હોઆનાં કરતાં તાંહાં સાતઘણી વધારે રોશની અને ગરમી પોહોંચવી જોઈ એ એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે. એ ગરેહ ઉપર પાહા ડો માલમ યદેછે, જેમાંનાં કોઈ ૧૧ માઈલ ઉંચા ધારવામાં આવયાછે. એ ગરેહનું કદ આપણી પર્યવનીનાં ૧૯ માં ભાગ જેટલું ગણવામાં આવયુછે.

એ પછે અનુક્રમમાં બીજી સુકર (વીનસ) નો ગરેહ આવેછે, જે સઘી ચલકતા અને શુદ્ધ છે. તે સુરજથી ૬૯૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે, ૨૨૫ દીવસમાં સુરજની આસ પાસ ફરી રહેછે, અને તેની પોહોલાઈ ૭૮૯૪ માઈલની છે, ઈઆને તેનું કદ નજીક પર્યવનીનાં કદ જેટલું છે. પોતાની ધરી ઉપર તે ૨૩ કલાક અને ૨૧ મીનીટમાં ફરી રહેછે. સુરજ અને ધરતીની વચે કોઈવાર બરાબર સરખી રીતે આવી જવાથી એ ગરેહ સુરજની ઉપરથી એક કાળાં ધાળાની મીસાલે પસાર થઈ જાયછે. બીજા ગરેહએમાંની મી શાળે તે સુરજની રોશણોથી પરકાસેછે અને ધરતી તથા સુ રજની વચે હોય તે વેળા તેના રોશનીવાળો અરધો ભાગ સુ

હોવાથી આપણુ ધરતી ઉપરનાં વસનારાંઓને તે એક ધાળાં ની ચીશાલે ચાલી જતો દેખાય તેમાં નવાઈ નથી. બુધને ગરેહ પણ કેટલીકવાર એવોજ દેખાવ આપે છે અને સને ૧૭૬૯ માં તામીચા મુસાફર કુંકે દેખણુ ભાગનાં દરીઆવ માં જ મોટી મુસાફરી માથે લીધી હતી, તેની ખુબ ખતલખ એ હતી કે સુકરનો ગરેહ એ પરખાણુ સુરજ આગબધી પ સાર થઈ જતો તાંહાંથી દેખાવાનો હતો.

અગર જો ઉપલાં ચીતરમાં બતાવા મુજબ વચોવચમાં એક બતી રાખીને તેની આસપાસ એક ચક્રાવામાં એક ગોલ દડાને ફેરવીએતા તરત આપણને ચાલત પડશે કે જ રે તે દડો રોશની અને આપણી પોતાની વચે આવશે તારે તે કાજો દેખાશે, કેમકે તે દડાને રોશન ભાગ આપણી તરફ નહીં પણ રોશણીની તરફ છે, પણ જો તે દડાને રોશણીની પેલી બાજુએ લઈ ગયા હોય તો આપણી અને દડાની વચે રોશની આવશે અને તેનો રોશણ ભાગ આપણે આપણી સાં મે હોવાથી આપણને દેખાશે. આપણી કુનીઆની બેઠેનો બુધ અને સુકર ચોક્કસ વખતે ધાળાં ધાળાં સરીએ દેખાય છે તેની મુખીઅ સખમ પણ આવીજ રીતે ગળી આવે છે.

ઉપવા મે ગરેહઓની પછે જ તરીએ ગરેહ સુરજની આસપાસ ફરે છે તે આપણી કુનીઆ છે, માંટે હીઆં આ વીને આપણે અટકવું ધરે છે. એ ગોણ પૃથ્વીની તાહા ની બેઠેનાનો હેવાલ થયો. કુનીઆ પછેનાં બીજા ગરેહ એ વધારે મોટા અને અબજએ જવા છે, તેમની તપાસ બીજા અંકોમાં કરીશું.

નેપલસની જોન.

જોન આક્ર આરક તામની એક જવાં એરતની બ હાફરી અને હીમતથી વાંચનારાંઓ વાકેફ છે. પણ અ જો એક જોન તામની બીજી જોના હેવાલ આપીએ છ ઈએ, તે એ પેહેલી જોન કરતાં જુદાં કાજો સાકર વખત પલી છે. એક સાએરે કહેવું છે, કે જોને માંથે તાજ હોય તે હંમેશાં કુખી અને બેએત રહે છે. એ નશીએતના બનેલો દાખલો તે નેપલસવાલી જોનનો છે.

જોન, નેપલસનાં પાદશાહા રાખરટની દીકરી હતી અ તે સન ૧૩૪૩ માં પોતાની ગારીએ આવી હતી. તે વખતે તેની ઉમર માતર ૧૬ વરસની હતી અને તે જોન જવાં તેમજ ખુબસુરત અને ઘણી ચંચલ તથા પુરવીજ હતી. તે ગારીએ બેડા અગાઉ હંગરીના પોતાના પીતરાઈ એનડરીસ સાથે પરણી હતી, પણ એકેકથી ઉલટા સવભાવ અને ઉલટા ખવાશથી તેઓ વચે ઘણો અનબતાવ ચાલતો હતો અ

ને આ પાદશાહી જેકું મુખથી પોતાનો વખત જીઅરવાને અશકત હતું. જોનનાં બાપ વશીએત કરીને સઘણું રા જ એકલી જોનને આપી ગયો હતો, પણ આંનડરીસ તે રા જમાં ભાગ માંગતો હતો. એનડરીસનાં આ દાવો જો કા કડણ હતો, તેટલીજ કડણધથી તેણે એ દાવો અમલમાં લેવાવા માંગ્યો હતો. તે જોનનાં મેહેલમાં સરવેપર વડાપ છું ચલાવા લાગે, મોટા મોટા અમીર ઉમરાવોને તે તુછકા રવા લાગે અને તેમને પોતાની ધાક તથા તાબામાં રાખવા લાગે. પોતાની આસપાસ ખીદમત કરવા સાકર તેણે નેપલસનાં સવારોને રદ કરી હંગરીનાં ‘ગારડસ’ ને બોલાવવા અને તેથી નેપલસનાં લશકરને પણ ઘણી રીસ ચડી.

એનડરીસનાં ઉપાં ભાએજે તેને જ આ દાવો કરવાનું મુજ પડ્યું તેથી જોનનાં મુખમાં ખતરો પડ્યો અને તેનાં મોહોબતનાં ગધમાં કુશમનીનું જોર લેવાયું. જોન એનડરીસનાં એ દાવાની સાંમે થઈ, પણ તેનો આ કમખખત માંટી સખમયો નહીં અને તેથી જોન પોતાનો નેપલસનો મેહેલ છોડીને પોતાની દરબાર સાથે એવરસા નામના શેઠરમાં જ રહી. એ બતાવ બતાવ પછે તરતજ નેપલસમાં એનડરીસનું ભથ ભરેલી રીતે ખુન થયું. રાતને વખતે કેટલાક ઉમરાવો ઉચાઉચ તેનાં એરડામાં દાખલ થયા અને તેને બીછાનાં ઉપરથી સુતેડો ઉચકીને યુગલાવી મારી નાખ્યો તથા મેહેલની બારીએથી તેને નીચે ઉડી ખાહીમાં ફેંકી દીધો.

આ બતાવથી આખાં શેઠરમાં ‘મોટો યોંગાટ ઉડી ર હયો અને તુરત એવી વાત ફેલાઈ કે જોને જાણીજીજીને પોતાનાં ભરતારનું ખુન કરાવયું. જોન તરત પોતાના મેહેલ તરફ પાછો ફરી, તેણે પોતાનાં ઘણીનાં મોત ઉપર ઘણી ક માહેતમ કીધી, એટલું જ નહીં પણ તેની લાસને પાછી મેલવી અને તેનું ખુન કરવાનો જોએએ સંપ કર્યો હતો તેઓને જોને પકડી કાઢાડયા અને એ ખુનીઓને પકડનાં ઘણું ધાતકીપણું વાપર્યું. ઘણા તાલેવત અને ગરીબ લોકોને જાન અનજાન મારી નખાવવા તથા પોતાનાં વરનું વેર લેવાને તેણીએ ભારી કોરોશ કીધી. એટલું છતાં પણ લોકોનાં મનમાં શક રહી ગયો કે એનડરીસની સાંમેનાં સંપની તેને ખમર હતી અને તેણીએ જાંણીજીજીને છુપાવી રાખી હતી.

આંબું જોનને જોન પોપનાં મુખીએ રહેડાંજી આવી અને ખાતે ગઈ અને તે મોટા ધરમજુરનાં પગ આગલ રડી પડીને પોતાનું નીરદોશપણું જોરે કીધું તથા તેની સોડે ઈનસાફ માંગ્યો. તે વખતે પોપ ઈઆને વડા પાદરીની સત્તા ઘણી ચાલતી હતી. તેઓ પોતાનાં દેશમાં પાદશાહી ચલાવનાં, એટલું જ નહીં, પણ પારકા દેશનાં રાજ એ તેઓને બોલાવીને ગણતા અને તેઓની તાબેદારી તથા જોશમગીરી કરતા, તે હીઆં મુખી કે પાદશાહાની આંધ ઉપર પગ મેળીને તેઓ યોડાપર ચઢતા હતા. તે પોપની આગલ જોનને એક બંદીવાન ગુનેહગાર તરીકે ઉભી કરવામાં આવી અને તેની તપાસ થઈ. તપાસ કીધા પછે, પોપે તેને નીરદોશ ફરવીને છોડી દેવો, પણ પરજા મતને એ ઈનસાફ ઉપરથી વીસવાસ આવયો નહીં.

નેપથ્યની યોદ્ધા.

સોસવાટ.

એનડરીસનાં મુવા પછે જોને તેમ વરસમાં શાહજાદા હુઈ નામનાં એક બીજા ખેરી સાથ લગન કીધાં. પણ જોન આ બીજા ભરતાર સાથ સુખમાં રહી ચકી નહી. હંગરીના રાજા એનડરીસનાં પુત્રનું વેર લેવા સાડાં જોન ની સામે ચડી આવવો, તેનું લશકર નેપલસ શેરેમાં દા ખલ થયું, જોનનું લશકર હારી ગયું અને જોનને પોતાને નાહાસવાની ફરજ પડી. એક શેરેમાં થોડાક માસ સુખ રયા નહી એટલામાં એક મોટી મરકી ચાલવાને લીધે હંગરીના રાજા નેપલસનું રાજ છોડી ગયો, અને તે વાત સાં લલતાંજ જોન પાછી પોતાનાં પાંખેતખત ખાતે આવી, જ્યાં સન ૧૩૫૧ માં તેણીને તેનાં ભરતાર સાથે નેપલસનું તાજ પાછું પેરેસવાની કીરીયા થઈ. થોડાક વરસ સુ લેહ સંપત્તી રાજ ચલાવવા પછે, સન ૧૩૬૨ માં જોન નો બીજો ભરતાર ખરણ પાંખો.

તેનાં ખરણ પછે જોને લુમ્બીઆ સમુદરમાં ખેલરકા નાં ટાપુ ખાતેનાં શાહજાદા સાથ લગન કીધાં. થોડા વરસમાં એ તરીજો ભરતાર ખરણ પાંખો તારે જોને બરનસ વીકનાં દીયુક એકાને મોથા ભરતાર તરીકે લીધો. પણ આટલા બધા ભરતારો થવા છતાં જોનને એક પણ ફરજ ની બખથેશ થઈ નહી, તે ઉપરથી જોને પોતાની એક ભત રીજોને પરણાવી તેનાં ખાવડે ચારકસ (તે કુરાજોનાં ડુક) ને પોતાની માદીને વારસ કરાવ્યો. આ જોડાવણીથી જોનને કાંઈ સુખ થયું નહી, કેમકે ૭ માં પોપ ક્રમેન્ટ અને ૬ માં ચરબનનાં વમે લડાઈ ઉઠી અને જોને પેરેલાની પખથ ખેંચી. પણ તેથી ચરબજો તેને ધરખમાંથી નાત બાહાર નેલી અને તેની માદી ઉપર તેણીએ કરાવેલા વારસ ચારકસને મોકલાવ્યો. એ ધણી આ પાઠ્યાહી તલવા માટે જોનને આભારી હતો, તે છતાં તેણે નચુણપણથી જોનની સામે લડાઈ ચલાવી અને તેણીને કેદ પકડી તથા સને ૧૩૮૨ માં તેને કીલાની ચંદર શુંગલાવીને મારી નખાવી. જોનનાં ભરતાર એનડરીસનાં પુત્ર પછે ૩૭ મે વરસે આ કમખખત રાણીનું પણ પુત્રી શેવટ આવ્યું.

પાસેનાં સકામાં જે ચીતર આવપયું, તેમાં જોન પોતાનાં પેરેલા ભરતાર એનડરીસની લાસ ઉપરનું કંકન હંધારીને તેનાં દુખ ભર્યાં મોત ઉપર લીલાપ કરે. જોન આ પુત્ર વીધે જાણતી હતી કે નહી તે બામે હજી થક રહી ગયો છે અને જે તે આ પુત્રની મેથુનાહાન હોપતો આ ચીતારેલા દેખાવમાં જોનની હાલત દયા ઉપજવનારી દીસે. ભરતારનાં કવખતનું મોત તેની ચોરતને હમેશ જાણાદા માહેતજ કરાવે. પણ ઘણકા ધારે, તેમ કદાચ જોન આ પુત્રની શુનેહગાર હોય તોપણ દયાને ખાતર બી આવણે એટલું તો માનવું જોઈએ કે આ ભરતારની લાસ આગલ તેણીને મેહદ પસતાવો ઉપજવો હો.

શુનાંબાઈ સઢાકનો સામુજરા મોટે સારે જીવ મારે છે તો શુનાંબાઈ તેને સોસવાટનું નામ આપે, પણ સોસવાટ કોણ છે અને કેવું છે, તેની શુનાંબાઈને થોડી જ ખબર છે. જીવનની મેદાસમાં બે મોટા ભાગ કરેલા છે, તેમાં એક જમીનપર રેહેનારાં અને બીજાં પાંછીમાં વસનારાં જાન વરો છે. અલબત્ત એ જાનવરો કાંઈ લખો તરેહનાં છે, પણ તે ઉપરાંત વળી જમીન ઉપર અને પાંછીમાં જાન વરો છે વર્ષો શકે એવાં જાનવરોનાં એક જુદા ભાગ કીધો છે અને કદત એ તરીજા ભાગમાં લીદવાંએ ૧૫૦૦ જાતની ગણતરી કીધી છે. ધરોહીની જાતનાં જાનવરોનાં વળી ૮૧ વરગ કરેલા છે અને તેમાંનાં એક વરગમાં સોસવાટ આવે છે. એ સોસવાટથી ૧૨ જુદી જુદી જાતના ગણવામાં આવ્યા છે. તે પોતાની જાતને સરાર છે, એટલું જ નહી પણ પાંછીમાં અને જમીન ઉપરની ઘણી ખરી વસતી માં ગોયા તે વડું છે. જમ જમીન ઉપર હાથી હંખા સીંહ, જમ દરીઆવમાં ખમર તેમ નદીઓમાં અને મરોવરોમાં સોસવાટ છે. તે પરાંછી ખાતરને ગોયા માંયેનું છે અને સરવ કોઈ તેનાંથી દરે.

પેરેલાંતો આ અજાણ્ય જાનાં જાનવરનું કદ અજાણ્ય જોવું છે. કોઈવાર માંધોથી પુછાં મુધી તે તીમ કીટ લાંબુ હોય છે, અને પેટ આગળથી તેનો ધરાવો આડ નવ કીટનો હોય છે. તેની સાથાણ લંબાઈ ૧૮ થી ૨૫ કીટની હોય છે, તેનાં ૧૧ થી ૧૨ કીટનું તો માથું જ હોય છે અને બારે મોહોડું વકાસે છે તારે ૧૧ કીટનો હંખાને માણસને આપ્યું ગલી જાય એટલા વલસે તસ મોટો ગોળો પડે છે અને તેનાં કરવતી જવા ૪૨ દાંત ઉંઘાડા પડે છે. તેની ગરદન થો પુછાં મુધી બહન ઉપર મન્યુત લીંગાં અથવા કોટલાં હોય છે અને તે એટલાં કણ હોય છે કે બંકુકની ગોળી ખાતર લાગીને મગડી પડે. તેનાં પગ કુંકા અને દરએકને પાંચ આંગલાં હોય છે. તેના રંગ ઘણકરીને કાળાસર હોય છે અથવા ચરથો સફેદ, ચરથો કાળો એવો હોય છે. તે એથીયા, આકરીકા અને અપેરીકાની મોટી નદીઓમાં મળી આવે છે. હીંદુતાંનાં સિંધુ નદીમાં, ખરમાં અને સીઆખમાં ઉરાવડી નદીમાં, ખીસરમાં નાહલ નદીમાં તેમની વસતી છે.

આવું મોટું ભપકાર જાનવર કુવતમાંથી નખડું હોવું જોઈએ. તેનાં બદનને એકેએક ભાગ મન્યુત રાખ

શી જોર ધરાવેછે, પણ તેનું સહીથી વધારે જોર તેની પુછડીમાં છે, જેને તે જન ભાવની રીતે અપાડેછે, જરૂરેછે ઇચ્છા મારેછે. પુછડીનાં એક અપાટાથી તે મજવાને મજવા ઉંધા વાડેછે. તે ગોધાનાં સરખો મોટો અવાજ કાઢાડેછે. જાંહાં મોસથી પાણી વેટતું હોય તાંહાં આ ઘટિતો જથામાં એકઠા મેડેછે અને દોવાઈ જતી માછલીઓ અથવા બીજાં જાનવરોનો ભખથ કરેછે. પછે તેઓ પાણીની સપાટી ઉપર થઈ અને સધીર પડી રહેછે, તારે એક ઝાડનાં થડ અથવા એક ખડક હોય એવું તે લાગેછે અને કેટલીક વાર તો પાટીયાનો ખુલ ઇચ્છા રસતો બાંધેલો હોય એવું દીસેછે. ઘણી વાર માણસો તથા જાનવરો ભુલમાં તેની આગલ જાય છે, પણ એકવાર નવદીક નવા પછે તેનાં પંજામાંથી બચવું કેવળ અશકીય છે. તે પોતાનાં સેકારને ઉપરને ઉપર જ ગલી જાય છે, પણ જો સેકાર જોરાવર હોય તો સોસવાટ તેને પાણીની અંદર ઘસડીને ફુવાડેછે, જે પછે તેને આસાં નીધી જતી આવેછે.

પણ જોર પાંછીમાં મોરાર નહીં જળવાયો તે કીનારે આવેછે તારે તેનાંથી મોટો ધોન વહેછે. કીનારે છુપાઈને તે પડી રહેછે અને સેકાર આવતાં વાર તેનાંપર તરાપ મારે છે. ઘણી વાર લોકોનાં બચાઓની શ્રુત પડેછે, ગામ્મે ઢોર પાણી પીવા ગયાં કે પાછાં કરતાં નથી અને તે હીઆં સુધી કે આ જગ્યાએ જાનવર કોઈવાર વાળને વટીક પકડી લઈ જઈને ફુવાડી દેય છે. તેની ઘણી લંબાઈને લીધે તે સેજમાં ફરી શકતું નથી, મારે જો સેકાર ચપલ હોય છે તો આડો અટાડો નાહાસીને બચેછે. પણ એવું કોઈજ વાર બનેછે, કેમકે મેડેલીલ તરાપમાં તે સેકાર એવો જખમી થાય છે કે તેનાં હાથમાંથી એકવાર છુટા પછે નાહાસવાની તેનામાં જાણ શકતી રહેતી નથી અને સોસવાટ પોતાના ઉતાવળા પછે ઘણી જલદથી થોડી શકેછે, મારે સેકારને પકડી કાઢાડતાં તેને વાર લાગતો નથી. કે ઇવાર પોતાનાં પાણીનાં રહેઠાંછી અડધો માછલુર સોસવાટ પોતાનાં સેકારની પુઠે આવેછે.

સારાં ભાગેએ આ સેતાનીઅત સરીખાં જાનવરની વસતી ઘણી થોડી છે, અને જાંહાં માણસની વસતી વધતી જાય છે તાંહાં તેજનો ઘટાડો થાય છે. તેજની વસતીનાં ઘટાડાને ખુદરતે પોતેજ ઉપાય કરી રાખેછે, તે એ કે સોસવાટની માંદા એક મોસમમાં ૨૦૦ થી ૩૦૦ ઇંડાં મેળેછે, અને કીનારે આવીને રેતોની અંદર દાખી બાંધેછે. તેમાંથી પોતાની પ્રેરે બચાં કુટેછે અને માં બાપ કે ભાઈ બેઠે નો સંદર્ભ એકેકને ખાવા પડેછે. પણ વળી આ જખમરસત જાનવરને વટીક માણસ તાપે કરી શકેછે. આફ્રીકામાં એક જ હુમસી ખાતર એક નાંહાંની બરછીથી સોસવાટને વસ કરી શકેછે. કેહેછે કે તે પોતાના એક હાથે ત્રસ મોટું ચોંખડું વીધાલેછે અને બીજા હાથમાં બરછી રાખેછે અને પછે પાણીમાં સોસવાટની સાંમે જાય છે. તે જાનવર આ વતાંનેવાર હુમસીનાં હાથ ઉપરનું ચોંખડું ખાવા મંડેછે અને તેવામાં તે હુમસી તેના ગલાંનાં નાંજુક ભાગેને હુકેથી વચડીને એવાનો ઘા કરેછે કે તેમાંથી સંધું પાંછી ગલાંમાં બસાય છે અને તે મરણ પામેછે.

સીઆમ ખાતે સોસવાટને પકડવાની રીત એ છે કે નદી ઉપર થાડે થોડે તકાવતે તરણ માર મોટી મજબુત જાલ નાંખવામાં આવેછે, જ્યાં સોસવાટ એકમાં નહીંતા બીજામાં સપડાવા વનાં રહેતું નથી. તે જાલમાં આવવા પછે પોતાનું પુછડું અપાડેછે, પણ તેમ કરતાં કરતાં અંતે થાકીને શુસત પડેછે, તારે લોકોની મોટી શખ્યા ભાલા લઈને ઉતરી પડેછે અને તેનાં નાંજુક ભાગેમાં ભાલાઓ ભાકી દેય છે. જોરે ઘણું લોહી નવાથી તે તુરંદાલ થઈ પડેછે, તારે તેનાં મોઢાંમાંથી એક દોરકુ પસાર કરી તેજ દોરકાં વટે તેનાં પુછડાંને જરડીને બાંધેછે તથા તે ઉપરતે તેનાં હાથ અને પગને તેની પીથ સાથે બાંધેછે, કે જ્યાં તે પાછું જોર એકદું કરીને લડી શકે નહીં. સીધાં સોસવાટને મારવાની એવીજ એક યુક્તી કરવામાં આવેછે, તેનું ચીતર હુલ્લ આપીએ છઈએ.

એ રીતે તાપે કરવા પછે અથવા અગત કરીને બચ પછીથી પાલવા પછે, સોસવાટ એટલું થઈરેછે કે માણસને જાન આપવા શીખેછે તથા તેનાં હુકમ પરમાંજી ચાલેછે. ફીલીપ નામનો યુસાફર કેહેછે કે આફ્રીકાનાં કાસરા ઉપર સામીનાં રાજાએ ભપકાને વાસતે મોટા તલાવોમાં સોસવાટને રાખેલાં. તે ઉપરાંત વળી તે એટલું પહોં શકે છે કે તેનાં મોઢાંમાં રેકાબ નાખી લગામે કરીને તેજને ગમે તાંહાં દોડાવામાં આવેછે અને લાખર નામનો યુસાફર કેહેછે કે કેટલાંક ગામડાંમાંથી તેઓ બચાંઓ સાથે રમેછે અને મરનાડેછે. તેઓને ખોદાએ ગમે એવું કુવત આપેલું છે, પણ ઘણી જખમીને કુવત વાપરેછે અને જાંહાંછી તેની જખમરસતી હોય તાંહાંછી તે નખાતું રહેછે. જુલખગાર લોલી માણસને આ ઉપરથી કેવો સારો દાખલો મળેછે !

પરચુટણ બાબતો.

અરાર દીલથી સાચું બોલકું એને એક લખનાર એક જાંહીતા, સેહેલ અને સીધા રસતા ઉપરથી ચાલી નવા બરાબર સમજેછે, કે જે રસતો આરકતરી ગલીઓ અને મોહાલો કરતાં યોગ્ય વખતમાં તેની યુસાફરીના ઉછો ધાવે છે, પણ તે આડા દીડા મોહાલા ઘણીવાર ભુલવેછે.

વેહુમ વીરે ઈ ગરેણ કેહેવતો—વેહુમ, અગનાંન પ
છાનાં મંદીરનો વડો ધરમચુર છે.
વેહુમ, મંડળીને પાલનાંની અંદર પ્રેરવાનાં કપડાં છે.
વેહુમ, અક્કલના તખતને માટે. પદલશદ થયેલા દોલ
ઘાણ પાશાહા છે.
વેહુમ, ખોટાં એકીનની ગોલીઓ ' ગળવાથી ઉપજતો
બીહામનો ખોઆબ છે.

લંડન શેહેરનાં “કલબો” —આપણાં લોકો વાડીએ
જાય છે અને તેને “કલબ” કહે છે. પણ ઈંગરેજોનાં જે
“કલબો” છે, તેથી એ જુદી જ કીસમનાં છે. તેઓનાં “કલ
બો” માં ખાવા પીવા, રમવા કપડા, વાતચીત, તકરાર, બા
શણ ઈતીઆદી કામકાજની મોટા પાયા ઉપર ગોઠવણ કરેલી
હોય છે. આપણાં એક “કલબ” માં પચીસ મેમબરો હોય
તે તે મોડું ગણાય છે, પણ લંડનનાં “કલબો” કેટલાં મોટાં
છે, તેની આ એક શાહાદત છે, કે તાંહાનાં આકીનીઅમ
નામનાં કલબનાં મેમબરોની સંખ્યા ૧૨૦૦ ની છે, અને
બીજા ૧૩૫૦ માણસો તેમાં મેમબર થવાનાં ઉમેદવાર છે. તે
મનાં નામની દરખાસત થવા પછે જગા ખાલી પડવાથી તે
મને ઠરાવતાં કેટલકિને બાર વરસ લાગે છે, અને બીજાઓ
હજી પંદર વરસનાં ઉમેદવાર છે. દરખાસત થવા પછે, દ
ખાસત કરનાર અને ઉમેદવાર એકું મરણ પામે છે, તેપણ
રમેમબર કરી શકતા નથી. હમણાં એક જાણે મેમબર ત
રીકે મુટી કાઢીડવા પછે માલમ પડયું છે કે તેનું પછુ તેનો
આજ છ વરસ થયા મરણ પામેલા બાઈ ઉમેદવાર હતો.

“બીલબાંઉ” —એકાદી લોકો એક જાતની કાલી લા
કડી લઈ ફરે છે, જે “બીલબાંઉની લાકડી” કહેવાય છે. ઈ
ગરેણ બહેલો તેને “વેલબોન” કહે છે, પણ વીદીઆ જ
લેલાઓ તેનું એ નામ પણ ઈનકાર જાય છે. “વેલબોન”
નો અરથ મગરનું હાડકું કહી યાય છે, પણ એ કાંઈ ખરેખ
ર હાડકું નથી. એટા મગરનાં જડબાની અંદરનાં એક
જાતનાં દાંતા છે, કે જે તેનાં ગંજવર મોઢામાં દાખલ થતાં
પાણીમાંની માંછલીઓને રાખી, બાકીનાં પાણીને નીચવી
કાઢીડવાને કામ લાગે છે. એક મગરનાં મોઢામાં કોઈવાર
એવા ૮૦૦ કટકા હોય છે. એ પદારથનું ખરું નામ “બા
લીન” કરીને છે.

જુનામાં જીનું શેહેર—પુરાતન વખતનાં મોટાં શેહે
રો ઘણાંખરાં નાશ પામયા છે, પણ એક રેમાંસકસનું શેહેર
છેક અસલો વખતથી આજસુધી તેની આગલી હાલતમાં કા
એમ રહયું છે. એ શેહેર ૩૦ સદીઆ ધઈ ટકયું છે, અને
તેને વેપાર તથા નુસાકરીનું મધીઅ બીડું ગણાય છે.
આબરાહામની આગમનનું એ શેહેર છે, સાહે તેમાં રોશણીનાં
નુરનું અવલોકન તથા બંદગી કરેલી તે મોઢાલો હજી હ
ઈઅત છે, મહમદ પેગમબરે એ શેહેરને મેહમત સાથે સ
રખાવ્યું છે, રૂમીઓનાં દોરનાં વખતમાં સાનશાહા જુહી
અને તેને “પુરવની આંખ” એવું નામ આપયું છે અને
ધંધાખાનાં વખતથી તે “સીરીયાનું સર” કહેવાતું આવ્યું છે.

મધમાંખનાં મશહુની કીરીયા—મધમાંખનાં હડીઓ
અ અને સાંનપણનાં ઘણાં દાખલા આપણુ જાણીએ છઈએ,
પણ નીચલા અજાણ્યજવા હેવાલ ઉપરથી જાણીએ કે એ જ
છું પંચાણી પોતાનાં મરણ પામેલા સોબતીઓને કેટલું મા
ન આપે છે. સકાટલંડમાં ગલાસગો ખાતેથી એક ગરહસયે
એ હેવાલ લખ્યો છે, તેમાં જાણવે છે કે એક બાગ મધ મેકે
લા મધમુડામાંથી એ મધમાંખો બાહર નીકેલી તેને જાણી,
જ્યાંની ખાંધ ઉપર એક મુવેલી મધમાંખની લાસ લીધેલી
હતી. આ અજાણ્ય જવા દેખાવ જોઈને ઉપેલા લખનાર
મધમાંખોની પુઠે ગયો અને જોયું તે મરનારનાં આ ખાંધી
આમે આસરે દસેકવાર મુધી ઉડવા પછે રસતાની બાજુએ
એક મુણીમાં આવવા, જા હું એક આંધરાંની અંદર તેઓ
એ આસતેથી પોતાનાં જોજને ઉતાર્યો અને પછે તેટલાજ
આસતેથી અને ગંભીરાઈથી એ નાહાના નાહાના ફતોરોને
ખસેડીને ગોપા પાઘારીના સતબંભ ઉભો કરવા હોય તેમ તે
આંધરાં ઉપર ગોઠવવા, તથા છેલે ગોપા ગમનાં આંજી પાડ
તા હોય તેમ આસરે એક મીનીટ મુધી પોતાનાં સોબતીની
એ થોડ આગળ થોભવા પછે તે આંખી તાંહાંથી હડી ગઈ!

નીમખ—હાંડસતાંનની સરકારે નીમખ ઉપર દર વ
ધારેયો, અને કીલકા એવું કહેનારા નીકેલે કે નીમખ
કાંઈ નજરની ટીલ નથી. પણ એ બીજા જાંદગીની હાલતમાં
તીને માટે કેટલી નજરની છે, તે ડાકટરો એકમતથી કહે છે.
હાડકાંને પુશીને માટે જે ખાર નજરનો છે, તે નીમખ ખો
રાક સાથે બદનમાં જવાથી મોઢાંખતો થાય છે. લોહીમાંથી
જે ખારાસ, આજી, પીસાબ અને બીજા આકારોમાં બાહર
પડે છે, તેની ખુટ પુરવા માટે પણ નીમખ નજરનું છે. ખોરા
કે પમાવનારો જે રસ હોજારીમાં પેદા થાય છે, તે રસની
બનાવટમાં પણ નીમખ નજરનું છે અને હમણાં હર સકલખ
નામનાં એક વીદવાંન રસાએણીએ ઘણાંક અપતરાઓ અ
ને અલીઆસ પછે એવું શોધી કાઢાયું છે કે માણસનાં બ
દનમાં જે વીજલી છે, તે પણ નીમખથી પેદા થાય છે અને તે
થી વીજલી ઓછી થવાને લીધે થતા મરજેની વેળા જેમ બ
ને તેમ નીમખ ખોરાક સાથે ખાવાનો ઉપાય તેજી બતાવેલો છે.

પરધતુ નુસકાઓ.

ગાજનું પુદીંગ—૨ મોઢાટા બાફેલા ગાજરના મા
તર રાતા ભાગેજન કાપીને ખલમાં મશલનું અને તેમે ૧
કાતરી જુઓ કીધેલું પાંઉ, ૨ ચમચા માખન, ૨ ચમચા ખા
ન, ૪ શારીકાની એકરશ કીધેલાં ઇંદાં, યોડું જામેલ, અ
ને થોડી જાની કાપેલી લીલુ અથવા નારંગીની કાલ હુમેર
વી; પછી એ બધું શારીપમે એકરશ કરીને જે ડીશમાં જુ
નું હોએ તે પર ખાજનુ માન પાંધરીને બધુ જુનું.

“ખામેરોથી પકાવ”—૧ શેર ખોખાએ—ધી ઠા શે
ર, શાકર ૧ શેર, ગોલાબ લઉટાંક, તજ ૨ માશા, લવંગ ૧
માશો, એલચી ૧ માશો, છેલેલી બદામ ૧ મીતાક, પરાતાં
૧ મીતાક, દશાશ ૧ મીતાક, કશતુરી ઠા માશો અને કે
શર ૧ માશો.

શાકરનો શીરો બતાવેલો અને ચોખાને પાનીમાં ૧ કલાકવેર ભીનવી રાખીને એલચી, લવંગ, અને તજ સુધાં થોડોવાર એક પેનામાં ધી ગમે તરવા; પછી કચતુરી ને ગો લાખમે ખશલીને શાકરનો શીરો શાયે, તરેલા માવલ ઉપર રેડવા અને તેને ચોખા તાઇઆર થાએ તાંહાવેર આક્રવા; બદાંમ તથા પશતાને કેશરમે રંગ આપીને દરખાની શાયે બીજાં ધીમાં તરવા ને ખાતી વખતે હું મેશની કાની પલાવ પર પાંચરવા.

ઉંદરો મારવાની રીત—ખાટલીના જુમની પાતલી કાતરી કરીને ચરખી ઇચ્છા તેલમે તરવી અને જાં હાં ઘણું ઉંદરો ફરતા હોએ તાંહાં લાવીને ઝુકવું કે જે તેવો ઘણા ખા ધાધી ખરી ન્યો. ઇચ્છાતો શુકો ચુનો ઉંદરોનાં દર આગલ પાંચરવા કે જે તેઓના પગને ચોટીઆધી ચાંટીને ખરી ન્યો.

રમુજ દુરસત.

૧. એક બરાહખજ બજારમાંથી કેટલાંક ફુલ લઈ આ પ્રદેવનાં દરશણે ગયો. પેહેલાં માહાદેવ આગળ નઈને તાં પ્રાં ને પાંછીની કુંદ હતી તેમા તે ફુલ થોપાં અને તે નેટલાં કરતાં તે કરતાં બજારમાં થયાં. તેમાંનાં થોડાંક ફુલ ગણીને આ પ્રદેવને ચહુડાવયાં અને આકીનાં લઈને બીજા માહાદેવ આગળ આવ્યો, તાંહાં ફુલ ફરીથી થોપાં તારે નેટલાં ફુલ પાકી લાવયો હતા તે કરતાં તરજુ ઘણાં થયાં, તેમાંથી પેહેલા તાં નેટલાંનું ફુલ બીજા માહાદેવને ચહુડાવી બાકી વધેલાં તઈ માલયો. તરીજા માહાદેવ આગળ આવીને તે બાકીનાં ફુલ તેણે પાછાં થોપાં તારે મારઘણાં થયાં અને તેમાંથી ઉપલાં તાં નેટલાંનું ફુલ તેણે ચહુડાવયાં, પછુ બાકી કાંઈ વધયાં ન હી. તારે પેહેલાંએ બરાહખજ બજારમાંથી કેટલાં ફુલ લઈ ગયો હતા તે કહે.

૨. હું તરજુ અપશરને બનેલોહું. અંગાલમાં માત્ર રેહેલાંછે, પછુ આખી ફનીઆમાં હું મળી આવ્યો છઉં. તમે મારી ઉપર સવારી કરોતા માત્ર સવરૂપ નેઈ કંઈ થઈ જાએ. મારો પેહેલા અને બીજો અપશર લએા તેા તમારા ઘર બાંધવામાં હું મોટી મદદ આપું છઉં. મારો પેહેલા અને તરીજો અપશર લએાતા આખી ફનીઆ અને પોલાંનવા વગર ચાલે નહી. મારો બીજો અને તરીજો અપશર લએાતા વાતોનાં અને વસતુઓનાં ભેદ ભરવા ભી તર મારાથી બંધાપછે. વાસતે હવે કહેા હું કોણ છઉં?

૩. શાહનામાનાં નીચલાં ઉલટાવેલાં નામેા ઉકલા વી આપો.

આખ અ સીરાફ.
દાર ગોફ દરી.
રાજમ ફરી.
નનો વાસ છર.
તદ એજ રદે.
મર મરોમ.
સખ જાંહાંખ.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. ભાતારનાં સુખ વીશે ક્વીતા.

(બંચનાર હસતાનાં !)

એક જવાન પાતળાં પીચ્માં પીચ્માં, ચોલેછે ઘર બાર જગીઆ વીગર.
ખુરસી, ખુરસી, કોચ, વોડો, ગાડી,
સરપાપ રાખી સાથ ભરી ગાંસડી.
પલુ થણી જે હુંડો સુખ, નહીતા કરાજી,
ખોતો મંચપુરાજી પીપછે પેઆજી.
સવારની કસરતથી ગાય ધણીનું હેત,
તો પેઠાનાં દુખની કોલવાપ આગમી.
“અતરઘડી આલ” એવા હુકમ હજાર,
કેઈ એઈ કરજી પેહર, મેસુમાર.
જિંગાડું આ કહુધું, નથી એ કાંઈ ટોપ,
કે નથી બંદુક ! આંખો નહી કાંઈ ચક.
બંચનાર જી જિગર આપીસ તેા લખીસ હું,
વાત વાહોલાં સરીખાની બતાવીસ હું.

૨. ખાવા—વાખા.

૩. સરસ—સ-ર-સ—સર—સ.

૪. મ. અપશર.

૫. કેહીતા બાપ.

બાલપણમાં લગત ન કરવા વીશે.

૫૬.

બાલપણમાં બાળનાં, તજ કરમાં લગત;
જો કડીએ જણી જોઈને, લડું ઉપર વિધન. બાળ ૧
જેમ આંખે માર નેટલી, મારે કડીએ કોઈ;
વિચારથી વકરી કરે, રહે અંતે તે રાઈ. બાળ ૨
જો કડી જોઈ તે કહે, નાંખે મજાતે વજાવ;
આખી ઉમરમાં એકને, રીસે દુખનો દેખાવ. બાળ ૩
અલુ બનતી તણી એકને, જ્યારે ઉપર ને અંકાર;
એ માનનીમા મુખની, શોખો આપેને મોર. બાળ ૪
મનજીલ કાચીશીયુ પણે, નહિ મન સ્થિર કાર;
કોર તેને કેમ કમીએ, આખી વયનો કરાર. બાળ ૫
આંખે રૂપે મારે ગણી, ને કશયો જમાન;
શું મનને ચિયુ ખાપડાં, જેને જરીએ ન માન. બાળ ૬
મા આપની મુરઆઈનો, એતો છે આઠો આંક;
વાંકું થયે પછી વિવલાં, કાંઈ કર્મનો વાંક. બાળ ૭
જહાંપો લેખાની લાલચે, કાંઈ લાગને કાજ;
આંખે મિચ્છીને હાંડે કુચે, પડે કરે પતરાજ. બાળ ૮
પાછળ શું પમતાઈએ, એવા કડીને અનર્થ;
પણી પાને ઘર પૂછીએ, એથી શું મરે અર્થ. બાળ ૯
મંકડ દેખી સુતાઈયું, કરે બાપ વિચાર;
માતા મુખે મહા દુઃખના, શબ્દ ઉચારે આપ. બાળ ૧૦
(વેન મરીનમાંથી.)

સ્ત્રીઓય.

પુરાતક ૧૪ મું.

મારચ ૧૯૭૦

આંક ૩ નો.

સ્વપતે સગાઈ

અથવા

લડતાં જોડાંનાં વહુડતાં લગન.

એક વારતા.

પરકાણ ૭ મું.

તુરની લુલ.

મોહામતનું કુલ લઈને પરીઆમોનો તુરીઆં સરખો સરદાર તુર નીમરોજનાં એક જોડાંની શોધમાં નીકળ્યો.

એ કુલ તેજ હતું કે જે તેણે પોતાનાં પાદશાહા અને વાંતને છાશહુના દરીઆવનાં પેશાં માટેલાં ટાપુ ઉપરથી લાવી આપ્યું હતું, તે એટલા કીજી કે પરીઆમોનો એ પાદશાહા પોતાની ચાંચી આવાંતની નાંકરખાંતીનાં વેરમાં તેની આંખમાં તે કુલનો રસ નીચવે અને તેથી તેની આંખ હાલડતાં જતાંથી ઉપર પેઢેલી નજર પડે તેનાં ઉપર તે એકદમ કીધા ધઈ જવાની સજા પામે. પણ વળી એ આદમજનો પોશાક તથા ગોલચોદરને સીસાંતાંનાં જંગલ વચ્ચે જે કુખ ભરેલી હાલ તમાં પાદશાહા અનેવાંને જ્યાં હતાં, ગોલચોદર પોશાકને આહાતી હતી પણ પોશાક તેનાં પેચારને ઈનકાર કરી તે નાજુક નારને સતાવતો હતો, તેઓ ઉપર અનેવાંને દયા ઉપજવાથી તેણે તુરને ઉપડ્યાં કુલનો એક ભાગ આપ્યો હતો અને નીમરોજનાં તે રેહવાસીઓને શોધી કાઢાડી તે એ ઉધાપલાં હોય તેટલાં પોશાકની આંખમાં તે કુલનો રસ નીચવવાનો તુરને લુદ્ધ કીધો હતા કે જ્યાં પોશાક જતા ગાંતિવાર ગોલચોદર પર જવો નજર પડે તેવોજ તેનાં ઉપર મોહામત રાખે અને તેઓ વચેનો કહ્યો જાડી જાય.

આ જોડાંની શોધમાં તુર પોતાની વીજવીનાં સરખી તેજ આલથી ઘણોખો ઉડતો ફર્યો, તે પવીતર હરમંદ નહીં તે કીનારે કીનારેથી છોક હીજરાનાં પરવતમાં જાંહાંથી એ નહીં પરથમ વેહેલે તાંહાંમુખી નજ આવ્યો, તાર બાદ વળી કેરસાસપ નાખમાં નોધેલી આખી પીસાંતની બીજનાં તે પે વસ ધઈઆવ્યો, રૂકમાં તેણે સીસાંતાંનાં જંગલનાં જાહા કે જાહાડ શોધ કીધી, પણ પોશાક અને ગોલચોદરનો પડો તેને હાથ લાગે નહીં.

પણ થાક ઈઆ રંજ, ભુખ ઈઆ ઉંઘની આ તુરી આં તુરને તુળા કાંઈ હતી ! ખાણસ થાકે પણ પરીઉ નહીં થાકે, માટે આ સીસાંતાંની આશકોની શોધ ઉદીઓગી તુરે જારી રાખી અને અતે તેઓને વસતી ભણી ગમ્બેલાં વીઆ રી સોહારાખ નાખનાં ચોદર તરફ જારે તેણે રસતો લીધો, તારે થોડુંજ આલતાં ચોદરથી એક રાતની મંજલ ઉપર જાહાડની હુલ એક મરદ અને એક મોરતને એકઠેથી મોકલ સ અતરે ભર ઉંઘમાં સુતેલાં જ્યાં.

હવે તારે તુરની મેહનત પાર પડી કે ! આ મરદ અને મોરત જંગલે જંગલ ભટકવાખી થાકેલાં દીસતાં હતાં; કે નટાળા અને રંજથી તેઓનાં ચોદરા કુખી હતા; જે ની મરોજનાં ભળાની એ નીશાણુ આપી હતી, તે નીશાણુ આ લોકોનાં દીલપર હતી; વળી ગોપા તે મરદ તેને ધીકારતો હોય અને તેણીને પોતાની પાસે આવવા દેતો નહીં હોય તેમ આ સ્ત્રી તેનાંથી દુર જઈને સુતી હતી. માટે જે આની શોધમાં તુર નીકળ્યો હતા તે એજ નહીંતો બીજાં કોણ હોય ?

તુરે તરત ખુશી થઈને પેલા મરદની આંખમાં મોહામતનાં કુલનો રસ નીચવ્યો. તે ગોલચો કે એઆદખ આદખી આ મંતરમાં ભટકી જાડું છે, તે સધથી તારી આંખમાં પેલસ થશે અને જારે તું જંગલો તારે એ આંખો જે બીઆ રી આ કુખી નારનાં ઉપર હરવી ઘટેછે તેનાંજ ઉપર ફરશે.

એ રીતે પોતાને સોપેલું કામ બજાવીને પરીઆઓનાં પાદશાહા અનેવાંને આ કુશાવેલો બંદો તાંહાંથી ઉડી ગયો.

પણ નહીં—પારેલું કામ ઘણીવાર ઉંધું વગેછે !

આ કુલ નીચવવામાં તુરની લુલ થઈછે.

આ મરદ અને મોરત કાંઈ પોશાક અને ગોલચોદર નહીં પણ બીજાં અને પરીચોદર હતાં.

આ નીમરોજ જોડાં વચેનો કાંઈ ધીકાર નહીં પણ પીચાર વસેલો હતો.

જે પુરૂષ પોતાની ત્રામુકને આહાતો નહીં હતા, તેને બદલે જે પોતાની દીલદારને આહાતો હતો, તેની આંખમાં તુર કુલ નીચવી ગયો.

આ જગનાં દીલદારોને આપણે છેલાં જ્યાં તારે તે એ બાપની પોલાસ અને રાજનાં રેલાજથી કંદાલોને ચોદર અને ઘેર છોડી આવવા પછે દેરાંને અને પેરેરાંને હતાં અને એકે ચોદરે ચોદરાખ નજદીક હતું તોપણ વધારે આ

ગળ માલી નહી શકાવાથી ન'ગલ વગે આ નેડું એકેકથી યને અક્કલ અને કહેછે કે તું મારા હાથને વધારે લાગ્યેછે. બ્રમ કું' પોતાની મોસખર પાકિછે અને તેમ મારી મુરદ તું કું-પણ હુઆં તું ને દેખીને પાકુછે."

ગરીબ બીચારી ગોલશેઠર હવે શું વીચાર કરે? તેણે ધારણું કે બીજાનું મારી મશખરી કરેછે, માટે તેને ઘણું કમ ઉપનયુ' અને ઘણી અફસોસ કરીને તે બોલી કે, "આ તારી ધારદાર અને અનીધાર મશખરીએને મોકલું કર અને અને કહે કે આવી રીતના તારો ધીધાર અને તાણી સાં લેવા લાગ્યે કે શું વાંદ ઇચ્છા ગુનાહા કીધેછે? ખોશર અને ધીધારેછે અને તેના મેરેરો વરીકે એકધાર મેં મારી ગમ હસતો જોયો નથી, તે શું હજી એણું છે કે મો નવાં મરદ તું આ પરમાણે તારી નવાંનતી કાતરથી મારાં જગરને કાપેછે? અફસોસ, બીજાનું, મેં તું ને વધારે લલાઈ અને ન રાખસેના સાહેબ ધારયો હતા અને મશખરી તથા તાનાન નીનાં શુભનાથી એક ઝુલેલીને તું મારશે એમ મેં ધારણું નહી હુડું."

આ વીચારો આપતાં ગોલશેઠરના પીતા એટલો ઉછલી આવશે કે તાંહાંથી ગુસામા ને ગુસામાં નતી રહી હતી. પણ બીજાનની આંખતો તુરને હાથે અનજઈ ગમ્મલી હતી. તેથી તેતો ગોલશેઠરને માંહાવાન મ'ડ્યો હતો, માટે પોતાની એક વીચારી જગરનાં હાર કરતાં પીઆરી દીલદાર ને બીઆખાંનતી બીચારી નાંખીને તે ગોલશેઠરની પ છવાડે ગયો.

તે નતી વખત પરીચેરના મેરેરા ઉપર એક છેલી નજર કરતો ગયો. તે નીરહોસ મેરેરો પોતાની કોમળ સાદાથી ઉઘરાં પણ હસતો અને સુખી હતો. તેને જોઈને બીજાન ગોલશે કે— "ઉંઘા, મો નવાંન મારાત, મીઠી ઉંઘ કાહાડ, પણ તું ને થોડીન ખબર છે કે જને તારો પેઆર જતી લીધેછે, તેના પેઆરને એક બીજા માહાતામે જોયો છે. પરીચેર, ફરી આપણુ મળશું નહી. ફરી તું મારી આગળ આવવી નાં, કેમકે જેમ અકરાંતીઆની પેઠે ઘણી મીઠાસ આવાથી માંહાં ફુલી આવેછે અથવા જેમ પાખંડી લોકોનાં પાખંડોથી મેં માણસોને કગવા ધારયાં હોય તેમજાન તેમને ધીધારેછે, તેમ તું મારો અકરાંતીઆ મીઠાસ અને તું મારાં પાખંડ તરફ સઘી વધુ ધીધાર હવે મારોન થશે."

આમ કહીને બીજાનનાં નવા પછે પરીચેર થોડાવા રૂમાં જમી ઉઠી. તેણીએ એવો સવર્ણના જોયો કે એક જ હેરી સરખ તેનાં પેટમાં ભરાયો અને જગરને છુડું પાડવા લાગ્યો. આ ભપકાર સવર્ણથી પરીચેર ભડકી ઉઠી અને બીજાનની મદદ માંગવા લાગી.

પેટલાં પરીચેર ભડકી, પણ પછે એતો એક સવર્ણ નો હતો એવું પાઠ આવાથી તે પુશી થઈ. તે ઉડતાં ઉડતાં બોલી કે "વાહાલા બીજાન, જીયું કે મારા હાથ બી. હીકથી કેટલા ધુનજે. સારું થયું જગર કે તારી અને હી ખત છે, માકી મેં આ એકાંત મગામાં હું એકલી હોઉંતો આ દરામતી દેસતથી મારા શું હાલ થાય?"

પરીચેરનાં આ સવાલને નવાબ મળશે નહી. તેણીએ વીચાર્યું કે બીજાન ઉંઘાયો હશે, પણ પાણું કરીને

ગળ માલી નહી શકાવાથી ન'ગલ વગે આ નેડું એકેકથી યને અક્કલ અને કહેછે કે તું મારા હાથને વધારે લાગ્યેછે. બ્રમ કું' પોતાની મોસખર પાકિછે અને તેમ મારી મુરદ તું કું-પણ હુઆં તું ને દેખીને પાકુછે."

ગરીબ બીચારી ગોલશેઠર હવે શું વીચાર કરે? તેણે ધારણું કે બીજાનું મારી મશખરી કરેછે, માટે તેને ઘણું કમ ઉપનયુ' અને ઘણી અફસોસ કરીને તે બોલી કે, "આ તારી ધારદાર અને અનીધાર મશખરીએને મોકલું કર અને અને કહે કે આવી રીતના તારો ધીધાર અને તાણી સાં લેવા લાગ્યે કે શું વાંદ ઇચ્છા ગુનાહા કીધેછે? ખોશર અને ધીધારેછે અને તેના મેરેરો વરીકે એકધાર મેં મારી ગમ હસતો જોયો નથી, તે શું હજી એણું છે કે મો નવાં મરદ તું આ પરમાણે તારી નવાંનતી કાતરથી મારાં જગરને કાપેછે? અફસોસ, બીજાનું, મેં તું ને વધારે લલાઈ અને ન રાખસેના સાહેબ ધારયો હતા અને મશખરી તથા તાનાન નીનાં શુભનાથી એક ઝુલેલીને તું મારશે એમ મેં ધારણું નહી હુડું."

આ વીચારો આપતાં ગોલશેઠરના પીતા એટલો ઉછલી આવશે કે તાંહાંથી ગુસામા ને ગુસામાં નતી રહી હતી. પણ બીજાનની આંખતો તુરને હાથે અનજઈ ગમ્મલી હતી. તેથી તેતો ગોલશેઠરને માંહાવાન મ'ડ્યો હતો, માટે પોતાની એક વીચારી જગરનાં હાર કરતાં પીઆરી દીલદાર ને બીઆખાંનતી બીચારી નાંખીને તે ગોલશેઠરની પ છવાડે ગયો.

તે નતી વખત પરીચેરના મેરેરા ઉપર એક છેલી નજર કરતો ગયો. તે નીરહોસ મેરેરો પોતાની કોમળ સાદાથી ઉઘરાં પણ હસતો અને સુખી હતો. તેને જોઈને બીજાન ગોલશે કે— "ઉંઘા, મો નવાંન મારાત, મીઠી ઉંઘ કાહાડ, પણ તું ને થોડીન ખબર છે કે જને તારો પેઆર જતી લીધેછે, તેના પેઆરને એક બીજા માહાતામે જોયો છે. પરીચેર, ફરી આપણુ મળશું નહી. ફરી તું મારી આગળ આવવી નાં, કેમકે જેમ અકરાંતીઆની પેટે ઘણી મીઠાસ આવાથી માંહાં ફુલી આવેછે અથવા જેમ પાખંડી લોકોનાં પાખંડોથી મેં માણસોને કગવા ધારયાં હોય તેમજાન તેમને ધીધારેછે, તેમ તું મારો અકરાંતીઆ મીઠાસ અને તું મારાં પાખંડ તરફ સઘી વધુ ધીધાર હવે મારોન થશે."

આમ કહીને બીજાનનાં નવા પછે પરીચેર થોડાવા રૂમાં જમી ઉઠી. તેણીએ એવો સવર્ણના જોયો કે એક જ હેરી સરખ તેનાં પેટમાં ભરાયો અને જગરને છુડું પાડવા લાગ્યો. આ ભપકાર સવર્ણથી પરીચેર ભડકી ઉઠી અને બીજાનની મદદ માંગવા લાગી.

પેટલાં પરીચેર ભડકી, પણ પછે એતો એક સવર્ણ નો હતો એવું પાઠ આવાથી તે પુશી થઈ. તે ઉડતાં ઉડતાં બોલી કે "વાહાલા બીજાન, જીયું કે મારા હાથ બી. હીકથી કેટલા ધુનજે. સારું થયું જગર કે તારી અને હી ખત છે, માકી મેં આ એકાંત મગામાં હું એકલી હોઉંતો આ દરામતી દેસતથી મારા શું હાલ થાય?"

પરીચેરનાં આ સવાલને નવાબ મળશે નહી. તેણીએ વીચાર્યું કે બીજાન ઉંઘાયો હશે, પણ પાણું કરીને

જેમજે તે બીજન ઉપાયલો તોડી હતો અને જંગતોબી મુદલ નહી હતો. તેણીએ જેથું કે તે વાત કરતી હતી તેમ ખરેખર એકલીન પડેલી હતી. તેણીએ જેથું કે એક લેખે તેના સવપનો ખરોજ પડ્યો, કારણ કે તેનું જગર બીજન તે તેનાથી છુટું પડેલું હતું.

આ અચલ્યુચ નવાં કુખથી પરીચેહરને જે ધનરાટ ઉપલો તેનું એવાન કોણ કરી શકશે ?

બીજન કાંઈ ગયો તે કોઈની રીતે તે સમજ શકી નહી. શું તેને કોઈ ચોરો ચોરી ગયા ? ઇઆ શું કોઈ જંગલી જનાવરે તેના ભખરા કીધો ? શું તેણે રાજના સર કારી સવારો પકડી ગયા ? ઇઆ શું તેને જંગલના પરી આંખો ઉઠાવી ગયા ?

પરીચેહર બીહીક અને ધનરાટથી રડવા લાગી, તે કીકી પડી ગઈ, તે ખેસુક થવા જતી હતી, પણ તેવામાં તેણીએ વીચારયું કે કીઆં બેઠાથી કાંઈ બીજન હાથ લાગ્યા નો નથી. કાંઈની શોધ કરવી જેથું માટે યોતાની નાજી કે હીમતને એકકી કરી એકજમ ઉડીને આસપાસ ખેળ ક રતી ચાલવા લાગી.

૫૧૧૨૨૯ ૮ ડું.

આવાનું દેવાનું.

પરાચહર યોતાના માનીતા અને વાહાલા રમેવાલ વગર એકકી ભટકે, તેને તાંહાં બેહીને પરીઆની રાંછી આંખન તરફ જરા નજર કરવી જેથું.

હીફસતાંથી લાવેલાં નાંહાનાં બાલકને સાઈ યોતાના આવાંદ અકવાન સાથે કજીએ યતાબાદ આ બટકલી રાંછી યોતાની પરીઆને લઈને રૂસઈ ગઈ, તેને સજા કરવા સાઈ અકવાન તેની આંખમાં કુલ નીચવવા ગયો હતો અને જારે તે જુલને એક ભાગ તુરે બીજનની આંખમાં નીચવેલો તારે અકવાને યોતે રાખેલો બીજે ભાગ આવાંનની આંખમાં નીચવેલો હતો.

એ વખતે આવાંન પીસાંનની ખીનમાં હેરમંદ નહી નાં કીનારા ઉપર ભરકામાં સુતેલી હતી. વંદીદામાં જને વેરકત તું નામ આપ્યું છે, તેજ યુલુક પાછલી શો યો પરામણી સીસતાંનું છે, અને તે યોલને અચર જનડ વેરાંછ કીને કરવામાં આવે છે, એટલું જ નહી પણ એ પું લકનાં પામેતખતનું નામ “ડુન્કો” છે, જેનો અરથ દે અખ થાય છે. મગર એ નાંખો ઉપરથી લુલાવો આવાની સામે આ એક દલીલ છે, કે એ યુલકનાં એકસ ભાગ જનડ હોવા છતાં, ઘણો ભાગ હેરમંદ નહીનાં નીરમલ પાંછી થી ઘણો ફલવંત યથો છે અને પુદ “ડુન્કો” શેહરને યુસાકરો અગદા વખતનું ઘણું નાંખીયું અને આવાદ શેહર ગણે છે.

એ ઉપરથી, આવાંન ઉપલી રાતે જારે નહી કી નારે સુતી હતી, તારે આસપાસનો દેખાવ બાજેબે સત સીમો રહીઆમનો અને સાંહાંને નહી હતો એ જ વોચારી શકાશે નહી. અગત કરીને જાંહાં પરીઆને

વાસો તાંહાં રચનાં અને શોભાની શી મનાં શુંદર આવાંન સુખથી કુલોનાં બીજાંનાં ઉપર સુતેલી હતી, તેનાં સો તેની બાલેવાલ યોલાવ અને યુલકરીનાં કુલ ગુદેલો હતાં, અને તેનાં બટકલાં સરખાં નાંહાનાં પેલું સોજાં, ચોખાં, સુમારાં બદનની પુચાએ સાથ આં કુલોની-અધુર લપટ મલી નજ, કંડી લેહકીની લેહરમાં આખો નદી કીનારો બેઠે કે બેઠેક ધઈ રહ્યો હતો.

અકવાને કારખોને કારમાં યોતાની આ નીરદોશ રાંછીની આંખમાં કુલ નીચવયું, તે વેલા તેની સઘલી જાણી જાણી સાંખીઆની રોજ કુલોની કલીની અંદર સંતાઈને ભર ઉંઘમાં પડેલી હતીઆ. ખાસ જાતનાં કદ આગલ જેમ આ પરીઆ નાંહાની હતી, તેમજ અકવાંન અને તેનાં હવાઈ પરીઆઓ પણ કદે નાંહાનાં હતાં. એ કીડી મકોડીનાં લચકર સુધાં અકવાંન કુલ નીચવવા આવેલો હતો, તે છતાં જરા કુલ અખડમાં હોય, જરા કો દીન દમબી માલમ પડ્યો હોય, એજ નહી હતું, અને એ ટલાં બધાં આસતે, હલકે કદમે તેઓ આવેલો હતાં.

એ રીતે કુલ નીચવીને અકવાંન આણીમથથી યાલી ગયો, કે પેલી ગમથી યોડક ગાંઠકીઆઓ ગડબડ કરતા આવી લાગા અને જાંહાં આવાંન સુતેલી હતી તાંહાં જોળ કુંદાળું કરીને બેઠા. તેઓ બીચારા ગામડીયા ભોય હતા, તેઓમાં કાંઈ આવર નહી હતી, તોપણ એક જાણનાં હાથમાં કાગળ હતું, બીજે જાણ શીખસક હોય તેજ હુકમ ચલાવતો હતો અને સઘલા જાણ કોઈ માહાભારત મસલતમાં મશગુલ હોય તેજ કામે લાગી ગયા હતા.

વાંચનાર જાંહે છે કે એ તરણ દીવસમાં નીમરોજનાં પાંદશાહ તેને માસપનાં લગન, તારતારથી શેહરો નાંખની જે ચોરસને તે લાવીઆ હતા, તેની સાથ યનાર હતો. તે લગનની પુચાલીમાં પાંદશાહનાં મેહેલ મથે એક નાટકનો ખેલ યનાર હતો. તે ખેલ કરવાને આ ગામડીયાઓએ માંથે લીધું હતું અને તેની તઈઆરી કરવા તથા તેને માટે માહાવેરો અને તાલીમ લેવા, તેઓ આ રાતને વખતે બે ગા મળ્યા હતા.

પણ વેલો અંધો તુર કલીબી યુગો બેસતો નહી હતો. લોકોને લુલાવા અને બીહીવાડવાનું એ તુરીઆને મનસે અતીશય હસવાનું અને રમત હતી. મારે આ ગામડી આઓએ યોતાનું કાંમ હજીતો તરતનું ચાલુ કીધું હતું તે વામાં એ બેમાલુખ પરીઆએ દાખર ધઈને યોતાનાં આ બાધી સઘલો રંગમાં ભંગ કરી નાંખ્યો.

ગામડીયાઓ માહોલો હોશંગ નામનો એક જાણ કાંઈ કારણસર કુર ગયો, એટલે તુરે બેમાલુખ રીતે એક ગધેડાંનું રોડું લાવીને તે ગામડીઆનાં રોડાં ઉપર ચોલવયું. હોશંગ અને આ વાતની ખબર નહી હતી, તેને ગધેડાંનું રોડું લાગતું નહી હતું, પણ બીજ સરવેને તે ગધેડાંનું હતું અને તેથી બીજ ગામડીઆઓ તેને ગધેરો બની ગયથો જેથું એક હાથ ઉપર હસવા લાગા, તેમજ બીજ હાથ ઉપર છુલ્લ ધાલરા પડી ગયા. તેઓ આ ભેદ કાંઈ સમજ શક્યા નહી, મારે જુને ઘેરેલા ધારીને સઘલાએ જેમ બને તેમ માહારસી ગયા અને બીચારો હોશંગ યોતાનાં ગધેડાંનાં દોડા સાથે એકલો રહી ગયો.

હોશંગે પોતાનાં ખાધાં ઉપર ફરી ફરીથી હાથ ફેરવવો, પણ તેનેતા પોતાનું સાફ ખાંધું લાગવા કીધું. એ ઉપરથી તે પોતાનાં ગામડીયા સોબતીએ ઉપર ઘણો કફ થયો. તેણે વીચાર્યું કે “એમ્મેએતા ખારી ખશકેરી ને એહેરો લઈ બે દેલા દેખુ.” એટલા વાસતે પોતાની બાહાદુરી બતાવા સાડ ત્રેમોની પોહાસપર તે આ નંગલમાં રહ્યો અને વખત થુ જરવા સાડ બેઠો બેઠો હલકાં ટાંકેલું ગાંધેણુ ગામડીયા સહી ગાવા લાગે.

લાવણી.

“હું તો ગામડેની ગરીબે” — એ સહાવર.

હું તો ગામડેનો રાજોરે — કે હું તો ખારે ગામડેનો રાજો,
તાજ તખત તાપ તજને રહે રહે તાજો. — હું તો.

(જીલ)

કોડી કોડી કરતાં થાપછે કોડી,
ગારી તકીઆથી આ છોમછે ધોડી,
ગારી ઘોડાથી ગાય લેજા થં બોડી ?
લોડી રાજની આ ટોર મથાપતી ધોડી,
હુર ફુગાથી રાજોરે — કે થું હું ફુર ફુગાથી રાજો.

તાજ તખત — હું તો.

(જીલ)

ભુગડાં આખાં પહેરી કાણડે શાડી,
દગલે દગલે ચાલે લેહેડા કાણડી,
ચગરે હીમ્મે ખચખચ દેખલ ખાંડી,
ધડીએ ધડીએ વધદને હાથે નાંડી,
એવાં શેરુનાં લોક લાગેરે — કે તને એવાં શેરુનાં લોક લાગે.

તાજ તખત — હું તો.

(જીલ)

ભુગડાં ભતાંમાં લીમ્મે બડી ખારી,
ચેતરનાં બોળામાં રાખી પાડી,
ચુકું પાકું ખાતાં થં થાય ખારી ?
ઘોડી ગારી પીધી તાકી શારી,
થણ થાપતો છે ગાંજોરે — કે વળી થણ થાપતો છે ગાંજો.

તાજ તખત — હું તો.

એ પરખાણે હોશંગ ખુશ લેહેરમાં આવીને શેહેરનાં લોકોની સામે અને ગામડાંની પોતાની જાંઘણી વડાઈ ગાવા લાગે, પણ તેનાં સાદથી પોશમાં સુતેલી આવાંત અચણ જાગી ઉઠી અને તેની અમરતીના પાર રહ્યો નહી. પણ તેની નજરને તેના ખાવંદ અમકવાંત ફુલના રસથી બાંધી ગયો હતો તે પેહેલી નજર આ ગામડીયા ઉપર પડવાથી આવાંત તેને જોતાંવારના આહવા લાગી અને જાંઘાં સુતેલી હતી તાંહણી ઉઠીને હોશંગની પાસે આવી બેઠી.

આવાંતે જોયું કે આ શખસનું બદન સધડું જાણુ સ રૂપી અને રોકું બેસીકલ ગથેડાંરૂપી હતું, તેપણુ એ ના હાનકડી રાંછી તેનાં ઉપર ગોવા આશક થઈ. અલબત્તાં એક ઈનસાંન અને એક પરી વચે કોઈ બીજા તરેહનો ફનીઆ ઈ સંબંધ હોયન નહી, તોપણ બાઈ બેહેન ઈઆ આ દીકરાં ને પેઆરથી એકેકને ચાહેછે તેકે નીરમલ પવીતર પેઆર આવાંત આ ગામડીયા તરફ બતાવા લાગી અને નેજ હીં ફસાતાંથી લાવેલાં નવાંનને પોતાની સાથે રાખ્યો હતો.

તેમ આ ગથેડાંરૂપી ખાંધસને પણ સંભાવી રાખવાની તેને ખાહુશ થઈ.

તે આ ગથેડાંને પરી કરતાંખી રૂપાણો અને ખુબસુર ત કહેવા લાગી, અને તેના કહેર બેતાલ સાદ તેને ખુલખુલ નાં સરવો ખમુર લાગે. તે હોશંગને અમર કરવા લાગી કે તે ગીત ફરીથી ગાવું અને હોશંગ ગીત ગાતાં તારે આ નાહાની પરી તેનાં ગથેડાંનાં લાંબા કાંન તરફ અમરતીથી જોવા અને તે કાંન સાથે રમવા લાગી.

ગાંધેણુ પુર થવા પછે હોશંગે તાંહાંથી નવા ખાગણું, પણ આવાંતે તેની આગળ પોતાના પેઆરનો જુસો કચલ ફીથે તથા તેને સાથે રહેવાની અમર કીધી. આ નવાઈ જવાં ખાનથી હોશંગ પોતાનાં મનમાં ઘણેજ કુલી ગયો. તે ઘણાંક દાહાપણું રોળ દેખાડવા લાગે અને દાહી દાહી વાતો કરવા લાગે અને તેનાં એ દાહાપણુને માટે આવાંત તેને ફરેસતા કરતાં વધારે માન આપવા લાગે.

અતે રાત વધારે નવાથી હોશંગને હુંગ આવવા લાગી, તે ઉપરથી આવાંતે પોતાની પરીઆને બેલાવી હુકમ કીધો કે આ નવાં પરાંણીને દરોઆવખાંથી એવરાતો લાવીને શણગારવું તથા તેને માટે ફુલોનું બીજાણું બીજાવવું, તથા જરે તે ચાલે તારે પરીઆઓએ તેની આગળ નાચ કરતાં ચાલવું, તથા જરે તે સુવે તારે તેની આગળ કંડા ગીતો ગાવાં. વળી આવાંતે પોતાની કીડી ખડોડીની આ ફાંજને એવોબી હુકમ કીધો કે તેઓએ તેને પાવડવા માટે તાણ દરાખ અને લીલાં અજર મેઝાં સેતુર અને બીજે મેવે રચુ કરવો, તથા તેને ઉમરકું આપવા માટે મધમાં ખોવા મધપુડામાંથી ખીન મોરી લાવીને તે ખીન ઉપર મધ ખાંખોનાં પગની બતી કરવી તથા પછે તે બતીને આગીઆ આ કીડાની આગે કરીને સલગાવવી, તથા પતંગીઆઓની સુંદર પાંખોને ફૂપી કાહાડીને તેના પંખો બનાવી આ આદમજાત ઉપર પવન નાંખવો.

એ પરખાણે આવાંત હોશંગની પુર આવજત કરવા લાગી. હુકમાં કહીએતા તેનાં ખાવંદ અમકવાંતે તેની આ ખાંખાં ફુલ નીચવીને તેને જ સજ કરવા ધારી હતી તે પુરે પુરી થઈ, કેમકે તેણીએ એક ખાણસ શાયે અને તેથી વળી તેનાં ગથેડાંનાં રોકાં સાથે પેઆર બાંધયો.

અમકવાંતે એ વાતની ખબર નહી હતી. તેણે ફરેલી નજરખંદીથી તેની રાંછી કોઈના પેઆરના કાંધામાં ફસી ગયો એવું તેના મનમાં ચોક્કસ હતું, પણ તે કોણના પેઆરમાં ફસી — ખાંધસના કે જનાવરના, જાહાડના કે પાહાડના — તે જાણવાને પરીઆઓએ એ પાદશાહ ઘણો ખતી હતો.

તેની એ ઇનતેજારી તેના ખાંતીતા કાસદ તુરે આવી ને નરમ પાડી.

તુર ફરનસ જાળવીને પાદશાહ અમકવાંતની સામે એક ગુલકલ ગાયના કોષ્ટાને અરેલી ઉભો અને તેની રાંછી આવાંત સુતેલી હતી તેવામાં નાટકની તાલીમ લેવાને આ વેલા નીમશેજ ગામડીયાઓમાંના એક ઉપર એ રસુલ પરી આંખે ગથેડાનું રોકું ચુકવા પછે રાંછી આવાંત તેના ઉપર કેવો પેઆર કરવા લાગી, તે સઘળી હુસવા સરખી હુકીકત તેણે કહી સંભળાવી.

આ વાતથી અકવાનને કાંઈ થોડી ગમત ઉપજી નહીં. પણ પોતાની એ ગમતની વચે તે પારકાંઓનું ભણું. "લુલુ ગયા નહીં. તેણે ટુરને પુછ્યું કે નીમરોનથી આવેલા પે લો મરદ મોરતને ચાહાયા નહીં હતા, - માટે તે મરદની આંખમાં કુલ નીચવવા આપણું હાલું તેનું શું થયું ? - ટુરે જવાબ દીધો કે "જા હાં પનાહા, હું તે મરદની આંખમાં નીચવી આવશે છઉં."

પણ ટુરને હજી ખબર નહીં હતી કે તે કુલ તો - તેણે એક જુદાન ધણીની આંખમાં નીચવવા હાલું. તેમાં તેણે કુવી-મોટી-લુલુ કીધી તે થોડાન વખતમાં ચાલત પડી આ વે એવો એક બનાવ હીઆં બનયો.

ભરતારનું સુખ.

બાયડીનાં સુખની એક ટુક તપાસ આપણે ગયા અ' ક્રમાં લીધી છે. હવે ભરતારનાં સુખ વીશે બે બોલ લેવાનમાં લેઈએ. બાયડી અને ભરતાર એ બનેનું સુખ અસપરસ છે. બાયડી ઉપર જેમ ભરતારનાં સુખને આધાર છે, તેમજ ભરતાર ઉપર બાયડીનાં સુખને આધાર છે, અને હ ત્રાણ ભેડે "બાઈરીનું રાજ" કેહેવાય છે તોપણ બાઈરીને નેટ લો બોધ મળે છે, તેની ફરજ અને તેનાં કામ બામે બાયડીને નેટલું કેહેવામાં આવે છે, તેટલું મરદની ફરજ અને ભરતા રતાં સુખની અગત વીશે કેહેવાનું લુલી જવામાં આવે છે.

ધરનું સુખ બાયડીની છે, અને ભરતારથી નથી, એ સંતો કોઈ કેહેશે નહીં. બાયડીનાં ગમે એટલાં સુખ છતાં, જે ભરતારનું સુખ નહીં તો સંધુ શેકટ છે અને સંધુ અ' ધકાર ભેડે. ગયાન અ'કમાં આપણે ત્રીશાળ સુખ બાયડી જે ધરને એક મોટો કારભારી અથવા પરધાન છે, તે ભર તારને ધરના વડા ધણી અને સરદાર તરીકે કાંઈ ઓછી ફ રજે ધરાવતો નથી, પણ બાયડીને માંતર એક ત્રીશાળને પાતર આપણે કારભારી ગણીએ. જે ધર ઉપર ભરતાર પો તાનાં બાંધવાદારી ધણીઓ ધરાવે છે, તેજ ધર ઉપર બાયડી લગનનાં પવીતર ગાંઠથી ધણીઆંણી ધાય છે અને ધણીનાં ને ટલા સધલા હડ ધણીઆંનીને પણ ધરે છે.

"મરદ બાહારનો અને મોરત ધરની" કેહેવાય છે, પ ણ જે મરોમરે જઈએ તો મરદ ધરને કાંઈ ઓછો નથી. તે ધરની બાહાર જે જાંઘી જાનરે છે તે ધરને પાતરજ ગુજરે છે; તેની એ તમામ જાંઘીની નેમ અને મકસદન ધરને એટ

લે કે બાયડીને અને બયાંને સુખી કરવાની છે. તેમજ, વળી ધરની અંદરથી ભરતારને ધણી ફરજે બજાવવાની છે. મો રત તે સુખને માતર "અરધા ભાગ" છે, બીજો અરધો ભા ગ મરદ છે અને એ બેહુ ભાગ સમાંધાનીથી સાથે મળે તોજ એક હમસાન અને સધલી ગમથી એકસરખો અને સોભી તો દેખાવ બને.

ભરતાર ગોયા પોતાની મોરતની જાંઘાનીના ટેકો છે, તેણીનાં બચાવની હાથ છે, તેણીનાં સુખને હામ છે. લગ નનો પવીતર કોણ આપવા પછે ધણીવાર ભરતાર બા ધડીને ચાહે છે તે કરતાં વધારે બાયડી ભરતારને ચાહે છે; ભર તાર તેણીને જે માન આપે છે તે કરતાં બાયડી વધારે માન આપે છે. બાયડીનું આપણુ જીવતરજ, તેનો તમામ ભવં, તેનું સરવે ભવીશ ગોયા ભરતારમાં ભરી મેળેલું છે. તેણી ની સરવે આશા અને ઉમેદ ભરતારથી છે. પોતાના વધ તાં કુવતથી એક ભરતાર કંઠી જસતી વાપરે, જે જસતી કો ધ નહીં ખમે, જે ભરતાર પોતેથી કદાચજ ખમી શકે, તે બાયડી ખમે છે અને સધલું ખમતાંથી તેને અને તેનેજ પો તાનો સધલો પેઆર અને માન સપુરદ કરે છે.

એ ઉપરથી એક ખરા અને નેક ભરતારની ફરજ કેટ લી મોટી, કેટલી પવીતર અને કેટલી કીમતી તથા અગતની છે તેનો આપણને ખેઆલ આવે છે. રામસન કુવીના આ શબ્દો ધણું અસરકારક છે, કે "પોતાની દીકરીને રાહા બતા વાને પુદર તેનાં બાપને ભોત્રીયો બતાવયો છે, પણ તે બાપ પોતાની બેટીને ભરતારના હાથમાં મેળે છે કે વધારે ચહડતા મોભાથી, દાહાપણથી અને નરનાસથી સદાકાળ તેને ચાહા શે." લગનનો ગાંઠ બાંધતાં તેને સુખી કરવાનો કોણ આપે લો છે, એટલુંજ નહીં પણ તેની નબલાઈ અને નાજીકીને ખાતર તેની સંભાળ લેવાને હાંસસાનીઆતનાં દરએક કાંતુન થી મરદ બાંધાયો છે. મોરતનો બાંધો મરદ કરતાં નાજીક છે. જેઓ પોતાનો સંભાલ લઈ શકે, તેઓનાં સંભાળમાં આપણે બાંધી રાખીએ તો કદાચ ચાલે. પણ જેઓ પોતાનો સંભાલ લઈ નહીં શકે, તેઓના સંભાલ લેવાની આપણી બગની ફરજ છે, અને જો તે સંભાલ નહીં લઈએ તો તેનો સધલો જેખમ આપણે સર છે.

નબલાને સતાવવું એ હીચકારાપણું છે. અને તોપ છુ નાજીક અબલાજીતી ઉપર જોરમંદ મરદ કુદત પોતાનાં વંધતાં બલને લીધે કેટલીવાર શેતમ ગુજરે છે? એક કુખી ક બીલાને બધો તોપલો બીચારી ધરની મોરતને માથે તાપ વામાં આવે છે, પણ ભરતારનો તેમાં કેટલોબધો વાંક હોય છે? એક જુરી બાયડીથી સંસાર સુખ તુરે છે, પણ એક લુડા ભર તારથી સુખ કેટલું વધારે તુરે છે? જેના ઉપર જાંઘીના આધાર, અને જેનાં આધાર ઉપર જાનાવાનો પેઆર - બાંધી કુ ધર અને ધણીવાર સંવદથી વતન તણને આવેલી, તેને ને ભરતાર છોડી જાય, ઓછી ચાહે અથવા તેની જતન ને પડતી મેળે તો તેનાં સું હાલ ધાય અને તે ધરને સુખી કે મં કરી શકે? ઉપગેન કવી કેહે છે તે ધણીવાર ખડ પડે છે મરદ પોતાની ગરજે મોરતનો મગજુપર પડતો ગોલાના ધાય છે અને પછે એક જાલખગાર રાજે ધાય છે.

"એક કંગાલ હયા" કુસંધી કુદાંબા" બાયડીનો વાંક હો

પ, તોબી ધણીવાર ભરતારનો તેમાં વઢીક વાંક નીકળી શકે છે. બાપડી અગતના હોપ, ઇચ્છા ધર મલાવાની તેનામાં આપડ નહીં હોય ઇચ્છા ચાલની પાંસરી નહીં હોય, ઇચ્છા કામજાનમાં બેકામ હોયતો પેચારથી, કાઠથી, રેકાવથી, તેની તે ખાંતીચ્છા સુધારવાને ભરતાર શકતીવાંત છે. ખેટા પાદ શાહાચ્છા લખા આદ્યજાત ઉપર રાજ મલાવી શકેછે, તો ધરનાં રાખે ભરતાર પોતાનાં ધરની રાંછી અને રદ્યમેત ઉપર રાજ મલાવી નહીં શકે તો તેમાં તેનેજ વાંક છે. બાપડીને પોતાનાં સરખા હુક આપવા, તેને ઘટતા પેચારથી માહાવી, તેનાં સુખને ખાંટી રાત અને દીન કાલજ રાખવી, દુરસતનો વખત સઘણો તેની સંગાયે ચુગરવો, તેની નજવી ખાગણી ચ્છા બાહાલ રાખી, તેને રાજ કરવો તેની નાજુકીને છાનતા ખાન અને મીઠાસથી વરતવું, તેની લુલોને ખોલાસા અને પાતરતશલીથી ભાંજવી ચ્છે સઘણી ભરતારની કર્મ છે, અને ભરતારનાં સુખની ચ્છે કુંચીચ્છા છે.

આ બાબતને ખાલે ચ્છે ભરતારથી સુખી સોહોવાસ તું ચીતર આપણું છે, તે જુવો. કેવા ચ્છે ધણી ધણીઆંની પાંચ અને ચ્છે ખલાસથી અગલગીરી કરતાં ચાલે છે ! તેચ્છા કે ! ખુશ ત્રીજાની રસતા ઉપર ચ્છેકલાં નહીં પણ સાથે ફર ! નીકલવાં છે ! ભરતારે ચ્છેરતને પોતાની અગલ આપણી વા પેચાર અને સલાહા સંપત્તી નીશાંછુ બતાવી છે ! તે હાથમાં હાથ ભેરવવાથી ભરતાર તેને ચાલવામાં કેટલો ટાલે રેકો અને મનપસંદ મદદ આપે છે ! તેના આ સાથી ત્રી નરખાસથી વાંકો વળીને ચ્છાસતે રહીને, વાત કરે છે ! ત્યાં તેચ્છા કાંઈ છુપી ગુસણસમાં ચ્છેકલાં અસચલ થયાં છે ! ભ તારનાં ચેહરા ઉપર બાપડીને ખાંટી કેટલી ઇનતજરી દેખા આપે છે ! એવી ચ્છેક સુખી સોહોવાસન કેહો કે ચ્છે તે પાંચ ભરતારનું સુખ છે.

દાંત.

આપણામાં ઘણા મોખાં બાઈચ્છા હોયછે, ન્ચેચાનાં દાં 1 નલલીથી પડી ગયલા હોયછે અને તેચ્છાને પુઠવાથી ખાત્રમ પડે છે કે દાંત ખાણસ જાતને કેટલું નજરનું હચીચ્છાર છે. ચ્છલવતાં ઘણાં નવાં વાંચનારાચ્છા કેહેશે કે દાંત ખો 11ક ચાલવાને કામ આવે છે અને શેકસપીચ્છારના કેવ ન'કે માહોલે મશખેરો કેહે છે તેમ “વળી દાંત પડી ન્ચેચો પોચા પોચા, મીઠા મીઠા, મલાડા ને દુકપાખ ખાવાનું” બનશે.” પણ દાંતનો ઉપયોગ વધારે સમજવાને છે. ખોરાક આપણે કે ચાવીને ગલવાની ન્ચે વાત નથી, પણ ખોરાક પેટમાં પ ચાવાની વાત છે, અને દાંત ખોરાકને મોહામાં ને દળે છે તે અમસયો સગવડને વાસતે નહીં પણ ખોરાક હજમ કરવા માટે દેહે છે.

એ રીતે દાંત, ખોરાક પચાવાના સાંધાના ચ્છેક અગતનો ભાગ છે. આપણે આપણે ખાંચેલાં ખોરાક નરખત થતો નથી, અને ઉઘટી ઇજ કરે છે તથા ખાણસ જાતને થતાં દરદોખાંત અચર્યાચર્ય બનકે તેથી બી વધારે ખોરાક ઘોં બર હજમ નહીં થવાથી પેદા થાય છે. એ ઉપરાંત વળી દાં

ત-ચેહરાને જીમ આપે છે. સોજા, સર્દે, ચ્છેકસરખા દાંતની હાર ખુબસુરતીની ચ્છેક નીશાંછુ છે, અને કવંતી કલમ ખુબ સુરતીનું વરણન કરતાં દાંતને લુલી નતી નથી. દાંત ચેહરાને નવાંનીનું રૂપ આપે છે, પણ દાંત પડી નવા પછે ગમે ચ્છેવું નવાંન ખાણસ ઘડપણમાં આવી, જમણે.

આપણા બદનનું આણું અગતનું ને અવીઅપ તેને માટે આપણા લોકોમાં ઘણું અનજાનપણું દીઠામાં આવે છે. બચાંતા કુચીચ્છા દાંતમાં કેટલી નતન બેઈચ્છે છે તે આપણે ગયા અંકમાં જણાવે છે. પણ મોટપણમાં આવતા દાંતની નતન કાંઈ ચ્છેકા જરૂરની નથી, માટે હાલ ચ્છે વંશો મોટું બોલીચ્છે છઈચ્છે, પણ પરખ દાંતની બનાવટ જાણવી બેઈચ્છે. મોઝાં માહાસના મોહામાં ૩૨ દાંત હોય છે. ચ્છે દરચ્છે દાંત હાડકાંના બનેલા છે. હાડકાંના નાહાના ના હાના કકડાને, ચીરવા, કાપવા, ભાંજવા અથવા દલવાના કામ પરમાં છે અણ્ણચ્છા તથા ધારો બનાવીને ગોઠવવા છે. ચ્છે હાડકાંના કકડા સુખારા છે, અને મલકે છે, તેનું કારણ ચ્છે છે કે ચ્છે દરચ્છે દાંત ઉપરનાં “ઈનામલ” ઇચ્છાને કોડીનાં ને વી સર્દે અને સુખારી પોપડીનું કાંઈ છે.

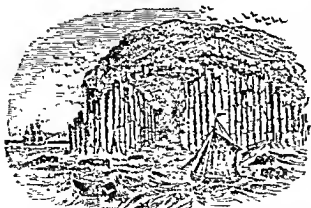
ચ્છે “ઈનામલ” દાંતને સોભા આપે છે એટલું જ નહીં પણ દાંતને જલવી રાખે છે. અને જરે દાંત ઉપરથી ચ્છે પોપડી ઉખડી જાય અથવા ઘસાઈ જાય તારે દાંતનાં આવરણ આવી રહે છે. દાંતના દરદો તરેહવાર હોય છે અને ખાણસ જાતને તે અતીશય કટાલો તથા દુખ આપે છે. પણ ઘરતી નતન નહીં લેવાથી ચ્છેખાંનાં ઘણાં દરદો ધણીવાર થાય છે. કેટલીકવાર ઘણી ખબરાપથી દાંતની લુકોથી ઉપજી ઇનામલ ઘસાઈ જાય છે, કેટલીકવાર ઘણાં જડાં બર શે દાંતન કરવાથી તેમ થાય છે, અને ધરીચ્છે ધરી દાંતન કરવાથી બી એજ પરીનામ નીપજે છે. કેટલીકવાર પારાની અંદર ચ્છેક જાતનો રસ નીકળે છે તેથી ચ્છે “ઈનામલ” ખ વાઈ જાય છે. વળી કેટલીકવાર પારાની પાસે પાસે ચ્છેક જાંતનું મોટું “ઈનામલ” ઉગે છે, અને તેને જો તાંહાં રહે ત્યાં દીધું હોયતો તે વધતું જાય છે અને પછે મનજીત દાંત ને હાંતી પેહાંચાહે છે.

ખોરાકની કગરસો દાંતોની વકતારોની વચે રહેવા પછે કોહે છે અને તેથી પણ દાંતને અતીશય નુકસાંન પેહાંચે છે. ઘણી ગરમ અથવા ઘણી ઠંડી ચ્છે ખાવાની હંમેશાની આ દાંત દાંતને સદતી નથી, તેમજ વળી ઘણા ખટાસ અથવા “ચણો” મીઠાસ પણ દાંતને અગાહે છે. દાંતોની વેગની ખોરાકની કગરસો કોહોવાથી દાંત કોહી જાય છે, તેથી દાંતમાં સડો પડી આવે છે; પણ જરે ચ્છે સાથે દાંતની ઉપરની કડી છુ ખોપરી ને દાંતના અંદરના ભાગોના અંચાવ કરે છે તે જો નબજો અથવા દરદી હાલતમાં હોયતો તે ઉપર કેટલાં ચ્છે કારણે નલલીથી ખરાબ અસર કરે છે; અને વળી તે સાથે જરે દાંત ઘણા ખીચીખીચ મેરેલા હોય છે અને આસપાસના દાંતો તે ઉપર ચાલુ દખાન કરે છે તારે, તે દાંતના અથવામાં સડો પડી જાય વગર રહેતો નથી. ને દાંત પારાની અચર્યાચર્ય કોહેવા માંડે છે અને જરે મેટી ઘટ ના અથવાની વચોવચ સડો પડે છે તારે તેનું કારણ ઘણું ખર કોહાતા ખોરાકને લીધે હોય છે, પણ કાંઈ વેલા દાંતની અર કોહાતા ખોરાકને લીધે હોય છે, પણ કાંઈ વેલા દાંતની

ઉપરની કઢીલ પોપરીમાં કાંઈ પણ ચીરો દેખાઈતો નાહત. પડતા નથી અથવા જે ચીરો પડેલો હોયતો એટલો મોટો નહોત કે જેથી ખોરાક દાંતની અંદર પેવસ થઈ શકે, તે છતાં પણ દાંતની અંદરથી સડા પડવા માંડે. એ કારણો સીવાય દાંતના મુલીયાં ઉઘાડાં પડીયાથી અથવા તે ઉપર જે પારો આવેલો છે તેને બદલે ખોડાડીની પોપરી બંધાઈ હોયતો સડો નબલીથી પડી આવેલો અને તેથી તે પારા ઉઘાડાં પડે નહીં અથવા પોપરી બંધાપે નહીં તેની સંભાલ લેવાની જરૂર છે.

સરેલા દાંતનો ઉપાય દાંતના ડાકરના હાથમાં છે. તેવા દાંતની અંદર ખાસ પડે છે અને તે ખાસ પડતાં વાર જેમ અને તેમ નબલી તેને પુરવાની બલામણુ કરવા માં આવે છે. એ દાંત પુરવામાં સોનાનો વરખ ઘણો અકસીર ઉપાય ગણાય છે. પણ દાંતને પુરવા ઈચ્છા તો હી પાડવા ઈચ્છા બીજા ડાકરના ઉપાયો દાંતનું દરદ થવા પછેના છે, તેને બદલે આગમયથી જાતન લઈ કે દરદ અટકાવાના ઉપાયો જાહેર કરવાની આ દેકાંલિ વધારે અગત છે. દરરોજ રાતના ખાંધા પછે સુવા અગાઉ દાંત સાફ કરવા, એ અગતનો ઉપાય કરવાને લુલવું નહીં નેહ્યે. તેમ કાષાથી ખોરાકની કચરસા દાંતની વચેથી નીકળી જાય છે. થડીએ થડી તપકોર અને બીજી વસ્તુઓ દાંત ઉપર ઘસડવાના કરતાં દરરોજ સહવારના એક જ વખત દાંતની સારી લુટી વતે બરસથી દાંતણુ કરવાની આદત વધારે સારી છે. બરશ હંમેસાં નરમ વાપરવાની સંભાલ લેવી નેહ્યે. આવર અને આવરના દાંતની પછે દાંત સાફ થાય છે. ફેટલાકાનું એવું પણ ખત છે કે સેત્રડી ખાવાની આદત પણ દાંતને સાફ કરે છે. સારાંડસ એકે કોઈથી રીતે મોહોડાંની આ સોખા અને જરૂરના અવીઅથને દરરોજ ચોલીન સાફ રાખવું એ તનદરોસતીને જાલવવાનો એક જરૂરનો ઉપાય છે.

ફીંગાલનો ગોદો.

આપણી તરફ ધારાપોરી, કનેરી ઈચ્છા કારલીના મોટા અને અજાએજ નેવા ગોડા માંલુસના હેતર અને હીકમત થી બનેલા છે, તે ઘણોડ વાંચનારી બાઈએએ નેવા હશે. પછું ઉપર અને એકે ગોડાનું ચીતર આપયુ છે, જે ને ગોડો ખુદરતે પોતે બનાવેલો છે. ખુદરતના છુપા અને તલેસમાંતી

હાથની કારીગરીના આવાં બાંધકામો ફનીઆનાં ચોખુંદ બા. ગોમાં મળી આવે છે અને ફીંગાલનો ગોડો એવું જ એક અજાએજ નેવું ખુદરતી બાંધકામ છે.

જે ગોડો ઈંગલ ડની ઉતરે નેડાપલા સકાટલંડ દેશના પચચીન કોસ્ટા ઉપર સટાફ નામના ટાપુમાં આવેલો છે. તે તરફ સપુદરમાં નાહાના ટાપુઓના એક જુમખો આવેલો છે, કે જેને “હીબરાઈડસ” કહે છે. એ જુમખામાં આસરે ૨૦૦ ટાપુઓ છે, કે જેમાંના ૭૦ ટાપુઓ ખાતે લોકો વસે છે અને ૧૮૫૨ થી સકાટલંડના લોકો તાંહાં જઈ રહેલા લાગાં તેની આગમય એ ટાપુઓની કુડે વસતી ૧૨૦૦૦૦ માણસની હતી, જેમાં હાલ ઘણો વધારો થયેલો ધારવામાં આવે છે. તે લોકો ઘણું કરીને માછલી અને પટેટા ઉપર ગુજરાન ચલાવે છે. એમાંના કેટલાંક ટાપુઓ મોટાં અને સારી રીતે બાંધેલાં છે.

સટાફ એ ટાપુઓમાંનું એક નાહાનું અને વસતી ૧૦ ગરનું ટાપુ છે. તેના ઘેરાવો ખાતર દોહડ માઈલના છે અને તે ખડકથી ભરેલું છે. પણ તે વખનાપણું એમ છે કે તેમાં ફતરના મોટા મોટા ખુદરતી થાંભલો બનેલા છે, અને ટાપુની આસપાસની ટેકડીઓના વચમાંથી પોક્લ ગોડાઓ બન્યા છે. એ ગોડાઓમાં મુખીઅ ફીંગાલનો ગોડો છે. એ ગોડાથીજ ગોપા સટાફનું આખું ટાપુ બનેલું છે, કેમકે જે ગોડો નબલીક એક માઈલ લાંબો અને અડધો માઈલ પોહો લો છે અને છેક દરીઆવની અંદરથી ટાપુની જમીનના મોટા ભાગ મુખી તે પોહોલો છે.

આ અજાએજ નેવું ટાપુ લાંબી મુદત મુખી લો કોમાં જણાયું નહીં હતું. પણ ગઈ સદીની આ ખરીએ મુસાફરોમાંથી સર જોસેફ બેંકેસે આઈસલાંડનાં ટાપુની સફર કરતાં એ ગોડાની પહેલો ભેટ લીધી હતી. તારપછે એ અજાએજ નેવા ગુમખન ઘણો જાણમાં આવ્યો છે અને મોટોની મારફતે તેનાં છેક અંદરનાં છેડા મુખી લોકો ફરી આવે છે. તેની અંદર ભરતી અને મોટાનાં પાણી આવે છે તથા જાય છે, તથા બીજા ગોડાઓની મીસાણે અંધારું નહીં પણ ઉતરડાં ભરખી એ ગોડો રોશન રહે છે, માટે તેમાં ફરવાનું ઘણું સવલ પડે છે. દરીઆવનાં મોજાને તેની અંદર જે ઉડો આવવાન થાય છે, તેને મુસાફરો ઘણો નવાઈ નેવા ગણે છે.

એ ગોડો ખડકનાં એક મનજુત પાપાની ઉપર બાંધેલો દીસે છે. ગોડાની દેવાલ તેમ ખડકનાં ફતરનાં મોટા મોટા અગ્રઅડ સાથે જોડેલાં થામલાઓની બનેલી છે અને તેનાં ઊપરાની બાંધણી ઉપરથી દીસે કે તેનાં પણ અસલ એવા થામલા હશે, જે ભાગી નહીં તેમનાં મથાલાં ઉપર ટીંગાઈ રહે પાંડે. એ થામલા સઘલા સીપા, ઉંચા અને તરણ તરણ ઈ આ ચચાર બાજુનાં છે. સર જોસેફ બેંકેસે ભરેલા એક થાંમ લો પોહોલાઈમાં જ ફીટ, પાંચ ઈંચ હતો. એ થામલાઓ ઘણાખરા પચાસ ફીટથી વધારે ઉંચાઈનાં છે, અને ગોપા કો ઈ કારીગરે ગોડવી ગોડવીને બાંધ્યા હોય તેમ તે હારેકદાર સરખા ને સરખા આવે છે.

મોતાનાં ગોડામાં આગમયથી એ ગોડો ૫૩ ફીટ પોટો લો અને ૧૧૩ ફીટ ઉંચો છે, પણ અંદર દાખલ થાને આ ગળ થાચનાં તે સાંકડો થતો જાય છે, તેમજ વળી તેની ઉબર

ની નીચે આવતી જાય છે અને છેક બીજા છેડે નાઈ પોહાયતાં તે માત્ર ૭૦ ફીટ ઉંચા અને ૨૦ ફીટ પોહાયેલા માલમ પડે છે, બાહારનાં ખડકથી તેની લંબાઈ ૩૭૧ ફીટની ભરવામાં આવી છે. તેના મોઢાડાં આગળ પાંજીની ઉંડાઈ ૧૮ ફીટ છે, પણ તેને બીજા છેડે ૯ ફીટ ઉંડુ પાંજી છે.

મકા શેહર.

મહમદીઆન લોકો મકે હવે કરવા જાય છે, તે અગ તનાં, વખતાયલાં અને જાંહીતાં શેહરનું એક ચીતર પાસે નાં સકા ઉપર આપાયું છે. મકા શેહર આરબસતાનાં પા હાડી અને નંગલી સુલુકનું પામેતખત છે, એટલું જ નહીં પણ આખી ઇસ્લામી દુનીઆનું પામેતખત છે. મહમદીઆનના મોટા અને મોઢાકો ફેલાવો પામેલો ધરમ, જે ધરમવાલાઓની વસતી દુનીઆમાં માત્ર ખરીસતીમાં કરે તાંબ ઉતરતી ગણાય છે, તેઓનાં મનહુલનું ખુખીઅ ત્રયક આ મકા શેહર છે. આરબલોકોનાં હોરનો વખત જરે કે તેમના યુરોપનાં મોટા ભાગ ઉપર ફતેહમાંથી ફરી વલ યા, તારથી આનસુખી એ શેહર તેઓનાં હાથમાં જલવાઈ રહ્યું છે અને દરએક મુસત મહમદીઆન પોતાનાં એ પ વીતર શેહરને માટે મોઢું માંન ધરાવે છે.

મુસલમાનોનાં પેગામ્બર મહમદનો જન્મ આ પુરા તન શેહરમાં થયો હતો. જરે નોસેરવાંન અદલ ઇરાંનમાં રાજ ચલાવતો હતો તારે એ પેગામ્બર જન્મયો હતો અને નોસેરવાંનની ચાર પાંચ એલાદ થઈ નહીં એટલામાં તે મહમદનાં ખલીફાએ ઇરાંનનાં બલવંત રાજનો અત આં જુયો. એ ધરમનો વાહાબી નામનો ટોશો જે ખરીસતી આમાં “પરોટેસ્ટન્ટ” ને મક્કો આવે છે, અને જે ટો શો ધરમ સંબંધી મદદર ઉપરથી ઉભો થયો છે, તેઓએ સને ૧૮૦૪ માં એ શેહર ઉપર હલકી કરી તેને પોતાને સવાઈન લીધું હતું, પણ ૧૮૧૮ નાં સંઘર્ષ ઇસ્લાહીમ પાશાએ તેને પાછું ફતેહ કીધા પછે એ શેહર તરફનાં રા જને તામે રહ્યું છે અને તેમાં હવે માટે જનારાં લોકો ઉપર એ રાજનાં મહમદીઆન મુલાનાંનો આસરો ગણવા માં આવે છે. વાહાબીઓએ એ શેહરને જટલો વખત પો તાને સવાઈન રાખ્યું, તેટલો વખત તેઓએ પોતે તાંહાં ની પવીતર કબરને ડુરવું માંન આપવા છતાં, બીજાં ઇ સલામી ટોલાંઓને તાંહાં આવતાં અટકાવમાં હતાં, પણ તેઓનાં જવા પછે એ શેહર પાછું સધલા મુસલમાનોને માટે મોઢું મેલવામાં આવ્યું છે.

મકા શેહર આરબસતાનાં પશ્ચીમ કીનારા ઉપર કરતા પાહાડોની વચે એક સાંકડી ખીણમાં આવેલું છે. તે નો દેખાવ બાહારથી સારો લાગે છે, અને તેને મુસાફરો પુરવ તરફનાં ઘણાં ખુબસુરત ચેહેરોમાંનું એક ગણે છે. એ શેહરનાં ઘરોના આગલા ભાગ સધલા ઉતરનાં બાંધેલા છે, જે તરફ ચાર મજલા સંખી ઉંચે લઈ જવામાં આવે છે અને થાંમલાઓનો તથા બીજાં સણગારે આધવામાં આવે છે. એ શેહર મોઢું છે, અને તેનાં બાવનને માટે તરફ કીલા

બાંધેલા છે. એ શેહરનાં મોઢાલાઓ લગભર પોહાલા, એક સરખા અને સગવડ ભરેલા છે, તથા તેમનો દેખાવ સકા ઇધાર કેટલાય છે. એ શેહર ખાતે હવે માટે જે મોટી બીડ થાય છે, તેમાંથી મકી અને જુડા મરજે ઉતપન થવાનો દોશ એ શેહરને માંથે મેલવામાં આવે છે, તોપણ મુસાફરો એ શેહરની સકાઈનાં વખાણ કરે છે.

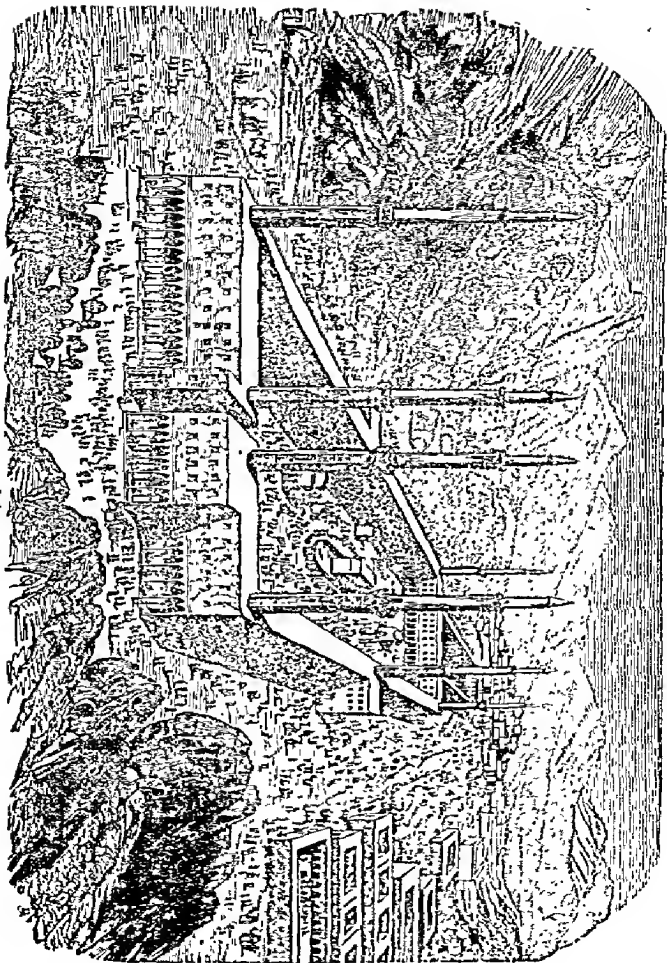
એ શેહરમાં ઘણીક નાંહીની મોટી મસજદો છે, જેમાંનાં “કાબા” ના પરમેખ્યત મકાનવાલી મસજદ ખુખીઅ ગ લાય છે. એ મસજદ મોટી, ક્તરની, ચોરસ બાંધેલી છે. તે દરએક બાજુએથી આસરે ૦૧ માઈલ લાંબી છે અને તે ને ફરતા થામલાઓની હોર લાગેલી છે, કેટલીક સીંહીડી એ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં મસજદના મોઢાલા ભાગમાં દા ખલ થવાય છે, જે મધે “કાબા” અથવા મહમદ પેગમ્બરનું ઘર આવેલું છે. એ ઘરની અંદર એક કાશો ક્તર છે, કે જે આ મકાનના પાંચો બાંધવા સાડું જખરાઈલ કરે સતો લાવણો હતા, એવો મુસલમાન લોકોનો એતેકાદ છે. એ ક્તરની આસપાસ જંદમીમાં એકબી વખત સાત ફેરા ખાવા અને એ ક્તર આગળ મરસીઆ ગાવાં તથા તેની નીમાન કરી એ ક્તરને ચુંખી લેવી એ દરએક ધરમપર મુ સત મુસલમાનોની મોટામાં મોટી ઉમેદ હોય છે અને એટલા માટે તેઓ હજારો માઈલની હવ કરે છે.

મકા શેહરની હંમેચાની વસતી ૩૦ હજાર માંજુસની ગણાય છે, પણ હવેની મોસમમાં તાંહાં ૧ લાખ માંજુસ ભે મું મહે છે. મકા એક કામેમ અને આબાદ શેહર ગણાય છે, તે આ હાલુઓની આવજવને લીધે ગણાય છે, એ વ ખત ઉપર શેહરનો સધલો દેખાવનું બદલાઈ જાય છે અને એક મોટો ભરખર મેલો લાંબા દાહાડા મુખી રહે છે. છેક ટરકીથી ટારટરી અને ચીનવેરથી જયાબધ હાલુઓ વાંહાં જો ભરાઈને આવે છે અને કાબાનાં કાલા ક્તરની નીમાન કરી સવરમનું વરદાન પાંમવાની આશા રાખે છે. નીમા ન કરવા પછે “નમ જમ” તામનાં એક તલાવમાં નાહવા ની કીરીયા થાય છે, કે જે તલાવનું પાંજી સોજું નથી, તે પછુ નાહવા ઉતરતાઓનું સઘડું પાપ તેથી થેવાઈ જ વું સમજવામાં આવે છે. કેટલાક હાલુઓ આરાટનાં પા હાડ મુખી પોતાની હવ આગલ વધારે છે.

“કાબા” ની અને બીજા મસજદો સીવાએ મકા શેહરમાં જોવા ઇમા અંજુવા જોગ વધારે કાંઈ નથી. પા સોનાં ચીતરનાં એ મસજદ આખી ચીતારી છે, તેથી વાંચના રાએને તેનો થોડોક એજવાલ આવશે. મકા શેહરમાં ધર મ ઘેઆન અને બીખશા સીવાએ બીજે ઉદીઆગ કે વેષાર કાંઈ જ નથી, માટે આ ઉલ્લાવ વધારે લખાવાની અગત નથી.

કોલી ફુઈનો કાગલ.

સવસતી શ્રી મુખઈ બંદરે, માહામુખસયાને ખુજરા થે સરવે ઉપર માહામોગ સદા મેહરબાન કદરદાન નેકનામ નેકીના કરનાર ખુબીનાં પાવંદ શ્રી પાંચરે પાંચ અસતરી બોધકને ધાપનારા અપીપતીજ સાહેબ, જત (ખને લખ

તાં આવડું નથી વાસતે મારી અખઈ રહેલી ભતરીજી જ વનાઈ પાસે લખાવયું છે. એ અધીથી લખતંગ તમારા હકમાં કુવાની માંગનારી ને તમને મરે તથા તમારી પેટ તાહારી બધી વાંચનારી આઈએને એ અધીથી કોલાઈકુળની કુવા બંદગી બધે હાથે પગે પડીને લખું છે કે કણ્ણ કરએ મરૂ. લખવા કારણ એ ને તમારું અસતરી બોધકનું નુસપેપર મારાં ઘેરેના બોલતી આવડું છોકરીએ વાંચેછી તારે સા ભલીને મુશી થઈએછી, પણ મરે હુંતો સુચવાયા કૂડ છે કે તમોને એ બધું છાપતાં કેમ આવડું હાશે. તારે જ ભરાયા મારા સાવખજાએ સમજવડું કે "માએ જોવાની છાપનાર તો ઘાતી હાય, અધીપતીજ કાંઈ છાપતા નથી, પણ ઘાતી લોકો સંખ્યાની અંદર છાપે. દાખીને કાગલ કાઢા છે." તારે હવે મારી લખવા અરજ એ ને આએ મારૂં કાગલની એટલું છાપવાનાં સંખ્યામાં દાખી કાઢાડશે મરૂં તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે, ને મોટો આભારબી થશે ને વલ્લી મોટી મેહેરજાની થશે ને તમારી બધો વાંચનારી આઈ બાઈએપરથી મરૂં બધી આવડઈ ભવજ મરૂં, વાસતે આ મરૂં એટલું કાગલ ભરૂં દાખી કાઢાડજે, પણ કાંઈ થણ છેક છાક ઈઆ મેહેર ચુક કરીને નાં દાખતા મરૂં. એનઅરજ.

હવે લખવા કારણ એ છે ને તમે કહેશો કે હું બાઈ મનખ થઈને એક નુસપેપરમાં કેમ લખું, તેનું બંધુનું એ ને આએ અસતરી બોધકનું નુસ અધીને વાસતે તમે લખો મરૂં ને ઘાતીએ છાપે, તેની અંદર કાકી મરે મારી જવનાઈ પાસે કાગલ લખાવને વાસતે હું સરખાતી નથી. ને બીજું એને તમારું એ કાગલમાં બીજું અધી લખી મોકલે છે તે તમે છાપો. તે બધી આજ કાલની પોરીએ નું લખેલું હોય, તે તમાં વળી કાંઈ જોતી નીકલી રતખ દમ "ચાસતી ચોપતર" નાં ચોપાનીઆમાં થણું હુરાલેમ, તેથી પોતાની તરફેલું બધું પોરું પોરું ઘરડાંએ વાસતે તમે છાપો, ને ગાંમનાં ઘરડાં પોખાંની તરફથી કાંઈ એક અખેરબી લખતાં નથી, એ કોતક તે વાએ કેમ જોવાએ, તે વાસતે આએ કાગલ લખયું, તે તમોને ને તસકાર પાપ તે મૂક કરજે, ને અખરદાર ને છાપયા વગર રહવાયતો મારા સમ, મારા માહારમનું મોઢું ખાવે ને તમે નહી છાપો, એનઅરજ.

બીજું—લખવા કારણ એ છે ને સાસુ વહુનાં કજ આને વરે હું એક અને એક નહીતો મે લીસોરી લખવા મા શુક મરૂં. સાવાસતે ને એ કજઆનું કાલુ મોહાડું હજી આપરા લોકમાંથી નાપેદ પડું નથી, તેથી સુતો નાપા ક સોતાન ઉંધો નહી પણ ચતોને ચતો રહેલ ને થણું ઘેરે માં કજએ માલે છે ને એ કજઆને લીધે થણું કાળગરા જન બખજ, ને દીન ઉગત કાંઈને કાંઈ માઠાનાં માગતાં ને વાસતે તાહાડી સીરી જુમ સંભવાય. દારૂ હોરજ ન સઠની સરખ આવડૂ રાખે, પણ મારી આઈ બાઈએ, એને વાસતે કાંઈથી ઉપાય કરો ને એ કજઆનું મોહાડું કાણું કરો. ગમેતો બધી સાસુ વહુએની મીટીન બોલાવે ને પછી સરકારને અરજ કરો કે એવા ધારો બાંધે કે કાંઈ એ કજઆ કરવા નહી. ઈઆ હ ભરાંયાં તમોને ગમે તો પંચાત બનાવીને ને સાસુ વહુએ કજઆ કરે તેને ને

આતમાહાર મેલો. ગમે તે કરીને અધીપતીજ સાહેબજી એ કજઆ અટકાવાને ઉપાય બતાવજે, એનઅરજ.

બીજું—અધીપતીજ સાહેબ વખતે તમે એમ કહેશો કે "હોય, એતો ઘેર છે, તાંહાં કજઆબી હોય ને તે બધે ઘેર હોય." એમ થણાં મોહાંને આપણ સોળગીએ, પણ તમે વીચાર નહી કરતા કે ને થણું લોકને ઘેર કજઆને હોયતો તે લોકોની સંસારી હાલતનો શું સાર કાઢાડયું છે? એટલે કે એ કજઆ તે લોકોમાં એટલા બધા સાધારન ને રોજનાં થઈ ગીઆહ કે તે લોકોનાં વીચાર મુહુન મારી ગીઆહ ને એ નાપાક સોતાનનાં કામની તે લોકને નવાઈ લાગતી નથી. પણ ને અંબનું મનખ એ હાલત જોયતો તે અચરત થવા વગર રહે નહી કે પારસી રોડો—અખઈ થઈને રહે ને બધા ભવ જવે—સુધરેલો ને શીખેલો કહેવાય, પણ અંદરખાનેથીતો આણું આંધરું છે. હવે મરૂં મારા અધીપતીજ હજી સવાલ નીકલે કે શું રોપીવાલાએનાં ઘરોમાં કજઆ નથી થતા? એતો ખાણસ હોય તાંહાં એકની વાત બીજીને વાતી ગમે ને બીજાનું કીધેલું કામ તરીજાને નહી ગમે ને વીચારમાં ફેર થાય. હલકાં ખાણસો મોસે થઈને મારા મારી કરે, એ બધું કજલ કરો, તોખી પણ છેતરીને રોપી વાલાએમાં આપણી કાંચીની ઘેરે ઘેર કજઆ હોયો? એ ઉંધાડે મંથેનાએમાં હું કાંઈ ફરેલી નથી, પણ લોકો કહે છે કે એ લોકમાં એટલો કજઆ નથી. બાકી ને તેમ હોયતો એ લોકને સુધરેલા કજલ કેડે? એવારી નાખીએ કજઆને આપણ ઘેરોપરથી. મોદા કુશમનેબી નહી દેખાડે, પણ આપણ પોતાના લોકોની હાલત તેવી છે. તારે શું કરવું તેનો એ! મારી આઈ બાઈએ કાંઈ વીચાર કરો, એનઅરજ.

બીજું—અધીપતીજ સાહેબ લખવા અરજ એ છે ને એ સાસુ વહુના કજઆએમાં કારખખી વહુએના વાંક થણે હોય. જેની વહુએ હોય તેની મોદા સલામત રાખે, પણ થણી વહુએ ઘરડો સાસુનું માન અથવા પત નથી રાખતી. પણ એમ વળી હોય! સાસુ ને માએ એક સરખી, પણ સાસુ તે પોતાની માએને તોલતી છે ને વળી પોતાના ખાવ દનીબી માએ છે તારેતો માએ કરતાં તે મેવડી છે, ને એ અખઈ રહીએ વરને ચારે તે લોકોએ વરની માએને તો તેથીબી વધારે માહાલી નીંમએ. થણી વહુએ એમ વીચારે છે કે હમે પુરસીએ મેસીએ, ને સાસુ ઘેરનું લેરોડું કરે, પણ તેના ઘરડાં હારને વીચાર કરેલો નીંમએ. વળી કેટલીએક વહુએને સાસુએ દાખમાં ને કાકમાં રાખવા માએ છે, તેનાએને ગમતું નથી, ને લોકોડાંના મના માવવા જેવું લાગે, પણ એ લોકોડાંના મના પાછલા વખતમાં થણા મીડા લોજે, ને સાસુની કાક પછવાડેથી પાદ આવે છે ને જરે વહુએ પોતે સાસુ થાય છે તારે તેનાએની ખાતરી થાય છે કે વહુએને વાજબી કાકમાં રાખવી એ દાહી સાસુએનું કામ છે. સાસરાના આસરામાં રહીએતો સાસુના હાક મનવા નીંમએ, એનઅરજ.

હવે અધીપતીજ સાહેબ થણી વખતે જોતી નીકલી સાસુએનોબી વાંક હોય. થણી સાસુએ કાઢાડને જેવી જીવજાગર, અરેબી આંખની, એકલપેટી ને આપખાલબી હોય. ને સાસુ માએ જેવી ગણવા માહાતી હોયતો વહુ

ને દીકરી બરોબર ગણવી જોઈએ, પણ કેટલી સાસુએ પોતાની દીકરીમાં ને વહુમાં તફાવત રાખે છે? પોતાની દીકરી ને એક ગાળ નહી, પણ વહુ તે જાણે પ્રસાઈ દીકરી હોય તેમ તેને જીવુરા ગાળ દેછ, તે તેને નહી પણ તેના માએ કાપ ને મહારાના સડ કોઈને સાત પેઢીની ને ગાળ દેછ. પોતેતા કામ નહી કરે, પોતાની દીકરીને કામ નહી કરવા દેય, પણ વહુને માંયે બધું કામ નાખે, પછે તે છોકરાંનું કરે, વરનું કરે, કે સાસુનું કરે? એકગમથી તેને છોકરાં જીવતીને જીવતી ખાઈ જવા માંજે, બીજગમથી વર તેનાપર ધુજારે કરે, વળી તરીજ ગમથી સાસુને તરાક આપે પડેતો મોહાનાપર ધુજારે. મહાવાની રસઈ બેસે. પણ વળી સાડ કાંમ હોય, સવાળનું કામ હોય, ઘરમાં લઘમી આવવાનું કાંમ હોય, જે માં પુત્ર લેવાનું હોય તે સાસુ પોતે કરવા નીકલે. સહવાર ના પોહારમાં ઉડીને લોખાંન ધુપાવે ને પછે પાછાં પોહારી જાય કે રખેને વાસન કુસન કરવાં પડે. ચોક માંદન સાસુ કરે, કુવાને વધાવી લેવાનું સાસુ કરે. દરાંન વણવાના હોય કે ધારીપારી ને બીજાં પકવાંન ચુડલા આગળ બેસીને વહુ કરે, પણ લોખાંન મેળવાનું પુત્ર સાસુ લીએ. સાસુનું જ રા માંજુ કુખેતો જઈને કાંમપર લાંબાં થઈ જાય, ને ખાવા ને વખતે થાલી ભરીને ધાંન સાડ કરવા છતાં બાકીના વખત કાંસી કરાજીને ઢોંગ કર્યા કરે. હુપતી ખપતી જીવી વાત કરતી હોય ને તેવામાં કોઈ બાહારનું મનીસ આવવી લાગેતો દાદરપર તેના સાદ માંજળતાં સાસુ હોડી પોડીને સુઈ જાય, પણ વહુને ગમે એટલું કુખે વીએ તોણી તેને ઘેરનું વહીતર જોત તેમ ઉડીનેથી કરડું પડે ને રાંડ સાસુ જાંખીને જોખમી નહી.

ઘણી સાસુએ એવી હોયછ કે પોતાની વહુને સુખી રેખી શકતીજ નથી. પોતાના દીકરાની આગળ રાવ લઈ ને આવેછ ને દીકરો કામ કાંનને હોય, ઈઆ માએના પાસાંમાં ભરાપડો હોયતો પોતાની બધરીપર ઘડો જીવન કા રેછ. જે બધરેને નવાં કપડાં કીધાંતા માએબી માંગવા નીકલેછ, પણ જે દીકરામાં તેટલી શક્તી નહી હોયતો પછે કજીએ જોઈજ લેવો. તેણે ઈઆતો કજીએ સાંજળવો જે ઈએ નહીતો એકના કુખે બેઠુંને સુખી કરવાનું માંડી વાલવું જોઈએ. ભુસું રે એવા દીકરાએને પણ જે દીકરો બધરેને સાથે હરસેથી કાંઈ વાત કરે, ઈઆ તેના પર પેઆર કરેતો માએની આંખમાં આપાસ સલગી રેછે, સંતાઈને હરસેથી સાંજલેછ કે મારીજ વાત કરતાં હોય. જે દીકરો બધરોને બાહાર કરવા લઈ જાયતો મા એધી પોતાથી જવાએ નહી તારે બધરીને બગરી જવાના ને મેહોડી જવાનાં ને માંયે મહોડી બેસવાના માંહાંના કાહાડીને તેને સાથે કરવા હરવાનું અટકાવા માંજેછ. સાસુએ અસેત્રસે મીઠીના ને તોણું મારેછ. બલા જાણે મારી, “જે અસે ત્રસે મોલે તેને અસકીએ વા ધાએ.” એવારી નાખીરે એવી સાસુએને, આગ લાગેરે એવાં ઘેરને ને બારને.

અધીપતી સાહેબ તમારાં અસતરી મોષકના નુસમાં ૧૬ સાસુએની વરકધારીનું લખવા બેઠી, પણ તરકધારી કરતાં વધારે વાંક સાસુએના નીકલી આપોછ. પણ બા તેમાં મારો શું વાંક? હુતોવાજમી અનગાજ કરવા બેઠી,

ને મારા એ અનસાઈ પરથી જાણે કે જ ભરાયા તમે ને અખાઈ રહ્યાં તમારાં વાંચનારાંએ જોઈલી ધારેછ તેટલી હું જાંબલી ને અપટ નથી. લખવાનું તો ઘણું જી છે, પણ ન રસઈ મેહોતાનો ગરબો મંડાવાના છે, વાસતે થોડું લખવે ઘણું કરી જાણેછ. એન અનજેછ.

લાભ તમારી કોસીકુઈ.

પ્રસાસકોવી લોપોલોફ.

પોતાનાં બાપ ઈઆ ભરતારને બંદીખાનેથી છોડવ નારી વોકદરાનાં અથવા હીજો ગરોસીઅશની માંનું સરખી સીએ જાંજીતી યદેછ, પણ તેઓમાં પ્રસાસકોવી લોપોલોફનું નામ સહથી નામીયું અને નોધી લેવા જોગ છે. બીજ માંનુંએ પોતાનાં વાહાલાંને કેદખાંનેથી છોડવવા ને હીકતત ઈઆ કઠાઈ વાપરી હુરો, પણ પ્રસાસકોવીએ પોતાનાં બાપને કાંઈજ નહી પણ નેકી અને રાસતીની દાખન એખતીઆર કરી છોડવવા હતા. બીજ સીએએ પોતાનાં બાપ ઈઆ ભરતારને છોડવવા ઘણી શખતી ખેંચી હુરો, પણ પ્રસાસકોવીએ પોતાનાં તન ઉપર ખેંચેલી શખતી ખરી વાતને બદલે કોહાંની કીશા જીવી લાગેછ અને તો પણ ને ખરીજ છે. આ નાજુક પણ હીમતવાંન અમલા પોતાનાં બાપના છુટકારાને માંરે રૂશીઆની રાજીનાં પગ આગળ પડીને તેને જે મીનંતબરીથી અરજ આપી, તે અસરકારક દેખાવ ઉપલાં ચીતરમાં બરાબર ચીતારપોછ, પણ એ કારણસર પ્રસાસકોવીએ જે રંગ અને જોડખત વેડી તેનો કાંઈ પણ ખેઆલ મંનમાં ઉતારવો કહ્ય છે.

પ્રસાસકોવીના બાપ એક અખીર હતા, પણ તેને સાંજીરીયા ખાતે રૂશીઆનાં સરકારના હુકમથી દેશનીકાલ અને કેદ કરવામાં આવેલો હતા. તેને વગર તપાસે કેદ કીધો હતા અને તેનો વાંક શું તેની તેને પોતાનોથી ખબર નહી હતી. ઈગરેજ રાજમાં આપણે જે છુટાપણું લોગ વીએ છઈએ, જેથી પકી અને પુરતી તપાસ વગર કોઈનેથી કેદ કરવાની સતા નથી, તેવું છુટાપણું કાંઈ બધા રાજમાં હોતું નથી. તે કેદખાનામાં પ્રસાસકોવી રીખાતો હતા અને તેનાં છુટકારાની કસી આશા નહી હતી. તેને ખાવા નાં રોજનાં પાંચ દોહોડીયાં મળતાં હતાં, જે લુખે ખરવા

અરાબર હતું, પણ તેની બાપડી જે એક ઉમરાવજાદી હતી અને તેની આ જગ પરસીધ બેઠી પરોસકોવી મજૂરી કરીને થોડી વધારે રોજ અને રોટીથી જીવનનું ચલાવતાં હતાં. આવા કેદખાનાંમાંથી પોતાના બાપને છોડવના એ પરાસકોવીએ પોતાની પલીત કરજ વીમારી અને તે બાબે એવો પકો કરાવ કર્યો, કે જેમાં અતે તે ક્તેહ પાંખી અને લોપોલોક્ને છોડવી તથા તેની આગલી જાહેજલાલી પાછી બખરી પોતાનું નામ અમર કર્યું.

જરે પરાસકોવીએ આ વીમાર પેહેલ વેઢેએ કીધી, તારે તે કાંઈ નહી પણ દેવાના સરોખા અને હસી કાઢાડવા ભેગ લાગતો હતો. પરાસકોવીની ઉમર માતર ૧૫ વરસની હતી, તેની કાએનાત ઘણી નબલી અને નાજુક હતી. તેની પાસે આઠ આપણે જલ્લીની પુજ નહી હતી. રૂશીઆન સરકારનું સેંટ પીટરસબરગનું પાએતખત એ હેર સેહેંકરો માધલ દુર હતું. તાંહાં જવા માંટે દરાખનાં જ ગયો, મોટી નદીઓ, ઉંઝા કુંગરો અને બરફનાં દેશો પસાર કરવાનાં હતાં. વાટમાં રસતાની દીકરાઈ ઇઆ રુતુની કઠણધી પોતાને સલામત લઈ જવા નેરેલોખી તેની પાસે પોશાક નહી હતો. વળી ઘડીબર પાએતખત શેરેર પોહિંએ, પણ સાનશાહાનાં મેહેલમાં કોઈને યાત્ર લાગતો નહી હતો. એટલા માંટે પોતાનાં બાપનાં છુટકારાની જે અરજની વરસનાં વરસો સુધી દાદ લાગી નહી, તે અરજ પોતાને હાથે પોહિંમાંડવાની જરે પરાસકોવીએ ધારણાં દેખાડી તારે તેનાં જા બાપે વટીક તેને હસી કાઢાડી, ધનકાવી અને તેવંટે બીહીવડાવીને એ કામથી વારી તેમાં કસી નવાઈ નથી.

પણ પરાસકોવી એકધી બોલ નહી યાઈ. માબાપ તેનાં વીમારને આડે આવવાથી તે ઘણી દુખી અને ગમગીન થઈ. બંધાયા જલાપાથી તે ગલાઈ જવા લાગી. બાપનાં છુટકારાની કેદમાં તેની જીખ મરી ગઈ અને એક વખત એવોથી આવશે કે જરે આ ઇનતેજરોમાં આગરની પડી તે પોતે મરજ પામવાની કાસતીમાં રહી. એ ઉપરથી અતે તેને જવા દેવાની લોપોલોક્ને અને તેની બાપડીને કરજ પડી. તેણેતો એમજ વીમારયું કે તેની છોકરી મરવા જાયછે અને પાછી ફરવાની નથી, માંટે પરાસકોવીની તે એએ ઘણું દુખથી છેલી ભેટ લીધી. તે પોતાની સાથે માંતર અડધો રૂપીએ લઈને યુસકારીએ નીકલી. બે દેગની કાલ પરોસીએએ તેને કાંઈ પડસા આપવા માંગયા તેવી તેણીએ લોધા નહી. તે એકદમ નીકલી માલી અને જતાં જતાં એટલું જ બોલીને ગઈ કે “મોદાતાલાએ મને આ વીમાર આપયોછે, અને મને રજા આપવાની તમને નેક હેદાએત બખરીછે, તેજ સાહેબ સેહેનશાહાનાં દીવમાં રહેજ ઉતારવા વગર રહેજો નહી.”

મારગમાં પરાસકોવીનાં ઉપર જે દુખ આવી પડ્યું તેનું શી રીતે વરજીન થઈ શકશે? પેહેલી રાત એક ગામડાંમાં ગુજારવા પછે સહવારનાં પોહરમાં જરે તેણીએ સેંટ પીટરસબરગનો રસતો પુછ્યો તારે “સીધીને સીધી માલી જ” એવી મશખરી કરી, કોઈએ તેને રસતો વટીક નહી દેખાડ્યો. પણ તેને રસતો દેખાડનાર તે રહેજવત કીર

તાર હતો અને તેનું નામ જીબાંન ઉપર લઈને આ આસર વગરની આરત આગળ માલી. કેરોઈએક નામનાં ગામ આગળ તેને તોફાન પડ્યું. તે આખી રાત આ એકલી અને અટુલી છોકરીએ જગમાં એક જાહાડની હેલ જીવરી. આખી રાત તે પવને વીજનાઈ ગઈ, પાંછીએ તરખેર થઈ અને હેરાંન તથા દુખી થઈ જગયા કીધી. સહવારનાં તોફાન નરમ પડ્યું અને રસતેથી જતા એક ગાડાંવાલો દયા કરી તેને ગામમાં લઈ ગયો. તેને ગામની પાદરે ઉતારી પાડી, પણ રાતનાં તોફાનથી તેણીના દેખાએ એવોતો કંગાલ હતો કે તે એક ઉમરાવજાદી હતી, એજ કોણ માને !

એક એટલાની સીહીડીપર તાહાડે ધુજતી અને થથરતી પરાસકોવી પડેલી હતી અને રસતામાં છોકરાએ તેને ચીડવતા હતા, તેવામાં એક દયાલુ સ્ત્રીને મેહેર આવવાથી તેણીને પોતાને ઘર લઈ જવા માંગી. પણ પરાસકોવીનાં પગ સુહુજ આવેલા હતા અને તેનાંમાં માલવાની યુદલ તાકાત નહી હતી. એ ઉપરથી તેને ગાડામાં નાંખી તેને દયાલુ સ્ત્રીને ઘર લઈ જવામાં આવી. તાંહાં તે આઈની માવતર અને મેહેરમાંનદારી હેલ સાજ થઈ. પરાસકોવીના સથેડા હેવાલ સાંભલીને તે ઘણી અમરત થઈ અને થોડા દાહાડા રહીને તેણીને તેના મારગમાં આગલ વદાએ કીધી. આગલ જતાં વળી તે એક ગામડાંમાં એવે દેકાંજે ઉતરી કે જાંહાં મોરો વસતા હતા. તેઓ પેહેલાં તેણીને લુટવા આમંત્ર્ય, પણ તેના દાહાપણ, તેની નેકી અને છેલે તેણીએ માંધે ઉઢાવેલાં માહાભારત કામની વાતથી તે મોરો ઉપર પણ એટલી અસર થઈ કે તેને સાંખા પડસા આપીને પાછી મોકલાવી.

એવામાં શીઆલો શરૂ થયો અને તાહાડ તથા બરફની વચેથી પરાસકોવીને રસતો કાપવો પડ્યો. એક લલી સ્ત્રીની ઉદારતાથી તેને થોડુંક વધારે નાંખું અને એક વેપારીની સંગત મળી પણ મારગમાં તે વેપારી આજરી પડ્યો. તેને મેળીને આગલ એક નદી પસાર કરતાં, મોટ ઉંધી વલવાથી પરાસકોવી પાણીમાં પડી, જાંહાંથી ખલાસીએએ તેને બચાવી લીધી અને પછે નીજીની શેરેરમાં જઈ પુગી, તેલવાંખાંતો એક વેરાગજનાં ઘરમાં તાવથી માંદી પડી. સાજ થવાના કે માંસકોનાં મોઝાં શેરેરમાં ગઈ, જાંહાંનાં સારાં માંજ સોપર તેની પાસે લલાંમજ પતરો હતાં. તે લોકોએ તેણીને સેંટ પીટરસબરગ લલાંમજો આપીને રવાંને કીધી અને એ રીતે ઘણી નેરેખતે સાત મહીનાની લાંબી યુદતે પરાસકોવી જે શેરેરને માટે સાધબીરીયાથી નીકલી હતી તે શેરેરમાં આવી પુગી.

હીઆં આવતાંનેવાર તેણીએ પોતાના બાપને માંટે એક અરજ લખાવી. પણ તે અરજ પોહિંમાંડવી કેમ ? શેરેનશાહ પાલને દરવાજે ઘણા દીવસ સુધી પદા ખાધા પણ તેના યાગ લાગો નહી. અતે તેને સાહાનશાહાની એક મેટી ઉપર ભલામજોના કાગલ મલયો અને તે લઈને પરાસકોવી એકદમ શાહાજાદી પાસે ગઈ. તેણીએ તેના અજબજબ જેવા હેવાલ સાંભલીને પોતાની માં રાંહીને તે જાહેર કીધી. એ ઉપરથી રાંહીએ પરાસકોવીને પાછી

ને દીકરી બરોબર ગણવી નેહ્યે, પણ કેટલી સાસુએ પોતાની દીકરીમાં ને વંદુમાં તક્ષવત રાખેછે ? પોતાની દીકરી ને એક ગાળ નહી, પણ વડુ તે જાણે પરાઈ દીકરી હોય તેમ તેને જીવુરા ગાળ દેછે, તે તેનેન નહી પણ તેના માંએ કામ ને મહારાંના સાદ કોઈને સાત પેઢેડી ને ગાળ દેછે. પોતેતો કામ નહી કરે, પોતાની દીકરીને કામ નહી કરવા દેય, પણ વડુને માંએ બધું કામ નાખે, પછે તે છોકરાંનું કરે, વરતું કરે, કે સાસુનું કરે ? એકગમથી તેને છોકરાં જીવતીને જીવતી ખાઈ જવા માંગે, બીજગમથી વર તેનાપર ધુજારે કરે, વળી તરોજ ગમથી સાસુને નરાક યોહું પડેતો મોહાનાપર ધુજારે. યહુડાવીને રૂસઈ બેસે. પણ વળી સાડું કાંમ હોય, સાવાનું કામ હોય, ધરમાં લખી આવવાનું કાંમ હોય, જે માં પુન લેવાનું હોય તે સાસુ પોતે કરવા નીકલે. સહવાર ના પોહારમાં ઉડીને લોખાંન ધુપાવે ને પછે પાછાં પોહારી જાય કે રખેને વાસન કુસન કરવાં પડે. ચોક ચાંદન સાસુ કરે, કુવાને વધાવી લેવાનું સાસુ કરે. દરાંન વણવાના હોય કે ધારીપારી ને બીજાં પકવાંન ચુડલા આગળ બેસીને વડુ કરે, પણ લોખાંન મેળવાનું પુન સાસુ લીએ. સાસુનું જરા માંયું કુમેતો જઈને કાંચપર લાંબાં થઈ જાય, ને ખાવા ને વખતે થાલી ભરીને ધાંન સાફ કરવા છતાં બાકીના વખત કાંસી ફાછને ઢોંગ કરયા કરે. હપતી ખપતી જેવી વાત કરતી હોય ને તેવામાં કોઈ બાહારનું મનીસ આવવી લાગેતો ઘાટપર તેનો સાદ સાંભળતાં સાસુ હાહી પોડીને સુઈ જાય, પણ વડુને ગમે એટલું કુમે લીએ તોખી તેને ઘેરતું વહીતરૂ જેમ તેમ ઉડીનેથી કરતું પડે ને રાંડ સાસુ જાંખીને જીવથી નહી.

ઘણી સાસુએ એવી હોયછ કે પોતાની વડુને સુખી રેખી શકતીજ નથી. પોતાના દીકરાની આગળ શવ લઈ ને આવેછ ને દીકરો કાચા કાંનને હોય, ઈચ્છા માએના પાસાંમાં ભરાયછો હોયતો પોતાની બધરીપર ધનેા જીલખ પાડેછ. જે બઈએરને નવાં પકડાં કીધાંતા માએથી માંગવા નીકરેછ, પણ જે દીકરામાં તેટલી શક્તી નહી હોયતો પછે કજીએ નેહન લેવો. તેણે ઈચ્છાતો કજીએ સાંભળવો જે ઈચ્છે નહીતો એકના કુમે મેહુને સુખી કરવાનું માંડી વાલજું નેહ્યે. ભુસું રે એવા દીકરાએને પણ જે દીકરો બઈએરની સાથે હરસેથી કાંઈ વાત કરે, ઈચ્છા તેના પર પેચ્ચાર કરેતો માએની માંએખાંં આતસ સલગી ઉઠેછ, સંતાઈને હરસેથી સાંભરેછ કે મારીજ વાત કરતાં હોય. જે દીકરો બઈએરને બાહાર ફરવા લઈ જાયતો માએથી પોતાથી નવાએ નહી તારે બઈએરને બગરી નવાના ને મેહુકી નવાનાં ને માંએ યહુડી બેસવાના માંહાંના કાહાડીને તેને સાથે ફરવા હરવાનું અટકાવા માંગેછ. સાસુએ અસેમસે મીઠીના ને તોણું મારેછ. બલા જાંજેરે મારી, “જે અસે મસે મોસે તેને અસકીએ વા થાય.” એવારી નાખીરે એવી સાસુએને, આગ લાગેરે એવાં ઘેરને ને બારને.

અધીપતી સાહેબ તમારાં અસતરી બોધકના નુસમાંં સાસુએની તરફદારીનું લખવા બેડી, પણ તરફદારી કરતાંને વધારે વાંકે સાસુએના નીકલી આવોછ. પણ બા તેમાં મારો થું વાંક ? હુંતો વાળથી અનસાફ કરવા બેડી,

ને મારા એ અનસાફ પરથી જાણારે કે જી ભરાયા તમે ને અખાઈ રહ્યાં તમારાં વાંચનારાંએ જેટલી પારેછ તેટલી હું નંગલી ને અપટ નથી. લખવાનુંતો ઘણુંબી છે, પણ ન રસઈ મેહુતાને. ગરબો મંડાવાનાછે, વાસતે થોડું લખવે ધણુંકરી જાણુએ. એન અમરનહી.

લાખ તમારી કોડીકુઈ.

પરાસકોવી લોપોલોફ.

પોતાનાં બાપ ઈચ્છા ભરતારને બંદીખાનેથી છોડવ નારી વીકરનાં અથવા હીજીએ ગરોસીઅશની બેનું સરખી સ્ત્રીએ જાંજીતી થઈછે, પણ તેએમાં પરાસકોવી લોપોલોફનું નામ સંકીતી નારીયું અને નોધી લેવા નેગ છે. બીજ બાનુંએ પોતાનાં વાહાલાને કેદખાનેથી છોડવવા ને હીકમત ઈચ્છા કઠાઈ વાપરી હશે, પણ પરાસકોવીએ પોતાનાં બાપને કોઈજ નહી પણ નેકી અને રાસતીની ઘમન એખતીઆર કરી છોડવશે હોતો. બીજ સ્ત્રીએ પોતાનાં બાપ ઈચ્છા ભરતારને છોડવવા બીજી શખતી ખેંચી હશે, પણ પરાસકોવીએ પોતાનાં તન ઉપર જેમેલી શખતે ખરી વાતને બદલે કાંહાંની કીશા જેવી લાગેછે અને તો પણ તે ખરીજ છે. આ નાજુક પણ હીમતવાંન અથવા પોતાનાં બાપના છુટકારાને મારે રૂશીઆની રાણીનાં પગ આગળ પડીને તેને જે મીનંતજારીથી અરજ આપી, તે અસરકારક દેખાવ ઉપલાં ચીતરામાં બરાબર ચીતારેયોછે, પણ એ કારણસર પરાસકોવીએ જે રજ અને નેહમત વેડી તેનો કોઈ પણ જેઆલ મનમાં ઉતારવો કહણ છે.

પરાસકોવીના બાપ એક અખીર હોતો, પણ તેને સાધ્મીરીયા ખાતે રૂશીઆનાં સરકારના હુકમથી દંશનીકાલ અને કેદ કરવામાં આવ્યો હોતો. તેને વગર તપાસે કેદ કીધો હોતો અને તેનો વાંક થું તેની તેને પોતાનેથી અખર નહી હતી. ઈંગરેજ રાજમાં આપણે જે છુટાપણું ભોગ લીએ છઈએ, જેથી પકી અને પુરતી તપાસ વગર કોઈનેથી કેદ કરવાની સત્તા નથી, તેવું છુટાપણું કાંઈ બધા રાજમાં હોતું નથી. તે કેદખાનામાં પરાસકોવી રીઆતિ હોતો અને તેનાં છુટકારાની કરી આશા નહી હતી. તેને ખાવા નાં રોજનાં પાંચ રોહોડીયાં મળતાં હતાં, જે ભુખે મરવા

અરાબર હું, પણ તેની બાપડી જે એક ઉમરાવજી હોતી. અને તેની આ નગ પરસીધ જેટલી પરાસકોવી જીતુરી કરીને, થોડી વધારે રોજ અને રોટીથી જીવન જલાવતા હતાં. આવા કેદખાનાંથી પોતાના બાપને છોડવના એ પરાસકોવીએ પોતાની પવીતર કર્મ વીચારી અને તે આ એ એવો પકો કરાવ કર્યો, કે જેમાં અતે તે કુતોડ પાંખી અને લોપોલોકને છોડવી તથા તેની આગલી જાહેરજાલી પાછી બખરી પોતાનું નામ અમર કર્યું.

જરે પરાસકોવીએ આ વીચાર પેટેલ વેટેલે કીધો, તારે તે કાંઈ નહીં પણ દેવાના સરોબો અને હસી કાઢાડવા જોગ લાગતા હતા. પરાસકોવીની ઉમર તાર ૧૫ વરસની હતી, તેની કાએનાત થણી નમલી અને નાજુક હતી. તેની પાસે આઠ પાંદરે લેલી પૂજ નહીં હતી. રૂશીઆન સરકારનું સેંટ પીટરસબરગનું પાએતખત એ હર સેકેંટરો માઈલ દુર હતું. તાંહાં નવા માંરે દરાખનાં ન ગયો, મોટી નદીઓ, ઉંચા ડુંગરો અને બરફનાં દેશો પ સાર કરવાનાં હતાં. વાટમાં રસતાની દીકરાઈ ઈઆ રૂત ની કડગુધથી પોતાને સલામત લઈ લવા નેરોબી તેની પાસે પોશાક નહીં હતા. વળી થીનીય પાએતખત શેર પોઈએ, પણ સાનશાહાનાં મેટેલમાં કોઈના યાગ લાગતા નહીં હતા. એટલા માંરે પોતાનાં બાપનાં છુટકારાની જે અમરની વરસનાં વરસો સુધી દાઢ લાગી નહીં, તે અમર પોતાને હાથે પોઈઆડવાની જરે પરાસકોવીએ ધારણાં દે માડી તારે તેનાં આ બાપે વટીક તેને હસી કાઢાડી, પનકા વી અને ચેતવે બીહીવડાવીને એ કાખથી વારી તેનાં કરસી નવાઈ નથી.

પણ પરાસકોવી એકથી બીજ નહીં યાઈ. આબાપ તેનાં વીચારને આડે આવવાથી તે થણી કુખી અને ગમ ગીન થઈ. બલાપ નલાપાથી તે ગાદાઈ નવા લાગી. આ પનાં છુટકારાની ઉમેદમાં તેની જીખ મરી ગઈ અને એક વખત એવોબા આવશે કે જરે આ ઇનતેજમાં આજારની પડી તે પોતે મરણખાનવાની કાસતમાં રહી. એ ઉપરથી અતે તેને નવા દેવાની લોપોલોકને અને તેની બાપડીને ક રન પડી. તેણેતો એમજ વીચાર્યું કે તેની છોકરી મરવા બાજે અને પાછો કરવાની નથી, માંરે પરાસકોવીની તે એાએ થણું કુખી છેલી ભેટ લીધી. તે પોતાની સાથે માં તર અડશે રૂપીઆ લઈને સુષાફરીએ નીકલી. બે દેશની કાલ પરાસીએએ તેને કાંઈ પધપસા આપવા માંચા તેવી તેણીએ લીધા નહી. તે એકદમ નીકલી માલી અને નતાં નતાં એટલુંજ બોલીને ગઈ કે "મોદાતાલાએ મને આ વી ચાર આપશે, અને મને રજ આપવાની તમેને નેક હે દાએત બખરીછે, તેન સાહેબ સેહેનશાહાનાં દીલમાં રહેજ ઉતારવા વચર રહેશે નહી."

મારગમાં પરાસકોવીનાં ઉપર જે કુખ આવી પડ્યું તેનું શી રીતે વરજીન થઈ શકશે! પેટેલી રાત એક ગામડાં માં ગુજરવા પછે સહવારનાં પોહારમાં જરે તેણીએ સેંટ પીટરસબરગને રસતો પુછ્યો તારે "સીધીને સીધી ચાલી ન" એવી મજાખરી કરી, કોઈએ તેને રસતો વટીક નહી દેખાડ્યો. પણ તેને રસતો દેખાડનાર તે રહેનવત કીર

તાર હતો અને તેનું નામ જીખાંન ઉપર લઈને આ આસ રા વગરની એસત આગળ ચાલી. કેમેઈએક નામનાં ગા મ આગળ તેને તોફાન નડ્યું. તે આખી રાત આ એ કલી અને અટુલી છોકરીએ નંગલમાં એક જાહડ ની હેલ જુગરી. આખી રાત તે પવને વીનનાઈ ગઈ, પાંજીએ તરબોર થઈ અને હેરાંન તથા કુખી થઈ જગ્યા કીધી. સહવારનાં તોફાન નરમ પડ્યું અને રસતેથી ન તો એક ગાડાંવાલો દખા કરી તેને ગામમાં લઈ ગયો. તે ને ગામની પાદરે ઉતારી પાડી, પણ રાતનાં તોફાનથી તે ધીનો દેખાવ એવોતો કંગાલ હતો કે તે એક ઉમરાવજી હી હતી, એન કોણ માંને ?

એક એટલાની સીહીડીપર તાહાડે ધુનતી અને થ થરતી પરાસકોવી પડેલી હતી અને રસતામાં છોકરાએ તે ને ચીડવતા હતા, તેવામાં એક દયાલુ સ્ત્રીને મેહેર આવવા થી તેણીને પોતાને ઘર લઈ નવા માંગી. પણ પરાસકોવી નાં પગ સુહુલ આવેલા હતા અને તેનાં ચાલવાની સુ દલ તાકાત નહીં હતી. એ ઉપરથી તેને ગાડામાં નાંખી તે ને દયાલુ સ્ત્રીને ઘર લઈ નવામાં આવી. તાંહાં તે આઈની માવનત અને મેહેમાંનદારી હેલ સાજ થઈ. પ રાસકોવીના સથેલા હેવાલ સાંભરીને તે થણી અમરત થ ઈ અને થોડા દાહડા રહીને તેણીને તેના મારગમાં આ ગલ વદાએ કીધી. આગલ નતાં વળી તે એક ગામડાંમાં એવે દેકાંજી ઉતરી કે જાંહાં મોરો વસતા હતા. તેઓ પે હેલાં તેણીને હડવા આવ્યા, પણ તેના દાહડાપણ; તેની નેકી અને છેવે તેણીએ માંથે ઉડાવેલાં માહાભારત કામ ની વાતથી તે મોરો ઉપર પણ એટલી અસર થઈ કે તેને સાંભા પધસા આપીને પાછી મોકલાવી.

એવામાં શીઆયો શરૂ થયો અને તાહાડ તથા બરફ ની વચેથી પરાસકોવીને રસતો કાપવો પડ્યો. એક ભલી સ્ત્રીની ઉદારતાથી મને થોડુંક વધારે નાંખું અને એક વેપારી ની સંગત મળી પણ મારગમાં તે વેપારી આજારી પડ્યો. તેને મેજીને આગલ એક નદી પસાર કરતાં, મોટ ઉંધી વલવાથી પરાસકોવી પાણીમાં પડી, નાંહાંથી બલાસીએએ તેને બચાવી લીધી અને પછે નીચીની શેરમાં નઈ પુગી, તેલમાંતો એક વેરાખાનુનાં ઘરમાં તાવથી માંરી પડી. સાજ થવાબા દે માંસકોનાં મોદાં શેરમાં ગઈ, જાંહાંનાં સારાં માંજ સાપર તેની પાસે ભલાંજી પતરો હતાં. તે લોકોએ તે હીને સેંટ પીટરસબરગ લલાંખણે આપીને રવાંને કીધી અને એ રીતે થણી નેજેમતે સાત મહીનાંની લાંબી મુદતે પ રોસકવી જે શેરને માંરે સાઈબોરીયાથી નીકલી હતી તે શેરમાં આવી પુગી.

હીઆં આવતાંનેવાર તેણીએ પોતાના બાપને માંરે એક અરજ લખાવી. પણ તે અમર પોઈઆડવી કેન ? શેહેનશાહ પાલને દરવાજે થણી દીવસ સુધી ધડા ખાધા પણ તેનો ધાગ લાગો નહી. અતે તેને સાહાનશાહાની એક મોટી ઉપર ભલામણુ પાગલ મલશે અને તે લઈને પરાસકોવી એકદમ શાહાજી પાસે ગઈ. તેણીએ તેના અજબજબ નેવો હેવાલ સાંભરીને પોતાની માં રાંણીને તે જાહેર કીધો. એ ઉપરથી-રાંણીએ પરાસકોવીને પાછી

ગોલાવી મંગાવી અને તેનાં પગ આગળ પડી પોતાની ચમચ રાંછી આગલ રજી કીધી. પરાસકોવીએ આટલી જહેમત ખેંચીને એકદમ પોતાના બાપના છુટકારોની નહીં માંગ્યો, તે જાણતી હતી કે મારો બાપ નીરદોષ છે, વાસ્તે તેણીએ એણે જાણ્યું કે “મારા બાપની તમે તપાસ કરાવો અને જો તે નીરદોષ હોય તો છોડી મેલો.” રાંછીએ પરાસકોવીને સાંનથાહા સોરે રજી કીધી. સાંનથાહાએ હોપોલોફની તપાસ કરવા ફરમાવ્યું. તપાસ કરતાં તે નીરદોષ ખાલમ પડ્યો અને તે ઉપરથી તેને ઓડી મેલવાનો હુકમ થયો.

જારે પરાસકોવીનાં મા બાપ તેને મુએલી જાણીને રડતાં હતાં, તેવામાં જ હોપોલોફનાં છુટકારાનું હુકમનાં મુ તથા પરાસકોવીને હાથનું કાગલ તેઓને મળ્યું. છુટકારા થઈને તેઓ નેમ્સની શહેરમાં પોતાની બેઠીને આવી મળ્યાં. પરાસકોવીની કીરતી આખી ફનીઆમાં પરસીધ થઈ. સાંનથાહા તથા રાંછીએ તેને મોટી ઈજત આપી અને બે દો મુસારો આંધી આપ્યો. પરાસકોવીની વારતા ક્રીસ્ટા રૂપે જોડાઈ અને લોકો વાંચવા લાગ્યાં. પણ બાકીના ભ વ મુધી એ હીતવતાં છોકરીએ લેગનના વેરાગ લીધો અને પછે તા. ૮ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૯ ને દીને મરણ પામી.

પૃથ્વીની વડી બેઠેનો.

મંગલ અને ભરેસપતી.

પૃથ્વીનાં ગોલા કરતાં જ નાંહાનાં ગોલાએ સુરજની આસપાસ ફરે છે અને જેઓ પૃથ્વીનાં મકરાવાની અંદરનાં કુંદાલાંઓમાં ફરે છે, તેમને પૃથ્વીની નાંહાની બેઠેનો તરીકે પીછાંની આપણે તપાસ્યા છે. હવે સુરિયમંડલમાં પૃથ્વી પ છે જ ગરેહોએ ફરતા દેખાય છે, જો સુરજની વધારે દુર છે, અને ફનીઆંધી વધારે મોટા છે, તેઓનાં જ હેવાલો વધારે અનન્ય જવા છે, તેમની તપાસ લેવી થયે છે.

એવા ગોલાઓમાં પેટેલો મારસ અથવા મંગલના ગો લો છે. પૃથ્વીની બાહરનાં ગરેહોઓમાં એકલો એન ગરેહ પૃથ્વી કરતાં અરધોઅરધ નાંહાનો છે. આપણી પૃથ્વીની વીઆસ ૭૯૧૨ માઈલનો છે, પણ મંગલની પોહોલાઈ ૪૧૦૦ માઈલની છે. એ ગરેહ સુરજથી ૧૪ કરોડ અને ૪૦ લાખ માઈલ દુર છે અને જેમ આપણી પૃથ્વી ૩૬૫ દાહાડામાં સુરજની આસપાસ ફરી રહે છે, જેને આપણે એક વરસ કહીએ છીએ, તેમ આ ગરેહ ૬૮૬ દાહાડામાં સુરજની આસપાસ ફરી રહે છે. એ ગોળો પોતાની ધરી ઉપર ૨૪ કલાક અને ૪૦ મીનીટમાં ફરી રહે છે, જેથી તાંહાં નો એક દાહાડો નમદીક પોણાંપચીસ કલાકનો થાય છે. એ ગરેહ રંગમાં જરા રતાસપર છે, અને જારે પૃથ્વીની નમદી કહોયે તારે જેકે ભરેસપતી ઈઆ સુકરનાં કરતાં નાંહાનો તોપણ સારાં કદનો દેખાય છે.

એ ગરેહ પણ બીજા ગરેહોની મીશાલે કોઈવાર આ જો, કોઈવાર અરધો એન દેખાય છે, ભેતીશો પોતાની વી દીઆની અંદર એટલા તો ફેલે પાંચપાછે કે આ ગરેહનો તે

એએ નકસે વરીક બનાવયો છે. એ ગોળાનાં ઉતર તથા ઉપર શુદ્ધ દરેક તરફ વધારે પરકાશ દીસે છે, જે પૃથ્વીનાં દરેક એની મીશાલે ઠંડી પડવાને લીધે બંધાઈ ગયું પાંછું. વી ચારવામાં આવે છે. ફનીઆ કરતાં સુરજની અરધી રોસની અને ગરમી એ ગોળાને મહેલે, પણ તેમ વળી મારસનાં ગરેહ ઉપર હવા વધારે જડી અને ભારી વીચારવામાં આવે છે. આપણી પૃથ્વીની આસપાસ હવાનું પડ કેવી રીતનું છે,

તેનું એક આ ચીતર આપ્યું છે એમાં પૃથ્વીનાં ગોળાની સપાટી આગળની હવા વધારે ગીચ ચીતારી છે અને પૃથ્વીથી દુર ભતાં વધારે ખોલી અને હલકી હવા આવે છે. પણ મંગલના ગરેહ ઉપર હવા એથીમી વધારે ગીચ થારવામાં આવે છે અને આ મોટા ગરેહોમાં વસતીને વા

સતે માફક આવતી રીતે હવાના વનન તથા જથામાં ફેરફાર શખ્યો હોય એ માંનવા નેમ છે. મંગલ પછે સુરજની આસપાસ ફરતા ૧૦૦ થી વધારે આંખને બેમાલુમ નાંહાના ગરેહોમાં પડતા મેળીએતો આપણે જીપીટર અથવા ભરેસપતીના મોટા અને દબદબા ભરેલા ગોળા ઉપર આવીએ છીએ, એ ગોળો સુરિયમંડલના તમામ ગોળાઓના ગોળા સરદાર છે, કેમકે તેનું કદ, તેની રોશની અને તેની રોડ સરવે અનન્ય એનું છે. સુરજથી તે ૪૬ કરોડ, ૩૦ લાખ માઈલ દુર છે, તે તફાવત પે હેવાંતો અમરતો ઉપજાવનારો છે. એ તફાવત એટલો મોટો છે કે સુરજ પૃથ્વીને જેટલી રોશની અને ગરમી આપે છે, તેથી પાંચ ઘણી એાછી રોશની અને ગરમી એ ભરેસપતીના ગરેહને મળે છે અને પૃથ્વી ઉપરથી સુરજ આપણને એક ધાલીના જેટલા કદનો દેખાય છે, પણ એ ગોળા ઉપરથી સુરજ માતર એક મોટાં કૂળ જેટલો દેખાવો નેમ છે. પૃથ્વી અને ભરેસપતી ઉપરથી સુરજના કદમાં કેટલો તફાવત દેખાય છે તેનું એક ચીતર હેલ આપીએ છે.

સુરજના એ તફાવતને લીધે તેની આસપાસનું ભરેસપતીનું ગોળ કુંદાળું એટલું મોટું થાય છે, કે આપણી પૃથ્વી જારે સુરિયમની આસપાસ બાર આંટા ખાય છે, તારે ભરેસપતીના ગરેહનો એક આંટો પુરો થઈ રહે છે, ઈઆને બીજા ગોળમાં મોલીએતો તાંહાંનું એક વરસ આપણા બાર વરસ જેટલું મોટું છે. એ ગોળાના સુરજની આસ

નાં કુંદાલાનો વીઆસ ૧૦૦૦૦૦૦૦૦ (એક અબજ) માં ઇંચવામાં આવેલો, તેમ જિતાં એ કુંદાલાનો આખો ઘેરાવો ૩૨ અબજ માઇલનો થાય છે અને એ ઘેરાવો પુરો કરવાને બાર વરસ લાગે છે, તો તે હીસામે ભરેસપતીના ગોલા દરરોજનાં ૭૦૦૦૦૦ (૭ લાખ) માઇલ દોડે છે, ઈઆ ને તેની ગતી દર કલાકના ૩૦૦૦૦, દર મીનીટનાં ૫૦૦, દર સેકન્ડનાં ૮૬ માઇલ જરેલી છે. વાંચનારની મનમાં આ સંઘલી નડપને કાંઈ પણ ખેચાલ ઉતારવાને બનશે નહીં. તોમી આ એક ત્રીશોલ શ્વેખાનમાં લેવા ભેગ છે, કે એક ટોપના ગોલા કલાકનાં ૫૦૦ માઇલ દોડે તોમી ભરેસપતીથી આપણી પૃથ્વી તરફ આવતાં તેને એક સદી લાગે, તથા દર કલાકનાં ૫૦ માઇલ દોડતી એક આગ ગાડીને તાંદાંથી હીઆં આવતાં નવ સદી લાગે.

પણ વધારે અચરતી એ ગંભીર ગોલાનાં કદથી ઉપજે છે. તે કદ આપણી પૃથ્વીથી કરતાં ૧૪૦૦ ઘણું મોટું છે, ઈઆને આપણી આ ગોલાવા વીસતારની ૧૪૦૦ ફુનીઆં એકડી કીધી હોપતા ભરેસપતીનાં ગરહુ જરહું કદ થાય. એટલું જ કહેવું બસ છે કે પૃથ્વીનાં ગોલાના વીઆસ બરે માતર ૮૦૦૦ માઇલનો છે, તારે ભરેસપતીના વીઆસ ૮૬૦૦૦ માઇલ લાંબો છે અને તેનાં પરમાણે આખા ગોલાનું કદ સમજવું. આવા મોટા ગોલા દર કલાકનાં ૩૦૦૦૦ માઇલ દોડે એ તલે સમાંત આપણી અક્ષલને ગુચ કરે છે અને કાંઈ નહીં પણ તે અપરમખાર કીરતારનાં બલનાં વીમારમાં આપણને આ ક મહે સર નમાવવું પડે છે.

ભરેસપતીનાં ગોલાનું જે ચીતર આગલ આપણુ છે, તેમાં જે આડા પાડાયા છે, તે મોટાં ફરબીનથી દેખાય છે. એ પાડાઓ હુબરો માઇલ લાંબા છે, અને તેમાં વળી કોઈ ભાગ વધારે જોડો, કોઈ પાતળો દીસે છે. એ સઘલા કાપા અથવા પટા એ ગોલા ઉપરનાં વાદળાં છે એવું ધારવામાં આવે છે. વળી ભરેસપતીના ગરહુ સુરબી ગોયા દુર હોવાને લીધે, તેને રોશની આપવા માટે તેની આસપાસ ચાર મંદરો ફરતા રાખ્યા છે. એ મંદરોને ગાલીલીઆ નામનાં નામથી આ જોતી ફરબીનની શોધ કીધા પછે પેહેલ વેહેલા ગોયા હતા. એ મંદરો આપણા મંદર કરતાં મોટા કેદનાં છે, અને બરે ભરેસપતી સુરબી આસપાસ ગોલ દોડે છે તારે આ ચારે મંદરો એ મોટા ગોલાની આસપાસ વીટલા તા ફરે છે.

દાહી મરઘીનું દાહાપણ.

બટક પોતાનાં બચાંની બરાબર જાત લેવું નથી, પણ વાંકી આમલી આગલની એક વાડીમાં એક બટક હતું, તેતા પોતાનાં બચાંઓ વીશે એટલું બેદરકાર હતું કે બીજાં બટકો વટીકે તેને પીકારતાં હતાં. તે પોતાનાં બચાંઓને પડનાં નોખીને બાહાં ગમે ત્યાં ફરવું અને સારા સારા દાણાં સોધી કાઢાડીને બચાંઓને આપવાને બદલે પોતે એ કંબોટાપણથી ખાવું હતું. બીમારાં નાંહાંનાં બટકો પોતાની માની પુઠે જવાને ઘણી રડતાં પણ તેઓથી માતાં ને ટલું ચલાવું નહીં હતું અને જે ચાલવા નતોતા કોઈ કસ

ડાઈ નવું, કોઈ ઝાડીમાં બટકી બેસવું, એવા હાલ તેમનાં થતા હતાં.

બીજાં બટકો આ અચરવાલ બટક વીશે ઘણું બદલાતાં હતાં અને એ બટક પોતાની જાતને એજ લગાડે છે એવું સમજતાં હતાં. પણ આ બટક તેમની દરકાર કરતું નહીં હતું, તે તેઓ તરફ ગુપચુપ ધીકાર બતાવીને રહેવું અને પોતાની ચાલમાં સુધારો કરવું નહીં હતું. એ ચાલ બરે તેની જાતવાલાં બટકોઓને નાપસંદ હતી તારે મરઘા મરઘીઓની વજાતનેતો તે કેટલી વધારે નાપસંદ હતો તેની યુનસફી વાંચનારને કરવી. ટકમાં એટલું જ કહેવું બસ છે કે આ બટકની ચાલ ઉપર ફીટકાર નાખવાને તે મરઘીઓ પણ પોતાના હક સમજતી હતી, કેમકે તેઓ પણ એક જ ઘણીની માકરીમાં હતીઓ અને એક જ ટોપલા હેડલ ઇડું યુકતી હતીઓ.

એ રીતે પેલાં બચાં બટકને આખાં પીળનાં રહેવા સીઓએ નાપસંદ કીધા હતાં, તેને મોહોપર ક પક્ષે આપવાની કોઈ હીમત કરતું નહીં હતું. પણ એ બટકોતા છેક અતેરું કીધું, તે હીઆંસુધી કે બેદરકારપણે માતર બેસવા નતાંજ એ શું દર બેઠાંને શેડી નાખ્યાં, તારે તેની એ ખુનખાર ચાલ ઉપરથી તેને નશીએત આપવાની એક મોટી ખાતર કલન મરઘીએ હીમત ચલાવી, તમામ પીળનાંશરીન પાર્શ્વોએમાં તે દાહી મરઘી બચાંની હતી. બચાંનાં તે સુધ સરદ હતી અને પોતાને સઘી ખુબ્બરત સમજતી હતી અને લેહેકો કાઢાડીને એવા દમામથી ચાલતી કે મરઘા મરઘીનું નહીં પણ માણસોનુંમી શ્વેખાન એમતી હતી. તે પોતાનાં મત આપવાને ઘણી તદખમાર હતી અને બધાંમાં હુંજ ખરી એમ સમજતી હતી.

મોટે આ દાહી મરઘીઆઈ સોરવાલીને પેલાં બટકના ટોપલા આગળ તેવાજે નખવા સીધારમાં, બટકઆઈ મરઘીઆઈ ને કાંઈજાણું માન આપતાં નહીં હતાં, તોપણ ધરવેર ચાલી ચલાવીને આવવાં તારે બાહારથી નસા માન આપવું જોઈએ. વાસતે બટકજી. દાહી મરઘીને એસતેકબાલ લેવા આ વધું. યોડાક ગામ ગપાડાની ખબર જાતવર પુછવા પછે મરઘીબાઈએ બટકજીનાં બે ઇડાં ફુડી નવા વીશે દલગીરી બતાવી તથા તે ઉપરથી બટકનાં બચાંની વાત નીકલી, એટલે મરઘીબાઈએ બટકને નશીએત આપવાનું ભાશણ ચલાવ્યું. બટકે તે સઘલી શીખામણ સાંભલી લીધાપછે, તરેહ વાર બાહાંનાં કાઢાડીમાં અને પોતાને બદલે બચાંનાં વાંક કાઢાડીને કે "માએ બચાં ભુડાં નીકલે તારે શું કરીએ?"

આગલ કહણું તેમ દાહી મરઘી પ્રતાની હોશીઆરી બતાવા મોટાં મોટાં મત આપી રેતી હતી, માટે આ વખતે બટકની ખરી લુલ બતાવાને બદલે તેણે મત આપ્યું કે "તમે બટકો પાંણીમાં તરોજો અને પાંણીમાં રમતાં ફરોજો, ને તમારાં બચાંઓને તેવી છુટ આપોજો, તેથી તેઓ બેખડ થઈ જાયજો." - બટકે પોતાઓ કીધા કે "અમારી જાતને પાંણી ઘણું માંકક આવે છે" અને અને પાંણીમાં રહેતી તે ખુદતી છે. "પણ દાહી મરઘીતા કહેલું ને હુંજ ખરી," વાસતે તેણે તકરાર લીધી કે "ધાંણી માંકક આવે તોમી પાંણીની અંદર ફરવું એ ઘણું જ

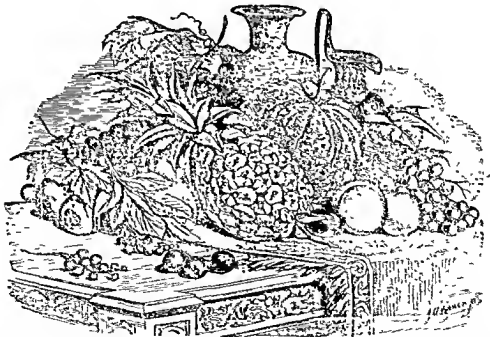
લીલી ભરેલું છે." વળી આ મરઘીબાઈ સમજતી હતી કે "હું બી ડાક્ટર છેલ્લું," એટલે તે ખત આપવાને લુલી નહીં કે "તમે પાંછીમાં ફરાછો, તેથી સરઘી થાયછે ને અમે મરઘીઓ પાંછીની અસનાઈ કરતાં થી વાસતે ઘણું સુખી રહીએ છઈએ." એટલું જ નહીં પણ મરઘી બાઈ માણસ જાતને પણ પીછાંછુનારી હોય તેમ બોલી કે "આપણા મોટાંબાઈનો દાખલો જુવો, તેવણ પોતાનાં દી કરાને નરા પાંછીની આગળ જવા દેતાં નથી."

બટકજીએ વીચારયું કે આ ઠાહેલાંની પીડા કાંઈ વ લગી. વાસતે ટુકમાંજ કાસર પતાવા સાડું તેણે જવા બ દીલો કે "એમારાં મરઘીબાઈ તમે કેહોછો તે ખરું હ થો, પણ મારાં બચાં મારે હાથે કદી પાંછીમાં જતાં અટક વાનાં નથી." એ ઉપરથી તે બચાંઓને સુધારવાનું દા હી મરઘીએ માંથે લીધું અને બટકજીનાં ચાર પાંચ ઈંડાં લઈને પોતાના રોપલા આગળ આવીયાં. તે ઈંડાં ઉપર પોતે સેવન બેડી અને જે બચાં નીકલીયાં તેમને ઘણી જ તનથી ઉધારયાં. તે બચાંઓપર ઘણો પેમાર કરવા લાગી અને તેમને ફલની કાંની જલવવા લાગી, તથા પાંછીને એણે જવું નહીં, એવી શીખામણ આપી રાખી. આ બ

ચાંને માટે મરઘીબાઈની મગરૂરીના અંત નહીં હોતો, અ ને હવેતો તેવણ ઘણાં જુલો ગયાં.

એમ કરતાં થોડીક સુદત ગુજરવા પછે મરઘીબાઈને પક્ષે ભરૂસા આવવો કે તેનાં આ નાહાનાં બટકાંઓ હવે પાંછીમાં જશે નહીં. તેણે વીચારયું કે જેવી સૌખ્ય તે વી અસર, જેવી આદત પાડીએ તેવી પડે, ને આ બટકાં ને મેં પાંછીની આદત જ નથી પાડી, એટલે તેઓ પાંછીમાં તરશે કેમ? એવા ભરૂસા ઉપર તેવણ પોતાનાં બટકાંઓને લ ધને વાડીખાનાં તલાવ આગળ ફરવા આવયાં. પણ જેવાં તેવણ થોડીક મરઘી સહીએ સાથ માંમવરે કાંકડા વીણીને પોતાનાં ટોટા મથે ભરવામાં મશગુલ હતાં, તેવામાં સદલાં બટકો બટબટ કરતાં પાંછીમાં જઈ પડયાં અને ખુશ મન હ થી તરવા લાગ્યાં. તેઓએ જાંડાંસુધી પાંછી જોયું નહીં હ વું, તાંડાંસુધી તેમનું મન પ્રયું નહીં હવું, પણ પાંછી ને તાંજ સુદરતી ખામેશ મુજબ તેઓ તેમાં પડયાં. મારે દા હી મરઘી સજર ઠગાઈ, તે ખુશ મારવા લાગી પણ બટકો એ તેને ગાંડી નહીં. તેથી બીજી મરઘીઓ તેનાં ઉપર હસવાં લાગી અને દાહી મરઘીનું દાહાપણ કેટલું હવું તે ખાલખ પડી આવયું.

ફલફલાલીનું ફલપું.

આ કેવો મોટો અને મધુર ફલ સંગ્રહ! આ દલદા ર ફલ અને માવાદાર મેવો, આ અમરૂત સરખાં જમરૂખ અને જીમખાદાર દાખ જોઈ મોહોમાં પાંછી છુરેછે અ ને ને ખરાં હોયતો તાજાંને તાજાં તરત તોડીને ખા ઈ જવા ગમેછે. પણ પાંચનારી બાઈઓ, આપણ નરા હાથ ખાંચીએ. ખાવાનું તે છેજ, પણ તેની પેટેલાં ફલ થું ચીજ છે, તે કેમ ઉમેછે, એવા એવા સવાસો ઉપર આ પણ મોહક વીચાર અને તલાસ કરીએ. ફલફલાલીનું ફ

લપું સાધી અને સી રીતે થાયછે, તેમાં થું થું ચીજ હોય છે; એ સરવે ગનેઆત ઘણું અજાએજ જવું અને જાંજ વા જોગ છે.

એક આકુસતી કેરી હાથમાં લઈએ, તે કેવી સફાઈ દાર, કેવી સુખારી, કેવી ગોલાકાર છે! કેટલો બધો નરમ મેવો તેમાં બનાવેલો છે; કેટલો મધીઅમ ત્રીકાસ તેમાં ભરે લોછે અને તેની વચોવચમાં તેનાં બીઆંને કેવું તપાસી ને બધું કોટલાંમાં ગોડવયું છે! એક લીંલુ અપવા દાડમ લ

ધુમ્મે તો કેવી તેની અંદર નાંજીક બનાવટ કરેલીછે; રસને કેવાં નાંહાંનાં નાંહાંનાં વાસણમાં ભરેલોછે અને દરએક વાં સાણને તપાસીને રાખવા સાફ કેવાં એકની ઉપર એક એ રસાનાં બારીક પડ કરેલાં છે. એક દરાખને જીખખી લેખા; કેવાં તે સવાદાર રસથી ભરાઈને જીડલાઈ પડેછે; મોતી ઈચ્છા હીસાને જીખખી તેની આગળ થું બીસાદમાં છે ! એ સરવે વીચાર કરતાં ખુદતની કારીગરી અને ખો દાંતું દાહાપણ માલમ પડેછે.

પણ આટલી બધી કારીગરી છતાં એ કલ તેને ઉઠાડનારાં જાહાડને કાંઈ જાણુ કામનુ નથી. એક જાહાડ કલ આપેછે તે કુદત પરાંજીઆનાં જીવેપાને માટે છે, તે કલ માંતર જાહાડને એક નકામે અથવા રદી ભાગ છે. પે હેલાં બીંકે, પડે કુલ અને તે પછે કળ થાય છે. બીંકે જાહાડને ઉગારેછે, કલ બીઆને જાલવેછે, પણ કલ જાહાડને ઉપયોગથી ખાલી છે. દરએક કુલની અંદર સ્પષ્ટરેખનાં નામની દાંખલીઓ આવેછે, તેમની વચેવચમાંથી બીસીદી લ' નામના પીસા કુદેછે અને તેની ઉપર ગરભસતાં હોય છે. કુલનાં બાકીનાં ભાગે ખરી નવા છતાં, એ ગરભ વાલી નજા ઉમતી બાયછે, જેમાંથી આસપાસ કલ બનેછે અને બીઆ તેની વચે ગરભમાં રહેછે. એક પેરને તથા લે જીણી આંખ જેવું રેખાયછે, તેમાં પાતરાંનાં આકાર હોયછે અને તેને તપાસતાં માલમ પડેછે કે કુલનાં પાતરાં જને "કેલીકસ" કહેછે તે તથા તે માહેલી બીઆને જલ વનારી "કારપેલ" નામની કોહલી સાથે મળીને તેનું કલ બનેછે.

કલ બીઆની જમ છે અને જાંતવેરોનાં ગરભમાં થી પાછલથી જમ આર નીકડેછે, તેને મળતી કલની ઉતપતી છે. એક નાંહાંનાં જોરથી તે મોટાં પપેનાસ અથવા ખરજીયાં સુધી કલનાં કદ અને આકાર જેમ તરેહ કીસમ નાં છે, તેમજ તેમની માહેલો બાંધો અને ગોડવણ પણ દરએકમાં જુદો જુદો હોયછે. જેમ છાલ વગરનું આણુ એ કલ છે, તેમજ વળી ખાસીચીલાં હાલતું કેડુંબી એક કલ છે, કદાચ બદાખખી કલ છે અને જાડું નાલીએર પણ કલ છે. સપલાં કલની અંદર પાંખી, ખાંડ, ખાર અને ખડાસની આસીડો તથા તે સાથે ઉખારનારાં તથા પોચાન કારક તતવઓ જુદાં જુદાં પરખાંતમાં હોયછે. એ સપલી પદારથો કલમાં કાંદાંથી આવેછે તે પેદા જાહેછે, માંજીસની એટલીજ શક્તી છે કે કલમાં એ ચીજીને તે શોધી કાઢાડી શકેછે.

જેમ કલ પાકેછે તેમ તે માહેલી ઉપલી ચીજીના જ થા, વજણુ ઈતીઆદીમાં વધદટ થાય છે. કેટલાંક કલો કાચાં હોયછે તારે તેમાં ખાંડ પાકતી નથી, પણ પછવાડે થો, ખાટી આસીડમાંથી ખાંડ બનેછે અને બીજા વસતુ આનાં પરખાંતુ આછાં થાયછે. "આકસીનના" નામની ગેઆસ હવામાં હમેશ હોયછે, પણ જે હવામાંથી એ ગેઆસ કાઢાડી લીધી હોય, તેમાં કલ પાકતું નથી. પાકતી વેલો કલ વજનમાં જાણુ ઘટી જતું નથી. તે માહેલાં ખીડાં તતવો ગરમીથી પેદા થાયછે અને કલ પાકેછે તે ગરમી વગર રોશનીથી પાકેછે એણુ માલમ પડયુંછે. કલો

ની બીજા ખુખી એ છે કે તોડાડવારજ તેમને તરત ખાઈ જવાં જોઈએ એવું કાંઈ નથી. દરએક કલ તોડયા પછે એ કરસ થોડો કે ઘણો વખત સુધી કોહાવા વગર રહી શકેછે અને વળી કેટલાંક કલોતો લાંબી મુદત સુધી તોડીને રાખી મેળવાતી કરજ પડેછે, કેમકે તેની આગમય તે ખાવા જોગ હાલતમાં આવતાં નથી.

બીઆને ગમે તાંહાં રાખી મેળીએ પણ તેમાંના જ વ મરતો નથી. તેમજ "આપલ" અથવા સેફકલને વખા રમાં ભરી રાખતાં તે કોહાવું નથી. તેમાં "ગાલીક આસીડ" આવેછે, તેની થીમે થીમે ખાંડ બનેછે. એક દેશનું કલ પોતાના દેશનાં ઈચ્છા પોતાની હવામાં કોહેછે, પણ બીજાં દેશની બીજા હવા તેને માંકુ આવેછે. કાચી ના રમી એમને લીજી પોતાનાં નહી પણ પારકાં દેશોમાં પાકી શકેછે, કેમકે તે માહેલી "સાઈટરીક આસીડ" ની ખાંડ બનતાં વખત જોઈએ. નાલીએરની અંદરનો રસ માતર કોટલાંખાં ભરેલોછે, અને લોજીનો રસથી જ તેમજ રાખપો હોતતો તે જાજી વખત ટકી શકત નહી, પણ પોતાનાં બંદાઓને તેનો ઉપયો લાભ આપવા સાફ એ કલની અંદરનાં રસને છની છની કે કલિઓમાં ભરી રાખયોછે કે તે જિસથી ઉભાઈ આવીને કોહી જાય નહી. કેટલાંક કળ શુદ્ધવાથી, તે માહેલી ખાંડને લીધે તે જલવાઈ રહેછે; જેમકે અંજાર, દરાખ, ખજુર ઈતીઆદી. આમજીબી એક કળ છે, અને તેને જાલવી રાખવા માટે ખુદરે જોદોજ બંદોખસત કરેલો. જેલો સુરજ અસત પાંખેછે કે તેનાં કળને દવથી સંભાલવા માટે તેનાં પાતરાં કળની આસપાસ વીટલાઈને તેને બંધ કરી લેયછે, અને સુરજ ઉગતાંજ તે પાછાં ખોલા થાયછે. આકરીકામાં કેટલાંક કળો પોતાનીમેળે જમીનની અંદર દાખીને પાકેછે.

જાહાડપાંજીની વીદીઆમાં કળ કળાલીનાં એ ભાગ ક રેલાછે. "કારપેલ" નામનાં પાતરાંની સમજ ઉપર આપી છે. જે કળ કળાલી એવાં એક "કારપેલ" માંથી કલેછે તેને "સાડુ કળ" કહેછે, તે પેર, સેફ, આંખો, ઈતીઆદી છે. જે કળ એકથી વધારે બકારેલ" નાં ભેગાં મળવાથી ઊંચે છે, તેને "મીસર કળ" કહેછે, જેવાંકે પપેનાથ, સેહુર, કેળાં, આખાં ઈતીઆદી. પેહલી કીસમનાં કળમાં જેમ પેર અને સેફ તેમજ અંજાર, દાડમ અને દરાખ છે, અને વળી બદાખ તેમજ નાલીએર પણ એજ વરગમાં છે. જુદાં જુદાં કળોમાં બીઆં રાખવાની રીત પણ તરેહવાર છે. કોઈ કળમાં જેમ કે પેર, બીભરાં ઈચ્છા ખરજીયાં ખાવાની વચે બીઆં છુટાં છુટાં પણ ભયાબંધ રહેછે. કોઈ કળમાં, જેમકે આંખો, બાર ઈચ્છા સેફમાં ખાવાની વચે એકજ કડણ બી ઈ હોયછે. કોઈ કળમાં, જેમકે દરાખમાં રસની અંદર બી ઈ હોયછે અને કોઈ કળમાં જેમકે લીજી ઈચ્છા પપેનાસમાં પડોની વચે બીઆં ગોડવેલાં હોયછે. આ સપલી બનાવટ નો મોહોબી વીચાર કરતાં ખાણસ તે દાદગરની શક્તી ઉપર આકરીન કરે.

ઈરાનના અસલી પાદશાહોએની

નશીએતો.

દારાએસ હોરાસાપીરા.

સાધરસ પછે ઈરાનના મોરા પાદશાહ દારાએસ હોરાસાપીરાસ યદ્ય ગયોછે. જેમ ભુલથી સાધરસને કેજુથરા સાથ તેમજ દારાએસ હોરાસાપીરાસને ગુસ્તાસપ સાથ ભેલી નાખવામાં આવેછે. પછુ આજનાં વખતમાં સામિત થયુંછે કે એ બે જુદા જુદા પાદશાહ હતા, જેમાં ગુસ્તાસ પ પેહેલાં અને દારાએસ પછવાડેથી રાજ કરી ગયા હતા. એ નામીયા પાદશાહનાં વખતમાં ઈરાનનું અશલી રાજ એ બળવાન અને જાહોલલાલી ભરેલું મણુવું હતું, તે એના બેહદ દાદાપણુ અને શાનપણુથી હતું. તેના એ ને ફી સમજતા હતા અને પોતાને પોતાની મરજી અનુસારમાં આજવાનાં એક હુધીઆર તરીકે ગણુતા હતા. વળી તે પોતાનાં ધરમને માન આપવાની સરવેને નશીએત રેતા. પછુ એ પાદશાહ સાચું બોલવાને જે શીખામણુ દઈ ગયોછે, તે સુઘી અમતની છે. તેને જુહાની કેટલી છીટ હતી અને સંઘર્ષને તે કેટલી પસંદ કરતા હતા, તેમજ વળી પોતે જે લેખો આપપાછે તે મોટા નથી એવું તેમજ પડવાને તે કેટલા ખાતી હતા, તે તેનાં આ લેખોમાં સમાઈ વીશે ફરી ફરીથી ફરેલી ઓળખાહી ભરેલી ફરમાસ ઉપરથી માલમ પડેછે. તેનાં તે લેખોની નકલ હેલક ઉતારીએ છઈએ. એ લેખોમાં તેણે પોતાનાં રાજની જે તવારીખ આપીછે, તે અવખતાં અને કાહાડી નાખીછે.

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, હવે પછી જેની કોઈ શખસો પાદશાહ થાએ તેઓએ જુહાઈને નાજુદ કરવાની કોએસ કરવી. જે માણસ ફૂર હોએ તેનો તદન નાશ કરી નાખજો. જે એ પરમાણુ કરીઆ નજી તેા મારા રેજા ને હાની પુગશે નહી.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, આ પરમાણુ મેં કામે કરેલાંછે. હોરમજદની કરમખખરીશથી મેં એ સઘલાં કામે ને સરજુજમ પોહોવાડેલાંછે. હવે પછી જેની શખસ આ લેખ વાંચે તેને ખાતરીથી નાજુવું જે મેં જેની કામ કીધું છે તેના આ હેવાલ ખોટી રીતે આપેલાં નથી.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, હોરમજદ મારો શખસી છે, મારાં કરેલાં સઘલાં કામે વીશે આ લેખ મેં રાસ ત વ દરસત લખાવેલાંછે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, હોરમજદની બખરીસ થી બીજા ઘણુંએક કામે મેં જે કીધાંછે તે આ તખતી ઉપર કેતરાવેલાં નથી કે અપાદા જે ને ઘણુંએક કામે મેં

બીજા જગ્યાએ ઉપર કરેલાંછે તે વાંચીઆથી હવે પછીના આ તખતી વાંચનારને એમ શક નહી જાય જે મેં એ સઘલાં કામે વખતે ખોટી રીતે નજીવેલાં હશે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, મારી આગમન પેહેડી દર પેહેડી જે પાદશાહો ઈરાન સરખમીન ઉપર યદ્ય ગયેલાંછે તેઓનો દાખલો પકડી મેં આ કામ કીધુંછે. હોરમજદની બખરીસથી મેં તે સઘલાં કામેના તેઓની માફક આ લેખ બનાવી રાખેલાંછે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, મારી પછીના તખત ઉપર આવનારે આ નાજુવું જોઈએ જે, મેં આ પરમાણુ જે જાહેર કીધુંછે તે તમારે તેથી કરી તેને છુપાવવું નહી જોઈએ. અગર આ તખતો તમે ફતીઆમાં જાહેર કરશો તો હોરમજદ તમારો નેપેહમાન થશે, તમેને ઘણુ ફરજંદોની પુરૂધી હોએ. તમા ઘણી લાંબી ઉમર સુધી જીવજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, અગર જે તમે આ લેખને છુપાવી રાખીશો તો તમારાં આમરજીનેની કોઈ લખી ના રખશો. હોરમજદ તમારો ફુશમન થશે તમા તમે ફરજંદ વીનાના રહેજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, આ પરમાણુ મેં કામે કરેલાંછે. એ સઘલાં કામે હોરમજદની કરમખખરીશથી મેં સરખમીન પોહોવાડેલાંછે. હોરમજદે તમા બીજા ફરેસતાઓએ મને આ કામ કરવામાં સાહિતા આપેલીછે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, હોરમજદ તમા બીજા યજ્ઞશમે મને મદદ કીધી હતી તે એટલા દીન કે હું કુંદર નહી હતા; હું જુદો નહી હતા, હું જાલમ નહી હતા. જે શખસો ખરાબ કામના કરનારા હતા તેઓનો મેં નાશ કરીઆ હતા.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, જેની શખસ હવેપછી પાદશાહ થાએ તેને જુહાએ તથા ખરાબ કામ કરનારાઓ ને પાળવા નહી. તેઓને જુનએખી તદન જ ઉપેડી નાખવા.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, હવે પછી જે કોઈની આ મારી લખેલી તખતી તથા આ ચીતારો જો તેઓએ ખખરદારી રાખી એઓને ખરાબ કરવા નહી. જાહાંસુધી તમે એઓને જીવત આપશો તાંહાંસુધી તમેને ઈશવર જાળવી રાખજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહેછે જે, જાહાંસુધી તમે આ તખતી તથા આ ચીતારોને જોએ તથા તેઓને માન આપો તથા ખરાબ થવાથી તેઓને બચાવો તાંહાંસુધી હોરમજદ તમારો રહીક થશે. તમેને ઘણુ ફરજંદોની પુરૂધી હોએ. તમે ઘણુસુધી જીવજો, અને જેની તમે કરી નજી તેનો હોરમજદ તમારા પછીના જમાનામાં મારો બદલો આપજો.”

“યજ્ઞશોના યજ્ઞ હોરમજદ કે, જેને આ ધરતી તથા પેહુ આસમાન બનાવેલાંછે અને જેને અનુસમતને પેદા કરેલાંછે તથા અનુશ જાતોને જાન બખશેલાંછે તેણે દરાયસ ને લોકોના પાદશાહ તથા લોકોનો તેને પારા બાંધી આપનારો બીધેલાંછે.”

“અરે, યો લોકો, હોરમનદનો ધરમ જે તમારી સો કે ફરીને આલેલો છે તેને નાણુદ થવા દેશો નહી. એ ખરો ધરમ ખબરદાર છોડશો નહી. ખબરદાર; નહીતા તમે તે માં દોર. ખાશો.”

કપડાં પહેરવાં અથવા સારાં પદવાં ખાવાની સાંધે અમ ને વાંધો નથી, પણ એ સરવે શોખ પુરા પાડવામાં નથી અમપણું નરતું છે, કે જે અધીઅમપણું વગર મોટાં ખાં નદીનાં ખુવાર થયાં છે, અને ઘણી બાપડીએએ પોતાનાં માંદીને નાદારીની કોરટમાં મોકલ્યાછે. માટે ધર મલાવા આગમ્ય ધરધનીઆણીનાં સારા શુભો જેઈએએ અને જે યો આવતા વખતમાં ધરધનીઆણી થવાની હોય તેઓનાં દીલમાં તે સારા શુભ જાતરાવાની તેઓમાં અમપણુથી મેટું નત થવી જેઈએ.

“ગંગનાં તે કુવત છે.” ઓરડાએને કેત્ર ગોઠવવા અથવા સાફ રખાવવા તે જે આવડતું હોયતો ધરધની આણીનાં ઓરડાએ મેટુંસતખાનાની ખીચાડે, ખીચાણ રેહ્યે. તેમજ જે રોટી કેમ ચાપવી તે જે આવડતું હોયતો તેણીની રોટી વધારે સવાદદાર થશે. એ સમજું વહીતર ધરધનીઆણીને પોતાને કરવાની નેટલી નરર નથી, તેટલી તે કાંમ બજાવાની તેણે નરર છે, કેમકે ચાકર નરરે એ કામોની હોલીવાર અનબજાઈ હોયએ અને શેઠાણીને અન બની હોયએ તો તેમની ખાંખીએ શોધી કાઢાડવા તથા સુધારવાને અશકત હોયએ અને ધરની હાલત અધુરી રહી જાયએ. કરએક બીજ પોતાની નજોએ રેહ્યે અને સાથ લે જેખાવ હસતો તથા ખેલતો રેહ્યે, તે જોવાનું કામ ચાકર નરરોતું નહી પણ શેઠાણીનું છે.

પણ વળી ધરનાં ઘણી તથા અમાને માટે ખાવાનું તઈઆર હોય, તેમજ બીજાવેલી હોય ઈચ્છા બીજાનું પાંચ રેહ્યું હોય, અમાંએને કરવા મોકલયાં હોય અને ધરનાં ડબડ નહી હોય, એટલુંજ બસ નથી. ધર જે સુખી કરતું હોયતો શેઠાણીનો હસતો મેટુંરો, મીઠા શુખનો, ધીરો અવાજ, મનપસંદ ગમત તથા બીજાનાં સુખે સુખી અને હમે કુખી થવાનો ખાયાનું અને નરમ સવભાવ વગર ધર મલાવાનું કામ શેહેલ થઈ શકતું નથી.

ભરતારની આગળ નવરાતે મેસીને અગતની વાત ચીતમાં રોટાવું એ ભરતારના પેચારને વધારવાનો ઉપાય છે અને એક ભરતારથી સુખી બાપડીને ધર મલાવાનું કામ ખરેખર પીચારું અને માનીતું લાગેછે. એટલા માટે જે રસતે મેડાં હોયતો ચાકરની રાવ, સાસુની ગીતીસ, ઈચ્છા દેરાણી નેડાંણીનો કુચડો કરવો એ ભરતારને બુદ્ધિને મદદે ગમતી ન કરવાનો ઉપાય છે. વળી દીસની ધાડ બાંધે રૂની આદ, અબરમીખાનાંમાં બનેલા બતાવની રાવ અથવા ધરેણ, લુગડાં ઈચ્છા બીજ વસતુઓનાં નવા દાવાથી ભરતા રનાં કાંમ ભરવાથી થોડાજ ભરતારે ખુશી થાયછે.

પણ ભરતારનાં કામકામ બાંધે ઇનતેજરી રાખવી, તે નાં તે કામમાં સલાહ તથા મદદ આપવી એ ભરતારને ખુશી કરવાનો સહીય સરસ ઉપાય છે. એક ડાકટરની ઈચ્છા બારીસટરની બાપડી પોતાનાં વરને મળેલા કોઈ નવાઈ જવા “કેસો” ની વાત ખુદ, એક માસટર પોતાની બાપડી આગળ પોતાનાં કોઈ હટીલા નીશાળીઆનો હેવાલ કરે, એક વેપારીની સ્ત્રી પોતાનાં ઘણીએ મેટલા જેમખતમાં તેને દીલાસો આપે અથવા એક દુકાંનદારની ઓરત ભરતારનાં બીલ કરી આપે ઈચ્છા મીઠી પતરીઓ લખવાની મદદ આપે

ધર ધનીઆણીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

ધર ચલાવા માટે નરરનાં શુભો.

જે ધરધનીઆણીએ પોતાનું ધર ચલાવતાં કંઈએએ તેઓને અને નીચલી થોડીક સુખનાંએ ઉપર ઘેચ્યાંન પો હોંચાડવાની ભલામણ કરાએ છઈએ. એક રાણી જે કુંતે હમંદીથી પોતાની હકુંત ઉપર રાજ ચલાવી શકે, તો એક ધરધનીઆણી પોતાનાં ધર ઉપર રાજ નહી કાંમે ચલાવી શકે તેની સમજ પડતી નથી. ધર ચલાવવું એ મેટું કામ છે, પણ મુશકેલ નથી અને મુશકેલ નથી તેટલું તે ખી આરું કામ છે. તે છતાં ઘણી ધરધનીઆણીએને ધરબાર અકારું લાગેછે, તેમાં તે ધરનો વાંક નહી પણ ધરધનીઆણીનો પોતાનો વાંક સમજવો.

સાધારણ અથવા સાદી ચીજિનું અગનાંપણું ધર ચલાવામાં ઘણી મુશકેલોને આડે લાવેછે. આપણું જુવાં ના ભુગોલ અને ખગોલ વીરીઆઓની વાત કરેછે, પણ તરકારી ઈચ્છા ધી ઈચ્છા બતાસા લેવા હોયતો તેઓ પકા વેચનારને હોય કઠાઈ જાયએ. ઘણું લોકો આગલા વખતોને માદ કરેછે કે જરે મોટાંખાએઓ. બજાર હોય ગોતે કે રતાં અથવા સોભાની બાબતોમાં અગનાં હતાં પણ ઉપ થોંગી ગનેઆંન ઘણું જાણતાં હતાં.

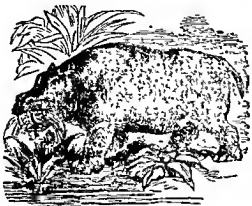
સાધારણ બાબતોનાં અગનેઆંપણું સાથે બીજ અવ શુભો પણ ધર ચલાવાને કામને મુશકેલ બનાવી દીએછે. આલસ, ઈતરાજ, મોજ મજાહ, અને કામકામમાં મેડંગા પણ ઇનતેજરીથી ધર ચલાવામાં ઘણી અવશ્ય છે. આલસથી ધરધનીઆણી મોડી ઉઠેછે, અથવા ઘણી ઉંચ કાઢાડેછે, બેસેછે તો તેને બેસીજ રેહવા ગમેછે, ચાલ હાલ કરવા તેને ગમતી નથી, કામમાં જલદક બતાવતી નથી, એવી એવી ખાંખી આલસનું પરીનામ છે. તેથી ધરનાં કામમાં ઘણી દીલ થાયએ, ઘણું કામ અધુરું રહી જાયએ.

ઈતરાજ ગામનાં લોકોમાં મોટાઈ મારતાં શીખાડે. પાંચ લોકનું પોતા તરફ ઘેઆન રોફો રાખવું, અને લો કો પોતા વીશે વાત કરે એવો દેખાવ રેવો એ ઈતરાજ શી આડેછે. તેથી સારાં સારાં લુગડાં અને સારાં સારાં ઘરેણું પહેરવાનો શોખ વધેછે અને પરીનામ એ નીપજેછે કે ધરનું ઉપયોગી કામ તથા ઉપયોગી ચીજ રહી જાયએ. સોભન સાભનમાં ઘણા વખત જાયએ અને તેથી અગતની હોજ તો ઉપર ઘેઆન આપવાને વખત રહેતો નથી. દેખામનાં ખરચોમાં નાણું ખરચાયએ, જ્યો ઉપયોગી ખરચને માટે નાણું ફાંલ પડતું નથી.

મોજ મજાહનો શોખ ખાવા પીવાનું ઉદાઉપણું કે રાવેછે. તેથી નાણું સંખથી હાલત બતાવ આવી જાયએ એટલુંજ નહી પણ વનદરેસતીના બીગાડ થાયએ. સારાં

તો તે ભરતાર જેટલો ખુશી થાયછે, તેટલો બીજાં કસાંથી ખુશી થતો નથી.

દરીઆઈ જેનડો.

આ જાનવરને ઇંગરેજ જાનવરી વીદીઆમાં “હી પોપોરામસ” કહેછે. તે કદમાં અને આકારમાં જેનડોને મળતું આવેછે, પણ જેનડો ખુસકી ઉપરનું જાનવર છે, અને “હીપોપોરામસ” પાંછીમાં રહેછે, તે ઉપરથી તેને આ પણ દરીઆઈ જેનડાનું નામ આપીએ છીએ. પાંછીમાં વસનારા એક મોટા દર્ધત સોસવાટ વીશે ગયા અંકમાં લખ્યું છે. આ દરીઆઈ જેનડો પણ તેવીજ કીસમતું એક રાખશી બલનું જાનવર છે. પણ સોસવાટ જેવાં ડીની જાતનાં જાનવર પાંછીમાં રહેવું કરે એ આપણા માં નવામાં આવેછે, મગર હાથી ઇઆ સીંહનાં સરખું આ મોટું પોપણું પરાંછી પાંછીની અંદર રહેવા સાડું ખોદતાલા એ બનાવયું છે, એ થોડું અનુભવેજ નેવું નથી.

આ દરીઆઈ જેનડાનું માંડું ખુસકીનાં જેનડા કરતાં લગાર વધારે મોટું પણ તેનાં પગ વધારે નાંહનાં હોય છે. એ જાનવર યુરોપમાં જાનવું નથી. પણ આફ્રીકાની નીલ નદીનાં અને બીજાં એવાં જંગલી ગરમ સુહુકોમાં તેની વસતી માલમ પડેછે અને વીદવાંનાંએ તેમના વીજાથી હેવાલ આપયોછે. તે ઉપરથી માલમ પડેછે કે એ જાનવર માયાંથી પુછડી મુધી સતર ફીટ લાંબુ હોય છે, તેનાં પેટનાં ઘેરાયો સોલ ફીટનાં છે, તેનું માંડું ચાર ફીટ લાંબુ તથા સાત ફીટનાં ઘેરાવાનું હોયછે. તે ઘાંડું વક્રાસેછે તારે એ ફીટનાં પોહોસો ખાંચો પડેછે, અને તેનાં દરમિયાનમાં ચાર મોટા દાંત હોયછે, તે દરમિયાન દાંત એકેકે કુટ લાંચો છે.

આ જાનવરનાં પગ હાથીનાં પગને મળતા આવેછે, અને દરમિયાન પગનાં ચાર મોટાં, જડાં આંગણાં હોયછે. તેનું પુછડું દુકું, પોહોલું અને અતીંદર હોયછે. તેનું ચામડું અતીંદર જાડું છે, અને નેકે સોસવાટની ખીચાલે બંકુકની ગોશીને વગર ઇજાએ ગગડાવી દેવાને તેનું ચામડું અચકત છે, તોપણ સમયેહેર ઇઆ કઠારીથી તેને કાંઈ પણ અસર થતી નથી, એટલું એ ચામડું કડક છે. દરીઆઈ જેનડાનું આખું બદન થોડાક છુટા છુટા બાલથી ઢં

કાયવું છે, જે બાલનો રંગ લગાર સરેદી ઉપર છે. એ જાનવરનો આકાર આખો જોતાં અડધો બલદ અને અડધો કુદર જેવો દીસેછે. તેના અવાજ પણ એ જ જાનવરોની વચેનાં આવાજને મળતો આવેછે.

આ ભયંકર દરીઆઈ જેનડો નેકે આટલો કદાવર અને જોરાવર છે, તોપણ તે પોતાનું ભયભરેલું બલ વાપરવાને એટલો તદ્દમ્યાર રહેતો નથી. તે ખુબીઅ કરીને આફ્રીકાની મોટી નદીઓ તથા મોટા સરોવરોનાં તલીઆમાં પડી રહેછે, અને તાંહાં આલસાઈમાં વખત સુભરેછે તથા ભૂખ મટાડવાનાં સાંપત નહીં હોય તોજ તે થોડી ઘણીથી મેહનત લેતો માલમ પડેછે. કેટલીકવાર નદીનાં તલીઆં તરફથી કાંઈ મોટા ઘોતની આગલ તરખૂચાર જેનડા એક હારમાં ઉભા રહેછે અને ઘોતનાં જોસથી ઘોવાઈ જતી માછલીઓને ભખમ કરેછે. તેઓ પોતાનાં એ શેકારની પુકે ઘણી ઉતાવળથી રાંડેછે, તથા ઘણું જોસથી તેઓ પાંછીમાં તરેછે અને દમ લેવા સાડું ઉપર આવવા વગર તેઓ આસરે ૪૦ મીનીટ મુધી તલીઆમાં રહી શકેછે.

જાણે જાનીત ઉપર ચાલતો હોય તેમ આ દરીઆઈ જેનડો પાંછીની અંદર આસાંનીથી ચાલેછે, અને એક જ હુમ્મરે બેસુમાર માછલીઓને ભખમ કરેછે. પણ જારે તેને ખરેખર પુરતો ખોરાક પાંછીમાંથી નથી મળતો, તારે તેને ખોરાકની શોધમાં કીનારાની જમીન ઉપર જાવું પડે છે, જાંહાંનાં રહેવાસીઓમાં તે અભુગમત પહોરેલો જા રહે. જમીન ઉપર તે થણો ધીમે ધીમે ચાલેછે અને નદીની કીનારીને એટલો વલગી રહેછે કે દગડે દગડે તે પાંછીમાં પડી જાયછે. પણ કોઈવાર વળી તે કીનારાથીબી આગળ વથેએ અને તેની સાંમે થવાનું થોડુંજ બલ હોવાથી લોકો તેનાં અવર પગલાંથી પોતાનાં કીમતી પાકનો નાશ થતો મુજે મોહોડે ભેષા કરેછે. તીડોને નહસાડવાને જે ઉપાયો કરવામાં આવેછે, તેમ ઉપાયોથી. આ દરીઆઈ જેનડા ને પણ નહસાડવામાં આવેછે, ઇઆને ઢોલ વગાડવાથી, છુમો પાડવાથી તથા અતસ સલગાવાથી આ પરાંછી જે પોતાનાં સઘણાં બલ છતાં હીચકાડે છે, તે તરત પાછલાં પગલાં ભરેછે.

પણ જારે આ જાનવર યુસે થાયછે અથવા ભખમી થાયછે તારે મોદાએ આપેલું પોતાનું ભારી કુવત વાપરવાને તે ચુકવું નથી અને તે વખતે તેને દેખાવ ઘણો ભય ભરેલો થઈ પડેછે. તે ગમે એવા શત્રુની સાંમે થાયછે, જે કાંઈ હોય તેને જમીનદોસત કરેછે. નદીમાં તે ફરવું હોયછે, તોપણ મોટોની આવજાવને તેનાંથી હરકત નથી. પણ એ તે મોટા ભુલથી આ દર્ધતને અમડી અથવા તેની મુસેહમાં કોઈમી રીતે ખલલ કરવામાં આવી, તો પછે તે મોટમાં ભનારાંઓની કમખખતી જોઈ લેવી. તે મોટની હેડલ ભરાયછે અને પછે પોતાની પીડ ઉપર ઉભો થઈ બેઠ ને ઉઠી વાલેએ અથવા તે પોતાનું ઘાડું વક્રાસેછે અને પોતાનાં મજાનુત દાંતોની વચે મોટને ધરોને ફાડી નાખેછે ઇઆ કુમાડી દેયછે.

જાનીત ઉપર આ જાનવર જાજ લડાઈ ચલાવવું નથી. જે જમીન ઉપર ફસડું હોયતો તે અડધી તાહાસવાનું

પસંદ કરેછે અને હંથે મસતકે નદીમાં પડી, થોડાવાર અંદર રહેવા પછે એ ગેનડા પાછો ઉપર આવેછે તથા ગે પા પોતાનાં કુશમનને પોતાની જગાપર બોલાવતો હોય તે માંતે 'સાદે લુખ મારેછે. પણ જ્યો જનીન ઉપર તેને ખીનવી શકેછે, તેમ્ણે પાંછીમાં તેની સામે બઈ શકતાં નથી. આપણે જ્યેયુછે કે સાસવાટને માણસો પકડી શકે છે, પણ દરીઆઈ ગેનડા સાથે એટલી અચકમારી કોઈ ક રી શકતું નથી, જ્યેયે તે પાંછીમાં થાડા અને સરદારની ખીચાલે રહેછે. કોઈવાર તે જનીન ઉપરથી આદમીનાં નાંહાંનાં બચાંને ચોરી જાયછે.

આ જાનવરની માંદા કીતારે ઈડાં મેળેછે. એકથી વધારે ઈડું મેળતી તે કવચીતંત્ર આક્રમ પડેછે. એ વખતે તે માંદા સરેસતા કરતાં વધારે બીહીકની થાયછે. તેમનાં નાંહાંનાં બચાંઓને હુખરીઓ પકડેછે તથા તેને ખાવાનાં કામમાં લાવેછે. કેહુછે કે આ જાનવરનું માસ ખાવામાં ઘણું સવાદદાર છે. તેનાં ગેસતના કકડાને કકડા બજાર માં વેચાવા આવેછે.

લુત વીશે ઈંગરેજ લોકોનાં વેહેમ.

લુત ભખાડાની વાતોને શીખેલાઓ અને સુધરેલાઓ વાનખીની રાહે ધીકારી કાઢાડેછે; પણ કોઈવાર લોકોમાં એટલા મન્યુત એતેકાદ બેસી જાયછે કે સુધરેલાઓની એ વેહેમ રાખેછે. ઈંગરેજ પરજ આપણાં કરતાં વધારે સુધરેલા છે, પણ તેટલા માંતે તેઓમાં લુત ભખાડાને વેહેમ નહીં હોય એમ વીચારવું નહીં. તેઓમાંની વેહેમી માણસો હોયછે અને વળી લુત વીશે આપણુ જરૂર જાણતા નથી તેટલું બધું તે વેહેમીઓ માનેછે. આ વાત અજાએ બ જીવીછે કે એક પણ દેશ એવું નહીં હશે કે જાંહાં આણસ ઝુવા પછે લુત થવાના વેહેમ જાએ નહીં હશે, પણ ઈંગરેજોમાં લુત આવવા વીશે થું થું વીચાર રાખવામાં આવેછે તેને એક દુક ઈતેખાબ વાંચનારઓની રખુજને માંતે હેડલ ઉતારીએ છઈએ, જે ઉપરથી જાણીએ કે લુત વીશે ઈંગરેજોનાં અને આપણાં લોકોનાં કેટલાક વીચારો કે વા એકબલતા આવેછે.

કેહુછે કે લુત આવવાના સાધારણ અને ઘણાખરો વખત મધરાતના છે. ખરીશદમાંસને દીવરો લુત કદી આવતા નથી અને સાધારણ લોકો લુતને જોઈ શકેછે, પણ ખરીસદખાસની રાતે જનમેલાં લોકોને લુત કદી દેખાતો નથી. જીવતી વખતે તેઓ જે પેશાક પેહેરતા હતા, તેજ પેશાક લુતાલી હાલતમાંથી તેઓ પેહેરેછે. સરેદ જો પેહેરેને જ લુત આવેછે તે દેવલની ઘોરમાંથી નીકસેછે, અને તેઓને જાણુ જાન આપવામાં આવતું નથી. તારે એક ઘોરડામાં લુત આવેછે, તારે જે તાંહાં મીનખતીના દીવા મેળેથો હોયતો, તે દીવાનો રંગ બહુ ઘઈ જાયછે, અને તે લુત પોતાની હાલતમાંથી જે ખરાબ ચાલતો માણસ હોયતો તેમ અગત કરીને બનેછે!

મરદનાં લુત કરતાં ઘોરતનો લુત વધારે ગડબડીઓ અને 'કાલુ કમારીયો' હોયછે. તે કોકટની ખીચાલે ઘણી

વાત કરેછે. 'કુતરાઓ લુતને દુરથી સુધીને પારખેછે. જે લુત ઘણો કંડાસો આવેતો તેની સાથે લાટીન ભાશામાં વાત કરવી, કેમકે તેથી તેને ઘણી બીહીક પેસેછે, વળી રાત સમુદરમાં કેદ પડવાની લુતને ઘણી રહેસત હોયછે, માંતે જે તેઓ ઘણું ડાખ આવેપોતે તે સમુદરમાં મોકલવાની ધમકી દેવાથી તેઓ દબી જાયછે. લુતો કદી પોતાની સાથે રોશની રાખતા નથી અને જ્યો પોતાની હાલતમાં તીમાં ગોલાખરીરીમાં રહવા હોય, તેઓ સીવાએ બીજા લુતો પોતાની સાથે સાંકલ રાખતા નથી. લુતો કાળો પેશાક પેહેરતા નથી. વળી વેહેમી ઈંગરેજો એવું પણ માનેછે કે જે તમારે લુતને જોવા હોયતો પેહેરાંતો ફનીઓમાં લુત છે એવું તમારે મન્યુતીથી માંનવું; જોઈએ અને પછે થોડું અફીણ ખાવું જોઈએ!

જારે લુત આવવાના હોયછે તારે છ થોડા જોડેલી એક ગાડીથી તે રોપ ઘસડવાનાં જરૂર જાણતાના મોટા અને ભપકા આવાને પેહેલાં થયા કરેછે અને પછે લુત દેખાયછે. જ્યોયું 'ખુન થયું' હોય અને છુપી રીતે દાંત લા હોય તેઓનાં હાડકાંને ધોધી કાઢાડી બરાબર કીરીઓથી જાંહાંસુધી દાટ્યાં નહીં હોય, તોહાંસુધી તેનાં લુતને અભામ થતો નથી. લુત લોકો જારે મારવા બેસેછે, તારે તેઓની પુકીઓ ઘણી જોરથી વાગેછે. પણ કોઈ સવાલ કરે કે લુતતો હવાઈ હોય તારે તેમનાં ફટકા વાગે કેમ? એ ઉપરથી આપણને જાણવામાં આવેછે કે તેઓ હવાઈ છતાં તેઓનું એવું સત છે કે તેઓ જોરાવર માણસને જનીન ઉપર પાડેછે; તેઓનાં મારથી કોકો લંગડા થાયછે તો પાછા સાજા થતા નથી!

પરચુટણ.

ઉદયોગ—એક લખતાર કેહુછે કે માંણસને ઉદયોગ આવપો તે સોચાને તેલ આવવા બરાબર છે. તે તેની હાલતમાં ચકરને સફાઈથી ફેરવે.

દવ એક બેમાણુખ બાક છે, કે જે પાતરાંની ઠંડી સપાટીની કાંઠરથી ધુજને ગોખા રડી પડેછે અને તેનાં દાંત જી બંધાયછે.

અમસ્યામાં દાહુયાં થવાની આદત ઘણાં જણમાં હોયછે. એક નદીની અંદર એક ખારકસવાલો જીમખાએ કરીને પાંછી લઈ પોતાનું કુતક થોતો હતો, તારે એક દાહી રી બોલી ઉઠી કે—“ અને નદીનું પાંછી ગમતું નથી. જે થું કે? આપણે વાંહાંજીની ઉપરથી કુનો ખજોસો છે, તે કેવું સારું ”

શખાવત વીશે ઈંગરેજ કહેવતો—શખાવત એકલ પેશાખણાંનો પશખાતાપ છે.

શખાવત તે છે કે જને ઘણાઓ પુકે ચાલવા ચાહેછે, પણ તેને મોહાડાં ઉપર સાંખી મગવાને ધીકારેછે.

શખાવત આઈસકાંડનાં બરફનાં ટાપુમાં તડકું છે.

નીરદોશપણું—એક બાલક પોતાનાં આપની હુડસે બરફી ચોરીને ખાતું હતું. તેણે આપને આવવાના સાદ સાંભળીને કહ્યું કે “બાપા, બાપા, હાંખા નાં આવવા, હું બરફી ખાઈ રહેલા પછે આવજો કે મેં ખાધી એવું તમે જાણી નહી.”

પાંચ અક્ષરી નીઅમો—“અનુષ્ઠુત એકીન સઘથી સરસ ગોદાઈ રાહા છે, રૂડી હંઠગી સઘથી સરસ રીલસુ ફી છે, નીરમલ હાંપડું સઘથી સરસ ધરો છે. ધર્માનંદારી સઘથી સરસ રાનનીતી છે. અધીઅમપણું સઘથી સરસ દવા છે.”

ગધેદાનો પગ ખુદરતની કારીગરોનાં એક નયુનો છે. એ ગરીબ, ઉપયોગી, ભારખરદારી જાનવરનો બેઝિ તેનાં પગ ઉપર આવી પડેછે, મારે એ પગની બાંધણી અ જાએજ નવી છે. તેની ખડી, સીંગડાનાં બારીક પડ એક ઉપર એક ગોઠવીને બનાવીછે, અને તે દરએક પડની વચ્ચે હાડકાંનું એકેક પડ આપેલું છે. એ પરખાણે દરએક પગની એડીમાં સીંગડાનાં ૫૦૦ અને હાડકાંનાં ૫૦૦ ત્રણી ૧૦૦૦ પડ કીધેલાંછે, જે વળી કખાનીએત ખારીએત ધરા લેછે અને એકેક સાથ અછો રીતે દેખાવણી રહે છે. એ પર ખાણે એક ગધેદાનાં પગમાં ખુદરતે આવી ૪૦૦૦ કખાંન બડેલીછે!

બાફને સાંચામાં વાપરવાના વીમાર પેહેલ લેહેલો કો હુને ગોપા હશે એ સંવાલ આન સુધી વાંધામાં રહેયોછે. પણ જે કાંઈ માલમ પડ્યું છે તે ઉપરથી નણપછે કે માણ સનાં કામકાજની અંદર બાફની મદદ લેવાનો એઆલ કાંઈ નવો નથી. કેહેલે કે ખીસરનાં અસલી પાદશાહાતના વખ તમાં હીરો નામનાં એક શખસને એ વીમાર પેહેલલેહેલો સુખયો હતો. ૧૬ મી સદીમાં પાંછીને ઉંચે ચઢાડવા માટે સોલોમન નામનાં એક ફરેંચ ઇનનેરે બાફની મદદ લેવાની સુચનાં કીધી હતી. એ બાબેનું માંન ઇંગલંડ અને ફ્રાંસ સ બેહુ રેશો મોઝે, પણ દરિઆઈ સફર અંદર બાફનો ઉપયોગ કરવાનું માંન સકાટલંડ રેશો મેલવડું છે.

સચુથી—ખાણસે પોતાની હાલત ઉપર સચુરી પકડ વાની આ એક સઘથી સરસ તકરાર છે, કે દરએક માંણ સમાં જેમ કાંઈથી ખાંખી હોયછે, તેમજ કાંઈ સુખી પણ હોયછે અને તેની દરએકે બીજાનાં જ્યો થવાનું નહી બને તે જ્યો પોતાને બતાવેયો હોય તેવો પોતે રહેવાનું કાંઈ જોણું નથી. “ફલાંના ખાણસ હું કેમ નહી થયો” એમ વીમાર કરતાં એટલો પણ વીમાર કરવો કે “હું પોતેની કાંઈ જાતી ઉપયોગ ધરાવું છું, તારે હું બીજી થવાને બદલે પોતે પોતાનોજ ધર્મ રેહું તેમાં માંહું શું છે?”

લાએક ભરતાર મેળવવાની એક રચુલ ચુકતી—ફ્રાંસની એક હોલતમદ સીએ એક ખરેખર સુખીવંતો ભરતાર મેળવવાને એક ચુકતી કીધી. તેની હોલત લોકોને ન છાપતી હતી, પણ તે લોકોને એટલો દેખાડતો નહી હતી અને તેનું કારણ એવું નજાવતો હતો કે સઘલી હોલત

છતાં તેની સીકલ બદલુરત અને એવીએલ છે. તેના પછ સાખર તેનીસ પરણવાને ઉમેદવારો ઘણાં થતાં, પણ તેએ આ વાત સાંભળી પાછા હટતા હતા. અંતે એક ઉમરા વે તેનું માંગણું મોકલ્યું અને તેણીને મળવા માંગણું. તે સીએ પોતાને મોહાડે બુરખો નાખી તેની મુલાકાત લીધી. તેણીએ તેને ચેતવણી આપી કે “તું મારો એટલો જોવા જ મર પરણીને પછે પસતાએ તેનો દોષ મારે મળે નથી.” તેણીની રૂડી ખસલત તથા હોરીઆરીથી પેલાં ઉમેદવારો ઉપર એટલી અસર થઈ કે તેણે કહ્યું કે “હું તારા એટલો ન ખાતર પરણવા નથા આવવો. પણ તારાં અંદરખાનેનાં દીલને ખાતર હું તુંને માંણું છઉં.” આ નવાબથી તે સી પણ આ મરદ ઉપર ખુશી થઈ. તે છુપે એટલે તેની સાથ પરણી અને પછે પોતાનાં ભરતાર આગલ પોતાનો શુદ્ધ એટલો જોલીને તેને કહ્યું કે “ખરી ખુબસુરત આરત સાથ પરણવાને તું જ લાએક છે.”

વાઈન દારૂ—ફ્રાંસમાં ૨૨૦૦૦૦૦ દારૂખસના માંડ ડવાના ધણીએછે. ત્યાં હજાર જુદી જુદી જાતનાં વાઈન દારૂ અનેછે અને ૫૪૩૫૦૦૦ એકર જમીન દારૂખસના માંડ વાએથી રોકાએલીછે. ૧૮૬૪ ના શાલમાં ૧૩૨૦૦૦૦૦૦ ગયાલની વાઈન બનાવેશો હતા અને તેની ૨૫૦૦૦૦૦૦ રૂપીયાનીઆવક થઈ હતી. જે નગાએ દારૂખસના માંડવાછે તે ઘણું કરીને પાહોડો ઉપરછે કે જાંહાં બીજ પાકો થતા નથી.

એક ટોલીમાં સો વરસના એક જવતો આદમીની વાત માલતી હતી, તેવામાં એક નજી બોલી ઉઠ્યો કે, “કાંઈ વાતમાં જવ નહી મલે ને અમથી શા મારે તકરાર કરોછો, એમાં શું એમતો માહોરો બચાવો જે આને જવતો હુતેતો તેની રોહાડશો વરસનો થતે.” !!

માતર બેજ વાંક—એક નજી એક યોડા ખરીદવાનું સાંહું કીધું અને યોડા દલાવને એક દારૂની બાટલીની લાલ ચ આપી પુછવા લાગો કે ‘સાચું કેહ યોડાને શું શું મો ડછે, દલાલ દારૂ ખલાસ કરીને બેલવો. એહ! યોડામાં કાંઈ દમ નથી માતર એટલું જ કે નાહાસી જાયછે તારે પકડતાં તુશકેલ પડેછે, અને પકડાયા પછે કાંઈ કામનો નથી.

પોલીસમાં દેખાવ—અંધવા ઉપર છાકપણાનો વાંક મેળેલાછે.

નવાપદીસ—કેમરે એ અંધવા તુંને હીઆમાં કેમ આ વડું પડ્યું.

અંધવો—સાહેબ મને આ બે સીપાઈએ લઈ આવીયા. નવાપદીસ—તારે હેમાં દારૂનીતો કાંઈ વાતમ નહી કે! અંધવો—હા તુરબી તેએ બેહુ નજી પીધલા હતા.

એક મોઝો—એક ઈંગરેજ પરખીઆત લખનાર સીખામણ આપેછે કે—તમે એક સાશાં માંણસ થજો, અ ને પછી ખાતરી રાખવી કે ફનીઆમાંથી એક હુમો આ છે થયો.

મીઝાજી ભીખારી—(ભીખારી) યુરમી ગરીબને કાંઈ બંધનશીય. (ગરહસથ) તુને આવેલું. મોહરું આંગ ઘાલી ભીખ માંગતાં સરખ નથી આવતી. હું ધારક કે તુ કાંઈ કરવાને યત્ન સંકતીવાન છે ! (ભીખારી, યુનઘાઈથી) સાહેબ તમારી પાસે ભીખ માંગુ છું, સોખામજા માંગતો નથી.

એક અજાણ્યો જોયો બનાવે—એક ગરહસથે ટુલુજ શેઠરમાંથી પોતાના ખીતરપરે આચરેલું ધાં ગાલાઉવે શેઠરમાં તા. ૨૦ મી એપ્રિલ ૧૯૪૮ ને દીને એક પત્ર લખ્યો હતો તેમાં તે નીચે મુજબ કહેલું. “અતરે એક યુનેહગારને કાંસીની તેપ ખારી હતી અને બીજી દીને કાંસી દેવાની હતી તેના એક અજાણ્યો જોયો બનાવ બની આવે. જે દીને તેને કાંસી દેવાનો હતો તેની એક દાહડો અગાઉ ખોટી ભર હંથમાં પડ્યો હતો અને તપાસ પછીના કાંઈ પછા બેરાક લીધા વગર તે હંથેલે. વધીને તે જગત્ત કરવાને ઘણાં પછુ ઉભા થઈ ગયો, તથા વલી બીલીસટરો પછુ ખારી જ્યાં પછુ તેની ઉપર કાંઈ અચાર થતી નથી, તે શેહલાઈથી કમ લઈ શકે છે અને તેના શરીરના શાંધા વલી શકે છે. આશરે ચાર દીવચની વાત પર તે જગત્ત થયો હતો અને એક કલાક જગતો રહેલો હતો તથા તે ઉડીને ચોરાક દગલાં ચાલ્યો, અને વધીએ તેને કાંઈ ચોરાક આપવાને કરખાવયું અને કાંઈ તપાસ કરીને તેને વાસતે લાવે તેની અગાઉ તે પાછો બેથુપ થઈ ગયો. એને વધરા “કેરેપેટીક એલમેટ” કરીને કહે છે કે જે દાહડ કાંસીની ધાસતીથી પેદા થયું છે તથા તે બંધાયેલી થી ખાં આવે તપાંહાં થી તેને કાંસી દેવાનું મુલતવી રાખયું છે.”

ધામસ અબેકેટના મા બાષ—ધામસ અબેકેટ નામના ઇંગલંડના રોજ ભીજ હેનરીના વખતમાં થઈ ગયલા એક નાનાપ્રીત પાદરીના મા બાષાની લગનની એક અજાણ્યો જોયો વાત કીધામાં આવે છે. એનું કહેવામાં આવેલું છે કે તેના બાપ ગીલબરટ પોતાની જુવાનીમાં ધરમની લડાઈમાં પાકેસદાઈન ગયો હતો તથા એક મુસલમાનના લુધમાં બંદીવાન થયો હતો. તે મુસલમાને તેને પોતાના કીઝામાં કેદ કીધો હતો, તથા તેના પોતાના મુબમુરતી ભરેલા મેટુરાથી તથા તેની કુખી હાલતથી તે મુસલમાનની પોતાની એક મુબમુરત છોકરીનું દીલ પીગલયું હતું કે જેણે તેને બંધીખાનામાંથી નચારી મુકવાને તથા તેને પાછો પોતાના દેશમાં મોકલવાને યક્ષી મેટ્ટન લીધી હતી. આ એ કામની અંદર જે તેણીએ ભાગ લીધો હતો તેથી યક્ષીનું મુશી ઉત્પન થયાથી તેણીએ ગીલબરટની પાશેથી એવી કમલવાત લીધી કે જેણે તે પોતાને વતન નહ પડે તેવોજ તે તેણીને તથા જોવાલે તથા તેણીની સાથે તે પોતે લગન કરે.

માણ્યેક વરસ જુનરી ગયાં પછુ તે બાઈના દીલને સુસી કરવાને કાંઈ શંકેશો આવેલાં નહીં તેણી તેણીએ પોતે ઇંગલંડ નહીને તે ગરહસથને પોતાનો વચન ઇલાદ દેવાવાને દેશવ કીધો. આએ માહુબારત કામ તેણીએ પાર પાડ્યું હતું અને નેકે તે અગરેજ બાશાથી તદન અનન્ય હતી તથા પોતાના આચરનું નામ તથા ચીપ શાઈડ કે ન્યાં તે લંડનમાં રહેતો હતો તે સીવાએ તે બી

જુ કાંઈ જાણતી ન હતી, તે છતાં તેણીએ તેને ચોધી કાઢી દેવા હતો અને તે પોતાની કમલવાત પરમાંણે તે બાઈની સાથે પરણીએ હતો. પરણવાની અગાઉ તેણીએ ખરીદી કરી પરમકમલ કીધી હતો. એ નિશાને પેટે ચોમસ અબેકેટ નામના એક પુત્ર અવતરીએ હતો.

ધરધતુ નુસકાઓ.

પટેટાની જેલી—એ તરણ મોટા પટેટા લઈ તેમને ચોવા, છોલવા તથા ખજાણવા, તે પછે એ સઘલા માવાને પાંછાનાં એક મંજુમાં કાલવવો અને તે એકરસને એક બારીક ચારણીમાં નાખીને તલીએથી એક વાસણમાં પાંછો ઝીલવું અને ચોડીક મીનીટ મુધી તેને ઠરવા દેવું. તારબાદ ઉપરથી નીતરાં પાછીને કાઢીની નાંખી તલીએ જે સંયલો માવો કરી ભય, તેનાં ઉપર ઉકલવું પાછી રેડતો. જુનું અને તેનું વખતે તેને કાલવતા જુનું. તેમ કરતાં જલદીથી તેની જેલી થઈ જશે અને પછે ખાંડ, ખસાલો તથા ચોડો વાઈન દાડ તેમાં લેવીને ખાવાથી થણી લેહનત આપશે.

ચોખાનાં પોપટજી—૦૧ રતલ ચોખામાં ૧૫ પેટ કુધ નાખવું અને પછે ચોડીક તલ, ખાંડ, તથા લોચુની છાલ સાથે ઉકાલવા. તે ચોખા ઘણાં નરમ થાય તાંહાંમુધી ઉકાલવા પછે તેને થંડા પાડીને તેના નાહાનાં નાહાનાં ગોળા બનાવવા અને એક ઇંડું કાગવીને તેમાં તે ચોખાએને ભરા ગમડવા તથા તારપછે પાંઉનાં બારીક પોપરાએમાં તે અને એક પરમાંણે ફેરવા. તારબાદ તેમને “વારડ” નામની ચરમીમાં તરીને એક કાગળ ઉપર તેમાંની ચરમીને ટીપાવા દેવી અને પછે ચોડીક ખાંડ ભજરાવીને તેને આધામાં લેવા.

લીજુનું કસટર—ઇંડાં ૮; પાંછી પેટ ૧; છાલ લીજુ ૨ ની; રસ લીજુ ૧ નો; વાહોટ વાઈન, ૧ વાઈન ગ્રાસ ભરી; બરાંડી ૧ અમ્મો ભરી; અને ઝીડુ થાય એટલી ખાંડ. ઇંડાંમાંની દાર સરેદ કુધ જેવી થાય તાંહાંમુધી કાલવી. તેમાં ઉકલવું પાંછી, લીજુની ખમનેલી છાલ, રસ અને ખાંડ નાખીને મુલુશાપર મેજવું તથા થાડ થાય તાંહાંમુધી કાગવવા કરવું. તારપછે તેમાં વાઈન તથા બરાંડી ઉમેરવો અને ચોપડો બંધાવા દેવો, જે પછે તરત ઉતારી પાડીને તથા ગલાસોમાં નાખીને ઇંડું પાડવા પછે ખાવામાં વાપરવું.

રમુજે દુરસત.

૧—હું કનેજાંમાં છઉં, પછુ પેટમાં નથી. હાડકાંમાં છઉં, પછુ માસમાં નથી. કલાલમાં છઉં, પછુ માથામાં નથી. ખારાથી કરાર વડે છે અને ખારાથીજ કમખમતી બી થાય છે. અકલમાં હું છઉં અને કમ અકલમાં બી હું ન છઉં. તકરાર ખારાથી થાય છે, પછુ વાત ખારાથી બનતી નથી. કલબાટ હું કરી શકું છું, પછુ ખારાથી ગમડ થતી નથી. હવે મને ખાંડ નામ કહેશે ?

૨—૧ એક નાનીચા ઈરાની પાદશાહી, ૨ બેસવા ની. એક ચીન, ૩ સ્ત્રીઓને સોભા આપનારો ગુણ, ૪ મ હીનાનો એક ભાગ. એવા ચાર શબ્દો મેળવી આપો કે જેનાં પહેલા અક્ષરો ઉપરથી નીચે લેતાં અને છેલા અક્ષરો નીચેથી ઉપર લેતાં બે નાનીચા ઈરાની પાદશાહીઓ નાં નામ આવે.

૩—એવો કોઓ બોલછે કે જેને આપો લઈએ તો તે પોતાના બીજ તથા તરીજ અક્ષરનો ગોથો ભાગ થાય ?

૪—નવલા મારે સાડે ૯૯ લાવ; નથી લાપેતો શેક ને હાથે ૬, ૮, ૫૩. હું જાણું છું કે તું હોલત પછવાડે મંડોયે પછ જાણ કે તું તે પરથી હંડ; લાગેછે. ૯, ૦ લાગેછે એટલું નહીં પણ વખતે એથી તને ૭, ૮, કરવા નીબી લાલચ થશે, તું તારી બાપડીના ૬, ૯, ઘણા સારોછે એમ જાણીને કુલાપા કરેછે પણ તે બચારી નથી જાણતી કે તું ૧, ૪ થઈને તે બચારી ૧, ૨, ૩, ૪ ને નાહક કુખી કરશે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—૧૦ કુલ.

૨—સાગર—સાગર પરગણું—સાગર દરીઆવ—સાગ, સાર, ગર.

૩—૧ અક્રાસીઆબ—૨ ગોરદાકરીદ—૩ ફરામ રોજ—૪ નોસેરવાનતજ—૫ એનરેનરદ—૬ અગરીસ—૭ જાહાંબખરા.

અંત વેળાની પ્રભુ પ્રાર્થના.

(૫૯—રાગ કાફી.)

હરિ હવે પાંમર તારે, કરચકી કાળે શલો મને—ટેક.

તેહની આંગે શું સુજ ચાલે,
અરર પડે અતી મારે; ૩૨૦ હરિ
વસવાનીમાં નહીં કંઈ વ્હાલું,
એક હતી, સુજ નારે; ૩૨૦ હરિ
પણ આ વેળા કામ ન આવે,
છે તું જ મારે; ૩૨૦ હરિ
જેવી રીતે હું એકલા આવી,
તેમજ વળી આ વારે; ૩૨૦ હરિ
આવીય ત્હારી પાસ છડા હું,
જનમી કરશે મને ભારે; ૩૨૦ હરિ
મા બાપો ને મતી નારી,
એજ શ્યાં પણ વારે; ૩૨૦ હરિ
મોહિની લીલા મહાબળવતી,
હરથું મન વારંવારે; ૩૨૦ હરિ
તે કાળે પ્રભુ નહીં જેમ સુક્યા,
આવી મતી મુજ મારે; ૩૨૦ હરિ
એ યકી નોઝા મોહનીમાંથી,
જાણી ન માર લગારે; ૩૨૦ હરિ

હવે પ્રભુ તું પાસેજ આવ્યા,
જાણું છું મુજ મારે; ૩૨૦ હરિ
પાપી અતી હું પામર પ્રાણી,
પણ કર શુધ આ વારે; ૩૨૦ હરિ
ગોપાસે અપાર આ કાળે,
દેખું ન હું રતી ભારે; ૩૨૦ હરિ
મરે પ્રભુ તું મુજ પ્રકારી,
દર્શન દે મો મારારે; ૩૨૦ હરિ
ખલાંદ સુધા રમ પાને,
રાખી મનીષ કરતારે; ૩૨૦ હરિ
શા યજ્ઞ ગાઉ હું પામર પ્રાણી,
અપુત્ર કરવા ઉપકારે; ૩૨૦ હરિ
મર્વે તરવો પણ તે નહીં તજશે,
શું કહું વારંવારે; ૩૨૦ હરિ
મહામંકર હું અંતે મારું,
અનાતન પ્રેમ વુંજ મારે;
કર યકી કાળે શલો મને, હરિ હવે પામર તાર.

શંકટ વેલાએ ધીરજ ધરવા બીશે.

૫૯:

વિપતી વેળાએ, ધીરજ અંતર ધરિએ;
કોઈ પ્રકારે કહ પડે પણ મુશ્કાતવ મરિએ, વિપતી, ૧
ધીરજની ઈછાથી આવે, સુખ દુખ તેતો મરિએ,
મરવાથી મરનાર નથી, રક્ષામાં સમજ રાહએ. વિપતી. ૧
કહ કોઈ કાગલદેમાંથી, છજ કરિ જાને છડે;
બહુ વિધ બળિયારાજન, અમણે કોઈ કરિને કૂટે. વિપતી.
ધીરજની ઈછા આગળથી, છજથી કેમ છૂટશે;
પર વૃથાનું મુણિ પર બાળે, ખૂબ આગેડાં આવે. વિપતી.
ધણિએ ને કરવાનું ધણું, મિથ્યા શાથી થાય;
આખિલ સ્થળે એનાજ અમલછે, છવ નાશી ક્યાં જશે. વિપતી
સીતા મરખી શુદ્ધ સતીને, પકડી ચાલ્યો પાપી;
હાલે સર્વ વશાં કુખમાં, નિજ તન નહિ તજ્યું તથાપિ. વિપતી.
પંચ વચે પંચાળીનાં પર, વૃથમતીએ તાણ્યાં;
રૂડી મતીએ ધીરજ રાખી, અકાળ મોત ન આવ્યાપરિ. વિપતી.
લાજ ઘટે સુખ માન ઘટે, કે રાજ ઘટે કદિ રૂડે;
દેહ વિષે મહા કુખ પડે કે, કમંકે આવે કુંડે. વિપતી. ૭
મોઝા મોઝાને મોષે પણ, આપદ પડિયાં એવાં;
પાપ તણું ફળ આપ તણું તે, લેખે મણિને લેવારિ. વિપતી. ૮
જોઈ બાળક રડતું જનનીની, આંખે આંસ આવે;
પણ તેના તનનો મળ તેતો, ધાઈ પછી ધવરાવિરે. વિપતી. ૯
એમજ ધીર શીક્ષા આપી, મરને શુદ્ધ કરે;
અમજ જન અમજને અણિ, મરખ રોઈ મરેછે. વિપતી. ૧
કોઈ રોગીની કાપા કાપે, વેદ જાણું વિચારી;
એમજ આપણને ધીર, ને કરશે તે સુખપ્રાપ્તિ. વિપતી. ૧૨
માતાના સ્તનમાં પપ મેલ્યું, મધવું કીધું મવવું;
દલપતારામ કહે દુનિયાનું, એ કેમ કરશે અનવરું. વિપતી. ૧૩

(૧૧ મરીતમાંથી)

સ્રી યોધ.

પુરાતક ૧૪ મું.

અપરેલ ૧૮૭૦

આંક ૪ થો.

સ્વપત્ન સગાઈ

અથવા

લડતાં ભોંડાંનાં વહુડતાં લગન.

એક વારતા.

પરકશન ૪ મું.

કુલની લુલનો લુલાવો.

લુલનો સહ કરે છે અને આપણે જોયું છે કે પરીઆં બીજી લુલનું ગોત્ર ખાઈ શકે છે, પણ પરીઆંએના પાદ શાહા અકવાંનના ખાંનીતાં પરીઆં તુરેતા એવું ગોત્ર આ પુ' છે કે જેથી નહીં ધરેલા ગુમવારો અને ધલશટ પેલા ધષો છે.

પોતાના પાદશાહ આપેલાં મોહાબતના કુલનો રસ તેણે ખોચાડી આંખમાં નીચવવાને બદલે બીજાંની આંખમાં નીચવે છે. જેથી બીજાં ને પરીચેરને અપર અપાર પરીતથી માહાતો હતો. તેને બદલે ગોલચેરને ચો હાવા લાગે અને પોતાની પેચ્ચારી પરીચેરને નંગવની વચમાં મુલેલી મેળીને એ અંગાઈ ગપલી આંખે તે ગોલ ચેરની પુકે ગમે છે.

બીજા હાથ ઉપર ખોચાડ ગોલચેરને ચાહતો નહીં હતા, તે માટે એવી ને અકવાંનની મતલબ હતી. તેણે ઉંધી વળી. ખોચાડની આંખમાં કુલ નીચવવું જોઈતું હતું તે નીચવવા વગર રહી ગયું અને ગોલચેર તરફનો તેનો ધીકાર નેખનો તેમજ રહેણો હતો.

તુરની આ ભેદ ભરી લુલથી અરેખર ખનનારી ગોલચેર હતી. તે બીચારી ઉપર ખોચાડનો ધીકારતો હતો. પોતાનાં ખરાં છગરનાં પેચ્ચારનાં બદલામાં ખોચાડ તરફથી તેણે કપકાના, ગાંધોની અને તાંબાનીનાં મુખનોતો અળખા હતાજ, પણ વળી તેવામાં બીજા પોતાની પરીચેરની પહોસમાંથી મુલેકે ઉઠાવતો ગોલચેર ઉપર પેટેલી નજર પડવાથી તેનાં ઉપર ને પીઆર ખતાવા લાગે અને પરીચેરને છોડીને તેની પુકે ગમે, તેથી તે બીચારી વધારે કુખી થવા લાગી. તેણીએ બીજાંનો પેચ્ચાર માંગે નહીં.

તેણીએ વીચાર્યું કે મારી કુખી હાલતમાં આ બીજાં આ રી મથપરી કરે છે.

પણ વળી આ લુલથી સહથી વધારે કુખ મરીખ બીચારી પરીચેર ઉપર આવી પડ્યું. તે જારે જાગી ઉઠી તારે પોતાની સોડમાંથી પોતાનાં માનવંતા આવંદને ગુમ થયેા જોઈ કેવી ઘભરાવા લાગી, તે વાંચનાર જાણે છે. એ નાંખનીનને આપણે છેલી જોઈ તારે તે પોતાના દીકરારની દીલ સોડથી સોધ કરવા પડી હતી. તે આણીમેરથી પેલોમેર બાવરી અને દેવાની ધઈ ભટકતી હતી અને જારે તેણે પોતાનાં આવંદનો પડેા હાથ નહીં લાગે તારે નેણે એવાંજ ખેચાલ ગમે. કે પેણે ખોચાડ ને તેનાં પેચ્ચારને માટે બીજાંની પોતાના દીકરી ગણતો હતો. તેણે ખમાદા બીજાંની નો જાન લીધા હો.

એ રીતે આ કેરેલા બધા લુલાવો વધી ગમે તેની મેલાં તોડાની તુરિયાં તુરને ખખર નહીં હતી.

પણ સેદેજ વારમાં હવે તેને ખોલાસો ધમે.

તુર પોતાનાં પાદશાહ અકવાંન સાથે મેસીને ખુશ બીજાંથી મસલત કરતા હતા અને મોખતનું કુલ આંખમાં નીચવવાથી તેની રાંછી આવાંન ઉપર કેવી અસર થઈ કે ગપેશનું રોક પેરેરનારા પેલા ગામડીયા ઉપર તે મોહી પડી તે બાથે તેઓ હસતાં હતાં. તેવામાં તેજ ફેંકણે એક જોગેથી ભટકતી પરીચેર અને બીજા જોગેથી તેનાં પેચ્ચારમાં દેવાનો બનેણે તેનો દુશમન ખોચાડ આવી મલયાં.

અકવાંન આગળ આ રી કોઈ નવી હતી. તુરની આગળ આ પુરૂશ કોઈ નવો હતો.

ખોચાડને અકવાંન પાદશાહે જોગખ્યો અને તુરને પુછ્યું કે "એની આંખમાં મેં તુને કુલ નીચવવા કહ્યું હતું."

પરીચેરને તુરે જોગખી કાઢાડી પણ કહ્યું કે "એની પહોસમાં કોઈ બીજાં મરદ મુલેકો હતો, પણ આ મરદની આંખમાં મેં કોઈ કુલ નીચવવું નથી."

તુરની આ લુલ કેવી કપકાને લાએક હતી તે બાથે અકવાંને તેને કપકા રૂપે કહી સંભળાવી અને તે કપકા કે દેણે વાળની હતો તે આ મરદ જોગતની જોગતેણે ઉપરથી તુરને તરત માલમ પડ્યું.

ખોચાડ પરીચેરને અરેખ ચાહતો હતો અરે તેણીનાં આ ખરખોડે કાળાવાલા કરવા લાગે. "પરીચેર ને પ

હી તારી મોહાબતની આગથી રાતો દીન બને છે, તેને જે હેરી કુશમન ગણી તારા કપકા અને શરાપોનાં જેહરથી વધારે જેહરી ના બતાવ.”

પરીચેહરે ગુસાથી નવાબ દીધો કે “તું થપકાની વાત શું કરે છે? એા મરગરજની ગુનેહગાર ગુનેહ કપકા કરતાં બીજા મોટી સજા ઘડાવત છે. બીજન તારા તરફ જેટલો રાસત હતો, તેટલો આક્રાંતાબ દીવસ સાથબી સામે નથી, અને તે છતાં તે શુતેલી પરીચેહરને મેળીને નાહાસ્તી બાપ, એમ હું કહી માનશ નહી. બીજનની ખેવકાઈ જે હું માનુતો પછે આ કુલ કુનીઆમાં ઉપરથી હેઠલ સુધી સુરામ પાડી શકાય, હવે આહાતાબ છેક મહેમદ પોતામાં ખાંડો પાડી પોતાની સૈમ્યતન પરથી ઉપર ભરતી એટલેના ઉપકાર કરતો બંધ પડે, આક્રાંતાબ પશચીમે ઉગે અને રાત પરીહીએ આવે એવું બી હું માંતું. એા દઈત! એા હેરે મન! અગરજે તે બીજનને તેની ઉંધમાં કતલ કીધો હોય, અગરજે તે તેને છજાહનાં દરીઆઈ ગારમાં ગાડી દીધો હોયતો એાદાને ખાતર અનેબી મારી નાખ. અરે પુત્રી તેજ તેનું પુત્ર કીધેલું છે, તું પુત્રી જેવોજ કીકો, લે વાપલો, મરતતોલે દેખાય છે.”

પણ એ છેલા શુખનો ખોશરૂને ટેકો આપનારા હતા. તે બોલશે કે “હું પુત્રી નથી પણ તું શંદર પુત્રી છે. મેં પુત્ર કીધું નથી, પણ તુએ મારું પુત્ર કીધું છે. હું પુત્રી જેવો દીસતો નથી, પણ પુત્ર થપકું જેવો દીધું છઉં. તારા સંગ દીલથી તારાં નેહાની કઠાર તુએ મારી છાતીમાં ભાકી દઈ અને સદાનો ઘાએલ કીધોએ અને તેથી હું કીકો, મરતતોલ થઈ પડ્યોછઉં, પણ તું તારાં પુત્રની કંતેહમાં મુરમદ નુરાંનીથી પરકાસે છે.”

જેટલો ખોશરૂનો પેચાર તેટલોજ પરીચેહરનો ગમ મનજીત હતો. તે હાએ મારીને બોલી કે “મારો બીજન કાંહાં છે? તેણે કાલાવાલા કરીને આંગથું કે “એા બલાં માંહુસ, બીજનને મારે હવાલે કર.”

ખોશરૂએ કહણ દીલથી નવાબ દીધો કે “બીજન, મારો કુશમન, તેને તારે હવાલે કર, તેની આગમય તેનાં હાડકાંને મારે કરી કુતરાંએને ખાવા સાડું હવાલે કરશ.” આ શબ્દો સાંભલી પરીચેહરનો પીતા ઉછલી આવ્યો. જેકે ખોશરૂએ કાંઈ બીજનનું પુત્ર કીધેલું નહી હું, અને જેકે તેનાં તરફનાં માંતર કીકારનેજ લીધે ખોશરૂએ આ તાંણે મારશે હોતો, તેપણ પરીચેહરેતો એ શબ્દો ઉપરથી એવુંજ આંતરું કે તેણે ખરેખર પુત્ર કીધું છે અને તેથી તે ઘણું નેસપી બોલી ઉઠી કે “એા! મંડાલ! તું મરદ નથી, પણ હીયકારો છે. વાઘબી પોતાના કીકારને સુતેલો મારતો નથી. એક કીકો, એક સરખબી એવી માલ ચલાવતો નથી. પણ તું હીયકારો જેના તરફ જમગત હાલતમાં નજર ફેરવવાનીબી હીજત નહી કરે, તેને ઉંધમાં તુએ કતલ કીધો. હેઠું છે, લેખ્યાંન છે, તારાં નાપાક રીમની તંન ઉપર.”

ખોશરૂએ ઘણીબી આજીજીથી આ તોહજમતને ધન કાર કીધો, પણ પરીચેહરે આંતરું નહી અને તે મોટા ઘભરાટમાં ખોશરૂને પડતો નાંખીને તાંહાંથી નતી રહી.

હવે ખોશરૂ ઘણો થાકી ગયો હતો અને પરીચેહર એ ટલી રસે ચરી હતી કે તેણીને એવા, વખતમાં વધારે સમજવવી એ તેલ અને પાંણીને એકરસ કરવાનાં કાંકાં મારવા બરાબર હતું. મારે ખોશરૂએ થોડોવાર પરીચેહરનો ખેઆલ તણ આ ટેકાંણે લગાર ઉંધાવાની તક લીધી.

પરકરણ ૧૦ મું.

લડતાં બેડાં.

થાકથી બીજાર અને ઉંધથી બેજાર થયેલો ખોશરૂ ભરદંબમાં પડયો કે તરતજ પરીચેહરો પાદશાહી અકવાંન જે પોતાના બાલક કારભારી તુર સાથ સંતાળીને આ તમાસો જેતો હતો, તે તુરત બાહેર આવયો અને આ દલગીરીને લી લુલેતો શી રીતે અંત લાવવો તેનો વીચાર કરવા લાગો. એક જાણી લુલ સો જાણે નડે એવા આ બતાવથી માપાલુ અકવાંનનાં દીલમાં દયા પેદા થઈ અને કાંઈ પણ ઉપાયની શોધનાં વીચારમાં મશગુલ થઈ ગયો.

એવામાં તેને એકજ ઉપાય સુચ્યો. તેણે વળી પાછો પેલાં મોહાબતનાં કુલનો આધાર પકડયો.

તેણે તુરને હુકમ કીધો કે “તારી કશમત અને હી કમતનાં બેરે ગોલશેહરને મારગમાં લુલાવેો આપી હીઆ ચલાવી લાવ. તે ખોશરૂને માહિતે, પણ ખોશરૂ તેને આ હોતો નથી, મગર હમણાં ખોશરૂ સુતેલો, તેલમાં તેની આંખમાં આ કુલ નીચવી રાખું છઉં, અને તું ગોલશેહરને હીઆં હાનર કરશેતો પછે તેનાં ઉપર નજર પડવાથી આ મરદનું દીલ તે તાંનનીન ઉપર લાગી રહેશે, જેથી તે બીઆરીનું કુખ આજીવું થશે અને પેલી બીજાં પરીચેહરને સતાવતો એ બંધ પડશે.”

આ હુકમ સુખ્ય તુર પોતાની પાંખો ફકડાવી તુરત રવાંને થયો.

મુકરવેને ખોશરૂની આંખમાં કુલ નીચવી રાખ્યું અને તુરે પેહેલેથીજ આ મરદની આંખમાં કુલ નહી નીચવવાથી જે લુલ કીધી હતી તે હવે સુધારવાની તક મળી મારે ખુશી થવા લાગે.

પણ અકવાંન જાણતો હતો કે હજી આ ઉપાય અથુરો હતો. ખોશરૂ ને ગોલશેહરનો પેચાર સંઘાવાની હવે આશા પેદા થાઈ ખરી, પણ કુલ સંખંધી લુલથી બીજનનો પેચારબી અને જી ઉપર લાગી રહ્યો હતો તે કાઢાડીને પાછો તેની આગલી પરીચેહર ઉપર લગાડવાનું બાકી રહ્યું હતું. જેમ ખોશરૂ છુટો ઉઘાપેલો છે, અને ગોલશેહરને તાંહાં હાનર કરવાની ગોઠવણ કીધી છે, તેને એ એવું બને કે બીજનની છુટો ઉંધાય અને પરીચેહરને એમ પરમાંણે તાંહાં હાનર કરવામાં આવેતો આ બને બેડાં સમીપમાં થાય.

પણ માણસ ધારે છે અને એા બંજલે. એજ ત્રીશાજે પરીચેહરને મારેલું બી હે મેશ પાર પડતું નથી.

ખોશરૂની આંખમાં અકવાંને પોતાને હમણે કુલ નીચવ્યું પણ ગુચવાડો મથેો નહી. બનયું એમ કે ગોલશેહરને જાહાં એકબી જાહ નહી ચાહતો હતો તાંહાં જેહ

નણુ હવે તેને માહાવા લાગા અને બીચારી પરીચેરને બેહુ નણુ માહાતા હતા, તાંહાં હવે તેને બેહુ નણુએએ પડતી મળી ! ખોશર અને બીજાં વચેની મારામારીતો કામ્યેમ રહી, પણ તે મારામારીનું કારણ પેહલાં ને એક સી હતી, તેને બદલે હવે બીજી થઈ.

ખોશર મોહાબતની માંધાકુટી કંઠાબીને હંથમાં પ હેલાં છે અને તુર તે કેકાને ગોલશેરને લાવવા ગયો, તેની રાહ જોતો ઉદાર દીલને અકવાંન બેઠો છે, તેવાંમાં આ તુ રીઈ તુર તરત પાછો ફર્યો અને ખબર આપી કે ગોલશેરને તે મલાવી લાવે તેની આગમન્ય તે બાંનું અને તે નો નવો ભગપલો દીલદાર બીજાં બેહુ નણુ તાંહાંન આવ તો હતાં.

અગરને કમતાએની પરીચેર સેહન વધારેવાર હીઆં ઉભી હોતો તેને માલમ પડત કે તે ધારતી હતી તેમ બી નાંનું કાંઈ ખુન થયું નહીં હવું, પણ તે નહીં ધારતી હતી તેમ તેનો પેચાર તદન ફરી ગયો હતો. કોઈ ભેદ ભરે લા સખ્ય ઉપરથી, કોઈ જાદુઈ તલેસમથી બીજાંને તેના ઉપરથી જન કાહાડી તેની સખી ગોલશેર ઉપર જન લગાડ્યું હતું.

બીજાંને ગોલશેરને પોતાની મોખત બહાર કરી તેને સમજવામાં તથા તેનું દીલ પોતાના નવા ઉસકેશમેલા પે આર તરફ ખેંચવામાં રોકાયેલો હતો. તે ગોલશેરને સમજવતો હતો કે “જે શુદર બાંનું, તું એમ ના સમજ કે હું તારી મશખરી કરું છઉં. હા મશખરી કાંઈ રડતી નથી આંખો ભરી આંખોથી યતી હતી. ખરાં દીલની નીશાં છુ આ મસમો માંહેલો પાંહીને મસમો છે અને તે નાશાં છુ છતાં તું મારા ખરાપણા ઉપર શા માટે શક રાખે છે ?”

પણ ગોલશેરની ખાતરી કેમ થાય ? બીજાંમાં થયેલો આ ફેરફાર એવોતો અચભુચ અને એવાંબા ભરેલો હતો કે હજી ગોલશેર તેના પર યુસેમદન હતી. તે બોલી કે “જેમ તું પોતાને સહાવા જાણે છે તેમ તારું એક સત બીજાં સતને ખોટું પાડે છે. તું જે સોગંદો ખા પછે, તેતો એકવાર પરીચેરને આપેલા હતા, અને હવે તેને કબુલાતો તું અને આપવા નીકલ્યો છે, પણ તારા એવા એક સપતને બીજા સાથ તરાજુમાં તોલી બેઠોતો તે બેહુ સરખાંન થયો અને તેથી બેહુ હલકાં રહેશે.”

બીજાંને ખાતરી ફરવા માંગો કે “જરે જે પરીચેરને કોલ આપ્યો, તારે માંડેં હાડાપણુ શુન થયું હવું.”

ગોલશેર—“હવે મને કોલ આપતી વખતેથી તારું હાડાપણુ શુન થયું છે.”

બીજાંને યાદ આપી કે “પરીચેરને તો ખોશર મા હે છે, પણ તને તે કાંઈ માહોતો નથી.”

આ દલીલનો નવાજ ગોલશેર આપે તેની આગમન્ય ખોશર ને તાંહાંન ઉંઘાયેલો હતો તેની આંખાં ઉંઘી ગઈ અને તે આંખાંમાં જે રસ અકવાંને રેડ્યો હતો તેની અસર પુરેપુરી થઈ રહી. ખોશર આંખ ઉંઘાડતાં પરીચેરે તરફનાં આગલા પેચારને તદનજ લુધી ગયો અને તે ની પેહલી નંજર ગોલશેર ઉપર પડતાંન તેનાં ઉપર ફીદા ફીદા થઈ ગયો !

તેણે ઉડતાં વાર આવીને ગોલશેરનાં પગપર માથું નાખી તેણીની ખુબ સહરાગાતથી તારીફ કરવા લાગ્યો. તે બોલવા કે “ગોલશેરે તું ફરેસતો, તું પરી, તું દેવી, તું મારી યુસતો. તારા ગોલામ તરીકે મને તારો સાથ રહેવા દે. તારા ખાસડાનાં તલીઆં બરાબર મને તું ગણ. પણ તારા આ રોશન યુખરાની સતમ રહેવાની અને તું પરવાંનગી આપ.”

હવે ગોલશેર શું બીચાર ફરે ? તેણીએ જિનું કે જે ધણી બાએગસાલી પરીચેર ઉપર શખત પેચાર રાખતો હતો, તે આજે તેના તરફ ફર્યો છે, એટલું જ નહીં, પણ જે ધણી તેને ધીકારતો હતો, ને ધણીએ તેને કુતરીની મીશાળની ગણવાનેથી ના પાડ્યું હવું તે ધણી આજે તેનો ગોલામ થવા માંગતો હતો.

એ ખરું કાંહાંથી હોય ?

એ શું ઢોંગ અને ખસખસી નહો ?

ગોલશેરને તેમજ લાગણ અને તેથી તે મોટી હાએ મારીને બોલી કે “અરે ! શરમ છે, તમે નાદાંનને કે પોતાની ગતને ખાતર ખન સરખાં એ કુતરી તારને ખીજવા અને હસવાને તમે એકસંધ કરી આપવાહો. અફસોસ છે કે જીગરનાં પેચારની વાતને વખતે તમે લડાઈ કરતા હતા, પણ પોતાની કાલી ગતને વખતે તમે તે ડશમની અને વેર લુધી નહીં અને ખીજવીને પોતાનું ખન રીજવોહો. અગરને તમારામાં સહકાઈ અને સાંનપણુ હોય તો તમે આ પરમાંજિનું તમે અપખાંન આપો નહીં. અગરને તમે ખરા મરદ હોવો તો એક નાતવાંન ખોરતને આ પરમાંજિ સતાવો નહીં. તમે બેહુ નણુ અંદરખાંનેથી અને ધીકારેહો અને તોપણ બાહરથી કાલી કમાઈથી અને કગવા આપવાહો. તમે પરીચેરને માહાવાની હરીકાઈ કરતા કરતા, હવે અને સતાવાની અંદર સરસા સરસી ઉપર આપવાહો. એવી તમારી દુખદાયક મશખરી કરતાં તો તમારી ધીકાર વધારે યુખારક છે.”

પણ આ બેહુ નણુ મશખરીતો કરતાજ નહીં હતા. તેઓનો પેચારતો ખરેખર ફરેસાન હતો. માટે હવે બેહુ નણુ પોતપોતાના દાવાનું ખરાપણું રજુ કરવા પડ્યા.

બીજાંને સોગંદ પર સોગંદ ખાતો અને ખુશરો પણ જીહુરા સપત લઈ પોતાની સમાઈ દેખાડતો.

બીજાંને કેહતો કે ખોશર મશખરી કરે છે અને ખોશર કેહતો કે બીજાંને મશખરી કરે છે.

બીજાંને ખોશરને કેહતો કે “તું તો પરીચેરને આ હોતો હતો, વાસતે તેની આગળ નહીં તેનો હાથ માંગ, જા જે મારો દાવો છોડી દીધો છે.”

ખોશર બીજાંને કેહતો કે “મારી આગમન્ય તો પરીચેરનો ધણો તું થયો હતો, માટે તું તાંહાં જા. જે તેણી નો કસદ કરવાનું છોડી દીધું છે અને મારી ગોલશેર યુખારક છે.”

આ કેવી શુચવન, કેવો કંકાસ, કેવી લડાલડો ! ખુબ વળી, જાણે આગમાં તેલ બાકી રહ્યું હોય તેમ આ બે આશરો લઈ ખરતા હતા, તેવામાં પરીચેર પોતેજ તાંહાં આવી લાગી.

તે આવતાંવાર પોતાનાં આગલાં એવાબીતાંઓની વચ્ચે પોતાના વાહાલા બીજાં ને જોઈને ઘણીજ મઘન થઈ. તે બોલી કે “પેઆરા બીજાં ને, જે કે રાત આધારી છે, તોપણ તારા મધુર આવાજને મેં તને પીછાંબુણે છે. હીઆં મને આરો આંખ નહીં પણ કાંન લાવણો.”

આમ કહીને પછે પરીચેહેરે તેની બેઠે નરનાસથી અને મીઠાસથી તેનાં વેગલ પડવા બાબે બોલાસો પુછ્યો. તેના બીજાંને કેવો ઉત્તર વાલ્યો હશે, તે વાંચનાર અટકલી સુઝા હશે. તે બોલ્યો કે “અચ્ચે આરત તારી પડોસ છોડવાને જરે મેળતે ફરમાવયું” તારે તારીથી વેગલો રહેવા વનાં કેમ વાલે.”

કુમલા બોલાબ, પરીચેહેર ! તેની કોમલ છાતીમાં આ શબ્દો કેવા તીરની મીશાણે લાગ્યા હશે ! પોતાનાં જીગર કરતાં વાહાલો બીજાં ને, જેને આતર પોતાનું ઘર અને ગામ તજી આ ભયંકર બીઆઆંનમાં આવી પડેલી, તેને મોહારથી આ વાકડવા ધીકારનાં સુખને તેણીએ પેહેલ વેહેલાજ સાંભળ્યા.

તેણીએ ઘભરાથી પુછ્યું કે “એવી કેઈ મોહાબત છે કે જ્યોતી પુ” નામવર આરાધી વેગલો પડ્યો ?”

બીજાંને તુરત જવાબ દીધો કે “તે મોહાબતતો આરો આ મીઠાસભરી મનભાવન બોલશેહેર તરફની છે. તેને આતર મેં તારી સંગત છોડી છે અને હવે તું આરો પુકે શા માટે આરે છે ?”

પરીચેહેરની આ બનાવ બાબેની અચરતીને પાર રહ્યો નહીં. તે આ આચંબા ભરેલા શુખને શાંભલી એ કદમ બેઠાસ થઈ પડી.

એટલું છતાંમી બોલશેહેરની આતરી થઈ નહીં. તેણીએ લીમારયું કે “પરીચેહેરમી આરા આ ઠંડા કરવામાં સાંભેલ થઈ છે અને તે બેસુધીનાં આતર ઢોંગ કરે છે.”

માટે પરીચેહેર થોડા વખતમાં પોતાની મેળે સુધીમાં આવી તારે બોલશેહેર, તેની ખાતીની સખી અને સોળતન, જેનાંથી તે હમેસ દીલાસો મેળવવાની વધી રાખતી હતી, તે પણ તેનાં તરફ કુશમની દેખાડવા લાગી. તે પરીચેહેર ને દીલાસાને બદલે ઠપકો આપવા લાગી.

તે બોલી કે “શાબાસ પરીચેહેર, આરા સરખી એક દુખીઆરી બેઠેનપણીનાં દુખ ઉપર એવીજ મશખરી અને રેસુજ કરતી રહેજે. અરે ભાએગસાલી અબલા, આપણા અચપણનાં દાહોડા, સાથે સુઝગર વખત, પેઆર ભરી ગો ફતેગો, મોહાબત ભર્યા કોળ, એ સઉ તું લુણું ? ની શાળમાંની રોસતી, અચપણની સાદાઈ સઉ નાબુદ થઈ ? પરીચેહેર, આપણ બે દુનીઆઈ દેવતાની મીશાણે એક બેઠક ઉપર બેસી, એક ગીત ગાતાં, એક કપડાં ઉપર, એક નયનાં થી એકજ કુલ વણતાં હતાં, અને ગોપા આપણા હાથ, બાજુ, આંખ, આવાજ, તન અને મન સડ એકજ ગણતાં હતાં. એક ફળનાં બે ભાગની મીશાણે આપણ સયેજ ઉગ્યાં, તે સઉ હવે કાંઈ ગયું કે આ પરમાણે મને સતાવાનાં એકસપમાં તું સાંભેલ થઈ.”

પરીચેહેરે ઘણી ધીરજથી, ઘણી સાદાઈથી અને ઘણીજ ગંભીરથી આ બોલાં તેણીમતનો ઘનકાર કીધો. તેણે બોલશેહેરને સોગંદ આઈ કહ્યું કે એ વાત ખોટી છે.

પણ બોલશેહેરે પોતાની ફરીઆદ જરી રાખી. તે બોલી કે “કાંઈ ફર નહીં, આરો ઉપર મને એટલાં હોસે. આરો પુકે બેઠરા કરો અથવા એક બીજાંને આંખની અસલ કરો. પણ મેં વાંકે આરોજ છે, મેં તમોને પેહેલાં એટલું કોટું આપ્યું અને રોવટે મોતજ એનો છેલો લાવશે.”

બોલશેહેરની આ હાલતથી પરીચેહેરનાં રૂદ્ધપમાં ખરે ખરી મેહેર ઉતરી. તેણીએ પોતાના ખાવીદ બીજાંને નરનાસથી ઠપકો આપ્યો કે અરે રીતે એક અબલા જતી સાથ છુટ લેવી નહીં થટે.

પણ એ મતનાં બદલાબી બીજાંને ધીકારથી વાલ્યો. તે બોલ્યો કે “તું હવસં નહીં, તું આઆરા પેઆરની વચે ના પડે. તારી સાથ આરે શું કામ છે ?”

બીજાંની આ ચાલની પરીચેહેરને કાંઈજ સમજ પડી નહીં. હજીથી તે સખી અને ઉદાર દીલથી એટલુંજ કહેવા લાગી કે બીજાંન મશખરી કરે છે.

એથી બોલશેહેરના શક વધારે મજબુત થયો.

પણ પછે જેમ જેમ બીજાંની પરીચેહેર તરફના ધીકાર અને બોલશેહેર તરફના પેઆર વધારે બતાવા લાગ્યા, તેમ તેમ પરીચેહેરના ગભરાટ વધતો ગયો; અને અંતે બોલશેહેર ઉપર કાંઈ ઠાગાથી બીજાંને કુસલાવા તથા તેનું મન ફેરવવાનું મોહાબત મેળ્યું.

આ મોહાબત ઉપરથી બોલશેહેર અને પરીચેહેર વચે હવે સંજર કટ્યો સલગયો. તે બંને જણીઆ પોતપોતાનાં દુખને માટે એકબીજાને બદનામ કરવા લાગી અને દરએક જણી પોતાને અપમાન મળેલું સમજીને રડવા લાગી.

આ લડાલડીમાં ખોશ રૂ થયા બીજાં પણ સાંભેલ નહીં થયા એમ નહીં હતું.

પણ તેઓ જીદાજ લડવા પડ્યા હતા.

તેઓ એક એક ઉપર વાંક મેળવા લાગ્યા, એક એકને બદ સુખને આચરવા લાગ્યા, અને તેઓનાં પોકાર તથા મોહારથી આપું સીસતાનું જંગલ મચી રહ્યું.

અંતે તેઓ લડતા લડતા ખુનપર મર્યા અને મેઆં નખાંથી સમસેહેર ખેંચી કાઢી કાપાકાપી ભરેલી લડાઈમાં એકેક ઉપર ફાવવાને તઈઆર થયા.

પરકરણ ૧૧ મું.

આવાંનનાં જીતાર.

આ લડતાં બેઠાંઓને તેમની આ દયા ભરેલી હાલતમાં પડતાં મેળી હવે એક લડી મુકેલાં બેઠાં તરફ નજર મોહામારીએ.

આ નીજરોજ આશરોની વાત આપણે ઘણાવાર તપાસી છે, પણ પરીચોની પેલા કજીઆખેર રાણીની હકીકત ને જુલી જવી નહીં મેળ્યો.

પોતાનાં હીલી છોકરાને આપી દેવાને નાં પાડવાથી આવાંને પોતાનાં પાદશાહા અકવાંને જુસે કીધો અને તેની સજ તરીકે અકવાંને તેનીની આંખમાં કુલ નીચવી તેણીને એક ગથેડાનાં મોઢા ઉપર આરાક પાડી ખરી, પણ તે છતાંમી અકવાંનાં દીલમાં દયા હોતી અને. આ ખુદ તથી હલરા બનાવનું પરીનામ બંધવાને તે ખંતી હતો.

નારે ખોચાડી જારે થયેલા હતા તારે તેને જોલશેડેર સાથે પેચાર બાજવા સાડ તેની આંખમાં કુલ નાચવવા પછે; પરીઆંખોનો એ પાછાપાછા ટુરત, હરખંદ નરીને કાં કે જાણી તેની આવાંન પડેલી હતી, તાંહાં રવાને થયો.

એ દેકાંણે, ટુરને મોહાડે ને કાંઈ પેટલાં સાંભળયું હતું, તે કસતાંની રચીત દેખાવ તેની નજરે પડ્યો.

પેલા ગાંઠડીયા હોશંગના માંધા ઉપર ટુરે ને ગથેડા તું દોડું મેળયું હતું, તે હજી આવાંનને પસંદ હતું, હજી તે દોડાં સાથે આગળ જાણવવા પરખાંણે રખત અને ગળે રેલાં કરતી હતી, હજી એ ગથેડા તું બેસીકલ મોહાડું તેને આસનાંની અપસરાના મોહા કરતાંની શું દર દીસતું હતું.

પણ વળી આ એ ધરીના લાડથી હોશંગતો છેક ને કુલીને ખરેખર ગથેડો બન્યો હતો. તે નાહાની નાહાની પરીઆંખો પાસે પોતાના પગ ચપાવેલા હતા, કોઈ જની પરીને કુલમાંથી અથ લાવવાનો હુકમ કરતો, કોઈ પરી પાસે જાહેડા ડો ઉપરથી ભાંત ભાંતનો ખસાસો પોતાના મોહાડાંના ગમ વાસને નારે મંગાવતો હતો, કોઈ પરીને કસતુરી અને બીજા ખોશબો લાવવાનો હુકમ કરતો. કોઈ પરી દાંતાદાર દાંખડીઓને નીખીઆ તરીકે વાપરીને તેના ગથેડાના આ હોટતી હતી, કોઈ પરી તેને આગુના પાદડાં, વરે પં મો નાખતી અને આવાંન પોતે એક આ દીકરાંની ત્રીશાળ ના પેચારથી આગળ બેસી આ ગાંઠડીયા ગથેડાની જરજી તથા હુકમો પુછતી.

અને આ બેજી કડતકમાં રાત સુતરી જવા પછે હેરા ગની આંખ ઉપર ઉંઘે ગયેલા કીધા અને થોડાવારમાં આવાંન પણ થાકીને તેના ગથેડાના કાંનને તકીઆ તરીકે માંધા હુકલ લઈને પડોશમાં ઉંઘાઈ ગઈ.

આજવાનું માંનવી જાત આગળ આપ પરીઆંખું કદ એક રમકડાં નેટલું હતું અને તે દેખાવન એક તરાંહોનો બની રહ્યો હતો.

પણ એ સઘળો દેખાવ જિતાં હવે અકવાંનને ઘાંઉ પછ, તેણે પાચું કે તેની રાંછીની નાકરમાંનીને નારે તેણીને હવે પુરતી સજા થઈ, નારે એક માંનવી જાત સાથે આવા આલામાં તેને વધારવાર માંખી મેળવાતું તેનાં આ આપણુ આતારને ગમયું નહી.

અકવાંનની પાસે એક પાવો હતો, ને પેલાં મોહાજત નાં કુલનો જોપા ઉતાર હતો. કોઈનીથી આંખમાં કુલ ની ચવવાથી, તે આંખમાં ને મોહાજતની અસર પેદા થતી હતી, તે અસર કાઠાડી નાખવા સાડ અકવાંન પાસેનો આ પાવો કાગ લાગતો હતો. એ પાવો આંખ ઉપર ન રા લગાડવાથી પેલાં કુલની અસર ઘુલ મળી જતી હતી, તે પરાંણી પાણું સુધીમાં આવી જતું અને કુલથી જને આહા વાની ભુલ કીધી, જેપ તે ભુલ પાછી સુપરતી હતી.

નારે આવાંન સુતેથી હતી તેવામાં અકવાંન હલકે હાથે એ પાલાને તેની આંખ ઉપર ચોપડ્યો, કે ન્યી આ ગથેડાનાં મોહાપર મોહીત થતી આવાંન બંધ પડે અને પ છે શું અને છે. તે જોવા પોતે સુપ ઉમે રહ્યો.

અચાનું સુખ.

સંસાર સુખનો વીચીપ તરણ બાજે આપણ તપાસી રહ્યા. ધરતું સુખ તે સઠથી સરસ સુખ છે એવું આપણે જોઈ ચુક્યા. ધરના સુખમાં બાપડીનું સુખ અને ભરતારનું સુખ કયું હોય તે પણ આપણે જુઝ જુઝ તપાસ્યું. પણ ધરના સુખમાં તરીજી અને છેલ્લું સુખ તે અચાનું છે. તે છેલ્લું છે, પણ આજી નથી, અચાનું સુખ તે મોડું સુખ છે. બાપડીનું સુખ ભરતારને જોઈએ છે અને ભરતારના સુખની બાપડીને જરૂર છે, પણ અચાનું સુખ મેહુને અગત્ય છે અને એ રીતે અચાં તે જોયા સંસાર સુખનું સરતાલ છે. માંડી બધમિર મેહુની મોટા માં મોટી ઉમેદ અચાં હોય છે. અચાં વગરનું ધર સુહુતું અચાં અચાં વગરના પછી કનીઆંહી પોતાને કુખી તથા કર્મનસીબ ગણે છે.

દરએક સ્ત્રીની છાતીમાં માતા ધવાની ઉમેદ સુદરતી છે. પોતાના નામ અને ખાનદાંનનો આવડતો ઓલાદમાં વેસો વધારવા, હવે પછેના ભ્રાંનામાં પોતાનું નામ નવાનું અને નાજીદ નહી થવા દેવા, પોતાની હોરખત અને રોલત વડેસ પરખરા ઉતરતી રાખવા દરએક આપ પોતાના જ ગરથી ચાહે છે. પણ એ સરવે વાતો ત્રા બાપ અચાંની આગળ થઈને મરણ પામવા પછેની છે. વળી અચાં ત્રા આપને હાથ રેકાવાની લાકડી છે, અચાં ત્રા આપના પાલણુ પોશણ કરનાર જોપા બીજાં ત્રા આપ છે, અચાં ધરનો જોલ અને આસરાનો કાગ છે. ખગર એ સરવે વાત અચાંના મોટપણ અને ત્રા આપના ઘડપણના વખતની છે. પણ વળી અચાંનું સુખ તેમના અચપણમાં આજી નથી અને આ દેકાંણે ને ખરાં તથા ખાલેશ સુખ વીશે મોલવા એકા છઈએ તે અચાંનું અચગી હાલતનું સુખ છે.

તેવાં અચાં તે જોપા ધરમાં વાજતા ધુંગરાની વજતી છે. અચાં તે જોપા મધમથો સુમેગોશાય છે. અચાં તે જોપા ત્રા આપની પાછડી હાલતનો નડુનો છે, જોપા તેમની આગળી સીકલનો આરસી છે. અચાં તે જોપા ત્રા આપ ના નવો નમન છે. કવી ત્રીવરત કહે છે તેમ ને ત્રીયા જે સહવાર ઘાહોડો દેખારે છે તેમ અચપણ માણસને દેખા રહે છે. અચાં તે જોપા માણસ અને જોહા વચેના તકાવત માંથી એક આપો જામો આહો કરે છે. એક બીજો ક વી અચાં ને જોહાના હાથે બનેલી તાજ તાજ તુરખંદ બીજાં કહે છે અને બેસે છે કે "જમ ત્રા અચાં તરફ જઈ છઈ તેમ જાણે હું જોહાની વધારે નમદીક જઈ છઈ." બીચપે અચરે કહેતા હતા કે "અચું તે નાહાના અખથા રે લખેજું માણસ છે, ને અખથાર વખત તતાં વધારે ખી લીને મોટા થયો, સુદરતનો તાલે ચીતાર છે, જને વખત અને માણસના હાથ હવે પછે જાંખો કર્યો. તે એક કોરો કાગ બને તાવ છે. ને ઉપર કનીઆંની નોંધના ઘણું ઉકાપડી."

ને રોગ છે, અને તે વધારે કનટાળા ભરેલ તથા વધારે રત્ન લગાડનારો છે. અરશ ઇચ્છા ગરમીની કુલીઓ ખુ તી સખાઓથી આગલી ઉપર કુટી નીકરે છે. પણ કી ઇચ્છા ખુલ્લીના કોણવાટા છે. તે આગલીના એક જાત ૧ સડો છે અને તાણુસ જેવું અકસ્માતે પરાંગી પોતાની ક્ષતથી બંનેને કોણવા દીએ તથા કોણુ દીલ લઇ મંડ ઓમાં ફરતા કરે એ તેને નરસ લગાડનારી બીના છે.

અરશના મરનમાં લાલ રંગની, જણી, ટાંચનીના ઇંધાં કરતાંબી બારીક કદની. કુલીઓ કપાલ, છાતી અને ઉપર થાય છે, પણ કોઈત્રાર બદનના બીજા ભાગો ઉપર તે પંથકાય છે. કોઈવાર તે છુટી છુટી હોય છે, પણ કોઈ ર તે ઘણી ગીચ અને નથાબંધ હોય છે, જે વેળા દરદી તે ઘણો કંટાળો આપે છે. તેમાં અતીશય કીડ કવચ પછે અને ઘવડાં ઘવડાં લોહી નીકરે છે. રત્ન ચીન પીધા ખાધા પછે તેમાં વવ છુટી નીકરે છે, એ રત્નના યુખીઅ સખળ ગરમી છે, પછે તે ગરમી તડકાં ઇચ્છા તાપથી બદનની બાહરે અથવા ગરમ ચીન ખા પીધાથી બદનની અંદર મોંડેઆડી હોય. લોહીઆર હોસા, ભવાના અને બચાંઓ એ મરનને આધીન હોય. પણ ગરમ ચીનેથી દુર રહી, પતલાં કપડાં પહેરી, વધા હવાવાલી જગામાં રહી અથવા એવાન બીજા ઉપાયો કર ગરમીને દુર કરવાથી એ મરન અટકે છે.

કીડ અથવા ખુનકી એથી જીવન મરન છે. તે ગ હીના વખત ઉપર વધારે થતા હોય ખરો, પણ ગરમીથી કાથી તે થતા નથી. ગરમીના દાહાડા ઉપર બકારો, પ યવ, ઇંતીઆલી રીતે બદનમાંથી ગલીથી બાહરે નીકરે છે અને કીડ તથા ખુનલીનુ ગુચ ગલીમાં હોય છે. આ બન અજાએજ નવી છે કે એ મરન એક જાતનાં જાનાં નવરોથી પેદા થાય છે. તે જાંનવાં ઓલી આંખ દે જાતાં નથી, પણ ગુખસમદરશક પંતરની મારફતે તેઓ ડરીપડે દેખાય છે. એ જવડા આગલીમાં પડીને ચામડી કોતરે છે તથા તેમાં સવડ સવડ કરે છે, તેથી વવ છુટે અને તેને આપણુ કીડ કહીએ છીએ. જેવારે જની યાલ કુલીઓ કુટી નીકરે છે તારે તેને સુકી ખુનલી કહે છે. તારે તેમાંથી પાંછી જેવા પચાલી પદાર્થ નીકરે છે તારે ને રસની કુલી કહે છે અને જારે તે પાકે છે તથા અગ્રન હોયે તારે તેને આગીઆ કહે છે.

કોઈ ગંધકીમાં જવડા પાકે છે તો દરએક માણસના કંટાળે છે તથા કમકમો છે. તારે દીસણું છે કે તેન માંસ ત પોતાની આગલીમાં એ પરમાણુ જવ પાકવા દીએ તે કાંઈ યોડું કમકમાટ ભરેલું નથી. એ કીડ બદનમાં એવે કાંણુ થાય છે કે તે ઉપરથીની એની ગલીથી સાયમી નીસ ન દેખાઈ આવે છે. હાથનાં તથા પગનાં આંગલાનાં વી ાં, બદનનાં કાતરાઓમાં અથવા એવીજ બીજા ટંકાય જગાઓ, નાહાંયે પરસેવ વેહે છે અને જે જગાઓ સા ાખવામાં ઘણીવાર ગફલત થાય છે તાંહીજ ઘણું કરીને જવડામાં પેદા પડે છે. આપણાં હાંડુ ભાઈઓમાં અં કરતી વેળા બજાર બદનને સાફ કરવાની આવન

નથી તેથી, બીજા કપડાં પહેરવાથી, એકનાંએક મેલાં કપ ાં દીઠાં રાખી મેલવાથી એ મરનના ઉપદ્રવ વધી પડે છે.

પણ આ મરનવાળાં આદમીઓ બીજાઓને અનનાં નપણુ એ મરન આપે છે અને એ રીતે તેના ફેલાવામાં મદદ કરે છે, તે ઉપરથી વળી પોતાની આવડો મુશારીને એ મર નને થતા અટકાવાથી સરવેની બચતી કરત છે. ખુનકી વાળા દરદીને એકનવાર અટકવાથી બીજાને અને બીજાથી તરીજને એમ એ વેપી કોણવાટ ઘણીજ વધે છે. એક ઘર માં સઘળાં બચાંઓને તે સાથે થાય છે અથવા એક બચુ આખી નીચાળને દરદી કરે છે. પણ વળી એવા લુંડા મર નના ઉપાય કહણ નથી. બદનને દરરોજ ગરમ પાંછી ત થા સાચુએ દોવાથી, કપડાંમાં બદલવાથી, દરદી, તેનાં કપ ડાં, તેના બીજાંના અને સામાનને અગ્રજો રાખવાથી ઘણો મુશારો થાય છે. એ મરન ઉપર ગંધક એક અકસીર ઉપા ય છે તેનાં પડીકાં ખાધામાં લેવાપછે અને તેના મસમ બંના વીને લગાડવામાં આવે છે. તેમજમ આગલીના બારીક છીદ રોમાં દાખલ થાય છે અને પેલા જાના નવાવરોને તદ્દન અ ટકાવી રેપ છે.

વાંછડિ ટાપુ.

આ ટાપુ હાંડુસતાનની પશ્ચીમ બાજુએ હાંડુ માહા યાગરમાં આનડામીના ટાપુઓ આગળ આવેલું છે. તે તદ ન ઉત્તર છે અને તેમાં કોઈ પણ જાહાડ પાંન ઉગી થકતાં નથી, તે ઉપરથી તેને “બારન આઈલ્ડ્સ” ઇચ્છાને ઉત્તર ટાપુ કહી કહે છે. તે ઉત્તર છે, પણ ખાદાવાળાની ભેદ ભરી ખુદરતી રાક્ષીઓની તે એક નીચાણ છે અને ખુસકી તેમજ દરીઆવમાં જે અજાએજ જેવા ફેરફારો બન્યા વધે છે તે મની એ ટાપુ એક શાહાદત આપે છે. જેમ જમીન ઉપર ફરતીકંપ થાય છે અને તેથી રેશના રેશ બદલાઈ જાય છે, તે હીઆં સુધી કે જમીન ગરક જાય છે અને જાંહાં જમીન તાં હાં પાંછી ફરી વળે છે; તેમજ દરીઆવની સંધારે સપાઈની હેડવ પણ કાંઈ બને છે, જેને આપણુ “સચુરકંપ” કહી ગુડા ચાલશે, જેથી દરીઆવ ગુચ થઈ તાંહાં જમીન કુટી નીકરે છે. તેવા માહાકોવાથી આ વાંછડિ ટાપુ બંગાલના આખાનામાં ફસતી ભોગવે છે.

એ ટાપુ કારે કુટી નીકલણું, તેની કાંઈ નોખ રહી ન થી, પણ હજારો વરસ ઉપર આ ફરતીની સપાઈ અને આમેહુવા જુદીન કીસમની હતી અને તે ઉપરની વસ્તી પણ જુદીજ તરેહની હતી, તે વખત પછે નર્માનાએ જ

આ વાત આંનીનાં શી રીતે કબુલ કરે ? મરવું ઈમાન છ વડું જે બનવાનું હોય તે બને, પોતાના છવ બચાવા બે હેનનાં છવના ક્રમ ભોગ લીધે ! પણ મરાયાને લડસો હ તો કે હું એક નેગણ છઠ્ઠે, માટે ફરેજો મારો છવ લઈ શકશે નહીં. નેગણો ધરમી અને પવીતર માંસુણા ગણાય છે અને તેને હેરાન કરવાને તેઓ ઘણા આચર્યો ખાપછે. એ દલીલથી મરાયાએ આંનીનાં દીલ પગલાવવું. તેણી એ નહુડપથી નેગણના લેખાસ લીધી અને મરાયા આંની નાનાં કપડાં પહેરી કેપ્પાને બેઠી. પેચારથી ભેર લઈ તેઓ છુડાં પડ્યાં અને જે ભોગન આવી હતી તે પાછી બાપછે એવા વીચારમાં પેહેરેગીરિએ તેને જવા દીધી.

ફીકર અને મરેહો કરતી આંનીનાં આગળ આલી. આગણે રસતે પાછી કેદ નહીં પકડાઈ જાય, એટલા મારે તે રસતો જરૂર કરી તે બીજાં ગામને રસતે ગઈ. પણ માર ગમાં છુટારાઓનું એક ટોણું મલક્યું, જેઓએ આંનીનાં ને એકદમ ઉંચકી લીધી અને તેની આંખે પાટા બાંધી પો તાનાં હાથમાં તેણીને બેસુધ હાલતમાં લઈ ચાલ્યા. ફરે, મો ઉપર વેર લેવા સાડા આ છુટારાઓએ શહેરનાં લોકો ને પકડી લઈ જવાને પેશો માંડ્યો હોય કે પછે તેમને છુ ટકારો મેળવવા સાહે, ફરે, મો, એ છુટારાઓ ને માંડે તે આ પરી એવી તેમને આશા હતી. પણ ફરે, મો એ છુટારા આનાં લોકોનાં એટલા પેચારાસા હતા કે તેમને જતા નહીં મેળવા સાહે રહ્યોતે તેમને હાથ જવા દેતા હતા.

એક ભાગાં દુઠાં કંગાલ ધરમાં આંનીનાને લઈ જઈ છુટારાઓએ તેની આંખનાં પાટા છોડી દીધા. તે કંગા લ ધર અને તેમાં વસનારા છુટારાઓનું કંગાલીઅતપણુ આંનીનાંને કસરવા આવે એવું દીસતું હતું. આ વખ તે આંનીનાએ પોતાનાં પેચારા ડોમેનીકોને યાદ દીધા અને પોલી હડી કે "ડોમેનીકો ! ડોમેનીકો ! તારે ખતર આ ટલી રંજ મને પડીછ, " આ શબ્દો સાંભળતાં તાંડું ભાંએની ઉપર ભુખમરાએ મરણ પાંખતો એક શખસ ચોંકી ઉઠ્યો અને ગોલા તેને એકાએક કુવત આવી ગયું. તે લથરતો લથરતો આંનીનાંની પાસે આવવો, તેને એલખી કાઢાડીને બોલ્યો કે "આંનીનાં, આંનીનાં, હુંજ ડોમેનીકો."

આ વળી એક બીજા અચભુચ મુલાકાત હતી. બી જ ચોરો અચરતથી મોહાડું મેવા લાગા, આંનીનાએ પો તાની સાથેલી હકીકત જાહેર કીધી અને તેઓને માટે મે રાક પોહાયાડાનાં તેણીએ નહુરુડુપ વેહડું તે સાંભળીને તેઓ મુશી થયા. પણ વળી મરાયાના કેદખાનાંની વીગત સાંભળી તેઓનું લોહી ઉસરેપણું. ડોમેનીકોએ આંનીનાં ને ઘણાંજ પેચારથી બેસો દઈ પાછી રવાને કીધી. કેવી એક વારની મોખત અને કેવી આ જુદાઈ ! આંનીનાએ દરાવ દીધો કે "આ નેગણનાં લેખાશમાં હું મમી આવી છું અને હવે એ લેખાશને કદી ઉતારશ નહીં." એ પર માંણે નેગણ થવાને દરાવ કરી આંનીનાં એક મઠ તરફ ગ ઈ અને મરાયાનું વેર લેવા તથા તેણીને છોડવાના આ ચો રો ફરેજો સાંમે લડાઈ કરવા નીકળ્યા.

આંનીનાંને વાટમાં તેનો ઘરો બાપ એનડરી મળ્યો. પોતાની બેહુ છોકરીઓની રાહા મેવા પછે હવે તે તેમની મે

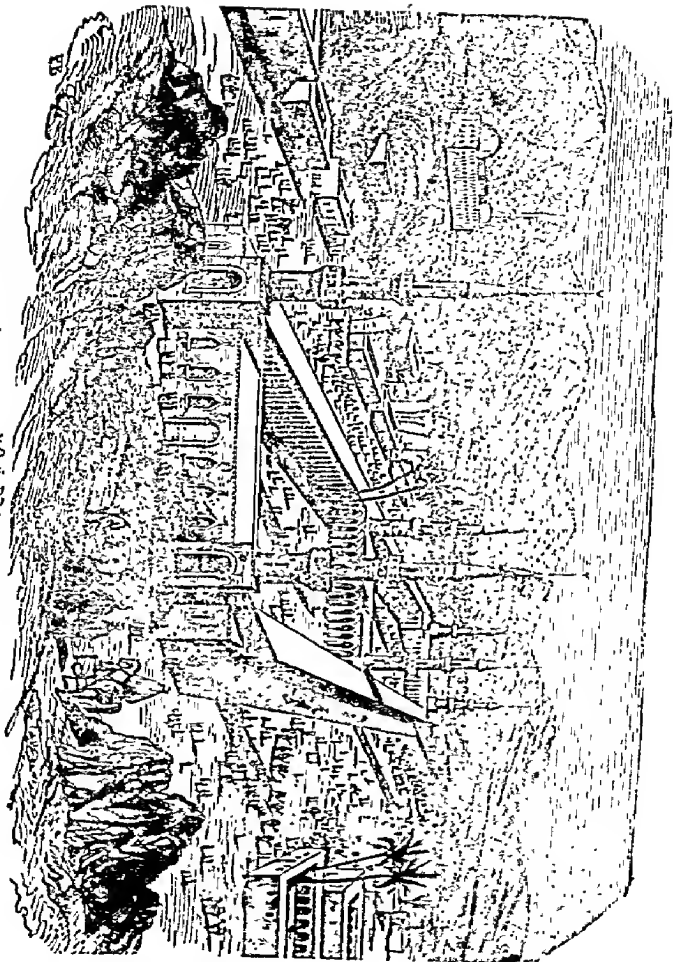
ધમાં નીકળ્યો હતો. તે ભોગના લેખાસ એઈ મરાયાને આવતી સમજ્યો અને આંનીનાં સાથે નથી એવું વીચારી રડવા લાગો. પણ પછે જરે તેણે એવું કે આંનીનાં નેગણુ ઘઈ આવી અને મરાયાના કેદ પડી હતી, તારે આંનીનાંને પોતાનાં ધર વદાએ કરી મરાયાને છોડવાની કોથોશ કરવા એનડરી આંગળ ચાલવો. તેને છુટાર સમજ ફરેમ ચોંકી દારોએ તેના ઉપર ગોળીના મારો ચલાવવો, પંછું, એ મારા મારીમાંથી એનડરી બચી ગયો. વધારે આંગળ જતાં ફર થી તેને ધુલારાનું એક વાદળ દેખાયું, અને તેમાંથી માણુ સોનું એક મોટું ટોણું માલમ પડ્યું. તેઓ કોણ હશે, તે ને એનડરી વીચાર કરતો હતો, એટલામાં તે ટોણાં વચે ફર થી તેને મુદડાંની એક લાસ આવતી નજાઈ. યોડાં વખત માં તે પાચેદસત એક ડેઠાંણે લાવીને મુદડાંની પેટીને હેઠલ ઉતારી અને મુદડાંનાં મોહાંડાં ઉપરનો કકડો ઉઠાડ્યો. એનડરી તાંડાં હાંજર હતો અને જોતાંજ તેની છાતી કાટી ગઈ કે મે મુદડું તો ગોળી વડે મારો નાખેલી તેની નેક અને નીરદોશ પેટી મરાયાનું હતું. ને ધારતી હતી તેમ ફરે, જોતે કસી દયા નહીં હતી અને તેણીને છુટી મેળવાને ના પાડી આ સળએ પોહાંમાંડી.

એનડરી ઘણી માહેતમ કરવા પછે ભારી પગલે હા એ મારતો પોતાને ધર આવવો અને આંનીનાં ભોગનશાળા માં પવીતર છંદગી મુજરી ઘણે વરસે મરણ-પામી, ઈંગ રેજમાં ફેડેવત છે કે સમાઈ બતાવટ કરતાં વધારે અજાએ બ નેવીછે અને તેવીજ આ એક ખરી બનેલી વારતા છે. રોખના રાતમાં ફેટલો જીલખાંત માલેછે અને તાંડુંની રાત ઉવારી હાલત કેવી માંડી છે. તેનો એક ચીતાર આ મરી કાંદાંની ઉપરથી માલમ પડેછે અને સુરો ગેચ્ચારીમાલહી તાં હાંના જાલમી રાતને તોડવાને જે ભારી કાલજ બતાવતો આવવોછે તે એ વારતા ઉપરથી ઘણી બરહક રહેછે.

મદીનાં શહેર.

મહમદીઆન ધરમનાં મરાહુર થપલાં શહેર મકાનું એક ચીતર તથા મોહાંક હેવાલ આ ચોપાંનીયાનાં ગપા અંકમાં પરગટ કર્યો હતો. આ અંકમાં એન લોકોનાં માંત-પામેલાં અને પવીતર શહેર મદીનાનું એક ચીતર ખોસનાં સફામાં આવપણું છે અને તેનો કાંઈક હેવાલ હેડલ ઉતારી લેવા માંગીએ છઈએ. મકા અને મદીનાં બેહુ એક સરખાં શહેર છે અને આ હેવાલમાં ગઈ વેળા આપેહું ચીતર પાસે રાખવાથી એ બે શહેરો વચેનું એકસરખાપણું વાંચનારી માઈએને મુકાબલો કરવાથી વધારે માલમ પડશે.

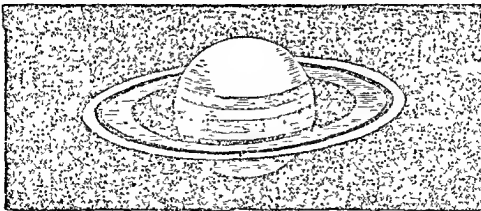
મદીનાં શહેર આમસાનનાં આઠમણ કોસતા ઉ પર મકાની ઉતરે આસરે ૪૦૦ માઈલ દુર આવેલું છે. મકાની મીશાલે એ શહેર આસપાસ ઉંચા પાહાડોથી વેરાપણું તથા ખીણની વચે આવેલું છે તથા કીલાથી તેનો મજબુત બચાવ કરવાને કાંઈક કોથોશ થપલી લા મેછે. મકાની મીશાલે એ શહેર પણ મુખીઅ કરીને મહમદીઆનની હજને માટે કાંમ લાગેછે, અને મકે

હુન કરનારાઓ એ પુરાતન શેઠરની બેઠ લેવા પછે મદીનાં
 િ.હુન કરવામાં વધારે સવાબનો હુમલો થયેલો ગણીએ.
 મદાની મીશાલે મદીનાં શેઠરમાં પણ સુખીઆ કરીને મસ
 ડા છે, જેમાંની એક જ મોટી અને નોવા લાગેલ છે. તે
 િ બાંધણીની વ્ય અને આકાર મદાની મસજદને મળતા
 િ છે. તે સુધ ફતરની બાંધેલી છે, તે ચામુદ છે તેને ફર
 ૥ મેહરાબો તથા આરકાઓ છે અને એ મસજદનાં મીના
 ાઓ મદાનાં કરતાં વધારે તબકાનાં અને વધારે સારા આ
 ારનાં છે. તકાવત એટલે જ મદાની મસજદની વચમાં
 ૯ મોકામાં કામાના ફતર તથા મહમદ પેગામ્બરનું ઘર છે
 અને આ મસજદનો ચોક તદત બાલો છે. મદાની મસ
 ડદની આસપાસ જેમ ઘણીક હાલે બાંધેલી છે, તેમ જ હી
 ામાં પણ છે. મદીનાની વસતી મકા કરતાં ઘણી થોડી છે
 અને મદાનીની મીશાલે તેઓમાં વેપાર, ધંધો, ઇઆ કોઈ
 સભ્ય અથવા હોનર ચાલતો નથી. ધરમના મથકો
 માતે વખતે વખત નીકલતાં કામ જેગોન હોનર તેઓ જા
 રૂ છે. હુકમાં જે મદાને વીશે કહ્યું હતું, તે જ મદીનાને
 વીશે કહેવાનું છે કે મદીના શેઠર એ ફનીઆના આ જા
 િતા ધરમ સાથ જોડાયેલું નહી હોત અને લોકોની તાંહાં
 માવજવ નહી હોત તે એ શેઠર એટલું જાણીતું થાત નહી.
 મુસલમાનોના પેગામ્બર મહમદ મકાથી મદીના આ
 િ નીકળી આવેલો અને એ શેઠરમાં ઉતારો લીધો, તાર
 િ અને તેની યાદગારીમાં એ જાનું શેઠર વીખસતી પામ
 િ છે. એ નામોજો થયેલો પેગામ્બર તા. ૧૦ મી નવેમ્બર
 મને ૫૭૦ ઇસવીને ફીને મકા ખાતે જનમયો હતો.
 ામાના સુખઅ સુજવર અબદુલ મોતાશિય તેનો જ

પાવો હતો અને તેનાં મા બાપ તેને બચગીમાં મે
 બીને મરણ પાંખવાથી તે વડા ધરમાચારીનાં સંભાલ ની
 એ પોતે રહ્યો હતો, તેથી જોપા ધરમનાં જેઆલ હાંસલ
 કરવાને બચગીથી તેને તક મળી હતી. પોતાની ઉમરના
 વીસમાં વરસમાં મકાનાં હાલએને દુખ દેનારાઓ સા
 થ તેણે લડાઈ ચલાવી; અને પચીસમાં વરસમાં એક મા
 તમર વીધવા સાથ તે પરણ્યો, તારથી તેનાં ચાલીસમાં વર
 સ સુધી તે ધરમ વેઆનનાં જેઆલમાં મજબુલ રહેલો
 હતો. પણ એ મોટી ઉમરથી પોતાનાં ધરમ સંબં
 ધી વીચારોને જવા જાહેર કરવા માંડ્યા અને પેટ
 લાં પોતાનાં અતલગીયાંએને પોતાનાં હાથમાં લીધા પછે
 તેણે હુશેમની આલાદમાં વગ ચલાવા લાગે, તથા જ
 રથી અલીતેનો એકો ધધ જુત પરસતીની વીરુધ મ
 હમદે જાહેર કરેલા નવા ધરમને તાબે થયો, તારથી મકા
 ખાતે ફીતેનો, તોફાન અને ફેસાદ જાગ્યો, તથા દ
 સ વરસમાં મહમદે બેસુમાર લોકોને વઠલાવી પોતા
 ની મોરદુએ લેવા છતાં, તેનાં ફુશમનોની હરીકાઈ
 એટલી જાદી રહી કે ખોરેશાઈત પંથનાં આગેવાંઓ
 થી કંટાલીને અતે મહમદને મદીનાં ખાતે જવાના ફ
 રન પડી. એ શેઠરનું નામ તે વખતે “યાદરેમ” કરીને હ
 ડું, પણ તારપછે તેને મદીનાંનું નામ મળ્યું. એ નામ
 “મદીનાંતઅલ નબી” મોલ ઉપરથી કુકું થયું અને તેનો
 અરથ “પેગામ્બરનું શેઠર” કરીને થાય છે. એ શેઠરમાં મ
 હમદને નાહાસી જવાનો દીવસ તા. ૧૬ મી જુલાઈ સ
 ને ફર ઇસવીનો ગણાય છે, જે દીવસથી નહમદીઆંન
 લોકોને ફીજરાનો સને ચાલુ થયો છે.

પર્યવની બેઠોના.

સતીસચર.

કદમાં સહથી સરસ ગરેહ “જુપીટર” અથવા બરેસ
 પતી છે, તેમ બાંધણીમાં સહથી સરસ ગોળો “સાટરણ”
 અથવા સતીસચરનો છે. ખરેખર સતીસચર તે ગોપા પર
 વવીની સરવે બેઠોનામાં સહથી ખુબસુરત બાંધાની અને તે
 થી અબજોએ જોડું નુર ધરાવતારી બેઠોન છે. તેની બાંધ
 ણીમાં મોહાવંદતાલાએ કાંઈ આરન કાઠીગરી વાપરી છે,
 અને તેના જોડી બાંધણીનો એકુબી ગરેહ અથવા એકબી

સેતારો આ મોહોલાં આકાશ ઉપર જણાયેલો નથી. એ થુ
 દર ગરેહની તસવીર ઉપર આપી છે અને તેનો થોડોક હ
 વાલ હેલ આપીએ છઈએ.
 જરે આપણે બરેસપતીના ગંજવર ગોળાની તપાસ
 કીધી તારે સુરજથી ૫૦ કરોર માઈલ દુરના તેના તકાવતના
 વીચાર કરતાં આપણુ અચરતીમાં ગરકાવ થઈ ગયા. પણ
 સતીસચરનો ગરેહતો તેથીબી દુર આ ફનીઆં અને બીજી

પોતાની બેહેનોની ખીશાલે સુરીયની ફરખાબરદારીમાં ફરતો ફરતો. સુરજ અને ભરેસપતી વચ્ચે જે ૫૦ કરોર માઈલ નો તફાવત છે, તેથી લગભગ બનતા તફાવતે સનીશચરનું રેલુંકાંણુ છે, ઈમાને સુરજથી જરે તે ઘણેાન નબઢાઢા ઢાવે છે તારે તે ૯૦ કરોર માઈલથી ઢાગળ ઢાવતો નથી. ઢા પછી ઢુનીઢાંથી ૮૦ કરોર માઈલ કરતાં તે ઢાપછી ઢા ગળ કઢી ઢાવતો નથી. ઢા માઈલાની ગણતરી સઘળી ખરી છે, પણ ૮૦ ઇઢા ૯૦ કરોર માઈલનો કોઈ ઢેઢાલ બનતો ઉતરતો નથી, તે માત્ર ઢાપછા મગજની નળલાઈ છે.

સનીશચરના ગરેહને ભરેસપતી કરતાં ઢાપછે નાહના કહીશો. તોપછા ઢાપછા પોતાના ઢા ગરેહ ઢુનીઢાં કરતાં તે ઘણેાન મોટો છે. ભરેસપતીના ગોળાને વીઢાસ ૮૬ હ જર માઈલના છે, અને સનીશચરના વીઢાસ તે કરતાં માત્ર ૭. હજર માઈલ ઢેહો છે, ઇમાને તેની પોહલાઈ ૭૯૧૬૦ માઈલની છે. પૃથ્વી કરતાં ભરેસપતીનું કહ ૧૪૦૦ ઘણું મોટું અને સનીશચરનું કહ ૯૦૦ ઘણું મોટું છે. ટકમાં કહીઢેતો ઢા સરવે ઢાકાશી ઢુનીઢાંઢાં માં ભરેસપતી સીવાઢે સનીશચર સઘી વડી છે અને સુરીય મંડળમાં ઢેની પઢવી માત્ર તે રાખ્શી ગોળાથી ઉતરતી છે. સનીશચરના ઢે કહ પરમાણુ તેની સપાટીના વીસતાર ૧૯ ઢાખ ૬૦ કરોર મોરસ માઈલનો ગણવામાં ઢાવેછે અને તેના ઇલામાં ૨૬૧૩૨૬૮૦૦૦૦૦૦૦ કીચુબીક માઈલનો ઢાવે ધારવામાં ઢાવેછે.

સનીશચરનાં ગોળાને સુરીયની ઢાસપાસ પોતાનાં કુડાળામાં ફરતાં ઢાપછાં ૧૦૭૫૬ દાહડા લાગેછે. ઢમરને તે ઢેક રાશીમાં દાખ ઢાપતો, તેમાંથી ફરોની બીજ રાશીમાં તેને જતાંન ઢે વાલ લાગેછે. પોતાના ઢાપો ઢ કરોવો પુરો કરતાં તેને ૩૦ વરસ લાગેછે ઇમાને ઢાપછી ઢુનીઢાંઢાં નેને ઢેક જમાંના કહીઢે છઢિ તે સનીશચરનું ઢેક વરસ ઢાપછે. ઢગર ઢે સનીશચર ઉપરથી સુરજનું ઢેમાં નીકલી જાય, તો તેને સુરજ તરફ જઈને ઢહડતાં ૫૫ વરસ લાગે, ઢેહું વીઢારવામાં ઢાવેછે. નેમ જ

ગોળા

રેસપતીની ઢાસપાસ વાહલાં હોય ઢેહું ધારવામાં ઢાવેછેઢને મોટા ફરખીનાથી નિતાં તે વાહલાં ઢે ગરેહની સપાટી ઉપર સલગ પાટા નેલાં દીસેછે, તેજ સનીશચરમાં પણ દેખાયછે, તે પાટા ઢા પડે શની તેજ ઉપલી ઢાકઢૂતીમાં પાડી બતાવપાછે.

પછ સનીશચરના ગોળાને સઘી મોટો ઢચતકાર તેની ઢાસપાસ વીટલાપલાં રોશનીનાં ઢે શુંદર વળાં છે. ઢે વળાંથી ઢે ગોળા ઢે પુરુત ઢનવાણું પાડવાની ઢેહતા લાઢે મોડવણ કીધીછે. સુરજથી ૯૦ કરોર માઈલની વેગ લાઈને લીઢે ઢાપછાં કરતાં ઢે ગોળામાં સુરજની રોશની ઢોહી પોહાંચવી નેહઢે. પણ તે રોશની કેટલી ઢેહી હોવા છતાં પરાંણીઢા જીવી શકે તે ઢાવે ઢેવી ગણતરી કરવા માં ઢાવીછે કે ઢાપછેને મળતી રોશની કરતાં ૯૦ ઘણી ઢોહી સુરજની રોશની હોય, તોમી તે ૩૦૦૦ ચંદ્રની રો

શની બરાબર છે અને તેમાં પરાંણીઢા જીવી શકેછે. પણ સનીશચરને રોશની ઢાપવા કીજ તે સાહેઢે સાત ચંદ્ર પુરા પાડવા ઉપરાંત ઢા વીટીઢે બતાવી ઢાપાછે જથી ઢે ગરેહ સઘી લાઢેગશાલી કહેવાઈ શકશે.

ઢા વીટીઢા ઢે છે. પણ ઢેહું ધારવામાં ઢાવેછે કે ઢાહરની વીટીમાં બીજાં વળાંઢા વીટલાપલાં હશે અને વધારે સરસ ફરખીના બનતી જશે તેમ કઢાય તે માલમ પડશે. પેહલાં જરે નામાંકીત નિતીશ ગાલીલીશીઢે પેહલ વેહેલી ફરખીન બતાવીને ઢા વીટી નેહ તારે તે સમજળો નહી, પણ વધારે સરસ ફરખીનથી હીજનસ નામનાં જયેતીયે દેખાડી ઢાપછું કે તે રોશનીની વીટી છે. પેહલાં તે ઢેક લાગતી હતી, પણ પછે તે ઢે માલમ પડી. રોશનીનાં ઢે વળાં સનીશચર ઉપરથી જુદા જુદા ઢાકારમાં દેખાતાં હશે. દર ઢાગળથી તે દરશતો જરીઢાઢ ઉપર સેલ નુર પરકાશનું હોય તેમ દેખાતાં હશે, પણ ગોલાનાં વચલા ભાગે ઉપરથી તે ઢાસમાંનાં શુંદર મેહેરાબની ખીશાલે પરકાશતી હશે.

ઢે વીટીઢા તઢન ગોલ નથી પણ ઇડાં રોહી છે. દરઢેક વીટીની જાહાઈ ૧૦૦ માઈલની છે. ચંદ્રની વીટી અને સનીશચરની સપાટી વચ્ચે ૧૯૦૯૦ માઈલનો તફાવત છે, ઢને ઢે ઢે વીટીઢાની વચેની ખાલી જગા ૧૭૯૧ માઈલની છે. પોહલાઈમાં ઢાહારની વીટી ૧૦૫૭૩ માઈલ તથા ચંદ્રની વીટી ૧૭૧૭૫ માઈલ છે જથી ઢે મેહુ વીટી જથી તે રહપપહ માઈલની પોહલાઈ ધરાવેછે. ઢે વીટીઢાને ઢોલા ગોલા ઉપર પડેછે તથા ગોળાને ઢોળા વીટીઢા ઉપર પડેછે, તે ઉપરથી જણાયછે કે ઢે વસતુઢા પાર દરશક નથી, પણ પારકી રોશનીનાં ચલકાટથી પરકારેછે. ઢે વીટીઢાની બરાબર વચે સનીશચરને મોઢવણ નથી, પણ પશ્ચીમ તરફ તે જરા વધારે છે. ઢે વીટીઢા સનીશચરની ઢાસપાસ ચક્રની ખીશાલે ફરવા કરેછે અને ઢેવા ઢેક ચક્રવાને ૧૦ કલાક રહ બીનીટ અને ૧૭ સેકંડ લાગે છે. ઢે પરમાણુને તલેસમાત ઢા ચત્રતકારી ગોળામાં છે અને તે મેહલ ઢનઢેઢી ઉપજવનારો છે.

વલ્લેહવાઈના વરઘોડા.

ધણાકાકી—ઢેવાઢે ઢાસીબાઈ તમે ઢેસીને નેવા શું કરોછ? વહુ જીવી વહુ તે પાંચ દાહડાની પગ ઢેખાવી ને વરને ઢેર નહી રેહ? ઢેવાઢે ઢે શા જનેતા? ખારી જીવી વહુ હેપતા છીકડી ઢરને ઢેરની બાહાર કાહડી મેહું? ઢેવારી નાખીઢેરે ઢેવી વહુને ને દીકરીઢેને! તમારા ઢેહવારને કહેવારોની કે દીકરીને ઢેર રાખવાને હોતા તારે પરણવી શું કાંમ? બીજ જીવી વહુઢે તો ઢે તીઢારે ઢે છોકરાંની ઢાંઢે ઢાઢેછ.

ઢાસીબાઈ—શું કર? ઢાઢે! કારમખાં પેટનાં દીકરા દીકરીન ઢાડાં ઢાપછે, ને સાસુ સસરાનાં પેટમાં ભરાપછ તારે ઢાપછે શું કરીઢે! પેટ તાહારાં ધણાકાકી મારાપર શું શું વીતેછ તે તમે જાણતાં નથી ઢાઢે ખતમાં ખતમાં હવે તો ઢે મોંઢાં બંધાવાને પેટની ઢાંદર દુખ ભરતાં ભ

રતાં હુલેદરનાં વાપર અને નાંખી, પણ માંમે આન કાલ ના ફક્તાંઆપર આપણું કાંઈ ચાલે ! ને છે તે એ છે, મુગાં મુગાં જીની આંખે નવાં કોટક જેવાનાં તો. ને નહીં ખ મારો તો એક દાહાડો ફાકી ગલીને મુગાં મુગાં સુધ રહેલું.

ધણકાકી—બલા જાણે વાંમે. એન વળી ઘરડાં આખીને છેક “હોનકર” કરે તે કાંઈ ચાલે વાં ? વહુ દીકરાં હોયછ. શું કરવા ? અઘડી સઘડીએ વહુ નહીં કા મ લાગે તો વાંમે બીજું કોણ કાંત લાગવા આવે ? ખોરૂ તો ખોરૂ પણ ઘેરનું ઘોરૂ ને માંમે.

આસીબાઈ—જેવો પેટ તાહારાં, એ દુખ તે કેમ ખ માંમે ! ભોજાદ વેચાઈ તારની એ વહુયતો મહીરે કહુ ડાહ્ય, તે ભોજાદ નાંહીને પોતાને ઘેર ગઈ તોબી એની માંમેયતો મોકલતો નથી.

ધણકાકી—કેઈ ભોજાદ ? આલી કે ? કે દાહાડોવેઆ હ ? મરે ! જીણું કે ? “અલલે બનાઈ જોરી એક અપંગ” ને ફસરી ખોરી” તેમાંની વાતતો છે ને. પણ હવે તે ભો બધયતો તો ગઈ તારે તને તેડું કાંમે નહીં મોકલતાં ?

આસીબાઈ—તેડાંને ગરેઈ કોણ માંમે ? પાંચ પાંચ તેડાં પાછાં કર્યાં, ને માંમેયતો નાંતી નાં કેહેવાડેછ. આજે કેહેતાં પેટ છુટી ગીઆં ને કાલે કેહેતાંનાં આધાંમાં યેકો નીકલી આપો. એવાં હીલાં બીલાં રોન નીકલવા કરેછ.

ધણકાકી—વાંમેરે વાંમે. તમે હવે બસ એક છેલું કું મોકલાવી જેવો ને પછે નહીં આવેતો ઘેર બેસો. કાંઈ રાણે બારણે પડયાંછ કે શું વાંમે ? હો, જો વળી. મુરજ ટાલે પાતરાં. દીકરાને કેહો તેડું મોકલે !

આસીબાઈ—દીકરો ? દીકરો પાકરો હોયતો પછે ને એ શું ? પણ દીકરો આજે માંમેના કાંહાં થાયછ. તેતો હરિના થાયછ. બસ તેડું મોકલવા નાંખી હા નથી કેહેતો.

ધણકાકી—પણ કાંઈ કારણ ?

આસીબાઈ—કારણ શું હોય ? એને કાંઈ ફકર માંતા ? એતો બસ “આખો દાહાડો રડીયા કર” ને ઘેર મુકીને રીઆ કર” તેમાંની વાત જાણેછ.

ધણકાકી—પણ બધી વગર એની ઘેરમાંની અગવ ડ તમે શું કાંત ભાંજો !

આસીબાઈ—તો શું કરીએ માંમે ? ઘેર માંમે પડયું તે કામ વગર ચાલે ? પડતી અડતીબી હીને મુહુલા આ ગલ બેસી મરૂં તારે.

ધણકાકી—પણ મારી બધમેર બેલેછ કે ની ? તેડું નથી મોકલતો તે રૂસાયલાં છુસાયલાં હોયે.

આસીબાઈ—અરે નહીં રે માંમે. એક ઘડી જેવા વગર ચાલે નહીં ને એ રૂસાસેકે ! આધું પેટ ભરીને. નરા રૂસાય તારેતો સાહજનાં. નરન ગરમ હોય તારેન પેલી કામખીએ સાડીને છેડેા છેક વારપર વખાતો નાખીએછ, તે ની મુધ દેઠાંએ આવે. દીકરો દાહાડાનાં રોહોસો ફેરા સારે આપછ ને એક ફેરો એછો પડે તો મીઠીને ચીડા આવેલાંછ.

ધણકાકી—તોજ, તોજ, કેથી ભઈને હઈએ નેહ છે. એ પેલી દહા એની સાંજનાં કારસાંતં. નમાઈને પોતા ને હાથ કરી લીધો દેખું તારે પછે હવે તે તમારો કાંહાંથી

ચાવે જાય ? મારૂં ને ચાલતું હોયતો દીકરાને તેની બઈ રીને ઘેર નતોજ અરકાંઈ.

આસીબાઈ—એવાંમે નમાઈને હાથ કરવાનું પુછો છ ? તેને કાંઈ કરી મુકીઉંછ માંમે, કાંઈ બાહારનું કરી મુ કીઉંછ. નહીંતો કે કે માંમે, માંમે કરી રહ્યો તો, મો હોનાંથી છુક કાહાડીને અડધો માંમેને આપતોતો ને અ ડધો પોતે ખાતોતો, તે કરી મુકવા વગર આજે એડલો ફ રી બપ ? કાનનાં કરતાં મરેરે, મારાંજ ઘેરને વાસતે કેથાં બરાઈ બેઠેલાં હતાં.

એવાંમાં આસીબાઈના દીકરો આદરજ આવેછ.

આદરજ—કેમ માંમે વળી પરવારાં બેસીને કોણને ગાલ દેખો ? આખો દાહાડો તમારાં મોહામાં ગાલન બ રી મુકીલો છે.

આસીબાઈ—હોરો, કોઈ મુવાં ઘેલું લાગેલાંને ઘેલું લા મુછ કેની તે ગાલન દેખા કરતાં હોયો.

ધણકાકી—હોરાવ, આદરજ એતો હોયનતો વળી ઘેર હોય તાંહાં ગાલબી હોય.

આદરજ—તારેતો તમે અને ટેકો આપોછ કે એવણ ગાલ દેતાંતાં, પણ એવણતો નાં પાડેછ.

આસીબાઈ—હા—હા ગાલ દેતીતી, તું શું કેહેછ ? ગામમાં તારો કોરડો મોરડો ફરેછ ! હું તારી માંમે છઈ કે તું મારી માંમેછે ! માંમેને પાલખાંમે બેસાડીને ફેરવતો તો તે હવે નાં ફેરવતો. મુગાં એક ગમથી ખીનવતાં જાય ને પછે કેહેને ગાલ નાં દેખો.

ધણકાકી—(મરાકરી કરેછ) ગાલ નહીં કઈએ, કુણ મુકીએ.

આદરજ—પણ વળી એ ધધું શું કાંઈ અને સમ જ નથી પડતો. વળી તમેને કોણે ખીનવયાં ?

આસીબાઈ—તેતો જવનેજ પુછીએ, કોણ ખીનવે છ ? કોણનું કેહેનાર. એતો ધારોજ છે કે પાલેસો ફતરો પ ઝ કરેછ.

ધણકાકી—પણ હું એન મુછું, આદર, કે તું તારી બઈરને કાંમે નથી તેડાવતો. જોરોબરો ચલાવવો હોયતો બઈરપર ચલાવ, માંમેને સા વાસતે લેરાંમાં નાંખી ! તું મારીલેછે કે બઈરી છે ! સારાં ગામ કરે ને બીલીને જોઈને દરે, તેમાંની શું વાત કરેછ ? આર આંમે ને પડેસી દ ડાંમે તેન તું તો માલેછ. જા સીતલ પેહેરીને ઘરમાં બેસ.

આદરજ—પણ ધણકાકી તમે વગર જાંણવે આટ હું બધું મોલોછ, તેમાં શરમાડું જોઈએ.

આસીબાઈ—(ખીચ પાડીને) વગર જાંણવે ને, માંમે વગર જાંણવે. આપણે મોલીએ તે કાંઈ જાંણીએ નહી. એ બધું જાંણે પારખતું પુછડું પડશે ખરો કે ?

ધણકાકી—પણ તું અને કેહેતો ખરો કે તું બઈરીને કાંમે નથી તેડાવતો.

આદરજ—તે આજરી છે. ને તાંહાં જ્યા વધારે રહે વાને મુરારો છે.

આસીબાઈ—આજરી છે ! હું—આજરી છે ! સાં ની આજરી છે ? આજરી છે તે વાસતેજ હડસે હડસે આ ઈસકીરીને મુકીએ ખવાડતો હોયો ? આજરી છે તે વાસ

તેજ બગલમાં હાથ લઈને ફેરવવા લઈ જતો હોયો ! એનું નામ આજારી. લાવની તારી માંજે હંમેસની ખાટલો સે હવેલ, પગ જોઈએ તો આવડા આવડા મુન્યાલ (ધણાન પોહાલા હાથ કરીને બતાવેલ) મોહાડું જોઈએ તો એક તરા મરીની માફક ફેલાઈ ગઈલ, ચાલવાની જરા શક્તી નથી, તેનેતો નહીં તું એટલી ગણકાવતો ? ખામ્મે ખરેલ કે જ વેલ તે જરા જાંખીને જોતાખી નથી.

આદરજ—તો એજ મોહોની મામ્મે. એક વખત આ ઇસકીરીમ ખવાડુનું અને એક વખત ફરવા લઈ ગયો તે ની આ બધી ગડબડ છે. હવે હું સમજાયો. પણ જીવો તે આજારી છે, તેને ખરડાની કસર છે અને ડાકટરે ફરમાવ્યું તેથીજ ને એજ કીધું છે. તારે તમે સાવાસતે બેસોજ ? ત મારી ઉપર માડું થેખ્યાં કાંઈ આજુ છે ! તમારે વાસતે બી ડાકટર આવેલ, પણ ડાકટર તો સાફ કહેલ કે તમોને કાંઈ નથી, માતર આલસાઈથી, બેસી અને મુઠ રહેવાથી ત મોને નબલાઈ થઈ છે.

ધણકાકી—પણ તારી બધી આજારી હોય તે વાસ તે મોતાને ઘેર ભરાઈ રહે કે ?

આદરજ—હું એજ કાંઈ કહું છું ! તે મોતાને ઘર ગ ઇ અને તેવામાં સીક પડી અને વળી તાંડાં બે દાહાડા રે હવાનું જન થયું તો તેમાં ખાડું મોડું થું થયું કે તે નજ વી વાતને વાસતે આટલી બધી માંથાકુટ કરવાની ? તે ઘરમાં હોય તારેથી તમે લોકો તેનો વાંક શોધવાના, તારે કાંઈ તમોને ધીરજ હોય છે ?

આસીબાઈ—જે ને હું હવે, એ તેરો કુતો ને મેરી કો રાડી કરતો નીકલીશ છે. ધણકાકી થું કહેશે ? કેહેતી છે કે મુલાકાતે મુતી ને ઉંઘીઆંતી રખત જેતી હશે, તેમ રોજ સહવારનાં મારા ઘરમાં રહીને મારીજ ઘેર ખોડવાની, રોજ કાંઈ નવો ખુરો જેતી ને લેતીજ. તે કેમ જોવાય માય !

ધણકાકી—કાંમ્મે જોય ? જોવાનું કાંઈ કારણ ! ફર દ ઇને ખાસકું કાહાડીને મારીએ, એટલે ફરીથી તેમ ન હો ફર.

આદરજ—(ધણી ગમભીરાઈથી) મામ્મેજ મોદને ખા તર તમારો એ કુથલો બંધ કરો. તમે મારી પાસે જટલી રાવ લાવ્યાંછે, તે દરએક નજવી રાવ હતી અને તે વીશે એ તમારી ખાતરી કરી આપી હતી. હમણાંથી મારી આલાં પાંચ દાહાડા મોતાને ઘર વધારે રહી, તો તે વાતમાં કે સો દમ કે સાસ નથી, તેને તમે કાગને વાધ કરી જેવો છે, તે હું કેમ કજીલ કરું ? મેં તમારી ખાતરી કરી આપી છે કે આલાં મોતાને ઘર રહીજ, તે કાંઈ મોહોસને ખાતર ઇઆ આપણને કુખ આપવાને ખાતર નથી, વાસતે એ ટાહડું બંધ કરો, અને હવે ધણકાકી તમે હશે, તમારે ઘર બોવો. આગરજે તેમોને એવા કુથલા કરવા હોય, તો હું માંગી લેલું કે તમે મારે ઘર ફરીથી આવાલાં નાં આ ને જે આવશે તો મેહોરખત કરી હું તમોને બાહાર કા હાડશ. મારી ખાતરી થાયલ કે આટલો બધોવાર બેસીને મારાં ભોલાં માંમ્મેને તમે ઉસકેર્યાંજ. મારી બધમ્મેર, સા મુ વડુ અથવા વેહેવાઈ વેહેવાંજ વમે ને કજઆ ચાલેજ, તે ધણી વખત તેમોનાં મોતાનાં કાઈ વાંકથી નહીં પણ ત

મારાં જવાં પારકાં, પરવારતાં અને અલકાતુ બધાંમ્મેથી તે કજઆ વધેજ. તમે તમારી એવી ચાલથી તમારી દીકરીનું પાંચ ભાંજીયું છે, પણ મારા ઘરમાં હું તેણું કસુ ચાલવા દેવશ નહીં, વાસતે અતર ઘડી હશે તે તમારે ઘર ચાલ્યાં જાઓ.

ધણકાકી ચીરડાઈને કાંઈ મોલવા નતાં હતાં, પણ આદરજએ મોલા મહડાવીને એક મુખ જે પાડી કે ધણકા કી ધુનવા પડ્યાં, અને આસીબાઈએ પણ પાછલથી અ સારત કીકી કે હમણાંતો એ ઉરામ્મેલેજે તેથી તમે જોવો, વાસતે ધણકાકી એક મોલ મોલવા વગર સોડ છેક નીચી કરીને મુંગાં મુંગાં ચાલી ગીઆં. તેવજે ફરીથી તે ઘરમાં પગ મુક્યો નહીં અને ફરીથી આસીબાઈને મોતાની વડુ વીશે રાવ કરવાનું કારણ પણ મળ્યું નહીં.

વીલીઅમ હટન.

ઉદીઆગ અને પદા દરાવથી માણ સ જંગીની મનલની સધલી મુશકે લોને કેવી આચાંનીથી કાપો શકેજ અ ને શેવરે દેવી કુતેલ પામેજ તેને ઘણો ન અખએખ જોવો અને જાણવાનેગ દાખવો વીલીઅમ હટન છે. હટન ઈંગલંડનો એક નામીયો લખનાર થઈ ગયોજ, પણ તેણે જંગીમાં ને ને જંગળ વેરીજ, તેને હવાલ એક કાંડાંની સરખો છે અને જેઓ દુક મેહનત કરતાં કંટાલે ખાયજ, તેઓને એ ઉપરથી ઘણો અછો મહો મળેજ. વીલીઅમ હટન ઇસવી સને ૧૭૨૩ માં ડરબી શેહેર ખાતે ઉન સાફ કરનારા એક મેગારીને ઘર જનમયો હતો. તેનો એ બાપ ગરીબી હાલતમાં હતો, પણ તે ઘણો છાંક

દેા હતો. અને જેમ જેમ વરસ વધતાં તેમ તેમ છોકરાં અને છાકટપણ સીવાંચ બીજું કશું તેનાં ધરમાં વધતું નહીં હતું. તે છાકટો પોતાનાં બચાંની કદી દરકાર કરતો નહીં હતો, પણ તેમનું સમઘું પોશાણ તેની બાપડીથી થતું, મગર તે બીજારી અચકત હોવાથી ઘણીવાર આખો દાહા દેા સરવે ભુખાં રહેતાં હતાં.

આવી કંગાલ હાલતમાં બચાંને પારકે દેાંણે રાખવાં એ ગોપા એક છુટકારા જેવું હતું, તે મુજબ વીલીઅમને એક ચાર વરસની બાળ વએથી તેનાં મેશીએને ઘર મોકલવામાં આવશે હતા. તાંહાં તેને ખોરાકી સારી જળીતી, પણ તેને માકરની ખીશાળે તેઓ ગણતાં તથા મારકાર કરતાં હતાં. માટે પંદર મહીનાં મુખી તેને તાંહાં રાખવા પછે તેની મા આવીને તેને પાછી પોતાને ઘર તેડી ગઈ. તે પાંચ વરસના થયો તારે તેને નીશાળે બેસાડયો, પણ તેને શીખસકળી ઘાટકી મળશે અને હટ્ટન સાત વરસના થયો એટલામાંતે તેનું પોશાણ ભારી પડવાથી તેને કાંઈ ધંધે લગાડવાનો તેના મા બાપે દ્રાવ કીધો. સાતમે વરસે તેને એક રેસમનાં કારખાનામાં કામ શીખવા ઉપર રાખ્યો અને તેને થોડાજ મહીનાં થવા પછે તેની વાહાલી મા મરણ પામી.

આ માકા બતાવથી વીલીઅમ અને તેનાં ભાઈ બેહેનોની કમખખતી ધઈ. વીલીઅમના બાપે પોતાનું ઘરમાર કાઢાડી નાંખ્યું, સાંખાન વેચી નાખ્યો અને પોતાનાં તરણ બચાંને રાખવા સાઝ એક વીધવાનાં ઘરમાં ગોઠવણ કીધી. તેઓ ઉપર એ વખતે ભુખમરો પડતો. વીલીઅમ આખો દાહાદે કારખાનામાં કામપર નતો અને સાંજ પાછો આવતો તાંહાંમુખી તેનાં નાહાનાં ભાઈ બેહેન કંગાલી એતમાં રવલયા કરતાં પણ કોઈ તેમની દાદ લેતું નહીં હતું. એવી દુખદામિક હાલતમાં નાંહાનાં વીલીઅમે પોતાની જાવનલથી તેમની માની ગરન સારી હતી. રેસમના કારખાનામાં તેણે સાત વરસ શીખાઉ તરીકે કાઢાડ્યાં. એ આખા વખતમાં તેને એક અડધીના પગાર મળ્યો નહી, પણ એાર તેનો ઘાટકી રોક થણીવાર તેને કોરડાનાં ચોરા મોટા ભુખલા આપતો હતો.

અતે મઢલ વરસના થવા પછે વીલીઅમ એ શેડને છોડી ગયો અને પોતાનાં એક લાઈને સાથે લઈને પોતાનાં એક કાઢાને તાંહાં મોજાં વણવાનાં કામ ઉપર રહ્યો. તાંહાંમુખી તેને ચાર વરસ મુખી શીખાઉ તરીકેજ રાખવામાં અજ પ્યો. તે માતર ખાધા બદલે મજુરી કરતો હતો, તેની પાસે નવાં કપડાંની એક જોડખી નહીં હતી, અને સમઘ કામ કરતાં બે વરસ મુખીની મજુરી એકડી કીધી તારે તે કપડાંની એક જોડ પોતાને વાસે લેવાતી લઈ રાક્યો. આવે દેકાણેની વીલીઅમનું કાંઈ વજે એવું નહીં હતું. એક વખતે એક દીકર કામ દરાવેલા વખતમાં તેનાથી નહીં બનવાને લીધે તેનાં શેદે તેને અતીશય માર માર્યો.

વીલીઅમ એ વખતે હજાર વરસની જવાન વએ આ વેલો હતો, માટે આ કુચએતીથી તેને ઘણું દુખ લાગું. તે નો શેક ઘરની બાહરે ગયલો હતો તેવામાં વીલીઅમે પોતાના કપડાંની પોટલી વાલી તથા એક દેકાણે પડસું મુકેલા

હતા તેમાંથી એક રૂપીઆને આસરે પુરહો લઈને તે નીકળી પડ્યો. તેનો શેક બાહરે ગયો તે વેળા દરવાખને તાણ મારી કુચી પોતાની સાથે લઈ ગયો હતો, માટે વીલીઅમને નાહાણી નતો વેળા મારી કુદાવની પડી હતી, તથા આ કદી ઉંચી દેવાલ મહડીને બાહરે કુચી પડી નાહાણી પડ્યું હતું. આખો દાહારો સુસાકરી કરવા પછે રાતનાં તે પોતાનાં બાપનાં શેડરની પાસેનાં ખેતરમાં આવી મુજો જાંહાં ખોલા મેઢાનમાં આખી રાત કાઢાડવા પછે, મામદારે ઉડીને તેનો નાંહાનો ભાઈ તે ખેતરમાંથી ઘઈ કારખાને નતો હતો તેની મુલાકાતને માટે ઉભો. વઢી મુજબ આ બે લાઈઆ મળ્યા અને વેઆર બી ભેટ લઈ તેઓ ભલે છુટા પડ્યા.

હીઆંથી એકલો અને લાચાર હાલતમાં વીલીઅમ ૨૮ માર્ચલની પગ ઉપર મંજલ કરી બરટન નામનાં ગામમાં જઈ મુજો. તેણે એક પોંહાંચખાનામાં એક ફીડીંગ આખીને પોતાનાં કપડાંની પોટલી રાખવા મુકી અને ગામ જોવા નીકળ્યો. તેને જોવા જવાનો શોખ ઘણો હતો, માટે પોતાનાં એક રૂપીઆમાંથી ફીડીયાનો આ ખરચ કીધો તાંહાંવેર એ રૂપીઆ તેણે બળવી રાખ્યો હતો. એ પછે તે પોતાની પોટલી ખાંધે મારી લીચફીલડ નામનાં શેડર તરફ ગયો. તાંહાં એક જાહાડી હેલ પોતાની પોટલી ઉતારી જરા દુર ગયો, તેવામાં તે પોટલી મોરાઈ ગઈ અને રૂપીઆનાં પુરહો સીવાએ તેની પાંચે બીજું જે કાંઈ હતું તે સમઘું છુ મળી બેઠો. રાત પડી ગઈ પણ તેને કસો આસરો નહીં મળ્યો, માટે શેડીનાં પોરસએ પેટ ભરવા પછે મોઢાલાની અંદર એક ખાટકીની કુકાનનાં પાટીમાં ઉપર તે રાત તેણે જેમ તેમ ઉંચમાં કાઢાડી. સહવાર પડતાં તે ઉડીને કેમે રોજ શોધવા લાગો, પણ કોઈએ દાદ નહીં આપવાથી તે નંદીકામાં બરમીઝાહાજ શેડર ખાતે ગયો.

એ શેડરમાં મોજાં વણવાનાં તરણ કારખાનાં હતાં. તે તરણે દેાંણે હટ્ટન ચાકરી પુઠવા ગયો, પણ વીલીઅમને રખડો ભીખારી મળ્યો એકે કાહાડી મેળયો, બીજાએ તેને એક પેનસની ભીખ આપીને કાસર પતાવી અને તરીજએ તેની વાત સાંભળી લઈ તેને રખયુદ આપી. ભુખો, વેઆસો અને નાસીપાસ થયલો વીલીઅમ હવે એક રસ્તા ઉપર દેવા જને અઢેલીને આસાએસને માટે બેઠો. તેવામાં બે મેજો રીએ દયા ખાઈને તેને એક પીડામાં લઈ ગયા, જાંહાં થોડી રોટી, પનીર અને બીરનું એક ટપ લેવાથી તેની આંતરડીને જરા આસીસ મળી. એ પછે એક પોંહાંચખાનામાં બે મોઢાડીયા બદલે વીલીઅમે એક બીજાણું બાટે લીધું અને રાત તાંહાં ગુજરવા પછે સહવારનાં કોવેનટરી ખાતે ગયો. હીઆં એક કારખાનાંવાળા સાથ તેને મુલાકાત ઘઈ કે જે તેનાં માપને એળખતો હતો તેણે વીલીઅમને લાએ કીધી પોતાનાં ઘરમાં બોલાવશે અને જમાડીને પછે તેને સલાહ આપી કે કેમે તેને ચાકરી મળવાની નથી માટે તેણે પોતાને ગામ પોતાનાં બાપ તથા કાકાને તાંહાં પાછો મળ્યું.

આ સલાહ વીલીઅમે કચુલ રાખી. માતર એક રૂપીઆથી તેણે ખાટકી સુસાકરી કીધી અને વળી હજ તેને પોતાનાં વાત નવાનાં ખરચ જોગાં નાંહાં બાકી હતાં, એ વાત વીલીઅમનાં ઘોસતે માંની નહીં અને તેણે શક બ

તાવશે કે “તે” કોઈ મોટી રકમની ચોરી કીધી હશે.” આ શબ્દોથી તેને ઘણું અપમાન લાગ્યું, તોપણ ચેતાનાં હોસત નો ઉપકાર માની તે પાછો પોતાનાં અસલ ગામ તરફ નીકળ્યો. બીજે દાહાડે સાંભળે તે ડરથી ખાતે ભઈ પુરો, જાડાં તેનાં બાપ કાકા તેને પાછા જાણ્યા અને તેના કાકા એ તેને ચેમ્પારથી પાછો ચેતાની આકરીમાં રાખ્યો તથા તેને ટવલાવી ટવલાવીને ઘણે મહીને થોડોક પગાર આપતો કીધો. એથી વીલીઅમની હાલત બરા સુધરી, પણ આખાં ગામમાં તે નાહાસી ગયેલો અને રખડતો છોકરો ગણાવાને લીધે તેનું દીલ કુમી અને નખમી હતું. તેણે આટલી બધી મુશ્કેલ સુધી અબેઆશનો શોખ રાખ્યો હતો, તે શોખ પુરો પાડવાનો તેને હવે ખેચાલ થયો.

થોડા વખત પછે વીલીઅમને કાકા મરણ પામ્યો, અને તેથી તે એકલો જ નહીં પણ તેના ભાઈ અને બેહેન પણ વળી દુનીઆને આધારે પડ્યાં. એ ભાઈઓ ચેતાની બેહેનની સાથે રહ્યા અને મોજાં વણવાનો ધંધો ચેતાને હીસામે ચલાવા લાગા. બેહેન વણવાનું કામ કરતી અને ભાઈઓ વેચવા જતા, પણ ઘરાકી એટલીતો નહીં હતી, કે માર પાંચ મોજાંની જોડ વેચવા સાડે ભારી રજ અને બેહેનત પડતી તથા બીચારો વીલીઅમ કોઈવારતો આજી ભરી આંખે ઘરાકો આગળ રડતો હતો. વીલીઅમ નો વાંચવા, લખવા તથા કવીતા બનાવાનો શોખ ઘણો વધી ગયો હતો. તે જીની પુરાંણો તથા કાઠી તુરી ચોપડી એને સીવી સાંધી તથા બાંધીને વાંચતો હતો. એમ કરતાં તેને ચોપડીઓ સમારવાનો માહાવેરો થયો, તે ઉપરથી હવે ભરે મોજાંના ધંધામાં કાંઈ વલીઈ નહીં તારે ચોપડીઓ બાંધવા તથા વેચવાનો ધંધો વીલીઅમે ચલાવે માંડ્યો. એ ધંધામાં જાંહાંસુધી જે નહીં મળી, તાંહાં સુધી તેણે મોજાંનો ધંધોબી જરી રાખ્યો અને એ બેહુ ધંધામાં તેની માયાણુ બેહેને બહુ મદદ આપી.

વીલીઅમ કોઈ કોઈ પાસેથી કાઠી તુરી ચોપડીઓ માંગી લાવતો અને દરસત કરી આપતો, તેથી તેનાં નવાં ધંધાનું મંડાણ થયું. એમ કરતાં એક ચોપડી વેચનાર સાથે તેને યોગબાંધ થઈ. તેણે એક રૂપીઆ બદલે વીલીઅમને એક જીને ખખ યઈ ગયેલો તથા રદી “પરસ” વેચ્યો. એ “પરસ” ને સમારિને વીલીઅમે એવો કામ લગાડ્યો કે તેના અસલ ધણી પણ અચરત યઈ ગયો. એ પછે તે લંડનમાં પોતાના ધંધાનાં હુધીઆર લેવા આવ્યો, તારે તેની પાસે ૩૦ રૂપીઆ હતા. એ રકમ જે ચોરાપતો વીલીઅમ વળી પાછો ભીખારી યઈ જાય, એટલા માટે તેની બેહેને એ રકમમાંથી ૩૨ રૂપીઆ તેનાં કપડાંમાં સીવી આપીયા તથા બાકીનાં ૫ રૂપીઆ તેણે ગજવામાં મેળ્યા. ૧૨૦ માઈલની મુસાફરી પછે ફરીને તે લંડન આવ્યો થોડાં મયો અને તાંહાં વળી એવા જવામાં તરણ દાહાડા સુધી ફર્યો તોપણ યાકેશ નહીં. લંડનથી આવતાં ઘણું ચાલવાથી તેના પગમાં લચક આવી, તેનાં પગમાં હાગરા હડગા અને તે આજરી પડ્યો. તોપણ તેણે એટલી કરકસર કીધી કે સાથે લીધેલા ૫ રૂપીઆમાંથી થોડું ફાનલ નાંખું પાછું લાવ્યો હતો.

એ રીતે ધંધાને માટે તઈઆરી કીધા પછે પોતાનાં રૂઢાંણી ઘણાક માઈલ દુર એક શેઠરમાં દર સતીવારે બજાર ભરાતું, તાંહાં એ ધણી ચોપડીઓ વેચવા જતો હતો. એ પછે બરમીગહામમાં તેણે એક દુકાન ઉઘાડી, તથા તાંહાંનાં એક પડોશીની સગી સાથે યોગબાંધ કીધી. એટલા વખતમાં તેના ધંધો વધી ગયો અને તેથી ઉપલી સ્ત્રી સાથે પરણવાને શક્તિવાન થયો. તેની આવકમાં વધારો થવા લાગે તેમ તેમ ચોપડીઓ વેચવા. ઉપરથી ચોપડીઓ બનાવા તથા છપાવાનાં કામ ઉપર મંડ્યો. થોડાં વરસમાં તે એક કામેલ બખનાર-તરીકે આશકારા થયો, નાંગ્રીની મંડળીઓમાં દાખલ થયો અને છેલે બરમીગહામની એક આદલતમાં તેને એક નેઆમ્પેધીસની પદવી મળી. જે શેઠરમાં થોડાં વરસ ઉપર તેને ભીખારી તરીકે લોકોએ હાંકી દાહાડેલો, તે શેઠરમાં વીલીઅમ હટત એક માંનવતો અને નામાકીત તર ગણાવા લાગે, તે હીઆં સુધી કેંધરમ સંબંધી તાંડ પડવાને લીધે તે શેઠરમાં ભરે હુલડ થયું તારે આ નેઆમ્પેધીસનાં ઘરને આગ લગાડી તેને પામ્પેચાલ કરી નાખવામાં આવ્યું.

પારલામેંટે આ ભલા-ગરહસથને ધપલાં નુકસાંનનો બદલો આપ્યો, પણ તે મુરતો નહીં હતો માટે નામુસાદ થઈને સરકારી નોકરી છોડી તે ખાંતગી જાંહી શુભરવા લાગે. તેણે પોતાનાં શેવટનાં દાહાડા સુધી કરસત તથા કરકસરની આદત છોડી નહીં હતી. તેણે પોતાના ધંધો પોતાના ઊરાને-સોંપ્યો અને તેની દુરની કુદાન-ઉપર તેણે ચાલતો જવાનો રાખેતો રાખ્યો હતો. ઘડપણમાં આવ્યા પછે તેણે ઘણી મોટી મુસાફરીઓ પગે ચાલીને કીધી હતી, જેમાં એક ૬૦૦ માઈલની જાંજલ હતી અને એ મંજલ તેણે ૭૮ વરસની ઉંમરે કીધી હતી. પોતાની આગલી ખડતલ જાંહીથી તેની કાઠી શેવટ સુધી મજબુત હતી. જે દાહાડે તેને ૯૦ વર્સ બેહુ તે દાહાડે તે ૧૧ માઈલ ચાલ્યો હતો. તારપછે ઈસવી સને ૧૮૧૪ માં ૯૨ વરસની હુજ્યાતો મોગવીને તથા એક સુખી કબીલા પોતાની પાછલ મેળીને તે મરણ પામ્યો.

ઈરાનનાં અસલી પાદશાહાની નરીઅતો.

‘આરટાજરકસીસ—દારાબ—બીજો આરટાજરકસીસ.

દારાએસ હીસતાસપીસનું રાજ મેળી આગળ ચાલતાં ઈરાનની ગાદી ઉપર જે નેક અચલતો અને ભલો પાદશાહ તપ્પારીઆમાંથી મળી આવેલે તે ‘આરટાજરકસીસ લોગપુત્રીનસ’ અથવા અરદેસ દરાબદસત છે. એ પાદશાહ કેવો ઉદાર દીલનો અને દાહાપણવાળો હતો, તેનો આ એક દાખલો છે, કે જેનેસટોકસીસ નામનો યુનાની પેટુલવાં ન જીલે એ પાદશાહાનાં બાપ જરકસીસને તેની યુનાન સાથની ભોટી લડાઈઓમાં ભારી રુખ આપ્યું હતું, તે સંરદારને જારે તેનાં જાતબાઈ યુનાનીઓએ લાંચ લેવાનાં તોહામ તે ઉપરથી દેશનીકાલ કીધો, તારે આ ઈરાની પાદશાહે પો

તાનાં એ દુશ્મનને પોતાનાં રાજમાં આસરો આપ્યો, એટલું જ નહીં પણ એશીયા આફનર દેશમાં તેને મોટી બગીચી આપીને ખંડણી રાજ બતાવ્યો. એ પાદશાહ ઘણું દયાળુ હતો. તે સરવેને નરમ સવભાવ તથા દયા રાખવાની નશીબત દેતો હતો. તે કહેતો હતો કે “પાદશાહનાં દરવાજા હંમેશ ઉઘાડા રહેવા જોઈએ.”

એ જ પાદશાહ કોઈનાં ઉપર અણુધરતો લાભ લેવાને પણ નાંખુશ હતો અને તેવી નડારી ચાલની ઘણી બનાઈ કરનાવી ગયોછે. એ નશીબતથી તેણે પોતે અનલમાં આંખી હતી. તેનાં રાજનાં વખતમાં આઠનસ અને સપારરાનાં સુરા યુનાનીઓ મંહિનાએ લડી મરતા હતા. એ તે કોને હાથ ધરાંણીઓએ આગલાં વરસોમાં ઘણું સોસાયું હતું અને જો કોઈ બીજાં વરસી રાજો હતો તો પોતાની જાલેજ તેઓનાં આ બખેડાની તક લઈ તેઓ ઉપર ચડી જતો. પણ અરદેસર દરાજદસત તેજ ગયો નહીં, એટલુંજ નહીં પણ વળી યુનાનીઓએ તેને મોટું પંડુ લડીને વધે પડવા માંગ્યો, તોથી એ નેક પાદશાહ વધે પડવાને સાક્ષ ના પાડ્યું. એકવાર આઠનસ અને બીજાવા સપારરા એ બે દેશવાસીઓએ વારા કરતાં આરદાનરકસીસની મદદ માંગી પણ એ પાદશાહ જવાબ દીધો કે “આગલા દુશ્મનો ઉપર ખોટો દાવ લેવો તથા વેર લેવું નહીં જોઈએ.”

એ પાદશાહની પછે ધરાંનું રાજ તેનાં પેટા ગરકસી સે “દારાએસ નોથસ” ને નામે ચલાવ્યું. એ પાદશાહ દારાજ પણ નેક ખસલતનો હતો અને તેના રૂડા શુભોની તારીફ થતી હતી. જરે તે મરવા સુતો તારે તેની વાહાલી રાંણી ધેરીસાદીસે પોતાના બેટા સાધરસને તખત અપાવાને ઘણું જોર માર્યું. તે શાહાજાદા ઉપર આ રાંણીને ઘણું હેત હતું, અને પાદશાહને રાંણી ઉપર હેત હતું. પણ શાહાજાદો સાધરસ નાહાનો હતો અને તેનાથી મરતી ઉમરનો શાહાજાદો આરસેસીસ, જે એ રાંણીથી તેર છોકરા માંથી હજીઆત રહ્યો હતો, તેના હુક તખત ઉપર વધારે હાવાથી, મરવા સુતેલા પાદશાહ દારાએસે ઉકે મોતની ઘડીએથી પોતાની ફરજ આગળ અને રાસતીના હુક આગળ રાંણીને ખસા કરવાને દર્યો નહીં. તેણે મરતી વેળાએ પોતાના એ વડા પણ માતાના પેઆરથી દુર પડેલા બેટાને પોતાની આગળ બેલાવશે અને નેકીથી તથા લાએકીથી રાજ ચલાવાને તેને ઘણી નશીહત આપી. માણસ અને ખોદા તરફ આપણને શું કરજો છે, તે બાબે તેણે એ છોકરાને શાવધ કરી પરાંણ મેળયો.

આરસેસીસ પાદશાહ આરદાનરકસીસ નીમનનું નામ રાખી ધરાંનની ગાદીએ બેઠો અને સારાં તથા અમેજે તે પણ પોતાના આપના સરખો દાહાપણ વાળો નામ સમજી નીવડ્યો. તે પોતાની લાએકીથી પોતાની પાછળ ઘણુંક ધડા મેળી ગયોછે. તે હંમેશ શખાવતની હીમાએત કરતો અને સરવેને શખી જીવ રાખવાની શીખામણ દેતો હતો. કોઈ પણ માણસને અણુધરતું કુખ દીધેલું તે એવા ચાહાતો નહીં હતો. પણ તેની સઘળી મોટી-ખુણી એ હતા કે તેના અનમાં તકોબરી નહીં હતી તથા ગરીબમાં ગરીબ માંહેસોની નજીવી બેરબી ઉપકાર સાથે બાહાલ રાખતો

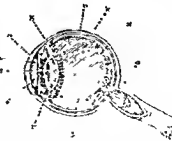
હતો. એક સમયે તે એક ગામ તરફ ગયો, તાંહાં માત બેર લોકો જરે તેને કીમતી નજરાંણ આપતા હતા, તારે એક ગામડીએ બેકુત પોતા-પાસે કાંઈ નહીં હાવાથી પડોસના એક જહુરા તરફ દોડી ગયો અને ખોલલામાં નીમજ પાંચી ભરી લાવીને પોતાના નજરાંણ તરીકે પાદશાહને ભેર કીધું. કોઈ તકોબરી વાળો પાદશાહ આ સાદા બેકુતની ચાલથી પોતાને અપમાન મળેલું સમજતો, પણ આ રદાનરકસીસ નીમન બેલયો કે “ભાઈ તારી આ સાદાઈ બેકુત ખુશી છઈ અને તારો ઉપકાર માનું છઈ.” એમ કહીને તેને એક સોનાનું વાસણ તથા ૧૦૦૦ દરોકસ નામના સીકાની બખેજ ધીધી.

જોવાની ઈ'દરી—આંખ.

આંખ તે જોવા છ'દગીનું એક બેકુત રતન છે. આંખની રોશનીનું શુભ ધર્મ તે છતી હજીઆતએ સદાનાં અધકારમાં મરક જવા બરાબર છે. એક અપંગ માણસ પોતાને મુશ્કેલી બરાબર સમજે છે. એવી કીમતી ઈ'દરીનું જ રતન. તેની બતાવર તપાસવા તથા સમજવાની ઘણી અમગત છે. પરાંણીઓનાં બદનમાં તે કીરતારે જ બારીક કારોગરી વાપરી છે, તેના નાકર અને અનઅંબ બેસો નહીં નો આંખ છે, પણ હાલ માણસની આંખ માહેલી કામત ઉપર આપણુ ઘોડીક નજર કરી જઈએ.

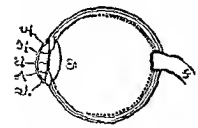
મેરુરામાં નાંકની બેકુ બાજુએ સાત હાડકાંથી બનેલા ખાડાની અંદર ખોદાતાલાએ બેકુ આંખ બઢી છે. તેનાં અંદર જે સફેદી દીસે છે, તે તંતુ અથવા શાખાઓને એકની અંદર એક વળીને બતાવી છે. એ સફેદી તે આંખની કોહલીનું સઘળી બાહારનું પંડ (હ) છે. એ પડ આંખનાં આખા જોવાને ઘેરી લેય છે, જ્યાં અંદરનાં અમગતનાં ભાગો ના બચાવ થાય છે, આંખ નો જોવાકાર જલવાઈ રહે છે અને આંખને હીલવનારા જુદા જુદા માસ

નાં લોચા (ગોહલાં) ને તે કો મળે છે. આંખનું એ પડ અપાર દરસક છે. ઈઆને તેમાંથી રોશની દાખલ થતી થી. એ પડની નીચે આંખનાં આગલા ભાગ ઉપર એક બીજું નીતરું પડ (હ) આવે છે, તે પારદરસક ઈઆને રોશનીને દાખલ કરનાર છે તે આકારમાં એક ઘડીઆલનાં કાચને મળતું આવે છે, કપ રોકું દીસે છે, અને જોળ છે. એ નીતરાં પડની નીચે આંખના આગલા ભાગમાં (ક) એક પડે છે, જે કાળો, માંજરો ઈઆ બહુ હાથે છે અને એક અધીઅ ઘીંસને કરતી બારીક પડેલોના બનેલો છે. તેમાં

ચોડીક નેસો છે. એ પડદો કહણુ દીસેછે, પણ ઈંદ્રથી બ રેલોછે અને મોત નીપજવા પછે એ પડની બાહર આંખની અંદરની પરવાહી પદારથો નીકળી આવેછે. એ પડદો રોશ નીનાં બથા પરમાંછે કદમાં નાહાનો મોટો થવા કરેછે અને એ રીતે આંખની અંદરનાં ભાગોનાં રોશનીને સમતોલ રાખેછે.

એ પડની અંદર (B) એક ખાડો છે અને કીકીના પડદાની વચે ને કણું મીડું દેખાપછે, તે એ છે, જેને આં પણુ કીકી અથવા પુતલી કહીએ છઈએ. એ પરમાંછે આં

ખનાં કરતાં એ પડ અને તેનાં આગલા ભાગનાં પડ ડા ને આ પાસેની આકૃતીમાં ચીતારાયાછે, તેમ ની આપણે તપાસ લીધી છે, પણએ ઉપરાંત સંધવા પડ અને કીકીની પછવાડે આંખનાં પાછલા ભાગનાં “રેટીના” નામનું એક તરણું પડ આવેછે, જે પણ આ આકૃતી મથે પાડી દેખાડયું છે. દરએક ચીનની ત સર્વિર આખી આંખમાંથી થઈને એ પડડા ઉપર પડે છે; અને ને તંતુ અથવા નેસોથી તે તસવીરનું ગનેઆંખને ભેજાં પોઢિંએ, તે તંતુએ જીવપાની શીશાલે ફેલાવા પ છે એ પડડામાં એકકી મળેછે અને તાંદાંથી તે તસવીરને સથેસો ભેજાં પોઢિંઆડેછે. માણસની આંખ માટેલા એ દરએક દરશદી તંતુની જડાઈ માંતર એક ઈંચનાં ૮૦૦૦ માં ભાગ જેટલી છે. પણ વળી આંખની અંદર તરણુ યોરડાએ બનાવેલાછે. ઉપલાં ચીતરમાં “રેટીના” અ ને આંખનાં આગલા ભાગ વચે ને પાલી નજા છે તે મો પા આંખના પાછલા અને સઉથી મોટો યોરડોછે અને એ યોરડો જેલીનાં સરખી ઘાડી પણ બીજારનાં જેવો એ ક નીતરી પદારથથી ભરેલોછે. એ યોરડો મેળીને આંખ નાં આગલા ભાગ તરફ આવતાં આપણુ વચલા યોરડો (છ) ની પાસે જોઈએ છઈએ જેમાં આંખની અંદર તસવીર પાડનાર રતન લટકેછે અને ને કાંઈ નહી પણ તસવીર પાડનાર ગોળ કાચનાં જેવી મગર જેલી સરખી ઘાડી પદારથ છે. એ “લેન્સ” ને આસપાસના એક પાણું સરખી પદાર થની અંદર રાખેલોછે. તેને ગરમ પાણીમાં નાખતાં તે અપારદશક થઈ જાયછે, પણ આંખનાં પાણીમાં રહેવાથી તે રોશનીને આરપાર લઈ નઈ શકેછે. એ વચલા યોર ડા પછે આંખનો આગલો યોરડો આવેછે, જેમાં કીકીનાં પડડા તથા પેટલાં પડની વચે એક બીજા જાતનું પાણી ક રી વળેછે. એ રીતે દરએક વસતુનાં કીરણો આંખપર પ ડવા પછે એટલાં બધાં પડ અને એટલા બધા યોરડાએ માં થઈને આંખની પાછલી દેવાલ ઉપર નઈને પડેછે તારે તેની તસવીર બરાબર પડી રહેછે.

આ આંખ માટેલા યોરડા તથા તે માટેલાં ઉપલાં “પાણી” ને વાંચનારે આંખનાં પાણી સાથે ભેજી નાખવું નહી. કાંઈ પણ જિસાને વખતે આંખમાંથી ને પાણી બા હર વેરેછે, તેમ જીવંત છે અને તેની સમજ આ પાસેની

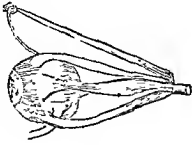

આકૃતીમાં આપીછે. દરએ આંખની ઉપર કપાલ તરફ ક છેડેથી બધાંમનાં બીજા જેટલ કદની એક કોથલી મેલેલી હો, જેમાં આંખનું પાણી દ હીમાંથી બનેછે અને બારી રેસા સરખી નલીએ ને ક કોઠલીમાંથી આંખ ઉપર ઉતરેછે તેમની મારફતે પાણી આંખમાં ઉતરીને પછે નાંખ આગળનાં પ મા ઉપરની એક મેરુરેને રસતે નાખમાં ચાલી વ યછે. આ પાણી આંખ ઉપરથી પસાર કરવાનં

મતલબ તેને ઘોવા તથા સાક કરવાનીછે, જેથી આંખો દ હાડો અને રાત આંખ ઘોવાવા કરેએ ભીજેલી તથ તાણ રહેછે અને તેપણુ તે ઉપર કમું પાણી કરવાને બદ પાસેનાં નલમાંથી ચાલવું જાયછે. આંખની અંદર કાં બી કયરો પડતાં ઈંચા કાંઈથી ઉસકેરણી થતાં એ પાણુ સારીપડે વેઢેલા માંડેછે અને એ ઉપરથી સાક ચાલત પ છે કે આંખની બાંધણી જેટલી મારીક છે તેટલોજ તેન સંભાળને માટે પણ તે કીરતારે સંપૂર્ણ ગોઠવણુ કીધીછે પણ આંખની સંભાળને માટે માતર એટલીજ ગોઠવણુ રેલી નથી. આંખને ખાનખા ખાડાની અંદર ગોઠવીછે તથા તેને મથાલે કપાલને ઉપસાવયું છે. વળી તેને મથાલે ને કમાં રોડાં લખાં ઉગાડયાંછે તેથી મેટુરાને સોભા મળે છે એટલું નહી પણ કપાલ ઉપર હુમેશ પડતા પરસેવાનાં દીપાં એ લખાંથી આંખમાં નતાં અટકેછે અને તેમજ બી જા કયરાનો પણ તે અટકાવ કરેછે.

એજ પરમાંછે વળી આંખનાં રોપાં પણ એ ઈંદ્રી ને આજો સંભાલ ક રેછે. એ રોપાં આંખને નુકવાનાં ટુવા લવું કામ કરેછે, જે થી રાત દીસ આંખ નુકવા કરેછે, તેમજ વળી નુકસાનમાંથી આંખને બચાવનાર પણ એ રોપાં છે, વ ધતરી એજે રોશનીમાં આંખને નટ બંધ કરીને સંભાલે લેનાર એજ રોપાં છે અને ઈંચમાં આંખને તપાસી ને લંકી રાખનાર પણ એજ રોપાં છે. તેમની કીનારી ઉપ ને બાલ ઉગાડયાંછે, કે ને વધતી યોછી રોશનીમાં આંખ ની ઉપર હાથિ રાખેછે. પાસેની આકૃતીમાં આંખનાં ગો યાને એ રોપાં કેમ વલગેલાં છે તે બતાવયું છે, અને વળી એ રોપાં અંદરથી કેમ બેંચાયછે, જેથી તે ઉંઘાડાં લંક થઈ શકેછે, તે બેંચનારાં ગોટલાંને પણ એ આકૃતીમાં પોઢેલું છે. આંખની અંદર આરલી બધી કારોમરી છતાં, વળી તેમાં ક માસનાં ગોટલાં બનાવયાંછે, જેથી ઉપલાં રોપાંની મીથાલે આંખની સઘલી દીલચાલ થઈ શકેછે. જેમ કે રીઓથી એક ચીનને બેંચીએ અથવા દીલો મુકીએ તેમ આંખનાં જીદ જીદ ભાગેને બેંચવા તથા ફેરવવા માટે એજ પરમાંછે ગોટલાં સાથે સાખાઓ અથવા દારોઓ રાખીછે, એ પણ ઘણું અજમેલ જવું છે. એમાંની એક

નર્મ્યાને આપનાં ગોળાને ફેરવવાની કળાનો એક સીતા રહેલ આપીએ છધ્મિ. એ ગોળાને ઉપર, હેઠે ધ્રુવા આસપાસ ફેરવવા સાડે ગોટલાંઓને કેમ ગોડવપાંછે તે એ સીતાર ઉપરથી જણાયે અને વળી વાંચનાર જોશે કે એ ગોળાને ખાલે તો તેને ખેંચવા સાડે ખોદાતાલાએ એક નાહાની કપી વડીક બનાવીછે, જે કપીમાંથી ખેંચનારો ફોરો પસાર કરાયે !

ગે ન હો.

દરીઆઈ ગેનડા ઉપર ગયા અંકમાં થોડું ધેઆન પોઢિંઆડવા પછે હવે તેના કરતાં વધારે સાધારણ અને વધારે જાણીતા ખુસરીના ગેનડાની થોડી તપાસ લઈએ. પરીની સપાટી ઉપર કદ અને કુતતામાં હાથીથીજ ઉતરતું જાનવર ગેનડો છે. જાનવરી પેદાસમાં એખી એક જોરા વર અને અજાએજ જતું પરાંછી છે.

ગેનડાતું માંજુ કુકરના માથાને મળતું આવેછે. તે નો ઉપલો હોત વધારે લાભ છે, તેને છેડેથી અની કાહારેલો છે અને તેના મોઢામાં ખોરાક એકઠો કરવા તથા બરાબર વેઠે અવાને કામ આવેછે. ગેનડાના દાંત મોટા, ઉભા અને અનીદાર હોયછે. આંખ જીછી પણ તીની હોયછે; અને માંચડી ચપ્પત ખબરાયલી, ગંઠાયલી, તથા ભંગસંવાળી હોયછે.

ગેનડાની મામડી તેના બદનના જુદા જુદા ભાગો ઉપર પડની મીથાએ ઘરી વળીને જુદુવાઈ પડેછે. એ મામડી તેને લડતી વેળા ટાલની મીથાએ કામ લાગેછે. તે એટલી બડી છે કે તલવારનો નટકો ધ્રુવા બંદુકની ગોલીની તે મામડી ઉપર કસી અસર થતી નથી. જેમ ખોદાતાલાએ તેને બચાવની એ ટાલ આપીછે, તેમજ તેને લડવાનું એક હથોં આર આપયું છે. તે તેના નાક આગળથી ઉગતું આસરે તરણ ફેટ લાંબું સીંગડું છે.

ગેનડા ઘણુંકરીને પોતાના નાકની અણી આગળથી ખુણાં સુધી બાર કુદ લાંગે હોયછે તે છપી સાત ફીટ લંબો

હોયછે અને તેના બદનનો ઘેરાવો તેની લંબાઈના જોડેલોજ હોયછે. આ કદ એક સાધારણ હાથીના કદને નજીક મળતું આવેછે, તોપણ તે હાથી કરતાં નાહાનું દીસેછે તે એટલાજ માટે કે ગેનડાના પગ હાથીના પગ કરતાં ટૂંકા હોયછે.

આ પરાંછીને આધાર મેરોજ અને દેખાવ એખીએ લ હોયછે. હાથી દેખાવેજ ગોળા ટેકાવ વાળો અને જંગલ નો સુધરેલો રહેવાસી દીસેછે, વાઘ ગમે એવો જોરમંદ તો પણ ખુબસુરત હોયછે, પણ ગેનડાનો દેખાવ જંગલી તથા બદસુરત છે. આલસુ માણસની મીથાએ જાંછે અમસંકુ અંગ વધારી જાંછુ હોય એવી રીતે એનો દેખાવ રતુજ ઉપજાવનારો તથા નવાઈ જોવો છે.

પણ આવો વીચાર કરવામાં એ જાનવરને ગોળા ગેર ઇનસાફ થાયછે. તેનો દેખાવ ગમે એવો જંગલી છે, તે ગમે એવું બીહામતું જોર ધરાવેછે, તોપણ તે શંક, એકમારગી અને અસીલ બનાવર છે. તે માણસને તામે થઈ શકે છે અને સેહલાઈથી તેનાં તાબામાં રહી શકેછે. તે પોતાના રખેવાલને માન આપેછે તથા તેની ધમકીથી બીરૂછે. એ જાંબર જાનવર જાંજુ ઉપયોગમાં આવતું નથી. રાજાઓ પોતાના ગરવને ખાતર તેમને પાસેછે તથા ઘણુંતો જંગલી રહેા અને તેમને લડાઈ કરતી વેળા મોકલવામાં આવેછે.

ગેનડો જાહાડ પાંછાના ખોરાક ઉપર જીજીરો મલાવેછે. એટલા માટે પરાંછીઓની વસતીમાં તે જાહા ઇજત દેતો નથી. તેના ખુખીઅ ખોરાક અનાજ, ઘાસ, તથા મીઠી ચીજો છે. આં સાથ જોડેલા ચોખા તેને ઘણાં ભાવેછે. તે ઘણાંમાં ઘણા વીસ વરસ સુધી જીવેછે. તરણ વરસની ઉમરથી તે બચાં જીવેછે. કુનીઆમાં એ જાનવરની વસતી ઘણી થોડી છે.

ગેનડો એશીયા તથા આફ્રીકાનાં જંગલોના રહેવાસી છે. કેહેછે કે તે વાઘની સાથે એક એવારે આસાની થી પાંછી થી ચકેછે અને વાઘની સાથે વસી શકેછે, પણ વાઘ તેને છેડી શકતો નથી. તે ખારી અથવા કાડવની જગાંમાં કુકરની મીથાએ ઘોરેછે. તેવે ફેંકેછે તેને પકડવામાં આવેછે. ઘણુકરીને ઘરડા જાનવરને મારી બચાંને પકડવામાં આવેછે કેમકે બચપણથી તેને માણસના તાબામાં પાલવાનું સવલ પડેછે.

જેમ વાઘ તેને છેડતો નથી, તેમજ હાથી પણ એ જાંબરસત જાનવરથી માહાત થાયછે. કેહેછે કે કેટલીક વાર જંગલોની અંદર ખુબલા હાથીએ મળી આવેછે, જેમ નો બદનનો અંદર ગેનડાના સીંગડાં બાગી ગયલાં હોયછે. જાનવરની વીટીઆનો નામીએ ફીલસુક પ્યોલીની એ વાતને રોકો આપેછે. પોરદુગાલના રાજા ઇમાનીયુએને પોતાને તોહાં ગેનડા તથા હાથી વચે લડાઈ કરાવી એ બાબે પોતાની ખાતરી કીધી હતી.

ગેનડાને એ સજીવ કાવતું પાયછે, તે તેના શીંગડાં તથા મામડીના લાલ છે. ખીજાં જાનવરોને બે સીંગડાં, પણ ગેનડાને માતર એકજ સીંગડું હોયછે; પણ તેનો મોટો કાપડો એ છે કે ખીજાં જાનવરોના સીંગડાં જરે બાજુએ છે, તારે ગેનડાનું સીંગડું મોઢાંધાંપર સાંપું હોયછે. તેથી ગેનડાનું બધું જોર એ સીંગડાં ઉપર આવી ચકેછે અને

ને બીજાં જાનવરોના કુટકા જરે કેટલીકવાર ખાલી જાય છે, તારે, જેનડો દરએક કુટકે પોતાના કુશનને જખમી કરી શકે છે. એ સીંગડું ઘણું જ ઘટ, કકણ અને સંગીત હાડકાં નું બનેલું છે. આફ્રીકામાં કોઈક જેનડાને એક ઉપર એક એક એ સીંગડાં હોય છે.

આટલાં બધાં કુવતને લીધે જેનડો ગોપા ઘણો નબરવસ રહે છે. તે પોતાના કુવતને કદાચન ઉપયોગ કરે છે. તે જુ તની મીઠાણે છેરાધને ખરાબી કરે છે, પણ તેમ કોઈનવાર હોય છે અને બાકીના સઘળો વખત પોતાના કુવત ઉપર જ સતાક પડી રહે છે. જેનડાને વીશે તરેહવાર શક ભરેલી વારતાઓ ચાલે છે, જોનાંની એક એ છે કે તેની સવાસ લેવા ની શકતી ઘણી તેજ હોય છે, બીજી વાત એક ચાલે છે કે તે ની જીભ એટલી ખભરાપણી છે કે તે જાનવરોને માટીને મારી નાખે છે તથા તરીજ વાત એ છે કે તેનું સીંગડું ૬ વામાં વપરાય છે.

ધરધનીઆંહીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

ખરચની કસર.

ધરધનીઆંહીને ધર ચલાવાનું કામ આસાન તથા વગર અડચણનું કરવા માટે જે ગુણો નરનાં છે, તેમાં કર કસરને સઘળી પરખ મેળવો જોઈએ છે. હંજરેજમાં એક કહેવત છે કે "એક માંહુસને તેની બધી જગ ઉપરવા દીએ તેમ તે ઉધરે." એની મતલબ એટલીજ છે કે એક ધરધની પોતાના ધધાની કમાઈને જાલવી શકે અને સેલ તમાં સુધરતો ઈચ્છા ઉધરતો જાય કે તે જગ વધતું કમાય તેમ વધતો ગરીબ થતો જાય, તે સઘળું તેની કમાઈને ખર ચાવનાર બાધીની હાથમાં છે.

જે માંહુસ ઘણું ખરચાણ અથવા ઉઠાઈ જીવતું હોય તેને હંમેશાં પછડા નોંધતા નોંધતા જ રહે છે. જેને ખરાબ ખરચ ચલાવતાં નહીં આવડે તેને ગમે એવી જો ટી આવકબી બસ થતી નથી. એટલા માટે ધરના ખરચ કસરથી શી રીતે ચલાવવો તે દરએક ધરધનીઆંહીએ જાણવું જોઈએ. કસર એટલે કે અણધરતી બખીલાઈ કરવાનું અને કેહેતા નથી. જેમ ઉઠાઈ ખરચથી તેમજ જ બખીલાઈથી નુકસાન થાય છે. કરકસર તે ગળા પરમાંહીનાં મધીઅમ ખરચને કેહે છે. હાથમાં નાંહું હોય તેટલાં ખરચી નાંખીને પછે બેસી રહેવામાં હાણપણ નથી, તેમજ પાસે નાંહું ધરતું હોવા છતાં તેને રાખીને ખાતર જોવાનું કરવામાં હાણપણ નથી.

દરએક હાણી અને શીઆંની ધરધનીઆંહીએ પરધમ સાધાયેલ હીસાબનું સારું ગનેઆન ધરાવવું જોઈએ છે. આપણી આંતુઓ એ ગનેઆનમાં ઘણી પઘાત હોય છે. થોભીના ઈચ્છા કલાઈગરને હીસાબ વટીક કરનાં માં હીડાને સેધે છે અથવા નહીતો કે બતાસા ઈચ્છા થી વાળે તેમને ધાંભરો જાય છે. રૂપીઆ, આંનાં અને પઈનાં હીસાબ કરતાં પાંન (1) અને આંનાં (-) નાં હીસાબ વધારે

સેહેલા તથા સગવડ ભરેલા છે અને આપણી નીશાળોમાં ગણતરીની એ સવલ રીતોને ખામખા શા માટે કાહાડી નાંખવામાં આવે છે, તેની અમને સમજ પડતી નથી.

ધરના વહીવટ ખરાબ ચલાવા કરે એટલા માટે દર મહીને ઈચ્છા બીજા દરએક હકુંતે નાંહાં એવી રીતે ખરચવાં જોઈએ કે બીજી હકુંતે આવે તાંહાં સુધી જુદ પડે નહીં અથવા ધરધનીને નવાં નાંહાં લાવી આપવાનો શુખવારો પડે નહીં. પણ વળી તે સાથે એવી રીત બી ખરચ કરવો જોઈએ કે દરએક હકુંતો પાકતાં આગલા હકુંતાનું થોડું નાંહું કાનલ પડે અને એ રીતે નરનાં વખતને માટે એક અનાજત સીલક હાથમાંને હાથમાં ખા કી રહે.

એટલા માટે કસોબી ખરચ ચલાવા આગમન ધરધનીઆંહીએ પોતાને ફેટલું નાંહું મળશે તે પેહેલાં યુક્ત જાણી લેવું જોઈએ. ભરતારના પગારમાંથી ઈચ્છા બીજ કોઈ પણ પેદાસમાંથી ધર ચલાવાને માટે થું મળશે તે ન કી કરવું જોઈએ, તે ભરતાર પાસથી ખામખા વધારે માંગવા સારું નહીં અથવા તે રકમ આખી પુરી કરી દેવાનાં વં મારથી નહીં, પણ તે રકમની અંદર ખરચ ચલાવાનાં વં મારથી એ બાબત પેહેલાં નકી કરવી જોઈએ.

એ પછે જાણીતો અને નરના ખરચ ફેટશે જોઈશે તેના ચોક્કસ અડસરો કરવો જોઈએ તથા બીજી કેલી અગત પડશે તેના અટકશે આગમનથી કા હાડવો જોઈએ. દરરોજનાં બનર પાછલ રોજના આટલા ખરચેતો મહીને હાણીએ આવડતું થશે; થી, તેલ, લાકડાં, બતાસા, ખાંડ, વીરેજોના ખરચ આટલો થશે તે ગણી કાહાડવું જોઈએ. તારપછે વળી કોઈ નવી મીજ લેવી પડે ઈચ્છા કોઈ તોરથ પડે ઈચ્છા અવીન બીજ અગત પડે તેના અડસરો કાહાડી રાખવો જોઈએ. અને વળી એ હીસાબ ગણું જોઈને ગણતાં ચેવરે થોડું નાંહું કાનલ પડે એવો ચોક્કસ ધોર રાખવો જોઈએ.

આ સાહુએતીની નરના ખરચ જાણાય છે ઘણીવાર ધરધનીઆંહીએને આવક કરતાં વધારે ખરચ કરેલા છેક પાછવાડેથી એવે વખતે જાલમ પડે છે, કે જરે એ હાલત સુધારવાના ઉપાય હાથમાં રહેતા નથી અને લાઈલાન થઈ નવું પડે છે. એ માડા બનાવના અટકાવ કરવા માટે દર એક ખરચના આગમનથી અડસરો કાહાડી તેનીજ હકુંતામાં ખરચવું એ ખરેખરો હાણપણ ભરેલો અને નકાલ રેલો ઉપાય છે.

પણ વળી ધરધનીઆંહીની ફરજ છે કે ગળાં કરતાં વધારે ખરચ કરવાની જો જીલ થઈ હોયતો કરન કરીને માંથે ચોરા ચહુડાવાનો નવી જીલ કરવી નહીં. એ પરીનામ અટકાવા માટે એક કાપડો સોનેરી હરદે છાતીમાં કોતરી રાખવો જોઈએ તે એક ન જ મીનની નર હોય, તેજ મીન લેવી અને જેની નર નહીં હોય તે ગમે એટલી સસતી મળે તોયો તે લેવી નહીં. એવી રીતે નવી નવી ખરીદીએ આપણને ખુવારીમાં ખારખર લાવી મેળે છે. નહીં મેળતી મીન લેવાથી થોડા વખતમાં નોંધતી મીન લી લેવાય એવી હાલત બને છે.

દરમિયેક ખરમ કરતાં વાર લખી રાખવો એવી એક અમળતનો કાયદો છે. એમાં કદીથી દીલ નહીં નોંધ્યો. આંજનો હીસાબ કાલપર રાખતાં થણો ખરમ લુટી નવા પછે અથવા હીસાબ થણો મહુરી નવાથી લખતાં મેહેનત અને કંટાળો નીપજે. બીજા હાથ ઉપર નોંધેલો ખરમ ગોપા ઘરના વહીવટની આરસીની ખીસાલે જરે નોંધ્યો તારે તિમીરીની હાલત બતાવી આવેશે.

ઘરઘલતુ નુસંકાયો.

હુનરથી બનાવેલું મધ—૪ રતલ ખાંડમાં ૧ પેંટ પાંછી બળીને તેને ઉકાલવું. તે ઉકલતી વેળા તે પર કમ રાની ધરી અંધાય તે કાહાડી નાખવી અને સુહલા ઉપરથી ઉતારવા આગમ્ય તેમાં ૦૧ આંડિસ લુટી કીધેલો ફટકી હું મેરવી. તે પછે આનુસપરથી ઉતારી તેમાં “કરીમ આફ ધારદાર” ૦૧ આંડિસ તથા ગોલાબ એક મચચો ભરી ના ખીને કાળવવું.

છનજર (આડુનો) વાઈન—૭ સેર પાંછી, ૬ રતલ ખાંડ, ૨ આંડિસ ઉંચામાં ઉંચું આડુ (બાન્ડુ), અને મો ઠાં કદનાં ૩ લીટ્રની છાલને સાથે મેલવીને ૦૧ કલાક સુધી સુહલા ઉપર ઉકાલવું. તે કુકું થવા પછે તેમાં ઉપલાં લીટ્રનો રસ તથા ૦૧ રતલ સુકવેલી કીસમીસ (રેસીન) ૬ રાખ નાંખીને એ આખી મેળવણીને એક નાંહાંનાં પીપમાં રેડવી તથા તાર બાદ તેમાં એક મચચો ભરી ખમીર મહુ ડાવેલો આટો નાંખવો તથા ૧૦ દાંહાડા સુધી દરરોજ તે વાઈનને હીલવવા કરવો. તે ઉપર ખમીરનું નેસ મટવું અંધ યડવા પછે તેમાં ૦૧ આંડિસ “આઈસીંગ ગલાસ” તથા ૦૧ પેંટ બરાંડી નાંખવો. તેને મનજીત અંધ કરવું અને એ મહીનામાં વાઈન તદ્દઆર થાય એટલે ખાટલી માં ભરવો.

પરચુટણ.

હુનરનાં કીરનોની બલતી પદારથો ઉપર કેટલી અસર છે, તે બાબે પરોક્ષેસર ટામલીનસને કેટલાક અમળતાં અખતરા કર્યાછે. સાધારન વીમાર એવેલે કે સુરજનાં કીરનો બલતી થીજને વધારે બાલતો અટકાવેલે, પણ ઉપલા વીદવાને મીનબતીઓનાં એકસ જાને તડકામાં તથા અંધારામાં બાલીને બતાવવુંછે કે તડકાંની અંદર મી નબતી નેટલી બહીને તવાયછે તેનાં કરતાં અંધારામાં તે થણી ઓછી તવાયછે અને તે ઉપરથી તે સાબેત કરેલે કે સુરજના કીરનો બલતાને અટકાવતાં નથી.

રોસાણી કશવાની જેઆસ બનાવવા સાઈ કોલસા ઉપરાંત બીજાં તરેહવાર સાંધેના શોધી કાહાડવામાં આવેલે અને તેમ જોતાં થોડાં વરસમાં દરમિયેક ધર ખરે તેલની જ ગા જેઆસ લીએ એટલી તે સસતી બનવાની આરામ આ

વેલે. ઉદરકા ઉપરનાં કમરામાંથી જેઆસ બનવા લાગીછે, ઘાંછીમાંથી પીલીને રદ કરેલાં બીઆનાં રગરામાંથી જેઆસ બનાવવામાં આવેલે અને હવે પાંછીનાં બાફની મદદ લેવા ઉપર વીદવાંના મગસુલ થયાછે. બાફની અંદરની આક, સીજન અને હાઈટરોજન નામની એ હવાઓને સાથે મેલવીને કોલસાની જેઆસમાં હું મેરવાથી હાલ થતી રોશ નીનાં નહુલકાટમાં થણો વધારો થાયછે.

એક રાખરી કદની વારતા—જે એકજ વારતા એ કે તરણ પુસતકો સુધી જરી રહેતા થણાં વાંચનારાં લોકો કંટાલી બધાછે. પણ જ્યાંનાં લોકોનાં વારતાઓ વાંચવા નાં શોખ બાબે આપણે શું વીમાર કરીશું? તાંડાં કીઓંગ ડી બાકીન નામનાં લખનારે એક વારતા લખીછે, તે એક સોને છ પુસતકો (વાલમ) માં પુરી થઈછે, અને એ વાર તા પુરી કરતાં તેને માલીસ વરસ લાગીછે.

તરાંબુ—જેમ આપણા શરીરમાં લોહાકું હોયછે, તે મન તરાંબાની માત્રના પણ કાંઈક લેશ આવશે હોય એ વો શક વીદવાંને પેદા થવા લાગેછે. જરમની દેશનાં એક રસાએણીએ થોડાનાં માહિસમાં, ઢોરો તથા જંગલી જનાવરોનાં હેનરામાં, ઇંડાંની દાલમાં, પેટે માલનારાં પરાંણીઓ તથા માહલીઓનાં બદનમાં અને માંખીઓ તથા કીડીઓનાં બદનમાં તરાંબાની શોધ કીધીછે અને પરોક્ષેસર મરમ નામના વીદવાને એક પંખીની પાંખમાં તરાંબાનો ભાગ આવેલો બતાવેલો.

તનદરોસતી ઉપર ફૂળની અસર—કેટલાંએક ફૂળ તે તોડ્યા પછે, તેઓમાં શું ફેફસર થાયછે, તે બાબે રસાએણીએ એવું સમજાવેલે કે સેફ, આલુ અને બીજાં થોડાંક ફૂળો પેટેલાં આસપાસની હવામાંથી “આકસીન” ના મનુ તાવ ચુસી લીએછે અને થોડાના બદનમાંથી “કા રમોનીક આસીદ” નામની નેહુરી હવા બાહર કાહાડેછે. એટલા વાસતે કોઈવાર ફૂળો પડી રહેવાથી કરીને માંખુસ ની તખીએત બગડેછે એવું જ કહેવાયછે, તે માંનવાભેગ દીસેછે અને તેટલા ખાટે આજરી માંખુસોનાં આરડામાં લાંબો વખત સુધી ફૂળોને રાખી મેલવાની બજામલુ કરવામાં આવતી નથી.

એક નવી શોધ—લડાઈ અને કતલનાં હાલતાં ઉપાસે જણે બસ થતા નહીં હોય, તેમ આસટરીયા દેશનાં એક રેહેવાસીએ એક નવો દારૂ બનાવેલોછે કે જે અંકુ ના દારૂ કરતાં છસો થણો વધારે જોરખંદે.

રમુજે ફુરસત.

૧—હું એક મોઠાં કદનું પરાંણીપું. મારાં મારમાં, મે પુછ્યાં, આડ પગ અને આડ હાથ, અને આડ કાંન છે. પણ પેઆરાં વાંચનારાંએ બનરાતાં ના, જરે હું એમ કહું કે હું તેમને દરરોજ પાલવાબંદર આગળ, દેવલ આગળ અને કેટલાક મોહિલાઓમાં માલવું, રોડ

તું હંધ્યા બેઠું તબર આઉછું. જોકે માઈ કદ આપું
બધંકારછે, અને જોકે મને ફરથી દોડતું નેહને તમે ખી
સી જઈ મને વેહેલાં વેહેલાં રસતા આપોછો, તોપણ હું સ
રખું એક જાંતવર ઉપયોગથી ખાલી નથી. મને લોકો સ
વારીના કામમાં લેયછે, મેં માણસો ખરા ઉપર સવારી કરી
શકેછે, એક માણસ ખરા ઉપર સુધ શકેછે અને સુતાં સુ
તાં વળી વાંચી શકેછે. નોસેરવાંત.

૨—વેહેનો તમ જેવી છઠ્ઠું હું પણ એક નાર,
તરણ અપશરને ધરાઉછું હું સીણગાર.
આઈબાઈએ રાખેછે મુજ પર પેચાર,
ધારણું કે દેખાડું છે તેજના ચીતાર.
સસતો ને સુતરી, વળી ઉપયોગી બહુ,
વાપરેછે નર નારો, ઘરડાં, જીવાંત સહુ.
કુલલા ને ધુન્ધરાં આપશે તમને પાદ,
જે કરશે માઈ ધર તમે બરબાદ.
“પુષ્ટ” માઈ કાપોતો અનુ લધીઆર,
૧. જે વાપરવા ના પાડેછે માપાણું સરકાર.
તો પણ વાપરેછે માણસ રૂપી હેવાંત,
ગરીબડાં. ઘોરો રહેછે મુળથી હેવાંત.
જેહનો નથી વધુ લખવાનું હવે કાંત,
મરુર હોપતો ચેતો, કહો મુજનું નામ.

ફરામરોન.

૩—કોઈએક રાજ પોતાની પડોશના એક રાજને મ
ળવા ગયો તારે પોતાના ઘણાજ વીસવાસુ ખીદમતગારોમાં
ના પાખ્યા ભાગને પોતાની સાથે લેતો ગયો. હવે જરે તે
પાછો પોતાને વતન નવા નીકલ્યો તારે તે શેહેરના રાજાએ
તે ખીદમતગારોને શીખાડ્યાનો સરોપાવ આપયો. તે આ
પતી વેળા તેણે સઘળા ખીદમતગારોને હારેદોર ઉભા રાખ્યા
અને તેઓમાંના પેહેલાને ૧), બીજાને ૨), તરીજાને ૩) એ
પરમાંણે ચાકરોના ચઢડતા આંક નેટલી શેખાળોનો ચઢડ
તો આંક નેટ આપયો. એ રહેતુ ભરેલું કામ પુરું કીયા
પછે તેણે તે ખીદમતગારોને કહ્યું કે “જાવે લોકાં માંણસો,
જરે તમે તમારે ગામ પોહ્યાં તો તમારા જે બીજા ભાઈ
બંધો તાંહાં રહી ગીએલાછે તેઓ દરએકને એકેકી શેખાલ
આપને અને તમે દરએક જાણુની પોતાની પાસે ખાતર
એકેક શેખાલ રાખજો.” તારે હવે તે સઘળા ખીદમતગારો
ની શંખ્યા કેટલી હોવી નેહએ? અને તેમાંના પાખ્યા
ભાગને ચાદરાહાએ ઉપલી શેખાલો આપી તે બાગની શં
ખીઆ કેટલી નેહએ? નોસેરવાંત.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ ક અપશર.

૨ કોહાબાદ.

સુર શી

શર મ

રો ન

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦

૩ અ સ ત રી બો ધ એ પાં ની ઉ.

વી હી આ.

૫૬.

નાથ કેસે ગમ્મકો બંધ છોડાયો—એ રાગ.

મદ વિદ્યા મુખકારી, મુણે મખી મદ વિદ્યા મુખકારી;
શીખો મો રેનેહી મારી—મુણે મખી.
મરે ભક્તીમાં મરમતી ભક્તી, લાગશે બહુ લાભકારી;
અથન વિદ્યા તણું અતિ ઉભમ, નહી કરે તે છે નહારી—મુણે મખી.
વિદ્યા રૂપી ત્રીજું સોમન લીધે, યાચો નેવા ત્રીજારી;
મુણે ગ્રહી મારા માર મમજશે, તમજો કુનીતી ઠગારી—મુણે મખી.
પ્રજીજી શીઘી રવામી મંતોખી, શત્રુમં શેવચો ભારી;
મગાં કુદંગીની હળી મળીને, યાચો પરઉપકારી—મુણે મખી.
ખાજ મળાળે, ભાંડાંમાંખાળે, મદ મુખ મખ નચી;
વદમી નખીને, રામજીવીને, નિરંતર આપીશ મહારી—મુણે મખી.

છોડીએને શીખામણ—ગરબી.

ક્યાં રમીઆ ૨ બાલમ રાતડી, મળી મળી નભેરે મ્ખાંડી,
એ રાગ.

શુભળો મખીઆ મુજ લાડકી, કહું બીલકીએક વાતમકી, ટેક.
ઉઠા પ્રજાતમાં શીધી પેહેલી, દંત ધાવન મરદન કરો વહેલી,
ગ્રહી ગ્રંથો મધ ને ચાહલકી, યો નિશાળ ફરી વાટલકી. શુભળો ૧
ચાળામાં સધીર થોને રહેલો, શિક્ષકને માન ધણું દેલો,
રમતી રાજો નવ આંખમકી, વળી નમતેમ તમ નતલકી. શુભ ૨
યો સાથ રત્નએ ધર ફરવું, ત્યાં માત પીના કહે તે ફરવું,
રાજો મિતે ગ્રંથ આનકકી, નરખેના રમતો કાળકકી. શુભળો ૩
મહેરાં ભાંડું માન કરો, નહાપર પૂરો પ્રેમ ધરો,
લક્ષ્મી વર તમને નાનકકી રામરક્ષા તમપર આજકકી,
ચલુને મખીઆ મુજ લાડકી, કહું બીલકીએક વાતલકી.

સાત વારની ગરબી.

• અન્ય બેજાની ખારી મરગાનેછી, મોહનતે વચકીધી ૨,
(એ રાગ.)

આદતે દનીદામ હાથમાં, બોધ ગ્રહણ કરે ખાળાર;
કુનીતી કાપે મળીતી આપે, રામચંદની માખાર. આદતે ૦ (ટેક)
ગોમે દીપક અચ્છી માનનો, માનનો દીપક કરતી ૨;
દીપકથી માને પરકશી, અચ્છાન તીમર હરતી ૨. આદતે ૨
ભુને ભુગોળ નકશા વાંચો, દેશ વિદેશ બહુ મજેર;
ખગોળ ચરત ચોમ સીતારા, રતુની રીત પ્રમાણે ૨. આદતે ૩
બુધપારે લખ મોમ વચન કરે, બોધ ક્યા મન ઠસેર;
બાળ મિત્રની વિચિત્ર વાતો, એક વખત મમજશેર. આદતે ૪
મુલદાયક ગણીત સરવારે, મુલવંતો દીલ મોકેર;
માપણુ ગરખા ગરખી ગીતો, ગોરી ગણું પલોટર. આદતે ૫
મંચાર મુખને સ્ત્રીકારી શુકે, મુખ મંચારનું ચેતી ૨;
મુખ મુખને મમતોળ ગણીને, સ્ત્રીપધીરથી રહેતી ૨. આદતે ૬
ગનીધરે સ્ત્રી બોધના ગ્રંથો, વાંચે અતી ઉમાસેર;
લક્ષ્મી નાથનું અમરણ કરતાં, રામા મુખી તે યાચે ૨.

સ્ત્રીઓ

પુરાતક ૧૪ મું.

મેચે ૧૮૭૦

આંક ૫ જો.

સવપત્ન સગાઈ

અથવા

લકડાં ભોંડાંનાં વહુડતાં લગન.

~~~~~

એક વારતા.

પરકરણ ૧૨ મું.

ગાનચીતો મેલાપ.

નીતરોજનાં નામીયા અને પુરાતન શેઠેર મધેતા ધુ મ ધાંત્રેન માલી રહીછે. શેઠેરનાં નગારાં અને નોખતનો દંકો ભાગળે ભાગળ વાજે છે, ટકોરખાનાં અને સરનાઈ નાં વ્યાવાળે લોકોને બામદાદની મીઠી ઉંઘમાંથી ભડકાવી ને હસતે મેઢેરે ઉડાડે. સરવે મેઢેરે વાળેનાં લોકો મેઢેરે પરીલીએ ઉંઘમાંથી બીદાર થઈ તથા બામદાદની એબાદતથી ફારોગ થઈ ફોરા કકડતા વાગા મેઢેરી અને દરબારમાં બીરા નવાનો મોટો જલો ગલે નાંખી પાદશાહનાં મેઢેલ તરફ નો રસતો લીએ. સરવે મેઢેરે પરીલીએની નાનનીના સોનાં રૂપાંની થાલીઓમાં સોનાં રૂપાનાં કુલ લઈ મેઢેરનાસપ ની રાંછી શેઠેરને વધાવી લેવા સીધારે. ઉઢીએગી લો કો નમરાનાં અને ભોટોનાં ખાંનચા લઈ મેઢેલની દેવરીએ ભેગા મજાપાછે અને તે સરવે સોગારો ઉંઘકી લઈ નવા આ દેગામમાં મજુરોની ખુટ પડીછે.

એતો સમયેતની ધાંમધુત થઈ, પણ મેઢેલમાં થતી ર મનાંની 'શું' મનાં? બાળ મચાર દીવસ થયા મેઢેલનાં ખી દમતગારોને આસાએસે ઈઆ ઉંઘ નથી. તેઓને એક ઘડી પગ ફેરવીને બેસવાનું બનતું નથી, એટલી મેઢેલત મસાગ તમાં તેઓ પડયાછે. જેમ એક સાંચાને કુચી આપવા પ છે તે રાત અને દીન ચાલુ રહેછે અને તેનાં જુદા જુદા સાં ધાંએ પોતાને નેમી આપેલા ભાગ શતોશથી બનવયા જા પછે, તેમ પાદશાહા તેઢેરનાસપનાં સઘડું સાચાનું ચકર રા ત અને દીન કામમાં ને કામમાં જરી રહયું છે. શું તે મેઢેલની રોશની અને રાંમસની ! શું તેનાં સોનેરી યામલા એ તથા રૂપેરી ગુમબજોની વચોનો ચકચકીત દેખાવ ! જા

હાં જોઈએ તાંહાં કેસુરી અને અતરનો પમરાટ પસરી ર હોયછે. જાંહાં જોઈએ તાંહાં કીમતી મખવાસથી મુખમ દંન ચાલુ થયું છે. ખાનાં પીનાંની મીનલસોનાં મુંદર સા કીઆ રંગીન સરાબોનો દોર ચલાવેછે અને રોશન મુખરા ની રામેશગરો રસીક રંગરાગથી સરવેનાં દીલ દીનવે. મેઢેલનો ખખનો ગોપા સઘલો ખાલીન કરવો હોય અથ વા છુટવા મેળથો હોય તેમ જોને જે ભાવે તે ખાવા ઈઆ પીવાની છુટ મેળીછે અને તેઢેરનાસપનાં મેઢેલમાં જે પાદ શાહી પહરોણાઓ દેશદેશથી વ્યાવયાછે તેઓ આ સરવે રલીઆંમણી રમનાં જોઈ તદન દંગ થઈ ગયાછે.

એ ધુમધાંમનો સખ્ય વાંચનાર જાણેછે. પાદશાહા તેઢેરનાસપ તારતારનાં મુલકમાંથી શેઠેરો નામની જે મુંદરી ને જીહીતી લાવશે, તેનાં લગનને ચાર દીવસ હતા તેમ આપણે તેનાં મેઢેલની ભેટ લીધી હતી. તેને પોતાની આ રાંછી સાંધ થળેક મેઆર કરતો અને પોતાનાં લગનનાં દી વસતી આરજુથી રાહા જોતો આપણે દીઠા હતા. એ આ ર દીવસ તેને ચાર મહીનાં જોડલા ભારી લાગતા હતા અ ને કાંઈ પણ મન રોકનારા કામમાં રોકાવાને તે ખુશી હતા. તેવામાં પરીમેઢેર, બીલન, ગોલશેઠેર અને ખોશરૂનો વર- મોલો દરબારે ચલશે, શાહાનાં જુદા ઉમરાવ શીઆમકે પોતા ની મેટી પરીમેઢેર વીશે કરેલી પેલી મોટી ફરીઆદથી તેને થયું કામ મળ્યું હતું, જે ફરીઆદનું પરીનામ કેવું 'ખા ઠું' નીપજ્યું, તેતો આપણે જાંછીએ છઈએ.

હવે શાહા તેઢેરનાસપની દરબારમાં જુદા શીઆમકે ઉઠાવેલી આ ફરીઆદને અતે તરણ દીવસ ગુજરી ગયાછે. તેટલા વખતમાં પોતાની દીકરીને ખોડાવા બાબેનો એ જુ નરમ અમીરનો, ગમ ઘટથો નથી, તોપણ પાદશાહા અને તેની આસપાસના બીજા દરએક જણ તે દલગીરીને લુલી ગયા છે અને આપની કાંડે પાદશાહાના લગન થવાની ખુશાલી આ જલ આ નીમરોજ નવાંના ગુમ થવાની યાદ તેઓએ મનમાં થી કાઢાડી નાખીછે. શીઆમકે સીવાએ બીજા સરવે કોઈ મોજનાં મસત થઈ પડયાછે અને નજમથી થયલા શીઆમકેને પોતાને પાલુ જોલમાં ભાગ નહી તે નહી, તોથી તે વેલા હા નર રેડેવાની ફરજ પડી છે. એક પાદશાહાની કદમુંદઈ તે ખાંતગી નહી પણ વાઢેર બતાવ છે. જે પોતાનાં દેશ ને ચાહે છે અને દેશની આગલ પોતાને ખાતર એક કમીની અને નજવી ચીન જાણેછે, તે ખુદ પોતાનાં લગન કરતાંબી

પોતાના રાજાનાં લગનને વધારે અગતનો બનાવ સમજીએ. એટલા માટે લગનની એકમ દીવસ આગમ્ય દે રાત્રી રસમ સુખ્ય રાતનાં માહાતાબ ઉગતી વેલા તેની સનમુખ ઉભા રહી તેની યુદ્ધ અને સેતાએ કરવા સાથે જરે પાદશાહની સવારી છરાહનાં દરોઆવાના કી નારા ભણી ચાલીએ, તારે તે સવારીમાં પાદશાહની બોરડા એ ગમમાં ઘડપણ કરતાં વધારે ઘરડો થયેલા શીઆમક પછુ હાથી ઉપર સવાર થયેલા નજરે પડેછે. તે સવારી થ હી દબદબાથી વાળતી અને ગાળતી છે. તેમાં પરથમતો હાથીએ ચંતાવેલા કીરમજ સાંભવાલા પાદશાહી દેકો નેા બત વગાડતો ચાલેછે અને તેની પાછલ એકસો રામજોરો તંબુરા, દક્ષ અને ચંગ મુરદંગ હાથમાં લઈ મધુર રાગ વ ગાડતાં અને તેની સાથ પોતાનો મધુર આવાજ મેલવતાં ચાલી મુશનોમાં સરોદોથી આસપાસની હવાને તર ક રેછે. એ પછે રાત્રનું પેદલ અને ચોડસવાર લથકર પો તાનાં લાંબા ભાલા, ભારી બરછી અને ચાંચી કમાં સાથ વનંતરનાં શરોદ ઉપર કુચ કરતા નહાયછે. તેમની પાછલ તાનનાં અમલદારો, પોતપોતાની પદવી સુખ્ય બજાએ, અને તેમની પાછલ રામનો સોનેરી આતશીયા જુનડો ખોદાં માંન અને ઈન્તકથી લઈ નવામાં આવેછે. એ જુનડાની પાછલ દરબારનાં આશ અમીકારીએ તથા ખીનલશનાં મે હેમાંનો દબદબાથી ચાલી નવા પછે, એવામાં અગર અને કોખાંનની ધુઈની મોટી મુશમે પંથરાઈ બજાએ અને તરતજ સોનેરી અંધારીમાં વરરાને તેહેમાંસપ અને તેની વદલન પાં મવાની નવાંન રાંછી શેરો હીરામોતીમાં પગથી માંચાં સુધી મઠાઈને મોટા દમામથી કુચ કરેછે. છરાહનાં સરોવરને કીના રે ઉગતા માહાતાબનો તથા બાંતું અરડફસુરનો સેનદ કરતાં, ખુદરત પોતે ગોપા આ મુશાલીમાં ભાગ લેતી હોય, તેમ કી નારા તરફનાં લીલિતારી ભરયા દેખાવને એવોતો મનખોડ ન ચીતારાપો કે, સોલીતા દેખાવોની શોકીન રાંછી શેરોએ એ આ ખુદરતની રચનાં મોગવવા સાથે સીસતાંનનાં નંગલમાં ફરવાતું મન કર્યું અને શાહા તેહેમાંસપ ને તેને હુતરેહથી રાજ રાખવા ચાહતો હતો, તેણે સવારી ને કીનારા ઉપર ચેલી પોતાના મેહેમાંનો તથા જુલ શી આમકને લઈ પોતાની રાંછી સાથે પાંઉપીયાદો નંગલ મ થે ફરવા નીકળ્યો.

આ નંગલની ઝેંકીરનામની, ઠંડી, ધીમી લેહેડી. અ રંદાં પરંદાંએના મુશનોમાં શરોદ, નંગલી કુચોની સુગં થી લપટ અને પુજોમી ચંદરની રૂપેરી ચાંદરનીને લીધે આ પાદશાહી જોડાને નંગલ છોડવા ગમ્યું નહી. તેઓએ પોતાનાં ટકોરખાનાંવાલા અને ગવદ્યાઓને તાંહાં તેડવા સાથે માણસો મોકલ્યાં, કેમકે પરીયામાંનાં આ નંગલમાં આદમીએત પુમધામથી રાત ગળવા તથા મુજરવાને તે એએ ઈરાવ કર્યો અને તે સાંજ દા આવી પુજે તેટલાં મુ શીની ગમતની વાતો કરતાં તેઓ ફરવા લાગ્યાં.

પછુ તેવામાં જુલ શીઆમકનાં, પૂગ સાથ કોઈનો, પ ગ અડકપો, તે નજીક અંધીરને દોકર. લાગી અને તે ન ખીન દોસત થયો.

એકાએક થું થયું ! સરવે દ્રોઈ શીઆમક તરફ દોડ્યાં.

જુલો શીઆમક પડતાંવાર એઈને લગભગ મેસુધ થયો કે તેને ને દોકર લાગી હતી તેતો તેની નવાંન બેટી પરીચેરનો પગ હતો. પોતાનાં ને ફરનંદને ખોહવા ની તે રાત દીન માહુતમ અને જરી કરતો હતો, તે દીક રી તેને હીઆં હાથ લાગી અને તેની અમરતીમાં તેની મુધ મુધ મુમ થઈ ગઈ.

પછુ વળી તાંહાંન પરીચેરની નનંદીક તેનો વાહા લો પછુ શીઆમકનો ધીકરેલો બીનંનખી સુતેલો હતો. ગમર જરા આગલ ચાલયા તો ગોલશેર અને તેનો ખોશર ને શીઆમકને પસંદ હતો, તેઓ પછુ તાંહાં સુતેલાં હતાં.

શીઆમકે પાછો સુધીમાં આવતાં આ ચારે દીલદા રોને મોળખ્યાં. આ મુશ વખત હીગાંમે એ ખોહવા પલા નવાંનો પાછા મળવા-ઉપરથી શાહા તેહેમાંસપ મુશી થયો, પછુ તેને વધારે મુશી એમ ઉપજા કે નીમરોનનાં અ સલી ધારા સુખ્ય શીઆમકની આ બેટીને નકી નવામ દે વા માંડે ને સુકત આપી હતી, તે સુખ્ય આ મુલ રોને પાકી હતી અને પોતાનાં બાપનાં હુકમ સુખ્ય ખોશર સાં થ પરજુપું કે સદાનો રંદાપો અથવા મોત પસંદ કરવું, તે બાએનો નવામ દેવા સાથે, પાદશાહની પધરામણીની ખમર થતાં પોતાનાં સોખતીએ સાંથ પરીચેર આ દેકાંણે આવી હરો અને યાકથી તેઓ ઉંઘાયાં હરો એવું સધલા એ ધારવા લાગા.

પરીચેરનો નવામ કોણની તરફેણમાં ઉતરશે તે બા બે જુદી જુદી તરફેણમાં પાદશાહને ઘણી ગમત પેદા થઈ. પાદશાહ ધારતો હતો કે પરીચેર પોતાનાં બાપના હુકમ સુખ્ય બીનંનને બદલે ખોશર ઉપર મુશી થઈ હરો. શીઆમક ધારતો હતો કે પરીચેરનું બીનંન ઉપર એટલું દીલ હુગું કે તેની દીકરી હુલ તેનાં હુકમને તાબે થવાને માં પાડશે. કોઈ દરબારી ધારતો હતોગ કે ખોશર કેટા લીને પરીચેરનો પેઆર છોડી દીધો હરો.

પરકરણ ૧૭ મું.

સવપને સંગાથ.

ચોડા વખતમાં પાદશાહનો ગાનસાજ આ દેકાંણે આવી પુજો અને પાદશાહનાં સરાખની મસતીમાં ચક્રમુર છે તેવામાં સરનાઇ અને નગારાનાં સાદથી ઉપલા ચારે દીલદારો ઉંઘનાંથી લડકી ઉઠ્યાં. તેઓ પોતાના આ નંગલી વાસ માં એક દબદબા ભરેલી આશસતા ખીનલશ એઈને ભારી હરત રહ્યાં, પછુ વળી જરે તેઓએ જીપું કે તેઓના પો તાના પાદશાહ અને પરીચેરનો પોતાનો બાપ તાંહાંનો હાંજર હતા તારે શેર હોડીને નંગલે નાહાસી આવવા સાથે તેઓનાં મોઢા ઉપર શરખીંદગીતું લોહી ફરી વલ્યું.

પછુ હવે તાંહાંથી પસંપ નહી. પાદશાહ આગળ નવાની તેઓને ફરજ પડી અને નમીન તરફ સર નીચું ધરી તેઓ કુરનસ બળવતા હજુરની નનંદીક ઉભા. પાદશાહે તેઓને ઉભા થવા ફરખાવ્યું અને પોતાની અમરતી બતાવી કે ને આશરો એકેકનાં શતરૂ હતો, ખો શરૂ સાથ બીનંન અને પરીચેરને અંદસ હતી, તથા

ગોલશેહેર સાથ જોશરૂને અંટસ હતી, તેઓ હીઆંનાં સાથે કેમ જળવાયાં અને જાણે કાંઈ જાણતાજ નહી હોય તેમ સ માંધાનીની સાથે કેમ રહી સક્યાં !

એ ઉપરથી પાદશાહાની ખાતરી થઈ કે તેઓ પરીચે હેરને વાંધે પતાવી આવવાયો. પણ પેહેલ વેહેણ જ સવાલ પાદશાહે પરીચેહેરને પૂછયો, કે ઉપરથી પાદશાહાની આ અટકલ ઉધી વળી. પાદશાહે પૂછ્યું “કેમ નોજવાંન બાતુ”, હવે તું અમારા ફરમાંનો શું જવાબ આપે છે ? તું બીજાનને તરફ કરે છે અને જોશરૂ સાથે કદખુદાઈ કરે છે કે નહીં ? જે નહીં કરશે તો આ ખુશ વખત હીગમનમાં ધાર પરખાણે સજા કરવાની અરોને ફરજ પાડી અમારી ખુશાલીનાં ખાખમાં તું ગમગીનીની શીદાઈ રેડશે.”

પરીચેહેરે નમનતાધી જવાબ દીધો કે “આ બરકાર પાદશાહા, તું નામવરને આ નેક રોજ નાકરમાન થઈ પોતાની ખરાબી કરવાને અને તેમ ફરી આ ખુશીની ખી જલસને ગમીની બનાવાને હું નાખુશ છઉં”. પણ પાક દી લની ફરજ અને દીનનાં કસમ આગળ હું નાચાર છઉં. પાદશાહા જોશરૂને હાથ ના પાડવાને મારો પકો દરાવ છે, પણ શું કહું, જાંહાંપનાંહા, કે જોશરૂને ના પાડવા થી બીજાંને પરજુવાની અને ઉમેદ હતી તેથી યુલ જળી છે. પાદશાહા બીજાંને અને આ જાંહાંની બીચ લાવી મ ને કસાવે છે, અને જાંહાં પેખારથી પોતાની ગોદમાં બેસાડ તો હતો, તાહાં અને આ એકાંત નેગમમાં એકવી નાંખીને આલી જાળે છે. તોથી બીજાં તરફ વેદાદર રહી હું જોશરૂને હાથ જવા નાં પાડું છઉં અને બેજાંનીબી આશા મે જી જે જોરૂને પેખારો આ કંટાળેલાં જગરને માટે તમે તઈખ્યાર રખાવો તો મધની ખીશાણે પીવાને હું ખુશી છઉં.”

આ હકીકત ઉપલાં સંરવેને અચરતી ઉપજાવનારી હતી. કેમકે બીજાંની આંખમાં પેલાં કુલને રસ નીમવ વાથી બીજાંની નજર પરીચેહેર ઉપરથી કેવી ફરી ગઈ હતી તેની કોઈને ખબર નહી હતી.

તેમજ વળી ગોલશેહેરે પણ પાદશાહાને અનુભવે જ વી હકીકત કહી. તે બોલી કે “જાંહાંપનાંહા, પરીચેહેર જે પોતાનાં દીલદારનાં દગા વીધે ફરીઆદ કરે છે તે ખરી છે અને મારે પણ તેનીજ ફરીઆદ કરવી છે. કેમકે તેણે પરીચેહેર ઉપરથી દીક ખસેડો મારા ઉપર દીલ લગાડયું છે અને મારો પેખાર જે જોશરૂ તરફ વેહે છે, તેમાં એ વાહાલા, જવાંન સાથે બીજાં હરીફાઈ કરે છે.”

આ વાતથી ખરી હતી કેમકે ગોલશેહેર સાથે જોશરૂની લડાઈ મટાડવા સાથે તથા તેઓ વચેના પેખાર વ ધારવા સાથે જોશરૂની આંખમાંથી અંતે તુરે કુલ નીચ વેણ હતું. તેથી જોશરૂ ગોલશેહેરને ચાહવા લાગે હતા, પણ બીજાંની નજરથી તે તરફ જાંહાં જવાથી તેને બીજાં સાથે કજાએ થઈ પડયો હતા. એ બેહ જવાંને પેહેલાં પરીચેહેરને ચાહતા હતા, પણ પાછળથી તેને બેહુએ પડતો મેળી બેહુ જાણે ગોલશેહેરને ચાહવા પડ્યા હતા, જ્યાં તે બેહુ વચે લડાઈ જીતે રહી હતી અને વળી ઉપલી બેહુ નોરો પ લુ એકે ઉપર બેનીસવાસ થઈ ફરવા પડેલી હતી.

આ દીલદારોની દીલમાં એટલા ફેરફાર થવાની બીનાં

પાદશાહાને કે બીજા કોઈને સમજ પડી નહી. તોપણ શકવાઓને ગુસો બીજાં ઉપર ઉસકારાયો. તે એક કુમ બી નારને કુસલાવી દેશનાં ધારાની. હદની બાહરે લઈ ગયો અને જે બાતુને તે ઘણી ચાહતા હતા તેને રખડતી મેળીને જને તે ઘણી ધીકારતો હતો તેને કેમ ચાહવા લાગે તેની કોઈને સમજ પડી નહી.

બીજાં આ ફરીઆદ સાંભળી અલબતાં ચુપ થઈ બેઠો. તેની પાસે બચાવ જેવું કાંઈ હતું નહી. તેણે યોગ્ય વાર આગળજ જે માલ ચલાવી હતી તે પરીચેહેરને ફરીઆદ દેવા જોગ્ય હતી.

પણ પરીચેહેરની આ ફરીઆદથી શીઆમકનો પી તો ઉછલી આવ્યો. તે બોલયો કે “બસ, બસ, હવે વધારે શું કહેવું જોઈએ ? પાદશાહા આ મારા ગુનેહગાર બીજાંને રાજનાં ધારા પરખાણે હવે એકદમ સુલીએ મહાડાવે જોઈએ. તે મારા તરફ દગાખોર થયો, મારી બેટી જે મારા જાંને કરતાં અને વાહાલી રોશની તેનું નાજુકે દીલ મ જ્યાં હીનાવી લઈ તથા મારાં રોશન ધરથી તેને કુસલાવી જઈ સમજું અંધકાર બનાવયું, પણ તારપછે તે પોતાની આ માથુક તરફ પણ દગાખોર થયો, તેણે એ કુમલી જવાં ન સીને જાંહાંની વચે હેરાંન કીધી, વાસતે હવે તેને શી ખસામે પોંડેલાંમડોએ એવી હું અચર કરું છઉં.”

હવે પોતાને માંધે આ આફતનું વાદલ આવતું જે બીજાંને પોતાને બચાવ કરવાની ફરજ પડી. પણ તેણે શું બચાવ કીધો ? તેના શું બચાવ થઈ શકે ? અલબતાં વાંચનાર જાણે કે ખરેખરો વાંક તેના ન હો હતા. તુરે લુલથી તેની આંખમાં કુલ નીમવાને લીધે અને તે પેહેલી અંજાઈ ગયલી નજર ગોલશેહેર ઉપર પડવાને લીધે તેનું દીલ પરીચેહેર ઉપરથી જોરો ગોલશેહેર ઉપર લાગું હતું. પણ તેની આ કોઠોમાંથી ખબર કોણને હતી ? બીજાં પોતેથી તે જોદ સમજતો નહી હતો.

આટલું છતાંથી હવે બીજાંને જુદાં કીસમનો જવાબ દીધો. તે બોલયો કે “આ પાદશાહાઆનાં પાદશાહા ! આ નેક રોજ તુંને આખીને હુલે જેને સદાકા જ તું બરકાર રહેજો, હું આ કંટાણે પાકમાં પડી પસે માંન યાદ છઉં, અને તું નામદાર જોડે માફી માહું છઉં. પરીચેહેરને હું મારી સાથે હીઆં લઈ આવ્યો, તેમાં નથી મારો વાંક કે નહી એ નાજનીનનો. ભરે મારો હાથ જુલ કરવા સાથે રાજનાં ધારાને જુલભાત તું નામ વરે એ ફરે ઉપર જુલવા માંગ્યો તારે તેવા ધારાના પં જ્યાં ફરે રહેવા સાથે જેમ એ પાકજાદ અબલા રાજ હતી, તેમ તેને રાજ કરવાની મારી ફરજ હતી, તેથી અને બેહુ જાણ નીકલી આવ્યાં તેમાં અને કસો વાંક સમજતાં ન થી. પણ તાર પછે મેં પરીચેહેર ઉપરથી મન ઉતારો કીધો, એ મારી તકરીય થઈ બેટી, પણ એ પાદશાહા તું જાણ કે એ તકરીય અનજન થઈ. પરીચેહેર ઉપર મારા પેખાર ખુપત થયો હતો, પણ કોઈ એવું સેનાંન મોઘડડું મુજબ વીતયું કે થોડોવાર તે પેખારને હું લુલી ગયો. તે મારી લુલ હું હમણાં જોડું છઉં. તે મારી લુલને વાસ તે હું તોખા અને તોજશ કરું છઉં અને હવે પરીચેહેર ઉપર મારો પેખાર પાછો બાંધું છઉં.”

બીજનનો આ જવાબ સરંવેને અચરતી ઉપજવાના રો હતો.

વાંચનાર પણ અચરત યતા હશે કે બીજનનો થોડા જ વખત આંગમય પરીચેહરને ધીકારી કાઢાંડી અને એક્ર એક પાછો તે કેમ કરી ગયો.

પરીચેહર પણ અચરત થવા લાગી અને વીચારવા લાગી કે બીજન કેવો મેઢંગો છે !

પણ જારે બીજનનાં આ બોલવા ઉપર કોઈને ભડસો નહીં આવવો તારે તેણે પોતાનો જે વધુ બચાવ કર્યો તે ઉપરથી આપણને ખોલસો મળશે.

બીજન ઘણાં કુખથી બોલ્યો કે “પાદશાહા હું” કસ મ ખાઈ કહું છઉં કે હું જે બચાવ કરું છઉં તે રસત છે. પરીચેહરને હું ખરો જગરથી ચાહું છઉં, અને તે છુરો વખત મને ખાતર એક સવપનાંતીજ શીશાણે જાંખો પાદશહેણે કે જારે મેં એ નાનનીનનાં હાથને હીનીને તેને અપમાન પેઠેહ્યાડયું. ખાતરીથી માન આ શાહા કે ખોદામાલમ કીઆ બહુધનાં જરે હું ભુલાયો હતો. હું રાતનાં ઉંઘાઈ ઉઠ્યો અને મારી પેઠેહી નજર જેવી બોલશેહર ઉપર પડી તેવોજ હું તેનાંપર મોહીત થયો, પણ તે વખત મને સવપનાં જ્યો લાગેછે અને તાર બાદ હું ફરીથી ઉંઘાઈ ઉઠ્યો છઉં, જેથી મારી આંખો ગોપા ફરસત થઈછે અને પરીચેહર ઉપર મારો પેચાર પાછો ફરેણે.

આ જવાન આપકેને આપણે છેલીવાર જંગલ માં છોડી આવવા પછે થું બનયું તે બીજનનાં આ ખોલો ઉપરથી વાંચનાર સમજ ગયા હશે. આપણ માં નીચે છઉંએ કે બીજનની આંખો હવે ખરેખર ફરસત થઈ હશે, કેમકે આપણે આગળ જ્યુછે કે પરીઆંખો નાં શાહા અકવાન પાસ જેમ આંખમાં નીચવવાનું પેહું મોખતવું કુલ હવું, તેમજ તેની અસરને જારવા સાડ આંખ ઉપર આંખવાનો તેની મોઢે એક પાળો હતો, કે જે પાલાને તેણે એક ગધેડાનાં મોઢા ઉપર મોહીત પડેલીયો તાની પરી આવાંનની આંખમાં, તે કુખમાંથી તેણીને છોડ વવા સાડ આંખયો હતો.

તેજ પાછો આ ઉદાર દીવાનાં પરીમાંએ બીજનની આંખમાં પણ આંખયો હતો. પેઠેલાં જારે ખોશરૂ પોતાની ગોલશે હરને ચાહતો નહીં હતો, મારે તેનો તેણીની ઉપર પેચાર આંખવા સાડ તેની આંખમાં મોખતવું કુલ નીચવવું વાજ બી હતું. પણ તેજ કુલ વળી તુરે બીજનની આંખમાંથી નીચવયું જેથી તેનો પેચારબી તેજ અચલા ઉપર ફરો અને પરીચેહર પડતી રહી. આ મારી ભુલનું પરીનામ જારે અકવાનનાં જોવામાં આવયું, જારે તેણે જ્યુ” કે ગોલ શેહરને આ મેમાંનો એકબી મરદ જાંહાં ચાહતો નહીં હો, તાંહાં હવે આ ભુલથી મેહુ ચાહવા લાગા અને જાંહાં પરીચેહરને મેહુ ચાહતા હતા તેને હવે મેહુ જ્યુ વીઢીલી સુધી; જારે તેણે જ્યુ” કે આ નહીં ધારેલા ફેરફારથી એ મે સંખીથી નાનનીનો વચે હસદ અને અરેખાઈ પેદા થઈ, બીજનને હલકાવી મેલવાનું પરીચેહર ઉપર ગોલ શેહર તેહોમત મેળતી અને બીજનનું દીલ જાકુધથી ઝીતી લેવાનું તેહોમત ગોલશેહર ઉપર પરીચેહર મેળતી; જારે તેણે જ્યુ” કે પેઠેલાં જે આંશરૂ પરીચેહરનાં પેચારને

માટે હરીકાઈ અને અંટસ કરતા હતા, તેઓ હવે ગોલ શેહરને ખાતર લડવા લાગા તે હીઆં સુધી કે તેઓ છરી સુધીયા ઉપર આવી ગયા, તેઓ તલવાર મેઆનમાંથી કાઢાડી એકેકેસે લડવા ઉતરયા; તારે એ ફરેસતાઈ ખસલત નાં પરીયાંને ઘણી દયા લાગી આવી.

એટલા માટે તેણે એકવાર ફરી પોતાનાં તુરીયાં તુરની મદદ લીધી. બીજન અને ખોશરૂ એકસ વખતે લડાઈ કરવા સાડ એકઠા મળવાનો કોલ આપી છુટા પડયા કે, તે આને ભુલા પાડવાનો અકવાને હુકમ કીધો અને તે હુકમ મસતીખોર તુર આંછી રીતે બજા લાવયું.

તે પેઠેલાં ખોશરૂ આગળજયો અને બીજનનાં સાદ ની નકલ કરી બોલ્યો કે “આ નાપાક મરદ, હવે તું કેમ જવેછે તે મને માલમ પડશે. ચાલ મારી સાથ હીઆં કી નારા ઉપર અને લડાઈમાં ઉતર.”

ખોશરૂ બીજનનો સાદ સાંભળીને જ્યો કીનારા તર ફ ગયો કે તુર તાંહાંથી સરી ગયો અને બીજનની નમદીક ગયો તથા તાંહાં ખોશરૂનાં સાદની નકલ કરી એજ પરમાંણે તેને ફર બીજ રસતા ઉપર લઈ ગયો. એ પરમાંણે તુર આ મે હરીશિ વચે રોડયા કીધો અને મેહુની આગળ એકે કનો સાદ કાઢાડી તેમને ખુબ રખડાવી મારયા. બીજન ને ખોશરૂનાં સાદમાં ભુલવતો કે “ચાલ હીમકારા નાહાસે છે કાંહાં? કમર તગ કર” ઇતીઆરી. ખોશરૂને બીજન નાં સાદમાં કેહતો કે “તાડ મોહીત નમદીક આવયુછે, તું મારે હાથે જવતો જવાનો નથી” ઇતીઆરી.

એ રવેસે બનેને એટલા રખડાવયા કે બીજન ઘાકી ગયો અને ઉંઘાયો. એ પછે તાંહાં તુર ખોશરૂને પણ ચલાવી લાવ્યો અને ખોશરૂની તાંહાં ઉંઘાયો. તારબાદ પેલી કમખખ ત સંખિા ગોલશેહર અને પરીચેહર પણ લડતી લડતી તાંહાં આવી લાગી અને તેઓ પણ ઘાકધી તથા કુખથી કંટાલી ને તાંહાં ઉંઘમાં પડી.

અને હવે પોતાની ભુલ સુધારવાને તુરને તક મળા. જે મોહાખતવું કુલ નીચવવાથી બીજને ભુલાયો ખાધો હ તો, તેનાં ઉતાર તરીકે અકવાને આપેશો પેશો પાળો તેણે બીજનની આંખ ઉપર આંખયો અને તેથી સધયું સમા ધાન થઈ રહયું.

ખોશરૂનો કુખની અસરથી ગોલશેહરને ચાહતોજ હ તો. બીજન હવે પરીચેહરને જોતાં વાર પાંછી ચાહવાની હાલતમાં આવ્યો.

એ રીતે તેઓને સંલો કછયો પતી ગયો. તે આ ઉંઘાઈને એકવાર લડવા પડયાં, પાંછાં ઉંઘાવા પછે બીજવાર તેઓને સલાહ થઈ. એક સવપનો જોતાં સુતાં તારે તેનું કુજ છુડ થયું, બીજી સવપનો જોતાં સુતાં તારે તેમાં પાંછી સંગાઈ સંધાઈ !

પરકરણ ૨૪ મું.

લડતાં લગન.

તુર બીજનની આંખમાં પાળો આંખને ગયો, પછે થોડા વારમાં નીમરોજનાં શાહા તેહોમાસપની ઉપલી સવા

રી તાહાં આવી. તેઓએ આવીને ગડબડ કરી આ સુતે લાં નેડાંએને ઉઠાડ્યાં. તે વખત સુધી બીજાની આંખ માં થયલા ફેરફાર વીરો અલબત્ત કાંઈને ખબર નહીં હતી અને તેવીજ પરિસ્થિતિ બીજા વીરો પાદશાહા આગળ ફરી આદ્ય ગુજરી હતી.

બીજાને ફરી ફરીથી સરવેની ખાતરી કરવા માંગી કે તેણે ગોલશેહેર ઉપર એકવાર દીલ લગાડ્યું તે ખાતર એક સવપનાં જેવું લાગે છે. તેણે પરીચેહર તરફની ત્રાસત કરી ફરીથી નજાવી અને શેવટે બોલશે કે “આટલા ધારા પશ માતાપ છતાં જો પરીચેહર ગુજનું માંગુ” નાકચુલ રાખે તો પછે તું નામવર શાહા અને જે મોત ફરમાવે તે હું પ સંદ કરશ.”

જુલા શીઆમકનેતો જેવું નોંધવું હતું તેવું જ થયું. મારે તે બોલશે કે “આ ઠગારા જવાન, હવે તું વધુ ઠગાઈ અને ગત ના રમ. તુંએ અને અપખાંન આ પી તારે વીશનાં મારાં શહવાં માનને મારી નાખ્યું; પણ તોરખાદા આ સુન્દરે એણેબને અપખાંન આપી તેણી નાં પેચારનો પણ તુંએ ભોગ લીધો. મારે હવે હું આ શ ખુશીથી મારી એ બેટીના હાથ જરે ખોરાડને સવાધી ન કરું છઉં, તારે મારી પોતાની નહીં પણ એ નાંજનીન ની ખુશી એ ધણી તરફ હશે એવી હું ખાતરી રાખું છઉં.”

આ વખત અલબત્ત સરવેને ધનતેજરોનો હતો. બીજાને પરીચેહર ઉપર હેત હતું, મારે તે બીહી તો હતો કે રખે પરીચેહર પોતાનો કોઈ જુલો નહીં હાપ અને ખોરાડનો હાથ કચુલ કરે.

પરીચેહરને બીજાને ઉપર લગાર શક હતો, પણ ખો શરૂ ઉપર મુદલ પેચાર નહીં હતો, મારે તે બીહીતી હતી કે રખે ખોરાડ મારી તરફનો આગલો પેચાર પાછો એખતો આર કરે અને ને સવાધીન થાય.

ગોલશેહેર બીહીતી હતી કે રખે ખોરાડ પાછો દગા ખોર થાય અને જગલમાં શેવટે તેનાં ઉપર કરેલાં હેતને પરીચેહરની લાલમ ઉપર છોડી દીએ.

આ સરવે વસવસામાં એકલા જુલા શીઆમકને ખાત રી હતી. તે ખચીત હતો કે ખોરાડ હવે પરીચેહરને ખુશીથી હાથ કરશે અને પરીચેહર પણ હવે બીજાને પડતો મેળશે.

પણ એ જુલાની ખાતરી તરત ગુમ થઈ અને તે ના સીપાસ થયો.

ખોરાડએ પરીચેહરના ધનકાર કીધો. તેણે ગોલશેહેરને પોતાની ગોદમાં લઈ કહ્યું કે “જેમ બીજાને કહે છે કે ગોલશેહેર તરફનો તેનો પેચાર ખાતર એક સવપનાની માં શાખે તેને માદ રહેયો છે, તેમજ પરીચેહર તરફનો મારો પેચાર પણ અને હવે એક સવપનાં જેવો લાગે છે. મારાં ના મવરો, હું કહી નહીં શકતો કે કીઆ અજબએબ તલેસમા તથી પરીચેહર ઉપરનો મારો પેચાર બરકુની ત્રીસાહે પીમ લી ગયો છે અને હવે મારું સમજું એકીન, મારાં દીલની મોટામાં મોટી ઉમેદ ગોલશેહેરમાં લગાયું છે. હું પસેખાંન પાઉં છઉં કે મુંદર ગોલશેહેરને મેં લાંબો વખત સુધી કુખી કીધી છે. તેને મેં એકવાર મારો કોળ આપ્યો હતો, પણ જેમ આજરો માણસ ઉંઘમાં ઉંઘા ખોરાડને કીધરે છે,

તેમ મારાં મુજબ અને રોગીશટ દીલે આ ત્રીકામાં ત્રીકાં ફળને કીધરયું હતું, પણ હવે તનદરેસેતીમાં ગોયા મારા સારા સંવાદ અને પાછા મળપાછે અને હવે આ મધને હું માહું છઉં, માંજું છઉં અને સદા તેને મારી સાથ રાખશ.”

આ સમવા બરસામાં પરીચેહરનું દીલ પાછું બીજા તરફ ખેંચાયું. તેણીએ જગલમાં બનેલાં પેલાં સેતાં એ ઘડીપાંને દરજુલર કીધું, બીજાની છેલી અમકમારોનો એ આલં મનમાંથી કાઢાડી નાખ્યો અને પોતાનાં બાપ જોડે બીજાને હાથ મંગવા લાગી.

જુલો શીઆમક ! હવે તેનું શું માલે ? પરીચેહરને વધારે વાર નહીં દવલવાની પાદશાહે વટીકે તેને સુખનાં કીધો અને જરે તેણે જેવું કે ખોરાડનો હવે પરીચેહરને નાજ પાડે છે તારે બીજાને સાથ તેનું જોડું માંધવા વીના બીજા કોઈ ઉપાયજ નહીં રહેયો.

અંતે લાએકી અને નેકીની જુલો થઈ. અંતે જુલ મ હારયો અને અમકલ તથા દાહાપણ જીત્યું. શીઆમકે બીજાને પોતાનાં જમાઈ લખલ કચુલ રાખ્યો. પરીચેહરના પેચાર ખરો પડ્યો, બીજાની ઉમેદ પાર પડી અને શીઆમક પોતાની બેટી ઉપર જે જસતી ચલાવા માંગતો હતો, તે માં અંતે તે નીશકલ થયો.

ફોલે અને ખુશીનાં નગારાં પાખાં ચાલુ થયાં. શાહા તેજેમાસપ મોટા દમામ સાથે આ બેહુ નેડાંએને લઈ પોતાના મેહલમાં ગયો અને પોતે પરણીને વરદાન પાંમશે એટલું જ નહીં, પણ તેને દાહડો, તેજ વખતે અને તેજ જ ગોએ આ બે નવાં નેડાં સંધાવાની ખુશખબતી સાથે થઈ.

આ લડતાં નેડાંએનાં વહડતાં વહડતાં એકએક લગત થઈ રહેવા પછે, તેની એક દાહડો આગમ્ય સોસતાં નનાં જગલમાં શું શું બન્યું તેના જરે તેઓ ધીરજથી વી ચાર કરવા લાગ્યા તારે તેઓની અમરતીનો અંત નહીં હતો. પણ વળી જરે તે સવપનાં સરખા બનાવના હેવાલ તેઓએ શાહા તેજેમાસપને જાહેર કર્યો તારે તો આખી દરબાર એવી હેરતમંદ થઈ કે ઘોરો વખત સુધી સમવાઓ સુપ થઈ ગયા અને એક બોલ બોલવાની કાંઈને શક્તી રહી નહીં.

ખોરાડ અને બીજાને વગે લડતાં લડતાં એકએક સુતેલ થઈ ગઈ. પરીચેહર અને ગોલશેહેર વહડતાં વહડતાં એકએક વરદાન પામ્યાં. ખોરાડનો પેચાર પરીચેહર ઉપરથી ફરીને એકએક ગોલશેહેર ઉપર ગયો. બીજાને પરીચેહરને આપેલા પેચાર ગોલશેહેર ઉપરથી ફરી પાછો પરીચેહર ઉપરજ આવ્યો. એ સમજું કેમ બન્યું તે સમજવાની કાંઈનામાં શક્તી નહીં હતી.

શાહા તેજેમાસપે એ ભેદ ભર્યા ફેરફાર સમજવાની કોરોશ કીધી. તે બોલશે કે “આ બનાવ જરેટો ખરો છે, તે કરતાં વધારે અજબએબ જેવો છે. આ જગલી વારતાઓ અથવા ભેદ ભર્યા ભેદોને હું માંનતો નથી, પણ એટલું માંનું છઉં કે ઉલ્લાતો ભેદ, અને ભખતા ખેચાલ, દીવાનાઓમાં અને દીલદારોમાં હોય છે, જેથી અમકલ જેટલું વીમારી નહીં શકે તેટલું તેઓ નોંધ શકે છે. એક દેવનાં, એક આશક અને એક કવી એ તરણ જુલુ ખેચા

લતા તલેસમાતછે. એક નજી દેવળખમાં સમાઈ નહી શકે એટલા બધા દેવોને જોઈ શકે, તે દેવાનો છે. બીજી નજી દુનીઆમાં ઠાગ નહી લાગે એટલી બધી આંખે જોવા મળે, તે આશકછે; અને તરીજ નજી, કવીની, આંખનાં હોવા પણ એજ પરમાણે જીમમાં ને જીમમાં હોવાના ફરા ખેચાલી ચીજોને રૂપ તથા આકાર આપેછે.”

આટલું બધું કેહવાની શાહા તેહમાસપની મતલબ એટલીજ કે સીસતાંનનાં નંગલની અંદર પોતા પર વીતેલા બનાવોનું ઉપલાં આશકોએ જ વરણન આપ્યું હતું, તે ખેચાલી સવપનેા હતા અને વધારે મનપતીજ ખોલાસા ની ગેરહાજરીમાં બીજાન, ખોશરૂ, પરીચેદર અને બોલશે હેર પણ તેમજ સમજતાં હતાં.

તેમજ વળી પેશો ગામડીઆ હુશંગ, જે આ પાદશાહી લગનની ખુશાલીમાં એક ખેલની તક આપી કરવા સાડા નંગલમાં ગયા હતા, પણ તેવામાં તેને પરીઆની રાંછી આવ્યાં સાથ અજાએજ જવી ખુલાકાત થઈ હતી; તે પણ એ સઘલા બતાવને એક સવપનેા સમજતા હતા. ગુરીયાં સૈરખા તુરે તેનાં માથાં ઉપર પેહેરાવેલાં ગધેડીનાં દોઢાં ની તેને ખજર નહી હતી અને આવ્યાંની આંખમાં તે છીનાં ખાવદ અકવાને નીમવેલાં કુલની અંદરથી તેના વાકેક હતા એટલે તેનેતા એમજ લાગતું હતું કે જાણે તે લાંબી ઉંઘ કાઢાડી ઉઠેય અને આવ્યાંનેા ખાતર ખાખ જોઈ જાયો.

એટલા માટે જાણે કાંઈજ બનયું નહી હોય તેમ આ લડતાં જોડાંઓની સવપને સમાઈ થવા બાદ તથા શાહા તેહમાસપની કદખુદાઈ થવા બાદ ગામડીયાએ પણ જાણે કાંઈ બનયુંજ નહી હોય તેમ મેહલમાં આવીને લગનની ખુશાલીમાં ફરવેલો ખેલ કરી ગયા. અને છેલે જાણે કાંઈ બનયુંજ નહી હોય તેમ પરીઆઓનો પાદશાહા અકવાન અને તેની રાંછી આવ્યાં તેજ મેહલમાં ખેમાલુખ રીતે આવી પરણતાં જોડાંઓને પોતાના આસીરવાદ આપી ગયાં.

લખશમી.

લખશમી એક દેવી છે જે ધન અને શોભત ઉપર મ વફવછે. તેવી એક દેવી લખશમીનું નામ સાંભળીને કો છુની છાતી ખુરીથી નહી પરકશે ? કોણ તેનું સુખારક નામ સાંભળતાંજ આશાવંત અને ઉલટમંદ નહી થયે ? કોણ તેનાં પનેતાં પગલાંને સુખારકબાદી નહી રહે ? કોણ તેનાં મુંદર દેખા વને વરખા નહી રહે ? કોણ પોતાના ઉપર અને એટલામાં ચોદ આંદન કરી તેને નોતરવા નહી માહારો ? કોણ તેને જમ

જમ કરતી વાનતે જાનતે. નહી બોલાવશે ? દુનીઆની નંગલથી નખમી થપકો માંનવી લખશમીને જોતાંજ તેને વકડવા જાયછે, લખશમીની નંગલનેા અવાજ સાંભળતાંજ પોતાના નખમ છુલા જાયછે, તેનાં દીલમાં નવો જવ આંવેછે, તેનાં મેહોપર નવું લોહી આવેછે.

હીંદુઓ લખશમીને “આદીમાખા નગતની માતા” ગણેછે. હીંદુ શાસ્ત્રમાં એક કથા ચાલેછે કે એક વખત હીંદુઓમાં વીશનું દેવ અને લખશમી દેવી વચે તકરાર માં લી. વીશનુંએ કહયું કે મારે વડે તું છે, લખશમી બોલી કે હું નહી હોઉંતા તારું થું થાય ? એ ઉપરથી તેઓએ ઠરાવ કરયો કે બંને નજી દુનીઆમાં નવું અને કોણને વધારે માન મળેછે તે તપાસવું. પેહેલાં વીશનું એક સાધુને રૂપે એક બરાહમજુનાં ઘરમાં ગયો અને તે બરામજુ તેની ઘણાં ભાવથી પુજા કરી તેને પોતાને તાંહાં ઉતારી આપયો. તેઓ સાચે બેસીને જમ્યે, તેવામાં લખશમી ભીખારણને વેશે તેને બારણે આવી ભીખ માંગવા લાગી. વીશનુંએ બરામજુને કહયું કે એતા જવતી દાકજ છે, મારે એને કાહાડી મેળો, જે ઉપરથી તે ઘરનાં લોકો ભીખારણને કાહાડી મેળવા લાગા.

તેવામાં લખશમીએ પોતાનાં ભીખારણનાં જોલાંમાંથી એક રતનનડીત પેચાણું કાહાડયું, અને બોલો કે મને પાંછી પાચોતો આ પેચાણું આપી દઉં. બરામજુ તેને પાંછી પાઈ પચાણું લીધું. તાર બાદ આ ભીખારણ બોલી કે જે આ સાધુને કાહાડી મેળોતા એવાં ઘણાં રતન નડીત વાસણ આપું. એ ઉપરથી બરામજુ પેહેલાં સાધુ (વીશનું) ને કહયું કે મારે બાહાર જવુંછે, મારે ઘરમાંથી જાએ, પણ જરે સાધુએ બાહાર જવાને નાં પાડયું તારે તેને મારી કાહાડવામાં આપયો. એ પછે સાધુ અને ભીખારણ બંને નજી ગેપ થઈ ગયાં અને પોતાનાં અસલ વેશે આવીને વીશનુંએ કથલ કરયું કે આ કલજીગી નખાં નખાં મારા કરતાં તારું કામ મોટું છે.

આ કથાનો સાર એટલોજ કે માણસ લખશમીને ખાતર ધરમાંતમપણું અને નેકીના ભોગ આપેછે. કાંઈ પણ રીતે તે લખશમીનાં દરશાણ કરવા માહેછે—એટલે કે લખશમી તે શોભત છે, તારે શોભતને પોતાને તાંહાં રાખવા ખાતર આદમી થેશો બનેછે. હીંદુઓતા શોભતની એ દેવી ની મુસતી બનાવી તેને પુજેછે. બીજ કોમોમાં એવા ને હેમનથી, તેપણુ એવું માનનારાં ઘણું લોકો છે જે લખશમી કોઈ દેવી ખરેખર હોયછે; તે સોલે સણુગાર સજને ફરેછે. તેનાં પગમાં વાનતી જાંજરો બાંધેલીછે અને માહે તે ને તદન નેહાલ કરી નાંખેછે. આવા વેદમોને આપણે મંત્રમાંથી કાહાડી નાંખવા જોઈએછે અને એમાં જે અલકાર છે તેના ખરે ખરથ સમજાવો. જોઈએ. લખશમી તે કાંઈ શોભતની ખરેખરી દેવી નથી, પણ ખાતર સહરાગાતથી શોભતને તેનું ખેચાલી રૂપ મનમાં આપેતું છે. અને એવું એક લખશમીનું, રૂપ, લખશમીની એક મુસતી આ બાજતને મથાલે અમારાં પેચારાં વાંચનારાંઓ ને નેહ કરીએ છઈએ. લખશમી તે શોભતનું એક બીજું નામ છે. શોભત તે ધન, માલ, ખંજના, ઈતીઆદીને

હોયે. ધન, ખાલ, ખર્ચના વેપારથી છે. પંધસા અથવા સીકા તે કાંઈ દોલત નથી. તેતા માતર સોનાં રૂપાંનાં કડા છે. પણ ખરી દોલતતા ખાલ, ખર્ચનાં, જેથી આ બાદી વધે, જેથી પેટ ભરતી હાંતો સરહે, તે ખરી દોલત છે. તેવી દોલત ઉપલાં ચીતરનાં ચીતારી છે અને તેનાં ઉપર લખામી સરદાર તરીકે બીડાં છે. ખાલની ગાંસડીનું તેણે તખત બનાવયું છે. અસખાખનાં પીપાનાં તેણે તકીઓ બનાવયે છે. વેપારનો સાંધો તેણે દીસે ઓરવેયો છે. વેપારની જાડઈ લાકડી તેણે હાથમાં ધરી છે. વેપારનાં પાંદાં હો તેની તાપદારીમાં ઉભાં છે અને દેશેદેશની પેદાસની ઠેલી એ તેનાં પનોતા પગ ખ્યાગલ ખાલી ધાય છે.

જેમ ખોદાતાલાએ સઘલાં માણસોને એકસરખાં બનાવ્યાં નથી, તેમજ તેણે દેશોને બી એકસરખાં બનાવ્યાં નથી. દરએક દેશમાં જુદી જુદી પેદાસ ધાય છે. એ ક્યાં અનાજ પાકે છે, તે બીજામાં એવા ઉગે છે અને જે તે ખેડુ દેશોને સુખી હાલતમાં રહેવું હોયતો અનાજવાલાં દેશે પોતાના કાલવુ અનાજ વેચવાલાં દેશમાં મોકલી, તો હાંતો કાલવુ એવા મંગાવે છે. એનું નાંખ તે વેપાર છે, જે વેપાર દેશોને દોલતમંદ, પરજાઓને પાદશાહી દરજાની અને માંનવી જાનને આપાદ તથા ભરપુર કરી મેલે છે. આડીસન નામનો નાનાકીત લખનાર કહે છે કે “એક શેહેર બીજા શેહેર સાથ વેપાર ચલાવે છે તે દાખ નોંતાં મારી છાતીમાં, ખુશાલી ઉભાઈ નીકળે.” પણ જે ધણી વેપારનો વધારો જોવા નહીં માટે તે ધણી લખનારી ને જોવા માહોતો નથી એજ ગણાય અને જે આવતી લખનારીને લાત મારે તેનાં જેવો કંગાલ બીજે કોણ હોય?

વેપાર નંગણને વસાવે છે અને શેહેરોને હુડાવે છે. ઉજડ વેશોને વેપાર ખીલવે છે, અગનાંન પરજાઓને વેપાર સુધારે છે અને લુખમશે ઈઆ ગરજનાં ફુતને આ ધર તો ઉપરથી હાંકી કાઢે છે. વેપાર નકામી ચીજને ખાંદરે મોકલાવે છે અને કાંમતી ચીજને હાંતર કરે છે. વેપાર જુદી જુદી રહ્યે તો વચેનાં વેરને તોડે છે અને સઘલી પરજાઓને ભાંખી અને ખીતરાચારીનાં ગાંડમાં મીડી રાખે છે. નંગલી હાલતમાં માણસ એકેક સાથ લડી શકે છે, પણ એકવાર અરસ પરસ રહેવાર અગવા પછે, એકવાર સંવેશો અને અવાજ થવા પછે પેહેલાં તો લડાઈ કરવા ને એકેકની મરીઆદા અટકાવે છે અને બીજી તો લડાઈ કરવાથી ખેડુને વેપારમાં જે ગેરફાયદો ધાય, તે પણ તેમને અટકાવેલા રાખે છે. એ સઘલા લખનારી માતાના પશ્વતાપ છે, વાસતે એ દેવી પું સદા સરવેને સાહાએ વળે!

હરસના મરજ.

આલસુ બેસી રહેવાથી અથવા બદનને કસરત નહીં આપવાથી માણસજાતને આ ફનીયામાં જે કર ભરવા પડે છે, તેવા એક કર હરસના મરજ છે. ખોદાતાલાએ દર એક ચીજને હીલતી બનાવી છે. મુરજ અને ચંદર સરખાં મોઢાં આલસુ વધીક સદાકાલ દોડતા અને હીલતા

રહે છે, અને ગાણે પાણુ એજ ખુદરતી કાયદાને આધીન રહી પોતાનાં બદનને દરરોજ ચોક્સ હાથથી રગડવું એ હાંધ્યાતીને મારી નરડવું છે. પણ યહાં લોકો ખુદરતાને એ કાયદાને તોડીને માતર બેસી રહેવાનું પસંદ કરે છે; મેકાં તાં હાંથી ઉડવાનું તેમને મંગતું નથી. બીજાઓ વલી એવા યધામાં પડેલા હોય છે કે જેમાં સઘલા વખત, બેસીને કામ કરવાનું હોય છે. તેવાં લોકોએ કાંઈ બી રીતે બદનને ચાલ હાંલ કરીને રગર આપવી ન જાય, અને ને તે નહીં આપવામાં આવતી તો ખુદરત તેમની પાંસે થી યહાક કર લીધે છે, જેમાં એક કર હરસના મરજ છે.

જે મરજ ઘણે સાધારણ અને જાણીતા છે. તે મરજ એજ મોરતામાં બનેલાં સાધારણ છે અને કેટલીકવાર પાછલાંમાં વધારે હોય છે. એ મરજ જે કે ધાંસતી ભરેલો નથી, તો પણ અતીશય કંટાળો ઉપજાવનારો અને કેટલીકવાર ભારે હેરાંનગતી તથા કુખ ઉપજાવનારો યધ પડે છે. તે લાંબી સુદત સુધી દરદીને પકડી રાખે છે અને કેટલીકવાર દરદીની હાંધ્યાતીના છેડાં આવેતોજ એ મરજ નો પણ છેડો આવે છે. લાંબી સુદત સુધી જારી રહીને તે દરદીને ઘણો નબળો કરી નાંખે છે અને અતીશયી ન બલાઈ પેદા કરીને, યહાં લોહી વેઢવા દઈને બાજુ વખત તે દરદીના છવ પણ લેય છે અથવા તેને બીજા છવ લેણુ દરદો ઉપર નાખે છે. એવા જુરા મરજને લગવું થોડુંક સાધારણ ગનેઆન દરએક માણસને જરૂરું હોવાથી, તે ની થોડીક હાંધીકતોને હાંલ ઉતારીએ હાંધ્યે.

જે મરજમાં સફરાની આંગલ નાંહાંનાં મસા ધાય છે, અને તે મસાથી થતાં કુખને આપણુ હરસ કહીએ છઈ એ. એ મસા કોઈવાર સફરાની બાહાર અને કોઈવાર અંદર ધાય છે. કોઈવાર તેમાંથી લોહી વેઢે છે તો તેને કુજતાર મસા કહે છે અને કોઈવાર તેમાંથી લોહી નીકલતું નથી તો તેને મુકા મસાનાં નામથી એલ અપવામાં આવે છે. એ મસા માંમડીની એલ અથવા કરચલી વચે “ખલુ નેસ” નાં શું ચલાવાથી તે શું ચલાનાં બને છે. અતીશય હાં બેસી રહેવાની આદતથી બદનનાં નીચલા ભાગ તરફ લોહી વધારે જતાં ધાય છે, અને તેમ રહેતાં રહેતાં આ મસા યધ આવે છે, એવું ધારવામાં આવે છે.

જે મસાથી સફરા તરફ ફરે અને અનવાલ સાધારણ ધાય છે. વળી સફરામાં અડકડાતા, એવાં તથા બીજાં યહાં કુખ ધાય છે અને સંકેરો “કાટકાટ” થવા કરે છે. એ સઘણું કુખ મુખીએ કરીને જાહડેલાં ખાલમ પડે છે, જેથી દરદો ઘણીવાર જાહડાને ખાંચી રાખે છે પણ તેને ખુદરતી હાંતત અદા કરવા વનાં ચાલતું નથી, જે વેલાં સંકેરો બાહર નીકલતો હોય એમ લાગે છે, તો જાહડો પુરો થવા છતાં હજી બીજો જાહડો આવતો હોય એમ લાગવા કરે છે. આવા એક દરદીને જાહડાની નંગા ઉપર ઘણો વખત સુધી બેસી રહેવું પડે છે અને ઉડવા પછે બી ઘણો વખત સુધી એ ભાગમાં ઘટકા તથા કુખ અને એવાં જારી રહે છે. આવા દરદીથી અકર બેસાવું નથી અને કોઈવાર એ દરદ એટલું વધી પડે છે કે માતર સોજ અકર બેસાવી લોહી નીકડી પડે છે. લોહી પડવાથી અડકડાતા

નરમ લાગે છે. યોડા દીવસ એ કુખ નરમ રહે છે, પણ વહી યોડે દીવસે તે પાછું ઘઈ આવે છે.

કબજાઆતવાલો જાહડો એ કુખ ભરેલા મરનનું પેહલું કારણ છે. જેમને ઘણા વખત બેસી રહેવાનો આ હાવેરા છે, તેમને કોઠો ઘણું કરીને કબજ રહે છે અને એવો કબજાઆત કોઠો જે જે દરદી નીપજાવે છે, તેમાં એક હરસ છે. ખાવા પીવાની બદ પહુરેથી ઇચ્છાને પોતાને સદ્ગતો તથા પત્નિ બોરાક લેવાને બદલે નહીં પચે એવો બોરાક લેવાથી પણ હરસનો મરન પેદા થાય છે. ઘણી ગરમ અથવા ઘણી ઠંડી ચીજ ખાવા પીવાના હરસનો રાખે તો રાખવાથી, ગરમ ખસાલા અથવા બદલ દાડ્યોથી અથવા એવીજ બીજી બેપરહીજ ચાલથી હરસનો પાયો નખાય છે. તનદરોસત બાંધાનાં, કામકામ અથવા માલ હાલ કરનારા, ઉદ્યોગી તથા મેહનતુ માણસોને ઘણુંક અચરકચર, ચાલી શકે છે. પણ આલસથી ઇચ્છા એ હેનતની તંગીથી નબળાં થયલાં બદનને તેવો આદતો મોકક આવતી નથી અને તે ખરાબ મરન ઉપર નાખે છે.

આ દરદી અગત કરીને જરૂર ઘણું વધી ગયું હોય તારે તબીબની સલાહ લેવાને જીવનું નહીં નિષ્ક્રમ્યે. પણ તેની સાધારણ હાલતમાં કેટલાક સાધારણ ઉપાયો ઘઈ શકે છે. તે ઉપાયોની પેહલો મતલબ એ છે કે કોઠાની કબજાઆતને તોડીને તેને નરમ કરવો તથા દરરોજ સાંક જાહડો આવે એવું કરવું. કહણ કોઠો દરદીમાં ઘણું હુ મેરો કરે છે, પણ મરન નિસારી હોય તેપણ સાંક પેદા આ વેતો કુખ ઘણું કોતા લાગે છે. એટલા માટે હરસનાં દરદીને એકાદ બે જોલાખ આપવાનો ઉપાય સાધારણ છે. વળી જોલાખની અગત નહીં પડે એવા ઉપાય કેટલાક પામે છે, જેમના એક ગનધકનો પાખ તથા બીજી સુનામખીના પાખ કરી કેટલાય છે. એવા પાખ વેલાતી ગાંધીને તાંબાં તદ્દમ્બાર બનાવેલા મહેલો, જેનો સુતી વેલા એકક મચ્છો લેવાથી જાહડાની સફાઈ રહે છે. ગંધકનાં પડીકાં ખાવાં એ આ મરન ઉપર એક અકસીર ઉપાય છે અને તેથી અતીશય કાયદો થાય છે. વળી આ મરનનાં દરદીએને બલકે કબજ કોઠાવાલાએને બી તાજાંને બદલે વાસી અથવા મે દાને બદલે શુલાનું પાંદ ખાવાની તબીબી ભલામણ કરે છે.

પણ આ મરનને સઘી સરસ ઉપાય કસરત અને અગત કરીને ચાલવાની કસરત છે. માટે હરસનાં દરદીને અમારી સલાહ એજ છે કે જે કાલજનાં ઇચ્છા એવાં ન બીજાં કોઈ દરદી મરન થયો નહીં હોય તો પછે જેવી જરાબી શક્તી આવે તેવાજ પોતાની શક્તી પરમાણે તોપણ સારીપરે ચાલવાની કસરત લેવી. જે મરન શરૂઆતમાં હોય તો આ કસરતથી તે તદન અટકી પડે છે અથવા તેને ફરીથી થવાની સાંધે જાંબીનગરી મહેલો. સાંધ સહવાર લાંબે પલટ ફરવા જવાનું આલસુએને ભારી લાગે પણ તેમાં ઘણી મોજ અને ઘણું સુખ છે તથા કડવી દવા એ કરતાં દરદીને જાવે તેવોજ એ ઇલાજ છે.

આત્મસંસ્કરણ શેઠર.

અચ અથવા વલંદ લોકોનાં હાલંડ દેશનું પામેલ ખત આત્મસંસ્કરણ શેઠર છે. વલંદ લોકોનાં ટોળાં ડુની આખાં મોટી જીવનગીએ પેહિંચિલો અને નામદારી તથા મોટાઈ ભોગવી ગયેલા છે. એ ટોળાં આપણાં હાંડુસતાન દેશમાં ઘણો અમલ ચલાવી ગયે છે અને હાંડુસતાન સાધનો તેમનો વેપાર એકવાર ઘણી મટતી દસાએ પેહિંચિલો છે. એ ટોળાં ફક્ત પોતાના ઉદ્યોગ અને હીકમતથી એટલી મોટી પદવીએ પેહિંચિલો, જેનાં નમુનાં તથા દાખલા તરીકે આ મસંસ્કરણ શેઠર દુરાપખંડમાં જીવે છે. તે શેઠરનાં એક મોટા ફરીયાનો દેખાવ ઉપર મીતારયો છે અને તેનું યોગ્ય વર્ણન નકામું નહીં ગણાયે એવી આશા રાખીએ છઈએ.

એ વલંદએને મુલક હાલંડ દેશ દુરોપખાં પરાધીન લાગમ ઈંગલંડની પુરે આવેલું છે, જેની તથા ઈંગલંડની વચે માંતર નરમન માહાસાગર આવેલો છે. એ આ મો મુલક રૂબરૂ માર્દલ લાંબો અને ૭૦ માર્દલ પોહોલો છે અને તેની વસતી ૩૫ લાખ માણસની છે. યોડીક ડુંગરીએ સીવાએ એ આમો મુલક સપાટ અને નીચો છે. તેની ધરતી ઘણું કરીને નદીએથી ધસડાઈ આવેલી પધારયો નીબની છે તથા દરીઆવ પુરવાથી એ દેશનો બાકીનો ભાગ બનાવયો છે, જેથી દેશની સપાટી ઘણું કરીને દરીઆવની સપાટીથી નીચી છે. એવો એક ખારી અને દરીઆવ વાળો મુલક અચ લોકોની હાલતથી ખીલતો અને ભરપુર થયો છે. તે આ આત્મસંસ્કરણ શેઠર જોવાથી માલમ પડે છે. એ આખા મુલકમાં કેટલેક દેશોએ દરીઆવે પોતેજ ૪૦ ફીટની ઉંચી પુરણી કરીને પોતાનાં પોંચીને અટકાવપાં છે, પણ બીજી દેશો રેલ અને બીજી ખરાબી અટકાવા સાટે દેશનાં ઘણાંક કોસતાએ ઉપર બીચારા વલંદએને મોટી મોટી દેવાલો બાંધવી પડી છે.

આત્મસંસ્કરણ ખાતે એવા પુસતાએ શારીપદે જોવામાં આવે છે, એટલુંજ નહીં, પણ જગાની ઉપલીનું અડચણને લીધે એ શેઠરનાં ઘરોને પણ ખત રેનાં કીનારા તરફનાં ખંજાબએની ત્રીશાલે ઉંચા પુસતાએ ઉપર બાંધવામાં આવે છે, પણ આત્મસંસ્કરણનાં એ ઘરોનાં પાયા ૪૦ થી ૫૦ ફીટ સુધીનાં હોય છે. હવાની બાજતમાં પણ એ મુલક ઉપર ખુદરત ઘણી થાત ફી રહી છે. ઈંગલંડના કરતાં તાંબાની ઠંડી ઘણી શખત છે. આખાં વરસમાં હવાની સીસીમાં ૬૦ દીગરીથી ૬

મેા. પારો કદામળ ચહુડે છે અને શીપાલામાં તે ૩૫ ડીગ્રી સુધી ઉતરે છે. ચેરેરમાં આવાજવતાં આરગની કોતાઈ ને લીધે પુશકલ નેરો બાંધવામાં આવી છે, જે નેરોથી ચેરેર ત્રણ ૯૦ ટાપુ બની ગયા છે અને તે નેરોની ઉપર ૩૦૦ પુરો બાંધવા પડ્યા છે. પણ વલંદામ્પોની એ સગ વડનેથી ઘણી અગવડ નડે છે. શીપાલામાં એ ચેરેર આ ગલની આમસદલ નહી તથા “જુદરજ” નાંખના મોટા આખાત બંધાઈ જાપડે, એટલું જ નહી પણ આ નેરોનાં પાણી પણ બંધાઈ જાય છે જેથી બરફ ઉપર ચલાવા માટે વલંદામ્પોને પહાડાં વગરની, ગાડી બતાવવી પડે છે, જેનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે.

જે મુલુકમાં એ પરમાં જે ખુદરત ખીતેલી હાય અને માણસની સામે રૂડી હાય, તેવા મુલકમાં લોકોને પોતાની હાલતો પુરી પાડવા સાથે પારકાં દેશોને આધારે રહેવું પડે અને તેથી કરીને સારીપદે વેપાર વધારવાની તેમને ફરજ પડે એ ખુદરતી છે. વલંદામ્પો જે હોલતમાં છે અને આખાદ થઈ ગયા છે તેનું કારણ પણ એજાન જાણી આવે છે. આખાં મુલકમાં તેઓએ મોટા રેલવેઓ સંપાદવા ઉપરાંત એક જાલીની બીથાએ નેરોને પાંચરી છે, જેમાં ની કેટલીક નેરોની નાદર છે. આમસદરડામ અને હેલ દર ચેરોરે વચે બાંધેલી નેરેર આખાં યુરોપમાં સઉથી સરસ ગણાય છે. તે ૫૦ માઈલ લાંબી અને ૧૨૫ ફીટ થો હોલી અને ૨૫ ફીટ ઢંદી છે અને તેમાં બે મોટી જન વારો પાસે પાસે રહી શકે છે. એ ઉપરાંત આમસદલ નદી ઉપરના પુલ પણ લોકો વખતાપછે. તે ૬૧૦ ફીટ લાંબી તથા ૬૪ ફીટ પોહોલો છે. એ રીતે પોતાના ચેરેર માં આવાજવ અને વેહવાર સવલ કરવાને વલંદામ્પોએ પોતાની બનતી કોશેશ કીધી છે અને તેનું પરિનામ એ નીપજ્યું છે કે હોલત અને નાણાની ઉચલ પાચલમાં આ મસદરડામ ચેરેર માંતર લંડનથી જ ઉતરતું ગણાય છે.

એ રીતે ઉદ્યોગને ઉત્તમ અગવાધી ખાડી જેવી જ ગામાં મોટા મોટા મેહોલો, મકતમો, મદરેસાઓ, નાટકશાલાઓ અને હવેલીઓ ઉઠાવામાં આવી છે. માજ ઈસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીને વલંદામ્પો સાથે એટલો મોટો વેપાર ચાલતો હતો કે તેઓએ આમસદરડામ ચેરેરમાં ગંજવર વખારો બંધાવી હતી, પણ તેમાં એટલો બધો માલ ભરતો કે તે વખારોની હેડલની જમીન ખીસી ગઈ, તે ઈમારત બેસી ગઈ અને ચેરેરની રેતાલ જમીનમાં તે અચ્છીર્થ રથ દટાઈ ગઈ. તારબાદ એ પાદશાહી વેપારી કંપનીને માટે નવી વખારો બંધાઈ હતી. આમસદરડામ ચેરેરની વસતી ૨૧ લાખ માણસની ગણાય છે જેમાં અપસરે ૩૦૦૦૦ માહુદીઓ છે. આપણી તરફ જમ આરવાડીઓ છે, તેમ યુરોપમાં માહુદીઓ છે અને તેવા ૩૦ હજાર સાહુકારો જ રે ઉપલાં ચેરેરમાં વસે છે; તારે તાંડાંની નાણાની ઉચલ પાચલના કાંઈક ખેતવાલ આવે છે. એ ચેરેરમાં ૬૫ દેવલો છે અને એવું કહેવાય છે કે વલંદામ્પો જમ વેપારમાં ભરપૂર છે તેમજ ચાલચલે પણ સાદા અને ભલા છે.

પર્યવતીની બેઠોના.

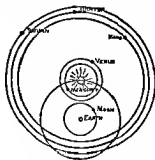
આપણી પર્યવતીની મીશાલે જે બીજા મોટા આકાશી ગોલાઓ મુરબની આસપાસ ગુસ્સાકૂરી કરે છે, તે પર્યવતીની બેઠોનામાં એક સીવાએ, સરવેની તપાસ આપણે પુરી કીધી છે. જે એક બેઠેન તપાસવાની બાકી રહી છે તે આપણા મુરોપમાં ડલનાં કુંડાલામાં સરવેથી છેલી અને ફરની હોવાથી આજ લગી તેની થોડીજ પીઠાંન થઈ છે. તેનું નામ “યુરેનસ” કરીને છે. આપણાં દેશની ખજોલ-વી દીઆમાં સનીચર સુધીનાં ગરેહ જણાવવા છે, પણ તાર પછે આ “યુરેનસ” ગરેહની સોપ પાછલથી થઈ છે. એ શોધ કરવાનું માંન હરથચલ નામનાં નામાકીત ઈંગરેજ ન્યોતશિ મેલવયું છે, જેણે સન ૧૮૦૧ માં બાક ખાતે એ ગોલાની ગરેહ તરીકે શોધ કરી હતી. તેની શોધ કીધી એ ટલે કે તે કાંઈ તેજ વખતે હુસતીમાં આવશે એમ સમજવું નહી. તેનેતો પેદાનાં કરનાર પરમેસવર, મોદા માંજ ન હોઆ જમાનાંથી પેદા કરેલો હશે, પણ તે માંતર એક સેતારો ગણાઈને રહ્યો હતો. આધારો પણ ખોલથી, રાતે બહુ રંગની રેશનીથી એક બારીક તારાની મીશાલે એ ગરેહ દેખાય છે, અને આગલથી દેખાતો હતો પણ તેની ચાલ ઉપરથી હરથચલે તેને ગરેહ કારવો, એ એક એવી મોટી શોધ ગણાય છે, કે જેની બરોબરની શોધ આ જમાનામાં બીજા એકે ગણાતી નથી.

આ શોધ થવાની આગમય કેટલુંક શુધી ભરેસપતી અને સનીચરનાં ગોલાઓનો હીલચાલમાં કાંઈ એમ તરેહનો તફાવત જણાતો હતો અને ન્યોતશિ ધારતાલ હતા કે સનીચરની પાછલ કોઈ બીજે ગરેહ હોવો એવું એ કે જે આ બે નાંદર ગોલાઓ વચે આટલો તફાવત આણે છે તે વીચાર યુરેનસની શોધથી ખરો પડ્યો. એ ગરેહ યુરેનથી ૧૮૦૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે અને યુરેનની આસપાસ ગોલ ઘેરાવામાં હોડનાં તેને ૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦ માઈલની જંબલ કરવી પડે છે, જે જંબલ પુરો કરતાં તેને ૮૪ વરસ લાગે છે અને તેમ ગણતાં. તેની શોધ થવા પછે આજ સુધી મુરબની આસપાસ તે માંતર એકજવાર ગોલા કેરી આવે છે! આપણી પર્યવતિ: મુરબની આસપાસ ફર

તાં ૩૬૦ દાહડા લાગેછે, તેને આપણુ એક વરસ કહીએ છીએ, પણ તેની આ બેઠેનને તો ૮૪ વરસ લાગેછે ઈઆ ને આપણા ૮૪ વરસ જેટલું તેનું એક વરસ થાયછે. જે કે તે સુરજની આટલો દુર પડયોછે, તોપણ ગરેહઓમાં તે બી એક ઘણું મોટાં કદના ગરેહ છે. તેના વ્યાસને ૩૫૦૦૦ માઇલ છે અને તે કદમાં આપણી પૃથ્વી કરતાં ૮૦ ઘણું મોટો છે. તે દર કલાકના ૧૬૦૦૦ માઇલ દોડે છે અને સુરજની ધણી તકાવત પડવાને લીધે જે કોતા રોશની પોં હોએ તેનો ખંગ વાલવા ખારે એ ગોળાની આસપાસ છ મોટા ચંદ્રો તેને અનવાણું આપવા દોડેછે.

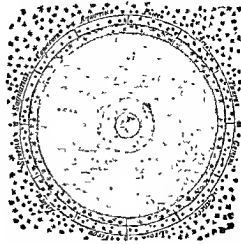
હવે પૃથ્વીની બેઠેનોને એક પછે એક તપાસવાનું આપણું કામ સમાપ્ત થયુછે, મારે શેવરે થોડાક વીચારો આપીને એ કામ બંધ કરવા માંગીએ છીએ. આ સર વે ગરેહઓ પોત પોતાનાં ચંદ્રોને પોતાની આસપાસ વી ટલાતા સાથે લઈને સુરજની આસપાસ ગોલ કુંડાલાંમાં ફરેછે અને તેને આપણુ સુરિય મંડલ કહીએ છીએ. એ વાં સુરિયમંડલ, જેની વચે સુરજ તથા આસપાસ ગરેહ હોયછે, તેનાં ચીતરો આગલા વ્યકોમાં અને આપયાંછે. પણ એ રીતે સુરજને થંબ રહેવાની તથા ધરતી અને બી જા ગરેહઓને ફરવાની શોધ છેક ૧૫ મી સદીમાં કોપરની કસ નામનાં નામીયા વીદવાનનાં જમ્બાંથી થઈ. તેની આગમનનો સાધારણ વીચાર એવો હતો કે ધરતી થંબ છે અને સુરિય તથા ગરેહઓ એક સરખાં ગોલ કુંડાલાંમાં ફરેછે. બીજા મોલોમાં મોલીએ તો હાલનાં સુરિય મંડલને બદલે તે વેલા પૃથ્વી મંડલના વીચાર ચાલતો હતો, તેવાં એક પૃથ્વી મંડલનું ચીતર આ બાબતને બધાંલે આપ યુછે, જેમાં પૃથ્વી વચોવચ થંબ રહીછે અને આસપાસ નાં કુંડાલાંઓમાં ગરેહઓની નીશાંણુ પાડીછે તથા સઘી છેલાં કુંડાલાંમાં સુરજ પાડયોછે.

પણ એ વીચાર કોપરનીકસે અને તારપછેનાં જ્યોતી શોએ ખોટો પાડયોછે. ૧૬ મી સદીની અધવચમાં ડેનમાર ક દેશ ત્રવે ટાઈકો નામનો એક બીજો મોટો જોતીય થઈ ગયો તેણે એક નવોન વીચાર જાહેર પાડયો. તેણે કહયું કે સુરજ ની આસપાસ ગરેહઓ ફરેછે એ વાત ખરી પણ પૃથ્વીની ફરતી નથી, તેતો થંબ છે અને સુરજ પોતાની આસપાસ ફરતા ધરેહોને લઈને પૃથ્વીની આસપાસ ફરેછે. તેનાં એ વીચારની એક આકૃતી પાસે આપીછે. તેની વચોવચમાં સુરજ છે અને તેની આસપાસ ગરેહઓનાં કુંડાલાંછે, પણ હેલાં

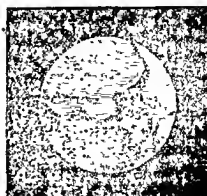

છમાં પૃથ્વીનું કુંડાલું જુડું પાડયું છે અને તે કુંડાલાંને ફરતાં સુરજ તથા સધલા ગરેહઓની આકૃતી આપીછે. પણ એ વીચારખી આજે ખોટો પડયોછે. સુરજનો વેરા વો એટલોતો મોટો છે કે તેનો મુખાર પૃથ્વીને ફરતાં નજ દીક ૧૦૦ લાખ ધણી વધારે આવેજો. તેવા મોટા ગોળાને ખેદાવંદતાવા પૃથ્વીની જ્યા નાહાનાં ગોળાની આસપાસ

ફરતો રાખે, તે કરતાં તેવા મોટાં ગોળાને વચે રાખી નાહી નાં ગોળાઓને તેની આસપાસ ફરતાં મેળે એ વધારે ખાન વા જોગ અને અકલને અનુસરતી વાત છે.

પૃથ્વીની બેઠેનો બાબે એક બીજા બીનાં યાદ રાખ વી ધરેછે. તે એકે સુરજની આસપાસ તેઓને ફરવાનું કુંડાલું જેમ બરાબર ગોળ નહી પણ ઈલાં રોડું છે, તેમજ વળી એ સધલા ગરેહઓ એકજ સપાટી ઉપર ફરતા નથી. તકરારને ખાતર એવું સમજાયું કે ઉપલાં ચીતરમાં ચીતારયું છે તેમ વચોવચનાં સુરજની તે આસપાસનાં દુર પડેલા સે તારાઓ સુધી એક બારીક કપડું એકસરખી સપાટી ઉપર પાંચરી ગયા અને ધરતીને તે કપડાં ઉપર મેળી, તો જેમ તે કપડું ધરતીને અકડીને પસાર થયો, તેમ બીજા ગરેહઓ માંથી નહી થયો. કોઈ ગરેહ તે સપાટીની ઉપર રહી જ શે અને કોઈ નીચે રહી જશે. વળી અગરમે ઉપલાંન ચીતરને એક પાણીનું વાસણ સમજાયે અને તેની વચમાં એક વીટી નરા આડી કરીને અડધો દુબે તેમ ચોરીએ તો પૃથ્વી અને ગરેહઓની સપાટી વચેનો ફેર જાલમ પડે. એ સપાટીમાં ફરવાની ચાલમાં, દાહડા અને રાતમાં, રૂત અને મોસમમાં તથા બીજા દરએક બાબતમાં એ ગોળાઓમાં એક મળતું ત્રાપ અને પરમાંજુ રહયું છે. જેમ આપણી પૃથ્વી વીની આસપાસ હવા અને વાદલાં છે, તેમજ આ ગરેહઓની આસપાસ છે, તેનાં ચીતર આગલા વ્યકોમાં આપયાંછે.

પાસેની આકૃતી મં ગલનાં ગરેહની છે. ક રખીનથી તેનો દેખાવ એ પરમાંજેનો વીની તર દેખાયછે અને તે એ ગરેહ ઉપરનાં દરી આવવાનાં પાંખીનોદેખા વ લીચારવામાં આવે છે. એ રીતે આ સ ધલા ગરેહઓ પૃથ્વી ને દરએક રીતે મળતા આવેછે અને વળી તેઓજાના કેલકુલો પૃથ્વી કરતાં અ ગલનાં તથા પૃથ્વી કરતાં બેહક મોટા છે. એ ઉપરથી ખોલો એઆલ ઉપજે છે કે એ સધલા ગરેહઓ પૃથ્વી

એના હોવી જોઈએ. ખરેખર આ તપાસથી આપણે ન વી-ફુનીઆની પીછાં છુટી જાય તો તપાસ કરતાં આપણને ખુદરતીન ઈનતેજરી પેદા થાય છે કે જો તે કુ નીઆઓને આપણે પાદ કરીએ છઈએ તો તાંહાનાં વસ નારંગી આપણી ફુનીયાને પાદ કરતાં હશે કે? તેઓખી આપણી ફુનીયાને મોટી મોટી ફરખીઓએ કરીને જતાં હોય કે? તેઓને પડથવીના ગરેહ કેવા લાગતા હશે? ફીઆં ખીજ ગરેહાની તો વાત રહી પણ આપણી નાનકીકના મંગ લનાં ગરેહ ઉપરથી પડથવી કેવી દેખાવી જોઈએ તેના એ કે દેખાવ હેઠલ આપી આ રસીસી અને રચુજ તપાસને ખતમ કરીએ છઈએ.

ગોમેઝ હુદારો

અમારા ગયા અંકમાં આંનીના અને મરાયા નામની જે બે બેટોનાની વાત પરગટ કરી હતી, તે ઉપરથી યુરોપ અને અમેરીકાના મોટા મોટા હુદારાઓના કાંઈક બેઆલ અમારાં વાંચનારાઓનાં મનમાં ઉતરશે હશે. જે જે દેશો પોતાની રજીમિત ઉપર મજબુત અમલ બેસાડવાને અચકત છે, તાંહાં રાજદવારી બલવાખોરો કેદખાંનેથી છુટી આવેલા અથવા સત્તાવાળાઓના હાથમાંથી નાહાસી આવેલા અથવા સરકારની તરફથી રક્ષનીકાલ થયલા, ચોરોની બાહરે ન ગંગામાં વસે છે અને પોતપોતાની મોટી રોળી બનાવી માં મો ઉપર દરોરો પાડે છે, અથવા યુસાફરોને લુટે છે તથા સત્તા વાળાઓને અતીશયે બેજરી આપે છે. તેઓ રાજના કુચ મન તરીકે રહે છે અને કેટલાક દેશોમાં તો સરકારની ખરાબ રીયા થાય છે. તેઓ રહેવાસીઓને કેદ પકડી તેમના માંમાં ઉપર કીમત મેળે છે તથા કેટલીકવાર સરકાર પોતે તે કીમત બાંધે તેઓ સાથે સમજુતી કરે છે અને કીમત આપે છે તથા તે કારણસર એ હુદારાઓ પોતાના વકીલોને વકીલ ગોઠવી શકે છે. ગયા અંકમાં બેઆંન કરેલી આંનીના અને મરાયા નામની બે બેટોનાની વાતમાં ઈટલી દેશના એ પીદારાઓના જીલમત બનાવયો છે. ગરીબ અથવા યુવાન દેશ મધે એ વા હુદારાઓએ કેટલાક ઈંગ્લેન્ડને કતલ કરવા ઉપરથી મો રો થયલા હોઈ રહ્યા છે. સપેન દેશમાં પણ પીદારાઓને હાથ કેટલાક ઈંગ્લેન્ડે પકડાયા છે અને હમણાં વળી કીણ બા દેશના એક હુદારાએ કરેલાં ઘાટકીયલાંના કમકમાટ બ રેહો રહેવા બેજો છે, તેની રુક કેફીમિત હેઠલ ઉતારીએ છઈએ.

એ હુદારાનું નામ હોન ગોમેઝ લેગોબરસન કરીને છે અને પોતાની હીકમત અને જોરથી તે ફાંસીના લાકડાં ઉપરથી છુટીને નાહાસી ગયો છે એટલું જ નહીં પણ વળી પોતા ની બદલમિ પોતાના નવાદને મુલોએ ચટાવી ગયો છે. ફી યુગ દેશ કે જાંહાં એ બનાવ બનયો છે તે અમેરીકાના દખ ઈણે લાગમાં ઈજ માઈલ લાંબું અને મોટું એક ટાપુ છે. અમેરીકાખંડ શોધી કાઢાડનાર યુસાફર કોંવંબે ઈસવી સને ૧૪૯૮ ની પોતાની પેટલવેટુલોન યુસાફરોમાં એ ટા પુ શોધી કાઢાડ્યું હતું. સને ૧૪૯૧ થી તેમાં સંપાંતીઅ રડ લોકો રહેવા જવા લાગા હતા તારથી આન મુધી તે સ પેન દેશના તાખામાં રહ્યું છે, પણ એ રાજને તાંહાના આ સલ વતનીઓ સાથે ઘણું વેર પડ્યું છે. તેમજ વળી ૧૮૫૦ થી એ રાજને તાંહાંથી હાંડી કાઢાડવાને અમેરીકાના પણ કોરોથ કરતા આવવા છે. એ ઉપરથી રાજના કુચમનો વ થયા છે અને ઘણાકો તાંહાના જંગલોમાં પીદારાઓ ચલાવે છે. ઉપરો પીદારો ગોમેઝ પણ એ વેસટ ઈનડીઅ ટાપુને એક રહેવાસી છે. તે જોઈકમતી છે તેમજ જોરાવર છે અને ચીલીના લશકરને અતીશય હંકાવપા કરે છે.

ગોમેઝ હુદારો થોડુંક ઉપર સોમિસ પરોડાના પા હાડી રેહડાંજુખા પોતાના સોખતીઓ સાથે રહે છે હતા. તે છે એક ખુબસુરત સોને કેદ પકડી હતી, અને તેણીના ખા વંદને હુડી તથા મારી નાખીને તે સોને પોતાની ઓરત ત રીકે નજરદસ્તોરી રાખી હતી. એ બનાવ ઉપરથી તેની પાછળ લશકરની એક રુકડી ગોઠલવામાં આવી હતી અને તે રુકડી તેને પોતાના સોખતીઓથી છુટો પાડી આગળ ન હુસાડવામાં ક્તેહ પાંખી હતી. નાહાસતી વેળા તે પોતા ની કેદ પકડેલી સોને લઈ નાહાસે હતા, મારે લશકરે પણ તેના કુખખાલે હોડાસ નહી. નાહાસતો હોન ગોમેઝ એ કે ગોફામાં જઈ જરાપો કે જાંહાં જવાને મારગ એકજ હ તો અને તે પાહાડની ઉપરથી પોતા. ગોમેઝએ તે સોને ગોફાની અંદર રાખી અને પછે પોતે પાહાડની ઉપર એક લો ખરો થઈ ઉઠો. લશકરે તેની પાછળ જવાની ઘણીખી કોરોથ કીધી પણ આ રાખયો બજાના હુદારાએ એકકે હાથે લશકરને હટાવો એક ઉપાય શોધી કાઢાડ્યો. તે એક ઉપર અથવા ખડકના મોટા મોટા કકડાઓને તે હેક લથી ઉતર આવતાં માહસો તરફ ગંગાવતો હતો, જોયી તેની તરફ આવવાને કોઈને હીમત થતી ન હતી.

આવું થવાથી લશકરના સત્તાવાળાઓએ એવો ઠરાવ કર્યો કે પાહાડને પેરો લઈ ગોમેઝને ઉપરજ રહેવા દેવો તથા હેકલથી તેને કસો ખોરાકો પોંડાંચવા દેવી નહી. તે એ ધરતા હતા કે એમ ધરવાથી તેના ઉપર લુખખરો પડ થો અને લુખખરો નહી ખખવાથી તે આપોઆપ તાબે થશે. આવા વીચારથી સઘળા સવારો પાહાડને તરીકે તેને તા થે ધવાની રાહા જોતા બેઠા. એમ કરતાં એક ઘાહો ગોપા, બીજીખી ઘાહો ગોપા અને તરીકે ઘાહો આવેલા તોપણ આ હીમતવાંન હુદારાએ તાબે થવાના કાંઈ પણ ચીનીદુ જ તાવયાં નહી. એ ઉપરથી વધારવા મોટી થવાને હાથે એકવાર કરી અચકુચ પસી નેવાના લશકરી રુકડીએ ઠરાવ કીધો અને ઘણી હીમત તથા નહદક એકકી રીતે તેઓ એ

કરાવને અમલમાં લાવયા. આ વખત તેઓ કાવયા અને ગોમેજ તેઓને હાથ કેદ પકડાયા, પણ એવ વખત તેઓએ એક કમકાઠ ભરેલી શોધ કીધી તે એકે બરે આ ચ' ડાળ હુદારા ઉપર લુખમરો ઘણો વધી પડ્યો તારે તેણે પોતાની કેદ કરેલી સ્ત્રીને કાપીને ખાવા-માંડી હતી અને લશ કરને હાથ તે પકડાયો તેટલામાં તે સ્ત્રીનું એક પાંત ખાઈ રહ્યો હતો. સવારો બધે લાગા તારે તે નીરદોશ ચોરત બી ચારી લોહીહીવાન અને ખરતોલા પડી હતી અને એ રીતે ગોમેજએ પોતાની લુખમટાડી લશકરને ઠગ્યું હતું.

આ દશાઈને કેદ પકડતાંવાર તેને તપાસને માટે ઉભો કીધો અને કુંસરીની શીખસા મળી. એ શીખસા તરતજ અમલમાં લાવવાને હુકમ થયો, માટે ઇનસાફની કચેરી

માંથી તેને પાકરોન સુધી ઉપર લઈ જવામાં આવ્યો. જરે ગોમેજ હુદારો કુંસરીના લાકડાં ઉપર ઉભો તારે કેટલા રેડે વાસીઓને એક પાપ ઓછું થવાની ધીરજ આવી હશે. નવાદોએ તેના મેલામાં કુંસરી નાખ્યો, તેના મોઢા ઉપર ડોળી પેટરાવી અને માતર લાકડું સેરવવાનીજ વાર હતી, પણ તેવામાં ગોમેજએ મોઢોડેથી એક સીસોડી વગાડી, જે વાગતાં વારજ તેના આસરે સાડા હુદારા સોખનીઓ. એકાએક નીકલી આવયા, તેઓએ નવાદો ઉપર હોમલો કર્યો, ગોમેજને કુંસરીના લાકડાં ઉપરથી છોડવયો અને જાંહાં તે ચંડાળ ઉભો હતો તોહાં એક નવાદને ઉભો કરી તથા કુંસરી દઈ તેઓ નાહારી ગયા. એ રીતે ગોમેજ હુદારો ક્યુનાના સતાવાળાઓના હાથમાંથી પાછો છટકી ગયો.

રૂઢુબારબ.

એઈવં દત્તાલાએ માણસે જાતનાં ઉપરભાવ અને પોશનની ખોરાકી જાહાડ પાનથી પુરી પાડવાની ગોઠવણ કીધી, પણ તેમજ વળી ખુલીઆની મીશાળે તે ખોરાકી ખાધાથી ઇચ્છા બીજી બદલરહેલી પેદા થતાં દરદોની દવા પણ જાહાડવાનાજ થઈઆડે. વળી એક જાહાડને એક ભાગ ખાવાનાં કામમાં આપે છે તે બીજો ભાગ દવાનાં કામમાં આવે છે, એટલું જ નહીં પણ જે વસતુ આ ખાવા ભેગ ખોરાકીની છે તેજ વસતુઓમાંથી દરેક દરેક કરનારી દવાઓ બને છે. માણસ જાતને જોઈતી દવા દાડે સુખી થઈ રીને જાહાડપાણીમાંથી જ બી આવે છે. કુંઈનાનને રોપો, જીને પાક હમણા હમણા હીડુસતાનમાં ફેલાવો ગયો, તે કીમતી રોપો આ બીનાંની એક સાબીતી છે. એવીજ એક કીમતી અને ઉપયોગી પદારથ રૂઢુબારબ છે, જેનું ચીતર વાંચનારી બાનુઓને માટે ઉપર આપયું છે. રૂઢુબારબનું નામ ઘણા વાંચનારાઓએ સાંભળ્યું હશે અને ઉપલાં ચીતરથી તેનાં રોપાનો દેખાવ ધેઓનાં ઉતરશે.

હુકીમાં ઉપરથી નીકલ્યું છે અને એ રોપો તેવા છેક અસલી વખતથી જાણાયે છે. રાણેસોરાઈડસ, પલીની અને બીજા નામીયા વીદવાંને એ રોપાની પીછાણ આપી ગયા છે. ટરેલસ'વાલો અમેરિકા'ડર હુકીમ કાલજાં તથા અતે સોરનાં મરજી ઉપર રૂઢુબારબ વાપરતાં હોતો. આરબી લખનારાઓ પણ રૂઢુબારબ વોરો લખી ગયા છે. મેસો નામના આરબ હુકીમ તરણ જાતનાં રૂઢુબારબનાં નામ આપે છે. જો લાખ તરીકેની રૂઢુબારબની ખાશીએત આગળની જણાયેલી દીસે છે કેમકે પાલસ એજનેટા નામનો આગલા જમાનાંનો હુકીમ તે વીંશીની શાહાદત આપી ગયો છે. આજે પેટનાં હુકીમ ઉપર રૂઢુબારબનો ઉપયોગ ઘણો વધી ગયો છે અને તેના પાક તથા વેપાર પણ ઘણો વધ્યો છે.

રૂઢુબારબનાં રોપાનો સુલીઆં દવાને રેકોણે કાંમ લાગે છે. પણ વળી તેનાં રાંખલાં ટારડ, પુડીંગ ઇવીઆદી પકવાંનાં તથા મીઠાઈઓમાં ઘણા કામનાં છે. તે નરમ, માંસ અથવા માંવા સરખાં અને ખટાસ વાળાં હોય છે; તેનાં સુલીયાં કાળાં પણ વાસ વગરનાં તથા નરમ, અને અં

આનાં વાંચન

દરમી લગાર સફાઈદાર હોયછે. એ સુલીયાં આંદરડા વાળા અવીચ્છેને વધારે ખેંચી રાખવાની ખાશીએત ધરાવેછે. તેમજ વળી ત્રાઘ અથવા હોઝરીને વધારે કુવતરનું કરવા ની તથા જોલાખ લાવવાની પણ એ મુળીઆના ચક્તીઓ છે. એ દવા થોડી થોડી વાપરી હોયતો ખોરાક પચાવાનાં ચંતર ઉપરન તેની અસર થાયછે, પણ તેનાં જ્યાંમાં વધારે કરવા પછે તે પેઢલાં બહાર નરખ કરવા પછે કબજાઆ ત નીપજવેછે, અને તેટલાજ માટે પેટનાં મરજ ઉપર એ ઉપાય અકસીર જવો ગણાયછે.

રૂબારબનાં રોપાઓને એકેકથી આસરે એક ફીટને તકાવતે ઉગાડવામાં આવેછે. ખોરા પાખા ઉપર તેને પાક કરવા માટે હલકી અને રેતીની જમીન તેને ઘણી તાકક આવેછે. તે જમીનને સારીપદે ખાતર આપીને પાકવવામાં આવેછે અને પછે તરણ ફીટ લાંબી તથા બે ફીટ ઘોઘાલી હારમાં એ પાલાને રોપવામાં આવેછે. એક પાક દસમી પંદર વરસ સુધી જવાબ દેયછે. એ રોપાનાં પાતરાં ઘોઘાલાં અને ખોરાં થાયછે તથા તેમની ઉપર કુલ જ્યાખપ ઉગેછે. એ રોપા ઘણી જાતનાં હોયછે અને તે ફૂલીઆનાં ઘણા બા ખોરાં ઉગેછે. તેના મુખીઅ પાક એશોઆખડમાં મીન અને ટારટારનાં મુલકમાં તથા હીમાલીયાનાં પરવતો તરક થાયછે, પણ તેનો ફેલાવો એટલો યદ્ય પડયોછે કે તેની ખરી અને અસહ જાતી કદી છે, તે રોપી કાહાડવું થયું મુગ કેલ યદ્ય પડયું છે. તે અસહ જાતી મેળવવાને જુદા જુદા દેશોએ ઘણી કોશિશ કરીધી.

સને ૧૭૫૦ માં રૂશીયાન સેનશાહાનાં વડા હકીમ નામે કાઝિઆમરહાદે અસહ જાતીનાં બીઆં લાવવાનું કામ રૂબારબનાં એક ટારટાર વેપારીને સોંપયું હતું. તે બી આં લાવતો ખરો પણ અસહ છે કે નકલ તે વીરો પકી ખાતરી યદ્ય નહી. તે બીઆમાંથી પાક સારો થયો અને ૧૭૬૨ માં તે બીઆં પેટલે વેઢલાં સફાઈદાર દેશમાં એડી નખરો ખાતે લઈ જવામાં આવ્યાં બહારથી તેમના ફેલાવે વીલાતમાં વધ્યો. એ અસરમાં અસહ જાતી વીરો ઘણી તલાશ ભરી રહી અને ૧૭૭૦ નાં સાલ સુધી રૂશીઆનો ની પતીજ યદ્ય નહી, તારે એ બીનાં નકી કરવા સાડું રાં છી ક્યેરીનીના સાહિતા હેલ સીવર નાખના એક હકીમને સાઈબીરીયા દેશમાં મોકલવામાં આવ્યો. જ દેશમાં ખરો રૂબારબ ઉગતો હોય, તેવે કેકાંજી જવા સાડું તેણે માર વરસ સુધી કુંડાં નારખાં, પણ અતે નાસીપાસ યદ્ય તેને પાડો કરવું પડયું.

રૂબારબનો રોપા ઉગવા પછે તેને બજારને માટે આગમયથી તદ્દખાર કરવામાં આવેછે. મીન અને ટાર ટરીમાં તેનાં મુલીયાને ખોપી કાહાડવા પછે, તેમને સાક કરી તથા કાપીને કકડા કરવામાં આવેછે અને પછે કુતરની મોટી તેળાની હેઠે આતસ રાખી તેમનાં ઉપર તે કકડાઓ ને મુકવેછે. એ પછે તેમાં આંધરાં પાડી તથા દોરી પોઈને તેને સુશ્વનાં તાપમાં મેળેછે. ટારટરીમાં ઘરનાં આંગનાં મથે અને કાંઈવારતો જાનવરોનાં બે સીંઘાંની વચે રૂબારબને મુકાનો મેળવાની તોરનાની હારને હાર નખરે પડેછે. એ રીતે મુકવા પછે પેટીઓ ભરીને તેમને બજારમાં વેચ

વા લઈ જાયછે. ટારટાર તથા મીનનાં મુલકોની નજદીક રૂશીઆનોના મુલક આવવાથી તે દેશમાં રૂબારબનો વેપાર મોટો ચાલેછે અને મીન તથા રૂશીયાની વચે કેટલા ખાતે એક થોડી ફાકટરી રૂશીઆનોએ સથાપીછે. સને ૧૮૪૦ નાં નવેમ્બર મહીનામાં જરે મીનાઈ રૂબારબની તંગી પડી હતી, તારે હીમાલીયા ખાહાડ ઉપર ઉગારેલા રૂબારબ કલકતેથી પેટલે પેટલે મુરોપ ગયા હતા, તારથી તેનો વેપાર વધવા લાગેછે. એ રીતે આ ઉપયોગી જાણસ આપણા પોતાનાં મુલકમાં ઉગેછે, તોપણ આપણા ખપ જોગ રૂબારબ પરદેશથી મંગાવીએ છઈએ એ ઘણું કરેડું દીસેછે.

વલ્લહેવાઈનાં વરઘોડા.

કુકીકાકી—આવાએ વીલરાઈ, એ શા કહેતા ? પોતા ની માએને જણી દીકરીનું મોહાડું જવાનાંબી આરતા રહી જાય ! દીકરી જેવી દીકરી યદ્યને મહીરે નહી આવે ! આ વારી નાંખીએરે એવા વેઢવાઈ ને વેઢવાંજુને.

વીલરઆઈ—થું કેહું પેટ તાહરાં ! તમેજ જેવો માએ. એતો અને પોયાં કેહો તે પોચી મટારી કોપરમી ખજીછ.

કુકીકાકી—પણ કંઈએ વાઝું ? એટલું બધું મુછે ? કાંઈ રસતે કે બારણે પડેલાં છે મું ? કાંઈ આરતીઆમાં બે સીઆમાં છે કે મું ? વાએ, વાએ ! મોખાની શુલ પેહિં ચાડતાં હોયે તે હવે નહી પેહિંમાડો ! એતો માએ તમા રીયીજ એવું વેઢાય. મારા જેવો ધાખબરીઓ સભાવ હોય

કેની તો કોણ જાણે મું વણ મહડે ને વાલ્લ ઉતરે.

વીલરઆઈ—આ હું મરે કાકી તમારા મેલવાપ રથી. જેવું ખડું મોલેછ તેનો બદલો ખોદાએ તમેને ર ખાડે ને તે ખડું તમારી આડે આવે ને ઘણી વેઆરને મા થે અખઈ યદ્યને રહો. તમારો વીઆર બધો બશબર છે, પણ મું કરીએ માએ ? ઘરના ઘણીજ આડો યદ્યને મેહો તારે આપણું મું ચાલે ! એતો ઘર મલાવે તે ઘરનો રોહી ને આમ મલાવે તે ગાખનો રોહી.

કુકીકાકી—પણ સાવખશાહો મું સમજતા નથી ? આ વાએ એ કોતક તે કેમ જિવાય ? પણ તેવણ મું કેહેછ મું ?

વીલરઆઈ—એવજુતો કેહેનું હું બજો કે મારો વે હવાઈ બજો. જરે જરને તેડાવાની હું વાત કરેછ, તારે તેવણ મીની નાંક મેળે, ને ઘણે કેહેવે જરે એક તેડું મેલક લવા દેછ તારે વળી તેનો સસરો થયો મારા આખડ દરકારનાં મણસીને પાછાં વાળેછ. પણ આપ જેવા આપ થયા તો તેને એમ નથી કેહેતા કે હું આપરે, આવા તેવા, મારી દીકરીને તું મારે ઘેર કંઈએ નહી મોકલતો ! બસ, જાણે વેઢવાઈએ કહયું તે ખોદાએ કહયું તેમ તેનાં મુખનેને પાછો ફેરવવા ના કેહેછ !

કુકીકાકી—અરે ફીટર ! બોલ્યા એ મું ઢોંગ ? એ તો માએ કોઈએ કાંઈ કરી મુંકેલું હોયો. આ તેવો સાવખ શાન આવેછ. લાવોની હું બે વાત સમજઈ. એમ તે કાંઈ વાએ ચાલે ?

વીલરઆઈ—કાકી તમે તમારા ભતરીજને સમજાવે તારેતો મોટી મેહુરમાંની થાય.

વીલરઆઈ—પણ કોણ જીવખાઈ તેને ચેરમાં રાખ વાં? ખોજી! ચેરમાંની રાખતીને થેણું લાગેર! ખારી દીકરી ને ગાંધી રાખતાં મરેર! ખારી દીકરીનું કાળનાં કરનારાં મરેર! સાવખશા—વીલર, વીલર, વળી એમ મોહોડાને ગંધાતું કીધું. સેલેલું સુલેલું વાંત કરતાં યાપણ શું?

વીલરઆઈ—બેસો, બેસો, તમેતો હવે યુગાન બેસજો. ગમેતો ટોપલે, ટંકાઈને છડું મેળો. તમેજ પાકરા-હોવા તો વળી જીઈએ શું? બીજા ગામનાં વલુવેલેવાઈએને જોવા.

કુકીકાકી—આને બીજો જોવા બાપ હોખતો નર ચક લાની. વચે વેલેવાઈની ફેટ પકડીને પુછે કે હુંજ આપરે, તેં ખારી દીકરીને કાંઈ લેયાતી બેયાતી લીધી છે કે તું ખારે ઘર મોકલતો નથી, પણ તમેતો કેથા વેલેવાઈની નળ ચડડ થીં કરી આપણે. આપણે આપણો રેક રાખીએ તો બી જા કોઈ રેક રાખે કે?

વીલરઆઈ—(કટકા મોરીને) હરી પહેરે રેકનાં રાખ તાં. મુવાં હીનાં છીનાં, વલુવેલેવાઈની આપણનાં સમજતાં પુછી પડયાં. સાસુ જીઈએતો નાંતરેતી ને પાતરેતી, સસરો જીઈએતો જીજરડો પીજરડો, લલા કાન્ને કીનાલ ની કલી કે ચેરમાં કનઠરાન લઈને કમાયો, નજાઈ જીઈએતો તરકરીને જોલેલો તરકરો, નરા નરામાં મોહોપર ચડી આ વે. ને તેમાં જીલસયા સાવખશા તેનાંએને મળેલા, એટ લે આપણું. શું સાથે આમે! (રડી પડીને) કોઈ દાહાડે થ છી વેચારનું સુખ દીડું નથી, ને એ કુખમાં ને કુખમાં રીંબી રીંબીને દમ આપર થયો.

કુકીકાકી—આ આવાઈરે, તું કાંએ સાંલ વખત વ્ય મસથી આંખ પાંછી ભરેજ?

વીલરઆઈ—(વધારે ઘસકા મુકીને રડેછે) મુઈ વેલેવાં છુ થતી કેહેવાડે છે તમેતો વ્યમોને ગાળ રેચ્છાછ, પણ એ આપણું ગાળ રેચ તેનું કાંઈ નહી? કાંઈ બાહાનું નહી પાંચું તારે મુવાંને રીત એાછી પડી, ને તે બાહાને ખારી નરીને વ્યમો. મસે મસે મસે મસે ખારેજ ને નરીને બચો જીવ પ ખોરીને વ્યપવા ખોજી.

સાવખશા—એથી બધી ખોટી વાત છે. જન વલુ વેલેવાઈને ગાળ દેવાથી મેં હીઆં વ્યકાવ રાખેલો, તેમ આપણા નજાઈએ ખારી સાથ સમજને પોતાના ઘરમાં વ્ય રકાવ રાખેલો.

કુકીકાકી—અરે વ્યમોલા બેસો વ્યમોલા. વ્યરકાવ નાં રાખતા વાજ વરેચ્ચા. નજાઈને કહીએ કે વ્યારીસમાં થી બાહાર જાય છે. વખતે ઘરમાં આમે થતી બઈએરપર કેવું તેલચું પાડે છે તે જો. પરમ દાહાડે નરીને હું તેડવા ગઈ તારે ખારા દેખતાં થોડી ગાળ દીધીતી.

વીલરઆઈ—ગાળની દેતીને ગળસોળાં થાયરે ને ખારે મીને એનાં આમે બાપ મરેર.

સાવખશા—(નનસે બોલેછે) બપો કલ્યાનું મુજ આ કસકુનમ કુકીકાકી છે, ખારે એને કોઈ રીતે સપડાવીને ત થા સવાદ ચખાડીને સુકાવી જીઈએ.

કુકીકાકી—સાવખશા, તમે બીજા છે. કાંએ? હવેતો પેલી માટી મુઆંની કોરટ નીકલી છે તારે સાંનું બીહીવાનું? તમે તમારે બસ એક રેડું મોકલો, ને જો નરીને નહી મો

કહેતો પછે તમારે ચેરથી એક સાડી આપો, એનાં સાસુ સ સરાં નહી જાણે તેમ હરસેથી હું એને તેડી લાવજી. તમા રીમાં હીમત જીઈએ.

સાવખશા—(નનસે બોલેછે) એને સપડાવાનાં વ્યા તાલ ઠીક છે. (પછે જાણે કે કુકીકાકીની સલાહ ધેખાન છે) ઉતરી હોય તેમ બોલેછે) કુકીકાકી, તમે કેહાછ, તેથી ઠીક છે. હું તમેને ખારા નજાઈપર એક ચીટી આપજી, તે લઈને તથા નરીની એક સારી લઈને તમે જીઓ. ને ચીટીથી ખારો નજાઈ નહી સમજેતો પછે તમે તમારું મુજબ કરજો.

સાવખશા ચીટી લખેછે તેલવાં, વીલરઆઈ—(બોલેછે) કાકી, તમે તમારે ગમેતો ચી ઠી આપજો, પણ નરીને કેનીતે નરા વાત કરવાને મસે ભો એતલીએ બેલાવજો ને પછે આમે સારી પેહરાવીને તમે તમારે હુંજ લાવજો. પછી મુવાંનાં ચેરપર યુકુળી નહી.

સાવખશા પોતાના નજાઈ બેહેરાંમશાહાની ચીટી બીડીને આપેછે તે લઈને તથા એક સાડી પોતાની સોડમાં સંતાડીને કુકીકાકી એક બાહાબારત કામપર જતાં હોય તેમ મગન થતાં થતાં નરીને સાસરે જાપછે. નરીની સાસુ—આવો કુકીકાકી, આવો આમે બેસો મરે.

કુકીકાકી—સારે રૂરે મરે. જીલસયા તમારા વેલે વાઈ સાવખશાએ વ્યખઈ રહયા બેહેરાંમશાહાપર એક ચી ઠી આપીછ, (ચીટી બેહેરાંમશાહાને આપેછે) ને વેલેવાં છુ વી લરઆઈએ નરીને તેડવા સાડે અને મોકલીછ, તે લે દા હાડા રહીને પાછી આવરો.

બેહેરાંમશાહા ચીટી લખેછે.
“વેચારા બેહેરાંમ, આ ચીટી લાવનારી વીધવા ખારી
“એક ફરતી સગી કુકીકાકીને તું સારીપદે એજાખે, તે
“કલેખાનું કાલજુદ છે અને આપણુ વલુવેલેવાઈનાં વ્ય
“હડાવી ખારનારીછે. નરીને હરસેથી કુસલાવીને ખારે થ
“ર લાવવા સાડે તે એક સાડી સંતાડીને લાવીછ, પણ
“તેની આ છુપી ખચર આપુ છઈ અને ઉમેદ રાખુ છઈ
“કે એ રાંડીરાંડેને તું કાંઈ એવો સવાદ દેખાડે કે જ્યો
“નીરસો સગાં વાહાલાઓમાં ફરીથી કલેખો કરાવતી એ
“અને એનાં જ્યો બીજ કસકુનેમોને વ્યછો ચાનાક મ
“જો. એનખરન.

“લાઠ તારો ડુવાગીર,
“સાવખશા સુખલાછ.”

બેહેરાંમશાહા—કુકીકાકી તમે આપાંતો બલે આપાં, બેસો, સતનું નજીને નરીની સાથે જીએ. (સોડપર નજર કરીને) કાકી એ તમારી સારીની સોડ હેડવ પેટડું સાંનું છે!

કુકીકાકી—(ચરખાઈને હડાવેછે) કાંઈ નહી બા, એતો કાંઈ નથી.

બેહેરાંમશા—કાંઈ નહી મું, કાકી? આવડો મોરો રે કહો યથો ને? કાંઈ કપડાંની ગાંસડી જુડું દીસેછ! એ માંબી છુપાવાનું શું છે? તમારાં કપડાં કોઈ ખાઈ જવા ખોજી. કુકીકાકી—એતો કેની તે બા એક ખારી નવી સારી છે!

બેહેરાંમશા—હું! કાકીતો પધસાવાળાં યધાં. નવી સારી સાથેજ બધી વાત છે. જોઈએ જરા દેખાડોની. કુકીકાકી—(વધારે લોકોએ) અરે બા, ગરીબ પ્રાણસની મશખેરી કરાજો. એવો સારીતો તમે ધવાડનારીએને આ પ્રતા હોશો.

બેહેરાંમશા—પણ હવે એટલી બધી સંતાડોજ કાંએ જરા દેખાડોની?

કુકીકાકી—જા બા બેહેરાંમશાહા, એ હુખેતો તારેતાં હાં મને વ્યાવવા નથી ગમતું.

નરીની સાસુ—પણ માએ હવે જરા દેખાડો, એનો એ હાંકરો છે તો નરખ પાડોની.

કુકીકાકી—વાએ, વાએ, એ શા ફળેતા. કાંઈ હરસે તરસેની હોય તેથી જોવાનું કે?

બેહેરાંમશા—કાંઈ નહીં, બસ અને દેખાડો કુકીકાકી ના હાથમાંથી ગાંસડી જીતી લઈને છોડો. આએતો મારી નરીની સારી છે.

કુકીકાકી—(ધમરાટમાં જીડું બોલેયાં) નરીના બાવાની. ફેરે-અપાવીતી!

નરીની સાસુ—હા માએ. ગોરડીઆમાં પેહેરાવીતી તેજોતો એ.

કુકીકાકી—એક જીડાંપરથી બીજું જીડું નારે માએ, એતો મારી સારી છે. જે વાત લાપાજ તે.

બેહેરાંમશા—નરીને તેજી પુછોની એટલે ખાતરી થ થો. હાંક મારેડે. નડાવ! નરી હંઈ આવી જા. (નરી આલેજે) આ સારી કોણની?

નરી—જી એતો મારી સારી છે. આએ થું? ખાખા નાં સોણનાં લગનમાં ગીઆતાં તે દાહડો પાલવવર દાઢ પ હોયેતો તે સડ છે.

કુકીકાકી—તમે બધા જણ મળીને અને ફસાવા બે દાઢ વાપ.

બેહેરાંમશા—કુકીકાકી હવે વધારે ગડબડ ના કરો.

કુકીકાકી—એવાએ ગડબડ સાંની ને બડબડ સાંની! (ધમરાટમાં એક જીડાં પરથી બીજું જીડું) એ સારીતો મેં રૂ સતમ આગા પાસેથી લેવાતી લીધેલી.

બેહેરાંમશા—એા હો—રૂસતમ આગો ભાડુતનાં માર પર આલેજો. દાદરપરથી મહડતાં મેં તેને હમણાજ જો થો હતો.

ઉપરથી રૂસતમ આગને તેડી મંગાવેજે, અને તે આ સાડીની વાત સાક ના પારેજે. કુકીકાકી ધમરાયજે.

બેહેરાંમશા—કાકી, તમે જાણેજ કે જીડાંની અને થ હી છીટ છે અને મોરીની અને તે કરતાં વધારે છીટ છે. મારી ખાતરી થઈજે કે આ મારી નરીની સારી તમે મોરી છે. (માકરને હાંક મારી કહેજે) કાસમ, જા બધી થોલીસ નાં સીપાઈને તેડી લાવ. હજબી તમે થું કહેજા. થું આ સારી તમારી છે?

કુકીકાકી—મરેરે તમે ફળેતીનાં કરતાં. નરીની સાસુ—એા જુન મરેની, રાંન મોર! મરો પ મોરીને લેવાની આવતી તું દોનખમાં બપ.

આ બે જણ વગે મોટો કણથો ધઈ પડેજે, તેવા આ સીપાઈ આલેજે.

બેહેરાંમશા—(જુસાનું દોળ લાલીને) જો, એા, બાઈ, હુંને મોકોમાં જવું પડસે. હું છેડાંઉં તારે સગા બાપ નો નથી થતો, વાસતે મોલ આ સારી કોણની છે.

કુકીકાકી—(ધમરાટને) હાખા એ સારી નરીની છે, પણ મનેતો તમારા સસરાએ આપીજા. તમારે ગમેતો પુછાવો.

બેહેરાંમશા—એ વાત હું મનોતોજ નથી. અમારે મેરની સારી તેવણ તરુને કદી આપેજ નહી. તમે પેહેલે નાચુકેર ગયાં તે પરથીજ જણાયજ કે તમે એ સારી મોરેલી હોયો. બાકી તરુને આપેલી હોયતો તમે પેહેલાં છુપાવો સા વાસતે? ચાલો હવેતો આ સીપાઈની સાથે તમે મારે સો સરે ચાલો તાંડાં તમારા ને આ સીપાઈનાં મોહાનાંપર સાવ ખશાને પુછી જોઈએ.

મોહાલાની આંદરથી સીપાઈની સાથે ચાલીને જવું પડવાથી કુકીકાકીની ઘણી ફળેતી થઈ. બધાં લોકો એક નીકલ્યાં અને સડ કોઈ ઘુસ કરવા લાગાં. સાવખશાને ધર જવા પડે, તેણે સીપાઈને સમજાવીને પાછો લાવ્યો. કુકીકાકી પસેખાંન મળેને રડવા લાગી. તે મોલી કે “મારી કાંડાં કમખખતો લોગી કે હું મુવંએને ધર મુઈ. હું મુઈ રે આવતી ને જતી. તમે અને મોકલતાં મરેરે. મારી રે વરી દાતાદાન નથી તે મને મોંપેમાં ભરાવું પડવું.”

સાવખશાએ તેણીને ધીરજ આપી તાહડી પાડવા પ છે કહયું કે “કાકી, હવે તમે મુગાં મુગાં ધર જાએ, ને આઠ દાહડા સુધી ધરમાંથી બાહાર ના નીકલતાં. ને જરે ધર માંથી બાહાર નીકલો તારે કાંઈ સારાંજ કામ સાડું નીકલ જો. પણ જો તમોને કામ નહી હોયતો નહી કામતું શોધી ને વલ્લુવેહેવાઈનાં વેર વસાવળમાં પરજેન રહેજો. મારી વીઠ રને પોતાની વેહેવાંજ સાંચ વાળ્યાં કરાવામાં બધાં કારસતાં ન તમારાં છે, ને તમે અને વડીક ઉસકેરવાને મુક્યાં ન થી. તે હીઆં સુધી કે “મારેમોનીઅનલ કોરટ” જને તમે માંડી મુઆની કોરટ કહેજો તેમાં વડીક મહડી જ્યાની તમે અને જલામજ કીધી. પણ તેનું કારણ થું? એટલુંજ કે પોતાનાં બચાં તરફનાં એક મોટા લાડ થકી અ ને તેથી વળી તમારા ઉસકેરવાને લીધે મારી વીઠર પોતા ની દીકરીને વગર કારણે ધર અથે રાખવા માંગેજે અને સા સરંવાળાંએએ આજુઘડતી ગણી નાકજીલ રાખેજ, તેટલાં નજવાં કારણસર તમે વીઠરને પોતાની વેહેવાંજ સામે એ દલી ઉસકેરી મેળી. પણ આપણા દીકરા દીકરીનાં કાયદા ને સાડું આપણ પ્રમાપને ઘટારત છે કે એવા નજવા કુષ લા કરવાથી આપણે હાથ ઉઠાવવો જોઈએ. આ બાપની એ દલીલ ફરજ છે, કે બચાંનું સુખ જિવું. જો મારાં બચાંપ ર કાંઈ કુખ પડવું હોય ઈઆ જીલમ પડતો હોયતો હું ત રત વગે પડું. પણ જરીતો પોતાને સાસરે સુખી છે, બધાં જણ તેનીપર પેઆર રાખેજ, તે પોતે પોતાને સાસરે રહેવા ને ખુશી રે. તારે મારાપણ નજવા કારણસર વગે પડવું નહી જોઈએ. માંબાપ ઘણીવાર પોતાની ચાલથી પોતાનાં બચાંનું પાંન ભાંજે છે, અને વર બાંમિર વગે સજાહા, વ લુવેહેવાઈનાં કજ્યાને ખાતર તેમજો ટોડાવેજે. કાયા કોનનાં માંડીદા હોય તે તમા બઈરો લોકમાં કુખજ સાંભળીને મુકસાંન કરેજે, પણ દારકે સમજી ધર ઘણીની

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

કર્ય છે કે બધરાંએને એવા કુધલા કરતાં અટકાવે તથા તે અને તારી આરીથી દુર રાખે. વાસ્તે કાકી હવે તમે યુગાં યુગાં જ્યોએ વ્યને વ્યએ તમેને જે સજ્જ થઈછ, તેથી કરી થી એવા, કામનાં હાથ ધાલશે ના.”

જાન્ય પીબડી.

સખાવતે આહાર, સોદાગરોને શાહા, ગરીબોને વાલી, દુખીઓને દાતાર, આ જાન્યાનાં જગપરસ્થિ વ્યને જગમીતર ખરો નર તે આ જાન્ય પીબડી થઈ ગયોછે. તેની શખાવત, તેની હોદારતા અને તેનું મોડું રીલ તેને આ જાન્યાનાં હાતમનાં નામને ચોગીય બતાવેછે. પણ તેનાં શુભોની ખરી કીમત કરવી હોયતા એ ખરનાર ના હા પ્રુથાની છ'દગીનાં હવાલ ઉપર પુખ્ત થેઆંન પોહોંનાં ડગું નોંધ્યેછે; એમ કરવાથી જાન્ય પીબડી એક ફરેસતાઈ અસલતેનો, ખરેખરે નેશહીતકારી, પરગળુ અને ભાઈખં પોનાં હક વ્યાગળ પોતાના ભેગ વ્યાપનાર ખાલસ સામે ત થાયછે.

જાન્ય પીબડીની પેહેલી તારીક તે એ છે કે તે પોતાનાં જાતી હોદ્યોગથી મીસકાંને હાલતમાંથી વધીને કરોર પતી થયો હોતો. સીતેર વરસની વાત ઉપર દખશીલુ અમેરીકાનાં માસાચુસેટસ પ્રુવેન્સામાં પીબડી નામનો ૧૧ વરસની વયેનો એક છોકરો, તેટલી નાહાની ઉમરે નીસાળ છોડવાની કર્ય પડવ પછે, એક ગાંધીની ફાંદા ઉપર સીખાઈ તરીકે પાકીએ, લાગે, તારે એજ છોકરો યોડા વરસમાં એક કરોરપતી, થઈ જયો, એવી શુ કોઈનેખી ખબર હતી? પણ ડાનવરસનાં નામનાં જે ગામડામાં તો ૧૮ મી ફેબ્રવારી સને ૧૮૪૫ માં જનમ થયો હોતો, તાંહોની ની શાળમાં ખાતર વખવાનું, લખવાનું તથા હીરચખ શીખવા સીવાએ બીજુ કંઈ કરી કેળવણી પીબડીએ હોસલ કીધી નહી, મગર પોતાએ પૂરું થયો હોતો કે તેણે લખેલો એક દસતાવેજ લખાણનો નુકસાન હોતો, એવું ઉચું મત વેલાતનાં ચીક નસદીસ શાસ્ત્રીએ ભર કોરમાં વ્યાપયું હતું.

ગાંધીની ફાંદામાં ચાર વરસ તથા પોતાનાં બપાવાનાં ગાંમડાંમાં એક વરસ મેહેનત કીધા પછે, પીબડી પોતાનાં ભાઈ કેપ્ડનીડી કાપડ વેચવાની ફાંદામાં ચાકરીએ રહ્યો. યોડા તબીબીનામાં તે ફાંદા અથે વ્યાગ લાગી, પ્રલુ તે વાજાંવા કોલબીયા ખાતે તેનાં કાકાની ફાંદામાં તેને જે વરસન તેથી ચાકરી ગયી. સન ૧૮૧૨ માં તેની ઉમર ખાતર બીજુ વરસની હતી, તે વેળાએ ઈંગલંડ અને અમેરીકા આગાઉકેલી લડાઈને વખતે પીબડીએ એક વાલડીઅર તને ગમત હ'ગરેલ કાફલાની સામે પોતાનાં મેહેરનો બચાવ કરારી માફતો. તે વખતનાં પીબડીનાં મે સોખતીએ હજુ ઈંતને ગુફમાં હાથમાત છે, જ્યો કહેછે કે તેઓ ચોખને ખાખવાથી પીબડી સાથે માછલી પકડવા જતા હતા, અને તે વાથી ઘર પીબડી એટલો ગરીબ હોતો કે તે રખતને લગતા ખીં પીબડીના ભાગ તેઓ ખરતા હતા, તોપણ તેની

માથલલગત એટલી સારી હતી કે એ ગરીબ છોકરાને સુાયે લઈ જવા વગર રહેતા નહી હતા.

ઉપલી લડાઈ પુરી થવાં પછે, મીં રીંગસ નામનાં વેપારીએ પીબડીને પોતાના ભાગીયો કરવા માંગ્યો. પીબડીની ઉમર તે વખતે ખાતર ૧૯ વરસની હતી તથા તેની પાસે એક દોઢાકીયું નહી હતું; ખારે તેણે એક વેપારીના ભાગીયો થવાને આનાહીની કીધી, પણ તેની હોશીઆરી તથા માલાકી એટલી પસંદ આવી કે મીં રીંગસે બજદ થઈ તેને ભાગીયો કીધા. નાંહું એ પાંચી પુરું પાડતો અને મેહેનત પીબડીની હતી. એ પેહેડી યોડાં વરસમાં વધો ગઈ અને ૧૮૩૦ માં જારે મીં રીંગસે ભાગ છોડવયે તથા પીબડી પેહેડીને અમે એકલો રહ્યો તારે અમેરીકાનાં મોટા વેપારીઓમાં તે એક ગણાતા હોતો. પંદર વરસમાં પીબડીનાં ભાએગમાં ફેફાર થયો. ૧૭ વરસની ઉમરે જે એક “શાપ મોએ” હોતો, તે તેથી અમની ઉમરે મોટો વેપારી થયો.

આ પેહેડીનાં એકલો ભાગીયો થવાની તરણુ વરસ વ્યાગમ ૧૮૨૭ માં પીબડીએ લંડન ખાતે આવીને પેહેડીની શખા લઢાડી. ભાગ છોડવા પછે ૧૩ વરસે જે આને પેહેડીમાં દાખલ થવા પછે ૩૦ વરસે ૧૮૨૭ માં સાલમાં અથવા પોતાની ૫૦ વરસની નજીકની ઉમરમાં પીબડીએ પોતાની એ જીની પેહેડીને છોડી દીધી અને લંડનમાં રહીને શરાફીને ધંધો કરવા લાગો. હીઆં તે એક મોટો અને દોલતમંદ નાણાવટી થઈ પડ્યો. તેને વરસ દોહડે પો થી ૧૦) લાખની પેદાસ થવા લાગી. તેની ઘણી ખરી દોલત તેણે ઈંગલંડમાં મેળવી, તોપણ પોતાનાં વતન અમેરીકાને તે ભુલ્યો ગયો નહી હોતો. એક વખતે તાંહોનાં જે નસીલવેનીપાનાં રાજી ઈંગલંડ ખાતેથી લીધેલી લોનાનું વીઆન અદા નહી કીધાથી તે અમેરીકન પરાંતની આબજ ગઈ, તેથી પોતાની આંટ ગઈ હોય એટલું પીબડીને કુખ ઉપજયું. તે કુખમાંથી રાજને છોડવા માટે ઠકવેલા કમી જાનરોમાં એક મીં પીબડી હોતો. તે રાજનાં આગેવાંનો ઉપર કપડાનાં શખત કાગળો લખ્યાં, અને જારે તે રાજ દીવાળામાંથી બચયું; તારે કમીજાતર તરીકેનું જે લવાજમ બીજાએને મળયું, તે પીબડીએ લેવાને ના પાડયું. વળી ૧૮૧૧ નાં સંજારહથાંનમાં અમેરીકાથી આવેલા સથા-સામન પાછળેનો ખરમ પીબડીએ આપીને પોતાનાં વતન તરફને પેચાર તેણે દેખાડી આપયો.

વરસ દોહડે પો થી ૧૦) લાખની આવક છતાં, લંડનમાં આવવા પછે દસ વરસ સુધી પીબડીનાં જર ખરમ વરસ દોહડે ૬૦૦૦ રૂપીઆથી વધારે નહી હોતો, અને પાછલાં વરસોમાંથી તે કરકસરથી રહેતો હોતો. પોતાની ગમતને મારે નાંચ રંગનો શોખી નહી હોતો, પણ યોડાક દોરાતો સાથ જમીને પાનાં રમવામાં અથવા માછલી પકડવામાં પોતાની ગમત સમજતો હોતો. તેને ગાએણનો ઘણો શોખ હોતો અને તેથી ગીતો ગાવા તથા સંબળવામાં વખત ફાહાડતો હોતો. તે મોટાં ખાનાં કદામન આપતો અને તેની કોઈ જાહેર કારણસર આપતો. જેમકે પોતાનાં વતનની એ અમેરીકાના સાથ ઈંગરેએને નોતરીને તેઓ વચે પે

રાજ ચલાવેછે, તો ચાંદનખાઈ ૧૫ કલાકમાં પોતાનું નાહા
નું ઘર નહીં ચલાવી શકે ! એટલા વખતમાં મોઠા મોઠા
વજરો રાજકારોબારની તરેહવાર ગોઠવણા કરી શકેછે,
સરદારો મોઠી મોઠી લડાઈમાં કરી શકેછે અને વળી આ
નખી કામો ઉપર ઘેચાન આપી શકેછે, તારે એક ઘર ચ
લાવા સાડું શું રોજનાં ૧૫ કલાક થોડા છે !

જેમ પદસા હાથમાં હોય તેટલાં સામવી રાખવા
જોઈએ, તેમજ વખત પણ હાથમાં આવે તેટલાં સામવો
જોઈએ. જેમ પદસા એકદમ ખરચી નાખીને પછે મો
હાડું નેવું પડેછે, તેમજ વખત પણ એકવાર ખોડાવાયા પ
છે ઘાડું વધારીને બેસી રહેવું પડેછે. પરંતુનાં ઉદાઉપણા
કરતાંની વખતનું ઉદાઉપણું વધારે ભારી પડેછે, કેમકે ખો
ડેલા પદસા એકવાર પાછા મલેછે, પણ ખોડેલા વખત કે
હી પાછો મલતો નથી.

માટે જારે ખોદાએ આપેલા રોજનાં ૧૫ કલાક ચાંદન
ખાઈને બસ યંતા નથી, તારે તે વખતને સામવતી નહીં હ
શે, તે વખતને ગુમાવી દેતી હશે એવા ચોક્કસ ખેચાલ પ
દા થાયછે. કાંતને બરાબર વેહેંચી તોખવાથી તથા ગોઠવ
ણ અને નીચમસર સઘણું કામ રાખવાથી દરએક કામને
માટે વખત મલવા વગર રહેશે નહીં. વખત યહીવાર
આપણી આંખ ચોરાવીને ચાલી જાયછે, તેમ કોઈવાર વધારે
વખત જોઈએ તો આપણેની તેને ઉંઘમાંથી ચોરવા જોઈએ.

વખતની દરકસરને તે પેઢેલી નજરનું એ છે કે સ
હુવારનાં સકારે ઉઠવાની રેવ પાડવી. જોઈએ તે કરતાં વ
ધારે વખત ઉંઘમાં ખોડવા પછે, બાકીનું કાંમ ધાઈ ધાઈ
અને યજ્ઞશઠ અકરાઈમાં થાય તેની નવાઈ નથી. સકારે
ઉઠવાથી વધતો વખત મળેછે, એટલું જ નહીં પણ સહુવાર
ને સીરે પોહારે કાંમ વધારે થાયછે અને તેથી ઉંઘમાંથી જે
એક કલાક ચોરવા હોયતો એ કલાક લીધા બરાબર છે.

જે મીશાળે ખરચને હીસાબ આગમયથી ગણી રા
ખવાની આપણે અગત જોઈછે, તેમ મીશાળે વખતનો હી
સાબ પણ આગમયથી ગણી રાખવામાં ફાયદો છે. દર
રોજ સહુવારનાં તે દાહાડાનાં કામનો હીસાબ કાઠડાવો જો
ઈએ અને શું શું કાંમ કરવું તે યાદ કરી રાખવું જોઈએ.
વળી તેમ વખતે તે દરએક કામનો વખત ચુકર કરી રા
ખવો જોઈએ. મોઠાં કામનો વખત ડરાવવા પછે, વચમાં
નાં અતરા નાહાનાં કાંમોને માટે રાખવા જોઈએ.

એ પરમાણે કામ તથા વખત ડરાવવા પછે તેને બરા
બર બજવામાં દીલ થવી નહીં જોઈએ. બીજાં ટાહેલાંઓ
માં રોકાવા આગમય, ઈચ્છા કુરસતની સટાક લઈ બેઠા આ
ગમય તે કાંમ યાદ કરવું જોઈએ અને તે બજવામાં અગા
ઉ બીજું હાથમાં લેવું નહીં જોઈએ. કુરસતનો વખત પ
ણ આગમયથી ગણતરીમાં લેવો જોઈએ, કેમકે કુરસત અ
ને ગમત દરએક માંલુસને નજરની છે. પણ એ કુરસત
તારી મારી અથવા બીજી આડી રીતે ગુજારવી એ પણ વ
ખતને ગુમાવા દાખલ છે. એ પરમાણે વખતમાં કંઈકસર
રાખવાથી, તથા દરએક કામને વખત સાથ વેહેંચી આપ
વાથી પરચણીઆનીનું કાંમ ઘણું સેઢેલ થઈ પડેછે.

ઈશનનાં અસલી પાદશાહોની નશીબોતો.

અરહેસર બાબેગાંન.

આરઝાઝરકસીસ નીમન પછે ઈશનનો નેક પાદશા
હા દારાએસ કોહોનેસ યદ્દ ગયેછે, પણ સીકંદરે તેને પ
રાજ્ય કીધે તથા ઈશનની પાદશાહાને છતી લીધી તથા
એ કમતાલેનો પાદશાહા ઘણો હારમાર થઈ મરણ પામ્યો,
માટે દારાઈ અને નીતીનાં ફેલાવાનું તેમાંથી કંઈ બનયું
નહીં હતું અને તેની કોઈ નશીબત રહી પણ નથી. તેનાં
અમલતની આખરી પછે આસરે ૫૦૦ વરસ સુધી ઈશનની
હાલત ઘણી આંધાધુધી ચાલવા પછે સાસાનનાં બેઠા અરહે
સર બાબેગાંને ઈશનનું રાજ નવેસરથી પાછું સથાપ્યું તાં
હાંસુધી ઈશને કોઈ નામીયા પાદશાહા જોવા નહીં હતા.

અરહેસર ઈશનનાં તખત ઉપર ઘણી છુનમગી ભરેલા,
દાહાપણ વાળો અને નીતીવાન પાદશાહા થઈ ગયેછે. એ
પાદશાહા બે મોઠાં પુસતકો બનાવયાંછે, જેમાંનું એક અમ્મ
લ કારનામું નાં નામથી આગખાયછે, તે મ્હે તેણે પોતાની
છંદગીના હેવાલ આપયેછે, અને બીજાં પુસતકમાં તેણે ત
માન નશીબોતોને એક સંગરહ બનાવયેછે તેની થોડીક ન
શીબોતો આ રહી—

“જારે પાદશાહા પરમાંણીકયાણી ચાલવાની કોયેશ
કરેછે, તારે તેની પરજ તેને તાબેદાર રહેવાને ખુશી થાયછે.”

“સઘી બુરો પાદશાહા તેને જાણવો કે જેનાંથી સા
રાં મણસો દરે અને જેનાં ઉપર ખરાબ માલુસો આ
શા બાંધે.”

“કુનીઆમાં સરવેનો આધાર એકબીજા ઉપર છે,
માટે પાદશાહા અને પરજએ પણ એકબીજાને મદદ થવું
તથા એકબીજાની બરદાસત લેવી. તેમ નહીં બનેતો બેહુ
પખશતીનો નહીં.”

“પાદશાહાની હુકમતનાં બચાવને માટે લશકરની બ
ર છે, લશકરનાં નીભાવને માટે રદ્યમેત ઉપર કર નાખવા
ની નજર છે, રદ્યમેત કર આપી શકે એટલા માટે જમીન
ખેડવાની નજર છે, અને ખેતીવાડી બરાબર ચાલે, તેટલા
માટે ધારા અને દેખાતદારીની નજર છે.”

“રહેસતનાંક સીંહ બેઅદમ પાદશાહા કરતાં બેહુતર
છે, પણ લાંબી સુદાની લડાઈ બેઅદમ પાદશાહા કરતાં
ખરાબ છે.”

“પાદશાહાઓને લાજન છે કે જે નગાં ઉપર નેત
કામ કરે, તે નગા ઉપર તલવાર વાપરવી નહીં.”

આ દાનેશખંદ પાદશાહાં મરતી વખતે પોતાનાં બે
ને નશીબોત આપી હતી, તેની ઘણે ઠેકાણે નોંધ થયે
છે. તે નશીબોત આ પરમાંણે હતી—

“મારા બેઠા, એક પાદશાહા તરીકે તું એકજ વખ
તારા ધરમનો અને તારા દેશનો બચાવનાર છે, એ વાત
તું કરી છુલી જતો ના. ધરમ અને તખત એકેકથી છુર
પડી શકતાં નથી, પણ તેઓ સાથે રહી એકેકને મદદ કે
છે. હુએક અધકરની પાદશાહાને જલમ લાંબુવો અં
જે લોકોમાં ધરમ અને રાજ બેહુ નહીં હોય, તે રોજાને

વ લોકોના રોગો સમજાવે. રાજ વગર ધરમ ટકે છે, પણ ધરમ વગર રાજ ટકતું નથી. તારી રદખેતને પરહેનગારી અને નેકીના દાખલો વું પોતે આપજે પણ તેમ કરતાં ક સી તકોબરી ઈઆ ખોટો દમાંજ જેઆડતો ના."

"મારા બેટા તું પાદ રાખજે કે પાદશાહાએની આ બાદાની ઈઆ વીપતી ઉપર તેમની રદખેતનાં સુખ દુખનો આધાર છે; બલકે રદખેતનું નસીબ તેઓનાં તખતનાં આ લેકનાં હાથમાં છે. ફતીયામાં હુમેશ ફેરફારો ચાલુ છે, વા સતે નસીબનાં ફેકડની સાંમે હીમતથી અને નવાંમરદીથી થવા તથા નસીબનાં હુસવાને જીતહાર અને શીઆનપણ થી ભોગવવાને તું લાએક થા."

"પાદશાહાએમાં ચાર ચુલુ જરૂરનાં છે, તેની વીજ ત—આતમાનું ખરું અને જાતી મોટપણ, સવભાવનું અ રેખરું સવાભાવીકપણું, જીવનગારોને દાખવાની તાકાત તથા આપણા તામેદારો પોતાનાં જાન, માલ અને આપણ વીશે કરી શાસતીમાં નહી રહે એવી ચાલચલણ."

ધરધતુ નુસકાઓ.

ખલાવ ફેરીનો—ઘોખા ૧) શેર; જીઠી ફેરીનો રસ ૧) શેર; મલાહી ૦૧ શેર; કુષ ૦૧ શેર; શાકરીઆ ખાંડ ૧) લઉંતાંક; ફેશર ૧) શોશો; કશતુરી ૧) જીભાર.

કુષ હરધું બલે તાંહાંવેર ઉકાલીને સાક કીધેલી ફેરી નાં રસમે મલાહી સામે મેલવીને ખુબ હીલવડું, કશતુરી તથા ફેસરને થોડા ગોલાબગે પીગલાવીને શાકર તથા ફેરી ના રસમે એ બધું એકરસ કરવું; પછી ઘોખાને બાફીને એક ઈંડી હીથમે તેમાંનાં થોડા માવલનું પર ફરીને તેની ઉપર પેલું તદખ્ખાર કીધેલું ફેરીનું કશતર થોડું રેડવું, એ પરમાંણે ૪) પર કરવાં અને ગરમ કરીને ખાધામાં લેવું.

નાલીએરનું પુરૂંગ—૦૧ રતલ ખંખનેલું કોપરું, ૦૧ રતલ સાકરીઆ ખાંડ, ૦૧ શેર શોજી ખાંખન, સફેદી ઈંડાં ૬) ની, હરધું ગલાશ વાઈન અથવા બ્રાંનદી, અને ૧) ચંખ્ચો ગોલાખ, એ બધાંને એકરસ કરીને કુષ તથા ખાંખનનું બનાવેલું માં પાંધરીને જીવડું.

કેલાંની ચતની—૪) કાયાં કેલાંને બાફીને છાલ છેલવી; ૧) ચંખ્ચો ચતની દાર અને ૪) લાલ ચુકાં મરચાં વાટીને થોડાં થીમાં તરવાં; ને પછી એ બધું કેલાં ચુકાં ખુબ છુદી ઈઆ પીશીને તેમે ૧) ચંખ્ચો શરકે ઈઆ લી જીનો રસ રેડવો.

માંખનો ઉપદેશવ ઘણો થતો હોયતો "કુવાસીયા" નામનાં યુગીયાનો કાવો બનાવી તેમાં ૪ આંઘસ ગોળ અને ૨ આંઘસ કાંખાં મરી નાંખી તથા સારીપદે મેળવીને તેને ઈંડી રકાખીઓમાં નાંખી જાંહાં માંખ થણી ભગતી હોય તાંહાં મેળવું.

પરચુટણ.

વીજલીની રોશની આધારાં ઘણું.

એ, નામદાર રાણીનો દીકરો અતરે પધારથો તે બારીમાં બેઠું હશે. હુમણાં અમેરીકા ખાતે એક રેલવે કંપનીની આખી લાઈન ઉપર એન રોશની કરવાની ગોઠવણમાં તો હાંતો એક નાખીચો વીદવાન મશગુલ થયો છે અને તેની ગોઠવણથી એ લાઈન ઉપરની "ટન્કો" માં સમગ્ર એ વીસે કલાક સુધી રોશની કરવા ધારી છે. એટલું નહી પણ આગ ગાડીની અંદરથી તેલને બદલે વીજ હીમાં દીવા કરવા ધારયા છે અને તે દીવામાં જે વીજલી જે હાંતે તે ગાડીનાં પછડાંમાંથી પેદા કરવાની કલા લાગુ પાડવામાં આવનાર છે. એક લખનાર ભલામણ કરે છે કે એન પરમાંણે ફરીઆવનાં મોજની અડડાંઅડડીમાંથી વીજલી ઉપજાવી તેની મદદથી વાંહાંજીની અંદર પણ એ રોશની કરી શકાય !

ફરીઆવનાં પાંણી અધારાંમાં જે બલકાટ આપે છે, તે "ફાસફરસ" નાંમનાં નુરંની તતવથી થાય છે એવું નકી કર્યું છે. પણ આગળ વધી હુમણાં એવી શોધ કરવામાં આવી છે કે એ સપ્તેસ બલકાટ પાંણી માટેલાં મેખાજીન જ નવરોથી પડે છે, જેમાં બદનમાં ઉપલી વસતુ આપેલી છે અને જરે ફરીઆવનાં પાંણી ઘણું હીલે છે તારે તે જ નવરો તલેઉપર થવાથી વધારે બલકે છે. હુવામાં બગાડી થવાની તરતન આગમય આ પરાંણીએ ઘણું બલકે છે, તે ઉપરથી એવું કરે છે કે જે જાંનવરી પેદાસ હવાનાં ફેરફારોને આગ મચથી પીછાંને છે તેઓમાં એ બારીક ફરીઆહ જીવન તોખી છે. તેઓ એટલાં જીણું છે કે ખુદરતી કદને ચાલીસપણું મોડું કરી દેખાડનારા કાચમાંથીજ દીવસને વખતે દેખાય છે. તેઓને બાટલીમાં પાંણી મેલે ભરી રાખવા પછે બાટલી હીલવવાથી અથવા પાંણીની અંદર તેજબ રેડવાથી તેઓ એન પરમાંણે નુરામાં હલમલી નીકે છે.

વીજાતની ખાંનો—વીજાતનાં ટાપુની જમીનમાં જે ખજાનો દોરેલો છે, તેનાં હીસાખ ઉપરથી માલમ પડે છે કે ગયા ૧૮૬૮ નાં શાલમાં તે ખજાનોની ખાંનો અથેથી ૪૩ કરોર રૂપીઆનું ધન બાહેર બોધી કાઢાડવામાં આવ્યું હતું, તે મથે ૧૦૧૨ આંઘસ સોનું, ૮૩૫૫૪૨ આંઘસ રૂક, ૭૧૦૧૭ ટન સીસું, ૪૮૦૦૨૦૬ ટન લોહું, અને ૧૦૩૧૪૧૯૦ ટન કોલસો હતો. જે દેશ મથે જમીનનાં પેટાંમાંથી આટલો અથોખજાનો દર વરસે કાઢાડવામાં આવે તે દેશની આખાદાંની નહી કાંમે વધે ? હીંદુસતાંનની જમીનમાં એથીબી વધારે ધન દોરેલું છે, પણ તેને બોધી કાઢાડવાની કોણ દરકાર કરે ?

માણસ ખોરાક-વગર કાંહું સુધી જીવી શકે ? એ સવાલ ઈંગલંડ ખાતે હાલ ઘણો ચર્ચાયો છે, તે એટલા આરે કે એક જનાંમ ઊકરી થણીક તેકદારી છતાં અડવાડ

પાંનાં અઠવાડયાં સુધી અપવાસ કરવાનો ઢોંગ લઈ બેઠી હતી. તે છોકરી પછાડેથી નરણ પાંખી અને તેનાં ઉપલા અપવાસમાં કેટલીક કગાઈ ખાલખ પડી હતી, પણ એવા કેટલાક આગલ બનેલા દાખલાઓના ન હેવાલ છપા પોછે-તેનો ખરેખર હેરાત ઉપજવનારો છે. કેટલે કે ઈંગ લંડનમાં બાઝ થોડેર આગલ સામીયુએલ કલીનટન નામનો રાખસ એક મહીનો સુધી એકીટગરે ઉંઘાઈ રહેતો હતો અને એક વખતનો છેક એપરેલથી આગસ્ટ ઈમાને ૪ મહીનાં સુધી ઉંઘેલો રહ્યો હતો. તે વચમાં કોઈ કોઈ વાર ભગી ઉઠતો, પણ તેને માટે ખાવાનું આવે તેટલાં તે પાછો ઉંઘાઈ જતો. ફરફાર શામેરમાં યુદ્ધીયા નામની સ્ત્રી એકવાર આઠ અઠવાડયાં સુધી ઉંઘાઈ રહી હતી. અને ડેલ્ફી ખાંતે એનન્જલીકા નામની એક બીટ સ્ત્રી વીગેતો એવું કેટલાપછે કે તે ૧૮૨૨ થી ૧૮૨૮ ઈમાને ૬ વરસ સુધી કસો પણ ખોરાક લેવા વગર બેસુપ હાલત માં ઉંઘાઈ રહી હતી!! તે નરા નરા ઉઠતો તારે તેને ખાતર માટે, ઈઆ પોંછી મલતુ હતું.

કરજ વીશે ઈંગરેલ કેલુવનો—“કરજ પોતાની મેલે બનાવેલી હાથની મેડી અને પગની પાંખ છે.”

“કરજ એક આદમીની રોટીમાંથી બીજા આદમીને માટે લીધેલો કકડો છે.”

“કરજ એક ખાટો છે કે જેમાં યાજાં મુસાફરો કુકેર સતે જવાનાં હોભથી કસી પડે.”

“કરજ રમ્યતેને સરકારે આપેલો દાખલો છે.”

“વખત પઈસા છે” એ પરખાંણે એક પીર ખરદ શીખામણુ દેતો હતો. તે સાંભળીને એક મશખેરો બોલી ઉઠ્યો કે “વખત પઈસા છે,” તારેતો થોડો ખારો વખત લઈ તેને બદલે તમારા પઈસા આપશે! અલબત્ત તે કીલસુ કે તેમ કરવાને ના પાડ્યું.

દાર—એક છાકરો પોતાના બચાવ દીધો કે “મગજ તેજ નથી, તે સાફ હું દારૂ પીઈ છે.” એક સાવધ પાસે ઉભેલો હતો તે બોલ્યો કે “જેની દારૂ પીયાનું એટલાજ ખારે શરૂ કીધું, પણ હવે દારૂ નથી તેથી મગજને તેજ કરવું પડે.”

ઈંગ્લંડની પારલામેન્ટને બારે છેલ્લીવાર નવેસરથી સંધાધી તારે એ મોટી રાજ સભાના જુદા જુદા અધીકારીઓને ચુંટી કાઢાડવા પાછળનો સરેસતાનો ખરચ ૧૪૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનો થયો હતો, અને વળી ગેર સરેસતાનો બીજો ખરચ એટલો થયો હતો કે તેની કશી ગણતરી થઈ શકતી નથી.

કીમતી ઈંગરેલ સવાલો—છાકરાએરે! એરે!—દાંહુપો કોણ? ન પોતાને શીખવે તે—બજવંત કોણ? ન પોતાને ઝીતે તે—તવગર કોણ? ન સજુદી પાંખે તે—માં નવત કોણ? ન બીજને ખાન આપે તે.

એક સામેર એક આરતની ખુબસુરતી ઉપરથી ખુશાલીમાં આવી જઈ બોલ્યો કે “એક થુંદર આરતનો બે હેરા ઉપર એક કાલી જમર સરખી આંખ કરતાં વધારે દીલ બેચનારું બીજું થું છે!” એક મશખેરાએ જવાબ દીધો કે “એકના કરતાં બે તેવી આંખ વધારે સરસ હોવી જોઈએ.”

કાંટા—ખાનાનો રેખલ ઉપર છરી સાથે ને કાંટા વા પરવામાં આવેલે તે પાછલા વખતથી વપરાયેલે એવો વીંચાર હતો. હાલ એવું નજીકનું કે સને ૧૫૧૩ ની આગ મચ એ હુધીઆર ઇટાલીઅન લોકોને જણાયું હતું.

બે આરેતોએ, સઘી વધારે વાત કરવામાં કોણ ઝીતે, તે વીશે શરત બુકવા ઉપરથી એક નજી સવાલ દીધો કે એ શરતનો છેલ્લો કારે આવશે? બીજાએ જવાબ દીધો કે બેમાંથી એક જણ ખરવા આગમચ એ શરત પુરી થવાની નથી.

ઈતરાજ—એક ધરતી બાઈએ પોતાના પંધકોને ખુલ્લું કે ઇતરાજ વગર પેહરવાસમાં ઇસકી યવાઈ શકાય કે નહીં? પંધકોએ જવાબ દીધો કે “બાઈ, જરે દરની અમદર સાંખનું પુછ્યું રેખાપ તારે એજ જાંણવું કે અંદર સાંખ હોવો જોઈએ.”

છાકરો હારયો—એક મશખેરાએ એક છાકરા સાથે ઘરૂની એકેક આટલી શરત બકી કે “હું તુંને બીજવાર કહું તારે તું આ ખુરસી ઉપરથી નીચો પડે.” મશખેરાએ પુછ્યું શરત લાગી? છાકરાએ કહ્યું “લાગી.” પછે છાકરા ખુરસી ઉપર બેઠો. મશખેરો બોલ્યો “હું આ પેટલી વાર કહું છઉં કે તું ખુરસીપરથી નીચો પડ.” છાકરો—“હુંતો નથી પડવાનો.” મશખેરો—“તારે હું બીજવાર કહું તાંહાંસુધી હવે થોભ.” એજ કહીને મશખેરો તાંહાં થી જતો રહ્યો. તે બીજવાર બોલ્યો નહીં તારે છાકરો પોતાની મેજે ખુરસીપરથી “નીચો” ઉતર્યો.

સીતારાઓ—રાતને વખતે એક નાહાના ટીપકાં જરેલો ને કરોરો સીતારાઓ આકાશમાં હોરાપેરે જલકે, તેમના ને કદનું વીદવાંનોએ માંપ કીધું છે, તે કદ હેરાત ઉપજવનાર છે. પેટલાં એવું પારવામાં આવતું હતું કે એ સીતારાઓ ઘણાખરા સુરજના જરેલા મોઠા છે, અને તે નાહાના મોઠા દીસે, તે ખાતર આપણી વખતો આછા ત કાવતને લીધે દીસે. પણ આગળ આવતાં તપાસ કીધા થી એવું ખાલખ પડ્યું કે કેટલાક સઘી નજીકના તારા કદમાં નાહાના દીસે અને દુરના તારાઓ મોઠા દીસે, તે ઉપરથી ઉપલો બેચાલ મોટો પડ્યો છે. હમણા એક જ રખન જોતીએ એક ચોક્કસ સીતારાનું કદ બરાબર ગણી કાઢાડ્યું છે અને તે કેટલે કે તે સીતારા આપણા સુરજ કરતાં તરફ ઘણો મોટો છે. હવે આપણી કુનીઆં એટલી મોટી છે કે તેનો બેચાલ આપણા અનમાં આવતો નથી, તો પણ

સુરભ કુતીયાં કરતાં ૧૩ લાખ ઘણો મોટો છે અને ઉપલે
સીતારો જે તેથીબી તરણ ઘણો વધારે હોયતો કુતીયાં કરતાં
૩૬ લાખ ઘણો મોટો હોયો નેહમ્મે !

રમુજે દુરસત.

૧—હું ગાડીએ સાથ રોડું છું, તે ઉભી રહે તપારે
ઉભું રહું છું, માહારાથી સઘળા કંઠાળે પણ માહારા વગર
૨ ગાડી માલી શકેલ નહી, માહારી વલી ગાડીમાં અગત
નથી. કહો બાઈએ હું કોણ છું.

૨—હું એક જનાવર છું, માહારા પેહલા બે બોલ
માટે હું કાંમમાં આડું છું, માહારો છેલો દશકત કાહાડી
તેહને બદલે ખ મુકોતો હું એક અશલી ચોકુર બની જાઉં,
માહારા છેલો દશખતને વડુ લગાડી ઉગટાવી નાખોતો હું
તમારો થોડાંવાળો બની જાઉં.

૩—આપણી પારસણ બાઈએ વરસના સઘલા મહી
નાએ કરતાં ફેબરવારીએ સઘથી એણું કેમ બેલેછે વાઈ ?

૪—તરણ અખશરની હું મીન ઉપયોગી,
મરદો માતરને બહુ કામ નેગી.
મુધરેલી નાર મારો કરે ઉપયોગ,
અનસમજી નારો ફાકટ કરે રોગ.
વરસાદમાં છઉં હું, ને હુંજ તડકામાં,
વંચાવ મુનનો સરદીમાં ને તાપનાં બડકામાં.
તીરસકાર બતાવાની પડશે ફરજ,
જે કાપડું માડું પુછડું ખરેખરજ.
વળી ખાઈ જાએ માડું પોતીકું પેટ,
તેનાંજ પેટને રહે સવાની બનું મીન એક.
વળી લેવો પુછડું જે પેટની સંગાત,
તો મગજ થાય ખુશી જેઈ મારી ભાંતભાંત.
પેટને હવે જેડો પુછડાંની સાત,
તો સઉ મીનનો રેવાન આવે તમ હાથ.
પરણતાં જેડાંને થાય મારી હીમત,
બોલો માડું નામ ને કરો કીમત.

કરામરેજ.

બાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—પાલખી.

૨—આરસી—રસી—આર.

૩—અડાવીસ. ૦૪૪=૨૮.

જાભાઈના મરણ ઉપર એક સાસુના રૂદનનું
પદ.

શિદ્ધે આયો મારે આંગણે, હો મવૂણારે;
હો દષ્ટને ગયો દૂર દેશ. પ્રવાસી પડેણારે;
નિશ દિન તારા નામની, હો મવૂણારે;
હોજી હંધામાં બજશે હંમેશ, પ્રવાસી.

ધાવ વાળી કિયા દિવમનો, હો મં
કિયા ભવનું તે વાણું આ વેર, પ્રવાસી;
નવ નિધ છતાં આજથી, હો મં
મારા મુખમાં તે નાંખું ઝેર, પ્રવાસી.
ધિક ધિક આ હવે જીવડું, હો મં
બુધો ઉતમ આ અવતાર, પ્રવાસી;
ધિક મુખપાલની સાહેબી, હો મં
ધન મિલકતને ધિકાર, પ્રવાસી.
કાળજી કાપું તે કારમું, હો મં
આએ ભવ નહિ ધાવ રત્રાય, પ્રવાસી.
વેદ વાઈ નથી એહનું, હો મં
કદિ આ નહિ લાલ જોલાય, પ્રવાસી.
જી કરિને મને છેતરી, હો મં
માર્થો ગેબી ગોળીનો ધાવ, પ્રવાસી.
વેર વાજવાને મું અવતારી, હો મં
લાગ દેખાને ઘેરો ધાવ, પ્રવાસી.
કુખે વહાડા કેમ કાઢશે, હો મં
મારી લાડી લાડકવાઈ, પ્રવાસી.
દયા આવી નહિ દેવને, હો મં
ક્યાંધિ આયો આ કાળ કષાઈ, પ્રવાસી.
ઘડપણમાં ગભરાવિયો, હો મં
મારા પળિયામાં નાંખી ધૂલ, પ્રવાસી.
કુખ દરિયામાં ડુબાવિયો, હો મં
મારા મનખાનાં કાપ્યાં મૂળ, પ્રવાસી.
સ્વપ્નનું મુખ મારે હડું, હો મં
હું તો મનમાં હતી મગર, પ્રવાસી.
આનો દિવસ વળી આવશે, હો મં
નહોતી નાણતી જીવીએ જર, પ્રવાસી.
છતી વરતીએ ઉત્તર બળુ, હો મં
છતે અખ પડ્યો મહાકાળ, પ્રવાસી.
દરિદ્ર ધવાં છતિ રોલતે, હો મં
વણુ આજે લાગી આતો કાળ, પ્રવાસી.
પુત્રિ પામી હોત મરણ તો, હો મં
વરમ એકમાં વીચરી જાત, પ્રવાસી.
મમજી મેશત મન વાળિને, હો મં
મને આટલું કુખ ન થાત, પ્રવાસી.
જાત થયું હોત માદરું, હો મં
ભસી ભાગ્યશાળી કહેવાત, પ્રવાસી.
પેખડું પડત ન આટલું, હો મં
શુભતી ન પડત આ વાત, પ્રવાસી.
રમજી હવે કયા કામની, હો મં
મારે જીવતર શી રિતે ભય, પ્રવાસી.
આ વેદના કેમ વીચરે, હો મવૂણારે;
મને શાંતિ થેણે કરી થાય, પ્રવાસી.

(વિનયરિત.)

સુંબઈ, દક્કર આયકારા પડેમમાં જેહરામજી ફરડુનજીની
કંબળીએ છાપીયું તથા પરગટકીકું છે. કાં કોટ:—જેહરામજી હોર
મજી સીક, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રી વ્યાધ

પુરાતક ૧૪ મું.

જુન ૧૯૭૦

આંક ૬ દો.

તલેસમાતી તોફાન

અથવા

બહુઈની જુદાઈ—મોહોળતનો મેલાપ.

† એક વારતા.

પરકરણ પેટેહું.

તોફાન.

તોફાન ! તોફાન ! તોફાન !

તોફાન કોણે ફીકું છે ? તોફાન કોણે ખમ્યું છે ?

તોફાનમાં કેટલાં જાણના જાનનું જાણું થયું છે ?

તોફાનમાંથી કેટલાં પેચારા પરાણ બચ્યા છે ?

આ મોસમ વરસાદની છે; ગાંઠ, વીજળી અને તોફાનની છે અને એ મોસમની આપણી વારતા પણ તોફાનથી શરૂ થાય છે.

તોફાનની થોડી ઈચ્છા ઘણી અનજાણ અજાણ સઘળાં પેચારાં વાંચનારાઓને છે, પણ ને તોફાનથી આ વારતા શરૂ થાય છે તેના અનુભવ કોણને હશે ?

વાંચનારી બાંનુએ એ જાણી જાણી તોફાનનાં જોવાં હશે, પણ દરીઆઈ તોફાનનો જેઆલ કેટલાંને હશે ?

જાણી ઉપરના અનજાણ તોફાનના કોઈવાર હજારો જાનની તથા લખોના માલની ખુવારી કરે છે, તો દરીઆવ ઉપરના દેહસતનાંક તોફાનનાની ખરાબી કેટલી જાણના હોવી જોઈએ ?

થાંબ જાણીનાં અનજાણ બેલી હવેલીએ તોફાનમાં ટકી શકતી નથી, તો હીલતા દરીઆવ પર તરતાં તકલીદી બારકસોના શું આસરા રહી શકે ?

અને છેલ્લે આવાં એક અનજાણ સમુદ્રકંપમાં જો

† આ વારતા મારા કપી શેકરુપીઅરના એક અનજાણ ના ટક ઉપરથી રચનામાં આવી છે. આ વારતામાં બહુઈ તથા તલેસમાતી નવી ઘણીક બીનાઓ આવેલે, પણ જાણવાની કડી, અજાણ નથી કે તે સઘળી બનાવટ કરેલી છે.

રો કદાવર બારકસોના જે જુરા હાલ થાયતો તાહાના કદના નાતવાંન માણસની શી વજે થાય ?

એવાજ જુરા હાલ ધરાંનના માણસનાની મુલુકના પાદશાહા અરજસપના તથા તેના રસાલાના થયા છે.

માણસનાંને મુલુક પાહાડી છે; તો પણ એટલોતો ફલવત અને ખુશનામાં છે કે આખાં એશિયાખડમાં તે “બલદોલ ઈરમ” ઈચ્છાને “બેહસતની જામીન” તરીકે જાણ્યાય છે. માલકમ કેહે છે તેમ એ મુલુકમાં નેટલો વરસાદ આવે છે, તેટલી એ જરૂરીઆત અપશેજાની નવા જશ આખાં ધરાંન સરજમીન ઉપર બીને કેવે ઉતરતી નથી અને તેથી માણસનાંની મુલુકની સરજમીન રસાલ, આખાદ અને હલીઆરી બરેલી થઈ પડે તેની કાંઈ નવાઈ નથી.

એ પાહાડી મુલુક કાસપીઅન દરીઆવને કીનારે આવેલો છે અને તેમ હોવાથી દરીઆ ખેડવા તથા દરીઆઈ સફરો કરવાના તાંહાના લોકોને વધારે શોખ ઈચ્છા માહા વેરો હોયો જોઈએ એ ખુશતી છે. જનદસા કારણ તાખની એ મુલુકની રાજધાની હતી, જ્યાં ધરાંનના પાદશાહા ઉનાલાની મોસમ મધે આવી વસતા હતા, અને તે ઉપરાંત વળી મુસાફરી ઈચ્છા સેહેજાહાહાથી જીવને મેન આપવા માટે પુરાતન કાસપીઅન સમુદ્ર તેમની નજીક હતો.

તે સમુદ્ર ઉપર પાદશાહા અરજસપ પોતાનું પાદશાહી બારકસ પુર દખામથી આરાસતા કરી; તથા પોતાની સાથે મોટો રસાલો લઈ મુસાફરીએ નીકળેલો. તેના પહોંચી જાણવીસતાંને શાહા કોખાદ માહામીનના શાહાજાદ સાથે પોતાની મેટીની કદમુદાઈ સાથે ગયો હતો અને તાંહાં પોતાના મેહેમાન તરીકે માણસનાંને આ પાદશાહા અરજસપને પોતાની સાથે લઈ ગયો હતો. માહામીનમાં જાણવી શાહાજાદીને પરજાવી તથા તેના ઘણીને હવાલે કરી તે એ સઘળાં મોટી દુખખામથી આ વાંહાંજામાં પાછાં ફરીયા છે અને આશ ખુશાલીમાં વખત જીવરે છે.

સમુદ્ર સઘળો સધીર છે, આકાશ ગજબીર છે અને હવા ખુશખોથી ગોધા તર થયેલી છે, પણ એ સઘળી ખુશ વખતી થોડાજ વખતની છે કેમકે પાદશાહા અરજસપના જીવલો નાવ બેદ બરયા દરીઆવના દીલ ઉપર જાનો રમયો નથી, તેવામાં આસપાસ દેખાવ બહલી નાંખી બારકસોએ તોફાનને અજાણ લાવી મેળેયો છે.

પોણી અને પલણ, વાદળ અને વરસાદ, ગાંઠ અને

વીન સહ એકદમ રૂઝાંછે, આખી ખુદત ગોપા ખડા યદ
ને ખીંટીછે અને સરઝાદીના તમામ તત્ત્વોએ અચરજસપને
મેઆબદ અને બરહેને બનાવાને ગોપા બલવા કરાશે.

આસખાને પોતાનો ખુશનોખાં બહુ રંગ બદલીને
રીહા રંગનો શાહેએ પેઢેરમેછે. દરીઆએ ને થોડો વખ
ત અગાઉ કદીથી દોહને દુખ ન દીધે એવો સધીર અને
સાંત હતા તે ગોપા છુપાં વેરની ભઠીની આગથી ઉસકેરા
પો હાય તેમ ઉકલેછે. પાંખીના ને મોજામાં આડા પડી
જતા હતા અને ને ગોપા ઉઠવાની તબવીન કીધા હતાં,
પોતા પાસે શકતી ન હોવાથી પાછા દબાઈ જતા હતા, તે
હવે પાહાડની ત્રીશાજે ઉભા થાયછે અને પવણ ને માતર
એક ઠંડી લેહેરીના રૂપે ખીડા ગાળેને ગોપા મોસા દેતો
હતા તે આખી ફનીયાને ઉઘી વાલી નાખવાના એસ ઉપ
ર મથાશે.

પાદશાહા અચરજસપ પોતાના રસાલા સમેત વાંદાંજી
ના તુટક ઉપર બુજતા પડે ઉભોછે અને ને પાહાડના નેટ
લો ઉઠેા મોજા એકપછે એક વાંદાંજી તરફ આવેછે તેને
સઘળાએ માથું ભરી આંખે ધુણેછે. તે મોજા વાંદાંજીની
દેવાલ સાથ ગગડાટના નેટલા કુદાકાથી અડઢેછે અને એ
ક કેરીના નેટલાં બહુતુનથી આખાં વાંદાંજીને ગળી જતા
હાય તેમ તેના ઉપર પસાર થાયછે. તે મોજા ને મીનને
અડઢેછે તે મીનના કાડમાં કરેછે અને નેની ઉપરથી પસાર
થાયછે, તે પોતાની સાથ ધસડી જાયછે.

વાંદાંજીનું લંગડ તુટક, ડોળ ભાંગાછે, સહ કાદીને
વાવટે વાવડા ઉઢેછે. માલ સઘણા પાણીમાં તરતા થયોછે
અને ને જવડાએ સલામત બાકી રહ્યાછે, તેઓ દરીઆ
ઈ પોરમાં દયાવાની દર પડે રહેસત સમીએ. બાપ મેડાને,
ભાઈ ભાઈને, માટી બધંચેરને, મા દીકરાને ગળે વલગીને
અડધી મેમુન, હાલતમાં પડ્યાછે અને સઘણા દુખી જાગે
ની છેલી બંદગીને એક પેઢાર આસખાનને ગળવતા ગગ
ડાટને ગોપા નવાબ દીધે.

પણ પાદશાહા અચરજસપ તે વખતે કેવી હાલતમાં
પડ્યો હશે. પાદશાહા તે ગોપા પોતાની રમ્મિતને બાપ
છે અને એક કથીલાનાં બાપને ખોહોવાની ખોટ એ ભારી
છે તે આખી રમ્મિતનાં બાપને ખોહોવાનું દુખ કેમ ખ
ની શકાય ! તેનાં રાજપાટનું શું થાય ! તેની રમ્મિતનું
શું થાય !

વળી પાદશાહા અચરજસપનાં દીલમાં એક બીજાં દુ
ખે ધર કીધુંછે. તેણે પોતાનાં પડોશનાં જાણીતા રાજ ઉપલા
દોબાદની સાથે મળીને એક અચરજનું ચુનાહામાં પોતાનાં
દાબેલ હાય મોરખા હતા. અચરજસપ ને તખતે મેઢો હતો
તે તખત ઉપરનો તેનાં ભાઈ નામે જીવના હક હતો, જલકે
રાજન સઘળું જીવનું હતું. પણ અચરજસપે દોબાદની
સાથે સંપ કરીને બીચારા જીવને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી
મેળી તેને દરીઆવમાં દુધાંડી દેવાનો હુકમ આપ્યો હતો
અને તેનું રાજ પોતે હુદી લઈ તે ઉપર પાદશાહાત મલા
વતો હતો.

હવે તારે હરમ્મા ને વખતે પોતાનું રાજપાટન નહી,
પણ ફનીઆઈ જંગી અને પોતાનો જન વટીક ખોહોવા

ની ધાસતી આવી બની, તારે અચરજસપ અને દોબાદ બ
નેને પોતાનાં તે અચરજનું ન કરુદો પાદ આપવાં, તેમની
બંદગી વધારે એસ ભરી થય, તેમનો પસતાવો અને તોજે
શ વધારે અતકરછેના થયો.

પોતાનાં દુખ સાથ તેઓએ જીવનાં દુખને પાદ કી
ધું. પોતે દુખી મરતી વેળા, નીરદોશ જીવે દુખી મરતાં
કેવી હાલતે મારી હશે, ખોદાની હજુર કેવા ફરીઆદ કીધી
હશે તે સઘળું તેઓની પાદદાસતમાં તેનાં અચરજ આધારમાં
તાજું થયું અને પોતાની છેલી ધડીએ, ખુદ પોતાનાં દુખ
કરતાં જીવનાં દુખે તેઓને વધારે પસતાવામાં નાખ્યા.
તેઓએ વીચાર્યું કે જીવ દુખી યુવો તારે નીરદોશ અને
ખાલેશ દીલથી યુવો હશે અને મેહેસતનું શુખ પાંખેા હશે
પણ પોતે દુખી મરતાં જીવે દુખાડવાનો દાઢથી તેમને દોલ
ખમાં નાખવા સીવાએ બીજો કોય તેઓનાં યાગ લાગ્યો નહી.

આ અંદેશમાં તેઓ હાપ મારતા હતા, તેવામાં એ
ક સનડ કરાડો થયો, વાંદાંજી ઉઠ્યું વળી ગયું અને તેમાં
ના સરવે જ્ય તોફાની દરીઆવાનાં યોહોલા પાટ ઉપર તર
કડીયાં મારતા જઈ પડ્યા.

૧૧૩૨૨ ૨ જી.

જીવનું બીડું.

માજનદાનનો મુકુક કદીમ ધરાનની તવારીખના સ
કામાં ખાસ અગત પરાયેછે. નામાંકીત સામ્રે ફીરદોશીએ
પાહાડી યુદ્ધકને દેવો અને બહુગરોનો મુલક કેહેછે કે જા
હું પરીએ, દેવો અને રાખશો દોષ અસલ નજાનામાં
વાસો નાખી પડેલા હતા, જાંહાના પાહાડોના સીખર ઉપર
અને તેમની વચેની ખીજોમાં તરેહવાર તલેસખાતો બનતા
હતા, અને જાંહાના અધવાન, દેવ, તથા સરેર દેવ અને
એવીન બીજ પલીહીની સાંગે, સર ઉલીઅમ આઉસલીના
મુકાબલા પરમાંછે, પારસીઓના હુકમુલીસ જાંહાંહેલયાં
ન રૂસખને મોટી મોટી લડાઈઓ મલાવવી પડી હતી.

તેવા મુલકમાં આપણી આવારતાને આપણે શરૂ કી
ધીએ અને તેવીન પરધારની જાહુદના જોર અને એલખના
તલેસખાતો હજ એ વારતાને દરમેઆન ભરી રહ્યાછે.

માજનદાનના શાહને તેના સઘળા રસાલા સમેત
તોફાનના ને તાંતોર તથા વખતમાં પડેલા આપણે જેઓ
છે તે સઘળું ઉપલી કીસમની કોષ બેલરી જાહુદનું પરી
નામ છે. આ નખરદસ્ત તોફાન, આ મેહેસતનાક ગામ
વીન અને દરીઆઈ ઉપલાપાયલ સઘળી એક આસેખ માજુસ
ને તાપે છે. તેણે પાંખો, પરવત, પવન અને બીજ ખુદ
તી પેદાસોને પોતાના એલખને જેરે પોતાને હાય કરી લી
ધીએ. દેવો તથા પરીઓ તેની તામેદારી અને ગોલામગીરી
કરેછે અને એ સઘળા મોજાતી એલખના બલથી ને તે
ફની દરીઆવ પર શાહા અચરજસપ સવાર થયોછે તે દરી
આવને એકલા તે શખસે બુજાવી મેળયોછે.

એ શખસ પાદશાહા જીવ હતો.
ઉપર આપણે જોર કીધુંછે કે શાહાએ પોતાના લા
ઈ જીવે રાજ ગાદી ઉપરથી હાંકીકાહાડી તેનું તખત ખો

તે જપત કરી બેઠો હતો. પાદશાહા જીવ જાણ દર્શનના તખ્તનેા હુકદાર બાલિક હતો. પણ વીંદીઆ અભીઆસ નો તે એટલો શોફીન હતો અને એલખના તાહાવેરામાં એટલો મશગુલ હતો કે પોતાના રાજની લગમ પોતાના ભાઈ ને સવાધીન કરી, પોતે પાદશાહા, રોલત ઈતીઆદીને તે આગ કરી, એલખના બાજરમાં ગોચા દેશનીકાલ થયો હતો.

શાહાજાદા અરજસપના હાથમાં એ તક અછી મળી હતી. રાજપાટ કેમ ચલાવવું, પોતાની આસપાસ મદદ ગારોને કેમ મેળવવા, કોણને ચાહાવા અને કોણને હીન વા, કોણને ખુશી કરવા તથા કોણનું હેરાંન હાંસક કરવું, તે સમજું જાણુવા તેણે શીખવાની તેને તક મળી. એ રીતે પરજીવે એમાર મેળવતો ચાલ્યો તારે જીવ તેમજામાં અને મજતો થવા લાગે, તેના એકાંત અભીઆસને લોકોની ન ભરમાં એકરૂપેપણનું રૂપ મળ્યું, પણ તે એકાંતપણું તે ના એવાને નજરનું હાવાથી પરજનતને તેને અનાદર કર્યો પડયો.

એવી હાલતમાં વખત નીકળી જવા પછે રાજનો માલેક પોતે યદ્ય મેસવાનો શાહાજાદાને સખો મળ્યો. તેની છાતીમાં પોતાના હુકદાર બીરાદર તરફ દગલખાજના બેસા ઉભાવા લાગા અને પોતાના ભલા ભાઈની ભલાઈને બદલો ખુરાધી વાલવાની તેણે વધાણું બતાવવા માંડી. જીવના માલ ખજાના અને પાદશાહાત તેના હાથમાં હતાં એટલું જ નહીં પણ પાદશાહાની પદવીને નેઘતા અખલ અને કાળુને પણ એકવાર મળી થયો કે પછે દગલખાજનો દાવો તેનામાં એવો ખુદરતી તથા સભાવીકી યદ્ય મળે કે જેમ કોઈવાર સાચો માંજસ પણ પોતાને જીકે સમજેછે તેમ તે ખરાં દીલથી પોતાને હુકદાર પાદશાહા સમજવા લાગે.

તેના એ બેઆલમાં તેના ઉપલા જાજીલી પડોચી પાદશાહા કોબાદધી રેકો તથા મદદ મળી. તેની તસલવતથી જીવને ઠાર કરવાને તેઓએ કરાવ કર્યો, પણ તે એવી રીતે કે જેથી તેના ભાઈના લોહીના દાઘ તેઓના દીલપર થી ધોવાય અને ખુની તરીકેના દાહામ તેને કપાલે મેહોરિ નહીં, પણ એર લોકમાંતો જસ મળે અને ભલાઈ ગણાય.

એટલા માટે એક રાતે જીવ પોતાના એલખના બેઠો સાથ મધરાત સુધી માંડું ફેરીને ઉંઘમાં પડવા પછે, તેના એકાંત મકાનમાં છુપું રાખેલું લશકર અચચુચ કરી વળ્યું, અને જીવને તથા તેની ચાર વરસની નાહાની દીકરીને મોહોરે દુઆ મળી, આંખે પાટા બાંધી અને મુસકાટાર કરી રાતના શીહા સાહેબા તલે અચચુચ ઉંઘકી લઈ ગયા. તે વખતે એક દનખી નહીં હોલીયો, એક પોકાર નહીં ઉઠ્યો, એક બીસ નહીં પડી, પણ ગુરુપુત્ર તે બાપ દીકરીને દરમી વના કીનારા ભણી લઈ ભવામાં આવ્યાં અને તાંહાં તેમને માટે તાદખ્યાર રાખેલી હોડીમાં તેમને મેસાડવા પછે તેમની આંખના પાટા છોડવામાં આવ્યા.

જીવે આંખ ઉઘાડીને જોયું તો ભર દરીઆવાની સપાટી ઉપર તે એક હોડીમાં તરતો હતો. તેના માંમાં ઉપર જાંહું એપ તાંહાં આકાસ અને હેડલ જાંહું એપ તાંહાં પાંખી સીવાએ ખીજું કાંઈ નહીં હતું. તેનું જોલાખી બહુ હલ તેની ગોદમાં ખીડી અને ગોલાખી લેલ કાહાડડું.

હવું, પણ વધારે શંકાશ તેને એમ ઉપજ્યો કે આંહું હોરે શાના વખતમાં તેની જાહુખી કેતાલ જે તેના આંખમાં રાખ કરતાં વધારે કીમતી હતી અને તેની જાહુ લાકડી જે પાદશાહીના આશા કરતાં વધારે અગતની હતી તે પણ તેની સોડે હોડીમાં હતી.

પાદશાહા અરજસપનો એવો હુકમ હતો કે જીવને ભર દરીએ લઈ જાઈને દુખાડી દેવો. એ જાજીન કામ તેણે પોતાના પડોચી જાજીલીના વજર નામે મેહુરામને સોંપ્યું હતું. પણ મેહુરામના દીલમાં ખોદાતાલાએ છેલી ઘડીએ મેહુર ઉતારી હતી, જ્યો તેણે આ જાહુગરના જાહુખના ઉપલાં હાથીઆરો સાથે લીધાં હતાં અને જીવને તથા તેની દીકરીને દુખાડી દેવાને બદલે ભર દરીએ લઈ જાંહું ઉપલી હોડીમાં યોડીક ખોરાકી મુકાં તેઓને ઉતાર્યાં હતાં.

એ રીતે દેહસતતાક દુશમનોની વચે પણ મેહુરામ જીવના એક દોસત હતો અને પોતાની તથા પોતાની બેટીની હાથઆતીને માટે તે આ દોસતને આભારી હતો.

દરીઆવને આધારે અને ખોદાતાલા ઉપર સજીરી પકડીને કીધી તાંહી હડસેલા ખાધા પછે, જીવની હોડી અંતે એક દીનારે લાગી, તે કીનારો એક જાંહુ ખડક અને ધાપુનો હતો તે પણ જીવને તે મુબારક હતો અને તાંહાં જીવે પોતાની બેટી સમેત ઉતારો કીધો.

હમણા ભરે એજ દરીઆવાના પેરાં ઉપર પાદશાહા અરજસપ તથા જાજીલોના શાહા તથા તેમના રસાલા તોફાં નના અપારા અને મોજના સપારા ખમતા વીખરાઈ પડયા છે, તારે જીવને દેશનીકાલ થવાને મદદ વરસ જુનરી ગયાં છે. એ મદદ વરસમાં સમજું નહું જીવું યદ્ય ગયું છે અને સરવે વાત વીસરી જવામાં આવી છે.

એ મદદ વરસમાં પાદશાહા જીવને ગુમ થવાની ખુશ બાંધ પડી છે અને પાદશાહા અરજસપ લોકોના ખાન તથા વીસવાસ સાથે ખાજનદર્શનમાં રાજ ચલાવે છે.

એ મદદ વરસમાં જીવની બેટી ગુલનાર મોટી થઈને અઘાર વરસની જવાંન ખીલતી જાજનવતી ઉમરની નાર બની છે.

એ મદદ વરસમાં જીવ પોતાના એલખના અભીઆસ જરી રાખી એક પાવરો જાહુગર થયો છે અને પાતાલ, પાંખી, પવજ, જમીન તથા આકાશને પોતાની ખરજ પરમાં લે ચલાવે છે.

એ મદદ વરસમાં અરસામાં પીરોજ નામની એક પરીને તથા જાંહલ નામના એક દેવને તેણે પોતાને તામે કરી લીધા છે.

પીરોજને માંજનદર્શનની એક દેહસતતાક દાકણે તામે કરી લીધેલી હતી. પણ તે દાકણનાં દુશટ કરનો નહીં દેખી થોડાવાથી ખાજનદર્શનનીએ તેને મારીને હાંકી કાઢાડી હતી. તાંહાંથી નાહાહેલી તે દાકણી આ ખડક ઉપર જાંહું જીવ તથા ગુલનાર હાલ રેહે છે તાંહાં આવી હતી અને પોતાનાં ગોલાખ પીરોજ તરફ તે એટલી ઘાટકી હતી કે તેણીની સેન નાકરખાંની ખાતર તેણે તે ખીયા રીને એક જાહાડનાં યડની અંદર બંધ કરી લીધી હતી. તે પછે થોડા વખતમાં તે દાકણે મેહુર પાંખી. અને

તે દેકાંણે જીવ નહ પોહાંચયો. તેણે પીરોળનાં પાકારો ઉપર દયા લાવી તેણીને જાહાડતી અદરથી બાહર કાઢાડી તથા પોતાની ચાકરીમાં ગોલામ તરીકે રાખી. આ યુથનો માં પરી જીવની લોનડી તરીકે રહેવાને યુથી હતી, કેમકે જીવિએ તેને આ જાહાડનાં બદીખાંનથી છોડવી હતી. જીવ પોતે તેને પોતાના બચાં પેરે ચાહતો હતો એટલું નહીં પણ ચોકસ મુક્ત પછે તેને તદન છુટી કરી પોતાના પરીઓનાં મુલકમાં તેને પાછી મોકલવાની કબુલાત પણ આપી હતી.

પેલા દેવ નંદલ ઉપલીલ દાકણને પેરે અવતરયો હતો. તે બદચુરત અને બેસીકલ હતો. તેનું મોઢાકું વાંદરના સરખું, કાંન ઘઢેડાનાં સરખા હતા અને માથા ઉપર બે સીંગડાં હતાં. તેનાં નખનાં મોઢા મોઢા પંજ બનેલા હતા અને તેનું આપુ બદન બાલથી ભરેલું હતું.

દાકણના મુવા પછે જીવિએ આ બંનેને પોતાના સંભાલ હેઠલ લીધાં હતાં. પરી પીરોળને પોતાના બાહરનાં જાહાડનાં કામો સાફ તેણે રાખી હતી તથા આ દેવજાહે નંદલ જીવનાં ઘરનું કામકાન કરતો હતો.

આ બંને પરાણીઓનાં ખવાશ પણ જીવ જીવ હતા. યુદ્ધ પીરોળ નખાંની, અસરાક અને સલુકાઈ ભરેલી હતી. નંદલ નાંકરખાંન, યાટકી, બેચાંદાન, તોફાંની અને હીમકારો હતો. એ બંનેને જીવિએ પોતાની યાકમાં રાખ્યાં હતાં, પણ જારે પીરોળ પોતાના યુરબીને માંન આપતી તારે નંદલ તેને ગાંડો આપતો તથા સઘણ કામ બડબડી ભડબડીને કરતો હતો.

પીરોળ જીવના હુકમથી બેચાલુમ ધઈ પવણની પાંખ ઉપર ઉડી જતી હતી, અથવા દરીઆવની સપાટી ઉપર ત્રાહીની મીશાલે ફરતી હતી, અથવા નખીનનાં પેટાંમાં ભરાઈ તોહાંનાં બેદાને શોધી લાવતી હતી; નંદલ જીવનાં ઘરમાં લાકડો ફાડતો, પોણી ભરતો તથા એવાંબ બીજાં હલકાં કામો કરતો હતો.

એ હાલતમાં ચઉદ વરસ નીકલી ગયાં તારે એતેકા ક એવો બન્યો કે જીવિના દગાપોર ભાઈ જીવલનાં જીવન ગાર પાદશાહીને લઈને ઉપર નજીવવા યુજ્ય દરીઆવની સેલગાહિએ નીકલયો.

પોતાના ઉપલા બંને કુશમનો એકા મલવા નો એતેકાક બની નવાથી જીવિને પોતાની આગલી હાલત પાદ આવી. તેણે પોતાની તાબેદાર પરી પીરોળને ફરમાવયું કે હવાનાં રોશન અનવાલામાં શીહા અપાઝ બનાવે, પવણનાં સુસવાડાં જરેમદ થાય, દરીઆવનાં જો જા પાહાડ કરતાં ઉંચા જાપ અને જે વાંદાંણમાં મારો ભાઈ તથા જીવની કોબાદ પોતાના રસાલા સાથ મેકાકે તે વાંદાંણને દરીઆવમાં ઉકુવાડે.

જીવનાં જાહાડ યુજ્ય એ તલેસમાત બન્યો અને વાંદાંણમાં સરવે નજી દરીઆવની અકડાતકડીમાં કે વાપડયા તેનું વરણન આપણે ઉપર વાંચયું છે.

પરકરણ ૩ જી.

યુજનાર.

જીવ જાહુર ઘણે દયાલુ હતો.

વાંચનાર એ વાતને કેમ કહ્યું કરશે ?

પોતાના દગલખાન ભાઈના દગાના વેરમાં પોતાની જાહાડનાં જોર તેને તથા તેના મસલતીઆને શું જીવિએ યાટકી સજ કીધી નથી ?

એ બે પાદશાહિએ ઉપરના વેરને ખાતર તેઓનું આપુ વાંદાંણ ઉધું વાળી તેમાંના સઘળા કીંગતી જીવડાં આને દરીઆવમાં ડુબાડયા એ શું થયું છે ?

પણ તેમ નથી. જીવ જાહુર એટલા યાટકી નથી.

તેણે આ તોફાંન ઉઠાવયું તથા વાંદાંણ ડુબાડયું, પણ કરી યુવારી કીધી નથી. તેણે સેકડો માંણસીને દરીઆવમાં હોખાવી દીધાં પણ તેમાંના કોઈનો જીવ ગયો નથી.

નિકે તેણે પોતાની માંનીતી પરી પીરોળને આ તોફાંન મચાવો મોકલી હતો, તો પણ તેણીને હુકમ કીધો હતો કે તે જાહેલો માલ ખર્ચના કરતો રહે નહીં એવી રીતે બારકસ ને ઉધું વાલવું તથા જે જીવડાં આ પાંણીમાં મડે તેઓના જાંનને અલવલ નહીં આવે એવી રીતે તેમને ડુબાડવા.

નિકે અરજસપ તથા કોબાદનાં અપશય ઘણા ની રદય હતા, તો પણ જીવિએ તેને મારે કહ્યું વેર રાખ્યું નહીં હતું. તેની મતલબ જીવન હતી. વેરને ખાતર તેણે તેમના પર તોફાંન ઉઠાવયું હોય, એમ આપણે કહે કહ્યું નથી, પણ પોતાની હાલતને યાદ કરીને તેણે આ દરીઆઈ ઘભરાઈ કરી મેળયો હતો.

એ ગોદૈનશીની પાદશાહી ઉપલી હાલતમાં ચઉદ વરસ યુજનાર પછે હવે મેસખર અને અધીરો થયો હતો. તે પોતે એક અલામગીર પાદશાહી હતો, પણ તેનાં કરતાં વધારે અદેશો તેને પોતાની મેટી યુજનાર વીશે ઉપજતો હતો. ગોદૈન પોતાના એકજમના શેકરમાં જાંદારી તુલીક ગોઠાઈ રહેવાને ડરતો નહીં હતો, પણ પોતાની યુદ્ધ શાહી જોઈ ને જાહેલોશાલી અને એશ આરામમાં જનમેલી, જે પાદશાહી, દખદખ અને મુખ ચેન ઉપર હુકદાર વારસ ગણાય, તેણીને પણ આ ગોદૈનશીની એખતીઆર કરાવી દુનીયાનાં સવાદથી દુર, તેણીની આખી જાંદારી તથા જોખનનાં ભવને બાલી નાખવા રહે એ જરવાબની હતું.

યુજનાર એટલે યુજનાર હતી. તે ઉપલાં જીવડાં માં એક યુજલલા પેરે ખીલી નીકરી હતી. તેની ઉભી પેશાંની કોઈ ઝલકાટ ભરેલાં ભવીશની આગાહી આપતી હતી. તેના યુરમદ એટલે, દીલકથ જેઆર અને ખાલેશ નીરોશયણની ગવાહી હતી. તેનું યુથનોમાં કદ નવાં નીની બેજનનાં પુર બાહારની નીચાંણ હતી.

પણ જેવી સીકલે સોહાંમની તેવીજ ખસલતે નેક, સવભાવે રૂડી, મીઝાન હંડી, સલુકાઈમાં સંપૂર્ણ અને અકસે પુર, સમજી તથા શીખ્યાંની હતી. નિકે ગોઠામાં ઉપરી હતી, તોપણ આપો. વખત પોતાની એ શાહાજીને તેનાં વીદવાંન બાપે પોતાની આંખની આંખને આ ગલ રાખી હતી અને તેને તેની પાદશાહી પદવીને ખરની ઉતમ કેળવણી આપી હતી.

ગરીબ બીચારી શુભનારે પોતાની આખી જીંદગીમાં પોતાના આપ સીવાય બીજા કોઈ-મરદને જોયો નહીં હોતો. પણ કલાકના કલાક કુધી મન રોકી રાખનારા અબોધા સાથી ફારેગ થવા પડે તેણીનાં ફીલસુકી બાપે કુરસતને વખ તે બાહરની ફનીઆને લગતી તેણીને જ જોવા લાગી હતી, તેથી મરદને જોવા તથા પીછાંછવાની ખામેશ, તેની ઉમરની સાથે વધતી જતી હતી.

સાદાં દીલની શુભનાર પોતાના ખાનદાન, હાલત અને બીજીથી પણ અનજાની હતી. તેના ઉપર સુરેલા આગલા ગ્રન્થથી તેનાં પદરે તેને આનખ્યા નાવાકક રાખી હતી. જે કે એવળ હોનરેના ગ્રન્થમાંનાં તે ખબર દાર અને બાહોસ હતી, તેપણ ફનીઆના દંગા, ફેસાદ ઇઆ દનામ બાબે એક બચાનાં સરખી તે સાદી અને નોરોશ હતી.

પણ આ દેશનીકાલ હાલતમાં તેને કાંહાંકુધી નાંખી એલવી તે બાબે જીવંને રાત દીસ વીચાર પેદા થતો હતો. મારે હવે જરે પોતાના બાઈના વાંહાંજી અથે આ જો રાંવર તોફાન ઉઠાવ્યું, તારે તે પોતાની બેટીને લઈને એ તોફાનની અસર જોવા સાડું કીનારે ગયો અને તાંહાં આ ખુશ બેટીની પણ કોમળ ચાહાબદી એક હાથ ઉપર જરે દરીઆવનો ધુજરો જોઈ ધુજતી હતી તારે જીવ ખુશી થતો હતો કે તેના દીલની મુશાદતું ફળ પાકું થવા આવ્યું હતું.

શુભનારે પોતાના આપને ગળે લશગીને આ તોફાન ઉઠાવતું કારણ પૂછ્યું અને તે ઉપરથી તે બુદ્ધ ફીલસુકે પોતાની આગળી હાલતના વીગતવાર હેવાલ કહા સંભળાવેલા. પણ જરે તેના હેવાલ ભુતકાળ ઉપરથી વસ્તમાંનાકાળ ઉપર આવેલા, જરે આ તોફાન ઉઠાવાના મુખીઅ સભ્ય ઉપર તે આવેલો તારે પોતાની બેટી તરફ તેણે એવી હીકમત કીધી કે તે ખુશ થઈમાં પડી.

તે તોફાનમાં તણાતાં વાંહાંજીમાં અકસર કરી એક જવાં મરદ હોતો, કે જેના ઉપર બુદ્ધ જીવે પોતાની પરીએહેરી બેટી વીશે ઉમેદ બાંધી હતી. તેને આ કીનારા તરફ ખેંચેલો એ ઉપલાં મોઝાં તોફાનને હેવુ હતો, પણ તે હેવુ તેણે પોતાની બેટીથી છુપાવાનું હજીબી દરસત ધાર્યું અને તે હેવુ પાછળથી પોતાની મેળે તેને બાહર થયો એવી તેને આશા હતી.

જે કે જીવ પોતાના જાદુના એવળ ઉપર મુસતાક હતો, તેપણ જે વખતે તેણે દરીઆવની વચે ખુદરતી તત વચ્ચેને લડતાં કીધાં, તે વખત તેને મોટી ઇનતેજારીના હતો. આ તોફાંજી તેણે ગોઠવણ બોક્સ ધારીવાળી હતી ખરી, પણ તે પાર પાડવાનું તો પરવરેગારને હાથ હતું.

મોડા વખતમાં તેની ફરમાબરદાર પરી પીરોજ હાનર થઈ અને ખબરે આપી કે તેના હુકમ અનુજ વાંહાંજીમાંના માણસોને દરીઆવમાં નાખી ધમરાટ કરી મેળેખા ખરો, પણ તેઓ સરેવના જાન શલોમત રાખ્યાછે તે હીઆં સુધી કે તેઓમાંના કોઈના પણ બાલને ઇજા થઈ નહીં અને તેઓના કપડાં વટીક બીજામાં નથી. મગર તેઓને વીખરી નાખીને રાખના જીવ જીવ બાજો ઉપર તરતા તરતા તેઓને છોડા છોડા કીનારે આંહીયાછે.

સરસવતી.

વેપારની દેવી લખશમીનું એક ચીતર અત્રારા ગયા અંકમાં આપવા બાદ હવે વીદીયાની દેવી સરસવતીનું એક નાહાનું ચીતર આ અંકમાં આપીએ છઈએ. એ દેવી પોતાનાં એક હાથમાં બાજો અને બીજાં હાથમાં દીવા રાખેછે તથા એ હાથે આરોથી દરએક અંધારી જગતોને યોધી નાખી તથા તેનાં પેવસ થઈ તાંહાં નુરમંદ ઉજાસને દાખલ કરેછે. આ વીદીઆ માતાને જોઈ અગનાનયણાનું અંધારું નાહાસેછે, અને સરવ મીજ રોશન થઈ પોતાનાં ખરા આકારમાં એ માતાનાં નુરથી પરકારી નીકળેછે. તે નો રોશન ચેરાગ સદા બળતો રહેછે, અને તેના તેજ ચ લકાટ આખી ફનીયાની આંખોને દીપાવેછે. જાંહાં તેના મુખારક કદમ પડેછે, તાંહાં તેનાં પગ આગળ કળાકલસલ ઉમી નીકળેછે. હોનરની માતા વીદીયા છે. પેહેલાં વીદીયા, પછે હોનર થાયછે. જાંહાં વીદીયાનાં પગલાં આવ્યાં તાંહાં હોનર એક ખુદરતી પરીનામની મીશાળે સાથે ચાલવા વનાં રહેતો તથો.

સરસવતીનાં શુભ લખશમીથી ઉતરતાં નથી. એ બે દેવીઓમાં કોણ સરસતે ધણીવાર વીચારવા જોગ વાત થઈ પડેછે. ખૂંડે કે જે લખશમી માતાનાં કદમ વધેછે, ઇઆને જે વેપાર અને આબાદાનીથી થન થાલ વધતો જાયછે તો કેળવણી અને વીદીયા હોનરને વધારવાને શક્તી વાંન થઈએ છઈએ. તેમ જિતાં પેહેલાં લખશમી અને પછે સરસવતી હાથ એમ લાગેછે. પણ વળી વેપાર અને આબાદાની વધારવાનાં જે તરેહવાર સાધના હોયછે, તેને વીદીયા દેખાડી આપેછે; જેમ જેમ વીદીયા વધેછે તેમ તેમ દોલતાનાં નવા રસતા હાથ લાગેછે—તેમ જિતાં સરસવતી પેહેલાં અને લખશમી પાછળ લાગેછે. ગમે તેમ હોય, પણ આહુતો ચોક્કસ છે કે આ ફનીઆમાં માણસનું કે લેખાંજી અને તારણ કરવામાં બે હેલુ દેવીઓ એકસરખી ઉયેગોગી છે. તેઓ એકેકેને જોડાવેલો છે અને બગદારી કરતી ચાલેછે. બલકે તેઓ એકેકેને આધારેછે અને એક વનાં બીજાને ચેત નહીં પડે એવી હાલતમાં છે.

વાસતે જેઓ લખશમીને બજેછે, તેઓએ સરસવતી માતાને પણ બજવી જોઈએ. જેમ લખશમીનાં પગલાં આપણા ઘરમાં ઈજીએ છઈએ, તેમજ સરસવતીનાં પહોંતાં પગલાંને પણ આહવાં જોઈએ. લખશમીની ત્રીશાળે જે દેવીને પણ આરારીને આપણાં વકાંનમાં મોલાવવી જોઈએ તથા તેને મોટા પેચાર અને નાનથી વધાવી લેવી જોઈએ. સરસવતી વડે સંધું સુખ અને સંધી સગવડ છે. જેઓ પાસે લખશમી છે પણ સરસવતી નથી, તેઓ અડધી નંઘલી અને અડધી સુધરેલી હાલતમાં હોયછે. નહીં આ તર, કે નહીં પેલી તર નહીં પુરા નંઘલી કે નહીં પુરા સુધરેલા પણ એ બેની વચે દોલતી, ઘમરાલ હાં

લત તેવા લોકોની થાય છે. લખશમી તેમ્મોને ધન માલ આપે છે, પણ સરસવતી વગર તે માલ ખજાનાનો તેમ્મો ઉપયોગ કરી શકતા નથી. તેમ્મો બખીલાઈથી સમજું. એકદું કરે, ઈચ્છા ઉદ્ભવે પછીથી માતર હવસ પુરા પાડવામાં ગુમાવી દીધે, તે સરસવતીની ગેરહાજરીથી બને છે. જનાં યરમાં સરસવતી નહી, તેનાં યરમાં અધકાર છે. જેમ લખશમી યરને વાનવું ગાનવું કરે છે, તેમ સરસવતી યરને ભરીઈ ભરીઈ કરે છે.

વાંચનારી બાનુએને જણાવવાની કાંઈ નજર નથી કે જેદે સરસવતીને રવીનું રૂપ આપયું છે, તોપણ તે કોઈ ખરેખરી માનતાની દેવી નથી. એ માતર વીદીઆનું એક બીજું નામ છે, વીદીયાને એક અલંકાર લગાડ્યો છે, સરસવતીના જે આકાર તેમ વીદીયાના આકાર છે. સરસવતીને ભનવી અને આપણા ઘરમાં નોતરવી એટલે વીદીયાને ભનવી તથા નોતરવી જોઈએ છે. વીદીયા એક મોટું ધન છે, જે મોસાતું નથી, મોહોવાતું નથી ઈયા છુટાનું નથી. બીજું ધન જેમ વાપરીએ તેમ આપણા હાથમાં થો ઘટે છે, પણ વીદીયારૂપી ધન જેમ બીજને આપીએ તેમ આપણી પાસે વધે છે. શું નજીન કે શું આસનાં, શું પાતાલ કે શું પાણી, શું પાહાડ કે શું જાહાડ પાંન, શું જીવન કે શું નીરજીવ દરએક પદારથને વીદીયા એકી નાખી આપણી આગળ મોલી મેળે છે, તમામ યુદ્ધરતનાં ભીતરનાં મેદની કૃષ વીદીયાની કુંચીથી ફેરવાય છે. યુદ્ધ મોહાવંદતાવાની પીછાત વીદીયા કસાયે છે અને વીદીયાજ ગોષા આપણને તે સાહેબની દરધમાં મોહિંમારે છે.

આવી જે સંઘની માતા તેને આપણી માતાએ પોતાની આગળ રાખીને સદા પોકારતી રહે છે કે “સરસવતી માતાની જે” !

સંધ્યાવંતું દરદ.

હાલ વરસાદ અને સરદીનાં દીવસ ચાલે છે અને સંધ્યાવંતું દરદ એ સરદ રૂતમાં યહુ ફેલાયલું રહે છે. સંધ્યાવંતું દરદ સાંધામાં વા ભરાવાથી થાય છે એવો સાધારણ વીચાર ચાલે છે. એ દરદથી બદનનાં જુદા જુદા સાંધાએ તથા માસનાં લોચા અથવા ગોરડાંએ એકડી બાય છે, તેમની હાલમાલ યદ શકતી નથી અથવા હાલમાલ કરતી વેલા અતીશય દુખ થાય છે. એ દરદ એક સાંધામાંથી ઉડી બીજા સાંધામાં અને બીજામાંથી તરીખામાં ફોડે છે, જે ગોષા વા અથવા પવણથી ફોડતું હોય એમ લાગે છે અને તેટલા ઉપરથી એને વાંચા મરજ કરી સાધારણ નામ આપેલું લાગે છે.

પણ સંધ્યાવા, જેને ઈંગ્લેન્ડમાં “રૂઝવીન” કે હે છે, તે કાંઈ સાંધાની અંદર વા ભરાવા તથા ફોડવાથી થતો નથી. એ મરજનું કારણ જુદું છે અને તે લોહી સાથે નીસખત ધરાવે છે. આપણું લોહી જે ઘણીક વસતુએની મેલવણીનું બનેલું છે, તેમાં ખાર એક તત્ત્વ છે, અને બીજું “ફાઈબરીન” નામની પદારથ છે, કે જે બંધાયેલાં લોહીમાં એક છારીની ખીશાલે રેખાય છે. તનદરોસત

માંજુસનાં લોહીનાં ૧૦૦૦ ભાગમાં “ફાઈબરીન” નાં બે ભાગ અને ખારનાં ૧૨ ભાગ હોય છે. પણ સંધ્યાવાનાં, દરદની વેલા લોહીની એ બનાવટ ફેરવાઈને, “ફાઈબરીન” કુદી થાય સુધી વધી પડે છે અને ખાર છેકાટ થી ૬ ભાગ સુધી ઘટી પડે છે.

ખારની મેલવણીથી લોહી પોતાના ખીજનસર પાંખી બેવી હાલતમાં રહે છે. બીજા હાથ ઉપર “ફાઈબરીન” ની ખાશીએત બંધાઈ જવાની છે. હવે દીસતું છે કે લોહીમાં જરે એ વસતુએના પરમાણુમાં ફેરફાર થાય અને જરે ખાર યદી પડે તથા “ફાઈબરીન” વધી પડે તારે લોહીની પરવાહી ખાશીએત એકી થવી જોઈએ તથા તે મોહીલું વધી પડેલું “ફાઈબરીન” બંધાવા માંડવું જોઈએ. એ રીતે સંધ્યાવાનાં દરદમાં સાંધાએની આસપાસ “ફાઈબરીન” બંધાવાથી સાંધાએની હાલમાલમાં ખલલ થાય છે. તે સાંધા એકી એકડી બાય છે, અને તે સંધ્યાવાના મરજનું ચુલ કારણ છે. એક સાંધા મથે એક મોખણની અંદર એક અંક ફરતું રાખ્યું હોય, અને તેને મલાવા માટે તેલ નરૂર નું હોય, પણ તે બંધાઈ જવાથી અથવા યુદ્ધી યદવાથી તેનું બેડું બાળ્યું એ ફરવું બંધ પડે તેને મલતું દરદ સંધ્યાવાનું છે.

હીઆં સવાલ ઉઠે છે કે એ પરમાણુ લોહીનાં તત્ત્વોમાં ફેરફાર તથા વધઘટ થવાનું કારણ શું? એ કારણ મોક્ષ સમાલમ પડ્યું નથી. એવું ધારવામાં આવે છે કે લોહીની અંદર એક જાતની જરૂર! વસતુ પેવસ થાય છે અને તે વસતુ લોહીની બનાવટને બગાડે છે. તે કંઈ બીજું છે, તે હજી ડાકટરો શોધી શક્યા નથી. પણ એ દરદીના પરસેવા વાટે તે જરૂર બાહાર નીકળે છે, તથા તે પરસેવા ખાટો ગંધાય છે અને ડાકટરો એવું મત આપે છે કે જે જરૂર કોઈ ખાટી આસીડનું હોય જોઈએ. તે “લાક્ટીક આસીડ” ધારવામાં આવે છે. વધેક શાસની ફેતાલોમાં તેને વીકારી વસતુનું નામ આપયું છે. લોહીની ખાર કંતે એ વસતુ એક સાંધામાંથી બીજા સાંધાને પકડે છે અથવા માસના એક લોચામાંથી બીજા લોચા પર બાય છે.

એ દરદ યુખીઅ કરીને સરદીથી લાગુ પડે છે. યહી મેળેનત, કસરત અથવા યાકથી બદન ગરમ થયું હોય, તે વામાં જો તેને યંડી ઈચ્છા ભીણી હવા લાગે તો સંધ્યાવાને મરજ તેમાંથી થતી પામે છે. તેમજ વળી સરદીમાં ભીના થઈ, ભીનાં કપડાં અંગ ઉપર રાખવાથી, અથવા ભીની જગ્યાએ બેસી રહેવાથી પણ એ દરદ લાગુ પડે છે. ઘણાં ગરબો જ્યો સરદીના કાંઠ કરે છે, તેમ્મોને આ કંટાલા બરે લાં દરદને આધીન થવું પડે છે. ગરમ હવામાંથી અચણ અ યંડી અને ભીણી હવામાં જવાથી અથવા એ રવેસનાં યુદ્ધરતી ફેરફાર હવામાં થવાથી નમલા આંધાનાં આદરનીએ ઉપર સંધ્યાવા ગલ્બો કરે છે.

સંધ્યાવા જે જાતના હોય છે. એક “આક્યુટ” અથવા તીખશણ અને બીજો “ક્રોનિક” અથવા જુનો ઈઆ હંમેશનાં કેહેવાય છે. તીખશણ સંધ્યાવાની સાથે તાવ આવે છે, એકી ગલ્બા સાંધાવાલા ભાગે સુલને લાલ થઈ આવે છે તથા તેમ્મોમાં અતીશય અકડસાટ થાય છે. જુનાં અને હંમેશનાં સંધ્યાવામાં તાવ આવતો નથી અથવા

એટલું બધું કુખ થયું નથી. પેટ્રેલે: સંધીવા લાંબી મુદત સુધી રહેછે, તારે તે જુનેા થાયછે ઈમાને સાંધામાં હુમેશા ના ધાગે નાખી પડેછે. તે પોતાની મેલે નેસ કરી આ વેછે અને પોતાની મેલે પાછો નરમ પડેછે; એમ વખતે વખત થયા કરેછે.

વળી એ કુખ ભરેલા મરનના બે વરગો કરેલા છે. એક "લોકલ" અથવા એકલ એકસ સાંધામાં થાયછે, તથા બીજો વરગ "નનરલ" અથવા બદનનાં સંઘલા સાંધા એના સાધારણ મરન કહેવાયછે. ઘણીવાર સંધીવાના મરનને નજલા સાથ ભેલી નાખવામાં આવેછે અને બેડુ એક નાને ચાલી જાયછે. પણ એ બે વચે પેટ્રેલે તક્ષવત એ છે કે સંધીવા અકસ્સર કરીને ગુડહુ, થાપો, ખભાં, અરડા, કમર અને એવાજ બીજા મોટા સાંધાએને પકડેછે; પણ નજલા ઘણું કરીને અંગ્રેજા, આંગલાં ઈતીઆ દી નાહાનાં સાંધાએમાં થાયછે. નજલા થવાની આગમન બદલુજની તથા બદનનાં બીજાં અવીઅમોમાં ખલલ ઝાયછે તેથી પણ તેની સંધીવાથી જુદી પીઠાણુ થઈ શકેછે.

તીખશણુ સંધીવામાં પેટ્રેલાં તાવ આવેછે, તે બીજા સાધારણુ તાવની ત્રીશણે તાહાડ વાગીને તથા પુલવીને બદનને ગરમ કરેછે અને તારપછે સાંધાની અંદર કુખ થઈ આવેછે. કોઈવાર તાવ અને દરદ બેડુ સાથે થાયછે અને કોઈવાર તાવની આગમન દરદ થઈ આવેછે. એ મરનમાં તાવની સાથે બીજા તાવની ત્રીશણે બકવા લવાતું થયું નથી, પણ એ તાવની સાથે પરસેવા થયો જાયછે અને તેથી બદન ગરમ પણ ભીનું હોયછે. વળી એ તાવની સાથે ઘણીવાર જાહાડાની કબજાઆત હોયછે, તથા અતીથ છી તરસ, માથાનો કુખારો, ઉતાવલી અને કુડતી નાડી, અને જીભ સરદ થાયછે. પેટ કઠણ થાયછે, પીસાખ ઘોડી થાયછે અને તેના રંગ અતીથણે લાલ હોયછે.

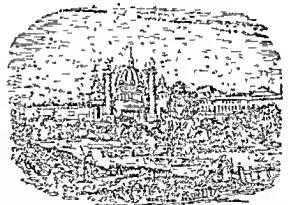
તીખશણુ સંધીવાની એક સહથી સરસ નીશાંછી દરદીનાં દીલમાંથી નીકળતો પરસેવ છે. તાવનાં દરદીને પરસેવ પડવાથી કરાર મળેછે, પણ આ સંધીવાના તાવનાં પરસેવથી કરાર થતો નથી. દરદીને એક પણ સવાલ પુછવા આગમન તેનાં ખાટા વાસ ઉપરથી ડાકટર એકદમ પારખી શકેછે કે તેને સંધીવા થયોછે. તે દરદીનાં એરડામાં દાખલ થતાં વાસી સરકાથી હવા તર થઈ હોય એવી ગંધ નીકળે. સંધીવાનાં તાવની પીઠાણુ બીજા તાવોથી કરવાની બીજી અછી સામેતી સાંધા માટેલું કુખ છે. વળી સંધીવાનું દરદ હુમેશાં શતનાં વધેછે તથા દીસનાં લગાર એા છું થાયછે.

આ દરદ કાંઈ ધાસતી ભરેલું નથી, પણ છાતી માટેલું દીલ, જે લોહીને આમાં બદનમાં પોઠેંચાડવાનો અભારો છે, તે કીમતી સાંધાને બરે એ દરદ પકડેછે તારે તે ધાસતી ભરેલું થઈ પડેછે. સાધારણ સાંધાએ ઉપર એ દરદ કુખ થયું દેવા છતાં બીજું નુકસાન કરેલું નથી. તે નલદી સાણું થયું નથી અને વળી ઘણીવાર તેને ઉતાવલે સાણું કરવાની ભલાંમણુ કરવામાં આવતી નથી. જે તેને એક સાંધામાંથી નલદી હાંકી કાહાડયું હોયતો બીજા સાંધાને પકડેછે અને તે જુવા નહીં ને લુત થવા" બરાબર છે.

વળી કોઈવાર એક નજવા સાંધામાંથી કાહાડી નાખવા પછે કોઈ વધારે અગતનાં સાંધાને પકડે તારે એર વધારે કુખ દીએછે. મારે ને સાંધામાં એકવાર થયું હોય તાંહાંન તેને થોભાવી રાખવાનું ઘણીવાર ડાકટરો પસંદ કરેછે.

સંધીવાનાં દરદને દરે કરવાનાં ને ઉપાધો છે, તેમની મુખીઅ મતલબ તાવ એછો કરવા, નોહાડો, સાંક રાખવા, લોહી સુધારવા અને પરસેવ વધારવાની હોયછે. એ પરસેવ સાથ લોહીનું જેટલું બાહાર નીકળે, મારે દરદીનાં દીલમાં તે પરસેવ જામે વાર પચવા દેવો નહીં જોઈએ પણ વખતે વખત તેનાં કપડાં બદલવાં જોઈએ. તેમ કરતાં તેનાં અડી ગયલા સાંધાએની હીલચાલ થવા દેવી નહીં જોઈએ પણ ને એક હાલતમાં રાખવાથી દરદીને કરાર થતો હોય તેમ હાલતમાં તે સાંધાને રાખી મેળવો જોઈએ. તરીકે અગતની આવડત એ છે કે અડી ગયલા ભાગોની આસપાસ રૂ અને ફલાનલ લપેટી તેને સદા ગરમ રાખવા તથા ઉંક રાખવી જોઈએ. પગમાંથી મોજા કાહાડવાં નહીં અને દીલમાં પગ સુધી ફલાનલ પેટ્ટરી રાખવું જોઈએ. અડી ગયલા સાંધા ઉપર સેક જારી રાખવામાં આવેછે તથા ડાકટરની નનરમાં આવેછે તે ભર મોપડનાં તેલ આવેછે.

વીએના શહેર.

યુરોપખંડનાં મધ્ય ભાગ મધે આસટરીયા નામનું ને મોટું અસલ અને મગર સાંનશાહીત માલેછે, તેનું વખનાયલું પામ્યેતખત શહેર વીએના છે. યુરોપની વખનાયલી અને મોટી ડાનીઉખ નદીને બંધાં વીએન અને આલસટર નામની બે નાહાની દાહાલો આવી મળેછે, તે સમાંગ અ આગલ ડાનીઉખની દમશીણુ દસાએ એ શહેર આવેલું છે. તે પારીસથી ૬૩૦ માઈલ, બર્લીનથી ૩૩૦ માઈલ અને કાનસાંદનનીમાપલથી ૮૦૦ માઈલને તક્ષવતે છે. તેની વસતી આસરે ૪૦૦૦૦૦ માણસની છે. તેની હવાં ઠંડી છે અને મધ્યમ સધીતીમાં પારો ૩૮ ડીગરી સુધી રહેછે. એ શહેરની જમીન ફલવંત છે, પણ રૂત અમુખા કરી ભરેલી છે. તે થીએ થી બદલાયા કરેછે, તાંહાં ધુમ સ થણે પડેછે અને શહેરના નીચલા ભાગોમાં રેલ આવેછે. વીએનાં, તે ગોયા નરમની દેશના અસલી, ઉંચી

તોખખનાં અને પોતાની બુનીઆદ ઉપર મુસતાફ તથા અગર ઉમરાવાનું વતન છે અને તેઓના રહેવાસને લીધે એ શહેર યુરોપખંડનાં નામીયાં તથા દબદબાવાલાં શહેરો માંનું એક ગણાય છે. યુરોપનાં મુસાફરોને એ શહેર ખૂબીત જોવા લાએક છે, અને એક મુસાફર ખુશી તથા અચરત થાય એવું તેમાં જોવાનું પ્રણ છે. એ શહેર બે બાગમાં વેહેં માઈ ગયું છે. અસલ અને જીનું શહેર તેનાં “કોટમાં” વસાયું છે, પણ પછે જેમ વસતી વધતી ગઈ તેમ નવું શહેર “બાહારકોટ” વસતું ગયું છે. વીએનાં નો “કોટ” લંગલગ ખુંબઈના કોટ જેટલો જ મોટો છે. તે તરણ માઈલ લાંબો છે, પણ તેનાં બાહારકોટનાં ૧૦ મા બાગ જેટલો બી નથી. તેને ફરતી દેવાલ ૪૦ થી ૫૦ ફીટ ઉંચી છે, જે આખરુદ્ધાર રહેવાસીઓને ફરવા હરવા તથા હવા ધોરવાને કામ લાગે છે અને જે ઉપર સાંભ સહુવાર એસકી ખરદ એમરોતોના જોવા લાએક અને વીમીતર જોવા વરો મળે છે. એ કોટની પછવાડે ફરવું આસરે ૧૫૦૦ ફીટની પોહોલાઈનું મેદાન છે, જે ખુંબઈનાં મેદાનની ત્રીશાલે પેહોલાં શહેરના બચાવને માટે રાખેલું હતું, પણ હાલ બહારનાં રોપીને લોકોને ફરવા તથા રખવાનાં કામનું થયું છે.

મેદાન નુકવા પછે તેને ફરવું બાહારકોટનું શહેર આવે છે. તેને ૩૪ મોટાં મોટાં પરાંમાં વેહેં મી નાંખ્યું છે, જે સરવેને ફરતી વળી એક બીજી ૧૨ માઈલનાં ઘેરાવાની તથા ૧૨ ફીટ ઉંચી દેવાલ ઇંટની બાંધી લીધે લીધે. અસલી સુરતની ત્રીશાજે વીએનાં શહેરની ૧૨ લાગણી છે, તેમાંની સાનશાહી મેહેલ તરફની ભાગજે જેમાં પાંચ નામીયાં મેહેરાઓ બાંધવા છે તે ઘણી જ રીઝીથી સુંદર બાંધેલી છે. કોટનાં રસ્તા સાંકડા અને આડા અડાડા છે, પણ તે ઉપર ફરતરની ફરસખંદી ફરી લીધે છે. બાહારકોટનાં રસ્તા સીધા, પોહોલા અને કુસાદે છે, અગર કેટલાકોને ફરસખંદી નહીં હોવાથી તે ઉપર કીચ લ થાય છે. શહેરમાં ફરવા હરવાની ઉપલી બોહોલી જગા ઉપરાંત ૨૦ મોટાં મોટાં બાંધેલા છે, જેમાં એકાદ બે સુંદર અને કુવારા તથા બાવલાં સાવનાં છે. આ શહેરનાં ઘેરા પાંચ મળવાનાં ઘણું ઉંચું છે અને ખુંબઈની ત્રીશાજે જુદા જુદા મળવા ઉપર જુદાં જુદાં બાહુતો રહે છે. તાંહાં ઘર ૧ દીડ ૩૮ માણસની ગણતરી કરેલી છે, પણ કેટલાક ઘરો માં ૪૦૦ થી ૫૦૦ માણસો રહે છે.

વીએનાં શહેરનાં મેહેલો, દેવલો અને બીજાં મોટાં મકાનો ઘણા સુંદર અને નાદર છે. સાનશાહીના મેહેલ, જેનું ચીતર ઉપર આપયું છે, તે ગંભીર અને રોણકદાર છે, પણ તેમાં જેમ અગત પડતી ગઈ તેમ નવા ભાગોને બાંધીને વધારવા ગયા છે અને તેથી તેના આસપાસના આકાર મેહોલ દીસે છે. આખું શહેર ગંભીર મેહેલો અને એવાં નોથી ભરાઈ ગયું છે. તે ઉપરાંત હીઆનાં કેટલાંક દેવલો બાંધકામનાં હોનરનાં જોવા તરુનાં છે. સેંટ સરીફનાં નામીયાં દેવલોના અનારો ૪૫૩ ફીટ ઉંચા છે. સેંટ પીટરનું દેવલો શહેરનાં એનાં નામનાં દેવલની ટપ ઉપર બાંધયું છે. એક બીજાં મોટાં દેવલમાં આસપાસનાં

સાહાનશાહીઓનાં બદનમાંથી દીલ અથવા અંતરજી છુટાં પાડી એકઠાં કરપા છે. આ ઇમારતો ઉપરાંત આસપાસનાં બીજાં ફેળવણીને લગતી ઇમારતો પણ જોવા લાએક છે. યુનીવર્સીટીની ફકત વર્ધકશાળામાં ૧૧ લાખ પ્રુસતકો, ૮૫ પરીસરો અને ૬૦૦૦ વીડીઆરથીઆ છે. એ ઉપરાંત તાંહાંની હોનરશાખામાં ૧૮ ઉસતારો કામે લાગા છે; ઇબનેરની મકતબમાં પણ તેટલા જ શીખસંકો છે. તાંહાં પાંચ મોટાં બહેર તાલીમખાનાં છે, તથા એક મહેરસા મેતી શ શાસતર શીખાડવાને સથાપી છે. તાંહાંનાં પાંચશાહી કે તાબખાનામાં ૩ લાખ પ્રુસતકો, ૧૬ હજાર હાથનાં લખેલા દસ્તાવેજો તથા ૫ લાખ ચીતરો છે. તાંહાંના કોલામાં ૧૧ લાખ હથીઆરોનાં સંકડો છે.

તરફ ક્રીસખનાં કારખાનાનાં ઉદીઆગ અને વેપારથી વીએનાં શહેર ભરપૂર છે. તેમજ વળી મોજ મેખ અને નાંચ રંગને માટે પણ એ પામ્યેતખત પરખેઆત થયું છે, એ શહેરનાં જેટલા બાગ બગીચા બીજાં મોટાં શહેરોમાં હશે. શહેરની સાંને નદીમાં એક સુંદર યાત્રુ જે ઉપર બાગ, બગીચા, કેચારા, સરકસ, નાટકશાળા ઇતીઆદી બનાવેલાં છે અને હજારો લોકો તમાસા જોવા તથા મોજ કરવા જાય મળે છે. વીએનાં શહેરમાં પાંચ નાટકશાળા છે, જેમાં દરેક નાટકો થાય છે. તે પોલીઆં જોવા પારખનાં વખતમાં એ શહેર ઉપર ફરે એ લોકો બે વાર સરી ગયા હતા, અને તારપછે સુધેલું કરવાને માટે યુરોપનાં તવારીખમાં નાંખાયેલી જુદાં જુદાં રાખવાળાઓની સંખ્યા સન ૧૮૧૪ નાં નેખખર મહીનાથી ૧૮૧૫ નાં જુન મહીનાં સુધી બેઠી હતી. ૧૮૪૮ માં એ શહેર ખાતે મોટો બખલો થયો હતો, અને સુધેલે શહેરને પોતાને હાથ કરી લીધું હતું, પણ આસપાસની પારકારે ઘણી શખતઘણી તેને મેસાડી દીધી અને તે જગાએ શહેર ઉપર અલખેલા રોપનાં મારાથી શહેરને ભારી નુકસાન થયું હતું.

આપણી તરફથી યુરોપ અનારો દેશી મુસાફરો લંડન અથવા પારીસ ખાતે મુસાફરી કરી આવેલાં એવું સંખલે છે કે તેઓ યુરોપમાં ફરી આવવા પણ લંડન અને પારીસ ઉપરાંત મુસાફરી કરવાને, જોવાને તથા ગમત અને મોજ કરવાને યુરોપખંડનાં બીજાં કેટલાંક મોટાં અને નામીયાં શહેરો પહેલાં જોવા હેવાલ ઉપરાંત પહેલી ખાલખ પડે છે. પદમી પા, બરખની, ઇટલી, અને રૂશીયાના કેટલાંક મોટાં શહેરો વીસતારમાં, કદમાં, બાંધણીમાં, સોભામાં, રહેવાસીઓમાં, ખુશતી દેખાવોમાં અને કલાકરોમાં લંડન અને પારીસથી અહડતાં નહીતો તેની બરોબરીમાં ગણાય છે. અને જેઓ પોતાનાં પદમી અરચી અથવા વાપરી જાયતા નથી, તેવા લોકોને એટલી જ લલામણુ કરવામાં આવે છે કે પોતાનાં જામમાં “માંચીનાં મોકર” ની ત્રીશાલે પડી રહેવાને બદલે આપનાં શહેરોમાં જ ગમત મેલું ગમેઆત મળે છે તે હાંસલ કરવામાં પદમી ખરખેલો. આવાત નવાઈ જોવી અને ખુશાલી બરેલી છે કે વીએનાં શહેરમાં આપણી તરફનાં પેહલવેલો મુસાફર તરીકે એક પારસી બાંનું પોતાનાં આવંદ સાથે જ આવવાય છે.

ક્રીસ્ટોફર કોલમબસ.

આ નામકીત માહા પુરુષ, જેણે અમેરીકાને મોટા ખંડ શોધી કાઢાડ્યો અને ડુનીઆનાં ગનાનમાં મોહોડો તથા બનને વધારો કરી આપ્યો, તેની જાહેરી દેવલ એક કાંઠાની સરખો છે. ૧૫ મી સદીમાં જારે ઇટલીનું જીનોઆ બંદરે વેપાર અને દરીઆઈ સફરોને માટે નાખીયું ગણાવું હતું, તારે તે શેઠેરમાં એક ખીસકાંન ઉન સાફ કરનાર આપને તોંહાં સને ૧૪૩૬ માં જનમવા પછે તથા આ તર ૧૪ વરસની ઉંમર સુધી દુક કેવલથી હાંસલ કરવા પછે, તેને તરતજ ઉન સાફ કરવાનાં આપીકા ધંધા મ્હે ના ખવામાં આવ્યાં. પણ જીનોઆ જવા વેપારી બંદરથી, તેણે દરીઆવરથી હોનરીની લીધેલી તાલીમથી તથા નક્કસ આ બનાવામાં તેણે મેળવેલી ખાહીતગારીથી, તેનાં જનની સઘલી વલાઈ દરીઆઈ સફરો ઉપર હતી, માટે થોડાક જ હીનાં ઉન સાફ કરવાનાં હલકા ધંધા કીયા પછે આ ચઢેદ વરસનેા છોકરો લુમ્બીય સંસુરમાં ફરતાં એક વેપારી બાર કસ ઉપર એક સેલરની ચાકરી લઈ પોતાનું વતન છોડી ગયો.

જે થણી ૧૪૫૦ માં ખાતર એક જવાન સેલર હતો તે ૧૪૯૦ માં એક મોટા ખંડના શોધક કેમ થઈ પડ્યો એ થણું અજાણ્ય જણાવે. સેલરનાં ધંધામાં ૨૦ વરસ સુધી થકેલા ખાવા છતાં, પોતાનું કાંઈ નહીં વલવાથી તે પોરટુગલ દેશનાં પામ્લિતખત લીસબન ખાતે સન ૧૪૭૦ માં જઈ રહ્યો. તે શેઠેર તેને એટલા માટે પસંદ આવ્યું કે તે શેઠેરનાં લોકો તે વખત ઉપર નાખીયા સફરી ગણતા હતા અને અગત કરીને હીંદુસ્તાન જં તે વખત ઉપર સોનાં, રૂ

પાં તથા હીરા ખાંજિકોને દેશ ગણાતો હતો, તોંહાં આફ્રીકા ખંડ વટાવીને જવાને એક રસતો શોધી કાઢાડવા ઉપર તોંહાંના પાદશાહ હોનરીનું ધણું શ્રેમાન લાગું હતું. એટલા માટે નક્કસ બનાવાનાં ધંધામાં તોંહાં કાંઈ જાણે થવા ની કોલંબસને આશા હતી. વળી પોરટુગલનાં એક નાખીયા મુસાફરની છોકરી સાથે લગન કરવાથી પોતાનાં સસરાનાં નક્કસાઓ, પુસતકો ઈતીઆદી તેને મળ્યાં અને એ રીતે કોલંબસને પોતાના ગમેઆન તથા માહાવેશમાં બેહદ હુમેરો કરવાને બની આવ્યું.

આવા ધંધાને લીધે કોલંબસ લુગોલ વીંદીયામાં થઈ પુરવીણતા પાંમયો, પણ લુગોલનું તે વખતનું ગનાન થણું અધુરું હતું. ડુનીયાનાં ગોલાઆકાર તરતનો જ જણાયો હતો, પણ અમેરીકાખંડની અમરીઅમર ડુનીયાનાં અનજનપણાને લીધે પૃથ્વીનાં ગોલાનું કદ થણું ના હાનું ગણાવું હતું. એ અમરસમાં કોલંબસનાં મગજમાં ખેઆલ આવ્યો કે આફ્રીકા વટાવીને હીંદુસ્તાન તરફ જવાનાં કાંઈ ખાસવાનાં કરતાં આટલાંનટીકા માહાસાગરમાં પશ્ચીમેને પશ્ચીમે આલખા કરવાથી એ ખેઆલી રીલતનું દેશ તેને વધારે નજીક દીસ્યું. એ ખેઆલ તેના જ નમાં શેવટે એવોતો જનજીત થયો કે તે પાર પાડવામાં ગોયા તે દેવાનો ધઈ ગયો અને તેને માટે તેણે ખેખેલી રજા તથા જોજીત આજી એક કાંઠાની સરખી લાગે. કોલંબસને એવું લાગું કે યુરોપથી હીંદુસ્તાન જવાને આ નવો રસતો શોધી કાઢાડવા સાઝન ખોદાએ તેને આજહાંન મોકલ્યો. પણ એ કામમાં ભારી રીલત અને બીજા જદ્દ-જોડાએ, માટે મેહલાંતો કોલંબસે સરકારની મદદ મેલવા ઉપર દીલ લગાડ્યું.

તેણે પરથમ પોરટુગલનાં રાજા જાંનની મદદ માંગી. એ રાજે પણ પોતાનાં જરનાર આપની મીશાલે હીંદુસ્તાનનાં રસતો શોધી કાઢાડવાને ખંતી હતો. તેણે કોલંબસનાં આ નવા ખેઆલને પસંદ કરેલો, પણ તેનાં દરખાશોએ તેને એ કામથી વારવાને લીધે, તેણે વીચાર પાછો ફરવો, એટલું જ નહીં પણ કોલંબસની સઘલી ગોઠવણ જાંહી લઈને છુપી રીતે પોતાનાં એક કાફલો તે રસતાની શોધ પાછલ મોકલવાની તેણે નીચ દેઆનત વાપરી. તેમાં તે ઠગારો પાદશાહી નીશાફ થયો, પણ કોલંબસે તેથી ખશ થઈ સને ૧૪૮૫ માં લીસબન શેઠેર છોડી ગયો. તોંહાંથી તેણે પોતાના કામમાં વીનીસીઅન સરકારની મદદ માંગી, પણ તોંહાં કરી દાદ નહીં લાગાથી તે સંપેનની સરકારની મદદ માંગવા ગયો. તેણે મારગમાં એક મઝાએ ઉતારો કીધો, જાંહાંનાં વડા શુરૂએ તેનાં ઉપર થણાક પેઆર કીને પોતાની આસપાસનાં વીંદવાનાં સાધ કોલંબસની સુલાકાત કરાવી. તે શુરૂએ કોલંબસને સંપેનની રાંણીનાં વડા પંથકી જિગ જલામજીને કાગલ આપ્યો, પણ તે પંથકીને જલ્દે એક બીજા વડા શુરૂની મારફતે કોલંબસ પાદશાહીની સુલાકાતે ગયો અને તેણે કોલંબસની ગોઠવણ તપાસવાને વીંદવાંઓને હુકમ કીધો.

એ તપાસ સાલાખાંતકાની એક જિગજાલામાં થઈ, જાંહાં મોટા મોટા વીંદવાં અને કામેલોની મોટી ઠઠની

સાંને આ એકલો ઇલાલીઅન સેલબચો પોતાના મનનો બાહાણાત બેચ્યાલ સમજવા બોલે હતા. તે મીનલશર્માં આદેખાઈના મારેલા વીલવાનો આ મીસકીન સફરીને ટેકો આપવાને બદલે તોડી પાડવા બેઠા હતા, પણ તેવામાં વળી સપેનની સરકારને લડાઈમાં શુંતાણું પડવાને લીધે તે વીલવાનોની તપાસ ભાગી પડી અને બીયારો કોલમબસ વળી પાંચ વરસ સુધી ધકેલામાં પડ્યો, જે અરસામાં સરવે કોઈ તેને દેવાને અણવા લાગા અને દેહેલે કે રસતામાં બચાવે વટીકે તેને મીઠીડવતાં હતાં. સપેનની સરકારથી નાસીપાસ થઈ તેણે ઈંગલંડના રાજની મદદ માંગવા સાઝ પોતાનાં ભાઈને મોકલવો, પણ તે ચાંચીયાએને હાથ કેદ પકડાવો. સન ૧૪૮૮ માં પોર્ટુગલનાં રાજ્યે કોલમબસને ફરી તેડું મોકલવું પણ એ નાસીપાસ થયેલા યુસાફરે તે નોતરું નામનજીર કર્યું. તેણે યાદી યાદીને સપેનનાં બે દોલતમંદ ઉત્તરાવોની મદદ માંગી, પણ તેઓએ જવાબ વાલશે કે એવો તો પાદશાહ્યોના કામ છે. તેણે સપેનની સરકારને એકવાર ફરી અરજ કીધી, પણ તેને જવાબ મળ્યો કે તેઓને એ ઉપર ધેખાન આપવાનો વખત નથી.

એ રીતે હારમાર થયેલો કોલમબસ કંઠાલોને એક છેલા ઉપાય દાખલ કરીનસની મદદ માંગવા નીકલ્યો. તેણે મારગમાં પોતાના દોસત પેલા મથવાલા ગુરૂની એકવાર ફરી મુલાકાત લીધી, જે કોલમબસને હેવાલ સાંભલી કબી થયો. હજી એકવાર ફરી સપેનની મદદ માંગવા સાઝ તે શુરૂ પોતે નીકલ્યો. તેણે પેહેલાં રાંછોની મુલાકાત લીધી અને રાંછોનાં વગથી પાદશાહક કોલમબસને યુસાફરીના ખરમ આપી બેલાવી માંગાવ્યો. તેઓએ કોલમબસને ધક્કેલો આપી તેની શોધની સફરે મોકલવા કહ્યું કીધું. પણ એ શોધને જેખમ કાંઈ જોવા તેવો નહીં હતા. એક બદ ભરેલો માહાસાગર, જાંઠાં કોઈએ સફર કીધી નહીં હતી તાંઠાં છવવર આવીને દરીશ મેડવાની વાત હતી વળી એ એ સફર પાર પડેતા હીકસતાંબી અપુરૂ ધન, ખાલ અને ખજાનો મળવાની સરવેને વકી હતી, માટે કોલમબસે સફર માથે લેવા આગમ્ય સરકાર સાથે મોટી કચુલાતો કરવા માંગી. તે કચુલાતોમાં વાંધો પડવાથી કોલમબસ નાસીપાસીમાં પોતાનાં ખચર ઉપર મટી બેસી ફરીથી શેઠનું મોઝાકું નહીં બિવાનાં પકા કરાવનાં પાછો આવી ગયો. તેની ગેરહાજરીમાં સરકારને પાછી સુધ આવી અને તુરત કાસદ રવાને કરી કોલમબસને છેક ફરનાં ગામમાં થી ફરીથી તેડી માંગાવ્યો તથા તેણે કરવા માંગેલી શરતો બાહાલ રાખી.

એ રીતે છેક ૧૪૯૨ નાં સાલમાં કોલમબસ પોતાની પેહેલ લેહલી યુસાફરીએ નીકલ્યો. એ વખતે તેની ઉંમર ૫૬ વરસની થઈ હતી ઈમાને તે છેક ૬૦ વરસની ભરતોમાં આવ્યો તાંઠાંસુધી તેની ધારણાં પાર પડી નહીં. આવી લગભગ બધી ઉંમરે કોઈ નળલી છાતી વાળો યુસાફર એ કામથી હારી ખાતે, પણ કોલમબસ હરથો નહીં. તેણે એ કામ માથે ઉઠાવ્યું એટલું જ નહીં પણ તેમાં એવી સુસીમતા ખમી કે તેનો હેવાલ વાંચતાં આપણું દાંતમાં આંઘાં ગલાં પકડીએ છઈએ. તેનાં કાંકલાને માટે સપેનની સર

કારે તરણ ભાગેલાં વાંઠાંજી તદ્દમ્માર કીધાં, તરથી કોલમબસની સુસીમતા શરૂ થઈ. તેની સાથે યુસાફરીએ જવાને સરવે કોઈ બીધાં, સેલરો ગામ છોડીને નાહારી ગયા અને બીજી થણી માપાકુત કરવી પડી. એમ કરતાં જરે હજારો લોકોનાં ડુવા અને આસીરવાદ લઈ કોલમબસ ઉપડ્યો તારપછે તેની મુશકેલો ભર દરીએ વધી. તે સઘલી સફર એક તદન નવાન દરીઆવમાં હતી, માટે વાંઠાંજી ચલાવાને લગતું દરએક કામ કોલમબસને ખજાતું પડતું. તે ઉપરાંત વળી તેનાં બેસઅર ખલાસીઓને ધીરજ આપતાં આપતાં તે કંઠાલી ગયો હતા. જેમ જેમ તેઓ આગલ જતા તેમ તે સઘલાઓની બીટીક વધતી, જેમ જેમ આ નવા દરીઆવમાં દાહાડા જતા તેમ તેઓ પોતાને વતન પાછા ફરવાની આશા છોડતા અને વારંધાંજી વાંઠાંજી પાછાં ફરવા માંગતા. તેઓ બે તરણ વખતેલો બલવો કરવાને તદ્દમ્માર થયા હતા, બલકે એકવાર તો કોલમબસને દરીયામાં ફેંકી દેવાનો મનસુબો થયો હતા.

અતે એક મહીના ઉપર જવા પછે કોલમબસને અમેરિકા તરફ જમીન હાથ લાગી. તારથી તેની સાથનાં સફરીઓને ખુશાલી તથા ધીરજ આવી, તેઓ કોલમબસને પગે પડ્યા અને પોદાની મીશાળે માંનવા લાગા, તે જમીન તદન નવી હતી, તાંઠાંના જંગલી તથા નાનાં જાદરજાત લોક તદન નવાં હતાં. તાંઠાંથી જેમ જેમ આગળ ચાલતા ગયા તેમ તેમ નવાં મુશકોની શોધ થતી ગઈ અને જેમ આ યુસાફરોની તેમજ તે મુશકોનાં લોકોની અચરતીનો પાર રહ્યો નહીં. કચુલા અને હાતાનાં મોઝાં ટાપુઓની શોધ, તાંઠાંના લોકો સાથે કોલમબસે સઘાપેશો હેલેવાર, તેઓ સરવેની અરસપરસ અજાતઓ, તાંઠાંના સરદારો સાથેની મુલાકાત અને એ યુસાફરીમાં કોલમબસે ખમેલાં તો ફાંચ તથા સુસીમતાનાં દોસતાંનાં ભારી અજાતઓ ઉખલવાનાં છે. છેલાં ટાપુમાં એક કીસા બાંધીને તથા થોડાક સપાંનીઅરોને રાખીને જરે કોલમબસ સપેન ખાતે પાછો ફર્યો, તારે તેને સપેનની પરજોઈને તથા લોકોએ એકે મોઝા પાદશાહ તથા ખેદા સરીખું મેહુદ માંન આપ્યું તથા તેની ખુશાલીમાં મોટી ધુમધાંચો કીધી.

એ પછે કોલમબસે આલ્લાનંદક માહાસાગરમાં બીજી બે યુસાફરીઓ કીધી અને ઘણાક નવાં ટાપુઓ તથા દેશીઓ અમેરિકાનાં સુલકોને શોધી કાઢાડ્યાં અને તાંઠાં યુરોપીઅનોની રસતી કીધી. પણ આ સરવે શોધનો બદલો તે ઘણો બુરો માંખ્યો. આસતે આસતે તેને વીસે લોકો અદેખાં યવા લાગ્યાં, તેનાં તરફ દુશમની વધી. વળી તેણે વસાવેલાં સુલકોમાં તેનાં જાત ભાઈઓ ખરાજ ચાલ મલાવા લાગા. મોઝાં દોલતમંદ સુલકો તેને હાથ લાગેલાં ધારીને સપેનની સરકાર કોલમબસ પાસેથી મોટી દોલત માંગવા લાગી. તે સઘલા સખ્યોને લીધે કોલમબસ નવાં સુલકો ઉપર લગાર રખત થયો તથા તાંઠાં ઘણાક ધભરાટ ચાલ્યો. અતે સપેનની સરકારે તેની બધે ખરતમે તપાસ મલાવી. એકવાર તો તેને અને તેનાં ભાઈને તેનાં દુશમનો બેડીમાં નાખીને બંદીવાન તરીકે સપેન ખાતે લાવ્યા તથા એટલું બધું અપમાન આપ્યું કે સપેનનાં રાજ રાંછો

પોતેથી તેથી ફુખી થયાં. અતે નાનુરાદી અને નાસીપાસી
માં તેને અત આવશે અને જે ધણીએ આખી ફુનીઆ
ના નકસોબ બદલી આપશે તે ધણી ગરીબ હાલતમાં તા
૨૦ થી ને ૧૫૦૦ ને દીને ખરણ પાંખશે. તેણે મોત તુલી
ક એવું ધારણ હતું કે તેણે જે તુલકો શોધી કાઢાડયાં તે
હીંદુસતાનને લગતાં હતાં, પણ તારપછે તે તુલકો તરફ વ
ધારે શોધ જરી રહી અને તેથી અમેરીકાના નવે મોટે ખ
ડ અનવાલામાં આવશે.

લેવાગઈ પુત, ખોહીઆવી ખસમ.

અમારી પડોશનાં એક દેવલનાં છાપરાં ઉપર પવણ
ની દસા દેખાડનારો એક પુરાંણે “વેદરકાક” અમારા ન
નમંની આગમનને ઉભેલા હતા અને કાંઈક વરસો થયાં
તેણે પવણપર પીક ફેરવેલી હતી ઈઆને જમ પવણ ફેરવે
તેમ તે ફરતા હતા. એ પરમાણે આટલાં બધાં વરસ સુધી
તેણે પોતાના ધણીની નોકરી બજાવા પછે એકવાર નવં વ
રસને દાહાડે તે પોતાની હાલત ઉપર અથડાઈ થયો.
તે મારે બાળુએ ફરી શકતો હતો, એટલે તેનાં ધેઆનમાં
આવણું કે હું મારે બાળુએ ઉડી પણ શકશ, પણ તેને વ
ભાવમયાથી જડેલા હતા એટલે તેની એ આમશે પાર પ
ડી થકે નહી, માટે પોતાની એ નડી લીધેલી એકની એ
ક હાલત ઉપર નાંસજર થઈ તે આ પરમાણે બોલવા તથા
વીચાર કરવા લાગે કે—

“અફસોસ ! હું કેવો કંગાલ અને કમબખત છઉં.
મારી છાંદગી કેવી દલીદરી ભરેલી છે. કરર કરર આવ
ન કરતો આખો દાહાડો અને વળી આખી રાત પણ ચક
ર લેવા કરવાની જાતી સરજત છે. અને મને મારી મર
જ પરમાણે ઉંઘ ઈઆ આસાએસ વરીકે જલતી નથી.
હું પવણને આધારે પડેલા છઉં અને એ કમબખત પવણ
ની જરે મરજમાં આવેછે તારે અને આમકા મારીને ફેરવી
જાયછે, પણ તેમ કરતાં નહી તે વખત જોતો, નહી હાલત
જોતો, મગર બસ જરેથી પોતાના પાંખમાં પવણ આવશે
તારે ને વખતે મને નાંપસંદ તેવે વખતેથી તે મારી ઉપર
સવારી કરેછે તથા મને મેંદનત આવેછે. એ પરવારતો
પવણ મારી સાથ નહી કામનુ કામ શોધી કાઢાડે, પણ
એને કોણ કેહેલ કે પોતાનું એટલું આયું પડકો નાંખે ! મુ
ગે મુગે પોતાના મારગસર મારી કાંચે નથી રહેતો ! ખમી
ત એ મારે દસાએ ઉડતો ફરે છે તે કાંઈ નહી પણ મને
ચીડવવા તથા ખીનવવા સાડાં જ ઉડેછે. ડનાલામાં જરે
બધાં જાય હવા ફેરફાર કરવા જાયછે, તારે મને હીઆરે જ
ડી લેવાથી મારાથી તેમ બનતું નથી, તો જો કે સુરજનાં તા
પમાં બીજાં લોકોનાં કરતાં હું વધારે તું છઉં. તે વ
ખતે ડ પવણ પાંખું છઉં, તો જરાબી આવી મરતો નથી.
પણ આજ સપરમે દાહાડે જરે બધું ગામ છુટી લીએછે અ
ને મોલ જીમ તથા આરાંમ કરેછે તારે આ મોતને મોરે
લો પવણ મને ફુખ દેવા સાડાં જરેછું કુકાંચે એટલું કુકી
ને મને એક પલખી કરાર આપતો નથી. ફરતાં ફરતાં હ

વે તો મને ચકરી આવવા લાગીછે. જીવન હુહાડ દર
રોજ આવીને મને વગર કારણે જોઈ તથા તપાસી
જાયછે, પણ હું કેવી હાલતમાં છઉં તેના તેને વીચા
રથી નહી નહી હશે. મારી નજાએ જો એને રાખ્યા હોય
તો એને કેવું લાગશે ! મારી હાલતમાં માતર આજન દીવ
સ રહેતો એને ખબર પડે અને આઠ દાહાડાંનાં કંઠાલી
ને નાહાસી જાય તથા કેહે કે એ રીતે છાપરાંપર પડી રહે
વાનું તેનું કામ નથી. પણ જરે તે તેનું કામ નથી, તારે
મારું કામ સા વાસતે હોય ! મને ગરીબ જોઈને હીઆને
હીઆંજ નડી રાખશેછે એ શું જીલમ નથી ! હીઆં રહે
વાથી મારી સઘલી શકતી અને હોશીયારી રદ જાયછે. જો
મને છુટો મેળવામાં આવેતો હું શું શું કરશ ! હું પખ
શીની ખીચાણે ઉડી શકશ અને સરવે લોકોને અચરત ક
રી નાખશ. હું કાગડાંએની ખીચાણે છાપરે છાપરાં સુધ
વતો ફરશ, અને તોથી વળી એ કાળા કાળા કાગનાં કર
તાં હું વધારે સોભી નીકશશ. અરે તે દાહાડો કારે આવ
શે ! ફુનીઆમાં સઘથી સેટલ કાંમ ઉડવાનું છે. વળી ફર
વાનુસવાથી આપણ ઘણાં સુધરી નજીએ છઈએ, તારે મારી
આખી છાંદગીમાં એકબી વખત શું મને છુટી નહી મળે !”

આ વીચારમાં અને બલાપામાં વેદરકાક ભાઈ ખીન
વાઈ ગયા અને તોફાન કરવા લાગા, એટલે બીજીતો કાંઈ
નહી પાય, પણ નેસથી ચકરાવામાં ફરીને દરર કરર અવાજ
કરવા લાગા. આ અવાજથી હેલનાં દીવાનખાનામાં બં
દગીને સારું આવેલાં લોકોની બંદગીમાં ખલલ થઈ, માટે
શોડા વખતમાં વેદરકાકજનો જાણીતા જીવન હુહાડ આ
વશે અને તેવણને હુયોડા વડે હેકપાક કરવા લાગે, જેથી
તેવણને ઘણું અપમાન થયું.

એ ઉપરથી તેવણ રીસે ભરાયા અને દરાવ ક્રીયા કે
હવે સુદલ ફરવું ઈઆ હીલવું નહી, તે હીઆં સુધી કે ગા
મમાં એટલો પવણ કુકાંચે કે પોલીવરા ઉપર સુકાવા નાંખે
લાં કપડાંએ આરણ ઉપરથી ઉડી ગયાં, તોથી વેદરકાક ભા
ઈ તરણ દાહાડા સુધી હડે પડયા અને જરા હીલીયા નહી.
એ ઉપરથી વળી જીવન હુહાડની અગત ગઈ. તેણે આ
વીને આ ફુખીઆરા લોકોકાંચું મોહાકું, માયું બલકે આ
સુ બદન તેલમાં એવુંતો લપેટી મેળવું કે પછે વેદરકાક
ભાઈનિતો સુખ ચકરી આવવા લાગી અને મક્કમ થવાનાં થ
જાંબી કાંકાં મારયાં, પણ તેનું કાંઈ ચાલણું નહી અને પ
વણનાં એક નપાટામાં એકસી આંટા ખાવા લાગા.

હવેતો હવે થઈ. હવે કેમ ખમી શકાયું ! બીચારા
બેદીલ વેદરકાકે હવેતો નેસથી ઉડવાનો દરાવ ક્રીયા. તે જ
મ જમ બદનને આંચકા આપતો તેમ તેમ તે વધારે ફરતો
હતો. પણ અતે એક કુદડો નેસથી ને મારશે અને પ.
વણનો એક નપાટો જોવો આવશે કે આ હુહાડ કાકાની જ
ડ ઉમડી ગઈ અને તેનાં ખીલા સુધાં તે છુટી ગયાં.

પણ તે ઉડીને કાંડાં ગયો ! તેને કાંઈ પાંખ નહી હ
તી કે હવામાં ઉડી શકે, તેતો લાગલો નીચે જઈને નેસથી
અડકાંચો અને તેથી વળી કેવે દેકાંચે ! ધર નહી કે આંગ
ણું નહી, બાગ નહી કે ફુલ ફલ નહી, પણ એક ગરરની પા
સે ઉડરો હતા તેમાં જઈને પડશે.

બીચારાને આખી રાત તે ઢેકાંણે પડેલી ગલીચી આ ને નજીસાતની ગંધ તથા બદબોની અંદર કાઢાડવી પડી. તેની ખાતરી થઈ કે હુવામાં ઉડવાની તેને શકતી નથી. છાપરાને મથાલેની પોતાની અસલ જગા હવે તેને પાદ આવી. છાપરાંપર તે આંછીગમથી પેલીગમ હીલવાનું હતું, પણ હીલ્યાંતો તેટલીબી શકતી નતી રહી ને આક ઢેકાંણે પડી રહેવાનું થયું. પણ વખી તેટલાં રમતા છોકરાઓનું એક દોહું આવી લાશું અને તેઓ બીચારા વેરકાકને લાતે લાતે ઉરાડવા લાગા, એટલું જ નહીં પણ તેનાં ગોલી

દાંનડા બનાવીને રમવા લતા હતા. વેરકાકલાઈનાં સારાં ભાએએ તેવામાં તેનો જીનો ફો સત જીવન લુહાડ પાછો આવી લાગો. તેણે છોકરાઓનાં હાથમાંથી વેરકાકને છોડવશે અને તુરત છાપરાંપર લઈ નઈ તેની અસલ જગા ઉપર તેને પાછો નડી આવશે. આ વખતે જીવન લુહાડ વીરો કાકા વેરકાક ખુલ્લ બડબડા નહીં, પણ તેનો તેનો તારનાર થઈ પડશે અને તેને વીરો એ કાકા એાર ખુશ થવા લાગા. તેણે પોતાની માલનો પસંતા વા કીધો અને ફરીથી છાપરાં ઉપરથી ખીસવા માંગ્યું નહીં.

લોભાં ન.

આ ખુશબોદાર પદારથનો ખપ આ પછાં દેશ ખાતે બો હોલો છે. આપણા દેશમાં છે, એટલું જ નહીં, પણ એશીયા ખંડનાં લગભગ સઘલા દેશોમાં એ સુ ગંધી ચીન ખપેછે અને યુરોપનાં રોમ ન કાઠોલીક દેશો મ થે પણ તેના ખપ બહુ માલેછે. લોભાં ના ખુશબો ઉપરથી તથા અકસર કરીને આતસની ઉપર બા લતાં જે પમરાટ ચો ગેર પસરેછે તે ઉપરથી એ ચીનનો ખુ ખીઅ ખપ માલેછે. ધરમ સંબંધી કીરી યાઓનાં ખુશબો બા લવાનો જેવાં અ સલી જમાનાથો ચા લતો આવશેછે, જેનાં લોભાં અગતનો ભાગ લેખે. હીંદુસાતાનમાં અને તે કરતાં વધારે ચીન, બરમાં, શી પામ ઈતીઆદી દેશોનાં તુરતીઓની સાંમે લોભાંનની ખુઈ આપવામાં આવેછે. રોમન કાઠોલીકોનાં સઘલા દેવલોમાં હીરીઆ ચાલતી વેળાએ ધુપધાનામાં લોભાં બાલીને તેમ ને દોરી વટે બાંધી હીલવવામાં આવેછે. પુરવ તરફનાં પા દશાહો પોતાની દરબારોમાં જે ખુશબો બાળેછે, તેમાં પણ લોભાંન સુખીઅ છે. ઈરાનનાં અસલી પાદશાહોને મારે આરબસતાંનથી ખારો લોભાંન એ કારણસર આવતું હતું. લોભાંનની ખુશબો દુરગંધીને હાંકી કાઢારેછે અને તેથી આ પછી સીઓની દરરોજ સંહવાર સાંજ લોભાંન ધુપાવાની ર સમ થણી ગુણગારી અને કાપદેખં છે.

આવી એક ઉપ યોગી પદારથનાં રો પાનું ચીતર ઉપર આપણે, તે ઉપરથી વાંચનારી બાનુ એને તેના કાંઈક જેઆલ આવશે. લોભાંનનું જાહાડ કોઈનું વાંચનારા એએ નોખું હશે, પણ ઉપનાં ચીતર મુજબ એ જાહાડ શુંદર, સોભાએમાં ન અને રલીઆમ છું છે. તે જાહાડે આઈએ ઉગતું ન થો, મારે જાહાડ કરતાં રોપાનું નામ તેને વધારે જાણે. જે રોપાનાં ફલનો રંગ સફેદ હોયછે અને તેનાં પાતરાં ઈડાં રોંકાં પણ એક છિંદેથી અનીદાર છે

અને તેવા છેડા આગળથી તે ઉગેછે, જેથી તેને મથાલેનો છેડો ગોળ હોયછે. એ જાહાડ શુંદ આ પનારા જાહાડોની જાતનું છે. તેનાં ઠડનાં કાપીને ચી રા પાડવાથી એ જાહાડનો રસ બાહર નીકળેછે અને ઈ આતો ઠડની બાહાર આસપાસથી જાહાડની છાલ ઉપર બંધાયે અથવા તે રસનો જેને જમીન તરફ ઉતરીને જમી ન ઉપર બંધાય જાયછે, જેને તેવી બંધાયલી હાલતમાં આ પણ લોભાંન કહીએ છઈએ.

એ રીતે નોંતાં લોભાંન એક જાતનો શુંદ છે. તે ર સનાં આકારમાં જાહાડ મથો નીકળે, તારે કપનાં જેવો સફેદ રંગનો હોયછે, પણ બંધાવા પછે તે કાળાસ પડેછે. જુદાં જુદાં દીપાંઓ બંધાઈને એકઠાં થતાં હોય એવો તેનો

ક્રીયમં. અનં તતો શિક્ષા.

બંધાયેલા આકાર હોસે. એ સુગંધી અને મનપસંદ ખોસાયેલા બ્રાકેટોના નામના વીંદવાને રસાએણ સંજેત થી પરચકરણ કર્યું હતું, જ્યો એ પદારથનાં તત્ત્વો છુટાં પાડ્યાં હતાં અને તે કીધાં તત્ત્વોની બનેલી છે તે અલગ પડ્યું હતું. તેની કરેલી તંપાસ ઉપરથી જાણાય છે કે લોખાં નની બનાવટમાં હવાઈ રૂપે ઉડી જાય તેવાં ખુસાયોનાં તેલ નાં ટ ભાગ, રાજ પદ ભાગ, ચુંદર-૩૦ ભાગ અને પાણી ઇંચાં અપરકમાં પીગાળી નહી શકે એવી ચુંદર રૂપી પદારથ નાં ૫ ભાગ હોય છે. એ માટે હું ઉપરું તેલ રંગ વગરનું તરેણેનાઈનનાં જુડું હોય છે, પણ તેના વાસ વધારે પસંદ પડતા હોય છે. લોખાંના વેપાર પેટીમાં ભરીને ચાલે છે.

લોખાં તવારીખમાં અસલી વખતથી જાણાય છે. પણ તેની જનન જુમી કહી, તે બાબે વીંદવાંનાં આંજ લાંબી સુદંત થઈ વાંધે ચાલે છે, જે વાંધાનું ચેવર હવે પછે કંદામ જલદી આવે એવું પાછલી સોધો. ઉપરથી દીસે છે. એ પાછલી શોધોનું માન અુબધનાં બે જાં હોતા તબીબોને ઘટે છે, તે ડાકટર કારર અને ડાકટર બરડઉ છે. ડાકટર કારરે અપરસતાંનાં જંગથી સુલકમાં સુસાફરી કરીને લોખાંનાં અસલ જાહડ શોધી કાઢી રૂપે તથા સુબઈ મોક લેવાં છે અને ડાકટર બરડઉએ શોધને પરસીય કરવામાં ઘણી મેહનત લીધી છે. ખરીસટોયોનું બાઈબલ, બુતાનનો નામીયા ઇતીહાસી હીરોડોટસ, તથા બીજા નામીયા લખ નારાએ અને વીંદવાંનાં નવાકે ડાયોડોરસ, પલીની, આ રીઅન, મારકો પોલો ઇતીઆંદી સંધલાએ લોખાંને આર અસતાંની પેદાસ ગણી ગયા છે. પણ પછવાડેથી એવો એ આલ જાણ થયો હતો કે લોખાંનું જાહડ હાંફસતાંના વતની છે. ડાકટર કારરની શોધે અસલી લખનારાએ ને રોકે આપયો છે અને હવે એવું કહેવાય છે કે એ ખુ શબ્દો ફનીઆને પુરી પાડવાનું પેહેલું માન સોબાલીઆનાં દેશને ઘટે છે.

જે બીજાએ એલીથી અથવા બીજા સુદ અને રાજ ખાંણસનાં બદનમાં લોહીને વધારે ગરમ કરનારા ગણાય છે, તેવીજ ખુબી લોખાં અજે પણ ગણવામાં આવે છે. એ રો તે લોખાં દવાઈ તરીકે પણ મોકલ ચુકું પડયો છે. તોપણ દે રીને પીવા માટે તે આપવામાં આવતું નથી. આંગલ બદનમાંથી ફક, બલખા, બલગમ, પડ વગેરે રસ ઘણે વેહે તો હોય તારે તે અટકાવા માટે લોખાં દવા થયે નખાં હતાં, અને તેથી હમેસનાં અસંતોષ, જુનાં સંલેખમાં તથા એવાંજ બીજાં મરજે ઉપર લોખાં પાતા હતા. પણ હજં છા માતર ચોંટીને ઉસકેરનારા લેપ અને અલખપદા અંધે તે વાપરવામાં આવે છે.

કરીસસ અને તેના દીકરો.

લીડીયાનાં પાંદડાં હા, કરીસસથી અમારા ગયા મારમ અહીનાં એ કીધાં અમારા વાંચનારાએ અને વાંકે ક રીય છે. અસલી વખતમાં, ઇસુખરીસટની છ સદી અગા ઉએસીખાંડની પચમીએ એસીયા ખોઈનર દેશમાં લીડી

યાનું રાજ મોટું ગણાયું હતું અને કરીસસ તેનો પાદશા હા હતા. એ પાદશાહ આતીશય દોલતમંદ હતા અને પોતાની દોલત ઉપર ઘણે સુસાતક હતા, તે હીઆંસુધી કે તેને જીવવાને ૨૫ સદી નીકધી જવા છતાં આજ સુધી તે માતર પોતાની દોલતને લીધે પાદશાહ રહેયો છે. નાંખીયો યુનાંની ગરથ કરતા ઇસટરાયો કેહે છે કે કરીસસનાં રાજ માં સોનાંની ખાંને હતી અને તે ખોધાવાથી દોલતમંદ થયો હતો અને અધુરું કહેવાય છે કે પેટદોલસ નામની નદી તેનાં રાજમાં વહેતી હતી, જનાં કીનારા ઉપરની રેતી સો નાની હતી.

પોતાના મોટા ખજાનાંથી કરીસસ ઇલકાઈ ગયો હતો અને પોતાની દોલત લોકોને દેખાડવાને ઘણે ખંતી હતો. તેણે પોતાની ગંગડરીથી નામીયા ફીલસુફ સોલન ને અપખાંન આપયું, પણ સોલને તેની દરકાર કીધી નહી અને કરીસસની દરબારને છોડી ગયો, મગર અતે પોતા ની સુધવી દોલત છતાં કરીસસ ઇરાંનનાં નામીયા સેહેન શાહ સાઈરસને હાથ કેદ પકડાયો અને તે આફતખાં તે ની દોલત કરી કામ લાગી નહી, પણ સોલનની શીખામ છ તેને યાદ આવી તથા કામ લાગી, તે હીઆંસુધી કે જરે સાઈરસે તેને શીખસા કરવા સાઈ તેને આતસની મેહમાં બાલી નાખવા સાઈ ઉમે કીધો, તારે મરતાં મરતાં કરીસસના મોહોમાંથી "સોલન! સોલન!" એ બોલો ની કલપા અને તેને પસતાવો કરતા જોઈ સાઈરસે તે આફી અખરી, તેની વાત અજે ઉડવા અકમાં આપી છે. આ કેમ છે કહેવું ઘટે છે કે એક બીજા નામીયા ફીલસુફ ઇસપ, જેણે ઇસપનીતીના નાંદર ગરથ બનાવયો છે, તે અંક "ખરા નર" ની શોધમાં નીકલ્યો હતો અને સોલનને અપખાન થયું તારે તે કરીસસની દરબારમાં રહેતો હતો. તે જે સોલનની હીમત જોઈ જાહેર કીધું કે "અતે મને ખરા નર મલયો છે અને તે સોલન છે."

એ મગર પાદશાહને લગતું એક ચીતર પાસેના સક્ષા ઉપર આપયું છે. તેમાં કરીસસને મળેલો એક બીજા કીમેતી ધડો ચીતારયો છે. એ ધડો એ છે કે જર અને અ જાં છતાં કરતાં વધારે કીમેતી બધાં છે અને મોટાઈ તથા સા હેબીનાં કરતાં વધારે કીમેતી પેઆર અને મખતા છે. એ ધડો કરીસસને ઘણું ખારીક વખતે મળયો હતો અને ઘ હોજ અજઅએ જવા પુદરતી તોસેસમંત બલકે મોજીજ જેવી રીતે મળયો હતો. એ ધડો કરીસસની એવીજ એ ક આફતની વખતે મળયો હતો, જરે તે પોતાના કીમેતી છવ ખોહવાનાં અંત ઉપર આવયો હતો અને જરે ધડોય નાં અતરમાં ચીતારયું છે, તેમ તે ઇરાંની ફુરામને હાંધે જમીનસંત થયો હતો. એ ચીતરમાં જ - ભાંએ ધડયો છે તે કરીસસ છે, તેને મારનાર એક ઇરાની સરદાર છે અને વધે પડીને તે ફરેકો અટકાવનાર કરીસસનો દીકરો છે. જેણે આપ તરફ બતાવેલા પેઆરની અસરે મોજીજ અ ને કાંહાંની સરખી છે.

કેહે છે કે કરીસસેના આ દીકરો જનમખીન હુમો હતો અને મોટો થયો તાંહસુધી યુનાની ગીજાળે અસારત થી કામ ચલાવતો હતો. જરે તેના તલ્લં વડે બાપનો સેતા

રો અસત થયો, અને જારે સાધરસ પાદશાહા તેના રાજ ઉપર ચઢી આવ્યો તથા તેના પામેતખત શેહેર સારદીસને જીતી લીધું, તારે હાથોહાથની લડાઈમાં કરીસસને પોતાને પણ એક સીપાઈની ગિશાળે ઉતરવું પડ્યું હતું. લડતાં લડતાં તે હાર્યો અને એક ઈરાની સરદાર તેને હેઠે પાડ્યો તથા તેને રેહુંસી નાખવા સાડું પોતાનું હાથીઆર ઉંચક્યું. જે નરા વાર લાગતેતા ઈરાનીનાં યુવક હેડલ કરી સસ છુંદાઈ જતે. પણ એક જણે નિસથી દોડી આવી, તે ઈરાનીના હાથ પકડી લીધો અને બોલ્યો કે “ઓ ! નવાં મરદ ઉભો રહે, એતો પાદશાહા કરીસસ પોતે છે”

સરદારે તરત હાથ ખાંચ્યો અને અચરતીમાં પડ્યો, કેમકે એકતો તેણે પાદશાહાપર હાથ ઉંચકવાની ખબર નહીં હતી અને બીજું વધારે અચરતીનું કારણ એ હતું કે કરીસસનો મુગો દીકરો આ વખતે બોલતો થઈ ગયો ! તે દીકરાનાં દીલમાં બાપ તરફ ખરો પેઆર ઉભાતો હતો, તેણે આ અનીપર ધીક વખતે બોલવાની પુરતી કોશિશ કરી અને ખોદાતાલમ્મે તેનાં મોઝામાં અચચચ વામા ધી ધી. પછે કરીસસ એકે બંદીવાન થયો તોપણ તેનો જાન બચ્યો અને પોતાનાં બેઠાને ભેટીને તે બોલ્યો કે “મારો દોલત મને કામ લાગી નથી, પણ દીકરો કામ લાગે.”

“બેન” અને મનીજી” નાં નાટકમાં મનીજીહુની દાસી હુમાએ બોલે છે કે “મોઝાબત મુગાને બોલાવે છે” અને જે ઉપલાવાત ખરી હોયતે તે એ બીનાનો એક દાખલો છે.

આદરજીની આદરણી.

ભરૂચ શેહેરમાં સુસલમાં રહેવાસીઓએ મોટાં બજોડા ઉઠાવ્યો હતો અને “દીન—દીન” ચોકર બોનેર ચાલી રહ્યો હતો. એ તાફાની હીગામમાં ઈંગરેજ સતા વાળાઓ તાફાન કરનારાઓ તરફ સુખીચ કરી ખીટ્યા હતા. કેટલેક કે એકાદ બે ઈંગરેજ અમલદારો સુસલમાંને હાથે સારો મેથીપાખ જમ્યા હતા, તે ઉપરથી કેટલાક ઈંગરેજોને ઘણી ચીર ચઢી હતી અને તેથી કોઈ ખપતા નેવા સુસમાંનેને ભેતાંનેવાર તે ઈંગરેજો મારખેમાર કરતા હતા.

એ હીગામમાં આદરજીની આદરણી નીકળી હતી. એ વખતે આદરજી આઠ વરસનો હતો અને તેની બધી તરણ વરસની હતી. ભરૂચ શેહેરમાં એ રીતે અચાંચોને પરણવાની લીલાં લીલાની રમત ઘણી ચાલે છે અને એ રવાજ કંઈજ નહીં પણ “છાન પુતલીયાં” ના નામ નેચો લાગે છે. પણ અચાંના મા બાપ એવાં લગનને પોતાની હાથપાતીમાં એક માહાભારત બનાવ સમજે છે. પરણું મેડું કેમ સંધારો અથવા કેમ ચાલશે તેનો વધારે લીચાર કરતાં નથી, કેમકે અલબતાં તેવાં ભેડાંની નાહાની વચ્ચેને લીધે તેઓને તે વખતે કરી ખબર નથી. તેમજ વળી તે પરણતાં ભેડાંને કેળવણી પુરતી આપવાનું તેઓના ધેઆનમાં આવતું નથી, કેમકે વાંચવા લખવા ઉપરત વધારે કેળવણી અચાંને થું નેહ્યો તે તેઓ બાજતા નથી. પણ એ આ અચાં પરણવાથી તેઓને એક મોટો કામરો કાલજ પડે છે.

તે એકે આખાં શેહેરમાં તેમની વાખવાખી થાય છે તથા તે અને નામદારી મળે છે અને તેમની ધુમધાંમને શેડો નેવા નીકલે છે. ભરૂચ શેહેરમાં ઘણા મા બાપતો પોતાની યુવસ નહીં હોય, તોપણ કરન કરીને ગાંમની નેઆત ન માડે છે તથા ધુમધાંમ ખરચ ચલાવે છે.

માટે આદરજીનાં લગન ઉપર વહુને “ધેર તેડવા” પછે તથા “દીવો” કીધા પછે તેર દાહાડાને માંદવરશે કરવામાં આવશે તથા એટલા બધા દાહાડા સુધી ખાનાં પીનાં ચલાવાનો કસાવ થયો. આદરજીનાં ધેર આગળ ભરૂચની રીત પરમાંણે માંડવ નખાશે તથા તે માંડવ ઉપર તે દાહાડા સુધી ઉત્કરખાંનું અને દોલ તાસા અને વાજાં બેસાડયાં. સુરતથી એક મહાંજીનું ખાશ વાજું મંગાવ્યું હતું તથા નેસારીથી દોલીઓને બોલાવવા હતા. ધેરની અંદર માંડવસોરો રોપવાની, માંડવ ચુહરતની, વરધી યા ભરવાની, પીધી બોળવાની, એવાટેલા કરવાની, દીમેપીએતી, ગોધું સોણું પુછવાની, અને એવીજ બીજી કીરીયાંઓ કાંઈને કાંઈ દરરોજ ચાલી હતી. ઉત્કમાં આદરજીનાં લગનની ધુમધાંમથી આખાં મોઝાંસો ગાજી રહ્યો હતો અને દરરોજ લગનની ધુમધાંમની વચે સુસલમાંનાં કાંઈને કાંઈ નવાં રમખાનની ખબર આવતી ખરી, પણ તે થી આ ધુમધાંમકરી અને મોજ મજાહામાં કરી ખલલ પતી નહીં હતી.

એમ કરતાં આદરજીની આદરણીના દાહાડો આવ્યો. તે દાહાડે લગનને તરણ દીવસ વચમાં હતો. “રસો” ની કીરીયાતો એક દાહાડો આગમ્યની થઈ સુધી હતી, જે દીને ઘણી ભરેલાં મોટાં મોટાં તપીલાં તથા સાકરની ખુમચા, ઈતીઆદી શેવટે લાંબા લાંબા વાંસ સુધાં છોકરીને ધેરથી છોકરાને ધેર આવી સુકાં હતાં. ગોર રૂપીઆનાં કપડાં આદરજી વીતાં બીજે દાહાડે પેરેરાવાના હતાં, પણ આદરજીને દાહાડે બે કીરીયા થવાની હતી. પેરેલાં વેહેવાઈને ધેરથી આદરજી ચહાડાવામાં આવી. આદરજી પરઠવા આવેલાં બધાંઓને જગાડવાની કુરન આદરજીના બાપને હતી, એટલે છોકરીને તાંહાંવાળાંઓનેતો એક જમ ન સુકત પડ્યું અને જેટલાં બધાં મળે એટલાં સુખીચ કીરોક્કવામાં આવ્યાં. આદરજી ચહાડાવામાં સુખીચ કીરોક્કા છોકરીને તાંહાંથી આવેલાં કપડાં પેરેરાવાની હતી. વરરાજના કપડાં પછે, સાસુ, નાચુંદ, ભોંજાઈ, ફેરાંજી, જેઠાં નહીં, ઈતીઆદી અતલગીયાંઓને તેમના સારી સાયના કપડાં પેરેરાવ્યા પછે, કાકીસાસુ, મામીસાસુ, માસીસાસુ, કુંવનસાસુ, ઈતીઆદી સગાંઓને કપડાં પેરેરાવામાં આવ્યાં.

તાર બાદ વેહેવાઈને ધેરના બધાંઓને જગાડી ચોકલવા પછે બીજી કીરીયા થઈ તે એકે બોરના તીતીઆર તડકામાં આદરજીને ધેર પદ ચોકલવામાં આવ્યું. એ પદ આદરજીના સસરાએ મોટા ખરચે તથા ઘણી મેહનતે વસાવ્યું હતું અને તેથી તે ઘણું કીમતી હતું. મોટાં મોટાં તપીલાં, મગાનાં, તથા કચેડોની દર—સાકર, બતાસા, ગોળ, ઈતીઆદી ભરીને અંજીરો પોતાના મીઠાં ઉપર લઈ ચાલતા હતા. તેમની પાછળ સુંબઘી ખાશ વરરી આપીને મંગાવેલી સીસમી લાકડાંની ટેબલો તથા કીરમજ

કુમારની કમાનદાર ગાદી સાથની ખુરસીએ મોઢલવામાં આવી. તેમની પાછળ અમદાવાદની જેલમાંથી ચુકી મંગલેલી નામની બી હાંડીએ આસીઆ મલાલામાં આવી. પણ આ પદના સરઘસમાં સંઘથી જેવા લામિકે દોલોષી હતા, જે સી સમો લાકડાંનો બનાવેલો, મોટો અને નક્કીદાર હતા. તે માં સાંદીનનાં મોઢાંને મોટો ઉડાવ થયો હતા તથા ચીના ઈ મખમજના તકીયા હતા અને કુરદીનનો વળી એક નવી જાતના બડાવદાર તાસના કપડાંની હતી, કે જે કપડું દુરથી કાગળ જેવું લાગતું હતું અને સુરજના તાપમાં ખુબ અપજબી નીકળતું હતું. એ દોલોષી એટલો ભારી હતા કે ઉંચકવાને આડ મજુર લાગા હતા અને તોળી તેઓ થણા ન ધીમે ધીમે માલી ચકતા હતા અને તેઓને લીધે થણી વાર વાજ, ઢોળવાળા જે આગળ માલી જતા હતા તેમને અટકાવા પડતા હતા.

એ રીતે આ મોઢું પદનું સરઘસ રસતે રસતે ફેરવવાને આદરજની સામુએ હુકમ આપ્યો હતા અને જેમ જેમ લોકો તે જેવા સાધું હલમલી નીકલતું, તેમ તેમ આદરજની માનું હાથું દરખાઈ જતું હતું. વળી થોલ તાસા વાળા વરદીથી આવેલા હોવાને લીધે તેઓ જેમ અને તેમ પોતાનું નામ કરવા નીકલવા હતા, માટે કોઈ સારાં સારાં ધર આગળ સરઘસ તાસવું તારે જાણી જાણી આવતીને એવાં જોઈથી થોલ તાસા વગાડના કે આપણા કંઈનાં બેઠેરે બેઠેર ફાટી જાય. એમ કરતાં તે સરઘસ એક બંગલા આગળ આવી પોંચેલું, કે જે બંગલામાં તરફ ચાર અંગરેજો રહેતા હતા. તેઓ વેલાતથી નવા, તરતના, એક દા હાડાનાં આવેલા હતા. તેઓ વેલાતથી આગમોટમાંથી ઉતર્યા તેવાં બહુ ગયા હતા, માટે એટલાતે અનજન ન હતા કે પારસીથી હાંડીને અથવા હાંડીથી મુસલમાનને પીછાંનતા નહીં હતા. વળી ઉપર કહ્યું છે તેમ આદરજની આ આદરજની હાગમ ઉપર બહુમતા મુસલમાનોનું હુલડ માલતું હતું અને ઉપલા ઈંગરેજો શેઠરમાં આ વતાને વારન તે હુલડની સઘળી ખબર સાંભળીને મુસલમાનો ઉપર ખીટી રહેવા હતા. વળી આદરજના લગનને લગતાં વાજ, ઢોળ અથવા નવાર તેઓના બંગલા આગળ પસાર થવાથી તેઓ કંટાલી ગયા હતા.

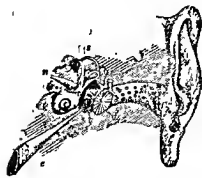
માટે જરૂર આ પદનું સરઘસ તેઓએ દુરથી આવતું જોયું અને વળી થોલ તાસાવાળાઓ પોતાના હાથીઆરને ખુબ અકાડવા લાગા તારે હોતો તેઓ ખુબ રુસે થઈ ગયા. તે થોલ તાસા તથા વાજવાળાઓ દાંડીવાલા મુસલમાનો હતા, એટલે તે ઈંગરેજો આ સરઘસ કોઈ મુસલમાનને તાંહાંનું સમજાયા. પણ વળી તેઓએ વેલાત ખાતે મુસલમાનોનાં તાજુતના હેવાલો વાંચેલા હતા, માટે આ સરઘસમાં સરવેની પાછલ પેલા ઉંચા દોલોષીને તાજુતની રીયાલે આ વતાં જોઈને એમાં ઈંગરેજો તેને મુસલમાનોનું તાજુત સમજ્યા ! આમ સમજવાનાં તેઓ પાસે થણા કારણો હતાં. એકતો તાજુતમાં સરઘસ નીકરે છે અને આ પણ સરઘસ હતું. વળી આ સરઘસમાં પેહલ વેઢેલા મુસલમાનો આ લતા હતા અને તાજુતમાં એજ ગનેઆતના લોકો હોય છે. વળી તેમાં પેહલ વેઢેલાં થોલ તાસા હતા અને તેઓ ખુ

બં બહુનથી થોલતાસા વગાડતા હતા, જે બરાબર તાજુતને મળતું હતું. બીજો તો તેઓનાં થોલતાસામાં વાવ ણી ખોસેલા હતા અને તાજુતમાં પણ વાવડા હોય છે. વળી આ થોલતાસા આડ દસ દીવસ સુધી મેસાડેલા હતા અને તાજુતમાં પણ ધર આગલ એટલાં દીવસ સુધી થોલતાસા, ઈતીઆદી મેસાડે છે. વળી આ સરઘસ છેક બથોરી વખતે ફરવા નીકલતું અને તાજુતો પણ બપોરે ફરવા નીકરે છે. વળી આ સરઘસમાં સાંદર, બતાસા ઈતીઆદી મીડાઈ હતી અને આ ઈંગરેજોને ખબર હતી કે તાજુતની સાથે તરેહવાર ચીને લઈ જવામાં આવે છે. વળી આ સરઘસમાં ખુરસી, કંદીયા ઈતીઆદી હતા, જે ઉપરથી તાજુતમાં સાંધમઢલાઓ મશખરીને માટે ખુરસી ઈતીઆદી લઈ ફરે છે, તેનાં હેવાલ ઉપલા ઈંગરેજોને યાદ આવ્યા. પણ તેમને શક મનજુત કરવાને સઘળી સરસ ચીન પેસા દોલોષી હતા, જે બરાબર તાજુતની મીચાલે મજુસના માંધા ઉપર ધીમે ધીમે થોલતા આવતા હતા અને વળી તેની કસમી તાસની કુરદીનથી, તે તાજુત જેવું દીસતું હતું.

એ તમાસો દુરથી આવતો જોઈને ઈંગરેજ અમલદારો થણા ખડા થયા. તેઓએ પેહલાં તો ધસીયા જોઈને સઘડું સરઘસ વીખરી નાખવા, તે માટેલી મીડાઈ હાંડીની પાછ જતા તથા તાજુતને ઉઠા વાલવાના હરાવ ધીમે, પણ પછે વળી હરાવ ફેરવીને એવું લીધારયું કે સરઘસને બંગલા ઉપરથી પસાર થવા દેવું નહીં અને તેને યાજું વાલવું. એ ઉપરથી તેઓએ પોતાના રીપાઈઓને હુકમ દીધો અને તે હુકમ મુજબ સોપાઈઓએ આખું સરઘસ અટકાવ્યું તથા તેઓએ પાછા ફરવા ના પાડ્યું તારે જ જોઈને ધકેલા મારવા લાગા. આ આમકા ઉંચીમાં જ જુરોનાં માંધા ઉપરથી કીમતી થોલીયો વાંકો વલીયો અને થોડાવારમાં ઉંચોવલીને જમીનદોસત થયો, અથવા ખલા સીમી મજુલો ઉઠા વલતાં કહે છે તેમ થોલીયો “ થોસભોરડ ” થયો. તે રસને તમામ પુલ અને કાદવે ભરેલા હતા, માટે થોલીયો ખરડાઈ ગયો, એટલું જ નહીં પણ તેમાંના અમ્મ મળનાં તકીયા આદાર નીકલી પડીયા અને તે ઉપર કાદવો જોયા લેખ ચડેલો તથા કસમી કુરદીન ઉપર કારેકાર મોઢાં મોઢાં, કાળાં કાળાં પાળાં પડ્યાં.

આ વખતે આદરજની સામુના ધબરાટ અને ફૂલોની પા નર નહીં રહેયો. ગામમાં પોતાનું યદ દેખાડવા સાંદરેથી થણું દુર છેક માહારકોટમાં સરઘસ લઈ જવાને હુકમ હતા, માટે હવે કોટમાં મુસલમાન કોઠાવીને પેગામ કે હેવાડતાં થણા વખત થઈ જાય. બીજી ગમથી સરવે લોકો આદરજની સામુનાં ધબરાટ ઉપર હસવા લાગ્યાં અને તોહાં વધારે વાર ખોટી રહેવું તે વધારે હસાહસ કરાવ બરાબર હતું. એ ઉપરથી આદરજની સામુએ સઘલા સરઘસને પાછું વારવારું કમલ દીધું. મોટી મેડેનને થોલીયો પાછો ઉંચકવામાં આવ્યો અને હુમખાંન જે રસતે મોટી વડાઈ થી તેને લઈ ગયા હતા, તેજ રસતે હવે લોકોની હસાહસ તથા મશખરી હડા વચે તેને પાછો લઈ જતાં લગનનાં ધર થણીને ખરડે પાંખી ઉતર્યું હતું.

સાંભળવાની ઈ'દરી—કાન.

આપણી જિવાની ઈ'દરી આંખની બારી ક બનાવટ તથા નાજી ક બાંધણીથી વાંચનારી બાંનુઓને વાકિક કરવા પછે હવે સાંભળવાની ઈ'દરી કાનની બાંધણી વીશે થોડુંક જાન મેળવીએ. પણ કાનનાં જીંદા જીંદા ભાગ સમજવા આગમ્ય અવાજ કાન ઉપર કેમ આવે છે તે રૂકમાં જ જાણવું જોઈએ. હરએક ચીજનો અવાજ થતો જ નથી અને આપણા કાન વચેની હવાની ચારકતે તે અવાજ કાન ઉપર આવે છે. જરેથી હવા કાહાડી નાખવામાં આ વેળે તારે તેમાં અવાજ સંભળાતો નથી. તે અવાજ કરનારી ચીજ પોતાની આસપાસની હવાને હીલવે છે, તેથી વળી જરા આગળની હવા હીલે છે અને એ પરખાંજી આપણી હવાની અંદર એક પછે એક જોળ પેદા થાય છે. એ જોળ કાંઈ દરીયાવનાં જોળ સરખા નથી, પણ એક કુવાની અંદર ઢેકું નાખવાથી જે જોળ ચક્રમાં થાય છે, તેવી ક્રીસમાં જોળ અવાજ નીકળવાથી હવામાં થાય છે. એ રીતે દર એક છુદા હવાનથી હીલેલી હવા તેજ પરખાંજી કાન ઉપર આવેલી પડે છે.

કાનથી કરીને આપણે તે અવાજ સાંભલીએ છઈએ. પણ તે કેમ સાંભળીએ છઈએ? કાનમાં એવું શું છે કે આપણે તે અવાજ સંભળાય છે અને નાખથી અથવા આંખથી કેમ નથી સંભળાતો? આ સવાલોના ખોલાસો કાનની બાંધણી તપાસવાથી મળી આવે છે. તેનાં જેવી બાંધણી બીજા કોઈ ઈ'દરીમાં નથી અને તેથી સાંભળવાની ઈ'દરી કાન છે. તેની બાંધણીનાં જીંદા જીંદા ભાગો અચાલે ચુકેલાં ચીજ તથા આપણા કાનમાંની બે બાજુએ કાનની બાહરનો ભાગ (a) કુમવાં હાડકાં વાળો નરમ અને મરોર દાર છે. તે જોડા અવાજને દાખલ થવાને દરવાજો છે. બાકીનાં ભાગ અંદરથી આંખ અને ગાલની વચે છે. ઉપલા દરવાજામાંથી દાખલ થવા પછે અવાજને એક સાંકડી ગલી અથવા નળી (m) વચલી પડે છે, જે આગરે ટા ઈ'દરીમાં છે, જે ઉપર ચામડીનું પડ છે અને જે આગળથી જીણા જીણા બાલથી ટંકાયેલી છે. એ નળીની અંદરનાં ગાંઠમાંથી આપણે જોને “કાનનો મેલ” કહીએ છઈએ તે પેદા થાય છે. એ મેલ પોતાના ચીકાંસથી સાંભળવાની ઈ'દરીને જાલવી રાખવાને ઉપયોગી છે, અને તેથી જ એ કાન કોતરી કોતરીને એ મેલ કાઢીએ તેઓનાં કાનને નુકસાન થાય છે. કાન ઉપર બંધાયેલા કચરો કાહાડી તેને સાફ કરવો જોઈએ, પણ કાંઈકાંટો ઉઘાડી ઉપયોગી “કાનનો મેલ” ને કોરી કાહાડવાની આવડત રાખે છે તે ખરા જ આવડત છે.

ઉપેલા દરવાજો તથા ગલી પસાર કીધા પછે અવાજ

ને એક જની ચામડી (જલી) નો એક નાહાનો પડો મળે છે, જે ઉપર નહીં તે અવાજ આવે છે. એ પડને ઈ'દરીમાં “પડગમ” કહે છે અને ખરેખર તે એક હાડકાનાં ખાડાની ઉપર ચામડાને તંગ નહીં લીધેલું ઘોળ છે. ઉપલા ચીતરમાં જે પડમાં જેવું નાહાનું જોળ (n) દેખાય છે તે કાન માંહેલું ઉપજી દોલ છે. જે એક વાજાં વાળો પડગમ વગાડે છે તેમજ કાનમાંનાં આ દોલ અવાજથી કરીને વાગે છે અને પછે તેની જ સાથે જોડેલાં મોઝસ હાડકાંઓથી કરીને તે અવાજ આગલ વેળે છે. એ હાડકાં ઉપલાં ચીતરમાં નાહાના છે, માટે તેમનું એક મોટું ચીતર પીઆરાં વાંચનારાઓને માટે હીઆં આપણે છઈએ. એ હાડકાં ચાર છે અને તેમાંનાં આકાર પરખાંજી તેમના નામ આપાય છે. પેહેલું હાડકું મોટું છે, તેને એક માંચું અને

બે સીંગડાં જોવા છેડા છે, જેમાંનો મોટો છેડો ચાવણીમાંનાં હાડકાંને જોડે છે. એ હાડકાંનાં હોયોડી નવા આકાર ઉપરથી તેને “હોયોડી” નામ આપાય છે. એ હાડકાંની ઉપર બીજું મોંચું હાડકું આવે છે, તેની પોશમાં તરીજી ગોલ હાડકું એક દડાની મીઠાસે જોડાયેલું અને તેને છેડે મોંચું હાડકું નરેલું છે જેનાં આકાર સુખ “પાવરા” નું નામ આપેલું છે. કેટલીક ચીજે જેવીકે લાકડું, કાતુ ઈત્યાદી અવાજને અછી રીતે લઈ જાય છે અને તેમ ખાલીઆટ આ હાડકાંમાં જોવાથી, કાનમાંનાં પરખાંજી ઉપર વાગેલા અવાજને આગલ ચલાવાને તેઓ દાર વાગે છે. વળી કાનમાંના પડગમ અને તંગ ઈઆ હીલું કરનારાં તથા બીજાં અગતમેગ નાહાના ગોટલાંઓ પણ એ જ હાડકાંઓની સાથે જોડાયેલાં છે.

આ હાડકાંઓ, પસાર કીધા પછે અવાજ કાનનાં એક તરીજ અગતવાના ભાગ ઉપર આવે છે. અથવા આપણે ચીતર તરફ કરી નજર કરતાં તેમાં ઉપલાં હાડકાંઓની ઉપર સરખની મીઠાણે વીટલાયલી જોળ નહીં આ અને ગોલગાયના કોટલાં જેવું કાંઈ દીકામાં આવે છે. એ ભાગની એક

મોટી આકારની પાસે આપણે જોઈએ. એ ભાગને ઈ'દરીમાં “લાયરી” કહે છે અને એ મોલના અરથ “ગલીચીથી ભરેલો સુચ વારાનો રસતો” કરીને થાય છે. ખરેખર જોતાં કાનનો આ ભાગ તેવો જ દીસે છે. હાડકાંઓ પસાર કીધા પછે અવાજ પેહેલાં ઉપલી જોળ વાંકીટીટી નહીં આ (b) નાં પેવસ થાય છે. એ નહીંઆ અરથની જોળ છે, પણ એકેકમાં સુચવાયલી અને તેમની અંદર એક ઘણી અછી સુમારી ચામડીનું અસતર આપેલું છે. એ નહીંનું મોટું કું પાસે આપેલા ખાડામાં જાય છે, એ ખાડો ચાવનીમાંના હાડકાંની અંદર આવેલો છે અને જેની ગાનતનુએ અથવા જેને અખર પોંદેલાડનારી હજારો નેસો એ ખાડામાં વીખરાઈને તથા વીટલાઈને વેળે છે. પેલો અવાજ ઉપલી અરથ જોળ નહીં આને રસતો આ નેસોને આવી મળે છે અને

તરતજ નેસો અવાજની ખબર ભેજાંમાં પોહ્યાંચાડે છે તારે તે અવાજ આપણને ખાલજ પડે છે. આ સપલી સમજનો સાર એટલોજ છે કે દરએક આવાજ ઉપર પેહેલાં કાન પ્રથે પરગમ વાગે છે, તારબાદ ચાર હાડકાંઓ અવાજને નલીઓમાં લઈ જાય છે, જે નલીને રસતે તે નેસ આગળ પોહ્યાંચે છે, અને એ નેસો આપણા બદનમાં ગોપા વોલવીનાં તારનું કામ કરે છે, તેમજ ભેજાંને અવાજની ખબર પોહ્યાંચાડે છે તોપણ એ સપલું કામ એક પલમાં હજારો વખત થયા કરે છે. આહા ! આ કેવી શુદ્ધ કારીગરી અને એ ખુદ તી કારીગરી આગળ માણસની શું બીસાદ !

સુરજની સમજ.

તેના જુદા જુદા દેખાવ.

આ નુરવાળો, નુર બખતનારો, સોનેરી, આતશી ઝોળી દરોજ સહવારના પુરવ તરફથી જોઈ અને આપણે મથિના અમરમાં ગ્રેણ આસમાનમાં પોતાના નેત્રો આગળ ઉપર કરીને સાંજે પથમીજ તરફ અસત પામે છે. આકૃતા બ શીહા અધકારને હાંડી કાઢે છે. તેના પ્રકાશમાં ફોરજો ધ્રુવસ અને બાક અને સરદીમાં પેવસ થાય છે, તેનું નુરાં ના તેજ રુશરાહી ભરેલાં વાદલાંઓને વીખરી નાખે છે, તેની આલેશ યોજની અને ગરંધી માંલસને, જનવરોને અને જાહાડ પાંતને જીવડે છે. તે પલીદીને તોરે છે, ગલીચીને સુકવે છે અને તનદરોસોતીને વધારે છે. દુકમાં કહીએતા કુની આના જનમતી આગમનનો આ એક ધાલી સરખો ઝોળો ખુદરતાના તમાજ કામને મદદ આપે છે.

લાંબો વખત સુધી આપણે સમજતા હતા કે આ ખુબીવંતા સુરજને પોતાતાલાએ આપણને વાસ્તે પેદા કરીશે. હવે, આપણી દુનીયાંના લાભને થકી તેને બનવશે. હવે, પણ જે વાંચનારી બાંતુઓએ અમારા છેલા થોડાક અંકોમાં “પરજીવીની મેટ્ટેનો” ના મથાલાં વાલી બીનાઓ વાંચી હવે, તેઓને ખાલજ હવે કે આપણી પરજીવીના ઝોળા કરતાં હજાર ઘણાં મોટાં કદના ઝોળા પડેલાં છે અને આપણા સુરજ તે ઝોળાઓને પણ ગરમી અને રોશનીનું સુખ પેહિંયાડે છે. એ અબજએબ જેવી બીના યાદ કરતાં આ આકૃતામી ઝોળાની ખુબી તથા ક્રીમત ઘણી વધી પડે છે અને ઉપર આપણે તેની જે સીકત ગાંધી તેથી વધારે સીકત તથા જીવંદ જીવનગીને લાએકદના એ ઝોળો સાબેત થાય છે. એ ઉપરથી સુરજની વધારે સમજ મેળવવાનું આપણને મન થાય છે.

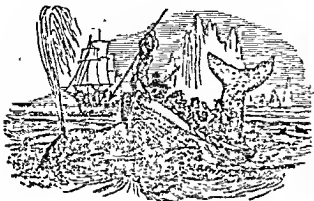
સુરજના પેહેલાં સાદી આંખના દેખાવનું થોડુંક અવલોકન કરી જઈએ. બામદાદમાં જરે એ નુરમંદ ઝોળો પુરવ તરફના આસમાનમાંથી અથવા બરાબર મોલીએતો ઝોળા જમીનની હેઠળી ઉપર આવવા લાગે છે, તારે તે વખતનો દેખાવ ઘણોજ રલીઆમનો અને બીતારદાર હોય છે. વાદલાંઓની અંદરથી તેનાં છુટાં છુટાં લીસોટીદાર અને આછોદાર ફોરજો તેને ફરતાં કુટી નીકળે છે; જંગલો અને મેદાનોમાં દવનાં દીયાં મોતીની ખીશાલે ટપકે છે, મેટ્ટેનો, દેવોસો તથા યાજલાઓ ઉપર સોનેરી ઢોર ચડી રહે છે, અને જીવજીવ સરખાં પખશીઓ જાહાડોની હાલીઓ ઉપર જોડાકા ખાતાં કોએલ આવાજો મધુર રાગ લલકારે છે, તે વખતનો દેખાવ એક બીતારાની કલમને અશકત બનાવી મેડે છે. કેટલાંક મુડુકાંમાં બામદાદનો દેખાવ એક જ રચના આપે છે અને આમખાં સુસાફરો સહવારનાં પોહારમાં ઉડીને તે બામદાદ જેવા જાય છે. યુનાનીઓનાં પુરાતન શેડર આહનસની નાથ પાંચેલી નીચાંજો ઉપર સુરજનું પરકાશનું એકરોયોલીસના પાહાડ ઉપરથી કેવું દેખાય છે, તેનું સુસાફરો ખાશ વરણન કરે છે.

સમીસાંબનો દેખાવ પણ સુરજને લીધે એવોજ રલી આમજો બને છે અને અમત કરીને તે વખતે વાદલાંઓ ઉપર મહુડતો સોનેરી રંગ કોઈવાર અબજએબ દીપક દેખાડે. વેસટ ઇનડીસના મુડુકાંમાં ચોતારાનાં વખતની સાંજનાં દેખાવને સુસાફરો વખાંજે છે, પણ જુદાં જુદાં મુડુકોમી સાંજ તાંહાંની હવા તથા જગાની હાલતને મળતી દીસે છે. અમત કરીને પરજીવીના વચલા ભાગ ઉપર સુરજ અથામવા પડે, દરશીતરીઆદ જાંહાં જમીન અને આસમાન સાથે મળતાં દેખાય છે, તાંહાંની જમીનથી છેક આસમાન સુધી એક અડધાં હાંડાંના આકારની રોશનીનું મોટું જંગલર ધાણ મુખીઅ કરીને સાંજને વખતે દેખાડે, જેને ઈંગ્લેશમાં “જેડીએલ લાઈટ” કરીને કહે છે. ઈંગ્લેશમાં કોઈવાર મારમથી એપરેલ મહીનામાં સાંજ અને અકટોબર મહીનામાં સહવારે દેખાય છે. આ અબજએબ જેવું ધાણું કે જેણે સુરજની ગેરહાજરીમાં જનમવામાં પછી દેખાય છે. જમીનથી આસમાન સુધી કાંઈ એલો પડી જતા હોય એવું તે દેખાય છે, અને એક ધ્રુવકેતુનાં પુછડાં સરખું લાગે છે. તેનાં અંદરથી સીતારાઓ દેખાય છે. તેનો રંગ ઘણો જલકાટ ભરેલો અને જોલાબીને મળતો હોય છે. આ અબજએબ જેવા એવાના કારણ વીજે વીદવાને એકમત થઈ શકતા નથી.

પણ સુરજને લગતો એક બીજો અબજએબ જેવો અમતદાર એકથી વધારે સુરજો દેખાવાનો છે. એ દેખાવની નોંધ ઘણાં લખનારાઓ કરી ગયા છે, જેમાં સુરજની આ સપાસ રોશનીનું એક જોલ કુંદાણું દીસે છે અને તેમાં સાંજમાંથી કોઈવાર એ, તરણ ઈલા ચાર સુરજે દેખાય છે. એ દેખાવની સેહેલ સમજ પડે છે અને તે એક કોઈવાર વાદલાંઓ એવી રીતે ગેડવાઈ જાય છે કે આસમાનની ખીશાલે એકેકને એવા પાડે છે અને તેથી વધતા સુરજ દીસે છે. વળી સુરજનો એક દેખાવ એ છે કે સહવારનાં ઉગતી વેલા તથા સાંજનાં આપમતી વેલા તે કદમાં મોટો દીસે છે. એની સમજ એ છે કે સુરજ કાંઈ સાંજ સુરવાર કદમાં ખ

હિલા દીધા હતા, તેને અને તેના સઘળા ચેલાએને બેઠરાંને મારી નખાવ્યા હતા અને તેના ચામડાને શાંદાપુર ચેહરના ઘરવાળ ઉપર યોગ્ય હતું. એ પાદશાહ કહેતા હતા કે “દયા એ બોલવું બેઆન થઈ શકે નહીં, કારણ કે એ બોલમાં બધી નેકી ભરેલી છે.”

મગર મછ.

મગરમછ સરવે જાણીતાં જનાવરોમાં સઘથી મોટું છે. તે ૬૦ થી ૮૦ ફીટ થુધી લાંબુ હોય છે. કહેણે કે આ ગલ મગરમછ ૧૦૦ થી ૨૦૦ ફીટ લાંબાં થતાં હતાં, પણ હાલ તેમના એટલેજા જરૂર શેકાર માટે છે એટલાં રાખથી ૬૬ થુધી તેમજા યવવા પામતાં નથી. તેનાં આખાં કદનાં તરીજ ભાગ જેટલું તેનું માંડું હોય છે અને તે માંખાંની બે બોરડુએ બે મુઠું અથવા પાંખ હોય છે જે દરએક પ થી ૮ ફીટ લાંબી હોય છે. તેનું પુછડું ૬ થી ૮ વાર લાંબું હોય છે અને એટલું કુવતમંદ હોય છે કે તેનાં એક જ બપેટાથી જ બે એવી મનજીત મોટાં બે કાડયાં થાય છે. તેનાં માંખાંની અંદર બે નસકોરાં છે, અને તેનાં મોઢામાં જેટલું પાંછી ગલાય તે નાકની આગલનાં બે ખાડામાં એકડું કીધા પછે આ નસકોરાં વારં જોડી દીએ છે, જે પાંછી થઈ જાય છે અને તેનાં નાખમાંથી બે મોટા કુવારા જેવું જાય છે.

આ મોટાં અને રાખથી બલ છતાં મગરમછ ઘણું બીહીકણું છે. સેન ધનરાટ જોતાં તે નાહાસવા પડે છે અને જેટલું તે જોરાવર છે, તેટલું જ તે દોડનાર છે. તે દર એક મીનીરે એક માઇલ જેટલું દોડે છે અને એવું પણ કે હે છે કે ચાતતાં આસાએસ લેતાં લેતાંની તે આખી કુની આંની આસપાસ ૪૦ દાહાડામાં ફરી આવે એટલી જ ડપ ધરાવે છે. મગરમછ જાતજાતના હોય છે અને તેમની જાત પરમાણે તેમની ચામડીને રંગ હોય છે. ઘણાં પ રાં કાલાં હોય છે, પણ છેક ઉતર તરફનાં દરૂના દરીઆવા માં તેમજા સરદ હોય છે. તેમની મુખીઅ વસતી ઉતરના પુલકોમાં છે, જાં હાં અતીશય ઠંડી હોય છે, માણસની આ વજાવ થોડી હોય છે અને પાંછી ઘણું બંધાયલું રહે છે.

મગરમછનો ખોરાક ગરવાની રાંકાખારી મોતર માર ઇંચ થોડોલી હોવાથી તે થોડું થોડું ફરીને ખાય છે પણ અની ઘણું ખાય છે. મગરમછનું હોનર ઘણું મોટું હોય છે, જે

માં એક પ્રકાર એક પાંચ છ મોરડા હોય છે. એક મગરમછનાં પેટમાંથી ૩૦૦, માછલી, નીકલી હતી અને બીજાનાં પેટમાંથી ૧ ટન માછલું નીકલ્યું હતું. મગરમછનાં દાંત નથી, પણ તેનું કાષ્ટું જડાયું જે ૧૮ ફીટ લાંબું હોય છે, તેમાં શખત શીંગડાનાં ભીંગડાં જેવું પડ આવે છે તથા તેને આસરે ૩૫૦ દાંતા સરખાં પાંના જેવા હોય છે. એ પાંનાંનું “બેલેલબોન” (બીલબોન) બને છે, દરએક જડામાંથી આસરે ૫૦ મોટા પાંનાં માણસનાં કામને મારે કાહડવામાં આવે છે, જે આસરે ૧૨ ફીટ લાંબા અને ૧ ફીટ પોહાલા હોય છે. મગરમછની આખી જીભ એક નરમ ચરબી નો જોડો છે, અને તેમાં ૫ થી ૭ પીપ ભરીને ચરબી નીકસે છે. મગરમછના આખાં બદન ઉપર ૬ થી ૧૨ ઇંચ જડ ચરબીનું પડ ફરી વલેલું છે, અને તેનાં છોટા ની. હેક ચરબીનો લેપરો કોઈવાર બે ફીટ જડો હોય છે. આખાં મગરમછની ચરબી ૧૦૦ થી ૩૦૦ પીપ જેટલી નીકસે છે.

મગરમછ સઘથી લાંબા આવરદાનું પરાંણી કહેવાય છે. કહેણે કે તે ૧૦૦૦ વરસ સુધી જીવી શકે છે. કહેણે કે મગરમછની માંદા પોતાનાં બચાને ધવાડે છે. એ કારણસર મગરમછને માણસજાતની મોરતનાં નિવા જ ધાંન હોય છે. તે ઘણાંમાં ઘણાં બે બચાં જોણે અને એક જ વખતે તેનાં ધાંનમાંથી ૧૨૫ ગેઆલન કુષ નીકસે છે. તે પોતાનાં બચાને ઘણું કાઢે છે અને તેની સંભાલ રાખે છે. નાહાસની વખતે પોતાનાં બચાને પોતાની મુઠુંની હેડલ સંતાડીને નાહાસે છે. વળી મગરમછની માંદા પોતાના નર તરફ ઘણું હેત રાખે છે. કહેણે કે એક વાર એ કં મગરનો શેકાર દીધો, તે નર હતો, જેને મરતાંવાર જ તેની માંદા આવીને તેનાં બદન ઉપર આડી પડી હતી અને પોતાને શેકારીએને હાથ કાર થવા દીધી હતી. એ ઉપરાંત વળી મગરમછ ઘણું રમતીઆલ પરાંણી છે. તેમજા પાંછીમાંથી કોઈવાર ૧૫ થી ૨૦ ફીટ સુધી કુરો છે અને રમતા રહે છે. મગરમછનું ચામડું મખમળના જેવું સુખાંડે છે.

ઈંગ્લંડમાં થોડાંક વરસો ઉપર એક મગરમછ મારી લાવવા હતા. તે ૯૫ ફીટ લાંબુ અને ૧૮ ફીટ ઈંચ હતું. તેનું પુછડું ૨૨૫ ફીટ તથા માંડું ૨૨ ફીટનું હતું. તેના આખાં બદનને વજન ૨૪૦ ટન અથવા ૪૮૦૦૦૦ રતલનું હતો. ફક્ત તેના હાડકાના કાલજીદને વજન ૩૫ ટન અથવા ૭૦૦૦૦ રતલનો હતો. તેના બદનમાંથી ૪૦૦૦ ગેઆલન અથવા ૪૦૦૦૦ રતલ તેલ નીકલ્યું હતું અને તેના બદનમાંથી ૮૫ ટન અથવા ૧૭૦૦૦૦ રતલ સરેલું માસ દાહાડીને દારણું હતું. તેના ઉપલાં જડામાં ૮૦૦ દાંતા હતા અને તે ૧૦૦૦ વરસની વયેનું હતું એવી વી દવાંનોએ ગણતરી દીધી હતી.

એક મગરમછ બે મોટું હોય છે તો નમદીક ૧૦૦૦૦ કુપીઆની કીમતનું થઈ પડે છે. તેમાંથી નીકલતી ચરબી ને ઉઘાડીને તેનું તેલ બનાવામાં આવે છે, જે બાલવાને કાંમ લાગે છે. વળી ઉતર તરફના એક જાતના મગરમછના મા ધાંનથી એક મોટો ખાડો હોય છે તેમાંથી એક બીજ જાતની ચરબી મળે છે કે જેના તેલને સાફ દીધા પછે તે બધાંને

અલકતુ' થાયછે તથા તેમાંથી મીનબતી બનેછે, અને કોઈ વાર એક મગરમજબમાંથી ૪૦ પીપ ભરાય એટલું બહુ' તે હોયછે. એ ઉપરાંત તે મગરમજબને એક ખુધ હોયછે, જે માં તરણ ચાર ફીટ લાંબી એક કોણી ગવેથી અમર નામની એક ખુશબો, નીકલેછે જે એક મગરમજબમાંથી ૨૦ રતલને આસરે નીકલેછે અને જે કાંઈજ નહી પણ તેના ખાધા પછેના છેર ગણાયછે.

મગરમજબ આપું કીમતી હોવાથી ઉત્તર તરફનાં સમુદ્ર રોમાં તેના મોટા ચોકાર માલેછે. દર વરસે તેનાં ચોકાર ને માટે જુદાં જુદાં રેશોનાં ૩૦૦ થી ૩૫૦ વાંછાંણિ કરતાં ફરેછે અને બે મહીનામાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ મગરમજબને ચોકાર કરી લાવેછે. એ ચોકારની રીત ઘણી નવાઈ ભેળી છે, જેનું એક ચીતર ઉપર આપયુછે. તા. ૧૧ થી ચોથી ચોકારનું કાંચ શરૂ થાયછે. વાંછાંણવાલો બરફ સાથે લંગડ નાંખી પડેછે, જે પછે તેમાંની મોટા ચોકારને માટે આગળ વધેછે. તે દરમિયાન બોટમાં છ માંછસ મોટા ભાળા લઈને રહેછે તથા દરમિયાન ભાલા સાથે સેંકડો વાર લાંબાં દોરડાં બાંધેલાં હોયછે. મગરમજબ આગળ આવતાંજ તેનાં બદન માં ભાલો ભોકવાથી તે તેમાં ચટકી બેસેછે અને આ જમ મા લાગતાં વારજ એ પરાંણી તે ભાલા સુધાં છેક દરીઆવને તલીએ જાયછે, તથા ઉપરનાં માંછસો ભાલાનાં દોરડાં ધીલાં મુકેછે. ઘણોકવાર સુધી દરીઆની હેઠે રહેવા પછે મગરમજબ લેવા લેવા પાછું ઉપર આવેછે, એટલે વળી પાછા બીજા ભાલા ભોકવામાં આવેછે અને તે ફરીથી હેઠલ જાયછે. એ પરમાળે ઘણોવાર થતાં, શેવટે મગર ઘણું યાકેછે તથા એ ટણું જમખી થાયછે કે નાકનાં નસકોરાંમાંથી પાંછીને બદલે લોહીની સેર છોડેછે, અને એજ કરતાં તે મરણ પામેછે. મગરમજબનાં ચોકારનું એ કાંચ ઘણું મુશ્કેલ અને મુશ્કેલતનું છે. એકતો બરફથી કરીને વાંછાંણિને ઈજા પોહીએછે, તે હીમ્માંસુધી કે એક મોસમમાં વલંદા લોકોનાં પંદર બાર કસો બરફનાં પાહોડે કરીને કચડાઈ ગયાં હતાં. વળી આ ગંભીર પરાંણીનાં બળની ઘણી ધાસતી હોયછે, કેમકે પુછડાંની એક છાપટ મારેછેતા બોટને ઉંધી વાળેછે અથવા કોઈવાર એટલું ઉંડું જાયછે કે ભાળા સાથે બાંધેલું દોરડું ડૂર પડે નહી અથવા કોઈવાર એવાં જોસથી તલીએ જ પછે કે ઉપરથી દોરડું છોડનારાએ તેના આપચકાથી દરીઆ માં પડેછે.

પરચુટણ બાબતો.

બાગ એક ચોપરી—બાગ એક મુબસુરત ચોપરી છે, જે ઉપર મોઢાના હાથે લખેલું હોયછે, અને જેમાંનું દરમિયાન કુલ તથા પાતર એક એક અમર છે.

માછલી પકડનારાં. પપશીઓ—હેરેલ કે ચીન કે શમાં નદીએ ઉપર માંછીએ કેટલાંક પપશીઓને પાલેછે, જેઓ માછલી પકડી લાવેછે. એ પપશીઓ માછલાં પકડવા છતાં તથા પોતે અર્ધશાખા છતાં, તે આજ

લાંને ખાતા નથી તે એટલાજ માટે કે ચીનાઈ માંછીએ તે મીની નદીની આસપાસ એવી રીતે ફેરી બાંધેછે કે તેમાં ગલાં ચીપટાઈ જવાથી તેઓ ખાઈ શકતાં નથી.

પીપ માછલી પોસ્ટ આફ્રીસ—આખી ફનીઆ માં સહથી એકાંત અને ઉગડ દાક આફ્રીસ દખણીએ એ મેરીકાને છેક દખણીએ છેડે આવેલોછે. તાંછાં એક પાછા ફની કહાલે એક પીપને એક સાંકળવટે જડી લીધેલું છે અને વાંછાંણવાળાએ વગે એવી સમજીતી છે કે તાંછાંથી દર વખત પસાર થતી વેળા તે પીપ ઉઘાડી તેમાંનાં જે કાગળો પોતાની ધારેલી મુસાફરીનાં આગમમાં હોય તે લેતા જવું. એ રીતે દરમિયાન વાંછાંણીને એવે આ પીપ ઉઘાડવામાં આ વેલે અને તેમાં નવાં કાગળો હુમરાયછે ઈચ્છાતા જુના કાગળો કાઢી લેવામાં આવેછે.

ગોલાબનો શોખ—ગોલાબનાં મુગધી કુલનો શોખ સરવેને હોયછે, પણ પાદશાહાએ એ શોખમાંથી ઘણું ઉદાઉપણું વાપરેછે. હુમણાં ઘણું થાયતા ખાતી વેળા ટેબલ ઉપર મુદર વાસણોમાં ગોલાબ ભરી રાખેછે, પણ આગલા વખતમાં ખાંતાંની ટેબલ ઉપર પોતાનાં મેહેમાનનાં દીલ ઉપર ગોલાબનાં કુલનો વરસાદ વરસાવા શેરન સાનશાહા હેલીએબેબલસે ગોડવાલુ કીધી હતી. એ ઉપરાંત માદી તકી આમાં ગોલાબનાં કુલો ભરવામાં આવતાં તથા જમીન ઉપર એ કુલોનાં બીસતોરા બીછાવતા હતા. ફલીએપેટરા રાંછીએ પોતાનાં વાહાલા એનટની છઆફત આપી તારે જ જમીન ઉપર ગોલાબનું બે કીયુબીટ જુકુ પડ પંથરાવી, તેની ઉપર મુદર નેટ નખાવી હતી.

લાકડું—લાકડાંને હંમેશ રંગવાનું કારણ શું? જવાબ મલકે કે પાંછીથી લાકડું સડી નહી જાય તેટલા વાસતે. પણ પાંછીથી લાકડું કોહાવાનું કારણ શું? એ સવાલનો જવાબ એટલી સહેલાઈથી મળશે નહી. બરે લાકડાં ઉપર પાંછી લાગેછે, તારે જે છાણી દગરસોથી લાકડું બનેલું છે, તેવી લાકડાંની સપાટી આગળની દગરસો કુલી આવાવાથી તે સપાટી જરા પેસેછે અને જેન વધતું પાંછી લાગતું જાયછે, તેમ હેઠલની બીજ દગરસો કુલતી જાયછે અને પછે ધોવાતી જાયછે. તારપછે લાકડું મુકાવાથી તેનું કદ જરા નાંછતું થાયછે, માટે તેને રંગ લગાડવાથી પાંછી લાગવા છતાં તે મરજ રહેછે અને તેને ઉપલી અસર થતી અટકેછે.

એક માંચ પોતીકી ૭ વરશની છોકરીને પુછીઉં, દીકરી તું શું કરેશ? છોકરીએ જવાબ વાલીએ આમે હું ચીકીને હુંનું (ગરમ) પાંછી પાંદંચ. આમે બોલી, હુંનું પાંછી શા માટે? છોકરી બોલી અવેથી આમે ચીકીને ઈડાં નેલેથી તે બારેલાં નેલેથી.

આગ—આગ એ એક ભપંકાર બોલછે: મોહટા મોહટા મેહેલા અને મોહટી મોહટી ઈમારતો બારી ભયમ કરી જમીનનોશા કરી નાંખેછે. મોજ અને મજને એક કોરે મેલેછે. હડગને અને ભખને પવન ઉપર ફેરાઈછે.

તાતની દીશ કરેછે. એ ઘરનાં પેહલાં યા બીજા યા તેરીજા શાલા ઉપર આગ લાગી હોય એને બંધાય કરવા બા હર ઉતરી પડવાને ખારગ આગનાં શબ્દથી યેરાઈ ગયેા હોયતો યુ ઇલાન કરશે? પડોશીના ઘરની બારી અને તે ખારા ઘરની બારી શાંખે શાંખે હોય એને ઘર ઘણું આં યુ ન હોયતો ખેલ બારી વચે શીહરી મેલી પડોશીનાં ઘર નો ઉતરી પડવાની વેતરન કરવી અથવા એન કરવાને ને બનેતો તરણ ચાર ગોદાં, ચેતરનજી તથા બલાંનકીત એકડાં કરવાં અને ગોદાં રસતા ઉપર પાંચરી પાંચ શાત જનજીત આશાંખીએમે બે તરણુ છુટ હંચાઈએ ગોદારીની ઉપર ચેતર નજી અથવા બલાંનકીટ ધરવા અને તેની ઉપર આગનાં શપડાએલાં માંણુશોએ કુદી પરી પોતીકો બંધાય કરવો.

ઈડાં—ઈડાં વાંણીઆ તથા બરાંખણની કોમ શી વાએ શરવે કોમનાં લોકો ખોરાક દાખલ વાપરેછે. બે થી કોમ કરતાંને ઈગરેજ લોકો વધારે વાપડતા માલખ ખે છે. આઈઅરલાંઈ ૧૫૦ લાખ તથા કરૂંનશધી ૧૩૦ લાખ ઉપર ઈડાં ઈગલંડ ખાતે દર વરશે વેચાંન શાડૂ આ વેછે. મોહરી લાંબગડ અને શારાં નરશાં પારખવાનીછે. કો ઈ લોકો પાંણીએ મુકીને નેએએ ને ઈડું બાજુપર પડે, તે શાડૂ કેહેછે અને ને એક નોક ઉપર જીવું રેંડે તે નરશું કે હેછે. ઘણા દેશોએ લોકો ઘસારીનાં ઈડાં ખાએએ “વેશટ ઇનડીશ” તો “ગુવોનાં” કરી નનાંવર આવેછે, તેનાં ઈડાં ખાએએ, “એનતીલીશ” માં શેશવાટનાં ઈડાં ખા એએ ને ઘણાંખરાં ખરધીનાં ઈડાંને શવાદો તથા આકાર નો મહતાં આએએ. કાયવનાં ઈડાં પણ ઘણાં શવાદીશત હોએએ તેને અંગરેજે ઘણાં પશંદ કરેછે, તેમજ બીજી કોમ નાં લોકો પણ હેતથી ખાયછે, એનાં કોટલાં પેપરમાની ખીશા લ નરખ હોએએ અને અજીતનાં ઈડાં નેટલાં મોહરાં રેંડે છે. કાયવની માંદા દર શાલે તરણુવાર થોડે થોડે અડવાડી આને છેતે રેતીની માંદે બધીવાર મધી ૩૦૦ થી ઉપર ઈ ડાં મેલેછે, એ ઈડાં રેતીમાંથી શેધી કાઢવાને એ કાંમનું નાંણીવું માંણુશ નેએએ, કારણ રેતીમાંથી કાઢડતાં કાઢ ડતાં ઘણીએએ ઈડાંને મુરેમુરો યાઈ જાયે. “એરોનીકો” નાં રેંડવાશી એ ઈડાંમાંથી રોણુ મીડું તેલ કાઢાંછે ને તે લોકો માંખનની વતી ઉપસેગમાં લેછે. ફેમરવારી મહી નાંખે નેવારે “એરોનીકો” ની નદીનાં પાંણી આશરી જ એએ તેવારે લએ કાયવ કીનારે ઈડાં મેલવા આવેએ, એ ઈડાંની ગણતરી “એકર” (Acre) પરમાઈને જશીન ખીશાલે ગાંણુમા આવેએ. ફૂકત નદીને કીનારે દર શાલે ચુમાર ૫૦૦૦ બરની તેલ કાઢાંછે અને એક બરની તેલ કાઢડવા ને ૫૦૦૦ ઈડાંના ખપ ધાએએ.

ચીન દેશમાં એક ચીનાંની કમખાજી—કોઈ એક ચીના વેપારી એક દાહાડે પોતીકાં ધારેલાં કાંખશર સુશાકરી એ નીકલતી વેલાએ પારોનાં પડોશી પાશ એક લોહડાંને ઈડું ડરવેટ (૧૧૨ રતલ) શવાધીન કરી ગીએ અને કાહું કે હું અતરે પાછો આવીઆબાદ તમારી પાશથી લઈશ. પ ડોશી મેલીએ, દીકછે ભાઈ શુમેધો મેલો. વેપારી બી મારો પોતીકું ધારેલું કાંખ ફતે ન ધચ્ચાધી પોતીકાં સુલખ

તરફ પાછો ફરીએ અને ચીન ખે આવીઆબાદ પડોશી પાશ નઈ મેલીએ “મારો હું ડરવેટ.” પડોશી મેલીએ “ત તમારો હું ડરવેટ” હું કેહેવાને યાંજીન દલગીરજી કે એવો એક બનાવ બનીએએ કે કોઈ દાહાડે તમે શાંલલીએ પણ નહી હશે, તે એકે હું ડરવેટ હંદરા ખાઈ ગયા! પણ કરીએ થું? જા હાં દાંનાંની વખાર હોએ તાંહાં ઘણું કરીને હંદરાનાં દર હોએએ અને એન ખીશાલે કંઈ અને કંઈ ખરાબી કરેછે.” એવા શબ્દો શાંલલી વેપારી બીચારો અનખ યએ અને ખરી બીનાં હશે એવું રોલ દેખાડી પોતીકાં ખકડને ગએ. તેણે થોડા કલાક પછી પડોશીના છોકરો એક શાંકડી ગલી મે રખતો નેએએ તેને હંચકી એક એવી નજા ઉપર શાતા ડીએ કે તેની પડોશીને ખખર પડે નહી અને તારબાદ તેને બીજી દીને તે છોકરાના બાપ (પડોશી) ને જખવાનું ઈ જન કરવા ગએ. નેએએ થું તો બીચારો રડતો અને માંદે તખ કરતો મેલેહો હતા. વેપારીએ પુછીહું “ભાઈ એથું બી નાંછે? અને એટલો ગમગીન શાંને માંદે મેલેહો.” પડોશી મેલીએ “ભાઈ વાત કેહેવા લાએક નથી.” વેપારી બ દજીત ધાએ તારે મેલીએ કે “મારો છોકરો ગ્રુખ ધાએ છે.” વેપારી મેલીએ “હું” શાંલલીને ઘણા દલગીરજી એ વીધે તમેને ઘણો દલગીરી ઉખજતી હશે કારણ તમારો એક જપુરો દીકરો હતા. પણ ભાઈ ગઈ કાલે શાંહાંનનાં જારે હું બાહર જતો હતા તારે તમારા છોકરાને એક ધુવડ હંચકી જીવું નેએ” પડોશી મેલીએ “થું” તમે મને મેવકુક મો કેરવોછે? ને તમે ધારોછે કે એવી વાત હું માંનશ કે ને ધુવડ જતે મે કે તરણુ રતલથી વધારે ભારી નહી હોએ તે એક પચાશ રતલ ઉપરનાં છોકરાને હંચકી લઈ જાયે. કંઈ અને નહી માંની શાખાએ એવું તમે મોલોછો.” વેપારી મેલીએ “ભાઈ હું” જાણતો નથી કે એ કમ બનીઈ પણ મે ખારી નજરે જોયું, એન કરતાં તમે નહી ખાનિતો હું” એ ક દાખલો આપુહું” તે શાંલલો, કે તમેજ મને કેહેતા હતા કે એક હંદર એક લોખડના આપો. હું ડરવેટ ખાઈ ગી એ. તારે થું એક ધુવડ એક બચીને હંચકી નહી લઈ જાઈ શમે કે ને વખતએ અરથો હું ડરવેટ પણ નહી? થું એ માંનીગમાએ ની થી?” પડોશીએ જોયું કે એ મારે માંયેનાછે તારે પોતે હું ડરવેટની વાત કજીલ કરી તે આપીને પોતીકો છોકરો લીધો.

ધરણુ નુસકાઓ.

રૂહબારબનું પુરૂંગ—રૂહબારબની ઘણીસરખી કાંખ લીએ; છાલ, લીજી ૧ ની; દાંખલી ૧ તખની; લવંગ ૨; ખાંડ મીડું. ધાય એટલી; જાએકલ અરધું; માંખજી રતલ ૭; દાર ઈડાં ૪ ની તથા સફેદી ઈડાં ૧ ની.

પેહલાં રૂહબારબને ઓલીને લીજીની છાલ, તખ, લ વંગ તથા બીંજવેલી ખાંડ સુધાં એક “ઇસટપાંન” માં ભરીને આતસ ઉપર મેળવું, અને સુરખા સરખું નરખ થ વા પછે; તારપછે તેને બાલની એક ચારણીમાંથી પસાર કરી જાએકલ, માંખજી, ઈડાં સરવે સારીપદે કાલવીને ઉપલી મેળવણીમાં હુમેરડું અને છેલે એક પાઈ બનાવાનાં ડીશમાં

અલકતું થાયછે તથા તેમાંથી મીનભતી બનેછે, અને કોઈ વાર એક મગરમજામાંથી ૪૦ પીપ ભરાય એટલું બધું તે હોયછે. એ ઉપરાંત તે મગરમજાને એક પુષ્પ હોયછે, જે માં તરણ ચાર ફીટ લાંબી એક કોથલી ગમેથી અમર નામની એક પુષ્પો, નીકલેછે જે એક મગરમજામાંથી ૨૦ રતલને આસરે નીકલેછે અને જે કાંઈ નહીં પણ તેના ખાધા પછેના ઊંચ ગણાયછે.

મગરમજા આપું કીમતી હોવાથી ઉત્તર તરફનાં સમુદ્ર રોમાં તેના મોટા શેકાર મારેછે. દર વરસે તેમનાં શેકાર ને માટે જુદાં જુદાં રોમાં ૩૦૦ થી ૩૫૦ વાંદાં હોવા કરતાં કરેછે અને જે મહીનામાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ મગરમજાનાં શેકાર કરી લાવેછે. એ શેકારની રીત ઘણી નવાઈ નથી છે, જેનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે. તા૦ ૧ લી મેથી શેકારનું કાંમ શરૂ થાયછે. વાંદાં હોવાલા બરફ સાથ લંગડ નાંખી પડેછે, જે પછે તેમાંની મોટા શેકારને માટે આગળ વધેછે. તે દરમિયાન મોટામાં છ માં હોય મોટા ભાગના લઈને રહેછે તથા દરમિયાન લાલા સાથ સેંકડો વાર લાંબાં ચોરડાં બાંધેલાં હોયછે. મગરમજા આગળ આવતાં તેનાં બદન માં લાલો ભાકવાથી તે તેમાં અટકી બેસેછે અને આ નખ મ લાગતાં વારન એ પરાંણી તે લાલાં સુધાં છેક દરીઆવાને તલીએ જાયછે, તથા ઉપરનાં માં હોય લાલાનાં ચોરડાં ધીલાં પડેછે. ઘણાં વાર સુધી દરીઆની હેઠે રહેવા પછે મગરમજા દમ લેવા પાછું ઉપર આવેછે, એટલે વળી પાછા બીજા ભાલા ભાકવામાં આવેછે અને તે ફરીથી હેડલ જાયછે. એ પરમાણે ઘણીવાર થતાં, એટલે મગર ઘણું થકેછે તથા એ ટલું નખમી થાયછે કે નાકનાં નસકોરાંમાંથી પાંછીને બદ લે લોહીની સેર છોડેછે, અને એમ કરતાં તે મરણ પામેછે. મગરમજાનાં શેકારનું એ કાંમ ઘણું મુશ્કેલ અને મુશ્કેલ નું છે. એકતો બરફથી કરીને વાંદાં હોયને ઈજા મોઢેછે, તે હીઆંમુધી કે એક માસમજાં વલદ લોકોનાં પંદર બાર કસો બરફનાં પાહોડે કરીને કમડાઈ ગયાં હતાં. વળી આ ગંજવર પરાંણીનાં બળની ઘણી ધાસતી હોયછે, કેમકે પુછાંની એક છાપટ મારેછેતા મોટને ઉંધી વાળેછે અથવા કોઈવાર એટલું ઉંડું જાયછે કે ભાગા સાથ બાંધેલું ચોરડું પુરૂ પડે નહીં અથવા કોઈવાર એવાં નેસથી તલીએ જાય પછે ઉપરથી ચોરડું છોડનારાંએ તેના આમકાથી દરીઆ માં પડેછે.

પરચુટણ બાબતો.

બાગ એક ચોપડી—બાગ એક પુષ્પસુરત ચોપડી છે, જે ઉપર મોહાના હોય લખેલું હોયછે, અને જેમાંનું દરમિયાન કુલ તથા પાત્ર એક એક અમરશર છે.

માછલી પકડનારાં. પપ્પશીઓ—કેરેછે કે ચીન કે ચામાં નદીઓ ઉપર માછલી કેટલાંક પપ્પશીઓને પાલેછે, જેઓ માછલી પકડી લાવેછે. એ પપ્પશીઓ માછલાં પકડવા છતાં તથા ખેતે અંશ ખાનાર હોવા છતાં, તે માછ

લાંને ખાતા નથી તે એટલાજ માટે કે ચીનાઈ માછલીઓ તેમની નદીની આસપાસ એવી રીતે ચોરી બાંધેછે કે તેમનાં ગલાં ચીપટાઈ જવાથી તેઓ ખાઈ શકતાં નથી.

પીપ માહુલી પોસટ આફ્રીસ—આપી ફનીઆ માં સઘી એકાંત અને ઉંડાં દાક આફ્રીસ દખરીણ અમેરિકાને છેક દખરીણ છેડે આવેલી છે. તાંમાં એક પાહોડની કલે એક પીપને એક સાંકળવટે નડી લીધેલું છે અને વાંદાં હોવાળાઓએ વગે એવી સમજીતી છે કે તાંમાંથી દર વખત પસાર થતી વેળા તે પીપ ઉઘાડી તેમાંનાં જે કાગળો મોતાની ધારેલી ટુસાફ્રીનાં મારગમાં હોય તે લેતા જડું. એ રીતે દરમિયાન વાંદાં હોયની એવે આ પીપ ઉઘાડવામાં આવેછે અને તેમાં નવાં કાગળો હુમેરાયછે ઈઆતો જુના કાગળો કાઢાડી લેવામાં આવેછે.

ગોલાબનો શોખ—ગોલાબનાં મુગંધી ફુલનો શોખ સરવેને હોયછે, પણ પાદશાહોએ એ શોખમાંથી ઘણું ઉદા જાયલું વાપરેછે. હુમાણાં ઘણું થાયતો ખાતી વેળા તેમજ ઉપર શુદ્ધ વાસણોમાં ગોલાબ ભરી રાખેછે, પણ આગલા વખતમાં ખાંતાની તેમજ ઉપર મોતાનાં મોઢેમાનનાં દીલ ઉપર ગોલાબનાં ફુલોના વરસાદ વરસાવા રોમન સાનશાહા હેલીઓગેબલસે ગોડવણ કીધી હતી. એ ઉપરાંત ગાદી તકી આમાં ગોલાબનાં ફુલો ભરવામાં આવતાં તથા જમીન ઉપર એ ફુલોનાં બીસતોરા બીજાવતા હતા. કલોમિપેટરા શંહીએ મોતાનાં વાહાલા એનટની છઆકત આપી તારે જમીન ઉપર ગોલાબનું જે કીયબીટ જડુ પડ પંધરાવી, તેની ઉપર શુદ્ધ નેટ નખાવી હતી.

લાકડું—લાકડાંને હંમેશ રંગવાનું કારણ શું ? જવાબ અલશે કે પાંછીથી લાકડું સડી નહીં જાય તેટલા વાસતે. પણ પાંછીથી લાકડું કોહવાનું કારણ શું ? એ સવાલનો જવાબ એટલી સહેલાઈથી મળશે નહીં. જરૂર લાકડાં ઉપર પાંછી લાગેછે, તારે જ છાણી ઉપરથી લાકડું બનેલું છે, તેવી લાકડાંની સપાટી આગળની કગરસો કુલી આવવાથી તે સપાટી જરા ઉપસેછે અને જેમ વધતું પાંછી લાગતું જાયછે, તેમ હેડલની બીજા કગરસો કુલતી જાયછે અને પછે ધોવાતી જાયછે. તારપછે લાકડું મુકાવાથી તેનું કદ જરા નાંધાંતું થાયછે, માટે તેને રંગ લગાડવાથી પાંછી લાગવા છતાં તે ગરમ રહેછે અને તેને ઉપલી અમર થતી અટકેછે.

એક માંચ મોતીકી ૭ વરસની છોકરીને પુછાઉં, દીકરી તું શું કરેમ ? છોકરીએ જવાબ વાલીએ આમે હું ચીકીનને હુંનું (ગરમ) પાંછી પાઉંમ. આમે મોલી, હુંનું પાંછી શા માટે ? છોકરી મોલી અમેથી આમે ચીકીન છડી મેલશે તે બાંહેલાં મેલશે.

આગ—આગ એ એક ભયંકાર બોલછે : મોહટા મોહટા મોહટા અને મોહટા મોહટા ઈમારતો બારી ભરામ કરી જમીનદોશત કરી નાંખેછે. મોત અને મોતને એક કોરે મેલેછે. હુંગને અને લુખને પવન ઉપર ઊરાડેછે.

સ્ત્રીપ્રાધ.

પુરાતક ૧૪ મું.

જુલાઈ ૧૯૭૦

આંક ૭ ખા

તલેસમાતી તાફાન

અથવા

જાદુઈની જુદાઈ—મોહોબતનો મેલાપ.

—0000—

એક વારતા.

પરકરણ ૪ મું.

તોપાનની અસર.

જીવના જાદુઈ કરીને ઉઠાવેલું તોફાન નરમ પડ્યું છે. સમુદ્ર જાણે કસામાં હોય નહીં તેમ પાછો સધીર અને સાંનત થયો છે તથા એક ધાલીની ખીસાલે પોતાની સપાટી ઉપર જાગે અને કીસતીઓને ઝીલી રાખીને સલામત લઈ મલાવે છે.

અને હવે જે પાદશાહી વાંહાંણુ અડીને ઉંધું વલ્યું હતું, તેની આગળથી નાહાના નાહાનાં નાવો અને મહવાઓ નાસીપાસી ભરેલા દેખાવે પાછા ફરવા લાગા છે. તેમની હાલરીથી તે એકવારના ઉનડ ખડક આગળ વસતી થઈ છે અને તેમના સહોથી સમુદ્ર ઉપર નાહાના નાહાના વાદલાંનાં કકડા આવી ઉભા હોય તેમ દીસે છે.

તે સધલી મોરોએ માંછનદરાનનો રસતો લીધો છે. તેમાં માંછનદરાનનાં તેમજ જાજીલીસતાનનાં રહેવાસીઓ પોતાના મેહોરા ઉપર નાઉમેદીની નીશાણુ સંપૂર્ણ એવામાં આવે છે. તેઓ આ તોફાનમાં પરેલાં વાંહાંણુ અથવા ઉતાર તરીકે તેમજ તેમાં સવાર થાયલા પાદશાહોનાં ખીનમતગાર તરીકે તેમજ મહોરેલા હતા. પણ હવે ગોસે ધંપલા સમુદ્રે વી સાંમે લેતાં તે દેહસતનાક કુશમનનાં મોહોમાંથી છુટીને પોતપોતાને વતન નાહાસવાનું તેઓને દરસત દીસ્યું હતું.

જાંહાં દરએકનાં જીવ ઉપર આક્રમ આવી પડેલાં, તાંહાં સહ પોતપોતાનું સંભાલવા પડ્યા હતા અને બીજા યોનાં જાંન નવાથી ગમે એટલા દલગીર હતા, તોપણ પોતાના જાન બચવા સાડ તેઓ ખોદાતાલાના થોડા ઉપકારી નહીં હતા. આપણે આગળ જોયું છે કે જીવ જાદુગરે આ તોફાન મચાવી મેળવા છતાં, પોતાની ફરમાબરદાર પરી પી

રોજને હુકમ કીધો હતો કે કોઈબી જાનને ઈજત નહીં કરવી. તેમ ખરેખર થયું હતું, પણ પીરોજે તે સધલાઓ ને જીવનાં હુકમ મુજબ વીખરાતા મેળવા ઉપરથી દરએક વીખરાયેલું રોજી 'એકલું' પોતાને જ મોતના મોહોમાંથી બચેલું તથા બાકીના સરવેને મુલેલાં સમજતાં હતાં.

એવા જિઆલમાં આ ઉતાર લોક વાંહાંણુ છોડી આ ને મોરોમાં મેસી નીકલી આલ્યાં તથા તેઓ એવા પેગામ લઈ ગયાં કે માંછનદરાનનો પાદશાહ અરજસપ તથા જાજીલીસતાનનો પાદશાહ કોખાદ દરીઆવમાં દફલાપા છે.

તેઓના એ માઠા સમાચાર તેઓના આપ્પા મુલકમાં મોરેર ફેલાવો પાંમયા અને સરવે જગોએ તેથી મોટો ઘભરાટ અને ગમગીની પેદા થઈ. માંછનીઅન તથા વરેનીઅન મુલકોમાં અરજસપનાં આ ક્રમેલતા મોત ઉપર મોટી માહેતમ અને અફસોસ જારી થઈ, તેમજ જાજીલીસતાનવાલા કોખાદની મરણથી એજ પરમાણે તેની રઈ એતે પોતાના એક માપાણુ મુરખી અને બલવાન આપને ખોરુલો વીચારેા.

પણ વાંચનાર જાણે છે કે આ એ પાદશાહઓ કાંઈ ખરેખર ફરીઆવમાં દટાયા નહીં હતા. તેઓ જીવતા અને સલામત હતા, બલકે પાંહોમાં પડવા છતાં તેઓનાં પોશાકને વરીક અલવલ આવી નહીં હતી. જીવની ગોલામગીરીમાં પડેલી પરી પીરોજ તે વાંહાંણુને એક એવા મુજામાં ખોસી દીધું હતું કે જાંહાંથી તે પાણું નીકલવા ને અચકત હતું. તેમાંનાં બહારસીઓ ઉપર પીરોજ એવા મંતર ભણી હતી કે જેથી તેઓ તોફાનમાં વાંહાંણુ અથવા જેનેત કરતાં ઘણા થાકી નવાથી હવે ઉંઘમાં પડ્યા હતા. અને આ બંને પાદશાહો તથા તેમના રસાલાને, જીવે દેશનીકાલ હાલતમાં મહિ વરસ ગુજરેલા ખડક ઉપર સલામત પેહોંચાડ્યા હતા.

એ ખડક ઉપરન હવે આપણને વધારે કામ લેવું પડે. એ ખડક ઉપર જીવ જાદુગરની સાહેબી અને દોર માલે છે. પણ જીવે માંછનદરાનનો ખરો અને હકદાર થાદશાહ છે, તથા અરજસપનો ભાઈ થાય છે, પણ અરજસપે જાજીલીસતાનવાલા કોખાદની મદદ લઈને પોતાના આ હકદાર ભાઈને તેની ભેટી ગુલનારી સાથે આ ખડક ઉપર કાહાડી મેળી તેનું રામ બેને નખત કરી લીધું હતું. પણ હવે એ બંને જીવમગાર પાદશાહોએને જીવે પોતાના

જાડુધનાં જરે આ ખડક ઉપર લાવી પોતાના અમલ તલે લીધાછે અને થું ધાપછે તે આપણને જ્ઞેવાનું રહ્યું છે.

જીવની ધારણા અને ચક્રસદ જાણવા માટે તેનાં જાડુધ ગોશ્ઠીની આપણને પાછી બેઠ લેવાની છે તેટલાં આ તો ફાંતથી બચીને પોતાના વતનથી દૂરદરાજ, લાચાર અને બીસત્રાર હાલતમાં, ખડકનું બીજાનું તથા આસપાસનાં નું છતર કરી પડેલા આ પાદશાહી સુસાકરો તરફ જ રા નબર કરીએ. તોહાં જુખા અને પેચ્ચાશા, પાદશાહ અમરજસપ અને પાદશાહ કોબાદ બંધે પડેલાછે. તોહાં વળી કોબાદને ભાઈ કાવે અને તેના નીમખહલાલ વજર નોબર પણ થાકે હાંકતા અને સરદી તથા તાહાંડે કાંપતા પડેલાછે. તેઓ ઉપરાંત ટુસ અને દારાબ નાનના બે જાણી ઉમરાવો પણ તેઓની સાથે દરદમંદ તથા હાજ તમંદ છે.

એ રીતે આ રસાલામાં ખાજનદરાંની કરતાં જાણી એ વધારે છે, પણ તેનું કારણ પેચ્ચારાં વાંચનારાંએ જાણે છે કે પાદશાહ અમરજસપતો જાણીએતો ખાતર એક પ હરોણે હતા, જે પોતાના આ પડોશીની બેટીની સાબવારી માં સાંમેલ થવા ગયો હતો અને એ સઘળા જાણીએ તેને પોતાને વતન મેળવા આવતા હતા, તેવામાં જીવે તોફાં ન ઉઠાવયું હતું.

પણ આ સરવે રસાલા વગે હજી એક આદમીની ખુટ છે. તે કોબાદનો નોબવાંન અને ખુબસુરત બેટો શાહાજદો તેહેમતન છે. એ શાહાજદો પોતાના પાદશાહી પદ સાથે વાંહાંજ ઉપર ચડેલો હતો, પણ આ તોફાનના ઘબરાટ પછે, ગોપા તેનું નામ, નીશાંજ અને નસલ નાથુદ થઈ હતું. કોબાદની ગોપા આખી દરબાર પાછી તેને હાથ લાગી, પણ તે દરબારને દીપાવનારો તેને પુતર તેને જ ગયો નહી.

પણ તેને બાપ તથા બીજાએ તેને મુવેલો સમજી મોટો માહિતખમાં પડયાંછે. કોબાદ પોતાના બેટાને બોહોવાના ગમમાં હાથ અને અક્ષોસાથી માંજું શેડી નાખેછે અને છાતી ફાડી નાખેછે. તે લીચારતો હતા કે “આ સમુદ્રના શીહા સુપડામાં હું એક છલાની શીશાલે ફેંકનાઈને મુવો હતોતો પરવડતે કેમકે મારોતો હવે મરવાનો વખત આવ્યોછે અને હું મરતો તો પણ મારું રાજ અને તાજ મારી એલાદના હાથમાં સર્વાંત રહેતો. પણ હું બંધ થયો અને બેટો આ જીહાનથી માતલ થયો એટલે હું પણ હવે તે તખતો તાજથી માતલ થયો છઉં” અને મારું ભવીશ અપધકાર અને શીહા થયુંછે.”

કોબાદનો નીમખહલાલ વજર નોબર તેને ઘણીબી દીવાસો દેવા લાગે, પણ પોતાના દલેર બેટાને બોહોવાના ભારી ગમ આગળ તે સઉ ફેકટ હતું.

તોફાનથી બચેલા આ સફરીએખાંના મોડાક જાણે શક હતો કે જેમ સમુદ્રની સપાટીપર તરતાં તરતાં આ પછુને કીનારો લાગેછે તેમ શાહાજદો તેહેમતન પણ કદાચ કીનારા તરફ આવશે હોય, એટલું જ નહી પણ કોબાદના ઉમરાવ દારાબેતો એટલા મુખી કહયું કે પોતાની અજબુત

બાજુએ તેહેમતનને પોતા તરફ આવતાં પાંણીને ખસેડતે તથા કીનારા તરફ ઘસડાતો તેણે દીકો હતો.

પણ બીજા હાથ ઉપર કોબાદને બીહીવાડી તથા યજ રાવીને તેની ગમખારીમા વધારો કરનારાઓ પણ તાંહાંજ હાજર હતા. નોબર અને ટુસ અને દારાબ જરે કોબાદને ધીરજ તથા દીવાસો આપતા કે તેનો બેટો સલામત હશે, તારે એજ પાદશાહાને ભાઈ કાવે અને પડોશી અમરજસપ તેને ઉસકેરતા હતા, આપણ જમીનપર તરીએ એ જરેહું ચોક્કસ છે, તેટલું જ તે દરીઆવામાં નહી ફુલે એ ચોક્કસ છે, તેહેમતન કાંઈ સલામત હોય નહી, અને જો બચેલા હોતોતો અતારે આવી મળતે.

આ ઉસકેરણી કરવાને તેઓ પાસે થું કાંઈ કારણ હશે ? આગળ ચાલતાં આપણ જોઈશું.

તરત વેળાતો તેઓને આ પરેશાન હાલતમાં પડેલા આપણ જોઈએ છઈએ અને શાહાજદો તેહેમતન વીશે અટકેલો અને તકશારો કરતાં તેઓ થાકાછે.

તેવામાં એકાએક કોઈ આકાશી ગાએલુનો ખુશનામાં શરોદ તેઓના કાન ઉપર પડેછે. એતો પેલી જીવની તાબેદાર પરી-પીરોબની દીલકસ આવાજ છે. તેને ખામખા આ સુસાકરો આગળ બે જાહુજ રીતે એક ફરેસતાઈ શરોદ ગાવા સાઈ જીવે મોકલેછે. તેના મીઠા લલકારથી પાદશાહ કોબાદ તથા વજર નોબર અને બીજાઓની આંખમાં દેહર આવેછે અને શાહાજદાની જીદાઈના ગમથી જે આંખો લાલ મોટાં ભવી ધઈછે તે હવે પીરોબના શરોદથી મીઠી ઉંઘમાં પડેછે.

આ ગમી અને સેતખની વગે તેઓ ઉઘમાં પડીયા તે સાઈ થયું કે જાહુ ? તેઓને આસાએસ અને રાહાત થઈ કે ખરાબી અને નુકસાંન ?

એ સવાલનો બોલાસો પણ આગળ ચાલતાં થશે.

પરકરણ ૫ મું.

તેહેમતન.

કોબાદ અને તેનાં ખસલતીઆઓ નોબવાંન તેહેમતનને મુખેલો સમજેછે પણ તે ખરેખર મુખેલો નથી.

આ બાપ બેટાની જીદાઈ ખાતર જાડુધનું પરીનામ છે. એ શાહાજદો પણ સલામત છે. મગર જીવનાં હુકમથી પીરોબને તેને ખડકનાં બીજાજ ભાગ ઉપર ઉતારાયેછે. આગળ આપણે જાણવયું છે કે પોતાની મુંદર બેટી શુલના રને મારે આ પાદશાહી બારકસ માહેલા એક ભવાંમરદ ઉપર જાડુજ જીવેલો રોળે પેટેલો હતો. તે ભવાંમરદ આ જાણી શાહાજદો તેહેમતન છે.

તેહેમતન એક સીકલે સોવામનો, બદને બાહાદુર, મગજ આલાક, અકલે પુરો, હીમતે મુરો, અને તદબીરે તઈ આર ભવાંન અને જરેમંદ શાહાજદો છે. તેનું પીડેહું કપાલ, તેના મુંદર ચેહેરો, તેની પેટેલવાંની બાજુ, તેનું સીધું કંદ, તેની ખીલેલી છાતી, એ સઘળું મનમોવન હતું અને હુથીઆરો ફેરવવાની તેની હીકમત, વાતચીતની તે

ની અંધા, વીચારે પોંઘ્યાડવાનું તેનું દાહાપણ એ સંભલી ઉતમ કેળવણી અને કવાઅદની નીશાન હતી.

માટે જારે મતલબીઓ અરજસપ, તેના જાલેજ જાણુલી પડોશી કોબાદ, તેના ટરકટીશ બાઈ કાવે અને બીજાઓ ધસડાતા ધસડાતા કીનારે લાગા, તારે દરીઆવાનાં ઉછલતા મોજાઓની સાથે એક પીલતનની મીથાલે લડતો આ સુરો શાહાજાદા પછુ તેજ વખતે કીનારાનાં બીજા ભાગ ઉપર આવી પુગો હતો.

તે એકલો અને અટકો હતો. આ દરામણું ખડક થો તે અનજનો હતો. કસા પછુ હુધીઆરોની અદદથી તે બેનુશીન હતો. પછસા ટકા ધમ્મા જર જેવરથી તે ખાલી થયેલો હતો. પોતાનાં બાપ કાકાથી દુર પડ્યો હતો. પોતાના વતનથી ગોપા-દેશનીકાલ હતો. એવી હાલતમાં આ ખડક ઉપર કેમ નીભાવ થયે તેનાં તે અ-દેશમાં હતો.

પછુ એક વાતની તેને મોટી અચરતી ઉપજ હતી. પાછીમણી તરી આવવા છતાં તેને જરા હાંતી પોંઘીતી નહી હતી. નહી તેનાં બદનને થાક લાગી હતી, નહી તેનાં કપડાંને જરા અલવલ આવી હતી, નહી તેનાં બાલ વટીક બોલાયા હતા. પછુ એક પોતાની જે બેહુનને તે પરણાવા ગયો હતો અને જાંહાંથી પાછા કરતાં આ તોફાન લાણુ હતો, તેનાં લગનને વખતે તે જ્યેવો શુદ્ધ અને સો ભાએનાન દીસતો હતો. તેથીથી વધારે શુદ્ધ અને ભપકા દાર આ મોહોતને કાંદેની મંજલ કાપવા પછે તે રહ્યો હતો.

વળી કીનારા ઉપરથી જરા દુર નજર કરતાં તેને એક બીજો મોજેલો જોવાથી વધારે અચરતી ઉપજ જે દરીઆવાની વચે ઉગેલું એક ઉનડ ટાપુ દીસતું હતું, તે ઉપરતો હલીઆરી ભરેલી લીસાતરી થાકેલાં જીગરને તાજગી અપાવા માટે ઉગેલી હતી. તરફજીવર સુગંધી કુસોએ આસપાસની નીનીનને રંગમેરગી કીધી હતી તથા ત્રાવાદાર ક્ષેત્રનાં જીમખાદાર લુલખોનાં ભારથી નખી પડેલાં મોઝાં દરમુ તો ગોપા આ ભુખા શાહાજાદા ઉપર આશક થઈ તેને પોતા તરફ નોતરતાં હતાં.

આ તલેસમાતી ટાપુ ઉપર આફ્રીન કીધા પછે તથા પોતાને પ્રે ભરતાં ક્ષેત્રા બાઈને પોષાતાલાવર મોકરજીજારવા પછે વળી એક તરીએ મોજેલો શાહાજાદા તેહેમતનનાં જાણુવામાં આવેલો. જે ઠંડો, ધારો, મીઠો આસમાની રાગ કોબાદ, અરજસપ અને તેના રસાલાએ સાંભલેલો ઉપર નજીવપોછો, તેવોજ મીઠો અને મનમોવન શરોદ આ શાહાજાદાને કાંને પછુ આવવા લાગો.

પેલીજ ઉદયોથી અને મયલ પારી પીરોજનો એ પછુ શરોદ હતો. તે મેમાલુમ રીતે શાહાજાદા તેહેમતને માંથે હવામાં ઉડતી અને ભટકતી હતી તથા પોતાના કોએલે સરખા કંઠથી શુલજીવનો શરોદ કાઢાડી તે શરોદને ભેરવનાં ઠંડા સુરમાં પોતાના હાથ માટેલાં એક વીણનાં ખુશનોમાં આવાજ સાથે મેલવતી હતી.

તરફત એટલોજ હતો કે પીરોજનાં પેટેલાં ગાએલુ થો કોબાદ, તથા અરજસપ, તથા મોજર તથા વુસ તથા દારામ ઉધમાં પડ્યા હતા, તારે તેહેમતને એ શરોદથી વધારે જાગૃત રહ્યો અને જેમ જેમ એ ગગનનો ફરેસતા

ઈ આવાજ દુર માલવા લાગો, તેમ તેમ તેપર કાન ધરી તે તેહેમતને પછુ તે ખુશ આવાજની બોરડાએ તેની પુકેડ ઠ ધસડાતો ગયો.

એ રીતે પરી પીરોજ, પોતાના આ શુદ્ધ શરોદથી તેહેમતને પોતા તરફ તાણવા તથા એ અવા આવી હતી અને તેના આવાજને મોખીયા તરીકે લઈ તેહેમતને પછુ પાછો માલવા લાગો. લીસાતરી ભરેલાં ખેતરો, દીલખા મ કરનારા બાગો, બેહેસત સરીખાં મેદાંને અને જાહોડો થી ભરપુર ટેકડીઓ તથા પીછી પરીનાં પેચાર ભરેલાં ગાએલુ ઉપર લોખાઈને તેહેમતને કુદાવા લાગો.

એમ કરતાં તે એક ગોફા તરફ આવી લાગો અને તાંડાં વળી તેણે એક મોથો મોજેલો જોયો, તે એક-એક આદમીની સુરનેના જીવનગ અને પરહેઝગાર પીર મરદ, અરફ સરખી દાહાડીવાલો, ફરેસતા સરખા નુરવાલો અને માહાદુરી ભરેલાં તનવાલો, તરખા પગનાં એક પાટલા ઉપર મેસે હતો અને તેનાં ગલામાં પેચાર ભર્યા હાથ નાંખી એક કોમલ, નવાંન, કુમલી પછુ પરી મેહેરેની નાર નાંખ અને નખરાંથી મેહેલી હતી.

તે માહાતાબ મેહુરાની નવાંન પુતલી ગોપા ખુદ રત પોતે હતી. તેનાં બદનની સુગંધી લપટ આગળ બાગો અને કુસોની લપટ ધકાઈ ગઈ હતી, તેનાં મેહેરાની ખુબસુરતી અને હોસાંન આગળ આક્રતાબ અને માહાતાબ લખવાઈને વાદલાંઓમાં મોઝો છુપાવતા હતા, અને તેની નવાંનીના બાહાર આગળ ગોલાબ અને મેહેલીની ખીલત કલોમોનો માહાર કુચ મીસાદમાં નહી હતો.

આ તલેસમાત તેહેમતની છાતીને અચરતીથી દંગ કરનારો હતો. તે દરીઆવાની દુબીને ફુનીઆથી બાતલ થયો કે શું? અથવા બેહેસતનાં કોઈ મેવાનમાં તેનું આ વડું થયું કે શું? અથવા આ યજ્ઞન પોતે અને તેની પેદા કરેલી ખુદર પોતે હતી કે શું? તેની તેને કસી મન પડી નહી.

એ ગોફો આપણા જીવ જાગરનો હતો, આ જીવનગ આદમી તે જીવ પોતે હતો અને તેની પાસે મેહેલી નાર તે તેની શુભજર મેટી શુભનાર હતી.

શુભનારને જોઈને જ્યેવો તેહેમતને અચરત થયો, તે કરતાં વધારે અચરતી એ સાદા દીલની શાહાજાદીને ઉપજ હતી. નજલ અને શુભનાર ભરેલી ફુનીઆથી દુર તે આ એકાંત ગોફામાં અપપણથી ઉપરી હતી, માટે પોતાનાં બાપ સીવાએ બીજા કોઈ મરદને તેણે દીકો નહી હતો. તેવી હાલતમાં આ મરદાને મરદને જોઈને તેનાંપર નાજીક શુભનાર એકદમ માહોત થઈ ગઈ અને એ મરદ તરફ મોહિત અને માયાનાં જોસ ભર્યા ધપકારા એ શું દરીની છાતીમાં માલવા લાગા.

માટે જારે તેનાં જુલા બાપે તેને પુછ્યું કે "તારી આંખોનાં પદડા ઉપરની કોરને ખસેડી જો, કે તને શું દેખાય છે?" તારે શુભનારનો પેટેલો નવાબજ એ હોતો કે "એ શું છે? એ કોઈ ફરેસતો છે? ઈધ્યા કોઈ પરીખડા છે?"

પછુ તેનાં બાપે તેને ખાતરી કરવા માંગી કે "એબી આપણી મીશાએ ખાપછે, પોએછે, ઉઘાપછે અને આપણી જ મીશાએ તેને માંથે ઈદરીએ આપેલી છે."

હજીબી ગુલનાર વીચારે છે કે “તે કોઈ-બેદાઈ હવ
જત છે, કેમકે ખુદરતી હવન તોખી એવું જમદા એક
શું જેવું નથી.”

બીજી હાથ ઉપર તેહેમત વીચારે છે કે “હું ને કે
રેસતાઈ ગાએણ સાંભળું છઉં તે ખચીત આ પરીને-લાગ
તું વલગતું હશે. અને એની શેવામાં રાત દાહાડે ચાલ
તું હશે.”

આ અન્યબીનીમાં માહા સાગરમાંથી કોઈબી રીતે છુ
ટકા કરશે જેઈએ અને આવળતાં આવે સારકે ખોરત
કરતાં મરદ પેહલાં બેલવાની હીમત કરે છે. મારે તેહેમતને
ગુલનારને સવાલ કીધો કે “અગરને તું નાનનીન આ
ગોફાની રેહવાસણ હોયતો આ મારી અગર બાહાલ રાખ
અને કેહેકે આ અનજની નગામાં મારે શી રવેશે આવતું
જેઈએ ? તું નામવર કોણ છે અને આદમ જાત છે કે કે
રેસતા છે ?”

ગુલનાર ગમે એવી નાજુક અને મરીઆદવાલી હતી,
તોપણ કાલી શરમ અથવા ખોટી છાંટ તેનામાં નહીં હતી.
મલાઈને થું તે એ થું ફરી સમજતી હતી, પણ મરીઆદને
નામે અરને નવાબ નહીં દેવાતું અપમાન બાહાલ રાખ
હરની ખોરતોની રીત પોતાના ગોફાના એકાંતપણામાં તે
શોખેલી નહીં હતી. તેણીએ હીમતથી નવાબ દીધો કે
“સાહેબ, હું બી એક આદમી છઉં, મારે તમારે અનજએ
થવાતું કારણ નથી.”

પણ તેહેમતનેતો વધારે અચરતી પેદા થઈ. આ
પરીબેહરે ખોરત માનવી જાત હતી એટલું નહીં, પણ
વળી તેહેમતની પોતાની ભાશામાં વાત કરતી હતી અને
તેનીસે વધારે વાત કરવાને તેહેમતને લલચાશે હતો.

મારે તેહેમતને બેલવો કે “એ ! હા ! તું નેકજદ
મારીજ ભાશામાં ગોફતેગો કરે છે, તો એકે મારાં વતનથી
તો દુર વસે છે. આહા ! તેજ મારાં વતનમાં અને મારી ભા
શા બેલનારમાં હું સઘીં સરસ આદમી ગણ્યોતા હ
તો, પણ તોફાનને વલખાં તણ્યોતા હું હીઆં દુરદરાજ
આવી પડયો છઉં, પણ તોખી હું આવી ફરેસતાઈ નગા
માં સલામત આવશે એ અને મારો દીવાસો છે.”

ગુલનારને આ બેગાના મરદને એકેકે બોલ તેનાં દી
લમાં દયા ઉપજવનારો હતા. તેની નાંજુક અશોખાં તે
હેમતનાં ગમને મારે આજુબા કતર વેહેતા હતા અને તે
ની નીરોશ છાતી એ વાનની દહેસતથી દુખી હતી.

પણ આ વખતે તેનેા પાદશાહી બાપ જહૂર જુહ
હાજર હતો, તેણે થું કીધું ? થું સધલો તમાસો તેણે આં
ખનીચીને બેગા કીધો ?

તેહેમતને ખાતરતો તેણે તોફાન ઉઠાવ્યું હતું,
અને તેણે ગુલનારને ખાતરતો તેહેમતને હીઆં બેલો
વધો હતો.

તોપણ તેહેમત તરફ જુહની વરતણુક જુહીજ કીસ
ખની હતી. ગુલનાર અચરત થતી કે “મારો બાપ આ
શાહજાદાનાં કુખોનાં હેવાલથી પીગલતો કેમ નથી ? તેનાં
નથી ?” મારી નજરે પડેલો આ

મારો ખોજતને ભડાવવાનો તે પે

હેલ વેહેલોજ મરદ છે. હું આહું છઉં કે મારો મેહરખાં
ન બાપ મારીજ આંખે તેને જુવે.”

પણ ખોર જુહએતો તેહેમતનાં તરફ મોઠા ડોલા
કાઠાડયા અને જેથી વાત કરવા લાગે તે ઘણાજ ભપકા
બરેલા, હુકમનાં બિવા, ગંભીર આવાજ કરતો હતો.

તેહેમતને રોવડે-ગુલનારને પોતાની ખામીશ જહેર
કીધી કે “અગરને તું નાનનીન કુંવારી હોય અને તા
રી મોખત કેશે બાહાર આપી નહીં હોયતો હું તુને જાણ
લસતાંની રાંહી બનાવશ.”

પણ આ-શબ્દોથી નબક જુહના ગોપા પીતા ઉઠ
લી આવવો. “ચુપ રહે, એા બેગાના મરદ હું તુને હુક
મ કરું છઉં કે મારો હુકમ સાંભલ. હું તારી ઉપર એવું
તોહામત મેલું છઉં કે આ ટાપુ જેનો હું સાહેબ અને
ધણી છઉં તે કાગાથી મારી પાસેથી છતી લેવા સારું તું એ
ક છુપા જમસુની-મીશાલે વગર રજએ હીઆં આવશે.”

નીરોશ ગુલનારને પોતાનાં બાપની આ ધમકીથી
ઘણું દુખ લાગ્યું. તે બેલો કે “આવાં એક પવીતર મં
દીરમાં કરી છુરાઈ વસી શકે નહીં. અગરને સેતાંનીઅ
ત ભરેલી યજ્ઞ આવા થુંદે તેહેલમાં વાસો કરેતો, નેક
તેમાં દાખલ થવાનો ખચીત કોશિશ કરે.”

પણ જુહતો મનજુત રહ્યો. તેણે પોતાની શાહી
જહીને ધમકાવી કાઠાડી કે “ચુપ છોકરી, તું આ બેગા
નાની પખશ નો ખેમ.” અને શાહજાદાને કહ્યું કે
“તું એક કાગરો છે. હું તારી મરદન અને પગને સ
થે જેડીને તને મોરામાં ઘાલશ, તારા મોરાકે તરફ જ
હોડેની છાલ, અનાજનાં છલાં અને ફલનાં ખાલી કોટલાં
તને મલશે તથા પીવા માટે તને દરીઆવતું ખાંડ પાંચી
મલશે.”

તેહેમત બીહીને દબી જાય એવો નહીં હતો. તે
ણે હીમતથી નવાબ દીધો કે “મારો કુશમન વધુ બલશે
અને કમજર કરે તાંહાંથુધી હું મારી ખતતી શકતીથી સાં
મે થવશ.”

એમ કહી તેહેમતને તુરત પોતાની તલવાર ખેઆન
માંથી ખેંચી કાઢાડી.

આ કોનાતુ હુધીઆર ગુલનારે પેહલ વેહેલુંજ દીઠ
અને તેની રૂપેરી દીપકથી આસપાસ એવા પડવા લાગા.
તે વધે પડીને બેલો કે “એા વાહાલા બાપ, આ ભલા
રહસીય તરફ જુ ડાઈ નો બતાવ.”

જુહના હાથમાં તલવાર કરતાં એક વધારે-જેરમંદ
હુધીઆર હતું. તે તેની જહુફ લાકડી હતી. તે લાક
ડી દેખાડીને બેલવો કે “હેમકે, તારી તલવાર ઈઆ
રહીને આ લાકડીનો દુકડો તોડી નાખશે અને તને હુધ
આર વગરનેા બનાવશે.”

ગુલનારે હજી પોતાની આજુજ જરી રાખી કે—
“મેહેરખાન પદર આ નવાં મરદને જતો મેલ. હું તેની
જાનીન થવશ.”

જુહના જેસો વધતો ગયો. તે બેલવો કે “નાં
ન છોકરી, તું એકબી વધારે શુખત મોહામાંથી કાઠાડશે
તો અને અગર પીકારવાની નહીતો ખચીત ધમકાવાની

કરેલ પાડશે. થું તું માડું પોતાનું કરેલ એક કઠારાની હીઆએત કરશે? એવકુંક, થું આખી ફનીયામાં એલ ન વાંન આલે એહેરો અને આકાર ધરાવેછે? નાદાન, ફની આને દરમેઆન એવાંતો કાંઈ ખુબશુરત મરદ નહીં પણ બદસુરત, એખીએલ મરદ ગણાયછે. ”

પણ શુલનારની મોખત મકમ હતી. તે બોલી કે “ મારી મોખત કદાચ ઉતરતી હશે, તોપણ એધી વધારે લાએક મરદનો મારી એ મોહીઆતને લોભ નથી. ”

અંતે જીએ પોતાની જાદુઈ લાકડી ફેરવી. તેજી તનનાં સાંધેસાંધા ધીલા થઈ ગયા અને તેનું સાથણ કુવત બમગી હાલતમાં આવી ગયું.

તે બોલયો કે— “ મારા બાપને મેં મોહીયોછે, મારાં વતનને મેં મોહીયુંછે, તે કુખમાં વળી તું મને દમ ભરાવે છે અને તારાં કુવત આગલ મારાં કુવતને મેં મોહીયુંછે, તોપણ મારાં કેદખાનામાં ને હું આ મનમોવન અબલા ની શુરત દરેશન નેહિતો એ સરવે કુખ મારે મનસે હલ કુંછે. અમર ફનીયાનું દરએક ખુલું મારી સાંધે બંધ કરવામાં આવે, તોપણ આવાં એક કેદખાનામાં આ બાંનુંની હાજરીથી હું એમન સમગ્રથ કે મને પુરતી મોકલાયછે. ”

જીઉ પોતાની ધમકી યાલવા વગર રહ્યો નહીં. પણ નીરસેશ શુલનારે તેજીતનને નતાં નતાં વટીકે હુરસે કહ્યું કે “ લાઈ, તું ધીરજ રાખજ, અને બીહીતાનાં. મારો બાપ મોહીડાં ઉપર નેવો કહણ દીલનો દેખાયછે તેવો ખરેખર નથી. એવલુનો ખવાસ થયો માયાલુ છે. પણ હમજાણ તેવલુમાં કાંઈ અજાએબ નેવો ફેરફાર થયોછે. ”

અને એ રીતે આ મુશ્કેલીમાં ખડક ઉપર તેજીતન એક જાદુગરની જાદુઈ હેડલ સપડાઈને બંદીવાન તરીકે બે દીમાં પડ્યો.

હિ. ન. ર.

સરસવતી અથવા વીદીઆનું એક નાહાનું ચીતર પેચ્ચારાં વાંચનારાએને ગયા અંકમાં ભેટ કરવા પછે હવે વીદીઆનું ફરનદ ને હોનર છે તેનું એક ચીતર આલ દીને અપરણ કરીએ છઈએ. સરસવતી દેવીએ પોતાનાં યાલક આ હોનરનાં પરીયાંને જનમ આપયોછે અને એ બે મા દીકરાં વડે એટલો અતલગનો સંબંધ છે, તેઓ એકેક સાથ એટલાં જોડાપણાં કે આપણુ માણસ જાતને તેમની એકસરખી મદદની જરૂર છે તથા આપણને તે એકસરખા ઉપયોગનાં છે. મારે નેહિયું આપણે સરસવતી માતા ઉપર ઘેઆન આપીએ તેહજીન ઘેઆન હોનરનાં આ દેવ અથવા પરીયાં ઉપર પણ આપણું ઘટેછે.

વીદીયા પેટેલે અને હોનર પછે થાયછે. વીદીયા વગર હોનર જનમ પામી શકતો નથી, મારે સરવે હોનરની આગમન વીદીયાની હસતી જરૂરની છે. પણ મીજ હાથ ઉપર વળી હોનર વગર વીદીયા નકામી જવે છે, એટલું જ નહીં પણ જેમ હોનર ખીલેછે તથા વધેછે, તેમ વીદીયાની

પણ વરૂધી અને આખાદાની થાયછે. જેમ જેમ હોનર ખ પમાં તથા ઉપયોગમાં આવતો જાયછે, જેમ જેમ હોનરની મદદથી નવી બનાવટો, નવી કલાઓ અને નવી કારીગરી એ બનતી જાયછે, તેમ તેમ નવી ખામીઓ, નવી મુશ્કેલી તથા નવી હાજતો નીકલતી જાયછે અને તેમને મારે જોઈતા નેવા હોનરને જનમ આપવા સાડું નવી વીદીયાની શોધ મોલની જરૂર પડતી જાયછે.

વીદીયા અને હોનર વચ્ચેના સંબંધ સમજવા પછે હવે તે બે વચ્ચેના તફાવત જાણવો જોઈએ છે. વીદીયા ગોપા નજરને બેમાણુમ છે, હોનર દરશટીને દીસતો છે. વીદીયા ગોપા બીજીએ અને હોનર તેનું જાહીડ છે. વીદીયા ગોપા મગજમાં છે, અને હોનર હાથ પગમાં છે. વીદીયા ગોપા કામ દેખાડેછે, અને હોનર કામ જાતવેછે. વીદીયા ગોપા કામગી ઉપર છે, અને હોનર હસતી તથા અમલમાં આવેછે. વીદીયા ગોપા રાજ છે, અને હોનર તાબેદાર પરજ છે. વીદીયા ગોપા એક બેખુલુ રતન છે અને હોનર તેને જાલવી રાખવાની દાખડી છે. વીદીયા ગોપા ફરે સતો છે અને હોનર જે મીજ ઉપર ફરેસતો અવકલ હોય તે મીજ છે. વીદીયા ગોપા મોદા પોતે છે, અને હોનર તે ની ખુદરત છે.

આખી આ ફનીયામાં નાંચુ અને લાઈલાન અવતર્યું છે. જાનવરોની હાજત યાક પરવરદેગાર પુરી પાડેછે, પણ માનવીની હાજતો પુરી પાડવાનું તેના પોતાની ઉપર રાખયુંછે. એટલા માટે માણસજાતને તે કીરતારે કામ કરવાના હાથ પગ અને વીચાર કરવાને મગજ આપયુંછે, જે મગજમાં અવકલુ મોહર વસેછે અને હાથ પગમાં અવકલનાં હુકમો જાલ લાવવાની શક્તી વસેછે. એ ઉપરથી મે હેનત કરીને પોતાની લુખ મટાડવા સાડું મોરાક, પોતાના બદનને ગરમી તથા સરદીથી ઠંડકવા સાડું વસતર, પોતાના કબીલાને સલામત રાખવા સાડું ધરમાર ધતીઆદી તેને પોતાનીમલે મેલવણું પડેછે. માટે આદમી જનમ લેતાં પોતાની હાજત પુરી પાડવા ઉપર મહેત, જેમ જેમ શોધ મોલ કરેછે, તેમ તેમ નવી નવી લુલો કરેછે, તથા જેમ જેમ લુલો કરેછે તેમ તેમ નવી નવી શોધોને જરી રાખી લુલોને શુધારેછે.

એ રીતે ફનીયાની શરૂઆતથી આજશુધી આ સંસારની રચના ચાલુજ છે. માણસ પોતેતો આ ફનીયામાં બે ઘડીને એક મુસાફર અથવા પહોરોણો છે, પણ ફનીયાની હદ દીસતી નથી, મારે દરએક આદમી પોતાની હાજત પુરી પાડતાં જે અનમાશ. મેલવતો જાયછે તે ફનીયાનાં અનમાશ ગણાયછે અને જેમ ફનીયાં જીની થતી જાયછે, તેમ અનમાશના પડ ઉપર પડ વધતાં જાયછે. એ સંધલી અનમાશની નોખ અને પડાને વીદીયાનું નામ આપયુંછે અને તે સંધલી અનમાશને આપણી હાજતો પુરી પાડવા મારે ઉપયોગમાં લેવા તથા અમલમાં આનવાના કામને હોનરનું નામ આપયુંછે. એ સંધલી વીદીયા અને હોનર વચ્ચેના તફાવત છે.

માટે હોનર સરવે હાજતો ઉપર સરદારી ચલાવેછે. જાંદગીનાં દરએક કામમાં, દરએક દગલે દગલે અને દરએ

ક પચેપણ હોતર નેહમ્મે. રહેવા; વસવા, ઈચ્છા આવ જવ કરવાનાં સઘલાં કાંમેમાં—ખાવા, પોવા, ઈચ્છા પેહેર વા હોલવાનાં સઘલાં કાંમેમાં—હોતર; હોતર, હોતરન હોન રહે: નમીનની અંદરથી પાટુએ ખોપી કાઢાડવામાં અને નમીનની ઉપરથી ફૂલફૂલ તથા વનસપતી ઉગાડવા માં—થાતુના વાસણો, હુધીઆરો તથા ઝોજારો બનાવામાં અને જાહાડપાણીમાંથી ખોરાક ઈચ્છા પોશાક બનાવામાં—પે હેલેથી છેલે શુધી દરએક કામમાં તરહેવાર હોતરની મદદ લઈએ છઈએ. સુધારની વખતમાં અને લુહારની બડીમાં નહી, પણ અબરચીની રાંધણીમાં વડીક હોતર નેહમ્મે. કપડાં વણવા, કાગળ બનાવા, ઈતીઆદી બેસુખાર કારખાનાઓ હોતરથી જાય છે. ટુકમાં જાણસ જાણે તે હોતરથી જાય છે, અને મરે છે તે નેહમ્મે હોતર વગરન મરે છે.

પણ જાણસની હાલતો પુરી પાડીને હોતર સજીરી પકડતો નથી. હાલતો પુરી પાડવા પછે સજીર અને સોભાનાં કાંમ એ બુશનોમાં પરીઈ બનવી આવે છે. ચીતાર, નકરી, કોતરતર, વણત, ભરત, એ સઘણું એવા ઉંચા હોતરમાં આવે છે. નંગલી અને સુપરેલાં, જાણસ વગેરેના સઘણા અંતર એ ઉંચા, સોભાનાં હોતરોથી છે. ખભારાણ, કરદા, કદર, તોહડા, ઘાટકી આદર્શીન તરત, મીઠો, સુખારો, સોભતો, ઘણા બનાવનાર એ ઉંચા હોતરો છે. માતર હાલતો પુરી પાડવાની નહોતો નંગલી આદર્શીની હાલતોની પુરી પડે છે. પણ પછે મગને ખીલવનારા, ઈંદરીઓને આનંદ પમાડનારા, આપને તાહાડક આપનારા, મોહાડાંની લેહનત વધારનારા, જીવને શતોશ આપનારા, તથા અંતરજીને મનસુત રાખનારા ઉંચા હોતરો વમે પડે છે અને તે નંગલીને નંગલીપણમાંથી સુધારમાં લાવે છે. એવી એ ઉંચા ઈચ્છાને સોભા તથા સજીરના હોતરોની યુગી છે. માલે માલે આઈએ એ હોતરનાં પરીયાંને આપણે દરએક ઘરના ઉંચર ઉપર વધાવી લઈએ.

પેટનાં મરજો:

પેટનાં મરજો તરહેવાર જાતનાં હોય છે, તરહેવાર ના એ ઝોજાખાય છે અને તરહેવાર કાણે પેદા થાય છે. સાધારણ બાદી અથવા બદલુનમી પેટનો મરજ છે; ચુંકો અથવા સુલવાયુની પેટનો મરજ કહેવાય છે; મરદો, કબજાઆત ઈતીઆદી પણ પેટનાં મરજોમાં આવે છે; અતેસારને પણ લોકો પેટનો મરજ કહે છે અને નાપાક કોલારો પણ એવ વરગતો ગણાય છે. જાણસ જાતને યાત્રા કામ દરદોમાં મોટો ભાગ પેટનાં મરજોનો હોય છે. ખાવા પીવાપર જાણસનું મરજન છે અને તે માહલી બદપરહેજ જાણસનાં જીવનો ક

શખન છે. તેમજ વળી કેટલાક પેટનાં મરજો જીવ કારણે થી પણ થાય છે. વાસ્તે પેટનાં મરજોથી થોડી થાડી વાકેફ ગારી ધરાવવી એ દરએક જાણસની પોતા તરફનો ખાશ કરન છે.

ખોરાક હોનમાં દાખલ થાય છે તારથી તે પચે છે અને તેનો રદ ભાગ જાહાડાને રસતે બાહર નીકલી પડે છે તાંહાંસુધીનાં આખા સાંચાંમાં, મરદો, આંતરડાં ઈતીઆદી જે કાંઈ અવિચારો છે, તે સઘલાંમાં કાંઈ પણ બગાડ થાયતો તે પેટનાં મરજનાં અથાલાં તલે આવી શકે છે. બાદી, બદલુ નમી ઈતીઆદી હોનમાં રોગ છે. મરદો, અતેસાર, સંઘરણ, ઈતીઆદી આંતરડાંના રોગ છે. અમીનાનો મરજ પણ આંતરડાં સાથ સંબંધ રાખે છે. હરસ સફરના મરજ છે. ચુંકો, સુલવાયુ, એ પણ આંતરડાંનો રોગ છે. કબજાઆતમાં પણ આંતરડાંનો કીમતો સાંચો બગડે છે. સફરના મરદો વળી જીવો થાય છે. પેટમાં પવન ભરાવાનો રોગ થાય છે તે હોનમાં અને આંતરડાં સાથ નીસબત રાખે છે. જેને લોકો નલતું ફૂલવું કહે છે, તે પણ મોટાં આંતરડાંનાં નલના રોગ છે. અને છેલે “ગાંડ ખીસવાનો રોગ” એવું જે વેદેશી નામ આપણા લોકોમાં આવે છે, તે કોઈ ગાંડ ઈચ્છા નાંભીનાં ખીસવા સાથે નહી, પણ ઉપલા અવિચારો સાથે નીસબત રાખે છે.

આ સરવે મરજોમાં ખોરાકની બદપરહેજ મોટું અને મુખીઅ કારણ થઈ પડે છે. જાણસ ખાવાને વાસ્તે જીવતો નથી, પણ જીવવાને વાસ્તે ખાય છે. મગર ઘણી વાર તે કબજન મરજને અને જાણે ખાવાને વાસ્તે જીવતો હોય તથા ખાણું પીણું એવે ગોષા જંગલીની નેમ હોય તેવી રીતે ચાલવા જાય છે અને તેનું પરીનામ મોટું ઈચ્છા વેહેણું ઉપલા મરજોમાં નીવડે છે. ખોરાક પચતો પચતો ખાવાનો છે. હોનમાં જેટલી પાચન શક્તી હોય તેટલી જીવ હોય છે, અને જેટલી જીવ હોય તેટલો જ ખોરાક લેવો જોઈએ છે. અગરને પુરતી જીવ નહી હોયતો તે વધારવાના ઉપાય કરવા જાન્યો છે, પણ ઘણું સરખું ખાણું એ કાંઈ પુરતો જીવ વધારવાનો ઉપાય નથી. પણ જીવ વગર ખાવામાં જેટલો વાંક છે, તે કરતાં વધારે વાંક પુરતો જીવ છતાં તેથી બી વધારે ખાવામાં છે. જરે વધારે ખાવાની આપણે વાત કરીએ છઈએ, તારે માતર ખોરાકને જીવેલ વધારે સમજવો નહી, પણ જાત ઈચ્છા યુગની જેમંદાજ ઉપર પણ એવ વીમાર લાગુ પડે છે. ઘણો મરજ, ઈચ્છા ઘણો કંડો, ઈચ્છા ઘણો તીખો, ઈચ્છા ઘણો ખારો, કોઈ બી ખોરાક જેની પાછલ ઘણો વધોશણ લાગુ પડે તે દરદનું સુલ છે, એ જ મોક્ષ જાણવું.

આ રીક સામેત કરવા માટે કાંઈ લંબાણ દાખલાની નજર નથી. બદલુનમીથી આપણ શરૂ કરીએ તો ખોરાક ખાણ પછે પેટ ભારી લાગે છે, એવ બીનાં કહી આપણે કે એ મરજને ખોરાક સાથ સંબંધ છે. એસવાદ મોહાડું, ખાટા અમ્લકાર, ગમકડાં ઉપર ગમકડાં અને છાતીની દોડે એ સઘણું એક દુધી ખાનારને ખાતરી કરવાને બસ છે. સાદી બાદી ઘડી ઘડી થવા પડે. તે સદાની થઈ પડે છે અને પછે સાજ થવી મુશકેલ હોય છે. પેટ અને આંતરડાંનો

નીચિયારક શેડર.

નલ કુલી આવવાનો રોગ પવનથી થાયછે, પણ તે પેટને કુલવનારાં પવન કીચો છે ! ઇશીક બાઈચો ધોરછે તેમ બાહરની હવા અથવા પવણ કાંઈ પેટમાં નહોતો નથી; પણ જારે “પવનથીજ” પેટ કુલી આવે તારે બાંધુકે કે તે ખરેખરો પવણ નથી પણ “ગેઆસ” (ઇઆને હવા) છે; જે ગેઆસ થયો ખોરાક ખાવાથી હૈનરાંમાં પેદા થાયછે અને તે પેટને અથવા નલને કુલવેછે. ખાટાં ચાંદકારો એ “ગેઆસ” ના હોયછે અને પેટ દોકતાં દોઝની ખી શાલે વાગેછે તે તેથીજ વાગેછે.

આંગલ માલતાં કોડાની કમજબાતનો ખરજ પણ થયો દરજે ખોરાક ઉપર આધાર રાખેછે. પચીં અથવા નરી નહી શકે એવો ખોરાક ખાવાથી—નકાઈમાં, ખટાસમાં ઇઆ બીજા ખવાસમાં અથવા નધામાં નહી નરતો ખોરાક પેટમાં જવાથી—કોહો કમજબ થઈ જાયછે. કમજબ કોડા માંથી ખરો, હરસ, અમાન અને એવાન બીજા ખર જો થઈ આવેછે. આંતરડાંમાં રોગ જીદીજીદી રીતે થાયછે. કોઈવાર તે સુઝ આવેછે અથવા તેમાં બીજી પડ બંધાયછે, અથવા આંતરડાં રીલાં અને નરખ થઈ જાયછે, અથવા તે ચીખરાઈ ઇઆ મપટાઈ જાયછે; અથવા તે ગુચવાઈ ઇઆ વલ ખાઈ જાયછે, અને એ રીતે કામ દરવાને અશક્ત થઈ પડેછે, તે થયું ખડ એવા નહી પમ તો ખોરાકથી થાયછે, કેમકે તે આંતરડાં ઉપર વધારે મોળે અથવા શક્તી નાંખેછે અને તેમાંથી એ અગતનાં સાં માત્રાં ખલલ થાયછે. સુકો, અતેસાર અને બીજાં ઇઆ એવાં એવાં દારણીયાં નનખ પામેછે અને તે સરવેનું સુલ ઘણીવાર ખોરાકની બદખરુદર હોયછે.

હવાનો ફેરકાર, ગરમી, સરદી, ભીનાસ, એ પણ પેટનાં ખરજોનાં દારણો છે. વળી ઉત્તગરો પણ ઘણીવાર ખોણસને પેટનાં ખરજે ઉપર લઈ જાયછે. ભારી ખોરાક ખાધા પછે ઉત્તગરો કરવાથી અથવા બદનને યાકવપાથી ત્રાદો પોતાનું કામ કરવાને અશક્ત થઈ પડેછે અને તેમાંથી નદહુનખી તથા બીજાં ઇઆ પેદા થાયછે. વળી કસરતની ગેરહાનરીથી પણ પેટનાં ખરજે થાયછે. ખોરાક પેટમાં નહી ગયો હોય તોવે વખતે બદનને ઘટતી કસરત આપીને તેને ચાલવું અને તેજ રાંખવું નોંધવુંછે. પણ આલસુ ખાણુ સો સમજો વખત એક દેકાંજો બેસી રહેવામાં ગુજરતો બદનનાં સાંધા અને અલીઅથો પણ તેમને લીધે સુસત અને સુરદાલ થાયછે તથા ખોરાક પચાવાને સાંધો ગોપા કીટાઈ જાયછે, તારે પેટનાં ખરજે થાયછે. પણ તેમનું નુખીઅઅ અને સેપાઈકાર કારણ, તેજ માતર ઉપર જણાવયુંછે. ખોરાક એ અંદાજે ખાધાથી ઉપલી ખરાબી કાંઈ થોડી નથી, પણ વલો એજ પેટનાં ખરજે બીજા નકારા ખરજે ઉપર નાખેછે, તે વધારે ખરાબી ભરેલુંછે. આખી છાંદગીને આધાર ખોરાક ઉપર છે, પણ તેજ ને બરાબર પચે નહીતો લોહી, ઇઆ હાડકાં, ઇઆ સાંધા, ઇઆ ગોટલાં ઇઆ તેસમાં કેચેબી અગાડ થવા વગર રહે નહી અને તેથી છવે કેટલો નોખખમાં આવી પડે તેનાં હુધી ખાનારાંઆએ ખુબ વીચાર કરવો નોંધવો.

અમેરીકા ખંડનાં ઇંગરેજ રહેવાસીઆએ ઇંગલંડની સતો સાંધે લડાઈ ઉડાવી સથાપેલાં સવતંતર રાજનાં ને “યુનાઈટેડ સ્ટેટસ” નું વેપારી પામ્યેવખત આ નીચિયારક શેડર છે. ઇનીયાની ઉખર સાથ સરખાવતાં અમેરીકા ગોપા એક નાહાનું બાલક છે. એટલે જે એ ખંડ આંગળ હસતીમાં નહી હતો એજ નહી સમજવું; પણ તે જાણમાં નહી હતો એને તે પરસીધ થવાને માતર ૧૫૦ વરસ થયાંછે. ખગર સુધારો અને મટતી કળા એક નંગલી મુલકને કેવો આખાદ કરી મળેછે, તેનો સહીય સરસ દાંખલો એ ખંડનાં ઉપલાં રાજ ઉપરથી મળેછે, જાંહાં પુરતી વસંતી અને જાહોજલાલી યદીછે, તે માતર એક સદીનો ખેલ છે અને એટલા કુદ વખતમાં તે એવુંતો બજાવત અને સવતંતર રાજ થયું છે કે આખી ઇનીયાનાં સંઘલા રાજ્યો કરતાં સરસ નહીતો મોટામાં મોટાં રાજની બરોબરી છે તે જણાયછે.

નીચિયારક એ મોટાં રાજનું મુખીઅ અને વડું વેપારી બંદર છે. આપણું મુંબઈ શેડર એક મોટું વેપારી બંદર છે, પણ બીજા વેપારી શેડરો આપણા કરતાં કેવાં સરસ પડેલાંછે તે જાણવાની તથા આપણી જાહોજલાલી તથા સુધારામાં હજ કેટલો વધારો થઈ શક્યો તે બાબે વીચાર કરવાની એવાં શેડરની થોડીક તપાસ ઉપરથી આપણને તક મળેછે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસનું રાજ ઉપર જણાવવા સુખ્ય નડુસડું છે, પણ તેનું આ નીચિયારક શેડરે તેથીથી નડું છે અને સહીઆ તથા જમાનાંઆ સાથ સરખાવતાં તે ગોપા આજ કાલનું છે. મુંબઈ શેડર પણ એજ ત્રીશાજે થોડાંજ વરસ થયાં વધયુંછે. અગત કરીને પુરાનું સુરત પડી ભાગા પછે મુંબઈ ખીલયુંછે. પણ તેનું મુખીઅ કારણ એ છે કે દરીયાની નલદીકી, જો કું તથા કુસાદે બાર, એવાંજ બીજાં જાહોજલાલીના સાંધા ને આપણા શેડરમાં વસેછે અને તેમને નીચિયારકનાં તેવાં સાંધેલા સાથ સરખાવાનું કામ ઘણું જાણવા નેજ દીસેછે.

નીચિયારક શેડર ઉતર અમેરીકાનાં “જેડાઈ ગપલા રાજ્યો” માં સહીય મોટું જણાયછે. તેપણ તેનું કદ અને વીસતાર મુંબઈની બરોબરનું છે. એ શેડર પણ આપણી ત્રીશાજે એક ટાપુ છે અને જોખેર દરીયાની વચે હડસન અને ઇસ્ટ નામની નદીઆનાં મુખ આંગળ આવે

હું છે. એ શેઠેરનો વીસતાર ૧૪૦૦૦ એકર છે, તથા તેના ઘેરાવે ૯ માઈલનો છે. તેની વસતી આસપાસનાં કસબા આની વસતી ખાદ કરતાં ૧૮૪૦ માં ૩૧૨૭૧૨ ખાણસની હતી, તે ૧૦ વરસમાં વધીને ૧૮૪૦ માં ૫૫૫૩૬૪ ખાણ સની થઈ હતી, જે વધારો થયોજ મોટો સમજવો જોઈએ છે, અને તારપછીનાં ૨૦ વરસમાં બીજાં જે તરણ લાખ માં હુસ વધેલાં ધારવામાં આવેછે, જેથી કુદત નીઘારકનાં શેઠેરની વસતી યું બઈની તમામ વસતીની બરોબર થઈછે. એ શેઠેર તરીકાનાકાર ઈમાને તરણ યુલુનાં આકારમાં બેઠું છે, રહીઆમાં બેઠું અને અતીથણી રચનાં ભરેછું છે. -

જેકે નીઘારક વેપારનું બંદર છે, તથા જાતની લાવ લઈજવમાં મજાગુલ છે, તેપણ શેઠેરની સોલા અને બાંધ પૂરી ઉપર તાંદુાં પુથકલ ધેઆન આપવામાં આવવુછે. તે નો એક આકસ જુનો લાગ ગલીનું ચી ભરેછો છે, પણ તે ધ જો નાહાનો લાગ છે, અને આકીનું આખું શેઠેર શુદ્ધ રસતાંઆથી તથા મોટા મોટાલાઓથી વેહેવાઈ અયુછે. તાંદુાંનાં યુખીઆ ઘેરી રસતાં ૮૦ ફીટ મોટાહો અને ૪ માઈલ લાંબો છે, જની એ લંબાઈ આગળ યું બઈનો “મોં ટો મોહુલો” તો કાંઈજ ખીસાદમાં નથી. એ આખા રસ તાની મેહુ આજુએ શુદ્ધ દુકાનો આવેલી છે, જે ભપકા ત થા રચનામાં લંડનની અને પારીસની નાનીમી દુકાનેને ઇકર મારેછે. વેપારીઆની આફ્રીસ, પમાર, ઈત્યાદીથી ઇ મોટા મોટાલાઓ ભરાયાછે તથા લોકોને કરવા હરવા માટે છ મોટા “પરોએનેડ” ઈમાને જાહાડ પાંન અને ર સતાઆ બનાવીને કરેલી ફરવાની જગાઆ કાહાડીછે. ની ઘારકનું મોટું મેદાન ૧૧ એકરનાં વીસતારનું છે. તે માં “સીટીહાલ” (ટાઉનહાલ) બાંધેપાછે, તથા યુનોવર સીટીની ઈમારત એક બીજા મોટા મેદાનમાં બાંધેલી છે અને તે ઉપરાંત બીજા જાહેર આગે તથા મેદાને બનાવેલાંછે.

નીઘારકની જાહેર ઈમારતો શુદ્ધ અને રોનકદાર છે. “સીટીહાલ” ટાઉનખરો સમગ્રમરનો બાંધેલોછે, તેની બાંધણી આપણી ટાઉનહાલને મળતી અથવા યુનાની ટપની છે, તે ઈમારત ૨૧૬ ફીટ લાંબી તથા ૧૦૫ ફીટ મોટાલી છે, અને આખાં રાજનાં એક સઘી સરસ ઈમારત કહેવાયછે. દલાલોની લેવડ દેવડને માટે બાંધેલી “એકસએન” નામ ની ઈમારત, તેની વચમાંનાં મોટા અને જુલદ ગુમબજ સાથે, ૧૮ લાખ ડાલર (૪૫ લાખ રૂપીઆ) ને ખર્ચે બાં ધવામાં આવીછે. અમેરીકાનો મુરો સરદાર વારીગટન, જેણે લડીને તેમને ઈંગલંડથી સવતંતર બતાવ્યા, તેને આ શેઠેર મજે જ મકાનમાં અમેરીકાનાં મેડેલ વેહેલા પર મુખ તરીકે તખ્તે બેસાડયો હતો, તે મકાનમાં હાલ કસ્ટ મ હાઉસ (માંડવી ખાતું) રાખેલુંછે, અને તે ઉપરાંત યુની વરસીટી, કોલંબીયા કોલેજ, અદ્યતન અને મોટી એ ઘણી નાદર હવેલીઆ છે. એ ઉપરાંત નીઘારકનાં પોલીસખા નાં, પુસતકખાનાં, છાપાખાનાં, ઈસ્પીટાલો ઈત્યાદી ધ હાં ભવા લાએક છે. “આસટન હાઉસ” નામના એકજ પોલીસખાનામાં ૪૦૦ એકાડ છે. નીઘારકમાં ૧૪૦ દેવ લો છે, જેનામાં સેંટપાલનાં દેવલો મીનારો ૨૨૪ ફીટ હં મો છે. વળી તાંદુાં ૬ નાટકશાળા અને બે મોટાં સંગર હુસથાને છે.

આ શેઠેરમાં ૩૦ મોટી બેંકો ચાલેછે. ૬૮ વ રતમાન પતરો નીકલેછે, જેમાંનાં ૧૮ પતરો દરરોજ છ પાપછે. શેઠેરથી ૪૦ માઈલ દુર ક્રોટન નામની નદીમાં થી એ શેઠેરને પુરાકલ પાણી પુરું પડેછે, જેનાં બાંધકામ ચાલવ રત લાખ ડાલર (૬૦૦ લાખ રૂપીઆ) નો ખર્ચ બેઠોછે. નીઘારકના બારાંનો ઘેરાવો ૨૫ માઈલનો છે, જે માં લખલ ધવાના ૩-રસતા છે, અને દરમક રસતાનો મળયુત કીલાઓથી અચવ કરેલોછે. એ શેઠેરમાં ગંભીર ગોદીઆ અને ધકાઆ બાંધેલાછે, તથા તેમને એટલા હંડાં પાણીમાં બાંધવાછે કે મોટાંનાં મોટાં બારકસો છેક ધકાની અંદોઅડ પાસે આવેલી લાંગડેછે. એ આખાં અમેરીકન રાજના વેપારી બારકસોના ૦૧ લાગ નીઘારકને લાંગતો વ લગતો છે. તે એકંદર ૧૦ લાખ રતનાં બોજનાં થાયછે અને તે લીવપુલ તથા લંડનનાં વાંદાંજો કરતાં વધારે છે.

નીઘારકની યુખીઆ વસતી દેશેદશના લોકો ધધા. નેસર તાંદુાં જઈ રહેવાથી ધઈછે. અને એ રીતે તાંદુાં લોકોની ને આપાત થાયછે, તેવી આપાત આખી દુનીયાં માં બીજાં કોઈ શેઠેરમાં થતી નથી. એ આપાત વરસ લહાડે તરણ લાખ ખાણસની ગણાયછે, જેમાનો મોટો લાગ આપરલાંડ દેશનાં આઈરીશ લોકોના છે. વસતીના આ મોટા વધારાને લીધે નીઘારક શેઠેરમાં જગાની ધ હીજી તંગી પડેછે અને તેથી વસતીના મોટા ભાગને જ મીનની ડેહલ ભોંપરઆમાં રહેલું પડેછે. એવાં ભોંપર એ શેઠેરમાં આસરે ૧૦ હજાર છે અને તેમાં ૨૦ થી ૨૫ હજાર ખાણસો વસેછે.

ઠંડીના દેશ અને આઈસના ઘોડો.

દુનીઆનાં ઉત્તર દરે તરફનાં ઠંડાં યુલુકામાં મગરમ છનો શેકાર કરનો એ કેવું મુશકેલ અને મુસીબત ભરેલું કામ છે, તેની થોડીક સમજણ ગયા અંકમાં એ પરાંણીનાં હેવાલ ઉપરથી મળી આવેછે. તે યુલુકો તરફ જતાં તમા ન નીન બરફથી સફેદ બની રહેછે અને જાં હંડાં દરીઆ વમાં બરફનાં પાહાડો અને રેકડાંછે તરતા કરેછે, તાંદુાં મગરમછનો શેકાર કરવા જનારાઓ કેવાં શકંટ નોગવેછે, તે બાબે ખલાસીને નામે છપાયેલો વાંચવા લાએક હેવાલ હે ઠલ ઉતારો લઈએ છઈએ. આ ખલાસીનું વાંદાંજુ નામે “સમાઈલીંગ હુસી” ઉતારનાં દરે તરફ મગરમ પકડવા ગયું હતું. અલબત્ત આપણે ગયા અંકમાં જણાવવા મુ જ્ય મગર પકડવાની મોટો તથા હજારો ફીટ લાંબાં દોરડાં સાથે બાંધેલા ભાલાઓ તથા દરીઆઈ ઘોડાને મારવાની અંકુડો સઘે અસભાબ તઈઆર હતો અને આ ઠંડાં યુલુ કમાં સલામતી તથા સગવડને માટે કરી ચીજ બકાત રા ખી નહી હતી.

એ રીતે દરનાં ઠંડાં દરીઆવમાં મગરમછની રાહા જેવું આ બારકસ પડેલું હતું, તેવામાં તુતક ઉપર અચ જ્ય એક ધડાકો ઘયો અને સંઘલાઓ તાંદુાં રોડી ગયા. તેઓએ ધારયું કે એકું મગરમજ વાંદાંજુ સાથે અઠડયું હશે. પણ નહી. તાંદુાંનો માતર તુતકની ઉપરનો એક

મેકસ લાગ લાગીને ટુટી પડયો હતો અને તેની હેડલ વાં
હાંજીનો અંક અનલદાર નામે બનક બંકર દબાઈને ખરણ
પાંખેડો દબાવે. તે ઘણો બેસરાઈ, મીલનસાર તથા સર-
વે હુદીમલીને માળનારો હોવાથી તેની આ હાલત ઉપર
તક કોઈને ઘણી દલગીરી પેદા થઈ. વાંહાંજીના ડાકરે અ-
પ્રાપ્ય કે તે ખરણ પાંખેડો અને વાંહાંજીના આધસો
તેના છેલ્લા સેનદો કરી તેની લાસને દરીઆવમાં દફનાવા
ની તક આપીમાં મચાવે હતા.

પણ આ ગમભીર કામ માણે છે તેવામાં દુરથી
મગરમજ આવવાની જીમ પડી, જે ઉપરથી તેને જોતાં
જન સાધવાં ખાણસો માડાં ભાગેગના બનક બંકરની લાસ
ને વાંહાંજી ઉપર પડતી મેલી પોતાના કામે લાગી ગયા.
મેટાંને તરતજ પાંખીમાં ઉતારી તથા રોડમાં બાધેલા ભાલા
પ્રતીઆદી અસભ્યાબધી તે મેટાંને લાઈને તેમાં મગરમજ
તરફ લઈ આવવા. થોડા વખતમાં આપુ મગરમજ એક
ખડકની મીચાલે નજરે પડયું અને મેટાં તેની મેરડુએ
મઈ ખલાસીઓ ભાલા લઈ તક આપ ઉભા અને પેટલા
ભાલો કોણ બેઠે છે તેની ચાહ જોવા લાગ્યા. આ હેવાલને
લખનાર ખલાસી કેહે છે કે મગરનાં કડણ મામડાંમાં પેટે
લેવેલેલા ભાલો તેણે ભોક્યા અને તે તેની મગદાર પીક
માં એટલેવો પેસી ગયો કે તેના તાતા નખને તાહાંડો
પાડવા સાજ મગરમજ તે ભાલા કુખાં દરીયાની હેડે ગયું.

અલખતાં ભાલો મગરની પીકમાં ખોસાઈ રહ્યો, અ-
ટે ઉપરનાં ખાણસોએ રોડકું છોડવા માંડ્યું અને જેમ જે
અ વામને વામ રોડકું છોડતા તેમ તેમ મગર એટલી ઝડ-
પથી નીચે જઈ કે મેટાંની મેરડુ સાથે રોડકું નેસથી ઘ-
સાવાને લીધે મેટાં સલગી નહી જાય માટે તેનાં ઉપર બી-
જાં ખાણસો ભાગતાગા પાણી રેડતા હતા. આવે વખતે
યાતો મગરમજ મેટાંની તલે ભરાઈને મેટાંને ઉંધી વાલે છે, અ-
થવાતો એવાં નેસથી નીચે જાય છે કે તેનાં આંધ્રાથી ઉપર
રોડકું ધરનારાઓ દરીઆવમાં પડે છે. પણ આપણા ખલા-
સીની મેટાંને એવી કસી આપત નહી નહી. થોડા વખ-
તમાં તે મગર પોતાનાં નાકમાંથી પાણીનાં કુંવારા ઉરાડવું
ઉપર આપવું અને વળી પાછા ખલાસીઓ તેને નવા ભા-
લા ભોકવા સાજ તક આપ થયા.

પણ થોડા ભાલા ભોક્યા, નહી ભોક્યા, એટલામાં એક ન-
વી આપત આવી નહી. મગરમજ પોતાનાં મનવર પુછાંધી
એક એવીતા છાપટ મારી કે તરજડે મેટાં એકદમ ઉંધી વળી
મઈ અને તેનાં સાધવા ખાણસો પાણીમાં પડ્યા. આવા કં-
ડા દરીયાવમાં પાણીમાં પડવું તે ગોપા સીનજી રહેવા સરીખું
હવું. પણ વળી મગરમજ જેવા રાખથી નનાવતી પાસે
જ પાણીમાં પડવું એ વધારે મેટાં આપત હતી. કેટલા
ક જવડાઓ જે નીચે ગયા તે પાછા ઉપર આવવા પાંખ
યા નહી. આપણા આ હેવાલ લખનાર ખલાસીએ પણ
પોતાનાં જવડાં આપ મેલી, પરંતુ સારાં ભાગેગ થોડાક
વખત ચુંપી તરડ્યાં ખારતો તે સપાટી ઉપર આવવો. જ-
રે તે ઉપર આવવો તારે લગાર અચૂરું થઈ ગયું હતું. જે
રવાં ખાણસો અધ્યાં તેટલાં પાછાં મેટાંમાં મહુદી મેકા હ

તાં અને બાકીનાઓને મુલેવાં સમજી તેઓ વાંહાંજી તરફ ર-
સતા લઈ આવ્યાં હતાં.

તેઓને ઉતાવળમાં પાછાં ફરવાનું બીજું કારણ એ
હવું કે દુરથી આક્રમમાં એક મેટાં તોફાની નીચાનેજન
નરે પડતી હતી. આસનામ. અને દરીઆવ વાલેલેથી
શીહા બનયો હતો અને દરીઆવ ઉછાળા ખારતો હતો,
માટે તોફાન આવી લાગે તેની આગમ્ય આ મેટાં દુર ઉ-
ભા રખેલા વાંહાંજી તરફ પેહોંચવાની ઉતાવળમાં પડયા હ-
તા. આપણો શંકેલો અને હાંકેલો ખલાસી જરે સ-
પાટીપર આવવો તારે તેણે તે મેટાંને છેક દુર ગયલી તથા
પોતાને પાછળ પડી ગયેલા જોયા. તેણે પોતાનું હાંડું તુટે
એટલી મેટાં જુએ મારી, પણ પવન બીજી બેરડુનો હતો
એટલે તેની જીમનો આવજા મેટાં તરફ જવાને બદલે એ-
ર પાછલી ગમ ગયો અને આપણો ખલાસી બીચારો મગ-
રમજની મેરડુએ આ દરામજાં દરીઆવમાં એકલા રહી ગયો.

તેને દર પહે તરેહ કીસમની ધાસતીઓ નડતી હ-
તી. કદાચ મગરમજ તેને મારી નાખે, કદાચ દરીઆવ
થોડા નામનું જે ભપકાર જનવર તે દરીઆવમાં વસે છે,
તે તેને મારી નાખે. કદાચ બરફનાં જે પાહાડો તે દરી-
આવમાં તરે છે તેનાં એક પાહાડ તેનાં બદન ઉપર પડી
તેને કચડી નાખે. આ સરવે મુસીબતો જીની દર પહે ધા-
સતી હતી, તેની વચે આપણા ખલાસીને એક વાતથી ધીર
જ આવી અને તે એકે જે રાખથી મગરમજ તેની મેરડુ
જે પેટલું હતું અને તેનાં બદનમાં તેણે પોતાને હાથે ભા-
લા ભોક્યા હતા, તે જવડું નહી પણ મુલેજી તરફ હતું.
સાંમેથી તોફાન વધતું અને નજીક આવતું હતું તથા જવ-
જવાનાં કાંઈ પણ ઉપાય કરવાનો હુમજીન વખત હતો.

માટે યાદોમ હીમત દરી મગરમજની પાંખને જન-
જીત વલગી રહીને આપણો ખલાસી એકદમ તેની પીક ઉ-
પર મહુડ્યો. અલખતાં પવન, વરસાદ અને ગાનવીજની
ધાસતીનો તેને જીવિને તેવીજ હતી, તેમજ દરીઆવમાં ક-
બી જવાની એક ધાસતીમાંથી તે અયથો કેમકે આ મગરમ-
જની પીક ઉપર મટી મેસવું તે એક ટાપુ ધ્રુવા ખડક ઉપર
સલામત ઉતરવા બરાબર હતું. તોફાનનો વધવા લાગ્યું. પ-
વનનાં મેટાં મેટાં મુસાવરો નીકળ્યા અને જે વખત જ-
પણે તેમાં દરીઆવમાં ઉડી જવાનો તે અનુદો છરવા લા-
ગે. પણ તેઓમાં વળી તેનો એકે મોજીન સરખી રીતે
જવાવ થયો. તેણે જ્યું કે પવનનાં નેસને લીધે બરફનાં
મેટાં મેટાં કકડાઓ એક જગેએથી બીજી જગેએ પાણી
ની ઉપર રોડયા જતા હતા. માટે તેણે એવા એક કકડા
ઉપર મહુડવો કરાવ કીધો. મેટાં આવવાનું હયેતો મગ-
રમજની પીક ઉપરથી આવવો, તેનાં કરતાં બરફનાં ખડક
ઉપર મેકાથી કેયેબી નીકળી જવાયો.

આવો વીચાર કરે છે તેવામાં બરફનો એક મગીઅમ
કદનો ખડક તેની આગળ આવવો અને એક કુકડા મારી
આપણો ખલાસી તેનાં એક કંજુરા ઉપર મટી બેઠો. તે-
ણે ગોપા આ કંડા પાહાડને પોતાનો થોડો બનાવવો અને
જન પાણીની સપાટી ઉપર વાંહાંજી ખાણસને લઈ ચાલે તે
અ આ તેને અને આધસનું વાંહાંજી મચ્યું. પણ હી

આં વળી એક નવું શકેટ નડ્યું. 'અરકુનાં એક ગાંગડો' થોડોવાર હાથમાં રાખી નહી શકાય, તે અરકુનાં એક ત રાપાની ઉપર બેસી કેમ શકાય ? થોડા વખતમાં આપણા સુસાકર ઠંડીથી હીકરાઈ ગયાં. તેની આંતડી સઘલી કર ચલી વલી ગઈ, તેનાં ઘાંત કકડી કકડીને યથે આવણીયાં બેસી ગયાં, તેની છાતી દબાઈ ગઈ અને થોડા વખતમાં તે અરકુનાં આ ટાપ ઉપર બેસુધ થઈ પડ્યો.

એ હાલતમાં લાખા વખત નીકલી ગયાં તેવામાં તો કાંત નરમ પડ્યું, વાદલાં વીખરાઈ ગયાં, રાત પડી અને પુશનુમા ચંદ્ર દરનાં દરીઆવાનાં રૂપેરી અરકુનાં પાહોડો ઉપર પરકાશવા લાગે. આપણાં સુસાકરને નરા નરા પા છીં સુધી આવવાનાં લાગી અને તે સંજગત રૂપે જીવે છે તો તેના આ અરકુનાં તરાપો તેને કોઈ અનજની નજીન ને કીનારે લઈ ગયાં હોતા કે જાં હાં તે નજીનમાં ખુચી બે હો હોતા, આ નજીન જોતાં આપણાં સુસાકરને ધીરજ આવી. તે એકદમ કીનારે ઉતરયા અને ઘણું આગળ ગયો નહી તેવામાં તે ઉભડ કીનારા ઉપર એક જુપડું ગળ્યું. આ ઉભડ અને ઠંડીનાં સુલકમાં નજીનગ રૂશિયાં લોકાંએ કોઈ જુલા પડેલા સુસાકરને આસારો આપવા માટે આવાં આરા જુપડાંએ બાંધપાંછે, જ્યાં એક મુલો ત થા મકમક રાખેલી હોય છે. એ જુપડામાં આપણા સુસાક

રે આગ સેલગાવી તથા પોતાનાં બેદનને ગરમી આપવા પ છે આસાંએ સેલો હોતો તેવામાં દાહાડાની થાકથી તે બર ઉંઘમાં પડ્યો.

જન્મે વાર ઉઘાયો નહી તેવામાં તે પાછો ઉઠીને જાય છે તો એક એવું બા ભરેલો તહેસમાંત તેની નજરે પડ્યો. તે જાય છે તો પેલો જન્મ બંકર, જન્મે તે દાહાડે સહવારનાં તેમ્પો વાંહણું ઉપર મુલેલો નાખી આવવા હતા, તેમ ઘણી આ જુપડામાં આવીને આતસ આગળ બેઠો બેઠો તાપણુ કરતો હતો. થોડો વારતો આપણો ખલાસી તેને જોઈને ધ ભચયો કે તેની લાસને દરીયામાં નાખવા પછે તે જીત થયો કે થુ ? પણ બંક બંકરેન તેને ચેઆર ભરી કોટી કરીને ખોલાસો કીધો કે તે કાંઈ સહવારનાં ખરેખર મુલેલો નહી પણ બેસુધીમાં હતો અને જરે સઘલાંએ તેને મુકીને શેકા રે નવા પછે તે હોશીઆરોમાં આવયો તારે પોતે એકલો પડી જવાને બદલે તે પણ એક થોટ ઉતારી તેમ્પોની તરફ આવવા નીકલ્યો. ખારગમાં તેને તોફાન નડ્યું અને તે થી તે આ કીનારા લણી ઘસડાઈ આવયો. થોડા વખત માં આ બે જણ મળીને પોતાનાં વાંહણું વાલાંએ ની શાંત કરી શકયા, જ્યથી તરત તેમ્પોને મદદ મળી આવી અને આપણો ખલાસી એક મુલેલો માણસને યવતો લઈ પોતાનાં વાંહણું ઉપર નઈ મુકો.

સુરજની સમજ.

વીદીઆની શોધ.

પૃથ્વી ઉપરથી સાદી આંખે દીસતા સુરજનાં દેખા વોની થોડીક સમજ ગયા અંકમાં આવવા પછે હવે એ નુરમંદ ગોળા ઉપર ફરમીને અને વીદીઆએ કરેલી શો થોની થોડીક સમજ મેળવવાની આપણુ કોશિય કરીએ. સુરજ આપણી પૃથ્વીથી ૯૫૦૦૦૦૦૦ (લા કરોર) માઈલ દુર છે. એ તફાવત એટલોતો મોટો છે કે તેના કાંઈપણ ખેઆલ મનમાં ઉતારવો મુશ્કેલ છે, તોપણ તેની કાંઈ સ મજ પડે એવી ત્રીશાલ શેઆંતમાં ઉતારવા સારુ એ લા કરોર માઈલનાં તફાવત વીશે વીધવાના કેટલાક દાખલાએ દેખાડે છે. તેમનાં એક દાખલો આ છે, કે આગની ગા ડીનો સાધારણુ જડપ કલાકનાં ૨૦ માઈલની છે, તેટલી થોડે જો હીઆંથી એક ગાડીને સુરજ તરફ મોકલવાનું બ ની શકે, તો તેને સુરજ આગળ નઈ પોહોંચતાં પા સદી અથવા સાડી પાંતસો વરસ જોઈએ. રોપના રોજો વીનલીના સરખી જડપથી બપો છે તે વાંચનાંએ જા હો છે, અને તોપણ હીઆંથી મોકલેલા એક રોપના ગોળા

ને સુરજ તરફ નઈ પોહોંચતાં ૨૨ વરસ લાગવાં જોઈએ એવી ગણતરી કરવામાં આવી છે.

આ થોડોલા અને વીસથીત તફાવતના જરે જેઆ લ કરીએ છઈએ, તારે સુરજનું કદ કેટું મોટું હશે એ સ વાલ તરતજ આપણા મનમાં ઉભો થાય છે. એ કે તરણુ માઈલ ઉપરનું એક માંણસ આપણને દેખાતું નથી, ચાર કે પાંચ માઈલ ઉપરનું ઘર બરાબર દેખાતું નથી અને એક દુગર ઈઆ પાહાડ ગમે એવો મોટો હોય તોપણ દસ કે પં દર માઈલને તફાવતે તે બરાબર દીસતો નથી. તારે સુરજ લા કરોર માઈલને તફાવતે એટલો દેખાતો છે કે તેની ત રફ આપણી નજર દેરવી શકાતી નથી, તો તેનું કદ કાંઈ જણુ તેનું નહી હોતું જોઈએ. એ કરની ભરસેહાર અને પુરકરી ગણતરીના આતર આજનાં નજાનાની વીદીઆએ કીધી નથી, પણ તેનું આંખ લીધું છે, તેનું તોલ કીધું છે તથા તેના વજન પણ શોધી કાઢાડ્યો છે, અને તેની રોશની ત થા ગરમીનાં બાબમાં બેહુદ શોધો કીધી છે.

એ સરવે શોધાનુ પરીનામ એ આપણું છે કે સુરભનો વીઆસ ઇલાએ તેનાં ગોળાની વધતામાં; વધતી પોડોલાઈ ૮૮૨૦૦૦ (લાખ ૧૧૧૧ વધારે) માઈલની છે ઇલાએ ફનીયાની વીઆસ કરતાં ૧૨૦૦ ઘણી વધારે છે. એ રોશ ન આક્રતાથી ગોળાને ઘેરાવે ૨૦૬૪૬૦૦ માઈલનો છે. ઇલાએ સુરભનું કદ આપણી ફનીઆ કરતાં ૧૩ લાખ ઘણું મોટું છે. વધારે ગોલાસાથી બોલીએતા આપણી આ બો હાલી ફનીયાં, જેવી ૧૩ લાખ ફનીઆને એકઠી કીધી હોય, તે એક સુરભનું કદ થાય, અથવા બીજી રીતે સમજવી એતા આ પૃથ્વી અને તેની બીજા ન જ બેહોનાને હેવાલ આપણે આગલા આક્રતાં વાંચ્યો છે, તે સરવે મોટા મોટા ગરેહનાં ગોલાએને એકઠા કરતાં નેટલું કદ થાય તે થાનેથી ૫૦૦ ઘણું મોટું કદ સુરભનું છે. સુરભનું એ કદ એટલુતા મોટું છે કે આપણે ફનીઆં આગળ જો તેના એક છેડે હોય તેા હાલ જાંહાં અંદર ફરે છે તેટલી નજામાં તે સમાઈ નહી શકે, પણ ફનીઆં અને અંદર વચેની ન ગાનાં નેટલો બીજે અંતર સુરભને સમાવા માટે જોઈએ.

ઉપલા લા કરોર માઈલના તકાવત છતાં સુરભ આ પછુને દેખાય છે તે જમ તેના મોટાં કદને લીધે, તેમજ તેનાં બેહુલ નુર અને પરકારને લીધે પણ દેખાય છે. સુરભનું એ તેજ પણ આપણને અચરતીમાં નાખતાં છે. વીદીઆએ એવું શામેત કીધું છે કે આપણી આંખથી ખાતર એક ફુટને તકાવતે ૫૫૦૦ મીનબનીઆ મેળી હોય અને તે નેટલી રોશની આપે, તેટલું તેજ સુરભની રોશનીમાં છે. તેનાં કીરણોની ગરમી એટલો જોરાવર છે, કે એક ગોલ તથા ઉપસેલા આઈનામાં જો તેનાં કીરણે એકઠાં કીધાં હોયતાં આ લા કરોર માઈલને તકાવતે તેના કીરણોથી માસને ગોલો ભુજાઈ જાય છે; એટલું નહી પણ એવું બી માલમ પડે છે કે છેક દરીઆવને તલીએ લુડકી મારવા નાં ઘંટમાં તેને મથાલેનાં કાચમાંથી સુરભનાં કીરણે એકઠાં કીધાં હોય છે તેાં તાંહાં વડીક માંજુસેની ટોપીઆ વાખનાં વાં જડાં પાંજીની અંદર બળી ગઈ છે. છેલે સુરભને વળ ન એક બીજા હેરાત ઉપજાવનારી બીનાં છે. નેકે એ નુરા ની દહો આવો ગંજાવર અને આવો જોરમંદ છે, તેપણ વળનમાં તે તેના કદ સાથ સરખાવતાં હલકા છે. એટલાં જ કદની એક વસતુ આપણાં હીસાજ પરમાંજે નેટલી વળ નદાર હોવી જોઈએ તે કરતાં સુરભનાં વળનમાં આસરે ૦૧ ભાગની કોતાઈ છે. એ પરમાંજે એ રાખથી ગોળાના કદ સાથ સરખાવતાં તે ગમે એવો હલકો તેપણ આપણી પૃથ્વી કરતાં ૩૫૪૮૩૬ (લાખ ૩૫) ઘણી વધારે ભારી છે.

સાદી નજર કરતાં વીદીઆની નજરથી સુરભ કેવો મોટો, કેવો ગંજાવર, કેવો ગરમ, કેવો નુરમંદ માલમ પડે છે, તેની દૃક સમજ આપણે ઉપર આપી છે. એ ઉપરથી આપણને બહુપણે કે આપણી પૃથ્વીથી લા કરોર માઈલ દુર આ કરોડો માઈલનો મોટો અને દરોડો માઈલનાં ઘેરાવાના હમેશના બલતો ચેરાગ રોશની અને ગરમી પુરી પાડવા સારું જોવાતાવાએ બનાવેલા છે. તે લા કરોર માઈલને તકાવતે જરે આટલું નુર આપે છે તારે છેક નબદીકમાં તેની દીપક, તેનો રોજ, તેનો તાપ, તેની ગરમી કેવી નજરી હોય અને જો માહાબલ કીરતારે એટલો જોરો

અને હમેશગી વીદીક નહી જુલમ એવો આતશ પેદા કી પો છે, તે સાહેબ પ્રેત કેવો જામરો, કેવો રોજવાલો અને ચકતીવાન હશે! પણ વળી આ બળતો ચેરાગ કાંઈ માતર એકલી આપણી ફનીયાને માટે જ બનાવેલો નથી. પેઆરી વાંચનારી બાનુઆ બાલે છે કે બીજા ઘણી ફનીઆએ પડેલી છે અને તે સરવેમાં સુરભની રોશની તથા ગરમી પુરી પડે છે અને તે એટલો મોટો છે કે ૧૮૦૦૦૦૦૦૦ (૧-અબજ) માઈલ દુર જો મોટી ફનીયાં પડેલી છે, તે ગરેહ માંથી બીજે સુરભ ગમે એવો નાહાને તેપણ દેખાય છે. સુરભ અંડલનાં જુદા જુદા ગરેહમાંથી સુરભનું કદ કેવું જુદું જુદું દીસે છે તેનું એક ચીતર આ બાબતને મંથાલે મેળયુ છે, જે અમે પેહલા જુલ ઉપરથી દેખાતા સુરભ પાડ્યો છે, પછે સુકર, પૃથ્વી, મંગલ, “સીરસ”, બરેસપતી, સનીશચર અને છેલે યુરેનસ ઉપરથી એક જના તારાની મી શાળે દેખાતા સુરભ ચીતાર્યો છે.

લવંગ.

જમ લોખાં વીશે ગયા અંકમાં આપણે તપાસ્યું કે તે ઘણાં વસલી નજાનાથી નજાપણું છે, તેમ આ મસાલેદાર નજાડ વીશે કેહેવાઈ ચકાતુ નથી. લવંગ છેક વસલી વખતમાં બહુપણું હોય એવી કોઈ નોષ તેની તવારીખમાં હોય લાગતી નથી. લોખાં કરતાં એ લગાર પાછલા જ

માનામાં નણપણું જાહાડ છે: નામીયા ફીલસુફ પલીમીને પણ લવંગનાં જાહાડની ખબર હોપ એ: બાપે વીદવાનો શક થરાવે છે. લવંગ પેહેલ વેહેલું કીઆ વીદવાનને-આલખ હવું, તે કેહેવાઈ શકાતું નથી પણ પાછલા યુનાનીઓનાં વખતમાં એ જાહાડ નણપણું હોપ એને ધારવામાં આવે છે.

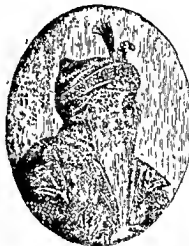
લવંગનું જાહાડ જેનું એક ચીતર ઉપર આપણે, તે મોલકાનાં ટાપુઓનું, અસલ વતની છે. એ ટાપુઓને “સપાઈસ આઈલંડસ” અથવા “મસાલાનાં ટાપુ” કરીને પણ કહે છે અને લવંગ, એલચી, તલ ઇતીઆદી મસાલા ની થોહાલી પેદાસ તથા વેપારને માટે એ ટાપુઓ વખતના પસાં છે. તે એશીયાખંડની દખ્ખીણ પશ્ચિમી પાસીકીક માહાસાગરમાં ટાપુઓના મોટા જુગમ્પા મધે આવેલાં છે. ડચ અથવા વલ દ લેકોના દોર બરે મલોનાં હશે તારે તેઓ આ ટાપુઓના ધણી થપા હતા અને લવંગનો વેપાર પોતાને એક હાથ રાખવા સાડું એ જાહાડનો પાક એજ ટાપુ ઉપર અટકાવી રાખવાને તેઓએ ધણી મેહેનત કીધી હતી. પણ તાંહાંધી એ તીખા મસાલાનું જાહાડ અતે બાહાર ગયું છે અને હાલ હાંડીસતાનમાં ખલબાર કોસટા ઉપર, મુઝાતરાનાં ટાપુમાં, હાંડી માહાસાગર માંહેલાં બોરબોન નામના ફરેમ ટાપુમાં, મોરોશ દેશમાં, અમેરીકન મુલુક તરફ મારટીનીક નામના ફરેમ ટાપુમાં તથા સેંટ વીનસેંટ નામનાં અંગરેજ ટાપુમાં એ જાહાડનો પાક માલે છે. આફ્રીકા ખાતે નંગબાર તથા મોજાંબીકમાં લવંગનો પાક સારો માનવામાં આવે છે.

લવંગનું જાહાડ ૧૫ થી ૩૦ ફીટ ઉંચું હોય છે. તેનાં પાત્રાં આસરે ૪ ઈંચ લાંબાં અને દરએક પાત્રાની ઘા હાલો મે ઈંચ લાંબી તથા મુશબોદાર અને સવાદાર હોય છે. એ જાહાડના ઉપલાં ચીતર ઉપરથી વાંચનારાંઓ જોશે કે લવંગ કાંઈ એ જાહાડનું ફળ નથી, પણ ફુલ છે. તેની ઢાંખલી લાંબી હોય છે. ફુલની લીચેનાં પાત્રાનું ફળ જેમાંથી ફુલ ઉગે છે તે પેહેલાં લીધું હોય છે અને પછે ઘેરો રતાસ પડે છે. એ ફુલનાં ચાર પાંદડાં હોય છે પેહેલાં બંધાને જોલ કળીના આકારમાં ખીલા સરીખાં બની રહે છે, પણ ખીલા લીધાં હોય તો ઉપલાંજ નીતરમાં દેખાડવા મુજબ કેટલાંક ફુલ ખીલે છે તથા અડધા ખીલે, અડધા રાંતો એવો રંગ પડે છે. એ ફુલો ઉગવા પછે જાહાડની હેલ કપડું પાંચરીને હાથ વડે અથવા સોડી વડે તેને તોડવામાં આવે છે અને એકડાં કીધાબાદ આતસ ઉપર સુકવે છે. આતસના કરતાં મુરજનાં સુકવેલાં લવંગ વધારે કીમતી ગણાય છે. જે લવંગ કાબાસ ઉપર, સંઘલા ભાગોમાં આપણું, તીખા મજબુત વાસ ધરાવનારું અને દાખવાથી તેલ નીકળે એવું હોય તે સરસ ગણાય છે.

લવંગનાં ખપ તથા ઉપયોગથી અનારા વાંચનારાંઓ એટલે તો વાંકેગાર છે કે તે વીસે કમું બોલવાની નજર નથી. મોરારકને લેહેનત આપવામાં અથવા મોહાડાનાં ખખવાસમાં આ તીખા મસાલો ઘણો કામ લાગે છે. ખરી તથા મુશમાં જે આગ બલતો અને કરડો તીખાસ હોય છે, તે સવાદ લવંગમાં નથી, પણ તે જાબને વધારે પસંદ પડે તો તીખાસ છે. લવંગની બનાવટમાં શી શી પદારથો

આવે છે તેની રસાએણ શાસ્ત્રની મારફતે તપાસ કરતાં માલ મ-પડે છે કે તેમાં ૧૮ ભાગ હવા રૂપે હડી બધ અડુ-તેલ, ૬ ભાગ સવાદ વગરની રાગ, ૧૩ ભાગ ગુદ, ૨૮ ભાગ લાકડાનાં સાખા, ૧૮ ભાગ પાંણી અને બીજાં થોડીક પદારથો આવે છે. આ બનાવટને લીધે દવા ઘટ્ટમાં લવંગનો ઉપયોગ થોડોજ હોય છે. મદદજબીને વખતે મોરારક ખખવા વનારો રસ માદા મધે પેદા કરવા અથવા એવાજ બીજાં ઉપાયોમાં લવંગ કોઈવાર વપરાય છે. દવાઈના સવાદ ઈ આ વાસને સુધારવામાં પણ એ મસાલો કામ લાગે છે.

માહારાજા રનજીતસીંહ.

પંજાબનાં આ માહાડુર અને વખતપલા માહારાજાનાં નામથી અનારા કોઈજ વાંચનારાંઓ અન જાનાં હશે. છેલાં ચાલીસ રાજા પમાસ વરસ ઉપર હાંડીસતાનમાં બનેલા બનાવો જેઓનાં થેઆન નાં હશે તેઓનાં કાન ઉપર સીખ પાદશાહુતનો પાથો નાખનાર રનજીતસીંહનું નામ વારેવાર આવ્યું હશે. હાંડીસતાનની અંદર સાનશાહ બાબરે જે મોગલાઈ રાજ સ્થાપ્યું હતું, તેનાં તાબા હેલ સને ૧૭૪૨ સુધી પંજાબ દેશ તામેદારી કર્યું હતું. પણ દીલીનાં પાદશાહ અહમદશાહના ખરણ પછે એ ઈસલામી રાજ પડી ભાગવા લાગું, એકગમથી નાંદરશાહ દેશ ઉપર ઉતરી આવ્યો અને બીજાગમથી મરાઠાઓના દોર માલુ થયો અને તે તક લાહોરનાં જુલમા તલે કમડાઈ ગયલા સીખ લોકોએ બલવો ઉઠાવી પોતાનાં છેલા ગુરૂ ગોવીંદસીંહને નામે ગોપા પોતાની “દીન જગાડી.” તે વખતથી તે ૧૭૭૨ માં બરે રનજીતસીંહ તખ્તે આવ્યો તાંહાંસુધી પંજાબનાં સીખ રાજાઓને પોતાનાં સવતતરપણાને માટે અને પોતાના મોટો અમલ આલુ કરવા માટે લાહોરમાં મશગુલ જેઈએ છઈએ, જેથી પખશ મજબુત થાપ તેની સાથ સાંગેલ થઈ જતાં સીખો પોતે મજબુત થતા ગયા અને તેમ કરતાં બરે મહારાવ હેલકર લગભગ આખાં ઉતર હાંડીસતાનમાં ફરી વળ્યો તારે સીખોએ સવતતર થવા મંડાડું. ૧૭૬૧ માં અમદશાહ મરાઠાઓને વીખરી નાખી કાઢ્યલ ગયો તારે લાહોરમાં પોતાનાં એક સરસુખાને મેસાડી મણે, પણ તે એટલો નબલો હતો કે તેજ વખતે સીખો ઘણાક કીલાનાં ધણી થઈ પડ્યા અને કાણુલી અમલ નામનો ગણાવા લાગો. તેઓની “દલ” નામની રાજકુવારી મંડળીએ અમરતસીરમાં જ હેર રીતે ભરાવા લાગી અને અહમદશાહાએ ફરી ફરીથી આવી તેને સજા કીધી, તોપણ તેણે ખીંડ ફરવતાં વાજ

સીમાને કીતના એટલા જરી રહેતો ગયો કે ૧૭૬૪ માં આહમેશ્વારના તદન પરાજય થયો અને તે કાશ્મીર ના હાથે, જાહીથી ફરીથી પાછો આપવા પાંખેયો નહીં. તારથી દરએક સોખ સરદાર પોતાથી બને એટલું રાજ પોતાને તામે લઈ બેઠો અને ભેદે છરતસીંહ તથા માહુસીંહ ના મના મોટા રાજઓનાં કાવા દાવાથી મોટે ભાગે તામા ત લે આવશે, તોપણ રનજતસીંહ તખ્તે બેઠો તે વેળા પંજબ ધણા વીભાગેમાં વેહેં ચાલુ હતું.

રનજતસીંહ જરે પોતાનાં આપ માહુસીંહનાં તખ્ત ઉપર આવશે તારે તે ખાલ વચ્ચે હતો. પણ રાજપરકરણ બામે ખમરદારી મેળવવાની તથા પંજબનાં વેહેં ચાઈ ગયલાં રાજને છલોતી લઈ સઘલું પોતાનાં તામા હેકલ રાખવાની તેની ઉલટ તેનાં નાહાનપણથીજ ખાલ પડી હતી. તેની મા તેનાં રાજનાં દીવાન સાથ મળી ગઈ હતી અને રનજતસીંહને દાખમાં રાખવાનો તેઓએ એકસંપ કર્યો હતો. પણ રનજતસીંહએ તે દીવાન તથા પોતાની માતા બધેને કંતલ કરાવ્યાં અને પછે બાહુદરીથી તંથા હોસીઆરીથી પોતાનું રાજ ચલાવા લાગે. 'જાનુ' સુન કરતી વેળા રનજતની ઉમર સતર વરસની હતી, જે પછે તેણે પોતાનું રાજ વધારવાનું કામ આગળ ચલાવ્યું. સતલજ નદીની પરાંમીજ તરફનાં સઘલા નાહાનાં નાહાનાં પંજબી રાજઓને જરે કરતાં અને તેઓનાં સુલક પોતાને સવાધીન લેતાં રનજતસીંહને જનન વરસ લાગ્યાં નહીં. એક દાએકાગીતો સતલજની પરાંમીજમાં આપ્યાં દેશનો તે ધણી યઈ પડ્યો અને સઘલા નાહાનાં રાજ્યો તેની બાહુદરી અને બળને જાન આપવા લાગ્યાં.

ઉપલી કુતેહીએ વધતી ગઈ તેમ રનજતસીંહને લોભ પણ વધતો ગયો અને સતલજનાં પરાંમીજ કીનારાને તામે કરવા પછે એ નદીની પુરવ તરફથી વધારે હેકલ ઉતરી આવવાને તેણે ધરાયે કીધો. એટલા વખત સુધીમાં તો ઈંગ્લેન્ડએ હીંડુસ્તાનના મોટા ભાગને છલોતી લીધું હતું અને દીલીનાં બાદશાહની જગા ઉપર ગેરાર લેક આવી બેઠો હતો. જરે રજતસીંહ રાતલજ ઉપરથી હેકલ ઉતરી આવવા માંગતો હતો, તારે ધણુખરા અને અગત કરીને આ બાજુનાં સીખ રાજ્યો ઈંગ્લેન્ડને પોતાથી વડા તરીકે બાહાલ રાખી ચુક્યા હતા. તોપણ તેઓને ઈંગ્લેન્ડ સરકારની કાંઈ ચેકસ બાંધેધરી નહીં હતી અને તેથી આ રાજ્યો ઉપર તરાપ ખારતી વેળા એ સરકારને વચે પડવાની વકી નહીં હતી. પણ વળી રનજતસીંહનાં એક સુખી એ હતી કે રકતે રકતે અને ઘવ તથા લાગ કાવતે તે પોતાનું કામ કરી લેતો બેઠો, તેમજ સતલજ પસાર કરી હેકલ આવવાની તે સં શેષતો મેઠો હતો. સને ૧૮૦૬ માં તેને એ તક મળી આવી. તાલાનાં રાજને પતીઆ લાનાં રાજ સાથ કણ્યો થવાથી, પેહેલાએ રનજતસીંહની મદદ મંગાવી, જે આવવાને તે એક પગે તઈઆર હતો. તે તુરત મોટું લશકર લઈ સતલજ પસાર કરી આવ્યો અને ઉપલો કણ્યો પંતાવી આપશે, જેમાં પોતાનો લાભ તે લુલયો નહીં.

હીઆંથી તેણે ઈંગ્લેન્ડ સરકાર ઉપર એક ખીતરાખા

રીતો કાંગળ લખ્યો અને એ સરકારે તેનાં ઉપલા ધુજારા ની કાંઈ ખમર લીધી નહીં, તે ઉપરથી રજતસીંહને વીમાર મન્યુત થયો કે સતલજની જમણી બાજુ છતવામાં તેઓને મદદચલુ નથી. તરત વેળાતો તે પાછો પોતાની સરહદમાં ગયો, પણ ૧૮૦૭ માં પતીઆલાની રાણીને તેનાં રાજ સાથ ટંડો થયો, જે ઉપરથી રાણીએ રજતસીંહની મદદ માંગી અને બીજવાર એ માહારાજએ પોતાનાં લશકરનાં પાંદે હેકલ તે મુલકને મુદાવયુ. તે જોઈ હવે બાકી રહેલા સીખ રાજે ચીતામાં પડ્યા, અને તેઓએ ઈંગ્લેન્ડ ઉપર કીઆદ મોકલી. પણ તેનો જવાબ આવવા આગમ્ય ઉપલા રાજ રાણીએ જરેમેલે સલાહ કીધી અને રાણીએ એક કીમતી હીરાનો હાર તથા પીતલની ટોપ આપીને રજતસીંહને પાછો રવાને કીધો તથા દીલીમાં તેને વીરો ખટપટ ચાલતી જાણીને રજતે ફરીથી પાછળ પગલાં જરયાં તોપણ જતાં જતાં કેટલાક નાહાનાં રાજ્યોને હલકાં પાડવા વના રહ્યો નહીં.

રજતસીંહએ ઈંગ્લેન્ડ સરકારને લખી વાલયુ કે "જનનાં નદી મુધી તમારી હુદદ, અને તેની આ પારે તમે જે ભાગે લીધા હોય તે સીવાએ બાકીનાં ભાગે ઉપર ખારો હુંક છે." રજતસીંહનાં આ સઘલા લોભ ઉપર ઈંગ્લેન્ડ સરકારે હજ અખાડા કીધા, તેનું કારણ એ હતું કે નેપોલીઅન પોતાપારદનાં નામથી આખું યુરોપ તે વખતે ધુલ રહ્યું હતું અને તેને હીંડુસ્તાન ઉપર ઉતરી આવવાની વકી હતી, જેની સામે દેશનો બચાવ કરવામાં ઈંગ્લેન્ડે રજતસીંહની મદદ માંગતા હતા અને તેથી તેને મન્યુત રાખવાની તેઓની મનઝા હતી. ૧૮૦૮ માં તેઓએ ખીં (પહેનાં સર મારલસ) મેટકાકને એલચી તરીકે રજતસીંહ ઉપર મોકલ્યો. પણ તેનો લોભ અટક્યો નહીં. ઈંગ્લેન્ડ એલચી પંજબમાં હતો તેટલામાંજ તે તરજવાર સતલજ આરંગી આવયો, ફરીકોટ અને અખાલાને છતી લીધાં તથા બીજા રાજઓ પાસેથી ખડલુ લીધી. અતે ઈંગ્લેન્ડને હુદીઆનાં મુધી એક મોટી ફોજ મોકલવાની ફરજ પડી અને તેનું શેવટ એ આવયુ કે રજતસીંહનાં લોભનો અટકાવ થયો અને સતલજની પરાંમીજ મુધીનીજ હુદમાં તેને રાખી મેળવાનાં કોલકાર થયાં. તે દાહાડાથી આ યુરો સીખ સતલજની આગલ આ પારે જરા કટકેયો નહીં.

પણ પેલી પારનું તેનું રાજ કાંઈ નાહાનું નહીં હતું, જે રાજ ૪૭ વરસની લાંબી મુદત મુધી તેણે બાહો સંધી ચલાવ્યું હતું. તેનાં વખતમાં પંજબમાં ૭૫ હજાર રાજસનું લશકર હતું અને વરસ દાહાડે તેને ચાક રોસ રૂપીઆની તીજરી ખાતે મેદાસ થતી હતી. પોતાની જાંઘીનાં પાછલાં વરસોમાં જન અને તેમ ખજાણો એકઠો કરવામાં તે ઘણો ખરાશુલ રહ્યો હતો અને કેહેછે કે તેના ખરતીકને વખતે તેની તીજરીમાંથી ૮ કરોડ રૂપીઆની રકમ રોક, નીકલી હતી, જે ઉપરાંત તેનાં અવેશત, શાણો, યોડા, હાથી ઇતીઆદી પણ આસરે તેટલીજ કીમતનાં હતાં. તેનાં મરણ પહેલાં વખતમાં તેની તીજરી ખરાખરા છતાં, એવું કેહેવાનું હતું કે તે તીજરીમાં જેટ

હું અવેશત હવું તેટલું તે વખતનાં યુરોપનાં બીજા કોઈ રાજા પાસે નહીં હવું. માહારાજ રણજીતસીંહની દોલત કેવડી મોટી હતો, તેના કાંઈ ખેત્રામાં આ વાત ઉપરથી આવે છે કે માહારાજનાં ત્રણ વેળા તેની તીજરીમાં સોનાં, રૂપાં અને હીરાંની ત્રણ ૧૩૦૦ જુદી જુદી જાતનાં માતર ખોળી, લગાજ અને એવેના બીજાં સવારીનાં અસમાય હતાં. કાહીનુરને વખતનાં હીરાં શાહ સુખ પાસેથી રણજીતસીંહને લીધા હતાં, જેને ત્રણ વેળાએ નગનાથનાં દેહડામાં આપવાનું તેણે વસીયેત કીધું હતું અને પછવાડેથી તે ઈંગ્લેન્ડનાં હાથમાં આવેલા હતા.

૧૮૩૯ ની તા. ૨૮ મી જુનને દીને લકવાથી લાંબી યુદ્ધ સુધી હેરાન થવા બાદ માહારાજ રણજીતસીંહ ત્રણ પંચગે હતા. તેની લાસને મોટા દબલ્લાથી આવવામાં આવ્યા હતા. તે લાસને એક સેનેરી કરકરી ઉપર મેળી હતી, તેને વાંહાંજીના આકારની બનાવી હતી, તથા તે ઉપર કશાની કપડાનાં સડ વરીક બનાવવા હતા, કે જે સડની ત્રદશી સવરજ તરફ ધસડાવાની સીપ લોકો આશા રાખે છે. રણજીતસીંહની લાસને લશકરી માન સાથે અગનીલા કરવામાં આવ્યા હતા. તેની આકાં શાંખીઓની બે શાંખી અને એક જોલામડી તેના ઉપર સંતી ધઈ હતી, તથા તેના પરધાન ધેમ્બાનસીંહ પણ પોતાનાં યુરબીની સાથે બળી ત્રણ વેળાં તંદાબાર થયા હતા, પણ તેને બીજાઓએ એ કામથી વારીને દુર રાખેલા હતા.

હીંદુ સીમા.

અમારી પાસે પણ વાંચનારી બાંનુઓને પાસેનાં સકામાં એક શુંદર ચીતર બેટ કરીએ છઈએ. તેઓ તરત કે હશે કે એ ચીતર તેમની હીંદુ બેટનીઓનું છે, અને કદાચ કેટલીક બાંનુઓ કેહશે કે એ વાંછીયા બાતની સીમાનું છે. પણ આપણા હીંદુ ભાઈઓ સેંકડો જાત અને નાતમાં જે હેંમાઈ ગયા છે તથા ફક્ત વાંછીયાની જાતમાં હેંસી નાં ત છે અને અમારી બાંછી કોમમાંની વાંચનારી બાંછીઓ એ કે હીંદુઓમાં વસે છે તથા હીંદુઓમાં પોતાને સારીપહે બે લાખલી સમજે છે, તો પણ આપણા પોતાના એ પડોસીઓ વીશે હજ આપણાં એટલે તો અત્યંત પણું છે કે આ પછી હીંદુ બેટનીઓનું આ ચીતર અને મોડેક હેવાલ તેઓ કશું કરશે એવી આશા રાખીએ છઈએ.

એ ચીતર જે બધાં વસતી કાઠીયાવાડનાં વાંછીયાની સીમાનું છે. પણ વાંછીયાનાં નાત ઉપર આવવા આગમન હીંદુ સીમાવીશે જે સાધારણ બોલ બોલવા ધટે છે. હીંદુની સીમા, સુસલમાની રાજ આવવાની પેઢી, બહુ સુધરેલીઓ હતીઓ અને બહુ છુટ્ટીઓ ભોગવતી હતીઓ. તેમનાં બહુવાને માલ પેઢીથી માલતા આવે છે. તેમાં સીતા, તારા, દમયંતી, ગારગી વગેરે બહુ સીમા એવીતા સદ્ગુણી ધઈ ગઈઓ છે, તેના જેવી સદ્ગુણી અને ડાહી સીમા બીજા મોડાન મોડામાં ધઈ હશે. પાછળથી તેમની હાલત ધણી પડતી ચાલે છે.

જુદા જુદા પરાંતના હીંદુ પુરોના પેરેવેશમાં જેમાં અંતર દેખીએ છીએ, તેવા હીંદુઓની સીમાના પેરેવેશમાં પણ અંતર હોય છે પણ તે બીજા સાધારણ આંખથી જોનારથી વરતી શકાય એવા નથી. તેમના ધરના સાધારણ પોશાક એક જુગડ એટલે સાડી હોય છે. પણ પુરોં વસતર બહાર જાય તારે સીમા પેઢીરે છે, તે તરફ વાનાં છે. એક મણીઓ અથવા ઘાઘરો; બીજી જુગડ, સાડી, કે સાલું; અને તરીજી કમી કે મોલી. કોઈ કોઈ વેલા શ્રીમંતના ધરની સીમા શાલ હોય છે. દખણી હીંદુની સીમા શાલ હોયની સાડી પેઢી કહી વાલે છે. ગુજરાતી હીંદુઓની સીમા પાશરાજીની પેઢી જુગડ પેઢીરે છે. તેમને પરમાણમાં જુગડ કરતાં ઘરેણાં ઉપર વધારે શોક છે. ઘરેણાં બહુ કરીને માથે, કાનમાં, નાકમાં, કોટમાં, હાથે અને પગે ધાલે છે. પગના ઘરેણાં રૂપાનાં હોય છે અને બીજાં ઘરેણાં સોનાનાં કે મોતી હીરાનાં હોય છે.

એ પરમાણ સાધારણ હીંદુ સીમા વોશીની હકીકત છે. પાસે જે ચીતર છે તે કાઠીઆવાડની વાંછીયા બાતની જે બધાં રેહનારી સીમાનું છે. તાંહાંના લોક જાડધરા હોય છે. એ બંને સીમાઓ આકાર સારો છે, પરંતુ તેમનામાં કંઈ નાજુકાઈ નથી. રૂપ અને લાવણમાં બંને મહેલે, તારે સાડ દેખાય છે. આ ચીતરમાં સીમા છે તેઓને પેરેવેશ વગેરે જરા હીકડાક છે, તેનું કારણ એકે તેમને મુંબઈ શહેરમાં રહેનારીઓએ તેવી પોતાના રેશની રીતભાતમાં દેશલોક દેશકાર, અહીંયાં રેહનારી બીજાં જાંની નાતની સીમાનું મેંધને તે પરમાણ કરે છે; અને સુધારે દરેક વાતમાં એની મેંધે થયાં જાય છે તેના એ એક દાખલ છે.

વાંછીયાઓમાં નાગર કરતાં બીજા કોઈ નાત જાંની જાતી નથી મારે અને નાગરની સીમા વીશે થોડું વરણ આવ્યા બધ કરીયું.

નાગરની સીમા બહુ મનુર હોય છે. નાગરને અથ જ એવો છે કે મોહેરી નાગરની સીમા ઘણું કરીને રૂપાલી હોય છે. તેઓ ભણેલીઓ હોય છે, તેઓની રીતભાત સરવ હીંદુ સીમાથી સુધરેલી અને દેશકાલ પરમાણ સદા સુધરતી જતી હોય છે. સુસલમાની રાજમાં પણ તેઓ બહુ છુટ્ટીઓ ભોગવતી અને ભણેલી હતીઓ. તે વેલા એ પણ કોઈક અવરોધન કરનારે નાગરવાડને લખવાની આપણી બતાવતાં કહું કે—

“નાજુક નાર ને નાકે મોતી,
પીય-પરેશ ને વાડી ભેતી,
લખે કાગલ ને નીરગમે દાહડા,
એણી આપણીએ નાગર વાડા.”

સુસલમાનેના કાલમાં ભણતી તે હાલ ભણે તેમાં જ નવાઈ નથી નાગરની સીમા સવારમાં ઉઠી મોટાં મોટાં સંખારી નાહું છે. પછી ઈશવરની ભક્તી કરે છે. કોઈ પાક પૂજા પણ કરે છે. પછી રાજગાર સજા કામે લાગે છે. તેમના શ્રીમંત લોકમાં બધાં કાને મોતી, હીરાના કરણ ફલ, કાપ, કલા ફલ, ફલવાલી, કડી, અમ્બકનીયા વગેરે ધાલે છે. નાકે મોતીના હીરા નહેલે કાંટા કે વાલી પેઢીરે; કોટમાં તરેહ તરેહવારના મુનાના અને મોતી હીરાના ધરે

છાં પેહેરેછે. હાથે બંગડીઓ કે સુડીઓ અને સુન્દોના સાં કલાં, કલાં, છંદ, વગેરે પેહેરેછે. કોણી ઉપર વાંકડું કે ઘુઘરો ની કે બાજુબધ પેરેછે. પગે રૂપાનું ઘરેણું કલાં, સાંકલાં, ભેંસરું વગેરે પેહેરેછે. પગની આંગણીઓએ કપડાં, ગેંદ, માછલી, જીરુવાં આદી પેહેરે.

તેઓ જીવાનીમાં તરેહવાર રંગના આછા સાલુ તોઈ ચુકેલા પેહેરેછે, અને તે રંગને અનુકૂલ આવેએવા રંગના અંદર કમખા પેહેરેછે. કોઈ કોઈ અદના જેવા તેના ઉપર કમળ પલ પેહેરેછે. તેહવારના દીવસમાં તેઓ સારી રીતને શંગાર પેહેરેછે, તેઓ રસરા હોયછે. પેહેરવા ઓઢવાની રીતભાત, ચાલવાના છટા, જોવાની અને બોલવાની અનુરાધ તેમનામાં સારી હોયછે. તેઓ ગાયન ગેયોમ રાખેછે અને યેતે પલ પદ ગરબીઓ વગેરે સુર તોલમાં ગાઈ શકેછે. તેઓ શુધ અને ત્રીહુ બોલેછે, એક બીજાથી વધારે કુશલ અને અનુર ગણવાના તેમના મનમાં કોડ હોયછે, તેથી તેઓ બહુ વાનાં ગ્રીખેછે. ભરત ભરણું, શીવણું, ચીતરણું, ગાવુ, શણગાર સજવવો સજવો, લખણું, લણણું, અને સંસારોપયોગી એવીજ બીજ કલાઓ સંપાદન કરવાના તેઓ બહુ મનત રાખેછે. બપોર પછીનો વખત તેમને કુરસદને હોયછે. તે વેલા નરસી મેહતા, પરમાનંદ, શામલદાસ, દયારામ આદી કવીયોની કવીના અને વારતાઓ વાંચેછે. બીજા અનેક કવીયોના રચેલાં પદ, ગરબીઓ, દોહરાં, છપા વગેરે સફડી ચીને મોહોડે કરી રાખી હોયછે. તે દસ પાંચનું રોહુ મલીને ગાયછે અને એવીજ બીજા ગમત કરેછે. હાલ નવાં પુસતકો નીકલતાં જાયછે તે પલુ તેઓ વાંચેછે તેમાં યુખી યં કરીને “નમકુમારી વીનય નાટક” વાંચતાં અને ઘણાને જોયાંછે.

નાગર વાણીઆનાં, લાડવાંણીઆનાં અને કપાલ વાણીઆ વગેરેનાં બધરાં જેઓ મુંબઈમાં રહેછે તેઓ નામ રોની બરાબરી કરી શકે એવાં હોયછે. જીવરાતમાં ખત રીઓના બધરાં પલુ દુરીઆર હોયછે.

“શું—સાંતા બચ્ચાં.”

ભીખાજી ભગુરાની બાપડી વીરબાઈજી તેના આકલા ઝીજાને લીધે વીલર-વહહકણીને નામે ઓલખાતી હતી. તેના સવભાવ ધણેજ દાખાવયો હતો, તે બરાબરામાં કંઠાલી જતી હતી, સેજ વાત કરતાં ચીરડાઈ જતી હતી અને એવીતા ઝીજાની ખાંધેલી તથા કંઠાલાની કરડેલી ચાલતી હતી કે રમે કોઈ દાહાડે કુવો તલાવ કરે એવી તેની આસપાસનાઓ ધાસતીમાં પડ્યાં હતાં. તેની યુખીઅ એખન એ હતી કે વાત ચીતમાં તેના સજુક નહીં હતાં. તેની સાથે કોઈને જાણ વાત કરવા મગતી નહીં હતી. તેના માંડી તેના એ સવભાવથી એટલો કુખી થતો હતો કે કામકામ લથી થાકીને જાને ધરમાં આવવાનું પલુ કુર કરતો હતો અને ધરની અંદર જે આસાએસ તથા મુખ એક પાછ બાપડીની સંગતમાં મગી નહીં શકે તે ધરની બાહર દોસ તોની સંગતમાં ચોધતાં કરતો હતો.

એક દાહાડે વીરબાઈ લાહાટમાં ઉતરી તારે, ભીખાજી ભગુરા અમાં સાથ રમતા હતા તેવામાં, તેવણની આંગળા આવી અને પગે લાગીને ચરન જીતરી કે તમે ધરમાં આ વાનું આહો કરી બાહાર ચરવાસ વધારે વખત દાહાડો છો તેમ કરવું નહીં. ભીખાજીએ કણુલ કીધું કે “તેમ થાયછે ખરું, પણ તેમાં મારી તકસીર નથી. વીલર તારાથી મને કશું મુખ ઈઆ મોજ મળતી નથી. જે કોઈ દાહાડે તુને આસતો, ધીરે, કંઠે સાદે વાત કરતાં દીકી નથી. કોઈની સવાલના પાંધરો જવાબ આપવાને બદલે તું સાંભા માણસને જાણે કરડી પ્રાયછે. એવી તારી સંગતમાં મુખ, મોજ કે આરામને બદલે એમ કંઠાણો અને કુખ ઉપજે અને તે કુર કરવા સાડું હું દોસતોને તોહાં વધારે વખત દાહાડું છઉં.”

વીરબાઈએ પોતાના આ સવભાવ બાબે ધણો બ વાપો કીધો અને માંગી લીધું કે કોઈબી કરીને સવભાવ શુધારવાની રીત બતાવવો. ભીખાજીએ કહ્યું કે એ “કામ તારા હાથમાં છે. તું જો દીલના પોતો નરમ રાખે, જેને શાં મગજને સાંત રાખે, અવાજને નરમ રાખેતો પોતાની મેલે મીજાન નરમ રહે.” એ સઘલી વાતતો ખરી હતી, પણ વીરબાઈની કરીઆદ એ હતી કે “હું કોઈ જાણીજોઈને પાછ થતી નથી. હુંતો કણુલી આહું છઉં કે બમાં સાથે અને બીજાઓ સાથે ધીમેથી બોલું, પણ જા રે હું મોલવા જાઉં છઉં, જરે બમાં કુમલામાં અને ધરનાં લોરોમાં પડું છઉં તારે પાછી ખીતવાઈ જાઉં છઉં અને ખીતવાઈ નહીં નવું જોઈએ એ વાતને હું જુલી જાઉં છઉં.”

હવે તારે વાતચીતમાં મીજાન નહીં મોહોવો એ વખતે વખત યાદ કેમ રાખવું એ વીરબાઈનો સવાલ હતો. તેણે પોતાના ધણી પાસે કોઈ એવી નીશાંણ માંગી કે જેથી તેની મુખ સદા દેકાંણે રહે અને ઉપસો વાંક પાછો તરત થતાંનેવાર માલમ પડે. પણ ભીખાજી અનજબ યવા લાગે કે “એવે બી નીશાંણી હું કાંઠાંથી લાઉં મારી બધરીતો કોઈ અજબેજ જેવું કામ મને સંપીછે!” આ વીચારમંને વીચારમાં ભીખાજી ધરની બાહર નીકલયો. તે એક પછે એક પોતાના દોસતોને તોહાં ગયો તથા તે દરએકને કહેતો કે “યાર મારી બધરીતો મીજાન દેકાંણે રાખવા સાડું કે ઈ નીશાંણની ચોધમાં હુંતો નીકલયો છઉં.”

આ નવાઈ જેવા ચોધને માટે ભીખાજીનાં દોસતો તેને હુસવા લાગા અને તેને તરેહવાર ઉપાય બતાવા લાગા. એકે કહ્યું કે તારી એમતને સજુખાઈ શીખાડવાની નીસાંન એક નેતર છે અને જરે બધરી મીજાન મોહે તારે તેને તે નેતર વડે કટકાવી કાઢાડ. બીજાએ બધરીને ધરમાંથી કાઢાડી મેળવા કહ્યું, તરીજાએ તેને ગામ જવાની સલાહ આપી. પણ એવા કસા ઉપાય ભીખાજી ભગુરાનાં ધેમાનામાં આવવા નહીં. અતે તેને એક દોસત મળયો, જે સમજી અને શીઆનો હતો. તેણે ભીખાજીને કહ્યું કે “એક દાહાડે તું મને તારા ધરમાં બેસાડ અને ખરી એ કલમ તથા કાગળ આપ તથા પછે તુંને જે નીશાન જોઈએ તે ચોધી આપવાનું હું માંયે લઉં છઉં.” ભીખાજીએ આ વાત કણુલ કીધી અને પોતાનાં દોસતને એક

દાહડે સહવારનાં પોહિરથી જાવોને પોતાની લખવાની કે બલ બ્યાગળ લખવાનો સાંમણ બ્યાપી બેસાડશે. આ દો સતને ઘેરવત હવું. તે ઘરમાં આવતા નતો હતા, ખાટે વીરબાઈ જેમ દરરોજ બેલતી માલતી તેમજ એ દાહડે પણ છુટી રહી હતી.

દોસતે એવો કરાવ કીધો કે વીરબાઈને પોહડે ને કાંઈ સવાલ નવાંબ. થાય તે કાગળ ઉપર લખી લેવા, અને તેનું પરીનામ દોસતે નીચે મુજબ નોંધી લીધું.

નોંધ ૧ લી.

ભીખાજી—વીલર હીઆં દેબલ ઉપર એકે ચીડી હતી તે તમે લીધીતી ?

વીલર—એ વાએ, અને સાનું પુછાછું ? તમારી ચીડી હું શું કામ લેતીતી ? હાંઈ કોણે તે ચીડી નોંધી ? હાંઈ ચીડી કાંઈ બચ ?

નોંધ ૨ છ.

ભીખાજી—વીલર, તમે બચાંને અમથું કુબળ બ્યાપોછો.

વીલર—તારે ભીજું શું બ્યાપે ? ભીજું ઘેરમાં તમે બરી શું રાખેલું છે ? બચાંને એવા લાડ સાનાં નોંધ્યે ?

નોંધ ૩ છ.

ભીખાજી—વીલર, આપણે પેલી નવી તનછોઈની ટીપોએ લીધીતીની, તેમાંની એકે બ્યાપોતો.

વીલર—કાંએ ?

ભીખાજી—જરા કામછે.

વીલર—શું કામ છે ?

ભીખાજી—એક દોસતને નમુનાંને ખાટે નોંધ્યે.

વીલર—તે ટીપોએ કાંઈ છે ? બધી ફાટી ગઈ તારે નવી કાંઈથી લાઈ ? તમે શું રોમન ગાંધો ? સાવખશા ના વરસપરં છેલી કાહડી બ્યાપી તે શું નથી બાંધતા ? વાએ વાએ તમે ભુલી શું નજોછ ?

નોંધ ૪ થી.

સોહલું—આએ કબટમાંથી એક દોહાડયું લઈ ?

વીલર—દોહાડયું ? કાંએ ? શું કરવા ? કેમ તે ? કે બટ ફાટી ? બચાંને એવી શું દેવ ? ફરીથી એમ કરશે ?

નોંધ ૫ થી.

ચાકર—બાઈ બ્યાને બજારમાંથી તરકારી શું લાઈ ? પટેરા લાઈ ?

વીલર—પટેરા ? બલીયારે ? રોજને રોજ શું પટેરા ખાવાના ? ભીજું કાંઈ મળેછે કે નહીં ? કોણે કહયું કે નથી મળતું ? મુવા બજારમાં સાંને એટલો દાટ વળી ગી એ ? મુલો તું બચ તારે હવેસ શું રડોતો નવાનો ?

નોંધ ૬ થી.

દોસત પોતે—બેઠેન વીરબાઈજી બ્યાને શું રાંધયું છે ? વીલર—શું રાંધે બાવા ? વળી ગરીબ ઘરમાં રૂકે સારે શું હોય ? કાંઈ જોઈએ રાખે સાત પાંચ વાંની બ્યા હ્યેછ ? બજારમાં મુવો મોથવાઈ કરે ટલશે ?

નોંધ ૭ થી.

બાહુતની—આએ વીરબાઈજી ?

વીલર—અરે કાંએ બાએ ? શું કેહેવા ?

બાહુતની—જરા તમારી ઘટી. મંડાવા, દેશે ?

વીલર—આએ બચારે તાંહાં ઘટી કાંઈ છે ? બાંધતાં નથી કે ખારી બેઠેનની હતી તે તેને તાંહાં પાછી એકલા વી ટીપી તે શું ?

આટલી નોંધ ભીખાજીના દોસતને ખાતર અમથા ક લાકમાં મળી બ્યાવી, અને મોટી મુશાલીથી તે પોતાના આ રમુજ કામ પરથી ઉઠે. ભીખાજી અચરત થઈ બેલેલા કે “બ્યાપો દાહડો દોસત તમે બેસવાના હતા અને એટલા વારમાં કેમ ઉઠ્યા ? તમને વીલરથી કાંઈ અપ માત થયું કે શું ? હાંઆ તમે એ કામ પાર ઉતારવાની બ્યા શા મુકી કે શું ?” ભીખાજીએ ધીરજ બ્યાપી કે અમથાન કલાકમાં તેનું કામ થઈ ચુક્યું અને પુરતી રીતે પાર પડ્યું છે. એટલું કહી તેણે વીરબાઈજીને પોતાની બ્યાગળ બોલાવી કેમકે પોતાની રોષનું પરીનામ તેના દેખતાં જાહેર કરવાનું હતું. વીલર બ્યાવયા પછે દોસતે ભીખાજીનાં હાથમાં કાગલની એકે મોલી બ્યાપી અને કહયું કે “વીર બાઈની વાતચીત કરવાની રીતમાં મુધારો કેમ કરવો તેની તેવણને દર વખતે પાઠ દેવાડવા સાટે તમે નીશાંણ મંગા છો, તે નીશાંણ બ્યા મોલી છે.”

વીરબાઈજી હસ્યાં અને ભીખાજીએ વધારે બોલાસો માંગ્યો, તારે દોસતે તે કાગળની મોલી ઉમેડવા ફરમાવ્યું. તે ઉમેડીને ભીખાજી વાંચેછે તો તેમાં આ પરખાંણે લખેલું હતું.

“શું સાંનાં બચ્ચાં !”

હજ તેઓને સમજણ પડી નહી તારે દોસતે કાગળ નાં મોટા છ કકડા બ્યાપયા, જે દરએકે કકડા ઉપર મોટા અખશરે નીચલા સવાલો લખેલા હતા.

(૧) શું ? (૨) સાં ? (૩) કેમ ? (૪) કોણ ? (૫) કાંઈ ?

(૬) કાંએ ?

આ વર બાઈએની મુશવણ બરી રહી, તારે દોસતે ઉપલી સાત નોંધ તેઓને વાંચવા બ્યાપી અને બોલેલા કે “વીરબાઈજીને જુદી જુદી સાત વખત પુછેલા સવાલોનાં નવાબ મેં હીઆં નોંધી લીધાછે, તે સબલા તમે મેહરબાની કરીને વાંચી જશેતો તે ઉપરથી જણાશે કે વીરબાઈજીએ સાતનાનાં એકબી સવાલનો નવાબ બ્યાપયો નથી, પણ સવાલનાં નવાબમાં સામાં સવાલ પુછ્યા કીધાછે, અને તેથી શું—સાં—કેમ—કાંએ એમ લઘવું બોલવું તેવણ નાં ઉત્તરોમાં બ્યાવયા કરેછે. હવે એ રીતે સવાલનાં નવાબમાં પાછો સવાલ નાખવાની દેવ સરવે જણમાં હોયછે, પણ ઉપલી નોંધ ફરીથી વાંચે અને જોવો કે જેને એ દેવ હાથી વધારે હોયછે તે સાધારણ સવાલનાં નવાબમાં પણ સવાલોન પુછ્યા કરેછે. એ કાંઈન નહી પણ “શું સાંનાં બચ્ચાં” ની વાત છે અને સવાલે સવાલ “શું સાં” થી “બચાં બ્યાવયા” નવું દીસેછે. એવી જેને અતીવધી બ્યા દત હોય તેના સવભાવ તરત ખાલમ પડી બ્યાવેછે ખાટે જે તમારા સવભાવની નીશાંની નોંધતી હોયતો આ “શું—સાં—કેમ—કાંઈ”—ધતીઆદી છે અને જે વધારે સારા નવાબોની દેવ પાડવી હોયતો આ કાપરો નોંધી રાખો કે

“જારે-કોઈ સવાલ પુછે તારે પુછનારને પાછો સવાલ નહી
“નાખવો પણ ખતનો સુધી-પાંધરો જવાબન દેવો.”

વીરબાઈએ આ નવાઈ જેવો કાપણે “મોહાડે કીધો
તથા તે અખલમાં આંખવા માડ્યો. પેહેલાં જરા તેને યુથ
કેલ લાગતી અને પછીવાર આગલી ટપથી જવાબ દેવાઈ
જતો, પણ તેવામાં પેલા દોસતે આંખેલી નીશાંણ તરત પા
દ કરી, “શું” સાંનાં બચ્યાં” બાંધવાને બદલે, દરએક સવા
લનો જવાબ આપતાં “શું—સાં—કેમ—કાંએ” ઇતીઆ
દી મોઝા દુર કીધાથી જ જવાબ વીરબાઈને મોહાડે નીકલ
તો, તે વીરબાઈ પોતે યુથથી જોતી કે કાંઈ નવીજ ઠપનો
નીકલતો અને વધારે મીઠો તથા સહુકાઈ જરેલો હતો. એ
વી રીતે નવો કાપણે જેમાનમાં રાખવાથી વીરબાઈની વાત
મીતમાં કેટલો ફેર પડી ગયો તેનાં બે તરણ દાખલા હેઠલ
ઉતારીએ છઈએ.

દાખલો ૧ લો.

સવાલ—વીલર મારી થોપી કયે રીડી છે ?

જવાબ અસલ ઠપનો. કું રું જાણું ? મને શાંતી ન જર ? જરા જોતા કાંએ નહીં કું રું કામ તમારી થોપી લેજી ?	જવાબ સુધરેલી ઠપનો. નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા

દાખલો ૨ જો.

સવાલ—“વીલર, છોકરાંએને આજે ફરવા કાંએ ન
હી મોકલ્યાં ?”

જવાબ અસલ ઠપનો. (કંઠથી) “કું રું કં ?” ને રું પુછાઈ ? આકરને કાંએ કાંહાં છે કે છોકરાં ફરવા બધા ?	જવાબ સુધરેલી ઠપનો. (હસીને) “આજે ફરવાનું નહીં મોકલ્યાં. તમારી થોપી જા નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા

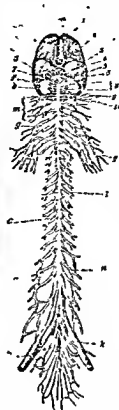
દાખલો ૩ જો.

સવાલ—“આમે, કું આમે મોહાડ્યાનાં જાણ્યાં મ
તણી ખાઈ ?”

જવાબ અસલ ઠપનો. (ચુપથી) “હું ? રું મોલયો ?” જાણ્યાં મતણી રું ? એ સાનાં વાય ? પેઠમાં ફરજો તારે ? પછે સડ પીનાં ફર લાગશે કે નહીં ?	જવાબ સુધરેલી ઠપનો. (નરખાસથી) “મંદીરે રીકરા, જ નહીં મોકલ્યાં. તમારી થોપી જા નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા

હવે એટલું જ કેહેવાનું રહ્યું છે કે ઉપરો ઉપાય અ
જાખવાથી વીરબાઈના પાંચ સવાલા ત્રણ સુધી ગયો
તથા વહુડંછોને એલકાય પણ નીકલી ગયો અને જો વાં
મનારી બાનુએનો માઠાં ભાએજે આકરો મીજાજ હોય તે
એ જ ઉપરો ઉપાય અજાખવી જોયેતો તેનાં હરકત જોવું
કોઈ નથી.

લાગવાની ઈંદરી—માંગડી.

આંખે દેખાય છે કેમ તથા કાંને સં
ભળાય છે કેમ, તે આપણ તપાસી સુ
ક્યાં છઈએ. હવે બદનનાં હરએક
ભાગ ઉપર કાંઈ પણ ચીજ અડાડે તો
તે આપણને લાગે છે કેમ તેની આપણે
ટુકમાં તપાસ કરીએ. જોવાની તથા
સાંભળવાની ઈંદરીએની તપાસ કરતાં
આપણને માલમ પડ્યું હતું કે આપ
ણ બદનમાં ચોક્કસ મારીક તંતુ અથ
વા નેસો જુદી જુદી ઈંદરીએને ભેજ
સાથ જોડે છે જોડે છે એક જાતનો
તારનો સંધો છે, અને આંખની અં
દર એક તસવીરનાં ફીરણ દાખલ થ
તાં અથવા કાંનની અંદર એક અ
વાજનાં મોજા દાખલ થતાં તે મા
હેલા એ “તાર” ભેજને ખબર પો
હોંઆડે છે, તારે આપણને તે ઈંદરીનું
ચાન થાય છે. એ જોવાની અથવા સાંભ
ળવાની ઈંદરીનાં તંતુએનાં તાર મા
તર તે ચોક્કસ ઈંદરીમાં જોડાઈ છે,
પણ આ લાગવાની ઈંદરીની તપાસ
કરતાં તો આમાં બદનનાં દરએક ભા
ગ ઉપર ચોમેર આ

ગ ઉપર ચોમેર આ તપાસ કરવાની જોઈએ. જો
તે, જેને લગતી નેસો જાલીની મીશાલે સધલી બાજુએ પં
થરાઈ ગઈ છે.
લાગવાની ઈંદરીનું પેહેલું સાંધન માંગડી છે. અ
વળતાં એ માંગડીનું આખા બદન ઉપર પડ થયલું છે અ
ને તેથી બદનના શું નાહાના કે શું મોઝા દરએક ભાગ
ઉપર લાગવાની ઈંદરીનું કામ ચાલે છે. માથાંથી પગ સુ
ધી, તાલકથી છેક છેલાં આંગળાં સુધી લાગવાની ઈંદરી કા
મ કરે છે અને એક નાહાની કાંકરી માંગડીપર સુધી હોય
અથવા એક સોએની અણી લાગી હોય તાંહાંથી તે મોઝા
મોઝા થા અને માંગડી મચમચાવનારો માર પણ એજ
ઈંદરીથી લાગે છે. એ રીતે આંખ ઈંદરી કાન જેવી ઈંદ
રીએનું કામતો એકજ નાહાના ભાગ ઉપર થયા કરે છે, પ
ણ લાગવાની ઈંદરીનું કામ મોહાડું, કુસારે અને મોઝા
પાયા ઉપર ચાલે છે.

માંગડી લાગવાની ઈંદરી હોવા સાથે, બદનને ટાંક
વા, બચાવા તથા સોભા આપવાનાં કામનાં આવે છે. એ
માંગડીનાં બે પડ છે. પેહેલું પડ ઘણું જાણું અથવા પા
તલું છે. અને તે કેટલું પાતલું છે તે, દાણપાથી અથવા
“મલીસર” લગાડવાથી જો ફેફડામાં ઉઠે છે તારે આપ
ણને માલમ પડે છે. ફેફડામાંથી માંડે પાંચી ભરાય છે અ
ને તેની ઉપર એક પાતલી જાલી જેવું ને પડ છે તે આપ
ણી આ પેહેલ વેહેલી માંગડી છે. એ માંગડીનો રંગ જે
સોભા આવે છે, તે રંગ તેના પોતાનો નથી, પણ એ માં
ગડીની હેઠલ કાલા રંગની મારીક કરેલો ચુકીલી, જેથી મા
ગડીને રંગ મલેલો છે. તેની હેઠલ વળી માંગડીનું અખ

ત અને જાડું પ્રડ છે, અને ચમરો તોડાતો હાથને જે જાડાઈ લાગે છે તે એ પડથી લાગે છે.

આમડીનાં આ બીજાં પડની હેડલ તાહાની તાહાની અણીએ અથવા ટેંચો આલેલી છે, અને તે દરએક ટેંચની અંદર પાતલી અને લાંબી નેસોના જલ પંથરાયલી છે. એ નેસો લાગવાની ઈંદરીની ખખર લેખને પોંછાંચાડનારા "તાર" છે. આમડીની લાગણીએ તંતુની મારફતે લેખમાં જાય છે તથા તેથી લેખને ચામ થાય છે તે ઉપરથી એ તંતુ આને ચાનતંતુ કરી કહે છે. એ તંતુએ બીજા ચારે ઈંદરીમાં હોય છે ખરી, પણ તેમાં અને આ લાગવાની ઈંદરીની ચાનતંતુએમાં તફાવત એ છે કે મેહુલી નેસો લેખમાંથી પાકરીની દાહલે છે અને તેથી ચારે ઈંદરીએ સાથે લેખ પાકરો સંધેસો મલાય છે, તાર લાગવાની ઈંદરીની સઘળી તંતુએ કાંઈ પાકરી લેખમાં જતી નથી, પણ તેની ખખર એક જુદે રસતે લેખને પોંછાંચે છે.

લાગવાની ઈંદરીના એ બીજા રસતો ખરડાની ગુડ છે. એ ખરડાની ગુડ ગરદનની પછવાડેથી લેખના નીચલા ભાગ સાથે જોડાયેલી છે અને તાંહાંથી એ ગુડ હેડલ છેક કમર સુધી લંબાયેલી છે. એ આખી ગુડમાંથી, જેમ એક બંદાડમાંથી દાહલે નીકલે તેમ, ઉપલી ચાનતંતુએ દાહલી ની-મીશાળે નીકલે છે અને તાંહાંથી આમડીની હેડલની નજર ટેંચો મધે એકડી થાય છે. આમડીને ચેતન થતાં તેના પેગામ આ તંતુએને ખારગે ગુડમાં દાખલ થાય છે અને એ ગુડને રસતે તે લેખને પોંછાંચે છે. મીશાળે તાહાના તાહાના નાલાંચો એક મોડી નદીને ખળી જાય, તે મીશાળે આ જુદી જુદી તંતુએ મારેલો પેગામ આ મોડી ગુડને નજર મળે છે અને સરદાર લેખ આગળ સઘળા પેગામોને એક જ હાથે પોંછાંચાડનાર વજર હોય તેમ એ ગુડ કામ ચલાવે છે.

એક બીજાં જવ્વી લાગી કે તરત લેખને ચેતે છે, એ ઉપરથી લેખને પેગામ પોંછાંચાડવાની આ હુલકારાની ઝડપ અજબજેબ જવ્વી છે. પણ વળી વધારે અજબજેબ જવ્વું એ છે કે બદનના જુદા જુદા ભાગોને એક જ વખતે લાગતુ હોય તો એકલા ખરડાની ગુડ તે સઘળા પેગામોને એક જ વખતે લઈ જવા છતાં દરએક પેગામ જુદા જુદા પોંછાંચાડ છે. એ સઘળો સાંચો કાંચે ચાલે છે તે એકલા પરવરદેગાર જાહે છે. ખાણસની તાકાત ખાતર એટલી જ છે કે કેમ જાણે છે તેની શોધ કરી શકાય છે. ઉપર જે ચીતર આપયું છે તે ખરડાની ગુડનું છે, જેને મચાલે લેખના પાંછેલા ભાગ ચીતારશે છે અને તેમાંથી નીકલતી સલગ ગુડ સાથે કાંટા અથવા દાખરાંની મીશાળે નીકલતી તંતુએ જોડી છે. ખરડાની અંદર ખાતર હાડકાં નથી, પણ તે ઉપરતં બીજાં જુદો કીમતી અને બારીક સાંચો બનાવીને બોદાતાલાએ મે જુવો છે અને ગુડ જવ્વી ચીજ કેટલી ઉપયોગી છે, તે આપણુ જોઈએ છઈએ. એ સઘળી કાંઈ ચાનતંતુએ નથી. તેમાંની કેટલીક "ગતીતંતુ" છે, જેની તપાસ આપણુ કોઈ બીજા વાર કરીશું.

ધ્રાનના અસલી પાદશાહ્યોની નશીએતો.

બીજો બેહેરામ—શાહાપુર જુલકતાક.

પારસીઆના પાદશાહ બેહેરામના સુવા પછે તેનો છેકરો બીજો બેહેરામ તખ્ત ઉપર આવ્યો અને તેણે ૧૦ વરસ સુધી રાજ ચલાવયું, પણ એ અરસામાં તેની કાંઈ નશીએતો નોંધાયેલી જણાતી નથી. પરંતુ આગલ કે ઈ નશીએતોના પારસી મેળી નવાને બદલે, તે પોતે નશીએત લેવાને લાગ્યે થયો હતા, કાંચેકે તખ્તનશીન થતાં ને પોતાનાં મરનાર બાપ બેહેરામથી તેણે હલકાન ખવા શો દેખાડવા માંડ્યા હતા. પણ આ પાદશાહની એક સુબી માદગાર રહી કે પોતાની જુલઆલમ પડતાંજ તેણે પોતાની ચાલ શુધારી અને અગત કરીને તેનાં રાજના વડા દસગુરે તેને થળીક નશીએત આપવા ઉપરથી તેનામાં સુધારો થયો. ઈરાનમાં અસલ ધંધરમજુરોએ કેટલા વગ અને વળન ધરાવતા હતા તે આ બનાવ ઉપરથી માલમ પડે છે.

બીજા બેહેરામ પછે ઈરાનનાં તખ્ત ઉપર તરીએ બેહેરામ, નારસી અને બીજા હોરમજ એવા તરજ પાદશાહ એ આસંરે ૧૦ વરસની ગુદતમાં રાજ કરી ગયા. પણ તાર પછે ઈસવી સને ૩૦૮ માંજે મોરો, નામીઆ અને વખણપલો પાદશાહ ઈરાનીઆને માંધે ઘઈ ગયા તે શાહાપુર બીજો હતા. ઈરાનમાં અરસોએ થયો શર ચલાવેલો તથા શાહાપુરની કુળને તેઓ પકડી લઈ ગયા, તેનાં વેરમાં શાહાપુરે અરસોને શખત સજા કરાવેલી, તે હીઆં સુધી કે તેઓનાં ખભાંનાં હાડકાં ભાંજી નાંખી, તે હાડકાં મધે આંધરાં પડાવ્યાં તથા તેમાં ફોરી મોઈને તેઓને હેરાંજી કી યા હતા, તે ઉપરથી આરસો તેને "જુલકતાક" ઈઆ ને ખખાંઓને સાહેબ કરી કહેતા તથા તેતું એ નામ પડી ગયું હતું.

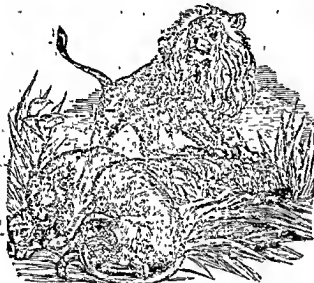
એ શાહાપુર જુલકતાક, જેણે રોમનાં નામીઆ શાન શાહ જુલીઅનને વરીક લડાઈમાં હરાવ્યો હતો, તે ઘણો નેક, દાહાપણવાલો અને પોતાના રહ્યોએ તથા અમીરીપર મા યાહુ હતો. તેના એ અમીરીએ તેનાં તરફ ચલાવેલી નેક અને ખરી રેશહીતકારી ચાલથી એ પાદશાહ એટલો દાહાપણવાળો અને માયાહુ થયો હોય એમ કીરે છે. તે ચાલ એ હતી કે જરે શાહાપુરના બાપ ઈરાનનાં તખ્ત ઉપરથી અરજ પાંચેથી તારે શાહાપુર નનમેલો નહીં હતા. એ ઉપરથી જે કોઈ બીજું રાજ ઈઆ બીજા વખત હતો ખાલી તખ્ત લેવા સારૂ તેરહુવાર કીતનો ઉડતો. પણ શાહાપુરની એક રાણી ને હાંમેલ હતા અને તેને જેટ છેકરો જનમરોએવી નજી મીચીએ આગાહી કીધી હતી, માટે શાહાપુરનાં અમીરીને યીરન હતી અને શાહાપુર નનમે તેરલાં ગોપા તે નન ની કુદો હોય એવું તેઓ સમજતા હતા અને ખાલી તાર ને તેતુન માન આપતા હતા. તારમાદ તે રાંછીને જેટ છેકરો અવતરયો, જેને અમીરીએ શાહાપુરનું નામ આપી તોજ પેહરાવયું, એટલું નહીં પણ તેને પ્રખત કેળવણી આપવાની ગોડવણી કીધી, તથા તે કેળવાઈને તખ્તને લા એક થયો તાંહાંસુધી તેઓ તેનાં તરફ વફાદાર રહ્યા. આ રેશહીતકારી અમીરીનાં હેરાંનને શાહાપુર પોતાનાં મોહાત

સુધીં ભુલી ગયા નહીં હતા. તે બચપણથી દાહાપણ અને દાનાંધની વાતો કરતા હતા અને તેનું તે દાહાપણ તેની કેટલીક નશીએ તો ઉપરથી ખાલમ પડે છે. તેની જે તરીએ તોને સ્કેલ ઉતારીએ છાંચે.

“વાતચીત કરવામાં ઘણા ખીડા શબરો વાપરવા ને ઇચ્છે કારણ કે ખરાબ શબરોથી તલવારનાં ઘાલ કરતાં પણ વધારે નેહરી અસર થાય છે.”

“વસંત રૂતુનાં ઝપાટા અને નાશકારક સમયોરુદ્ધ રતાં શબરો વધારે ચાનાકાં આપનારા અને વધારે અસર કારક થઈ શકે છે. શરીરમાંથી એક ભાલાની નોક ખાહાર કાઢાડી શકાય છે, પણ એક ઘાટકી શબર ને એકવાર દીલ ત્રાં જગા કરે છે તો કદી તે ખાહાર નીકલી શકતો નથી.”

સર્પિહ અને વાઘ.

દરીઆવના તથા નદીના પાંછીમાં વસનારાં મોટાં જાં નવરોની થોડીક તપાસ આપણે પુરી કીધી છે અને હવે જ ગલના પાદશાહ આ બળવાંનું પરાજીતો વીરો જે બેલ બે લીધું. જેમ દરીઆવમાં મગરમજ અને નદીમાં સોસવા ટ ઇચ્છા દરીઆવ જેનહા સરવેના સરદાર છે, તેમજ નંગ લખાં સર્પિહ અને વાઘ ગોયા પાદશાહી મલાયે છે. તેઓના બળ અને કુવત આગળ બીજાં સરવેનું કુવત રદ છે. તે યો બીઆબાન નંગલોની અંદર વગર હુવત રાજ મલા વે છે અને તેઓને છેડવા, બલકે તેઓના રાજમાં મગ જેલ લે એ જીવનું બેચાનું આપવા બરાબર છે.

લીનીઅસ અને બીજા નાખીયા વીધવાના ચેપમાં ૫ રાંછીઆમાં સર્પિહ અને વાઘને એક વરગમાં મુકે છે. જે વરગમાં મીતિ, વડ, કોહાલું અને બીલાડી છે તેજ વરગના “કારનીવારા” ઇચ્છાને મંડેસ ખાનારા નાખતા વી ભાગમાં આ મંજવર પસુ આવે છે. તેઓનાં કાડી ખાનારા અને અનીદાર દાંત હાય છે. તેઓની ગંધ પાર ખવાની શક્તી ઘણી તેજ હાય છે તથા તેઓનાં આંતરડાં નાહાનાં હાય છે, તે ઉપરથી તેઓને આ વરગમાં દાખલ

કરવાં છે. એ બંને અબરદસત જાનવરોને નોરાવર પંજ આપેલા છે અને જરે તેઓ આસાએસ લેય છે તારે તેઓ એ પંજને પગની અંદર ખેંચી લીએ છે. એ બંને પરાં છુટ્ટો રાતને વખતે ચેકાર કરવા નીકલે છે અને બંનેને આંતરડાની બીલીક છે.

સર્પિહ વાઘ કરતાં વધારે કુવતમંદ છે. આ વાંત તવાઈ જવી છે કે તેનો ચેરો લગાર ખાણસનાં ચેરોને મળતા આવે છે અને વધારે અજાએજ નેહુ એ છે કે ગમે એવો

નોરાવર હોવા છતાં તે ખાણસની મીથાએ સમજી, દાહાપો અને સખી જીવનો છે! સર્પિહ અને વાઘ વચે મોટો તફાવત એ છે કે સર્પિહનું માથું બદનનાં પરખાંણ સાથે લેતાં ઘણું મોટું કદનું છે અને લાંબા બાલોની એક પુથાનામાં ચાલને લીધે તે ઘણું સોભે છે. પણ સર્પિહની ખાદાને એ પાલ આવતી નથી, તેથી નરથી માંદા પીછાંણી શકાય છે.

સર્પિહનું જડું અને અરબદાર નાક, ઘણું પોહલું જો હોડું, તથા રાતી આંતરડાનાં સરખી આંખ હોય છે. તેની પુછડી લાંબી અને પગ ઘણા મજબુત હોય છે. તેના રંગ ભુરો અને રાતો હોય છે તથા તેની જુમ ઘણી મોટી અને બપુંકાર છે. કુવતમાં એકલું નંગલી રીંછ કોઈવાર તે ની બરાબરીક ઉતરે કેમકે એ બંને પરાંછીઆ ચેવટ થી લડે છે અને બંને સાથે મરણ પાંખેલાંની લાસ કોઈવાર નંગલોમાં મલી આવે છે. તે મુખીઅ ફરીને આકરીકા અને એશીયાખંડનાં નંગલોમાં મલી આવે છે, પણ તેની વસતી ઘણી યોગી થતી જાય છે. હાંડસતાંનનાં નંગલોમાં એ રાખશી પરાંછી ઘણું જીન વસે છે. કેટલાક લોકો એવું માને છે કે સર્પિહ આંતર જાતને મીઠેને બીડે છે, પણ ખુસાકરો એ વાતનો ઇનકાર કરે છે. વાઘનાં કરતાં સર્પિહ લાંબી ઉંમર થી જીવે છે. લંડનમાં એક સર્પિહ ૭૦ વરસ થી અને બીની ૬૩ વરસ સુધી જીવા હતા.

વાઘનું કદ સર્પિહનાં જેટલું જ છે, પણ કોઈવાર તે સર્પિહ કરતાંની વધારે કદાવર હોય છે. જે મીથાએ બીલાડી ઉંદરને મોહાડાં મધે ધરીને સેહેલથી ઘસડી જાય છે, તે મીથાએ વાઘ એ

ક ગાયને સેહેલાઈથી લઈ જઈ શકે છે. હાંડસતાંનમાં સર્પિહની વસતી મુતલગ નથી, પણ વાઘની વસતી ઘણી ને ટી છે અને વસતીવાલા ભાગોમાં તેઓ ઉપદ્રવ મલાવે છે. નંગલી વાઘ સડધી નોરાવર ગણાય છે. કેટલાક વાઘો ખાણસને આપ છે, અને તે “ખાણસ ખાનારા” એવા નાં મળી આવેલાય છે, પણ તેમની ઘણીમરી જાતો ખાતર બી જાં દોરો ઉપર ને પેટ બરીને શતાશ પાંચે છે. તેમનું ઘણાં ઘણું કદ એક નાહાના વાહરના જેટલું હોય છે. સર્પિ

હું અને વાંધો વીશે ઘણી વાતો ચાલેછે, પણ હીઆં તે પ રગટ કરવાની નગા નથી.

આવાં મોટાં નબરદસત પરાંણીએને પણ માણસ પોતાના એક બીલસ ભેળધી જેર કરીને પોતાના તાબામાં લઈ શકેછે. સીંહ અને વાઘ ગમે એવાં નબરદસત જાનવર હોવા છતાં માણસને હાથ પલી શકેછે. તેઓ રાજાઓની નોકરી કરેછે, જેના સહીત નબદીકના દાખલો આપણી પડોશ માં ગાયકવાડનાં રાજામાંથી મળેછે, જાહાં ઘણાક મોટા પાલેલા વાંધો રાખેલાછે. તેમની આગળ માણસો નઈ શકેછે અને તેઓમાનાં કેટલાકો હુરણનાં તથા બીજા ચેકાર લાવી આપેછે. સીંહ જેવું ભપકાર જાનવર પણ કેટલું માણસ ને તાંબે ઘાપેછે, તેનું એક ચીતર હેકલ આપયુછે. તે એક યુરોપીઅન ખેલાડીનું છે, જેણે સીંહને એટલા તાબા માં લીધો હતો કે તે નબરદસત પરાંણી તેનાં હુકમ મુજબ તરેહવાર ખેલો કરતું હતું, તે એટલા સુધી કે તે ખેલાડી તે સીંહનાં મોઢામાં આશાનીધી પોતાનું માંયું ઘમ્મા હાથ પગ આપી શકતો હતો.

ધરધનીઆંણીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૪

નજવી હાનતો.

ઘણીવાર એક ધરધનીઆંણી જુલેછે કે પોતાના ભર તાર તરફ ખરાં દીલને અને પુરતો પેઆર ધરાવા છતાં, તેની સેવાને માટે બનતી કોશિશ ક્રીધા છતાં, તેને મનગજતું ખાવા પીવાનું કરવા માટે બનતી ઉલટ ધરાવા છતાં તે પોતાના ભરતારને રાજ રાખવામાં નીસફળ થાપેછે.

આ નાઉમેદીનું પરીનામ ઘણીવાર નજવી હાનતો ઉપરથી નીપજેછે. જીંદગીના નાહાના નાહાના કાંમો એકકડાં મળીને મુખ અથવા કુખનો, મોજ અથવા કંગાલીએતપ છાનો મોટો ભયો બનાવેછે. ઘણીવાર ધરનું સમથું કામ સારી રીતે બજાવ્યું હોય તે એક મેરે રહી જાયછે અને ન જીવું કામ બજાવતું રહી ગયું હોયતો તે તરત આંખમાં આંસો બપેછે.

ફુનીઆનો આ એક સરસતો છે કે જે ચીજ આપણી પાસે હોય, જે ચીજ આપણને હું મેસની નેહમ્મિ, તે ઘણીબર નજવી હોય તે પણ તેના ઉપર આપણ બીજા મોટી ચીજે કરતાં વધારે કીમત મેળીએ છઈએ. ઘણાક ભરતારો એવા હોયછે કે તેઓની મોઢોરદારો પોતાના ઘણીને માટે રાંધેરીમાં આપે દાહાડો ગુજરી, ધુમાડામાં આંખને લાલ મોઢાં જેવી કરી, તથા બરદે પરસેવો ઉતારી એક તરફ દેતું ખાંણું પકાવે, તે નલદી ભુલી બપેછે અને કાંઈ નજવી અથવા હલકી વાતનો કંઈગણો મળતો હોય તે વધારે યાદ રાખેછે.

મુનાબાઈનાં વરને લખતી વખતે ગડબડ મનતી નથી, અથવા શીરીનબાઈનાં વરથી ગડબડની અંદર વંચાતું નથી. આલીબાઈના વર પોતાનું વાળું ભાગી જાયછે તો ધરમા મુતારનું કામ કરેછે અથવા બીજા ઘણીબી મેઢે નત કરેછે અને તોપણ લખતી વેળા ખડીયામાં સાહી એર છી પડેતો કંઈલેછે અને બરા ઉડીને નવી સહી લેવાની આલસ કરેછે. જરીબાઈના વર ઘડીઆલ બગડી ગયયું હોવાથી સમારવા બેસેતો કલાકનાં કલાક કાહાડી નાખેછે, પણ મોપડી ફાટી ગયલી હોવાથી તેને બરા મુંદરે વલગાવતાં તેને ખોદાએછે પાદ આંવેછે. કુવરબાઈના વર કબજામાંથી મોપડીઓ કાહાડ મેલ કરતાં બરા કંઈલેતો નથી, પણ નાહાની વખતે પોતાનાં કપડાં કાહાડવાને તે ના પાડે છે અને તેનાં કપડાં આગળને આગળ તઈઆર નેહમ્મિછે. માટે ભરતારને પેઆર મેળવવા સાફ આપડીને જ રૂનું એ છે કે પેહલાં તે, ઘણીનાં ખવાશ અને ખાશીએ તેના સાદીપડે અભીઆસ કરી લેવો. શું શું ક્રીધાથી તે રાજ રેહેછે અને શું શું ક્રીધાથી નારાજ રેહેછે તે બરાબર જાણી લેવું. તેનાં મીજાનનું મીજાન બરાબર મનમાં ઉતારવું અને પછે તે સઘલી વાતો યાદ રાખી તે પરમાંજી ધરની મેઠવણ અને વહીવટની વલાણ આપવી.

દરએક ચીજ તેની જગાપર બરાબર રાખવાથી; ખડીયામાં સાહી નહી હોય, મોપડી ફાટી ગઈ હોય, દેબજ ખરડાપછી હોય, વાળુ ભાગી ગયું હોય, તો તે સઘણું ભરતારના આપવા આગળજ દૂરત કરી રાખવાથી; એવી નાહાની નાહાની શેવાઓ, જે વળાં ભરતાર ધણે કંઈલે, તે ઘણાં સંભાલથી બજવી રાખવાથી તે ભરતાર ધણે ખુશી રહી શકેછે. આફડીસમાંથી આવતાંને વાર “નીકિસ પેપર” શોધવું નહી પડે અથવા ફરવા નતોવેલા લાકડી હાનરને હાનર હોય અથવા નાહાવા બેસતોવેલા તેનાં શોખ પરમાંજી કપડાં કાહાડેલાં તઈઆર હોયતો તેવું કરનારી એક આપડી ભરતારને ખચીત રાજ રાખવાની.

તેનું ખાવાનું તેના શોખ પરમાંજી અથવા બોઠાંનું તેને ભાવે તેવું બનાવામાં ધરધનીઆંણીએ સદા મસજુલ રેહેવું એમ નથી. એ કામ ભરતાર ધરમાં આવે તારે બજવા નવું અને તે નહી હોય તારે બેસીને ટપા મારવા કરવા; તેના કરતાં ભરતારની ગેરહાજરીમાં જે કામ હોય તે કરી લઈ તે આવે તેટલામાં તેના નવા હુકમો સંબંધવાની ફરસત ધરાવનારી એરત ભરતારને વધારે રાજ રાખેછે. “હાનર સો હુજુર” એ કેહેવતને ધરધનીઆંણીઓએ પોતાના મનમાંથી ખસેડવી નહી નેહમ્મિ.

ભરતારને કદાચ વાંચવા નહીં ગમે પણ વંચાવા ગમે; કદાચ પોતે ગમ્યે નહીંતો ગયારે, કદાચ પોતે લખે નહીંતો લખાવે, એવી એવી તેને સાધારણ મદદ આપવાને જે બાપડી શક્તિવાન હોય તે ભરતારને ઘણો ખુશી કરી શકે છે. કોઈવાર ભરતારને માતર વાતચીત ભાવે છે, તારે તેની સાથે સારી સારી બાબતો ઉપર વાતચીત કરવી અને વધારે સરસ એ કે તેને થોડ થોડ કરીને તેની પાસે સારી સારી વાતચીત બોલાવવી, અને તે બોલે તે નાનકી અને પરોતથી સંભાળીને તેને વધારે વાતચીતની ઉલટ આપવી, એ પણ ભરતા રના પેચાર મેળવવાની એક યુક્તિ છે. એ સરવે યુક્તિઓ શીખવાતું મુશ્કેલ નથી.

પરચુટણ બાબતો.

છબ—કદીબી તંત્રારી જીખાનને પુરેપુરું છુટાપણું આપતા ના. તેહને તમે તમારા તામેદાર કરને પણ તમે, તેના તામેદાર થાસોના.

કોલસાનો ખર્ચ—૧૮૨૪ ના વરસમાં ફક્ત લંડન ખાતે માતર બનીતી ગાસ બનાવવા ૫૦૦૦૦૦ ટન કોલસો ખર્ચાયો હતો. ૧૮૫૧ માં ફક્ત એક જ કારખાનામાં ૫૦૦૦૦૦ ટન કોલસો ખર્ચાયો હતો.

કમનરદીબી શુકરવાર—પારીસના કેટલાંક વેહેમી વસનારાઓમાં એક અન્ય વેહેમનું બપાન કરવામાં આવે છે, તે એકે શુકરવારને દાહાડે જમ અને તેમ તેઓ કાંઈબી કામ કરતા નથી, તે એટલાં શુધી કે શુકરવારને દાહાડે દરેક જ કરતાં તયાંની આમનીબસોની ઉપજ વઢીક શેહેકડે ૫૦ ટકા ઘટી જાય છે.

નાહાની ચીજોથી મોહોડું મરણ—ઈશવરના કોપથી નજીવી ચીજોથી મોટાં મરણો નીપજ્યાં છે. પોપ આ ડરીઅનનું મરણ એક મહરથી, એક રોમન રાજ અધીકારીનું બાલથી, અને કરીઅન નામના એક યુનાનીકવીનું દરાખના બીઆંથી, અને શાહાનશાહ છડા ચારલસનું કે તરાની એક રોપથી મરણ થયું હતું.

બચાં આગલ જીકું—આપણે કાંઈ ખોટું કહ્યુંએ અમે તે એક બાલક પોતાની નીરોશ અથલ પરમાણે કયુલ કરવાથી આપણને ઘણીવાર રમુંજ મહેલ છે અને એટલા માટે ઘણાંએને બચાંએ આગલ જીકું મોલવાની આદત પડી ગઈ હોય છે. પણ એ ટેવ ઘણીજ ખુરી છે; બચાંની હજીર પેહલાંજ ખીલતા મગજમાં જે કહીએ તેહનો છાપ પડે છે અને તે ઉપરતાં નીકવી જતો નથી. એ વાત મા આપોએ ખુબ પાદ રાખવી જોઈએ છે.

એક મુશલમાન પોતે લંડનમાં ગયો તેહનું બપાન કરે કે “એક લેડીને પેહલાંજ જોતાં મહેને તે આ ડુની આની લાઈની નહી. મોહોટા મોહોટા ઘરો અગાસીઓ સુધાં જાણે મેહેસો જેવા દીશીઆ, એક ઘણીજ મુંદર અગાસી

ઉપર મે ઉમરાવ જેવા ઉભા હતા તેઓના માથાં ઉપર બહુ ક નાખી હતી અને તેઓ શોકમાં હશે હેડું જાણી અને તેમ જો ઉમરાવ જોક સમજ મેં સલામ કરી, પણ માહારો જો મીએ બેઅખતીઆર હુશી પડવાથી તેહને પુછતાં માલમ પડયું કે તેઓનો ફક્ત બારણા ઉંઘાડવાવાળા નોકરો હતા.”

ઈંગ્લેન્ડ સીઓના નામના અરથ—મેરી એટલે દરીઆની બાંક, નારથ એટલે કડવાસ, ઈસાએલ એટલે ખુબસુરતી, જુલીઆ એટલે નરમ બાલવાલી, ગરટડ એટલે સમાઈ, ઈલીનેર એટલે વસતીવાલી, એલન એટલે લલચાવનારી, કેરોલાઈન રાણી સખાણ, કલારા ચલકતી ચશમ, આગનીય વફાદાર, અમાનડા ગરીબ, એડીક ખુશાલી ભરેલી, એલીવીઆ સુએડ, ફીબી રોશની, સાહારા શાહા જાદો, શેફીઆ દાહાપણ, એન્નીલીઆ મનમોહવન, મેડીલડ મોભાવાલી, પોલીન નાહાની, મારગરેટ મોડી, રમેકા દોંગી, હેના, એન, અને નાનશી એટલે મપાણ, જે ન દરજબવાલી, આઈડા સીતારો, હુસી ચલકાટ, હુઈસા બચાવનાર, એમા નાજુક, કેથાર્થન સાફ, ફેની નીરોશ, લીડીઆ શખત, મીનરવા પવીતર.

મોહોલાઓમાં રોજી—લંડન શેહરમાં સઘલા પર ચુટણ વેચનારાઓની શખ્યા આસરે બહારાં છોકરાં મલી ૫૦ હજારની ગણવામાં આવી છે. તેઓમાં મોહોલામાં ગામેણ વજનડાનારોએ ૧૦૦૦, જીના કપડાં વેચનાર ૧૦૦૦, કાફી વેચનારાઓ ૨૦૦, નાંદનના હેડબીલ વેચનારાઓ ૨૦૦, હાંડકાં વેચનારાઓ અને કાદવ કાહાડનારાઓ ૧૦૦૦, કચરો કાહાડનારા ૧૦૦૦, ધુમાંડીયાં સાફ કરનારાઓ ૧૦૦૦, બતી સલખાવનારાઓ ૧૦૦૦, રમકડાં, છતરી, ઘડીઆલ, ખુરશી સમારનારાઓ, રોપીના બાકસો, કાગળે, ગાપણો, પેશારાઓ, તબો, સાદરી, કોરીકામ, બલાઈંગ, દીવાસથી, ખુટીઓ, જુતારાઓ, મીડાઈ, અસતરા, કુતરાના પટા, વગરે વેચનારાઓ મલી ફક્ત જેઓ મોહોલાઓમાં રોજી મેલેવે છે તેઓની શખ્યા આખી વસતીના ૪૦ મો ભાગ ગણવામાં આવીઓ છે.

ધરધતુ તુસકાઓ.

સેવનું પુડીંગ—સેવને દુધમો ઉકાલીને પુડીંગ ડીશમો માંન પાંધરીને મુકવી, પછી બીજું દુધ અથવા મલાઈમો નર તમ, જોલાખ, ખાંન, લીંછુનો રશ અને ઈંડાંની દાર મેલવીને રોવપર રેડયું; પછી બદાંમની પાતલી કાતરી ઉપર પાંધરીને જાંહોંવર માંન નરા કકડૂ થામે તાં હવિર જીવડું.

દાહાજવાનો ઉપાય—કાંઈ અકસમાતથી શરીરનો કાંઈ નાહાને ભાગ દાહાજ ગયો હોપતો દરદ નરમ પાડવાનો સરવેથી મુતરો ઉપાય ઈડાની સફેદી છે. બલેલા ભાગ ઉપર પીછવટે છ સાતવાર એક પછી એક સફેદીના પર ચોપડીઆં હોપતો તે બાહારની હવા લાગવા દેતી નથી અને આખી જલદી રૂબ વધી જાય છે.

૩મી જરબુરીઆન—ગોસત ૧) સેર, ચોખાં ૧) સેર, ધીહોં ૦૧ સેર, ખેયો ૦૧ સેર, કાંદા ૦૧ સેર, તજ ૨) માસા, લવંગ ૧) માસો, છૂર ૧) માસો, કેસર ૧) માસો. ધાં ના ૧) તોલો, નીખમ ૩) તોલા, આદુ ૨) તોલા, એલચી ૨) માસા.

ગોસતને કાપીને ધાતા, આદુ અને નીખમનાં છુદે લા મથાલાનો ૧) દલાકવેર રાખવું; એલચી, લવંગ અને કેસરને છુદેને મથાની શાયે ગોસતયો એકરશ કરીને થોડો વાર રેહવા દેવું; પછી બાકીનાં મથાલા તથા અરધઅરધ ઘીહીની સાથે ગોસતને રકાળીએ નાખવું; ચોખાને અરધો કશાક લીનચીને થોઈને ગોસતપર નાખવા, અને તેની ઉપર અરધો થોર પાણી તથા બાકીનું ઘીહી રેરીને તપોલી ધાંકવી, પછી તપીલીપર ઇંધારા ઝુકીને જાલુવેર પાણી બરે તોહંવેર ધીની આંખે ચુલા ઉપર રેહવા દેવું.

રમુલે કુરસત.

ચો પાઈ.

૧ ખુજનો આકાર હમેશા ગોલ, મારી કિમતનો નહીં તોલ. તમને છું હું એટલી પ્યારી, સોભા આપું તમને ભારી. તેથી હમેશા તમે મને, રાખોછો જરૂર, કને. નીશાન હું છું મોખત તની, રાખોછો ને ખ્યાર કોની ભણી. મારો ખપછે જગન સમે, ત્યારે ખુજને વાપડો તમે. દીનધાર.

૨. માડું નામ સાંભલી ધણીએ બીટેછે. તવંગરો ને જોકે બીહીવાની જરૂર નથી તોપણ તેઓ અને ચાહતા નથી. દરેક ઘરમાં માડું માડું અને પુછકું શાયે નજર આ પછે અને વલી માડું માડું ને પુછકું સાથે લેયોતો તમરા મોહોડામાં પાણી છુટશે. જે તમે ખેરબાની કરી મારા છે લા બે અમરમાં આવશે તો મારો રખેવાલ તમેને મારા પે હેલા, બીજા અને ચોથા અમર ખુશી સાથે આપશે. પી આરી વાંચનારીએ જે તમે મારા તરીજ અને બીજા અમરની સાંમે આવો તો હું તમેને મરદ સમજુ પણ જરે ત મારા મરદોન ને નામથી બીટેછે તારે તમે શી રીતે મારી સાંમણે આવો ? માડું પગડું નાહુદ ધમેલું જેવાને સધ લાએ ખુશી થશે. II.

૩ મેનો માડું નામ શમજતાં આપશે તમને માંતોનો વીચાર, જે હુશી તમે તમારા, ધણીનાં ખરાં વફાદાર. તરણ અકશરનો બોલ, વલી શાહુ એક નાન નથી પરતી વધારે તમને, તેની કીમત પણ. તોપણ છઉં તમારા હુતનો, એક અમુલ્ય શનગાર, ખોદા ! એ શનગાર કરવાની, કોઈને ફરજ નાં પાર. મરદન અને મારી, જોશો માડું બાકીનું નામ, તો હાંઆદ આપશે તમને, મશા ને લાજન તમજા.

પુછકું માડું કાપી, જે વાંચશે માડું નામ, ને પક અને ધીઆંતનું, કરવા મારેશો બીઆંત. વલી પુછકું, ને પેટ, જે લેવો શંગાત, તો ઉન હાંઆ રેશમનું, માંપ આપે હુત. હવે વધારે જણાવાનાં, નથી રહી કશી ગરબ, જણાવો માડું નામ, જે ચાલાક હોવો ખરેખરનાં.

કુરાનરોજ.

કવિત મનહરંદ.

૪ અગ થઈ જગ અરોનાંશ નવ પાંડે માને, મોનેરીનાં છુટાદાર આકાર બતાવીએ; પણ બ્યારે સાથે હોય રૂડો સરદાર મારે, મેરી આસપાસ ફલ દેખાવ દેખાવોએ; સર્વ સન્નુ તેથી પંજુ નાશ નવ પાંડે કરી. માટે સરદારીશને એ કામે મોલાવીએ; નહીં તેથી ફુશમન તદન વીનાશ પાંડે, હવે શું ઉતર તારા, ઉરે ઉતરાવીએ.

કાં ૦ મેં ૦ કહ પ્રાંતનો રહેનાર.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ વીહીઆ.

૨ પેપરમીનટ.

૩ ક અખશર.

૪

પા

ગાખસ

ધર પછાંત

દાદગર દાવર

પાખપરવર દેગાર

શુલ મોરનુ ઝાડ

પર દેવોશ

જગાત

૨

છંદગીતો ભરસો નથી માટે ઈશ્વરને ભજવો.

"મગમ મહુને હાલ, મોહોના મગમ મહુને હાલ"—એ રાહપર

નમાજ કરે યાર, મોહોની નમોજ કરે યાર. રેક.

આવ બાતણો મિષ્ટુ એડિને, જવંજ તેને બાર. મોહો ૧
અહીં વૃક્ષો યતાં રાજનાં, મોટે બને દાર. મોહો ૨
કિયુર કિ ને રવખ તલ્લેડે, ખરે આપ મંગાર. મોહો ૩
મગાં મોહિ ને મતા માન મેહુ, જાણે તલિ આ યાર. મોહો ૪
જવ બગાયો મયા આપિરે, મગ આપણી યાર. મોહો ૫
જીન નંગપ મોહ દારૂ પી, મુતો શીર મમાર ? મોહો ૬
કે નાહિ બકિત પાંછીએ, પડે ન જમનો માર. મોહો ૭
ખરે મૂક ને કહે અદિધર, બને ન ને દાનાર. મોહો ૮

મુજબ, દક્ષિ આસપાસ પરમમાં મેહરોમજ મુદુનજની
કપનીએ છાપી તથા પરમ કીકી. કાં ૦ કોટ—પરમમજ
હોરમજદ રાંટ, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ.

પુરાતક ૧૪ મું.

આગસ્ટ ૧૮૭૦

આંક ૭ મો.

તલેસમાતી તાકાંન

અથવા

બાકુઈની જુદાઈ—મોહાબતના મેલાપ.

એક વારતા.

૧૧૧૧૧ ૬ મું.

મોહાબતના મેલાપ.

એક વંશજનો પાદશાહ પણ પાછળનો બહુગર જીવે પોતાનાં એકાંત ગોશ્તામાં શાહજાદા તેહેમતનને એક કેરી તરીકે લઈ ગયા.

તે શાહજાદો કેન્દ્રે બહુલનાં મોઝાં રાજનો વારસ હતો, જેણે સૈંદ્રો આદમીઓની સરજત ઉપર અમલ ચલાવેલા, સૈંદ્રોને પોતાના તાબામાં લીધેલા, તે એક એકાંત ટાપુમાં ઘસડાઈ આવીને, પોતાના સંઘર્ષો કુવતને એક હી મંકારાની ત્રીયાલે બોહી દઈને એક જુદા દેશ આદમીના તાબેદાર કેદી-ચર્ષ પડ્યો.

પણ વળી તે તોફાનમાંથી બચેલા શાહજાદો, જની ખીજમતમાં સૈંદ્રો નાકરો હમેશ હાજર હતા, જનાં નાક ઉપર એક માખ વટીક સલામત મેસવા પાંખતી નહી હતી, તે પોતાની નાક બોહીને જીવની ખીજમતમાં કેદીન નહી પણ ગોલામ થઈને રહ્યો, અને તેનાં ગોશ્તામાં હલકામાં હલકાં વહીતારાં, લેહરૂ કરવા લાગ્યા.

મોહાક કલાક આગમનની તેની હાલતમાં અને હાલ ની હાલત વચ્ચે કેટલો મોટો તફાવત ! તખત અને તાજ, પાદશાહી અને બહોળલાલી, રબરો અને દમાઝ, એશ અને આરામ, સનેહીઓ અને સગાઓ, એ સઘડીં ખોલીને એક ચુરેસ, ફરીની હાલતે શાહજાદો તેહેમતન પુગો અને તેની જે છ'છોની સલામતી ઉપર એક આખી આલમ ભંડોસો રાખતી હતી, તે છ'છો ઉપર એકલા તેને પણ બંડોસો નહી હતો.

આખી હાલતમાં જીવની ગોલામગીરી તેહેમતનનાં જીવનમાં રહારાની ત્રીયાલે હતી. મોહાબતનાં મોહાબતી પુરીને જો

લામ થવું એ એક દીવાસો હતો અને વળી પોતાની આ હાલતમાં એક પરીવેરોની નાંજનીન શુલનારની માંધા અને મોહાબત મેંચવામાં તે કતેહ પાંખયો હતો, એ વધારે મોટો દીવાસો હતો.

જે બાંતુનો હાથ છતવા સાડું તે આખું રાજ હારી નવાને ખુશી થાય, એવી એક બાંતુ તેની આ હાલતમાં તેને આહવા લાગી તો પછે આ નજલ અને દલદેસરીમાં પણ તેને ત્રીકાસ અને ધીરજ હતી.

એટલા માટે જોડે તેહેમતન એક માકરની ત્રીયાલે દલદેસરીમાં પડેલા હતા તોપણ તે બોલતા હતા કે "કેટલી ક રમતો મેહેનત આપનારી છે, પણ તેમાંની ખુદ મેહેનત મોતેન ખુશી પેદા કરે છે. કેટલીક બાંતુ નીચપણું ઉંચ પછે ખત્રી શકાય છે અને ગરીબડી બાંતુ માંતબર મતલબ સારી આપે છે, આ માટે હલકું કાંમ નેટલું મોટું છે તેટલું જ ભારી છે, પણ મારી નવાંન વેળાંથી મારી તરફ મેચાંન, રેહેમરીલી અને માપા એ કાંમને એકદમ ખુશી બરથું કરી નાંખે છે."

જીવે તેહેમતનને લાકડાંનાં હજારો ભારા બાંધીને તે લાકડાં સીંચવાના કામ ઉપર રાખ્યા હતા. પણ શુલનાર પોતાના બાપનો એ હુકમ ઘણો ઘાટકી સમજતી હતી અને નાનવાંન તેહેમતન જરે પોતાની બાહિયહડાવી પોતાની બાહાદુર બાજુએ તે લાકડાંનાં ભારો મથે, એ લી ચાલ્યો નતો હતો તારે શુલનાર તેનાં તરફ એવી ની રખીને જોતી કે તરતજ તેનાં દીલમાં પેચાર અને ક્યા ઉભાતી હતી.

કોઈવાર એ સાદી અને કોમલ શાહજાદી તેહેમતનની સોડે જઈ તેને દીવાસો રેતી તથા ધીરજ આપતી હતી. કોઈવાર તેને આસાએસ લઈ યાક ઉતારવા કહેતી. કોઈવાર તેની અથાગ મેહેનતમાં હાથ ખાંચી મેસવા કે રેતી અને કોઈવારતો તે લાકડાંનાં ભારા પોતે ઉંચકી નવા મોગતી.

શુલનાર આહાતી હતી કે આ લાકડાંનાં ભારાને વી નવી બાલી નાંખેતો કેવું સાડું. તે તેહેમતનને કહેતી કે "જરે એ લાકડાં-બલયે તારે તારાં કુખ ઉપર રડતાં રડતાં બલયે."

વધી તે તકરાર રેતી કે "એ કાજ જરે પુ. નવાં શા. હંજાને છાંજે, તારે અનેતો છાંજુ" નેંધમે અને વધી

મારે હાથે તે વધારે સારી રીતે થયું નેહમ્મે કેમકે મારી
એ કામમાં પુર મરજી છે, પણ તારી નથી.”

પણ તેહેમતન પોતેજ મેહેનત કરવાને ખુશી હતો,
તે કહેતા કે “તું” નવાંન શેઠાણી આ વહીતર કરે અને
હું બેઠો બેઠો જોયા કરું, તેની આંગમ્ય મારા સાંધેસાંધા
ને હું તોડી નાખશ તથા મારી પીઠનાં, હાંડકાં ભાંજ નાં
ખશ.”

ગુલનાર દયા ખાઈ કેહેતી કે “તેહેમતન તું” ઘણા થા
કી ગયોછે.” પણ તેહેમતન સાફ જવાબ દેતો કે અપકાર
ર સતથી તું” જુદરને નેહન નહાસેછે અને ને તું” પાથો
હાંધતો રોશન અને તાજે રોજ થઈ શકેછે.”

આ પરખાંણે વાત ચાલતાં તેહેમતન અને ગુલનાર
વચે વધારે ઓલખાંન પડવા માંડી. એક વખતે એ શા
હજાદાએ પોતાની પરજાદ શેઠાણીનું નામ પુછ્યું અને
પછે તેની તારીફ કરતાં બોલ્યો કે “મેં મારા ચાલતા વ
ખતમાં ઘણીક નામનીનાની ખુબસૂતરીની તારીફ કીધીછે
અને થણીકોના મધુર આવાજે મારા કાંનને બંદીવાન કી
ધાછે, પણ કોઈમાં મેં સમપુરણ પુરવીણતા દીડી નથી,
પણ કાંઈને કાંઈ ખાંખી સરસમાં સરસ ખુબીની સાંખી લ
ડી તે ખુબીને કાંકી નાખેછે.”

આ વાતચીતનું શું પરિનામ નીપજવું નેહમ્મે તે
ચતુર વાંચનારને ચેતાવાની જરૂર નથી. ગુલનારે જાહેર
કીધું કે “હું” મારો પોતાનાં બેહેરો આઈતામાં નેહ છઉં
તે સીવાંએ બીજ કોઈ ઓરતના કે બાપ સીવાંએ બીજ
કોઈ મરદનાં બેહેરો મેં જોયા નથી.” પણ તેહેમતનને જ્ઞતાં
વારજ તેના નીરદોશ મનમાં શું શું વીચારો ઉભા થયા તે
તેણીએ નીરદોશ સાદાંધણી જાહેર કીધું. તેને પોતાનું દીલ
પોણું કરતાં નેહ તેહેમતનને પણ પોતાના પેચાર ગુલનારને
જાહેર કીધા અને એ ઉપરથી તેઓ અરસપરસ ચાહેછે એવી
શોધ કરીને નેકાના ગાંઠથી જોડાવાની તેઓને ઉમેદ પેદા થઈ.

એ ઉમેદ પાર પાડવામાં અડચણ એકજ અને તે શુ
લનારના બાપ પોતાની હતી. ગુલનારને તેહેમતને પોતાની
રાંણી તરીકે રાખવા માહી તેટલા વાસતે જુદમ્મે ગરમ થઈ
તેહેમતનને કેદ કીધા તથા ગોલામ દાખલ રાખ્યો તો હવે
તેજ જાડગર તેને પોતાની મેટી સાથ પરણાવી તેને પોતાના
જાખાઈ તરીકે કેમ રાખશે ?

પણ વાંચનાર જાણેછે કે આ નવાંન નેડાંના મગજ
માં ઉભી થયેલી અડચણ ખાતર એચ્ચાલીજ હતી. તેહેમત
નને ગુલનાર સાથ મેળવતી મેળવવા સારું તો એ પાદશા
હી જાડગર તે દાહડાડનું મોટું તોફાન મચાવ્યું હતું અને
તેહેમતનને તેના બાપ તથા રસાલાથી વેગલો પાડી પરી
પીરોજના રાગ ઉપર મોહીત દીધે તેને આ ગોફા ગમ એ
ચયો-હતો. તેઓ વચે મેળવત બંધાવાની જુદને આશા
હતી અને તે મેળવત બંધાવાની સમ્પત્તી વીગત તે જાણતો
થતા જોતો હતો. જરૂર આ નવાંન દીલદારો જાગરના પે
આરથી એકેકે નીરદોશ વાતો કરવાને એકેકની યુલાકાત
લેતાં તારે જાડગર જુદ બેચાલમ રીતે તેઓની આગળજ
ઉભો રહી તેઓની માયા ભરી વાતો સાંભળતો હતો તથા
તેના મનની યુશદ ઉપર કૃષ ઉગેછે એટલા માટે ચુંકર કર
તો હતો.

મારે જરૂર તેહેમતન અને ગુલનાર પોતાની છુપી મો
ખતને લગનના કોલથી અમલમાં કેમ આણવી તે વીશે જુદ
નો દર અને અદેશો કરતાં હતાં, તારે એ જાડગર પોતે
તેઓને આઈનરે પરણાવાનો ખેચાલ કરતો હતો.

પરકરણ ૭ ડું.

તહેમતનનો એક જોડીયો.

પણ હવે શેઠાવાર આ ગોફાનાં પાદશાહી-રેહવાસી
ઓને એ અનધન હાલતમાં પડતા નાખી આ એકાંત ટા
પુની. બીજી બાજુ તરફ નજર કરીએ.

આ ટાપુમાં કાંઈ એકથો જુદ અને તેની મેટીજ વસ
તાં નહી હતાં. આપણે આગળ જોયુંછે કે જુદ પોતાની
જાડગરી પીરોજ સરખી ખુશીમાં પરીને તેમજ નેદલ સ
રખા દેવજાને પોતાને તામે કરી શક્યો હતો, જેઓ તે
ની ખીજમતમાં તેનાં કાંમકાજ કરતાં રહ્યાં હતાં.

એ લોકોનું અને અગત કરીને નેદલનું શું થયું
તે સવાલ કદાચ અમારાં વાંચનારોએનાં મનમાં ઉભો થતો
હશે. માહનદરાંનનાં દેવ લોકોનાં મુલુકમાંથી હાંકી કાઢા
ડેલી એક દાકણને પેટે અવતરેલા નેદલને જુદ ખાતર પો
તાની જાડગરાંનને જરૂર જતી શક્યો હતો.

તે જુદની ખીજમત કરતો કંટાલી ગયો હતો અને
પરી પીરોજ જરૂર એવા એક દેવજાની દાકણી માંતાં પ
જામાંથી છુટવાતા હુશાંનમાં જુદની ખીજમત ખુશીથી બજા
વતી હતી, તારે એ દરામણે દઈત જાડગરી, જાડગરી તથા
ગાળગણાચ અને સરાપ દઈ જુદના હુકમ બજાવતો હતો.

ને એકથી કાંમ જુદ કરાવતો એટલે નેદલ બડખ
ડતો કે “મારી માંતાં બદન ઉપર જેવાં ગાંઠ મુકાં હતાં,
તેવાં તારાં બદનપર થશે. પુરવના જેહેરી પવણ તારી પી
કા ઉપર આવશે અને તારાં દીલમાં અગણ બાલી મોટા કો
કઈઆ ઉડાવશે, મારી માંતાં તમામ સરાપ અને તેનાં તા
વામાં રાખેલા ઉંચેરો, ઘસોડી, દેડકા, મધમાંપ તથા વીજી
નાં દંખ તુને દખ દેશે, કેમકે આ ટાપુને હું પાદશાહુ તે
નો તું આવીને પાદશાહુ થયોછે તથા મને તારા હાથ હેડ
લ રહ્યોત દાખલ રાખ્યોછે.”

આ દરામણુ દેવને તામે રાખવાનો જુદના હાથમાં
ઈલાજ, જેવાની સાથે તેજાન નહી પણ તે ધાંને બનતો થ
વામાં હતો. નેદલ જેટલો નેગલી હોતો તે કરતાં જુદ વ
ધારે નેગલી થતો હતો અને નેદલ જેટલો કડર તથા ઘાટ
કી હોતો તે કરતાં વધારે ઘાટકી સીખસાપી તે નેદલને જરૂર
ર કરતો હતો.

તે નેદલનાં દીલમાં આંકડાં ઉપજાવતો, તેનાં સાંધાને
અકડાવી મેળતો, તેને આગથી દહુજડતો, તેને પરીઆ
ઓ પાસે મમટા તોડાવતો અને એવાજ બીજ ઉપાયોથી
પોતાનાં હુકમ મુજબ ચાલવાની તેને ફરજ પાડતો.

આ સજાઓથી નેદલને દખ થોડું નહી હતું અને
ટાપુની પાદશાહી ગઈતા ગઈ, પણ કોઈ બીજ સારા થણી
ની નોકરી કરવાને વધારે ખુશી હતો.

માટે આ તોફાનને દાહડે બીજ નવાં માંજોમેને ને

વાની તેને તક મળી હતી. તે એક રેકડીની કહેણે ઉભો રહી પોતાની હાલત ઉપર અચ્છેસ કરતો હતો. તેવામાં એ કં મેઘાંનો મરદ જાહડીએમાં ભરાતો ભરાતો તાંડો આવી લાગે.

જેમ શુભનારે પોતાના બાપ સીવાએ કોઈ બીજાં આદમીની સીકલ બેઠી નહી હતી, તેમ જ નંદે પણ જીવ શી વાએ બીજા કોઈને નેપા નહી હતા. તે આ નવા મેઘાનાં મરદને બેઠું ઘણાં વીશમીત થયા. તેને મનસે તે કોઈ કરેસતો લાગે અને તેની આગળ નજર ચરવા લાગે કે તુ મારો જોઈ યા અને મારો છુટકારો કર.

એ વ્યવજનો મરદ તોફાનથી આ રાપું ઉપર ધસડાઈ આવેલા પાદશાહ કોબાદનાં રસાલાં મારેલાં તુરે નામને એક છાકડો માનસમાન હતો. નંદે તેને જોવાથી નજર લોડાં અચરત રહ્યો, તે કરતાં તુરની નંદે વીશેની વ્યવજ એ બી વધારે હતી, કેમકે આવી બીહામની ચુરતા, ગેથેડાં સરખાં કાન; બીહાડી સરખા પંજ, અને સૌતાનનાં જ્યાં નખ તેણે કદી દીકાં નહી હતાં.

પણ નંદેને પોતાની બાશામાં બેલતાં અને વળી આજીવ કરતાં સાંભળી તે વધારે હેરાત રહ્યો, અને હજ તેની અચરતીમાં વધારો કરનાર એક બીજાં કારણ લાલમ લાલ શરાબ હતો. એ છાકડો તે દીવસની સરદીને ભાંજવા સાડાં આપી વખત “ભગિજો ને ભગિજો” રહ્યો હતો. અને નંદે આગળ આવ્યો તારે પણ ખાટલી હાથમાં હતી અને શરાબથી ચક્રવૃત્ત હતો.

તેણે આં દેવની આજીવ ઉપરથી તેને દારૂ પાવા માં ગયો. તેને મનસે સરવે શકરોના ઉપાસન દારૂ હતો. મારે તેણે આ દેવનું મોઢેડું ઉઘાડવા કહયું.

પણ તેનાં બીહામનાં દામામાં તુર દારૂ નામવા બપ છે તેવામાં “તુર—તુર” નામનો એક બીજો વ્યવજ સંભળાયો. આ એકાંત નંદેમાં તુરને ઝોળમે કોણ? અને તેને હાંક કોણ મારે? આ છાકડાંએ વીચારયું કે આ દેવ નંદેનાં બે વ્યવાન હશે અને બે વ્યવાન હશે તારે બે મોઢેડાં પણ હશે અને બે મોઢેડાં સાથે બે જીવ પણ ધરાવતો હશે.

આ વીચારથી દારૂ દારૂને ફેંકાણે રહી ગયો, તુરનાં હોંસ કોસે ઉડી ગયા, તેનાં હાથ અચકડી ગયા અને આ અચયુષ ધનરાટની બીહીકથી ગોપા તેની છાતી બેસી ગઈ.

પરકરણ ૮ મું.

દેગો કોણનો સગો ?

આ તલેસજાત ભરેલા રાપુમાં તેજમતન ઇઆ ઉપલો છાકડો તુર કાંઈ એકલાં દીનારે લાગ્યાં નહી હતાં.

તેજમતનનો બાપ કોબાદ તથા તેના જાણીતા રસાલો તેમજ વળી માલનદરાંનના પાદશાહ ચરજસપ પણ હી આંજ હતો અને પેઆરા લાંચનાર જાણે કે એ આપો રસાલો પેલાં તલેસજાતી તોફાનથી આ ખડકનાં એક બીજા ભાગ ઉપર ધસડાઈ આવેલો હતો.

એ સરવે જણાએને તેજમતનની માહેતમમાં આપણે

છેલા છોડ્યા હતાં પણ આ ગમીમાં તેને દીવાસે આપનારો આમાં બે તરેહનાં માણસ હતાં. કોબાદનો વજર નોનર અને તેના રક્ષી એવું કહેતાં કે તેજમતન સલામત છે અને તે સરવેને પાછો આવી મળશે.

એ લોકો રાસત હતા અને ખરાં દીલથી બેલતા હતા. બીજાએ, અને તેમાં કોબાદનો ભાઈ કાવેતથા જીવેના ભાઈ પાદશાહ ચરજસપ, એવું કહેતા હતા કે તેજમતન કાંઈ સલામત હોય નહી, તે આ કાંની કુનીયામાંતો મળનાર નંદી, પણ પેલી મીનાઈ જીવનાં તેને ખચીત મલીધું.

એ લોકો ડગારા અને દગાબાન હતા. શાહાજો તેજમતન જીવતો છે એવું સાંભળવાને તે આ નાખુશ હતા, સાંભળેતા માનવાને નાખુશ હતા અને ઘડીબર માનતાથી હોય તોપણ તેમ બેલવાને નાખુશ હતા.

જાણીતા ગાદીના વારસ જીવતો નહી રહે એવી તે આની ઉમેદ હતી અને તેથી તેજમતન જીવતો હોય તોપણ તે નથી જીવતો એવું બીજાએને મનાવાને તેઓ આશ્ચર્ય મંદ હતા.

આ દગાબાજમાં મુખ્ય આગેવાની ચરજસપની હતી.

તેણે પોતે માલનદરાંનના તખત ઉપરથી પોતાના ભાઈ જીવેને હાંકી કાઢાડ્યો હતો અને હવે જાણી કાવે પણ પોતાના ભાઈ કોબાદને એજ પરમાંજે જાણીતા રાજધી પદભરાં કરે એવું તે કાવેને સમજવા માગતો હતો.

પોતાના જાહુર ભાઈને પદભરાં કરવામાં ચરજસપને કોબાદની મદદ હતી. હવે કોબાદને પદભરાં કરવા માં કાવેને મદદ કરવાની ચરજસપની ખુશી હતી.

દેગો કોઈના સગો ઘટો નથી. કોબાદે ચરજસપને પાપી કામમાં મદદ આપી અને તેજ પાપ હવે કોબાદને નડવા નીકલ્યું હતું. કાવે પોતાના માએ જાણેલા ભાઈને મારી નાખવાને નારાજ નહી હતો.

જે રાપુ ઉપર પોતાના પાદશાહી બીરાદરને શુનેહમાર ચરજસપે દેશનીકાલ કરાવેલો હતો, તેજ રાપુમાં હવે કોબાદ પણ આવી લાગેો હતો અને તેને હીઆંજ ઠાર કરી તેના વજર જાણી નવા કરતાં વધારે સરસ ઉસકેરણી ચરજસપને દીસતી નહી હતી.

પણ કાવેને એ કામમાં ઉસકેરવાનું કામ સહેલ નહી હતું. આટલા બધાં જાણીતા દેખતાં એ છુપી મસલત કરવાની તક નહી હતી અને નીચ ચરજસપ તક શોધતો હતો. થોડા વખતમાં તે તક મળી ગઈ.

એકતો સઘળા જાણી તોફાની દરીઆવમાં તરકડીયાં મારતાં થાકે જીવ ચહડી હતી. બીજીતો પોતાના નોનવા ન અને દેસે શાહજાને મોઢેડાના ગમમાં તેમજ ઘણા નાઉમેદ થયા હતા. તેવા વખતમાં વળી જીવેના જાહજ બરયા થીમાં પવણની લેકડી તથા આસપાસના દેખાવની તાળગી અને લીસેતરીમાં ઘણી રાહાત હતી. મારે આ ઘડેલાં અને કંચાલાં જાણે આ લોભાવનારાં તતવો વચે લેવાવાને લલચાયાં. પાદશાહ કોબાદની રડતાં રડતાં લાલ મોઝાં નવી થયલી આંખો ઉપર તેમજ બેસેશમં બેસેશમ.

ની અને ખીજીઓની. તે કુખ જેતાં જેતાં યાકી ગયલી આંખો ઉપર જઈ એકદમ ગલથો કરશે અને થોડા વખતમાં થણા બધું નીંદરાવસ પધ્ ગયા.

પણ એક જાણની આંખે ઉંઘ આંવી નહી. તે દગ્ગા ખોર અરજસપ હતા. તેના દીલમાં તરકટ અને દગ્ગાના જીએ એવું થઈ કર્યું હતું કે દગ્ગાના કાંઈ નવા દાવ અને આવા વગર તેને પીરજ નહી હતી. આટે કોબાદને ભાઈ કાવે પણ નરા નરા ઉઘાવા ન્તા હતા તેવામાં અરજસપે નવી વાત કાઢાડી તેને ઉંઘાતે અટકાવશે.

તે થોલથો કે “નામવર કાવે; શું તું બી લાએગવતા છે ? કેવાં તારાં નસીખ ખીલી નીકલશે અને આનને કાવે કાલે કોણ જાહે કેવાં બદલાયશે કાવે થઈ નશે.”

પણ એક જોલોને વધી જાહે પોતાની ભુલ જોઈ હોય તેમ અરજસપે થોલી ઉઘો કા—“પણ નહી, મારે એ વાત છેડવી નહી જોઈએ.”

અલખતાં જોરે તેણે વાત છેડવા ના કહી તારે કાવે ને વધારે ધનતેજાં લાગી અને તે વાત જાણવા માગી.

અરજસપ કહેવાને આતુરજ હતા. તેણે વાત આ ગલ થવાવી કે “કાવે, તું કેવો જમરો લાએગસાલી છે ! તારાં પાદશાહી સીર ઉપર એક તાજ આવીને પડતું હોય એવું અને મારા જેઆલમાં દેખાય છે.”

આવા શુભનોની કાવેએ વકી રાખી નહી હતી. તે જો પુછ્યું કે “અરજસપ, તું જાગે છે કે ઉઘાય છે ?”

અરજસપે સાહાદત આપી કે “હું વાત કઈ જાહે તે તુંને સંભાવણે કેની !”

કાવેએ બરાબર જવાબ દીધો કે “મારા અજીજ તને હું થોલતાં સાંભળું જઈ ખરો, પણ તારી વાત ઉંઘરેયાનાં જેવી છે. તું કહે છે કે તને કાંઈ દેખાય છે. ખરીત જો તી આંખે ઉંઘાયું એ કેવી તરેહની ઉંઘ. થોલવું અને હીલવું તોપણ ખાખમાં હોય તેમ થોલવું.”

અરજસપે ઉંઘ થોલ ઉપર રમત થોધી કાઢાડી “પા દશાહી તોખમના કાવે, હું ઉંઘાતો નથી, પણ તારું લાએગ ઉંઘમાં છે. ઉંઘાવું ને મરવું બરાબર કહેવાય છે, પણ આવી હાલતમાં મરવું ઉંઘાવા કરતાં સરસ છે. જીવવું જાગવું અને તોપણ નસીખને ઉંઘાવા દેવું એ શું ?”

કાવેએ ટકોરથી કહ્યું કે—“હવેતા તું ઉંઘમાં થોરે છે, પણ તારી એ થોરસમાં કાંઈ અરથ અને ભેદ છે. પણ તું જાહે છે, દોસત, કે હું પાંછીનું માટું જાહે. હું થઈ અને ઠંડું પાંછી જાહે.”

આ ટકોરને જવાબ આપતાં અરજસપને એાજું આવાડતું નહી હતું. તે થોલથો કે “તું થઈ પાંછી છે તો આલ હું તુને વેહેતાં શીખવું.”

કાવે—કયુલ છે પીઆરા દોસત, પણ તું અને જો તીમાં નાં લઈ જોતાં મોટામાં વેહેતાં શીખાડજે.

અરજસપ—ને માણસ એમટમાં વેહેવા માટે તે બી હીક અથવા આલસને લીધે છેક તલીએ જાય છે. પણ દે લાવર કાવે તું જાહે તો નથી કે ને કામની તું ટકોર કરે છે, તેમ કામને મું વધારે છે, તે કામને દેખવા જતાં તેને કામને તું સાંધે છે.

અરજસપના આ સરવે શબ્દોમાં જોર જોતાં કાવેએ જાણવા માંગ્યો, તારે તેણે કયુલ કે “આ સુતેલા વજર જેહેરાને કોબાદશાહને એવું સમજાવ્યું છે કે તે નો પુત્ર જીવતા અને સલામત છે. પણ એ સુતેલા વજર જમીનપર તરે છે એમ કહેવું નેટું; રાસત છે તેટલી જ સંભાઈ તેહેમતનને કુમેલો નહી વીઆરવામાં છે.”

કાવે એ વાતને મળતા થઈ મત આપ્યું કે “તેહેમ તન સલામત હોય એવી આશા હું જેલું જાહે.”

અરજસપે હીઆં એક નવો ઢોંગ લગાવ્યો. તે થોલથો કે “આશા મેળે છે ? સાંની આશા મેળે છે ? આશા મેળવાની તું આશા મેળ ? તેહેમતનની આશા મેળવામાં નવી આશા તું મેળવે છે અને તે એવી તોટી આશા છે કે લોભ પોતે તેને થાંકી શકતો નથી અને તે આશા પોતાની મેળે પકડાઈ આવે છે. નામવર કાવે, એટલું તો તે કયુલ કીયું કે તેહેમતન મરણ પાંખાયે છે ?”

એ વાત કાવેએ કયુલ કીધી, તારે અરજસપે પુછ્યું કે “હવે જાણવની ગાદીનો વારસ કોણ રહ્યો ?”

કાવેએ કોબાદની શાહજાહનું નામ દીધું કે જે શાહ જાદીને હમણાજ તેમજે માહામીનના રાજને તાંહાં પરણાવા ગયા હતા અને જાંહાંથી પાછા ફરતાં તેમજે આ તોફાં નમાં તણાઈ આવવા હતા.

પણ એ શાહજાદીના નહક અરજસપે હસી કાઢાડ્યો. તે થોલથો કે “નેક દીલ કાવે તે કોણનું નામ દીધું ? તે કે જે એક માણસની જાગી કરતાં ફરતાં સુકુરમાં પડી છે, જે એટલી દુર પડી છે કે આક્રતાય પોતે કાસક થાય તથા તરતની જમરેલી કાઢાડીપર બાલ ઉગવા મંડે તારેજ આપણા કાગળો તેને પુગી શકે; તે કે જેને તાંહાંથી દરી આલ આપણને ગલી ગયો અને આ રાખ ઉપર આપણને પાછા કાઢાડ્યા કે જાંહાં એક એવું કીરીતીવાત કામ કરવા ની આપણી સરજત છે કે તેની આગળ આક્રતાય અને મારહતાબની કીરીતી જાંખી છે.”

કાવેને પોતાની મતલબ સમજાવતાં અરજસપને હવે વખત લાગે નહી. તેણે કાવેને સમજાવ્યું કે જાણવની ગાદીનાં વારસ શાહજાદાને દરીઆવમાં કુમેલો રાખવો, શાહજાદીને મીનમાં દેશનીકાલ રાખવી અને કાવેએ એકજ તલવારનાં જમરે પોતાનાં ઉંઘાયલા ભાઈ કોબાદનાં બે કકડા કરી પોતાને જાણવનો પાદશાહ બનાવવો.

કાવેનાં કાગ કાને આ નીચ કુસલવણીને કયુલ કીધી. એક માથે તાજ ધરાવનાર પાદશાહ બનવાનો લોભ તે ની છાતીમાં જિસથી પેદા થયો. આલમનાં પરવરસ પાદ શાહ તરીકેના સચલો દગ્ગા અને દબદબો, જાહેજાલી થાને જોમ મળે, સર નખાવેને નખતાં લોકો તથા હાથ જોડીને ગોમજીલ કરતી રજીમત એ સધલું સીતર તેનાં જે આલી બેળાંની સાંને રંગેરંગી આકારમાં આવી જાય.

તેણે કરાવ કર્યો કે તેનાં ભાઈ કોબાદ ઉંઘાયેલા છે તો વામાં તેને જમરે કરવો તથા તેના વજર જેહેરાન વગમાં ને નેકી એટલા મારે તેને પણ કાર મારવો. તેણે અરજસપ સાંધાં એકરાર કર્યો કે તે જાણવનાં પાદશાહને ખદખી આપે છે તે માટે કરવી અને અરજસપને ભાઈની ખીશા જે આલવો.

વળી વધારે ફાળાઓ થવા સાથે અરજસરખે ત્રાંગી લીધું કે તેણે પોતાના લાઈન આગમનથી અતરફ કીધાં છે, અને તેથી તેની છાતી છારી થયલી છે. આ કોબાદને કંતલ કરવાનું કામ અરજસરખને હાથ રાખવું અને કેટલેકે પોતે આ તર વૃદ્ધ મેડેરામને આરવાની સમયે મેડેરા પોતાના હાથમાં ધરી.

સંધુ નહીં થઈ ચુકું અને હવે ઉતાવળ કરવી જોઈએ. વખત વધારે થયાં હોતા. જે વખત ભતો તે કીમતી હતો અને જોઈલી દીલ થાય તેટલી નુકસાનકારક હતી.

આ વીચારથી આ બે પુત્રીઓ હવે પુત્રપર ચડ્યા. તેઓ પોતાના મદદગાર અને સુરખીનાં જીવનાં તરસપા થયા. મંડાલ દાંબે પોતાનાં લાઈનમાં લોહીના પેચાસો થયો, પણ તે નાપાક હોરખને અચર નહીં હતી કે પોતાનાં લાઈનું લોહી તે પોતાનું જ લોહી છે અને તેથી લાઈનું ખુન ક રૂવું તે પોતાનું ખુન કીધા બરાબર છે.

પણ લોભે તેમને આંધલા કીધા હતા, આટે તેઓએ દીલ કરવા માંડાણું નહીં. તેઓએ કસાવ કીધો કે હાથને ઊંચવવા નહીં, બદનને ઊંચવવું નહીં, આંખોને જરા ફેરવવી નહીં, પણ એક જ જગ્યામાં તેઓને જબે કરવા. એક જ પલમાં એકદમ પાદશાહ થઈ જવું. એક જ દામથી દો લાંબાં દમનવું.

વેહેતી તલવાર મેચાનમાં તલથી રૂદ્ધી હતી. પુત્રી હાથે આ પાપમાં મોરાવાને તંદબ્યાર હતા. એક જ નપા રો અને કેટલાંક કમકામ હોરે છે કે તેઓએ મેચાનમાંથી પોતાની ધારદાર સમયેને પેટી કાઢાડી.

ગાંધીજી.

સોભા, સણગાર, ગમત તથા મોન આપનારા હોનરો જે બે આ હોનરો " ને નામે બેળ ખાય છે તેઓ બાબે ગયા અને આંખોમાંથી થોડોક વીચાર ફરી જોઈ. એ હંઆ હોનરોમાં ગાંધીજી સહચી મહડતા દરનજનો હોનર છે. પણ વળી ગાંધીજી આંખેથી ઉતર, એવી જીલ્લ, એવી તોફા પુખીઓ છે કે એને હોનર કેટલાંક ઈચ્છા વીલીઆ કેટલી, એને ખુદત કેટલી કે

ખુદ પોતાઈ શક્તી કેટલી, એને માણસાઈ કેટલું કે ફરેસતાઈ કેટલું તે કયું સમજ પડતું નથી. આવાજોની ચોક્કસ મધુર મેળવણી તે ગાંધીજી છે, પછે તે આવાન માણસની ઘાંટીમાં હોય, ઈચ્છા પંખશીના ગળામાં હોય, ઈચ્છા દોરોના પોકારમાં હોય, ઈચ્છા ઘાતુની અડગાઅડગીમાં હોય, ઈચ્છા દરોચાવના મોખમાં હોય, ઈચ્છા પાંખીના વેહેવામાં હોય, ઈચ્છા પાતરાંએના અખડા રમાં હોય, ઈચ્છા પવલુના સુસવાટામાં હોય, અને તે કેકાણે હોય. તે પણ નીચામીત અને અહડ ઉતર આવાન નીકડેતો

તેને ગાંધીજીનો શરોદ કહીએ છઈએ. ગાંધીજીના બીન આ ખુદરતી તત્ત્વોમાં મોદાતાલા તરફથી મેળાવણો અને તે ઉપરથી ગોખા આપણો ગાંધીજીનો હોનર નીકલેપો છે.

પણ આવાનની એવી મેળવણી એટલી મધુર કાંઈ લાગે? એવી તે શી ખુબી છે કે જ્યોત્તે એક ગાંધીજીના ધીમાં કંડા રાગો નરમ ધોખા વરસાદની મીચાણે કાન ઉપર આ વેળે તારે દીલ બાગ બાગ બની રહે છે, તે હજી સુધી માતર એક ખુદરતના બેદની મીચાણે રહ્યું છે. ગાંધીજીને તેની અસરથી આપણે મીજાંજીએ છઈએ અને તે અસર ઉપરથી જ કદી શકીએ છઈએ કે કુનીઆમાં સહચી ઉતરમાં ઉતર મો જ ગાંધીજી છે. ફરેસતાઓની, સવરગની, પોદાતાલાની પોતાની જે કાંઈ પણ ઈધાંતી આ જીહાનમાં આપણ તેના બંદાઓને મળી હોયતો તે ગાંધીજી છે. મેહસતમાં કેવી પર કારે વખત જીવે છે તેના કાંઈ નમુનો જે આ પાપી હજી નને મળેલા હોપતો તે ગાંધીજી છે. ખરેખર "બેન ને બનીજી" ના નાટકમાં પાદશાહ કે મુશરોના મોહોમાં મેળેલા સ્વાસ્થ્યરો સમાધી પુર છે કે "ગાંધીજી, ગાંધીજી! તારો દાંબો પોદાઈ છે, તારો હોનર આસમાંની છે, તારી શક્તી મોજીજતી છે, તારી લેહેનત પવીતર છે." એક લખનાર આવી રીતે દેખાડે છે કે "એક ચીતારાનું ચીતર આ પછા મનને ખુશી કરે છે, પણ તે ચીતર આંખે દેખાય છે અને તેથી ખુશી ઉપજે છે. મગર ગાંધીજી જેથી અને મે માણુમ છે તથા મે માણુમ કીતે તે પોતાની હુસતી આપણને જાહેર કરી ખુસી કરે છે."

એક તરતનું જનમંત્રું બધું પોતાની ભાષા જાણતું નથી, પોતાની વાણીની માના પેચાર ભરવા શખરો સમજતું નથી, અને તો પણ તેના મોહોમાંથી નીકલતા શરોદ ગોખા સમજતું હોય તેમ કે કંઈ મળ બાલ રડતું બંધપડી તેની આંખોમાં ગાંધીજીથી લેહેર આવે છે. એક જંગલીમાં જંગલી રેશ મુધારાની ફરી સંકતીથી મેનસીપ છે, તાંહાંના જંગલી રેશો કા હોસોને મારી ખાય છે, કસા પણ હોનરથી તેઓ નાવાકે છે, અને તો પણ તેઓ વરીકે ગાંધીજી ગાય છે અને ગાંધીજીથી ગમત પામે છે. મુગાં અને પસુ જનાવરો ઉપર ગાંધીજીની અસર થાય છે, તે હીમાં મુખી કે જોહેરી સરખ ગાંધીજીથી પોતાનું વેર મુદ્રી ઈજાનાયવા મંડી જાય છે, એટલું જ નહીં અથવા રાખથી કદનો હામી ગાંધીજીથી લેવા મંડી જાય છે, એટલું જ નહીં પણ દરીયામાંની માંહી ઉપર પણ ગાંધીજીની અસર માલમ પડી છે અને પેટે માલનારા કેટલાક કીડાં વરીકે તેનાં મધુર સરોદથી થઈ થઈ જાય છે. લડાઈ તો એકાનમાં ગાંધીજી જીવપર આવેલા સીપાહ બમાને ઉસ કેરે છે અને તમલા પાસેથી હોનર તથા મરદાનગીનાં કાંમે કરાવે છે. કાનગરીય નામનાં સામેરનાં આ પોલો ખોલ નથી કે "ગાંધીજીમાં એવી ખુબી છે કે જંગલી છાતોને દયાલુ કરે છે, ખડકોને નરમ બનાવે છે, અથવા એક મંડાયલા જાંહાડને મંડીને વાંકું વાલે છે."

નામીઆ ફારસી સામેર ફીરફરીએ દારૂ વીરો લંબાં જીવી સીકત કીધી છે, તે એવી સતલબધી કે "દારૂ મુગાને મોલાવે છે, હીમકારોને હીમતવાન કરે છે" ઈતીઆદી. આ સમગ્રી સીકત જે દારૂ સરખી એક કેફી વસતુ ઉપર લાય

પાડવામાં આવેતો ગામ્બેલ સરખી દારૂ કરતાં હજારો યાજ્ઞ નીરદોશ પદારથ ઉપર તે બરોબર લાગુ પડેછે. મનીજેક ની દારૂી હોખાએ મોહાબત નવા એક જુસાની એવીજ અસરો વાજવેછે તેા ગામ્બેલ નવા તેથીબી કીમતી નેસાની અસર તેથીબી વધારે હોવી જોઈએ. કાંચેકે દારૂ, ઈઆ એશક ઈઆ બીજ કોઈ પણ શોખ સાથ જેમ મોજ તેમજ નુકસાન નેડાપડુછે, પણ ગામ્બેલમાં સંધવી મોજન છે અ ને નુકસાન કાંઈજ નથી. નાખાકીત લખનાર આડીસન ની આ મુખનાં મોલેમોલ વાજની છે કે “એકજુ” ગામ્બેલ ન તે હવસ છે કે ને હદથી અચારે પુરો પાડી શકાય અ ને તોપણ નીતી સંબંધી ઈઆ ધરમ સંબંધી લાગણીએને નુકસાન પોંડેને નહી.” યહુ ખાવાથી, ઘણું પીવાથી, યહુ ફરવાથી, ઘણું કામ કરવાથી, કાંઈ પણ ઘણું હોવાથી નુકસાન થાયછે. પણ એકજુ ગામ્બેલ એવું છે કે તે ઘણું હોય તોપણ નુકસાન કરે નહી, પણ ચોરખી તે મુશકે લ કમીને આસાન કરેછે, ખભરાયલી સપાટીએને સફાઈ દાર કરેછે, ખરાખ ખવાશેને મુકારી નાખેછે, ગોસેખદ જુ સાને નરખાસવાશે કરેછે. એક કાવેલ ધરમજુ કરેછે કે “એક વન”તર ઉપર મારાં આંગણને જે ગતી મળેછે, તેજ ગતી મારી છાતીમાં છગર ઉપર પણ ચાલુ થાયછે.” સાચે શેનો સાચેર ખીલદન કરેછે તેમ “મોહોતની પાંસલીએની વચે ગોપા છવ પેદા કરવાની ગામ્બેલમાં શકતી છે.”

કેહો કે જરે જયુબલ ફરેસતો એક વન”તર વગાડતો હુતો તારે તેનાં ભાઈબંધ ફરેસતાએ એવું વીચારતા કે ને મીનજાથી આલો મધુર શરોદ નીકરે તેમાં ખુદ ખોદા સીવાએ બીજુ કોઈ હોય નહી. કવી હાથદનની આ મીસાલ ગામ્બેલની ખરી ખુબીને ખોલી કરેછે. પણ આ વાત કેવા અફસોસની છે કે આવા એક નાદર હોનરનો આપણુ લોકોમાં શોખ થયો એછો છે, એટલુંજ નહી પણ ગામ્બેલ ગાવા તથા વગાડવાની આપણી બાનુએમાં ઘણુંક છીટ છે. ગામ્બેલનો હોનર અગત કરીને એસત જ તને છાલેછે. એસતનાં આવાલને એટલાજ વાસતે ખોદા વદે કોમજ બનાવશેછે. તારે પેચ્ચારી વાંચનારી બાનુએ એ વીચાર કરવો જોઈએ કે તેમનાં બરતારો, ભાઈએ ઈ આ બાપો ગામ્બેલને શોખ પુરો પાડવા સાડું વેશીયા શં હો ઉપર આધાર રાખે એ સરવેને શરમ ભરેજુ છે. ગામ્બેલની ગમત આપણુ લોકોએ રડોનાં અનીતી ભરેલા નાચ માં નહી, પણ પોતાનાં ઘરમાં મેળવવી જોઈએ. એટલા મારે આપણી બાનુએએ સારા સારા ગામ્બેલો બરાબર તા લ અને સુનાં કાપદાથી ગાતાં તથા વગાડતાં શીખવું જોઈ એ. આતસનું ગીત ઈઆ નરસાઈ મેહતાના જરથો, એ કાંઈ ખરાં ગામ્બેલ સરખું પુદલ નથી. એ સઘજુ બેતાલ, બેસુર બરાડાને મળવું આવેછે. પણ ખરું, ચહા સર અ ને મધુર ગામ્બેલ ને બાંતુ શીખયે તે તેઓને કીમતી સણ ગાર ગણાયે તથા પોતાનાં મરદને મુખી કરવાને તેઓનાં હા થમાં એક હુધીઆર આવશે.

બાલની જતન.

જેમ દાંતની જતન વીશે લખતાં આગળ અમે જણાવ્યું હતું કે માતર ખોરાકને માવવામાં નહી પણ બદન ના સાંચાને ચાલુ રાખવા મારે ખોરાક પચાવાના કામમાં મદદ આપવામાં દાંતનો સડથી મોટો ઉપયોગ છે, તેમજ બાલની જતન વીશે થોડાક વીચારો આપતાં શરૂઆતમાં કેહેવું જોઈએ કે બાલને ઉપયોગ માતર બદનને સોભા આપવાનેજ નથી, પણ સરીની મુખાકારી સાથ તેને સંબંધ છે. એ બાબતનો વીચાર કરતાં પેહેલાં બાલની બનાવટ વી ચે લગાર વાકેજ થઈયું.

બાલ ગોપા માંમડીનું એક લાકણ છે. મામડીની અંદર જણા જણા મેખાણુમ છીરો હોયછે, તેમાંથી બદન ના યહુખરા ભાંગે ઉપર બાલ ઉગેછે, જે કેટલાક ભાગ ઉપર મોટા અને લાંબા હોવાથી બાલને નામે જોળખાયછે અને બીજા ભાગે ઉપર બારીક હોવાથી રૂખાંટી કેહેવાયછે. બાલની બનાવટ માંમડીના જેવીજ છે અને બળતી વેળા તે માંમડીના સરખા વાસ મારેછે. માંમડી ઉપરની એ અજ્યેબ જેવી પેદાસ “આલબખુખન” અથવા ઇડાંની સપે તી જેવી એક વસ્તુ, એક ચોક્કસ તેલ, ચોક્કસ રંગ અને કેટલાક ખારોની મેળવણીથી બનેલીછે. અચાંના નનમ પછે એક વરસ મુખી રૂખાં ઉગેછે, પણ તાર બાદ તે રૂખાં ખરી પડી તેમની જગ્યાએ બાલ આવેછે.

બાલ પેકલ નલી સરખા છે. એક તોરેલા બાલના છેડા આગળથી થે તરણ પીસતાં દેખાયછે, તે પીસતાંને ખે મી કાઠાડવાથી તે બાલ ચીરાઈ જતપછે અને તેમાંથી તેના તરણ પડ માલમ પડેછે. બાલની બાહરે ને પડ હોયછે, તેની વચે સાખા હોયછે અને તે સાખાના પડની હેલ કાં ઈજ સરખી વસ્તુ દેખાયછે. બાહરેનું પડ ખભરાયણું હોયછે, વચલાં પડમાં રંગ ભરેલો હોયછે, જેથી કાલા, લુરા છતીઆરી બાલ બનેછે અને છેક અંદરના પડમાં એક જ વતું તેલ તથા તે સાથે હવા હોયછે. જેમ મુલીયામાંથી જ હાડ ઉગેછે, તેમ બાલનાં મુલીયાં માંમડીમાં પેવસ થયલાંછે. તે મુલીયાં આગળનો ભાગ જડો અને બેડાં રોડો હોયછે તથા એક કોથલીને મળતો આવેછે. તેમાં બાલની નેસ હોયછે તથા તેની હેલ વળી માંમડીમાં એકેક ગાંડ હોયછે અ ને તે ગાંડમાંથી બાલની વધ થાયછે.

બાલ જેવી એક આપણી સાદી આંખે નજવી લાગતી વસ્તુની ઉપર મોદાતાવાએ કેટલી સંભાલ લીધીછે, તે ઉપલી રૂક કેફીએત કહી આપેછે, અને તે ઉપરથી ખોલ હું દીસેછે આમણે પણ બાલની સારીપડે જતન લેવી

ઘટે. જનવરોનાં બાલ તેમનાં પોશાકને બદલે કામ આ લે છે. કંડા મુકુટમાં જનવરોને જાડા અને ખીચીખીચ બાલ આપેલા હોય છે. કેટલાક પરંજીઓનાં બાલ મોસામ પરમાણુ ઘણા ઈચ્છા થોડા, જાડા ઈચ્છા પાતલા થાય છે; તા હુસને પણ ખોદાએ બાલ આપવાય છે, તથા તેની મતલબ પણ ગરમી ઈચ્છા સરદીથી ચામડીના સંભાલ રાખવાની છે. મગર ખાણુંસને અઠલ અષ્ઠશેલી છે અને તેથી પોતાને કાપક ભરેલી રીતે બાલને ઉપયોગ કરવાનું તેના હાથમાં રાખાયું છે.

માયાને હમેશ કંડું રાખવું નોઈએ, પણ વંજી મા થું બદનમાં સઘળી ઉચું હોવાને લીધે મુરબ્બા તાપ તેને પેટેલે લાગે છે. એટલા માટે માયા ઉપર લાંબા અને પુશક લ બાલ આપવાય છે. તેથી છેક નીઢરથી બોચી મુધી મા ચામાં ગોઠવીને મુકેલા આખાં ભેજનાં સંભાલ થાય છે. એ ઉપરથી બોલવું છે કે છેલેલા ઉંદરની મીથાએ આખું માથું મોરાવાને રેવાન વાંધા ભરેલો છે. ડુનીઆનાં ઘણા અમા રેશોમાં લોકો માયાં ઉપર બાલ વધવા રેય છે, અને પારસીઓમાં પણ એ ચાલ આસતે આસતે પાછો ચાલુ થયો છે એ ઘણું પસંદ કરવા ભેગ છે. આગલા ઇરાંનીઓ બાલનાં ઘણા શોખી હતા અને ઘણી જાતની ઉધારતા હતા તથા તવગારો તેમાં મોતી વરીક પોતા હતા, એવું તેમનાં અસલી કોતરકાંમો ઉપરથી બાલમ પડે છે.

પણ વળી અચાવ ઉપરાંત બાલથી સોલા છે. કોઈ પણ ખુબસુરતી સીકત કરવી હોયતો તેના બાલ કદી ભુલો નવામાં આવતા નથી. આખી ડુનીઆમાં સરવે રેશો મધે બાલ મોટી સોલા ગણાય છે અને એટલાજ માટે બાલને વધારવા પાછળ અગત કરીને સીઓ જાતન લીએ છે. જે મ બદનના બીજા ભાગો તેમજ બાલ મોકસ રોગ ઈચ્છા ન જાસાઈથી ખરાબી અને બગાડાને આધીન થાય છે. કોઈ ના બાલ ખરી જાય છે, કોઈના બાલમાં મેલ ઈચ્છા ખોરો થાય છે, કોઈના બાલમાં જીવ નામના જાનવર પાકે છે. એવી હાલતમાં પોતાનું આ ખુદરતી અભુચાલુ મુધારવાને ઘણી બાંનુઓ ખતી થાય છે. પણ એવી રીતે બાલને રોગ કાઢાડવાનું મુશકેલ છે, તેટલું તે રોગ પેદા નહીં થાય એવી જાતન લેવાનું કામ મુશકેલ નથી અને તેટલા માટે બાલની જાતન વિશે થોડાક સમાચાર લેવાય છે.

મુવાવડ પછે ઈચ્છા બાલની જડમાં મરજ પેદા થવાથી અથવા ધાસતી વગેરે મગજના જુસસાઓથી અથવા કોઠામાં બગાડ થવાથી અથવા માંધાની ઉંદરીના દરદી બાલ ખરી જાય છે. બાલમાં ખોરો પેદા થવાનું કારણ પણ ઘણીવાર એવાં હોય છે. બાલની હેડની ચામડીમાં જીલી કુલ્લી થાય છે અને પછે ધવડાં બારીક સહેદ લુકો નીકરે છે. આ માંના કેટલાંક કારણો એવાં છે કે જે ઉપર અપણા અપ તીઆર ચાલી શકેતો નથી, તેમજ બીજાં કારણો ખાણુસની પોતાની અલ્લતથી પેદા થાય છે. તો પણ એમાં કોઈનાં બી ઈલાન નહીં હોય અથવા જાતનથી સાજાં નહીં થઈ શકે એવું કાંઈ નથી.

બાલની વધે લોહીના મોસા ઉપર આધાર રાખે છે અને તેથી ચામડીને અરસથી કરીને અથવા કોઈવાર બાલ કુ

પીને ઉસકેરેલી રાખવાથી બાલના વધારો થાય છે. વળી બદનની અંદર બાલને ઉભા નહીં પણ વાંકા ખોસવાં છે, માટે જે બાજુપર તેના વાંકા હોય તેજ બાજુપર તેની વાંકા આપવી નોઈએ કે તેથી તે બાલ જુદતાં ઈચ્છા પીખા જતાં અટકે છે. બાલની અંદર ખુદરતી એક જાતના ચીકસ મેજેડા છે, જે બાલને નંમર રાખવા તથા ઉગાડવા કામ લાગે છે. એટલા માટે તેનાં ચીકસમાં નવાં નવાં તેલો ઈચ્છા બીટ ચીકલું પધારથોથી ઘણા વધારો કરવામાં મુક સાંન થાય છે, તેમજ બાલને ઘણા મોરી રગડીને ધોવાથી તે સમય ખુદરતી તેલ ધોવાઈ જાય છે તારે પણ બાલ રાખત, મુકા અને કદડા ઘડને મુકસાનમાં આવે છે.

બાલને દરરોજ સાફ રાખવા અને દરરોજ હોળવા એ બાલની જાતનમાં સઘળી અગતના કારણ છે. બાલને સાફ રાખવા માટે તેમને થડાં પાંજીએ ધોવા સરખો બી એ સુતરો ઉપાય એક નથી, પણ તેને ધોવા પછે એક ટુવા લે નુઈને સારીપકે મુકવવાનું યાદ રાખવું નોઈએ. બાલને મુકવવાના મદદ આપવા સારું “હેર પાઉડર” આ લે છે નરા બરસ ઉપર નાખીને વગેરે બરસ કીધાથી બાલ વધારે મુકાય છે અને અગત કરીને જરે લાંબા બાલ હોય છે તથા તેથી મુકવવા મુશકેલ પડે છે તારે એ ઉપાય અગતના થઈ પડે છે.

બાલને દરરોજ બરસથી કરીને હોરવાની જરૂર છે, મગર પાદ રાખવું કે એ બરસ બાલને માટે નહીં પણ માંધાને માટે છે, તેથી બાલની અંદરથી માંધાની ચીકલું મોઈએ એવા હાંતાના બરસા વાપરવા નોઈએ કે તે માંધાની નરા નરા આખવાથી માંધાને તનદરોસતી ભરેલી રીતે ઉસકેરે છે અને બાલની વધમાં મદદ કરે છે. એ રીતે બરે બરસ બાલની જડને ઘસે તારે હોરતી વેળા બાલની ઉપર બીજે હાથ રાખી તેને હાથે હાથે સાફ કરતા જવું નોઈએ. નીખીઆ અને કાંસડીઓ બાલને ઘણું મુકસાન કરે છે તેથી એ થુંદર અવીઅપ ચુંથાઈ પીખાઈ જાય છે, માટે બરસ વાપરવાનો વધારે ભલામણ કરવામાં આવે છે.

બાલ કાતરવાનું કેટલીક વખતે ગુણગાર થઈ પડે છે. સાધારણ હાલતમાં દર મહીને, બે મહીને થોડા થોડા બાલ કાતરવાથી તેના ઉપર ભાવને મદદ મળે છે. અગત કરીને જાડાં બાલ ઘણા રોગીશદ અને થોડાજ ઉગતા હોય તો હાંસે સંભાળી તેમને કાતરવાથી બાલને મજબુતી આવે છે. તેમજ રોગીસદ બાલને ચુંડી ચુંડીને વખતે વખતે છુટી કાઢાડવાથી પણ એ કાંમને સારી મદદ મળે છે. બાલની અંદર પોમેટમ ઈચ્છા તેલ ઉપયોગી છે, પણ તેમાં અતીઅ મધીઅપણું વાપરવું નોઈએ અને અગત કરીને ખુદરતી તેલ ઘડી ગાયું હોય તથા તેથી બાલ મુકા છોડાં સરખા થતા હોય તારે અજેલ એવા બીજા ચીકસની વધારે મદદ લેવી નોઈએ. બાલને માટે જાડાંપાંખાંમાંથી નીકલેલાં તેલ કરતાં જાનવરોની ચરબીનાં તેલ વધારે કારગત લાગે છે. સાણુને અપ પણ બાલ ઉપર જામે નહીં નોઈએ કેમકે તેથી બાલના સંધકો ખુદરતી ચીકસ ધોવાઈ જાય છે.

છેલે માંધાને સઘ કાંકેલું અને બાધ રાખવું એ બાલને સઘળી મુકસાનકારક અને ખરાબી મોઈમાંડારી રસ

આ જાહેર રસતાઓ, બેલવરડો તથા મેડીકોની આસપાસની દુકાનો તથા “કાફીખાનાં” એ તેમની રચનામાં અત્યંત વધારો કરે છે. અહીંની ટરીઅરની દુકાનનો વણખામાં જતી રહે એવી મોટી શુદ્ધ અને ચક્રચક્રિત દુકાનો પારીસ ખરે છે, પણ વળી “કાફીખાનાં” એ ચલકાટ તથા સજ્જામાં એ દુકાનોને કારે બેસાડે છે. તે એક કરતાં એક સરસ હોય છે અને અંદરથી તમામે સોનેરી દોર, મોટા મોટા આસાના તખ્તા તથા આંખ દીપી આવે એવી રોશની જોવાથી અનન્યતાએ અને માતર ચાહા, કાફી, થીવાની જગા નહીં પણ મેહેલ વીચારે છે. કેહે છે કે ૧૨ વરસ ઉપર પારીસમાં આવાં કાફીખાનાં નહીં હતાં પણ પાછળથી લોકોમાં તેમનો શોખ બહુ વધી ગયો છે. “પાલેસ નાચનલ” નામનાં મેહેલને ફરતી ગાલરીમાના “કાફીખાનાં” તથા દુકાનોનાં ભપકાની કસી મના નથી. પણ વળી કાફીખાનાં નાને પારીસનાં પોહોંચખાનાં વીસરાવે છે.

આ બાબતને મથાલે આપેલું “મીતર પારીસનાં એક પોહોંચખાનાં” છે. વાંચનારી બાબતોએ જોતાંવારન તેને કોઈ મેહેલ સમજ્યાં હશે. અમીત શીઆનાં વાંચનારાંએ અને એક મેહેલને જોયો એઆલ નહીં હશે, તે કરતાં પણ સરસ પારીસનાં પોહોંચખાનાંએ છે અને તે કેવાં શુદ્ધ હશે તેનો એઆલ આપવાને ઉચ્છે “મીતર” બસ છે. “હાટ લી વીલ” નામનાં પોહોંચખાનાંએ ક્રાનસના મોટા બલવાના વખતથી નામ મેળવ્યું છે અને હજુ પણ સાન શાહ ગાદીએથી પદભરત થવા પછે ને નવી સરકાર જોની કરવામાં આવે છે તેની પેઢેલી ગોઠવણ એન પોહોંચખાનાંમાં થઈ છે. પારીસનાં “લુવર” નામનાં એક મોટાં પોહોંચખાનાંની ઈમારતે એક જર્મન રોકી છે. તેમાં કૃત સુવાનાં એકાડ ૮૦૦ છે. તેમાં દરેકને ૭૦૦ ખાંજોસોતો એક જ દેખાલે જમે છે. તેમાં પાવાની વાંણી એક બે ઈંચ દસ બાર નહીં પણ સેકંડો હોય છે. એ પોહોંચખાનાં એટલું મોટું છે કે ચાકરોને બોલાવા કરવા તેમાં વીનલેના તોર રાખેલો છે. તેમાં સાંચાની મદદથી ખાંચાંની રક્ષાબી ઈતીઆ દી એક દેકાંણેથી બીજે દેકાંણે લઈ જવામાં આવે છે.

પોહોંચખાનાંએથી સરસ મેહેલો પારીસમાં યાજા છે. “ટુઈલ” (“ટાઈલ”) અથવા નવીયાનાં એક કારખાનાં ઉપર થી બાંધેલો “ટુઈલીઅરી” નો મેહેલ જેમાં સેનશાહા રહે છે, તેનો કૃત દરવાજો બાંધવાને ૬ લાખ રૂપિયા મેડા છે. એ મેહેલનો શુદ્ધ અને મોટો બાગ તખત ઉંચામાં ઉંચાં પુતલાં અને હુવારોએથી ભરી નાખ્યો છે. એ બાગ બે હજાર ફીટ લાંબો અને ૧ હજાર ફીટ પોહોંચ છે. એ મેહેલનો કાંઈ પણ હવાલ આપવો આ દુક જગમાં અસાધ્ય છે, પણ તેનાં વીસતાર અને રચનાનાં કાંઈ પણ એ આલ આપવાને આટલી જ શાહાદત બસ થશે કે એ મેહેલને એક બાગ નવેસરથી બાંધીને તદ્દખાર કરતાંને બે ક્રોડ રૂપિયાનો ખર્ચ મેડો છે. પારીસનાં એવી વખતનાં થયો મેહેલ શેઠરથી યોડાક દુર વસેલસ નામનો છે. એ મેહેલ ક્રોડોને ખરેખે બંધાયો છે અને તે કેવો નાંદર હશે તેની એક શાહાદત આ છે કે એક હજાર યોડા અંચે એ તેના મોટા તો એ મેહેલના કૃત તમેલા છે. એ મેહેલમાં રૂવોનો અલકાર આપી કુંવારા બાંધ્યા છે અને તેવા એકે

કુંવારા ઉપર ૧૦ થી ૧૫ લાખ ફ્રાંકોનો ખર્ચ થયો છે. એ મેહેલની સામે હોનરથી એક ખડક બનાવેલો, જેની ઉપરથી આદરની મીશાલે એક પોહોંચાં થોતને એક તલાવમાં રતાં પુતલાંએ વચે પડતો દીધો છે. એ મેહેલનાં કુંવારાએમાંથી પાંછી ઉઠે છે તારે દર વખતે ૧૦ હજાર ફ્રાંકોનો તો કૃત પાંછી ખપે છે. પારીસના બીજા મેહેલો થ પણ રચનાં અને રોજુકમાં ઉતરતા નથી. “પાલેસરાલ” નામનો મેહેલ જેમાં સેનશાહાનો ભત્રીજો રહેલો હોતો તેનો બાગ ને બીજા બાગોની મીશાલે લોકોને મારે બોલ લો મેલેલો છે, તેમાં કૃત ખુસીના સેન બાંડોથી દર વરસ ૧૫ હજાર રૂપિયાની આવક થાય છે.

પારીસનાં દેવલોમાં “નાટરડેન” ના નાંખીયાં દેવલોમાં બે મોટા મીનારાએ ૨૯૫ ફીટ ઉંચા છે. મેડીલેનનું દેવલ ઘણું જ રોજુકદાર છે. દેવલો ઉપરાંત તરેહવાર સંગરહસથાનોથી પારીસ ભરપૂર છે. “લુવર” ના મેહેલમાં તમાજ ઉંચા હોનરનો કીમતી સંગરહ કરેલો છે. “લકસેમરગ” નામનાં મેહેલમાં હુઈઆત, કારીગરોનાં મીતરો એકડાં કરવામાં આવે છે. પારીસની તંકસાલમાં ૮ માં આ રલસ રાજના વખતથી આનશુધીનાં સંકી, છાપા તથા મોહોરો એકડાં કરેલાં છે. યુનાની ટપુનું બાંધેલું “પાનડીઅન” નામનું દેવલ પારીસમાં ઉંચામાં ઉંચી જગ્યાએ આવેલું છે તે અતીશય નાદર છે, અને તે ઉપરથી યુનાન દેશની આગલી કીરતી યાદ આવે છે. “ઇનવાલીડસ” નામના મેહેલમાં મોટી લશ્કરી ઇસપીટાલ રાખી છે, જેનાં ગંભીર ગુનખજમાં નેપોલીઅન તથા બીજા મોટા રાજકુવારીઓની કબરો છે. એમાં નેપોલીઅનના ઘોર સંજોગરની બાંધેલી છે તથા તેને બાંધવા પાછલ ૯૦ લાખ ફ્રાંકો ના ખર્ચ થયો છે, જેમાં ૨૦ લાખ ફ્રાંકોને સંજોગરખરખપયો છે. “ગોઅલ્લી” ઇમાને ઉનથી મોટી તરસવિરો વણવાનું નામીયું કારખાનું સરકારી ખર્ચે ચાલે છે, જેમાં કોઈ ગાલીચો તદ્દખાર કરતાં ૧૦ વરસ લાગે છે અને ૧૧ થી ૨ લાખ ફ્રાંકો શુધીનો એક ગાલીચો બને છે. પારીસનાં જાંતવરોનાં એક જ સંગરહસથાનમાં બે લાખ ૫ રાંજોએ એકડાં કીધો છે, જેમાં રૂપિયાના પખશીએ ૧૦ હજાર, પેટા જમાનારા સરખ ઇતીઆદી પરાંણીએ ૨ હજાર, માંછલી ૫ હજાર અને ચોપગાં પરાંણીએ કાંઈ હજારો રાખેલાં છે.

આ કીમતી શેઠરને હવાલ લખ્યાને વધારે જગા નહીં હોવાથી હવે દુકમાં કહીએ છીએ કે પારીસમાં ઘણી ક ઇસપીટાલો છે, જેમાંની એક ખર્ચ ૬ હજાર દરદીઓ છે. પારીસમાં ૧૫ બંદીખાનાં છે, જેમાંનાં એક ખર્ચ ૧૧૧ હજાર ૨ ક્રોડીઓ છે. પારીસમાં મોટાં અને લાંબા પુસતકોથી ભરેલાં પુસતકખાનાં ૪૦ છે અને ૨૦ નાટકશાલા છે, જે દરએ બાંધ્યાં મોટા મોટા મેહેલો કરતાં વધારે રલીઆમાં છે. પારીસમાં ઘણી મોટી મોટી મદરેસાઓ સધા પેલી છે, જેમાંની એક રૂપિયા કાલેજમાં ૩૦ પરોફેસરો (લીખાશુરુઓ) છે, તથા બીજી “યુનીવર્સીટી એકડેમી” માં ૮ થી ૯ હજાર વીદીઆરથીએ એક જ વખતે કોવણી લેય છે. યુગાં તથા મેહેરાં આદમીઓને કોવણી આપવાની એક મકતબમાં ૧૫ પરોફેસરો છે, અને તે ઉપરાંત

खावे वरिष्ठ जयछे अने सखी आननीमसोभां मयीने-लेखि नीने आवाजव थापछे, ते वडननी पोसट आङ्गिसोभां धी वरसे नतां कागणो करतां वधारेछे ! अतो आननीमसो नो वेहेवार पोषे, पखु भीछु लाडुतां गाडीभोना वेहेवार डेवो भोटो हुरो ते हुवे वांमनारामेये वीचारी हेवु.

नेपोलीयन भोनापारट.

इरानसनी डालनी पुनआर व डालना वपतभां तांहांनां पदभर ट सानशाड नेपोलीयन तरक आ पखु सरवेनुं धेयानां पेयापछे. पखु ये ह्रीमतवान नरना कंध भी डेवाव जखुवा आगमभ ते ना वडीअिव नेपोलीयन भोनापारटनुं थोडुं के वरतांत हीयां आपपुं

नेपुअिछे, डालनो सांसनन नेपोलीयन ने वधारेछे ते पोता नां ये काका नेपोलीयन भोनापारटनां नामथी वधारेछे, ते ना न तरक इरेय कोछो धल्लो माडा अतावेछे, केभके ते सुरा नरे इरानस देशनी कीरताने धल्लो वधारी हुनी अने ते पेयारने लीयन तेनां आ अतरीअने इरानसनां तपत छ पर. तेअये पुसीधी पेसाडयो हुतो. इरानसन छेवा सांसनशाड वीरो वीमार करतां तेनां आनदान अने सुनी अ्याक पेडेल्लां तपासवानी छे, अने तेन करतां छुधं छे लोअननेना डेवाव भीअ अके छपर राअवानी इरन पडेछे.

नेपोलीयन भोनापारट इरानसनी पडोसभां कारसी का नामनां भोठां थपुनां अेअकीयो नामना पाअेतपत से छेर आते तां १५ मी आगसट सने १७९८ ने दीने न नभयो हुतो. कारसीकानुं थपु ते वपते तरततनु क इरानसना राज साध जेअपछुं हुनुं अने तेनी राजडुवारी अटपटभां नेपोलीयनना आप कारखे भोनापारटे वल्लेछ लाग लीयेछो हुतो. अेअकीयोभां नेपोलीयनने आप अे का होशीआर आरीसटर हुतो. नेपोलीयन ११ वरसना हुतो, तारे इरेय राज तरकना बेडा सुसारा साध कारसी कानां जवरनरे तेने इरानसभां अरीअेन शेडेरनी लशकरी भक्तअभां डेजवछीने भाटे भोडवयो. ते वपत शुधी ने पोलीयन धल्लो तोडुनी छेकरो हुतो अने पोताना वडा भाध जेसक छपर पोतानो काखु राअवा गांगेतो हुतो. अरीअेननी लशकरी काखेअभां नेपोलीयन गाभडीअे म छातो हुतो अने तेना गाभडीया सहडी डयमारोने भाटे ते नां सोअनीअे तेने बडीपता हुता.

नेपोलीयननी आ डालत जखेवार टकी नही. ते छे अथाग अनेअ्यास जरी करी गाछीत शासत्रभां ते धल्लो मा ह्रीतगार थयो तथा कवीता अने तपारीअनां अनेअ्यासना यल्लो. शोअीन धवा बाजो. १५ वरसनी छमेरे ते पारीस नधने तांहांनी लशकरी भक्तअभां ११ भास सुधी अेक का डेट काअव रहयो, तेवभां तेना आप भरखु पाभयो पखु ने असेती तथा अमछुती नेपोलीयन अयपपुथी अतावतो हुते,

तेभां धरतो थयो नही. भोनापारटनुं कुडुं अ हीछ मोराधवा छुं हुनुं, पखु पाछला दीवसो छपर तेभना वपत धल्लो प डतो अ्यावयो अने कारखे भोनापारटना भरखुथी तेभने वधारे सुअवखु पैदा थय. लापलेस नामनां नांभाकित वी हवानेन गछीतनी परीअशा आपवा आद नेपोलीयन अेक लशकरनां भीअ वकटन टनां छेवा छपर रहयो, नेपछे मार व रसभां १ ला वरगभां अ्यावयो अने अेअ अरसभां अेक छीनामनेना नीअथ लपनी तथा भीअ अेकाद मे राजडुवा री पुसतको अनावांने नेपोलीयन अेक लअनार तरीके ना न नेजवपु.

अेटलाभा सने १७८८ भां इरानस मये भोटो अल वो डडयो अने तेना अेप नेपोलीयननां वतन कारसीकाभां डेवायो, जहां नेपोलीयन पोतानी कोशिशो पेडेल वेहेवी भांडी हुती. ते १७८० भां अे थपु आते छनी थती अेक पलटछुने अेक छतरतो अयभदार इरयो अने इरानसनुं न पुं सन कारसीकाने मये कखुव रापी अलवाने भजता थ यो. १७८१ भां परजसताक इरेअेअे तेने ४ थी तोपआ तांनी पलटछुनेो वडो वकटन ट अनावयो, अने १७८२ भां तेने कथाननी पदवी नेजववा पछे पारीसनां दुधलीरिना भेटव छपर अलवाओरोअे अलावेला मारानी वेला ते छान र हुतो. अे वपतथी इरानसनी पाहसाछात गोपा छुज छ गध अने परजसताक ध्याने रहअेते पोते अलावाना राजनुं भीअ रोपायुं. पखु अेक गभथी अ्या कारसीकन स रदार रहअेतना राजने भाटे वडतो हुतो तारे भीछ गभ थी कारसीकाभां तेनां पोतानां भजनीअ्याअे परजसताक रा नने छुधुं वाववा मांगता हुता, ज्यथी नेपोलीयनने पोता नी पभशवाणा जतभाधअेने लधने ते कुरी भेटेला जतला ध्या सांभे वडाध अलावी. अे वडाधभां ते हारी नवा थी भोनापारटनां सखलां आनदानने कारसीकाथी छुंडी का छुडवाभां अ्यावु.

ते वपतथी नेपोलीयन पोतानां पेसावरा सांभे इ रानसभां अवी वसयो. १७८३ भां दभलुनां लशकरनां तो पभानना वडा तरीके सरकारनी सांभे डेलेला अेक अलवेा पेसाडी देवा पछे तेले दभलुनां अ्याभां लशकरना सेनाप ती थध छडेलन छपर बेरो नांअयो, जहांनां लेखिअे छग रेख लशकरने पोतानां शेडेरभां दभलु करेछुं हुनुं. अे वडाधभां छगरेअे सोडो शेडेर आवी कसवपाथी नेपोलीयनी नी घेहेली ओडी कतेछ थध अने तेनां वदवाभां तेने जेन रबनी पदवी भजो. अे पछे तेने छटली तरक डेटलाक न हीना सुधी आकरी करवी पडी, पखु १७८४ भां तेना भजता वीछोनेना वपत पडतो अ्यावयो अने पोतानी सरदारी ओछीने नेपोलीयन पारीस आते नाभुरादीनां आवी रह यो. केहेछे क अे वपते ते अेटला नासोपास थयो हुतो के अेक वपत नदीभां पडोने डभी भरवा वडीक गयो हुतो. पखु तेनी अ्या मांडी डालत जख दीवस टकवानी नही हु ती. इरानसनी ते वपतनी राज गोडवखु परजसताक ते डांवागाअेने नापसंडे डेवाथी तां ३ छ अट्टोअर १७८५ ने दीने तेअयेअे इरीथी अलवो कीयो. अे अलवो पेसाडी देवाभां जेनरअ. अीनाछे हारी नवाथी तेनी नगा

उपर आरास नांभना नवे। जेनरल करी, जेले नेपोलीयन नने पोताना हाथ डेउल वीथि जेने ऐक बाहाडाभां यां प ता उपायो करी भवपाओरने जेन क्रीषा।

ऐ कतेहुमां सधवी भेटेनत नेपोलीयननी हुती अ ने तेथी कुरानसनी अमरनां वशकरनां जेनरल र्धन बीक तंरीके तेने क्हाववाभां आवये। आ वपते, सने १७८६ मां जेसेहीन नाभनी ऐक कुवलती सी साथ परलुवा पछे, नेपोलीयनने छटलीनां वशकरनी सरदारी भणी जेने ता हुंती सरदारी सांभे पोतानां सीपाहुजेने आ नाथी ले वान्निग शयथी छेकरिया, स्तीपाहुजे, तमे। नागा छे, लुभा छे; हुं तमेने हुनीज्यानां सधवी क्णवत भाजे छ पर वध नवथ; भातपर परगलुज्यो, मोटां शेडेर तभारा ताभामां आवये, के न्हां तमे भान, छीरती जेने दोखत पाभरो।" आ उस्केरलुथी छटलीयन सीपाहुजे पोता ना करतां भननां वशकरनी सांभे बाहुदुरी वडपा. तेभां आसहरीयानु वशकर छटलीनी नदरे आवपु हुं, पछु मार बाहाडा सुधी इररोल मार केडांले तेभने उरावाथी छटलीनी सरदारेने मुलेल करवानी करन पडी जेने आसहरीयनने भार भेभार करीने छटली भेजपा. छुरीननी सरदारी तेनी साथ कोवकरार क्रीषा, बाभभरडीनी सरदार छ पर कतेहु पांथी ते परगलुना राख तरिके भीखानतां मोठी धुमथी ते दाभल थयो. तेनी आ कतेहुथी धुलने नेपलस ना राज्जे कोवकरार क्रीषा, जेने पोपे तथा भील नाहानां छटलीयन राज्जे तेने मोथाछ आवपा मोडी।

आठले वपत सुधी नेपोलीयन पोताने करेय सर करेना नाकर सभनता हुतां पछु जेने तेले भरोभरीयो ग लुवा नांभुं। १७८६ नां ते नहुनींथी डिनभर भरी नां सुधी तेले आसहरीया तरक कुय मलावी जेने आसहरीयननां मोडोलां वशकरने इस्केक मोठी वडाभां ते छ रावतो मालयो. १७८७ नी शत्रुज्यातभां आरकोवा, रीवाली जेने मानहुयानी वडाभां आसहरीयननोने तदन परान्य थयो, जेरेछु न नहुी पछु रोमना पोपे नरा मांथुं छे अछु हुं तेने पछु मार मारी नेपोलीयन तेनी पास रोलेनरी मोनां हीनपसती नरेवा कोवकरार उपर सही वीथी. नेपोलीयन तेभनां राख तरक आवतो हुतो तेने अछवा साइ राहीन नही उपरथी मोट वशकर तेनी सांभे जेथुं, प छु १७८७ नां जेपरव नहुीनांभां नेपोलीयन तेभने छ रावतो उरावतो छेक लोभन सुधी गयो न्हां अकटोभर नहुीनांभां तेनी साथ कोवकरार करवानी आसहरीयाना सा नशाहाने करन पडी. जे कोवकरारथी राहीन नही उपर ना परगलुज्यो कुरानसने हुस्तक थयां तथा वेनीशीया जे ने नेपोलीयन तांभे क्रीषु हुं, ते परांत आसहरीयाने आवपुं. पोताने हाथ आवेवा तथा तांभेदर छटलीनां ने पोलीयन परजस्तताक राख मलावुं, तथा जे राखने बाहुल राखवानी आसहरीयाने करन पाडी।

नेपोलीयन मोनापारंती आ अछुती जेधने करी नसनी सरदारेने पोताने भीडीक पेदा करे। तेज्येजी नीस र देश लतवाने भांडाने तेने पोताथी दुर भोक्लयो. तां

उ छ मे १७८८ ने हीने ज्येकेन करीया ज्वाते उतरवा आ द तेले जेक दरेरे बाहुडी पोताने सुवतानने भेरभाहु त था भाभजेकनां ताभामांथी नीसरने छोडवना गलुयो, भी रागीड ज्वाजणनी वडाभां भाभजेकने उराववा पछे, नीसर भांते नहु राख छुल करवामा भशजुल हुतो, तेवामां छग वडनां छरीज्यावरथी मुरा सरदार वारड नेवसने करेय क्हावने नाथल नहीनी वडाभां उरावना सभाभार ज्वा वयो. जे पछे सुवतान नेपोलीयननी सांभे थयो जेने नीसरना नगलवनां कुय करतां नेपोलीयनने जेन तथा न्हा नां शेडेरि उपर वडाछ मलावी. जेकर शेडेरनां सर सीडनी सगीडे सुवतानने नदरे क्रीषाथी नेपोलीयन छार भाथी, ते पाछे केरो आवये जेने ज्येकुरनी वडाभां दुरकीज्यो छ र मोठी कतेहु भेजवेवा बाद नेपोलीयन जेया कटालीज्यो छाप तेम १७८८ नां अकटोभर नहुीनांभां नीसर देशां पो तानी भदवी मुक्रीने कुरानस गयो।

(सांभलुछे.)

नवसारीनां भर्षा.

जुलभाछ—भररे, अंभाछ, आन ज्वाभा दाराना कों ? करेश ? नरा आवतो भरी.

अंभाछ—भरीदरे आववातुं जांमे, ज्वेतो भोपन करमे. ज्थो नलु केछे के नवसारीनां भर्षांतुं छेक भं भर्षांथी छपाछ आवपुश. जांमे, ज्वेतो कोधनाथी इ राभयो जेधसे जे.

शुनाभाछ—जे शो कोरक ! मुजो भंभर्षां लोक ज्वा परी वात थुं न्हां ज्वांतो ! मुज्वा परवारताज्मेने कंछ लभ तुंभीता ज्वांमे ! नंछ नरीड ज्वासे तारे लोकोनी तारी भारी करेश.

अं—केनने, नवसारीनां भर्षां आकरडपर ज्वा ज्वा, नोरोश, कुरेश, लोगर रभेश, ज्वाकेनने गार देश, छंय ज्वाज्ये, न ज्वा ज्वा ज्वा करेश !

शुं—भररे, जांमे वात ज्वां ? मुज्मे ते थुं नलु ? ज्वा वात नलु के ज्वां ज्वांमे केनी तेम मुज्मांमे ल भीय—पछु अंभाछ, ज्वा तुंने कोले कही ?

अं—पेवा—देशांथे धेर नुस ज्वावेश. ते भारा लभइ नभरोछ ज्वांभीं ज्वासे ते जांमेनी ज्वागर ज्वा वीने छुज भारा पारवा लागो के तमेता छोकरिज्मेने वेडे ती मुकेश, कंछन सभनतां नथी. हुतो नलु नलुतीन नंछ ज्वां तेम मुगी मुगी बेसी रहै. पछी में सोजन भांभा के ज्वे नहुतो ज्वाकरडे नहुी ज्वा.

शुं—अं ! वाड ! जेव, ज्वा नंछ करी ज्वा ! ज्मेतो मुज्वा धलुंभी छापे—पेवा करमभा जे ज्वांमे ज्वा सुंधराछ करवा करेज्वा करेश, पछु भीशांराज्मेने कोछ भयकन नथी ज्वापुं. पापने पोतरो, ज्वांहीने ज्वांभे न परेश. मुंधरावाकाज्मेनी पोतानी शोकरि दीकरीज्मेतो

† नवसारीनां भर्षांने “अं” थुं “ज्वां” ज्वावानी कही देवउ.

સાત પાંખીએ ધોએલી કેની તે પોતાની માએ મહાદ્યોને
શુધારવા નીકરેઆશ..

શુ૦—પણ તમને ખબરશે કેની શુલબાઈ, કે પેલા કા
નજ ઓકરડાપરથી આપુને કારીન શુકવા આયેતો; પણ
દેશાઈજ, દસતુરજની માએ જાદ્યોનું પેટ તારૂં, તે મરૂં
અંમિશ એવેાન નેક કોમો કરતાં રહે, તે સુઆને ઓગરીને
કાંહારી શુકશે.

શુ૦—આવે, આવે; તે જન કોપરે સુરી ઓસોને પ
રેએ તેમ એ સુવા બીજા છાપાવાલાબીની પરશે.

[અયામાં નરબાઈ નામની એક દસતાનવાંલી આવેતે.
શુ૦—એ ઓમો દસતુરજ કોથી આપાં? આવે ના
એ, તમારીજ દાત. જોઈએશ. વરી આપને એકરડો ગળા
વીએતોકે ?

નર૦—ખીસારે રોરી, ઓંબી રહે; વરી કોઈ જોયેતો
તે કોટક નઈ ખમરો. પણ હંતો એક વાત તમને કહેવા
આવીશ. ઓરીની શુનાઈ મારી સહી થાય કેની, તેની કા
કાની શોકરી મેહરી આજે એવી વાત કરતીતી કે પેલા ક
રસવારો ઓસનખાં રોજ રોજ ને મોહિલામાં ઘોરાપર
મેસીમી—નાં ઘેરમાં આવીઆ કરેશ.

શુ૦—તે ઓસે માંએ, તેનું શુ; દવાઈ કરવા આવતો
ઓસો. આહા જો, બીઆરી ગોરાની પીલી ધણીજ મોંદીએ
તે તેની માંએ, તે દારે હં પાસેનાં ધનાઈની રતાઈ સાતે
ઓસનખાંને તોં ગઈતી તારે આવેલી ઉતો.

[આ વખતે પાસેનાં ધરખાંબી એક છોકરી નીકળી
આવી, અને શુનાં આગળ આવીને બોલી.

રતનબાઈ—માએ શુનાબાઈ તમે અતરધરી મારૂં ના
મ લીધું જ હું તમારી સાથે પેલા ઓસનખાંને ઘેર આવી
તી; પણ માંએ તમે જાણોશ કે જ દારના તમે ને આપરી
સાથનાં અધાં જણ વીસે મોહુલામાં ગરબર હડી તેઆરની
હું તમારેથી છુટી પરીશ; તારે માંએ મારૂં કાંએ રોશમાં
નામ લીધું ?

શુ૦—મરેરે, અંબાઈ, શુલબાઈ, આએ જોયું કે, આ
એ રોરી મારીપર કોણી પારેશતે ? એ શોંપર એટલી ઉના
ઈ ઉનાઈ નતી હોયે ? મે કહેરે એનું નોંમ લીધું ?—
ઓરી આવરે જવ આઈ, મે કોં તારૂં નોંમ લીધુંશ કે તું
ધમકાવા આવીશ ? હં મારાં માંએ બાપતું નંઈ સોંખી
જાઉં તે તુંતે કોણુ ગવંદરી મોટી ગોંઠણી આવીશ ?

ર૦—શુનાબાઈ, હં તમને ધીરજથી પ્રશ્નસ તારે તમે
એટલો ગોમો કાંએ કરોશ ? હું કજ્યો ગોધવા આવી ન
ધી; પણ તમે મારૂં નામ અદલામ કરોશ ને વરી પાછાં ક
રો કાંએ જાએશ ? તે દારે તમે ને શુલબાઈ મારાં આએજ
ને જીકું સમજવીને મને માર ખવારેએ, તે વાત હું જુ
લી ગઈ નથી. માંએ કાંઈયોતો નહીં પણ મોહાદ્યોથી તો
કરો. તમારાં માંએ બાપતમને વેહેતાં સુકમાં તેથી બીજાં
ને કાંએ સાથે ખરડોશ ?

શુ૦—ઓરી આવરે મોટી મુઠ, તારો ટોચે પીધું, તે
દારે તું ખરજોદાના—સાતે શું વાત કરતીતી ? તેની
સાતે મીડી પરીતો વેવાર તું નથી રાખતી કે ? અવે કોં
એ બોનું સીવાઈ ગીઈ ?

ર૦—શુલબાઈ, તમે કેએશ-તે પ્રશ્ન—તે મારાં મા
સીના શોકરોશ, ને તેનાં માંએ શુજરી ગીઆં. તેથી તે મારા
કા ભઈ જ્યેયો. તે મારાં માંએજ ને પોતાના માંએ જવાં
ગણેશ. પણ તમેતો મોહુલે મોહુલે ચારા કરોશ, એ ખવાં
અટરે જવાને મસે પેલા ઓસનખાંને ઘેર જાએશ, મારી
કાની ભીરમાં ભવઈના નામ જોવા જાએશ, એ ઘોરી વાત
નથી જો. કાંઈતું બી નરા માના, ને અવે એવી માલ
સુધારો.

એટલું બોલીને તે નતી રહી પણ તેણીના છેલ્લા શ
અંધથી તેની આગલી સહોમોને જમરો ચટકો લાગે.

નર૦—આએ રોરી શુ કાટી ગાશ ? બાપ આ કે
મેશ ? આપુને સીખોંમણુ દેવા નીકરીશ ? કે જ ભવઈ જોવા
જાએશ, તું શું કરારે લાંડડી, અમેતો ગમે તે કરશું, તું
કોણુ થાયશ ? વરી કાલે તરૂંતા વારાએ કાછેની વારીમે
જોય કરાવાનાયે, તે તોંબી હંતો જવાની ? કાંએ શુલબાઈ,
શુનાબાઈ તમેભી માંએ આવશે કેની ?

શુ૦—આપરી પાસેજી તારેતો વરી નંઈ કાંએ આ
વીએ, માંએ ? પણ નરબાઈ, મરેરે તમે કેમ આવશે ? શું
હં અરકાવાતું કેટલા દારાતું મુકતું નથી તે.

ન૦—નંઈરે માંએ, કાલે સવારે હંતો નાહવાનીજી.
(પછી હલસે કહેછે) શુલબાઈ, પરમદારે અધાં છોકરાં તારી
પીવા જવાનાંરો, તે તમેભી આવશે કેની, સોરાબદારને
ભીખાજ અધી ગોડવણુ કરવાનારો. આપરે આપે દારેથી
દસતુરજને વટરે જાયું. કાંએ માંએ શુનાબાઈ, અંબાઈ
તમે સહ આવશે કેની ?

અ૦—નંઈ માંએ, મારાં માંએ મનેતો આવવા નંઈરે.

શુ૦—અંબાઈ, એમ દાદાભરી નો થા; તારાં માંએ
કોં ના કેહવાનાં ઉતાં ? લાવની તારી તરફ હં કેઈ ?

શુ૦—પણ ઓરાવ નતી, જો મેન તો કાંઈનાં આદો.
કોહો નંઈ જોઈએ જો. તોંતો દસતુરને તોંનાં મોંદીશ આ
વશે ને આપુને જન ગમે તેમ રમવા કુદવાતું નંઈ મલશે.

ન૦—નંઈરે, જો એજન ઓસેતો આપરે બીજ નવ
તરે કેંકાં જાયું. ભીખાજ ભીખારો અધી મેનીજ કર
વાનોયો.

શુ૦—મરેરે, ભીખાજની જાણે આપરી બીજ સહીજ
રોજી. બધું આપરા જીવું કોંમ કરવાનું, મારા જ ભરૂ
મેશુના લગન બીઆં તારે મારે ઘેરનું બધું અધરાતું કોંમ
તેજીજ કીધેલું !

શુ૦—આ હા જો, તેઆરેતો આપુને ધણીજ મને પ
રીતી. પાસલી રાતે આપણે ગેરીયા રમતી વખતે એજીઈ
મારીથી નરા વધારે બેહેકાયું, વારૂ હવે તેમણે શું ધણું ? ત્રા
ડીડામો બેહેકેશ કેની ? મરેરે એવો લગન અવે કોં થાયો ?

અ૦—આપરા મોહિલામાં માકાની ભીખાઈના બે દી
કરનેરો લગન ધાવાનેરો કેજી જ આવતા મળનામે લગન
રો. કાપરીઆ પાસે તરેહવાર કરનાં લેશ, ને ધણીજ ધામ
ધુખનાં લગન કરવાનેરો.

શુ૦—મરીઆં એ લગન, આપુને શું તેમાં ? સુઈ જા
ગાવારનું બધું લસકર. આવે તે આપુને હસવા મોહવાનું
કાવેજ નઈ; ને વરી તેવું કંઈ થાયુતો પેલી આંધીઆવાર

નીમિત્તે જોમ બોતાન જોરાડુ તેમ આપરી પરભી જોરાએ. એમાં કંઈ અપરધમાં કપરાં રંગવાની કે એકેકેને ધકેલાં છુ કેલી કરવાની અને પરજ નંઈ, પણ માલો જાએ અવેતો દીવાની વખત થાઈને વરી રોટલી થાપવાની છે તે માએ છુ મ પારશે. [તિમ્મા ધુરી પડે છે.]

સુરજની સમજ.

તેની સપાટી ઉપરનાં ધાભાં.

આકાશની ગોલામાં ફરખીને ફરેલી અબજમેબ જીવી શોધાતું જે વંરણન અમારા ગપા અંકમાં કરયું છે, તે સંઘર્ષા બાહ્યારત શોધા ઉપરથી પેચારી વાંચનારી આનુએ વીચારશે કે સુરજ આખેની આપણી સમજ અને ગનેઆખની હદ ધઈ છે, પણ તેમ નથી. સુરજને લ ગતી હલ બીજી થણી અબજમેબ જીવી શોધો જરી રહી છે. સાદી આંખે સુરજ એકસરખો ગ્રહકાટ ભરેલો અ ને સફાઈદાર દીસે છે, અને જાંહાંસુધી સાદી આંખે તપાસ માલતી હતી, તાંહાંસુધી એવોળ વીચાર માણુ રહ્યો હતો. પણ ફરખીનની શોધ થવા પછે માલમ પડ્યું ગયું કે સુર જની સપાટી ઉપર આડા દીડા અને શીડીંગનાં ચોકસ ધાભાંઓ છે, તે ધાભાંઓ સુરજની સપાટી ઉપર ફરતાં ફરે છે, અને ચોકસ વખતે પાછાં નજરે પડે છે. તેમ્મા પુરવ થી પરાચીન દસાએ માલતાં દેખાય છે તથા તે નાના પદારના કદ અને આકારના હોય છે. જરે સુરજ ની પુરવ કીનારી ઉપર તે પેલેલેલેલાં દેખાય છે, તા રે કેટલોક નાહાના તથા થીમી માલના દીસે છે. ય છે જમ જમ સપાટીના મધીમ્મા લાગમાં આવતાં જાય છે તેમ તેમ તેઓની દોડ અને કદ વધે છે અને તાંહાંથી ફરી ને પચાવીન જતાં પાછી તે નડપમાં તથા કદમાં ઘટાડો ધઈ શેવરે બેખાલુમ થાય છે અને પછવાડે ફરી આવીને ચોકસ સુદતે પાછાં પુરવ કીનારી ઉપર પરગટ થાય છે. એ ઉપરથી તેમજ બીજી તપાસે ઉપરથી પેટલી અગતની શોધતા એ ય ધ છે કે સુરજ જેકે એકની એક જગા ઉપર યંબ છે, તો પણ પોતાની પરી ઉપર ફરયા કરે છે.

વળી કેટલોક એવી મુદતોની નોધ થપવી છે કે જરે સુરજ ઉપર મુદલ ધાભાં દેખાયાં નહીં હતાં. સને ૧૬૧૧ થી ૧૬૨૬ સુધી સુરજ કોઈની વખત ધાભાંથી ખાલી નહીં હતા, સીવાએ ૧૬૨૪ ના ડીસેમ્બર મહીનાના ચોડાક દી વસ સુધી તેના ઉપર કસું ધાલું દીસયું નહીં હતું. પણ સને ૧૬૫૦ થી ૧૬૭૦ સુધી સુરજની સપાટી તલન ધાભાં વગરની હતી અને સને ૧૭૨૪ નું આખું વરસ પણ એ ન હાલતમાં ગુજરયું હતું. પણ પાછલી સદીમાં અને હાલ સુધી ધાભાં વગરનો સુરજ કોઈમ વરસમાં દીસેવા હશે. તે નજરે પડતાં જ એ ધાભાં થું ચીન છે તે શોધી કાઢાડવા ઉપ ર વીદવાંના મશગુલ રહ્યા છે અને આજ સુધી તે શોધ ગો મેર થણી પ્રેરેતત અને ઉલટથી જરી રહી છે. પેલેલાં એ શોધમાં આતર ફરખીનની જ મદદ હતી, પણ હાલ “સપેક્ટ રાસકોપ” નામના એક નવાં પંતરની શોધ થઈ છે, જેની

આરફતે હરએક વસતુની ખતાવટ અને ખવાસ પોતાની ને જે આપણને જાહેર થાય છે અને આજ. થોડાં જ વરસ થયાં એ હુધીઆરે સુરજ વીશીની આપણી સમજમાં બોહલું અ જવાલું પાડયું છે.

પેલેલી શોધ એ ધાભાંના કદ અને વીસતાર માંપવા ઉપર મંડી હતી. હરશયલ નામનો નામીચો જોતીયા; જે સુરજ પાછળ શોધ કરવાની ઉલટમાં પોતાની એક આંખે આંધ લો થયો હતો, તેણે એક ધાલું જોયું હતું, જેના વીચાસ ૫૦૦૦૦ માઈલનો ધખાને આપણી દુનીઆમાં વીચાસ કરતાં ૬ થયેલો મોટો હતો. સન ૧૮૩૦ માં એક બીજાં ધાભાંની પોહો લાઈ ૨૩ હજાર માઈલની અને તેના વીસતાર ૪૪૩૦૦૦૦૦ (૪૪ કરોડ) મારસમાઈલનો હતો. લાપલેસ નામના વી દવાંન જોતીશે સુરજ ઉપરના ધાભાં ગણ્યાં હતાં, તે આપ છી પૃથ્વી કરતાં તરણ અને ચાર થણા મોટાં હતાં. કો, ધવાર સુરજની સપાટી ઉપર સેંકડો ધાભાં નીકલી આવે છે અને કોઈવાર એક કે બેન હોય છે. વલી કોઈવાર એ ધા ભાં પોતાની મેલે ફાટી જતાં નજરે પડે છે અને નાહાના ના હાના ધઈને વીખરાઈ જાય છે. એવું ધારવામાં આવે છે કે સુરજની સપાટીની એ જુદી જુદી હાલત આપણી હ વામાં જુદી જુદી અસર કરે છે, અને કોઈવાર વધુ ગરમી ઇઆ વધુ સરદી વધતાં ઓછાં ધાભાં પરમાણુ થાય છે.

પેલેલાં એવું માનવામાં આવતું હતું કે સુરજ એક આલશને ગોઠો છે, અને તેની ઉપર કોઈવાર રાખ ઇઆ મટોડું ઇઆ થું થયે, નીકલી આવે છે, તેનાં આ ધાભાં બને છે. પણ પાછલથી જે વધારે ભડસાદાર શોધ થઈ છે, તે ભારે અગતની અને અબજમેબ જીવી છે. વીદવાંના હવે કણલ ફરકે કે એ આકાશની ગોઠો આપણી પૃથ્વીનાં ગો લા જેવો કાઠો, સંગીન અને અપારદરશક છે, પણ તે ની આસપાસ લખે માઈલની જડાઈનું એક બલતી હવા નું પડ ફરી વસેલું છે. જરે આખું સુરજ ધણુ થાય છે અને તેથી જરે સુરજની સપાટી મંદરનાં ઓથાથી ધ કાઈ જાય છે, તારે સુરજ તરફ વધારે સારી રીતે જોવાઈ શકાય છે અને તે વખતે હુધીઆરોની મદદથી તેની આસપાસ ની ઉપલી બલતી હવા બરાબર દેખાઈ આવે છે. તે ઘણી જલકાટ ભરેલી અને ગોલાખી રંગનાં જીવી છે, અને તે સુરજની સપાટીથી લખે અને કરોડો માઈલ ઉંચી અને જડી છે. એ પછે વીદવાંના આપણી ખાતરી કરે છે કે સુરજની આસપાસની એ બલતી હવામાં મોટા મોટા વ ડોલીયા અને જમરદસત તોફાંના થાય છે, જે વેલા બલતાં વાદલાંઓ પોતાની એક જગાએથી બીજી જગાએ ખીસે છે, અને તેથી ફરીને એ બલતી હવાનાં પડમાં હજારો અને લખે માઈલના મોટા મોહો પડે છે તથા તેમાંથી સુરજના મારેલી જાગ કાઠો દેખાઈ આવે છે, તે આપણને સુરજ ઉ પર ધાભાં જેવો લાગે છે. આ સરવે શોધ તે અપરખપાર કી રતારની મોહોલી ખુસ્તતુ અપાર દાહાપલ અને મેહદ બ થ તથા કુવત દેખાડે છે અને માંજસની મગરૂની એકદમ તોડી નાખે છે.

કપુર.

કપુર એક જાહાડને ઉઠાવીને મેળવેલા તેજબની બને લો-કડણ, કકડી, જલદ વાસતી વસતુ છે. કપુર બીજ ભા શાઓમાં કાંતકર, કાકુર ઇતીઆદી એકસરખાં નામોથી એ જાખાયે, પણ કપુરમાં એ જાણસ ઉકે પાછલા વખતથી જાણાયલી છે. અસલી યુનાનીઓ અને રૂમીઓ કપુરથી અનજના હતા અને યુરોપના રેહવાસીઓમાં એ અનજન પણ છેક ૧૧ મી સદી સુધી જારી રહ્યું હતું. એ વખતે આશ્ચર્યનસેક નામના કાબિલે કપુરથી યુરોપના લોકોને પેહેલ વેહેલા જાણીતા કીધા હતા, જે પછે તેની શોધ ખાતર તેમા પોતાના જાહાડમાં નહીં પણ બીજાં જાહાડો મેલેથી પણ મળી આવેલી છે.

કપુરના જાહાડનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે. એ જાહાડ એશીયામંડળી પશ્ચિમી ચીન, જાપાન અને કોચી ન માઈના એટલાજ લતા ઉપર ઉગે છે. તેના પાતરાં હંમે સના લીલાં, મોટાં, લાંબાં અને ઉપલા ભાગમાં ચલકતાં હોય છે. તેના ફુલ નાહાના તથા પીલાસ લેલા સફેદ રંગના હોય છે. તેના ફળ નાહાના કદના આલુના જેવાં અને ઘેરા રાતા રંગના હોય છે. એ જાહાડના સઘળા ભાગોમાં અને અગત કરીને તેના ફલમાં કપુરનો યુગલ વાસ અને સવાદ હોય છે, જે ઉપરથી દીસે છે કે કપુરનો ખવાશ એ આખાં જાહાડમાં પસરી રહેલું. જાપાન દેશમાંથી કપુરના જાહાડને જવાના ટાપુ સુધી લાવવામાં આવ્યું છે.

જાપાન દેશમાં સાતજુમાંનાં પરગણામાં તથા ગોદો નામના ટાપુમાં જાહાડમાંથી કપુર બનાવાના મોટા ઉદ્યોગ ચાલે છે. જાહાડના લાકડાંને તથા યુનીયાંને કાપીને એક લોહાંના વાસણમાં પાંજી મધે ઉઠાવવામાં આવે છે. તે વાસણનું માથું મોટીડીનું બનાવેલું હોય છે અને તેમાં ઘાસ રા

મે છે. લાકડાં તથા યુનીયાંને ઉઠાવવા પછે તેના તેજબનાં વાસણના માથામાં એકઠાં થઈ રહે છે. તે જના જના દાંણાં જેવા હોય છે, તથા રખામાં જારીને તેના વેપાર મલાવવામાં આવે છે, જેમાં તે દાંણાં સાથે બંધાયેને વલગી નવાથી તેના મોટા ગાંગડા બને છે. જાપાનના એ કપુર બઢેલાંને માર જે યુરોપ આવે છે, અને તેના ઘણાખરો વેપાર વધેલા લોકોને હાય છે, જેથી તે “વલદી કપુર” ને નામે જાણખાય છે.

ચીનમાં કપુરને લગાર જુદી જ રીતે મેળવવામાં આવે છે. પેહેલાં કાપી નાખેલી ઘાહાલીઓને પાંજીમાં ભેરી મેળે છે, જે પછે તેને આતંસ ઉપર ઉઠાવવા મેળી, લાકડીના કકડાઓ વડે તે ઉકલતાં પાંજીને કાળવવામાં આવે છે. થોડા વખતમાં દાંખલીઓમાંથી કપુર લાકડીના કકડાઓને વલગી રેહવા માટે તાંડાંસુધી કાળવવાનું કામ જારી રહે છે. તાર પછે કાવાને ગાલી કાહાડે અને તે ગલાયલાં પાંજીને થઈ રાખવા થી તેમાંના કપુર બંધાય છે. એ પછે એક તરોખાનાં વાસણમાં સુધી મોટીડીના પડ વચે કપુરનું પડ ફરી તેને ગરમી આપી તેનાં બાફને એક અબજ વાલેલાં વાસણમાં ફરી એ કઠો કરવામાં આવે છે.

ચીનાઈ કપુર ઘણાખરો કારખાસાના ટાપુમાં ઉગે છે, જ્યાંથી જુકોની મારફતે તેના મોટા નથો ચીનથી જ ન હીને મારફતે દનતાં ખાતે લાવવામાં આવે છે અને તાંડાં થી સર્ગાપોર તથા યુનબંદને રસતે તેના મોટા વેપાર ચાલે છે. જાપાનની તથા ચીનાઈ કપુર પાછળ આટલી મેળે ન થવા છતાં તે સોભે આવતા નથી, તેને સાક કરવા તથા તેનાં સફાઈને ગાંગડા બનાવા યુરોપ ખાતે તેને ફરી થી ગરમી આપવામાં આવે છે. એ કાંમ પેહેલાં મારતર વેનીસ શેડરમાં થઈ હતું, પણ તારપછે હાલ ઉદેશમાં તે મોટા પાયા ઉપર ચાલે છે. કાચના વાસણમાં મેળીને રેતીની અંદર તેને ગરમી આપતાં અને તેના બાફ બનતાં ૪૮ કલાક લાગે છે, જે પછે તે વાસણોને રેતીમાંથી બાહાર કાહાડી તે ઉપર પાંજી છાંટવામાં આવે છે તથા બીજી ઘણી મેળેનત પડે છે.

સાક કરેલો કપુર અરધ ગોલાકાર લાઠાઓમાં મળી આવે છે. તે ઝલકતો, પાસાદાર અને જલુ તથા સફેદની વચેના રંગના હોય છે. તેના વાસ જલદ છે અને સવાદ માં તે કવડો તથા પાછળથી તાહાડક પાડાનો રંગ. ખુરા ભોદાર તેલોની મીઠાણે તે હવામાં બહે છે. તે પાંજી કરતાં હલકો અને પાંજીમાં રાખવાથી પાંજીમાં કાંઈ ઘભરાટ થતો હોય તેમ હીલવા મંદી જાય છે, જેમાં તેલનું રીપું ના મવાથી તે ત્રસ પડે છે. કપુર પાંજીમાં જલદી પીગલતો નથી. કપુરનો એક ભાગ પીગલાવાને પાંજીનાં ૧૦૦૦ ભાગ જોઈએ છે. કપુરની બનાવટમાં એ લેલે પેતે તથા કારબોન, હાઈડ્રોજન અને આકસીનનના તત્ત્વો આવે છે. સુગંધી તેલો જેવાં કે લવંદર ઇતીઆદી જે જાહાડોમાંથી નીકળે છે, તેવાં કેટલાંક ચોક્કસ જાહાડોમાંથી પણ કપુર નીકળે છે.

સુદરતી પેદાસો ઉપર કપુરની અસર તરેહવાર છે. સુગંધોદાર તેલોથી રોપાઓને ને નુકસાન પેહિંચે છે, તેજાં નુકસાન કપુરનાં પાંજીથી થાય છે. કપુરનાં આકસી જલદી હવા બારીક જાણવરોનાં નાશ કરે છે અને તેટલાજ ખાંડે

કંપડાને છતાં જાંબુવરો લાગતાં અટકાવા માટે કપુરનો ઘં ઊંચો એકાદો ખપ ચાલે છે. દેશકાઓથી પણ કપુરની ગંધ સોડાવાતી નથી. પખશીઓમાં તે જુદું છે. કુતરામાં તે ફીફરોમાં સરખી તાંબુતાર એવા કરે છે. ઘોડાને તેથી કંઈ જીવ જીવી ઇજા નથી. માંજીસેને માટે દવામાં કપુર તરેલું વાર રીતે શુભગારી છે.

ફરેંચ લોકોના એક વડીએલ અથવા હંકારના બદલો.

એ હજારને તરણસે વરસામાં વાંત ઉપર પુરાતન રોમ શહેરમાં મોટો ઘળસાટ ઉપજ્યો હતો. રોમ જે પાછલથી ફનીયાંની માતાં ગણાવું હતું, તે ઉપલે વખતે એક નાહતું શહેર હતું. જે યાદગારી ભરેલી મોટી જાહેર ઇમારતો એ શહેરની જાહોનલાલીની તવારોખ તરીકે આજ શુધી ઉભી છે, તેવી ઇમારતો ઉપલે વખતે શહેરમાં થોડી જ હતી, પણ; ઘડખડું શહેર ગામડાં સરીખું તથા જીવલેના જીવડાં ધરાવનારું હતું. જે એલમે એને હાનરોથી એ શહેર પાછલા નજામાંનાં નાદદારી ધાંખું, તે એલમ હાનરો તે વખતે બચગીમાં હતા. જે મોટી સાંનસાહતે પાછલાં વરસોમાં યુરોપને ધુજલવ્યું, તે સાંનસાહતનો તે વખતે માતર પ્રાથો નખાપડો હતો અને એક “કાપીટોલ” (જાન સભાના કોલેજો) તથા, હેંસી “સેનેટ” (દરબારીઓ) માં તેની પેઢેલી નીશાંણ હતી.

રોમ તે વખતમાં ઉપર કહેવા મુજબ એક દીવસે રોમ થોડે જેમ મોટો ઘળસાટ ઉઠી રહ્યો હતો. તરેલુવાર લોકો તે તેમ તેમ તૈયારી મેલતાં હતાં, અને એક સીપાહ બચાએ તે પશચીમ નીંત્રીને તદબ્યાર થઈ રહ્યા હતા. “ગાલ લો શેવટે બેમાલુમ ચાપડાલ લોકોએ તરેખીઆના કીનારા ઉપર મુદતે પાછાં પુરવ કીનારાં રાવડું છે.” “ગાલ લોકો આપણા તેમજ બીજા તપાસે ઉપરથી ફર છે.” “એવા એવા પોકારો હાલે કે સુરજ નેકે એકની એ ગાલ લોકોને આવવાની નીંત્રી પોતાની ધરી ઉપર ફરવા કરે છે. મુખોતની માતર એક રોલી વળી કેટલીક એવી મુદતોનાં નેતાની ફરજને આ સુરજ ઉપર સુલ ધામાં દેખાયાં નહીં હતાં. થી ૧૬૨૬ સુધી સુરજ કોઈની વખત ધામાંથી ખાલી નહીં હતો, સીવાયે ૧૬૨૪ ના ડીઝેમ્બર મહીનાના ચોડાક દીવસ સુધી તેના ઉપર કંઠુ ધાડું દીસતું નહીં હતું. પણ સને ૧૬૫૦ થી ૧૬૬૦ સુધી સુરજની સપાટી તદન ધામાં વગરની હતી અને સને ૧૭૨૪ નું આખું વરસ પણ એ જ હાલતમાં મુજરતું હતું. પણ પાછલી સદીમાં અને હાલ સુધી ધામાં વગરને સુરજ કોઈન વરસમાં દીસ્યો હશે. તે નજરે પડતાંજ એ ધામાં શું બીજાં તે શોધી કાઢાડવા ઉપર વીદવાંને અશુભ રહ્યાં અને આજ સુધી તે શોધ એ નેર ઘણી મેહેનત અને ઉલટી જારી રહી છે. પેઢલાં એ શોધમાં માતર ફરજીતની જ મદદ હતી, પણ હાલ “સપેક્ટ રાસકોપ” નામના એક નવાં યંત્રની શોધ થઈ છે, જેની

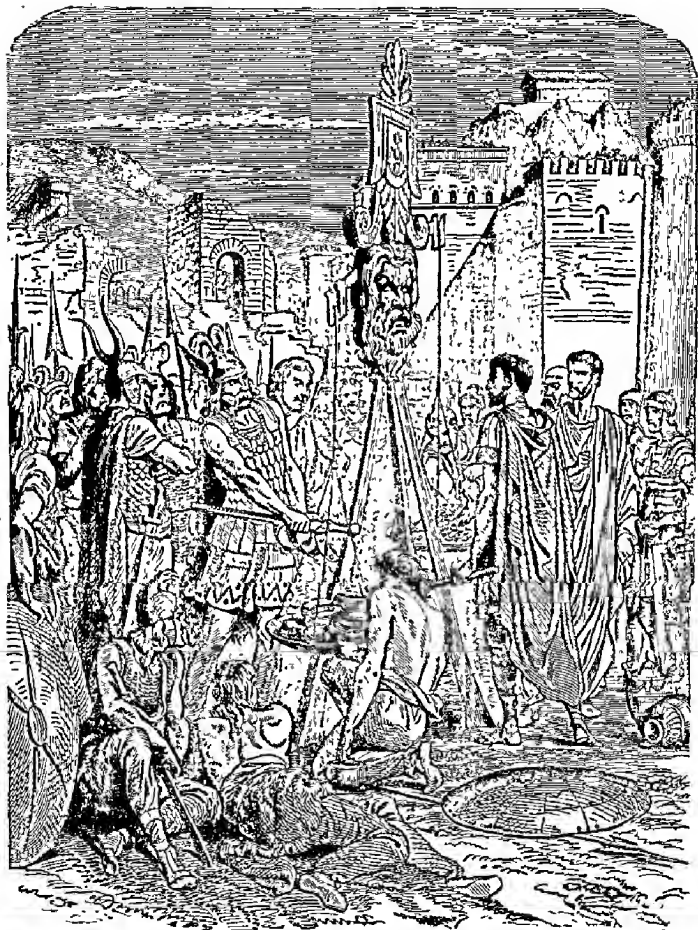
તેમો પોતાને લાલ ભરેલી રીતે અનલખા લાવતા હતા. તેમો આગમાંથી બદન ધાંકતા હતા તથા માથાં ઉપર સીં ગડાં સાધની અનઅંબ જીવી કોલાહલ પેઢેરતા હતા.

તે લોકોના પાદસાહ બરેનસ રોમ શહેર ઉપર નકુર પુજારો લાવ્યો હતો. જરે તે રોમનાં આખાં પગણાને ખુવાર ફરી પાએતખત ખાતે આવથો તારે રૂમં એ પોતાથી બંની થકનો તેટલો બચાવ કરીને પોતાના રજમંદીરની આસપાસ ફરમનની રાહ નેતા મેડા એવી તેમોની ધંભીરાઈ, ધોરન અને સજીરીથી થાતક બરેનસને ધ્યા ઉપજ અને રોમની ભાગલ બાહાર છાંણી નાંખી શહેરમાં દાખલ થવું કે નહીં તે બાબે ઘણું આનાકાંની કરવા લાગે. તેણે ચલાવેલો જીલખાત તેને યાદસાતમાં તાંબે હતો અને રૂમીઓની નરખાસ સાથે તે શર્મીંગરીથી પોતાને યુકાબલો કરી થકનો હતો, પણ તરજ આર દીવસ બચાથી તે પોતાના ઘાટીપણાને જીવી ગયો, ઉપલા ધ્યાણુ શુણે તેને છોડી ગયા અને પાછો તે જ હતુની તથા ખુતી થયો.

એ પછે તે ધસારા બંધ પોતાના લશકરને શહેરમાં લઈ ગયો, ઘરડા દરબારીઓને તેણે કતલ કીધા “કેપીટોલ” ની ઉપર થેરો થાલયો અને થોડા વખતમાં તેના આવાનરાઓ બરેનસને સરન થયા. તેમો સાથ એ નગર રાજ્યે એવી ભોલી કીધી કે તેણે શહેર ખાલી કરી જવા બદલાવા રૂમીઓએ નાંખાંની એક રકમ આપવી. એ નાંખાં નેખીને આપવાના હતાં. એ નેખવાનું કામ જાહેરમાં ચલાવવાનું હતું અને રૂમીઓ તરફથી ગોઠવણો કરવા માટે લોકોના નેઆએધીસ નામે સલવીસીઅશને ઠરાવવામાં આવથો. એ કામને સાંડું ને નગા ઠરાવી હતો તે ગાલ લોકોની છાવણી તથા “કાપીટોલ” ની દેવા લની વચે હતી, કે જાં છાં ધરો જમીનદોસત થયાં હતાં તથા મુદડાંઓ દાટવાવના પડેલાં હતાં.

ઠરાવેલે વખતે નાંખાં તેલવાનો એક રાખરી કાંટે ઉભો કરવામાં આવથો. તેની એક બાજુએ નંગલી પણ નેરાવર ગાલ લોકો પોતાની છુટ સંભાલવા તથા બીજા બાજુએ તેવાલ જોરેનદ પણ સમજુ અને આખીરો ખસલતાં રૂમીઓ પોતાના આંધે નાખેલા રોગા તથા પગમાં ચપડો સાથે પોતાના હક તપાસવા આવ્યો ઉભા. રૂમીઓએ કચુલાત ધરમાંજ નાખાં રજુ કીધાં, પણ તે નેખી સુરજની એવાર હીલાં ધાંડાંની નીકલવા લાગાં. જરે એ રોલીયા અને બરેનસ રાજે આગલ રાજો રહી પોતાના આવાલેઓ પોત તારાવવાંમાં એક પછે એક વત્તેના મેલાવતો અને તેથી ક બીજા ગમથી રૂમીઓ, સીકકાની કેલીને કેલીઓ લમે માઈદવાના બીજા પલલામાં ખાલી કરતા હતા, પણ માહેલો જા રૂમીઓ તરફથી પોકાર ઉઠ્યો કે રૂમજનનાં તેલ પર ધામાં નેખાણુ મોડાં છે !

રતારની રૂમીઓને ઠગવાની આ યુક્તી ઉંઘાડી પડતાંજ તે જ તથા જુઓ ઉપજ્યો અને તેમો ફરી મેડા. કચુલાતથી વ તોડી નાંખાં આપવાને તેમોએ વાનખીપણે ના. પાડ્યું. નો અખીરી દેખાવનો મેરુરો શુસાથી લાલ થયો, પતથી ગાલ લોકો હડપા નહી. તેમોએ લડાઈ મલા ૫, સરવેનો જીવ લેવા, શહેરને આગ લગાડવાની ધમકી

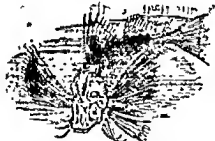

इस लोकोना येक वडिअल मयथा हुकारना अरलो.

મીપી. તેથી રૂમીએ ઉપર અસર થઈ નહીં. નતેસની થી તેઓ પાંસેથી નાણું લેવાં અને તેમાં વલી કાઢાઈ વાપર થી એવાત તેઓ મુંઝવે. ખમી શક્યા નહી. મંડિબંડ વધી પંડી. પાંદશાહા બરેનસે. નેસમાં પોકાર આરી. પો તર્ની તલવાર પેં મી કોહાડીને તરાબવામાં મેલી અને રૂમીએની આ હંકની સજ તરીકે ઠરાવેલા એખ ઉપરાંત તે તરાબવાનાં વગન જેટલું વધારે નાંખું માર્યાં લાગે. આ અપમાન રૂમીએથી જાળેવાર ખમી શકાયું નહીં. તેઓમાને એક હીમતવાન નર નામે કેમીલીઅસ બાહર નીકળી આવ્યો અને બોલ્યું કે “આ કોરો ઉંચકી નાંખો. આ કાસા નંગલી સાધના કસા તરાબવાં થી નહીં પણ તલવારથી ચુકવીયું.” આ પોકાર ઉઠ્યો કોસલવા. નજ કોમીલીઅસ તરફ જોવા લાગા. પણ તેના ગરમ ચેહરામાં, તેના તાલેલા આવાજમાં, તેની લોહીભરી આંખોમાં, તેનાં નેક મુખમાં કંઈ એવું, જે હતા કેન્સલવા રૂમીએને તેથી નવી હીમત આવી. તેઓએ એકદમ કહી કાહાડી નાખ્યો, નાખ્યો. પાછાં મોકલાવી દીધાં, કોલકશાર રદ કર્યા અને લડાઈની તદ્દ્યારી કરવા લાગા. યોડા-દીવસમાં યોદી લડાઈ થઈ, રૂમીએ જીતી. આ અને બરેનસને રેશમાંથી હાંકી કાહાડી તેનાં હંકારની પુરેપુરી સજા તેને કીધી.

માંછલી.

જનવરોની પેદીસમાં માંછલી બહોળું અંગતેનાં, મોટા અને અતીઅંત અજાણ્ય જોવા તથા જાણવાનેજ લાગ છે. તેના બાંધો, તેનું બંદન, તેના લાગો, તેની ઈંદરીઓ, તેનાં ખવાસો, તેની તબેહ એ સરવેમાં તે માહાબલ સાહે બની એકસરખી કારીગરી અને કરામત આપણને અચ રતીથી દંગ કરે છે. જમીનપર ઈચ્છા હુવામાં કરોડો બંધ કરોડો પરાંણીએ વસે છે, પણ તે ઉપરાંત પાંછીમાં વસનારાં જનવરોની શખ્યાબી તેટલી જ કરોડો બંધ છે. જનવરો વીદીઆથી બારીક તપાસ કરતાં કબુલીઅર નામના માહા પંડીતે માછલીઓની ૬૦૦૦ જુદી જુદી જાતની ગણતરી કરી છે, પણ હજુ એ ગણતરી આજ છે, અને એવું થાર વામાં આવ્યું કે આ ડુનીઆના મોટાલાં પાંછીઓમાં વસતી માછલીની આંખોમાં આજી ૧૦ હજાર જાત છે. એવી એકેએક જાતની કરોડો માછલીની વસતી છે અને તેમ જોતાં એ ૧૦૦૦૦ જાતની વસતી કેવી મોટી હશે તેના ખેચાલ કરતાં મગન ચંદન થઈ જાય છે. લીધું ઉપર નામના વીદવાન કેહે છે કે આરકટીકના દરીઆવમાં

માંછલીની ગમે એવી મોટી ડુનીઆ છે, તોપણ એનદારી કઆહાસાંગરમાં તેમાંની એકબી સાધારણ માછલી મલવા ની નથી, પણ વળી તાંહાં માછલીની જુદી જુદી ડુનીયાં વસે છે. એકેક માછલી કરોડો ઇંડાં જાય છે. જેમકે કાડ નામની જાતની એક જ માછલી દર વરસે ૬૦૦૦૦૦૦ ઇંડાં મેલે છે! એ ઉપરથી માંછલીની વસતી અને પેદાએસના સુખાર કાહાડવો એ કેવલ દેવાનાંપણ છે. પણ આ પર માણે એ વસતી વધેતા દરીઆવ તેમનાથી ભરાઈ જાય, એ ઉપરથી તે દીસતારે એવી ગોઠવણે કીધી છે કે જેથી માછલી એકેકનાં ઇંડાં ખાઈ જાય છે અને તેથી તેમની વસતી માં ઘટાડી થાય છે.

જેમ બીજા જનવરો તેમજ માછલી એક આંગલ અથવા ઈંચથી તે એક ખંડક અથવા ડુંગર થી તરેલાં ૨ કદ અને તરેહવાર આકારની છે. મગરમહોના દેવાલ અમે માતર હેવાલ એક અંકમાં આપેલ છે. મગરમહી ઉતરતી માછલી શારક નામની છે, તે કોઈવાર ૩૦ ફીટ લો થી અને ૫ થી ૪ હજાર રતલ માવાની હોય છે. તે માછલીએ માણસને આપો ગલી બવાના દાખલા નોખાયા છે. માછલીના ઉપરભાવ પણ તરેહ કોસમના છે. કાર પ નામની માછલી દર વરસે ૨ થી ૩ ઈંચ વધે છે, પણ ૨૦૦ થી ૩૦૦ વરસ મુધી જીવે છે. યુનીપરી માછલી ૬ થી ૧૦ વરસનો ઉમરની હોય છે, પણ મગરમહ સંદી ની સંદી થી જીવે છે. માછલી યુદ્ધને પોતપોતાના બંધન કરે છે, પણ યુદ્ધે માંછલીએ ભાણ પાંચે આ ધને જીવે છે, અને કેટલીક તો બીઆં, નવં, અનાન, ઈતી આવી ખાય છે. બાંમ માછલી કીડા તથા ગોલકાળા ઉપર જીવે જેની શોધમાં તે જમીન ઉપર માલી રાંધે છે.

એ જાતની તરતની જનમેલી માછલીએ કદમાં મા તર બે ઈંચ હોય છે, તારે તેમનાં માઈલને, માઈલ લાંબાં લ શકર પોરાકની શોધમાં નીકળેલાં જોવામાં આવ્યાં છે. કોઈ જાતની માછલીએ પખાથીઓની ખીચાણે એકી થઈને પુસાકરી કરે છે. હરીંગ નામની માછલી આરકટીક માહા યાગરમાં રહે છે, પણ આપરીલ અને મે મહીનામાં તેમની મોટી ફોન નારક સી દરીઆવમાં આવે છે અને “ડાગ ર બાંક” નાં ૧૦૦ માઈલ લાંબા કીનારા તરફ હવા ફેરકાર કરવા સાથે રહે છે, જરે પુરાક પખાથીઓ અને માછલીએ તેમના ગોરાને માટે તેમની પુકે ફેરે છે. બરીડી ચ કોસતા ઉપર એ માછલીનાં તરણ આર મોટા નથા પુરી ચોખીય સાથે રહે છે, તે એકેક જોયો ૫ થી ૬ માઈલ લાંબો અને ૩ થી ૪ માઈલ યોહોયો હોય છે અને દરએક જાતમાં કરોડો માછલી હોય છે. સેટ ઈવસના આખાતમાં એ કન વખતે ૨૪૦૦૦૦૦૦ માછલી પસાર થયલી ગણવા માં આવી હતી. કેટલીક જાતની માછલીએ વરસમાં એક અથવા બીજામાં જુદે જુદે ફેકાણેથી આવીને એક જ ગામાં રહે છે. પારકશાપરના કોસતા ઉપર હાડક નામની માછલીએ એક જોયો ૪૦ માઈલ લાંબો અને ૩ માઈલ યોહોયો જોવામાં આવ્યો હતો!

પખાથી હવા કરતાં બારી છે, અને તેથી તેને ઉડવા માટે અનુકૂળ અને કેવતમંદ પાંખો આપેલી છે. પણ આ

છલી જે પાંખીમાં વસે છે તે પાંખીતાલ જેટલાં વળણુની છે, અને તેથી તેને પાંખીના તરતી રાખવા તથા હીલચાલ કરવાને વધારે સહેલા સાંચાની બખ્ષેશ થીવેલી છે. તે પોતાની પાંખ નસા હીલવવાથી નજીક મેટલન વગર પાંખીમાં ગમે તાંહાં ઈલાઈ રહે છે. પણ વળી તેથી જ કરીને આ છલીની હીલચાલ પણ સવલ થાય છે. પખશી પાંખથી હવામાં જીવાઈ શકે છે તથા પાંખથી જ દોડી શકે છે. પણ માછલી પોતાનાં પુછાંથી કરીને દોડી શકે છે, અને દોડતી વખતે પાંખનીતા માતર બદન ઉપર થયી વાલી મેળે છે. તેની પાંખ તેની યુસાફરીમાં તેને સમતોલ રાખવાને કામ લાગે છે. માછલીનાં આંદરડાં વચ્ચે હોવાથી પાંખીમાં ચાલતાં તેના નીચેલા ભાગ ઉપર આવી માછલી અખટ પડવી જોઈએ, પણ તેની પાંખ તેને ચતીને ચતી તેરવે છે. વળી તેની યુસાફરીમાં તેનું માથું તેને દોડવામાં મદદ કરે છે. પાણીના રોહુની સાંત્રી બાજુએ માથું રાખીને રોહે છે અને તેથી રોહમાં ઘસડાઈ જવાને બદલે ગમે તેટલી નહડપથી દોડી શકે છે. માછલીની નડપ મોટાં વાંહાંજીના નડપ કરતાં વધારે છે.

માછલીના લ'ખુએ આકાર પણ તેને દોડવામાં મદદ આપે છે, અને તેટલા જ માટે ધીમી ચાલની માછલીએ લ'ખુથી નહી પણ વધારે ગોળ બનેલી છે. તેમજ વળી આ છલીને બાલ ઈમા પીછાં આપમાં નથી, પણ સુખમાં કામ જવાં ભીડાઈને, છાપરાં ઉપરના નલીયાંની ત્રીજાએ, એકની ઉપર એક ગોઠવવાં છે, તે પણ માછલીની પાંખી માટેલી હીલચાલને સવલ કરે છે. વળી તેનાં ભીંગારાંની ઉપર કંઈક ચીકસ ચોપડે છે હોય છે, જેથી માછલી સહેલાઈથી પાંખીમાં સરી બપોળે અથવા સાંકડી જગમાં પેવસ શાઈ શકે છે. માછલીનાં ભીંગારાં તરેહવાર ચુઈ રંગનાં હોય છે. કોઈ માછલીના સુનેરી તો કોઈના રૂપેરી નલકાટ હોય છે. કોઈનાં માથાં ઉપર સોનેરી તાલ, કોઈનાં પુછાં આગળ રંગત કી નારી, અથવા કોઈનાં બદન ઉપર ચીકસ છુટા હોય છે.

માછલીના બદનની અંદર પાંખ આગળથી ખોદાતા લાએ એક કુદા મેળે છે, જેની નાજુક લેલીનમાંથી "નાઈ ટરોન" નામની હવા પેદા થાય છે એકડી ઘઈ રહે છે, અને તે કુદાને ગમે એમ દબાવવાથી માછલી વનનમાં ભારી અથવા હલકી ઘઈ પાણીની ઉપર અથવા હેઠે નઈ શકે છે. કેટલીક માછલીઓના કુદામાં નાકું હોય છે, જે વારે તે પોતાની હવાને મોહાડાને રસતે બાહર કાઢાડે છે, પણ બીજા માછલીઓના કુદામાં તે નાકું નહી હોવાથી કોઈવાર તે માછલીને હવામાં લાવતાં તે ઉપરનું પાંખીનું દબાણ જતું રહેવાને લીધે કુદામાંની હવા કુહો છે અને માછલીનાં આખાં સરીને કુલવે છે તથા ફાડી નાખે છે.

હવાની અગત માછલીને પણ બીજાં જાણુવરોના જેટલી છે અને ઉઘાતી વખતે દર બીનીરે ૨૫ વખત તેમ ના દબ માટે છે. માછલી પોતાની યુઈ અથવા ગલચુડીને રસતે દબ લીએ છે. એ યુઈ તેનાં ચોકાની બાજુએ હોય છે, તેને બાહરથી ધાંધુ હોય છે અને ધાંધુની અંદર મેટલામ રોક લાલ પથેરોનાં એક ઉપર એક પડ નહેલાં દીસે છે. એ દરએક પડની ઉપર અખમલનાં જવી કાંઈ બારીક વસતુ લ પટેલીએ અને તેમાં લોહીની કરોડે નલીએ ફરી વલેલી છે.

ઘણું કરીને દરએક યુઈમાં એવાં ચાર પડ હોય છે. માછલી પોતાનાં ગલાંમાં પાંખી લઈને એક આંધરાંવારે તે પાંખીને યુઈમાં ચોકલે છે, જાંહાં પાંખી માટેલી હવા યુસી લઈ બાકીનાં પાંખીને તે પાણું કાંઠાડી નાખે છે. એ યુઈ માંહેલાં પડ નાહાનાં દીસે છે, પણ તેમને પોહાલાં કરવાથી હુનરો ચોરસ ઈ'ચની જગા તેમનાથી રોકાય છે. એક સકેટ નામની માછલીની યુઈની સપાટી ૨૨૫૦ ચોરસ ઈ'ચની હોય છે.

માછલીને હાડકાં નથી, પણ કંઠા હાડકાંની ગરજ સા રહે છે. બાક માછલીનાં ચરડાનાં કાંઠામાં ૧૧૫ કંઠા અને નબરદસત શારક માછલીનાં ૨૦૦ યુખીઅ કાં ઠા છે. માછલીનું બેજું ઘણું નાંહાનું હોય છે અને તેને રાખવા માટે માથાંમાં ખોપરી જેવું કાંઈ નથી. માછલીના કાંઠે દોઢાંની અંદરથી હોય છે અને બીજાં જાંનવરોનાં સરખુ પરગામ તેના કાંઠામાં નથી. માછલીનાં નાકનાં માતર બે છીંદરો છે, પણ દબ લેવાના કામમાં તે આવતાં નથી. માછલીની આંખ નાહાની હોય છે, અને કોઈની આંખમાં બધે રોળા આવે છે. માછલીએ ગળું નથી કે ઘાંટું નથી. માછલીની ચામડી પાંખીનાં કરતાં ઠાથી ૨ ડીગરી વધારે ગરમ હોય છે. માછલીનું લોહી કંટું હોય છે અને નેસોની મારફતે ફરે છે. તેને આવવાનું સંભવાય છે, પણ જીદા જીદા આવવાનની પીછાંજ નથી. તેની યુઈવાની શક્તી ઘણી નજવી છે, અને તે ચોરાક પકડે છે, તે માતર આંખે જોઈને પકડે છે અને તેટલા જ માટે તે ઘણી વાર કમાય છે.

ઘણીક માછલીએ રમતીઆલ હોય છે. તેઓ રોશનીને પસંદ કરે છે તથા દીવા આગળ ખેંચાઈ આવે છે, તેમજ ચંદનીમાં તરેહવાર ચાળા કરે છે. ધંદના આવળ ઉપર પાહેલી માછલી ખાવા આવે છે. તેઓ ગામેણુની ચોખી છે અને ચોકસ વળતરોનાં શરોદ ઉપર તેઓ વધારે મજેદી રમત કરે છે.

ઈરાનના અસલી પાદશાહાઓની નશીએતો.

નોરેરવાં અદલ.

ઈરાનની ગાદી ઉપર સાસાનીઅન તબક્કાને સહી દાહાપણુવાલો તથા અફશર હોસે પાદશાહ નોરેરવાન યઈ ગયો છે, જેણે પોતાની દાનાઈ તથા નેકીને ખાતર "અદલ" ના અમરગ ખેતાબ ચેલવ્યો છે. ઈસવી સંને ૫૩૨ માં એ નામવર પાદશાહ પોતાના બાપ કોખાદના મરણ પછે તેની ગાદી ઉપર આવ્યો. પણ ગાદી લેવાના યુહર તથીજ નોરેરવાં ઘણો સાદુએત અને નેકીથી પુર માલમ પડ્યો. જો તેનો બાપ મરણ પાંચે એ અને જોરે રાનના વડા મોમેદાએ તેના બાપનું વસીએતનાયું નોરેરવાન આગળ વાંચી સંભલાવયું તારે એ પાદશાહ તાલ લેવાને ના પાડ્યું અને કહ્યું કે "આવા હીગમમાં રાંધે ચલાવા ની મારામાં શકતી નથી." વલી તે માલવા કે "સમલા યુખીઅ હોષાએ ઘણાં હીના અને ધીકારવા લાએક માણસોએ ભરી નાખેલા છે, માટે હાલ જમાનાના દાહાપણુ

અને ઇનસાફની રાહએ રાજ મલાવાને અગરને હું આ રો હોધો બળવા ખાણુ તો અને મોટા મોટા ફેરફારો કરવા નેહ્યે, નેથી તમેને કેટલીક યુગકેલો થયો, તમારા ઘણા કોને સાફ માંસ વીઆરો બદલાઈ ન્યે તમા ને કુટુંબોને હું આન આપું છઉં તે કુટુંબો પણ એવી ફરજ મારે માથે આવી નહી પડે તેટલા સાફ હું આ નવો નેખત હોરી લેવાને ખુશી નથી. ” તે પાદસાહે તરીકેનો મોટો નેખત સમજાવતો હતો અને તેમાં તેની પાદશાહીની ફેલેહું મુલ હતું.

તખત લીધા પછે નોરોરવાને પોતાના દરબારીઓની મોટી બીજલશ ભરીને તેમને દાનાઈની નીચે મુજબ નથી એત આપી. તે બેલવો કે—“ પાદશાહ તરીકેની મારી હકુમત તમારાં અંગ ઉપર માલશે, તમારા અંતરણ ઉપર માલનાર નથી, કારણ કે અંતરણને કુપો ભેદ બાણ નાર પાક પરવરદેગર સીવાએ બીજે કોઈ નથી. એ ઉપરથી હું તમેને એટલું કહેવા ખરું છઉં કે તમારાં બંહેર કાંમે વતરોએ તમારી મરજ ખરે ખરો કાણુ મલાવાને હું કસો દાવો કરનાર નથી. પણ તમેને પોતાને પોતાની મેલેન ઇનસાફના પવીતર કાપદાએને આધીન રે હવું પડશે. મારી હકુમતનો પાથો ઇનસાફ અને ઇમાન દારીના જનજીત સાધેનો ઉપર નાખેલો છે.”

નોરોરવાના બેઠા નોસીબદે બલવો કીધો તારે નેકે તેને સજ કરવાનો, એ પાદસાહે બનતો ઠરાવ કીધો, તોપણ તે પોતાની માલ મુધારે અને તેના ઉપર શખત નહી થવું પડે એવું તે નામવરે શેવટ શુધી માહાણું હતું. એ વખતે તેની આ નશીએત નોધી લેવા નેખ ગણાઈવે. “ એક જુઓર પાનદાંનના શખસ બદ બવાસ બતાવે તો આપણે તેનું પાનદાંન નહી પણ તેની માલચાણુ તરફ નેવું નેહ્યે; એક બદ માણસ પાછી કામની સાંકે હથીઆર બાંધેતો તેને ને સજ થાય તેમાં તેનોજ વાંક છે. અને સજ કરનારનો વાંક નથી. ”

નોરોરવાને મરતી લેવા પોતાના બેઠા હોરમજદને ને નશીએત દીધો તે પછી આજી ઉતારી લેવા નેખ છે. તે બેલવો કે “ મારા પેઆરા બેઠા, તું તારી પરજનું હંમેશો ભણું કરતો રેહજે. તારી દેઆનત પાક રાખજે, ઇનસાફની રાહ માલજે, બંદગીમાં મરાગુલ રેહજે, કુખીએને સાહે ધન, કેળવણીના ફેલાવો કરજે, તારાં કુટુંબપરીવાર ઉપર હેત રાખજે, જુરાં માણસોને સજ કરજે, નેક માણસોને મદદ આપજે, દાહ્યાં માંજસોની સલાહ લેજે, ખોદાથી બી હીતો રેહજે, સાચું બેલજે, અને બીજાઓના સુખમાં તારાં પોતાનું સુખ જાણજે. જો તું આ શીઆમજુ મુજબ માલશે તો ખોદા તારી બંદગીને કબુલ રાખશે, તારા કુશ મનોના નાશ થશે, તારા દેસતો તને માહાશે અને તારી આલખ વુપર રાહ રેહશે. ”

નોરોરવાનની સજી સરસ નશીએત નેક કાંમે સંબંધી તેણે પોતે આપેલા દાખલામાં હતી. નોરોરવાનના રાજમાં ઇમાંની દરબાર એલમ, દાનાઈ અને નેકીના પુર ખાહારમાં ખીલી હતી. રોદેશના વીદવાને નોરોરવાનની દરબારમાં આસરે અને પનાહને માટે આપાએ એટલું નહી, પણ હીંદુસ્તાન અને મીનાના રાજઓ તેની મુ

લાકાતને માટે તેની દરબારમાં આવવા હતા. તેણે અસલી લેખો ઉપરથી ઇમાંની તવારીખ લખાવી હતી, જે ઉપરથી ફીરદોશીનું શાહનામું રચેલું પારવામાં આવેલું. તેણે યુનાન તથા હીંદુસ્તાનના મોટાં મોટાં ખુસતકોના ઇરાનમાં તરજુમે કરાવેલો હતો, તથા અગત કરીને ફીરોજ શાનામના ઇમાંની ફીલજુકને હીંદુસ્તાન મોકલી પંદીત વીશનુસરમાંનાં બનાવેલા હીતોપદેશ અથવા પંચોપાખી આનંદો તરજુમે કરાવેલો હતો. તેણે ચેતરબની રમત ઇરાનમાં દાખલ કરાવી તથા વર્ધક શાસતર અને બીજાં એકરમેને માટે સુસા અને બીજાં રોદેશોમાં મોટી મંદરસાઓ લખાને સથાપી, સારાં બાએએ તેનો પરધાન જુવરએ રોદેશ તેનાજ સરખો નેક અને અસરાફ મલયો હતો અને તે એટલાંતો દાંનેયમદ હતો કે યુનાનીઓ તેને પોતાનો ગણે છે, ખરીસદીઓ તેને પોતાની બતનો ઠરાવ માંડે છે, અને ખુસલામાં કહે છે કે તેનો અમારાં દેશને માણસ હતો.

ધરણીઆનીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૫

સાથે લેલાવાનો શુણ.

સાથે બેસવું, સાથે વાત કરવી, સાથે જમવું, સાથે ગલાસ દાઢ પીવો, સાથે રમવું, સાથે ગાએજુ ગાવાં, સાથે ફરવું, સાથે બાહાર બરવાસ જવું, સાથે સીવવું, સાથે ચોક્કાદન કરવાં, સાથે બાણવું, સાથે બંદગી કરવી, કુકમાં કાંઈપણ કામ પાંચ સાતમાં લેવાઈને સાથે અથવા એકમાં જ લી કરવાની અનમાસ સઘલી વાંચનારી માંતુઓને છે અને તેના કાપદા પણ તેઓ સમજે છે.

ધર મલાવાનું કામ સેહેલું કરવાનો એક ઉપાય એ રીતે બેસરાઈપણથી લેલાવામાં છે, માટે સાથે લેલાવાનાં કાપદા ધર સંસાર મલાવતી લેલા લુધી નવા નહી નેહ્યે. માણસને ખોદાતાલાએ કુનીયામાં એકલો પેદા કીધો નથી અને માણસોથી એકલું પડવું એનાં જવું રુખ બીજું એકે નથી. માણસ માણસને અસર પસની મદદ મરતી છે અને તે મદદ નેખ એક દેશથી બીજા દેશને, એક પરજાથી બીજા પરજાને, એક ધંધાથી બીજા ધંધાને, તેમજ કુટુંબના એક આદમીથી બીજા આદમીને એકસરખી રીતે હાંસલ થાય છે. એકને બદલે વધારે માથાં અથવા એકને બદલે વધારે હાથ ભેગા થવાથી મદદ વધવી નેહ્યે, પણ એકલે હાથે કામ કરવાનું હોયતો મદદ બેલ નાસ પામવો નેહ્યે.

વળી સાથે લેલાવામાં જે પેઆર, સંપ અને ખીતાર મારી વેધે છે, તે પણ દામને સવલ કરવામાં ઉપયોગી છે. પેઆરથી એક મેકમાં પેરાપાસો કમીલો હોય તેજ માણસ નો કમીલો ગણાય, પણ જે કમીલમાં તેની ખુટ તે કમીલાની નેક કુનીયામાં બીજા કોઈ પેદાસમાં મળશે નહી. જાં નવરો ભેગાં મળી કામ કરે છે, જાહો ભેગાં મળી ફળ આપે છે, સેતારાઓ ભેગા મળી માલે છે અને ને માંજસ ને એ ગુણથી ખાલી છે અને કુનીયામાં મીન સાથે સરખા

વી' જોવું એ મુશકેલ છે. એવાં માણસનાં અવાજો ધ્રુવડને મળતાં છે.

પેચ્ચારની સાથે પુરાણી, હસવું બેલવું, મોંઘ, ગંભીર, ત, આસાએસ અને શુભં'સ'ધુ સાથે બેલાવામાં છે. એક લે હાથે કામ થાય નહીં, એકલાં અને પેચ્ચાર થાય નહીં; તેમજ એકલા જીવે પુરાણી ધ્યામાં મોંઘ જીવું પણ કાંઈ નથી. મીઠાનમાં, ગંભીરમાં, માલાકીમાં સઘલાં માણસો એકસરખાં નથી, જન્મ જીદા જીદાં વીચારો મળે, તેમજ જીદી જીદી માન વધેછે અને તેટલાં માટે મોંઘ ધ્યામાં ગમતને માટે સાથે બેલાવાની નજર દીસતી છે.

હીન્મ્યાં સંસારનાં રમનાનાં ઉપલા મુજા કાપદાની સંમન પરાવતાન આપણને લાગે છે એક કબીલામાં એ સંપ, માંખા અને મોંઘ વધારવી હોયછે કે અસાન બેલાવેનો કાપ દો રાખવો જોઈએ. ધરં સંસારમાં એવાન કાપદો જોઈએ કે ધધાં અથવા બીજાં નજરના કાંપકાન સીવાંએ ધરં સંસારના કામોમાં બનતાંશુધી એકલપણું રૂર થાય. એવો કા પદો થવો જોઈએ કે માંડીને એકસો કરવા નતાં, અથવા બા પડીને એકેકુ પાંતો પોતાની એજા. ધરન પેદાં ધધાં એવો કાપદો થવો જોઈએ કે અયાંને એકલાં જમવામાં કાંઈ નવાઈ જીવું દીસે અથવા એકલાં બેસાડવાં કાંઈ સજ સરીખું કંઠ યુ લાગે.

જ ધરપણીઓની પોતાનાં ધરથી કંડાલે છે તેને આ ઉપાય અમલમાવાની અમે જનજીવ લલામણુ કરીએ છઈએ અને અમારો ખાતરી છે કે તેમ કરવાથી તેઓનું ધર ચલાવનું અચર્ય અચર્ય કુમ ચલાણું થશે. મા અને બાપની સાથેન અયાં એક રેબેસ અને એક જ વખતે જમવા બેઠાં થી અયાંને ભોણે ભોણે ખાવાની આદત નીકળી જશે. સ ધલાએ સાથે કરવા નવાથી દરેજન મોહોડાં ઉપર સેર લો હી આવશે. માટી બઈએ સાથે અગતજીગ વાત ચીતેનો મેહેવાર પાડવાથી અયાં વધારે ચપલ, હોશીયાર અને હસ શુખાં થશે.

અંગત કરીને એક રીત આપણાં ધરોમાં દાખલ કરવી જોઈએ. તે એ કે મા બાપ અને અયાંએ સદા સાથે બંદગી કરવાનો રાખેતો પાડવો. ઈંગરેજોનાં ઘણા ધરોમાં આપણે જોઈએ છઈએ કે ખાવા અથવા ઉઠાવાની નેટલી નજરની ફરતે તેઓ ગણેછે, તેટલી જ ને તેઓ બંદગીમાં વીચારેછે. તેઓને બંદગી વગર ચાલવું નથી. જો બંદગી નહીં થઈ હોપતો ચેન નહીં પડે અને અચરવકર થયા કરે. આપણામાં પણ ઘણુ લોકો બંદગીના એટલો રાખેતો પાડેછે, પણ સાથે બંદગી કરવાનો રાખેતો આપણામાં યુદ લ નથી.

મા બાપ અને અયાં સાથે મળીને દરેજન સહવારના ઉઠાને વારં તથા રાતનાં સુતી વખતે બંદગી કરે, તેની અંસર સરવે ઉપર કેવી ધાય તેનો પેચ્ચારાં વાંચનારઓએ જ વીચાર કરવો. બંદગી કરવાની નજા ઉપર બાપ અથવા ધરનો વડો અયાંએને ઝુઝણપર બેસાડી ખેડાની સેપાસ અને નીખાન કરાવે, તો પછે કેમ કરી ખેડાની યાદ તેમના મનઝાથી ખીસે અને ખેડાની પાદ તાણ રહેવાથી તેઓમાં કેટલી નીતી કેટલી નરખાસ અને કેટલો ખીડાસ વધે ?

પરચુટણ બાબત.

ફતેહ મેલવંથી હોયતો શું કરવું ? એક કીલ્લોને કાપે સવાલ કીધો કે "તમા બંદગીમાં ફતેહ મેલવો છો તે હું ખુશ કારણે થુ છે" તેહનો નવાબ દીધો કે "તરણ કરેલો છે, પેહલું તે બરોબર વખતે હાજર થવું. બોણું તો પોતા ઉપર વીસવાંસ અને તરોજી તો બેલાવામાં અને કરવામાં પરમાણીકપણું, એ શીવાય કાંઈની ગીબત અને નાં લેશી થતો હોય તયાં હું હાંધેલો અને મેહરો સાથે ધાંઈ ન તો હુંતો. કાંઈ એવકુદીથી માહુરી ગીનોસ કરે તેહની હું દરકાર ન કરેતો હતા અને મહુને અપમાન થાય તેનો ખુલાસો માંગવાને કદીબી આપુરતા બતાવતો ન હતા."

નેપોલીઅન વીરે ઈંગરેજો કહેવતો— "નેપોલીઅન— એક ફુંકી નજર (સારદ સાઈટ) નું ગરૂડ પખંશી."

નેપોલીઅન—પરજનો દગાખોર મેરો નજી પોતાની માંની બીલકંત લેવા સાંઝ તેનું યુદ કીધું."

નેપોલીઅન—ધુરોપની પોંડ ખેડનાર."

નેપોલીઅન—એક મસતીખોર છાકરો નજી પંકથવી નાંદાં સોથ રમતે કરવા માગવાથી તેને એક ખુના મથે બેસાડવામાં આવશે."

બથાંમાં ચીતર પાડવાનો શોખ કેમ વધારવાનો— જો કાંઈક બાંધકને ચીતર પાડવાનું ગીઆન હોયતો તે વારેથી આ પડીઆં ખરીઆં કાગળના કટકા ઉપર ઘસા પાંડેછે. એમ કરતાં તેહને અટકાવવું નહીં પણ તેથી ઉલટ જરે તે કાંઈથી ચાલાકી બતાવે તયારે તેહને શાંખાથી આ પડી. નયારે ચેન વધારે હોશીઆરીમાં અંધાં અને રંગ નો ઉપયોગ સમજવા લાગે તારે હલકા રંગથી વશકરી શી પાઈએનાં દગા, વાવટા ધતીઆરી રંગનાં ધાંલાં પાડવાં દેવાં, આસતે આસતે કાગળ ઉપર ચલી વગરના પેનસીલ આધારે કરી આપવી, તે ઉપર અયાંને હોયેન તેહને મનગ મતાર રંગ પુરવાં દેવાં એમ કરતાં એ બાબદમાં તે બાંધકની ની નજર ખુલશે અને વખતે આગલ નતાં ઘણા સારો ચીતારો બની સખશે."

પટેરાં—કરોસ તપાની ગરેબી, સાંહાસ, સેરવા, રોટી, અને ખીદાઈ-વગરને ખાદે ઘણું પરખીઆતે અને એ સઘલી ખુબી પટેરાની છે. બરાંડીનો મોહોરો લાગ ને કં રાંસથી ઈંગલાંડ આવેછે તે પટેરાનો બનાવેલો હોયછે. ન રમતી અને પોલાંડમાં પણ એ ચીનનો ઉપયોગ ઉપયોગ કરવામાં આવેછે. આપણી વાંચનારી મેહુનો તથા શીઓના ચેડીઆએ ન મગમગવું "કોલાંગવાટર" વાપડે છે કે કાંઈ નહીં પણ યુદર પટેરામાંથી બનેછે. પટેરામાંથી અરક કાહાડી લેવા પછે ને કુચો રેહછે તેની આસરીની ફરેમ, તપકીરની દાખરીઆ અને ઘણીક જાતના રમકડાં બનાવવામાં આવેછે. એનું થોએલું પાણી ઉર્તના કપડાં, ને જ વગરે થોવાં ઘણું કાનખુટો. તાહાડાં હોડ ફરેછે, તે હુનો ઉપાય પટેરાનું થોએલું પાણી છે.

આગબોટમાં છાપખાનું—નીઉઆરલીઅનસ અ ને સેંટ હુઈ પાકેટ સરીખર “ઉડરફ” માં એક છાપખાણા ને સંધણે સાંગાણું છે અને તેમાં દરરોજ આગબોટને માટે એક પત્ર નીકેલે છે, પરચુટણ હેંડબીસા વગેરે છાપવાને એક હાફીસ પણ તેમાં છે.

કીમતી શીખામણ—હરજેન કોઈ તાપલાં બયાંને કોઈપણ વાત છુપી રાખવાને કહણે નાં, (કદાપી દલગીરીની હોયે યા ખુશાલીની હોયે) કારણ જેમ તમારી વાત તે છુ પી રાખશે તેમજ તે પોતાકી પણ વાત છુપી રાખશે, અને એ ઉપરથી જુડું બોલવાને પણ નહીં શીખશે.

એક મુશલમાનના ઈંગરેજો વીશે વીચાર—તેઓ પારાના તદન તામેદાર છે અને પોતાના વડાઓને પણ મા ન આપે છે, આખી દુનીઆનાં લોકો કરતાં તેઓ પોતાના દેશ ઉપર વધારે કીદા છે. એમરત જાત ઉપર તેઓને બડ સો, તામેદારી અને શુલામગીરી હદ કરતાં જાદા છે. કેકામાં એ દેશમાં નારી જાતને અતીથણી છુટ આપવામાં આવે છે અને એવી જાતના નુકશાનને કાંઈ પાર નથી !

શરમાઉ ખાદ—ગોવામાં એક જાતનું શારી ખુશબો વાડું ફુલનું જાહડ ઉગે છે, જેની ઉપર ફુલ શુરબ અશત પાં ખીઆબાદ અમયા કલાક પછી ખીડે છે, અને શહુવારનાં શુ રબ ઉગીઆની અગાઉ કરમાઈ જાઈ ફેટલાંએક ફુલ ખરી પ ડું છે, એને અંગરેજમાં “શારોકુલ ની” કરી કહે છે. એને કોઈ લોકો “શરમાઉ જાહડ” ને નામે એલખે છે, પણ જે અતરે શરમાઉ જાહડ યાએ છે તે જુદી તહસનાં યાએ છે, તેનાં પાતરાં જાતા આમલીનાં પાતરાં જેવાં યાએ છે, તે હંમે શાં ખીલવું રહે છે, તેની ઉપર ફુલ કદાચન રતાં અને જ નાં જેવાં આપે છે, એ જાહડને આપણ હાત લગાડીઆ થી કરમાઈને નથી જાએ છે.

૧૮ લાખનું જવેર—એક વેલા સેંટ જેમસ ચાપ લખાં આપણી રાણીએ એક તાબ પેહડીયું હતું તેની કીમ ત ૧૩ લાખ રૂપીઆની અંકાઈ હતી. વાંચનારી બાઈએને સમજ પડવા સાડ નીચે પરમાણે તેહની કીમત મુકીયે છપ્યે.

રૂપીઆ.

ખાએક ૧૧ મોહીયું.....	૧૦૦૦૦૦
હીરો ૧૧ મોહીયો.....	૧૨૦૦૦૦
૨૦) હીરાની કોર.....	૩૦૦૦૦૦
વચે હીરા ૨) મોટા.....	૪૦૦૦૦
ચાર કૂસ દરએકમાં ૨૫) હીરા..	૧૨૦૦૦૦
કૂસને માથે ૪) મોહીયા હીરા..	૪૦૦૦૦૦
૨૬) હીરા એક ફુલમાહે.....	૧૨૦૦૦૦
પરચુટણ મોતી.....	૧૪૦૦૦૦

આવડા કીમતી દાગીનાઓ છતાં એ તાનનું વજન કુદેશા ત ૧૧૧ રતલ છે, તે સાત ઈંચ ઉંચું અને વેરાવમાં સવા ફુર.

એક બઈરીનાં પાંચ માટી—કોઈએક “આલીટ અને એને” એક બઈરી શાયે નાતર કીયું તારે બીજએ “બાઈ એ બાઈને ચાર અશમ યાઈ ગીઆ છે, તારે

મેા શાં માટે યાએએ ?” વેલાએ જવાબ દીધા, “બાઈ હું કેટલું તે શાંલલ, એનીના એક ખાવીદ અપોતીમેલે નાહશાં ગીઓ, ૨ જે અપોતીમેલે દુખીને મરણ પાંખીઓ, ૩ જે અપોતીમેલે પીશટાલ મારી મુવો, ૪ થો અપોતીમેલે કાંશી એ મહડી મરી ગીઓ અને હવે હું પાંચમો થયો છું” અને માર કેવું રોવટ આવે છે એ હું માર નશીબ અનખાવા પરજ્યો છું.”

જુઠાંની રાત—એ શખશો વચે એવી તકરાર ઉઠી કે જે મેમાંથી એક નહુ વધારે જુડું બોલે તેને ઈનાંમ મલે. એ પરથી એક નહુ બોલીઓ “હું જુડું બોલવે શરશું.” બી જે બોલીઓ તે જેમ મનાએ ? પેલા બોલીઓ “જે એક ખી લો આશમાં ઉપર એવો જોરથી ફેંકીઓ કે તે ખીલાએ આકાશમાં જાઈને ચાંનને ચીરી તાખીઓ” બીજે બોલી યો “હા બાઈ તું બોલે છે તે ખરી વાત છે કારણ જેવારે તે ખીલા આશમાન ઉપર ફેંકીઓ તેવારે હું ચાંનની પરાશ માં આકાશ ઉપર બેઠેલા હોતો અને જેવો તારો ખીલા આવીઓ તેવોજ તે મેં મારા હાતમાં જાલી લીધા.” અ લખતાં પાછલાને ઈનામ મલયું.

ધરવતુ તુસડાઓ.

કડવી બદાંમતું કેક—કડવી બદાંમ ઉંશ બે ઉંતાં પાંખીમાં છોલી તેને જાંની કાપો, તેની શાયે અરધો રતલ આરો શાકર છુંદલી રતલ અરધો તથા માંખન ઉંશ બે એ શનપાંને મેલવી એકરશ કરો, તારબાદ ઈડાં બેની શરે દી ઉતારીને ધીમે ધીમે જણેલા શાંમન શાયે મેલવી નાંખો પછી કેકમોલડને અંદરથી માખન ચોપડી તેમો ભરી ૬ શથી પંદર મીનીટ ચુપી ધીમી આંચે તનકરમાં જુનવાં.

C. S. B.

દરાખની ચટની—આંબોશી ૩) આંઉશ, લશન ૧) આંઉશ, ચુક, મીઠું, અને કીશખીશ દરાખ દરએક ૨) આં ઉશ, ચુકમાં મરચાં ૦૧૧ આંઉશ, શરકો હરધી બાટલી; એ બ ધાને છુલી પીરીને મનજીત બંધ કીયેલી બરતીમેા ૧૫) દા હડા તરકાંમેા મુકીને પછી વાપરવું.

ગંધકીનો શેહલો અટકાવ—આજરોના એમરડામાં યા કોઈ એમરડામાં ઘણી બદલો આવતી હોય તથા ખુશમે દર ચીન્નેને બદલે બે તરણ મોહીયા કાંદા કાપી તેઓને એક ચોરીમાં એલવી એમરડામાં ટાંગી મેલવા, તેઓ સઘલી ખરાબ હવા ચુશી લેશે. દર છ કલાકે તેઓને બદલવા ની અગત છે.

રમુજે કુરસત.

ચોપાઈ.

રોજે રેણુ એક હોન, પણ આજીઉપજવા મોજ; હું તેવું હું હેવાલ, શુજીને લાવી પુરજવાલ. ૧

શ્રી યોધ

પુરાતક ૧૪ મું.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૭૦

આંક ૯ મો.

તલેસમાતી તોફાન

અથવા

જાડુઈની જીદાઈ—મેહોબતનો મેલાપ.

એક વારતા.

પરકરણ ૬ મું.

દમાનો બીજો દાવ.

હું ગરેલમાં એક કહેવત છે કે “હોટ અને જામની વચે થયી વાર છટકવાનું હોય છે”, ઈઆને ઉમેદ ભર્યા હોયે જામને મોહોસે શગાડવા આગમ્ય ઘણીવાર તે પડી જવાની અથવા તેમાંનું મધુર પીણું ઢોલાઈ જવાની ધાસ તો રહે છે.

એજ પરમાંજી માણદરાંની અરજસપે અને જાણી કાવેએ જાણવીસતાંના પાદશાહ કોબાદને મારી નાખવા ની ઉમેદમાં અનીપર ધીક વખતે નીચકળતા એક હતી.

તોફાનમાં મરતા અને દરીઆવામાં ડુબતા જે જાડુઈ ખડકપર તેઓ અચયા હતા, તાંહાં કોબાદ અને તેનો થા કેલો રસાયો ઉઘાપાયો હતો પણ મે જાણ જગરત રહ્યા હતા. દેહેસતનાક તોફાનમાં ગળબનાક શકેટ વચે સમ લાએને નીંદની નર્મીતાઈ હતી, પણ મે જીવડા આપુર અ ને મીનતાપુર રહેલા હતા. તે આ અદેખો અરજસપ ત થા કારસતાંની ભરેલો કાવે હતા.

અરજસપનું દીલ પોતાનાં ભાઈ જાડુર જીઉનું તખ ત જુડી લેવાથી સંગદીલ થઈ રહેલું હતું અને કાવેને પો તાના ભાઈ કોબાદનાં પુત્ર સારે તેટલું જ સંગદીલ કરવા ને તે ઉસકેરી ચુક્યો હતો.

કોબાદનાં પુત્રને મારે તેઓ પોતાની વેહેતી સમરોહરે એઆનમાંથી મેચી ચુક્યા હતા. એકજ નટકો અને જાણી કોબાદ જામે થશે તથા કાવે જાણીસતાંના પાદશાહ હોયશે.

પણ પેલી કહેવત ફરીયાદ આપે છે કે “હોટ અને જામની વચે છટકવાનું ઘણું હોય છે.”

આ મે માણસ રૂપી જામનો મનસુબો પુરો થયો તે આગમ્ય તે ટાપુ ઉપર જાડુઈથી અમલ ચલાવનાર પાદશાહ જીઉને પોતાનાં એલમથી તેની છુપી આગાહી થઈ અને તે જામને જામે કરનારો નટકો કોબાદની ગરદન ઉપર ફરે તેની આગમ્ય તોફાન ઉઘું કરીને સંઘલાએને આ ખડક ઉપર ઘસડનાર એ જાડુરે તે છુપા મનસુબાની બસા રત વટીક લાગતા વલગતાઓનાં કાનમાં પેહિંઆડી.

જીઉની માનીતી પરી પીરોજ મેમાલુમ રીતે આ મન સુખાની જગા ઉપર આવી અને કોબાદને વજર નોનર જે આ આવી પડતી આફતાનાં નીરદોશ અનજનપણમાં ભરઉં થ કાહાડતો હતો તેના કાનમાં હુરસે આવાજ કીધો કે—

“હો, મો! બેકામ નોનર! તું આરામ ભરી ઉઘમાં કું કારા મારે છે તારે જાગતી આંખો છુપા મનસુબાનાં કુંકારા મા રે છે અને નો તારો જીવ, તારા પાદશાહનો જીવ તથા તારા રા જનાં જીવની દરકાર કરતો હૃયતો બીદાર થા.”

જીઉનો આ જાડુઈ ભરેલો પેગામ મેમાલમ રીતે પોં હેંમાંડીને પીરોજ ગેલ થઈ ગઈ અને નોનર ધપકીને જાગતાં જીમ મારી ઉઘો કે બેગાદા! પાદશાહને સલામત રાખજે.”

તેના આવાજથી પાદશાહ કોબાદ પણ ચમકઈ ગોં કી ઉઘો અને એ ઘભરાટ થું હતો તેની તેને સમજ પડી નહી.

આ પાદશાહ અને વજર જીઉએ તો પેહલાનાં પોતા ના ભાઈ કાવે તથા જીઉનાં ભાઈ અરજસપનાં હાથોમાં વે હેતી સમરોહરો ચલકતી હતી અને તેઓનાં ચોહરા કીનાં થી ખુની થઈ રહ્યા હતા.

અરજસપ અને કાવેની ધારણા સઘલી ધુલ મળી ગઈ અને સામાં તેઓ ધાસતીમાં આવી પડયા. સમરોહરો રોને મેઆનથી મેમેઆન કરવાનો કાઈ સમજ ઉભો કર વાની તેઓને ફરજ પડી અને તેઓના ટકકટીયાં મગજ એવી બતાવટ કરવાને અશકત નહી હતાં.

એટલા મારે જારે કોબાદે સલાહ કર્યો કે “તમે એ ટલા ફગલાઈ શા મારે ગયાએ અને તલવારોની કેમ ગરજ પડી છે ?” તારે તેઓ પાસે જવાબ તથા અરજ હતો કે “જા” હોંપનાહું નામવરના આરાંમતી ચોકીદારીમાં એનો જાગતી આંખો પેહરો ભરતા હતા, તેવામાં એક ભયંકાર આવાજ અમારે કાને પડ્યો જે ગોધા અને સીંહના પોકા ર સરખો હતો, તે આવાજ નજદીક આવતો જાણ્યો અને

તારા જાનને બચાવ ખાતર અમારાં હૃદયીઆર સકડી અમે તઈઆર રહ્યાં."

પાદશાહ આ વાતથી તાજુબ થયો. તેણે કાંઈ એવો અવાજ સાંભળ્યો નહીં હતો, પણ "ઉસાને ગંવાઈ મુસો" તઈઆર હતો. અરજસપે આ વાત જોડી કાઢી તો કાલે તેને ટેકો આપવા મંડી ગયો કે "અજઅંબ છે, જાંહાં પનાહ કે તું નામવરે તે આવાજ નહીં સાંભળ્યો." મારા કાન ઉપર પણ ખેલવી રીતે એ ભયનીત આવાજ આવ્યો. તે રાખસશને ભડકાવીને ઉઠાડે એવો બીહાજનો હતો, -તે ધરતીકંપ કરે એવો આવાજ હતો. ખચીત તે એકજ સર્જિલો નહીં પણ સર્જિલોના આખા યોગાનો પોકાર હતો. "

પાદશાહ પોતાના વજરને નોતરને પુછ્યું કે તેણે કાંઈ અવાજ સાંભળ્યો. નોતરનો જવાબ થોડો ઘણો ટેકો આપનારો થઈ પડ્યો કે "મેં કાંઈ આવાજ સાંભળ્યો ખરો પણ તે ગોએજીના ખંડુર શરોદ જેવો ઠંડો અને જાહિલી આપનારો હતો."

ગમે તેમ હોય, પણ કોબાદને લાગું કે તે ફકાંણે કાંઈ ધાસતી હતી ખરી, મારે તે બીહાજની નગા છોડી કાઢી બીજી નગા ઉપર જવાની એ પાદશાહે ખામેશ બતાવી. અગરને તેહમતન, તેના દબેર એવે નોતવાન બેઠો તેને હાથ આવેતો આ ભેદ ભર્યું ટાપુ તુરત છોડીને પોતાના વતન તરફ નીકળી જવાને કોબાદ ખુશી હતો, પણ તે શું દેર શાહાજાહે સલામત છે એવો ઘણાં નજુને શક હતો. કાંઈએ તેને તોફાંની દરીઆવાજાં તરતો ટાપુ તરફ આવતો દીઠો હતો, માટે અદેખો અરજસપ તથા કીનાખોર કાલે પોતાની તત્તલમને મારે શાહને ભેટ ઘણી લીધું 'અરુ' સમજાવતા, તો પણ તેહમતનની શોધ કરવાનો હુજ પાદશાહ કોબાદના મનમાં ખેઆલ હતો અને તેથી આ ટાપુ છોડી જવાને બદલે ખાતર ઉપલી બીહાજની નગા છોડી કાઢી નવી નગા ઉપરજ વાસો કરવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

પાદશાહના હુકમ મુજબ તેના આખો રસાલો આ બીહાજના નગામાંથી દેહરો ઉઠાવી આગલ ચાલ્યો. સઘળાંઓની આંખમાં ઉંઘ હતી, સઘળાંઓને તોફાંનની યાક ચહુડેલી હતી અને તેથી કાંઈ બીજી નગામાં આસાંએસને મારે બરડો નાખવાને સઘળાંઓ ખતી હતો.

પણ પાદશાહ કોબાદની ધીરજ ઉડી ગઈ હતી. તેના વજર નોતરના કાનમાં જે બેદભરેલો આવાજ થયો હતો તેથી તેને પણ એવીની ઉપજ હતી, મારે મુલાને બદલે સજગર રહેવાને તેઓનો એસારો હતો. એટલા મારે તે ઝોએ આ તલેસત્રાતી ટાપુ ઉપર પોતાની મંજળ જરી રાખી અને ઉજગરો, યાક તથા ભુખ ખચીને જાણે ખુદવ તા તથા પાહાડો એલંગતા તેઓએ લાંબો વખત ગાલી કા હાડ્યો.

અતે પાદશાહ તથા તેના વજરની આંખ ઉપર ઉંઘ ઘણો ગભરો કીધો. ખુદરતની સાંમાં થવાની કોણ માણ સમાં તાકાત હોય કે આ યાકેલા, હાકેલા, હેરાન થયેલા આ લુસો ખુદરત સાંમે લડી શકે ! ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક ખુશનોમાં મેંદાંનમાં આવી પહોંચ્યા. પવણની ઠંડી લેહે કોઈ પાછો તેઓનો ગામ મુખાવો લાગ્યો, હાથ પગલ જઈ

ધા પાછા દીલા અને સુસત થયા, મારે પાદશાહ કોબાદ હીઆંજ અટક્યો અને તેનો આખો રસાલો પણ અટકી બેઠો.

હવે ઉંઘને કાવતાં વીલજ લાગે એવું નહીં હતું. ઘણાખરો રસાલો ઉંઘાઈ મુક્યો હતો, પાદશાહે જુલવા માંડ્યું હતું અને નોતર અરથો ઉંઘારો હતો.

હવે અરજસપ અને કાલેને વળી પાછો દાવ મળ્યો હતો. કોબાદને કતલ કરવા અને નોતરનો નાશ કરવાની હવે ખાશી તક હતી. તેઓની પેટેલી ઉંઘ કાચી હતી અને આ બે પાપીઓનો પેટેલો સંપ પણ કાચો હતો. હવે મંદાર તથા, ભર ઉંઘનો વખત આવ્યો અને પાદશાહની આંખોના યોપાં ઉંઘાઈ જવાની રાહ જોતા એ બે ખુની એ પાછા છુપો મનમુખો કરી બેઠા.

પરકરણ ૧૦ ડું.

ગાફુની ઊપર પોતાની અંત.

અરજસપ અને કાલેએ કોબાદને મારી નાખવાને બે વાર સંપ કીધો તેની વચે ઘણાક વખત નીકલી ગયો અને એ વખતના અંતરમાં પેલા દેવજાદ નંદલ અને તુરુનું શું થયું તે જાણી લેવું નેહિયો.

સરવગનાની જાદુગર જુહના બે હૃદયીઆરો પીરોજ પરી અને નંદલ દેવમાનો છેલો બદ ખસલતના અને સેતાંની ખવાશનો હોવાથી તેણે જુહની જાદુ સાંમે બલથો ઉઠાવ્યો હતો અને જરે નીખખુલાલ પીરોજ તેની વફાદારી ભરેલી નોકરી બજવતી હતી, તારે મંડાલ નંદલ ટાપુ ઉપર તોફાંનથી ઘસડાઈ આવેલા તુર નાખનાં પાદશાહ કોબાદના એક છાકરા ખીદમતગાર સાથ મળી ગયો હતો, જે નંદલ મુરખી તથા રાજના નેહુ માં આપવા માગતો હતો, પણ તુર તેને દીવાનો સજજ પોતાનો દાડ પાવા નતો હતો, તેવામા "તુર, તુર" નાખના આવાજ તેને કાંને પડતાંજ તે ઘભરાયો હતો.

હીઆં મુધીની હકીકત આ બે જણ વીશે આપણે છેલી જાંહી હતી.

છાકરા તુરને મનસે નંદલ એક ભરમ અને ભેદનો ભંદાર હતો. તેના ખચીસ સરખો મેહેરો, તેનું દેવ સરખું માંડું, તેના ઘેર જવા પંજ અને નખ એજ પેટેલાં તો ભેદ ભરેલું હતું. પણ વળી તેની ચાલચલણ તુરને હેરત ઉપજવનારી હતી. જરે તુર તેની નજરે પડ્યો હતો તારે તે હાથ અને પોકાર મારતો હતો. તેના શેઠ જુહ જાદુગરનાં પરીઆંઓ તેની નાફરમાંનીને મારે તેને ચમકાતો, તેને ટપલા મારતાં તથા બીજે અજબ દેતાં હતાં અને તેથી નંદલ જુમો મારતો હતો કે "અરે ! હું કામ કરું છું ! અને ફૂલ નો દેવોરે !" તે પરીમાં મેમાજી હતાં અને તે તુરને દીસતાં નહીં હતાં, મારે તે સમજતો હતો કે આ દેવજાદે અમસપો કાંઈ મગજનાં પવણથી બખારે છે. તારબાદ વળી નંદલ તુરની ધાંસે આવી કાલાવાલા કરવા લાગ્યો, તથા તેને પોતાના ખોદાના સરખુ માન આપવા લાગ્યો તથા તેની કાકરીમાં રહેવાની ઉમેદ બતાવવા લાગ્યો તેથી જુહની અમજતી થઈ. વધી પડી. પણ વળી. છાકરા તુર

તેની હાલત ઉપર દયા કરી તેને થોડાક પોતાનો દાડ પાવા ગયો તારે “તુર, તુર” નામનો જે પોકાર તેને સંભળાયો તેથીતા તેની અચરતીના પાર નહી રહ્યો. તેણે પારથુ કે આ નામ પણ નંદલન પોકારે છે અને તે પોતાનો આવાજ બદલી બીજી આવાજ કાઢાડે છે. તેણે વીમારથુ કે નંદલ નાં બે મોઢાંડાં છે અને એક મોઢાડું દાડ પીએ છે તારે બી જી મોઢાડું માડ નામ પોકારે છે. તુરે ખચીત પોતાને કો ઈ દેવોના મુલકમાં આવી પડેલો વીમારથો, અનેતો ભુતે ઘેરયો” એવી તેને ધાસતી પેદા થઈ અને તેઓનાં દેહસત નાક પૂજામાંથી છુટારો કેમ તેના બેદારો કરવા લાગો.

પણ થોડા વખતમાં તુરને બેલાસો થયો. તેના નામનો પોકારતો જાહાડીની અંદરથી આવતો હતો, જાંડાં સલીમ નામનો એક આદમી આવીને ભરાયો હતો. તે તુરનો જ સોબતી હતો અને પાદશાહ કોબાદનો ખીદમત ગાર હતો. તે તુરની જ મીશાળે છાકરો હતો અને તુરની જ મીશાળે તોફાનમાંથી બચીને આ તલસેસાતી ટાપુ ઉપર રખડતો હોખાં આવી લાગો હતો. તે તુરની જ મીશાળે આ દેવજદાને ભેળી ભરી હેરત થયો હતો અને બીહીને જાહાડીમાં ભરાયો હતો. તેઓ એકેકને તોફાનમાં મુલેલા સમજ્યા હતા અને હજી એકેકને જવતા જેવા છતાં એકેક ઉપર ભરસો લાવતા નહી હતા. તુર સમજતો હતો કે સલીમ ભુત થઈને આવ્યો છે અને અને ઘેરે છે. સલીમ તુરને ભુત સમજતો હતો.

થલેવારે તેઓની ખાતરી થઈ કે તેઓ બનેજણા બમ યાદે અને ઘણા વખત પછે તેઓ એકેક સાથ ઉલટમંદ થઈને ભેટયા તથા પોતાની સાથે અમાલેશો દાડ પીને સલામતી માહી.

હવે નંદલનેતો એકને બદલે બે ખોદા પાયા! તેણે પોતાનાં ઘણી અને શેઠ જીઉ તથા તેની બેટી મુલનાર સીવા એ બીજાં કોઈ આદમીને દીઠ નહી હવું, પણ વળી જીઉ તેને મનશે હેરન હતો, માટે તુરને જોતાંવાર તે ખોદા જામળ્યો અને સલીમ આપયો તારે તેને બીજા ખોદા લેજે હાંક મારયો. પણ અગત કરીને તુરને ખોદા ગણવાની તેની આગળ બીજી દલીલ હતી અને તે તેની પાસે રહેલો દાડ હતો. એ શરાબનો લેહેજત નંદલને મનસે ખોદાઈ હતી અને શરાબના બાહારમાં તેને ઉપલો ખેઆલ વધારે મુજ પડ્યો હતો.

માટે હવે નંદલ તુરને પગે પડવા લાગો. તે શુકલપર પડીને મોલયો કે “હું તારા પગ ચુમશ. હું તારી તાબેદારીનાં સપત લેવશ. હું તુને આ ટાપુની ફજવંત ન ગાઈ મેઈય દેખાડશ. હું તુને સઘળી મોખા જાહરા દેખાડશ. હું તારે માટે મીઠાં ફળો વીની લાવશ. હું તારે સાડું માહી પકડશ અને તુને જગલમાંથી લાકડાં લાવી આપશ. તેના બદલામાં હું એટલું જાણુ છઉં કે તું મારો ખોદા થા.”

જીઉ જાહરાની માફરી કરતાં આ દઈત કંઠાલી ગયો હતો અને તેના પૂજામાંથી છુટવા સાડું, બરાબર મોલી એતો જાહરાની ઉપર સેતાનીઅતને કાવવા દેવા સાંડું નંદલ આ વખતે ખરાં દીલથી ખંતીપણનાં મોલતો હતો.

તુર અને સલીમનું કામ એટલું જ હતું કે તેને વધારે દાડ પાવો અને નંદલ જેમ વધારે પીતા તેમ વધારે બે હેકતો હતો, જ્યો તુર અને સલીમને અચરતી સાથ ગમત પડી હતી.

તુર મોલતો કે “નંદલ, તું દાડ પીતાં બસ જ્નેનાં, જેવા વગર પી જા. તું સેતાનની આંખો છેક માથામાં પેસી ગઈ છે.”

સલીમ ટકોર કરતો કે “એની આંખો, માથામાં છતાં જો એ સેતાનમાં ખપે છે તો મુછડામાં એ આંખો હોતે કહેવા જબરો સેતાન ગણાતે.”

સલીમની ટકોર નંદલને ગમતી નહી હતી, પણ તુરને દાડ તેને બહુ જ ગમતો હતો. માટે થોડા વખતમાં નંદલ સલીમને પોકારવા અને તુરને અતીઅંત આહવા લાગો. સલીમે તેની મશાખરેમી જરી રાખી અને નંદલ તેથી તેને સરાપ દેવા લાગો. તુરે દાડ પાવાનો જરી રાખ્યો અને નંદલ તેને માનપર માન આપવા લાગો.

આ અડડાઅડડી વખત જતાં વધી પડી, પણ તેમાં વધારો કરવાને વળી પેલી ટોંગી અને રમતીઆલ પરી પીરોજ તાંહાં દાખલ થઈ. તે બેમાલુમ રીતે એકેકનાં આવાજ કરી એકેકને લડાવા લાગી.

નંદલ તુરની આગળ પોતાના શેઠ જીઉની ગીબત કરવા લાગો. તે મોલયો કે “જીઉ જાહરા આ ટાપુ ઉપર થી મને દરો દઈ માડું રાજ લઈ લીધું છે.”

એવામાં પીરોજ સલીમનો આવાજ કાઢાડીને મોલી કે “તું જીઉ મોલે છે.”

નંદલ સમજ્યો કે સલીમ મોલયો છે, માટે તેણે ઉતર દીધો કે “મશાખેરા વાંદર હું જીઉ નથી મોલતો.”

તુર પણ સમજ્યો કે સલીમ આ દેવજદાને નાહક સતાવે છે, માટે મોલયો કે “સલીમ, તું વાતની વચે મોલીને ફરીથી એને સતાવશે તો હું તારા દાંત તોડી પાડશ.”

સલીમે ઘણી બી અમાલ કીધી કે “હું નથી મોલયો. મેં કોઈ બીજાને મોલતું સાંભળ્યું ખરું.” પણ તારે બી જી કોણ મોલે ? તે તુરની ખાતરી કરી શક્યો નહી.

તુરે મુસો તાંત્રોસ કરી નંદલને વાત આગલ ચલાવ દહી. તે જીઉ વીંછીની હુકીકત જાણવાને ખંતી હતો.

નંદલે થોડી વાત આગળ ચલાવી. તે મોલયો કે “જીઉ જાહરા હોઆં એક ગોફામાં રહે છે. હું તેને ઉઘાડ્યો દેખાડશ અને તું તેના માથામાં ખીડી દાકસે એટલે તે મરણ પામશે અને તેની જાહડ નાશુદ થશે.”

પણ હોઆં વળી પરી પીરોજ આવાજ પોકારયો કે “મકરમાન જીઉ, તારીથી એ બનનાર નથી. તું શું કરી શકવાનો છે ?”

પીરોજ સલીમનાં આવાજનાં આ પોકાર ઉઠાવાથી વળી પછો તુરનો સલીમ ઉપર મીજાળ ગયો.

સલીમ કાંઈ પણ નવાબ આપે તેની આગમ્ય શુંદર પીરોજ સલીમનાં આવાજનાં નવાબ આપયો કે “નાપાક તુર, તું બી જીઉ મોલે છે અને મને નાહક ગણે પડે છે.”

મીઠા બીમારો સલીમ ! પોતે મોલતો નથી અને તો પણ પોતાનો આવાજ મોલતો સાંભળી હેરત રહ્યો. તુર

નીતી ખાતરી થઈ કે સલીમ આ હુકમ કરેછે, એટલે તેણે બાંહે મહુડાવીને સલીમને સારીપકે મેથી જમાડી અને સલીમને મોઢાંડે માર ખાવા પછે એટલું જ ચાહ્યું કે આ દેવસખાન સરખી નગામાંથી નલદી છુટકારો થાયતો બહુ સારું.

આ “ખાંમ મીનીટનાં વીસામ્માં” પછે જ’દલે પોતાનું દાસતાંન પાણું માણ કીધું. “મારો રોક જુદે દરરોજ પાછલા પોહોરે ઉઠાયછે. તાંહું જતાંનેવાર પેહલાં તેની જાડુઈની કેતાબ તથા લાકડી જપત કરી લેજો અને પછે જોઈ એતો સોટાથી તેનું માથું ફાડજો અથવા નેઈએતો તેને ખીલો મારી જમીન સાથે જડી લેજો, પણ પેહલાં તેનું પુસતક ને બાવી નાખજો, નહીતો તેની જાડુઈ નાજુદ થશે નહીં, પછે તેની છોકરીને કેદ પકડજો નહીતો તમે સલામત રહેશો નહીં.”

છાકડા તુરને આ સઘલી વાત પસંદ આવી. સલીમે પણ માર ખાશેતો ખાશે મગર આ વાત ઘણી પસંદ પડી. તુરે સેકમલી સહી વીચાર્યું કે “જુદને મારી નાખી હું આ બાજે બેઠેસત સરખાં ટાપુને પાદશાહ થવશ, જુદની બેટી ગુલનારને મારી રાણી બતાવશ, સલીમને મારો વજર કરશ અને જ’દલને મારો સરદાર કરશ.”

બેવકુફ છાકડાએ ! તેમને ખબર નહીં હતી કે હોશીયાર પરી પીરોજ તેઓના માથાં ઉપર બજતી હતી અને તેઓને સઘલી મનસુખે સાંભળતી હતી. પરીએ તરત જઈને જુદને સઘલી વાતથી વાંકે કરવા કહાવ્યું.

પણ તેણાં આ સેકમલીએને હીઆંજ પડતા મેળવા ચાહ્યાં નહીં. તેણીએ પોતાનાં કોમલ આવાજથી સરોદ ગાવા માંડ્યા અને પેલા બેવકુફે તુરત તે સરોદ ઉપર લોભાઈ ગયા. જારે પીરોજે જોયું કે રાગની વ્યસર તેઓ ઉપર પુરતી થઈ કે પછે પોતે ધીમે ધીમે ઉડવા લાગી અને આ ગામેણ જતું નહીં મેળવા સાઈ તેઓ તે આવાજની પુરે ચાલવા લાગ્યા. એ પરખાંજે જોઈ તોફાનમાંથી અચેલા શાહજાદા તેહેમતને પીરોજનાં ગામેણ ઉપર લોભાવી જુદે જાડુગર પોતાના ગોઠા તરફ એ ખી શકશે હતો, તેમજ તુર, સલીમ અને જ’દલ પીરોજના ગામેણ ઉપર ચેલા થઈ જાંહાં પીરોજનો આવાજ લઈ જાય તાંહાં એ ખાવા લાગા.

પીરોજે જાડુપથી ઉડવા લાગી અને આ તરજુ તુર ખો જાડુપથી દોડવા લાગા. એમ કરતાં જંગલો અને મેદાંનો કુદતાં ખાડા અને ખજોચીઆંમાં પડતાં ખડતાં, એક કીમલથી ભરેલી ખાહી આગળ પીરોજ તેમને લઈ આવી જાંહાં પીરોજના ગામેણ ઉપર ખેંચાતાં તેઓ ખાહીની અંદર જઈ પડ્યા અને જુદે જાડુગરની પાદસાહી લેતાં લેતાં કમરપુર કીમલથી અંદર અપધાઅપધ દટાઈ ગયા.

૫૨૬૨૯ ૧૨ મું.

કદમુદાઈનો કોલ.

એ પછે પરી પીરોજ પોતાની ખંખે ફકડાવતી પોતાના મુરખી અને સાહુજ પાદશાહ જુદ પાસે જ’દલનાં બલવાની તથા તુર અને સલીમનાં સંપત્તી તેને ખબર કરવા આવી.

એ વખતે જુદ એક ઘણાન નેક અને ખુશાલી ભરેલા કામખા મશગુલ હતો.

સુદરે દરામનાં બનાવેલા, પણ જુદએ પોતાની જાડુઈને જોરે જોર અને રલીઆમના કરેલા ગોઠાની ખાડુર ખુશનોમાં થામનાં લીસતી ભરેલા ગાલીયા ઉપર એ જઈ કે જાડુગર મોટા હરખ અને શંતોશથી અલોટાપલો હતો.

તેની એક બાજુએ તેની ચાંપાની કલીની ત્રીશાલે જોખનના બાહારથી ખીલતી બેટી શાહજાદી ગુલનાર હતી અને બીજી બાજુએ ગલગોટાની પેરે ઉગી નીકલેલા શાહજાદે તેહેમતને ખીરાજતો હતો.

જુદે તેઓનાં હાથ હમણાં સાદીનાં ગાંઠથી બાંધી રહ્યો હતો અને પોતાની દીલનવાન બેટીની એક શાહજાદ સાથે કદમુદાઈ કરવાથી તે હરખમાં ઉરપુર હતો.

આ કદમુદાઈ કેમ બની શકે એ વાંચનારને મનસે એક સમશીયા જુડું લાગવું હશે. કેમકે તેહેમત અને ગુલનારને જારે આપણે ઉછેલાં દોડાં હતાં તારે તેઓ ઘણી નાકમેદી ભરેલી અને નીરાસીથી ખતંગ બનેલી હાલતમાં હતાં.

જુદ જાડુગરેતો આ દરેર શાહજાદાને પોતાની પેઆરી પરી પાસે ગામેણનાં તાંન ઉપર ખેંચાવી મંગાવશે હતો અને પછે તેને કેદખાંનાની બેટીમા નાખશે હતો, તેની પાસે હલકો મજૂરી કરાવતો હતો તથા તેને ગોલામના કરતાંખી બદતર હાલે રાખેલો હતો.

તેને જોતાંવાર ગુલબદન ગુલનાર તેનાં ઉપર મોહીત થઈ હતી, અને તેઓ વચે એટલી સાદાં દીલની નીરાસીય મોખત બાજુ હતી તથા તેહેમતને સોંપેલી શખત મજૂરી એટલી ભારી હતી કે ગુલનારે પોતે તેને મેસાડી રાખી તેના લાકડાંનાં ભારા પોતે ઉડાવી નવા મંગાપા હતા.

પણ પેઆરાં વાંચનારાંઓને પેહેલેથીજ વાંકે કરેલાં કે તેહેમતને તરફ જુદની આ સઘલી જસતી ખાતર ખાહેરના દેખાવની હતી. તેની અંદરખાંનેની મતલબતો ગુલનારને એ જવાંન સાથે નેકાના કોલથી જોડવાની હતી. તે મતલબમાં ફાવવા સાઈ તેણે પેહાં તોફાન ઉડાવ્યું હતું. એ મતલબમાં ફાવવાન સાઈ તેહેમતનાં માંપ કાપાદને તથા તેના આખા રસાલાને જુદએ આ ટાપુ તરફ તાંણ્યા હતા, કે જે રસાલામાં તેને દગાથી દેશનીકાલ કરનાર અને તેનું માથું દગાની ચાંજ છુટી લેનાર તેના ભાઈ અરજાસપ પણ હતો.

વલી એ મતલબમાં ફાવવાન સાઈ જુદએ તેહેમતને બંદીની બેટીમાં તથા તામેદારીની જુડસરીમાં નાખ્યા હતા. એ તેની કાઠી, તેની હીમત, અને તેનું કુવત કે સી જોવાની કસોટી હતી.

જારે આપણું શ્રેયાન આ તલેસંભાતી ટાપુના બીજા ભાગમાં રોકામણ હતું તારે તેહેમતનેના કસ ઉપલી કસોટી ઉપર મલમ પડતાંન તથા ગુલનારની મોઝુબતની પકી તપાસ થઈ ચુકાથી જુદએ વધારેવાર જોર રાખવાને ચાહ્યું નહીં. તેણે ઉપલી એકાંત નગામાં પોતાની પાસે આ જવાન દીલદારોને જોલાવી તેમની આગલ તેની ખ

રી ધારણાં વીધે ખરો ખોલાસો જાહેર કીધો. તેણે તેહન તન ઉપર ગુજારેલી જસતી વીશે માફ માંગી અને પછે ગુજારનારનો હાથ તે શાહજાદાનો હાથ સાથે જોડી આપયો.

તે યોલથો કે “તેહમતન, અગરને મેં તુને સજા કીધી હોયતો આજને મેં તુને જ બદલો આપયોછે તેથી એ સજાનો ખંગ પુરેપુરો વલી રહેયો. મેં તુને મારા જીવની એક દોરી આપીછે, અથવા જના ઉપર હું છવું છઉં તે તુને આપું છઉં. આ પુતલી તારે લાગ્યેક છે એજ જરે હું કહું છઉં તારે એમાં મારો હેઠકાર ના સમજતો, પણ તુ જોશે કે સઘલી તારીકડે તે ખાલી ફરી નાખશે અને વખાણુ પોતે તેની પછવાડે ઉભી રહેયો.”

ગુલનારની આ સઘલી તારીક તેહમતને ખાહાલ રાખી અને ટુકમાં જ નવાબ દીશે તે એક આખી કેતાખની બરાબરના હતા. તે યોલથો કે—“અગર એક નજી મી જને ના ફેડે તોપણ એ વખાણુ હું માનશ.”

એ પરમાણુ તેહમતન અને ગુલનારની સાદી નકી થઈ અને પાદશાહી જીજ જાહેર આ યાપના દેશનીકાલ પોતે પ્રવા સાથે પોતાની નોબવાન યેટીને ફનીયાં સંસાર દેખાડવા વના દેશનીકાલ રાખી મેલવાને ડરતો હતો તેની છાતી હવે ખુશાલીથી ખલાસી પાંખી.

પરજીવાના કોલ સાથે ઘણીખરી વારતાઓના અંત આવેલો ! પણ વાંચનાર પુછશે કે તેહમતનના બાપ કોખા હતું શું થયું. તેના બાપના કારસતનાનું શું થયું ? દેવ જાદા નંદલનું શું થયું ? તુર અને સલામતના સંપત્તિ શું થયું ? એ સઘણું નજીવવાનું બાકી રહયું છે અને તેથી આ વારતા હજી અધુરી રહીછે.

બંદગી.

ગાંધીજીના હાનર વીશે મયા અંકમાં થોડુંક બોલવામાં છે હવે તેની તરતજ પાછલ બંદગી વીશે થોડુંક બોલવામાં જાય છે, કેમકે ગાંધીજીના સઘણી સરસ ઉપયોગ ખોદાતાલાની બંદગી, યાદ અને સેતાએસમાં છે. આ પછે જોયું છે કે ગાંધીજી ખોદાના બખશોશો એક ખોદાઈ હોતો છે, અને તે ખોદાઈ મા

રગને બંદગી જેવાં કામમાં વાપરવો એથી વધારે સરસ કીધાં કામના તેના ઉપયોગ કરી શકાયો ! આપણે જોયું છે કે ગાંધીજી એક ફરેસતાઈ હોતો છે અને ફરેસતાઈના હાથે શ ખોદાની પરસેસના મશગુલ હોયછે એવો જ સાધારણ ખેત્યાલ છે, તે ઉપરથીમી રોકો-મલે છે કે બંદગીમાં કેટલી મોટી જરૂર ગાંધીજીની છે ? હરએક સીન ગાંધીજીમાં સમજાવેલી સઘણી સરસ અસર કરેછે, તો બંદગી જેવી ગંભીર અને પવીતર ફરન ગાંધીજીના બજવાથી કેટલી વધારે અસર થઈ શકે !

વાંચનારી બાંનુઓએ આ સરવે સવાલોનો પોતેજ વીચાર કરવો અને તારપછે ડુનાર્યાનાં સરેસતા ઉપર પણ જરા નેગાહ પેહોંચાડવી. ફનીયાંની ઘણીખરી પરજીવો પોતાની બંદગીમાં ગાંધીજીના ખોદાઈ હોતારની મદદ લીધે છે. ખરીસદીઓના દેવલો મહે ગાંધીજી ચાલેછે. સીનાઓ વટીક ગાંધીજીની થોડી ઘણી મદદ લીધેછે. હાં કુલોકનાં ફેડેડાંઓમાં ફોરતન, બનન, કથો ઇતીઆદી ના મે જોઈસવરસતુતી ચાલેછે તે પણ સઘણું રાગમાં હોય છે. તેઓની જીદી જીદી પરારથનાના સલોક કાંઈજ નહીં પણ તેટલા રાગ છે. કેટલાક વેઢેમી પારસી લોકો જેકે વગર સમજે ગાંધીજી રૂપી બંદગી કરવાની સાંમે થાયછે, તોપણ ગાંધીજી બંદગીમાં એટલું તો ખુદરતી છે કે તેઓ પોતે એક હાથ ઉપર ના પાડતા જાયછે અને બીજા હાથ ઉપર પોતાનું સઘણું ભજુતર રાગ કાઢાડીને ભજીછે. વળી પારસીઓ મોનાજાત નામની જ બંદગી ભજીછે, તે સઘણાં ગાંધીજીનાં અને તેથીમી ઉતમ સામેતી આ છે કે પારસીઓની અપવીદવાન પેશાખર જરોશોતે પોતે જે ગાથા નામની અતીઉતમ બંદગી બનાવીછે અને જ આજે જરોશોતી ધરમ પુસતકોમાં સઘણી પેહોલી પદવીના ગણાય છે, તે ગાથા પણ જરોશોતે પોતે ગાંધીજી તરીકે જોડયા છે.

બંદગી શું છે ? બંદગી એક ફરન છે, જે દરએક માણસે બજાવવી જોઈએ. પેહોલાંતો બંદગીમાં ખોદાની પાદ અને સેતાએસ કરવાનું હોયછે. બીજું બંદગીમાં તે સાહેબની અપખર બખશોશને માટે તેના પાડ અને હેશાન માનવાનું હોયછે. તરીજું બંદગીમાં આપણી જીલ, ખાંખી તથા મદ ચાલનો પસતાવો કરવાનું હોયછે. અને થોડું બંદગીમાં તે ફોરતાર જેડે આપણી મુરારો માગવા, તેની બખશોશ ચાહવા અને તેના આસોરવાદ માગવાનું હોયછે. બંદગીનાં આ ચાર કામ જોતાં ખોલણું દીશે કે બંદગી એક ચીતે, ખરાં દીશે, નીરમલ મને કરવી જોઈએ. બંદગી કરનારનું ઘેખાનું બંદગી કરતી વેલા ભગતું નહીં જોઈએ, એક ગમથી બીજી ગમન દોડતું નહીં જોઈએ, પણ સઘણું ઘેખાનું હરીકામણે એકલા ખોદા ઉપરજ રાખવું જોઈએ. એજ પરમાણુ બંદગી કરતી વેલા તન, તથા જનને દાઘ અથવા ખજોઆ વગરનું નીરમલ અને સવધ રાખવું જોઈએ.

આ રીતની બંદગી થઈ શકે એટલા માટે બે ઉપાયો કરવા જોઈએ. પેહોલા એકે બંદગી કરવાની દખલ પેખાન રોડનારી અને મગજ ઉપર અસર કરનારી જોઈએ. તે બંદગી એવી દખની જોઈએ કે જ્યો દેખાગ ઉપર બીજી કોઈ બીનાં તેટલો વખત આવી શકે નહીં. તે બંદગી એવી દખમાં જોઈએ કે રૂએરૂઆં ઉભાં થાય અને દીલ મોખા કોઈ વીનલીથી હોય તેમ અંદરથી પગલીને મગજને આંજીના નીરમલ પાંછીયો થોડું કરે. બનીઅન નામના લખનારના આ શબ્દો કીમતી છે કે “બંદગીમાં દીલ વગરના બોલવા કરતાં બોલવા વગરનું દીલ વધારે સાંકડું છે.” એક બીજા ગરથકારના આ શુખનો પણ કીમતી છે કે “ઘેખાન રાખવા વગર બંદગી કરવી એક ગાંધી છે, અને બંદગી વગર ઘેખાન રાખવું એ ખોટું રો

લ છે." પણ દીલ અને બેલણું બેડુ સાથે હોયતો તે બંદગી સહીથી સરસ ગણાય અને તેવી બંદગી જરૂરી ગા એણનાં બની શકે તેટલી બીજાં કસાંધી બનતી નથી.

ઉપર મુજબ ખરાં દીલની અને અસરકારક બંદગી કે રવાના બીજે ઉપાય એ છે કે તે બંદગી સમજને કરવી જોઈએ. બંદગીમાં આપણે શું કહીએ છીએ, આપણે શું માં ગીએ છીએ, તે આપણે સમજવું જોઈએ, પણ જો તે સમજાએ નહીં તો પછે તેમાં દીલ કુણું રેડુ અને એવી રીતે બંદગી કેમ કરાય ? માહ્યુ હેનરી કહે છે કે "બંદગીને સહવારનાં કુંઝી સમજની અને સાંજના અદગરો સમજવો." ઈઆને સહવારનાં રોજને બંદગીથી ઉઘાડવો અને રાતે દી વસનાં કાંમકાનને બંદગીથી બંધ કરવાં. પણ સમજવા વગર બામદાદમાં જે માંગવું હોય તે સાંજે મંગાઈ નવાય ઈઆને બંદગી કવખતની થાય તેમાં શી નવાઈ ? બીજા સારા ગુણે લોલ લાલચથી બગડે છે, પણ બંદગીના ગુણુ બરનારડ બતાવે છે તે લોલ લાલચની ઉપરવારો હોય છે, કેમ કે એક નવો લખનાર કહે છે કે "માણસ જાત ખેદાતાલને ભેટ કરી શકે એવી ચીજ માતર બંદગી છે." પણ વગર સમજને બડબડી નવાથી શેક્સપીઅરનાં આ વચ્ચે થયેલી વખત પડતા હશે કે "અનન્યપણમાં આપણુ થયેલી આપણુ કુખ માંગીએ છીએ કે જ કુખ તે સાહેબે આપણે આપના નહીં આપણું હોય."

આમારા ગયા અંકમાં "હલ થયેલીઆનીનું" કામ સેડે છે કરવાની રીત" નાં મથાલાં ઉલ્લ દરોજ સહવાર સાંજ આપના કુટુંબ સાથે મળીને બંદગી કરવાની લલાંખણ કીધી છે. પણ ઉલ્લી બે શારતો અદા કીધા વગર એ મુખનાં પાર પડી શકે એવી નથી. ખરી "બંદગીનું" એક ચીતર બીજે ઉપર આપણું અને તેવી ખરી બંદગી આપણા કબીલાઓનાં હાખલ કરવી એ ખરાં મુખના એક રસતો છે.

કોલા રો.

આ નાચકારક અને પલીદ મરજ, આદમીજાતનો આ નાપાક મુદ્દા આનમુધી વીદીઆ અને હાનરને હરાવતો અને પોતાનાં ભુખો ભખશ કરતો આવયો છે. તે જરેબી રેખાવ દીએ છે તારે જે નહુડપથી આદમીને પોતાનો ભોગ કરે છે, જે અન્યએજ ભેદથી એકજ કબીલામાં થયું નહુ ઉપર એકજ વખતે ગલબો કરે છે, તે સમજું જોઈ આદમીની અદલ હેરત રેડે છે અને કોલારાનું નામ સાં ભલતાંન પીલતન જેવી છાતીનું આદમી ગફલાઈ જાય છે. પણ એકે આ જાલેમ જમના કામ આપણને લાઈલાલ કરી મેલે છે તોપણ તેને લગતાં આપણા જ્ઞાનમાં આગલ કરતાં હાલ મોટી વધારો થયો છે અને એકે એ જમનેનાં મુકર ઉપાય શોધી કાઢાડવાને વીદીઆ અચકત છે તોપણ તેને અટકાવાના ઉપાયની ચાવી આપણને હાથ આવી છે.

કોલારો એટલો જલદી ફલાવો કેમ પામે છે અથવા એકજ કબીલામાં ઈઆ એકજ શેરેરમાં તેણે સાંમરો ભખશ કરવાનાં કારણો શું છે તેનો હવે જાને ભેદ રહ્યો નથી. સને ૧૮૩૩ માં ફ્રાન્સ ખાતે કોલારો પેટેલ વેડેલો

હાખલ થયો અને એકદમ ૨૦ હજાર પંચોળની થાત કીધી. આખર ખરખોળે આખાં શેરેરોની થણીક વસતીને ઘસડી નાખેલી છે. પણ હવે એકે કોલારો થવા પછે તેને સાંજે કરવાને હલ આપણુ શકતીવાન નથી, તોખી તે નહીં થાય અથવા તે થવા પછે આગલ નહીં વધે તેવો અદલક કરવાના ઉપાયો આપણે હાથ આવયા છે. એ રીતે કોલારાના વખતની જાતનના દરેક ઉપાયથી આપણે વાકેફ થવું પડે છે અને તેવી વાકેફગારી નહીં હોયતો એ જુરો મરજ આપના કબીલાઓનાં ઘાન કાઢાડી નાખે તેની નવાઈ નથી. જેમ ગઈ સીતલાના ઉપાય નહીં કરવો એ એક મોટો ગુનાહ છે, તેમજ કોલારાને મેસાડી દેવાના ઉપાયોથી અનન્યતા રેડેવું એ પણ એક પાપ છે.

કોલારાની ઉત્પત્તી શામાં છે, કેમ થઈ છે અને કાં હાંથી થઈ છે તે બાબે જુદાં જુદાં મત અલે છે. પેટેલાં વીદવાંને થણાખરા એકમતથી કહેતા હતા કે આ જુરા મરજને હીડુસતામાં થતી મોટી જાતરઓએ જનમ આપ્યા છે. પણ ૧૮૬૬ માં જુરોપનાં રોશિયાનાં ડાક્ટરોની જે મોટી સભા કોલારા વધી તપાસ કરવા બેઠી હતી, તાંહાં થણીક તકરાર ચાલવા પછે ઉપલાં મત ઉપર વાંધો ઉઠાવામાં આવ્યો છે અને કેટલાક વીદવાંને હીડુસતાંનની જાતરઓમાં નહીં પણ આરબસતાંનનાં કોસટા ઉપર થતી હજમાં એ મરજનું મુજ વીમારે છે. વળી કોલારાનું બીજાં ફેવી કીશમી છે, તે પણ આનમુધી અંધારામાં રહ્યું છે. તોપણ વીદવાંને એ આટલું નકી કીધું છે કે ઘણાં લોકોની સંખ્યા બેગી મજલાની ગલીચીમાંથી એ મરજ ઉભો થયો છે અને ચોક્કસ જાતનું હવાઈ જરૂર એ મરજનું બીજાં છે.

એવું ધારવામાં આવે છે કે કોલારાનું જરૂર હવામાં ઉછેરે તથા માંડી સાથ મળી જાય છે, તથા પાણીમાં વસે છે તથા કપડામાં પેવસ થાય છે અને એ વસતુઓની મારફતે દમ ને રસતે, ઈઆ માનડીને રસતે માણસનાં બદનમાં પેવસ થઈ કોલારાનો મરજ પેદા કરે છે. ૬૦ વરસ ઉપર કોલારો મુદલ નહાપલો નહીં હતા, પણ ૧૮૧૭ માં તે પેટેલ વેડેલો માલમ પટેલો ધારવામાં આવે છે અને ૧૫ વરસનાં તે આખી ફનીઆમાં ફરી જવાની તવારીખ નોંધ બતાવે છે. એટલે જાતવલો ફલાવો થવા અથવા પાણી જેવી સાધારણ ખપની છણસની મારફતેન થવો જોઈએ. એ મરજ લાગુ પડવા પછે બદનમાં જે અન્યએજ જેવો ફેફાર કરી નાખે છે, તેનું વીગતથી બેઆન કરવાની જરૂર નથી અથવા એ મરજ લાગુ થવા પછે જોઈતા ઉપાયો હીઆમાં પરગટ કરવા જોગ નથી.

પણ દુકમાં એટલું કહેવાઈ શકારો કે કોલારા નો મરજ નાડીને ધીમી પાડે છે, લોહીને થંધ કરે છે, લોહી માનાં પાણીને મુકવી નાખે છે, જેથી દરદીનાં ગળાનાં પાણીની તરસ પેદા કરે છે, ગોટલાઓને કણુ કરી મેલે છે, ટેટામાં આંકડાં ઉપજાવે છે, પેટને મોટાડું છોડી મેલે છે, આખમાં ખાડા પાડે છે, માનડીને ધરમલી વાલે છે તથા આખાં બદન ને કડું કરી મેલે છે. કોલારાનાં જાહાડાની "બીઆનાં થોણ" અથવા કાંઈ જેવાં તોપા રંગ ઉપરથી ચોક્કસ પીળાં થઈ શકે છે, તેમજ વળી કોલારાનાં દરદીના પરસેવે ચોક્કસ નજસ વાસ મારે છે, તે ઉપરથી પણ એ મરજની પીળાં

યાપછે. પણ કોલારાનાં વખતમાં સેન પેટ આવવાથી કોલારો સમજને આપણા લોકો “ધભરાટને વધારે ધભરાવે છે” તથા બીજીને દુકાળમાં અદીક ખાસ કરે છે એ ઘણું ખોટું છે. કોલારાની ખરેખર પીછાણ કરવાનું ડાકટરનું કામ છે અને ડાકટરની આગમ્ય આસપાસનાં આ ડાકટર યદ્ય નીકલે અથવા દરદીને બીહીવાડી મારે એ ઘણું ખોટું છે. ઘણાવાર નખાં, પોચાં અથવા બીહીકનાં માણસો ઉપર કોલારો વધારે હોમલો કરે છે અને તેથી એ વીરો ખોટી બીહીક મનમાંથી કાઢાડી નાખવી એ લગભગ કોલારાને અટકાવા બરાબર છે.

તેમજ વળી આ છુરા મરનનાં ઉપાયો કરવાવાનું આ માત્ર કામ નથી, પણ એ પલીદોનાં દોર ચાલતો હોય તે વેળા જેઠી નતન અને માવજતનાં ઉપાયો થોડાક જાહેર કરવા માંગીએ છઈએ. કોલારો થવા આગમ્યનાં ઉપાયોમાં સઘી પેટલો ઉપાય આપા પીધાની પરજે છે. બાદી થાય, જરપત નહીં થાય, પેટનાં મરને પેદા કરે એવો ખોરાક હમેશા દુર કરવો જોઈએ, પણ અક્ષર કરાવે કોલારાનાં હી ગામમાં તેને ખચીત દુર કરવો જોઈએ. સારાં મોસમમાં બાદી ઇચ્છા બીજા પેટનાં મરનેથી શરૂઆતમાં ધાસતી રહેતી નથી, પણ કોલારાનાં દોરમાં એ રીતનાં પેટનાં મરને દરદીને કોલારા ઉપર નાખે એવી ધાસતી રહે છે. માટે વાસી ગોસત, વાસી તરકારી, કોઢેલી માછલી, કાચો નેવો અથવા દાઢ, વાલ સરખો વાપરે ખોરાક બનાતું મુખી ખાવો નહીં. વળી દારૂ પીનારાઓ ઉપર એ મરન ઘણું જલદી લાગુ પડે છે, માટે દારૂ પીનારાઓએ પણ એ હીગામમાં સંભાલ લેવો જોઈએ. પણ કદાચ બાદી અથવા પેટના બીજા કોઈ મરન લાગુ પડી જપ્તો જરાબી લઈ ચલાવવું નહીં પણ સરેસતા કરતાં એકબી વધારે જાહોડો આવતાં વાર માંગતા ઉપાય કરવાથી કોલારો લાગુ પડતો ઘણીવાર અટકે છે.

કોલારાને અટકાવાના બીજા ઘણા અગતનો ઉપાય સફાઈ અને સુધસાઈ છે. દીસતું છે કે કોલારાનું જેઠુર ગલીચીમાં જનમે છે, તારે ગલીચીના નાશ કરવો એ તે જેઠુરનો જરૂરની નાશ કીધા બરાબર છે. ના તર જાહોડું કાઢાડાથી અથવા પાણીએ ઘોઈ ના ખવાથી જગા સાફ થાય એટલે ગલીચી નાશુદ થઈ એમ સમજવામાં લુલ છે. તેમજ વળી કોલારા વાટર અથવા બીજા યુગ્મોદાર ચીજ વાપરવાથી બદલો બંધ પડે એટલે ગંધકીનું જેઠુર નાશ પાંચુ એમ પણ સમજવું નહીં. એવી વસ્તુઓથી ગંધકી આપણી ઈદરીઓને લાગતી નથી, તેપણુ તે જનની તેમ રહે છે. ગંધકીને ખરેખર નાશુદ કરવા, તેમાના જેઠુરની હાલત ફેરવી નાખવા, ખાસ વસ્તુઓ જીવી છે. તે વસ્તુઓના અપ વગર ગલીચી નાશુદ થતી નથી. કોલારાના વખત ઉપર ઘરોની અંદર અને બાહાર, મોરીમાં અને સંદાસમાં, નલમાં અને મટમાં, દરએક જગાએ જાહોડો ગલીચી થતી હોય તાંહોં તે વસ્તુઓ નાખવી અથવા વાપરવી જોઈએ. સાધારણ ઘરોમાં જરે એટલી નતનની જરૂર છે, તારે માડાં ભાએગે કોલારાનો, મરન જે ઘરમાં લાગુ પડે છે તે ઘરમાં તેના વધુ ફેલાવાને અટકાવા સાડ એન ઉપાયો બનના જરૂરના થઈ પડે છે. તેવાં ઘરમાં ગલીચીને

અટકાવનારી વસ્તુઓને દરેદાર રાખવી જોઈએ, એટલું જ નહીં પણ - દરદીની માવજતના સાધારણ કામકામમાં પણ એ વસ્તુઓ વાપરવી જોઈએ. તેવાં ઘરમાં જેઠુર પે વસે થાયછે એટલું જ નહીં, પણ દરદીના બદનમાંથી વેસર થઈએ અને જાહોડા વારે, એક વારે અથવા પરસેવ વારે તે સઘણું જેઠુરન દરદીના બદનમાંથી નીકલે છે. એ ઉપરથી દીસતું છે કે તે જાહોડો, એક ઇચ્છા પરસેવ જાહોડા પડતાં તરતજ દુર કાઢવું જોઈએ અને તેને એવી સંભાલથી દુર કરવું જોઈએ કે તેમાનું જેઠુર આસપાસની હવામાં, ઇચ્છા પાંહીમાં ઇચ્છા બીજાં કરામાં ભેલાવ નહીં.

એટલા માટે જરૂરનું છે કે કોલારાના દરદીના જાહોડો ઇચ્છા એક લેવાના વાસણમાં પેટેલેથી ગંધકીને નાશુદ કરનારી વસ્તુ રાખવી. તે પછે તે વાસણને તરતજ આરડામાંથી લઈ જવું અને સાધારણ વપરાસનાં વાડા ઇચ્છા મોરીમાં ધોરવું નહીં પણ કોઈ પડત પડેલા સંદાસમાં થોલવું અને તેની ઉપરથી પાણું મટાડું વાલવું. સઘી સારસ ઉપાપતો એ છે કે કોલારાના જાહોડાને દુર લઈ જઈ જમીનમાં મારથી પાંચ ફુટ ઉંડો ખાડો ખોધી તેમા જાહોડાને દાટવો તથા ઉપર પાણું મટાડું પુરવું. તેમ કરતાં પાસે કુવો ઇચ્છા ટંકી નહીં હોય તે સંભાલવું નહીંતો કે જાહોડાનું જેઠુર તે માહેનાં પાંહીને પોંદોંબયો. વધી દરદીના જાહોડો ઇતિઆદી લઈ જનારે તથા દરદી સાથે કામ પાડનારાઓએ પોતાના હોય તથા બદન ગંધકીને નાશુદ કરનારી વસ્તુઓથી ધોવા. દરદીનાં કપડાં તથા બીજાનાં પણ એન રવેસે તે વસ્તુઓની મદદ લઈ ધોવાં જોઈએ અથવા બનેતો તેમને દ દ કરવાં બલકે તદન બાલી નાખવાનો ઉપાય વધારે સારો છે. દરદીના જાહોડો ઇતિઆદી જમીનને ઇચ્છા બીજા કરી બીજાને લાગે તેને પણ એન રવેસે ધોઈ કાઢાડવી જોઈએ. દરદીના પાસે લોડોની ગીરદી કરવી નહીં, હવાની આવજાવને ખોલવી રાખવી તથા કલમલ કરીને તેને ધમરાવેલો નહીં એ પણ ઘણાજ તાકીદની જરૂરનાં ઉપાયો જાણવા.

આ સઘલી નતનમાં ગંધકીને નાશુદ કરનારી વસ્તુઓના દરેકગ અને પેલેજ અપ પડે છે, તારે હીચાં તે વસ્તુઓ કંઈ તોના થોડોક હેવાલ આપી આ બીજા ખતમ કરીએ છઈએ. ગંધકીનાં જેઠુરેના નાશ કરવાને “ફાનડીસ સોલીયુશન”, “બ્રાકડુગલસ ડીસઈનફેક્ટીંગ પાઉડર”, “ફાર બાલીક આસીદ” તથા “ગંધકીને તેજબ” એ દવાઓ ઘણી અક્ષરથી છે, જેમને પાણીનાં ઇચ્છા બીજાં એકસ પર માંણુ સુલભ વાપરવાનાં હોય છે. એ કીમતી દવાઓ ઉપરાંત ગલીચીને નાશુદ કરવાનો ગુણુ યુનામાં તથા કોલસામાં છે જેનો લોકો કરીને વાપરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે. એ ઉપરાંત કાંદો, તથા નીમખ પણ કોલારાના જેઠુરને મારે છે એવું માનવામાં આવે છે, પણ ઉપલી દવાઓ તથા તે નહીં હોવાતો ઉપલી સાધારણ વસ્તુઓ કોલારાના જેઠુરને જેઠુર રેવા સાડ બસ છે. કોલારાના હીગામમાં ઘરની અંદર તથા બાહર સારીપડે યુનો ખોપડવો જોઈએ; વારા, મોરી ઇતિઆદી જગામાં કાહોડામાં બે તરણવા ર યુનો તથા ઉપલી બીજા દવાઓ નાખવી જોઈએ. આવી નતનથી કોલારો રોટલથી અટકે છે.

લંડન શેહર.

પડી લાગેલી પાદચારાહાતવાલાં પારીસ શેહરનો થોડો ક હવાલ આપનારા ગયા અંકમાં આપવા પછે હવે સરવેને જાણીતાં લંડન શેહરનો થોડો હવાલ આપવા માંગીએ છીએ. પારીસ આખી દુનીયામાં સઘી શુદ્ધ શેહર છે, તેમ લંડન આખી દુનીયામાં સઘી મોટું અને જમડું શેહર છે, અને વળી ખુબચુસ્ત તથા શેણકમાં તે કાંઈ પારીસની છેક ઉતરતું નથી. લંડન શેહર પોતેજ એક જુદી દુનીયાં ગણાય છે અને તેની વસતી, વીસતાર તથા ઇમારતો ઇતીઆદીના હવાલો થોડા હેતર ઉપજવનારા ન થા. લંડન શેહરની થોડીક જોવા લાગેલાં જગ્યાઓમાં એક પછે એક હુક હવાલો તેમનાં ચીતર સાથ અને હવે પછે ના અંકમાં આપીશું. મારે હાલ તરત લંડનની મોટા ઇમારતો જોઈને લાગેલાં વાંચનારી બાનુઓને સેન જેમ્સ લ આપવા સાડું એ મોટાં પામેતખતની વસતી, વીસતાર તથા બાંધણીને લગતી થોડીક જાણવાનેગ અને અન્ય અન્ય જોવી હકીકતો હેડલ ઉતારીએ છીએ.

શરૂઆતમાં આ વાત જણાવવાની કાંઈ જરૂર નથી કે લંડન કુલે બરીદીશ રાજતું યુખીઅ પામેતખત શેહર છે. જે અદલ ઇંગ્લેન્ડ રાજની બલવંત ધન આપણે મા રે ઉછે, તેનું યુખીઅ મથક લંડન છે. તે ઇંગલંડ ની દખલ દસાએ પુરવ તરફથી, રેમસ નદી ઉપર ચીડલ એસેકસ, કેટ અને સારે નાજનાં જલાઓની વચે આવેલું છે અને રેમસ નદી લગભગ તેની વચેઆપમાંથી વેહે છે. તે રૂમીઓની સાનશાહાતનાં વખતથી જણાય છે. તે વખતે એ શેહર નાહાનું હતું, પણ હજણા પુદ લંડન શેહર નજદીક ૭ માઈલ લાંબું અને તેરડું જ પોટાનું થયું છે. સઘલાં પરાંઓ ગણતાં તે ૧૨૨ ચોરસ માઈલના થે રાવામાં ફેલાઈ ગયું છે અને તેનો વીસતાર હાલ એક લાખ ચોરસ જમીનનો ગણવામાં આવે છે. તેની લંબાઈ અને શેણલાઈની વચેઆપ સેન પાલનું દેવલ આવેલું છે, અને તેની આસપાસ દરેકેક બાજુએ તરણ માઈલ થી લંડન શેહરનો સઘી ઉદીઓગી તથા સઘી વસતીવા જો ભાગ જોવામાં આવે છે.

પણ આ હવાલ લંડનના મોટાં કદને જોવાય આપવા મારે પુરતો નથી. રોમન લોકોએ એ શેહરને ફરતો કોટ બાંધ્યો હતો, તે આખાં કોટનો ઘેરાવ માતર ત્રણ

માઈલનો હતો. પણ તાર પછે તે કોટને બાંધ નાખવા ની ફરજ પડી છે અને લંડન શેહર કોટ વગર રહેલું છે, પણ તેનો વીસતાર એટલો વધી ગયો છે કે જે નવો કોટ બાંધવા પડે તો પારીસના ૨૩ માઈલના ઘેરાવાના કોટ કરતાં બી મોટા કોટની જરૂર લંડનને પડે. સને ૧૬૦૩ના લંડન શેહરની હદ ૧૫૦૦ એકરની હતી. તાર પછેની એક સદીમાં તે હદ ૨૦૦૦૦ એકર સુધી વધી ગઈ. ચાલુ સદીની શરૂઆતમાં એ શેહરનો વીસતાર એથીબી વધારે થયો અને ૩૦૦૦૦ એકરનો થયો. તાર પછે ૩૦ વરસમાં એ હદ ૪૬૦૦૦ એકર સુધી વધી, તાર પછે ૨૦ વરસમાં લંડન શેહરની હદ ૧૮૫૬ ના ધારાથી ૭૮૦૦૦ એકરની પુરર થઈ અને હવે ૧ લાખ એકર જમીન ઉપર તે હદ આવેલી ધારવામાં આવે છે.

બીજા બોલોમાં બોલીએ તો લંડન ખુબ જ જુદું એક શેહર નથી, બલકે તે પારીસ જવાંબી એક શેહરનું બને છે નથી, પણ તે ગોયા ઘણું શેહરનું સેદર થયું છે. મેટ લાંડ નામનો એક લખનાર કહે છે કે એક શેહરની વાત ઉપર લંડન એક આખું શેહર, એક જલા અને તેંતાલીસ ગામને ગલી ગણું હતું, પણ તાર પછે આસપાસના બીજા ઘણા ભાગો એ શેહરમાં દાખલ થતાં આવે લંડન ગોયા એક પરગણું જવું થયું છે અને જે એ આખા વીસતાર ઉપર એકસરખાં ઘરો લંબાવેલાં નહીં હોતો તે એક જ શેહર ગણતેથી નહીં. સેન્ટ હેલીનાનું ટાણુ જમાં નેપોલીઅન યોનાપારટને કેદ રાખ્યો હતો, તેના કરતા લંડન બેવડું મોટું છે, તથા એલબાનું આખું રાજ જમાં એન શેહરનાહ પોતાની પેટેલી હાથથી ફ્રાંસસનું રાજ છોડીને તાંહાં રાજ ચલાવો ગયો હતો તે આખાં રાજનું કદ લંડન શેહરના કદથી થોડું જ વધારે છે. પુરવથી પસખીન સુધીની જુદા જુદા પ્રોહાલાઓથી જોડાયેલી એક ધરોની હદ ૧૪ માઈલની લાંબી ગણાય છે તથા ઉતરથી દખલની એક હાર ૧૨ માઈલ લાંબી છે.

લંડન શેહરની કુલ વસતી હાલ ૩૦ લાખ માણસની ગણવામાં આવે છે. એ શંખ્યા કાંઈ જોવી તેની નથી. કદત એ શંખ્યા લંડનને એક શેહર નહીં પણ એક આખું પરગણું અથવા એક જુદું રાજ ગણવા મારે બસ છે. ખુબજની વસતીથી આપણ અચરત થઈએ છીએ, પણ લંડનની વસતી ખુબજ કરતાં ચાર ઘણી વધારે છે. પારીસ કરતાં લંડનમાં ૮ ઇંચા ૯ લાખ માણસ વધારે વસે છે. ફ્રાંસસના એકેક આખાં પરગણાં લંડનના એક શેહરની વસતી આગળ કાંઈ બીસાદમાં નથી. એ દેશના સઘી વસતી વાળા જલા નારડ અને સીન નામના છે, પણ પેટેલામાં માતર ૧૧૩૦૦૦૦ માણસની તથા બીજાં ૨૦૩૧૨૩૬ માણસની વસતી છે. વળી જરમનીના એકેક રાજ કરતાં લંડનના એકેક શેહરની વસતી વધારે છે, એટલું નહીં પણ હાનોવર, સાક્સની તથા વરદેમબરગના તરણ જરમન રાજ્યોની વસતીને એકડી કરતાંબી લંડનની વસતીમાં તેથી ૫ લાખ માણસ વધારે છે અને એવું કહેવા થયું કે બીડલ એસેકસની ધેરુએ કદત રેમસ નદીના કીનારા ઉપર કોઈવાર નેટલી વસતી એકડી થાય છે તે બેડનના આખાં રાજની વસતી કરતાં વધારે છે.

આ મુકાબલાને હજી આગલ મલાવીએતા લંડનની વસતીમાં પીકીન શેઠેર કરતાં પાંચા ભાગ વધારે, પારીસ કરતાં તે ત્રીટીઆસ વધારે, કાનસટાનની નાપલ કરતાં બ ત્રીની વધારે, સેન્ટ પીટરસબર્ગ કરતાં ચાર ઘણી વધારે, વા એનાં, નયુયારક અને માડરીડ શેઠેર કરતાં પાંચ ઘણી વધારે, બરલીન કરતાં સાત ઘણી વધારે, આનસટરડામ કરતાં આઠ-ઘણી વધારે, રોમ કરતાં દસ ઘણી વધારે, તથા કેા પનહેગનનાં શેઠેર કરતાં પંદર ઘણી વધારે શુંખ્યા લંડન મધે વસેછે. વધારે અસરકારક મુકાબલો આ છે કે ૧૪ મી સદીમાં આખાં ઈંગલંડમાં નેટલી વસતી નહી હતી, તેટલી વસતી હાલ એકલા લંડનમાં છે, પણ એ વસતીના એઆલ ખનખા ઉતારવા માટે સહીય સરસ દલીલ આ છે કે ડયુક આફ વેલિંગટન ત્રણ પાત્રો તેની લાસને ચેવટની નગરોએ લઈ નવાનું સરઘસ કાઢાડતી વેળા ૧૦૧૧ લાખ માણસો લંડનના મોઢાલાઓમાં ભેગાં ત્રણમાં હતાં. હવે એ મોટી ભીડે તરણ માઈલની નગા રોકી હતી અને તે હીસાએ બે લંડનની આખી વસતી શેઠેરની બાહરે નીકળે તો ૭—૮ માઈલ સુધીના રસ્તા તેમણી ધુલમળી રહેલો નેહ્યે. બીજી રીતે ગણતરી કરીએતા આ સાર નીકળે છે કે અગર જો લંડન શેઠેરની આખી વસતીનું એક સરઘસ કાઢાડયું હોય અને તે સરઘસની દરએક હારમાં બધે માણસ ચાલેતા તે આખુ સરઘસ ૩૦૦ માઈલ લાંબુ થાય તથા દર કલાકનાં તરણ માઈલ ચાલતાંની તે સરઘસને પસા ૨ થતાં દસ દાહાડા અને દસ શત લાગે. હવે લંડનની વસતીની મોટાઈ આથી પણ ચાલત પડે છે કે એ શેઠેરમાં દરરોજ ૧૬૬ માણસ ત્રણ પાંચે તથા દર પાંચ મીનીટે તાંહાં એકેક નનત્ર થાયછે.

લંડન શેઠેરની વસતીના કાંઈક એઆલ તાંહાંના ર સતાએ ઉપર થતી ભીડથી પણ આવેછે. એસ નદીપર નાં લંડન બરીડન નાનના એકન પુલ ઉપર દરરોજ આ બો દાહાડે મળીને ૧ લાખ ૧૦ હજાર માણસ તથા ૨૦ હજાર ગાડીની આવવજવ થાયછે. લંડનનાં કેટલાક રસ તાએ ઉપર એક જતરાનાં નેટલી ભીડ થાયછે અને તેથી રસતા એટલા બધ થઈ જાયછે કે કોઈ વારેવાર ગાડી યો ડા થોભાવવા પડેછે. ફરવા હરવાની નગરોએમાં કાંઈ તેહ વારનાં નહી પણ આડા દાહાડા ઉપર તેહવાર સરખો દેખા વ ધઈ પડેછે. યુબઈમાં ૧૦૦ કે ૨૦૦ ડાકટર ઈઆ રપ કે ૩૦ બારીસટર અતીથણુ લાગેછે, પણ લંડનની વસતી નો એઆલ આ શાહાદત ઉપરથી પણ આવશે કે એ શેઠેરમાં ૨૪૦૦ સનદી ડાકટરો છે, ૩૦૦૦ થી વધારે વકીલ છે, ૪૦૦૦ બારીસટર છે, ૩૦૦૦ મોટા વેપારી મોચી અને ૩૦૦૦ મોટા વેપારી દરએક છે, ૨૫૦૦ ક્રાપડ વેચનાર છે, ૧૫૦૦ રૂંધ વેચનારા છે, ૧૫૦૦ ખાંબગી શીખસકો છે, ૪૦૦૦ દારૂ વાલા છે, ૨૫૦૦ ગાંધી છે, અને ૨૬૦૦ ચા હે વેચનાર છે.

વળી લંડન શેઠેરનો દરરોજનો અપ જુલો. લંડનની ખોરાકીમાં દર વરસે ૩૦૦૦૦૦ બલદ, ૪૦૦૦૦ ગાય, ૧૬૦૦૦૦ મેંત, અને ૪૦૦૦૦ ડુકરો ખપેછે. એ ખો રાંધીની વારસકે કીમત, ૮૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆની થાયછે.

એ ઉપરાંત લંડનમાં રોટી બનાવા પાછળ ૧૪૦૦૦૦૦૦ રતલ ઘડુ ખપેછે અને તરકારીની ખોરાકી તો થાગ વગ રની છે. ૫૦ કરોર રતલ પટેટા, ૧ કરોર કોબીન, ૪ કરોર સલગમ, ૧ કરોર ગાનર, ૫ લાખ જુશલ ચના, ૧૧ લાખ જુશલ સર્સિંગ, ૩ લાખ જુશલ ફરેમ્પીન, અને ૨૦ લાખ જુશલ કાંદા ખપેછે. ફરૂટ અથવા મેવાનો અપ ૫ લુ લંડનમાં અજએબ જેવી હદ સુધી વધી ગયોછે. તાં હાં ૩ લાખ જુશલ આપલ, ૪ લાખ જુશલ પેર, ૨૧૧ લાખ દનજુ રતલ આલુ, ૩ લાખ જુશલ બોર. અને બીએ મેલે કરોડો જુશલને હીસાએ ખપેછે. લંડનમાં ત્રણમાં, બેકમાં તથા બીજાં પંખેરાએના અપ એહો નથી. ૧૫ લાખ ત્રણમાં, ૨ લાખ હંસ, ૩ લાખ બટક, ૧ લાખ ટરકી, ૪ લાખ ખજુતર અને બીજાં તરેહવાર શેકારો મળીને આ સરે ૫૦ લાખ પખશીએ લંડન શેઠેરમાં ખપેછે તથા માછલીનો અપતો અબજનાં અબજ ઉપર ગયોછે. લંડનનાં મા સથલા સંગીન ખોરાક સાથે પરવાહી ખોરાકનાં અપ વીશે વાંચનાર યુ વીચારશે ૧૧૧ લાખ પાઈપ વાઈનની જાતનો દારૂ, ૪૦ લાખ ગેઆલન બરાંડીની જાતનો દારૂ, ૫૦ કરોર ગેઆલન બીરની જાતનો દારૂ, અને ૨૦૦૦૦૦૦૦૦૦ ગેઆલન પાણી લંડન શેઠેરમાં ખપેછે.

આ સથલી રકબો આસરે મેળીછે, પણ તે ખાતખા એહો ગણીછે. આ સથલો હીસાએ લંડન શેઠેરની મોઢો લી વસતીના એઆલ આપવા માટે બસ છે, અને હવે લંડનની બાંધણી ઉપર આપણુ આવીથી. લંડનનાં ૧૦૦ થી વધારે પરાં છે, અને ૧૨૦૦૦ થી વધારે રસ્તા, મોઢાલા અને સેરીએ છે. લંડનનાં ધોરી રસ્તાએ સથલા મળી ને ૨૦૦૦ માઈલથી વધારે છે, અથવા બીજાં મોલોમાં મોલો એતા આખાં ઈંગલંડમાં કોઈબી રેલવે કંપનીની આખી લાઈન કરતાં લંડનમાં વધારે રસ્તા છે. આ રસ્તાએ બાંધવાના ૩૦ થી ૪૦ કરોર રૂપીઆનો ખરચ ગણવામાં આવેછે, અને ખાતર તેમની ત્રાંચત પાછલ વરસ દાહાડે બે કરોર રૂપીઆનો ખરચ બેસેછે. એ રસ્તા એટલા બધા છે કે અનજનાએ હમેશ લુલાવો ખાપછે. એ રસ્તામાં એકાદ બે માઈલનાં માઈલ લાંબા છે. એમાનો એક ૧૧૧ માઈલ તથા બીએ ૩ માઈલના છે. એ ઘણાખરા રસ્તા એ આજુ બાજુએ થુદર બાંધણીના નાહનાં મોટાં ઘરો થી ભરેલા છે. લંડનમાં એવાં ૪ લાખ ઘરો છે અને જો તે સરવેને એક હારમા મેલયાં હોયતો ૧૧૧ થી ૨ હજાર માઈલ લાંબી હાર થાય, અથવા આખાં ઈંગલંડથી ફરાનસ સુધી ઈઆ યુબઈથી બંગાલ સુધીની એક હાર આ ઘરોની થઈ પડે.

આ રસ્તાએ તે ઉપરનાં ઘરોથી તથા રોશની ઈતી આદીના કાંજસેથી તથા ફરસખંદીની બાંધણીથી તથા કુવા રાએ અને બાવલાંએથી ઘણાં સોબેછે. પણ તે ઉપરાંત લંડન શેઠેરમાં એસ નદી ઉપર ૧૦ જુદા જુદા મોટા પુલો બંધેલા છે. "લંડન બરીડન" નામનો પુલ ૧૦૦૦ ફીટ લાંબો અને ૫૪ ફીટ યોહોલો છે, જેને બાંધતાં રૂર કરોર લાગાછે. વળી લંડનમાં ફરવા હરવાના કેટલાક મોઢો અને મેદાનો છે. અગત કરીએ એક દરાફલગારનો મોઢો

થણા શુદ્ધ દીસેછે, જેમાં ૧૫૦ ફીટ ઉંચાં સતંબે ઉપર ઈંગલેડના મુરા દરીયાવરથી સેનાપતી લારડ નેલસનનું ચેડેસવાર આવલું મેલ્યું છે. હીઆંથી જરા આગલ જતાં ૧૨૫ ફીટ ઉંચાં મીનારા ઉપર ડયુક આફ પારકનું બાવડું ઉભું કરેલું છે, અને તે ઉપરાંત બીજી ઘણી જગ્યાઓમાં હારેલ નામીયાં નરનારીઓનાં મોઝાં આવલંચો ઉભાં કરેલાં છે. ફક્ત પારલામેંટના મેડેલમાં ૪૫૦ આવલંચો ગોઠવેલાં છે. શેહેરનીં સોભામાં વધારો કરનારા આ ચોકો, મનારાઓ તથા આવલંચો ઉપરાંત લંડનમાં ૭ પારક અથવા મોઝાં કરવા હુરવાના દેખાં છે, જેઓએ ૧૬૫૦ એકર જમીન રોકવી છે. હાઈડ પારકના મેદાંનના સંગેમ રમરના ફક્ત દેવલો ૮ લાખ રૂપોઆની કીમતના છે અને તેને લાવીને ગોઠવવાના ખર્ચ ૩૧ લાખથી વધારે થયો છે. એક બાગએત મંડલીને બાગ બનાવાને ૩૦ લાખ ચોકો તથા ક્યુ નામના બગીચામાં ફક્ત ગરમ દેશનાં જાહોડો ઉગાડવાના બીલારના મકાન પાછલ ૩૩ લાખ લાગા છે.

લંડન શેહેરની આ સરવે રચનાના રાતને વખતની એઆસ લાઈટથી ઘણો વધારો થાય છે. ઈંગરેજે “કુકાનદાર પરજા” ને નામે ઓલખાય છે અને લંડનની મોટી સોભા તેની મેહુદ કુકાનિમાં છે. એ કુકાનિના આગલો ભાગ સ ઘણો શુદ્ધ કાચના હોય છે અને તેમને મેહેલોનીં બીજાલે આસારે કરી રાતે તેમાં તરેહવાર આકારમાં શુદ્ધ રોશની કરવામાં આવે છે, જે રોશની તથા તેમાં સોદા વેવા સાડ રાખેલી ઓરોલીની અદ્ય અદ્ય અને નરનારીઓ અને જગ્યા ઘણાં એવાય છે. એ કુકાનિમાં ઘણોખરો વેહેવાર તે ચાલે છે, પણ ફક્ત એ કુકાનોજ કાંઈ શેહેરને સોભા પાપતી નથી. મેહેલો અને દેવશો, કારખાનાંઓ અને ગરહુસથાનો, નીચાલો અને નાટકશાલાઓ તથા બીજી અને જગ્યાઓ અને ઈમારતો લંડનને ઘણું રલીઆમણું ને રોહુદદાર શેહેર બનાવે છે. પણ આશરા હવે પછે આ કામોમાં એ જગ્યાઓના ખાસ હેવાલો તેમનાં ચીતરો શુધાં આપનાર છઈએ, મારે હાલ લંડન શેહેરનો હેવાલ હીઆંજા ખતમ કરીએ છઈએ.

નેપોલીયન બોનાપાર્ટ.

(ગયા અંકથી બાકીનું સંધ્યું.)

સને ૧૭૯૮ ના અકટોબર મહીનામાં ત્રીસર દેશમાં ફેરેલ મેળવીને તથા તાંહાંની હાકમી ઉપર કલેબર નામના સરદારને મેળીને નેપોલીયન ફ્રાંસના તરફ પાછો ફર્યો. ત્રીસર ની લડાઈથી અને અગત કરીને એ લડાઈમાં ઈંગરેજ બચો તે નીસાંમે આવવાથી નેપોલીયન કંટાલી ગયો હતો. તેજા તેણે જીતેલાં ઇટલીના મુલુકમાં બપેટાં જગ્યા હતા અને વળી ફ્રાંસમાં નવા બલવાના આતશ સલગયો હતો, તે સંજ્ઞા બતાવે એવે તે ફ્રાંસમાં પાંછો ફરવાને કારણે આ પછું, જાહોં લોકો તેની હારેકારને ફેરેલ્યોથી તેના ઉપર ફીદા થયાં હતાં અને તેને મોટા આદરનાથનું તમામે તેને

શેહેરમાં દાખલ કીધો. પણ ફ્રાંસની પરજાસતાક સરકારના પેટમાં તેનાં તરફ અબીતરો હતી. જે સરદારે ફ્રાંસની આટલી કીરતી વધારી હતી તેનાથી હવે તેઓ દરવા લાગે અને તેના ખીસી ઉપાડ કરવાના લીચારમાં હતાં. એ ઉપરથી માટેનાહેના બંધામાં એક વરસ ગુજરી ગયા પછે નેપોલીયન બોનાપાર્ટે લોકોને તથા લશકરને પોતાની પાંખ શમા લઈને હીમત ભર્યા એક જગ્યામાં તે સરકારને બદલી નાંખી અને તેમાં પોતે વડો થયો. તરણ “ફાંસલ” માં તે પોતે એક થયો, અને પોતાની સાથના કનસલો છતાં માદશાહના સરખી સત્તા તેણે પોતાના હાથમાં રાખી.

તા ૦ ૯ મી નવેમ્બર ૧૭૯૯ થી તેણે ફુઈલરોના મેહેલમાં વાસો કીધો અને છેલો મોટી ઉચલ પાથલવી અસરને દાખી નાખી ફ્રાંસનું રાજ નવેસરથી સંધાવવા ઉપર મંડ્યો. ઉચલ પાથલવાલી સરકારે ફ્રાંસમાં આગલી પાદ સાહી ગોઠવેલોને એટલેવેર બદલી નાખી હતી કે ધરમની માનતામાં પણ ફેરફાર કર્યો તથા તારીખ, વાર અને અઠવાડયાના નામ તથા ગણતરીને પણ રદ કરી હતી. તે સઘલી આગલી ગોઠવેલોને નેપોલીયને પાછી માણ કીધી, દેશનીકાલ થયલાંઓને માફી બખશી તથા આગલા વેરને ભુલી નઈ જુના અમલદારોને તેમના હોધમાં પાછા બખશી યા. દેશની તીમ્મરોને સારા પાયા ઉપર મેળવામાં આવી તથા “ક્રોડ નેપોલીયન” નામના નામીયા ધારો મોટી વકસાર અને જસતેજથી પસાર કરાવ્યો. એ રીતે ક્યાં સમાં સમાધાની ચાલુ કીધાપછે, પોતે ત્રીસરમાં હુતો, તેલમાં ફેરેલ લશકરને હેરાન કરનારા ઇટાલીયનોને તેણે સખ પોંડાંમાં. સેર ખરનારડની ખીચાંથી ૪૦ હજાર માણ સાથ એક વખણાયલી મુસાફરી કરીને આસટરીયનને તરફ મીલાસના લશકર ઉપર નેપોલી અને હુમલો કીધો અને મારેનગો ખાતે તેણે પોતે તથા હુએન લીનડન ખાતે તેના સરદાર મોરયુએ ફેરેલ મેળવવાથી ૧૮૦૦ ના સાલને છેલે દીવસે લીયુનીવીલ ખે આસટરીયનો પાસે મુલેહના કોલકસાર કરાવ્યા. ૧૮૦૧ માં રોમના પોપ સાથ કોલકસાર કરીને તથા ૧૮૦૨ માં એપ્રીએન ખાતે ઈંગલંડ સાથ કોલકસાર કીધો નેપોલીયને પોતાનાં નવાં રાજને દસત મેસાડ વાનું કામ પુરું કીધું.

એ પછે બે વરસમાં ફ્રાંસની રાજમંડળીએ તેને સાનસાહ કરવા માંગ્યો અને તા ૦ ૨૭ ડીસેમ્બર ૧૮૦૪ ને દીને ફ્રાંસના સાંનસાહ તરીકેનું તાબ પાડીસ ખાતે રોમના પોપે આવીને તેને પેહેરાવાની કારીયા કીધી. તેને તાબ પેહેરાવાની બીજી એક કારીયા તા ૦ ૨૬ મી ને ૧૮૦૫ ને દીને ખીલાન શેહેરમાં થઈ કે જેથી તે “ઈટલીના રાજ” ગણવા લાગો. પણ આ સરવે ધાન્યુમ અને દમાખ લાંબો વખત ચાલુ રહ્યો નહી. પેટલીઅર નામના એક ફ્રેંચ લખનારે ફ્રાંસથી ઈંગલંડ નાહાશીને ઈંગરેજ પતરોને ઉસકેરી મેલ્યાં તથા નેપોલીયન ઉપર સખત હુમલા છપાવ્યા. એથી નેપોલીયનને મુસો ઉપજ્યો. વળી યુરોપમાં નેપોલીયને પોણું પગલું ભરવા માડ્યું હતું, તેથી ઈંગલંડ પણ અકા યથું હતું, મારે ૧૮૦૩ ની અધવચમાં ઈંગલંડે તેની સાંમે લડાઈ હાવી અને નેપોલીયને ઈંગલંડ ઉપર હુમલો

કરવાની ધમકી આપી. આ વખતે નેપોલીઅનનાં સરદાર મેરયુ તથા બીજાઓએ તેની સામે સંપ કરેલા ખાલમ પડ થો અને ખાતર શક ઉપરથી એક ઉમરવાને છેક મેડેન દેશ થી પકડી જંગલીને તેને ગોલીથી ખાસવાનું આપ્યું. એક ગમખી નેપોલીઅન તાજ પેઢરવાની ધુમધામમાં પડેલા હુ તો, તારે બીજગમખી ઈંગલંડ, રશીયા અને આસ્ટરીયાએ તેની સામે સંપ કર્યો અને લડાઈનું મેદાન પાણું જગ્યું.

નેપોલીઅન પોતે મોટું લશકર લઈ ૧૮૦૫ માં આ સ્ટરીયા ઉપર ૧૧ લાખ માણસની શેઠ લઈ ચલુડી ગયો અને અલમ ખાતે તાક નામના નામીયા સરદારને તામે યવાનો ફ્રેન્ચ પાડી, તા ૧૩ મી નવેમ્બરને દીને તેનું લ શકર વાએનાનાં પાએતખતમાં દાખલ થયું. હીઆં તેને ખ બર થઈ કે ઈંગલંડનાં સેનાપતી લારડ નેલસને ટરાફલગર આગળ ફરેલ કાલવાને હુરાવયો હતો. એ પછે તા ૨ જ ડીસેમ્બર ઈઆને પોતાને આથે તાજ, મેજવાની વર સીને દીને આસ્ટરલીટનની ઓડી લડાઈમાં નેપોલીઅને આસ્ટરીયા તથા રશીયાનાં એકસંધી લશકરને સીકસત આપીયાથી, રાહીનનાં પરાંતિનું એક નડું રાજ કરાવયું ત થા-આસ્ટરીયાનાં રાજ પાસેથી જરમનીનાં સાનચાહુને ખેતાબ છોડાવી મેલયો અને પરેસખરખ ખાતે મુકેહ કરી આસ્ટરીયાને એકવાર ફરી નરખ કરી નાખ્યું. તેણે પોતા ના ભાઈ નેસેફને નેપલસનું રાજ આપયું તથા બીજ ભાઈ હુઈ (હાલનાં નેપોલીઅનનાં બાપ) ને હાલંડનું રાજ આપ યું. આસ્ટરીયાને તે સજ કરી રહ્યો, પણ હુઈ રશીયા બાકી હતો, પણ તેને સજ કરવા આગમ્ય ઈંગલંડ તથા રશીયાનાં એકસંધમાં આસ્ટરીયાની જગા પડીયાએ લી ધી, ખાટે રશીયા જવા આગમ્ય નેપોલીઅન પેઢલાં પડીયા ખા ખાતે ગયો.

નેના બેને આઉરસાહરની જે લડાઈમાં એકજ દાહડે ક્તેહ નેપોલીઅને પડીયાએને હુરાવયા અ ને તા ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૮૦૬ ને દીને તે પડીયાનાં પાએતખત બરલીનમાં ક્તેહમંદ થઈ આવી રહ્યો. તાંહાં આખો નવેમ્બર માસ કાહાડી નાખ્યો અને તાંહાંથીજ પો તાનાં બાકી રહેલા જે હરીફ ઈંગલંડ અને રશીયા ઉપર લ ડાઈ લઈ જવાની જોઠાલુ કરવા લાગે. બરીટન ઉપર લે રો થાલવાનું હુકમનાઈયું તેણે આ પડીયા પાએતખતમાં થી કાહાડયું તથા મોટાં લશકર સમેત પોલાંડ જઈ તાંહાં ના લોકો તરફનાં ખાન વએ તે રશીયાને સાથે ધણીક મો ટી લડાઈમાં લડ્યો. તા ૧૪ મી જુન ૧૮૦૭ ને દીને તેણે રશીયાને તાલન પરાજય કર્યો જે પછે નીમન ન દીમાં એક તરાપા ઉપર રશીઅન સામ્રાજ્ય નેપોલીઅનને મળવા આવ્યો અને તેઓ વએ મુકેહનાં કોલકરાર થયા. એલખનાં નીમવા કીનારા ઉપરનાં પડીયાન પરાંતિનું એક નડું રાજ કરી નેપોલીઅને તે રાજને પોતાના તરોજ ભા ઈ જરોમને સોંપયું તથા પડીયાનાં તામા માહેલાં પોલાં ડને હુડી લઈ તાંહાં જે ક્તેહમંદ સાનસાહે પોતાની તરફ ના એક રાજને મેસાડયું.

હવે નેપોલીઅનની બરોબરનો ઈંગલંડ સીયાએ આખાં યુરોપખંડમાં કોઈ રહ્યો નહી. બરલીનથી તે હુ

ક્રમા-કાહાડવા લાગે અને દેશેદેશ તેમને અખલમાં લાવવા લાગે. પણ પોરટુગાલના રાજાએ તેના હુકમ સામે નાફ રખાની કરવાથી નેપોલીઅને તાંહાં લડાઈ ચલાવી અને ૧૮૦૭ માં તેનાં પાએતખત લીસખને શેઢરને છતી લીધું. એ પછે તેણે સપેન દેશમાં લડાઈ ચલાવીને છત મેલવી તથા પોતાના ભાઈ નેસેફને સપેનનું તખત આપયું. ધધવારેથી ઈંગલંડ, સપેનની તથા પોરટુગાલની મદદે આવયુ અને નેપોલીઅન પોતે આવીને લડ્યા. સપેનનું પાએ તખત માદરોડ તા ૪ થી ડીસેમ્બર નેપોલીઅનને તામે થયું, પણ તેને હીઆં રોફાપોલો નેહીને, તેના જુનાં હરીફ આસ્ટરીયાએ ફરીથી માઈ ઈંગલંડવાથી તેને તુરત ૧૮૦૮ માં ફ્રાન્સની પશચમે જગ પડયું. આસ્ટરીયાને ધ હુકી લડાઈમાં ગમ્પત હાર ખવાડવા પછે નેપોલીઅને તે રાજને નવા કોલકરાર કરવાની ફ્રેન્ચ પાડી, બીજી આ સ્ટરીયાને વળી કેટલાંક પરાંતો છોડી દેવાં પડ્યાં તથા તે ના સાનચાહુની મેટી મરાયા હુઈસા સાથે નેપોલીઅન પ રહ્યો. તેની આગલી ખાનીતી અને ખખરદાર રાંછી ને સેફીને ફ્રેન્ચ નહી થવાથી તેણીથી નેપોલીઅન છુટા છે ડા કરી મુકેહા હતો. મરાયા હુઈસા સાથે તે ૧૮૧૦ માં પરલ્યો અને ૧૮૧૧ માં તેણે એક મેદાને જનમ આ પ્યો, કે જેને નેપોલીઅને રોમના રાજના એલકામ અ ખરાયો.

પણ આ સથેલા વખત નેપોલીઅનની સામે ઈંગલં ડે લડાઈ બરી રાખી હતી. એ અરસામાં નેપોલીઅને હાલંડ દેશ તથા જરમનીના થણાક પરાંતિને ફ્રાન્સ સા થ નેડી નાખ્યાં. એજ અરસામાં રશીયાવાલાએ પાણું માંયું ઈંગલંડ માડયું, ખાટે ૧૮૧૨ માં તેને શખત સ જ આપવાનો ઠરાવ કરી નેપોલીઅને પોતાના સથલા ખં ડયા રાજાએને ભગા કરી તેમનું લશકર ચોલાવયું. ફાંલા ખ માણસની મોટી શેઠ લઈને તે રશીયામાં કુમકરી ગ યો. તા ૧૭ મી આગસ્ટ અને ૭ મી સપ્ટેમ્બરને દી ને રશીયાની સરજમીન ઉપર ભખકાર લડાઈમાં થઈ અ ને તેમાં ભાડી ખુનરેલ કરીને તથા ક્તેહથી કુલીને નેપો લીઅન ખાસકોના નામીયાં શેઢર ઉપર ધસ્યો. રશીઅ ને તે શેઢરને ખાલી કરી ગયા પણ તેને ખાલો નાખીને ગયા અને જર નેપોલીઅન તાંહાં આવી પુજો તારે તેને શેઢરને મદદે ખાલી મેદાનમાં ઉતારો કરવો પડ્યો. એ વ ખતે એ ઉતર મુલકને શીયાલો ધણી જમ્બરદશત શખતાઈ થી ચાલેલા હતો, ખાટે નેપોલીઅનનાં લશકરને ધણો મો ટો ભાગ શીઆલાથી હીકરાઈ તથા સીજઈ ગયો. એ ઉપ રથી નેપોલીઅને થાકીને મુસેહીની આગણી મેકલાવી, પણ રશીયાએ તે માંગણી રદ કીધી અને તા ૧૫ મી અપ રોમ્બરને દીને નેપોલીઅનને પોતાના બાકી રહેલાં લશકર સાથે નાહાસવાની ફ્રેન્ચ પડી. આ નાહાસખાગમાં નેપો લીઅનની કોજને એટલોને નાશ થયો કે આખી તવારી ખમાં એના જેવી બીજ એકખી નાહાસનાહસ ગણતરી નથી. તેણે નાહાસનાં રશીયાને તેનાં ઉપર તુદી પડ્યા તથા ઠંડી તથા ભુખમરામાંથી જેઓ બાકી રહ્યા હતા તે ઓ હવે લડાઈમાં કંપાઈ ગયા અને નેપોલીઅન હારખાર

થતા તા૦ ૧૮ મી ડિસેમ્બર ૧૮૧૨ ને દીને પારીસમાં દાખલ થયો.

યુરોપના આ મોટા હુદારાની હાર થવાથી તેના શત્રુઓને હવે હીનત આવી અને ઈંગ્લંડ એક તરફ તથા પર્શીયા અને રૂશીયા બીજી તરફ સંપ કરીને નેપોલીઅન સાંમે મેદાન પડયા. અબ્દુલેખ જેવી જહડપથી નવું લશ્કર ઉભું કરી એ મુશ્કેલી રૂશીયા તથા પર્શીયાને લડાઈમાં માર માર્યો. આસ્ટરીયા અલગ હતું, તેણે ફ્રાંસને ફ્રાંસ કીધી કે રહીન નહીની પોતાની અસલ સરહદ સુધી રહેતું, પણ નેપોલીઅને એ વાત નાં પાડવાથી આસ્ટરીયા પણ એક્સપી થયું અને ૧૮૧૩ ના અક્ટોબર મહીનામાં લીપસીકની મોટી લડાઈમાં નેપોલીઅન પેટેલી નવાર એક્સપી ફોર્સથી સીકસત પામ્યો. હીઆંથી તે નો સેતારો અસત પામ્યો અને તે ફ્રાંસ તરફ ફર્યો. હજી તેણે ફ્રાંસની હદ આગળનાં નેહલી રાખવાને ના પાડવાથી એક્સપી લશ્કર ફ્રાંસમાં તેની પુઠે આવવું અને એકે નેપોલીઅને બાહાદુરી તથા ચલાકીમાં કસુર રાખી નહી, તેણે પણ ફ્રાંસ પોતે હવે તેનાંથી યાદી ગયું એવી એક્સપી લશ્કરે પારીસ ઉપર ઘેરો નાખી તા૦ ૩૧ મી માર્ચ ૧૮૧૪ ને દીને એ શેરૂને જીતી લીધું.

એ પછે ૧૧ દાહાડામાં ફોનટાયલુ કે જાંહાં નેપોલીઅન નાહાસી ભરાયો હતો, તાંહાં તેને તાજ છોડવાની ફરજ પડી અને એક્સપી રાજ્યોએ તેને એલબાનાં નાહાનાં ટાપુનું રાજ સોંપી ફ્રાંસની ગદીએ ૧૮ માં હુઈ રાજને ભેરાડ્યો. અને હવે આ ફ્રેટહુઈ હુદારાની નખાંત થઈ એક્સપી રાજવાદાએ તેનાં જીદી લીધાં રોજોને પાછાં સરખે ભાગે વેઠું ચી લેવાસાડું વાએનાં ખાતે ભેગાં જળ્યાં. તાંહાંથી તેએએ ઠંઠેરો કાહાડ્યો કે નેપોલીઅન રેશ નીકલ થયો, પણ તેએ મસલત ઉપર મસલત કરેછે તેવા માં તેએનાં સાંભળવામાં આવયું કે નેપોલીઅન પાછો જાયો. એલબા ખાતે સાંમાંનીંથી રાજ ચલાવાનું દોલ ઘલી તે સરવેને જીલાવામાં નાખવા પછે એક નાહતું લશ્કર લઈને તે પાછો આવ્યો અને વાએનાં ખાતે ભેગા મલેવા રાજ વાલાએને ખબર પેહોંચવા આગમતો તેતું જીતું લશ્કર અને તેનાં સરદારો સઘલા તેને પાછા મળી ગયા. તા૦ ૧૮ મી માર્ચ ૧૮૧૫ ને દીને પારીસ ખાતે થી ૧૮ માં હુઈ રાજને નાહાસવાની ફરજ પડી અને બીજે દીને નેપોલીઅન વાનતે ગાનતે પારીસ શેરૂમાં સાનથા હ તરફ દાખલ થયો. તેણે પરજને રાજ રાખનારા હુક મો-કાહાડી નવેસરથી રાજ ચલાવા માંડ્યું ને રાજ “૧૦૦ દીવસની પાદસાહી” ને નામે એળખાપછે.

રાજ પાછું લેતાં વાર એક્સપી રાજ્યો ફ્રાંસમાં ધસી આવે તેની આગમ્ય નેપોલીઅને પોતે ઈંગરેજો અને પર્શીઅને સાથ જીદી જીદી લડાઈમાં ચલાવા લશ્કરો મોકલયાં. તા૦ ૧૫ મી જુન ૧૮૧૫ ને દીને તેણે બે ઠેકાં જી લડાઈ મારી. લીનગીમાં પર્શીઅન જનરલ બ્લુચરને તેનાં ૮૦ માણસો સુધાં હરાવયો તથા કુવાટરે બરાસ આગળ ઈંગરેજ સંરદાર વેલીંગટનને હાથ પોતે હાર્યો. પણ આ લડાઈ નેપોલીઅનને મનસે કાંઈ નહી હતી.

થી છેલી અને ખરી મોટી લડાઈતો બે દીવસ પછે વાટરજી આગળ થઈ. એ લડાઈમાં વેલીંગટનનાં લશ્કરમાં અરધા ઈંગરેજ અને અરધા પર્શીઅનો હતા. એ લડાઈ આખો દાહાડો માણ રહી અને બેહુ લશ્કરો હટયાં નહી, પણ તેવામાં સાંમે પર્શીઅનોની મોટી ફોર્સ મદદ આવી અને ૪૦ હજાર માણસોની ખુવારી સાથે હારીને નેપોલીઅન તા૦ ૨૦ મીને દીને પારીસ ખાતે નાહાસી ગયો.

પારીસમાં દરબારાએ તેની સાંમે યથા. તેણે પોતાના દીકરાને તાજ આપી પોતે નીકલી નવા માંગ્યું, પણ દરબારાએ એ વાત બાહાલ રાખી નહી. પર્શીઅને ફ્રાંસનમાં દાખલ થઈ પારીસની નજદીક આવવા અને નેપોલીઅને મારતે એક સીધાંજ તરફે પોતાની મદદ આપવા માંગી, મગર એ માંગણીને પણ હુસી કાહાડવામાં આવી. તેને પારીસની નજદીક આલમેસોં ખાતે નાહાસવાની ફરજ પડી, જાંહાંથી તે રોકરોટ ગયો અને તાંહાંથી અમેરીકા ખાતે નાહાસી નવા સાડું ઈંગરેજ મનવારવાલાની મદદ માંગી. તેમાં નીશકલ થવાથી તેણે ઈંગ્લંડની સરકાર ઉપર કાગલ લખ્યો, તેમાં પોતાની પાદસાહીને અંત કલુલ કીધી તથા ઈંગરેજ ધારાને આસરે માંગ્યો. એ પછે તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ ૧૮૧૫ ને દીને તે ઈંગ્લંડ ગયો, જાંહાં તેને કીનારે ઉતરતાં અંટકાવામાં આવ્યો તથા તેને કેદી તરફે પકડીને પરજેન કીધો. તા૦ ૩૦ મીને દીને તેને ખબર મલી કે સેંટ હેલીનાના ટાપુ ખાતે જન મ શુધી કેદ રાખવાની તેને સખ થઈ. તાંહાં તેને તેનાં યોડક દેસતો સાથ મોકલવામાં આવ્યો અને ૬ વરસ પછે તા૦ ૫ મી મે ૧૮૨૧ ને દીને હાનરીના દરદથી તે મરજી પામ્યો.

નેપોલીઅનને તેના બંદીખાનાની આસપાસ ૧૨ માઈલ સુધી ફરવા હરવાની છૂટ આપી હતી તથા તેની બાકીની જીંદગીમાં તેને એક સાધારણ અનલદાર તરફે ગણવા માં આવ્યો હતો અને તેને સાનથાહ નહી પણ “જીનરલ યોનાપારટ” તરફે કેલેવામાં આવવું હતું. સાનથાહ નો ખેતાબ તેની પાસેથી છીનવી લેવા બાબે તે મુલો તાંહાં સુધી ફરીઆદ કરતો હતો અને તેલો સાડું તેને સેંટ હેલીનાના ગવરનર સાથ કલ્યો વટીક થયો હતો. તેણે પાછલા વખતમાં ફ્રાંસને તફન છોડી દીધી હતી તથા વાતોતમાં અને વાંચવામાં તથા અગત કરીને પોતાના જ નખરાના હેવાસો તથા તે ઉપરની સરહ લખાવામાં તેણે પોતાનો વખત ગુજાર્યો હતો. મરજીની ચાર વરસ આગમથી તેને હાનરીનું દરદ થયું હતું, કે જે દરદથી તે નો બાપ પણ મરજી પામેસો હતો. ૧૮૨૧ ના સપ્ટેમ્બર મહીનામાં તેણે પોતાનું વસીયેતનામું કીધું, જેમાં એક હુકમ એવો ફરમાવ્યો હતો કે તેના મરજી પછે, તેના બદનમાંથી તેનું દીલ કાહાડીને તેની રાંછી મરાયા હુઈસા ઉપર મોકલવું. તે મરતી વેળા પોતાને એક મુસત ખરી સટી સમજવા લાગો તથા રૂશીયાના સાનથાહ સાથ તેની કીરતોના વખતમાં જરે તેને મુલાકાત થઈ હતી તરે ખરી સટી ધરમાંથી તડામ્મી કાહાડી નાખી આખાં યુરોપમાં સઘલા ખરીસટીએનો એકજ પથ કરવા ઉપર તેણે જ આ

એથ બતાવી હતી, તે આએથ તેને મોત મુધી યાદ આપવા તી. હતી. મરવાની. એક દાહારો આગમ્ય તેણે પોતાનાં સરદારોને છેલ્લી સલામ કીધી અને તેનાં છેલા મોલ આ હતા કે “નુનીઆમાં મને કોઈ સાથે દુશ્મની નથી.”

એ રીતે પર વરસની ભરજવાન વચ્ચે આ ક્ષેત્રમાં દ. ફરેચની હુડખાતીના અત આવધો, તેની હીમત, હો શીઆરી અને બાહાદુરી થોડી નહીં હોવી જોઈએ કે એક સાધારણ સીપાહની પદવી ઉપરથી આખાં યુરોપનાં સાન શાહ, યદ્ય શક્યો. અરેબર, સીઅર અને સીકંદર સીવાએ બીજી કોઈ દાખરો નેપોલીઅનની બરોબરના યુરોપની ત વારીખમાંથી મળનાર નથી. ફ્રાન્સ દેશની કીરતી વધા રનાર અને આખી દુનીઆમાં પેટલાં રાજની પદવી ઉપર એ દેશને મેળનાર નેપોલીઅન હતા અને તેથી ફરેચ લોકોનું લોકી આન્બીની નેપોલીઅન તરફ રોડેછે. પણ એ સરવે વખાણ છતાં આ વાત યાદ રાખવી જોઈએ કે નેપોલીઅન ગમે, એવો બાહાદુર અને હોશીયાર હતા, તો પણ તે માતર એક હુદારોન હતા અને યુરોપના મુલકોને હુદી લેવા સીવાએ બીજાં કોઈ સારાં કાંમમાં એ મુશ સર દારે બાહાદુરી અને હોશીયારી બતાવી હોતાંતો તેની અરી નામદારી થાત. ગ્લોરને પોતલે પુલની ધુલ” એવી જ કે હેવત છે તે ખરીજ છે, અને નેપોલીઅન હુદ મલાવામાં ગ મે એથો શવથો તોપણ અતે હારીને, હારમાર ધધને તથા સપથો માલખતા બોહીને એક સાધારણ કેરીની હાલતમાં તે અનલને આધીન થઈ ચાલથો ગયોછે.

નરીને જોવા જનારાં નાઈજી.

પરોસણ—આવાએ જાઈ કુઈ, તમારી વેહેવાંજુની માંસીની વહુને મુનો સનેપાત પધોજ, ને દરબરીપર દરબ રી પડેજ, ધેરમાં બીયાં ભાગેજ ને ધેર બાર આસેપાસેના મુ ગાં વાહાલાંથી ભરાઈ જાયજ, ને તમે જરા તેને જોવાતો જવો. નાઈજી—સામે? રાખેરે માંમે? તમે કારની વાત ક રોજ?

પરોસણ—અરે આંમે સહવારે હું નાઈ આવી ને સાં ને પાછી જવાની છઉં.

નાઈજી—મુદરે હું વેહેવાંજુની થતી. મરેરે? જુઠું શું? કામ બોલું માંમે? પણ મનેતો અખરજ વધતી હતી. વણ વેહેવાંજુનું પાચું ને માંમે જવા વગર કાંઈ માંમે?

પરોસણ—પણ તમારી વેહેવાંજુની મુપ કેમ નતી ર હી કે કાંઈ કેરેવાડયું નહીં? આવાએ, એતે કાંઈ વણ વે હેવાઈનાં દંગ હોય?

નાઈજી—તમે જોતાં જવો માંમે! એ બધાં ઉંચે ઉચા રેનાં ને અમે એવાં હીનાં છીનાં કેની તે અપુને- કેમ કેહે વડે! રમે ને કેરેથો મારી વેહેવાંજુ મારાં સગાં વાહાલાંઆ માં વધારે સમાઈ જાય, તેની એ વેહેવાંજુ. ધતીને અ બીયારી હોમે. પણ જાણેરે મારી મલા! મુવાં નાગાં ન કુકરાંની ઉપર આડી નજરે ધુકું બી નહીં.

પરોસણ—નહી જાઈ કુઈ એજ નહીં બોલીએ. તમે જવો, જોવા જવો, પાંચ લોકમાં સાઈ લાગથો. આપણે કાં

હાં લગન વેહા છે કે નહીં ફરારો મારીને જમવાતો નથી મેસવાનું. આપણે માંદાને ખાતર નાઈએજ. આપણે આં મણા મારમરમે મે થડી મરેરે ગોઠવી ઉઠી આપાં. કોઈ એજ ને તો નહીં કેરેથો કે તમે મગરર ધઈ ગીયાંજ ને વણ વેહેવાઈ ને જોતાં પુછતાં નથી. જાઈ કુઈ માઈ કહયું માંનોતો ત મે મે થડી નાઈ આવો. તમે તમારે કોઈ સાથે વાત નો ક રતાં. વાતની ને ચીતની આપણે શું ગરબ!

નાઈજી—પેટ તાહારાં, જરા મારી સાથે આવથો! વ ખત છે, વેહેવાંજુ થતી કાંઈ બોલી મરેરે તો તે સાંત પાંચ ની અંદર હું એકલી કેમ મુરો પડય.

પરોસણ—નહીરે માંમે નહીં એજ કાંઈ થવાનું નથી. તમે અમથાં બીહોજ. વાંમે, વાંમે! એથો વાત! કાંઈ ર સતે સેરીએ પડીયાંજ! તે કરતાં લેવોની હું તમારી સાથે આં ઉજ. પણ જુતો જોઈએ ને માંમે. લોકો કેમ જાણે કે વેહેવાંજુ આંતરાં છે! જરા મોહાડું દેખાડીને પાછાં આ વયાં એટલે થયું.

નાઈજી—મારો તારે હું સારી પેઢેરીને આંઉજ.

નાઈજી આટલાની ઉપર હતાં, પરોસણ સાંમેના ધરમાં બારીએ ઉભી હતી અને મોટે મોટે તેમ્મો આમન સામન ઉપલી વાત કરતાં હતાં. મેહુના દીલમાં સારી નહીં હતી અને છતાં સદરો પેઢેરીને જાણે પોતાનું દીલ દેખાડવાનું હોય તેમ તેમ્મો ઉમેલાં હતાં. પણ નાઈજીના મનમાં પડી સણની વાત ઉતરી અરે. વેહેવાંજુની માંસીની વહુ જ રી આખરી પડી તેને જોવા જવા વગર કાંઈ માંમે! ગમે એજ કાંમ મુકીનેથી જુડું જોઈએ. ગમે એવો અતબનાવ હોય તોથી જુડું જોઈએ. વાસતે નાઈજી નટ સારી પેઢેરી ને કલલી વાલતાં વાલતાં બાહાર આવયાં અને પરોસણ પ હુ સેર વાલીને તેવણ સાથ જવા નાંકલયાં.

નાઈજીને જરી સાથ સગાઈ જુડું નહીં હતું. વેહે વાંજુ પોતેથી નહીં, વેહેવાંજુની માંસીથી નહીં, પણ તેની વ હુને જોવા જવાનું હતું, એટલે નાઈજીનું દીલ કાંઈ અરેખ ર તાંહાં રોડતું નહીં હતું, પણ જરા લોકોને દેખાડવા સા ઝું તેવણ જતાં હતાં. જરી મરો કે છથો તેની નાઈજીને દ રકાર નહીં હતી, પણ સાઈ લાગવા સાઈ અથવા જરા દે હેરો દેખાડવા સાઈ તેવણ ગીયાં હતાં. તેવણ જનને આ જોવાને કાંઈ કામ લાગવાના નહીં હતાં, પણ અપસથા મે સવા સાઈ ગયાં હતાં. આપે રસને નાઈજી વેહેવાંજુની રાવ લઈ મેડાં હતાં, તેમાં કાંઈજ નહીં પણ રીતનાં રોદરા અને એવોજ બીજી હાવકુંડો હતા અને પરોસણને લાગવાને જો રેજરો સારો હતા. એટલે તેણે નાઈજીને છાપરે મહડવા તથા કહ્યો આ પધારી સાથે બાકી રાખજું નહીં.

એજ કરતાં નાઈજી તથા પરોસણ જરીને ધેર પેઢીતાં: જરીનું દરદ થાણું વધી ગયજું હતું, રાકટર સહવારનો આં વીને ધાસતી આપી ગયો હતા, માટે આંજરીના એરેડા માંથી સરવેને બાહાર કાઢાડવા ફરમાવી ગયો કે તેથી આ ખરીની આગણ ગીમ બીડ નહીં થાય અને વળી ગાંબડ પણ એકાંકી થાય. વાસતે નાઈજી દારપર મહડયાં એટલે જ માલમાં બધાં બધારને મેઢેલાં દોડાં અને જરીના કાકો ધનજીશાહ ચાલમાજ ઉભો હતા, તેણે નાઈજીને આ

લમાંજ અરકાવયાં તથા કહ્યું કે “દોસાં, હંધન બે સો, અંદર નવા ડાકટર ના કહેલું.”

જાઈ ધુનિ હીઆંથીજ પેહેલા ચટકો લાગે. પડોસણ મેલી કે “આવાએ માએ બાહાર અરકાસનાં કોઈ અનજનાં હોય તેને બાહાર મેસાડાય, પણ વેહેવાઈ સમઘી નાતું પરીઈ, તારે અમસાં પોતીકાનેબી અંદર નહી નવા દેવાય ?”

જાઈજની વેહેવાણુ ધણી અસીલ અને રઈ હતી. જાઈજના દાધાઅરયા સવલાવથી તથા છીડાં છઅતરાં સોધ વાના ગુણથી વેહેવાણુ વાંકે હતી. વળી તે જાઈજના આ શુણ પછુ જાણતી હતી કે “હું” મોઝાંમાંએ છઈ તથા અમાં ક્યાંનાં સાહાર વાલી છઈ” એવું દેખાડવા સાઝું અમસા અનકાડા ઉભા કરવા અને મોઝાં કામમાં રોકાઈ હોય તેમ કલ્યામાં રોકાવાને જાઈજને ધણેજ હાવરો હતો. મારે પોતાની દીકરીની માસીની સાસુના ઘરમા જાઈજ આ વયાં તારે તેવણુની વેહેવાણુ હાનર હતી અને તેવણુને ચાલવા અરકાવાથી તેવણુના ચેહરો લાલ પીઝા થયો તે પૂરથી ચેતી ગઈ. તે તરતજ જાઈજની આગલ આવી, “આવો માએ આવો” કરી તેવણુને બોલાવયાં અને તેવણુને નરીના આરડામાં લઈ નવા મોગયાં.

પછુ ધનજશાહ કાઈ ધન મેરેલા હતો. તેણે ના થી હા નહી કહ્યું, તેમજ જાઈજની વેહેવાણુની કુસલવણી આગલ તેવું માલ્યું નહી. “જેની નાવા, અને અમસાં પોતીકાને ના કેમ કહીએ ?” વેહેવાણુની મુખીઅ દલીલ એ હતી કે “ચાલી ચલાવીને લોકો આસમાસ આજરીને જેવા આવેને જેવા વગર પાછાં કેમ જાય ? જેવા આવેછ કે કોઈ કુશખને તાંહાં અમસાં મેસવા આવેછ. એમ પાછાં નવાનાં હોય તારે વળી જેવા આવેલાંજ શા અપનાં ?”

ધનજશાહ—પછુ એ ગાડાં જરીને બધરાંએને કોણુ કહેછ કે તમે જેવા આવો. આજરીને જેવા આવવાનું કેવું હોય. એની કાંઈ અમકડું છે કે તમારો જેવાનો છે ? વેહેવાણુ—આવાએ ધનજશાહ વેહેવાઈ સમઘીની વાત તમે નહી સમજો.

જાઈજ—પછુ આવો હું એમ કુણું કે આજરીને જેવા નહી જયો તેથી કાંઈ તે સાણું થવાનું છે.

પડોસણ—(ટપકો કરીને) ધકલાને પછાડા. હોંછયા આજ કાલના ડાકટરો ઢોંગ લઈ નીકલયા. કોલીનીજત કું લે ને ગણે ગણેને લુલે, તેમ પોતાને સાણું કરતાં આવડે નહી તારે કે જે આઘીએને બાહાર કાઢાડો.

અને જાઈજની વેહેવાણુ જાઈજને અંદર લઈ ગઈ અને જાઈજ વળી પડોસણનેબી સામે અંદર લઈ ગયાં. ડાકટરે મના કરવા છતાં તથા ધણાં બધરાંને બાહાર મેસાડવા છતાં હજુ જરીના બીજાના આગળ અરકી ડગન “અમસાં પોતીકાં”, બધરાં મેરેલાં હતાં. નરીના માધ્યાની આગળ તેની મા મેરેલી હતી અને લાએકીને ખાતર તે એએ જાઈજને “આવો, આવો” કીધું. એકાદ બે ખુર સીએ નવી ઘસાડાઈ, એકાદ બે પગ નવા ઘસાડાયા ને દર દીના દરદમાં મોડો વધારા થયો.

અંદર કાંઈ વાત નહી કરવાની કયુલાત આપી જાઈજ અંદર ગયાં હતાં, પછુ “બરીઈ” મોહાડું સીવીને કેમ

મેસી રહેવાય ને કોઈ શું સમજે ?” મારે જાઈજએ વાત છેડી. વેહેવાંતો અખર કુણી કે “એની કુશમેનને એકા એક શું થયું ?”

જાઈજની વેહેવાંત—વાની કસર થઈ જાંએ. નરીની માં—આએ સાત સાત દાહડા થયા મોહનાં પર અન કે પાંણી કોણે મેળ્યું ? સારા સપરમાં દાહડા કોઈ લુડાના ઘેરમાં વ્યવર મેડી હોય તેમ આંખ પાંણી ભરી ને દાહડા કાહડીએછ.

જાઈજ—અરે વાએ ! બયાંની માંએને જોદાએ સા રૂં રૂં કરે ને બયાંને માંએ નલદી ઉડીને ઉભી થાય.

નરીની માં—એા હારે મરૂં, મરૂરે મોલતાં પરથી.

વેહેવાણુ—જોદાએ કરે તે ખરૂં. કુસમેનને આએ પરમાણે લઈને મેઝાં મેઝાં નેચા કરીએછ. (ઉપલી બધી વાત જાણે દરદી જાણેતો કાંઈ નહી તેમ મારે સાદે કરીને હવે કાનમાં) ડાકટર ના કહી ગીએછ માએ.

નરીની માં—(બીજાનાં આગળ મેડી મેડી મોટે મોટે હાએ મારીને) એા ! કોઈ એમ નાં મોલો ને માંએ ! એા હું જવ કાહડી આપું ને ! એા મારી બયાંની માંએ ને મરૂં ! એા તુને બધા મારા જ આપું ને ! (નરીના દીલપર પડીને હોય અકસોસ કરવા લાગી).

આ સમઘી કલાપીટથી નરીની આંખમાં આંશુ આવી ગયાં અને તે પોતાની આશા મેળી રડવા લાગી. તારે વળી નરીની માંએ વધારે રડવા લાગી.

હીઆં જાઈજ દાહડાં થઈ નીકલયાં. વેહેવાં નરીને તેની હાલત જાહેર થવા દીધી અને હવે તેમ થઈ મુકા થઈ શીખામણુ દેવા મેઝાં. “માએ જરી તું સાવાસતે બીજેછ ને રડેછ, જોદાએ કાએ સંધુ પમેારી નાખ્યો ને તું પાછી ઉડીને ઉભી થયો.” જાઈજને મનસે દરદીને ધનકાવાથી તે નાપર અસર ધશે વાસતે તેવણુ દાહડાં થઈ ધનકાવા લાગ્યાં. “હું !—વળી મેરાં કાહડાડ્યાં કે ! બસ ! તુને ના કહ્યું ની કે આંખ પાંણી નહી ભરીએ. ચાલ વાર ; જાણુ શું હવે, અમેલી મેસ !”

જાઈજ આમ મોલેછે તેવામાં તેવણુનો ઘોધારી સાદ સાંલળીને નરીના ભાઈએ આરડામાં આવીને જાઈજને ઠડ રાવી નાખ્યાં. “દોસાં, તમે કહે જે હું એક મોલ નહી મોલસ ને એ શું ? આજરીના આરડામાં એ શું ગડગડ લઈ મેઝાં ?” કરીથી તમારો સાદ આવશેતો હું તમોને ઉઠાડી મેજશ.

ધનજશાહ પીથ દેરવીને ગીયો કે જાઈજએ પાણું બોલવા માંડ્યું. થોડોવારતો મુપ મેઝાં પછુ પેલી પડોસણે તે વણેને સમજવણું કે “તમે સાવાસતે અંદરો કરોછ ! તમે જાણતાં નથી કે માંડીડાતો હેવાજ તરકશા હોયછ ?”

જાઈજ—પછુ જેવેરે નરીએ મારો શું વાંક ? આવ બલા, પકડ ગલા, તેમાની વાત મેજાં ! હું મરૂં જે વાઝું નરા બીચારાં દરદીને દીલાસો આપી શીખામણુ હજીએ કે તેને સમજીઆરો આવે, તારે આએ આએ કુતાએ આવીને મને કરદી પાધી.

પડોસણ—હા માએ હા, એતો દયાની માએને દાહડા આએ, ને ધરમ કરતાં કરમ નડે.

જાઈજની વેહેવાંજની હવે ખાતરી યદ કે જાઈજના સરસતા પરખાંજે વાત વધી પડવાની, માટે સગાંધાની કર વા સાઈ વેહેવાંજ એટલુંજ મોલી કે—“ચાલો માએ હવે વાત માંડી વાજો. નકામી પંચાત શા ખપની ?”

આ વીચારથી જાઈજને નહીં લાગું તેજું તેની કો કટ પડોસજને લાગું અને તે મોલી કે “પંચાત ! વાએ વા એ—સામાસરે વેહેવાંજ, પંચાત કોણ કરેજ, અને કે તમા રો ધનજશાહ ! વણવેહેવાઈને એવીજ આખરૂ આપતાં રે હવે માએ.”

પડોસજના આ રેકાથી જાઈજ હવે કુલી ગયાં. “ત મો લોકોને કાંઈ શરમ લાગ છે ! અને તે શું કાંઈ એવાં છે કન હીનાં છોનાં છળએ કે આટલો સરખો ફુકતો હોમોને ગાંગરી જાય. સુધરે હું હીઆં આવતી ને જતી.”

પડોસજ—પણ માએ એવું જાણતેતો હું તમોને લા વતેજ નહીં. કાંહોને કાંહાં મેં જલવું ધર બાડ લીધું.

જાઈજ—વળી વણવેહેવાઈ તેડાવી કરાવીનેતો દુટી પડયાં. જુઠાઈએ જરા એજથી નહીં ફેરવવાડું કે જરીના જવને સાઈ નથી, ને તમે આવજે કે જાએ. એતો સુધ અને ને અનેજ પછારા લાજેલા તે કહેલા ખાઈને પુરા કરેજ.

પડોસજ—પેટ તાહારાં બીચારાં જરા કોઈને કાંઈ કમું હોપતો સોર વારીને નીકલી પડે, પણ લેવાની આઠ દાહાડા ની વાત પર તમને શું હતું ? ફુસનેનનાં પેટ છુટી ગયાં પણ કોઈએ જાખોને જોયુંજી નહીં.

હવે જરીની માએનો પીતો તપી આવયો, તે દરદીનાં માયાં આગળ હતી એ વાત જુલી ગઈ અને બીજાના ઉપ રથી એકદમ કજ્યો કરવા લાગી.

જરીની માં—એવાએ બધારાં, તમે કાંએ એટલાં ઉં ચકાઈ ઉનાઈ જાયોજ ? બે વણવેહેવાઈની વાતમાં તમને કોણ મોલાવેજ કે વચમાં તાપસી પુરવા નીકરોજ ?

જાઈજ—અલખત, અલખત, ખરૂં હોરો તે મોલારો. જને લાજે તેને વાજે. પારકાંને લાજે તેજું અજરાં પેતી કાંને નથી લાગવું. સુવાં વણવેહેવાઈ કરતાં બીચારાં પાર પડોશીને સો ભલાઈ.

જરીની માં—ઓ તું ભસતે ભરાપરે અજુને સુવાંનો ફેહોતી. મરેની વણવેહેવાઈ તારાં કોઈ બીજાં હોય તે. મ રેરે તું કાંહાં સમીસાંજને ધરતે વખતે ઘડો પમ્પોડી લેવા ગાલ દેનારો.

પડોસજ—એવાએ, મરેની તારા દીકરા દીકરી, મરેની તારાં ભાઈ મેહુન.

જાઈજની વેહેવાંજ—તારાં મરે—લેતી જા—જે કે હે તેને ધાય.

જાઈજ—સુવાં નસુગાંને નીચાંઆ, એવાને પાડાં ની કયે તે જરે જોયું કે પોતાનીથી તો મોલાસે નહીં તારે આ એ ફુકતા સાય સંપ કરીને જાંજે મારો હાથો છેડાય તેજ તેને છેડી મેલયો.

હવે કજ્યો વધી પડયો. દરદી દરદીને રેકાંજે, મા કરી ચાકરીને રેકાંજે અને જરીની માં તથા જાઈજ વચે મોહું રમખાંજ જાગ્યું, અગત કરીને જાઈજની પડોસજે કે આમાને ધણે વધારો આપયો. બીચારી દરદીના દરદમાં

વધારો ઘણે અને તે જુમો પાડવા લાગી. ધનજશાહ રો ડી આવયો અને તેજે મોટો શોહાર ઉઠાવી મેલયો. ભર ભાડુતો વચે પડયાં અને કલખલાટ કરી મેલયો. પણ કોઈ તું કાંઈ ચાલયું નહીં. એકેક જાણ શું કેહજે તે સાંભલવું એ તો નહીં અને એવું હતું. સધલાં જાણ સાથે મોલતાં હતાં, અને દરએક જાણ કાંઈને કાંઈ મોલવા પડયાં હતાં.

સારાં જાએજે તેવામાં ડાકટર આવી લાજો. તે આ ઘોંઘાટ જોઈને ધભરાઈ ગયો, તેજે સધલાંએને એકદમ ડકરા વી તાખયાં અને જાઈજ તથા તેની પડોસજ બંનેને ફેર ત કરીને બાહાર કાહાડયાં તથા પછે દરદીની તપાસ કીધી. જાઈજ અને તેની પડોસજ એરડામાંથી નીકલયાં તેવાં મુ ગાં મુગાં દાદરપરથી ઉતરીજ ગયાં અને સરવે કોઈએ વી ચારયું કે તેવજ જરીને જોવા આવયાં, પણ તેવજની ખરેખરી ખતલખતો કજ્યો કરવાની હતી.

રાઈ.

રાઈ એક તીખાં તખતખતાં જાહાડનાં બીઆંની પેદા સ છે. તેના જાહાડનું મીનર ઉપર આપયુંજે અને એક ફુકે બેઆન હેકલ ઉતારીએ છળએ. રાઈનું જાહાડ છેક અસલી જમાનાથી જાણાયું નથી. હીપોક્રેટસ નામના ખાતર એક યાજલા વખતના યુનાની હકીમે એ જાણસને દવામાં ઉપયોગ કીધો હતો એવું માલમ પડેજ. રાઈનું જાહાડ જનડ જગાએમાં પોતાની મેજે ઉગેજ, તથા ખાજોમાં

અને ખેતરોમાં તેની ખેતી થઈ શકે. રાઈ, બે. જાતની આ વેણે—કાલી અને સફેદ. કાલી રાઈનું જાહાડ આસરે ત રણ કીટની ઉંચાઈ સુધી વધે. તેનાં ફુલ પીલા રંગનાં હોયછે તથા બીજાં નાહાનાં અને બરા ગોળ હોયછે. આ હારથી તે બીજાં સેન રતાસ ઉપર અને અંદરથી પીલાસ ઉપર હોયછે. તે વાસ વગરનાં છે, પણ, તેમના આગીઆ તીખા સવાદ હોયછે. સફેદ રાઈનું જાહાડ માત્ર ૧ થી ૧૫ ફીટ સુધી ઉગેછે. તેનાં ફુલ વધારે મોટાં અને પીલાં હોયછે. તેનાં બીજાં વધારે મોટાં પણ તોખાસમાં, આછાં હોયછે. તે ઇંડારોકા દાંણાં નેવાં હોયછે તથા તેમાં એક પી, લા રંગના ગર, અને તેની આસપાસ કાચની મીશાળે આ રપાર દેખાપ એવી એક ખોપરી હોયછે.

આ બીજાં મધેથી રાઈ બનાવામાં આવેછે. સાધા રણ વપરાસમાં આવતી રાઈ ઉપલાં બીજાંને દલીને તેના કરેલા આટો છે. કાલી અને સફેદ બેડુ રાઈના બીજાંને પેડેલાં રોલરોની વચે ભચડવામાં આવેછે તથા વળી ઉખડી ની અંદર નાખીને છુંદવામાં આવેછે. એ છુંદલાં બીજાં ને ચારણી મધે ચારવાથી લોકો નીચે પડેછે અને બાકીના ભાગ ઉપર રહી જાયછે. હેઠલાં લુકાને ફરીથી ચારવામાં આવેછે અને બીજી વખત ગલાયલો લોકો રાઈના ચોખા આટો કહેવાયછે. પણ રાઈના આટાને નામે બજારમાં ઘણી ઠગાઈ ચાલેછે. તેનાં ઘડુને આટો ભેલીને પછે હુલ દહી કરીને પીસે રંગ આપવામાં આવેછે તથા મરીથી તેનો તીખાસ વધારવામાં આવેછે. આ વાત સાધારણ જણાયલી છે કે રાઈના જેવી બેલસેલ અને દંગો બીજી કોઈ જાણસ માં ચાલતો નથી. રાઈનાં બીજાંને ચારણીમાં ચારવા પછે બાકીનાં ભાગમાંથી તેલ કાઢાડવામાં આવેછે કે જે તેલ સ રસીનાં તથા બીજાં તેજો સાથે મેલું ઉપયોગમાં લેવાયછે. રાઈનાં બીજાંનું રસાએલું સંજોગથી પરચકરણ કરવાથી તે ની બનાવટ ઉંઘાડી પડીછે અને એ બીજાંમાં એક જાતનું તેલ, એક જાતની મોતીના જેવી ચરબી, શુદ્ધ, ખાંડ, ખાર તથા બીજાં કેટલાંક સાધારણ તત્ત્વો ભેલાપલાં છે.

રાઈ ગરમ ખવાશ રાખેછે અને ગરમી આપવા તથા ઉસકેરવાના કામ મધે વાપરવામાં આવેછે. તીખાસના તે સેકડા અને મરીની વચેની પદવી ધરાવેછે. રાઈને પાંજી લાગવાથી તેમાંનું ખુદરતી તેલ વધારે ઉસકેરાયછે અને તે થી રાઈની ગરમી મળેછે. ચામડીની ઉપર રાઈ રતાસ લા વેછે તથા અતીશય આગ બાળેછે, જે આગ ચોક્કસ હદ સુધી અટકતી નથી પણ જેમ વધારે વખત તેને સુટી રાખી હોય તેમ હદ વગરની ગરમી તે આપેછે, જે ચોવર નહીં ખ માપ એવી થઈ પડેછે. તેને જારી રાખવાથી ચામડી ઉપર કાંઈપણ ઉકેલે, આંધાં પડેછે અને ચોવરે અતીશય યાખતો હાડ ઝીંને સડો વટીક લાગેછે. પણ વળી બીજાં બલીસટરો કરતાં ઘાટમાં તકાવત એ છે કે બીજાં બલીસટરોની આગ ચામડી ઉપરથી તેમને કાઢાડવા છતાં જરે જારી રહેછે, તારે રાઈની આગ તેને ચામડીથી જુદી પડવા પ્રછે જલદી નરમ પડેછે. રાઈ પેટમાં જવા પછે તાંદાં પણ એજ પરખાંણે ગરમી અને ઉસકેરણી પાદ કરેછે. સુખાર રાખીને મધીઅન ખાવા થી રાઈનું ખ ખેદ કરેછે તથા હજમ નહીં થાય એવી વસ

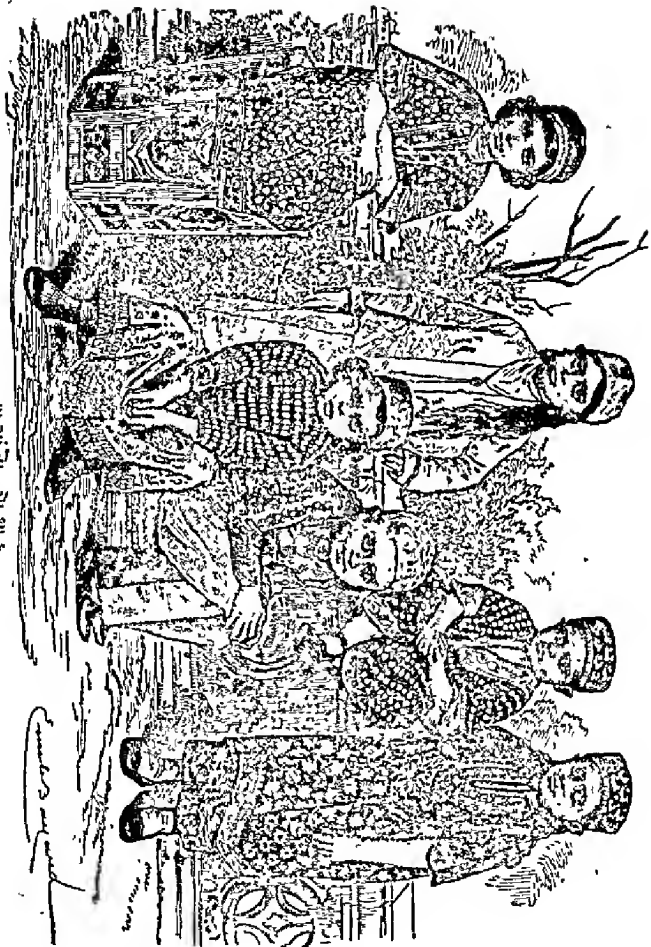
તુચ્છોને હજમ થવામાં મદદ આપેછે. વધારે જયો, જેમકે એક ઈઆ બે ચમચા ભરી ખાવાથી તે આકારી, જાહાડો, ઈ તીઆદી પેદા કરેછે. શરીરની અંદર, રાઈ નાડીને જલદી દોડતી કરેછે, તથા પરસેવ અને અંગત કરીને પીસાબને વધારેછે.

ઉપલા સઘલા અંગતના ખવાશોને લીધે રાઈ ઘણાં સાધારણ અપની તથા દરરોજનાં વપરાસની જાણસ થઈ પડી છે. જેઓને “સરદીની દેહ” હોય, ખાતું હજમ કરવા નાં સાંચા જેઓમાં સુસત હોય તેઓને રાઈ ઘણી માફક આવેછે. બારી તથા ચરબદાર ખોરાક સાથે રાઈ ઘણી ઉપયોગી મસાલો છે. વધારે રાઈને તરેહવાર દરરો ઉપર વાપરે. જેહર, કોલારા, ઇતીઆદી રોગોમાં કોઈવાર આ કારી લાવવા સાથે રાઈ કામ લાગેછે. બારી, બદહુનમી ઈ તીઆદી હાજરનાં દરદ ઉપર રાઈ કુરખાવામાં આવેછે. બદનમાં પરવાહી પદારથો વેહેતી કરવાનાં તેનાં ખવાશ ઉપર થી જલદી રસખા મરને ઉપર રાઈ વાપરવામાં આવેછે, ટુકમાં રાઈ ખાણસ જાત ઉપર ગોપા એક અખોશ અને નવાજશ છે.

અચાંતો, પોશાક.

શેકસપીઅર, કેહેલો હતો કે “અચાંતો ગોલાખ છે,” અને આપણે કહીશું કે અચાંતો સારો પોશાક તે ગોલાખની ઉપર ગોપા સોભાઈતી હોય છે. આપણા લોકોનાં પોશાક મધે થોડા વખતનાં ઘણા ફેરફાર થઈ ગયાં, પણ અંગત કરીને અચાંતો પોશાકમાં થયેલો સુધારો ઘણો જ શોતાશકારક અને મનમનંતો છે. એક સાદીની મીનલશમાં પારસી બા લોકોના દેખાવ જેવાજેગ અને નવાઈ જેવો થઈ પડેછે. તે પોશાકોના “કટ” અને “શેપ” ટપ અને ફાશીન, તેમાં રંગોની મેળવણી થાય. ભરતની તરેહ એ સંધામાં ફેરફાર થયો: પણ થોડા વખતમાં એ ફેરફાર કેટલો બધો થયોછે તે દેખાડવા માટે માત્ર ૧૦ ઈઆ ૧૫ વરસ ઉપર પારસી બા લોકો કેવો પોશાક પહેરતાં હતાં તેનું એક શુદ્ધ ચીત્ર યા સેના સક્ષા ઉપર આપાયું છે. હાલનાં વખતના અચાંતો પોશાક આપણે સરવેની નજરમાં છે, પણ પાસેના ચીત્ર માં હેલી નોખે એ જુના પોશાકની પાદ આપેછે.

આ ચીતર જ્ઞેવાયી આપણને એવું લાગે છે કે કેટલીક જાતના વાંછીયા, ખેળ વગેરે લોકોએ પારસીઓ સાથેના વધતા વેરવાર પછે પોતાના અર્ચના પોશાકમાં સુધારો કરી તેમને જે હપ્તો પેટરાવસ હાલ પેટરાવા માંડપોછે તેજ પારસી અર્ચાઓના દસ પંદર વરસ ઉપરના પોશાક હતા. આજે તે ગનેઆત વાળાઓની નજરમાં એ પોશાક આગળ કરતાં સુધારાને છે, પણ પારસી બાલકોના દીલમાં એ હપ્તો પોશાક હવે બેહોલા દીસે છે. ઘરોશીની તરાંહના જાડાં જલવાં, કાન ધંકાઈ જાય તેવી ઢીં તોપી, હાથની હુલેલી સુધીની લાંબી બાંહેના બદીઆન, ચાંચ અને બેરીયાં વાળા જિંડા બુટ, એ સમગ્ર હવે એવું થયું છે અને તેને બદલે ભાંત ભાંતની તરાંહના જલવાં, કાલકી પણ સોલધતી ટોપીઓ, અને મરોરાર કરના “પોલકા” તથા પેટીઓના અપ જગમગ છે. અર્ચાનું આપણું માંડું મોરારી નાખી છોલેલા ઉદર જેવાં તાલક ઉપર ભારી પાઘડી બંધાવાને બદલે સફાઈથી બાલને હોરી તથા સાણગારીને તે ઉપર સોભીતી ટોપીઓ તથા બાચાજ જેવી લીલી અને લાંબી દગલોઓને બદલે સારી દપના ફરોગાત દગલા અર્ચાને વધારે સોભા આપે છે.

અર્ચાનાં પોશાકમાં આ ફેરફાર અર્ધીઅર્ધ અને ખુશાલી ઉજવવાનો થયો છે. પણ હજી અર્ચાને લાએક પોશાકમાં સુધારો માલુ રહેવાની આશા છે, હજી તેમાં કાંઈક ખુટ અને ખામી દીસે છે અને તેથી અર્ચાનાં પોશાક કેવો જિંદગી તે બાબે થોડીક સુચનાઓ કરવા માંગીએ છઈએ. પોશાકની મતલબ તરફ છે, પેટેલી મતલબ બદલને ધાંકવાની છે, બીજી મતલબ બદલને જલવવાની છે અને તરીછ મતલબ બદલને સાણગારવાની છે. બદલને ધાંકવા માટે પોશાકના માપ અથવા ભરત સાથે કાંઈ છે, બદલને જલવવા માટે પોશાકની જાત અથવા ગુણ સાથે કાંઈ છે, તથા બદલને સાણગારવા માટે પોશાકના રૂપ તથા આકાર સાથે કાંઈ છે. પેટેલી ઈઆને બદલ ધાંકવાની મતલબ પોશાક પેટરોએ એટલે પોતાની જેણે સરે છે. પણ પોશાકના બીજાં અને તરીખાં વધારે અગતતા કાંમે ઉપર સારી પડે ધેઆન આપવું પડે છે.

માતર ગલીમાં, પુલ ઈઆ મેલની ન સાંમે બદલને જલવવું પડતું નથી. હવામાં થતા ફેરફારો, હવાની ગરમી ઈઆ સરદીની સાંમે પણ બદલને માફકસર રીતે સાંભળી શકાય, તેને મીનન સર ગરમી આપવા માટે પોશાક અગતનો છે. આપણા બદલમાં હટ અર્ચાની ગરમી હોય છે, પણ હવાના કોઈ પણ ફેરફારને લીધે બદલને તેથી વધુ ઈઆ એકી ગરમી પોંદોચેતો પછે બદલના સાંમે માં જુદા જુદા ફેરફારો થાય છે. પોશાકથી આ હાલત પુરી પડે ઈઆ નહીં તે કપડાંની જાત અને રંગ ઉપર આધાર રાખે છે. ઉના અને સુતરાઈ કપડાં વચેનો તફાવત દરએક મા આપ સમજે છે. તેજ આ વાત પણ જાણવાનું છે કે કાળો રંગ વધારે ગરમ થઈ આવે છે અને સફેદ રંગ ગરમીને બદલમાં દાખલ થતી અટકાવે છે. આ સહેલ કાષરો જાણવા પછે દરએક મા આપે પોતાના અર્ચાની દેહ પરમાં જે તેના કપડાંની જાત ચુકર ફરવી જિંદગી. પણ આ સાધારણ કાષરો ધેઆનમાં રાખવા કે અર્ચા રમતીઆલ હોય છે, તેમજ નાચવા કુદવાથી પરસેવ ધતીઆઈ વધારે પડે છે, તે

આ હવા ઈઆ ગરમીમાં વગર વીચારે દોડે છે અને એટલા માટે ઉના કપડાં અર્ચાને વધારે ગુણગાર છે.

પોશાકથી બદલને સોભા આપવાનો સઘળો આધાર તે પોશાકના “કટ” ની હપ ઉપર છે અને સારા નરસા “કટ” ને આલુ રાખનાર ઈઆ અંધ પાડનાર એક દેવ છે, જે “ફાશી” ને નામે ઓળખાય છે. સારો ફાશીના પોશાક બનાવા માટે મજબની સારી વલાંજ અને સારા ચોખ્ખા જિંદગી તેમજ વળી આપણા કરતાં વધારે સુધરેલા, ચોખ્ખીલા તથા શીખેલાં વચે વેહેલુ રાખવાથી ઘણીવાર આપણા ચોખ્ખા સારી વલાંજ મળે છે. એક સીધી લીટીના કરતાં જોળ લીટી હાંમેસાં વધારે સોભે છે અને એવું પણ કહેવાય છે કે ખુદરતની પેદાસમાં સીધી લીટી મુદલજ નથી, પણ દરેક ચીજને ગોલ લીટીની રોજીક તથા વલાંજ આપેલી છે. ચોડાની ઢાકો મરોર આપે છે ઈઆ વરસાદની કાન સોભે છે તે તેના ગોળાકારને લીધે અને આપણી હાલતોમાં એ કાચાની નકલ કરવાથી સોભા તથા સાણગારના કાચા આપણા ઘણીવાર શીખીએ છઈએ. સાધારણ બદીઆન કરતાં “પોલકા” નો “કટ” વધારે સોભે છે તે એવાં કારણથી છે.

પણ આ વાત ખુબ ધેઆનમાં રાખવી જિંદગી કે સોભા સાચવતાં પોશાકને ફરોડો તથા અગવડ ભરેલા થવા દેવા નહીં. ઈંગરેજ અર્ચાઓના પોશાકના ચીતર આ બાબતને મથાલે મેળપાંછે અને આપણા અર્ચાના પોશાક કરતાં એ ઈંગરેજ અર્ચાના પોશાક વધારે માફક આવતા છે એમ કયુલ કરવું ઘટે છે. ઈંગરેજ અર્ચાના પોશાક સોભીતા છે અને વળી સગવડ ભરેલા છે. અગત કરીને આપણા બાલકોના જલવાં તથા લેંધા ઈઆ લેંધીના ધીતા પાએજ અર્ચાની રમત, ગમત અને કેસરતમાં ઘણા નડે છે તથા અડચણ કરે છે. તેમજ બદલે દુકાં જતરીક તથા લીલાં પણ લીધેથી તંત્ર કરેલા પાએજ વધારે સગવડ કરે છે એમ કોણ ના પાડી શકે ?

કુવામાંની પરી.

એક લડાઈને લગતી વારતા.

લડાઈના વખત કાંડાંનીઓથી પુર હોય છે. કોઈ બાપ, કોઈ ભેટો, કોઈ ભાઈ, કોઈ દીલદાર, તેમજ કોઈ મા, કોઈ મોહરદાર, કોઈ માથુકને લડાઈના અરાખમાં જે કાંઈ ખમરવું પડે છે તેની કાંડાંની કાંડાંની વીસરાવે છે. ક્રાનસની હાલની લડાઈમાં તરેહવાર કુખની કાંડાંનીઓ આપણી જાણમાં આવે છે, પણ કેવેલીઅર અને પયુરીટન લોકો વચે ચાલેલી આગલી એક લડાઈના સંબંધમાં જાણી પરી એક વારતા હેલ ઉતારીએ છઈએ, કે જે હાલની લડાઈના હીંગામમાં ખાસ ધેઆન જેમી સકશે.

લાંડલેગના કીલલા આગળ એક જુનો કુવા હતો, જેમાં પરીઓ વસે છે એવા લોકોને ખેઆલ હતો. ઉનજીલ નાખના એક જવાન નારમન ઉમરાવને પોતાની જાતમાં ન પણ મુશ્કેલ માથુક આલીસ બરૂક સાથે તે કુવા ઉપર ધ

હીક ઈનતેજરી ભરેલી જોખતની મુલાકાતે યદ્ય હતી, પણ હવે ડેનજલને તેની પલટણમાં જોડાઈ જવાને હુકમ થયો હતો. અને લગનથી પોતાનો ગાંડ પવીતર ક્રીષા આગમન એકાએક રણમાં ઉતરવાની નાઉનેદીમાં તે એક કુવા ઉપર એકલા અને અમુકો આવીને અક્ષેસાસ કરતો હોયો હતો. તેવામાં કુવાની અંદરથી અચલુમ આવાજ નીકલ્યો. કે “ડેનજલ નારમન, સાંભળ અને સંભાળ, કુશમનો નન દીક આવી પુગાઉ વાસતે તું હીઆં ઉભો નાં રહે.”

આ છુપા આવાજથી ડેનજલની અચરતીનો પાર ર હોયો નહીં. પણ તે એક ભરથો આવાજ બંધ પડ્યો કે ત રતન દુરથી આવાતાં એક લશકરના પરગામ અને મગલાં નો એકસ આવાજ તેના ક્રિને પડ્યો. હવે તેને નાહાસ વાની અને પોતાની પલટણને નઈ મળવાની ફરજ હતી, પણ પોતાની દીલદાર આલીસની એક છેલી મુલાકાત વનાં તેને છુટો પડવાનું કેમ અને ? આલીસને આપ ડા કટર અરૂક એક હુકમ હતો, તે થોડેજ તક્ષત ઉપર એ ક જીપડામાં રહેતો હતો અને આ મુરા નારમને તરતન તે જીપડાને રસતો પકડ્યો.

પણ કુકાલના અદીક માસ ! વખત થોડો હતો અને તેમાં વળી આલીસનો બાહાર તે કુવાપર પાંચીન ભરવા ગ ઢી હતી. આ વાત ડેનજલને બનતો નાઉનેદ કરનારી હતી, કેમકે તે તેનું કુવા ઉપરથી આવ્યો હતો, પણ આલી સ તેને મળી નહીં હતી અને સેમ વખતમાં એકેકની ન નર મુકી ગયલી તેણે ધારી. ડાકટર અરૂક યરમાન હતો, તે ડેનજલને ધપકો આપવા લાગે કે “નાદાન, શું તુંને કે ઇએ કહ્યું નહીં કે હીઆં રહેવામાં ધાસતીએ અને તારે નાહાસનું નેઈએ ?” ડેનજલે આલીસની છેલી મુલાકાત વગર જવા ના પાડ્યું. ડાકટર અરૂક ધાસતી આપી કે “એ છેલી મુલાકાત કદાચ તારા જીવને નેઈમનમાં નાખ્યો.” ડેનજલે તેની દરકાર ક્રીષી નહીં. “હું” એક સીપાહ છઈ, સમશેર રમી જાઈ છઈ અને બલવંત બાજુ તથા જન જીત દીક તે ડેકો આપે.”

આ વાત ચાલે છે તેવામાં પછવાડેથી ડેનજલનાં ખ બાં ઉપર કોઈનો હાથ આવી પડ્યો. તે ચોંકીને જીવે છે તો પછવાડે તેની વાહાલી આલીસ આવેલી હતી. તેણીએ તેને આ ધાસતીને વખતે થોભવા માટે ધપકો આપ્યો, પણ ડેનજલે હીમતથી જવાબ દીધો કે “હું” તારે ખાતર થો બધો છઈ અને તે એટલુંન પછવા માટે કે તારા જવા પ છે જેમ હું તુંને આહવાશ તું મને આહવાનું જરી રા ખરે કે નહીં ?” આલીસે ઘણી મતમથી પોતાનો ચેમ્મા ર કણ્ઠ રાખ્યો પણ એક નીસોસ જેવીને ધાસતી બતાવી કે “ડેનજલ તું એક ઉમરાવે માટે તારો હાથ નેજવવાની મન શીકીતને ઉમેદ નથી, અક્ષેસાસ ! કે તારું દીલ એ ક બીજ દીલદારને જોડાવાની વાત મારા કંને ઉપર આવ્યો છે.” ડેનજલ આ વાતથી અચરત થયો તેણે મુઠ્ઠું કે “મારી દીલદાર બીજ કોણ હોય ?” આલીસે એજાખ આપી કે “તારા બાપનો દોસત અને સાંમાં ક્રીલવાનો સા હેખ લારડ યુસટેસની છાકરી સાથ તારો બાપ તને પરણા વનાર છે.” પણ ડેનજલનાં મનમાં એ વાત કેમ ઉતરે ? “લારડ યુસટેસનો વરસેસટરના લડાઈમાં મારેયો ગયો, તેની બેટી જીમ ધઈ અને મારું દીલ તથા મારા હાથ મારો મરીખ પણ પરીજદ આલીસ સાથ જોડવાને હું છું છે છઈ.”

આ વાત લંબાણ થઈ પડી. લારડ યુસટેસની છાકરી ડેનજલની અચલુની રમતમાં સોખાતન હતી, પણ તે છાકરીનું હવે નામ નીશાણી રહ્યું નહીં હતું. આ વાતમાં વખત નીકલી ગયો તે ત્રાલમ નહીં પડ્યો, પણ તે વામાં એક નોકરે આલીસને કુશમનોની ખખર કરવાથી તેમ ને બાન આવી. પયુરીટન કુશમનો ડેનજલની શોધમાં નીકલવા હતા અને આ જીપડાની આસપાસ તેઓએ મે રો નાખ્યો. આલીસે ડેનજલને એક છુપાં ભાંચિમાં સં તાડ્યો અને પોતાના બાપ સાથ કુશમનોને દાખલ થવાની રાહ જોતી બેઠી, સેટેનવારમાં કુશમનો ભાંચિડો કરતા જીપડામાં આવવા. ડાકટર અરૂકે કહ્યું કે ડેનજલનો ના હાસી ગયો છે. આ ખબરથી તેમના સરદારને ઘણે ગુસો લાગે અને તેણે આ બાપ બેટી બંનેને કેદ કરવાનો હુક મ આપ્યો.

ડેનજલે આ હુકમ સાંભળ્યો અને તેને ખાતર આ ગરબી કુખ ખમે એ દીક નહીં લાગાથી તે તુરત સંતાપ લે બાહાર આવ્યો. પયુરીટનો આ મુરા ફેવેલીઅરને કે દ કરી લઈ ચાલ્યા. તેને મેઝોએ જામુસ મોકી મેસાડો તથા બીજ દીને ગાલીથી મારી નાખવાનો હુકમ ક્રીષો. તે રહાં રાત કાઠાડવા સાગું લાંડોગેના ક્રીલવાનાં દેવલ મે તેને એકલા કેદ ક્રીષો અને ડેનજલ ઉંધે મસતકે રડતો પ ડ્યો. રાત અંધારી હતી અને માતર એકન જાંબો દી વો બલતો હતો. તે જાંબું પડેલો હતો તેને મથાલે એક ભાજેલી ગાલેરી અને તેની ઉપર એક બારી હતી. મધરા તનો વખત થયો એટલામાં પેલીન કુવામાંની પરીનો છુપે આવાજ ડેનજલને કંને પડ્યો.

ડેનજલ બતી લઈને જોવા ગયો પણ પવણનાં જપાડા માં બતી જીખઈ ગઈ, તોપણ ચંદનીના પરકારમાં માથાથી પગ સુધી સંદેહ જીરમે હોડીને ઉભેલો કોઈ આકાર તે અંધારમાં દીસવા લાગે. તેમાથી આવાજ નીકલ્યો કે “ડેન જલ તું બીહીના, પારશાહ ચારલસ મોડાં લશકર સાથ આ ગાંમમાં આવી લાગે છે અને તું જલદી તેને નઈ મળ્યો. હ મજીતો તારી ધાસેનાં આ પુતલાંના પગ દાખ, તેથી તેની હેલવા યામલાનું છુપું બારણું ઉઘડશે, તે બારણામાંથી એ ક છુપે મારગ તારે હાથ આવશે અને તેમાથી તું છેક કી લાની બાહાર ખીણમાં નાહાસશે. તાંડાં જોગીઓનું મઠ છે, તે કેહાણે તારી આલીસ અરૂકને લાંકે મારજ અને તુ રતન તુંને મદદ મળી આવશે.” આજ તે પરી જોલી ર હી તેવામાં વાદળનો ઝોશો આવવાથી ચંદ્રાણું કાળું થ યું, પણ તે વાદળ જવા પછે ચંદ્રાણામાંથી તે પરી જીમ થ યલી દેખાઈ.

પરીના હુકમ મુજબ ડેનજલ પુતલાંનાં મીનારાનું છુ પું બારણું ઉઘાડી, તાંડાંથી જોદલાં ભાંચિરને રસતે ક્રીલવાની બાહાર નાહાસી જોગીઓના મઠમાં નઈ થ ક્યો અને ઘણીન અચરતી સમય મેયું કે ક્રીલવાનો માલે ક અને તેના બાપનો દોસત લારડ યુસટેસ જને તે મુકેલો વીચારતો હતો તે આ મઠમાં જીવતો હતો. તેઓ તરતન

એકેકને બેટયા અને અરસપરસ ખોલાસો થયો. લારડ યુસટેસની લડાઈમાં મારણ ગયો નહીં હતો, પણ નાહાસી ગયો હતો, મગર દુશમનોની મહાહત્તી હોવાથી તથા પાદશાહ ચારસને હારી નવાથી આ ઉત્રાવને ક્યો રેહવાની ફેરબ પડી હતી. લારડ યુસટેસે કહ્યું એક અબર વધારે અગ તની હતી. તે બોલયો કે "વેઆરા ડેનછલ મારો બચા વ આ કુવામાંની પરીધી થયોછે, કે ને આ કીમશના કુખા મારશે અને ભોમરમિ સારી પદે જાંજોછે અને તેમની મારફતે તેણે મને ઘણું શકેડોમથી બચાવી લીધોછે."

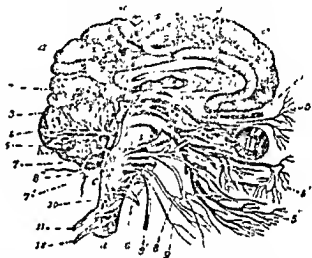
હવે આ મડમાં વધારેવાર યોગવાની જરૂર નહીં હતી. દુશમનો હારવાથી, લારડ યુસટેસની રોળીની પાછો મહાહત્તી થવાથી અને પાદશાહ મારલસ પોતે આવી પુગવાથી આ બંને ઉત્રાવો તેને મજવા સારૂ નવા નીકલયા. ડાક્ટર બરકુતુ "શુપકુ" તેમ રસતામાં હતું અને તેમાં નળને પોતાની આલીસને નવેસરથી મજવા વચર ડેનછલથી એક દગલુખી આગળ કેમ મલાય ! લારડ યુસટેસની સાથે તે જુપડામાં ગયો અને આલીસ વીરો પુગવા લાગે. તેના ઉત્રાવ સોળતીએ પુછ્યું કે "એ આલીસ કોણ ?" ડેનછલે સઘડો ખોલાસો કરી આલીસ વીરોની પોતાની મોળ ત લારડ યુસટેસને જાહેર કીધી. આ વાત સાંભળી એ ઉત્રાવ ઘણો ખડા થયો. તેણે પોતાની મેટીના દાવો રજુ કર્યો, તથા ડેનછલને માદ આપી કે આગળ જરે તું ના હોનો હાથ તારથી તારા બાપે મારી મેટી સાથ તેને પરજાવા તું સારું કીધું હતું. પણ ડેનછલે ઘણો આનખાહીધી એ આગળી નાપડી તથા આલીસને ભેવા માંગી.

લારડ યુસટેસે પણ પોતાની હાટ છોડી નહી. તે જો લયો કે "મારો મેટી પોતે રજુ થઈ પોતાની આંગળી કરશે તો તારાં મન ઉપર કદાચ અસર થશે." ડેનછલે વીચાર ર્યું કે તે ઉત્રાવજાદી છે કાંઈ તે હાનર થશે ! પણ જરે તે મેટીને હાનર કરવાનો લારડ યુસટેસે ડાક્ટર બરકુનેજ હુકમ કીધો તારે તે ઘણો તાજુબ થયો. ડાક્ટર બરકુ અંદર જઈને એક બાંનુને લઈ આવ્યો, જણે માંધાથી તે પંખ સુધી ઘુરખો હોરેલો હતો, ડેનછલે હેરન થઈ પોદાર્યું કે "મેટી મને બચાવનારી કુવામાંની પરી છે." લારડ યુસટેસે જવાબ દીધો કે "કુવામાંની પરી એજ અને મારી મેટીખી એજ અને એવી ને મેટીએ તારો જાન બચાવયો તેનો હાથ તું નાકજુલ કરશે ?"

ડેનછલ ધબરાટમાં પડ્યો. પણ વળી જરે તેની આલીસને બાપ ડાક્ટર બરકુ વટીક બલકે તે પરી પોતે આ અરજમાં સાંભેલ થઈ તારે પોતાની વાહાલી આલીસ ના વેઆર અને નીમખહલાલીને ખાતર પોતાનો જીવ બ માવનારની આ આજ ૨૬ કરવાને તેને ઘણીજ શુભવજ પેદા થઈ પણ તેણે ગરીબ આલીસને કોળ આપેલો હતો અને એક ઉત્રાવજાદીને ખાતર મું તે પોતાનો કોળ તોરે ? તેણે આંખમાં આંચું લાવીને આ અરજ નાપાડી. પણ તેવામાં તે પરીએ પોતાનો જુરખો કાઢાડી નાખ્યો અને ડેનછલ મારગતીમાં મરક જઈ જાવેછે તો તે તેની વાહાલી આલીસન હતી. તે તેને ગળે વગરી મેલો ઉઠ્યો કે "આલીસ, ડાક્ટર બરકુની છોકરી." લારડ યુસટેસે બોલી ઉઠ્યો કે "નહી એતો મારી મેટી કેટ છે."

આ શુભવાડાનો તરતજ ખોલાસો થયો. આલીસ લારડ યુસટેસની છોકરી હતી, પણ જેમ દુશમનોથી બચવા સારું એ ઉત્રાવ પોતે મથમાં કુપેળો હતો, તેમજ પોતાની મેટીને ડાક્ટર બરકુનાં જુપડામાં કુપાવી હતી. તેણે આલીસનું ખોટું નામ રાખ્યું હતું તથા ડાક્ટર બરકુની છોકરી તરીકે રાખી હતી. તેડેલેગના કીલવાનાં જુપડાં ભાંચેરોની વાંકેરગારીથી તે કુવામાં ઉતરતી તથા દરએકે કેહણે નઈ આ કુખીએ કામ લાગી હતી. હવે દુશમનો હારવાથી તેના બાપ જાહેર થયો તેમજ તે પોતેની જાહેર થઈ અને ડેનછલ મોટા હરખથી આ કુવામાંની પરી સાથ પરજુથે.

આદમીના બદનમાં તારનો સંધેસો.

આદમીની સુખીઅ ઈદરમિ લીયે તેમનાં ચીતરો સુધાં આગલા અંકમાં આપણે થોડીક સમજન મેલવી છે. એ દરએક ઈદરને ભેજા સાથ આપણે સંબંધ ને પોતે અને તે ઈદરો તથા ભેજા વચે સંબંધ રાખનારી તંત્રુઓ અથવા નેસો છે એકું આપણે તપાસ્યું છે. ભેજા સાલવી ઈદરમિને માંધે ગોપા સરદાર છે. આંખ ઉપર ત સવીર પડેછે, કાંઈમાં આવાન આવીને અડકેછે ઈઆ માં મડીને દરએક ચીન લાગેછે, તે સાલવાની અબર પેટેલી ભેજાને પોટેલેછે અને તારેજ આપણને ઈદરના ત કા મની જાણ થાયછે. એ અબર પોટેલેઆડનાર નેસો અથવા તંત્રુઓ એક જલની મીશાસે ભેજાંધો ઈદરમિ સુધી પંથરાપલી છે અને તેમ નેતાં એક લેખે બદનમાં સંધેસો મલાવા ગોપા તારને સાંચો ગોઠવવામાં આવશેછે. આ તારને સાંચો કીઆ ખુદરતી બેદ ઈઆ શકતીથી કામ ચ લાવેછે તે હજુ થોડી કાઢાડી શકાયું નથી પણ એકું કેહનારા વીદવાંના આજે મલી આવેછે કે નેસો અથવા તંત્રુઓની મારફતે એ સંધેસો વીનલીથી મલેછે અને જેમ માજુસજ તે ડનીઆમાં વેહેવાર મલાવા મારે વીનલીને કામે લગાડી છે તેમજ ભેજાં તથા ઈદરમિ વચેના વેહેવાર વીનલી મલાવેછે ! ને આ વાત ખરી હોયતો બદનમાં તારનો

સાંચો છે એટલું જ નહીં પણ વીનલીના તારના સાંચો ચાલે છે.

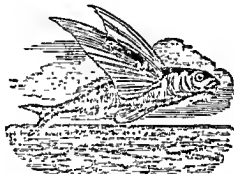
આ સંધેસો બે જાતના છે. એક ભેજાંમાં ખબર પેાં હોંચાંવાનાં અને બીજે ભેજાંમાંથી ઉભા થતાં હુકમો પેાં હોંચાંવાનાં છે. ઈદરીઓપર થતો વ્યસર ભેજાંને પેાંહોં ચાડવાનું કામ જુદી તંતુઓથી ચાલે છે, પણ વળી ભેજાં માં જે આંચેશ, ખરજ, ઈઆ શોષ પેદા થાય તે પરખાંજી બદનના જુદા જુદા ભાગોને કામ બજાવનાં ભેજાંનાં હુકમ તે ભાગ ઉપર પેાંહોંચાડવાની નેસ જુદાં કામ કરે છે. એ તંતુઓ એકલી નડેલી નથી, પણ દરએકની નેડ કરીને ગોઠવેલી છે અને સઘલી ખળીને એ નેસોની ૩૭ સુખીઅ નેડ આપણાં બદનમાં ઠરાવેલી છે. એ દરએક નેડમાં ની બે દોરીઓ એકજ ભાગને લગતી હોય છે તોપણ જુદાં જુદાં કામ ચલાવે છે. જેમ કે જાલ સાથ જોડેલી તાં તમાં સવાદની તાંત જુદી અને જાલને લાગતાં સુખ દુખ ની ખબર પેાંહોંચાડનારી તંતુ જુદી હોય છે. ખરડાની જુડની અંદરની નેસો એક જાહાડની દાહાલીઓની ચી શાલે ફેલાયેલી છે, તેમની પણ એજ રીતે નેડ કરેલી છે પણ તે નેડમાં બંનેના કાંચ જુદાં જુદાં છે. પાછલા ભાગમાં કુહુલાં તરફની ચોકસ તંતુઓને કાપવા છતાં કસું દુખ લાગતું નથી, પણ આગલા ભાગ ઉપરની ફેરવીક તંતુઓને નરા હાથ લાગે તો તાંજુતોર થઈ આવે છે. એનું કારણ એ વું સમજાવામાં આવે છે કે છેલી નેસો ચાત તથા ગતી જે ને લગતી છે, પણ પેહેલી દમ ચલાવા, લોહી ફેરવવા, ઈતી આદી કાંચો સાથ તાજુકો રાખે છે.

ગનાન તંતુઓમાં દરએકની નડ આગલ નેસના વા સણોની એક નાહાની નેલી કોઠલી રેહ છે, અને તે ઉપર થી જે નેસોની નડમાં તેની ગેરહાજરી હોય તે તંતુઓ ને બદનમાં ભાગે ચલાવનારી ગતી તંતુ તરીકે પીછાંથી શકાય છે. આગલ એવું જાનવામાં આવતું કે એ નેસો માં આગલ અને પાછલ એક પરવાહી રસ ભેજાંની ફર માખરદારીમાં હોડે છે, પણ એ વાત યોદી પડી છે. ગોટ લાંચોને ચલાવનારી તંતુઓ માતર અનભાસથી કાંચ કર તાં શીખે છે. જે નરમ મલાહી સરખી વસતુનું ભેજું બનેલું છે, તેજ વસતુની આ સઘલી નેસો પણ બને લી છે અને તેઓ નરમ, સફેદ રંગની તથા કઠાનીઅત આશીઅત વગરની દોરીની ચીશાલની છે તથા આગલ પાછલ હુકમ પેાંહોંચાડતાં જેવું કાંચ હોય તે સુખ અંતે તંતુ આ ઉપસે છે. ગોટલાંચોને હીલવાવા સાંચ અથવા ઈદરી ઓની વ્યસર જાહેર કરવા સાંચ આ સંધેસો પેાંહોંચાડના રા તારો પોતે હીલતા નથી. પોતે હીલવા વગર તેઓ ગોટલાંચોને તથા ઈદરીઓને હલાવી શકે છે. અજાંચોની ગનાન તંતુ તેમને ઘણીવાર ઠગે છે. ડરની ચીજ આગલ દીસે છે, મીઠી ચીજ કવડી લાગે છે, આતસને પકડવા જાય છે, એ સલાહ હોરેર ઉપરથી માલમ પડે છે કે જેમ અનભાસ વધતો જાય તેમ આ તંતુઓ પોતાનું કાંચ બરાબર બજાવતાં શીખે છે.

આ આજ્ઞાને મથાલે મેલેલાં ચીતરમાં ભેજું અને તે ની સાથ જોડેલી તંતુઓ દેખાડી છે. એ ઘસલી તંતુઓ ભેજાંના પાછલા ભાગમાં યોચી આગલથી તેને નજી મલે છે

જાહાંનો દેખાવ આખેડુઅ એક જાહાડની દાહાલીઓને મલતો આવે છે. ખુદ ભેજાંની અંદરથી નેસની ૧૨ નેડ નીકલે છે, તેમાંની એક નેડ આંખમાં, ૨ જ નેડ નાખ માં તથા ૩ જ નેડ હાથ પગમાં જાય છે. ચોરો, કાંન, ઈતીઆદી ભાગોમાં ચાર નેડ નડેલી છે. તંતુઓની બીજી ૨૫ નેડ ખરડાની જુડ ને ભેજાં સાથ જોડેલી છે, તેની અંદરથી નીકલે છે. તે લાગવાની ઈદરીની તથા બદનના ભાગોને ચલાવવાની ગનાન અને ગતી તંતુઓ છે અને તે મનો પેગામ ખરડાની જુડને પેાંહોંચે છે તથા તે જુડની મા રૂતે ભેજાંને ખબર મલે છે. એમાં ૧ સુંગવાની તંતુ છે, ૨ આંખની તંતુ છે, ૩ કાંનની તંતુ છે, અને ૮ જાલ ની તંતુ છે.

ઉડતી માછલી.

માછલીની બાંધણી, બનાવટ અને ખવાશનો જે હવાલ અને ગયાન અંકમાં આપણે તે એટલો અજાણજ ન્વો છે કે જે એ પાંછીની પેદાસ સઘલી ફક્ત એકજ જાતની હોત, તોપણ તેમાં એટલી બધી અપરખપાર કારોગરી વાપરી છે કે માણસની વ્યક્તને રદ કરવા તથા અચરતીથી દબા કરવાને તે બસ હુતું. પણ આ બેહોલી જગતના સાહેબ માછલીની માતર પેદાસ કરીને રહ્યો નથી, માછલીની તેજુ યોદી હતીઆં બનાવી છે અને શાંખીઆંબળ ખુસકી ના પરાંણીઓને એ પેદાસ વીસરાવે છે એટલું જ નહીં પણ તરેહવાર જાતની, તરેહવાર રૂપની, તરેહવાર કદની, તથા તરેહવાર શક્તીની માછલીઓની બેહુદ વસતી તેજુ પેદા કોષી છે. તેમાંની એકજ જાતની માછલીની સેજ નોખ હી આં ઉતારી લઈએ છઈએ.

એ માછલી "ઉડતી માછલી" ને નામે ઓળખાય છે. ઉડનારાં પરાંણીઓને પખશી કહીએ છઈએ અને માહી તે દરીયામાં તરનારાં પરાંણીને કહીએ છઈએ. પણ પખશી ઉપરાંત બીજાં પરાંણીઓને ઉડવાની શક્તી આપે લી છે. પખશીને ઉડવા માટે પીછાં વાલી પાંખ છે. પતં ચીખાં ઈતીઆદી જનાં જાલનું ઓને ઉડવા માટે જાલીઓને પાંખો આપેલો છે. વાહણાંની જાતનાં જાનવરો ચાંખડીનાં પડની મદદથી ઉડે છે અને તેમજ આ ઉડતી માછલીને હવામાં ઉડતી શક્તીવાન કરવા સાંચ તેની યુઈને પાંખા ના આકારમાં વધારે યોદી કરી આપી છે.

ઉડતી માછલીની બે કે તરજ જાત નહાયલી છે. તે

ગરમ દેશોનાં દરીઆવની રેહવાસણ છે. પરચુટણના ગે
ખાની મધીઅ રેસાવાળા મુલકોમાં તે જ્યાંબધ જળી વ્યા
વેછે. હીંદુ માહાસાગરમાં, અરબી સમુદરમાં, આફ્રીકા
ના કોસરા તરફ એ માછલી જોવામાં આવેછે. તેમજ યુ
રોપ તરફ લુમ્બીય સમુદરમાં અથવા સપેન દેશના કીના
રા તરફ એ માછલીની નવાઈ નથી. યહીવાર તેઓ જ્યા
બધ એક ખડકની મીશાળે એકઠી થઈને મુસાફરી કરેછે
અને તેવામાં યહીવાર બીજાં મોટાં માછલાં સાથ તેમને લ
ડાઈ થાયછે. પેહેલાંતો ઉડતી માછલીઓ છુટી પડીને દરી
ખાખાં નાહાસવા માંડેછે, પણ એ તેમના હરીફ દોડમાં
સરસ હોયછે તો તરતજ તેઓ ગરમીની પંખા રોકી પાંખ
ની મદદ લીએછે. તે કાઠવાર દોલાંબધ હવામાં રૂપેરી ચ
લકાર સાથ ઉડેછે અને પોતાના શતરૂને અચરતીથી દં
ગ કરેછે.

ઉડતી માછલીના આકાર બોધના જેવો છે અને તે
નું કદ પણ નાહુતું છે. તે આસાનીથી ઉડેછે, પણ તેની
હવાઈ સફર જાણેવાર રહી શકતી નથી. તેની નાજુક
પાંખો પાંખીની બાહર તડકાંની ગરમીથી નલલી મુકાઈ જ
યછે, તથા બાહારની હવા તેને ગુંગલાવી નાખેછે. જો દો
હું પોતાનાં શેકારીને હરાવા માટે હવામાં ઉડેછે, તે ગોપા
થાકો જતું હોય તેમ થોડુંક ઉડીને પછે પાંખીમાં પાછું પડે
છે અને પાંખ બીજીવોને તે પાછું ઉડેછે. એ પરખાં પા
કીને હુસ થઈ જાય તાંહાંસુધી તેઓ કરેછે. પણ હવામાં
પખશીઓથી એ પરાંજીને ઓછી કાસતી રેહતી નથી. કો
ઈવાર ઉડીને મોટાં માછલાંથી બચેછે તો પખશીઓ તેમને
ચાંચમાં પકડેછે. આ માછલીના ઉડવાને ખવાશ જાંજી
ને તેઓ પાંખીમાં હોય તેટલાંજ તેમના શેકારી પખશીઓ
તેમની ઉપરને ઉપર ઉડ્યા કરેછે અને જેવી તે માછલી હ
વામાં આવે છે તરત તેના ઉપર હોમશેા કરેછે. આ માછ
લી હુમેશાં પોતાના અવાવનેજ માટે ઉડતી નથી. યહીવા
ર તે પોતાની મોજને માટે ઉડેછે અને એકેક સાથ હવામાં
ગમત કરેછે.

ધરધતુ નુસકાઓ.

૧. બદામનું કસરદ—બાંબ ૦૧૧ રતલ, મલાહી ૧
સેરભર, ઘંદાની દાળ ૧૨, ખાંડ જીરવે એટલી, અને યો
દોષ મોલાય.

બાંબને છોલીને થોડાક મોલાબની અંદર વાટવી,
તેમાં મલાહી તથા ઘંદાની દાળને સારી પકે કાળવીને હુમે
રવી, પછે ખાંડ નાખીને ઘાટ થાય તાંહાંસુધી એ આખી
મેળવણીને ધીમા આતસ ઉપર કાલવવા કરવી, પણ તેને
કકડા આવવા દેવા નહી.

૨. ચોખાના કવાબ—૦૧ રતલ ચોખામાં ૧૧ પેટ
ફુધ નાચરું અને થોડીક તાજ, ખાંડ અને લીજની છાલ
નાંખીને તે નરમ તથા પેંચું થઈ જાય તાંહાંસુધી ઉકાલવું.
તારખાદ મુલાપરથી ઉતારીને તેને છેક ટુંકું પડવા દેવું અ
ને પછે તેનાં ગોળ કવાબ બનાવવા. એક ઘંદાને કાલવીને

તેમાં તે કવાબને ગગડાવવા તથા તે પછે પાંડના પોપરાનાં
લુકામાં એજ પરખાંજી તેમને ગગડાવવા. એ પછે તેમને
ચરબીમાં તરીને કાગળમાં નાંખી તેમાંની ચરબીને ગાલી
કાઠાડવી અને પછે ચાલેલી ખાંડ ભભરાવીને તેમને ખા
વામાં લેવા.

૩. ફુધનો સરકો—૨ પેટ ફુધમાં ૬ મમસા બરાંડી
નાંખીને તેને બાટલીમાં ભરવું તથા તે બાટલીને મજબુત
બંધ કરી ગરમ જગામાં મુકવી તથા તેમાં જોસ ચઢવા મા
ટે વખતે વખત તેને થોડી હવા લાગવા દેવી. એક મહી
નાખા આ મેળવણીના સારો સરકો બની જશે. એ સરકોને
ગાલીને બધોઆર બાટલીમાં ભરી રાખવા પછે વાપરવો.

પરચુટણ બાબતો.

ભાંશા બીશે કંગરેજ કેહેવતો—“ભાશા આપણા
જનેઆનને સજાગારવા અને અજનેઆનપણાને ધાંકવાનો
સોનીરી વરખે.”

“ભાશા ભેજાને એશકી નોકર છે.”
“ભાશા ચલણી નોટોને મોટો ફેલાવો છે, જની થા
પણતું ભંદોલ યહીવાર નાહાતું હોયછે.”
“ભાશા માલુસોને નિડવા અને તેજ વખતે છુટા રા
ખવાની શાંકવ છે.”

ખુસાંમતીઆ—“દીકરા ખુસામતીઆએમે કદી સાં
ભલેતોજના.”

“પણ માં તેમને સાંભલવા વગર તેઓ ખુસામતી
આછે કે નહી તે હું પીછાનશ કેમ ?”

“તારે તેઓને સાંભલવા જોઈએ, પણ તેઓનું કહે
હું માનતો ના.”

જેહરી જાહાડ—જવાના ટાપુ ખાતે અપાસ મામતું
એક જેહરી જાહાડ ૮૦ ફીટની ઉંચાઈ તથા ૧૦ ફીટની પો
હાલાઈ સુધી ફેલાયે. તેમાંની નીકલતો જેહરી શુંદ તીશેની
અનીને જેહર પાવાના કામખા આવેછે. એ જાહાડના વા
સ એટલો જેહરી છે કે તેમાંના શુંદ કાહાડવા માટે માત
ર મોતની શીખસા પામેલા અપરાધીઓને મોકલવામાં આ
વેછે. મામડાંની યોપી, મામડાંનું મોહાડું તથા મામડાંનાં
મોજાં જેહરી તેઓ તે જાહાડ આગળ જાયછે અને લીસમાં
થી એ તરફ અપરાધીઓ શુંદ કાહાડીને તે જાહાડ આગ
ળથી સલામત પાછા કરેછે.

યોગમાં શુંધવાની શકતી—આ અસરાકુ અને ઉ
દીઓગી જાંનવરની એક ખુબી ઉપર ઘણું થોડું ધેઆન
આપવામાં આવયુંછે, તે તેની શુંધવાની શકતી છે. કેટ
લાક યોગીઓમાં એ શકતી કુતરાની મીશાળ ઘણી તીખશ
છે અને તેજ હોયછે અને અગત કરીને જોએને રાતનાં
એ જાંનવર હાંકવું પડેછે તેઓને એ શકતીથી વધારે વા
કેંક થવાની ભલામણ કરવામાં આવેછે. ટેટ નામના વી
દવાન કેહેછે કે તેણે અંધારી રાતે સેંકડો માઈલની ખુસા

પાપનો પસતાવો કરાવવો, તેઓ પોતાનીમેલે પોતાની ભુલ જુવે તથા ચાલ સુધારે એવી રીતે કામ ગોઠવવું. જીવની છેલી મતલબ પોતાની બેઠી ગુલનારને કોબાદના બેઠા તેડે મતન સાથે પરણવાની હતી.

આ સઘલી ઉમેરોને માટે જીવે દરીઆવામાં તોફાન મચાવવું તથા પાદશાહી બારકસને પોતાના ટાપુ તરફ ઘસડાવી ને 'ગંગાધુ' તથા સઘલાઓને દરીઆવામાં નાંખી ટાપુને કીનારે ઉતરાવવા, તથા તેમાંથી શાહજાદા તેડેમતનને છુટા પાડી પોતાના ગોફા તરફ ખેંચી મંગાવવો તથા તાં હાં તેને માટે પોતાની બેઠી ગુલનારના દીલમાં મોહાબતની આગ અને માયાનો નહરો બરી કરવો. એ સઘલાં એક પછે એક કાંમોમાં કોબાદ તથા તેના રસાલા આગલ પોતાના પરીયાંઓને મોકલી ને મતલકાર દેખાડવો તે પણ ઉપલી મતલબમાં ફાવવાનું એક નવું કામ હતું.

એ કામ બજાવવાથી જીવે ઘણી ધીરજ પેદા થઈ. બરે પરી પીરોજ ગરૂડ પખશીના આકારમાં આ શાહજાદા આ અને સરદારો આગલ પોતાનું ફરેખ બરેલું ભારશિલુ મલાવતી હતી, તારે બહુગર જીવે બેઠાલુમ રીતે તે નગા ઉપર હાનર થયો હતો અને તેની ખાનીતી પીરોજ તેના હુકમ કેવી ચોકસાઈથી અને ચાલાકીથી બજા લાવેછે, તે બોધ ઘણે જાણના પામ્યો.

તે કામ પૂરું થવા પછે અને સઘલાઓ બીહીને આ નગા છોડી નવા પછે જીવે પોતાની પીરોજને શાખાસી આ પતો પોતાના ગોફા ભણી લઈ ચાલ્યો. તે ખુશી થયો કે તેની ઉમેરો હાંસલ થવાનો અત હવે નનદીક આવશે અને તેની ધારણા સફળ થવા પછે પીરોજને છુટી તથા સવ તંતર કરવાની કબુલાત પાર પાડવાનો પણ વખત આવશે.

હવે એટલું જ રહ્યું કે કોબાદ, અરજસપ ઇતિઆદી ને જીવેના ગોફા તરફ લાવવા તથા પોતે અને પોતાની બે ડીએ બહેર થઈ પછે તેડેમતનને તેઓ આગલ હાનર કરી તેઓની ખુશાલી બરી સાદી કરવી.

પેઆરાં વાંચનારાઓ જાણે છે તે સાદીના ગાંડો જીવે કબુલી ચુકશે. તેડેમતન અને ગુલનાર વચેની અયાગ મોહાબતનું શેવટ છેલી બરે તેમની આપણે ઊલાકાત લીધી તારે આખા આવવડું હતું કે તેઓ અનેના હાથ જીવે બેઠી આપણા હતા અને તે બંને એ એકબેકને કબુલ કરેલાં હતાં. સાદીનાં ગાંડ ઉપર લગનની કીરીયાની મોહા ર મારવાની બેઠી હતી.

પણ કોબાદ, અરજસપ ઇતિઆદીને આ ગોફા તરફ તેડી લાવવામાં આવે તથા તેઓની સાદીની કીરીયા ન કી થાય તેટલાં ને મોરોડ વખત નવા નેહાએ તે અરસામાં આ ઉમેદવાર નેહાને વખત કંટાલા ભરેલા નહીં લાગે એટલા માટે તેઓની ગમતને સાચું જીવે તેઓની નનદી ક પરીયાંઓને એક બેલ કરવાનો હુકમ આપ્યો.

આ મુજ હુકમ બજા લાવતાં પરી પીરોજને કાંઈ પણ લીલમ લાગે નહીં. આખાં પલકારામાં જીવેના ગોફાનાં મોહાનાં આગલ ફરેસતાઓનાં આકાશી ગાંધેલના મધુર અને દીલપસંદ સુને નીકલવા લાગ્યા અને તેડેમતન ત

થા ગુલનાર તે આવાનપર મોહીત થઈ તાંહાં આવી તથા સો જોવા લાગ્યાં.

ગોફા આગળના નાહાનો પણ ગુલનારના બધું સર આ સફેદ અને ચોખ્ખા હાતે ઉગારેલો બાગ આ વખતે એક જનતની મીશાળે દીપી નીકલ્યો હતો અને તે તલસમાં તી દેખાવ ચીતારાની કલનને તલન પાછળ હટાડનારો હતો. તે બાગની વચે ધીમી ઠંડી લેહેકીની પીઠ ઉપર ઉઠી રંગ મેરંગી કુશોની મધુર લંપટની વચે એક પુરાના પાટલા ઉપર તેડેમતન અને ગુલનારનું મનમોવન બેઠું. એક અને પેઆર કરતું બેઠું, તે ગોપા સીતારાઓનાં સંગરહની વચે માહાતાળપેરે પરકાશતું હતું અને તેઓની આસપાસ ગોલાખી ચેહેરાના તથા આકાશમ સરખાં નુરનાં નાહાનાં મોઝાં પરીયાંઓ ને તરેહવાર ઢપને વીચીતર નાય કરી રહ્યાં હતાં તે આદમીની સુખ યુધને મુગ કરે એવાં હતાં.

પણ આ સઘલો મતલકારીક બેલ થોડીક ઘડી ચાલ્યો નહીં એટલામાં તેમાં ખતરો પડ્યો. માહાબળ અને સરવગનેઆની બહુગર જીવે ને પોતાના ફરેખ સાથે બે સીને આ સઘલો તમાસો જોતો હતો તેના ચેહેરા ઉપર એકાએક લાહીના જોસો થઈ આવ્યો. તેના ચેહેરે તમામ કાલ થઈ ગયો, તેના કમાનદાર ભવાં ઉપર મદી નાય કરી તેની આંખોમાં ગોપા આતશ પરકાશવા લાગે તથા જાણે મુન મદી આવડું.

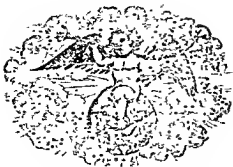
જીવેના સવભાવમાં આ અચલુચ ફેરફાર શું થયો તે નહીં તેની બેઠી ધબ્બા નહીં તેના દાખાદ સમજ શક્યા. જીવેની ખજગી તેની સીકલ ઉપરથી એટલી ખોલી થઈ હતી કે તેઓએ તેને પુછવાની વઠીક હીમત મલાવી નહીં.

જીવે પરીયાંઓના નાય અધુરો મેળાવ્યો તથા તે પરીયાંઓને વીખરી નાખવાનો હુકમ આપ્યો. તેણે ગુલનાર તથા તેડેમતનને ગોફાની અંદર નતાં રેહવાનો હુકમ કીધો, પણ તેમ કરતાં તેણે આ અચલુચ ફેરફાર બાંધે તેઓ સોડે માફ માંગી, એટલું જ નહીં પણ તેઓને ધીરજ આપવા સાચું તેણે ખોલાસો કીધો કે "આ અચલુચ ફેરફાર ઉપરથી તમે કાંઈ ચિંતા કરશો નાં. મને અચલુચ એક બીના પાદ આવી છે અને હું નેહા છઠ્ઠું કે આ ખુશાલીની વચે હું એક અમતનું કાંમ ચુકી ગયો. તે શું છે તે તમોને હું પછવાડેથી સમજાવશ, પણ હાલ તે બજાવાને વખત થઈ ગયો છે માટે તમે અંદર પધારો."

એ પરખાણે ખુશાલીના ખાશ બેલ અધવચમાં બંધ કરવાનો જીવે શું સમજ પડ્યો? તેને ક્રેઈ વાત પાદ આવી?

તરત વેળા એટલું જ ક્રેહેલું બસ છે કે એ નર્ધક બહુગરના પેલા નીખમહુરામ દેવ નંદલનો સંપ તેને યાદ આવ્યો. તે દેવજાદાએ તોફાનમાંથી બચેલા કોબાદશાહના બે છાટરા નાકરો તુર અને સલીમ સાથે મળી જઈ જીવેની બહુઈ લાકડી ચોરી લઈ તેની શકતીના નાશ કરવા તથા એ પાદશાહી બહુગરનું મુન કરી તેના અમલ છુટી લેવાનો નિર્ણય કર્યો હતો તે સંપ તેને અચલુચ યાદ આપવાથી જીવે પોતાની વલાણમાં આ ફેરફાર કરી નાખ્યો.

વરતમાન.

વરતમાનદેવ ઇચ્છાને પૃથ્વીની ખબરો પોહ્યાંયાડવાના કામનેા દેવ આ ચીતરમાં બેસાડયોછે. જેમ વીઢી આ ઇચ્છા હોનર ઉપર અલંકારરૂપે એક ફરેસતા ઇચ્છા પરીધાને મવકલ કરેલાછે, તેમ આ વરતમાન ઇચ્છાને ખબર અતરને પણ દેવનું રૂપ આપી આ વરતમાનદેવ બનાવયોછે, જે ગોપા કુનીચ્છામાં ખબર પોહ્યાંયાડવા અને ફેલાવાના કામ ઉપર સરદારી ચલાવેછે. વરતમાનદેવ પોતે પૃથ્વીની ગોપા ઉપર સવારી કરેછે, અને અરથીઅરધ પૃથ્વી સુધી તેના પગ આવવાયછે. તેના બેહુ હાથમાં બેપુરીચ્છા પકડેલીછે અને પોતાના ગાલ કુચી આવે તેવાં જે સધી બેહુ બાજુએ તે પોતાની બેપુરીચ્છા વગાડતો પોતાની મનજીત પાંખોપી ચોમર ઉડેછે, જે વેલા તેની આસપાસ રોશન અનવાહુ પથ રેહુછે અને તે અનવાહાનાં નુરાની કીરણો ચોમર પંચરાધને પૃથ્વીની ગોળાની આસપાસ ફરી વળેલાં શીહા વાદળોચ્છાને હાંકી કાઢેછે.

આ સથલા શુંદર અલંકારની સમજ્યું છે ? વરતમાન દેવ પોતાની નેમ આખી પૃથ્વીનાં ભલાં તરફ રાખે છે અને તેટલાજ માટે દેશ ઇચ્છા યુલુક, રાજ ઇચ્છા પરજ તરફ નબર કીધા વગર આ ફરતી કુનીચ્છાનાં કોણી ભલતા ભાગ ઉપર બેસીને પોતાની બેપુરીચ્છા વગાડેછે. બીજાવા છતરોમાં બેપુરીચ્છા આવળા બુલંદ અને ઓલસો છે અને વરતમાનદેવના હાથમાં એ બાંજેચ્છાલંદ વનંતર છે, તેથી તે કસી ખબર છુપી રાખતો નથી, પણ જેની મળી આવવયું તે એકદમ કુદી દીએછે, અને હનજાત કે પરજાત ઇચ્છા મોટાં કે નાહાનાંની તે પરવા કરવા વગર રાચણ આશકારા કરી દીએછે. હવે એક ચીજ આશકારા નહીં થાપ તાહાંસુધી તે અધારોમાં રેહુછે અને એ અધારૂં અગનાનપણું તથા ગુમરાહીનું અધારૂં છે. વરતમાનદેવે જેવી બેપુરી કુદી તે ખબર આશકારા કીધી કે તે ગુમરાહીનું શીહા અધારૂં નાહાસેછે અને અધારૂં નાહાસે એટલે અનવાહુ પડે છે. વરતમાન દેવની આસપાસનાં કીરણો તે નુરખંડ અનવાહાનાંછે અને તે કીરણો જે વાદળોમાં પેવસ થાયછે, તે વાદળો ગુમરાહી તથા અનન્યનપણાનાં છે.

આ રીતે તેનેાં વરતમાનદેવનું કામ ઘણું સુભ અને નેકછે. એક વાત ઇચ્છા બનાવની ખબર પોહ્યાંયાડવી એટલે વાકેફગારી વધેછે અને વાકેફગારી વધારવી તે ગને આન વધારવા બરાબર છે. ખબર અતર નજીવી તે માતર જોહવાને ખાતરજ હોપ અથવા એક મોહાંડેથી

બીજા મોહાંડે પોપટની મીશાણે ફેલાવા ખાતરજ હોયતો વરતમાનનો કાપરો કસો ગણાયજ નહીં. પોપટ એકના થી ખાદેલી વાત બીજાને કહેછે પણ તે પોતે કશું સમજતો નથી અને તેથી તેને પોતાને કસો લાભ હાંસલ થતો નથી. પણ ખબર જોહવા તથા ફેલાવાનો સુખીચ્છા કાપરો ગનાં અને માહેતગારી વધારવામાં, કુનીચ્છાને તેટલી વધારે દાહી બનાવામાં છે; તવારીખે મેથેલી અનખાસમાં અને માહુસ જાતના કુનીચ્છા અનુભવમાં તેટલા વધારો કરવાની તતલમ હોયછે. વરતમાનદેવનાં એ સથલા લાભ મેચાલજ હોયછે. જરે આપણને ખબર મોહાંડેચ્છે, તારે તરત વેળાના વરતમાન જોહવા નિઃશોખ આપણને ચતોરા રેહુછે, પણ તે વખતે આપણાં ધેઆનપર રેહુજ નથી કે (બીથપ હર નના મોહાંડા) “વરતમાન કુનીચ્છાની રોજી” તવારીખ છે.”

હવે વરતમાન પતર ગોપા વરતમાનદેવનું સુખીચ્છા હુધીચ્છાર છે. તેનાં સઘી સરસ કાસદ અને હલકારા તે વરતમાન પતર છે. એક સાધારણ કાસદ આવીને નેટલી ખબર મોહાંડેથી કહે તે કરતાં હજાર ઘણી વધારે ખબર એક વરતમાન પતર પોહ્યાંયાડેછે. સાધારણ કાસદને નો હોડેથી પોહ્યાંયાડવાનાં નેટલા પેગામ યાદ નહીં રેહુ, તેટલા હજારો કાસદોનું કામ એક વરતમાન પતર જાળવેછે. રેથેરેથના, કુનીચ્છાનાં સઘી કુરના જુજાનાં સમાચાર સાધારણ કાસદથી નહીં મળે પણ વરતમાન પતરથી મળેછે. વળી મોહાંડેના સમાચાર કહેનાર ઇચ્છા સાંભલનાર ભુલો જાપેછે પણ આ કાગઢી કાસદ સથલી ખબર લખેલી અથવા કાપેલી પોહ્યાંયાડે એટલે તે વધારે મોકસ, ભરૂસદાર અને સાચવી શકાય એવા આકારમાં મળેછે. એક કાસદ ઘણુતો આપણા ઓરડા વેર આવે, પણ આ વરતમાન પતર નામને કાસદ આપણી ટેબલ ઉપર, આપણા બીજાના ઉપર, આપણી યુસાફરીમાં, આપણી ગાડીમાં, આપણા ગમવામાં, ગમે તે કંઈકો હાજર રહી સકેછે. રરોજ અવારના પોહિારમાં અથવા બીજા ડરાવેલા વખતે ઘડીઆલની ટકારીની મીશાણે તે બરાબર વખતે હાજર થાયછે અને ગુપચુપ, કસો કનકાસો આવવા વગર અથવા કશું માંધું કુખવવા વગર એ કાસદ પોતાના સથલા સંધેસા પોહ્યાંયાડેછે.

વરતમાન પતરના ઉપલા સથલા કાપદા જેતાં તે કે જવણી અને ગુમારાનું એક સઘી સરસ હુધીચ્છાર અપેછે. વરતમાન પતર આપણા વાંચવાના શોખ વધારેછે, અનીચ્છા સ અને માહાવેરો વધારેછે, ભાશાનું ભડોલ વધારેછે, લખવાની એબારત સુધારેછે, કુકમાં એક માહુસને કદાચ કા બેલ અને વીદવાં નહીં તોપણ કેજવણી પાંચેસો અને ખબરદાર બનાવને વરતમાન પતર અતીતીય કામ લાગેછે. આપણે એવા મણા દાખલા જાણીએ છઈએ કે કેટલાંક માં છસો નીસાળોમાં જાણું ભણેલા નથી, પણ કંકત વધારે અભીચ્છાસધી વરતમાન પતરો જાણુ વાંચવા કીધાથી થોડાં વરસમાં તેએ એટલા મોહાંડા તથા ખબરદાર બનેછે કે ની જાણોના ભણેલા ભવાંને તેએ કોઈવાર એકકોરે બેસાડે છે. એક વરતમાન પતરની ખરી ખુબી એવા તેનાં હાંમે થના વાંચનારાચ્છા પુરેપુરી સમજેછે. એક દાહાડા જે પતર આવતાં વાર લાગેતો તેએને અકરવકર થાયછે. એ

ક દાહાડો જે પતર બંધ પડેતો તેમણે સોહોવાણું નથી તથા જીવને એન પડતું નથી અને તેમણે કહી શકશે કે જે થડીનર દુનીયામાં વરતમાન પતરો બંધ પડી જાયતો સુધરેલી દુનીયામાં કેવા હાલ થાય. જેમ કુકાળ, ઇચ્છા બીજા આકૃત ખખાંય નહીં એવી છે, તેમજ હું મેશના વાંમના રાખેને મનશે વરતમાન પતરનું બંધ કરવું એક મોટા કુકાળ સરીખું છે. બીજાપ હારન હીઆં સુધી બતાવેછે કે જે વરતમાન પતરનો બરાબર આલીઆસ થતો હોયતો ધરમ ગુરુની વાચાન અથવા નીતીની તાલીમ કરતાં વરતમાન પતર ખાણસને વધારે નીતીમાન કરેછે.

વરતમાન પતરમાં એટલી ખુબી હોયછે, પણ યાદ રાખવું કે તે ખુબી સારાં પતરોથી પસરેછે. સારાં તથા લાએક ખાણસોધીન વરતમાન પતરો સારી હાલતમાં હોયછે, પણ જે ફરીઆદ નામાકીત ડાકટર જનસને પોતાના વખતમાં કીધી હતી તે ફરીઆદ આનશુધી જરી રહીછે કે થણીવાર આપણા વરતમાન પતરો નાલાએક આદમીઆના હાથમાં હોયછે અને તેવાં પતરો ગમે એટલાં વધેછે, વેપાણુ પરજના ગનાંમાં તેઓથી વધારે થતો નથી.

ન જ લો.

નજલાનો મરન ગોપા “પરસાનો ખેલ” છે. દોલત ઉપર ગોપા તે એક કર છે, અને દરવીશી નીખતી મોજ નિખ અને એસ આરામને ગોપા એ મરનથી ઠંડા ભરવો પડેછે. વધેક શાસતરનો આ અનુભવ છે કે જે એ સાકું ખાંતું ખાયછે, જેઓ અંગને કશાત આપેછે, જેઓને રખડ તથા રગડ પડેછે, તેવા ઉઠીઓગી મજુર તથા સીપાહી લોકોમાં નજલાનો મરન કદાચન લાણુ પડેછે; પણ ગુખીઅકરીને એ મરન તે પરસાદારોને થાયછે કે જે એ આલસાઈ ઇચ્છા મેળમાં વખત ગુજારેછે, જેઓ ઘણું અને તરેહવાર ખાંતું ખાયછે, જેઓ વાઈન તથા બીર, પૌરર વગેરે નવનો દારૂ પીએછે, જેઓ ખાઈ પીને આંગે વધારી મેલેછે, પણ યાલવા હાલવાની કે બીજા જાણ કરાર ત રાખતા નથી, તેવાં ખાણસ ઉપર નજલો પડેલા ગલબો કરેછે. પણ વળી જેમ એ મરન માતબરોને વધારે થાયછે તેમજ માતબરના ફરન દોને પણ એ મરન વારસા તરીકે બળેછે. જે મરનના એવો ખવાશ છે કે તે હોય ઉતરેછે, અને જેના આપને થયો હોય તેના મેટાને પણ થાયછે. ઘણા કુટુંબોમાં દોલતનો વારસો અને નજલાનો વારસો સાથે મળેછે અને ડાકટર ગારોડ નામનો તબીબ એક ઇંગરેજ કુટુંબનો દાખલો આપેછે કે જેમાં આજ ૪૦૦ વરસ ભાં જેમ વડા દીકરાને દોલતનો તેમજ નજલાનો વારસો ભળતો જાયછે.

હવે એ મરન આવી અજાએખ જેવી અસર સીરી કરી શકેછે, તેની તપાસ કરતાં આપણુ એ મરનના કારણ ઉપર આવીએ છઈએ. દુખ, દરદોના કારણના બે ભાગ કીધાછે. પેટલાં બદનને દરદને લાએક બતાવનારાં કારણો છે અને બીજાં દરદને કંઈકેરનાર અથવા પેદા કરનારાં કારણો છે. ઉપર જણાવેલી હાલત ખાણસના બદનને નજલા

ને લાએકનું બનાવેછે ઇચ્છાને તાર પછે એ મરનને પેદા કરનારાં કારણો અથવા તેના મુલ બીઆં તે બદન ઉપર લાણુ પડી શકેછે. સંધીવાના દુખદાએક મરનના કારણો આ પછે આગળ તપાસવાંછે, તેમ કારણોથી થણું કરીને નજલા જનમ પામેછે. તે કારણોમાં સરદી ઇચ્છા ઠંડીની અથાજ અસર, પરસેવની ઉપર લાગેલા ઠંડા પવણ, ફીણવાળો દારૂ, સાંધાની અદર જનવરના ચટકા અને કોઈવારનો દો કર ઇચ્છા મેડાને ઘસારો પણ એ મરનના કારણમાં અપે છે. એ કારણોથી લોકોમાં અગાડો થાયછે, અને ધુરીયા તામનું રોગ પેદા કરનારું બીજા લોકોમાં દાખલ થઈ સોદા સાથે મળી નવાથી “ચુરેટ આફ સોડા” નામનો ખાર બનેછે. એ ખાર લોકોમાં બનવા પછે બદનના ખુદરતી સાંધો તેને લોકોમાંથી કાઢાડી નાખવાની કોશિશ કરેછે, જેમ કરતાં તે ખાર છેક બદનના છેડાઓમાં ઇચ્છાને આંગલાંના સાંધાઓમાં નઈ અટકેછે અને તેથી તે સાંધા સુજન મોટા થઈ આ વેળે તથા તેમાં થણું દુખ થાયછે.

લોકોમાં બનેલો આ ખાર માકના જેવો સરદ હોયછે અને જરે આંગલાંની આમડી ફરેછે તારે તે ખોલતો નજરે આવેછે. એક નજલાના દરદીને વીશી ફેટેછે કે તે પોતાના આંગલાંએ કરીને માકની માફક લખી શકતા હોતો. ઉપલા ખોલાસા ઉપરથી નજલાને “ગંડીપો વા” કેટલાવું કારણ બતાવેલું છે. એ “ગંડીપો વા” સંધીવાથી જ રો છે, પણ ઘણીવાર એ બેહુ મરનને મેલી નાખવામાં આ વેછે. જેકે તેમના કારણ એકજ છે તથા જેકે એ બંને સાંધાના દરદો છે, તે પણ સંધીવા અને “ગંડીપો વા” બંને તફાવત કેટલો છે, તે જાણવું થરેછે. નજલા થણું કરીને આંગલાં, અગોડા ઇતીઆદી નાહુના સાંધાઓ પર હોમ હોતી કરેછે, પણ સંધીવા શુકાણુ, ધુડી, ધાંપો, કમર, ખભાં ઇતીઆદી મોટા સાંધાઓને પકડેછે. નજલા થણું કરીને એકજ સાંધાને પકડેછે, પણ સંધીવા થણા સાંધાઓ ઉપર એકઠો હોમલો કરેછે. નજલાનું દરદ રજ કલાકમાં નરમ પડેછે અને પછે પાણું થાયછે, પણ સંધીવાનું દુખ દાહાડા એ અને કોઈવાર મહીનાઓ સુધી જરી રહેછે. સંધીવામાં તાવ જેસાની મહેલ, પણ નજલામાં તાવ એટલો શખત નથી તેમજ વળી સંધીવામાં ઘણો અન ખારો પરસેવો નીકલેછે તેમ નજલામાં થતું નથી. બીજા હાથ ઉપર નજલાથી સાંધામાં ગાંઠ બંધાયછે, તેમાંથી માક નીકલેછે તથા દુખ નરમ પડવા પછે તેમાં ઘણી કીડ લાગેછે, પણ સંધીવામાં તેમ થતું નથી.

આ તફાવતને લીધે નજલા સંધીવા કરતાં પીડાકારી અને હેરાણગતીમાં જાળે ઉતરતો નથી. જેકે તે માતર એકજ સાંધો પકડેછે તથા થણું કરીને માતર રજ કલાકમાં તે દુખ નરમ પડેછે, તોપણ તે દુખ થણું જ નેરાવર અને કદી નહીં ખખાપ એવું હોયછે. પગનો અંગુઠો જાણે કોઈ સેંકડામાં દાબીને કમડી નાખતું હોય અથવા જાણે અગોડો કોઈ નેરાથી મરડતું હોય ઇચ્છા ફાડી નાખતું હોય તેવાં ભારી દરદ તથા કલતર સાથે વળી જાણે કોઈ દાહાન રેતું હોય એવી નજરી આગ પણ અગોડાના સાંધામાં બળેછે. થણું કરીને અજા રાતે આ દુખ થઈ આવેછે અને બીજા અથ તરે નરમ

પહેલે. પણ કોઈવાર તેન મધ રાતે બીજા પગના અંગોડા ને પકડેછે અને કોઈવાર એ રીતે કેટલીક રાત સુધી થયા કરેછે. તાર બાદ દરદ નરમ પડેછે અને તદન દર્દ થાયછે તથા તે અરસામાં દરદીની મુખાકારી એવી સુધરી જાયછે કે કદી તેવી મુખાકારી તેણે ભેગવી નહી હોય. પણ એવી હાલતમાં થોડીક મુદત જવા બાદ આ બેદ ભરેલું કુખ પાછા હોમણા કરેછે. તાર પછેના હોમણા થોડા થોડા અંતરે આવેછે, અને જમ તે કૂરી કૂરીથી પાયછે, તેમ તે દરદ વધારે દાહાડા મુધી ટકેછે. એમ કરતાં પછે તે રોજનું થઈ પડેછે, તારબાદ અંગોડા ઉપરથી આંગળાને પણ પકડેછે. કુખારાની શરૂઆતમાં અંગુઠો લાલ થઈ આવેછે, ગરમ થાયછે, મુજ આવેછે તથા તે ઉપરની ચામડી ચલકેછે અને નેસા કુલેલી દેખાયછે. વળી દરદની શરૂઆતમાં તાહાડ વાગીને દીલ ગરમ થઈ આવેછે, પાંછીની તરસ પછી લાગેછે તથા પીસાબમાં લાલ ધરો ભેલાપણે રહેછે. શરૂઆતમાં એ દરદ એકન અંગુઠો પકડેછે, પણ તારપછે તે બેહુ અંગોડામાંથી અને કોઈવાર પગની એડીમાંથી દરદ શરૂ થાયછે.

દરદની શરૂઆતમાં મુજલા સાંધાએ ખોસરી જાય છે, પણ કૂરી કૂરીના હોમણા થવા પછે તેએા મુજલાન રહે છે તથા ગંઠાઈ જાયછે. આ હાલત અટકાવા સાડું થઈ અને કૂરીથી થતા હોમણા દુર કરવા સાડું માતર દવા જારી રાખવી જોઈએ એટલું જ નહી, પણ બીજા કેટલીક નતન પણ કરવી જરૂરી છે. સારા ખોરાક ખાવો, દાઝ પીવો નહી, ઊંઠાગરો કરવો નહી, કસતલ કરવી, બદનને ગરમ રાખવું, ઈત્યાદી નતનથી નજાએ અટકેછે, એટલું જ નહી પણ બચામાં હાથે ઉતરી શકતા નથી.

કનતાન શહેર.

નીન દેશના કોસરા ઉપરનું આ મોટું અને વખના પડું બંદર, જેની બરોબર મુંબઈ સીવાએ આખાં એશીયાખંડમાં બીજું કોઈ વેપારી બંદર ગણાવું નથી, તે શહેર ચીનાઈ સમુદ્રમાં ચીન દેશના દખ્ખ કોસરા ઉપર કનતા નની નદી ઉપર આવેલુંછે. એ શહેર એ નદીના મુખથી ૯૦ માઈલ દુર છે, પોકોનના ચીનાઈ પામેતખતથી ૧૨૦૦ માઈલ દુર છે, અને કુઆંગટોંગ નામનાં પરમણુનું તે મું

ખીઅ શહેર ગણાયછે. એ શહેર નનદીક ચોરસ આવેલું છે, તેના ચેરાવે આસરે ૬ માઈલનો છે, તે સપાટ જમીન ઉપર આવેલુંછે, પણ તેની માતર ઉતર દસા તરફ જગા જ રા ઈંચી નીચી છે. એ શહેરનાં બે ભાગ કીધાં, જેના બા હેરના ભાગને ચીનાઈ કસણે તથા અંદરના ભાગને દાર દાર કસણે કહેવામાં આવેછે. એ બેહુ ભાગેની આસપાસ દેવાલ બાંધેલીછે, તે મનુષ્ય ઉટરડીની છે તથા ૨૨ ફીટ જાડી અને ૨૫ થી ૪૦ ફીટ ઈંચી છે. તેની ઉતર તરફ ની ઈંચાંજુના કીલલા ઉપર તથા નદીની વચેના ટાપુઓ ઉપર કેટલીક ટોપા પણ ગોઠવેલી દીઠામાં આવેછે.

કનતાનનાં શહેર સાથે જુદાં જુદાં પરંચો છે જે શહેરનાં જટલાંન મોઢાં છે, તે સમ્બાં પરં દખ્ખ નદીની ઉપર આવેલાંછે અને તેમના દખ્ખ છેડા તરફ "હાંગ" અથવા શુરોપીઅનેની ફાકટરીઓ એટલે કારખાનાં અને વેપાર ધંધાનાં કેકણા આવેલાંછે, તે ૧૫ કરલાં લાંબી બાંધી લી થેલી થેલીની થેલી છે, જેના આગળા ભાગ ઉપર ૧૦૦ વારની પોહોલાઈના પુસતો બાંધેલાંછે. ઉપલી ઈમારતોમાં સઘલા પરદેશી વેપારીઓ વસેછે, જેમાં પારસીઓનાં મકાન પણ તાંહાંન છે. પુસતાની પહોસમાં આસરે પચાસ સાહા ઈ ચોરસવારના એક ભાગ બનાવેજોછે અને પરદેશીઓને એટલીન સાંકડી જગા રહેવા સાડું આવેલીછે. ઉપલા "હાંગ" ની પહોસમાં બે સારા મોહોલા બાંધેલાંછે તથા હાંગલેન નામની એક સાંકડી તથા ગલીચ ગલી આવેલી છે, જે પરદેશી ખલાસીઓ તથા ચીનાઓ વચેની આગલી થાણીક મારામારીઓને માટે વખનાબાંધીછે. એ રીતે પરદેશીઓના લતો શહેરમાં લેતાં કનતાન શહેરની કુલે વસતી ૭ સાત લાખ માણસની ધારવામાં આવેછે.

કનતાન શહેરની બાંધણી સઘલી ગમ એકસરખી અ અને વળી લગાર નવાઈ સરખી છે. તેના મોહોલા સાંકડા તથા વાંકાટીકા છે, જેમની પોહોલાઈ કોઈવાર બે થીતે કોઈ વાર ૧૬ ફીટ સુધીની પણ થણાખરા મોહોલા ૭ થી ૮ ફીટ પોહોલા છે. દરએક મોહોલામાં લાદી નેજલી છે તથા દરએક મોહોલાની લાગણ હોયછે અને તે દરએક લતાને એકન વેપાર ઈમા ધંધો મુકર કરેલોછે, જેનાં દરવાજા ઉપર રાતાના તે ધંધાને લગતા ચોકી મેડરા રહેછે. શહેરમાં કેટલીક નેજરો કાપી કાઢાડીછે, જેમની ઉપર ફતરના પુરો બાંધેલાંછે. ઘરો ઘણાંખરાં ઈતરડીનાં બાંધેલાંછે અને તેમનાં ઊપરાં અપટાં તથા અગારી વાળાં હોયછે. કોઈન ઘર એક મનુષ્યથી વધારે ઈંચાં છે. બારીની અંદર કાચને બદલે કાગળ, અબરક અને પતલી સીપ જડી લીધેલી હોય છે. માતખર લોકોનાં ઘરો કુસારે હોયછે તથા તેમનાં મોકો હોયછે, પણ વસતીના ૩ ભે ભાગ વચે વાવેનાં લોકોને છે, તેઓનાં ઘરને એવા ચોક નથી તથા બેમુખાર ગરીબો તે નેજરોથી કીનારા ઉપર તથા પરંચોમાં કાદવનાં જુપડાં ઓમાં બીજાખીચ વસેછે. પણ વળી કનતાનની વસતીના મોટા ભાગ નદીમાં વસેછે, જેઓ રાત અને દાહાડો બારક સા મથેન ખાયછે, પીએછે તથા સઘણાં ધંધો ચલાવેછે. એ તરતાં ઘરોનાં કેટલાંક મોઢાં અને મુંદર છે, તેમના બધે મનુલા બાંધેલા હોયછે તથા અગારીઓ, કુસા અને કેચ્ચા રાચેથી તેમને સજાગરવામાં આવેછે.

કનતાન શેડેરમાં ૧૨૦ મંદીર અથવા દેહડાં બાંધેલા છે, જેમાંનું સુખીપ હોહાન નામનું 'ઉચુ' અને જોવા લા એક મોટું દેહડું છે. પારીસના "નારદરામ" ના દેવલ ની મીશાળે આ હુધીસટ દેહડું શેડેરમાં નદી મથેતા એક ઠાપુ ઉપર બાંધેલું છે. શેડેરમાં સુસલમાંનોની એક મસજદ છે, તેના મીનારાં ૧૬૦ ફીટ ઉંચા છે અને કોટની બાહાર એક ઉંચું દેહડું છે તે સઘળાં ધરોથી ઉપર દેખાઈ આવેલે છે. એ ઉપરાંત કનતાનમાં ચીનાઈ સરકાર તરફની કેટલીક ઈ સર્પીટાલે છે, પદવીના ઉત્તેરવાર વીદીઆરથીઓની પ્રીપ શાને માટે એક મોટું દીવાનખાનું બાંધેલું છે, ૧૪ ચીનાઈ હાઈ સકુલા તથા ૩૦ કાલેને છે, જેમાંની ૩ મથે ૨૦૦ વી દીઆરથીઓ શીખે છે. કનતાનમાં પરચુસ્ટ ઉદ્યોગ અને વેપાર ચાલે છે. રેસન વલુવાના કામમાં ૨૦૦૦૦ માણસની રોજ માલે છે, કાપડ વલુવાનાં ૫ થો ૫૦૦૦૦ માણસના હાથમાં છે અને ચીનાઈ બુટ બનાવનારા ૪૦૦૦ મેચીની ઉકાંનો છે. એ ઉપરાંત સુથાર, ટોંડકોરા, હુહાર ઇતીઆદી ૫ થો ૫ થુ મ થુ મ માલે છે અને વળી ચોપડી વેચવાના ૫ થોમાં બી તાંહાં રોજ મળે છે. બજારોમાં કુતરા, બીલાડા, ઘુવડ, હંદર અને સાંપ વગેરે પરાંગીઓનું ગોસત લેવાવા આવે છે જે ચીનાઓ આપે છે તથા કનતાનમાં કુવાઓ અને બજારો આંખી પીવાનું પાણી સારૂ મળે છે. શેડેરમાં આ બજારો નજાલી છતાં આગ અને રેલથી તે ઘણું કુના થયું છે. સને ૧૮૨૨ ની આગમાં તાંહાંના ૧૦૦૦૦ ઘરો બલી ગયાં હતાં.

સને ૧૮૪૧ માં કનતાન ખાતે મેડેલી લડાઈ થઈ તે આગમચ ચીન દેશના રૂશીયા સીવાએ બીજા સઘળા બા હાર ગામને સંઘળી વેપાર માતર કનતાન બંદરેથી ચાલતો, તે દર વરસ ૮ કરોડ ડાલરની કીમતનો હોતો. સુ મીઅ વેપાર માટેનો હોતો, તેથી ઉતરતો રેસનનો વેપાર માલનો હોતો અને તે ઉપરાંત ધાતુ, કરીઆંણ, કોરી છતી માદીને વેપાર આરો હોતો. ૧૮૪૪ માં ચીનથી યુરોપ અ ર અમેરિકા ખાતે યા કરેર રૂપીઆનો ચાલ ચીનથી ગ હોતો. રૂશીયાવાળાને કનતાનમાં ઈઆ ચીનમાં ક્રો "કાકટરી" સથાપવાનો કામ નહીં હોતો, પણ ચીનાઈ ત યા રૂશીઆન સાનશાહાતોની સરહદ વચે કીઆમચો ખાતે તેઓની લેવડ દેવડ ચાલે છે. ૧૮૪૧ ની લડાઈમાં ઈંગરેજ સરકારે કનતાનના કીલલાઓ પકડ્યા હતા, પણ ચીનાઓ એ તુરત સુલેહ કરવાથી તેઓ શેડેરમાં ગયા નહીં હતા. ૧૮૪૭ માં તાંહાંના રેશીઓએ પરદેશીઓ ઉપર પાછી જ સતી ચલાવાથી ઈંગરેજ સરકારે લડાઈ ચલાવી એકવાર ફ ર તે કીલલા હાથ કરી લીધા. એ વખતે તથા પાછલી લડા ઈઓને વખતે થયલા કેલકસારોથી કનતાન પરદેશીઓને મા ટે હાલ વધારે બેલવું થયું છે અને તેના વેપાર ઘણો વધ્યો છે.

કોંસીની.

પ્રસ્તાવના તવારીખમાંનો એક સરો.

પારીસ ખાતેના હુવરના મેડેલમાં સરવેકોઈ ઉદ્યોગમાં હ તાં. એકન દીવાનખાનું જેની ઉંચી બારોએમાંથી નદી દેખા

તી હતી તેમાં રોશની હતી અને નવાન રાજે હુઈ ૧૩ મે પોતાના પાલેલાં પખશાઓ સાથે રમતમાં મેડેલો હોતો. પ હુ રોનું ધેઆન સઘળું બાહાર હુઈ, તે બારીઓથી વારેઘડી એ તેજાવતો હોતો અને યોડા વખતમાં તેને પગલાં આ વાન સંભળાયા, તેણે પોતાના બારણા આગળના કસબી કીનખાળેના પદ્ધો ખસેડીયા અને બે નવાં આદરથી પો તાના બપકાદાર અને દીપતા ચોશાક ઉપર કાળા બલા હો દીને દીવાનખાંનામાં દાખલ થયા.

તે આલખરટ અને વીટરી નામના બે ઉત્સાવો હતા. પાદશાહ હુઈના તેઓ માનીતા હતા તથા પાદશાહની છપી ખસલતોમાં સાંમેલ થતા હતા. તેઓ આ મધરાતને વખ તે ઉંધ બોહીને મેડેલમાં આવવા એટલે કાંઈ છુપા સંપને આરેન આવવા બેઠાં, પણ તેઓ મોડે આવવાથી પાદ શાહના સવાલના નવાખમાં તેઓમાંનો એક આલખરટ બે લાંબો કે "તમે નામવર પાદશાહના હુકમે કદી ભૂલી નવા તા નથી. હીઆં આવતાં દોલ એટલાજ માટે ઘઈ કે મોં શીફ વીટરી પોતાની સઘળી ગોઠવણો પુરી કરે તાંહાંથી થોખવાની નરૂર હતી."

એ ઉપરથી તે ગોઠવણો થું હતી તે જણાવવાનું કામ વીટરીનું હતું. તે બોલ્યો કે "પાદશાહ બાહારી અને હીખતવાલા બાર સરદારો હેલીઅર અને પીને જવા બે સ પેશાલારોનાં હાથ હેલ કાલે બાખદાદે હુવરના દેવલના એટલા ઉપર ભેગા મલશે અને મારી સલાહ પરમાણે જુદે જુદે રસ્તે મેડેલમાં દાખલ થઈ પુલ ઉપર મારી ખરજને અમલમાં લાવવા સાજુ છપી રીતે તદખબર રહેશે." આ ગોઠવણ પાદશાહના માગવા ઉપરથી વીટરીએ કીધી હતી અને તેનું કારણ હુઈએ સમજાવ્યું કે "કોંસીનીનું કેદ પકડવા માટે હું, પણ જે તેને પકડતી વેલા તે ગઈ બડ કરે તે" "વીટરીએ વચમાં પડી નવાખ દીધો કે "તેન ઘડી તાંહાંનો તાંહાં તેના જીવ લેશે."

પાદશાહ હુઈએ રોકું હલાવી આ ડરાવ પસંદ કર યો. વીટરીએ બોલાસો કીધો કે "જાંહાંપનાહુ હું તમા રીધો આ વાત છુપાવતો નથી કે આ કામ હું માંધે લે" હું તેમાં મારી ગદન નવાનો બેખમ હું મારા તન ઉપર બે લે લે" હું. અગર મારી સઘલી સાહુએતી છતાં કોંસી ની મારા હાથમાંથી છુટો અને નાહાહો તો પછે તેનું દામ મને ઘણું મોણું ભરડું પડશે." પાદશાહએ ધીરજ આ પી કે "થું હું સઘળી વડો નથી." વીટરીએ તરત જ વાળ વાલ્યો કે "તમે નામવર સરવેમાં વડા છે તે માં કાંઈ શક નથી, પણ તમે નામવરની ખાતા રાંછી સાહે બ કોંસીનીની બાંનું લીઓનોર ગાલજોઈ ઉપર ઘણી માયા અને મેડેરજાની રાખે છે અને કદાચ તે ઝીની આંખમાંનાં આંજુઓ એ પાદશાહી બાનું દીલ પીગલાવશે તથા એક માતા તરીકેનાં માનથી તમારી આ સેવા બજાવનારાઓને માટે કોંસીની રેપ તેવણ તમારોજ સોરેથી મેળવશે."

પણ પાદશાહએ ધીરજ આપી કે તેમ હું થવા દઈશ નહીં, તેમજ વળી આ વાત કરતાં વીટરી જે ઉત્કેશપલી તથા ઘમરાપલી હાથમાં હોતાં અને ઉમેદ આપીને પોથી ઉલટન કરવા સાજું નવાં હુઈએ ભરડો આપ્યો કે "વીટરી, કુરાનસા મારશલ (વડા સેનાપતી) તું માન થું

આણું છે. એ માન આવો જોખમ માંથી બેંચી લેવા જોગ છે. કોંસીની પકડાય ધ્યાન મારણે જ્ય એ તાજની મોટી કુતેહ છે અને ને ધણી એ કુતેહ મેલવે તે લશકરમાં સંઘથી મોટી પદવીને લાએકનો થાય. તારી કોરોશથી કોંસીનીના હાથમાંથી મારશવની સમશેર નીચે પડે તેવી તું ઉંચકી લેજ. તારી એ સનદ તુને પારલામેંટ સોડે અપાવશ અને તારી કીરતીના હવાલ મારે મોહોડે હું જાહેર કરશ.”

આ લાલમ થોડી નહી હતી. વીર્યીએ કહ્યું કે “જા હાંખનાહુ આપું માન મેળવવા સાડે એક હજાર વખત મરવા નવાને કોઈ દરશે નહી.” આમ કહી તેણે પોતાના માનનાં કસમ આધા કે કોંસીનીના જીવ લેવો. આલખરડે તેમાં પુશીધી સાંમેલ થયો અને એ રીતે લુઈ પોતાના એક છુરાના છુરા ફરામનને કતલ કરવાના સંપ પુરો કરી રહ્યો. તે બોલ્યો કે “કોંસીની મારા તાજનાં એક કાંઠા જેવા છે. હું સારીપદે જાણું છઉં કે મારા બા પના ખુનમાં પોતાના પાપી હાથ મેરનારો એજ જીનેહગાર છે અને તેના ઉપર વેર લેવામાં હું જીવતાંનીજ નહી પણ સુવાંનીથી શેવા બજાઉં છઉં.” અનાર મોટા હેનરો ખુન કરનાર હોવા છતાં કોંસીની દરખાશમાં મોટો વગ થ સવતો હતો. પોતાના ભરતારનો આ નાસ કરનારને વી થવા રાંછી પોતે અનજનપણે માન આપતી હતી, પણ એ ક્રોડા બનાવને અટકાવા માટે લુઈએ આ પાપી સંપ કર્યો હતો.

કોંસીની ક્લાંનકરસ ખાતેના એક ગરીબ ગામડીયા વધીલનો છોકરો હતો. તે એક જુગારી, ખરમાણ, ઉઠાઉ અને મોહાલો હતો. તેના બા બાપે તેને કાહાડી મેળેજો હતો. જરે લુઈ પાદશાહનો આપ હેનરી ૪ થો મેરી ડી મેકસી નામની શાહાજદી સાથ પરણ્યો તારે કોંસીની તે શાહાજદીના થોડાવાળા તરીકે નોકરીમાં રહ્યો હતો અને તે શાહાજદી પોતાની સાથે જ ખીદમતગારોને ફરાનસ લા વી તેઓમાં કોંસીની પણ સાથે આવશે હતા, રાંછી મેરી ની લીએનોર નામની સાવકી બેઠન હતી અને કોંસીની થોડાવાળાની પદવી ઉપરથી જન્મે મહુડ્યો નહી હતો તેટ લાખાંજ એ શાહાજદીની સાથે તેનો પેચાર માણ ગયો. થોડા વખતમાં તેને પદવીએ વધારમાં આવ્યો અને પછે તે શાહાજદી લીએનોર સાથ પરણ્યો જ્યો તે એકદમ દો લતમદ ઉતારવા થઈ ગયો અને તેની બરોબરીએ ભાએગ સાલી નર આખાં ફરાનસમાં કોઈ નહી ગણ્યો.

હુનીઆનું ચક્ર કેવું બેઠ્યું છે અને તે કેવા નરોને પારી આપેછે, તેના આ કોંસીની સંઘથી અજાએજ જેવો દા ખસો હતો. ને ધણી થોડાંક વરસ અગાઉ રાંછીની ગાડી ની આગળ આગળ દોડતો હતો, તે હવે રાંછીની બેઠનને માડી થયો, ને ધણી તબેલામાં થોડાએની માકરી કરતો હતો તે ધણીની માકરીમાં મેહેલ મથે મોટા મો ટા ઉમરાવો હાજર થવા લાગા, અને ને ધણી એક ખીસકીન કંઠાલ ગણ્યો હતો તે પાદશાહી કુટુંબનો એક મોટો બેથી ગણવા લાગો. રાંછી મેરી પોતાનાં આ બનેલી ઉપર અ પા બજશે અને નજરાનાં વરસાવા લાગો. તેને માંનો અને ખેતાઓ અજા. તેને સરદારી તથા પદવીએ મળી.

એટલું જ નહી પણ પરધાનોની કાઉનસીલનું વડાપણું તેને મળ્યું, અને દરએક રીતે રાજવહીવટમાં તે વડો કારભારી થઈ પડ્યો.

પણ ને જીનીઆદે નીમાં આ આપનો નનમેલો હોય તે ઘણીવાર હાલતમાં વધવા છતાં નીચપણું જ અતાવેછે. કોંસીનીએ મેં એટલી આખર હાંસલ કીધી, પણ તે આખરે લાએકનાં ખવાસ દેખાડી શક્યો નહી. જીવરનાં મેહેલમાં તે રાંછી ઉપરનાં વગને લીધે આપખુદી ચલાવા લાગો. બલા ભલા ઉમરાવોને તે અપમાનો આપવા લાગો. પરધા નોનાં મતને ગણકાવને બદલે પોતાના મત પરમાણે ચાલવા લાગો. પારલામેંટની સમજાવટ તથા પતાવટને કીધારવા લાગો, તથા દરએક સાથે એવા ખીજન અને ગરથી વેહેવાર રાખવા લાગો કે એક સેનશાહુથી તેથી વધારે નરમા સ થરાવી શકે. તેનેજ મળતા હલકા ખવાશ તેની મોરત શા હાજરી લીએનોરે પણ એખતીઆર કર્યા. તેણીએ પોતા ની કુંડાઈ તથા તકોબરીથી મેહેલમાંની સધલી આનું એને લખમાં રાખવા તથા થમકાવા માંડી અને એ રીતે ગોપા એ માંડી બધેમરનું જોડું સવા મોહારનો જીવાકી દોર ચ લાવા લાગું.

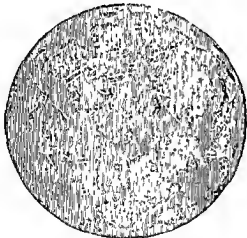
કોંસીનીને પોતાને માટે પોતાનો રસાલો જીવો રાખવાનો હુક હતો, અને તે ઉપરથી તેણે એવો મોટો રસાલો રાખ્યો કે ને તેનાં અમાવનાં એક લશકરની ખીશાલે હવું અને જેની સંખ્યા રાજનાં પોતાનાં સવારો કરતાં વધારે હતી. તે પાદશાહ લુઈને પણ પોતાથી ઉતરતો સમજતો હતો અને જર ખીલલશમાં તેને કુંડાઈથી નવાબ આપીને ઉમે રેહતો હતો. મારમનડીનાં પરાંતનો તે હાકમ કરેલો હતો અને તે પરાંતમાં કુમેલેમોક નામના શેરૂને તેણે મ જીજીત કરવા માંડ્યું હતું. વળી મોટ બેલીઅરડનો અરલ થવાનો પણ તેણે પારલામેંટમાં દાવો ઉઠાવ્યો હતો અને જો એ દાવો કચલ રાખવામાં નહી આવેતો લડાઈ ઉઠાવાની તેની ધારણ હતી. તેણે સધલી તઈઆરી એવાજ ધરાધારી કરી રાખેલી હતી. ખીજ બેલોમાં બોલીએતો બોલી રીતે તે ત ખત લેવાને રાંખેલો હતો અને તેનો અત લાવવા સીવા બીએ રસતો નહી હતો.

પાદશાહા લુઈ કોઈવાર હીઆં શુધી માહાતો હતો કે આ મુંજનો અત લાવનારને મારા બાપે બાસડીલનાં કો લલામાં એકલો કરેલો અરથો અરથ ખજનાં આપી રેઉં. કેહેવત છે કે ઘણું થાય તે થોડાંને વાસતે. ને ધણી થ લો ઉંચે જાય તે નીચે પડવા વગર રેહેજ નહી, માટે હુ વે કોંસીનીની નીકાલ લાવવાને સધલો મારલો પાકી રહ્યો હતો. રાજ લુઈને પારલામેંટની મદદ હતી. સધલા ઉતારાવો અને દરખાશો કોંસીની ઉપર ખીટી રહેલા હતા, બલકે લોકોમાં પણ તેના વીશે મોટો કીધાર ફેલાઈ રહ્યો હતો. માતર એટલું જ કે જાંહુધી તેનો મહુડતો પા સો હતો તાંહુધી તેની સાંમે થવાની કોઈને હીમત નહી હતી, પણ એકવાર તેને તોડી પાડવાનું મંડાણ થયું તો તેમાં સાંમેલ થવાને સધલાઓ તઈઆર હતા.

કરાલો વખત નનરીક આવ્યો. તો ૨૪ મી એ પરેલની આમદારે રાંછી સુતેલી હતી તેવામાં તે નહી

જાણી એવી રીતે, અમરસાથી ચોકરને માટે તદ્દાધારી થતી હોય તેમ ગારડસનુ લશકર જેહલ આગલ લડાઈના ઇશ્વાર થી તદ્દાધારી થયું તથા લાકડાંનાં પુલની ઈંચિયાંએ પાર અમલદારો છુપીયા હતા. સરેસતાને વખતે જેહલમાં જવા સાડાં કોંસીની તાંહાં પોતાના રસાલા સાથે આવી લાગે. પેહલાં વીરો તેની પાસે ગયા અને તેને પકડીને કહ્યું કે “પાદશાહના હુકમથી તને કેદ પકડું છઉં.” કોંસીનીએ પોતાના રસાલા ગમ કરીને વીરોને પકડવાનો હુકમ આપે, પણ તે હુકમ ગોપા કોંસીનીના જોતને હુકમ હતો. તરત કોંસીની ઉપર ગોલીના વરસાદ વરસાયા, તે જમીનદોસત મુદ્દુ થઈ પડયા, લશકરે આવી તેના રસાલા ને હાંકી કાઢાડયા અને ચોકમાં ગડબડ ઉડી. પાદશાહ પોતાની બારી ઉઘાડી બાહર દેખાયા અને તરત પાદશાહ સલામતને પોકાર ઉઠયા. પાદશાહે સજા કરવા પછે પારી સના લોકો કોંસીનીને સજા કરવા નીકલ્યા. સીપાહીઓએ તેની લાસને એક કબજામાં મેળી, પણ લોકો તે કબજ ઉપર ચડી ગયા, તેના બદલને બાહર કાઢીને જ સુલી કોંસીનીએ પોતાના કુશમને માટે ઉભી કીધી હતી, તેજ સુલી ઉપર તેઓએ કોંસીનીની લાસને ચઢાવી અને તેને થોડોવાર લટકાવી રાખવા પછે હેડલ ઉતારી તેના કકડા યુક્તલા કરી નાંખી લોકો મધે વેઢી નાખ્યા.

ચંદર વીરો ચરચા.

તેનો સાદો નજરનો દેખાવ.

સુરજની થોડીક સમજ આપણુ ઘેઆનમાં ઉતારવ પછે હવે આપણને રોશની બપરનાર બીજા ગોળા ચંદર વીરો થાડીક ચરચા ચલાવીએ. આક્રતાથી ગોળાથી ઉતરતું માહાતાબી ગોળા આપણું ઘેઆન એવેએ અને એ મે ચંદર ગોળાએના જુદા જુદા ખવાશ, એકની દીપતી રોશની તથા બજતી ગરમી અને બીજાનું નરમ અનવાણું અને ઠંડી તાહાડક એવેએ તફાવત છે કે છેક અસલ જ માંનાથી જેમ સુરજના ગોળાના અગસ જાતની નજરને અનઅનથી પોતાના જેહલમાં સરખા દેખામાં નાખે એવી બારોઆ.

તેની નવાઈ નથી, ચંદર કદમાં જોડે સુરજ કરતાં નાહુનો છે, તેજ વળી બીજી ઇલમી તપાસમાં આપણને એ ઉતરતો ગોળો લાગે, પણ ચંદરના સાદી નજરના દેખાવમાં એ તફાવત જાણે દીસતો નથી અને સાદી નજરે જોનાર આદમી જાણીએ એલમના ઉંડાણમાં ઉતરે નહીં તાંહાંસુધી ચંદર તેમને ઓછો અગતનો લાગતો નથી.

સુરજના કરતાં ચંદર આદમીને વધારે ઘેઆરો, ખી હો અને માંનીતો છે. સુરજ જરે તાતેએ અને ગરમી આપે, તારે ચંદર ગોળા તાહાડક પાંડેએ અને તાજગી બપ રોએ. સુરજ, તાપ, રોબ અને દબદબો મારે, તારે ચંદર નરખાસ, ધીરજ અને એવોળ બીજો અમીરી માલો કરાવતો હોય એમ લાગે. સુરજ ગલકાટ મારેએ અને ચંદર માં પણ ગલકાટ છે, મગર એક લાલ લશકરી લેખાશવાળો અખલદારના પોશાકમાં અને એક મુંદર નાભનીનના રંગ બેરંગી પોશાકમાં ચલકાટનો જેટલો તફાવત છે, એક સરદારની ચક્રચક્રીત તલવારમાં અને એક બાનુની વીતીનાં લોલાં પાંખમાં જેટલો ચલકાટનો તફાવત છે, એક આતશના ભજુકમાં અને એક વરસાદની કમાનમાં ચલકાટનો જેટલો તફાવત છે, તેટલો તફાવત આક્રતાબ અને માહાતાબના ચલકાટ વચ્ચે છે. સુરજ સોનેરી છે, પણ ચંદર રૂપેરી છે. સુરજ દબદબાવોળો છે, પણ ચંદર ખુબસુરત છે, અને તેની એ ખુબસુરતી ઉપરથી સામ્રોશીની સહરાગતને તે નનમ આપતો આવશેએ તથા જરેથી ખુબસુરતીનું ઘેઆન કરતું હોય તારે નરમ ખવાશના ચંદરની સાથે તેનો મુકાબલો કરવામાં આવે.

ચંદરની ચંદરણી ઉપર વીડીઆ પોતાના પરકાશ પાડે તેની આગમચ ચંદરનું ફેટલુંક કામ સાધાયું નજર દેખાઈ આવેએ અને તેથી તે આપણું ઘેઆન વધારે બેએ છે. ઘડીઆલો અને બીજા હીસામોથી વખતના માપન તરોની શોધ થવા આગમચથી, ચંદર સાદાં ઇઆ નંગલી માણસનો વખત માપનારું ઘડીઆલ છે. તે બરાબર ઠરાવેલી યુદ્ધે આવેએ, ઠરાવેલી યુદ્ધે ચહુરે, ઠરાવેલી યુદ્ધે પાછો ઉતરેએ અને ઠરાવેલી યુદ્ધે પાછો નજર આગમચી બપ. એકમને દાહાડે જેટલો ચંદર એક હજાર વરસ ઉપર હોતો તેટલોજ આજેની દેખાય, અમાસ પર કોઈ દાહાડે દેખાયો હોય અને આજે નહીં દેખાય એવું કોઈ નથી ઇઆ પુનમને દાહાડે કદી અરથો ઇઆ પાચા ચંદર દેખાતો નથી. તેના એ ચુકર વખત ઉપરથી માણસ જાતના ગરીબાની ગણતરી ઉભી થઈ.

ચંદરની અસર દરિઆવના પાણી ઉપર જોવામાં આવેએ અને તેથી વીડીયા જરતી ઓટનું કારણ શોધી કાહાડે તેની આગમચ સાદી નજરનો ખવાસી ઇઆ દરીઆ એડનાર ચુસાકર ચંદરને ગોળા એક હોકાકાંતર સમજે. તે જુવેએ કે ચંદરની ચાલ પરમાણુ દરીયાના પાણી ભરાયે એથવા ઓસરેએ અને તેથી તેની પરમાણુ ખવાસી પોતાનો “સમો” ગણે. વળી જેમ ચંદરની અસર આપણી આસપાસનાં પાણી ઉપર છે તેમજ આસપાસની હવા ઉપરથી ચંદરની અસર કાંચે નહીં હોય એ સવાલ થણુ અગતનો છે. એથી કોઈ અસર

ર મંદર હવા ઉપર ચલાવતો હોય એવું વૌદીઆથી સામે ત યતું નથી, પણ માણસ જાતની ભેગી અન્યથા એ વાતને ખરા એતેકાદથી માંને છે અને શાધારણ તપાસ કરતાં આપણને એવું લાગે છે કે હવા અને રૂત ઉપર મંદરની કદાચ ચોક્કસ ઇચ્છા પુરતી નહીં તોપણ થોડીધણી અસર થતી હોય ખરી.

હુધાનનાં દીવસો ઉપર જેમ ભરતીનું તેમજ વરસાદનું વધારે ભેસ થવાની વધી રખાય છે. ઘણીવાર એવું બને છે કે વરસાદ ઘણા દીવસ સુધી આપણે નહીં હોય તોપણ ચાંદ રાતને દાહાડે પેટલ વેહેતો ઇચ્છા થોડો ઘણાખો વરસે છે. તેમજ લોકોનાં આ સાધારણ વીચાર છે કે મંદરણીનાં દીવસો ઉપર વરસાદ કમ હોય છે અને ઘણીવાર તેમ ખરેખર બને છે. ખેડુતો પોતાની પાક અથવા પેદાસની મોસમ પરમાણે મંદરને ધીછાંછે, જેમકે કાપનીનાં ચાંન, વાવણીનાં ચાંન ઇતીઆદી નોંધો તેને જુદા જુદા વખતો ઉપર આપવામાં આ વે છે. જાહાડોમાં રસતું રેલાવું, અનાનનું ઉગવું, દરાખનું ખીલવું, લાકડાંનું કાપવું, પાકને ઉતારવો એ સઘલામાં મંદરને વગ એટલે જાનવામાં આવે છે કે જો યંધામાં સફલ થવું હોય તો મંદરનાં ચોક્કસ નેમેલા વખત ઉપરજ તેમ કરવાને વેહેમ ખેડુતોમાં ચાલે છે.

એજ પરમાણે વળી મંદરની અસર માંણસના બદન ઉપર પણ ધારવામાં આવે છે અને જેકે વીદવાંને તેનું કોઈ ભરૂંસેદાર કારણ થોડી કાહાડવાને અશકત છે અને તેથી આ સઘલા જેઆણે તેઓનાં ધેઆનમાં ઉતરી ચકતા નથી, તોપણ સઘલાં દેશોમાં, અને સઘલાં જાનાનાં એ જેઆલ એવાંને એકસાં ચાલતા આવયાં છે તેમાં કોઈ પણ પાશો હોવાં જેઈએ એવું સાધારણ રીતે માંની શકાય છે. મગજ ઉપર મંદરને એટલો વગ ધારવામાં આવે છે કે હુ થોડીઅન ભાશાઓમાં દેવાંનાંને જે મેલ (" લયુનાટીક ") છે, તે મંદર ઉપરથી નીકલે છે અને હુધાન ઉપર દેવાનપણું જે વધારે હોય છે એજ પુરતી રીતે સઘલાં આવે છે. એજ પરમાણે બીજાં કેટલાક મરમે હુધાન ઉપર ભેસ પકડવાની વાત માનવામાં આવે છે અને ઘણીવાર તેવો બનાવ બનતો આવે છે જ્યાં પછી છઈએ. દુકમાં મંદર ખાતર પોતાનાં દેખાવમાં નહીં પણ ફનીયાંની અસરોમાં માણસ જાતનું ધેઆન જેવતો આવે છે.

કેટલીક અસલી બટકતી કોમો વીશે આવે છે વાંચી એ છઈએ કે તેઓ કેટલી મુસાફરી કરી આવેલાં તે મંદરની ચાલ ઉપરથી તેઓ ગણતા હતા. તેમજ અસલી યાહુ દીઓ કેટલીક કીરીયાઓને આધાર મંદર ઉપર રાખતા હતા. તેઓ પેટેલા મંદરને જેવા માટે પાહાડો ઉપર ખાણેને મોકલતા હતા, જેઓ મંદર નજરે પડતાં પાહાડ ઉપર મોટા આમતણ સલામતી ગોપા સીગનલ કરતા હતા અને તે સીગનલ યતાંજ હેડય તે યાહુદીઓની કીરીયા થતી હતી. આજે પણ મુસલમાનો મંદરને જેવા વના પોતાનાં તાણુતની કોહાડી ખાતર નથી. તેમજ પારસીઓ અને બીજાઓ મંદરને જેઈ પોતાનાં મેહા ઝીડાં કરે છે તથા રૂપાને અંખમાં ચોંપે છે, એ સઘણું ગોપા આ મંદર ગોળાનાં પેટેલા દેખાવની સુખારકખાદી તથા વધાઈની ખુશાસીમાં થતું હોય એજ લાગે છે.

આવો એક ખુશનામાં અને રલીઆમણો ગોળો સેતા એસ અને તારીફને ખરેખર લાગે છે. તે કીરતારના બજ અને નુરનો એ પણ ગોપા એક નમુનો છે. અને તેની એટલી ખુબીતા માણસને ખાતર સાદી આંખેજ સીધ થાય છે. પણ વળી વીદીઆએ મંદર ઉપર નવો પ્રકાશ નાખ્યો છે, તેની તપાસ આપણ હવે પછે કરીશું. તેટલાં વીદીઆની મદદથી દુરખીનની થોપ ધવા પછે મંદરની સપાટી દુર બીનમાં કેવી દેખાય છે તેનું ખાતર એક સાધારણ ચીતર આ બાબતને અચાલે મેળી હાલ ખાતર કરીએ છઈએ.

અ શ્રી ૬.

અચલી જાનાથી નજાપલા રોપાઓમાંને એક અફીણો રોપો છે. યુનાની સાંમેરોને સાંમેર હોખર ખસ ખસ અથવા અફીણનાં જાહાડને બાગોમાં ઉગવાની ખબર લખી ગયે છે, હીપોકરેટસ નામના જાણીતા યુનાની હકીમે અફીણને દવામાં વાપરવાની નોંધ રહેલી છે અને પલીની, ડાપોસેરાઈડસ તથા બીજા નામાકીત અસલી વીદવાંને એ રોપાનું જેઆન કરી ગયાં છે. હીપોકરેટસ સંદે અને કાલી બેહુ જાતની ખસખસનાં જાહાડ વીશે લખે છે અને પેટેલાં ધી જાહાડાની કમજઆત ધવાની અસર નજાવે છે. તે વખતથી આજસુધી દવામાં એક સઉથી અગતની તથા અપની છલુસ અફીણ ગણાતી આવેલી, તેમજ ફરીઓને વેહે જાત તથા વેહેરમાં ઉતારવા માટે પણ તે અસલી જાનાથી એ છલુસ નજાપણી દીસે છે.

અફીણનું જાહાડ હાંડુસતાંન, ચીન, ઇરાંન, એશીયા માઈનર, દરકી, તથા ચીનનાં રેહોને રહેવાસી છે. ઇંગલંડનાં કેટલાક બાગોમાં તે નંગલી હાલતમાં રહે છે, પણ બાગાએ તની ખેતીમાં અફીણ નજાપણું નથી. યુરોપમાં ખસ

ખસનાં પોસને દવામાં વાપરવાને લીધે, તેમજ ખસખસનાં બીજામાંથી રંગ મધે ભેળવાવાનું તેલ નીકલે છે તેને લીધે ખસ ખસનાં જાહાડની થોડીઘણી ખેતી તાંદાં ચાલે છે. ખસખસનાં લીલા પોસ ખરદીનાં ઈંડાંથી એક મુઘીનાં જ્વડાં કંદનાં બાવે છે અને તેમને મથાલે સીધા રેસા ઉગે છે. તાજાં પોસ માંથી અક્ષીણનાં જ્વેંબો સેજ વાસનીકલે છે, પણ સુકાપા પછે તે વાસ નીકલી જાય છે. હીડિસતાંનાં જ્વેંબો અક્ષીણનો પાક ફુનીઆમાં બીજાં કોઈ દેશ મધે થતો નથી. હીડિસતાંનું અક્ષીણ ચીનામાં સઘળી ઢંચું ગણાય છે અને તેનો નથો પણ બીજાં ફેલે દેશોની પેદાસને એકકોરે મેસાડો છે.

હીફિસતાનમાં ગેરકાયદેસર, હથ્થરાબાગ, દીનજીપોર અને વ્યાગરાની વચ્ચે ૬૦૦ માઈલ લાંબી નજીનનાં કંકડાં ઉપર અફઝીલુની સમૂહી ખેતીવાડી ચાલે છે. એ વ્યાખી નજીનનાં બે ભાગ કરવા છે, નજીનાં એકને બીહારની વ્યાડત તથા બીજાને બીનારાસની વ્યાડત કહે છે. બીહારનાં અફઝીલુનું મુખ્યત્વે સદર અથવા કરખાનું પદનાં ખાતે તથા બીનારાસનાં અફઝીલુનું સદર ગાલપોર ખાતે છે. સંધ્યું મલીને વ્યાસરે તરણ લાખ વીધાં નજીન ઉપર એ અફઝીલુ પાકે છે. તેને માટે થણું કરીને ગામડાંએની નજીકની નેગવાઈ પસંદ કરવામાં આવે છે, કેમકે ખાતર છીતોઆદી જોગવાઈ એ તાંબું વધારે ચલાવે પડે છે. વ્યાખી નજીના ઉપર જારે માટી વધારે માતબર હોય છે તારે એ ખાસાંમાં તેના ઉપર પે હેલાં ચોખા, મખાઈબુલા, ઇચ્છા એવે ન બીજો પાક કરવા માં આવે છે અને સપરેખર મહીનામાં તે પાક કાઢાડવા જે નજીને ખસખસની વાવણીને માટે તઈઆર કરવા માં આવે છે.

અક્ટોબર મહીના સુધી અફીણને માટે જમીન ખેડ
માં આવેછે તથા તરગરાઓને લાંછને તેમાંથી અલકાતુ
પાઓને તુપી કાઢાડવામાં આવેછે. નવેમ્બર મહીનામાં
જીન ઉપર એક લાકડાંને ભારી રોલર ચલાવી માટીને ત
ન છુકે કરવામાં આવેછે અને તે મધે બીચાંતું વાવતર
લેછે. પરથમ બીચાંને ખેડેલી જમીનમાં વીખરાતાં ના
વામાં આવેછે. એ કામ નવેમ્બર માસની અધવચમાં
૩ થઈ રહેછે. તારબાદ તરણ ચાર દાંડાડામાં બીચાં
જમીનમાં દાટવા સાડ૨ ફરી હોળ ચલાવા બાદ લાકડાં
રોલર પાછો ફરવોને સઘળી જમીનને સપાટ કરવામાં
પાવેછે. એ પછે જમીનમાં દસપી બાર ફીટના ચોરસ
ભાગે કરવામાં આવેછે તથા તે દરએક વીભાગની વચે
પાંછીની આવજાવની નાહાની નેવી નેહર કરવામાં આવે
છે. માસમ પરમાંજી સીપનીતું કામ ચાલેછે. જે ડીઝલ
બર, જ નેવારી ઇચા ફેરવારીમાં સારો વરસાદ પડેતા મા
તર મેનબર પાંછી યોંઠાંચાંરુ બસ થાયછે, પણ જે વરસા
દ નહી પડેતા છ સાત વાર પાંછી યોંઠાંચાંરુ પડેછે.

મીઝાન ઉગતાં દસ ઈંચા બાર દાહાડા થય્યા છે, જ પછે વ્યાસરે એ કે તરણ ઈંચ સુધી રોયો ઉગવા પછે તેમને વધારે ઉગાડવા માટે સંભાલીને કાપવામાં આવેલ છે. જુદી જુદી જમીન ઉપરથી પાકનાં ન્યેા જુદા જુદા ઉતરેલ. સારી જમીન અથવા સારી ઝોસમાંથી દર વિધે ૧૨ થી ૧૩ એક અમીન નીકળેલ છે. પણ તેથી ઉલટી હાલતમાં પાકની હ

દ ડ થી ૪ સેરની હોયછે. બીહાર અને બનારસની આ
ડતો સફેદ ખસખસના જાહાડની ખેતી ચલાવેછે. સારં
જમીન ઈચ્છા તોસજમાં એ જાહાડ પુર બાહારથી ખીંચે
અને ડ થી ૪ ફીટની ઉંચાઈ સુધી ઉગેછે. તેની છાલ
એને ત્રણાલે કુલ અથવા ખસખસના પોસ ઉગેછે જેનું સ
ધારણ ૬૬ બટના ઈડાં જવડું હોયછે. પુરતી રીતે ખી
તાં એ રોપાને આસરે ડાઝ મહીના લાગેછે અને તે શીખ
લાનીજ રૂઢમાં ઈચ્છાને તવેજબારથી તારવ મહીનાં સુધીજ
ન ઉગેછે. ફેબ્રુવારી પછે કાપણીનું અથવા બારમર મોર્લ
એતો અછીણ બતાવાનું કામ શરૂ થાયછે અને તેની હા
હકીકત હેલ અપાખીએ છપ્પે.

પેહેલાંતો કુલને લગતાં તથા બીજાં પાતરાં ખરી નવ
નો વખત આવે એટલે તેમને સંભાલથી એકઠાં કરવા
આવેછે. એક કાઢવાનાં હાંલાંને આતસ ઉપર વ્યખરૂ
લીને તેને ચોકસ હુદ સુધી ગરમ કરવા પછે તેના ઉપર થ
ડાંક તે પાતરાં પાંચરવાનાં આવેછે અને તેમાંથી
સુંદનાં ભેલો ચીક નીકલતો દેખાય છે તરત તેના
ઉપર બીજાં પાતરાંઆનું પડ કરવાનાં આવેછે, તે બીજાં
પડ મધેથી ચીકનો રસ નીકલવા પછે તે ઉપર તરીજી પાત
રાનું પડ વાલેછે તથા કપડાંએ કરીને દાખે અને એ રીતે
દરએક આસરે ૧૧ ફીટની પોઠાલાઈનાં પાતરાનાં ચપડાં બ
નાવાનાં આવેછે. એ પાતરાંને એ રીતે વલગાવીને કસખ
નામાં રાખી મેલેછે તથા પછે અફીજીની ગોઠીઆ લપેટવા
નાં અને એવાન બીજાં કાંમનાં તે વાપરી શકાયછે. પાત
રાં ખરવા પછે પોસ આપા બીલી રહેછે અને ૨૦ થી
ખરવારીથી ૧૫ થી આશ્ર સુધી તે પોસમાંનો રસ કાઢાડવા
નું કામ આવેછે.

માર પાતાનાં વેહતાં હૃદયમાર જેને નસતર કહે છે તે લઈને પાછલા પોહારને વખતે અજુરો ખેતરમાં જ પડે અને કુલની અંદર આડા તથા ઉભા કાપાઓ પારે છે. એક વખતે એક જ કાપો પાડવામાં આવે છે અને એ રીતે ત્યાં થી કાપા પાંચ છ દાહડો દરએક કુલ ઉપર પાડવામાં આવે છે. કાપો પાડવા પછે તેમાંથી દુધના જેવા ચીક બહાર નીકળે છે, જેને દરએક ચરો પાડવા પછે બીજા દાહડો છા લકાં વાસણમાં ચોખવી કાહડવામાં આવે છે અને તે વાસણ જરાયા પછે તેને એક બીજા કાલવાના હાંલાંમાં ખાલી કરે છે. સઘળો રસ નીકળી રહેવા પછે અફીણુનું જાહડું કાપું નથી. તેના પોરા એકઠા કરવામાં આવે છે અને તેના બીચાંમાંથી તેલ નીકળે છે, જે બીજા કાંચા ઉપરતે ખાળવાના કામમાં પણ આવે છે. બીચાંમાંથી તેલ કાહડવા પછે જ કુચો બાકી વધે છે તેની રોટી બનાવી ઢોરોને ખાવા આપે છે, અથવા પોલટીસ અને એવાં જ બીજાં કામમાં તે આપે છે. વળી ખસખસના બીચાં કાહડી લેવા પછે મુઝાવલા પોસ કાઢી કરીને પીવામાં તથા એક પોતમાં કામ લાગે છે. નાહડાં મુકાઈ જવા પછે તેમને ભાંજીને લુકા કરવામાં આવે છે અને અમીળની ડોરીથી ઘેર કરવા માટે લુકા કામ લાગે છે.

પોસમાંથી કાઢીડેલા ચીક તાજે હાથે તારે વસણને તવીએ ઉઘાલેલી કાફીની ખીયાળે કાલા રંગનો એક ડરો બંધાયે, જને તાંદુના દેશીએ “પંચેવા”-કેરડે. તે ચી

કને ઘેર લઈ જવા પછે તેને એક વાસણમાં એવી રીતે વાંકો વાલી ખેલે છે કે તેમાંથી સઘળા “પસેવો” બાહાર જુદાં વાસણમાં નીકળી જાય છે, જે પછે બાકીના અધીજીને ધાંકીને ઉંચું રાખી મેળવામાં આવે છે. તારબાદ અધીજી નાં તે જાડાને દરરોજ હવામાં સુકવવો અને ઉપર તલે કરવો પડે છે, જે કામ તરણ અઠવાડયાથી એક મહીના સુધી માલે છે. તારબાદ તે અધીજીને સરકારી કારખાને લઈ જવામાં આવે છે અને જુનાસતાનાં રેખતાં કદબંધનાં વાસણ મથે તેને તોલવા તથા તેના કદ કદાહડવામાં આવે છે. એ કામ ઘણાક હાથે ફરી ફરીથી થાય છે અને જ્યો “પરખીયા” ને નામે ઓલખાય છે તેઓ વાસથી, હાથથી તથા આંખથી એવી બારીક તપાસ કરે છે કે સઘળી આહુદગી પકડાઈ આવે છે તથા તેને તપાસેલા કસ બીજાઓની તપાસથી કદામજ જુદો નીકળે છે. દરરોજ આસરે ૨૦૦૦ એવા નવુના તપાસવામાં આવે છે.

તપાસવા પછે સઘળાં અધીજીને લાકડાનાં પેટારાઓમાં ભરે છે, જે દરએક પેટારો ૧૪ મણ અધીજી સમાય એટલો મોટો હોય છે. તેમાં તેને ભરીને ઘણા દીવસ સુધી રાખી મેલે છે તથા હીલવવા કરે છે, જે અસરમાં તેનાં ઉપર એક કાળા રંગની કાંચી બધાય છે. તાંહાંથી પછે દરરોજ ૨૫૦ મણ અધીજી ગોટી બનાવાનાં કારખાનાં મથે મોકલવામાં આવે છે. તાંહાં બરાબર કસોટીથી તપાસવા પછે મોટા લાકડાનાં પેટારામાં સઘળાં અધીજીને રેડીને હાથે હાથે એકરસ કરવામાં આવે છે. એ પછે ગોટી બનાવાનાં પેટારામાં ૨૦ ફીટ લાંબી, ૩૩ ફીટ પેઢાલી તથા ૧૫ ફીટ ઠંડી લાકડાની ઠાંકીની અંદર સઘળું અધીજી હોખાવી દોમે છે અને માણસો તેની અંદર ઉતરીને ઘોતાને પગે પગે તથા હાથની મદદથી સઘળું વધારે એકરસ કરે છે.

આ ઠાંકીઓ વાળા એરડામાં બે છેડે ગોટી બનાવનારાઓ હોરેપટાર કામ કરવા બેસે છે. દરએક છેડે એવા ૧૧૦ મજૂરો હોય છે, દરએક નજી એકક સઠાંડપર બેસે છે તથા દરએકના હાથમાં ગોટીના કદ નેટલા કાંસાંના વારકા અથવા કાંસીઆ તથા તેમાં અધીજી નાખવાની કરછી હોય છે. એરડાની વચમાં દરએક ગોટીના વળણનું અધીજી તોલવાના નાહાના નાહાના કાંસાંઓ હોય છે. દરએક મજૂર પેઢલાં ઘોતાના કાંસીયામાં પાતરાંનું પડ કરે છે તથા તેમાં અધીજી સારીપદે ભરવા પછે પાતરાંના છેડા તેના ઉપર વાળી દેય છે. એ રીતે એક નાહાના ઘોપના ગોળા જેવી ગોટી બનાવવા પછે તેને ખસખસના જાહાડના લુકામાં ગણડવામાં આવે છે અને તારબાદ તે ગોટીને ગોટીના એક વારકામાં મેળીને સુરજના તાપમાં તરણ દાહાડા સુધી સુકાવા દે છે. અકરોબર મહીના સુધીમાં ગોટીઓ સુકાવે તદન કદલ ઘઈ જાય છે, જે પછે લાકડાંની પેટીઓમાં બે ભાગ તથા દરએક ભાગમાં ૨૦ ખાંના કરી તે દરએક ખાંના મથે એકેકી ગોટી ભરે છે.

એ રીતે અધીજી વેપારને માટે તદ્દઅર થાય છે. એક સાધારણ મજૂર રોજની ૭૦ ગોટી બનાવે છે, પણ કેટલાક જડદી મજૂરો સહવારના ૯ વાગાથી પાછલા પોહારના ૩ સુધીમાં ૯૦ થી ૧૦૦ ગોટીઓ બનાવી શકે છે. મોસમ ઉ

પર દરરોજ ૬૫૦૦ થી ૭૦૦૦ ગોટીઓ બનાવામાં આવે છે અને આખી મોસમની ગોટીની કા ખપ ૫૦૦૦૦૦ ની થવા જાય છે. ચીન મોકલવાના અધીજીની ગોટી બનાવવામાં આવે છે, પણ રેશની અંદરના ખપને માટે તડકાંમાં સુકવી તે નાહાની નાહાની લાદી બનાવામાં આવે છે. આ વાત અજાણ્ય જીવો કે અધીજીના કારખાનામાં હજારો માણસો કામ કરે છે પણ તેઓ ઉપર અધીજીની કરી અસર માલમ પડતી નથી. કારખાનું જેવા આવનાર નવુંસરૂ માણસ આજુ ડખવાની ફરીઆદ કરે છે, પણ પરખીઆઓ સહવારના ૬ કલાકથી અધીજી સુધીને પારખવા માડે છે તથા અધીજીની ઠાંકીઓની અંદર માણસો ઉતરીને કામ કરે છે, તથા અધીજીના ભુસાં અને વેહરની ઉપર બચાંઆ રમે છે, પણ તેઓને કાંઈ ઉંકે અહુડતી હોય એમ લાગતું નથી. અધીજી પરાંણી માતરને જેહર લગાડે છે, પણ સંભાળથી વાપરવાથી તે ઘણાક દરદો ઉપર એક અકસીર ધલાન ધઈ પડે છે અને દવા દાઝ્યાં અધીજીના જેવી ઉપયોગી વસતુ બીજી થોડીજ ગણાય છે.

“ઉલું” વરસ.”

“વાએ વાએ પીરોજશા, વળી તમે હાથાબરથા થયા ? ઉલું” વરસ જેમ તેમ ખેતી કાહાડવાનું છે, પછે તમે ને કોઈ પુછવાનું છે ? તમારે ગમેતો ખરમ કરજો, ગમેતો ના કરતા, પણ પેહેલે વરસતો તમારીથી મોલાય નહી. અરે જોવોરે એતો જુનું” રમે તેનું” પમે. કાહાં કાંઈની કાએ ની અખઈ રહ્યા દસ બારી દીકરી ધણીવાં છે, કે પીઆ સામવવાની ને રોજ કમાઈની લાંબી લાંબી વાતો કરે છે ? તમારી રોજને યોદા જુ અપે ને તમારી કમાઈની બરકત થાય. એકનપુરો દીકરો ધણીવો તેમાં મદદને એમ ધસકો કેવો હોય ? જોવો વાઝ, તમારે પગે પડી મે હાથ જોડીને ફેલું છે. ભણઈ લેવાને આએન વખત છે જો. ખાવા પીવાને ધણો ખરમ તેમને કોણ ફેરે છે ? નેટલાં જુને તાંહાં તમે ખાઈ જમી આપાઈ, તેટલાં જુનેબી જમાડશો કે નહી ? તમારે જોઈએતો ગામની નાત ના કરતા. તમારે જોઈએતો મુદલજ ખાવા પીવાનું” ના કરતા, પણ ઉભાં વરસને તરમે તીધ તમારી જુનસ માણ ખરમ આપને, એટલે બસ. હું” વધારે નથી માગવાની. કાંહાં ઘણું વરસની જાણ છે. એકન વરસ જેમ તેમ ખેતી કાહાડવાનું છે. બસ એક હજાર રૂપીયા કાહાડી રાખો, વધારે હું” માંગતી નથી.”

આ પરખાંજીની મોહાસ કરીને, કાલાવાલા કરીને હાથે પગે લાગીને, આંખ પાંખી ભરીને, રડી ટવલીને અને અગત પડેતો થોડા કલાક રૂસાઈને, અંતે જપણાઈએ ઘોતાના ધણી પીરોજશાહ પાસે ઘોતાના દીકરા લવજાનાં જગન નો ખરમ હા ભણાવવો. બસ એકન વરસની બીસાદ હુ તો અને પાંચસો, હજારને ખાતર પીરોજશાહએબી કર્મો કલાસ આહોપા નહી. પીરોજશાહના બની રોસત સાવ.

ખશાહની ૮ વરસની બાલક છોકરીને વહુ કરવાની વાત હતી. પીરોનશાહે અને સાવખશાહે બંનેની દોસતી અને તલગતી અને ઘણું વરસની જીની હતી. પોતાનાં બંધાંનું અપસ અપસમાં જોડું બાંધવાનાં તેઓએ તે બંધાંનાં નાનકડી વીમાર કરી રાખેલા હતા, માટે હવે જ્યારે તે બેહુની બાપડીએ બોહાસ કરવા લાગી તારે એ બેહુ દોસતો વેહવાં ઈચ્છવાને રાજ થયા અને નરાં ધુમસર હાથ કાઢીડીને ખરમ કરવાને તેઓએ ઠરાવ કર્યો. પીરોનશાહે તથા સાવખશાહે જાજી જવવાલ નહી હતા, તોપણ સકમાઈની મેહુને તે બંનેએ પાંચ પાંચ હજાર એકઠા કીધા હતા. તે સઘલાં ખરચી નાખવાની તેઓની ખરજ નહી હતી, તોપણ બખીલનાં અપવાબી તેઓ ખુશી નહી હતી. વાસતે મંથી અને રીતે ખરચ કરવા એવું તેઓ ધારતા હતાં અને ઉલ્લુ વરસ એવી કાહાડવાનું તેઓને કમું ચુકાકેલ દીસતું નહી હતું.

પણ જેમ જેમ વખત ચાલતો ગયો, જેમ ઉલ્લુ વરસ જીવરતું ગયું, જેમ તીરથ ઉપર તીરથ આવતો ગયો, તેમ તેમ આપણાં બધાંની રીત પરબોલે લગન કરવાં એટલે શું તે તેઓને માલમ પડતું ગયું. ખરચ કરવાની તીરથ તેઓએ ધારવા કરતાં વધારી નીકલી આવી. વળી ખરચની રકમો જોઈથી માંગવામાં આવી તેટલી તેઓને પેટેલે ખજાર નહી હતી. કેટલાં બધાં જીવનાં કપડાં કરવાનાં તે પેટરામ છોડીએ આપવાની તે તેઓએ કેટલું જાહેરું જ નહી. પણ વળી તીરથોના ખરચને લગનના અંકડાએ વીસરાવ્યો. બેહુ બાજીનાં બધાંમાંએ બોહાસ કરીને જાંહાં પાંચ દાહાડાનો માદવસોરો કરવાને હતા તાંહાં બાર દાહાડાને કરાવ્યો, તે બાર દાહાડા જાંહાં અમસાં પોતીકાં અતલગીયાં એને જ બોલાવાનાં હતાં તાંહાં નવમા આવનારાઓનું પુછું ઘણું વધી ગયું. ૫૦૦ માંણસનું જાંહાં ખાવાનું કરવાનું હતું તાંહાં એકેક બધે વધારતાં વધારતાં બીજ સેકેટો વધી ગયાં. એક જ દાહાડો આગમચથી જાંહાં જમન કરવાનું હતું, તાંહાં ચાર પાંચ દીવસ સુધી મોઝાં ખાંનાં થયાં. આમાં બધાંની જ સઘલી કસુર નહી હતી. પીરોનશાહ તથા સાવખશાહ વેહવાઈએના બી વાંક હતા, તે અને પણ આ ખરચ લખાવાની ખુશી થતી હતી. તે અને ટેકો આપનારા, તેમને ચહુડાવી આપનારા ઘણાં જ છ નીકલયા અને જેમ જેમ તેઓ પીરોનશાહ તથા સાવખશાહની સલામતીનાં ગલાસો અડકાવતા હતા તેમ તેમ તેઓ કુલી જઈ એકેકની દેખાદખીથી ખરચને વધારયા જતા હતા.

અંતે “આંજી વીવાહ ન કાલે જવાનાં તેવા” થયા. “ઉલ્લુ” વરસ” પસાર થયું. ઘણાં ખરચે પુરો થયો અને કોવટે બેહુ જાંહાંએ જોડું કે તેમની સકમાઈના સઘલાં પડસો ધસડાઈ જવા ઉપરાંત તેઓને સાંચું થોડુંક કર જ થયું હતું. સઘલાં ખરચના વીગતથી તેઓએ હીસાબે રાખેલા હતાં, તે હીસાબના અંકડા અંકોને મંજી આવ્યાં છે, તે હેકલ ઉતારી લઈએ છઈએ.

અંદરાવયા તારથી પરલાવયા તાર સુધીનો હીસાબ સાકર દપકાનો કપડો.

છોકરાને તોહાં. છોકરીને તોહાં.
૩૫૦ રૂપિયા. ૩૫૦ રૂપિયા.
૫૦ વહુને સાથે પગની તોરા ૨૦ સાકર દપકાના કપડાં લાવ
૩૫૦ ના. નારીઓને બીઠાં સાથે
૩૫ સાકી સાથેના કપડાં. ખુરુ.
૨૦ પુરુસાણી.
૨૫ જાંહાંને માટે વીડી સાં
મળી.
૨૫ છોડે બાંધવાનો.

દીવાનાં કપડાં.

૫૦ દીવો કરવાના કપડાં, વહુને ૬૦ દીવો કરવાને દાહાડો સાથે
માટે, સાકી સાથે. ને માટે કપડાં.

ધેર તેડવાનાં કપડાં.

૧૦૦ ધેર-તેડવાના કપડાં, વહુને ૩૫ ધેર ટેડવાને દાહાડો નમાઈ
માટે, સાકી સાથે. ને માટે વીડી વાગે.

વરસ ઉગયાનાં કપડાં.

૫૦ અંદરાવેલો ૫૮ વરસે પડે ૪૦ જાંહાંને માટે વરસ જ
જુ વરસ ઉગવાના વહુને ગયાંનો વીડી વાગે.
કપડાં.

સધરાંનાંનું ભાણું.

૧૦ સધરાંનું લાવનાર મંજુર ૪૦ સેવ, દીડી, ખાંડ, કોળો, ખાં
જાંહાં ૫) તથા ગાંડાંનો ના છલી તથા આંખો રૂપો ૧)
ખીને લાવેલા તે ગાંડાંના ઘુંભીલું.
ખાને આપવા.

પરચુટણ ખરચ.

૪ કરી લાવનારા મંજુર જાણ ૩૦ પાકી કરીની દીવસ જીવર
૪) ને આપવા. સેવ, ધી, ખાંડ તથા કરી
૧ દીડી માછલી આવી તે થા ચોકલી તોપવા ૨) મરીને
લીખાં ખાંડ તથા સાકર
૨ પેટેલીવાર. ૬ દીડી માછલી ચોકલાવી, પે
૫ બીલવાર. ૬ દીડી માછલી બીલવાર છ
૩ તરીલવાર. ૫ ખાંડની ધોલી ૪)
૪ જલેથી વાલી ધાલી ખાંડ ૫ દીડી માંછલી તરીલવાર પો
કર અને ખાંડ. ૬) ધીની ધાલી ૬)
૨૦ જલેથી રૂપાસું ઠાકરીને
તાંડાં ચોકલી.
૧૫ આવનાં વરસ જીવર મોલ
ની પોરી ચોકલી.
૧૫ ચારટેદનાં વરસ જીવર ૧૫
લીડો ચોકલાવે ૮ પાપલી
પડુનો.
૫૦ ચુકતાં જીવર આંજી, કર
વાઈ, સંચુસા તથા ચોંચ
કીધેલી ખરચ અને ગાંજ
નાં ભોણું ચોકલાવે.

તીરથોના ખરચ.

૩૫ વહુને માટે પેટેલી અંદરાવ ૧૫ જાંહાંને માટે અંદરાવનાં
નાં કપડાં. વીડી તથા રૂપિયા.

નેપોલીયન ને ફ્રાન્સના તખ્ત ઉપરથી હઠણાન પંદરેશ ટથોએ અને ને જરમના સાંથની હાલતી લડાઈમાં કુશ મનને તામે ધઈ કેદ નઈ પડયોએ, તેનું એક ચીતર પાસેના કાફા ઉપર આપયોએ તથા તેના દુક હેવાલની હીઆં નજા કરીએ છઠ્ઠમે. માતર એક વરસ ઉપર આ પાદશાહ યુરો પમાં સઉથી મોટો, સઉથી બળવાન અને સરવેને દબરાવ નારો હતો. પણ એ મહીનાના અરસામાં તે પોતાના યુવ દરજા ઉપરથી એકદમ ગગડી ગયોએ અને નાતવાન, બી હીકાના તથા નબલા લેખે ઉઘાડે પડયોએ. મોનાપારટના ખાનદાનીની હુકમત તેણે સજીવન કીધી, પણ તેણેને તેના અંત આણુયોએ અને સાંનશાહની ગાદી ઉપરથી બંદીખાં ને વખત ગુજરતો બેઠોએ. આ ભવી કાંઠાંનીથી તેની પા દશાહીનું શેવટ આવયુએ, તેવીન કાંઠાંનીથી તેના આખો નનખારો ગુજરયોએ, જેનો હેવાલ રસીસા અને જાણવા નેગ છે.

હુઈ નેપોલીયન મોનાપારટ તારીખ ૨૦ મી એપ્રેલ ૧૮૦૮ ને દીને નનખયો હતો. ને વખતે મોટો નેપોલી અને મોનાપારટ આખાં યુરોપને છતી ચુકયો હતો, તથા પોતાની પુર જાહેલલાલીમાં હતો, તોપણ ને વખતે પોતાના કોઈ વારસની જરહાલરીમાં તે અંરેશો કરતો હતો, તેવાં વખતમાં પોતાના ભાઈ હાલંડ દેશના રાજા હુઈ અને તેની રાંણી હેરંડાંસને પેરે આ માલક નનખયો મોટા મોનાપા ટને ભારે યુશાલી ધઈ હતી તથા નાહાના હુઈના નનખ છક પારીસથી રોમ સુધી તોપોના આવાલ સાથે જાહેર કર વાત્રાં આવશે હતો. એ માલકના એક વડો ભાઈ હતો, પણ મોનાપારટને તે ગમતો નહી હતો, મારે હુઈને તે પો તાના વારસ સમજતો હતો અને જરે તે માતર ૭ વરસ નો હતો તારે નેપોલીયન સાથ વારહુની તેની છેલી લડા ઈમાં આ શાહાજાદમે સાથે જવા મગયું તારથીન એ છો કરો કોઈ દાહાડે નામ રાખશે એવો મોનાપારટને ભરસો હતો. વારહુની લડાઈમાં મોનાપારટને વારસ પોતાની મા સાથ નાહાસીને સુવીટનરલાંડ ગયો, જાંહાં પોતાની બચ ગીના પ્રખત તેણે કેળવણીમાં, લશકરી કવાએદમાં અને આ લખસના પરવન ઉપર મોટી અને દીકટ નંબલો કરવામાં ગુજરયો.

૧૮૩૦ માં ફ્રાન્સ ખાતે ફરી બલવો ધયો અને પા દશાહ હુઈ ફીલોપ તેની ગાદીએ આવવો એટલે નેપોલીયન ને પોતાની મા સાથ મળીને ફ્રાન્સસ મધે ફરી દાખલ થવા ને અરજ કીધી. પણ તેથીતો આ પાદશાહ તેને દેશની કાલ કરવાનું હુકમનાનું કાહાડયું, એટલુંજ નહી પણ તેને સુવીટનરલાંડમાંથી હાંકી કહડાવાને કોશિશ ચલાવી. એ ઉપરથી રાંણી હેરંડાંસ પોતાના દીકરાએને લઈ ઈટલી ખાતે ગઈ. ઈટલીમાં તે વખતે આસટરીયાનો જીલ્લો ચાલેતો હતો, મારે નેપોલીયન એકદમ રહમતની તરફ ધઈ નઈ અને એ રાજ સાંમે બલવો કરવાને જાહેર રીતે તેઓને ઉત્ક્રિયાં. ઈટલીયનો નેપોલીયન સાથ મળી ગયા અને રોમ તથા બીજાં ઘણા પરંતોમાં મોટો બલવો ચાલ્યો. નેપોલીયને પરથમ ફ્રાન્સસ અને મોસોગનાં ખાતે બલવો ઉઠાવી, બ લવાખોરોની સરદારી પોતે લીધી. તેઓએ પરજનસાક રાજ સધાપયું અને નેપોલીયન નવી કાઉન્સિલમાં દાખલ

થયો. થોડા વખતમાં આસટરીયાનું મોટું લશકર તેમની સાંમે લડવા આવયું, એટલે બલવાખોરો સધળા દબાઈ ગયા. અને હુઈ નેપોલીયનને પોતાના વડા ભાઈ તથા માતાની સાથે એક ગામડાંમાં છુપાઈ રહેવું પડયું.

એ અરસામાં નેપોલીયનના ભાઈ ચારલસ મરજુ પાં મયો અને નેપોલીયનને પંકડવા મારે આસટરીયન સર કરે મોટું ઈનામ કાહાડયું. એ ઉપરથી રાંણી હેરંડાંસ તે ને લઈને આનકેના ખાતે નાહાડી, કે જાંહાં નેપોલીયનને ગોવડું આવયું અને તેની વધારે આગળ નાહાસતાં તે એક ઈકી પડી. આ વખતે ને ધરમશાખામાં રાંણી હેરંડાંસ પો તાના આજરી દીકરા સાથ રહેલી હતી, તેની પાસેના આ રડામાં એક રાતે આસટરીયન સરદારો તેઓની શોધમાં નીક લેલા આવીને ઉતરયા હતા, પણ એ વખતે રાંણીએ એટલી ચોક્કસ સંભાલ રાખી કે તે સરદારોને ખબર પડી મહી. તાંહાંથી નેપોલીયન પોતાની મા સાથ ઈંગલંડ ગયો, જાંહાં તે પાછો કમલાથી હેરંડાંસ થયો. ઈંગલંડમાં તેઓએ ફ્રાન્સનું તખ્ત ન વાને ઘણે સંપ ચલાવયો, પણ કાંઈ નહી વજવાથી થોડક મહીનામાં તેઓ પાછાં સુવીટનરલાંડ ગયાં અને તાંહાં તેઓએ પોતાની કોશિશને જરી રાખી. અંતે સને ૧૮૩૬ માં હુઈ નેપોલીયન ફ્રાન્સની પુરવ સરહદ ઉપર સંદરાસખરગના હેરંડાંસ આવશે અને પેટેલા નેપોલીયનના ને કેટલાક વી સવાયુ આબલદારો તાંહાં લશકરમાં નોકરીએ હતા, તેઓને પોતાની તરફેણ એવી લીધા. તેઓ સાથ સંપ કરીને તે પોતાની તરફ લશકરને ઉત્ક્રિયા ગયો, પણ તેવામાં એક ફરેચ સરદાર તેની સાંમે થવાથી હુઈ નેપોલીયન દબી ગયો અને તેને કેદ કરી પારીસ ખાતે મોકલવામાં આવ્યો.

રાજ હેવાની હુઈ નેપોલીયનની આ કોશિશ બચાં મેડાં સરખી હતી, મારે પારીસ ખાતે એ મસતીબાંજી અને વેલા છોકરાને હુસી કાહાડવામાં આવશે અને તેને સ જામાં સજ એટલી કીધી કે તે પાછો યુરોપ નહી આવે એ વી કયુલાત લઈ તેને અમેરીકા ખાતે મોકલાવીને છુટો મેળી દીધો. થોડા મહીનામાં તેની આગુર માની મરતેતલાંદ આ ગીના સમાચાર આવવાથી હુઈ પાછો સુવીટનરલાંડ આવ્યો. હીઆં તેની મા ખરણ પાંખવા બાદ ફરેચ સરકારને આ મેહેનત આપનારા બવાનને પાછો ફરવાની ખબર પડતાંજ તેને સુવીટનરલાંડમાંથી કાહાડી મેળવાને તે એઓ તાંહાંની સરકાર ઉપર દાવો મોકલયો, એટલુંજ નહી પણ ને તેમ નહી થાયતો તે દેશ સાથ લડાઈ ચલાવાને સરહદ ઉપર લશકર પણ મોકલયું. એ ઉપરથી હુઈ પોતેજ સુવીટનરલાંડમાંથી નીકલેલા પાછો ઈંગલંડ નઈ વીસ મહીના સુધી તાંહાં રહેયો. તાંહાં તેણે એક હાથ ઉપર ફ્રાન્સનું રાજ મેળવવાની કોશિશ જરી રાખી અને બીજા હાથ ઉપર નહારી સંગતમાં પડવાથી ઘણો કરનંદાર થયો એવું તે ને મારે કહેવાયું.

અંતે કેટલુંક નાણું મેળવવા પછે તથા રોસતોને સંજરવા પછે હુઈ નેપોલીયન એકવાર ફરી ફ્રાન્સસ ઉપર હો મલો કરવાનો ઠરાવ કીધો, મારે એક આગમેટ લાડે રાખી, પોતાના રોસતોને લઈ, થોડાક હાખેલાં જાહેર નાનાંમોતે સાથે રાખી તથા ફ્રાન્સની ઈધાંણી તરીકે એક ગરૂડું, ધખસી લઈને તે ફ્રાન્સસ સાંમે લડવા નીકલ્યો. આ સુધીનરખી

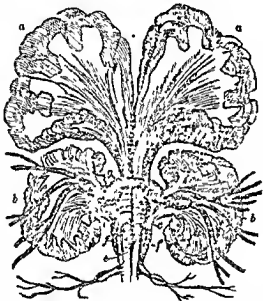

न शीतल उ. न.

હસેએ બોલાવમાં કીનારે ઉતરવા બાદ નેપોલીઅન બલવા નો પોકાર ઉડાવયો, પણ ફ્રેંચ લશકર તેની સામે થયું, તે ને ફ્રી કેદ પકડયો અને હવે પારીસ ખાતે તેની તપાસ કરી તેને હાંમ નામના કીલવા મધે કેદ કરવામાં આવ્યો. એ અરસામાં આ સાહજનદીને આપ ક્ષારનસ ખાતે મરણ પાં મયો, તથા પાંચ વરસ આ કેદખાનામાં ગુજરી એક દાહાડે મજૂરના લેખાશમાં બ્રહ્મ નેપોલીઅન પાછો આ કેદખાના માંથી નાહાસી ગયો. તે નાહાડે તેવો તરીહવાર ઈંગલંડ ગયો. આ વખતે ફ્રાન્સને પછવાડેથી થયેલો સાનશાહ ઘણી માફી હાલતમાં હતો. કેટલે કે તે લંડનમાં મોહાલા આમાં પડે રખડતો હતો અને પોલીસની ફેજમાં કાનસરે બલ તરીકે રહ્યો હતો.

(સંધન.)

લે જી.

લેજી, આપણા બદનનો સરદાર, અકલ અને વીચાર શક્તીની મેકડ, આપણી મરજીનો પણી અને સઘલી હી લખાલોને ફરમાવનાર લેજી, તે સાહેબની મેહલ ફરામત અને શક્તીને જ્યોતેવો નયુના નથી. લેજી માંધાંની તુ મરીની અંદર મોઠવેલું છે. તેના ચાર લાગ કરેલા છે, જે માના બે ગુખીઅ છે. પેટ્ટો “સીરેમરમ” ઈઆને આ ગલું લેજી નામનો લાગ કપાલથી તુમરીના મથાલાં સુધી પોઠાંમે છે અને માંધાંનો સઘલો ઉપલો લાગ તેનાથી રોંધા ઈ રહયો છે. બીજો લાગ “સેરેમેલમ” નામનો છે, તે આ છલું લેજી છે, જે તુમરીને તલીએ તથા તુમરીના પાછ લાં હાડકાંનાં ખાડામાં મુકેલું છે. લેજીનો તરીએ લાગ “મેરેડુલા આબેગિયા” નામનો છે, તે અરડાના કાંઠા તથા ગુડની શરૂઆતનો છેડો છે જે લેજીની વચોવચમાંથી હેડલ મોની તરફ ઉતરે છે. ઉપલાં ચીતરમાં a, b આગલું અથવા મેટું લેજી છે, c, b પાછલું અથવા નાહતું લેજી છે અને c થી e સુધીનાં લાગો તે વચોવચમાં તલીએનો લાગ છે.

“સીરેમરમ” અથવા મોટું અને ઉપલું લેજી તરણ ગોળાઓમાં વેઢું આપલું છે, પણ તેના ગુખીઅ લાગ બે છે જે અરથગોળાને નામે આલખાય છે. એ લેજી ઉપરથી ગોલ તથા ખડખડું છે અને તેના ઉપર ફરચલી વલી ગય છે. તેની ઉંડાણમાં તરણ પોલાંબુ નગા છે, જેની ઉંડેથી નવ ટુંટું નીકળે છે. એ લેજી બે વસતુનું બનેલું છે, તે ની આસપાસની વસતુ રતાસવાલા ભુરા રંગની તથા વચ લી વસતુ સેજ બહુ રંગવાળા સરદે રંગની છે તથા વધારે નરમ છે. “સેરેમેલમ” અથવા નીચલાં અને નાહાંનાં લે જાંનાં બે ગોળા છે, તથા તે જે વસતુનું બનેલું છે તે વસતુ પેહલાં લેજી કરતાં નરા વધારે ઘારી છે. લેજીનાં ઉપલા ત રણે લાગોને લેડનારો એક બીજો લેજીની વસતુનો બ નેલો આડો લાગ છે. એ સાંધો ઉપલાં ચીતરમાં છ વાલો છે.

“સીરેમરમ” જારે ખડખડું છે અને તેમાં ગુચલાં તથા ફરચલી વલી મળે છે, તારે “સેરેમેલમ” ઈઆને નીચ લાં લેજીમાં મોપડીનાં પાંનાં જ્યાં એકની ઉપર એક પડ આપે છે અને તેથી તે ચીરાચીરાથી ભરેલું દેખાય છે. એ લેજી જમણીથી ઘાવી માણુ સુધી ૪ ઈંચ મોહાલું છે, આ ગળથી પછળ સુધી ૨૫ ઈંચ લાંબું છે તથા સઉથી જડા લા ગમાં તે ૨ ઈંચ જડું છે. “મેરેડુલા આબેગિયા” નામનો હેડલો તરીએ લાગ ૧૫ ઈંચનો છે. પેહલા લાગમાંથી રાનત ગુઓ નીકળેલી છે, અને ઈંદરીએ તુ રાન એ લેજી થી થાય છે. બીજું મરજીના હુકમો કાઢાડવાનું કાંમ કરે છે અને તરીએ હેડલો લાગ અરડાની ગુડની મારફતે હુકમો ને લઈ નવાનું કાંમ બજાવે છે.

આ અગતનાં સાંધાની બનાવટમાં એક યુબી ઘણી અજમેલ જેવી છે. લેજીનાં જુદા જુદા વીભાગો જુદાં જુદાં કાંમ બજાવે છે અને જેકે તે સઘલા એકલ ભાગના વીભાગ છે તથા એકલ વસતુના બનેલા છે, તોપણ દરએક વી ભાગ પોતપોતાનું કાંમ જાણે છે અને એક બીજાને હુકમત કરી શકતા નથી. જેકે “સીરેમરમ” જેકે ઈંદરીએ ઉપર સરદાર છે, તોપણ તેના જુદા જુદા ભાગ જુદી ઈંદરી આ સાથ સંબંધ રાખે છે. એ દરએક વીભાગના લેજીના જુદા જુદા રેકડા બનેલા છે. જોવાની ઈંદરીના એવા ૪ રેકડા છે અને તે રેકડાઓને હુકમત થાયતો જોવાની શક્તી જતી રહે છે, તોપણ બીજા ભાગોને તેથી અલવલ આવતી ન થી અને તેથી બીજા ઈંદરીએ ચાલુ રહે છે. “મેરેડુલા આ બેગિયા” ની મારફતે સવાસ લેવાનું કાંમ માલે છે અને એ ભાગને ઈજા થવાથી ઉપલું કાંમ બંધ પડે તોપણ લેજી નાં બીજા ભાગોની શક્તી રહે છે.

લેજીની શક્તીને આધાર તેના વજન ઉપર છે, અને માંધુસની જેવી અકલ તેનું લેજીનું વજન હોય છે. મ રદનું લેજી આસરે ૩૫ રતલ તથા આરતનું લેજી ૨૫૫ રતલના વજનનું હોય છે. માંધુસની ઉપર સાથ મોક્સ હ ૬ સુધી લેજી વજનના વધે છે. ૩૦ થી ૪૦ વરસની વયે સુધીમાં તે પુખ્ત થઈ રહે છે, પણ તારપછે ઘડપણ વધે છે તે મ લેજીનો વજન ઘટતો જાય છે અને જે ઘટાડો દર વરસે ૨૫ તોલા સુધી રહે છે. કોઈવાર વીધવાના લેજી છેક ૪ રતલના થાય છે, પણ યુરખનું લેજી ૧૫ રતલથી વધારે આ

વળું નથી. વળી મોઠાં ભેળાં ઉપરની ચુચલાંવાલી કરચલી વધતી ઈચ્છા ઓછી હોય તેમ માંછુસની વધતી ઈચ્છા ઓછી અક્ષલ ધારવામાં આવેછે. બુધીવાન માંછુસોમાં ભેળાં ભેળાં મોઠાં હોયછે તેમ તેઓની કરચલી વધારે હોયછે.

અદન માહુલા લોહીના આપા ન્યાના ૧૦ મો ભાગ હું મેશ ભેળાં ઉપર રહેછે. કાળી ચાંચડીના તેમજ સફેદ ચાંચડીના માંછુસોમાં ભેળાં નો રંગ એક જ હોયછે. તેની બનાવટમાં બારીક લુધી જેવી ચરખી, કઠાનીચિત આશિચિતવાલી પીલા રંગની ચરખી, રાતા અને પીલા ભેળા રંગનું તેલ, તથા “આલબ્યુમન,” “ફાસફરસ,” ગંધક અને કેટલીક જાતના ખાર મળી આવેછે. આ સઘલી ભેળાંની બનાવટની શોધ માંછુસ કરી શક્ય છે, પણ એ બેચુલો અને અન્યથા જેવા તલેસમાંતી સાંચો કીચ્છા છુપા ભેદથી કાંમ કરી શકેછે, તેમાં એવી કંઈ છુપી બુધી છે કે જેથી તે માંછુસને કુલ ફનીયામાં સરવેના સરદાર બનાવેછે તથા બુધી, અક્ષલ, જુસાએ અને સઘલી હીલચાલને જનમ આપેછે, તે ભેદ શોધી કાઢાડવાને માંછુસ અશક્ત છે. એ ભેદનીતા એકલા તે કીરતારનેજ ખબર છે.

રોકસપીરીઅન નવાહરો.

ઈંગ્લેન્ડ ભાશાના સાચ્ચેરોના સાચ્ચેર રોકસપીઅરની આપણા લોકો બીજા ઈંગ્લેન્ડ સાચ્ચેર કરતાં સઘળી વધારે પીછાંછુ ધરાવેછે, તેના નાદર લખાણમાંથી થોડાક નીતીના નમુના અથવા નહુવેરો લેખારી વાંચનારે બાંનુઓને હવે પછે વખતે વખત ભેટ કરવા ધારીએ છઈએ. પરચન ને કી વીચે એ નામાંકીત કવીના વચણા યાદ કરીએ.

ને કી.

“નેકી હીમતવાન છે, અને ભલાઈ કદી હીચકારી નથી.”

“વગર દાઘનું દીલ વગર હટવે આગળ ચાલેછે.”
“આપણી જાંઘી કુકી છે, પણ તેને હું મેશગી સુંધી લંબાવવી એ કામ નેકીનું છે.”

બી. ટી.

“કરી કરીથી યતી બદી ભલકતા પવણની મીશાળે છે. તે બીજાઓની આંખોમાં ધુલ છોટેછે.”

“આપણી મોનમજાહ ભલેલી બદીએ ગોથા આપણને પોતાને ખાર ખારવા આમકા બનાવેલાછે.”

લોભ.

“આ તેની ખાચેશથી, ઈશવરી પ્રેરણા તેને ધરતી ઉપરથી ઉંચકીને ઉંચે લઈ જાયછે.”

“અનસયા કુલેલો લોભ આપણા હાથેને ચલાવી આપતો નથી.”

“આસખાંની ઉંચાઈએ પોંડાંચવાની ખાચેશના લોભની પાંખ ગડડની પાંખેને મળતી છે.”

“જુરો લોભ નેકીને શુંગલાવી મારેછે.”

“મોટા શુંકેલા લોભ, પું. કેટલા ખરા જ્ઞાનરને જીલાવેછે.”

“કસર વગરનો લોભ, તારી પોતાની જાંઘીના સાંધાઓના ભખશ કરશે.”

“કુદ્દો લોભ પોતાની જાંઘી કુદી જાયછે.”

“લોભને કાઢાડી મેળ. લોભથી ફરેશતાએ પડી ભાગા હતા, તારે માંછુસ ને પોતાની ચુરત છે તે જાતવાની કેમ આશા રાખે ?”

“લોભ માંછીની અંદર થતાં ચકરડાંની મીશાલે છે, ને પોતાને વધારે અને વધારે મોઠાં કરતાં કદી અટકતાં નથી, અને જાંઘીથી પોઢાલાં ફેલાઈને નહીં જ્યાં ધઈ જાય ત્યાં માંછીની અટકતાં નથી.”

“નીચી હાલત જવાંન લોભની સીહીડી છે, જાંઘી ચઢતારો પોતાના મેહરાને સીહીડીની તરફ ઉંચો રાખે છે. પણ જરે તે છેક ઉપર ચઢી રહેછે, તારે તે એજ સીહીડીથી પોતાની પીડ ફરેવે અને વાદલાએ તરફ નજર કરી ને નીચા તખકાએ ઉપરથી પોતે મઢી આવવો તે તખકાએને હીનેછે.”

પરોપકારપાણું.

“પરોપકારીના તખતની આસપાશ પરચુલ આસીરવાહો ટંગાવેલા રહેછે, ને તેને ભલાઈના બંધાર તરીકે આશકારા કરેછે.”

શખાવત.

“ધીરબધી સાભળજુ, મેહરબાનગીથી વીચારજુ એ શખાવત છે.”

અંતકરણ.

“દાઘ વગરના દીલ કરતાં વધારે સરસ બખતર બીજું કીડું? જેના વાંધો વાનખી છે, તે બખતરો હુધીઆર બંધ છે, પણ ને ધણીનું દીલ ગેરઈનસાકી ખરાબ થયું હોય, તેને અજર તમામ લોકોએ બંધ કરી લીધો હોય તે પણ તે નાંચે છે.”

“પાંધી મગનની પાછળ વેહેન જાંતની મીશાળે પુરે દોડેછે. દરએક જાહાડીમાં ચોર કોટવાલની ધાસતી રાખેછે.”

“અંતકરણ અંદરખાંનેના શીખસક છે. હું તેની સાથ ચોડાં કાઢાડશ નહીં. તે એક માંછુસને બીહીકન કરી મેળેછે. એકજણ ને ચોરી કરવા ધારે છે તો તરત તે તોહાંજત મેળીને પકરેછે, એકજણ ને સોગંદ ખાવા જાય છે તો તરત તેને અટકાવેછે, એકજણ ને બદલેલી ફરે છે તો તેને શોધી આપેછે. અંતકરણ તે એક મોહાડાંખર લોહીના ઉઘાલાવણી તથા શરમાઈ મેહરાની પરી છે કે જે માંછુસની છાતીમાં બલવા ચલાવેછે. હરકતોથી ભરેલાંને તે વધારે ભરેછે. સોનાની ફેલી મળી આવેલી તે પાંધી અપાવી દીએછે. તે ને ધણી રાખેછે તેને બીખારી બનાવેછે. તે ને ગાંધો અને શેરોની બાહર કાઢાડી મેળવામાં આવેછે, અને દરએક જણ ને ચેનથી રહેવા માહે છે તે પોતાની જ પર વીસવાસ રાખવા અને અંતકરણ વગર જીવવા માહેછે.”

અળાએળ જેવી માછલીઓ.

કરવતીયા માછલી.

હડતી અને બીજી માછલીઓ વીણે આગલ થોડીક તપાસ કીધા છતાં એ દરોઆઈ કુનીયાંની બાબતને આપણું કસો ઇનસાફ કરી શક્યા નથી. હજી બીજી ઘણી અળાએળ જેવી માછલીઓ નજીવવાની રહી છે. હાંડિસતાન તરફના સંયુક્તરામાં એક માછલી વસે છે ને કદમાં ખાતર છ થી આઠ ઇંચ લાંબી હોય છે, પણ શેકાર કરવાની એક અળાએળ શકતી ધરાવે છે તે આંખોઆ ઉપર ગુચરાણ ચલાવે છે અને છાલકાં પાંછીમાં વસે છે. પાંછી માટેલા પાલાઓ તથા શેપાઓના પાતરાં ઉપર બેરે તે દુરથી આંખોને બેઠેલી ભેખે તારે તેનાથી પાંચ ઇંચ છ ફીટ થુધી તબદીક આવે છે અને પછે પોતાનાં નલી નેવાં મોઢામાંથી પાંછીનું ખાતર એકદમ રીપું એવી તરક બાંધીને ભેસથી ફેંકે છે, કે આખાક નહને તે રીપું આંખોને વાગે છે તથા તે પાંછીમાં પડવા વગર રહેતી નથી, જે પછે આ શેકારી માછલીનો ભોગ થાય છે.

ગરમ રેશોના દરોઆવામાં બીજી એક માછલી વસે છે જે વલગતી માછલીને નામે ઓલખાય છે. તે પોતાના માંધાને ફરીયાવ માટેથી કોઈ ધણુ વસતુ સાથ વલગતી દી એ છે અને એ રીતે તે વસતુને એવાં ભેસથી વલગી રહે છે કે તેને છોડવવી મુશ્કેલ પડે છે. આ રીતે મગરમજ ઈ આ “શારક” જેવી મોટી માછલીઓને પણ તેમનાથી ઇજા નહી થાય એવા ભાગોમાં વલગી જાય છે. એ માછલી માલમાં ઘણી ધોતી હોય છે, તે ઉપરથી ખોદાતાલાએ તેનામાં આ શકતી મેળી છે જેથી બરે તેને નહડકથી દોડતું હોય તારે તે બીજી દોડતી ચીજોને વલગી તેમના ઉપર સવાર થઈ જાય છે. આ રીતે વલગી રહેવા માટે તેનાં માંધામાં એક કલા કીધી છે અને તે એ છે કે તેનાં માંધા ઉપર એક ઇંડાં રોફી, ગોલ અને મોટી તખતી આપેલી છે, તેના પોઢોલા પાટ હોય છે તથા તે દરએક પાટની અંદર કે મરાં હાડકાંના જેવી પથેરો નરેલી છે, જેમને હરએક ચીજ ઉપર દાખવાથી તે વલગી શકે છે.

તરીજ એક અળાએળ જેવી માછલી “સવોરક ફીશ” ઇઆને “તલવારવાલી માછલી” કરીને કહેવાય છે. તેનાં ઉપલાં નડામાં એક હાથીદંતનાં જેવી લાંબી, મોટી, ચપડી અને અનીદાર તથા ધારદાર માંધા હોય છે કે જે તલવારનાં જેવી લાગે છે, પણ તલવાર કરતાં વધારે કડક અને મજબુત હોય છે. આ પોતાની તલવાર વડે તે મગરમજ જેવાં રાખથી પરાંણી ઉપર હોમલો કરી શકે છે તથા વાંદાંણી ઉપર, પણ ધસારો લઈ આવે છે. વાંદાંણીની મરામત કરતાં, તેમનાં તલીયાંમાં આ માછલીની તલ

વાર કોઈવાર ખુટી બેઠેલી કાઢાડવામાં આવે છે. લંડનના બરીડીશ ત્રીકુશીઅમમાં હાલ એક હાંડિસતાન તરફના વેપારના બારકસનું જોખું રાખેલું છે કે જેમાં છેક તલીએ આવી એક તલવાર ચારપાર ભોડી રીધેલી અનામત રાખેલી છે. તે વાંદાંણીના કપડાંને ખબર આપી છે કે આ વાંદાંણી સાથ લડતાં તે માછલીએ પોતાનો જીવ આપ્યો હતો.

એવીજ એક બીજી મોટી માછલીની ખબર આપીને આ કુક બાબત ખતમ કરીયું. તે “કરવતીયા માછલી” છે, જેનું મીતર ઉપર આપયું છે. જેમ તલવારવાલી માછલીને તલવાર જેવી માંધા હોય છે તેમ આ અળાએળ જેવી માછલીને કરવતી જેવી માંધા છે. એ માછલી ઉતર તરફના તથા મધીઅમ ગરમીવાલા સંયુક્તરામાંથી મલી આવે છે. જેરેમંદ “શારક” અથવા બામ માછલીને તે મલતી આવે છે. તે કદમાં ઘણી મોટી હોય છે પણ વળી એક “શારક” જેટલાં કુવત સાથ તે આ આશ બલ ધરાવાથી મગરમજની ખુધને વડીક તે કાપી નાખે છે. તેની માંધાને કરવતના જેવા દાંતા હોય છે, તે ઘણાં ભયંકર કહેવાય છે. એ માંધા કોઈવાર પાંચ ફુટ લાંબી અને માંધાં આગલ એક ફુટ પોઢોલી હોય છે. એ કરવતીયા માંધા માછલીના આ આંબદનનાં તરીજ ભાગ નરેલી હોય છે.

ધરધનીઆણીનું કાંમ સેહલું કરવાની રીત.

૬.

આ ક રો.

માકરો એક ધરધનીઆણીના કામને ઘણીવાર મુશ્કેલ કરી નાખે છે. બાઈ અથવા શેઠાંણીને એક મોટું કુખ, મોટી પીડા માકરોની હોય છે. તેમજ માકરોથી કંટાલી જાય છે. કોઈ શેઠાંણી દર મહીને એકેક માકર બદલે છે અને તોપણ તેને મનગમતો માકર મળતો નથી. કેટલાક કબીલા માંતે માકરો મોટી આપણા અને મોટા અંદેશાનું મુખ ગણાય છે. ઘણી પંચાતી, ઘણા કજ્યા, ઘણી ફરીઆઈ અને મુકાદા માકરને લીધે કરવા પડે છે. પંચીસ અને ત્રીસ વરસના જુના માકરોનો નજાનો જાંલુ વહી ગયો છે.

આ હાલતનું કારણ શું? અને ધારીએ છાંયે કે આ કંટાલામાં માકરોના કરતાં બાઈઓના વધારે લોક છે અને ઘર ચલાવામાં ધરધનીઆણીના પોતાના અનન્ય નપણાથી જેમ નહી કુખનાં બીજાં કુખ ઉભાં કરવામાં આવે છે, તેમ જ આ માકરોનું કુખ ઉઝું થયું છે. માકરોને રાખવા તથા વાપરવાની રીત હોય છે. કેટલીક સંભાલ અને ચોકાસીથી તેમજ સાથ ચાલવું જોઈએ છે, જેમ જિ હોયતે માકરોના કંટાળામાં ઘણો ઘટાડો થઈ શકે છે.

મેટલાં તો દરએક શેઠાંણીએ દરએક માકરને રાખતાં તેની “સરડીફીકટ” ઇઆને તેની ચાલમલણ તથા કામને લાએકના શુભો બાજે લલાંમણ પતરો મારવાનો ચાલ રાખવો ઘટે છે. એ સરિસતો ઘણો શુભગાર છે. ઈગરેન

લોકો "સરટીફિકેટ" જોવા વગર કદી ચાકર રાખતા નથી. તેથી કરીને દરએક ચાકરને નોકરી છોડતી વેળા "સરટીફિકેટ" લેવાની ફરજ પડે છે અને એ ફરજ તેને "સરટીફિકેટ" મલવાને લાએક માલ ચલાવાની પણ ફરજ પાડે છે. જે "સરટીફિકેટ" નહીં હોય તે ચાકરોને એક યડી ઉભા રાખવા નહીં એવો જે સરેસતો આપણી સઘલી શેઠાંણી એ પાડે તો ઘણી ફરીઆદોને પોતાની મેલે અંત આવી જાય.

ચાકરને રાખવા પછે તેના ઉપર વીસવાસ મેળવો એ પણ ચાકર વાપરવામાં એક ભરતી બીના છે. વીસ વાસ સાંભે વીસવાસ વધારે છે. જનાપર આપણને બી સવાસ નહીં હોય, તે પોતે ખાટું દીલ રાખે છે અને તેથી મંત મુશ્કેલે કામ કરતો નથી. વળી વીસવાસથી માણસ પોતાને જેખમ સમજે છે. તેને તમે ગમે એટલા જેખમ ભરેલું કામ સોંપો, પણ જે તેનાપર વીસવાસ નહીં મેળે, તો તે પોતાને માંમે જેખમ પડેલો સમજતો નથી અને તેથી તે જેખમ વ્યથ કરવાની કોશિશ કરતો નથી.

ચાકર ઉપર સઘલો ઇતબાર મેળીને નભરવસ મેસું એમ આપણુ કહીશું નહીં. તેના ઉપર ચોક્કસી અને સંભાલ રાખવો જોઈએ, પણ તે સંભાલના ઉપાયો છુપા કરી રાખવા જોઈએ, તેના ઉપર બાહારોબાહારથી ચોક્કસી રાખવી જોઈએ. કેટલીક બાબતોમાં તેના તરફ બેવીસવાસનો રહેવાનો, પણ તે બેવીસવાસ બાહરથી તેને જણાવવો નહીં જોઈએ અને જેટલો વીસવાસ ખરેખર નહીં હોય તેથી વધારે વીસવાસ બાહરથી દેખાડવો જોઈએ.

પણ જેટલો વીસવાસ મેળવો હોય તેટલાં તેને જેખમદાર કરવો જોઈએ. ખાલ, ઈચ્છા વાસણ, ઈચ્છા દાગીના, ઈચ્છા કુંચી તેને ગણીને આપી, તે ઉપર તેની સહી લેવાનો સરેસતો રાખવાની અને દરએક શેઠાંણીને ભલામણ કરીએ છઈએ. તેના હવાલામાં જેટલો સામન આપયો હોય, તેના ઉપર તેની સહી લેવાથી તે ચાકરી છોડી જાય તો જે તેની પાસેથી હીસાય લેવાને બની આવે છે અને તેને પોતાને વધારે સોંપ તથા તકેદારી રાખવાની ફરજ પડે છે. તેને ધીરવાળોગ મીને એકદમ તેને હવાલે કરવી જોઈએ, પણ નહીં ધીરવાળોગ મીને તેને ધીરવી અને વળી બેવીસ વાસથી તેના તરફ વ્યધીરાઈ ધરાવવી એ માલ તેના વીસ વાસમાં વધારો કરનારી નથી.

ચાકરને રાખવા પછે તેના તરફ ચોક્કસ છુટ મેળવી જોઈએ. દરએક શેઠાંણીએ યાદ રાખવું જોઈએ કે જે ચાકર તે ચાકરન, તે કાંઈ વ્યસારક ગરહસ થ ખ્યાત હોયો જોઈએ એમ કાંઈ નથી. જે ભલો, ઈચ્છા ઘણે સારો માણસ હોય તે ખાખખા આવી હલકી ચાકરી કરવા આવે નહીં અને જે આટલી હલકી ચાકરી કરવા આવે તે ઘણુંકરીને હલકાં લોકો હોય છે. પણ જરે સહુડતી કીસમના લોકોમાં ખંખાઈ, વ્યાલસ, જે પરવાઈ, ઇતિઆદી ખાતીઓ હોય તો હલકા ચાકરોમાં તે નહીં હોય એમ માનવું નહીં. ખાતી વગરના ચાકરો કદી મળવાના નથી. દરએક ચાકરમાં કાંઈને કાંઈ ખાતી હોવી જોઈએ, મારે શેઠાંણીને ઘટારત એવું છે કે તેવી ખાતીઓ આજે લગાર નાખતી ઈચ્છા દરજુલર કરવી. પણ જે

તે ખાતીઓ જુરી ઈચ્છા નહીં ચાલે એવી હોય તો તેવા ખાતીવાળા ચાકરને નોકરીએ રાખી તે ખાતીઓ બાબે પંચાત કરવા કરતાં તેને મુદલ નોકરીએ નહીં રાખવો બેઠે તર છે.

વળી ચાકર તરફ માયા રાખવી એ પણ શેઠાંણીની ફરજ છે. તેની શેઠાંણીથી ઉતરતી હાલત અને ગરીબાઈનું આ માયા ઉસકેરવાને બસ છે, પણ વળી તેવી માયાથી વધારે કામના જે બદલો મળે તે માયા રાખવાનું એક ખાસ કારણ છે. જે આપણે ખાઈએ તેમાં બીજાં બચાંની ખીસાળે બને તો તેના પણ ભાગ પાડવો, ઈચ્છા એવીન બીજી રીતે તેના તરફ નરખાસ રાખવી એ એક શેઠાંણીના દરજજાને છાલતી બીના છે. તેમજ તેને તરખાસથી તથા થીમે આવાજ પડાવીને કામ લેવાથી પણ એમ કાપડો હાંસલ થાય છે. કોઈબી વ્યાદમીને હમેશાં પુંદાઈથી મોલાવા ઈચ્છા વાત કરવાથી તે શોખ અને નાકરખાન થાય છે. ધમકાવાના વખત આવે તારે તેને ધમકાવીને તે ધમકીની વધારે વ્યસર રહે છે. હમેશાં ધમકાવીને વાત કરવાથી જરે ખરેખર ધમકાવો પડે તારે ખાતર ધમકી ઉપરાંત મોટી જુમે ઈચ્છા ગાલોની ઘણી વ્યગત પડે છે, પણ જે હમેશા સમજાવીને વાત રાખી હોય તો વ્યગતને વખતે સેજ ધમકી ગાલોની ગરજ સારે છે.

ચાકરો તરફ આ વરતણુંકરી ભલામણ કરતાં તેઓ ને છકાવી મેળવાને અને કહેતા નથી. જેમ ચાકરોને છેક જ દાખખા રાખવાની એક ભુલ છે, તેમજ તેઓને છકાવી મેળવા એ બીજી મોટી ભુલ છે. કેટલીક બાઈએ પોતાના ભરતાર સાથે વ્યથવા રાસત સાથે જેટલી છુટથી વાતો નથી કરતીઓ, તેટલી છુટ તેઓ ચાકરો સાથે લીએ છે. ભરતાર સાથે ફરવાને તેઓ શરખાપછે, પણ ચાકરો સાથે ફરવા જવા ઈચ્છા એટલા ઉપર તેમના સાથે હસમોલ કરતાં તેમને તેવી શરખ લાગતી નથી. પણ ચાકરો સાથે કડા મજાખરી કરવાથી તથા તેમને બીજી છુટો વ્યાપવાથી તેઓ બેહુકી જાય છે, તેઓ તરકરા થઈ સાંપું મોલે છે તથા કામ ખરાબ કરે છે, એટલું જ નહીં પણ શેઠાંણી અને ચાકર વચ્ચે નો દરજો ટુટી જાય છે અને ચાકરો સાથની એવી છુટ કોઈ વાર કમીલામાં ઘણી ખરાબી કરે છે.

પરચુટણ બાબતો.

ગમતં એલેલે શું ? " મજુરને ગાંક જે મોળ ઉપાડનારઓનાં મોળને છોડીને લીલા કરે છે પણ જે મોળ નહીં ઉપાડનારને સાખા મોળ જેવો થઈ પડે છે. "

" કારખાનાની વ્યાસંપાસ હુલોને બાગ. "

" નાહતી વેલા નખલાને મારે ગરમ પાંજી તથા કુવ તમંદને મારે ઠંડું પાંજી. "

" મજુરી કેમ ખીલી શકે તે શીખાડવાનું રમકડું. "

(ઈગરેજ ઉપરથી.)

શેરો—પારીસથી ૮૦ માઈલ ઉપર આ નાખતું મોડું અને મન્યુત રોડેર નરમન લોકોએ હાલની લડાઈ માં પોતાને હાથ કરી લીધું છે. છેક ૧૪૦૦ વરસ ઉપર નરમની આતેથી આટીલા નામનો પુત્રી સરદાર એ શેર ઉપર ચઢી આવ્યો હતો, પણ ફરેમોએ તેને નખરી સીક સત આપી હતી. સને ૪૫૩ માં હીઆન આટીલા નર પુ પામ્યો અને એક મોટાં મેદાનમાં તરણ મુદ્દાંની પેટી એ મધે તેને દાટવામાં આવ્યો, નખરી પેટુલી સોનાની પેટી હતી, બીજી રૂપાંની હતી અને તરીજ લોટાંની હતી. તેની ઘણીક છુટે તેનીજ સાથે દાટવામાં આવી હતી અને પછે એ ક્ષત્રની દુશમેનોને કદી ખખર નહી પડે એટલા માટે એ કામ જાણનારા સધલા જાણ્યોને ખારી નાખવામાં આવ્યા હતા.

ચોપડી—કાલરીડન કહેણે કે “આગલા જમાનામાં ક્રીતાખં ભવથી સંબંધી દેવની પરસાદોના નેટલી અગત ધરાવતી હતી. તારબાદ કેતામે ખાન ભરેલા ગુરૂની જગા લીધી. તારબાદ તે કેળવણી આપનાર દોસતની પદવીએ ઉતરી. તે પછે તે ગમત આપનાર સોખતીની હાલતે આવી અને હવે કેતાખ અનેહુગારના દરજા શુધી હલકી પડી છે, જોધી દરએક પોતાનીમિલે પોતાને મુંડી કાઢીએને ને આએધીસ ને શોખથી ઈમા ઘાધી, દુશમનીથી ઈમા અબીમાનીથી દીકા કરે, તેની અદાલતમાં એ કેતાખને હાથે, ઉંચા કરવા યરેછે તથા ને કપરથી વાંચે ઈમા દારૂના બુ, હારમાં વાંચે તેવાઓના મુકાદને તેને આધીન થવું પડેછે.”

લંડન શેરેમાં યાહુદીઓની મોટી વસતી છે. એ હુરખાર થય્યાં લોકો ઉપર તરેહવાર વીધેના પડેલાંછે. પાછલા હરીયરડ પેહેલાનાં રાજના પેહેલાં વરસમાં લંડનના યાહુદીઓ ને કતલ કીધા હતા. હેતરી કે જાના રાજમાં તેઓના ધરના પર ચુટણુ સાંખાન અથવા નંગન મીલકત ઉપર કર નાખ્યા હતા. સને ૧૨૫૫ માં ૯૨ યાહુદીઓ ઉપર એક બાલકને ખીલા નડી (કાઈસટની મીચાલે) ખારી નાખવાનું તોણમત મેલી ૧૮ જાણ્યોને એકકા ફરેલી દીધા હતા. સને ૧૨૬૩ માં તેઓના ઘરો છુટવામાં આવ્યાં અને ૫૦૦ યાહુદીઓના પુત્ર થયાં હતાં. ૧૨૭૮ માં ૨૯૩ યાહુદીઓને સીકકા કા પવાના વાંકસર ગરદન ખારી હતી. સને ૧૨૮૯ માં લંડનથી સધલા યાહુદીઓને રેશનીકાલ કીધા હતા, ને પછે ૪૦૦ વરસે એલીવર કામવેલે તેઓને પાછા મેલાવ્યા હતા.

સાનશાહ માકસમીલીઅનની દરબારમાં બે ઉમરાવો પોતાની નોકરીને માટે તેનું ઘણું ખાન અને પે આર મેલવી શક્યા હતા. તેઓમાં એક નરમન અને બીજો સપાંનીઅરડ હતા, અને પાછલાહની કીમતી નોકરી ના બેલામાં તેઓ બનેએ સાનશાહની બેટી સાથે પરણવા માગ્યું. આ બેહુને રાજ કેમ રાખવા તે માકસમીલીઅનને મુન પડ્યું નહી, તેણે આ બંને ઉમેલારોને ને વાખ દીધા કે “તમે બેહુને ખારી દીકરી ખરી શકવાની તો નથી અને એકસરખી પદવીનાછો, એટલે બેખાંના એ કપર શેરેરની કરવી એની લાએક નથી. વાસતે તમે

બેહુ જાણુ તે શાહાજાદી સાથ તમારી શક્તી પરમાણે વગ મેલવો.” પણ વળી આમાંથી કદાચ ૮૪૦ ઉંદે માટે બે હરીફને હુધીઆરની મદદ વગર પોતાના વાંધા ચુકવવાને સાંનશાહે એક રચુલ ઉપાય કીધો. તેણે એક મોટી શુણ પાટ મંગાવી અને પછે આ બંને હરીફોને હુકમ કીધો કે બે માંથી જ્યો ઘણી પોતાના હરીફને આ કોથલામાં ઉતારવા ને શક્તીવાન થાય તેને શાહાજાદીના હાથ મલે. આ રચુલ શરત માકસમીલીઅનની દરબારમાં એક કલાક શુધી ચાલી, અને છેલે સપાંનીઅરડ આજેન થયો તથા કોથલી માં બંધ થવાથી તે નરમનને શાહાજાદીનું ઇનામ મળ્યું.

દરદોનુ એક નવાઈ જેટુ કારણ—ફરાનસમાં હાલનાં લડાઈની આગમય વીદવાંન તબીબોએ એક મોટી ચરચા ઉઠાવી હતી અને તે એકે ભયંકાર પુને, ખટકરમો, અથવા એવાજ બીજા મોટા અપરાધોના દાખલા તેમની વીગત સાથે વરતખાન પતરોમાં છાપવાથી શેરેરની મુખાકારી માં બગાડ થાયછે ! કહેણે કે તેઓએ ખારીક તપાસથી ના કીધીછે કે જરે કોઈ મોટો ગુનાહ થયો હોયછે અને જરે તેની કમકમાટ ભરેલી વીગતો છપાતી જાયછે તારે કાકરો આગલ હીસટીરીયા, મમક, છાતીના ધપકારો તથા એવાંજ બીજાં દરદો ઘણાં વધારે આવેછે. આ બાખત માં ઈંગલંડના તબીબો શું મત આપેછે તે જોવાનું રહ્યુછે.

હું નહી સમજવાની—અમેરીકાના શેરેરમાં ફેરી સવીટ નામની સ્ત્રીએ પોતાના ઘણી ઉપર રાહાટવાટની ફેરી આદી માંડીછે. તેણીએ જાણવીધુ છે કે આ પરમાણે છુટું રહેવાથી તેણીને ને અકસાસ અને દલગીરી ઉપજશે તે ૧૫૦૦૦ ડાલર વગર મટવાની નથી !

ધરધવ નુસકાઓ.

નવી જાતનાં ધોચાં કરકરીઆં—ધઉના આટો ૧ ચેર, ઘી ૦ ચેર, દુધ ૧ ચેર, ખાંડ ૧ ચેર.

દુધને ઉકાલીને અને ખાંડના શીરો બનાવીને બેહુને એકચર કરીને રહેવા દેવું; પાણી આટાને જુદા મેચલીને એક ઘાલીમો વેલતથી કરીને મોહારી રોટલીના આકારમો ગોલ પાંધરવો; અને તેના જના બદાંમ નેટલા કટકા કરીને મોહોવાર એલી હુવામો રાખવાબાદ ઘીહીમો તરીને દુધ અને ખાંડના શીરોનો નરાવાર ઉકાલવા અને તે પર ગોલાખ છાતીને વાપરવા.

કબાખ મસાંસેદાર—ગોસત હરથો સેર; ઘીહી ૦ ચેર; કાંદા લવટાં; ઈંડું એક; દહી લવટાં; ચનાની દારનો આટો એક તોલો; લવજ હરથો મયો; એલચી હરથો મયો; તજ એક તોલો; આડુ હરથો તોલો; ધાંના હરથો તોલો; મરી બે મયો; નીમખ એક તોલો; વહુરીઆલી હરથો તોલો; ચર બી ૧ તોલો.

ગોસતનો પેહેલાં ખીમો કરવો, પછે નરા કાંદાને યોડા ઘીહીમો વહુગાર આપવો, અને તેમો નરા પાંણી, નીમખ

અને ફરેલાં ધાંતાં નાંખીને પાંછી બસે તાંહવેર સુહલા ઉપ
રા હીલવીઆ કરવું; પછી બાકીના બધાં ખરાલાની શાયે
ગાસતનાં ખીમાંને ખુબ ખુદીને તેમો દહીને તથા ઇડાંની
શાપેતીને હુમેરવી, અને તેના ગોલ કવામ કરીને ઘીહીંગ
તરવા.

નારંગીનું કસતર—પાંચ નારંગીના રથ કાહાડીને
શાકરીઆ ખાંતની શાયે ગરમ થાએ તાંહવેર સુહલાપર હી
લવવું, અને જે થરી બંધાએ તે કાહાડી નાંખીને જરા થં
કા પડવાબદ પાંચ ઇડાંની દાર અને એક પેટ દુધની મલા
હી હુમેરવી; પછી જાંહવેર ઘાર થાએ તાંહવેર સુહલાપર
ધીમી આંચે રાખવું, પણ સંભાલ રાખવી કે કકરા આવી
ને મલહી હુભાઈ નહી જાયે.

૨ સુજે કુરસત.

મનહર.

બે અક્ષરકરો ગોલ જે છે અને લખકર,
એક રીતે જોના અર્થ, વખત ફેલાય છે.
બીજી રીતે જોતાં તે બીહામજામાં બીહામજા
તથા જોના બળ લેખતાં નહી લેખાય છે.
મોડા મોડા બળવંત રાજ પછ તેની પાછો,
બનીને લાચાર અને તામે ધઈ જાય છે.
કષ્ટિએ નથી રેખાતો તથા પી જગમાં તેના
જાસ વિશે કાળે કાળ અતી શંભળાય છે.

૨. હું એક જાતનું હુધીઆર છેડું અને ચાર અ
પ્રકરી બનુ છું, મારો તરીકો અને પેટો આ અક્ષર સાથે લેવા
ના ફરક પારશી મરદના પોશાકના એક અંગતને ભાગ છે
કે. મારા વચલા બે અક્ષર એક વખતે સુભાઈની અછી
મુલાકાત લીધી હતી અને તે જ વાંચનારો બાંધુ ભુલી ન
હી ગેઈ હોતો મારી એલખાન સેરુંલધી કરો. H.

૩. બેના ૧. મારી પેટો લીલીટી, વાંચો જે બેવાર
તો નીકલે બચાંધી મોલાતો દવાનો ઉચાર.
બીજીમાં છે દયા મયાની, મારે નીશાંન;
તરીક આપે છે બળવાની બે ચીજોની જાન.
ચોથીમાં છે મગરમ બાદશાહનું નામ;
પાંચમી તે વચલી, કેહેવાનું નહી કામ.
છઠ્ઠીમાં છે બે ઇરાંની ને ગુરાંની પેટલવાંન;
શાતમીમાં મક્કલી શાત વખતની હાંન.
આઠમીમાં જશને બદલે મલે ઉલટું પરમાન;
નવમીમાં નનામાંની, દીશે—નીશાંન.
કેશવાદી રોલાના તરન નરની મલશે પીછાંન;
જે આકાર આપી દાએમનેના, સુકશે પોતા સાંમ.
ફરામરોળ.

૪. મારો જાન અમંગરેલ, ભાશામાં થયે છે, પણ
અને સુજાતીમાં ચોરી લઈ જાય છે. હું બધા ઘરમાં ફરોળના
વપડાસમાં આપું છું. મારો ખપ ઘાહડે ઘાહડે વધતો જાય છે
અને ફર વખતે ખપ પડે છે. ખાવામાં, પીવામાં, રમવામાં, લખ

વામાં, વાંચવામાં અને કોઈવાર સુવામાં પણ હું આઈ છઉં.
હું નાટી છઉં, નાહાની છઉં, લાંબી છઉં, દુટ્ટી છઉં, પોટો
લી છઉં, ચપટી છઉં, અને ગોલ છઉં. મારા એકથી માર
૨ પગ હોય છે. મારો બીજો અને તરીકો અખશર મળી હું
કેટલાક મરદ તથા મોસતમાં વસો કરું છું. જે મરદો મારા
રા વગર હોય છે તેઓ મુરદાલ અથવા હીમકારા ગણાય છે.
મારો પેટો આ અને છેડો આ અખશર મળી હું રાતની ગોથા દીસ
બનાઈ છઉં અને અધારાને રોશન તથા દીપવું કરું છઉં.
મારો ખપ લગનની વખતે બહુ થાય છે તેમજ વલી નવારે
આપણો સેવર સાહાબદો સુખમાં આવશે હોતા તયારે
પણ મારો ખપ ધણો થશે હોતા. હીનીવાર.

શુકન, સુદુરત સાચાં, નથી.

(“વનચર, વીરા વધામજી, કહેન ક્યાં થકી આબોયો”)

એ રાગ ઉપરા. ૫૬.

શુકન સુદુરત સાચાં નથી, એતો જમણા છે ભાઈ;
જન્મેતરી પણ જાણ્યો; કાલી કગની કગાઈ. ૧.
સારાં શુકન જેઈ સાંચરે, આવે જે ખત્તા ખાઈ;
તો પણ વેહેન રળે નહીં ગોટી એ મુખખાઈ. શુકન. ૧
શોધી સુદુરત રાજ શત્રુએ, બંડ કારમાં કીધાં;
વણ સુદુરતેજ વિનય કરી, રામે ફરિ રાજ લીધાં. શુકન. ૨
શુકન જોતાં સખો જાય છે, જાય હાથથી બાજ;
ક્રિતા હિમત હડી જાય છે, તતકાળની તાજ. શુકન. ૩
સુદુરત જોતાં મનુષ્યનાં, કર્ધનાં, વણશાં છે કામ,
માટે સુદુરત મેણે પડયાં, લોને રવનું નામ. શુકન. ૪
અડચણો આરી હોય જે, એજ છે અવજોગ;
વાર કવાર ન વાંચશે, આપે કરતાં ઉજોગ. શુકન. ૫
આ કહું છું અનુભવ થકી નહીં નિરખા મતથી;
વેહેન તજે મારા વહાલાએ, કરો કામ હિમતથી. શુકન. ૬
કઈક કહે રાખ્યા નવ રળે, લખ્યા છઠીના લેખ;
તે પણ તે શોધે શુકનને, પુછે છે મીન મેખ. શુકન. ૭
શોધે શરોદો શોખીને, મંદ સુરજ નાડી;
સત્ય અસત્ય શોધ્યા વિના, દંભ રાખે છે દહાડી. શુકન. ૮
રોગીના રોગ મટાડવા, શોધો વેદક સાધુ;
જન્મ ને મન જુગાડણી, ડાહો દંભીનું દાનુ. શુકન. ૯
મુખ લોકો કરે માનતા, જાણે રોગ વટાડે;
રેવો રેવો નથી લાંચીયા, લાંચ લઈને મટાડે. શુકન. ૧૦
માનતાથી જ મરે નહીં, જરવાબાજ જીવે;
પૂરી રચાવે પાંચસે, દીપમાળાઓ દીવે. શુકન. ૧૧
જમણા ભાણે બાઈ ભાઈના, ઉરમાં સમજને આમ;
ભાવે ભલે પ્રભુને ભજે, કરે પૂરણ કામ. શુકન. ૧૨
(વેન મરીનમાંથી.)

સુખ, દુઃખ આગ્રાપા પરમમાં મેહરામજી કરુનેશની
કંપનીએ આપીયું તથા પરમ કીર્તિ. ૩૦. કોટ મેહરામજી
હોમમજી સ્ત્રી, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપાઠ

પુસ્તક ૧૪ મું.

નવેમ્બર ૧૮૭૦

આંક ૧૧ નો.

તલેસમાતી તાફાન

અથવા

જાફળની જુદાઈ—મોહોબતનો મેલાપ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

ચોરને પોટલે ધુલની ધુલ.

મીનલશ બરખાસત ધઈ, દેવોનો દમામ દુર ધયો, પ રીયાંમિનો નાચ બંધ પડી ગયો, જાફળનો તલેસમાતી ખે લ અધવચમાં અટક્યો અને એ સધલી જાફળના ભેદનો જાણનાર જીઉ જાફળર મોટા અંદેશમાં ગીરફતાર ધયો.

સુરો તેહમતન અને તેની દીલ મેહુલાવનારી મોહર દાર તેમીનાંને એકદમ ગોફામાં જવાનો હુકમ ધયો. તેઓ સાથ બંધાયલા પેખારની તથા તેઓ સાથ મેહુલા હાથની ખુશાલીમાં આ પરીયાંમિનો નાચ, આ ફરેસતાઈ ગાએણ, મ્સા જાફળ ખેલ ધયો હતા અને ખુશાલી તથા અચરતીથી બરે એ મોદાએ બનાવેલું જેડું ખેલ જેડું હડું તારે એ કાએક તેઓને ગોફાની અંદર મોકલાવી દીધાં.

તેહમતન આ અચલુચ ફરફારનો ભેદ સમજ શક્યો નહીં, કે નહીં તેની દીલજબા દીલદાર તેના મોલાસો કરી શકી. તોફાનમાંથી બચીને બરથી આ ટાપુ ઉપર પગ મેળયો તાર થી તેહમતનની અજમાશ તાતર પેદરપે વધતી જતી અજમે બીમાં આવી રહી હતી. તેની એક અચરતીને બીજ એ ચરતી વીસરાવતી હતી અને પેહેલે એક કેદીની હાલતમાં થી છેલે એક જાહાન વરનની માંનુના આવીદની હાલત સુધી અજમેબીઓ વંચે તે પોહાંચયો હતા. તે જીઉના આ અજ એખ નેસાને ભેદ પીછાણે એ અને એવું નહીં હતું. જીઉ એ તેના ઉપર જીલ્લાત ગુજાર્યો હતા, પણ તેમજ વળી તે થી જીઉર ઘણું સુખ આપયું હતું અને આ ફરીથી કોઈ જીઆરે સુખ આપવા સાથ જીલ્લાત ગુજારવાની તેની ધાર છા હોય એટલીજ ઘણામાંઘણી અટકલ તેહમતન કરી શક્યો.

તેમીનાને પોતાના બાપનાં અચલની અજમાશ હતી. તે જાણતી હતી કે મારો બાપ જાફળર છે, અને દેવો તથા પરીઓને પોતાના હુકમ મુજબ ચલાવેછે. તે જાણતી હતી કે જીઉ આહેતા “પોણીમાંથી વ્યાતશ અને ફતરમાંથી પાણી કાઢાડી શકેછે.” પણ તેહલું જાણવા છતાં તે પોતાના બાપ નાં ધલમનાં ભેદોથી અનજની હતી, તેમજ તેની મતલબ અને મકસદ પાંચી જવાને પણ અશકત હતી. તે પોતાના દીલદારને એટલેજ નવાબ દઈ શકી કે વળી કોઈ નવો ત લેસમ નેવાનો વખત આવ્યો હશે.

તે વખત દુર નહીં હતો. પોતાની બેટી અને પોતા નો દામાદ ગોફામાં જવા પછે જીઉએ એકવાર ફરી પોતાની માંનીતી અને તામેદાર પરી પીરોજને મોલાવી અને તે આ વી પોહિંચતાંવાર તેહીનાં સવાપીનમાં સોંપેલા કેદીઓ પેલા છાકરા તુર અને સલીમ તથા દેવજાદા નંદલની ખબર પુ છી. તુરે અને સલીમે તોફાનમાંથી બચવા પછે સરદી ઉ તારવા સાથ જે મેવરો ગલયો હતા તેની ખુશારીમાં, તથા નંદલે પોતાની હેરમન ખસલતને લીધે જીઉ જાફળરનાં પ રીયાંમિને હાયે જે ખાસાંને માર ખાયો હતો તેનાં વેર માં, જીઉના આ ટાપુ ઉપરનો અચલ હુદી લેવા અને તેહ લા માટે સળી પેહેલાં તેની જાફળ લાકડી છીનાવી લેવાને કરેલા સંપ ઉપરથી, એ તરજુડે નજાઓને પીરોજ પોતા ના મધુર ગાએણ ઉપર લલચાવી એક ઉડી ખાહીમાં ધસ ડી લઈ ગઈ હતી.

“તેઓ લાલમલાલ શરાબ પીને તાતેલાં મોહોડાં જે વા લાલ ધઈ રહ્યા હતા અને છાકરપણામાં તેઓને એટ લી હીમત આવી ગઈ હતી કે તેઓ હવા સાથ લડતા હતા, કાંએકે તે હવા તેઓના મેહરોને લાગતી હતી તથા તેઓ જમીન સાથ લડતા હતા કાંએકે તે જમીન તેમનાં પાંઉં સુ મતી હતી.” આવી તેઓની હાલતમાં પરી પીરોજનો મ ધુર રાગ હવામાં લપટાઈને ગોચા તેઓના કાનમાં પીગલી ગયો હતા અને “જાણે રાગ આંખે દેખાતો હોય તેમ આં ખા ચહુડાવીને તથા જાણે રાગ નકે સુંધાતો હોય તેમ ન સકોરાં ઉમાં ફરીને” તેઓ તે ગાએણ તરફ ખેંચાતા, કાં ટાદર જાહુડીયા તથા કલચની વારો ફલાવી જીઉના ગોફા ની પછવાડેની ખાહીમાં કમરતુર કાદવ વચે હોમાવી પડયા. તેઓને તેમના સંપની જે સજા ફરવાને જીઉ પોતા ની બેટી અને દામાદની કમજુદાઈની ખુશાલીમાં લુલી ગ

યો હતો, તે તેને મનકુર મુશાલી અમમ્યુમ બંધ કરવાનું કારણ હતું, માટે ઉપલી હુકીત સાંભળીને તેણે પીરોળને હુકમ કીધો કે તે મુરખોને બેઠાણ રીતે ગોફા વ્યાગલ ઘસડી લાવવા.

પીરોળ એક પલમાં ઉડી ગઈ અને જીવ પોતાના ગોફામાં બંધ કેટલાએક શુંદર પોશાકના બેડા લઈ આવ્યા, જેને ગોફાના દરવાજા ઉપર ખીલે આલવીને પોતે બેઠા લગ થઈ ગયા. તે પોશાકો તમામ જરૂરી નડત અને કીસમો વણતના હતા તથા જે મુજબ ગોલંબોને માટે તે ધારેલા હતા, તેઓ લલચાપ પણ તરત પકડાઈ આવે એવા તરુપોશાક હતા.

તુર, સલીમ તથા નંદલને કીચલની ખાહીમાંથી બાહર કાઢાડતાં પીરોળને વખત લાગે નહીં. તેની એક કુકમાં ખાહીમાંનો કીચલ બેસી ગયો તથા મુકાઈ ગયો, અને તેના દટાપલા ઉપલા મુરખોના પગ બાહર નીકળ્યા. પણ તેઓને બાહર કાઢાડીને ગોફા તરફ ઘસડવા માટે પીરોળને કોઈ નવા એક જમ્યા હીકમતની જરૂર નહીં હતી. જીવ જાડુગર ઉપર જીલીત મેળવવાની તેમની લોભી ખા એકાન્ન તેમને હીઆં ઘસડવાને ઘસ હતી, માટે જમીન ઉપર પગ મેળતાંજ તેઓ ગોફા તરફ ધસી આવ્યા હતા.

આ સઘલી ઉલટમાં સઘી વધારે આગેવાની નંદલની હતી. જીવની જાડુઈ લાકડી જીતી લીધા પછે તુર પાદશાહ ધવાનો હતો અને નંદલ તેનો વજાર ધવાનો હતો, માટે નંદલને ઘણી ઉતાવળ અને તલપ થતી હતી. તે જીવની આદતો ઘોડી ઘણી જાણતા હોય એટલે જીવડ ગામમાં એરેશ પરાકાન ઘડી નીકળ્યા હોય. તે માટી લાપસી મારતો હતો કે “મારો જીવને ઉંધાવાનો વખત થઈ ગયો છે અને ઉંધામાંથી બીહાર ધવાનો તેનો વખત નબીક આવ્યો છે. તેની લાકડી લેવા વનાં સંધું ફેકર છે અને લાકડી લેવાનો હમણાં વખત છે.”

આગમચાલીન સલીમ અને તુરનો વીસવાસ નંદલ ઉપરથી ઉડી ગયો હતો. તેના હુલકાવા ઉપરથી રાજ લેવા જતાં તેઓ કીચલમાં ફસ્યા હતા. હીઆં વળી ગોફા વ્યાગલ તેઓને નરખ અને ગલીઓની બધે આવવા લાગી અને તુર તથા સલીમને ભય લાગે કે કીચલની ખાહીમાંથી નીકળીને રખે નરકની ખાહીમાં પડવાનું હોય, તોપણ જીવનું રાજ લેવાનો લોભ ઘેરો હતો, માટે એકવાર ફરી આ દેવજા ઉપર વીસવાસ રાખવાને તેઓ આનાંકાં નીધી રાજ ધયા હતા.

એમ કરતાં ગોફાના દરવાજા ઉપરતો આવ્યા, પણ હીઆં વળી પેલા ખીલે આલેલા ચક્રમકીત પોશાકોથી તુર અને સલીમનું દીલ લલચાઈ. નંદલે ઘણી ખોટા કીધો કે તે પોશાકને પડતા મેળી ગોફામાં ઘમ્બ ઘડું અને પેઢેલાં જીવનું ખુન કરડું કે પછે આવ્યા પોશાકો જીવને મળશે. પણ નહીં આ ઘર પેકાં મળેલું કીમતી નજરાં હું તેઓને હાથમાંથી મેળવા મમ્યું નહીં. તુરે એક પોશાક પેહેર્યો, સલીમ બીજો પેહેર્યો અને નંદલ ને પેહેરવાને ના પાડતો હતો તેને મારી કુટીને તરીકે પોશાક પેહેરવાનો. આ પોશાકમાં તલેસખતી હતી. તે પેહેરતાંનેવા

ર પેહેરનારોઓનાં દીલ ગોપા બંધાઈ ગયાં. તેમનાં સાંધા નકડાઈ ગયા. તેઓનાં હાથ પગમાં ગોપા બેસી ઘોડી હોય તેમ તે હાથ પગ ભારી થઈ ગયા. તેઓથી ચલાયુ નહીં કે હીલાયુ નહીં.

પણ વળી તેવામાં એકાએક ચોકરી કુતરાઓનું એક ટોળું નીકળી આવ્યું આ તરણે જીવોએ ઉપર ઉતરી પડ્યું અને તેઓના માથાં ઉપર તથા બીજા બાગા ઉપર મઠી બેસી તેઓને બેજર કરવા લાગ્યાં. તેઓથી ચલાય નહીં તાંકાં ફોડાય કેમ? તોપણ અકરવકે તેઓ નાહાસવા લાગ્યા, મગર ચોકરી કુતરાઓ નોંસતા નોંસતા તેમની પછવાડે ફોડ્યા, તેઓને જમીન ઉપર તોડી પાડ્યા, તેમની છાતીપર મઠી બેસા અને ગોપા હમણાં તેઓને ભખી ખાવાના હોય તેમ જમીન તથા નહુની ધયા.

આ કુતરાઓ જાડુગર જીવનાં પરીયાં તથા દેવા હતા, જેઓને જીવે તુર, સલીમ તથા નંદલને સજ કરવા સાંકે કુતરાનાં આકારમાં કાને લગાડ્યા હતા, પણ તેમનાં બદનને ઈજા નહીં કરવી એવો હુકમ આપેલો હતો.

પરકરણ ૧૫ નું અને છેલું.

મોહોતનો મેલાપ.

જીવ જાડુગરની નોકરી કરતી કરતી પરી પીરોળ હવે ઘાકી ગઈ હતી. આ ઘાડા કલાકના અરસામાં જીવે તેને હજારો વરસના જીવનું કામ સોંપ્યું હતું અને તેથી પરી પીરોળ ઘાકી ગઈ હતી.

પણ એ મે દીવસ જીવની ખરી ઇનતેજારીના, ખરી મેહનતના હતા, તેમજ વળી મેહનત સફળ થવાના, ભાગ્યે જ ઉઠવાના અને ધડપણની જીંદગી સુખથી ગુજરવા માટે સોંપેલા સામવવાના એ મે દીવસો હતા.

પીરોળની પરી માતનું આ ટાપુ ઉપર રાજ હતું, પણ નંદલની ઘણી માતાએ માલનદરાનથી દેશનીકાળ થઈ હીઆં પીરોળની મનિ મારી નાખી તથા પીરોળને જાડાડના ટડમાં બંધ કીધી હતી. એ પછે જારે જીવ જાડુગર પોતાના ભાઈ અરજસપના સંપથી અને જાણી પડે શી પાશાહ કોયાદની સામેલગીરી હોવાથી, આ ટાપુ ઉપર દેશનીકાળ થયો તારે તેણે તે ઘણીને કાર મારી જાડાડના ટડમાંથી પીરોળને બાહર કાઢાડી પોતાની નોકરીમાં રાખી. પણ પોતાનું કામ પુરૂ થતાં તેને નોકરીથી છોડવાની તેણે કમળાત આપી હતી.

તે કમળાતનો વખત હવે પાકો છે. પીરોળ આજીવથી પોતાના મુરખોને તે કમળાત પાદ દેવાડે અને જીવે નવાય પણ એટલેજ છે કે “હવે ધારેલું એક જ કામ નાકી રહ્યું છે, તે બજારીને આપણ સરવે છુટીયું.”

તે કામ એ કે જીવની જાડુઈની જીવો વમે જીવદાઈ થઈ હતી તેઓની મોખતના પાકો મેલાપ કરવો. જીવના વીસરવા સાકે નવા ધા જરૂરના હોય છે. જીવને મુશર વા સાકે વધારે જીવદાઈ કામ પડે છે, કે તાર પછે ને મેલા પ થાય તે વધારે મોહોત ભરેયો હોય.

જીવે પોતાના વતનથી અને રાજપાટી મંદ વર

સ મુધી જીદાઈ ભોગવી, પણ હવે તેને માલનદરાની સુહુ ક સાથ મેલાપ કરવો હતો.

અરજાસપે તથા કોબાદે જીદાઈ જીદાઈ મેળવી, પણ આ ટાપુ ઉપર તેની સજા પણ મેળવી અને હવે તેઓની સાથ જીદાઈ પાછો મેલાપ કરવો હતો.

કોબાદે પોતાના બેટા તેમજતનથી આ ટાપુ ખાતે જા કુદાઈ જીદાઈ ભોગવી, તે બાપ દીકરાને હવે મેલાપ કરવાનો હતો.

તેડેનીના તેડેતનથી લગનનો ગાંઠબાંધવામાં ઘણી ખામેશાંદ હતી, જે ખામેશાંદ પાર પાડવા વગર પડી રહેતું તે જીદાઈ સરીખું હતું, ખાટે તેઓનો પણ લગનના કોલથી મેલાપ કરવો હતો.

એ સધલાઓ એકઠા થવાથી ઉપલી જીદાઈ પછે બનના પેચાર હાંસલ કરશે, ખાટે હવે તેઓને એકઠા કરવાની ખોટી હતી.

જીદાઈ જાલમી ભાઈ અરજાસપને, કોબાદના કપટી ભાઈ કાવેને તથા કોબાદને પોતાને પણ જીદાઈ ગોઠાઈ થોડેક દુર એક જાહોડીની વચે પરી પીરોન્ને લાવી રાખ્યા હતા. ગરૂડ ધખાશીના આકારમાં એ પરીએ તેઓના પાપોની તે અને જે યાદ દેવાડી હતી, તેથી તેઓનું મગન તદન ચક્ર ભ્રમ થઈ ગયું હતું, તેઓનું ભેજું ફરી ગયું હતું અને અતકરણના દબાઈ તેઓ દેવાના સરખી હાલતમાં પડેલા હતા. એકલા કોબાદના નીમખહલાલ અને સામા વછર નોનરનું મગન સાંત લુકું, કેમકે તે જેમ પોતાના ધણી તરફ તેમજ જીદ તરફ સામે રહેણે હતો, ખાટે ઉપલા બીજાઓ જરે જીમ, બરાડ, અને ચીમીઆરી પાડતા હતા, તારે નોનર નવધાર આજીએ રડતો હતો.

આ હાલતની હકીકત પીરોન્ને દયા ભરેલાં દીલથી જાહેર કીધી અને જીદાઈ નવાબ લાલશે કે “તું જેકે ખાલુસજાત નથી તોપણ દયા લાવેછે તો હું આદમ અને વળી આ કદીએના ખેડી થઈ દયાના ગુણોથી ખાલી નથી.” એટલું કહી તેણે તેઓને છુટા કરી હીઆં ગોઠા આગળ લાવવાનો પીરોન્ને હુકમ કીધો.

અને આ હુકમ સુખ જીદાઈ ગોઠા આગળ ખોલે બતનો પેહલ વેહેણ જે મેલાપ થશે તે તેના ભાઈ અરજાસપ તથા કોબાદ, કાવે અને નોનર સાથ હતો.

તેઓ લેવાપલા, છુટાપલા, લંગડાપલા હતા. તેઓ પવણ સાથ વાત કરતા અને એકેક સાથ લડતા હતા, પણ જરે તેવામાં જીદ પોતે તેઓની સાંચે આવીને ઉભો તારે તો તેઓની અચરતીના હાગ લાગો નહી.

જીદ બાહેર નીકળતાં વારન બોલી ઉઠ્યો કે “જીવો યારો, માલનદરાંને હારમાર થયેલા પાદશાહ જીદ હું ઉભો છું, હું જીવતા છું અને બોલું છું તેટલી શાહાદત મેં પુરતો નહીં હોયતો હું તમારાં દીલ સાથ ભેડું છું તથા તમા સરવેને હીઆં બાઈનતથી વધાવી લઉં છું, તે યુદ્ધાદત બસ થશે.”

અલબત્ત અરજાસપનું શેલાપણું શુભ થયું અને તે અચરતીમાં તેમજ પરીખાંતીમાં ગરક થઈ ગયો, તે પોતાની સુધે કેકોણે રાખીને બોલશે કે “તું ખરો જીદ હોય, ઈ

આ અને સજા કરવાનો કોઈ તલેસભાત હોય તે હું જાણતો નથી. પણ તારી નાડી ખરેખર ચાલેછે, અને તું ખાસ સરખું શાશ અને લાહી ધરાવેછે. તું જેવાથી ખાસ કુખ હું, લુલી જઈ છું, તુંને બળવાથી તારું રાન હું, તુંને આપું છું, અને શરમંદિ થઈ તારી ખાસ ખાંચું છું.”

એન પરખાંણે જીદાઈ કોબાદને તથા નોનરને સુખા રકબાદી આપી, તેમજ કાવેને સુખારકબાદી એવા શબ્દોમાં આપી કે તેણે પોતાના ભાઈ કોબાદ તરફ કરવા ધારેલા દગો જીદ જાણેછે એવું તેણે દેખાડ્યું અને તેથી તેને પંજી અચરતીના વખલમાં નાખ્યો. એ પછે તેણે અરજાસપને કહ્યું કે “આ ઘાટકી બાઈ, તુંને બળાઈ કેહતાં મોહોડું ગં ધાઈ આપેછે, તોપણ તારી તકસીર ખાસ કરે” છું અને ખાતર ખાસ રાન તારી યાસેથી યાજું ખાંચું છું.”

એ રાનતો અરજાસપ વેહેણેથી આપી ચુક્યો હતો, અને તે પસતાવાથી વાત કરવાને પણ અશકત હતો. મગર કોબાદે હીમત રલાવીને પુછ્યું કે “જે તું જીદ હોય તે, સલાખત કેમ રહેયોછે, તે અચરને નજાવ. આ ટાપુ ઉપર અચરે થોડોન વખત થશે તોફાનથી બચી આવવા છઈ એ, તાંહાં એકાએક તું કેમ આવી લાગો ?”

જીદાઈ એકદમ સધલો ખોલાસો કીધો નહી. તેણે ખાતર એટલુંન કહ્યું કે “દેશનીકાલ થશે તારને હું આ ટાપુ ઉપર આવશે છું અને હીઆં ખાસ રાન ચાલેછે.” આ રાનની વાત ઉપરથી કોબાદને પોતાનું જખજીસતાંની રાન યાદ આપવું. રાન ઉપરથી તે રાનનો વારસ યાદ આવ્યો, ખાટે કોબાદ પોતાના દહર મેટા તેડેતનને ખોલેલા સાડું ખાહેતમ કરવા લાગો.

એ ઉપરથી તેઓને હજી વધારે અચરતીમાં નાખવાની જીદને તક મળી.

તેણે વેહેણાંતો કોબાદના ગમમાં ભાગ લીધો અને પોતાને પણ એવાન નખખી ઠરાવા માંગ્યું. કારણ પુણવાથી તેણે ખોલાસો કીધો કે “પાદશાહ કોબાદ, જેમ તુંએ તારા બેટાને આ તોફાનથી ખોલેયોછે, તેમ હુંબી એન તોફાનથી ખારી શુલકામ બેટી તેનીયાને ખોલેવાની ખાહેતમમાં ગીરકતાર છું.”

આ શુખનો ઉપરથી તુરત કોબાદના મોહોમાંથી અકસોસના શુખનો નીકળ્યા. તે બોલ્યો કે “આ ખોદા ! એ બંને જવાનો જખજીસતાનમાં જીવતાં હોત અને તાંહાંની ગાદીએ રાજ અને રાંછી તરીકે બીરાનતતો જે દરીઆ વની સપાટીના કીમલમાં ખારો તેડેતન દઢાયોછે, તેમાં હું કેવી ખુશીથી દઢાઈ જાત.”

કોબાદના મોહોમાંથી આ શબ્દો નીકળ્યા કે પછે તરત જીદાઈ જાહોડી અચરજમાં ઉઘડી ગયો અને અંદર તેડેતન તથા તેનીયાનું શુંદર ભેડું બેઠું નજાયું. તે આ બેસીને સેતર નની નીરોશ રમતમાં મચચલ થયલાં હતાં, અને તે દેખાવ તેઓના સાદા લેખાથી શુંદર હોરા મોતીઓ કરતાં વધારે ચકચકાટથી દીપ્તો હતો.

પણ આ વખતે કોબાદ અને તેના આખા રસાલાને ઉપજેથી અચરતીનું બેચાન કેમ થઈ શકશે ! કોબાદના મોહોમાંથી તુરત આ શબ્દો નીકળ્યા કે “જે આ ખરો ખા

બં હોયતો એક વાહલા દીકરાને હું બે વાર બોહોવાને તબ્બ
આર છઉં.”

તેહેમતન અને તેમનીના ઉડીને તેમની આગળ આ
વધાં તમા કુનસ બળવી ઉભા. તેમનીનામે પોતાના આપ ત
યા તેહેમતન સીવામે બીજ કોઈ મરદને દીકો નહી હતો,
તે આટલા બધા મરદોને નોઈ હેરત થવા લાગી.

કોબાદે પોતાના બેટાને બેટીને પુછ્યું કે “તેહેમતન,
આ શું દર નાર કોણ છે? તારી સાથ તેની યજ્ઞમાં થઈ
એળખાણુ થોડાન કલાકની હોવી નેઈએ અને તો પણ એ
ક જ દગીના નેટલી પીછાણીથી તું તેની સાથ પરોઝાઈ ગયા
છે તે સા સબબથી? આપણને છુટાં કરનાર અને પાછાં
નેડનાર એ શું કોઈ દેવી છે?”

મોટા પેચ્ચારથી તેહેમતને જવાબ દીધો કે “પરીય પ
દર, એ કાંઈ અમરગ દેવી નથી, પણ મરગ માણસ છે, પ
છુ અમરગ કીરતારે તેને મારે હવાલે કીધીછે. આપની સ
લાહ મળી નહી શકે એવે વખતે, બલકે બાપ જીવેછે એવું
નહી ધારીને, મેં એ નાનનીનને મારે ખાતર પસંદ કીધીછે.
એને જનમ આપનાર આ નામદાર પાદશાહ જીઉછે, કે નેજે
મને બીજે જનમ આપયોછે અને જે મારે બીજે બાપ છે.”

કોબાદે તેમનીનાને પોતાની વહુ અને બેટી તરીકે બા
હાલ શખી અને અમરતીથી પોકાર માર્યો કે “મારા સ
રખા એક બાપે આ બધાં નેડે માફ મંગવી છે એ કેવો જ
મોનો.”

આગળાં કરતુકાની યાદને વળી જીઉએ વગે પડી અ
ટકાવી અને પેનિંગ નોનરના આ શબ્દોએ સઘળું સ
માધાન કીધું કે—“માનનદરાંનીએ માનનદરાંનીને શું એ
ટલા કીજે હાંધી કાઢાડયો કે તેતું કળ જાણવા તખતે
આવે? એક સફરમાં તેહેમતનની બેટીને પોતાને ભરતાર
મેળવયો, બીજા સફરમાં તેના ભાઈ તેહેમતને બાંહાં પોતાને
બોહોયો હતાં પોતાની બાંનુને મેળવી.”

આ ભાણુ આગળ ચાલતાં અટક્યું કેમકે પરી પરી
જ તરતજ તોફાનવાળાં પેલાં વાંહાંજી ઉપરના નાખોદ તથા
ખલાસીઓને એકઠા કરીને હીચાં લઈ આવી.

તેઓએ આવીને અમર કરી કે નેકે વાંહાંજી તોફાન
માં થણુ નેંકા આધા હતા, તોપણ તે સલામત છે અને અ
મે પોતાને ઉમેલા સંખતા હતા, પણ વાંહાંજીના એક બા
મામાંથી મારત દંધાપલા ઉડ્યા છઈએ.

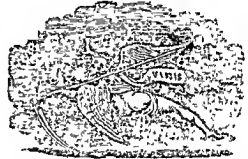
તેઓના આ મેલાપની ખુશાલી બધે ધઈ નહી, તેવા
માં વળી પરીજન પેલા મંડાલ નંદલ દેવને તથા તુર અને
સલીમ છાકડાઓને લઈ આવી. તેઓના દીલ મોહો પે
લો ચકચકીત નરરીન પેશાક, જેની હેલ તેઓ અકરી ગ
યા હતા તેથી તેમની થઈ હસી ધઈ અને એક માંજીસમાં
ભતી શુણ સારા નહી હોવા છતાં, બાહરથી બોરું દોળ ઘા
લવા છતાં તે કેવો પકડાઈ આવેછે તે વીશે અજો ધડો મળ્યો.

જીઉએ પોતાનું છુપું મંતર ભણીને આ તરછુડે એવ
કુદોનો છુટકારો કીધો. તેઓએ પોતાના પેશાક કાહડી, બા
હાંધી લીધા હતા તોહાં પાછા મેળયા અને નંદલે પોતાની
ચાલને પસંતાવો કરી કણુલાત આપી કે ફરી કોઈ આદમ
જાતને હેરાન કરવો નહી.

પરીજનને જીઉએ મોટા પેચ્ચારથી બેમાણુ મોસો થઈ
મોટાં હેશાન સાથ તેને છુટી અને ખોલવી મેળી તથા
જીઉએ પોતાની બહુઈ લાકડીને દરીયાવમાં વાજ ને વાર ઉં
દો દાટી દીધી, પોતાના ઇલામની કેતાબને પણ તોહાંજી હો
માવી. દીધી અને પેહેરેથી છેલે મુખીની સઘળી બીના અમર
તીથી દંજ થપલાં આ આદમીઓને બાહર કીધી.

સારે જાણુ જાણુની જીઉછાં પછે હવે મેખતથી મળી
ને જીઉના આરાસતે કરેલા ગોફામાં દાખલ થયાં અને તે
વખતની અમર પર માંજી તેહેમત તથા તેમનીનાની સાંદી
કરી તે દાહાડો અને શત સારે દાઈએ નાચ રંગ અને જુ
શી ખુશાલીમાં ગુજરી, બીજ દાહાડે પેલાંજી વાંહાંજીમાં સ
રવે કોઈ સવાર થયાં, અને જીઉ માંજીનદરાન ખાતે મોટી
ધુમધામથી પોતાની માદી ઉપર બેઠો તથા તેહેમતન અને તે
બેટીના માન અને મીઠાસ સાથે જામજુસતાનનું રાજ મ
લાવા લાગ્યાં.

વખત.

વખત, કારલાઇલા મોલોમાં “હદ વગરનો, સુપકી
દો, આસાએસ વગરનો, થાક વગરનો, રોડતો, નાહસતો,
ધસતો, ઉતાવલો, સરવેને લપેટી લેનારી દરીયાવની ભરતી
ખીશાળનો, જે દરીઆવ ઉપર આપણુ અને આખી જગત
પીછાંની ખીશાળે તરેછે, અને ધડીમાં તે ઉપર છઈએ તથા
ધરીમાં નથી,” તે બેમુલા વખતની અગત, કીચત તથા બી
જ ખુખીઓથી કોણ અનજનું હશે? ઉપલાં ચીતરમાં આ
પેલા અલકાર રૂપે વખત નાંગો, નકકરો અને વસતર વ
ગરનો છે. તેને જાણ નથી, હંધ નથી, પણ પોતાની મો
ટી પાંખ વરે તે હંમેશગીમાં ઉડયો જાયછે. પાછલી ગમ
થી તેના માર્યાનું તાલક મોરડું છે, જ્યાં તે એકવાર નીકરી
જવા પછે તેને પીધ પાછળથી ધરી શકતા નથી. તેના હા
થમાં એક મોઝું દાતરડુછે, જે વરે તે જમાનાને ગેળા કાપી
મે જાયછે અને તેના પાછલા ભાગ ઉપર એક કપડું જીઉએ
છે, જે ઉપર Finis અથવા સમાપત એવા શબ્દો લખેલાં
અને જેની મતલબ એવી ધાયછે કે એકવાર વખત જાંહાં
થી ગયા તોહાં અસ ધઈ ચુકે, પરં ધયુ, છેડો આવયો, ડો
કણુ વલયુ, બનયુ તે બનયુ, તે નહી બનવાનું નથી, તે પા
છું આવનાર નથી.

એ રીતે વખત એક લખવાના મોલોમાં જે હંમેશ
ગીની વચેની સાંકડી સઈઓગી જાગેછે. એક હંમેશ
ગી જે જીતકાલ તથા બીજ ભવીર

છે. વખતની પાંખને કવી કાઉપર ક્યુતરની પાંખ સાથ સરખાવેછે. તે હાથ વગરની અને જહડકી છે, તથા રેસ મના જેવી સુમશરી અને સડકણી છે. પણ એક બીજા સા એરનાં ખોલેમાં "જેમ સોનાના દરએક સાંખે કીમતી છે, તેમજ વખતની દરએક કીમતી છે." તેની એ કી મત તેના આગળ વધવાધીન છે અને હીમાં એક સ્ત્રી લખ નારની આ શીખાંગણ યાદ આવેછે કે "ખોહોવાયલી દો લત ઉદયોગથી પાછી મળેછે, ભાગી પડેલી તનદરોસતી મ ધીઅમખણથી પાછી આવેછે, લુલી ગયલી વીધીઆ અભી આસથી પાછી હાંસલ થાયછે, છુટી પડેલી રોસતો પાછી માંક થઈ શકેછે, બલકે ગુમાવેલી આબરૂ વટીક સારી વર તણુકથી પાછી હાથ લાગેછે, પણ એવો કોણ છે કે જોછે ક દીખી પોતાના ખોહોવાયલો વખત પાછો મેળવશે હોય, જ હો પોતાનાં છટકી ગયલાં વરસોને પાછાં મેળાવયાં હોય, જ હો તેમના ઉપર દાહાપણુનો છાપ માર્યો હોય અથવા આ સમાનતની કેતાબ ઉપરથી, ગુમાવેલા વખતનો ભપ ભરેલો દાંધ થાઈ કાઢાડ્યો હોય ?"

વખતની આ કીમતને લીધે તેને જલવલો એ માંજ સની મોટામાં મોટી ફરન થઈ પડેછે. જેઓ દુખોની ફરી આદ કરેછે, જેઓ હાથમાંથી વેલા વહી નવાની ફરીઆદ કરેછે, જેઓ તક નહી મળવાનો પસતાવો કરેછે, તેઓ અ ગરબે વખતને શામવવાની કોશિશ કરે, એટલે જ વખત હાથમાં કે તેરલાંન તેને ઉપયોગમાં લેવાને લુલી નહી બી પ્રતો તેઓની ઉપલી ફરીઆદમાં ઘણો ધટાડો થાય. જી સીસ વેદરેલ નામની એક બીજા સ્ત્રી લખનાર કહેછે કે "વખત મોયા મોટો ચોર હોય તેમ તેની સામે પોકારો ઉ ઠાવામાં આવેછે, પણ તેને બરાબર વાપરો અને તે તમા રી પાસેથી જીરવું લેશે તે કરતાં વધારે આપશે." ઇંગરેજ માં એક કહેલવ છે કે "બરાબર વખતે એકન હાથે સાત સાંધાને બચાવેછે." કાન બગડવું અટકાવવું હોયતો જેવો પેહેલો વખત મળે તેવીજ તે અટકાવ કરી લેવો જોઈએ. વખત ગમે એવો રોડતો છે, તોપણ તે આપણને કેટલોક વખત ધીમા લાગેછે અને તે તેની ચોકાસીથી ચોકી કરવા નો વખત છે. એક ચોકીદારનો વખત નલદી નવો નથી, તો પછે વખત હાથમાં રહેતો નથી, એમ કેમ ફરીઆદ થ ઈ શકે ?

ગુતેહુતું આ કહેણું છે કે "વખત પસાર થઈ નવા પછે આપણે તેની પુઠે દોડી તેને પકડી શકતા નથી, તારે તે પસાર થાયછે તેવામાં તેના તરફ ખુશી ભરેલાં રીલથી ઉ લૂટ બતાવવી જોઈએ." ફેલડાન નામનો એક બીજો લખ નાર વખતને એક વાંહાંજ સાથ સરખાવેછે. "તે વાંહાંજ બંગડ તાખવું નથી, અને જાંહાંજુધી હું વાંહાંજ ઉપર છ કે તેરલાં એવી સંભાલ રાખું કે તેથી મારાથી સલામત કી નારે ઉતરી શકાય." એક તરીકે લખનાર કહેછે કે "ખોદા તાલા દરએક બખરોશ આપવામાં સખી છે, પણ વખત આપવામાં ઘણો બખીલ છે. તે સાહેબ દર વખતે આપણને એકેકે પલ આપેછે, કદી એ પલ સાથે આપતો નથી, તે મેન એક પલ પાછો લીધા વતો બીજી આપતો નથી હંમ્યા , બીજી આપતી વેળા તેવીજ પલ પોતાની પાસે રાખવાને

તે દાદગર લુલતો નથી, જ્યો તે તરીકે પલ આપણને મ જશે કે નહી, તે આપણ કહી પણ શકતા નથી. એટલા માટે આપતી છેલી ઘડીને સાફ તઈઆર રહેવાને ઉપાય છે કે જેટલી ઘડીઓ મળે તે સરવેને બરાબર ખરચી. હાલના વખતનાં મોયા છેદો નહી હોય તેમ તેના ઉપર આપ હો ભરસો રાખીએ છઈએ તથા આવતા વખતનો જાંહો શ રૂઆતન નહી હોય તેમ તેને આપણ લુલી જઈએ છઈએ."

એ રીતે વખત હાથમાં હોય તેટલાં તેને સાચવવાની એક અવાજ આપણને નશીએત મળેછે અને એ રીતે વખ ત દરઘડી, દર પલે માલમે જાયછે. સારા કે માડા વખત માં, આવસમાં ઈઆ ઉદયોગમાં, લાએકીમાં કે નાલાએકી માં, નેકીમાં કે બદીમાં તે એકસરખો માલમે જાયછે, અને દુનીયાની શરૂઆતથી આજ સુધી તે માલતો રહ્યોછે. તે ની પીઠ ઉપર હજારો વરસના ચોરા મહડયાછે, તે હજારો વરસોના જુનો છે, અને તેથી આગલા વખતની ગઈ ગુન રી રોડ તે દુનીયાઈ અનમાયની, પરજઓના અનુભવની મોટા કેતાબ છે. જેમ દુનીયાં જુની થાયછે, તેમ દાહી થાયછે. ગયલા વખતની લુતો વખતની તવારીખ ઉપર નો દાઈ રહેવાથી હાલના વખતનું ચોલસ સુધરેછે અને એ રીતે મણતાં વખત એક મોટો શીખશક છે. વળી વખત મોટામાં મોટો સુધારાવાળો છે. જે સુધારાઓ સામે પેહેલાં દુરામતી હતી, તે સુધારાઓ વખત નતાં પોતાની મેળે આ લુ થાયછે અને એકેક માંજસમા તેમજ પરજઓમાં વખત જ સથશે સુધારો કરાવેછે. પણ વળી વખત મોટા દેરફર રી પણ કરેછે. કાંસોના કોલલાઓને વખત તોડી પાડેછે, અને કોઈ બીજ વખતથી ફના નહી થાય એવી નથી.

નામાંકીત સીસરો કહેતો હતો તેમ "વખત માંજસ ની ધારણાને મોટી પાડેછે, પણ ખુદરતની ધારણાને ખરી પાડેછે." વખત દુખ લુલાવેછે, સુખ અપાવેછે, કલ્મો વીસ રાવેછે, લડાઈ બંધ પાડેછે, સુરેકે કરાવેછે. જે ઈનસાફ તર ત નહી મળી શકેતો, તે વખત નતાં મળેછે. એ સંધ્યું નેતાં વખત કીમતી અને બેચુસો છે તથા તેને હાથમાંથી ખોહોવો એ મોટી લુલ છે. પણ વળી તેને હાથમાં રાખીને આડે મારજે વાપરવો એ વધારે મોટી લુલ છે. વખત સા રાંકાંસોને માટે આવેલો છે, પણ છુરાં કાંસો કરવાં એ વખ ત હાથમાં નહીજ હોવા અથવા તેને ખોહોવા બરાબર થાયછે.

માયાના દરદો.

આદમીને ઘતાં દુખ દરદોમાં માયાનું દરદ સઘઈ સાધારણ છે. કોઈને માલતાં માલતાં માથુ દુખી આવેછે, કોઈને મોલ મોલતાં માથુ દુખેછે, કોઈને સહવારનાં માથુ દુખેછે અને બપોરનાં ઉતરી જાયછે, કોઈને આખો દાહોડો માથુ દુખેછે, કોઈને રોન માથુ દુખેછે, હુકમાં આપણ સ રવેને માયાના દુખારાની શોધીધણી અનમાય છે. કોઈવા ર એ દરદ માંમાં એક અંગળ જેટલા નાંહાના ભાગમાં થાયછે, કોઈવાર તે અમરું માથુ પુકડેછે અને કોઈવાર આ ખાં માયામાં દરદ થઈ આવેછે, કોઈવાર અમરસું રોન ડ

ખીયા કરેછે, પણ કોઈવાર ભાલા ભોકામ એવા યોગ્ય મારે છે અને કોઈવાર માથું ફતર નેત્રું ભારી થઈ જાયછે; એ ટલી જુદી જુદી હાલત માયાનાં દરદોની છે.

હીઆં દરદો કરી લખ્યાંછે, કારણ કે જેકે સઘણું દરદો તાં માયાનાં થાયછે અને જેકે કુખારો થયોખરો એકજ સરખો લાગેછે, તે છતાં માયાનું દરદ એક નથી પણ ઘણી તરાંહના છે. જુદી જુદી જાતના તાવમાં, ભેજાં ઉપર થતાં દરદોમાં, અને બીજા કેટલાક રોગોમાં માથું કુમ્પેછે, પણ તે કોઈ ખરેખર માયાનું દરદ નથી. તેતો તેવા ખાશ રોગ ઈઆ અરજને લીધે થઈ આવતો. માયાના કુખારો છે, જે તેવા રોગની માતર નીશાંણુ તરીકે છે. તે રોગ સામે થાય એટલે તેવો માયાનો કુખારો નરમ પડેછે. પણ જે ખરેખર માયાનાં દરદ છે, તે એવા રોગોથી વેગલાં છે. એવા રોગો થાય ઈઆ નહીં થાય તોપણ તે માયામાં થઈ આવેછે અને તેવાં દરદો વીશે હાલ “વધદક ગનાન” ની મદદથી આપણ કાંઈક બેલવા પેદા છઈએ.

એક જાતનું માયાનું દરદ જેને ઈંગરેજમાં “બીલીઅર્સ હેડએક” અથવા પીતલીકારના માયાનો કુખારો કહેછે, તે પીતના ઉજાલાથી કરીને પેદા થાયછે. પીતના ઉજાળો ઘણું કરીને અચ્છરણુ અથવા બદલુનમીથી થાયછે અને તે વેળા પેટમાં પેદા થતો પીત પોતાનું કાંમ બજાવને બદલે એકારીથી બાહર નીકલવાનો ઉજાળો કરેછે. એ ઉજાલાથી જે “દરદ સી” થાયછે તે થણુંકરીને સહવારનાં કુખવાનું શરૂ થાયછે અને આખાં માયાને બદલે ભવાં આગળ અથવા કાનપછી આગળ કુખારાનું નિર વધારે રહેછે. આ દરદીના આંખોનાં ઘોળા સુધી માંમાંમાં યોગ્ય માત્રે અને ભુખનું જડું રહેતું તથા એવીજ બીજા બદલુનમીની નીશાંણુ એ દરદમાં માલમ પડેછે. પણ પીતનાં માયાના દરદમાં જાહોડો કમળ થઈ જાયછે અને એકારીથી ખાટું પીત બાહર નીકલવા પછેજ તેને ફરાવ વળેછે. આવા માયાનાં કુખારાને મુખીએ એવાન જાહોડાની કમળઆતને મટાડવા તથા અચ્છરણુના બીજ ઉપાધી કરવામાં છે અને એ કારણુ દુર કીધાથી તેનું પરીતામ એ માયાનો કુખારો પણ પોતાની મેળે દુર થાયછે.

બીજું માયાનું દરદ “નરવસ હેડએક” ના નામથી ઓળખાયછે, જે નબલાઈનું દરદ છે. નબલા ઈઆ પોના માંમાંના માંસોને એ દરદ વધારે થાયછે. એવા નાંજુક આદર્શમીએ અને અગત કરીને એરતોને થડી લાગવાથી, તેમજ અચ્છરણુ ધારતી, ફીકર ઈઆ અદેશાથી, અથવા મગજને ઘણી થાક આપવાથી, ખરાબ હવસોથી, દસતાંન ઈઆ ધાત જવાથી, નબલી એરતોએ થણુંકવાડવાથી, ઘણા ઉત્તગરાથી અથવા બાને વખત દાંતાન દરદથી એ કુખા ઉત્તપન થાયછે. એ વેળા આખું માથું જોર પકડેછે અને એ દરદ અચ્છરણુ વધી જાયછે, પણ જેમ તે અચ્છરણુ વધેછે, તેમજ તે અચ્છરણુ થટી પણ જાયછે. માયામાં જોસથી બીલા મારવા હોય અથવા ભાલા વાગતા હોય એવી કીસમનું કુખ આ દરદ મધે થાયછે. એહેરો ફીકર, માથું ઠંડું, તથા મગજ ફેર ચકર અને આંખે અધારાં એ પણ આ દરદની સાધારણુ નીશાંણુ છે.

કેટલીકવાર એ દરદ સાંભનાં થાયછે અને રાતનાં ઉંઘમાં નરમ પડેછે, પણ બીજા કેટલીકવાર એ દરદના નિરને લીધે ઘણુ આવતો નથી અને આખી રાત દરદના કંઠામાંમાં જુનરેછે. આ દરદમાં દવા દાંતના ને ઈલાજ છે તે ફરમાવાનું કાંમ ડાકટરનું છે પણ તે ઉપરાંત સાધારણુ ઈલાજ એટલેજ છે કે દરદીને પુશટીકારક અને કુવતમંદ ખોરાક આપવો. આ માયાનું દરદ મુખીએ કરીને નબલાઈથી પેદા થાયછે અને નબલાઈ દુર કરવી એ તેના સઘી સરસ એવાન છે. સરદીમાં ફરતું નહીં, હાથ પગને ઠંડા રાખવા નહીં, પણ મોજાં પેટેરી રાખવાં, શરીરમાં મરમ કપડાં પેટેરી રાખવાં તથા માયાને ઉત્તગરાથી, થણુંવાં ચવા લખવાથી, ઈઆ ઘણી ફીકરથી મેહેનત આપવી નહીં. આ સાધારણુ સંભાલ ઉપર જે ઘેઆન આપવામાં આવેતો આપણી માનુષ્યોમાં નબલાઈને લીધે માયાના કુખારાની હંમેશા જે ફરીઆદ સાંભળવી પડેછે, તેઓને કપાલે હમેશાં જે પાટો બાંધવો પડેછે તેમાં ઘણો થટાડો થાય.

તરીજ જાતનું માયાનું દરદ અમરમાં માયામાં થાયછે અને તેને અપણુ લોકો “આધારીસી” કહેછે. એ વખતે જેમ કોઈવાર અમરમાં માયામાં ઈઆ અમરમાં કપાલમાં તેમજ કોઈ બીજાવાર માયાં અથવા કપાલનાં કોઈ ભાગમાં એકસરખું દરદ થયા કરેછે. તે દરદ થણું જોરમાં થાયછે અને તેની એક ખાશ ઓલખ એ છે કે જાંહાં તે કુખારો થતો હોય તાંહાં હાથ લાગાથી દરદમાં વધારો લાગેછે. આધારીસીના દરદીના માયાનાં જે ભાગ આગળ દરદ થણું હોય તે ભાગ આગળ ની આંખ લાલ થઈ આવેછે તથા તેમાં એંચાંણુ અને ભાર લાગેછે. કોઈવાર જેમ તડકું પડતું જાય તેમ આ કુખ વધતું જાયછે અને જેમ મુરમ નમતો જાય તેમ એ દરદ ઓછું થતું જાયછે. કોઈવાર એ દરદ થોડો વખત જોસમાં ચાલી પછે નરમ પડી જાયછે, કોઈવાર તે લાંબો વખત સુધી જોરી રહેછે અને કોઈવાર દરરોજ ઈઆ આંતરે આંતરે તે એકજ વખતે થઈ આવેછે. આ દરદ પણ ઘણીવાર નબલાઈથી તથા ચમક અને એવાન બીજા નબલાઈવાળા મરજીથી પેદા થાયછે અને “મેહેરીયા” નામની જોરો તાવ જે ખરાબ હવાથી પેદા થાયછે તે હવા પણ આ માયાનાં દરદને પેદા કરનાર એક ખાશ કારણુ છે.

એક બીજું માયાનું દરદ “રહુમેટીક હેડએક” કે હેવાયછે. “રમેટીક દરદો” તે સંધીવાનાં દરદો છે, અને સંધીવાથી જેમ બદનનાં સાંધાઓમાં તેમજ માયાં ઉપરનાં ચાંમડાંમાં પણ વાસો કરેછે. સંધીવાના મરજીના કારણુ તથા તેને લગતો બીજો એકાસો અમારાં પેખારાં વાંચના રાંચોને મારે અમારા ગપા જીન મટીનાના અંકમાં આપણે થોડે અને જોરો વસતુથી લોહીમાં જે મગાડ થવાથી સંધીવાની ઉત્તપતી તેમાં નણવીછે તેમ કારણુ આ માયાનાં કુખારાનું પણ છે. બીજા ભાગનાં સંધીવાની મીશાંણુ ઠંડી હવા અથવા હવાના અચ્છરણુ ફેરફાર માયાના આ સંધીવાને કારણુ આપેછે, જોથી એ દરદ શરૂ થવા પેટેલાં માથું તથા એહેરો ઠંડો લાગેછે, અને પછે કપાલમાં તે મોચી થઈ માયાનાં ચાંમડાં અને માસમાં એટલું દરદ થઈ આવે છે કે ફક્ત માથું હીલવવાથી અથવા માતર તેપર હાથ લા

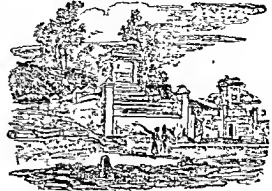
ગાડવાથી દરદ ઘણું વધારે લાગેછે. એ દરદ માથામાં એક બાજુથી બીજી બાજુએ દોડતું કરેછે. જુના સંધીવાની મીશાને એ દરદ લાંબા વખત સુધી જરૂરી રહેછે અને કો ઈવારતો સંધીવાનાં દરદીને તે ઉપેક્ષાનું અથવા ઘણું સા ધારણ થઈ પડેછે, પણ તેની સાધારણ હાલતમાં દરદનું એ ર લગાર નબળું રહેછે.

હજી એક જાતનાં માથાનાં દરદનું રક એવાન આપ વાનું રહયુંછે. તે લોહીના નેસાથી પેદા થતું દરદ છે. માથાની અંદરની નેસામાં થયું લોહી ધસી નવાથી અથ વા નેજા ઉપર તેનો વધારે જમાવ થવાથી આ કુખારને કારણ બનેછે. એ દરદની વેળા માણું થયું ગરમ થઈ આ વેળે, એટલે તથા આંખો લાલ થાયછે, નાડી ઉત્તાવલી અ ને ભરેલી ચાલેછે, કાંનમાં આવાન તથા ધપકારો થયા કરે છે, હાથ પગ ઠંડા રહેછે અને પુશકલ એવેની લીધે જ અવાવતી નથી. આ સમયે નીચાંજી લોહીનાં નેસથી જરૂર માથું નેરાવર દુખેછે તે વખતની છે, પણ ટેરલીકવાર એ દરદ નરમ હાલતમાં આવત પડેછે અને તે વખતની કેટલીક નીચાંજી ઉપલાંથી ઉઘરીન હોયછે. એ વખતે મા થામાં કુખના કરતાં ભાર વધારે લાગેછે, સુસતી અને ફેફ જેવી આંખમાં એટલી ચેણ રહેછે કે જંથ બહુ આવેછે. નાડી ધીમી માંલે, એટલે ફીકો દેખાયછે તથા આંખે જાં ખું દેખાયછે. આ એ પરકારનાં માથાનાં દરદમાંથી પેડે છું ઈવાને નેરાવર દરદ ઘણું કરીને લોહીઆર માંલેસોને વધારે થાયછે. નેજાને નાંકનાં નસકોરાં પુટીને તેમાંથી લો હી નવાની આવત હોય વખત એવેની બીજી રીતે લોહી જતું હોય, તે લોહી ને એકાએક અંથ પડેતા તથા ખાખ પીધામાં એઅંદાન રહેવાથી મગજે લોહીના નેસ ચઢેછે અ ને તેથી નેરાવર માથું દુખેછે. પણ ઠંડી તથા સરદીથી, તંગ એશાકથી, વાંકા વર્જીને ઘણાવાર કાંન કીધાથી, કેકથી તથા બીજાં કારણોથી મગજે લોહી મટી નવાનું ને દરદ પેદા થાયછે તે ઉપલી નરમ જાતનું છે. આ દરદમાં દવા ઉ પરાંત નેલાન અને કાંનની ઉપરથી ન્હો મેળવી એ ઘણાં અકસીર એલાં છે.

માથાનાં દરદો ઉપર આપણા લોકો ભર ચોપડના અ નેક ઉપાયો વાપરેછે. કોલાનવાટર, લવંડર વાટર, ઈતીઆ દીને પાંજીઆ બેલીને માથાં ઉપર લગાડવાનો ઉપાય જરે માથું ગરમ હોય તારેન કારગત લાગેછે. આવે વખતે ક પડાંને તેનાં પાંજીમાં ભરીને માથાં ઉપર મેળવામાં આવે છે, પણ કપડાંની નાહની ચીપને કપાલ ઉપર બીલવીને મેળ વામાં લુલ છે, અને તેથી આર અવગણ થાયછે, કેમકે આમાં માથાંને તે ઠંડાં કપડાંમાં લપેટું નેજાં. તેજા વળી કપ ડું બીલવીને મેળવા પછે ઘણે વખત સુધી રાખી મેળીને તે કપડાંને યુકવા દેવામાં પણ સાંચું નુકસાન થાયછે, તે કપડાંને બીલવું ને બીલવું રાખવામાં મોટો કામકા છે. માથાં ઉપર કીટલીમાંથી ઠંડાં પાંજીની ધાર નાખવી અથવા 'આવર માથ' ના નળની ટુકે માથું રાખવું એ પણ મા પાંના દરદમાં અગતનો ઉપાય છે, પણ યાદ રાખવું કે એ સંધાકા ઉપાયો માથું જરે ગરમ હોય તારેન કાંન લાગેછે. સંધીવાના તથા એવાં બીજાં માથાંનાં દરદો, જરે માથું

ઠંડું હોય તારે માથાં ઉપર ગરમ વસતુએ લગાડવા તથા સેક કરવાના ઉપાયો અગતતા છે.

પામપીઆઈ શેડર.

દુનીયાની અન્યેબીએમાં પામપીઆઈ શેડર એક અતીઅંત નવાઈ જેવી અન્યેબી છે. વખતના દાર આ ગળ કથું રકતું નથી અને જાહેનલાલી ભરેલાં આવાદ તથા ભરપુર મુલુકોને એક લેહેજમાં ફના થતાં કસો વીલમ લાગતો નથી, તે મામે મોલકા અને મોદાને લુલી નનારાં આદમીએને ખુદરત તરફથી મળતા ધડાંમાં સફથી અ સરકારક ધડો પામપીઆઈ શેડર છે. અરવામીન કાળ ની મુગેલના સફા ઉપરથી એ શેડર શુભ થયુંછે, દુનીયાના શેડરોની મુલતરીમાંથી તેનું નામ નીકળી ગયુંછે અને આ ગળા વખતની તવારીખની એક પાદાસત સીવાએ તથા મુસાકરોને ખુદરતના ભેદોથી અચરત કરનારી એક નીશા ન સીવાએ બીજી કોઈ રીતે એ શેડર આપણી જાણમાં ર હયું નથી. પણ વળી બીજા પુરાતન શેડરોની મીશાને કે કત જમાંનાના દારે એ શેડરના અંત આપણે નથી. પર સીપોલીસ ઈવાને ખામીશાનની મીશાને જાહેનલાલીમાં લાં બે જમાંના કાહાડવા પછે ખાતર વખતના નાશકારક હુયે તેના મેટલો અને એવાના, મોડાલાએ અને મોડોના ના શ કર્યો નથી. પામપીઆઈતા ઉપરતાં, ભર ઉલટમાં, ભર ઉમેદમાં ખુદરતી કાપથી ખુવાર થયુંછે અને તેની અસ રોમાં આપને તે આપણને અચરત કરેછે.

ઈટલી દેશના પરામીન કોસટા ઉપર નેપલશ શેડરથી ૧૦ ગ્રાઈલ દુર પામપીઆઈ આવેલુંછે. વીસુવીઅસને મોટો બલ્લો પાહાડ ને લાંબી સુલત સુધી સુસત રહેવા પ છે ફરીથી પેહલવેલો સને ૧૭૬૦ માં કાટો હુતો અને ને ના બલતાં સીખરમાંથી બલતી પદારથો અને રાખના વાદ બે છેક નેપલસ સુધી પહોંચે, તે પાહાડના તલીઆંથી પા મપીઆઈ શેડર દુર નથી. રૂમી શાનશાહાતની જા હેનલાલીના વખતમાં એ શેડર ભરપુર હતું અને ઈમાર તોથી તથા બીજા હોનરના સંલગારથી તે ઘણું દીપી નીક લયું હતું. તેની આગમમના વખતથી તેની દેવાકો દરી આવના મોજથી થોવાતી હતી, પણ હુમલા તે દરીઆવ પાછળ હુડીને ઘણેક દુર ગયેછે. એવી જાહેનલાલીના વ

ખતમાં ઇસવી સને ૭૯ માં ઇઆને આન ૧૮૦૦ વરસ
ની વાત ઉપર, જર ફેલેહમંદ રોમન શાનશાહ જુલીઆસે
સીનર પશચીમ યુરોપને જીહીતી રહ્યો હતો, જરે
હાલ લડાઈથી ધુનવું ફરાસ સેતી લડાઈમાંથી રાખ
જી રહ્યું હતું તથા જરે ખરીદન દેશમાં તેનું રૂખી શુભ
સાધાપવામાં આવ્યું હતું, તે સને ૭૯ ના સાળમાં આ
ગસ્ટ મહીનાની ૨૨ મી તારીખે એ શેઠર ગરક થયું હતું.

એ તારીખની રાતે પામપીઆઈનાં રેહેવાસીઓ સરે
સતાની મોલ જોખમાં પડેલા હતા, કોઈ ફેકાણે નાચરગ,
કોઈ ફેકાણે ખાના પીના, કોઈ ફેકાણે એશ અશરત અને
કોઈ ફેકાણે છંદ અને ખરાબબાજ ચાલતી હતી, તેવામાં
એક સરવે એક મોટા ધડાકા સંભળાયે, તેના ભયંકર આ
વાજે સરવેને ધબરાવી નાખ્યાં અને થોડા વખતમાં રાખ
તથા ધુમાડોના આમાં શેઠર ઉપર ગોપા વરસાદ વરસવા
લાગ્યાથી શેઠર તેની હેડલ દટાઈ ગયું.

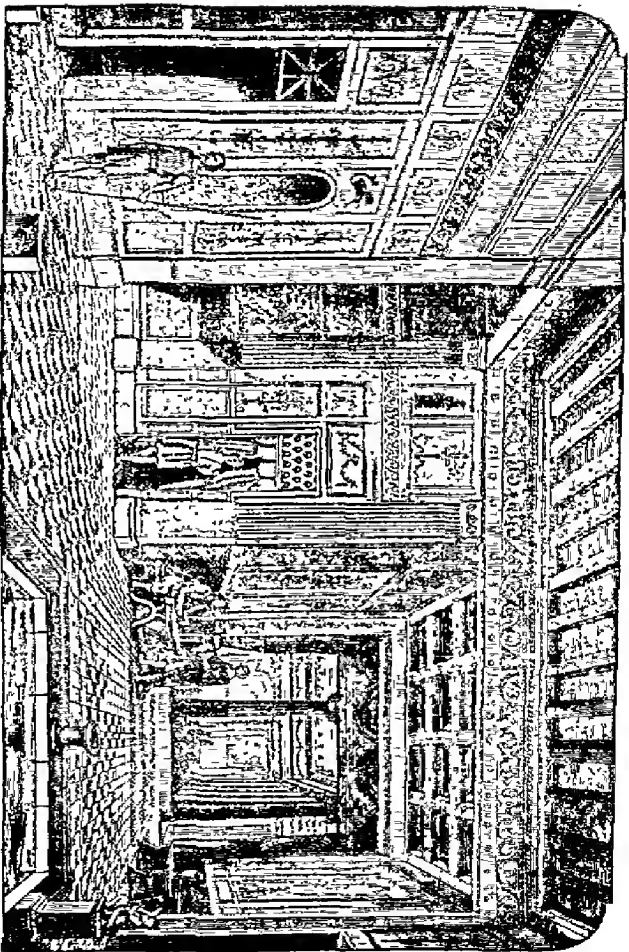
આવી હાલતમાં અને લોકોના અનન્યનપણા વચે
૧૫ સદી ઝુનરી ગઈ. પામપીઆઈ કાંહાં દટાઈ ગયું તે
ની કશી નીશાણુ પણ રહી નહી અને તેને લગતાં સરવે ગ
નાન ઉપર ગોપા લંકણુ વધ્યું. પછુ ઉપલી પંદર સદી ન
વા પછે એક ગામડીયા રેહેવાસીને કેટલીક નબીની ઓડતાં
કાંસાંતું એક પુતળું હાથ લાકું, જે લઈને અચરતી તથા
ખુશાલીથી શુભ મારતો તે નેપલસ ગયો. આ વાત જાહે
ર થતાં ઇટલીના વીદવાન લોકોમાં વધારે ખેલ કરવાને
ગ્રામ પેદા થયો અને પહરાઈ તથા કોહાડીને ઉદ્યોગ ત
થા ઇન્ટેન્સીટી કામે લગાડવાથી વધારે વસતુઓ હાથ આ
યા લાગી. દરએકનવી શોધે શોધને આગળ વધારવાનું
ગરણુ આવ્યું અને એમ કરતાં સદીઓ સુધી એકકું થય
કું મટોડું તથા રાખ ખસેડીને એક લગભગ આપુ શેઠર
ગોપા નવે નનમે નનમયું છે તથા મોહોડ જીનર વરસે તેણે
ફનીયાંની રોશની પાછી જોઈ છે.

ખણી કાહાડવા પછે આ શેઠરની જે હાલત કાલક
પડી છે તે ઉપરથી મુસાફરો હીઆં સુધી કેહે છે કે એની બ
રોખરનું શેઠર હજી ફનીઆમાં એકે નથી. તેના ધરોનાં
છાપરાં બલીને તથા બલતાં ફરોથી ભાગીને પડી ગયાં, અ
ને તે ઉપર મટોડું ફરી વલ્યું, તે સીવાએ ધરોના સઘ
લા નીચલા ભાગે આખા રહ્યા છે અને તે ઇમારતો જેમ
નીતેમ સલામત ટકી છે. ઘણાખરાં ધરો એ મનલાના જેવા
ખાં આવે છે. અને એ પરમણે અમસાં ધરો ઇમારત છુ
ટી છવાઈ ઇમારતો નહી પણ મોટા મોટા રસતાઓ ઓતે
મોહોલાના મોહોલાઓ પાછા હાથ આવવા છે. આખન
સાખન ધરોની વચે પુરાઈ ગયલું મટોડું સાક કરવાથી પા
છી બાંધણીના, મોટા, ધોરી રસતાઓ જેવામાં આવવા છે,
જેમની આખન સાખન ધરોની હાર, તથા બાગબગીચા,
જાહાડપાંન, દરવાજા, દેવાલો, પુતલાઓ અને કુંવારાઓ
ના સઘલો સીજીગાર જેવામાં આવે છે. આ શેઠર એકજ
વખતે સઘણું દટાઈ ગયલું દીસતું નથી. તેના ઉપર આ
ખના આઠ જુદાં જુદાં પડ જેવાના આવવા છે અને એ દ
રએક નવા હોમલાની વચે રેહેવાસીઓ પોતાના કીમતી માલ
લઈ જવાને પાછા આવેલા તથા તેવામાં નવા હોમલાથી દ

ટાઈ ગયલા એવા દાખલા મળી આવે છે. એક જણુ માતર
૬૦ સીકા તથા એક રૂખાંની રકાબીને ખાતર પછવાડે રહી
જવા પછે બારીએથી નાહાસી નતાં મરણ પામેલા જણુ
છે. રૂખી સંતરીઓ પોતાના પેઠરા ઉપરજ મરણ પામ્યા
છે, એક મંદીરની અંદર એક પાદરી કીરીયા કાંઈ અમય
અંતુ ગંઢાઈ નવાથી એક પહરાઈ વરે બારણું ફેડતાં મુવે
લો જણુયો છે.

આ સરવે આદમીઓના તે માતર કાલજુદન મળી
આવ્યાં છે. પણ બાકીની સઘલી વસતુઓ અસલ હાલત
માં જેમની તેમ અનાંખત અને સલામત રહી છે. ધરો
છાપરાં વગર આખાને આખાં ઉભાં છે, તેમની ઉપરની નક
સી, રંગ તથા સજીગાર જેમનોતેમ અનામત રહ્યો છે ત
થા તેમની અંદરના સઘલો સામાન પણ જેવા દટાઈ ગયો
હતો, તેજાન, તેજ હાલતમાં અને તેજ જગોએ મળી આવ
યો છે. એક જાહેર ઇમારત આગળ એક દેવાલ ખરબી બાં
ધેલી મળી આવી છે, જે ઉપર શેઠર દટાઈ તે વેવા કાંમ
ચાલતું હતું, તે દેવાલ ઉપરના ખરચી મુનો ગોપા આજે
લગાડયો હોય એવો તાજે લાગે છે. ધરોની અંદરથી લોકો
નાહાસતી વખતે જેવા ધબરાટમાં પોતાના સામાન મેળી
મયા હતા, તેવાજ ધબરાટમાં તે સરવેની શોધ થઈ છે. ધ
ટીઓ, ચક્રીઓ, તથા મેતીવાડીનાં હાથીઆરો જેવાં આજે
આપણુ વાપરીએ છઈએ તેવાં પાંખપીઆઈ ખાતેથી મળી
આવ્યાં છે. કાંહાંની અંદર વેચવા મેળેલો સામાન જેમના
તેમ દટાઈ ગયેલા બાહરે આવ્યો છે. કોઈનાં સોના રૂપાના
દાગીના, કોઈનાં વાહાડકાપના હાથીઆર, ઇતીઆદી જોઈ
એ છઈએ. એક ફેકાણેથી ખાવાની રોટીશ મળી આવી
તે ૧૫ સદી પછે તાજને તાજ દીસતી હતી અને એવી કે
તેની શોધ કરનારાઓ તેને ખાઈ નવા તઈઆર થયા હતા.

પામપીઆઈની આ શોધ ઉપરથી એ શેઠર ઘણું થ
દર અને મુપરેલું માલમ પડે છે. અગત કરીને તેનાં ધરો
તથા મેહેસોના દીવાનખાંનાં વધારે રોણુ આવે છે. દરએક
ધરના દીવાનખાંનાંની જમીન તરોહાર ફરોને મેહેસોને
ગાલીચારોકી બનાવી છે. દરએક દીવાનખાંનાંની વચે ઘામ
લાઓની હાર તથા તેની વચે પાંણીની એકેક રાંકી બાંધેલી
છે. બારણાંઓને મથાલે તેમજ ઘામલાઓ ઉપર તથા ખી
જી જગોએ પુતલાઓ, ફુલો, તથા બીજાં તરોહવાર ચીતરો
ઘણીજ અછો રીતે દેવાલો ઉપર સજીગારેલાં છે. એ રીતે
પામપીઆઈની શોધથી એક દબદબાવાલું અને જાહોજાલી
જોરણું શેઠર આજે ઉઘાડું પડ્યું છે અને તેની રચનાં વી
શે વાંચનારાંઓને કાંઈક મેઆલ મનમાં ઉતારવા મારે એ
શેઠરનાં એક ધરનાં દીવાનખાંનાંનું એક ચીતર આપી આ
હેવાલ સંખાપત કરીએ છઈએ. કેહેવાની કાંઈ જરૂર નથી
કે આ દીવાનખાંનું જેમ આપુ ચીતાર્યું છે, તેમનું તેમ
અને તેણું બધું આપુ તે આજે રહ્યું નથી, પણ તેના
રહી ગયલા ઘણાક ભાગો ઉપરથી લવપનાથી તેના પડેલા ભા
ગોને વધારી તે દીવાનખાંનું કેવું હશે તેના આજોરોસા
બરેલો આકાર ઉભો કરાયો છે.

પ્રમીલિત શ્રેષ્ઠા સ્ત્રી અને મહાન ગાયિકા.

નેપોલીયન ૩ નો.

(ગયા અંકથી ખાડીનું સંધ્યુ.)

હવે હું નેપોલીયનના મહુડતા વખત તરફ આપણું આંખીએ છઠ્ઠું. તેની પડતી દસા, તેની ગરીબાઈ, તેની નાહાસ ભાગ, તેની ધરપકડ, અને તેને કેદખાને પડવાની દાહાડાને સમયો હેવાલ ગયા અંકના પુરો થયોછે અને હવે તેનું ભાગ્યેય ઉઠવાવાના અને તેને સેતારો બુલંદ થવાના, તેને રોલતમંદ થવાના, તખ્તે મહુડવાના અને ઉપલા ચીતરમા બતાવયું છે તેમ તાનદાર રાજવંતીઓની બરોબરની પદવીએ બેસવાના, તેની કીરતીવાન જાંઘીની બીજી ભાગ શરૂ થાયછે. પીકરડીના પરગણામા સોમ નદી ઉપર હામના કીલલામા હું નેપોલીયન કેદ પડ્યો તાં હાંસીધોના હેવાલ આપણે તપાસી ચુક્યા છઈએ. તે કીલલાનું કેદખાનું હું નેપોલીયનની જવાનીમા છેલ્લું હતું. તે કેદખાનામાથી છુટા પછે ફ્રાન્સની ગાદીએ બેઠો અને હવે ગાદી ઉપરથી હડીને પાછો કેદખાને ગયા તે ન જઈક ૩૦ વરસના અરસામા હુંની જાંઘીમા નાહતા બનાવો બન્યા નથી.

હામના કીલલામા કેદ હતો તે અરસામા હું નેપોલીયનને ઘણાક ચોપાનીયાં છપાવ્યાં હતાં. “તોપ ખાતાં ની તપાસીય તથા તતવ” નો તેણે એક ગરંથ લખ્યો, તે સાથે ઈંગ્લંડના વરતમાન પતરોને મળતાં છુટાપછુટા સાથે ફ્રાન્સના વરતમાન પતરો ઉપર રાખેલી બંદીના ચુકાબલાની ઘણીક બાબતો તેણે છુપે નામે લખી હતી. આઠલાન રીક અને માહાશાગરોને એક નેરુની મારફતે જોડી ના

ખવાની ઝોડવણુ પણ એક વાર તેના ધેખાનમા આવવાથી તેણે છપાવી હતી. આ કેદખાનામાં પાંચ વરસ નીકલી ગયાં. એ યુદ્ધતની આખરીએ તેનો આપ ઇટલી દેશમાં મોતને બીછાને પડ્યો અને હુંએ તેને મલવા જવાની ફરેંચ સંસ્કાર પાસે રજા માંગી તથા પાછો ફરવાનો કોળ આપવા માંગ્યો. પાદશાહ હું ફીલીપે તેને છોડવા આગમ્ય એવો હુકમ કર્યો કે તેણે પેહેલાં મંદિર ભાગવી તથા સોગંદ ખાવા કે ફ્રાન્સમા આવતા રાજમા કદી તેણે ખલલ કરવી નહી. આ પરમાણેના વચન આપી ભવીશની સમલી ઉમેરોને ભંગ કરવા કરતાં પોતાના આપની છેલી યુલાકાત પોહાવાનું તેણે પસંદ કીધું તથા કહ્યું કે “મારાં ખાનદાનના નામને આવા વચ્છથી હીનું લગાડવા કરતાં બંદીખાને મરવું ભજીએ. હું તેને આવી મળી શકતો નથી, તેના આ કારણને મારો પીતા પોતે પસંદ કર્યો.” સંસ્કારની આ માલથી તેને એટલું તો લાગું કે તેણે ઠરાવ કીધો કે “જારે આ જગા છોડી જઈ તારે યાતો કબરસતાન અથવા તખ્ત તે મારે છોડી નવશ.”

આ વચન તેણે ખરો પાડ્યો. પોતાના આપની વધતી માદગીની ખબર પોહોંમતાં તેણે નાહાસવાને ઠરાવ કર્યો. તે વખત ઉપર કીલલામા મરામત ચાલતી હતી અને મેગારીઓની આવજાવ ઘણી થતી હતી. મારે એક બે ગારીના લેખાશમા ખાંધ ઉપર પાટીનું મારીને નાહાસી જતાં હુંને કાંઈ સુચકેલ લાગી નહી. તેના વીસવાસુ માકર કેલીને તેને ઘણી જદદ આપી, તેણે ચોક્કીદારોને દાડની લાલમમા નાખ્યા તથા પાટીયાંથી કરીને હું પોતાના મોહાડાને તેઓથી છુપાવી શક્યો. માકરે આગમ્યથી ગાડી ત ઈઆર રાખેલી હતી, જાંહાં જતાં એક માઈલ સુધી ખાંધ ઉપર પાટીનું રાખીને હુંને મારણુ મારણુ પડ્યું. તરત વેળા તેની શોધ થતી અટકાવા મારે તેના સોબતોઓએ ચોક્કીદારોને કમ્પા કે શાહુજદો આજારી છે અને સુમેલો છે. એ મ કહી તેઓએ ચોક્કીદારોને તેના આરડામા જવા દીધા નહી, પણ છેક સાંજે જારે ઘણી વાટ જોઈ તેઓ આરડામા ગયા, તારેતો હું રેલવેની મારફતે છેક બેલજમ્મન દેશમા બરસેલસ નર્ધ પુરો. બરસેલસથી હું તરીલવાર પાંધરો ઈંગ્લંડ ગયો અને ફ્રાંસના ફેરવાતા રાજમામલામા પોતાને મારે તક ચોધતો બેઠો. તેના આપને મલવા જવાની રજા આપવાને ફરેંચાના દરને લીધે ઇટલીની સરકારે ના પાડ્યું.

૧૮૪૮ ના ડીસેમ્બર મહીનામાં ફ્રાંસ ખાતે હુંને મારે સદરુદ રાખાઈને પાકું થઈ રહ્યું હતું. પારીસના લોકો જ્યોએ પોતાના ઘણા પાદશાહને સમ્પે રાજ કરવા દીધું નથી, તેઓએ બલવો કરી હું ફીલીપેને નાહાસવાની ફ્રાન્સ પાડી અને પરજસતાક રાજ સથાપયું. આ તક લઈને હું નેપોલીયન પારીસ આવ્યો અને મરનાર નેપોલીયન મોનાપારટના નામથી કરીને તે અગત કરીને ઘણો માહા મેજવી શક્યો. અતે રાજમંડલીના વડા તરીકે પરજમતથી તેને ચુટી કાઢાડવામાં આવ્યો અને એ રીતે ફ્રાંસની રાજસભામા પગ દાખલ કીધાપછે હું પોતાનો વગ વધારતો ગયો. ૧૮૫૧ માં પરજને ઘણાક રાજદુવારી હુકો આપવાના તેના ભણ્ણથી લોકોએ તેને દસ વરસ સુધી રાજમંડળીના વડા તરીકે ચુટી કાઢાડ્યો અને એ પદ

વી મેલવતાં નેપોલીઅને એક હાથ ઉપર પોતાનો વગ અ
ને બીજા હાથ ઉપર પોતાનો કાણું મળ્યુંત કરી વધારવા
માંડયો. લશકર સઘળું નેપોલીઅન પોતાનાપારટના ખાનદા
નને આહાતું હતું, માટે લશકરને પોતાની તરફેણ કરી લે
વા ઉપર નેપોલીઅને પેરેલું લખશ લગાડયું, તેમજ વળી
મુલેહ તથા આખાદાંનીના કામો અને ભપકાદાર કીરીયાઓ
સથાપીને લોકોમાં તેણે ઘણી નામદારી મેળવી. આપું થ
વાથી હુધ પોતાના કુશમનો ઉપર સેલેલથી ફાવી શક્યો. રા
જ્યંડગીમાં તેના કુશમનો ઘણા હતા, પણ તા૦ ૨૫ મી
નવેમ્બર ૧૮૫૨ ને દીને સહુવારના પોહોરના સંઘળા કુ
શમન ઉઠરાવોને એકજ વખતે નેપોલીઅને કેદ કરાવ્યા.
આ વખતે પારીસમાં મોટો બલ્લો ઉઠ્યો, પણ મોહાલાઓ
માં લશકરે ઘણી કતલ ચલાવી તે બલ્લો ખેસાડી દીધો.

તારપછે બીજા વરસે ઇસ્યાને તા૦ ૨ જી ડીસેમ્બર
૧૮૫૨ ને દીને હુધ નેપોલીઅને પોતાના લશકર તથા માં
નીતા લોકોની અજબ ઉપરથી સાનશાહુને ખેતાબ નેપોલી
અન ડ જા લેખે માહુલ રાખ્યો અને પરજસતકા રાંબોના
અંત આંખી પોતાનાપારટના ખાનદાનનું રાંબ પાણું આંકું ક
ર્યું. તેણે એ રાંબ લેવા પછેના બનાવો સરવેને જાણીતા
છે. ૧૮૫૩ માં તે સપેનવાલી ઉઠરાવજાદી યુજની સાથ
પરણ્યો અને તારપછે ઈંગ્લંડમાં સાનશાહુ તરફેણ મુસાફરી
એ નીકળ્યો. જે દેશમાં તે ગરીબ હુલતમાં જીવતો હતો,
તે રોહ હવે તેની પાદચાહી દબદબાથી મુલાકાત લીધી અને
ઈંગ્લંડ સાથની તેની મીત્રાચારી તથા ઈંગ્લંડ તરફનું
તેનું માન દેખાડવા, મથાલે મેલેલાં મીતર મુજબ નેપોલીઅ
ન ડ જાને ઈંગ્લંડની બખતાવર રાંખીની સોડમાં ખેસાડી
મીતરો મીતરાવામાં આવ્યા, જેમાં ફ્રાંસના વાવરા તલે
ઈંગ્લંડની રાંખીને તથા ઈંગ્લંડના વાવરા તલે ફ્રાંસન
ના શાનશાહુને ખેસાડયો. તારપછે રૂશીઆની અને મી
નની લડાઈમાં નેપોલીઅને ઈંગ્લંડની સાથ મળીને ભાગ
લીધો હતો. ૧૮૫૮ ની ઈટલીની લડાઈમાં આસટરોપાના
રાંબને જબરી સીકસત આપી નેપોલીઅને આખાં યુરોપમાં
સઉથી બલવંત શાનશાહુ તરફેણ નામ મેળવ્યું, પણ ૧૮૬૬
થી પર્ચીયાના રાંબને સૌતારો ચહડતો આવ્યો, જેણે આ
લતાં વરસના ફ્રાંસ ઉપર લડાઈ લઈ જઈ નેપોલીઅન ડ
જાને જરમની ખાતે કેદ કર્યોછે અને પારીસની રમ્યેતે બ
લ્લો કરવાથી એ એકવારના બલવંત શાનશાહુની રાંખી
પોતાના શાહજાદા સાથે ઈંગ્લંડ નાહાડીછે. જાનાનાનું ફર
તું ચકર કોઈને પારી આપવું નથી, તેના નેપોલીઅન ડ
જા કરતાં વધારે સરસ દાખલો કાઢાં મલ્યો!

ધરમ બોલે નહીં પણ તોલે.

લંડનથી કુદબેક ભતી એક આગબોટની કેમીનમાં લો
કોને ખાવા પીવાનો ભારી મળહ પડતો હતો.

પણ તુટકના ઉતાડ્યો--તે બીચારીઆની કાંઠાંની
કોણ કેડે!

પણ મીલીસેંટ મેએ કેમીનમાં ઉતાડ્યો હતો. એ

સી જેટલી પધસાદાર તેટલી સખી હતી. જેટલી જવાન
તેટલી દયાલુ હતી. તેને તુટક ઉપરના ઉતાડ્યોના ચક્ર
ની ભારે દયા લાગતી હતી.

તે બીચારીઓ રોહ અને રોટીની શોધમાં પરદેશ જ
તા હતા. લાકડાંની લાંચે ઉપર તડકાં અને તાહાડમાં જ
ઘાડા પડેલા હતા. તેઓને દરીઓ લાગાથી તેઓ લોપ
પોષ મુદ્દાં જવા હતા. તેઓ ભુખે તવાઈને હાંહાંસ જવા
બનેલા હતા. તેઓની દવા દારૂ ઇચ્છા માવજત કરનાર કો
ઈ નહીં હતા. તેઓ માતર મોદાના સતે જીવતા હતા.
મીલીસેંટ મેએનું જે ચાલેતા તુટક એક પેટલ બની
જાય, તાંહાં ખાંતાની તોફા દેખેલા બીછાવામાં આવે, તાંહાં
તરેહવાર પકવનાથી આ દલીદર ઉતાડ્યોના મોહા પખાડ
વામાં આવે, પણ મીલીસેંટ મેએ જોવી એક મોરતનું
થું ચાલે.

તો પણ તેણીએ બનયો તેટલો ધરમ કીધો. તેણે પો
તાને ધરથી ભાતીઈ બાંધી લીધેલું હતું. તેમાં મીસકે
અને મીકાઈ, મુરગ અને ગોસત, મીકા દારૂ અને તાણું
કુપ ઇતીઆદી ભરેલું હતું. પણ કેમીનમાં એટલું ખા
વાનું મળતું હતું કે મીલીસેંટ મેએને આ ભાતીમાંના ખપ
નહીં હતો.

તુટકના ઉતાડ્યોમાં વ્યતન કરીને એક મુકલેસ ઇકા
લીઅન સી અને તેના બચાંક્યાંના નાહાંના ભુકા ઉપર
મીલીસેંટ મેએને અતી ઘણી દયા લાગી હતી.

તેણીના દોસતો તેણીને પેલી ગણવા લાગ્યા. તુટકના
હુલકા વરગના ઉતાડ્યો વચે આ જવાન સી ફરતી ફરે એ
વાત કપટાનને મુદલ ગમી નહીં. તેણી મીલીસેંટ મેએ
ને નરમ સઉપર ફાવેલો. પોતાના મખમલના બીજાંના અ
ને નરમ ગાલીમાં છોડીને તુટકની ખાલી ભાએ ઉપર દર
રોજ એક વખતની જાદને પેકા વગર મીલીસેંટ મેએને
આલયું નહીં.

તે પોતાના મીકાં પકવાને પોતાને હાથે પેલી મુકલેસ
ઈટલીઅન સીના કંગાલ બાલકોને જમાંડતી હતી અને
તેણીનું સઉથી નાહાંનું બાલક જરે મરવા મુતું હતું તારે
તેણીની પડોશમાં ખેસીને તેણીને ખોદા ઉપર સજારો રાખવા
ને દીલાસો દેનારી એકલી મીલીસેંટ મેએ હતી.

તે બાલક જીવ્યું. સફરનું શેવટ આવ્યું અને કી
નારો નજદીક આવતાં જારે મીલીસેંટ મેએ પોતાની ઠેલી
પેલી ગરીબ ઇટલીઅન સીના ખાલી હાથમાં મેળી તારે તે
ના તથા સંઘળાં બાલકોના મોહામાંથી આશીરવાદના શબ્દ
દો નીકળ્યા.

તેઓ છુટાં પડયાં. મોડાક દીવસ મુખી પેલી
ગરીબ સી અને તેના ભુખે મરતાં બાલકોનું કુખ મીલીસેં
ટ મેએને યાદ આવવા કીધું, પણ આસતે આસતે તે ભ
લી જવા લાગી. તે આદમીઓની મુરત તેની પાદાસત
આથી ખોસવા લાગી, કેમકે એક બોજબ આદમીની મુરતે
તેનું દીલ એ ખવા મોડયું હતું.

કુદબેકની આગબોટમાં મીલીસેંટ મેએને જાન બચે
ર સાથ દોસતી થઈ હતી. તે જવાં મરદે પેટલીન નજરે
મીલીસેંટ મેએના દીલને જતી લીધું હતું. આગબોટમાં

જ તેમ્ને વચ્ચે મોહાબત વધી હતી અને આ સફર પછે છ મહીનામાં મીલીસેંટ મેમ્બે જનન બહેરની ધણીઆની ધર્મ. તેમ્ને ઘણા એખલાસ અને પેઆરથી રહ્યાં. તેમ્ને બનનાં દીલ તથા મન હમેશા એકજ હતો.

એકજ વાતમાં આ સુખી જોડું એકમત નહીં હતું અને તે સફરની બીનાં હતી. જનન બહેર ઈંગલંડનો રહેવાસી હતો. તે મીલીસેંટ મેમ્બે સાથે અમેરીકા ખંડમાં કાનેડા ખાતે પરણીએ હતા. તેણે પોતાને વતન એકવાર સફર કરવાની ઘણી આમેશ હતી, પણ મીલીસેંટ મેમ્બે ને દરીઆઈ સફર ગમતાં નહીં હતી. તે કેહેતી કે "નુટક ઉપરના મુસાફરોના થાકે વીધે અતીઆરથી હું બીડું છઉં." તે દેખાવેના કમકમાટ આરાથી દેખીશકાયો નહીં.

પોતાની મેમ્બેને નારાજ કરવા બહેરને ગમતું નહીં હતું, તેણે મુસાફરીના એઆલ છોડી દીધા. વરસ ઉપર વરસ વહી જવા લાગ્યાં અને થોડા વખતમા મીલીસેંટ મેમ્બે નાચતાં કુદતાં બાલકોની મા ધર્મ.

પોતાના ધણી અને બચાની જતન કરવાની યાકથી મેમ્બે લગાર કમ્બેલી અને નબીલી ધર્મ પડી. અતે ડાકટ રે હવા ફેરફાર કરવા ફરમાવયું અને તેટલા માટે દરીઆઈ સફરની ભલામણ કીધી. હવે જન બહેરને પોતાના વતનની વાત છેડવા એકવાર ફરી તક મળી અને હવે મીલીસેંટ મેમ્બેને તે માગણી પણ કચલ રાખવાની ફરજ પડી.

તેણીએ પોતાનાં જન કરતાં વાહાલાં ફરજદારી છેલી મુલાકાત લીધી. તેમ્બેને એક સંભાલ તલે સોપી આંગળીની આખે છેલ્લો બેસો લેતી વેળા તે બોલી કે "જે દરિઆ વહર થાયતો આપણુ ફરી ભલાવા નથી."

પણ દરિઆવ દપાણુ હતો. ધાલીની મીશાલે આગ બોટે સફર કીધી અને આટલાનટીક માહાયાગર રમત ગમતમાં પસાર કરીને અતે જન બહેરે પોતાના વતનમાં ઘણે વરસે પગ મેળવે.

મીલીસેંટ મેમ્બેની ખીજમત અને મદારત કરનારા લંડન શેડરમાં ઘણાં સગાં વાહાલાં નીકલી આવયાં, પણ તેણીની તનદરોસતીમાં જન્મે સુધારો થયો નહીં અને હજુ યુરોપમાં ફરવા જવાની તેને મનજીત ભલામણ કરવામાં આવી.

જન બહેર પોતાની બાંતુને લઈને પેડેલાં ફરાંસ ગયો. તાંહાંની રચનાથી મીલીસેંટની તનદરોસતીમાં થયેા સુધારો થયો. તે ઉપરથી આગળ જવાની હીજત આવી. તેમ્બે ઈટલીને કીરોને નેપલસ શેડરમાં આવી પુગાં, અને નેપલસમાં ગયેા કીમ્બે મુસાફર તાંહાંને જલતો પાહાડ વીસુવી અસ જોવા વગર પાછો ફરે?

બહેર અને મેમ્બે ખાશ ખુશીથી એક ભોમીઆને સાથે લઈ આ પાહાડડું શીખર જોવા ચડયાં. પાહાડ ઉપર ચોક્કસ ઉતારાની જગા સુધીતો થોડા ઉચર સવાર થવા યું, પણ તે ઉતારાની જગા આગલ ચડાંણુ વધારે દીકટ આવવાથી થોડા તાંહાંજ મેલી પગ ઉપર ચડડડું પડ્યું.

અતે તેમ્બે પાહાડને મથાલે પોહાંતાં. જે સીખરમાં થી જલતાં અને આતસ નીકલતો હતો તે આ વખતે જોયા ઉઘાનો હોપ તેમ સાંત અને ઠંડો પડેલો હતો. મીલીસેંટ મેમ્બે તેના પેલમાં ઉતરી તપાસે કીધી, ફતરના નસુના

એકડા કીધા અને પછે પોતાના ભરતાર સાથે ઉભી રહી હેઠલને ખુશનોદા દેખાવ જોવા લાગી.

હવે થોડા વખતમા મુરજ અસત પામવા તક આ વચે અને ભોમીયાએ પાદ આપી કે રાત પડવા આગમય પાહાડની હેઠે જવું જોઈએ. તેમ્બેએ તરતજ ઉતરવા માંડ્યું અને તે હસખુખાઓની વાતચીતથી તેમ્બે ગમત પામવા લાગા.

પણ થોડુંક ઉતરવા પછે એક મોટાં દરખતની હેઠલ ભોમીએ એકાએક ઉભો રહી ગયો. તેણે મોટી ચીસ પાડી અને બહેર તથા મેમ્બેને જોયુંતો ઘણાક માણસોનું ટોણું તેમ્બેની આસપાસ ફરી વલયું તથા આ મુસાફરોનો થોડા ઓની લગામ ધરીને તેમના ભોમીયા સુધાં પકડો ચાલયા.

તે સંઘલાઓના હાથમા ભરેલી બંકડો હતી. તેમ્બે ઘણા ખુની અને ઘાટકી દીસતા હતા અને મેમ્બેની ખાતરી ધર્મ કે તેમ્બે ઈટલીના વખનાપલા "બરાઈગેડ" ઈઆને પીસારા હતા, જેમ્બે જંગલોમા લોકોને છુટવાના ધંધો કરેછે.

જન બહેર કાંઈ હીમકારો નહીં હતો, પણ આટલાં બધાં માણસોની સાંમે થવામા હેમકાત હતી. મીલીસેંટ મેમ્બે આ ભપથી ધુજવા પડી હતી અને ભોમીયાના હાંજ ગમડી ગયા હતા. આ છુટારાએ જાંહાં લઈ જાય તાંહાં મુગાં મુગાં જવા સીવાએ બીજો કસો ઉપાય નહીં હતો.

કેટલુંક ચાલવા પછે એક નાશ પાનેલા કીલશામા તેમ્બે આવી પુગાં. એક જુનો મોટો ઓરડો, જેમા ઠંડીને લીધે સગદી સલગાવેલી હતી, તેમા તરજુડે ફેરીઓને મેલી ને તથા બારણું બાહારથી બંધ કરીને છુટારાએ જતા રહયા.

હવે પેલો ભોમીએ જે આ છુટારાઓથી વાકેફ હતો તે મોટી હાપ અને અકસોસ કરવા લાગો. તે આ મુસાફરોના કાલાવાલા કરવા લાગો કે "તેમને છોડવાનું જોખી દામ માટે તે આપજો." ઈંગરેજે પાસેથી એ લોકો હુમેશ વધારે દામ માગેછે, પણ તેમો નહીં આપશેતો તમારા કાન તથા નાક કાપી નાખશે અને શેવટે તમારું ખુન પણ કરશે.

મીલીસેંટ આ વખતે જીવવાની આશા મેલી. તે પોતાના ભરતારની છાતી ઉપર માથું નાખી જરમેજર ચડવા લાગી. તેનું વતન, મા બાપ અને બચાંઓ યાદ આ વખાં અને બહેરની પણ છાતી એટલી પીગલી ગઈ કે તે પણ રડવા લાગો.

આ હાલતમા તેમ્બે પડેલાં હતાં તેવામા બારણું જે સધી ઉઘડયું. અધારમાં એક આદમી દાખલ થયું. તેની ધાંધલ ઉપરથી તે છુટારા સરખું લાગતું હતું. તેણે આવીને સગડીમાં થોડાક લાકડાં કેંકયાં, જેથી મેમ્બે જલતું લઈ ઉઘડ્યું અને તેમાંથી એ મસાલો સલગાવીને મેળી.

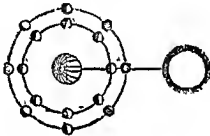
આ મસાલના જરડાંથી ફેરીઓએ જોયું કે આ દાખલ થયેલું આદમી આ છુટારાઓની નોકરીમાની એક એસત હતી, જે આ ફેરીઓને માટે કાંઈ ખાણું લાવી હતા. તેણે વાંકી લીને ખાંણાની રકાખી આ ફેરીઓ આગળ મોઝા મીજનથી જમીન ઉપર મેલી.

પણ તેવામાં તે ખાણું લાવનાર સી ચોંકી ઉઠી. તે ઘણી ઘભરાટમાં પડી. તેની આંખમા આંજી આવેા ગ

યાં. તે બીલીસેંટ મેએનું નામ પોકારી શુદ્ધ ઉપર પડી.
હા! એ તેજ મુક્તિથી ઇલાવીઅન સી હુતી કે જે
હીને તુટક ઉપર મેએ મદદ આપી હતી. તેણીએ બીલી
સેંટને આલખી, તે મોટા હુશાનથી તેને ગમે વલગી અને
બીલીસેંટ મેએને ધીરજ તથા દીવાસો આપી કહયું કે “આ
ઈ તું બીહીનાં, તું જીવતી અને સલામત છે.”

તે પોતાની સાધના કુદારાએને તેડી લાવી. તેએ
બીલીસેંટ મેએને જોઈ સાગાં ખુશી થયાં. તેણીના ભવાં
તથા ધરમી દીલની સત્વતી કરી તેએ પોતાની આડી આલ
ને માટે માફ માગવા લાગા. બીલીસેંટ મેએ, તેના ભરતા
ર અને ભોમીએ હવે આ કુદારાએના કેદીને બદલે પહ
રાણા તરીકે રહયાં અને તેએની માવજત કીધી પછે, મોટા
માનથી તેએને તેએના અખન તરફ વઢેઆ કીધાં.

ચંદ્ર વીશે ચરચા.

ચંદ્રનું વધધટ થયું.

ચંદ્રના સાદી નજરના દેખાવનું કુક વરણન ગયા
અંકમાં કીધા છતાં તેની એ તપાસ હજી પુરી થઈ નથી.
સાદી નજરે તેનો એક બીજો દેખાવ ખાશ રીતે તપાસવો
જોઈએ કેમકે તે ખાશ રીતે આપણું ધેઆન ખેંચે એવો છે.
દરરોજ તે દેખાવ આપણી નજરે પડવાથી તે દેખાવની ન
વાઈ જતી રહીએ, પણ ખરેખર જોતાં તે ઘણું નવાઈ સર
ખો અને અજાણ્ય જોવા અને જો તે દરરોજ જોવામાં ન
હી આવેતા અતીઘણી અચરતી પેદા કરે એવો દેખાવ છે.
આપણે જોઈએ છઈએ કે એક ઘાઠાં સુરજ અસત પામવા
પછે ચંદ્રની એક ધાલીની કોરના જેટલી નાહાની કીનારી
દીસે, જે સુરજ અસત પામેલી દસા તરફ ઉપસેલી હોયછે.
રફતે રફતે તે કીનારીની યોહાલાઈ વધતી જાયછે તથા અર
ધા ગોળાના આકાર પકડેછે, જે પછે તે ગોળાઆકાર વધ
વા લાગેછે અને થોડા દીવસમાં પોણા તથા તાર પછે આ
ખો ગોળો દેખાયછે. કીનારી અને આખો ગોળો દેખાવા
વગે મઉદ દીવસ જુનરે, જે પછે તે ગોલ આકાર યાછે
ઘટવા માંડે અને બીજા મઉદ દીવસમાં સુરજ ઉગવા આ
ગમય તે પાછો કીનારી જેટલો દેખાયછે, અને તે વખતેબી
તેનો ઉપસેલો ભાગ સુરજની તરફ જાયછે. પંદરમે દાહા
ડે તે સુદ્ધ દેખાતો નથી, પણ તાર પછે પાછો કીનારી જે
ટલો દીસીને પછે વધવા માંડે.

ચંદ્રની આ વધધટ ઉપરથી યેહુલાંતો એટલું ધારી
શકાયછે કે ચંદ્ર-પોતે કાંઈ કદમાં નાહુનો મોટો થતો નથી.

કદખાતો તે એક ગોળા જેટલો છે, અને જરે તે કીનારી જે
ટલો દેખાયછે તે વખતે વરીક તેનું એ આખું કદ બાકી
ના ભાગના કાલાસથી દેખાઈ આવેછે. તારે એ વધધટ
જે થાયછે તે ચંદ્રનું કદ નહી પણ તેનો અલકાટ વધવા
તથા ઘટવા કરેછે. આ વધધટ ઉપરથી બીજું ને અનુમા
ન નીકલી શકેછે તે એ છે કે ચંદ્રનો ગોળો જે વસતુનો
બનેલોછે, તે વસતુ પોતે કાંઈ તેજસવી અને રોશન નથી પ
ણ દીકરાના જેવી કાલી અને અલકાટ વગરની છે, અને તે
ની જે સપાટી અલકેછે તે કાંઈ જુદીજ રોશનીથી અલકેછે,
જે ચંદ્ર પોતેજ અલકાટ વાલો હોતતો હમેશ અને આખો
જે ને નુરખંદ દીસત. પણ તેના થોડા ભાગ ઉપરથી રોશ
ની આવેછે અને થોડા ભાગ ઉપર અંધાર પડેછે તથા તાર
પછે અંધારા ભાગો પણ પુરકાશવા માંડેછે તે ઉપરથી ખો
લણું સાંગેત થાયછે કે ચંદ્રનો પરકાશ પોતાનો નહી પણ
પારકો છે.

હવે એ પરકાશ કાંઈથી આવેછે? અને તેમાં વધધટ
થાયછે તેનો સબબ શું? આપણે જોઈએ છઈએ કે જે આ
જુએ સુરજ ઉગવાના અથવા અસત પામેલા હોયછે તેજ
બાજુનો ચંદ્રનો ભાગ રોશન થયેલો હોયછે. એની સમ
જ પાસેની આકાશગાંધીમાં મ
રાખર આવેલીછે, ઇ ની
શાંત વાસો પૃથ્વીના ગો
લોછે અને તેની આસપાસ
a, b, c થી f સુધી ચંદ્ર
ના ગોળાને ફરતો પાડશેછે.
પૃથ્વી અને a આગલ
ના ચંદ્ર વગે એક લીટી
પેરીને કુદાલાની બાહર લઈ

જતાં તે દસાએ સુરજ ગણીને તે બાજુ તરફના પૃથ્વીના
તથા ચંદ્રના અરધા ભાગમાં રોશની પાડેલીછે અને પછે
ચંદ્ર જેમ ફરતો જાયછે તેમ દરએક જગ્યાએ તેનો સુ
રજ ગમના ભાગ સંદેહ અને બાકીનો ભાગ કાલો
નીતારયોછે. એ ઉપરથી દીસતુછે કે ચંદ્ર જે પરકાશેછે તે
સુરજની રોશનીથી પરકાશેછે. પાંચી અથવા કાંઈ ઉપર
સુરજની રોશની પડેછે તો તે પરકાશેછે, હવા સુરજની
રોશની લીધે સુરજ અસત પામવા પછે એક કલાક સુધી
અનવાજી આવેછે. એક દેવાલ ઉપર સુરજનો તાપ પડેછે
તો તે પણ અલકાટ આવેછે અને તેજ પરખાણે ધાતુ, ઇઆ
લાકડામાં પણ આપણે ઘણીવાર જોઈએ છઈએ. “પૃથ્વી
ની મેહુનો” ના મથાલાં તરે જેટલા ગરેહા ગોળાએની આ
પણે તપાસ લીધી તેટલા સરવે ગોલા સુરજની રોશનીને લી
ધેજ અલકેછે એવી આપણે ખાતરી કીધીછે. એવીજ કીસ
મની રોશની ચંદ્રની છે.

હવે ચંદ્રની એ રોશની વધધટ કેમ થાયછે તેની સ
મજ અનમા ઉતારવી મુશકેલ નથી. જરે આપણી ખાતરી
થઈ કે ચંદ્ર સુરીયની ઉછીની રોશનીથી પરકાશેછે, તથા સુ
રજ તરફનીજ તેની બાજુમાં અનવાજી રેડેછે તારે જેમ તે
ફરતો જાય તેમ તેની રોશની આપણને આજી વધતો દેખા
વી જોઈએ. જરે ચંદ્ર ધરતી અને સુરજની વગે આવે

છે તારે તેનો થોડો અપરધ ગોળો સધલો મુરબની તરફ તથા કાળો અપરધ ગોળો આપણી તરફ રહેછે અને તેથી ચંદર આપણને સુધલ દેખાતો નથી. એ અપરાસ છે, પણ તારપ છે બરે તે ખીસીછે તારે પહેલાં તેનો રોશનીવાલો ભાગ તર બરા દેખાયછે અને તેને આપણુ આંદરાત કહીએ છઈ એ. તારબાદ ચંદરના ફરવાથી જમ જમ રોશન ભાગ આપણી તરફ આવતો જાય તેમ તેમ તે વધારે દેખાતો જાયછે. એમ કરતાં પુનઃમને ઘણડે ચંદર એક છેડે, મુરબ બીજે છેડે અને ધરતી વચમાં આવેછે તારે ચંદરનો રોશ ન ભાગ આપો આપણી તરફ હોવાથી આપો ચંદર દીસે છે. એ પછે રોશનીવાળો ભાગ આપણી આગળથી પાછો ખીસતો જાયછે અને કાલો ભાગ આપણી તરફ દીસતો જાયછે તેમ તેમ ચંદર નાહાનો લાગેછે. એ મુદરતી દેખા વની પુરાતી સમજ આ બાબતને અથાલે મેલેલાં ચીતર ઉપરથી મલી આવશે. તેમાં મુરબને એક છેડે મેળવો; કુદાળાં ની વચે ધરતીએ અને તેની આસપાસનાં બે ચકરમાં ચંદરની જુદી જુદી આકૃતિ પાડીએ. ચંદરના ચકરમાં ચંદર રાખે તે તાંદાં ફરે, તોયજી મુરબ ગમની બાજુબ પરકારોએ તે દેખાડયુંછે અને બાહારનાં કુદાળાંમાં એ દરએક કેકાંજી ફરવાથી ધરતી ઉપર ઉમેલો માંજસને ચંદર કેવો દેખાવે નિહાએ તે ચીતરયુંછે.

મતલબનાં વેહેમ અને છીટ.

આસીબાઈ—ઓ વાએ, આલી! એ શા ઢોંગ! આંખમાં કાંઈ શરમ લાગ છે કે નહીં? ધરતી કે બારની શરમ નહીં હોય, સાચુની કે સસરાની શરમ નહીં હોયતો પોતાના મા બાપનીતી શરમ રાખ, ભર બાહુત ને પાર પડોશીનીતી શરમ રાખ ને એવા છંદ મેળી દે.

આલી—શું કીધું? મોટાંમાંએ, મેં શું ગુનાહ કો થો? મેં શું કોઈની ચોરી કીધી કે મારા સામુતા આ રોત નાં શુખનો સાંભળવા પડેછે!

આસીબાઈ—ચોરી કીધી હોયતો તેથી આ તારી ચાલ કરતાં એજી કહેવાતે. હજી ચોરી કરે તે ભડું, પણ બધરીની જાતને એ ચાલ નહીં જાન્ય.

આલી—પણ કેઈ ચાલ? તમે મોહારેથી કહેા કે એવો ખરાબ મેં શું ચાલ ચલાવી? એકદમ મારો વાંક અને કેટલા વગર કપડો સાંતો આપવા મેડાં?

આસીબાઈ—ઓ વાએ! જોવારે કાઈ, આએ તરકરાની બની તરકરી તણાઈને મોહાપર આવેછ, તે જોવારે કાઈ. જો, નેણ ધરીને પીખરા જો. મારા ધરના એવા ઢોંગ નહીં ચાલશે. નાપાક ગુણુ જરહી કુકતી ને રોગ કેટલો કરેછ! હજીતો બોંમિમાંથી કુટંગ તેટલાં જાના આવા મોટા પાલવા. એ જ જ્યાં બેચીને કાપી નાખ્ય તે પાદ રાખજ.

આલી—જ્યાંએ કરીને થયું કોણ મોલેછ તેતા તમે જ વીતારો. હું માતર બે મોલ મોજુંછ, તો તમે મારસો મેલોને ધરાતાં નથી. અને તોથી તમારો એટલો બધો ગુ સો કાહાડવાના મારો વાંક શું થયો તે તમે કેટલાં નથી. આસીબાઈ—અપોલી બેસેક કે નહીં! મારે મોહાડે

વલી મોલાવેછ સાંતી! તારી મેલેમ વીચાર કરની. તમે હુરવાયાં વહુ દીકરાંના થતાં, એ વહુ દીકરાં નહી, એતા પે લે ભવનાં વેરુ. પાંચ લોકમાં નીચેથી ઉંચે નથી જોવાતું ને આમુ ગામ થુ કરેછ.

આલી—તમારીથી મોલાસો મેલવવાનીતો આશાન ખોટો. જાએ ધનબાઈજી તમે જાંજુતા હોવોતો કહેાની, મારા કીઆ વાંક ઉપર મારા સામુની એટલી તાંબાની સાં ભળવી પડેછ?

ધનબાઈજી—એક પાસેના ગાલાના રેહનારો પડોસ છ) આવાએ વળી ગું નથી જાણતી! લેની હું કહેુંછ. આએ ગું રોમ રાતનાં બેસીને રાગરા કાહાડીને રાંડોનાં ખરાબ ગીત ગાયછ, તે ખરાબ લાગેછ ને તેથી તારાં સામુ ને ચરમાડું પડેછ.

આસીબાઈ—મરૂરે પેટ તાહાડાં મોલાનાં પરથો. આલી—રાંડોનાં ગીત! તમે એ શું મોલોછ માએ! તમુને કોઈએ ભખાવીયાંછ!

ધનબાઈજી—ઓવાએ નહી તારે! મેં મારી નજરે જોયાં ને કાંને સાંભળ્યાં ને ગું ના કહેુંછ! તે પરતો કહે ને હું શીખેલી ને સાચી દીવરો.

આસીબાઈ—જોઈ માએ જોઈ ચોરીની ઉપર સરજો રી. તમે ના કહેતાંતાંની કે એ તેવી નથી, જોવો હવે તમે કેહીને શું મેળવયું!

ધનબાઈજી—હોરીઆવ આલી. તારે મનશે હું શું કાંઈ જુડું જોડી કાહાડુંછ! મરેરે—હું કાંહીને કાંહાં મોલી! યુવું સાડું મોલીયા વગર જીવન નહીં માનતો તે. અને નહી ખબર કે ગું અને મોલાવીને પછી પતરી નયો.

આલી—પણ મરા ધીરજ રાખો. અને કહેા કે રાં ડોનાં ગીત મેં કીઆં ગાયાં, કેઆરે ગાયાં ને કેઈ રાંડોના જોડેલાં ઈઆ ગાયલાં ગાયાં!

આસીબાઈ—અરે ફીટ! મોટાં બાઈ આપણી પરી ખશા લેવા મેડાંછ. (ખીચ પાડીને) કેઈ રાંડોનાં ગીત ગાયાં, ને કાંહાં ગાયાં ને કારે ગાયાં! અભાગીયા નીશાળી પા ને કલમ કરતા ઘણા, ભદાકાને છું ને ધનજયાહ ધણી મલગણ નહીતો કોણ જાણે કાંહાં હાંદા ધસડતી ધસડતી વાન વરતે.

આલી—તેનીબી વાત પછી થઈ રેહશે, પણ પહેલાં તમે આ મારીપર મોહોતાન પેળયુંછ તે સામેત કરોની. મેં કેઈ રાંડોનાં, કીઆં ગીત, કેઆરે ગાયાં!

આસીબાઈ—તે રાંડો હોય તેને પુછ. અમે રાંડોના ગીત શું સંજછએ કે હમુને પુછવા આલીજી! જાની, નહીને વરની ખગલવા હાથધાલી નાયતી કાંએ નહો, મારૂં આ સામુની ગું નહીં કેહે.

આલી—(કગલાઈને) અરે પણ તમે અને કાંએ એટલો સતાવેછ? તમે ધીરજથી મારી સાથે વાત કાંએ નથી કરતાં? આસીબાઈ—આએ ધીરજવાલોની રીકરી મોલી.

ધનબાઈજી—પણ સજુર, અમે કાંઈ રાંડોનાં ગીત ગાઈએ કે હમે ગું ને બતાવીએ. તે કરતાં કાલે રાતે વરની સાથે બેસીને લાખા કુકા રાગ કાહાડીને શું ગાયુછ તે ગાઈ નતાવ ને પછે હું કેહું કે આએ નામજોતું ગીત.

આલી—પેહુલાંતો તમારૂં મોહાડે તમેજ બતાવોછો.

તમે પોતે કહો છો કે રાંડોના ગીત તમે જાણતાં નથી અને હું જ ગાઉં છું તે તમે સમજતાં નથી અને તે છતાં તે ગીતોને તમે નાંચણોનાં તથા રાંડોનાં ગીતનું નામ આપો છો. વારું ચાલો તેમનું એક ગીત હું ગાઉં સંભળાઉં છું, રાંડો તમે એ ગીત પેઢેલાં ગાયુ છું.

(ગાયછે.)

“આલી સજની ચંદની રજની ગમતાં ગીતડાં ગાયેલ,
મધુર વાંછી માટે લલકારી, તાલી વગાડી ચાલી;
ગીતડાં ગાયેલ.”

આસીબાઈ—હા, એન એન, જેવા માંએ એવાં ગીત આપણે સારાં માણસોને જાણે ?

આલી—અરે તમે શું સમજ્યાં ? એવો પેલા “જ મરોદ” પાદશાહને નાટક વીક્ટોરીયા નાટક મંડલીની નાટકશાલામાં થાયછે, તેમનું ગીત છે. સામુજ, તમે કાં એ એટલી લુલ કરો છો ! તમે પોતે થનજ્યાહની સાથે તે નાટક જેવા આપાંતાં. તમોને તે નાટક એટલો ગમીએ કે તમોને તાંબુથી હુલવાની આનાકાની લાગી. તમે એ ગીત સાંભળીને મન થઈ ગયાં અને તે ગીત મેં ગાયુ જ માં ખોટું શું થયું ?

ધનબાઈજી—નહી થયું વાંએ ? તું કેહતી કે એ નામ માંનું ગીત કેની ? રાંડોનાં નામ તે નાટક તેની નામ, ને તેવાં નાંચનાં ગીત આપણે આખરવાલાં બજારંથી કેમ ગવાય ?

આસીબાઈ—ને વલી બીજું એક એ ગીતજ રાંડો કોઈની આટલી આટલી ઊકારીએએ કુડતાં કુડતાં ગેરી યા રમીને ગાયું, તારે એવા ગેરીયાનાં નામ તે કાંઈ આપુ છે ગવાનાં ?

આલી—હવે હું સમજ. વીક્ટોરીયા નાટકની અંદર એક આખરદાર ગરહસયના જેડેલાં ને આખરદાર લેકોની તમે કારોજ તેમ ઊકારીએ નહીં ઊકારીએએ ગાધલાં, સારાં નીતીના તથા મધુર ગીતો મેં રાતના મારા પછીની સાથે ગાયાં તે ઉચરથી મારાં સામુજ એટલાં તીખાં ને તમ તમતાં થયાં છે.

આસીબાઈ—શું બોલી ? તીખાં ને તમતમતાં. તું રી જરડી ને પીજરડી, તું કોણ તારી માંએ મમદને એટલું બોલવારી ? તારી માંએ તમતમતાં, તારી મમદ તમતમતાં, તારી બેહેનો તમતમતાં, તારી માસીએ તમતમતાં. તું મરે, સંજ વખતે મને ગાલની દેતી. મારી દીકરીએપર થી તું તે એવરીનાપુ. ચંડ માંહણને હેડીને હેને છેડી બરાબર—

આલી—યોડું બોલો ને તમારા સેહતા છવને એટલો રીશ ના કુહુરો.

ધનબાઈજી—આવાંએ પણ તું કુહુરવેલ તે. વડાં ડાંએલને નમીને રાંડીએતો તમારાં બચાં તપુને નમીને મા રીએ, એવો માં બાપને નમે તે પેટ ભરીને જમે, સમજ.

આલી—પણ હું મારાં સામુને કુહુરવતીન નથી. હું તાતર તેવલને સમજ પાડવા બોલી કે નાટકનાં ગાંએજો ને હું ગાઉં છું તેમાં ખોટું કે ખરાબ કાંઈ નથી. નાટકો અને રાંડોના તંબોને તમે નાચના એકન નામમાં ગણો છો તેમાંજ તમારી લુલ છે. રાંડોના નાચનું નામ વટીક મેષુ આપણે આખરવાલાંએને નારવા છે, અને રાંડોનાં જ

અનીતીના ગીત હોય તે ગાવામાં જુનાહ છે. પણ નાટક જુ દીન તરેહની ગમન છે, તેમાંતો નીતી અને શીખામણ આપણે સાંભલી આપોએ જઈએ. તેમાંતો સારાં સારાં માણસો સાંભેલ પાવે.

ધનબાઈજી—પુલને પાંએ દેશ. છાયાવાલાંએ નાંટકોની સાંભેલ કેવું કેવું છાપેલ તે વાંચની. કેવે નીચાલે નાં ઊકારાંઓ શીખવા ભણવાનું છોડી દ્યને એ ચેક લઈ બેઠાહ.

આલી—તમોને મારી તકરારના નવાબ મલતા નથી તારે એમ આડું નાં બોલો. હું કાંઈ તેવા નાદાન છોકરાંએના નાટક વીરી બોલતી નથી. અલખતાં એક ચીન માં જે કમાણી હોયતો પછાનજી તેમાં કમાવા નીકરે અને તેમાં સારાં માણસોની હોય ને હલકા, અણસમજ કે હુમા એવી હોય. કોઈ નહારા માણસોને આપણે જાણીએ કે નહારા, લાલસુ ઈઆ ઇમારાજ, અને તોલાં લેકોમાં મોઝાં મોઝાં હોલ કરીને ઈઆ બીજી યુકતીએ કરીને એમોને કે જે, તે તો તેવા હુઆંએના કોઈ કામને આપણે મોં લેખી નહીં નજી મેઈએ. પણ હું તેવાએને વા સતે બોલતી નથી, હુંતો એમ કહું છું કે જે સારાં માણસોના સારા નાટકો થાયજ ને જેમાં મોઝાંમાંએ ને વા નવાને ખુશી હોયજ તેમાંનાં સારાં સારાં ગાંએજો આ પછે ગાઈએ તો આપણે ખોડુ શું કીધું ?

આસીબાઈ—આવાંએ ધનબાઈજી. તમે કોણની સાથે માંધું કુખવેલ ? એવો પછીના મુખથી ઉડી ઉડી બજજ ને એનુતો માંધું સમજીઆર છે, તે તમે એને કાંઈ પુરાં પડશે. મરવા દેવાની, એ છે ને એવો પછી છે. જાં હાનમમાં કાંએ નહીં નજને પડે ?

ધનબાઈજી—અરે નહીં રે માંએ એના પછીને જ આને વખત કેવો છે. કોઈને વાસતે કાંઈ બોલાતું નથી, ને ના વધુ વેખાર હોય તે છવતા રહે ને આપણે ઘરડાં માં બાપ તેએની આગલ થઈએ એટલે બસ.

આસીબાઈ—પણ માંએ કોઈ સમજી હોય તેની સાથે વાત કરોતો તે સમજ કેની ? તેજને કુકારો બસ છે, પણ આજ કાલની રૂકતીએ ઉંચકાઈ ઉંચકાઈ બધ તેવાને કહેલું ને ફતરને કહેલું બરાબર. પોતાના મા બાપ, કે વડાએની આખરના એનાને કાંઈ દર છે ?

આલી—પણ એટલું બોલો પછે જે ને કહ્યું તેને તમે ખોડું શું પાડ્યું ? આટલું બધું મેં સમજાવ્યું તેના તમે કાંઈતો નવાબ આપો. એમ ને બેરીને ઠ પકા આપીયા કરીએ ને ગાંએ દેઆ કરીએતો દાહાડાને દાહાડા નહીં બધ. ને જેનાંની પાસે નવાબ નહીં હોય તેનાએ હમેશ એમન સામના પછીપર ઉતરી પડેજ. પણ નવાબ અને ઇપકા તથા હોમાલા એ જુદી જુદી ચીજ છે.

આસીબાઈ—જે આલી હું તુંને કહેલું સાક, તું વધારે માંધું ના કુખવ. મારે તારી સાથે વાત નથી કરવી. હાઈ હું મારી નજાલમા ચરી રહીજ તાંહાં સવાલનવાબ સાદા કરવા આવીજ ? બસ મે બોલ કહેવાના હતા તે નેક હપા, કાંએકે તે ગીત ગાયાં તે રાંડોના હોય કે નાટકના હોય, પણ તું ગાજી તારે નકરાં રાંડોના ગીત જેવાં લાગેજ.

ને ફરથી કોઈ સાંભળે તો કેટલેકે કે રાંડ ગાયખ એમ લાગેછ. ધનબાઈ—હારે, જીભરાખાં. એ ગીતા નાટકના હોય કે કાટકના હોય, પણ તેના રાગન રાંડોના ગીત નવા છે ને ખરે ગાય તારે બધો તે અવાજ લાગેછ.

આલી—સાચું—
આસીબાઈ—એવાએ, બસની. મોઢાડું સીવની ખરે નથી પંચાત કરવી. તું કેટલું થું?

આલી—પણ તમે પંચાત કરોછ. તમે વાત છેડીને હવે તમેજ વાત બંધ પાડવા માંગોછ. જરે તમારી ખાતરી થઈ ને તમારીથી નવાબ વ્યપાતા નથી, તારે તમારૂં માથું (સાચું) નેણ ચઢાવેલાં બેઠીને માથું સુધારીને બેલેછ) તમારા કોઈ ફરાજનનું કુખવાની વાત કરોછ.

ધનબાઈ—લેવો ચાલો હવે. આલી બસ કર. વડાનું નરા કહ્યું ખાન ને એમ છેક સોરનેા છેડો પાંચે ના નાખ.

આસીબાઈ—(રડી પડીને) જોવા મારી આઈબાઈ, જો વો પેટ હાડારો. આએ જીલમ તે કેમ ખખાય? આએ ફકતો યેરેના થણી હું ને બાહાર નીકલ તું તેમાની વાત લઈ બેઠીછ. પણ પેરેના દીકરો પાધરો હોયતો એમ થાય? તેજ બહુમરેના મોલામ થયોછ ને આએને કોડીના અવતાર આપીને ફરેછ. હું આએ સાચું જીવી આએ સાચું તે વહુ છતી છકી બેઠીછ જાપ તેની ચકુનખનેા એક બોલ નહી કહું? કે તેને વાસતે એ ફકતી અને આટલી બધી શીખામણ દેવા નીકલીછ.

ધનબાઈ—પણ આએ તમે વચમાં બેસીછ થું કામે? જનમ ગમે તેમ માથું હાંતસે.

આસીબાઈ—હું નહી બેલુંરે. પણ અને કાંઈ આગળ પાછળનું બીજું તપાસવાનું છે કેની? આએ મારી પીરોન પોતાની નહુલેને જોઈને સાથે સાથે છકી નવા લાગીછ ને સાંજબુ મેલતાં શીખીછ. તારે તેની ફેસતો હું મેસીને જોયા કરૂં. એતો દેખણુ દેખે ને લેખણુ શીખે.

ધનબાઈ—આ વહીરે આએ! આસીબાઈ, તપાસજો ને. કાચુ કુમાર બચુ, ને આંચે વાસે બાપ હોતેતો તેમ બી કહીએ.

આસીબાઈ—(રડીને) બાપ! બાપ હોતેતો આએ ફકતો વળી એટલો છકી જતે! પણ તેતો મેહુસતમાં સુખી થયો ને અને આએ જીભલામાં મેલી ગયો.

ધનબાઈ—નહી આએ નહી. આને છેકરીએ થણી વધી પડીછ ને ઉડાવ થવો ભારી પડેછ, તેવા વખતમાં પીરોનને સારે દેઠાણ પાડવાના હોવોતો જીતનથી રાખજો હો આએ.

આસીબાઈ—હારે મરૂં! આએ આંખનાં રોપાં વી આએ તાંદાંસુધીતો આ હાડકાંથી બનશે એટલી જીતન કરશ. પણ આલી તરફ આંગલી કરીને આએ કુખ આવીને બા હાન આયુ. જો પીરોનને અંબારો નાહાને કરવા કેડુછ તો કેડેને આલી કાંચે કરેછ? જો નીંદારેવર માંધુબાનુ માંધવા કોડુછ, તો કેડેને આલી કાંચે બાલ દેખાતા રાખેછ?

ધનબાઈ—એમ કોણ, આટલી સરખી પીરોન કેહુ કે? અરે મરેરે, થું જમાને ગીતો શીખી આવીને આસીબાઈ—બધાં ઇસકોલનાં ગીત સીખી આવીને

રોજ રાત પડે ને દીવો ચુકીને ગાવા બેસતીતી. સાડું થયું કે મેં અટકાવી.

ધનબાઈ—જોવા, મારૂં ગરીબનું કહ્યું ખાનતો પીરોનને ઇસકોલેથી ઉઠાડી મેળો. હજી હવે તેને કાંઈં સુધી શીખવવાના છેએ? ચાલો આએ બેસો. દાહાડો દુકોછ, તે સાંજ પડતાં કાંઈ વાર નહી લાગતો. અસતો દીવા લો બાન કરવાના છે, ને છેકરાં નીસારેથી આવીને રડતાં હોયો.

ધનબાઈ પેર ગીમાં અને ખનથી સમજણાં કે આ લોનો મરડાટ આને ઘણો ભાગો તથા આસીબાઈનેબી પીરોન વીણે સારી શીખામણ દીધી.

પણ આસીબાઈએ કાંઈ પોતાની દીકરીને તરત ની શાલેથી ઉઠાડી નહી. છેકરીએને શીખાડવા બાપે તેવ છુને ધીકાર હતો ખરો, પણ પીરોનતો સકુલમાંથી સાંજે પગાર લાવતી હતી એટલે જો કે આસીબાઈને ગમતું નહી હતું તોપણ તેણીની પાસે નીશાળ ઉડાવવાની તેવણની મરજી નહી હતી. ધનબાઈની શીખામણ કરતાં આ સીબાઈને પોતાની મતલબ વધારે વાહાલી હતી અને તે થી પડોસણની સુખનાંથી કાંઈ વલયું નહી હતું.

જન છેકરીએની કેળવણી વીણે તેમજ સારા સારા રાજોનાં ગાએણો વીણે પણ આસીબાઈને કરોષ હતો. પણ તે ઉપહવળી કીસમનેા કરોષ હતો. આવતસના તથા મસનાના ઈચ્છા મોપારના અને હુધરણીનાં ગીતો તેવણને ઘણા ગમતાં હતાં, પણ સારાં, નીતીનાં, ગમજો રેખતાઓ ઈચ્છા ધુમરી, દાદરા કે પદ અને ગરબીએ પોતાની વહુ ગાય તે તેવણને સુદલ ગમતું નહી હતું.

જન વહુ સાથ તેમજ પોતાના દીકરા સાથ એ બાએ તેવણને મોલમાલ થતો હતો. તેવણના દીકરાએ તેવ છુને થણું સમજવયું કે આપણાં બધાંઆ કાંદાંનનાં અ ને બીજા ને ગરબાએ ગાપછે તે ખરેખરા અનીતી ભરે લાછે અને નહી ગાવા લાએક તો તે છે, પણ નીતીનાં અ ને સંસારના બીજાં સારાં ગાએણો જન વધારે આનાક આપનારાં તેમજ વધારે મધુર અને દીલવસાંદે હોપછે.

પણ આસીબાઈ આ વાત કાંઈ ખાનતાં નહી હતો.

આસીબાઈને દીકરો ફેરાવણ મગમનેા અને મકમ હતો. તેણે પોતાની માંની છીટની ફરકાર ન કરતાં પોતાની એાતની સંજોત વધારે ખસાંદ દીધી તથા બાહાર વખત સુજરવાને બદલે કુરસતને વખત ઘરમાંન કાહાડવાનું અને સારા સારા રાજો ગાવા બનવાનું જરી રાખયું. આસીબાઈ જન નો કેહતાં તેમ તે વધારે હરીજો થયો અ ને વાળું વટીક ધરમા લઈ આવશે તથા તે વાજાંમાં સારાં ગીતો વળડવા લાગો અને આલી મેસીને ગાવા લાગી.

પણ આ વાતને પાંચ છ વરસ નીકલી ગયાં.

નાહાની પીરોન ઉમરે મોટી થઈ અને અ તેને અંક સકુચેથી ઉઠાડી મેલવાની ફરજ પડી. આસીબાઈની થણી ખાએશ થઈ કે હજી તેને ઇસકોલે મોકલવી, કાંચે પીરોનથી ધરમા પગાર આપતો બંધ પાડવાનું તેવણને અ મીઠું નહી. પણ તે કેહતી હતી તેમ જામના લોક કુપી ખાવા લાગાં.

હવે પીરોનને માટે સાડું-માંડું જીતાં મોઢાક નહી ના ગપા એટલે તેનું ધારન થયું. આસીબાઈ પોતાનાં વ

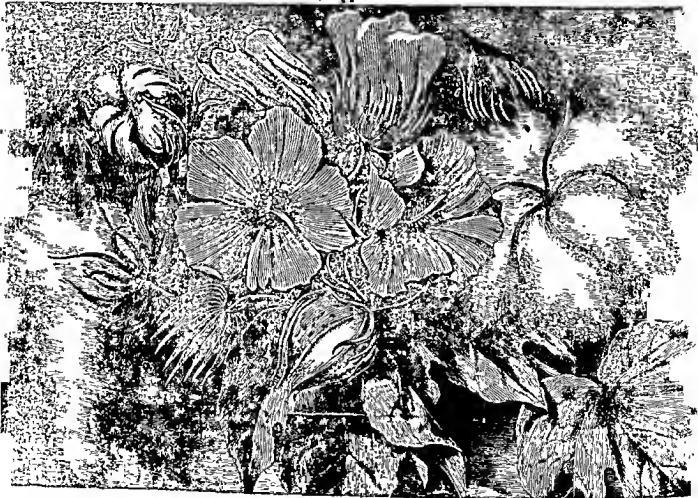
ખતમાં "સુધરેલા" છેકરાઓનાં શતરૂ જવાં હતાં. અં
ગરેલ શીખેલાઓ ને "સુધારા" કરવા નીકળ્યાછે તે તેવ
છુને નરા ગમવું નહીં હતું અને તેઓને આસીબાઈ ગા
લો દેતી હતી. અને તે છતાં હવે તેણે ખામખા એવાન
એક "સુધારાવાલા" માસરને પોતાનો જમાઈ કીધો.

માસરને પોતાની નવી બાથડીને યુદ્ધ ઝોળાં પેટુરાવ
માં તથા તેની સાથે ફરવા હરવા લાગે. આસીબાઈને એ
વાત નરા પેટુલાં ગમી નહીં, પણ પોતાની દીકરીને તેમાં
સુખી નોઈ કયું પણ ખોલવાનાં તેવણું અખાડા કરી ગયાં અ
ને જેન જેન પીરોન સાથે તેના માદીના એ ખલાસ વધેયો
તેમ તેમ તેવણું હાઈયું હરખાઈ નવા લાગું.

છેલે સરવાલે માસરેતો પીરોન સાથે ગાવા વગાડવા

ચાહ્યું, તે સારાં સારાં ગીતોની ચોપડીઓ પીરોનને વા
સતે લઈ આવેયો, પણ તેને ખાલમ પડ્યું કે પીરોનનાં શી
ખવા બાહુવા ઉપર પાંછી ફર્યું હતું.

એ બાબે પોતાના જમાઈને નાસીપાસ થયેલા નોઈ
આસીબાઈ તરત પોતાના દીકરાના ઓરડામાં ગયાં અને
પોતાની વહુને અરન કીધી કે "તું ને શારાં સારાં ગાએ
છો ગાયછે તે ગારી પીરોનને શોખવ." આલીના વરને
પોતાની માને તાણી ખારવાનો વખત હતો કે "તમારી વ
હુ સારા રાગે ગાતી તારે તમે તેને ગાલો દેતાં હતાં અને
હવે દીકરીની વખતે પોતે આગલ રહીને તમે ગવાડવા
આવયાં છો."

હીંડસતાનનો રૂનો વેપાર અતીથણે વધી ગયોછે અ
ને રૂએ મુંબઈના રહેવાસીઓને એકવાર લખપતીઓ અ
ને કરોશ્વતીઓ બતાવ્યાછે. ૧૮૫૦ માં હીંડસતાનથી
૧ કરોર ૪૩ લાખ રૂપીઆની કીમતનો રૂ દેસાવરો ખા
તે ગયો હતો. પણ દસ વરસ પછે ૧૮૬૬ માં ૩૫ કરોર
૫૮ લાખ રૂપીઆનો રૂ હીંડસતાને મોકલયો હતો, કાંટાં

૧ કરોર અને કાંટાં ૩૫ કરોર ! ૧૮૫૮ માં ઈંગલંડ ખાતે
કુલે દેસાવરો ખાતેથી ૨૦૧ કરોર રૂપીઆની કીમતનો ૮૦
લાખ હંડરવેટ રૂ ગયો હતો, પણ ૧૪ વરસ રહીને ૧૮૬૦
ના સાલમાં ૧ કરોર ૧૨ લાખ હંડરવેટ રૂઈ પર કરોર
રૂપીઆની કીમતે ઈંગલંડ ગયો હતો. આ પોટા રોન
ગારથી ઈંગલંડ દેશ દર વરસ ૧૦ કરોર રતલ સુતર તથા

૩ અમલવાર કાપડ દેસાવરો ખાતે પોહ્યાંવતું કરેછે, જેમ કરતાં ૧૪ કરોર રૂપીઆનું સુતર તથા ૫૫ કરોર રૂપીઆનું કાપડ ખપેછે. આ સમઘો હીસાખ તો ફક્ત હીસતાં તથા ઈગલ ડાંનાં રૂના રોનગારનો છે, પણ તારે અમે રીકા જે આખી ફુનીઆને એકવાર રૂ પોહ્યાંઆડવું હતું તે તથા બીજાં દેશોના એકઠો રૂનો વેપાર ગણીએતો કેવડો મોટો આંકડો થઈ પડે !

તોપણ આ જમરો અને રાખશી રોનગાર માતર એ ૬ જાહડાના બીઆને સંભાલવા માટે ખુદતે ઉગાડેલાં સા ધારેજી દીડવાંથી થાયછે એ વાત શું થોડી અબજબજ જેવી છે ? રૂ માતર કપાસીઆના બીઆને સંભાલી રાખવા માટે તે બીઆની આસપાસ એક કોઠલી તરીકે ઉગેછે અને તેથી જાહડા તથા બીઆના ઉપરભાવનાં રૂ પાછળથી નક્કા મો છે. તથા બીજાં જરે જાહડાને કામ લાગેછે તારે તેની આસપાસના રૂને તે જાહડા રદ કરેછે. એવી ખુદરતની એક રદી ચીનમાંથી આવેલી જાત અમલ જે રૂપીઆનો વેપાર ચલાવી શકેછે અને ખુદરતની એવી એક રદી વસતુ ખાણસનું બદન ધાંકવા માટે જાડી ખાદીથી ઉંચાના ઉંચા સેના તથા મલમલ જેવાં તરેહવાર કુમાસનું કાપડ પૂર પાડે છે એ ખુદરતના ભેદોની થોડી ખુબી નથી. કપાસનાં બીઆની આસપાસનું આ પડ સફેદ, પોચું, અને સુખાક, બાફ જેવું અથવા ચરફ જેવું અથવા “પક” જેવું દીલ પસંદ છે. પણ તેના જાહડાની જાતી પરખાણે એ વસતુ ના શાખા લાંબાં ઈઆ ટુકા હોયછે. તેને આવેરી જાતે વણતમા કામે લગાડી તેમાંથી નાદર કારીગરીએ પોતાને જે ઈવું કાપડ મેલવેછે.

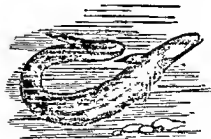
રૂનું જાહડા હીડસતાન, ચીન, અરબસતાન, ઈરાન, એશિયા માઈનર, તથા આફ્રીકાના થોડાક ભાગોના અમેરિકાના ખાતે ઉગેછે. પીરૂ દેશની અસલી કમરોમાં રૂના જાહડાની હાનરી માલમ પડવાથી તાંહાં પણ એ જાહડા અસલ ખુદરતી છે એવું ધારવાના આવેછે. હીડસતાનમાં આજ તરણ હજાર વરસ થયાં રૂની ખેતી ચાલેછે અને એવું કેહેવાયછે કે તેની ખેતીવાડીની જે રીતીઓ તરણ હજાર વરસ ઉપર હતી, તેને રીતીઓ મુજબ આજેની તેને ઉગાડવાના આવેછે. હીડસતાનના રૂ તરેહવાર જાત નો થાયછે અને તેને તરેહવાર નગરોમાં માફક આવેછે. સહી ગરમ ભાગો જેમ પોતાને રૂ ઉગાડે, તેમજ વળી એ દેશના સહી હવાયલા તથા સરદીના ભાગોમાં પણ તે નો રૂ જુદો હોયછે. ડાકટર ફારમસ વાટસન જેણે હીડસતાનનો પેશાસો બામે મોટી અનુભાશ મેળવીછે. તે કેહેછે કે આખોહવા તથા જમીનની બાબતમા રૂના પાકને માટે હીડસતાન જેટલું લાએક છે, તેવું માફક આવવું દેશ આખી ફુનીયામાં બીજું એક નથી. રૂ ઉગાડી શકે એવી જુદી જુદી માટીના ૩૦ થી વધારે નજીના તેણે પોતે એકઠા કરેલા છે, જે ઉપરથી આપણું દેશ રૂ બામે કેટલું ચકતી વાન છે, તે માલમ પડેછે.

રૂના જાહડાને હલકી, રેતાલ જમીન નોઈએછે અને બીજાં ઘણાખરાં જાહડોથી ઉલટો ગુણ તેનામાં એક કે દરે આની નજીકનાં એ જાહડા ઉગી શકેછે. અમેરિકાનાં કેટલાક ટાપુઓ (સીઆઇલંડ) ના રૂનો સામો લાએક, મન

જીવ તથા રેસમના જેવો હોયછે. રૂની ખેતી ચોખાંસાં પછે શરૂ થાયછે અને ચીયાણો આવતામાં તે આસરે ચાર ફીટ ની ઉંચાઈ સુધી ઉગી નીકળેછે. તેનાં બીઆં દીડવાઓમાં રહેછે, જે દીડવાંને બાહરથી કાંટા તથા જાડી છાલ હોયછે, તેની અંદર ગરમ ગરમ ને નરમ નરમ રૂની વચે બીઆં ગોઠવાયલાં હોયછે. દીડવામાં ઘણો રૂ ભરાવા પછે, તે દીડવું ફારેછે જેથી દીડવાંને બદલે સફેદ દડાઓ જાહડા ઉપર જીલ્લાતા રહેછે. તે દીડવાં કદ અને આકારમાં મોટી દરા અ જેવાં હોયછે, તે પાકીને કાંટા પછે છલતાં વગર પણ ક પાસ સુધાં રૂને તોડીને એકઠો કરવામાં આવેછે. જે આ સુ દીડવું તોડવું હોયતો પછે તેની છાલ ભાગીને લુકો થાયછે તથા છલતાં રૂ સાથે મેલાઈ જવાથી તેમને છુટાં પાડતાં ઘણી મેહેનત પડેછે.

જાહડા ઉપરથી તોડવા પછે પેહેલું કાંમ રૂને કપાસ થી છુટો પાડવાનું તથા તેને સાફ કરવાનું હોયછે. એ કાંમોને માટે પેહેલાં ઘણાં સાદા ઉપાયો કરેલા હતા, પણ પાછલથી નવી “જનો” અથવા ચરકાઓની શોધ થવાથી એ કામ ઘણું સવલ થયુંછે. એવી રીતે રૂને સાફ કરવા ની જાનના કારખાનાં હવે રૂની ખેતીવાલાં પરંતો મધેજ સધાપવામાં આવ્યાંછે, જેથી ભરૂચ, ધારવાડ, ખામંગામ ઈત્યાદી રેકાણાઓમાં લાંબાં ધુમાડીમાં અને સાંચાઓ નિવામાં આવેછે. રૂને સાફ કરી પછે તેની ગાંસડીઓ બાંધવામાં આવેછે, જે કાંમ પણ થોડેક દરજે હવે માહેલાં પરંતો મધે થાયછે, જાંહાં દીલી ઈઆ ચરધી મનજીવ ગાંસડીમાં બાંધવા પછે કોસટા ઉપર અંદર ખાતે લાવી ઈ સંકોરમાં દાખી તેની મનજીવ તથા હુકમચ ગાંસડીઓ બાંધવામાં તથા પછે વાંહાંજી ચહડાવામાં આવેછે. આ પછે દેશી રૂ આપલ ઘણો ઉતરતી કીસમનો હતો, પણ તેને સુધારવા પાછલ ઘણી મેહેનત લેવાથી આજે હીડસતાન રૂના નયામાં નહીં પણ ગુણમાં વધીક અમેરિકન રૂની લગભગ બરોબરી કરી શકેછે.

વિનલીવાળો લેવટો

થોડીક અબજબજ જેવી માછલીઓની તપાસ આપણે ગયા અંકના કીધી હતી, પણ સહી અબજબજ જેવી માછલી એકછે અને તે વિનલીવાળી માછલીને નામે આપવા પડે. આનના એલમે વિનલીની વીદીમાં મોટી શોધ કરી પીછે. ઘણી ચીનિયા વિનલી માલમ પડીછે. આપણા બ

દનમાં પણ વીનલીએ અને કેટલાક વીંદવાનોતા હીંચ્યાં સુધી ફેરવે છે એવાણી છ'દગી નીચેએ અને જીવ ચાલે છે તે વીનલીથી છે. પણ આ મોઢાંથી ખુદરતામાં કોઈ પણ વીનલી ના બલકે માણસના પોતાના એવી શક્તી નથી કે પોતાના બદન માંડેલી વીનલીને પોતાની મેળે બાહાર કાઢાડી શકે. તે શક્તી વીનલીવાળી માછલી ધરાવે છે અને તે ખરેખર નાદર શક્તી છે. દરએક પરાંણીને પોતાના અવાવના હુધીઆર આપેલાં છે અને આપણે જોયું છે કે ખાતર સીંચી ગાંડાં, દાંત ઇચ્છા પુછડી નહીં પણ કેટલાંક પરાંણીઓને તલવાર અને કરવત જેવાં હુધીઆર વરીક કુદરતે બખચેલાં છે. પણ વીનલી જેવું અવાવનું હુધીઆર બીજું કશું છે? તેની આગળ બીજાં પરાંણીઓના હુધીઆરો ગોખા રહે છે.

પોતાના હુનનબરદને એક જ નજરે એવો લગાડવો કે જેથી તે તદન મરણ પામે ઇચ્છાતાં બેસુધ ધઈ જાય અને તેની સઘલી શક્તીઓ સુહુન મારી જાય, એ થોડી જોરે ને શક્તી નથી. વલી પોતાના હાથમાં કે મોઢાંમાં કે માથામાં કોઈ દેખીતું હુધીઆર ધરાવા વગર ઇચ્છા કોઈ હુધીઆરના કસો પણ ઉપયોગ કરતું હોય એવું દેખાડવા વગર બેમાલમ રીતે કુશનનને નજરે લગાડવાને આ માછલી શક્તીવાન થાય છે. વીનલીથી કરીને પરાંણીઓની હીલમાલ કરનારાં ગોટલાંમાં તાંબુ ધઈ આવીને તે કઠણ ઈ જાય છે તેને વીનલીના આંચકા લાગેલા કહીએ છીએ અને વીનલી પેદા કરનારી માછલીઓ તેવીજ ક્રીસમનો આચકો આપી શકે છે. કેટલે કે આ અટકથી કોઈવાર મોડેસવાર માણસ પોતાના મોડાં સુધાં તુડી પડે છે અને કોઈવાર જે ધાતુને તે માછલી લાગે છે તે વીનલીની ચીંગારી વરીક કાઢાડે છે. આ અનજમેજ જેવી શક્તી તેને મે કાપકા કરે છે. એકતા તે પોતાના કુશનનને જોર કરી શકે છે અને બીજાં તે તે શક્તીથી પોતાના ખોરાક મેલવી શકે છે. એવું કેટલે કે જો દરીયાવમાં આ માછલી હોય છે, ત્યાં તે સરવે માછલાં ઉપર સરકારી ચલાવી શકે છે.

વીનલીવાળી માછલી યુખીચ કરીને જે જાતની છે. એક રોરપેડોને નામે ઓળખાય છે, અને તેના આકાર આપણા લોકો જે માછલીને ચાંન કહે છે, તેને કાંધક જાતનો આવે છે. એ માછલી લગભગ ગોળ હોય છે અને તેનું પુછડું ટુંકું અને ચરબદાર હોય છે એ માછલી ઘણું કરીને ૧૪ ઇંચ લાંબી અને ૧૦ ઇંચ મોઢાંથી હોય છે પણ એ માની એક માછલી છા ફીટ લાંબી નાધાપલી છે. એ માછલીને જોરે ખીનલી હોય તોરે તે વીનલીના નજરો મારે છે, અને તેના નજરો ઘણા નરમ હોય છે કેમકે હાથના આંગળાંથી ઉપર તે અટકો કદાચ લાગે છે અને કોણી અથવા કોપરીયાંની ઉપર તે કદી નતોળ નથી. પણ આ માછલી કેટલા બધા અટકા મારે છે, તે સંજોઈ અનજમેજ જેવું છે તે એક મીનીટમાં ૨૦ આચકા આપે છે. સપાલાનજની નાનાના વીંદવાને એ માછલીના ૭ મીનીટમાં ૩૧૬ આચકા ગણ્યા હતા !

પણ વીનલીવાળી માછલીઓમાં ખરેખરી જોરાવર અને બધાં એવી માછલી તો "વીનલીના લેવટો" ને નામે ઓળખાય છે, જેનું ચીતર આ બાબતને મથાલે આપ્યું

છે. જે કે એ માછલી દેખાવમાં લેવટો જેવી છે, તોપણ કદમાં તે એક સરખ જેવડી મોટી છે અને તેનાં વીનલીના અટકા ભય ભરેલા છે. તેનું સાધારણ કદ ચારથી પાંચ ફીટનું છે, પણ કોઈવાર એ લેવટો ૧૫ ઇંચના ૨૦ ફીટની લંબાઈ સુધીનાં માલમ પડે છે. તેની ઉપર પરમાણે અને જે પાંણીમાં તેને વસતું હોય તે પાંણીના રંગ પરમાણે આ લેવટોના રંગ બદલાય છે. તે ઘણું કરીને લીલારંગના હોય છે, પણ તેનાં માથાંના નીચેના ભાગ પીલી અને રાતી ટી પડીને છે, તથા માથાંથી પુછડી સુધી મારીક છીંદરાની જેવડી હાર તેના બદન ઉપર આવે છે, જે છીંદરામાંથી એક ઓઠાસ નીકળે છે તે વડે તેની ચામડાં ચીકણી તથા સડકણી થાય છે. એ છીંદરાનો રંગ પણ ટીપકીઓના જેવાજ પડે છે અને લાલ હોય છે. એ માછલીનું મોઢું મોઢું અને પો હોણું હોણું તથા છેક ગલાં સુધી દાંતો ફીસીને બાંધેલા હોય છે. તેની જીભ ચરબદાર અને ચીકણી હોય છે.

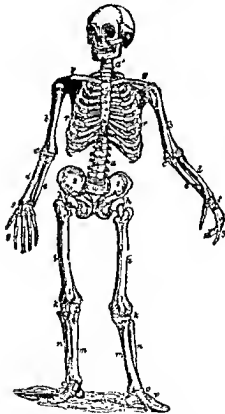
આ લેવટો પોતાના રોકારને વીનલીની મારી નાખે છે તથા ધાતુ ઉપર વીનલીની ચીંગારી પણ એજ લેવટો કાઢાડે છે. તેની તેજ વીનલીના અટકો નાનાકીત વીંદવાન "હુનબોલરે" એકવાર ખમ્ખો હોતા અને તેથી તેના બદન ઉપર કેવી અસર ધઈ હતી તે તેને, પોતાનેજ આપણે બોલવા દઈએ. તે લખે છે કે— "પાંણીમાંથી તરતની કાઢાડેલી આવી એક માછલી ઉપર મારા જે પગ રાખવાથી મને જે ભયંકર આચકો લાગે હોતા, તેથી ભયંકર આચકો એક મોટાં દદની 'લીડનનર' (વીનલી પેદા કરનારાં વાસણ) માથી પણ મને કોઈ દાહાડે લાગેલો પાક નથી. તે આખો દાહાડો મારાં જુલુ ઘણાં કુખ્યા કીધાં અને મારા બદનના લગભગ દરએક સાંધાના મને કે બ લાગ્યા હોય. પેટની ઉપર એક સુધી મારી હોય, માથાંની ઉપર એક કુતર વાગે હોય, વીનલીના એક મોટાં ધડાકો ધરો હોય, તો એક પલમાંજ આવી અસર પેદા કરે છે. આખાં બદનની નેસો એ રીતે એક જ વખતે સુહુન મારી જાય છે, એટલે કસું સુખતું ઇચ્છા ઓળખાતું નથી."

હવે સવાલ એ રહેણ છે કે આ માછલીઓના વીનલી કાંઠાંથી પેદા થાય છે? તપાસ કરતાં તેના બદનના એક આખો અને નાદર વીનલીના સાંચો ગોઠવેલો માલમ પડે છે. જેમ એક "ગાલવાંનીકરક" નામના વીનલી બનાવના વાસણના ખાંચાઓ દ્વારા હોય છે, તેવીજ યુક્તી આ માછલીઓ પ્રથે જોવાના આવે છે. "રોરપેડો" માં વીનલીના સાંચો માથાંની ખોપરી આગળથી યુધં સુધી બેહુ બાજુએ ગોઠવેલો છે. અને તેમાં ઉભી મોકલ નલીઓ હોય છે, જે દરએક નલીના અંક સુનારી જીલીથી પડ અથવા ફેરકાર કરી લીધેલી છે અને એક ઇંચની નલીમાં એવી ૧૫૦ ફેરકાર ભરી જના જના ઓરડા કરી લીધેલા છે તથા તે દર એક ઓરડાના કાંઈ પરવાડી પદારથ હોય છે. "રોરપેડો" માછલીને એ આખો સાંચો ૧૫ ઇંચના ૧૬ ચોરસ ફીટ જગા રોકે એટલો મોટો છે, તે ખાતર તેના માથાંના સમાવેલો છે. આ નલીઓની શંખ્યા "રોરપેડો" ના કદ પરમાણે હેરફેર હોય છે. ફક્ત એક માછલીના સાંચાના ૧૧૮૨ નલીઓ ગણવાના આવી છે અને દરએક નલીના ૧૫૦ ફેરકાર ગણ્યાં આ એક માછલીના આખા સાંચાના ૧૭૩૩૦૦

નાહાની ઝોરડીઓ હાવી નેહ્યો. આ કેવી અજબજાબ ક્રાંતિ !

વીજલીવાળા લેવટાના તેના સાંચો માથાના નહીં પણ પુછડાંના ખળી આવેલો. તે પુછડાંની હેડાંજુખાં ગોઠવેલાં, તેના ચાર મોટા લાંબાને લાંબા લાગ કરેલાં, અને દરએક ખાંધી બારીક આઠડાંની ગોળા પહેલો દીસેદીસ ધાસે ધાસે સીંચીને ગોઠવેલી હાપ તેમ સરખાં પડ દીધેલાં અને તે દરએક પડની અંદર નેલી નેવી પદારથ ભરેલી છે. સઘળી જાતની માછલીના વીજલીના સાંચાઓ ઉપર પુષ્કલ નેસો નેરેલી છે, અને સો વીજલીને લાવવા લઈ નવાનાં વીજલીના તાર પરે કામ લાગે છે. માછલીઓના સાંચાંમાં એ ને સો ઉપર વીજલીના આધાર છે, પણ તે વીજલી શી રીતે અને સાથી પેદા થાય છે તે કશું જામલ પડતું નથી. એ જ નેઆંનના નેહતા જે માહાબલ કીરતારે આ અજબજાબ જે વી. માછલી પેદા કીધી છે તેમ કીરતારના હાથમાં રહેયો છે.

હાડકું—બદનનું ઘર.

આ કેવો બદસુત દેખાવ ! અને તોપણ દરએક આ દમીના બદનનો તે ખરો ચીતાર છે અને જેમી છેલબટાઉ ઇચ્છા મોચેવારાંણી પોતાની ખુબસુરતી ઉપર મગર રોમ તેને કેહેવાનું એટલું જ છે કે “આ બાકી આદમ એટલો મગર નો રહે કેમકે કદાચ આવતી કાચે, કદાચ આવતા પલમાં તારી તમામ ખુબસુરતીનો નાશ થશે અને ઉપશે, બીહાજના આકાર તારાં ખુબસુરત તનથી થશે.” એ આ

કાર ગોળા આપણા બદનનું ઘર છે. ખાંસ, નેસ અને ગોટલાં, પેટ અને તેજાંની કીમતી સાંચો, છાતી અને તેનો બેચુલો ખળજો, બેજું અને તેની હીકમતી બનાવટ એ સંધ્યું આ બદનના ઘરના વસો છે. જેમ સાધારણ ઘર બાંધવા આગમય લાકડાંનો તેનો આકાર પેટે છે ઉભો કરવામાં આવે છે, તેમ આદમીની આ ખાંસ અને ચાતડીની છેક હેકે બદનના બીજા સઘળા ભાગોને રેકવનારું આ પાંચરું બાંધવામાં આવ્યું છે. માણસ તરો ઉભો રહે છે અને બેસે છે તથા હીલચાલ કરે છે, એ સઘળું તેનું ટકાઉપણું બદનના આધારથી છે.

છવનું આ ઘર અથવા પાંચરું હાડકાંનું બનેલું છે અને તેને હાડકાંણી કેહે છે. માણસના સાધારણ વજન ૧૩૦ થી ૧૪૦ રતલનો ગણાય છે અને તેમાં આ હાડકાંના રાંતો વજન ૧૨ થી ૧૬ રતલનો છે. આટલાબધા વજન છતાં, બદનને બાલવા પછે ખાર ૮ અંઉસ પદારથ રહે છે અને બાકીનું સઘળું હવાઈ આકારના ઉડી જાય છે. આટલું છતાં માણસને રેકવવા તથા મજબુતી આપવાનો સઘળો આધાર હાડકાં ઉપર છે. બધાંયણું હાડકું સરેક પણ કુમળું હાડકું નરા આસાની રીતે ગતું હાય છે. તે બાહરથી કઠણ પણ અંદરથી પોક્કલ અને નરમ હોય છે, જેની અંદરના પોલાણમાં ખાવા નેવો એક ગર ભરેલો છે અને તેને આપણ શુડ કહીએ છઈએ. તેને જો આપું બટ રાખણું હોત તો તે વનનમાં ભારે ધત અને વધારે બોલો આપણને ઉંચકવો પડત. કાસકાસને લગતા તેજાબ અને બીજા ખાર તથા ચુંનાની મેળવણીથી હાડકું બનેલું છે અને ધરતીના ભીતરના જાંહાંસુધી સુનાતું પડ આવેલો તાંહાંસુધીજ હાડકાં તથા કોરલાં મળે છે, તે પછે વધારે હાડકાંમાં તે મળતાં નથી. તેમાં સુખીઅ ખારાસ તથા ચીકાસ હોય છે. ચીકાસથી તે ચીવટ અને ખારાસથી તે કઠણ છે. ખોલ લી હવામાં બાલવાથી તેના ચીકાસવાળો ભાગ ઉડી જાય છે અને ખારાસવાળો ભાગ બાકી રહે છે, જેના ખસલવાથી લુકો ધાય છે. બીજી રીતે બાલવાથી તેના ખાર તેજાબમાં ખવાઈ જાય છે અને ચીકાસવાળો ભાગ બાકી રહે છે, તારે હાડકું નરમ થાય છે તથા મરડાઈ જાય છે. બચાના હાડકાં નરમ અને મરડાઈ જાય એવાં તેજાના વધતા ચીકાસને લીધે હોય છે. ઘરડાં માણસના હાડકાં કઠરાં અને લાગી જાય એવાં તેજાના વધતા ખારાસને લીધે હોય છે.

આપણા હાડકાંનાં માટેલાં હાડકાં તરેહુવાર કદ અં ને આકારવાલાં હોય છે. હાથ, પગ, આંગલાં, ઇતીઆરી ભાગોના હાડકાં લાંબા દાંડા જેવાં હોય છે, જેને એક છેડે ગોલ માથું અને બીજે છેડે મીઠાગરું નેરું હોય છે તથા વચમાંથી તે પતલું હોય છે. બીજાં હાડકાં વડી પોટાલાં હોય છે, તે કપાલ, ગુમરી, તાલક ઇતીઆરી હાડકાં છે. ગુમરીના હાડકાં ગોલ લાગે છે, પણ તે ખરેખર એક જ ગોલ હાડકું નથી, ઘણાંક પોટાલાં હાડકાંયિને જેડીને તેના ગોલા કાર બનાવેલો છે. ગોલ હાડકાં વડી જુદાં છે. જે પગની પુડી, હાથની પોટાંચી, એવા એવા ભાગોની રુકલ આ ને છે. બીજાં મોટાંક હાડકાં આડાં અવધાં અને નીકાં હોય છે, જેના દાખલા તરીકે કાંઠાના હાડકાં દેખાડી શકાયો. એ હાડકાંયિ ઉપર ચીસ, ખાડા તથા મુરાઓ પાડેલાં છે,

જેની અંદરથી નેસે પસાર થઈ હાડકાંના સંઘલા બાજોને બાહરથી પુશતી વ્યાપેછે તથા હાડકાંનું અંદરથી વોશણ કરવા માટે તેમાં કાંઈયું હોયછે, જે વાટે નેસ છેક અંદરવેર લોહીને પોહ્યાંચાહે.

દાંત, કાંત, ઈતીઆદી અવીઅથોનાં બારીક હાડકાંઓને ગણતરીમાં લેતાં આખા હાડકાંનામાં પોણીતરણ સે હાડકાં ગણાયછે, પણ તે બારીક હાડકાંને બાદ કરતાં ૧૯૭ મોટાં અને જાણીતાં હાડકાં બદન મધે ગોઠવેલાંછે. આ બાબતને મધાલેની વ્યાકરણીમાં એ સંઘલાં હાડકાંની ગોઠવણ દેખાડીછે. તેમાં ઘ થી ઘ ની નીશાંણ કીધીછે તાં હાંવેર બરડાને કાંઠા છે, b બાજુનું હાડકું છે, c ડાકેરી પાંતે સાંધા છે, d કામરીનું બાહરનું તથા e અંદરનું હાડકું છે, f પોહ્યાંચી છે જેમાં ૮ હાડકાં ચમચની હારમાં ગોઠવેલાં છે, g નીશાણવાલાં હાડકાં આંગળાંનાં છે, h અને i અંગનું હાડકું છે, k શુકળના સાંધા છે, m અને n લાના મે હાડકાં છે, o કુટી, p પગ, r પાંસલી, x શો નું, તથા s કુલાંનાં હાડકાં છે. આ સંઘલાં જુદાં જુદાં હાડકાંઓની ગોઠવણ બાબે હજી બીજું જાણવાનું છે, તે ની આવતા અંકમાં વાંચનારી બાનુઓને સમજ પાડીશું.

શેક્સપીરીઅન જવાહરો.

સંપ.

“એક ભયંકર કામ કરી બતાવવા અને તેને પેહો લો ખેઆલ પેઠા ધવાની વચેને વખત સંઘણ એક દરામ નો ખામ એક નમરની બીહાનણી કગાઈ છે. તે અસા મા મનશકતી અને નીતીના અવાજો ભેગી દરબારે મસલત કરેછે અને એક રામની મીશાણે એક માણસ પોતાનાં અમલ તલે બલવાનું શંકર વેહેછે.”

“ઓ ! એકસંપ ! રાતને વખતે જરે જુરાઓને છુટાપછું મલેછે, તારે તારૂં ભય ભરેલું કપાલ દેખાડવાને તું ને શરમ લાગેછે ? અરે તારે દીવસને વખતે તારી રાખથી સુરત લંકાપ એટલો અંધારો ગોઠે તુંને છુપાઈ રહેવા માટે કાંઈ મલશે ? એવા ગોફા શોધવાને આ એકસંપ તું નો મે હેનત કર પણ હસતા મેહરા અને મીઠા અવાશની અંદર જ તારો પાપી સીકલને સાંતી રાખ !”

વાતચીત.

“વાતચીત બેલગમ બેલવા વગર મજા આપનારી જોઈએ, દોલ ધાલવા વગર કાંબાન જોઈએ, નીરવાનરા પછા વગર છુટી જોઈએ, અલીઆની વગર વીદીઆવંત જોઈએ, તથા મેડી કાહાડવા વગર નવી જોઈએ.”

પુરાણ.

“મેં જુરાઈને એટલેવેર ઉકલતી અને ઉભાતી જોઈ છે એવે પકવાંનની ઉપરથી બાહર થેલાઈ ગઈ હતી.”

સીકલ.

“જ્યાંનાના કરતાં ગોલો એક મકસદ કહી આપવા ને વધારે લાએક છે.”

“હા ! એક ગંભીર દાસતાંનના ગંભીર સફાતી મો શાલે આ માણસનું કપાલ ગંભીર પુસતકને અવાજ કહી આપેછે.”

સામાસામી અસારો.

“એક વ્યાતસ બીજા વ્યાતસના બલવાને બાહી ના ખેછે. એક દુખ બીજાના દુખથી ઘટેછે. મકરો આવેછે તો બીજા મેરડુની ચકરાથી પાછું ધમ ધવાયછે. એક ની રાસી ભરેલો ગમ બીજાની માહેતમ જોઈ સામે ધાયછે.”

દેશ હાંપર પેઆર.

“અમર જે મારા એક દમણ દીકરા હોય અને દર એક જાણપર મારો સરખો પેઆર હોય, તો મારો એક દીકરો દેશને ખાતર લડતાં લડતાં ધરાઈને પાછો આવે તેનાં કરતાં મારા અગોઆર દીકરા માહાદુરીથી મરણ પામે તે લેવા ને હું વધારે રાજ ધવરા.”

હીમત.

“હીમત સમે ઉપર થોડે મહોછે.”
“વીઆરમાં જેમ તું મોટોછે, તેમ કામમાંથી મોટો થઈને; વખત વ્યાવતાંન ઉસકેરોને; વ્યાતસ સાથ વ્યાતસ થઈને; બીહીવાડનારને બીહીવાડને અને પતરાણપોર વડા ઈસાથ ટકર લઈને; કે તેથી ઉતરતી વ્યાંબે મોટાં પાસેથી પોતાની વરતણી ઉછીની લીએછે તેમજ તારા દાખલાથી મોટી થશે તથા પકા કરાવની નહી હટે એવી ખાએશ પોતાનાં દીલપર ઝોલવશે.”

“ખરો હીમતવાન તેમ છે કે જે માણસનાં દમમાં થી નીકળતું જુરામાં જુરૂં શંકર દાહાપણથી અને અને પોતાના નુકસાનને માતર બાહારનું વીચારે; તેમને પોતાના પોશાકની મીશાણે જેમતેમ બદનપર પેહરી લીએ; અને પોતાને થતી ખરાબીને પોતાનું અંતકરણ ખરાબ કરવા તે ની વ્યાગળ લાવવાન નહી દીએ.”

“મરદને જેટલું જાણે તેટલું બજાવાની હું હીમત કરું છઉં. જે તેથી વધારે કરવા જાય તે મરદ નહી.”

દરબારીઓ.

“ઓ હસતા, સુઆરા, પણ ધીકારાપલા હુકરખોરો, નમીના ભાંનશુઓ, મીલનપણ વડેઓ, મીઠા રીંછો, દોલ તના ઘણેડાઓ, ખાવાના દોસતો, વખતની મખીઓ, ગોલાં મે, હવાઈ બાદો, તમે લાંબી જાંઘની તક ધીકારસાથ જવળો.”

“તમે રાંક અને બેલવે નખાનાછે, અને રાંકપણ તથા નખનતાઈ ઉપરું દેખાય તેમ તમે તમારી પદવી અને દરબાર ઉપર નામ ધરાવોછો, પણ તમારૂં અંતકરણ તુંડ મી જાન, ગરૂરી અને અદેખાઈથી ચીકાર ભરેલુંછે; તમે નસી બધી અને રાજની મેહરબાંનીથી નીની પગતીઓ ઉપરથી આસાનીથી મહુડપાછો, અને હવે એવી જાંઘાએ આવવા છો કે જાંઘાં કાણ તમોને ટેકાવી રાખે અને સુખને ત મારા તાબેદાર નેકર થઈ તમે જે નેકરી અને ફરમાવો તે વી રીતે તમારી મરજની સેવા બજાવેછે.”

“જે ગોલાંમે પોતાના રાજના કાંઠાને જાંઘીનાં ખુની કરમાં ફુસવાનું વારંટ સમજે તથા જે સતાવાજાના આંખનાં પલકારામાં ધારો સમજે તેવા ગોલાંમે પોતાની આસપાસ હોય એ રાજઓ ઉપર મોટો સરાખે.”

પરચુટણ બાબતો.

સોનાના શુખનો—“ સુખ મેલવીને પછે ખોણવા ના કરતાં તે નહીંજ મેલવણું બેહેતર છે. ”

વીઢીઆ—તમારી વીઢીઆને તમારા ઘડીઆલ બી સાલ એક છુપા ખીશામાં રાખો અને લોકોને દેખાડવા વા રખવાર બાહર ખેંચી કાઢડો નો.

વડાઈ—લોકો વડાઈ કરેય તાહરે સાંખા ધણીને ખાલમ પરેય, પણ જ્યારે સાંખો ધણી પોતે વડાઈ કરેય તેવા રે તે પોતે આંધેલો બનેય.

ભરત—વેલાતમાં એક કુટુંબ રહેછે, તેમાં એક માઈલ નામની છોકરીછે અને તે કુટુંબનું નામ ફરલાંગ (અરધા કોશનો આઠમો હીશો) છે અને તાંહાં એવાં આઠ ફરલાંગ વશેછે.

માંસશની ઉમર—ઘણાએક દાખલા મલી આવેય કે ૧૦૦ થી ૧૮૫ વરસા શુધીની માણશની ઉમર કોઈવાર હોએછે. કેહછે કે “બુનગેરી” રશમાં એક ખેડુત નામે ૧૫૨૪૬ બનસદન” શને ૧૫૮૭ માં જન્મીઆ હતા અને શને ૧૭૭૨ માં મરણ પામીઆ હતા. આ વાત જાનવા જાય નથી.

લોભ—કોઈએક ખેડુતે પોતીકા છોકરાને કહઉં “જ વારે એને જવારે, દીકરા જ્યારે એ સસણું કોઈ બીજાનાં ખરખરી કર્યે થશે તેવારે આપણુ એને ફરીથી પકડી એ નો નાંસતો”કરીયુ”. એ શબ્દો શાંભલી છોકરાએ પોતીકા બાપનાં હોકમને તામિએ થઈ તેને છુટું મેલી દીધું પણ તે સસણું કોઈવાર પણ તેનાં હાતમાં પાછું આવીઈ નહી.

ન શીખવાના અવગુણ—કોઈએક શખશે એક સીને પુછીઈ, બાઈ તારી ઉમર કેટલાં વરસનીછે. તેણીએ જવાબ દીધો, જ્યારે હું પરણી તેવારે મારી ૧૬ વરસની ઉમર હતી અને મારાં ધણીની ઉમર ૩૦ વરસની હતી તેને આ જો મે ૩૦ વરસ થયાં તે કેટલાં? જવાબ વાલીએ કે ૬૦, તારે મને હવે મે શોલ વરસ તે કેટલાં? જવાબ વાલીએ ૩૨. સી બોલી હા અલખતાં મને એટલાં વરસ હોવા નિશ્ચિ.

મે ગરહસયો એક ટેબલ ઉપર સાથે જમવા બેઠા હતા. એકે બીજાને કહયું કે “સાહેબ પેલી નીમખદાંની નરા હીયાં પસાર કરજો.” બીજાને આ સેહેલ તસદીથી ફરડાઈ લાગે અને તે બોલવા કે “સાહેબ એ હોકમ કરવામાં તમારી ભુલ છે.” પેહેલા—“ કેમ સાહેબ! શું લ થઈ?” બીજે “તમારી ભુલ એકે તમે મને તમારો આ કર સમજાવો.” પેહેલા—“ નહાં સાહેબ, મારી ખરી ભુલ તો એ થઈ કે હું તમાને એક ગરહસય સમજ્યો.”

ખયાં ઉપર માં બાપની અસર—ઘણાં ખયાં આ કલાં મીજલ, પાણ, તોફાડાં-અથવા તરકરાં હોયછે અને તે વીશે ધણા માં બાપને ફરીઆદ કરતાં સાંભલીએ છઈ એ. પણ આ બાપોએ ભુલી નહી જવું કે તેમાં ધણીવા

ર તેમનોજ વાંક હોયછે. જેમ કુલને સુરજની રોશની નિશ્ચિછે તેમ ખયાંને ખુશાલી નિશ્ચિછે અને ખુશાલ માં બાપનાંજ ખયાં પણ ખુશાલ હોયછે. ખયાંને જે ચીન ગમે તે માગેછે, જે ચીન નહી ગમે તેનાથી દુર બંધછે. કુંજરા ચેહેરા અથવા કડવા શુખનો તેઓને ઘડીએ ઘડી ખાલમ પડે અને જરા જરામાં તેઓની ખણખોદ તથા વાંક કાઢાડવામાં આવેતા ખયાં પોતે પણ કવડાં અને કુનરાં થાયછે. મારે માં બાપની ખાશ કરજ છે કે ખયાંની આગલ હંમેશે હસતાં તથા સુખી રહેવું અથવા કાંઈ નહીતે શુખી દેખાવું ઈમાને ગમે એવું” કંઈ હોય તોપણ બાહરનો દેખાવ હસતા રાખવો.

માતાનો પયાર—ડાક્ટર હેસ નામનો એક લખનાર, જનવરમાં માતાનો પોતાના બાલક ઉપરના પયારનો એક ઘણેજ અસરકારક દાખલો આપેછે. તે કેહેછે કે “નસુ ના મારે એક દરીઆઈ પછી પકડવા મારે મારી બંદુક ખભે મારી હું” દરીએ કીનારે ગયો અને રોલાંબંધ એક ખડક ઉપર બેઠાં હતાં તેમાંથી એક પસંદ કરી તે ઉપર ગોલી મારી મારી નાખયું, સંઘલા પછીએ એકદમ દરીઆમાં નાહારી ગયાં પણ સુએલાં બાલકની માતા ધણીજ આનાકાનીથી તાંહાંથી ઉડી ગઈ, થોડીક મીનીટમાં તે પાછી સપ ટી ઉપર આવી અને ખયાંની પાસે બેસી સોહુર કરવા લાગી. મેં જિયું કે તે મારા શેકારને ઉઠાવી જ્યો મારે હું” આગલ વધવા લાગ્યો, પણ માતાએ તાંહાંથી પોતાની જગા છોડી નહી અને મારી સામે ધવાના ચીનહ બતાવી ખયાંને પોતાની પાંખમાં પકડી પાછલે પગે હુકવા માંડીયું. તેને ન શાડી ચુકવાને અથવા બીહવડાવવાને ધણીએ તબવીન મેં કરી, એક ગોલી વરીક તેના ઉપર ફેંકો પણ કાંઈ વલીઈ નહી, લોહીથી ગમરતી માતા પોતાના બાલકને પાંખ તેલે સુખ સંઘાડી મારા તરફ મોઢોડું” રાખી પાછલે પગે લાંબે સુધી ગઈ અને આખરે દરીઆમાં ડુબકી મારી માહુરી નજર આગલથો શુખ થાઈ ગઈ. માતાના પયારનો હાલો દાખલો મેં કોઈવાર આગલ જ્યો ન હતાં અને તે આ તીર દેશ જનવરમાં નિહને માહુરી અચરતીના પાર રહ્યો નહી.”

ધરધરુ નુસકાઓ.

રાસપબરી વીનીગર—રાશપબરી રતલ ૪ એક કાદવતાં વાસણમાં નાખો સરકો પેટ ૧ નાંખી તેનું મોઢું હવા ન જઈ શમે તેમ જનશુત બાંધવું અને પીમાં તડકાં માં કલાક રાખી રાતનાં ઘરમાં લેવું, ફરીને તેને બીજાં દને કલાક ૧૨ તડકામાં રાખવું અને તારખાદ એક ફલાન લની કેલીમાં નાંખી તેને વગર દાખવે તેનો રસ નીચેથી લેવો અને દરેએક રતલ રસ ૧ રતલ સાકર નાંખી કલાક ૫૫ શુધી ઉકાલી માટલી ભરી જનશુત ભુચ ખારવો અને તારખાદ પીવાના ઉપચારમાં લેવું.

બનકે—આરો રતલ ૪, માંખણ આર્ડસ ૪, સાકર આર્ડસ ૬, થોડું નીમખ, તેટલીજ છુદલી (કરેવશીદ) વેલાતો છઠ્ઠ તથા ખમીર ચમચા ૪, એ સઘવાને એકરસ

કરી કુધ નાખી રોતલીનાં આઠા મીઠાલ નરમ કરી ભુજવાં,
એ મધે કરનટ, આંઉશ ૪ નાખીઆથી વધારે શારાં થાયો.

છનછન બીઆર કરીને પીવાની છુટી—છુટલી શા
કર ૨ દરાંમ, છુટલી શુક ૫ ગરેન, કારબોનેટ આવ સોડા
૨૬ ગરેન, એટલું એકરસ કરી એક બહુ કાગળનું પડીકું
બાંધો. તોરતરીક એશીડ ૩૦ ગરેનનું એક શરદે કાગળનું
પડીકું બાંધો અને પીતી વેલાએ દરએક પડીકાંને દરએક
જીદાં ગલાશમાં અરધું તમલર પાણી લઈ ડોવીને બેઠને એ
કરશ કરી ઉભાઈ નવાની અગાઉ પીઈ નવું.

૨મું કુરસત.

૧. તરણ અક્ષરથી થાપછે આખું માઝ નામ,
ખરાબીમાં હુમેયો રેહછે માઝ કામ.
પેહેલા સંગ બીજી મલીઘાઈ નારનો ઘણી,
નામ, કદ, મીજાન, ને મારી જતો ઘણી.
થડ તથા પુછડું મલી જીવનતોમાં હોઈ,
બીજા તથા તરીજા વગર થોડાંન ક્ષો જોઈ.
ખેડેનો પારખો મુજને, ના કર્યો ઉડો વીમાર,
કહી શો હું કોણુજ વીલંબ નહી લગાર.

૨. હું છું એક પાદસાહુ સેહેરનો ધરાન,
જાતે નેક, ભક્ષો ને અતી કદરદાન.
પેહેલો અને ચોથા અક્ષર મળી છેઈ એક ફલનું નામ,
સઆઈ બતાવવાને પડેસે મારા બીજા ને ચોથાનું કામ.
નથી હું (આખો) કોઈ સાધારણ જાતનો નર,
મલાવીછે મેં હાકમઈ આખા ધરાન ઉપર.

૩. હું ચાર અક્ષરનો બેલ છેઈ. મને બે શરખા
ભાગમાં કાપી નાખે તો પેહેલા ભાગને લેવાને છાકરાએ ઘ
ણા ખુશી હોએછે અને તે ભાગને જો ઉલટાવી વાંચો તો
તેનો અરથ ખુશાલી થાએછે. મારો તરીજા અને બીજી અ
ક્ષર મલી એક જાતની રમત બનુછું અને તે આપવાથી ત
મો ચાહે તે કામ થઈ શકેછે. મારા ચોથા, પેહેલા અને બી
જા અક્ષર મલી હીંદુસથાનના એક દેશી રાજાનું નામ થા
ઉછું. કેહા હું કોણુ છું.

૪. હું અજબ તરાંહનો છેઈ, જેમ જેમ મારા પેટમાં
થી તમે આપો કરતા જાવો તેમ તેમ હું મોઢો થતો જાઉછું !

૫. દરેક જાણને મારી નરૂરછે, દરેક જાણ મને આ
પવા નીકલેછે, દરેક જાણ મને મોજે પણ ઘણા થોડા મા
રો ઉપયોગ કરેછે.

૬. એવી કેઈ મીજાએ કે જે કોઈ કોઈવાર દેખલપ
ર મુકીને કાપવામાં આવેછે પણ બીલકુલ ખવાતી નથી.

૭. હું ચાર અક્ષરની નારછું, હું લાંબી છેઈ, કુ
કી છેઈ, હું જાડી છેઈ, પાતલી છેઈ, મને બે શરખા ભા
ગમાં કાપી નાખેતો મારો પેહેલો ભાગ મને જવાહેછે અ
ને મારો બીજો ભાગ મને મારી નાખેછે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—મોત.

૨—પીસટોલ—ટોપી—સટો.

૩—

ગો

ક દ ર

ઉ ન રે સ મ

ખા દ સા જ ન ચે દ

ગો દ રે જ ગે વ બે જ ન

ક શ રે વ જ તુ સ

દી લ બે કા મી

ક જ સ

ન

૪—ટેમલ—બલ—તેલ.

મિત્રોના મેળાપ વિશે

૫૬.

“મારા મુમ કાલે મળજો” એ રાગનું છે.

મળિયા મળિયા મળિયારે,
ભલે આજ મિત્રો મળિયા;
હારે મારા મનના મનોરથ મળિયારે, ભલે આજ—મેકા

વિવિધ પ્રકારની વાત કરવાથી,
આનંદ આપે ઉછળિયારે, ભલે આજ, ૧

મિત્ર મેળાપથી ચાંત થયું મન,
તાપ ત્રિવિધતા રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૨

રગરગમાં આજ પ્રેમતાણ રમ,
આપીને અદાનક રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૩

મિત્ર મળવાથી પવિત્ર થયું મન,
પાપના ધુંજી પ્રજ્વળિયારે, ભલે આજ, ૪

એકબીજાના મરવ મન-મંથન,
નવર મળવાથી ત્રિજિયારે, ભલે આજ, ૫

મુખના મારગ મુજબ મળવાથી,
દુખના ડુંગર રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૬

મુજબ રનેહ મંપાદન કાઢી,
એજ રૂઝી રિહિ રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૭

દલપતરામ કહે દીપ ખુશ થઈ,
વજા દિવસ આજ વળિયારે, ભલે આજ, ૮

૭ મળવા.

મુંબઈ, દક્તર આચારા પરેશમાં બેહરામજી ફરફુજીની
ફપનીએ છાત્રીયું તથા પગરૂઝ કીધું. કોઠ કોઠ.—બેહરામજી
બેહરામજી સ્ત્રી, નાં ૧ તથા ૧૧.

સતીબાઈ

પુસ્તક ૧૪ સુ.

ડીસેમ્બર ૧૮૭૦

આંક ૧૨ ગ્રા.

સુલી વચ્ચે સાંપારી,

અથવા

ઓરતના હાથમા છુપી વાત.

૧ એક વારતા.

૧૨૬૨૯ ૧ સુ.

માણવદશાનના સુલકમા મનીજિહુ અને ફીરંગીજી નામની બે નવાન અને શુદ્ધ ઉમરાવજીઓ વસતી હતી. પુખ્તુરતોમા તેઓ એકસરખી સરસ હતીઓ. તેઓના માહાતાપી મુખરા ઉપરના ગોલાખી રોમશારની લેહનત બાગોમાના તાજાં ગોલાખને કરમાવી નાખતી હતી અને પરીઓના સરખાં તેણીઓના નાભ અને નખરાંથી શેહેરના નખખી થયલા ઘણાક નોનવાનો તેઓ ઉપર ફીદા થઈ તેને કેક અશલતની નાજનીનાને હાથ મેળવવાની ઉમેદમા નાઉમેદ થઈ રહ્યા હતા.

આ બે કુવારી કનેઆઓ વચ્ચે સંધ અને પેઆર મળતીથી ગંઠાયે હતા. એક નેકના દીલની ખાએસને તેઓ એકમેક આગળ યોલવી મેળતી હતીઓ અને સુખ ઈઆ સંપન, મોત ઈઆ માયાની ઘણીક છુપી મસલતની યુસુબખાં તેઓ વીસવાંસ અને એખલાસથી મસખુલ રહેતી હતીઓ.

પણ આ બંને શુદ્ધીઓના સુખનો મારગ ગોલાખથી ન ખીજાવેલો નહી હતો. તેઓના મારગમાં કંઠા પછ હતા. મનીજિહુ તથા ફીરંગીજી બંનેને એકેક કુખ હવુ. મનીજિહુને તેના યુદા બાપ કુલબાદ નેગણ બનાવા ધારી હતી, અને ફીરંગીજીને તેના છુબરગ પીતા મેહેરાબે યથેશ નામના એક એવકુક ઉમરાવ સાથ પરણવા ધારી હતી.

કુલબાદ વેહેમી હતો અને પોતાની નોનવાંન બેટીને સંસારના સુખથી મેનસીબ રાખી નવમ મુખી તેણીને વેરાગએખતીઆર કરાવામાં ફનીઆનાં પાપો તથા બદીઓ

થી તેણીને વેગલી રાખવાનું માનતો હતો. અને એ રીતે કુમલી અને ખીલતી મનીજિહુ પોતાને આખો ભવ કુમારી હાલતમાં બાધી નાખવાના અંદેશમાં હતો.

મેહેરાબ લોભી હતો અને તેથી પોતાની બેટીને જ ની સાથ પરણવા માંગતો હતો તેની અકલ ઈઆ છુપીને અદલે તેનાં પધંસા ઉપર તે લલચાયો હતો અને એ રીતે પોતાના બાપના લોભને ખાતર આખા નવનમાર મુખી એક મુરખ આદમી સાથે વગનના ગાંડથી નેહાઈ નવાની ફીરંગીજીને ધાસતી હતી.

આવા છુલભાતમાંથી છુટી થવાને આ બેહુ નવાંન નારીઓ ને કોશિશ કરેતા તેમાં કોણ નેમનો વાંક કાઢાશે?

કુલબાદના વેહેમ પરખાણે નેગણાણાની નંદરીમાંથી છુટવા સાડ મનીજિહુએ ઉપાય એમ કીધો કે મુશરો ના મના એક નવાન સાથ તેણીએ મોહોખત ખાંધી અને તેના બાપ કુલબાદ તેણીને નેગણોના મથમાં ફનીઆંથી દેશની કાલ કરે તેની આગમય તેણીએ પોતાના વાહાલા મુશરો સાથ નેકાની પેવંદ બાંધવાનો કોણ આપયો.

મેહેરાબના ઘાટકી હરાવમાંથી બચવા સાડ ફીરંગીજી ન પોતાના બાપને સમજાવવાનો ઉપાય અનમાવા લાગી. તેણીએ તેના ઘણા કાલાવાલા કર્યા તથા પોતાને અલગમ તા રાખસને ધણી તરીકે નાકમુલ રાખવાનો પોતાનો હુકમોટી આજુજીથી તેણે રજુ કર્યો.

પણ તેણે કંઈ વલયું નહી. મેહેરાબે પેહેલાંતે તેને સમજ પાડી કે અંથેશ પાસે ૫૦ હજાર દીરમની દોલત છે, એટલે તે કોઈથી એરતને મુખી કરવાને શકતીવાંન છે, પણ જરે ફીરંગીજી માતર પધંસામા સુખ વીમારવાને તા પાડયું તારે મેહેરાબે તેણીને અંથેશ સાથે નમરદસતીથી પરણવાની કમકાં આપી.

એ કમકાં પાર પાડવાનો વખત પણ આવયો. અંથેશ પોતાની મીલકતોવાલાં મુકુબોમાંથી માણવદશાં ખાતે આવી પુજો અને મેહેરાબ તેને ફીરંગીજી સાથ પરણવાની તાજઆરી કરવા લાગો. આવી હાલતમાં પોતાને નાપસંદ માટી સાથ પરણવાના છતી જીંદગીના મોત કરતાં ખુશતી મોત ફીરંગીજી પસંદ કરયું અને તેથી આ પઘાટ કરવાને તેણીએ હરાવ કર્યો.

પ્રારે સાંભને વખતે જરે મોહોલામાં વસતીની આવા જાવ અંધ પડેલી હતી, જરે તેના બાપ કરની બાહાર હતો

અને ઘરખાના માંજીસે કાંચેમાંએ ઘઈ ગયાં હતાં, તેવું એ કાંત વખતતુ ઠાંકણું સાંધીને તથા આંખોમાં ખુન અને દીલમાં હોતત પકડીને આ નાદાંન પણ છવપર આવેલી એારેતે એકદમ પોતાના એારડાની બારીએથી મોઢોલાખાં નખાવી દીધું.

એકલ ભયંકાર થોસ અને ફીરંગીજને દમ ગેયા બંધ ઘઈ ગયો. એકલ આંખને પલકારો અને તે ઘણી ક ડંચાઈથી મોઢોલાખાં બંધ પડી. હવામાં ઉતરતાંન તેની મુખ મુખ ઉડી ગઈ અને મોત ને તે વખતે તેને છુટકારા સરીખું હતું તે તેણીએ નબદીક વીચાર્યું.

પણ નહી.

ફીરંગીજનું પકડું અને મોઢોલાખાંથી એક મુરા સી પાહતું પસાર થવું સાથેન બનયું. જે વખતે આ શુદ્ધ રીએ બારી ઉપરથી છપલું દીધું, તે વખતે તેન બારીની હેડલ આ સીપાહ બચો આવી લાગે, અને ફીરંગીજ આ બાદ બંધ તેના હાથમાં પડી, જેને તેણે સંભાલથી છડીલી લીધી.

તે સીપાહ ઘ્યાલુ દીસતો હતો. ફીરંગીજ ઉપર કાંઈ બી મોટો જીલ્લાત મુનરથો હુરો એવું તે ચેતો ગયો અને જારે તેના છવ બચાવથો તારેતો પુરોન બચાવથો અને જે ધરથી આ નાનનીને દુર થવા માંગ્યું તે ઘરમાં તેણી ને નહીન લઈ નવી એવી તે દુખીઆરીએ પોતે અરધી બેથ ધ હાલતમાં તેને અરજ કરી, તે પાછો બેથ ધઈ ગઈ. એટલા માટે ફીરંગીજને તેની મોઢાસ હાલતમાં બાંધ ઉપર બારી કોઈ બીજા ઘરના છુપા આસરાની તે શોધ કરવા લાગે.

પોતાના આ કીમતી મેલે ઉપાડીને એક મોઢોલાખા થી બીજા મોઢોલાખા કાઢે લેતાં તે સીપાહ બચો સારાં બાએજો કુલબાદનાં ઘર આગળ આવી પુરો. વાંચનારી બાંનુએને યાદ છે કે ફીરંગીજની પેલી માંનીતી સખી મ નીજીલ તેન ઘરના વસંતી હતી અને ફીરંગીજને બચાવી લેનારે તેન ઘરના આસરો લીધો.

એક મેગાની મરદ કોઈ મુએલી એારતને લઈ ધસથો આવેછે એવું દુરથી જોઈને મનીજીલ ઘભરાટમાં પડી તથા પોતે છુપી રહીને પોતાની સામેલી નામે રહેરોને તે મરદ આગળ મોકલી.

આ મેગાનો સીપાહ ફીરંગીજને લઈને પાધરો દીવા નખાનાના દાખલ થયો તથા પોતાની મેઅદબીને માટે માફ માગીને મેલથો કે “આ બાંનુને ઉતાવલે અને હરૂસે કો ઈ મકાનમાં લઈ જવાની અગતને સર મારાથી મેઅદબી થઈછે. હું એ બાંનુને મુદલ પીછાંચુતો નથી, માટે એવણ ને તમારે સવાધાન આપું છઉં. હાલતો સાંજ પડી ગઈ છે, પણ જો મોઢાનું માહાડું હરોતો એકાદ બે કલાકમાં એ એરૂરે નચુન બાંનુની બચર પુલવા હું પાછો આવવા અને જો મારી વધારે મદદ જોઈતી હશેતો ખુશીથી આપશ.”

આટલું જ મેલેલેને તથા પોતાની બાંધ ઉપરથી ફીરંગીજને ઉતારીને આ બાહાદુર નવાં મરદ ચાલતો થયો. જ તાં જતાં જે ઘરના ફીરંગીજને ઉતારી હતી તે ઘરવાળી બાંનુ મનીજીલનું નામ તે સામેલી રહેરો ધસેથી લખી લ ઈ ગયો અને પોતાનું નામ કાગળ ઉપર લખીને રહેરોને આપી ગયો.

આ પારકા મરદના જવા પછે મનીજીલ છુપાપલી હતી તે બાહાર આવી. પોતાની કીયા ફીરંગીજની આ બે મુખી ઉપરથી તેને મોટો ઘભરાટ ઉપજયો, પણ આવી હા લતમાં તેણીને પોતાના આસરા તલે જોઈ તે ખુશી થઈ અને ફીરંગીજને મેઢોશીમાંથી હાથોપાર કરવા લાગી.

સેમ વખતમાં ફીરંગીજ પોતાની હાથોપારોના આ વી. તેણીએ પોતાની દોસત મનીજીલને કોટી કીધી તથા તેના ઉપકાર માનયો અને પછે પોતાના બાપના જીલ્લાત ને મનીજીલથી છુપાં નહી હતા, તેટલા માટે કેવી તેણીએ બારીએથી નખાવી દીધું તેના કુખદાએક હેવાલ આંજી ભ રી આંખે તેણીએ કહી સંભળાવયો.

બારીએથી પડવા પછે જે સીપાહબચો તેને ઉંચકી લાવથો તે કોણુ હતો તે જાંજુવાની તથા તેને નબર નમર મળવાની ફીરંગીજને ખામેશ થઈ.

તે સીપાહ પોતાનું નામ મેગી ગયો હતો જે ફીરંગીજ ને વાંચી મેલું. તેનું નામ શોહારામ જાજીલી કરીને હતું અને તે જાજીલ દેશનો રહેવાસી હતો. સામેલી રહેરોએ મેઅાંન કર્યું અને ફીરંગીજને પોતાને પણ તેવું જ ભાંન રહ્યું હતું કે એ સીપાહ શોહારામ કદના અને દેખા વમાં ખરેખર એક જાજીલી હતો. તેના બાંધો પીલતન પહે લવાંના સરખો હતો અને એરૂર તથા તાજીમતવાજોનો તે એક ખરો ગરહસથ હતો.

પોતાના જાંન બચાવનાર આવા એક ઘણીને જ્ઞવાને ફીરંગીજની કુમલી છાતીના જુસો પેદા થયો માટે તે મરદ શય પાછો આવનારછે એવું જાણી તે ખુશી થઈ. ફીરંગીજના દીલમાં લાગેલી આ આગ જાજીલી શોહારામ તરફ મીતસારથી અને ઉશાનમંદીનાં જુસાની આગ હતી અને આપણુ જોઈયું કે પોતાના બાપનાં જોગણ બનાવાના જીલ્લાતમાંથી બચવા સાડું જેમ મનીજીલએ નવાંન ખુશરો સાથ પેચાર બાંધયો હતો, તેજ ફીરંગીજને પણ પોતાના આ પન્ક જીલ્લાતમાંથી બચી નવા સાડું જાજીલી શોહારામ એક તેવાન દીલદાર હાથ લાગે હતો.

પરકરણ ૨ જું.

ફીરંગીજ મનીજીલની મદદથી પોતાની પરાજીયાત બચાવી એટલું જ નહી પણ હવે તેણીએ મનીજીલનાં આસરા હેડલ છુપી રહેવા માંગ્યું. એક મુખ્ય મરદ સા ધ હાંકી તક જોડાઈ નવાની આકૃત અટકાવા માટે તે છુપીએ એન ઉપાધ વીચારયો કે મનીજીલનાં ઘરમાં છુપી રી તે વાસો કરયો અને જાજીલી શોહારામની પીછાંજ કરી તે ની સાથ પરજીડું.

આ માંગણી ફીરંગીજને મોટો ગંભીરશ અને એ જરખાહી સાથ દોષી અને મનીજીલએ પોતાના આ દોસ તને નજરને વખતે એક આકૃતનું વાદલ દુર કરવામાં ઉપ લો આસરો આપતને કચલ કીધું.

આ બીના ઘણી છુપી હતી. જો કોઈને પણ બચર પડે કે ફીરંગીજ કુલબાદના ઘરમાં છુપાઈ છે, તો માંજીલના નવા ધારા મુનબ એકલી ફીરંગીજ નહી પણ મનીજીલને બી પકડી કતલ કરવામાં આવે. ફીરંગીજને છુપી છુપા

વાની ખબર માતર ફીરંગીજનના આપ મેહેરાબચીજ નહી, વળી મનીજીહના આપ કુલબાદથી નહી પણ ધરમાના આ દમીઆ અને બીજાં દરએક જણથી આ ભેદ છુપાવવાની જરૂર હતો.

પણ મનીજીહ શું આ છુપો ભેદ એટલો છુપો રાખી શકશે ? એક છુપી વાત એસરતોના મોઢામાં રહી શકે કે નહી ? મનીજીહ કદાચ આ ખબરને પોતાના આપથી છુપા વશે, પોતાના સગાં વાહાલાંથી છુપાવશે, પણ પોતાનો દી લદાર ખુશરો જનાથી તેણીએ કશું છુપાવયું નહો હવું તે ને પણ આ છુપી વાત શું મનીજીહ જાહેર નહી કરશે ?

ફીરંગીજન એ વીશે વધારે ધાસતી એટલા માટે હ તી કે એજ ખુશરો, મનીજીહનો દીલદાર તે ફીરંગીજનનો પોતાનો ભાઈ હતો અને માજનદરાન સુલકમાં જન્મ આપ નો મેટી ઉપર તેજ ભાઈનો મેહુન ઉપર અખતીઆર આ લતો હતો. પોતાની મેહુનની જરાખી આંડી ચાલ તે વખ તના ભાઈએ દેખી શકતા નહી હતા, માટે ફરંગીજનને પો તાના ભાઈ તે મનીજીહના દીલદાર ખુશરોના થયો દર હતો.

પણ આટલી બધી હોનારત મની તારે ખુશરો કાંહું હતો ? તે પડોશના આબજરીજન દેશ નાહારી ગયો હતો. જઈક ઉમરાવ મેહેરાબે પોતાની મેટીને જન્મ અણગમતા મ પેસ સાથ જુલમથી પરજાવા માગી હતી, તેજ તેણે શીરીન નામની એક અણગમતી સ્ત્રી સાથ પોતાના મેટા ખુશરોને જુલ માતથી પરજાવા માગ્યો હતો. ખુશરોનું સથળું દીલ મન મોવન મનીજીહ સાથ મથેલું હવું, અને તેઓએ સાદીના વચન આપેલા હતા, માટે પોતાના આપની મોઢા સધી ખુશરો કંઠાલી ગયો હતો અને તેવાના જે અધારી સ્ત્રી શીરીન સાથ તેનો આપ તેની કદખુદાઈ કરવા માગતો હતો, તે સ્ત્રીના ભાઈ તુસ સાથે ખુશરોને એક લડાઈ થઈ, જે લડાઈમાં તેણે તે જવાન તુસને મરતોલ નખમ કીધો અને તેની સજામાંથી છુટી નવા સાઈ ખુશરો ને પોતાની માતીની મનીજીહ તથા વાહાલું વતન છોડી નાહાસવું પડ્યું હવું.

માટે હુમણા જરે તેની મેહુન પોતાના આપની સાહે તા છોડીને મનીજીહના ઘરમા છુપી રહી તારે પોતાનો ભાઈ ખુશરો દુરદશન હતો એ વાતથી ફીરંગીજનને ઘણો દીવા સો મળ્યો હતો. પણ તેની આ ધીરજ જાળેવાર જરી રહી નહી. તે હુલતો મેસીને પોતાની વીસવાસુ સહીએર સા થ પોતાની કમાલ હાલત ઉપર મસલત કરેલું, તેવામાં સાએ લી મેહેરો દોડતી આવી લાગી અને અધારી રાતનો લા બ લઈ ખુશરો મોડસવાર થઈ આલેએ એવી ખબર પોતાની મોઢાંસુને પોહાંચાડી.

આખરખીજાનમાં કાંહું ખુશરો પોતાની મેજે દેશની કાલ થયો હતો તાંહું પોતાની સંભનીથી ફર રેહતાં તે દીલ દારની જુદાઈથી તે ઘણો કુખી હતો, માટે હવે તેના દીધ એવા સાઈ છુપી રીતે તેણે માજનદરાન આવવાનો આગ મયથી પ્રેમાજ કેહેવાડેલો હતો. તેણે કરેલા ગુનાહને માટે માજનદરાનમા તેને પકડવાના ઈત્મા કાહાડેલાં હતાં, પણ પોતાની કીધાની જુદાઈ કરતાં આવા નેખમ વચે છપવું રવાનું તેને પસંદ હવું.

ખુશરોને આવતાં સાંભળી ફીરંગીજન ધમરાટમાં પડી. તેણીએ મનીજીહ સોડે માંગી લીધું કે તેને છુપી જગોએ છુપાવવી અને જરે તેણે ફીરંગીજનને પડોસના એક એસરા મા અંધ કીધી તારે તેણીએ ખુદ મનીજીહની મોલતના કસ મ આપના કે આ જરમ તેણીએ ખુશરોને વટીક જાહેર કર રવો નહી.

હવે આ છુપી વાત મનીજીહને હાથ કાંહાંસુધી નલ વામણે તે આપણે તપાસીયું.

પરકરણ ૩ જું.

ખુશરો અને મનીજીહની સુલાકાત કેવી પવીતર પે આર જરી હતી, કેવાં અંધાજસર જેસથી આ પવાતર ફર લે મોડાપણું જોડું એકેકને મેટયું હવું, કેવા હરખથી કુર છાતીએ અને આંજીથી કુર આંખોએ તેમના જુદાઈના જખમ ને રૂબવથા તે સમજું એઆન અતરે કરવાની જરૂર નથી.

ખુશરો અને શુંદર મનીજીહ મોહાબત જરી મોકતે ગ્રાંમાં મેડાં હતાં, તેવામાં મનીજીહના એસરાની બારી કોઈ કોઈને હાથ એવો આવાજ થયો. મનીજીહ અને ખુશરો બંને નજી મોકાયાં અને આવી રાતને વખતે બારી કોણ કોઈએ એવા ખુશરોનાં સવાલનો મનીજીહએ મોલાસો કી થો કે એતો પવજીથી બારી અફકાતી હશે.

ખુશરોના મનમાં જરા શક લાગે, મગર આ મોલા શાથી તેણે તે મેઆલ કાહાડી નાખ્યો. પણ નહી. બા રીતો વધારે જેસથી કોકાવા લાગી. મનીજીહએ વળી મો લાસો કીધો કે કોઈ રસતાનો રાહદારી અખસ્તો બારી સા થ મેડાં કાહાડતો હશે.

એમી વાત ખરી હશે. પણ ખુશરો શું સાંભળે ? “મનીજીહ, નેકનામ મનીજીહ, શુંદર મનીજીહ” એવી રી તે કોઈ મનીજીહને હાંક મારવા લાગું. હવે મનીજીહ થ ભસવા લાગી અને તેની વજાદારી બામે ખુશરોનો શક વધ વા લાગે.

દાસી મોહેરોએ આવીને મનીજીહના કાનમાં ખબર કીધી કે પેલો જાજીવી મોહેરાબ જે ફીરંગીજનને રસતામાંથી ઉંચકી લાવ્યો હતો અને તે તેણીની ખબર મુજબ ફરીથી આવવા કહી ગયો હતો, તે બારી કોઈએ.

ગરીબ બીચારી મનીજીહ શંકટમાં આવી પડી. ન હી તેનાથી બારીએ જઈ જાજીવી મોહેરાબને જવાબ દેવાઈ શકયો કે નહી ખરેખરી બીના ખુશરોને તે કહી શકી.

સાએલીએ આવીને કાનમાં વાત કરવાથી ખુશરોનો શક હુલ વધ્યો. તેણે ફરી સવાલ કીધો કે બારી કોણ દો કે ? અને મનીજીહએ ફીરંગીજનને ખાતર પોતાનું આના જનપણું મતાવાની ફરજ પડી.

મોહેરો મોહેરાબ જાજીવી વધારે જેસથી બારી એ કાડવા લાગે અને અંધરથી ખુશરો વધારે જેસપર અહક વા લાગે. તે બારી આગળ જેસમાં ધસ્યો, પણ મનીજી હએ તેને બાહેર જવા રતાં અટકાવ્યો. તે બાજણ તરફ નવા ગયો, પણ તે પડોસનાં બાજણમાં ફીરંગીજન છુપા લી હતી, માટે તાંહું જતાં પણ મનીજીહએ તેને અટકાવ્યો. ખુશરોને ખજા કરવાને આથી વધારે શું નિધએ ?

તેણે તાંબો માર્યો કે “બાઈ સાહેબ, બાહરથી જ ઘણી બા રી ઠોકે છે, તેને તમારે જવાબ આપવો જોઈએ. તે કવચ તે આવી લાગે છે એમાં તેના કાંઈ વાંક નથી. મને જવા દેવો, કેમકે મારા રહેવાથી તેની શુભાકાંતમાં હરકત થઈ છે.”

હવે તો જાણી સોહારાંબે ગુસ્સે થઈ બારીને ઘણાજ ને સુધી ખખરવા માંડી, પણ મનીન્જીએ પુશરોને જ મં બારી અને બારણા આગલ નતો અટકાવવો તેમ જ આ ખોટા ખતરા સાથે ધરની બાહાર નતો. પણ તેને અટકાવવા લાગી. તે બોલી કે “પુશરો, એ ઘણીને મારી સાથે ક્યું કામ નથી.”

પણ પુશરો કેમ માને ? તે જોસથી પોકારી ઉઠ્યો કે “તે તારું નામ દીધે છે, તારે શું મનીન્જી નામની કોઈ બીજી ચારત આ ધરમાં વસે છે ? પણ જો તારામાં સંચાઈ હોય તો બારી ઉઘાડ અને તેના હાંક મારવાને રોકડો નાંચુ કરે જ.”

મનીન્જી તેમ કરવાને પુશી હતી, પણ તેને અટકો માતર ફીરંગીન વીશે હતો, કે રખે તેની સાથે વાત કરતાં તે ફીરંગીનનું નામ બહાર કરે. પણ મનીન્જીની આ આનાંકાંનીનો પુશરોએ ઉલટો અરથ કર્યો અને તેથી બારી ઉઘાડી જાણી સોહારાંબને પાછો વાલવાની તેને ક રજ પડી. આ વખતની વાતચીત ધલસાટમાં ધલસાટ વ ધારનારી હતી.

મનીન્જી—(બોલી કે) આ પરમાંણે માફ ના મ દઈ મને બોલાવાની હીમત કોણ કરે છે જેથી માર પડોશના મને ખરાબ લાગે છે. હું તેને હુકમ કરું છું કે એકદમ હીઆંથી નતો રહે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) બાંતુ, કાંઈ બેઅદબી થતી હોય તો હું માફ માણું છું અને પાછો કરવાને તઈઆર છું. પણ જરે સાંનનાં હું હીઆં આવીશો હતો—

પુશરો—(ગોસાથી વચ્ચે પડીને) ઠીક છે, ઠીક છે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) તારે રાતના પાછો આવવાને હું કહી ગયો હતો.

પુશરો—(મનસે) એ હેરમંદી !

મનીન્જી—સાહેબ, તમે જાણ કરો છો. તમે આવવા તે ઘર એ નહીં હશે. તમે હીઆંથી રસતો લેઓ. મારે તમારી સાથે ક્યું કામ નથી.

સોહારાંબ—(બાહારથી) તમારેથી આવો બદલો મળ વાંતી મને વકી નહીં હતી. પણ જરે મારો જીવ આ ધ રમા ભરાયો છે, તારે હું બાહાર કાંઈ જાઉં ?

પુશરો—(ગુસ્સાથી) જોતાં જોતાં, બાંતુ મનીન્જી જે તાં જાવો.

મનીન્જી—બાઈ હું તમોને ફરીથી કહું છું કે ત મારી જાણ છે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) ખરો ચેઆર જાણ કરતો નથી. મારી ખોખત મને કહે છે કે આ ઘર તેજ છે કે જ્યાં મારો જીવ લાગી રહ્યો છે.

મનીન્જી—નહી, નહી, અગરજે તમને કાંઈ કામ હોય તો કાલે આવજો, જાવો.

સોહારાંબ—(બાહારથી) આવતી કાલે સુધી એક નેક

બાંતુના દીદા જોવા વત્તા હું કેમ રહેવશ ? એક દાહોડો તે એક જમાના જોવો છે, મારે બારણું ઉઘાડી હજાણ અને દાખલ કરો.

પુશરો—(ટકોરમાં) અલખતો, બાઈ એ ગરહસથને તમે મારે ખાતર નાસીપાસ નહીં કરવો જોઈએ.

મનીન્જી—(ચીરડાઈને) અરે-બાઈ, હું માંગી લઉં છું કે જો તમે ગરહસથ હોવો તો હીઆંથી નીકલો.

સોહારાંબ—(બાહારથી) હજાણ તો હું જાઉં છું, પણ પાદ રાખજો કે મારો જીવ તમારા સંભાલ હેઠલ મં આ પથો છે.

પુશરોના વેડેમને પુરતો વધારી આપવાને આ વાત ચીત બસ હતી. સોહારાંબના જવા પછે તેના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહીં. તે મનીન્જી ઉપર મોટો ફીતકાર નાખવા લાગો, અને તેને બેવશ તથા દગલબાજ કહી તેનાંથી પોતે દગાપલો સંજળ મોટો અફસોસ કરવા લાગો. તે બોલે કે “મનીન્જી તરફના ખરા તથા દીલસોજ પેચારને ખરું મં પોતાનાં જીવને જાખમમાં નાખવાને દર કોઈ ના પછુ તું એ દગલબાજ તુએ નીખખહરાખીથી તેના લો વાલી આપ્યો.”

મનીન્જી શું જવાબ આપી શકે ? માતર એક જ પો બોલ તે બહાર કરે તો આ સઘલી અણધારતી બદના માંથી તે છુટી થાય. ફીરંગીન તે ઘરમાં છે અને આ બે નો મરદ તેણીના જાન બચાવી તેના ઉપર મોહીત થયે એટલું જ ન મનીન્જી પોતાનું મોહકું હાલવે તો બસ. જુએ વાત છુપી રાખવાને તેણે કોલ લીધો હતો અને તેથી છુપી રાખી આ સઘલી બદનાથી તેણે અંધે ડારી લીધી.

તેણે ઘણીની સમજ પાડી કે “વાહલા પુશરો, એટલો ખુશ નો થા. તું મારા ઉપર વીસવાસ રાખ નથી મારી પાક દામાને દાહ લગાડે કે નથી તુને મં સાન કીધું. આ સઘલા બતાવતું એક કારણ છે, ને ! તુને હાંલ બહાર કરી શકતો નથી, પણ જરે તું જાણ તારે મને નીરદોશ ગણ્યો.”

આ ગડબડના અવાજ મનાંજીના બાપ કુલબાદ કાંને પડવાથી તેની કંઠમાં ખલલ થઈ અને દાર રોહરો રોડતા આવવા કેટલા લાગી કે “સાહેબ, રોડ દ માંથી જાગે છે, વાસ્તે આંસતે બોલો, મોટા સાદે બોલ વગર શું તમારીથી વાત થઈ નહીં શકે ?”

આ બીનાંથી પુશરોને વધારે ગુસ્સો ઉપજ્યો, તે બોલે કે “આ સઘલી મને હીઆંથી કાઢાડવાની વાત છે ને હું જવાને ના પાડતો નથી.”

મનીન્જી તેને ધરી રહી અને તેની ખાતરી કર બંગી, તે બોલે કે “જે હું ચાહું તો તુને છુપો બેઠ કહ શકું.” પુશરોએ જવાબ દીધો કે “જે બોલાસે કરે હોય તો આજ વખત છે અને નહીતો પછે કહી નહીં.”

જુ હજી મનીન્જી ફીરંગીનને આપેલા કોલને વલગી હી અને પોતાનાં જાગર કરતાં વાહલા દીલસોજને તેણે નોડરાદ નવાં દીધો.

પરકરણ ચોથું.

ગમખાર દીસે, કુખથી ભાગી જતા હાથ પગે અને કાચેલી તથા ખેતર મને ખુશરો મનીજીહુતું મકાન છોડી ગયો તેવો બેહેરામ નામના પોતાના દોસતના ઘરમા ગયો. મોંઘનદાનમાં મનીજીહુતી ઉતરતું એકલું તેજ ધર હતું કે જેમાં ખુશરો ચોતાની સલામતી બાબે વીસવાસ રાખી શકે. તેનું પોતાનું ધર જેમાં તેનો બાપ મેહેરામ અને બે હેન ફીરંગીન રહેતાં હતાં, તે ઘરનો હમણાં તેને આકાશ હતું.

મેહેરામના ઘરમાં ખુશરોએ પગ મેળવા આગમ્ય એક જીરોન બનાવ બનતો હતો. ખુશરોના પીલસુખ નામનો એક જીરો અને વીસવાસુ પણ દેહેકાની જેવો અને ઢોંગી માકર હતો. અને મેહેરામના ઘરમાં તે એક નાહુના જેવા કચ્છામાં મગગુલ થયો હતો. મનીજીહુતી સાચેલી શેરોરે બાબે ફીરંગીની સાચેલી હોમાએ બંનેને આજ સુધી પીલસુખ પોતાના પેઆરની વાતોથી કમતો હતો, પણ હીપાં તે બેહુ એરતો એકઠી થઈ ગઈ અને બંને નજીમિ પીલસુખનો દાવો કરવા લાગી, જેથી તે બેહુ કોકરો વચે મોટો કચ્છો થઈ પડયો અને પીલસુખ તે કચ્છો પતાવા માં રોકાયો હતો.

આ ગડબડ ચાલતી હતી તેવામાં ખુશરોના પગલાં અને આવાજ સંભળાયો અને પીલસુખ જેને એક ગમ થી શેરોરે પેંચો જવા માગતી તથા બીજી ગમથી હોમા એ બેંચી જવા માગતી હતી, તે આવી હાલતમાં પોતા ના શેરના આવાવથી ધનરતમાં પડયો. શેરોરે અને હો મા એક પણ એકબી બીહીવા લાગી નહીં અને ચોતાનો ક છમ્મો જુદી નહીં તાંહાંથી નાહાસવાના વીચારમા પડી. તે એરડા મધે કપડાંની એક કબટ હતી, તેમાં પીલસુખે શેરોરેને સંતાડી, અને હોમાએ તેજ કબટમાં ભરાવાને ના પાડી તાંહાંથી છુપી રીતે નાહાસી ગઈ.

આ બે બાંડીએને ફર કરતાં વીલજ લાગે નહીં તે વામાં ખુશરો પોતાના કુખની નાખુરાદીમાં પોતાના દોસ ત મેહેરામની આંધ ઉપર હાથ ટેકવી દાખલ થયો અને પી લસુખને હુકમ કીધો કે મારે આજનીજ રાત પાછું આજર બીજન જવું છે, મારે થોડા તથ્યમાર કરે.

પીલસુખ અચરત થઈ ખુશરોનો આ અમલુચો હુક મ બજવા ગયો, તેટલાં મેહેરામ તેને થણો સમજવીને નર મ પાડવા લાગે. તે મોલથો કે “મારા જાની બીરાદર જ રા ધીરજ રાખ. મનીજીહુતી તું પર મોખત એટલી બળજુ ત છે કે તેમા કસો દાઘ હોય નહીં.”

પણ ખુશરોનીતો ખાતરી થઈ ચુકી હતી. તે મોલથો કે “મેં મારી નજરે નેયું” કે એક મેગાના મરદે મનીજીહુ તું મારણું આવી રાતને વખતે કોકચું, તેણે ઘરમા આવવા માંગ્યું, તેણે આગલી ચુલાકાતની યાદ આપી, મનીજીહુ એ મારા દેખતાં તેને બીજી દાહાડે મોલાવયો અને તે કો છ હતો, તે કેહેવાને મને સાફ ના પાડયું. દોસત મેહેરામ મનીજીહુ બેવકા ઘટિતો હવે બાકી થું રહયું. અરે હું કે ઉં. ચાહું. છઉં કે તે નાપાક મરદ મને જાહેર ધાપ તો તેના દીલમા આ સમશેર મલાવી દઈ ચુલ મનીજીહુને તેના

પાપની સજા કરે. પ્રભુ હવે આ નાપાક શેહેરમા માફ કા મ નથી, મારે કુંચ કરી જવું જાણું છે.”

આ પરમાની વાત માલેછે તેવામાં મેહેરામનો એક ખી દમતગાર નામે જંદલ એક એમ્બા લખેલી ખખર લાવયો. તે મોલથો કે “પેલો જવાન તુસ જેની સાથે ખુશરો આગળ લ ડયો હતો અને જેને જખમી કરવાથી ખુશરો દેશનીકાલ થયો હતો, તે ઉમરાવજો પોતાના બખમથી સામે થયોછે અને ખુશરોને પકડવાના હુકમની માફી બખશવામા આવોછે.”

આ નવાઈ જેવી ખખરનો લાભ લઈ મેહેરામને ખુશ રોને મોખલને સમજાવયું. તે મોલથો કે “તુને આ શેરે ર છોડવાનું મુખીઅ કારણ હવે નીકલી ગયું છે, તારે મેહેર રછે કે હવે તું હીઆંજ રહે અને તારો દીલદાર મનીજીહુ વીશે વધારે તપાસ અને ખાતરી કર.”

અંતે ખુશરો ઉપર અસર થઈ. તેણે આજરબીજા ન કુંચ કરી જવાનો વીચાર ફેરવયો, પણ તેની આગમ્ય જંદલે જે ઉપલી ખખર મોહિંઆડી તેની સમ્યાઈ બાબે ખાતરી કરવાની નજર હતી, મારે ખુશરોની અજર ઉપરથી એ વી શે વધારે ખખર કાહાડવાને મેહેરામ રવાને થયો.

પણ વાંચનારને ઇનતેજરી લાગતી હશે કે મનીજીહુ ની પેલી સાચેલી શેરોરે જેને હીઆં ખુશરોના આવાવા આગમ્ય પીલસુખે કબટમા સંતાડી હતી તેનું થું થયું ? તે બાંડીનો આ સમથો વખત કબટમાં જુગલાવા કરતી હ તી. જે ખુશરો જરામી ફર જાપતો શેરોરે કબટમાંથી નીક લીને નાહાસી જવાને તથ્યમાર હતી, પણ ખુશરોનો બાહાર ગયો નહીં, મગર એર હીઆંજ કપડાં ઉતારી મેહો.

થોડા વખતમા એ કુખી જવાન મોકી ઉઠયો અને જોયું તો તેની પછવાડે એક સી આવીને ઊભેલી દીધી.

તે સી તેની માનીતી મનીજીહુ હતી, અને ખુશ રોને હજુ એકવાર સમજાવીને ઠંડો પાડવા આવી હતી. તે કોઈ મેગાની સી હોય તેમ ખુશરો તેની સાથે મા લવા લાગે. મનીજીહુએ આખખાં આંજી લાવી ચોતા તું નીરદોસપણું જાહેર કરવા માંડયું. પણ ખુશરો સમ જયો નહીં. તે મોલથો કે “મારી આંખો, મારા કાંન અને મારી આંકલે દગો દીધો હોય, તોજ તારી આ તકરાર ખરી કેહેવાય, પણ એ આંખો મારી આંકલને ડો અને મારાં સુ અને હુકત કરે તે કરતાં તેમને શેડી નાખવાને હું ખુશી ધવશ.”

આ વાત માલેછે તેવામાં વલી કોઈના પગલાં સંભ લાયાં. તે મેહેરામનો પેયો ખીદમતગાર જંદલ હતો. તે મોલથો કે “મેઅદખી માફ છે, પણ મારે આ કબટમાંથી એક દગલો કાહાડવાની નજર છે.”

જંદલે જાહેર કબટ ઉઘાડી, પણ ઉઘાડતાંવાર તે મેવાર ચુકી કુંદી પડયો. અને “બાપરે, બાપરે, જીત આ વધેરે” એવી છુસો મારતો તથા ધરધર જુલતો નાહાસ વા લાગે. ખુશરો અને મનીજીહુ બંને જાણે મોહમાં અ ને જોયું તો કબટની અંદરથી એક એરત નીકલીને જોસ થી શેડી ગઈ.

આ થું અજાણેખ બનાવ ! આ સી કોણ હતી, તે હી અમાં કેમ આવી અને સા સાફ આવી તે બાબે ખુશરોની અ મરતીના પાર નહીં હતો.

તેમજ મનીજીહ પણ હવે શકમંદ થઈ પડો. ખુશરો ના વેહન છતાં તે પોતે વફાદાર હતી, પણ ખુશરોની વફાદારી વીશે હવે તેણીને વેહન પેદા થયો, અને તોપણ ખુશરો કાંઈ પણ ખેલાસો કરી શક્યા નહીં.

તે મોટા ગુસ્સાથી બોલી કે "ખુશરો, તારા પોતાના ગુનાહને લીધે તું મારા સરખી નીરસાશને ગુનેહગાર ગણેછે, પણ તું પારકી એરતોના છંદમાં પડેલા છે અને મને જેઠને તેણીએને કબજામાં બંધ કરેછે ખરો ગુનાહ કોણ નો છે તે આને માલમ પડી આવ્યુ છે. હવે આભયી તારી સાચની મોતને હું છેલી સલામ કરું છઉં, અને પરણવા નો જે આપણે કોળ લીધો હતો, તે રદ કરીને હું કહું છઉં કે મારો પીતા અને નેગણ બનાવા માંગેછે, તે તેની આ એશ મારી નાખુશી છતાં હું હવે કચ્ચલ કરું છઉં."

આવા પક્ષ કશવાના યુખને બોલી મનીજીહ ગુસ્સામાં બતી રહી, અને ખુશરો વેહની તથા શકમંદ દેખે એક લો વીચારમાં પડી ગયો.

બોડવારમાં તેનો આકર પીલચુખ આવીને ખબર ફરવા લાગો કે તમારા હુકમ મુજબ ઘોડા તથાખાર કીધાછે. પણ ખુશરોએ તેને તરતજ બોચીમાંથી પકડયો અને કબજાની અંદર એરત કેમ આવી તે પુછવા લાગો.

પીલચુખે અમકી અમકીને તથા માંકીની કચ્ચલાત લઈને સઘલી હકીકત જાહેર કીધી અને જરે ખુશરોએ જોયું કે કબજામાં ભરાયલી સીતા શેરોડે હતી, તારે મનીજીહના દીલમાં પોતા વીશે ખતરો નહીં રહી જ્ય એટલા માટે એકવાર તેને ધર બીધ તેને ખરો ખેલાસો કરવાનો હવે ખુશરોએ કશવ કીધો.

પણ તેમ જવા આગમ્ય તેણે પેઢેલાં પીલચુખને મનીજીહની પુકે સોડાવયો કે તે ધરમાંજ કે નહીં તે જોઈ આવે અને જો તે ધરમાં જાયતો ખુશરોને તરત જવાને બની આવે.

પરકશણ ૫ ં.

મનીજીહ જેવાં કુખી દીકે ખુશરોના ધરમાં આવી હતી તે કરતાં વધારે કુખી રીકે તે ખુશરોને જાડી ગઈ, કેમ કે પેઢેલાં તેને પોતાના વાંક વગર બેવકાઈની બેઠાબતી લાગી હતી, પણ હવેતો પોતાના વાહાલા ખુશરોની બેવકાઈ તેને ચોક્કસ માલમ પડી હતી.

આ કુખના ખેઆલમાં પોતાના ધર અથે દાખલ થતાં જ મનીજીહને એટલા ઉપર એક છાકટો ગામડીઓ મળ્યો. મનીજીહ તેને એળખતી નહીં હતી, પણ તે મનીજીહને એળખતો હોય તેમ તેની પુકે આવયો અને મનીજીહ તેનાથી બીહીને ધરમાં ઉતારવે દાખલ થઈ.

આ છાકટો ગામડીઓ મનીજીહનું નામ અને ની શાંજી પુછવા માંગતો હતો. તે પેલા જાણુલી સોહારાબનો થોડાવાળો હતો, જેને તે જવાં જાણુલી આતર બે દીવસ અગાઉ પોતાના વતનથી લઈ આવેલો હતો.

આ જવાં જાણુલીએ ફીરંગીનને જાન બચાવવા પછે ફીરંગીનના દીલમાં તેને પક્ષી મીતરાચારી ઉસકેરાઈ હતી તે વાંચનાર જાણેછે. તે અનજના મરદને જોવાની ફીરંગીનની ઘણી ખાએશ હતી અને તેટલા માટે જરે મ

નીજીહ ખુશરોની ઉપલી મુલાકાતે ગઈ હતી, તારે ફીરંગીન છુપા લેખાશમાં ધરની બાહર નીકળી, આ જાણુલી સંપાડેલ થો બે રસતે આવતો બતો હતો તે રસતા ઉપર તેને જોઈ આવી, જાહેર પોતાના મેહરા ઉપર જુરમેા રાખી એક અનજની સીની મીશાલ તેની સાથે શેરોડના ગામગયાદાની ઘોડો ક વાત પણ કરી આવી હતી.

જાણુલી સોહારાબે ફીરંગીનને એળખી નહીં હતી, પણ તેની આલમલણ તથા અદાથી તે એટલા ખુશ થયો કે ફીરંગીન તેની પાસેથી જવા પછે તે કાંદાં જમપછે અને તે કોણ છે તે તપાસવા સાહે તેણે પોતાના આ ઘોડાવાલાને તેની પુકે મોકલયો. તે ગામડીયાનું મારગમાં આવતાં નાક સુકાવાથી ફીરંગીનની પુક છોડીને એક પીડામાં ભરાઈ તે સારોપડે ભંગાયો, અને તાર પછે મારગમાં મનીજીહ મળી તેને ફીરંગીન સમજ તેની પછવાડે ચાલવા કીધો.

અતે મનીજીહ પોતાના ધરમાં ગઈ તારે આ ઘોડાવાલા સમજ્યો કે તેના શેકને મળી આવેલી બાંનુનું ધર તેને નડયું. પણ જરે તે બાંનુનું નામ નીશાંજી તેણીએ પોતે જાહેર નહીં કીધું તારે ખુશરોના નોકર પીલચુખ જે મનીજીહની પછવાડે આવયો હતો તેની સોડેથો નાંખ જાણી લીધું.

પીલચુખે કહયું કે "એ બાઈનું નામ મનીજીહ છે અને કુલખાદ નામના ઉમરાવની તે મેટી થાયછે." છાકટા પોડાવાલાને એટલું જ જોઈતું હતું, અને પીલચુખે તે કહયું માટે ખુશી થઈ એકેક કોપયું ચઢાડવા સાહે તે પોતાને અરથે પીલચુખને પીડામાં લઈ ગયો.

મનીમરેથી પોતાને મળી ગયલી સી વીશે સોહારાબે વાટ જોવાન કીધો અને મનીજીહની ખબર લાવવા બાબે ખુશરો પીલચુખની વાટ જોતો મેસી રહ્યો.

પેલીમરેથી ફીરંગીન પોતાની ખાએશ મુજબ જાણુલી સોહારાબ બાબે પોતાની ખાતરી કરી આવવા પછે તેના ઉપર ખરાં દીલથી મોહીત થઈ અને એકેક હાથ ઉપર જરે મેહરામ, ફીરંગીનના આપ, તેણીની શાય કરી તેણીને પેલા બેવકુક અંગેશ સાથે પરણાવાને હજી ખતોછે એવી તેને ખબર મલી કે બીજા હાથ ઉપર તે કુખ અટકાવા સાહે મુરા સોહારાબ સાથે સાદીતું સાહે કરવાની તેને ઘણી ઉતાવલ પેદા થઈ.

માટે જરે મનીજીહને મેહરામના ધરમાં ખુશરોને મળી આવતાં વાર લાગે, તારે વધારે વાર દીલ કરવાને બદલે ફીરંગીન સાથેલી શેરોડને અમરન કીધી કે પાછો રસતે તે સોહારાબને ધરમાં તેડી લાવે. તે આવવા પછે સાહે નકી કરવાનું તેણે મનીજીહની મરજ ઉપર રાખ્યું.

એ પછે મનીજીહ આવતાંવાર ફીરંગીન તેને સઘલી હકીકત જાહેર કીધી અને મનીજીહ તે સાંભળીને લગામ બીહીને એમના પાંખો. તે બોલી કે "વાહલી ફીરંગીન તુને છુપાવાની અમર છુપી રાખવાને આતર મેં મારા દીલદારના ખોટાં તોહામો. ખમયાંજે, અને તોપણ હજી તું ગુચવાડો વધારતી જાયછે."

ફીરંગીન પોતાના બચાવ કીધો કે "શીયાંની સખી, મારે આતર તુંએ ઘણું ખમયુછે, પણ તું જુવેછે કે હું ને ઉપાખ કરવા ધારું છઉં તેની કેટલી નડયે. પેલા બેવ

કુદ ચંચેશ સાથના મારાં લગન અટકાવા માટે જે બીજા કોઈ લાભિકે ધણી સાથ જલદીથી પરણી લેવું નેહ્યે એ ને હું ખરું કહું છઉં કે જાણુલી સોહારામ મારે લાભિકે ધણી છે તથા તેનાથી હું સુખી થવશ એવી મેં આજ્ઞા આપી હતી. તેને આપણા ઘરમાં તેડી લાવવા મેં શેઠેશને મોકલીએ અને હું મારી લઈ છઉં એ શુદ્ધ સખી કે તે આવે તારે તેની સાથ તું મારું કારન નહી કરે.”

પોતાના પુશરોના ઘરમાં મનીન્હુ ને એમના બહેનો બતાવ નેહો હતો તેથી તેનું દીલ એટલું ઉદાસ હતું કે આ નવો શુભવાડો માંથે લેવાને મનીન્હુએ ના પાડયું. પણ ફીરંગીને કલાણને તેને યાદ આપી કે “તારો બાપ તને નેત્રણ બતાવો માંગેછે, તે જીવનથી કંટાળી તું દીલ બર ને લગન કરવા ધારતી હતી, તેમાં ને કોઈ હરકત નાખતે તો તને કેવું લાગતે !”

અને મનીન્હુએ જાણુલી સોહારામ સાથ ફીરંગી જનું કારન કરવાની કસુલાત આપી અને તેથી બહેને તે નવાન સીપાહ બચાને શેઠેશ પાછલે બારણે તેડી લાવી. તારે મનીન્હુ પોતાનાં ચેહરે ઉપર જીરખો નાખી ઘટતા અંદાજથી તેના આગળ વાત કરવા ગઈ.

ખેરબાફીએત કેહેવા પછે પેહેલાંતો મનીન્હુએ ફીરંગીને વીશ શોહારામનું મત પુછ્યું, તેણીએ ફીરંગીનું નામ નહી કહ્યું, પણ તે બોલી કે “આને બજારના ચોક્કાં તમા સાહેબ ને જવાંન બાંતુને મળપાછો, તે બાંતુ વીશ તમારું શું મત છે ?”

શોહારામે તે “બાંતુ” વીશે થયું કેવું મત આપવાથી મનીન્હુએ તેના નેકાની વાત છેડી અને શોહારામે શરેખસમથી તે વાત કહીલ રાખી. શોહારામ મનીન્હુને તે બાંતુ સમજવા લાગે, પણ મનીન્હુ તેને ખોલાસો કરતી હતી, તેટલાંમાં વળી એક નવું કુખ આવી નડ્યું.

સામેલી શેઠેશએ ઘનરાટમાં આવીને હરસેથી પુશરોના આવી પોહાંમ્નાની ખબર કીધી અને તે સાંભળતાં જ મનીન્હુ ઘનરાટમાં પડી, અલબત્તાં તે બેચુનાહ હતી, તે પણ પુશરો શેકારીલ થવા પછે વળી આ મેગાના મરદ સાથ તેણીને બેઠેલી જોવાથી શું વીચારે !

તેમજ વળી તેણીના દીલદાર આવેછે એવું પણ તે આ મેગાના શોહારામને કહી શકી નહી. માટે તેણીએ ઘનરાટમાં એવું અડવાયું કે “મારો બાપ આ તરફ આ વેછે અને તમે તેવણ આગળ જાહેર ધવું નહી નેહ્યે.”

શોહારામે કેપેથી કુપાના માંગણ અને સંતાવા માટે પડોશમાં મનીન્હુના સુવાના ઓરડા સીવાએ બીજું કંઈ નહી હતું, માટે શોહારામને તે ઓરડામાં મોકલી બારણું બંધ કરી લીધું.

તરતજ પુશરો આવી પુગો. પીલસુખ મનીન્હુને વીશ ખબર આપવા આવનાર હતા, પણ તેની રાહ નેતાં ધાકીને પુશરો પોતેજ હવે મનીન્હુ ધારે આવવો. આવવ પતે તેમો આગલો સુસો ઘણોજ નરમ પડી ગયો હતો. બે હેરામના ઘરમાં પુશરોના ઓરડા મો કબૂત મધેથી એક સીને સંતાડેલી જોવાથી નેજ તેની માનીતી મનીન્હુ પુશરો ઉપર ખોટો શક લાવી હતી, તે ઉપરથી પુશરોને સુખ

આવી કે મનીન્હુના ઓરડાની પેલી બારી ઢોકાવાથી મને ને શક ઉપજ્યો હતો તે પણ એવાજ ખોટો હશે.

એ ઉપરથી પુશરો ઘણો ઠંડો અને ધીરો પડી ગયો તથા પેલી કબૂતમાંની સી વીશે ખોલાસો કરી અને પોતાના આગલા પુશરોની માફી ચાહી મનીન્હુ સાથ સુલેહ કરવા અને તેણીનો નેગણ થવાનો ઠરાવ પાછો ફેરવવા સાડ પુશરો હીઆં આવવો હતો.

તે આવતાને વાર મનીન્હુને ખોલાસો કરવા મંડી ગયો અને સામેલી શેઠેશની રૂબરૂ મનીન્હુની ખાતરી થઈ કે કબૂતમાં ને સી બરામલી હતી તેતો એ સામેલી હતી. અંતે મનીન્હુ તથા પુશરો વચ્ચે અસપરસ ખોલાસો થયો અને તેઓ એકેકની ઉતાવલને માટે ઠપકો આપવા લાગ્યાં.

પણ હજીતો બરામર સુલેહ થઈ નથી તેટલાં વળી નવું કુખ સાંતું નડ્યું. આ બે દીલદારો સુલેહ કરવાના રોકમાં હતાં, તેવામાં મનીન્હુના બાપ કુલબાદને આવવા નેજ આવવાનું સંભળાયો.

હવે શું કરવું ? મનીન્હુએ પુશરો સાથના પોતાના ખેમ્માર પોતાના બાપથી છુપાવ્યો હતો, કેમકે જો તે જાણે તો તેણીને નેગણ કરવાની પોતાની ધારણામાં તે વધારે ઉતાવલ કરે. પણ હવે જાહેર તે આવેછે તારે પુશરોનું શું કરવું તે મોટા અંદેશની વાત થઈ પડી.

પુશરો ધસીને મનીન્હુનાં સુવાના ઓરડા તરફ ગયો, પણ તેમાંતો પેલા જાણુલી શોહારામને છુપાવેલો હતો. મનીન્હુએ તરતજ પુશરોને તેમાં જતો અટકાવ્યો, તોપણ પુશરોની નજર શોહારામ ઉપર અચડતી પડી ખરી અને તેમો કોઈ મરદને સંતાડેલો હોય એવું તેને જાણુલું.

વળી પાછો પુશરોના મનમાં શક પેલા થયો, પણ ધાંધલ કે ગડબડ કરવાનો આ વખત નહી હતો. શેઠેશએ સલાહ આપી કે એક જુદીયા ઓરતના લેખાશમાં પુશરોને ધરતી બાહેર લઈ જવો અને તરત વેળાંતો પુશરોને તે સલાહને આધીન થઈ ઓરતના પેશાક પેહેરવો યડ્યો, ને પેહેરી રહેવા બાદ નજીક કુલબાદ આવી પોહંચતાં શેઠેશએ તેને પોતાની મા દાંખલ અસાવી અને એ રીતે તેને દાદર આગળ મેળી આવી.

પણ પુશરો ધરતી બાહેર ગયો નહી. પેલા ઓરડામાં એક છુપા મરદ જેવું ને કંઈ દીકું હતું, તે ઉપરથી પુશરો અતીઘણો નહતુનગા આવેલો હતો, માટે તરત વેળા સુસો તાંમોસ કરી તે દાદરની ઉડલ ભરાઈ બેઠો.

હુડો કુલબાદ મનીન્હુને ખબર આપવા આવવો હતો કે તેણીને નેગણના મડમાં રાખવાની સઘળી રકમ આ રીતે નહી થઈએ અને હવે માતર ચાર દીવસ બાકી રહ્યા છે. તે ચાર દીવસમાં કુલબાદની ધારણા ધંધાનેસર બાહેર ગામ જવાની હતી અને તેટલા માટે તેને વસાવા સાડ થટતી ગાઠવણ કરવાનો તેણે મનીન્હુને અમર કીધો.

એ ઉપરથી મનીન્હુ પોતાના બાપ સાથ વાત કરતી બજારની ખાના તરફ ગઈ. તેટલામાં શેઠેશએ આવીને પેલા ઓરડાનું બારણું ઉંધારી તેમાંથી શોહારામને બાહાર કાઢાડ્યો તથા પાછલે રસતે બાગની દેવાલ કુદાવી તેને મો કબીરવા સાડ તેને જીવન રસતે બાહાર લઈ ગઈ.

ગરીબ બીચારી મનીન્હુ પોતાના પીતા સાથે કામે ગઈ ખરી, પણ તેનું સમગ્ર ધેખાન પોતાના ઔરડા તરફ હતું. તેને ધીરજ હતી કે જાણી શોહોરાબને ખુશરોએ જોયા નથી, તો પાછું તેને શોહોરોએ નહસાડી મેળવાની બીના થી પણ તે અનન્યની હતી. ખાટે પોતાના પીતાને બરા ફરતાવારજ તે પાછી પોતાના દીવાનખાના લણી આવી.

તેને દાદર ઉપરથી ચઢતી નેઇ, ખુશરો જે તે દાદર તલે ભરાયેલા હતા, તે પણ હલસે તેની પછવાડે ચઢી ને ઉપર ગયો અને મનીન્હુને ઉપલા બેગાના અરદ સુધાં પકડીને ફળેત કરવા ધારયું.

મનીન્હુ પોતાને એકલી સમજ પેલા ઔરડાના બારણા આગળ ગઈ અને જાણી શોહોરાબને હાંકે ખારવા લાગી કે—“આવો સાહેબ, હવે હીઆં કોઈ નથી, ખાટે તમે બાહાર નીકલો.”

પણ પછવાડેથી ખુશરો બોલી ઉઠ્યો કે “કેમ બાહાર નીકલો ? આ નાપાક ઔરડા હવે તારો ગુનાહ સાબેત થશે.”

એટલું બોલીને તે મરદને ઔરડામાંથી પકડી લાસ વા સાડું ખુશરો થયાં જોસથી હાથ અને પગ અફાડતો ઔરડામાં ધસ્યો.

મનીન્હુ અતીશય ધબરાવા લાગી. તેણે વીચારયું કે “ફીરગીનની છુપી વાત હવે બાહર કરવાની ફરજ પડશે, નહીંતો કે ખુશરો એટલો ઉસકેરાયેલો છે કે એક કરતાં બધે ખુન કરશે.”

પણ શોહોરોએ આવીને ખબર કીધી કે શોહોરાબ તો દેવાલ કુંદાવી સલામત મેહેલની બાહર ગયોછે, એટલે મનીન્હુને ધીરજ આવી અને ફીરગીનના છુપા બેદને ખાતર વળી એક વાદલ વીટી જવા ઉપર ખુશી થઈ.

ખુશરોએ પેલા ઔરડામાં જઈ ઘણીબી ચોપ કીધી, તે ખુણે ખુણે ફરી વલયો પણ કોઈબી અરદ તેને હાથ લાગે નહી.

તે નાસીપાસ અને માંઈ યદને બાહર આવતાંવાર મનીન્હુ મોટે મોટે તેને હસવા પડી ગઈ તથા એવું કે ખાડયું કે જાણે ખુશરોને ભાગવા સાડન તેણે ઔરડામાં થી ઉપેલો હાંકે ખાર્યો હતો.

ખુશરો એકવાર ફરી ફળેત થયો, તેણે એકવાર ફરીથી માંઈ ખાગી અને મનીન્હુ સાથે એકવાર ફરી સલાહ કીધી.

મનીન્હુને પણ તેમ નિહવું હતું. તેને જોગણ બનાવાનો વખત નજીક આવતો હતો, ખાટે તે માફે બનાવ અટકાવા સાડું હવે પોતાના દીલદાર સાથે મુલેહ થવા થી તથા પોતાના બાપની જેરહાનની જલદી પરણવાની તેના હાથમાં તક હતી. આવતી કાલે ખુશરો તથા મનીન્હુએ સાથે પરણવાના કરાવ કીધા અને આવતી કાલેને ખાટે ઇનતેજરીથી રાહ જોતા ખુશરો પોતાના દોસત મેહુરા અને ઘર ગયો.

પરકરણ ૧ હતું.

પણ સુખ નસીબમાં કંઈથી હેય ?

પેઆરી વાંચનારી બાનુએને યાદ હશે કે જાણી શો

હોરાબને ફીરગીન બજારના ચોકમાં મળી જવા પછે, તેની પુરે ખબર કાઢાડવા તેણે પોતાના છાકરા યોડાવાળાને મોકલ્યો, પણ તે ફીરગીનની પુક મુકી બંધને મનીન્હુની પુકે ગયો તથા પીલમુજ જને ખુશરોએ મનીન્હુને ઘરમાં જોવા મોકલ્યો તેને તેણીનાં ઘર આગળ મળ્યો તથા તેની સેકે થી ફીરગીનને બદલે મનીન્હુનું નામ તે છાકરાએ મેળવ્યું હતું.

તાંહુંથી પોતપોતાના શોહોને ખબર કેહેવા જવાને બદલે આ બંને માકરો પીડામાં ગયા હતા. પણ તાંહું તે આ અડકીને મરાઈ પડ્યા.

એકેકે કોપટું ચઢાડવા પછે તે છાકરો યોડાવાલો મનીન્હુની ખબર કાઢાડવા કેમ આવ્યો હતો તેનું કારણ પીલમુજે પુછ્યું અને છાકરાએ જવાબ દીધો કે “એ ઔરત મારા શેઠ જાણી શોહોરાબને બજારના ચોકમાં મળી ગઈ હતી, ખાટે એ કોણ છે, તેની ખબર કાઢાડવા મારા શેઠે મને મોકલ્યો હતો.”

તે બીચારાને યોડીન ખબર હતી કે તેના શેઠને તો ફીરગીન કોપી ગઈ હતી અને તેણે ઘણા બાહારમાં ફીરગીનની પુક છોડી દેવાની ભૂલ કીધી હતી.

પોતાની શોહાંણીને એક જાણી સવાર સાથે છુપો મેહેલ રહતો એવું જાણીને પીલમુજ ખફા થયો અને તેથી પોતાના શોહોની આગમન આ બે માકરો મારામારી કરવા લાગ્યા.

તાંહુંથી તેઓ છુટા પડતાંવાર પીલમુજ દોડતો પોતાનાં શેઠ ખુશરોની શોધમાં નીકળ્યો.

ખુશરો પોતાના દોસત મેહુરાના ઘરમાં ખુશાલીમાં મેલેલો હતો. પોતાની માથુક સાથે મુલેહ થવા અને આ વતી કાલે પરણવા બાબે તે હુરખથી વાતો કરતો હતો, તે વાતો મનીન્હુ ઘરમાં હતી કે નહીં તે જોવા સાડું પીલમુજ મને મોકલેલો હતો. તે આવે તેની આગમન ખુશરો પોતે મનીન્હુને મળી આવ્યો હતો, પણ પીલમુજે આવીને ખુશરોના કાનમાં હડસેથી કહ્યું કે “આને મનીન્હુ હતો બજારના ચોકમાં એક જાણી શોહોરાબ નામના સવારને મળવા ગઈ હતી, એવી તેના યોડાવાલાથી અને ખબર મળીછે.”

ખુશરો આ ખબરથી લાલ અને પીડા થવા લાગ્યો. તોપણ યુસો માઈ બંધને પોતાના દોસત મેહુરામને પુછવા લાગે કે જાણી શોહોરાબ કોણ છે ?

મેહુરાએ જોવાસો કીધી કે “તે તો ખાતર બેન દીલસ થયા જાણી શોહોરાબને તે મારો દોસત થાયછે અને મારા ઘરમાં તેણે ઉતારો કર્યોછે.”

આ વાત યતાંવારમાં જાણી શોહોરાબ પોતે આવી લાગે. તે થાકે ગયો હોય એવે માલમ પડ્યો અને મેહુરાએ તેનું કારણ પુછવાથી તે બોલ્યો કે “મારું હું તો બેન દાહાડામાં તમારાં શોહરથી કંઠાલી ગયો. તમારાં શોહરની ઔરતો શું મરદોને હનિશ એટલી મેહેનત આપેછે ?”

વધુ બોધાસો પુછવાથી તે બોલ્યો કે “આજીબજારના ચોકમાં એક ખુબસુરત સ્ત્રી સાથે મને દોસતી થઈછે, તે ના નામની હું ઘણી બોલ કરું છઉં પણ તે મળતું નથી. તે નામ પુછવા મેં મારા યોડાવાલાને મોકલ્યો ફર્યો નથી.”

આ વાત સાંભળી પીલસુમે પોતાનાં ચેડને અસારત કીધી અને તેણે કહેલી વાત ખરી છે એવું પુશરોના મનમાં લાગુ.

પણ હજી વધારે વાત સાંભળવાનો તેના એરાદો હતો, આટે જાણુલી સોહોરાબની વાતમાં તે પોતે વચે પ્રડી પુછવા લાગે કે “જાણુલી બીરાદર, અમારાં ચેડેરની જે એરાત તમેને ખજી તેને વીશે તમેએ શું કારણ?”

સોહોરાબ—અરે યાર તે એરાતને ખાતર હું તો આ જે સપડાઈ જતા અચ્ચો.

પુશરો—અ” હ” ! એવી તે કોણ માંજનદરાની માછણુ છે વાર ?

સોહોરાબ—નહી દોસત માછણુ નહી. તેતો આત સીઆ અખતલની તલાઈ ઉપર અને પીલી સાટીનના રકીયા ઉપર લોટનારી નાજનીન છે.

પુશરો પોતાના મનથી નરા ચોંકીએ, કેમકે આત સીઆ અખતલની તલાઈ અને પીલી સાટીનનાં રકીયા તે મનીજીહના બીજાના ઉપર છે. પણ એટલો પુરાવો બસ નહી હતો, આટે હજી અખતલનો યદ પુછવા લાગે કે “શે હોરાબ, તે એરાતને તમે એળખતા નથી અને તોપણ તે નાં બીજાંણીની એટલી ખબર કેમ જાણો છો ?”

સોહોરાબ—તેની તરફથી તેની સાએલી અને બેલાવા આવી અને ધરની પાછળ બાગ છે, તે બાગમાં અને લઈ ગઈ. પુશરો—(અનરો) બાગ ! એતો મનીજીહનો જ બાગ કીસે. એજ બાગમાં અમે યહીવાર મળ્યાં હતાં.

સોહોરાબ—તે દાસીનું નામ ચેડેરો કરીને હતું.

પુશરો—(અનરો) અરે ! એતો મનીજીહની સાએલી.

સોહોરાબ—તે બાગની અંદરથી અને પાછલે રસતે મેહલમાં લઈ ગઈ, જાંહાં તેની ચોડાંણી મારી પાસે આવી બીરાહ અને ત્રારાં કારનની વાંતો કરવા લાગી.

હવે પુશરો યહો ઉસકેરાયો, પણ હજી સુસો નરખ પાડી ફરીથી પુછ્યું કે “પણ તમે તેનું બીજાંણ કેમ જાણો ?”

સોહોરાબ—તેની માકરડીએ આવીને ખબર કીધી કે તમારા બાવા આપે છે, તે ઉપરથી તેણે અને પોતાના સુવાના એરાડમાં બંધ કર્યો. પણ બારણાની કુંચીનાં આંધરાંપર કાંન રાખતાં અને જાણુણું કે તે કાંઈ તેણીના બાપ નહી પણ બીજી દીલદાર હતો.

પુશરો—(અનરો) એ” નાપાક મારી.

સોહોરાબ—તેએની વાતમીત ઉપરથી અને લાગુ” કે તેએ વચે આગળનો કલ્પા હતા, તેએ પાછી સલાહ કરવા બેઠાં તેવામાં તેણીના બાપ આવી લાગે અને કાંઈ શુ કતી કરીને તેણીએ તે દીલદારને દુર કીધો. બાપના નવા પછે સાએલી ચેડેરોએ અને છુટી કરી બાગની દેવાલ કુદાવી અને નવા દીધો.

પોતાની મનીજીહ ઉપર બદચુઆન લઈ નવા આથી વધારે સામેતી શું જાંહો ?

પણ હજી એક સામેતી બાકી હતી.

તે સોહોરાબને પેશો યોડાવાલો હતો, જે આ વખતે આવી લાગે અને સરવે જણ સાંભળે તેમ પોતાના ચેડને બેલાવા લાગે કે “સાહેબ બજારના ચોકમાં જે એરાત તમ

ને મળી હતી, તેના નામની મે ખબર દાહાડી છે, તેનું નામ મનીજીહ છે અને તે કુલબાદ નામના ઉમરાવની બેટી થાય છે.

હવે બસ યદ છું. પુશરોની પુર ખાતરી યદ કે અ” તે મનીજીહને હાયે તે આછો દગાબો. તે ખુનપર ચરબો એકદમ અદા યદ સોહોરાબનાં યોડાવાલાને મારવા લાગે તથા મેઆનમાંથી તલવાર ખેંચી કાઢાડી ચેડેરાબની પોતાની સાથે લડાઈ માગવા લાગે.

તેના દોસત બેરેરામ વચે પડ્યો અને કહ્યું કે “કાંઈ બી લુલથી આ ગોંદલ યદ છે.” એ ઉપરથી પુશરો મારામતી માંડી વાલી તરત વેળા નિસમાંને નિસમાં મનીજીહ સોડે નવાબ માંગવા તેને ઘર દોડ્યો.

સોહોરાબ પુશરોની આ માલ ઉપર અચરત યદ બે હરામને પુછવા લાગે, અને જે એરાત વીશે તેણે વાત કીધી તે એરાત એની દીલદાર થાય છે એવું જાણુલી જાણુલી પોતાના બેલાપણાંથી સઘડું કહી દેવાથી દલગીર થયો.

પણ વળી જાણુલીએ બેરેરામથી સાંભળ્યું કે એ પુશરોની એક બેટીને નામે ફીરંગીન બારીએથી પડી ગઈ અને તારપછે તેને કોણ ઉંચકી ગઈ અને તે કાંઈ ગઈ તે જાણુ” નથી. તારે સોહોરાબને ગઈ કાલની સઘલી વાત માલમ પડી, તેણે જે એરાતને બચાવી હતી અને જેની મોબતથી તે ખુજતો હતો તેનું ખરું નામ હવે તેને મળ્યું, એટલું જ નહી પણ ફીરંગીનની એ નીશાંણુ ઉપરથી તેને એક અમતનું કામ યાદ આવ્યું, આટે સોહોરાબ પણ ઉતાવલે આ નજો છોડી નતો રહ્યો.

પરકરણ ૭ મું.

ફીરંગીન સાથે સોહોરાબનું કારન કરવામાં ઉપલી જે હરકતો નડી હતી, તે પુરી થવા પછે ફીરંગીન અને મનીજીહનું સઘડું મેઆન પાકું તેમા રોકાયું હતું.

આટે બેરેરામના ઘરમાં પુશરો જરે માચર કરતો હતો, તારે આ બે જાણુએએ બજારના ચોકમાં તે દીને સાંજના સોહોરાબને મળવાની અને વાંદાંથી ફીરંગીનના છુપાં લગન કરવા બવાની ગોડવણ કરી રાખી હતી.

હમણા બેરેરામના ઘરમાંથી સોહોરાબ જતો રહ્યો, તેનું કારણ એજ કે ઉપલી ગોડવણ પાર પાડવાના વખત નજીક આવ્યો હતો અને સોહોરાબને પોતાના લગનની તઈબ્યારી કરવાની હતી.

મનીજીહ અને ફીરંગીન પોતાના ઘરમા બેસી તે કારવેલ વખતની રાહ જોતી હતીએ. છુપી રીતે આ લગન કરવામા ફીરંગીન શરમતી તથા બીહીતી હતી ખરી, પણ પોતાના બાપના જીલ્લાતને ખાતર તેણે બીજી સઘલી આકેત ખમવાનો દરાવ કરેલો હતો.

પણ તેએ નવાની તઈબ્યારી કરતાં હતાં તેવામાં વળી પુશરોને આવવાની ખબર મળી. વળી પાછી ફીરંગીન એક એરાડમાં ભરાઈ ગઈ અને પુશરો ગુસાથી તોડેલે આવીને મનીજીહની ખુરસી ઉપર ફસડાઈ પડી રડવા લાગે.

મનીજીહ વળી પાછી અચરતીમા પડી. તે બોલી કે “ખીઆરા પુશરો, આવતો કાલે આપણે નેક નેકાથી ને

ડાવાના છઠ્ઠમ્ અને તેવાના તારી તબીએતના પાછો બી ગાડ ક્રમ થયો? ”

પુશરોએ જાણવી શોહારાબની કહેલી સઘલી વાત જાહેર કોપી અને પુછ્યું કે તે ખરું છે કે ખોટું ? મનીન્જી પોતાના મનથી વીચારવા લાગી કે ફીરંગી બની છુપી વાતને ખાતર કેટલા બધા જોખમના હું આ વી પડી છઉં. પણ હવે આટલી અંત સુધી તેના ઉપર ઉપકાર કરવા પછે શેવટની ઘડીએ તેના નેદ ફેડવાને ના દરસત વીચારીને તે એકવાર ફરી પોતાના દીલદારને શું જ વાલ્ય દેવો તેના અંદેશો કરવા લાગી.

તેણે સાફ ના પાડ્યું કે “હું કાંઈ જાણુલી શોહારાબ ને મળવા સાફ જાનરના ચોકમાં ગઈ નથી” તેને પોતા ના ઘરના બોલાવાની વાત મનીન્જીએ કહ્યલ રાખી, પણ તેનું કારણ જાણવવાને ના પાડ્યું. તે બોલી કે બ્તે કારણ છુડું હતું, પણ એક કલાક પછે ને હું તું ને જાહેર કરી શકશું.”

હવેતા પુશરોના મનના હજારો વેહેન ગયા અને તે પોત્રેમક રડવા લાગો. પણ વળી તેવામાં શોહરોએ આવી ને મનીન્જીને ખબર કીધી કે “તમારા બાવા કુલબાદ જ જાહેર ગામ જવા નીકલ્યા હતા, તેવણને રસતાના હરખત ધવાથી તેવણ પાછા આવ્યાછે અને અતર ઘડી તમારી આગળ આવશે.”

એ ઉપરથી પુશરો પોતાની તકરાર પડતી સુકીને ના હાસ ભાગ કરવા લાગો, એટલું જ નહીં પણ જો એરડા મા ફીરંગીને સંતાડી હતી તે એરડા તરફ જવા લાગો. મનીન્જી તેને તે એરડામાં જતા અટકાવા લાગી અને પુશરોને તેથી વધારે શક પડવા લાગો અને તે તે જ એરડા મા જવાને ખેંચતાંજ કરવા લાગો.

આ જોમ તાંણની વચે જુદો કુલબાદ આવી લાગો. તે પુશરોને જોઈને ભારી ગુસે થયો અને આ જોમ તાંણ ની ખતલખ પુછવા લાગો.

આ વખતે જો મનીન્જી ફીરંગીને પેલા છુપો નેદ કહી દીએતા સઘળા દાઘમાંથી મોકલી ધાય, પણ હવે શેવટ નમદીક આવ્યું તારે તેણીને ભર દરીએ તેરવીને કીનારે ફસાવા કરતાં હજી તેણીએ મક્કમ રહેવાનો કરાવ કીધો.

એટલા માટે તેણીએ એક એવો જુદો ઉભો કીધો કે જ્યો તેના પોતાના અને પુશરોના નહીં પણ ફીરંગીને નો વટીક બચાવ થયો.

ફીરંગી અને પુશરો સાંભળે તેમ મોટા સાદે તે બોલી “શું કહું પીતાલ, આ નાપાક પુશરો દારૂ પીધેલા અને તદન છાકટો થઈ મોહાલામા કોઈએક કુલવંતી સ્ત્રી ની પુકે દોડતો હતો, તેવામાં તે સ્ત્રીએ આપણા ઘરના આ સરો લીધો અને મારી મદદ માંગી. મેં તે બાઈને પાસેના એરડામા સંતાડીછે અને આ લુગો પુશરો તેની પાછળ આપણા ઘરમાં પેસી તે એરડામા જવા માંગેછે અને હું તેને અટકાઉં છઉં.”

મનીન્જીની એસારત ઉપરથી પુશરો સમજી ગયો કે તેને બચાવા માટે આ હીકમત લગાવીછે, માટે તેણીને રોકો આપવા પુશરો છાકટો હોય તેમ બોલવા તથા ચાલ

વામા લથરવા લાગો અને બોલયો કે “હા—હા—તે બાઈ ને એરડામાંથી બાહાર કાઢાડ અને હું મારા મારમર આવશે જવશ.”

પુશરોએ આ ખાતર તાલ કીધી. તેને શક હતો કે એરડામાં કોઈ છુપા દીલદારને મનીન્જીએ સંતાડશેછે, માટે હવે તેને બાહાર કાઢાડવો પડશે.

જુદા કુલબાદે પણ તે સ્ત્રીને મળવાની ખામેશ બતાવી અને મનીન્જીએ તેણીને રજી કરવા કહ્યલ કીધું પણ તેની આગમચ પોતાના બાપને તથા પુશરોને કસમ આપ્યા કે “તે બાઈના પોહાડાં ઉપરનો જુરખો ઉચકવો નહીં, ઈઆ તેને જરા હાથ લગાડવો નહીં, ઈઆ તેની સાથે જરા વાત કરવી નહીં પણ તેને સુગી સુગી જવા દેવી.”

કુલબાદે તથા પુશરોએ આ કસમ લીધા પછે મનીન્જી એરડામાં જઈ તથા ફીરંગીને મોહાડે જુરખો નાખી તેણીને બાહાર લાવી અને જુદો કુલબાદ પોતે તેણીને મા ન આપીને પોતાના સાંભાલ હેઠલ તેણીને છેક રસતાવેર મેળી આવ્યો.

પુશરોને હજી શક હતો કે એ કોઈ મરદન એરડામાં લેખાથમાંતો નહીં હોય ?

પણ મનીન્જી પોતાના બાપની રજા લઈ તે સ્ત્રીની પુકે ગઈ અને પુશરોને અસારત કરી ગઈ તથા કાનમાં કહી ગઈ કે મારી પછવાડે બનરના ચોકમાં આવ, તાંહાં આ પણ લગનની તઈઆરી કીધીછે, તાંહાં તે ઉલટભર રોડશે.

પુશરો જતાં જતાં કુલબાદે કહી ગયો કે હું પણ વા જઈ છઉં, પણ તેને છાકટો સમજી કુલબાદે તે વાત હસી કાઢાડી.

પરકરણ ૮ મું અને છેલું.

ફીરંગીને હીઆથી પરણવા બતી વેળા પોતાના બાપને પરખાડી ખબર કેહેવાડી કે તમારી બેટી કુલબાદના ઘરમાંછે. એ ઉપરથી જુદો કુલબાદ પોતાના ઘરમાં મેઢોછે તેવા મા ફીરંગીને તથા પુશરોને બાપ જુદો મેઢેરાબ તેની પાસે આવ્યો અને પોતાની દીકરીના દાનો કરવા લાગો.

કુલબાદે જવાબ દીધો કે તમારી દીકરીની વાત હું નથી જાણુંતા પણ તમારો દીકરો પુશરો છાકટપણમાં પરણવા ગયેછે.

એવામાં એક માકરે ખબર કીધી કે બાંતુ ફીરંગીને, તથા બાંતુ મનીન્જી તથા પુશરો વચેરે સઘલાં જીજી મારતી ગાડીએ બનરના ચોકમાં ગયાંછે.

એ ઉપરથી આ બંને જુદા ઉમરાવોએ ઘણીક રકજક અને અંદેશો કીધા પછે બનર તરફનો રસતો ધર્યો.

તેઓ તાંહાં જઈ પુઆ પછે યોડાવારમાં મનીન્જીને પુશરો સાથે તથા ફીરંગીને જાણુલી શોહારાબ સાથે આ વતાં દોઢાં.

તેઓ કાંહાં ગયાં હતાં ? કાંહાંથી આવતાં હતાં ?

કરાવ પરખાંજે તેઓ સઘલાં એકઠાં મળવા પછે મનીન્જીએ આગલી ભૂલનું ગોંદલ સઘલું જાહેર કર્યું, જે ઉપરથી પુશરોએ પુશાલ દીલથી મનીન્જીની વફાદારીની વખાં છુ કીધી અને પોતાની મેઢેન ફીરંગીના હાલ ઉપર દયા

કીધી. તારબાદ તરતજ એબાદતખાંનાંમાં નહીં આ બંને જોડાં પરણી આવ્યાં.

કુલબાદ અને મેહરાબ પોતાનાં ફરનંદોને જોઈ પેઠે લાંતો તેઓને પરણેલાં સમજ્યા નહીં. મેહરાબે પોતાની બેટીને તાંણે ખાસો કે “તું બારીએથી પડવા છતાં જીવ તી રહીછે તારેતો હવે મંથેશ સાથે પરણવા સાદું જોવા એ તુને જવાબી છે.”

ફીરંગીને જવાબ દીધો કે “જોવાની ખરજી સઘળું થાયછે, તો હું આ નોનવાન સાથે પરણી સુધી છઠ્ઠું અને હું બીજો વર કદં એમાં ખચીત તમે કે જોવા કોઈ રાજ નહીં રહેહો.”

મેહરાબ પોતાની યાદકરી ધારણામાં નીચકલ ધવાથી કુલબાદ તેને હસવા લાગો અને પોતાની બેટીને કહેવા લાગો કે “બેટી બનીજેહુ તું ખાતર તારી સખીનાં લગન ખાવા તેની સાથે ગઈ હશે. પણ ખારી તાબેદાર બેટી હવે તું જોગણોના મડમાં નવાની તઈઆરી કર.”

બનીજેહુએ જવાબ દીધો કે “લાલા પદર હું જે કનેઆ હોઈતો નેગણશાખામાં ખુશીથી જાઉં, પણ હુંતો ખારા ખાવીદ સાથે જોડાઈ છઠ્ઠું તારે મે જીવસે શી રીતે જો ગણ ખતું?”

હવે કુલબાદની મશખરી કરવાની મેહરાબની વારી આવી. એકેકની હસવા મશખરીમાં આ ઉમરાવો પોતા નો ગુણે લુકી ગયા. મેહરાબ ખુશી થયો કે તેની બેટી પાછી હાથ આવી એટલુંજ નહીં પણ બેટો અને વહુ પછ સાથે હાથ લાગી. કુલબાદ ખુશી થયો કે તે મેહરાબ જેવા ખાતખર ઉમરાવનો ઘોસત હશે તાંહાં હવે વેઢેલાઈ થયો. એ બંને ઉમરાવોએ પોતાના ફરનંદોની તકસીર માફ કીધી અને કમળ કીધું કે બાપોએ કદીબી બયાંઓને તે મને અણગમતી રીતે દેકાંછે પાડવાં નહીં જોઈએ.

રં દા પો .

દરએક અબલાની જાંગીમા ભરતારનું સુખ સહી મોટું સુખ છે, તારે તે સુખને ખોટી રેવું સહી મોટું દુખ છે. જેના ગલાંની આસપાસ પોતાના પેચારના હાથ

નાખેલા, જેના બદનપર પોતાની મોતબની લડી વીધાયેલી, જેના હાથમા પોતાના હાથ જાંગી સુધી આપેલા, જેના દીલ સાથે પોતાનું દીલ મોત સુધી નેરેલું, જેના આસપાસ પોતાના તમામ આધાર બાંધેલો, જેના જોગથી ફરનંદો કીમતી કીમતી વારસો મળેલો, તેવા એક સહી આનીતા અને સહી વાહાલા સાધીને જોડેલો એના જેવું બીજું દુખ એક સીની આખી હાથઆતીમાં એકે નથી. ફરનંદની ખોટ પુરાપછે; બાઈ, બાપ કે માતું ખરજ

વેદાયછે પણ એક ખરા ભરતારની ખોટ નહીં પુરાય, નહીં ખમાપ એવી છે. ભરતારનું ખરજ તે સીતું ગોખા ખરજ છે, ફનીઆંથી અને જાંગીથી ગોખા ખાતલ ધવા ખરાખર છે, તમામ સુખ અને એશ આરામને છેલી સવામ કીધા ખરાખર છે. રંદાપો ગોખા છતી આંખે મંથાપો છે, છતાં હાથ પડે લગડાપણું છે, છતે ઉમરદે કાળાસ છે, છતી સદેહાંએ શીહાઈ છે અને સોવાસણનો વેશ તજ રાંડીરાંડ નો શીહા પોશાક વીધવાના છતાં જેબન અને જન ખાલે આગ અને મોત સરોખું છે.

પણ ફનીઆમાં દરએક ચીજની હદ છે, અને આદમીના મુશરેલા કાનુને રંદાપાની પણ હદ મેળીછે. જેકે એક સીના ખરા ખેરખાહા ખાવીદની ખુટ પુરાઈ ચકાતી નથી, તોપણ ખુદત અને માલસનો કાયદો તેણીને કોઈ બીજા ખરદે પોતાનું મોટું બાંધી, ખોટલું સુખ પાણું મેળવવા નહીંતો મેળવવાની કોશિશ કરવાને ખુટ આપેછે અને તેવી એક સીતું રંદાપાનું દુખ મોટું કે થયું નથી થકેછે. પણ જોર ને હાલત ચીતારી છે, અને જે ચીતર જોડવણું છે તે જનમકાળ સુધીના રંદાપાનું છે. જેને ભરતારનું સુખ બીજવાર પણ મળી શકતું નથી, જેને તે મેળવવાની તાગાદ ઈચ્છા છૂટ નથી, જેનો તે સુખ મેળવવાને વખત નથી, જેને તેની ખાએશ નથી, તેવી કમ તાણેની નારીઓને રંદાપો ખરેખર દુખ ભરેલો, દલીદી ભરેલો, બલકે માટેખ ભરેલો છે. બવાનીના વેશ આલેકી અથવા ખાવીદનો આસરો મેળવતી બાનુઓને વીધવાપણના દુખનો મોડોખ ખેચાલ હોયછે, અને તે છતાં પોતાના ખરનાર સાધી તરફની વફાદારી, ઈચ્છા પોતાના બયાંઓ તરફનો પેચાર થણી અથવા આઓ ખાવોં અનજીત હોયછે કે તે હીતખાના નાજુક પંકીએ ભરતારના સુખ છતાં રંદાપાનું દુખ પસંદ કરેછે.

પણ એ દુખ જાણી જીજને પાડણું, તે નહીં માહીનારાને એ દુખ દેખાડણું, નહીં ખમનારાઓને તે ખમવાની ફરન પાડવી એ વળી સહી કમકામ લેવુંછે અને ઉપલું ચીતર તેવા જસતી ભરેલા રંદાપોને વધારે લાગ પડેછે. ફનીઆનું સીરું આંખે તડકું જણે સારી પડે મેળવણું હોય, મોતબતું અંધ જણે પેટ ભરીને ચાખેલું હોય તે તરખત થઈને કદામ એ સુખની વધુ ઈચ્છા નહીં રાખે. પણ જે જવાંન જેબનવંતી છાતીએ બાપથી અને ખાત-યવાની આશામા ધરકતી હોય, જેઓ ફનીમાં સંજોરની લેહેનતાના ઉમેદવાર હોય, તેઓને રંદાપાનું દુખ સેહેવાની ફરન પાડવી એ ખોલતો જીવખાત છે. પણ આવા તે કેવી અકસોસકારક છે કે આ મોહાલા હીંકસતાન દેશમા વીધવાઓ ઉપર એ સહી ઘાતકી જીવખાત જીવરવામા આવેછે. તે વીધવા બાલક હોય, જવાંન હોય, ઈચ્છા સુદી હોય, મગર એકવાર પરણી કે ફરી પરણવાની તેને છૂટ ખીજી તેની માફતીની જાંગીના આખો ભવ બલી જાયછે અને તે શકાકાળ મોત મંગેછે. જારે તેને ખામખા બચપણથી પરણવામા આવેછે અને બચપણથી ભરતાર ખોટી તે જનમ સુધી વીધવા રહેછે તારે તેના હાલ વધારે દયામાંલવા નેગ થઈ પડેછે તથા જારે ખરદે એક માણીના પુવા પછે તરત બીજા બાપથી કરી લાવેછે તારે ઉપલી એકલ પેટી રસપ વધારે ઘાટકી અને ધીકારવા નેગ કરેછે.

પેચ્ચારી વાંચનારી બાંનુઓ, ઉપલું ચીતર આપણી હાંડુ વીધવા બેઠેનીઓનું છે, તે જીવો અને તમારાં દીલમાં નજીયા વસે છે તે દયા આ હજારો કમનસીબ બેઠેનીઓ તરફ થતાવો. જીવો તેની સીકલ, જીવો તેના અવતાર, જીવો તેના હાલ. જ્યાંની અને સુખનો સમજો વેશ અને પેહરવાસ તેણીએ તળ્યો છે. તેના સીધાં અને સોહાંમના બદન ઉપરથી કસબી સારી અને તગ તતરબધં ચોલી દુર થઈ, તેના નખરાંદાર હાથ ઉપરથી સોનાની બાંગલીઓ અને પગ ઉપરથી છમછમતી બંનરો ગુમ થઈ, તેના જે હેરા ઉપરના ગોલાબ કરનાઈ ગાંધે અને નુર હડી ગયું છે. તે એક કુચડી, ડુમલી, સુકાપલી, તવાપલી, નારી, કમરમાંથી વાંધી વલીને, માથા ઉપરના કરચલીઓ કેસ ઝુંડાવીને, બોરે માથે અને બોરે હાથે, એક હાથે પોતાના ગમખાર બેહેરો છુ પાવીને અને બીજે હાથે પોતાના પેચ્ચારાં કરનંદ ઉપર ટે કવીને જર જાણુએ રડતી, સુકી જનીન ઉપર ફેસડા ઈને બેઠી છે. પોતાના ધણીની શેવટની જગા આગળ હજારો આંજીનો વરસાદ વરસાવી તેણીએ ગાસ ઊગાડ્યું છે. ફનીપાંની ઠાલી ધાંધલ અને બે પલની મોનમજહુથી તેણી એ મોઢા ફેરવ્યું છે અને તેની યજ્ઞવાડે પડતા ખાશ ખુશા લીના નગારાઓના આવાજ સાંભળે તેણીએ પોતાના કાન ધાં કપાઈ. નહીં—તેનું ધક થેઆન એક જ નજીબા ભરાયું છે, જે તેને દુખના મેળી માલી ગપલો તેના ભરતાર છે. તેના બેઆલમાં તેનું દીલ બલતું અને તવાતું જાય છે. તેના બેઆલમાં તેણીએ ઘરના કુવડ અને કુતરીની હાલત પકડી છે.

એ કમખખત, ઉંધાં ભામેગની અખલા ! આ તારાં પલા કુખ વચેની ટુંને દીલસો છે. જર ને ! આકાશ હું છે અને તારાં તારો ખાવંદ તારી રાહ જીવે છે. આ ફનીપાંતો બે પલની છે, પણ પેલી જીહાંનની જંદગીની નથી. મારે આ ભવની જંદગી નલદી ખતમ થશે અને એ ટુકી જંદગીના ઘાટકી રસને તને ગમે એટલું કે ન આપશે, પણ તે હુમેશગીની જંદગીમાં તેઓની જાસ તી ચાલનાર નથી. એ કમ તાલેની વીધવા ! નીચે જો. તારા યગ આગળ તારાં ગરબના તારે લોહી ધાવેલું બાલક બેઠું છે. તે તારા ભરતારની ઝુરતી છે, તે તારી આ જીહાંનની જંદગીને ચેરાગ છે, તે તારા ભવિષ્યની આશા છે. તે તારી દુખ ભરેલી મંજલના મારગ ઉપરથી કંટા ખેંચી કાઢાશે અને તેને બદલે ગોલાબના ફુલો ખીજાવશે.

રાંછી યુજની.

ક્રાનસના હાલ યડી ભાજેલા અને કેદ યકડાયેલા શા નંશાહ નેપોલીઅનનાં ચીતર તથા જનમારના હેવાલને આંચનારી બાંનુઓ આગળ રજુ કરવા પડે, હવે તેની એલ પરમાંજી નાહાસ ભાગમાં યડેલી રાંછી યુજનીનું ચીતર તથા હેવાલ તેઓની જનાબમાં રજુ કરીએ છઈએ. તરજુ મહીના ઉપર યુજની કરોડો માંજીસે ઉપર રાજ ચલાવતી હતી, તે કરોડોની રાંછી હતી, રાજઓ અને સરદારો તેને વાંકા વધીને નખતા હતા અને તે જાંહાં નતી તોહાં

લોકો તેના ઉપર ગોપા ફીદા હતા. તે આખાં યુરોપમાં સ રથી ખુબસુરત નારી ગણાતી હતી અને દોલત, જર, જેવ રમાં તેની બરોબરનું કોઈ નહીં કેહેવાતું હતું. પણ આ જ તે ગરીબ હાલતમાં ઈંગલંડ નાહાઈ છે. મેહેલા અને બાગો તજીને તે ભાડેના મકાનના રેહ છે. જે લોકો તેને નખતા હતા તેઓ તેને મારી નાખવાને તઈઆર થયા છે. તે લખોની શખાવત કરતી હતી, તોહાં હવે ઈંગલંડ નાહા સવાના ખેરમના નાણાં તેને હજીના લેવાં યડયાં છે. આ વા તેના માકા વખતમાં તેનો થોડોક હેવાલ અગતનો થઈ પડશે.

યુજની મેરી ડી ગમખાન તા૦ ૫ મી મે ૧૮૨૬ માં જનમી હતી જ્યો તેની ઉમર હાલ ૪૫ વરસની ભર તોમાં આવી છે. જનમથી તે કાંઈ પાંદસાહી તાન માથે ધ રાવતી નહીં હતી અને પોતાના જનમની આખરી આંખ મત્ત તે પાછી તાન વનાની બોરી થઈ છે. તેના બાપ સખા નીશ લશકરમાં એક અમલદાર હતા અને યુજનીની માંને બાપ સખેન દેશના મલાગા નાખના બંદરમાં ઈંગરેજ સરકાર ને કાનસલ હતા. યુજનીના બાપ કાંઈ ડી મોનટીજ સ લશકરી ચાકરીના હોવા છતાં ખાનદાને એક અખીરજ દો હતા અને આરેગનના અસલી રાજઓની તોખખાની ઉતરેલાં તથા કાસરીલના અસલી આડમીરલોનાં મોઢાં ખા નદાને સાથ સગપણના હતા. તે મરજુ પામ્યો તારે યુ જની અને તેની બીજી બેહેનને તેઓની માના સંભાલ હે ઠલ મેળી ગયો તથા તેમના યુનરાજને મારે યુરની દોલત મેળી ગયો હતા. યુજનીની મા કાંઈટેસ ડોવાગર મોનટી જસ પોતાની દીકરીઓની કેળવણીને મારે ઘણી ખતી હતી. તે તેઓને સમખુજી મેળવણી આપવા સાથે ઈંગલંડ લઈ ગઈ હતી, જે પછે યુજનીની વડી બેહેન ઈંગલંડ ના રાજ જિમસ રોબર્ટની બોલાદથી ઉતરેલા એક ઉમરાવની સાથે પરણી ગઈ અને યુજનીને લઈને તેની મા સને ૧૮૫૧ માં પારીસ ખાતે આવી.

એ વખતે હાઈ નેપોલીઅનની કીરતી પોતાની ભરતી આ હતી. તે જ્યાં અને જોરેનંદ હતા, ફ્રાંસની પર જસતાક રાજગાદી ઉપર તરતનો આવેલા હતા અને રાજ સભાને દાખીને એકલો મુખખીઆર સેનસાહ થવાને એક પછે એક ઉપાયો કરતા હતા. યુજની પારીસમાં યગ મેળ તાં પોતાની ખુબસુરતીથી અને તે કરતાં વધારે પોતાની કે જવહુથી દીપી નીકલી. તેની લલજ અને ઘપછપ સખાંની શને બદલે ઈંગરેજને વધારે મળતી હતી અને તેથી દુધલ રીના મેહેલની યાસાહી મીનલશોમા થોડા વખતમા પો તાની અદખ અદા અને તાજમ તવાજીથી તથા પોતાના નખરાં અને હોશીઆરીથી સરે ગમ યુજની, યુજની થ ઈ રહી હતી. સખેન દેશની ઓરતો પોતાના દેશની બા હાર કદમજ જાય છે, મારે કાંઈટેસ યુજનીને પોતાની જ તોલી સીએ કરતાં એ મોરો લાલ થયો હતા. થોડા વખ તમા હાઈ નેપોલીઅનનું તેના તરફ દીલ ખેંચાયું. પોતા પારટના સાનસાહી ખાનદાને યુજનીથી જ્ય મળવાની નેપોલીઅને ઉમેદ રાખી અને અરસપરસ પેચ્ચાર ખાલવા થી સન ૧૮૫૩ ની આખરીએ તેઓના લગન નક્કી થયાં.

માણી પુત્રી.

એ વખતની સેન અગાઉ હુધ નેપોલીઅનને સુવીડ ન દેશની શાહાજદી સાથે પરણવાનું સાહુ ચાલતું હતું, પણ તે કોસેસ થોડા વખતના માંડી વધી અને નેપોલીઅનને સેન દેશથી આ ઉમરાજદી યુજની સાથે પરણવાની પોતાની આમેશ પરધાનેની કાઉનસીલને નણાવી. કાઉન સીલે આ દરખાસત પસંદ કીધી નહી, તેઆ વમે ઘણીક તકાર થઈ અને તેએએ આ સાહુ કરવાની વીરુધ ખત આપયું, પણ યુજની સાથે પરણવાને સાનશાહને પકો કરાવ હતો, તે કરાવ તેણે પાર પાડ્યો, એટલે તરત પરધા નેએ પોતાનો હોથો છોડ્યો. એ રીતે રકકચમાં થોડોક વખત જીવરવા પછે પારીસના સીન નદીની અંદરના નાટ રડાનમાં નાખીયા દેવલમાં લગનની કીરીયા મોટા ભપકા અને ધામધુમ સાથે થઈ. ૧૮૫૬ માં તેણીએ એક સાહુ જાદને જનમ આપયો અને લગનથી આનસુધી યુજનીએ પોતાને સધલો વખત પોતાના ભરતારની બોરુએ તેના રાખપાટનાં, મુકેહનાં, આભાદાનીનાં અને તેજન લડાઈનાં તેયા જઘડાના કામેમાં સાહાય થઈને જીવરયોછે. ૧૮૫૫ માં તેણીએ ઈંગલંડની તથા બીજાં વરસોમાં આસપાસનાં બીજા નનદોકના મુકુકોની મુસાફરીએ કીધીછે, પણ ગમે સાલ મુએનની નેહર ઉંઘાડવા સાડ તે આપણી તરફ છે કે અરબી મુકુક સુધી આવી ગઈછે.

હુધ નેપોલીઅને પોતાના લગનને ઠાંકણે પોતાના લોકોને હસીને કહયું હતું કે "હુ" એક આન કાલનો સા નશાહ છઈ અને મારાં પાસામાં બેસવા સાડ એક આન કાલની નાંનનીને મારી રાંછી બનાઈ છઈ." પણ જે "આન કાલનો" સાનશાહ યાદ નીકલયો, તે મદદ પંદર વરસમાં મુસતકીમ અને આખાદ રાજ સધાધી શકયો અને નવીસવી રાંછી યુજની પણ એન પરમાણે રાજમાં પો તાને કાબુ વધારી શકી. પરણતાં વારન પોતાની થખાવ ત અને ધરખાતમાપણીને તેણે પેહેલ વેહેલો સારો દાખ લો આપયો. ફ્રાન્સની ત્રીયુનીસીપાલ કાઉનસીલે લગનની મુઆરકબાઈમાં રાંછીને એક હીરાને હાર બેઠ કરવા માટે ૨૪૦૦૦૦ રૂપીઆ કાહાડયા, યુજનીએ તે રકમ પો તાને ગળે ઓલવવાને બદલે નાવારસ છોકરીએને માટે તે માંધી એક ધરખ ખાતુ સધાયું. એન પરમાણે તેના શા હુજદાના જનમની વખતે તેણીને કાંઈ પાદગારીની નીયાન બેઠ કરવા આખાં પારીસમાં સરવે વરગના લોકો વમે ઉઘ રાંછું થયું, જેમાં ઓછામાં ઓછું એક રોહાડયું અને વ ધતામાં ઘડતો એક આંનો. ભરાવમે હતો. તેપણ ૬ લા ખ નાણા ભરનારાએએ રોહાડયું બે રોહાડીયાં કરીને ૩૨૦૦૦ રૂપીઆની રકમ કરી આપી અને તે રકમ પણ યુજનીએ ધરખ ખાતે આપાવી.

રાંછી યુજની ધરખ ખાતાંએની મોટી મુરબી અને આસરો આપનાર હતી. હાસપીટલો અને ધરખશાળાએ માં પોતે જાતે મુલાકાત લેવામાં તેના ઘણો વખત રોકાતો હતો, તે હીઆં સુધી કે કોલારાના દરદીએથી ખીએખીમ ભરેલી શાસપીટાળોમાં પણ તે બેઠકીર ખાતી હતી. આ મા હુધરખાતમાપણું તેની રૂડી આસરોથી બની ગયું નહી હુ પું. મોક્ષ માણસને દાખલો બીજાએ જલદી પકડી લી એછે અને તેની એક દલીલ આ છે કે ફ્રાન્સનાં ધરખ

ખાતાંએમાં સઘી વધારે મદદ તાંહાંનો એરતોનીછે, તે એટલે સુધી કે ધરખ ઘેઆન ઉપર તે એરતોમાં ગોપા વેલા ખાતું ચાલેછે. હજારો ગરીબાની મુલાકાતે હજારો તવગર માંનુએ આવેછે. તેએ હજારો રૂપીઆને સામાન બના વીને ધરખ ખાતાંએની મદદને માટે વેએછે અથવા સોરતી કાહાડેછે. "મેસ્ટ વીનસેટ" નામની એકજ મ'ડળીમાં ઘણી કે તવગર સીએ "દધાની બેહુન" તરીકે દર વરસે ૨૬૦૦૦ દરદીએની મુલાકાત લેવા તથા ખાવજત કરવા જાયછે.

આ સઘલાં ધરખાતમાપણામાં યુજનીના મુલ દાખલા ની અસર હતી, પણ તે ધરખાતમાપણું હીઆં અટકયું હતું. રાંછી યુજની ધરખપર ઘણી મુસત હતી, પણ ધરખ ઉપરનો તેનો વેઆર વેહેતો હતો. યુજની જહુનુની ગણપછે અને રોખના પોપની તે એટલીતો હીમાએતીછે કે રોખ ખાતે ઇટલીયું રાજ માલતાં આનસુધી અટકયું અને નેપોલીઅને તાંહાં ફરેમ લશકરને રાખી મેળયું તે પો તાની ખુમમુરત અને નીખખહલાલ રાંછીના જહુનુને ખાતર ખાનવામાં આવેછે. પણ ધરખ ઉપરનો વેઆર એ કે ચીન છે અને જહુનુન તદન જુડન છે. જહુનુન આંધ હુંછે અને ઘણીવાર નેકીને બદલે બદીના મારગ ઉપર લઈ જાયછે અને યુજનીના બાખમાં પણ તેમ બનયુંછે. યુજની ગમે એવી ધરખી હોવા છતાં પારીસની મ'ડળીમા પેવ સ થપલી બદીને તે અટકાવી શકી નથી, પણ એર ઘણીક બદીને તેણે વધારી આપીછે. પારીસના મેહેલો દબદબાથી પુર હતો, પણ તેમા ઉડાઉપણું અને દીવાલીયાપણું હતું. ઉડાઉ ખરમના પોશાક તથા બીજા ભપકોનાં, કુકમાં "ફા શીન" ની ગાંડાઈને મુખોઅ આસરો યુજનીમાં હતો. કેકત ખુમમુરતી, સોભા અથવા બાહેરના દેખાવને ખાતર વાંધા ભરેલાં માણસો પારીસના મેહેલોમાં મોજ મારી શક્યાં હતાં.

જેમ ઉપલી ભલાઈને તેજન આ જુરાઈને દાખલો મેહેલમાંથી શેહરમાં પેહો હતો. પારીસની મ'ડળી નેટલી મોજલી અને રલીઆમણી તેટલી પાપી તથા બદીમાં જુએ લી હતી. તાંહાંની નાટકશાળાએમાં માલતી બદીને એક જ દાખલો હીઆં બસ થયો, તે એકે એક નાટકશાળામાં બદનના ઘણા ભાગોને ઉંઘાડા રાખીને નામ કરનારો શોખ શીએએ વરીક એક વખતે લવંચાઈને એક નાચમાં સાંમે લ થવાને ના પાડયું, તારે ૧૦૦ રાત સુધી તે નાચમાં સાંમે લ થાયતો હુડાપણું બખથવાની બોલીથી સરકારીયા દેશ ની ૧૬ મોલામશીએને મોલાવી હતી. આવાં હલકાં પાપો નો રાંછી યુજની માહાત્મતા અટકાવ કરી શકત. આપણી કે માપણ રાંછી વીકટોરીયા વીશે આપણું વાંચીએ છે કે "લા દરાવીએટ" નામના આપેરામાં કાંઈ સેન નીતીથી ઉલ્લી બાજત હતી, તે સુધારવા છતાં તે નામદારે તે આપે રાનો ખેલ જોવા જવાને ના પાડયું હતું, પણ રાંછી યુજ નીએતો પોતાના વતન સપેન દેશમાં ગોધા લડાવાની યાદ કી અને જંગલી રખતને વરીક પારીસમાં દાખલ કરવા માં ગી હતી અને એ રીતે એ પદભરત રાંછી ખાખીએને આધીન હતી.

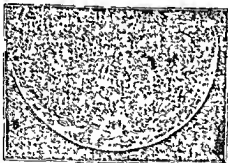
ફ્રાન્સની હાડની લડાઈમાં જરે શાનશાહ નેપોલી અન નરખનીના રાજ સાંમે લશકર લઈ પોતે લડાઈના મે દાનમાં ગયો તારે ફ્રાન્સના રાજની લગામ તે પોતાની આ

મળવા ઉપર ઘણી વ્યક્તિ કારીગરીની નકસી તથા સણગાર કરાવે છે. કુરચી એ મેડેલ સુરખનાં તાપમાં સુક સફેદ ગ્રહ કાઢી ઘણા દીપ્તિ તથા તેનાં છાપરાંઓમાંથી ચંદ્રો બાંધેલા છે, જે પવણના દરમિયાન અપાટ સાથે હીલીને વાગે છે તારે આસપાસ મીઠા ખણખણાટ થઈ રહે છે.

નાનકીન એક મોટું વેપારી બંદર છે. તેની યાંત્ર સી કીઆંગ નદીમાં ૪૫૦ માઈલ સુધી દરીયાની ભરતી આવે છે, અને તે ઉપરાંત બીજા ૨૫૦ માઈલ સુધી તેના બારકસો ફરી શકે છે. તાંદુમાંથી એક મોટી નેહર બાંધેલી છે, જે પુરવ દસાએ આસરે ૫૦ માઈલ ઉપર નદીને એલંગી બંધ પછે અને જેની બારકસે પીકીન શુધી વેહેવાર તથા સંધે સો ચાલે છે. એ નેહરમાંથી પીકીન ખાતે પુશકલ માછલીનો વેપાર ચાલે છે, પણ તે ઉપરાંત ઉંચામાં ઉંચી સાટીન, ચીનાઈ અલેચા, કાગલ, ખોટાં ડુલો, તથા નાનકીન નામનું તરત્ર કુમાસતું કાપડ વણવાનો મોટો ઉદ્યોગ એ શેહેર ખાતે ચાલે છે. કારખાના અને ઉદ્યોગ બાબે આખાં ચીન દેશમાં નાનકીન સહીથી સરસ શેહેર છે. તેમજ વળી ચીનનાઈ એલેચો તથા શાઓની કેળવણી પણ નાનકીનની જે વી બીજાં કોઈ શેહેરમાં નથી. હીઆં ચોપડીઓના ખોડા હો ખપ ચાલે છે, તથા આખાં ચીનને શીમેલા વધારે પણ હીઆંથીજ પુરા પડે છે.

ચંદર વીરોચરચા.

ચંદરની સપાટી.

બીજા ઈઆ તીજનો ચંદર કુરબીનથી જવો દેખાપછે, તેણે એક ચીતર ઉપર આપયું છે. અલબત્ત ગયા અંકના તપાસવા જુન્ય ચંદર પોતે એક આખો ગોળો છે, તેની આ ખાતર એક કીનારી ચલકતી દેખાપછે અને બાકીના ભાગ એવામાં આવેલા છે. એ કીનારીની ચંદરની સપાટી સુમારી અને એકસરખી નથી, પણ ખભરાંપલી અને વાંકી ટીકી છે. તેમાના કેટલાક ભાગો કાળા છે અને કેટલાક સફેદ છે, કોઈ ઉપસેલા અને કોઈ મેડા છે, અને વળી એક સીંહા સમુદ્રના સફેદ ટાપુની તીચાળે આ સપાટીથી છુટા કોઈ ભાગોતો અંધારામાં પરકાસે છે, જે પછે જેમ જેમ ચંદર મોટો થતો જાય છે તેમ તેમ એ છુટા ભાગોની વચેનું અંધારું નીકળી જવાથી તેઓ સપાટી સાથે મળી જાય છે.

આ દેખાવ ઉપરથી એવલું છે કે ચંદરનો ગોળો ખભરાંપેલા, ઢેકાંચીપાં વાળો અને ઢેકડીઓ તથા પાહાડો વા

જો છે. તેનો જે ભાગ એવામાં આવવાથી કાળો દીપ્તિ તે ભાગમાંની રોશન ટીપ્પીઓ તે પાહાડોના સીખર છે જે ઉંચાણમાં હોવાથી તે કાળા ભાગની સપાટી કરતાં વેલા અને આગમનથી રોશની મેળવે છે અને તાર બાદ બે ચંદર ફરતો જાય છે તેમ તેના હેઠાંજુના રોશન ભાગો પાડેથી દેખાવા માંડે છે. મોઝાં પાહાડી મુલુકોમાં જરે હો અંધારું તારે પાહાડને મથાલે અનવાલું પડે છે, તેમજ ચંદરમાં પણ બને છે. જે તીચાળે તેના અંધારા ભાગ મ કોઈ કોઈ કેકાંજી અનવાલું દેખાય છે તે ઉંચા પાહાડો જે તેમજ તેના ઉજલા ભાગ મથે કાલાસ દેખાય છે, તે ચંદર સપાટીમાંના તીચા અને ઉંદા ખોડા હોવા નેઈએ, કે જે ખોડાના અનવાલું દાખલ થઈ શકતું નથી અને તેથી રીને સદાકાળ તેના “અંધારું” દેખાવા ” કરે છે.

ચંદરની સપાટી સંબંધી આ અટકળને વીદવાનો તપાસે પુરતો ટેકો આપાયો છે. ઉંદા પાહાડો, ઉંચા પાહાડો, લાંબી ખીણ અને તેમની વચે સપાટ જગાઓ ચંદરની આખી સપાટી ભરેલી ખાલમ પડે છે. સાદી આંખે ચંદરની આખી સપાટી ઉપર આપણને ધાભાં દેખાય છે, જે ધાભાંના ચોક્કસ આકાર ઉપરથી તેને આગલા જમાનામાં ચંદરની પુરતી સમજવામાં આવતી હતી અને એકવાર મોટો તથા તેના ઉપર સવારતો બીજવાર કોઈ જુદીજન મુરત ચંદરમાં બીરાજેલી ખાનવામાં આવતી હતી. વળી ફેટલા કોતો ચંદર ઉપર એથીબી વધારે નેઈ વલેલા સમજતા હતા. સંકરોટર નામના વીદવાને એ ગોળાનું પુરવ દસા ઉપર એક મોઝાં શેહેરની, તથા તેના બીજા ભાગ ઉપર એક મોટી નેહરની અને તરીજા ભાગ ઉપર ખેતોવાડીના મોઝાં ખેતરોની અટકલ કીધી હતી. કુરાનહોર નામના વીદવાં ને એક કીલલા સરખી ગંજવર ઈમારત તથા ફેટલાક રસ તાંચો ચંદરની સપાટી ઉપર શોષી કાઢાડવાનો દાવો કર્યો હતો. એ ઉપરાંત ચંદર મથેના રેહવાસીઓ તથા તેમના પરખાર શોષી કાઢાડવાનો દેવાનો એવાલ પણ ફેટલાક વીદવાંના મગજમાં પેવસ થયો હતો.

પાછલા જમાનાની શોધે આ સઘળા એવાલોને ખેટા પાડાપાછે. ચંદર ઉપરની એટલી બારીક શોધ કરનારી કુરબીના હજી માણસ જતને હાથ લાગ્યો નથી. એક જરમન વીદવાનની ગણતરી જુન્ય ચંદરની એટલી બારીક તપાસ કરવા માટે તેને ૫૧૦૦૦ ઘણો મોટો કરી ખતાવનારી કુરબીન એઈએ, પણ આજ સુધી ખાતર ૩૦૦ ઘણું દેખાડનાર કોઈએ એ માહોતાબી ગોળાં તરફ ફેરવી શક્યાપછે. પણ એટલી તપાસથી ચંદરની સપાટી ખનખાનતી રીતે પારખવાને બની આવયું છે તથા તેના ચોક્કસ અને બારીક નકસા વટીક બનાવવામાં આપાયો અને ચંદરના જુદા જુદા પાહાડો તથા ગોળાઓના નામો વટીક આપવામાં આપાયો છે. તે સઘલી તપાસનો સાર ઉપર કહ્યો તેજ છે અને તે એકે ચંદરની સપાટી ઉંદા ખોડા, ખીણ, ડુંગરો અને ગોળાં મેદાંથી બનેલી છે.

તેના અંધારા ભાગમાં ચોક્કસ જગાએ ઉનરડું દીસવાથી જેમ ચંદરના પાહાડોની સામેતી મળે છે, તેમજ વળી એક બીજ સામેતી એ છે કે ચંદરમાં જે પાહાડો દેખાય છે તેમના ઉપર સરખો પરકાશ પડવાથી તેમને એવો બરાબ

૨ મુરબી ઉલટી બાજુએ પડેછે, પણ જે ખોલે તરિકે મા નવામાં આવેછે, તેમાં યોગા જેવું કાંઈ નથી. પાહાડોવાળા ભાગની સુરજ તરફની બાજુએ અંતરવાહું અને સુરજ બી ઉલટી બાજુએ અંધારું છે. ખોલ્યામાં સુરજની તરફવાળી બાજુએ અંધારું અને સુરજની સાંધી બાજુએ ઉજર કુંછે. વળી જેમ સુરજના કીરણો ચંદરને આંધે આવતા જાયછે તેમ ઉપલા યોગા નાહાતા થતા જાયછે તથા જેમ આડાં કીરણ પડેછે તેમ યોગા મોટા થતા જાયછે. એ સમયે દેખાવ આપણી પૃથ્વી ઉપરના પાહાડો અને ગોફા એ આગળના દેખાવને એટલેતા મળતા આવેછે કે ચંદરની સપાટી સાંધી આ અટકલ બાંધે આપણને કસો શકે રહેતા નથી.

ચંદરની યુસાક્રીમાં પછવાડેના સેતારાઓ તેનાથી હં કાંઈ જાયછે. પણ કોઈવાર તેવા સેતારાઓ દંકાવા આગમ ચ ગોવા ચંદરની નજીક આવવા બાદ તેની કીનારીની ઉપર આવતા દેખાયછે અને દંકાઈ નવા આગમ ચ થોડો વખત સુધી તેમ દેખાયા કરેછે. આ પરનાં ચંદરની કીનારી ઉપરથી સેતારાઓને જુદે જુદે દેખાંચી થી એક વખત નેતીશિયે નેપાછે. એની સમજ પણ ચંદરની સપાટી ખભરાપલી હોવામાં છે. નાહાડોથી ભરેલા એક પાહાડ અથવા ઉંચા નીચાં છાપરાંઓવાળાં એક શેરૂરની પછવાડે જારે સુરજ, આંધ ધ્યા સેતારા હોયછે, તારે ઉંચી નીચી સપાટી વચેના આંધાઓને લીધે ઘડીમાં તે દંકાઈ જાયછે અને ઘડીમા પાછા દેખાયછે. એજ પરનાં ચંદરની કીનારીની અંદરથી જે પછવાડેના સેતારાઓ દેખાયછે, તે પણ તે કીનારીની ખભરાપલી તથા સપાટીને લીધે તથા તેની વચમાના આંધાઓને લીધે દેખાયછે.

ચંદરની સપાટી ઉપરના પાહાડોના જુદા જુદા વરગો કરવામાં આવયછે, તેમની ઉંચાઈ માપવામાં આવીછે તથા તેમની ખાશીએત વટીક અટકલી શકાયછે. ઘણાખરા પાહાડો પડાના આકારનાં અને ઉંચા છે. તેમના દેખાવ ઘણા નાહને હોવાથી તે લગભગ ઉભા જેવા દેખાયછે. એવા એક પહેરો નામનો પાહાડ ૭૦૦૦ ફીટ ઉંચા છે. વળી કેટલેક દેખાંચી પાહાડોની એક અલગાહાર માહાતાબી ગોળા મધે દીકાયા આવેછે, જેવી એક હાર તેના મધ્યમાં ભાગમાં ઉતર પુરવધી દખલ પશ્ચીમ સુધી લંબાયલી છે અને તેમના પાહાડો ૨૦૦૦૦ ફીટ ઉંચા છે. કેટલાક પાહાડો મથાણેથી ગોળ અને યોકલછે, જેની અંદર હજારો ફીટ ના ઉંદા ખોલ્યા પડેલા છે. એવા એક પાહાડનું પોલું મોટું બાહારથી ૨૫૦૦ ફીટનું તથા અંદરથી ૭૦૦૦ ફીટનું ગણવામાં આવયુ છે. આ પાહાડો ચંદરની સપાટી ઉપર ના અલતા પાહાડો સમજવામાં આવેછે, અને કેટલીકવાર કાળા ભાગોની વચે એટલે નલકાટ માલમ પડેછે કે તે ચંદરના નવાભાગુખી પરવતોમાંથી નીકલતું જાયછું છે એવું હરશચચ અને બીજા દાખેજ નેતીશિયે આગ સરખા તેના આપતસી દેખાવ ઉપરથી લખી ગયા છે.

ચંદરની સપાટીની અંદરના ઉંદા ખોલે પણ એમન અંતરજેલ નેપાછે. પેટલાં એવું ધારવામાં આવતું હતું કે એ ખોલે અંધ પાંછી ભરેલું હોવાથી તે કાળાસ રહેતું.

પણ એ ધારણા પાછલી થોથોથી ખોટી પડીછે અને તે ઘણું ઉંદા હોવાથી તેમાં અંધારું રહેછે એવું સમજાવી દેવાને માનેછે. એ કેટકે ખોહની ઉંદાઈ પણ સમજાવી ભાગેમાં સરખી નથી. એક જ ખોલ કાંઈ દેખાંચી થોડાક વાંચ ઉડો તો બીજા દેખાંચી માઈલને માઈલ ઉડો હોય છે અને એ રીતે દરએક ખોલ અંદરથી આરકતરો તથા ઉંચો નીચો છે. જે મીચાણે આપણી નદીઓ અને દરી આવવાનાં તલીયાં સરવે દેખાંચી એક સરખાં નથી, પણ કોઈ દેખાંચી ઉંચા અને કોઈ દેખાંચી ઘણું ઉંદાંછે, તેવાન આ ચંદરના ખોહના તલીયાં પણ છે અને ગોવા દરીયાવ કરવા માટે એ ગંભીર ખોલ મોઢાયા હોય તેમ લાગેછે. આ દરીયાવ તેમાં ધઈ ગયાછે કે હવે પછે ધવાના છે, તે ચોક્કસ માલમ પડતું નથી, પણ તેમાં આન સુધી પાંછી ભરાયું ન હોય એ અતને લીધવામાં વધારે મળતા થાયછે. એ ખોહના તલીયાંમાં જાંહાં ઉજરકું પડેછે તાંહાંથી લાલ, લીલા વગેરે મુશરબા રંગો દેખાયછે, જે તેમાંની જુદી જુદી જાતની માટી ધ્યા એવીજ બીજી પદાર્થોને લીધે દેખાય છે. હુકમા કહીએતા ચંદરની સપાટી કાંઈ એમન તલેસ માત જતાવેછે અને તેમાં તે નગતપાલ કીરતારની મેહદ શકતી અને દાહાપણના વીચાર કરતાં આદમીની અકલ ગુમ થાયછે.

ઉલું વરશ.

(બીજવાર.)

“અરે! પણ મારા ઉપર કાંઈ જીવન ગુનરો છ? મે હેસતી બાવાએ મે વરસ લગી ખાટો સેહેવો તે વખતે આપણે એજા ખરચ કીયો કે હવે તેવજના ગુનરવા પછે બી તને એટલો બધો ખરચ કરાવો? માણસના મુવા પાછલ ખરચ શાવાસતે એજામે લગનનાં દંકાંસર ખરચ વધારે થાયતો વાડ? મુલ નાંખી સમજ્યા, કેમકે તે મુશા લીના અવસર છે, પણ મરણના ગમગીનીના વખતે જીવ તો જીવ જાય તે વળી બાવા પીવાના ને બીજા ખરચ થાય તે કેમ ખરચ? મુવા પછે આપણા લોકો ખરચ કરવાની ક્ષેત્ર તેટલો ખરચ તેની હુજ્યાતીમાં કરેતા કારણત લાગે. પણ ઘણી વખત લોકો હુજ્યાતીમાં ઘટતા ખરચની આનાકાંની કરેછ, દવાદાર ઇચ્છા આપા પીપાનાં ખરચની વાંલુ કરેછ, હવા ફેકાર કરવા નવાને ડાકરે કહ્યું હોય તો ખરચનું આંહાંનું લાવેછ, ને તેનાં મુવા પછે હાથ કાહાડીને ખરચ કરવા નીકેલે. ઘણા ગરીબો જીવતાં પણ કુખી હોયછ તારે તે બીચારાની દાદ લાગતી નથી, પણ તેના મુવા પછે સવાળ મેલવવાની એકલપેટી ખતલબધી એકેક નજી તેના રવાં પાછલ સેકેડો રૂપીયા ખરચવાની ક્ષેત્ર. પણ એ કાંઈ આપણી ફરજ નથી. મેહેસતી બાવા પાછલ મે મારી ફરજ તેવજની હુજ્યાતીમાં ખતલ, તેવજના ગુનરવા પછે બીજા ને ઘટતા ખરચ કરવો હોતો તે મે કીયો, તારે હવે વધારે મું મંગાલ અને જીવન કાંઈ ગુનરો? એટો કીયો મેતાનું પેટ ભરવા માટે સમઠો ખોડો ખરચ કરાવેછે, પણ તેમ તેને કાંઈ કમલ રાખો.”

આ પરખાંણેની કરીઆદ શુધરેલા વીચારના અને સ
મજુ સાવખશાહએ ઉઠાવી, પણ તેનું કાંઈ વલીઈ નહી.
અરદીએડેસત મહીનાના ગાહામખાર માંથી ચલાવેલા હતા
અને તે વેલા સોંધરાં તથા હરીસી સુધાંની બાળ કરવાને
સાવખશાહની બેઠેનો ખરચ માગવા આવી હતી, તેઓ
ની આગલ સાવખશાહએ પોતાનો ઉપલો જલાપો કાઢાડ્યો
હતો. હજીતો હમસી, વરસી તથા રોસલાંના બીજે ઘણો
ખરચ કરવાનો હતો, તેટલાં સાવખશાહ પાસે સેંકડો રૂ
પીઆનો ખરચ કરાવશે, તોમી તેની બેઠેનો ધરાતી નહી
હતી. તેઓએ જેમ સઘલી તીરોની વખતે કીધું તેમ
આ વખતેમી તે બીચારાને સુખ પઠાવશે. "બાપલા વ
ગરની" પોતાની હાલત બાપે રડી બલીને ગોષપા રૂ કરી ને
લયું. "હું મેં મરી નહ્યો પછે તું તારે ગમે તેમ ચાલજે,
પણ હમે છઠ્ઠે તેટલાં જે ભાઈ હોન ધરમનું કામ હોમેને
કરવા દે. હુમારી હુધ્યાતી છે તેટલાં હુમારી લાજ રાખ
નહીતો ગામનાં લોક હોમેને દુધી ખાશે." એવી એવી
ઘણીક પઠાવટી તેઓએ તેને પીગલાવશે અને એવતા
ખરચના તીણું વલી પાછાં કહડાવ્યાં.

એ પરખાંણે અરદીએડેસત મહીનાના ગાહામખાર
નહી પણ બીજ સઘલી તીરો પસાર થઈ અને આમ કે
રતાં સાવખશાહની બેઠેનો કેહેતી હતી તેમ "ઉભુ વરસ
જેમ તેમ જે ચી કાઢાડયું." વરસની આખરીએ શાવખ
શાહએ સઘલો હીસાખ તપાસશે અને તેને જણાવું કે
એક વરસમાં કરકસર કરવા જતાંમી ઘરનો વેહેમી આર
તોએ તથા મોમેદોએ વેહેમાવો તથા વાહીને તે બી
પારાને વા હુમાર રૂપીયાના ખરચના ખાડામાં નાખશે.
સાવખશાહ કાંઈ પુછવાશે નહી હતો. તેનો બેહેસતી બા
પણ ગરીબ હતો, જેના વરકી તેને ખાતર ૫૦૦ રૂપી
રા મલ્યા હતા. પણ ઘરમાં કેકાસ નહી પાપ અને
આણુદાર હોડિના ખતમાં એણું નહી આવે એટલા તરે
પોતાની તાખુશી છતાં તેણે દેખાદેખીને આ ખરચ ચલાવતાં
કરન વડીક કર્યું. આવી રીતે કરન રીતે તેણે કેટલો ખર
ચ કીધો તે, ઘટતા કે આણુદાર સઘલા કીરકુલ ખરચનો હી
સાખ હેકલ ઉતારી લઈએ છઠ્ઠે અને આશા રાખીએ છ
ઠ્ઠે કે અમારા ગયા અરકાંખર મહીનાના અંકમાં જેમ
લગનનો ઉભાં વરસનો ખરચ વાંચનારી બાંનુએએ થેચ્યા
નથી તપાસશે હશે, તેમ આ ગમીના વખતના ઉભાં વરસ
ના હીસાખ ઉપર પણ તેઓ ઘટું થેચ્યાન પોંડેંયાડશે.

રવાંનના અમરવાધી તે વરસી સુધીનો હીસાખ.

મેહોલા તરણ દાહાડાનો ખરચ.

રૂપીઆ.

- ૫) નસીરાલાર, ખાંખીયા તથા અચનારને મલી.
- ૬) મેહેસારનાર મોમેદની જોડ ૧) ને આપવા.
- ૭) પામેદસતમાં પંચમી કરી ચાલનાર મોમેદની જોડ ૧)
- ૧૨) મોમેદની જોડ ૨૫ ને રવાંન અવલ અંચલ લઈ જવી વ
- ખતે નેઆશ ભણવા માટે આપવા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૫૦) મોમેદની જોડ ૨૫) ને પાપા મુછના આપવા, દરએકને
- ૩૧) લેખ.
- ૨) સમગ્રીવાળાનો, કૃતરાંનાં પાંખોનો વગેરે ખરચ.
- ૩) તરણ દાહાડા સરોયની ઇચ્છાને કરનારા મોમેદોને.

- ૩) તરણ દાહાડા સરોયના આશરીનગાન કરનારા મોમેદોને.
- ૧૨) તરણ મેહોની નેઆએશ, છ વખત જોડલા ઉપર ભણનારા
- મોમેદની જોડ ૪, દરએક જણને ૬૨ લેખ ૩૦ લેખ.
- ૭) પાંચમું પંચમું હટું માટે પાંચ પંચમના હીસાં ઘેણ સાથે એ
- કલવાનો ખરચ.
- ૧૧) વસુરી એકેએ જે સગલું ભાણું તરણ દાહાડા,
- ૧૫) હીમજું ચાંખડું, તરણ દસુરો, (મિ સેનસાંથી તથા એક કે
- દગીને આરોહાદ, દરએકને ૩૫) લેખ.
- ૧) "રસ આપવા" ને દસુરને આપવા.
- ૫૦) મોમેદ, જોડ ૨૫, દરએકને ૩૧) લેખ.
- ૧૦૦) તરફરાસી ભણાવી.
- ૨) ગઢીધન.
- ૫) ગરીબોમાં આસોદાના વેહેંચવા.
- ૨૦) હીમજું પાછળી રાતનું મોમેદો જોડ ૫) દરએક જણને
- ૩૧) લેખ.
- ૧) કુલ, ગોલાખ, જોડલાની રત્ન, વગેરે પરચું.
- ૮) સંજામ કરનાર મોમેદો જોડ ૨) દરએક જણને ૩૨) લેખ.
- ૫) શવરની તથા બાંકની હેલ.
- ૫૦) નાહીનું ખાંણું જે કાઢા હધી સગંવાહાંની ધર મધે ને
- આડવાના, ખમરમીઓની મજુરી થઈ.

મેહોદારમનો ખરચ.

- ૧૦) મેહોદારમનો શીયાવ.
- ૩) તરફાંના વાસણ ઇંચવયાં.
- ૭) બીચાંદ તથા દૂધન વગેરે.
- ૧) આશરીનગાન કરનાર મોમેદો.
- ૨) મેહોદારમની બામદાદે ચાર ખાન ધરી, તેનાં શીયાવની ઇંચ
- થઈ.
- ૨) શવરની તથા સંજામ.
- ૧૨) નાહીનીયાં જણ ૨૫, ને આસોદા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૭૫) નાહી ૧૦૦ ખાણડું, દાદ તથા ખમરમીની મજુરી થઈ.

દસમનો ખરચ.

- ૭૦) મોહાઈ, દસમનોનાં મોખા થંડું, ચના, નામીચર, પી,
- ખાંડ, વગેરે સાંખ.
- ૮) મોહાઈ, કરવાવાલા જે મોમેદોની મજુરી જે કાઢાડાની.
- ૫) મોહાઈના ભાગના ધરેખર વેહેંચવાની વેહેંચાદ.
- ૧૦) બીચાંદ સઘલી ભતની સુકા ચેવા સુધી.
- ૭) નાહીનીઆ મોમેદો જણ ૧૦ ને માટે જમન.
- ૨૫) આસોદા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૨) આશરીનગાન, સંજામ તથા શવરની ભણનારા મોમેદો જણ ૪

માસીસાનો ખરચ.

- ૮) શીઆવનાં ૫૫૦ જોડાના જોડ ૨) તેમાંની ૧) ધરમાં રાખ
- વાની ને બીજ પંચમીને આપવાની.
- ૪૦) સીરોખના અપથ જોડાંનાં, ૨ રસનાં, તેના થડું, ધી વગર.
- ૭) અપથની સાથે થંડું અને ઉભાં.
- ૨૦) નસીબી તથા લાડવા વગર ખાન, સીરો, મેહેસુર અને કે
- પરંપાજની પીડાંઓને આપવા.
- ૬) મોહાઈ તથા અપથ બનાવનારા મોમેદોની મજુરી જે કાઢાડાની
- ૧૦) બીચાંદ, સઘલી ભતની.
- ૫) જેના સુખવા તથા અપથની વેહેંચાદ.
- ૪) નાહીનીયાં મોમેદો જણ ચારને જમડવાને ખરચ.
- ૧) આસોદા.
- ૪) આશરીનગાન, સંજામ, શવરની વગેરે ભણનારા મોમેદો ૪)

બંમસીનો અરથ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨).
- ૨૫) મીઠાઈ સાથના ખુમચા અને બાજ.
- ૫) મીઆજ.
- ૭) મીઠાઈવાલા ચોમ્બેને.
- ૨) આશરીનગાન, સત્તમ વગેરેના ચોમ્બેનો.
- ૨) મીઠાઈની વેડેઆઈ.

છમસીનો અરથ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨)
- ૫) છમસીનાં ચપડાં ૦૧ શરાનાં, તેનો સાખન.
- ૭) ઈંદાં અને ઈંદાં.
- ૫) મીઆજ વગેરે.
- ૨) ચપડાં બનાવનારા ચોમ્બેનોની મજુરી.
- ૫) છમસીનું જમન, તેમાં ૧૫ નાહનીયા ચોમ્બેનો તથા ૭૫ સગાં વાહાલાં મળી જાય ૫૦ ટું.
- ૪) આસોદાદ નાહનીયાની.
- ૫) વેડેઆઈ, લોણ તથા ચપડાંની.
- ૫) આશરીનગાન વગેરે ભજવાનો ચોમ્બેનોનો અરથ.

વરસીનો અરથ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨)
- ૭) વરસીનાં ચપડાં, જોડાંનાં, મે શરાનાં, તેનો સાખન.
- ૧) ઈંદાં, ઈંદાં.
- ૧) મીઆજ.
- ૧) મીઠાઈ હજારી ભતની.
- ૬) મીઠાઈ તથા ચપડાં બનાવનારની મજુરી.
- ૧૦) જમન આસોની ૧૦૦ ટું, તેમાં ૭૦ નાહનીયા.
- ૮) આસોદાદ નાહનીયાની.
- ૭) આશરીનગાન, સત્તમ, રઝમચી વગેરે ભજનાર ચોમ્બેનો.

તીરથોનો અરથ.

તીર મહીનાનું ગાહાખબારીઉં.

- ૧૦) મોટી બાજ.
- ૭) નાહનીયા જાય ૨) આસોદાદ થયાં.
- મોહરીઆનનું ગાહાખબારીઉં.
- ૧૫) મીઠાઈ સાથની બાજ.

આશરીમેહસત મહીનાના ગાહાખબાર.

- ૫) શીઆવ.
- ૭) સાંધરાં તથા દરીસી ૨) શરાનાં સાથની બાજ મીઆજ થયાં.
- ૭) મજુરી.
- ૬) નાહનીયા ચોમ્બે જાય ૮ ટું જમન તથા આસોદાદ.
- ૫) વેડેઆઈ.

બહુજન મહીનાનાં.

- ૧૦) ખીચરી ૧ શરાની, તેનો સાખન.
- ૫) બારેનાં, રામીનું, તથા વરહેલ ખાંડ.
- ૫) લોણાં સગાંવાહાલાંનાં વેડેઆઈ.

ડોસરાનાંનો અરથ.

- ૨૦) મેહુકું કોપરખરાસડું.
- ૭૦) ખાંડનારીને સાડી સાથના કપડાં થયાં.
- ૧) વચલીમાંથી, નોરોજ તથા વરાવાને દીને કુહાં ભરવાના સાખાનનો અરથ.
- ૫) જાવનાર દીવસો જાવ પાપરાં, દોરારી, વાંચ, વરેનાં વગેરેના સાખાનનો અરથ.

- ૫૦) વચલીમાંથી, તરીજા ગાહાખબાર, નોરોજ, રતીધવન, તથા ખારદાદશાળને દીને ચાપડ, આઠર અને ફરવાઈ કરીને સગાં વાહાલાંએને તાંડાં વેડેઆઈ તેના સાખનનો અરથ.
- ૭૦) વેડેઆ ગાહાખબારને દાહાડે મીઠાઈ સાથનો બાજ કરાવી તેના સાખણનો અરથ.
- ૨૦) ખાંડણને દીને તથા તરીજા દીને તથા વચલીમાંથી, નોરોજ, રતીધવન, અને ખારદાદશાળ આઠરા દીવસો જાવ મેહુકું ભર્યાં, તથા ખારીમાંની મીઆજ વધરી તેનાં કુટ તથા મે જોનો અરથ.

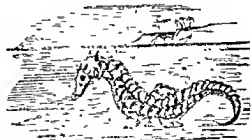
- ૮) નોરોજને દીને નવાં કપડાંનું લોખાંન મુક્યું તેનો અરથ.
- ૧) વરાવાની બાજનો અરથ.
- ૫) ખારદાદશાળને દાહાડે બાતીઓ ખાંધ્યું અને વરાવાની બા મદારે ભજાવ્યું તેનો અરથ.
- ૧૦) વરાવાનાં સાંધરાં અને હરીસી.
- ૫) બારીના દીવસો જાવ ચાહુ દરનબાજ.
- ૨૦) વચલીનાં આંકડો, તેમાં પાછલી રાતના સત્તમ તથા રઝમચી ભજવાની મેહુકન મુક્યાં.
- ૧૦૦) જમનમાં આંકડો, તેમાં વચલીમાંથી તથા નોરોજને દીને વધારે માહુસોનું જમન કોપું તે થયાં.
- ૫) વરસુદાહુલ મજુરી વગેરે.

વરસનો ચાહુ અરથ.

- ૨૦) વરસના ચાહુ દરને માટે ધડું ૪૨ ૭)
- ૨૦) જાવનાર કોરણર ધી મણ ૧૧
- ૧૫) ખાંડ, જાવ, બદામ, દરામ, વગેરે.
- ૧૦૦) મીઆજ, કુણ, કુણ, વગેરે.
- ૨૦) આશરીગાન અને સત્તમ ભજનારા ચોમ્બેનો.
- ૧૦) દરોજ રવાંની વડે ભજનારા ચોમ્બેનો.
- ૧૦) દોસરા કરનારી ગોરાંની.
- ૧૦) દરનારી વગેરેને.

જુલે ૧૫૭૨૧

દરીઆઈ યોડો.

દરીઆવારા વસનારી અજતમેજ જીવી માછલીઓના જે હેવાસો આપણે છેલા આ કોના આપણા, તેવી માછલી ઓના આ મધાસે મેજેલી માછી સંઘથી અજતમેજ જીવી છે. એ માછલીનું ચોતર અથવા આંદરનો આકાર જોવાથી કે દામજ કોઈ માંતર કે તે માછલી છે. તેની મુરત યોડાની મુરતને અતોયણી મળતી આવે છે અને તેરલા હવથી ઈ ગરેજમાં તેને આસરી હારસી" અથવા દરીઆઈ યોડો કેહી છે. બદનનો અકાર પછુ માછલીના કરનાં સોસવાટને મળતો વધારે છે અને મેહુકાં એવું લાગે છે કે જાંહે તે ખુદ જવ

તી માછલીના કરતાં કોઈ વ્યાગલા જમાનાનાં જનવરનાં હાડકાંનું કાલજુદ હોય. પણ વાંચનારી બાંનુએએ ખાતરી રાખવી કે વીધવાનોએ માછલીઓની જે જુદી જુદી જાતો નાથી, તેઓમાં લોકાભરાંનકીએ નામની જાતની એ એક ખરેખરી જવતી માછલી છે.

લીનીઅસ તથા કયુવીઅર નામના વીધવાનોએ વ્યા માછલીની સારીપકે તપાસ કરીછે. એ માછલીનું કંદ ના હાનું છે. તે ઘણું કરીને છ થી દસ ઇંચ લાંબાં હોયછે. તેનું બદન લંબુનું અને પતલુંછે તથા વ્યાખાં બદન અને પુછડી ઉપર સોસવાટની મીચાલે કોટલાં ન્હુનું કાંડાનું પડ કરી લીધેલું છે. વ્યા માછલીની ગરદન માંખાની પછવાડેથી ચપટાપલ્લીએ અને પુછડી લાંબી તથા અનીદાર છે. વ્યા માછલી જરે તરેછે તારે ઉભી તરે છે, પણ પાંખીમાં જેની ચીજ મળે તેની આસપાસ તેનું પુછડું વીટલાઈ જાયછે અને એ રીતે તે ચીજ ઉપર મક્કમ વલ લીધા પછે પોતાનાં ચોકર ઉપર તે ચાલાકીથી હોમલો કરેછે. જવતીના કરતાં તે ખરણ પાંખવા પછે પોડાનાં સંરખા વધારે વ્યાકાર તેના દેખાયછે. એ અજબએજ જેવી માછલી લુભકીય સંપુદરમાં તથા આટલાંનટીકને લગતા દરીઆઓમાં વસેછે.

શોકસપીરીઅન જવાહરે.

હી ચ કારો.

“એક હીચકારો, યહો ચુસત હીચકારો, હીચકારા ચણામાં ઘણો નહુનની હીચકારો.”

“હું બાણુ છઉં કે તે એક હરરતો જુદો છે, હું વી યાઝ છઉં કે તે ઘણે દરજે બેવકુફ છે. તે કાંઈજ નહી પડ હીચકારો છે, પણ વ્યા ચુકર જુરાઈ તેનાં દીલમાં એ રી અધેસતી ખાકુઝ આવેછે કે જરે નેકીના હોખંડી હાકાં શીયાલાના પવણુથી કંડાંગર ધાયછે તારે વ્યા જુરાઈ એ તે હીચકારાના તનમાં સોમેછે.”

“એ કુધીયાં કલેજનાં વ્યાદની તારા ગાલ તમામા ખારવા ખાટે વ્યેપેલાછે અને તારૂં સીર જુરાઈને ખાટે સર ન્હુજે, પણ તારાં શંકટોમાંથી તારૂં ખાંત નેઈ શકે એ વી તારાં ભવાંની હેડલ એકબી આંખ નથી.”

“હીચકારાઓ પોતાનાં મોતની વ્યાગમય ઘણી વખત ખરણ પાંમેછે અને ઘણી વખત પાછા જલેછે; ખાહા ફરો મોતનો સવાદ એકજ વખત પાંમેછે. ને જેની અજમેબીએ સાંભળેલીછે, તેમાં સઉથી અલભ્ય ન્હુનું અને એ દીસેછે કે માણસે શાખાડે બીહુનું નેઈએ. કાંએકે મોત, ને એકે જરૂરનો છેડો છે, તે જરે આવશે તારે આવશે.”

ચાલતો રેલો.

“ચાલતો રેલો, કે જે ધીમી બડબડ કરતો ચાલશે જાયછે, તેને જે અપકાવશે હોયતો તે અધીરાઈથી તપી આવેછે; પણ જરે તેના સીધા મારગમાં અટકાવ હોતો નથી, તારે સુમારા ક્તરો સાથ તે મધુર ગાએલુ ગાતો, પોતાની જાતરાના મારગમાં ખલતા દરએક હોડવાને સુમી લે

યકે અને એ પરખાંણે ઘણાક વલણદાર ખુણાઓમાં ફરીને પોતાની ખુશી સુખજ ગમત કરતો જંગલી દરોવાખાં ખાલી થાયછે.”

સરાપ.

“તારા સરાપ નથી તેને નુકસાન કરતા કે નથી હુને સ્તીભારથી લાભ દેતા; વાસતે ખાંચાશ કર અને તારી ફરીઆદ મોદાને સોંપ.”

બામદાદ.

“પીઆરી, એ કાંઈ બુલબુલનો વ્યાવાન નથી, પણ એતો બામદાદનો કાસદ ચકાવક છે. જો, સાંખો ઉગમણ દસાએ એકકથી જુદાઈ પકડતાં વાદલાએને કેવાં અરેખાં ફીરણો વગે પડીને કાપેછે. રાતની બતીઓ જુગવાઈછે, અને હસતુઓ દીસસ ધુમસથી બરેલા પાહાડને મથાલે ઉમેદ ભર આવી ઉમેછે.”

પરચુટણ બાબતો.

“ઓરત જાતને મરદના માંધાંમાંથી બનાવી નથી, કેમકે તેને મરદને માંધેની બનાવા ધારી નથી; તેમજ ઓરત જાતને મરદના પગમાંથીથી બનાવી નથી કેમકે તેને મરદની ગોલાખાં બનાવા ધારી નથી; પણ તેને મરદના પા સાંમાંથી બનાવીછે, કેમકે તેને ખરનુ સુખ તથા સાધી બનાવા ધારીછે.”

કાફીથી નજલો ધાય!—એક ફરેચ તખીબ એવ શોષ કરેછે કે કાફી પીધાથી નજલો ધાયછે. કેમકે તેને યોડો વખત કાફી પીધી અને યોડો ૫. ૩૦ લેખે. હુમે, વલી યોડો વખત પીવા માંડી અને વલી યોડો ૫. ૩૦ લેખે. આ પરખાંણે એક વરસેવર એક સરખી તપાસ કીધાથી તથા દર વ્યાંતરે વ્યાંતરે કાફી પીધાથી તેણે નેઈ કે જરે કાફી પીતો તારે નજલો થઈ આવતો અને જરે નહી પીતો તારે તે નહી થતો હુતો. અલખતાં વ્યા તખીબનો એકજ દાખલો સઘલાં ઉપર લાગુ પડી શકશે નહી અને તેમજ કાફીને એ ખરનું સંબંધ છે, તે પાંડુ તે જાણી શકશે નહી. વલી આ વાત પણ ધેઆનમાં રાખવી કે પારસી આને જેવી સરસ કાફી પીવામાં આવે છે તેવી ફેરે નહી હુમે, ઇઆને તે ઘણી જલદ હોયછે. ખાટે ઉપલા એક ફરેચ તખીબને જલદ કાફીથી નજલો લાગતો હોયતો તેથી કાફી પીનારા બીજા લોકોને ઘળરાવાનું કાંઈ કારણ નથી.

બીર દારૂની ઈસકુલો—જરમનીના બવેરોધા દેશમાં બીર દારૂ ઘણો સરસ બનેછે અને તેનું કારણ એ છે કે તાં હાં એ દારૂ બનાવાનું કામ લોકોની કેળવણીના એક ભાગ કરી મેલશે. ત્રીયુનોચ અને વ્યાગસબગ ખાતે નીશા લોખાં બીર બનાવના હોનાર સમજુરણ રીતે શીખાડવામાં આવેછે.

ચીનાઈ કોપતો—જંગી એક ચુસાફરી છે, મોઢો ત આપજીને ઘર મોહાંમાંડે.

રમુજે કુરસત.

૧. તમે અને વાંચેછો, પણ હું બી તમારા મેહર! ઉપરથી તમેને વાંચું છઉં. તમે અને હુધારોછો, પણ હું બી તમેને હુધારું છઉં તથા સુખ આપું છઉં. હું દક્ષતરમાં છઉં, હું આશકારા છઉં અને વળી દક્ષતર આશકારામાં બી છઉં! તારા વગર તમારી પાસે ગમે એવી રોલત રહ છે, પણ ગરીબ પાસે હું રોલું તો રોલતની તેને નરૂર ન થી. તારા છ અપશરો પેહેલા બે અપશરોને સુખકારક છે, પણ છેલા બે અપશરો છમે અપશરોને નાશકારક છે. દાવા હાથપરના તારા બે અપશરો આગળ ખીકું મુકે તો જનના હાથ પરના બે અપશરોના આંક થાયછે. હવે કહે હું કોણ છઉં?

૨. ઉલટાવેલા શબ્દો.

ગરી બાવન.

મેહસત આશાન.

બરડી ભીજા.

વીધારા કરો.

રોકીયા ગાવ.

રામ નામ જર.

ઉપલા શબ્દોને ઉલટાવો.

૩. અને વાંચનારી બાઈઓ બદન ઉપર લઈ કરેછે અને ઘરેણા તથા લુગડાં પણ મારીને અંદર ભરેછે. તારા પેહેલા અપશર તમેને ઈડાંની સંપત્તિમાં તલસે પણ ઈડાંની દાલમાંતો કદી દેખાસે નહી, અને જો કે અને એક કબરની માફક વાપરવામાં આવેછે, તોપણ મારો બીજો અપશર તમેને કબરમાં તલસે નહી પણ તનિરીમાં ભેગોતો કરત તમેને હાથ આવસ.

૪. કુખમાં વસનારી એક ભતવું હું હું તણ અપશરનું નામ, એસીઆપુંડી પચસીમ દસમે છે મારે અમલ કામ. તોપણ મરી આવુંહું ધણાપરા મુખરેશા દેશ અંદર, ચોડાન ગામી રહ્યા હસે કમ નસીમ મારા વગર. જો મુકા મારો પેહેલા અને બીજો અપશર હાથેહાથ, તો ગમી આવવ હું કુખ અને દરીઆવાળી યાથ. મારે પેટ, પુછું મરી બનું હું હેપી એક ચીન, ને મારે કોઈ દીવમાંથી કાઢડાં નાખવાને કરેછે તત્તલીન. તોપણ ભયારે અચ્ચાંચોને ખાતર પડેછે મારે કામ, ત્યારે માખાપો તેમને લધને કરેછે કામકામ. મેહનો ગોલા હવે આપું મારે નામ, ને મનમંથો આલાસેથી મારી વિગત તમામ.

જોલાસો ગઈ વેલાનો.

ધણીવાળી ધણીયાની.

૫૬.

ધણીની માનેલી, ધારેશા અર્થ મુખાર; થીના ગાક ધરમાં ફેરે, કાઈ ન પૂછે કયારે. ધણીની. લોકો મૂવે ધણીયાની, પક્ષ કરીને ગાલ; જેને માથે ધણી નહી, તે નારી તરણુ ગોંધે. ધણીની. ૧ ને નારીને ધણીએ મારી, લોકો તેને માને; એજ ગણાયે હણપણવાળી, એજ વડી યુગ્મનારે. ધણીની. ૨ ધરમાં બહુ બીગાડ કરે કે, અપરાધી દે એત; તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, હાથ ધણીનું હોતર, ધણીની. ૩ પીપરિખને પધારવે કે, છત ઈ દે કાંઈ અગ્ની; તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, મરે જેને માનીર. ધણીની. ૪ આજમ આવે તો ધન આવી ફાવે ધરનું મન; ધણી તણી ધણીયાણિને તો, રખતન રૂંડે રાતર. ધણીની. ૫ મેજાને ડોકાણે જો તે, ખરો રૂપેયો ખરો; તોપણ વળિ તે તકમાં તેની, અરસા કોઈ ન અરસે. ધણીની. ૬ પ્રથમ પતિનાં વચનો પાળી, વિનય કરી વશ થવિ; અછિ તો જાણે તેણે પાતને, વચનો કરી લીધાર. ધણીની. ૭ ધણીની માન મનાવી પોતે, માલિક ધનને બેસે; ધણિ વય તેને ધરનું બીજા, ફેરણુ ફેરણુ કરેછે. ધણીની. ૮ રૂપ નહી કે રંગ નહી વળિ, વિશેષ નહી યુગ્મવાળી; પણ ને પામી માન પતિનું, એજ કડી રૂપાવીર. ધણીની. ૯ ધણિ જેનો ધિમાન કરે તો, મકે લોકો ધિમાર; વરે ધારે ભતાં એના, અપરણુ એ ઉચ્ચારે. ધણીની. ૧ નિર્ધન હાય પણ પતિની પ્રીતે, રિસે મુદાગણુ દેખે; પતિની પ્રીત વિના રાણી પણ, ભમે જિખારણુ નેપીર. ધણીની. ૨ ધન જનમ તો ધરણી ઉપર, પતિવાળી પ્રિયનો; પતી ધરી ને જૂદી પડી, ધિક જનમ એવી અપમાનો. ધણીની. ૩

પોં હાં ચ.

“હીડુસતાનનો ઇતિહાસ”, તેના બનાવનાર અ ખરોદજ નસરવાનજ પેસતનજ તરફથી મળયોછે. એ એક અતીશય શુદ્ધ પુરાણું પોણુમસો સફાનું કીમતી પુતક છે અને તેમાં હીડુસતાનના યાદી ગણવો યુસલબીન દયાહતની વતારીખ છેક તેમના હોમલાલ નસરવાતથી ક હાઆલમ અને મરાઠાઓના વખત સુધીની દાખલ કરીક આ પુસ્તકમાં શાનશાહ અકબરનું એક શુદ્ધ રીતર પણ રીકાના આવેછે. એ પુસ્તક જુદી જુદી કેતાબો વાંચી તે ઉપરથી રચયુંછે અને તેમાં તેના મંચલ બનાવનારને ધણી મેહનત પડીછે. એ જવાન ગરહસયે આગળ પુકાપ તે દીલપસદ તથા “તકલીઆત નાસુ” નામનાં વારતાનાં એ કીમતી ગરથો રચયોછે અને આ તરોહવાર નવારીખ મા તેણે પોતાની કલમ અનખાવીછે, મારે એ લાઇને શા બાસી ઘરેછે અને ઉમેદ છે કે વાંચનારી બાઈઓ એ પુસ્તકનો અબીઆસ કરી હીડુસતાનનાં ને યુસલબીન દોર ધઈ ગયોછે તેને લગતું ગતાન મેળવવાને લુલયે નહી.

મુખર્, દક્ષતર આયકારા પરચમાં મેહરમજ કુકુનછીની કપનીએ અપીયું તથા પરગટ કીપુછે. કોઠ કોટ — મેહરાખજ હામખજ સીક, નાં ૬ તથા ૧૧.

૧—તરસ; નર; નસ રસ.

૨—કેપશર; કેર; ખર.

૩—અમદાની.

૪—ખાડો.

૫—સલાહ.

૬—પાણીનો કારડ.

૭—બીનબતી.